

Къур'ан-ы Керим ве изаатлы манасы

Къырымтатарджа, 2-джи нешири, 2005

Къырым мусульманлары Диний идаресининъ тарафындан азырлангъан бу терджиме вастасынен арапча бильмеген Къырым мусульманлары Аллаһу Таалянынъ эмир ве ясакъларыны къырымтатар тилинде анъламакъ имкянларына наиль олалар. Окъуйджыларны арапча теляфузгъа алыштырмакъ макъсадынен, Къур'ан сурелерининъ адлары ве аетлерден мисаль оларакъ алынган келимелер теджвид ве талим къаиделерине коре окъулувына олдукъча якъынлаштырылган алда язмагъа аркет этильди.

"Къур'ан-ы Керим ве изаатлы манасы" китабы Къырым мусульманлары муфтиятынынъ 15/10/2004 къабул эткен къарарына бинаэн нешир этильди.

Саит Дизен, Закир Къуртнезир

Сёз башы

Экинджи неширге сёз башы

Бисмилляаһирраһмаанирраһиим.

Къур'ан-ы Керим – Аллаһу Таалянынъ сёзю, келямыдыр. О, бутюн инсаниетни бу дюнъяда ве ахиретте бахтлылыккъа ириштирмек ичюн, сонъки Пейгъамбер Азрети Муһаммед(с.а.в.)ге, арапча оларакъ, Джебраил алейхисселям вастасынен вахий олунгъан, окъулувынен ибадет этильген, ич бир тенъеши олмагъан иляхий Юдже Китаптыр.

Къур'ан-ы Керимнинъ давети, укъом ве ясакълары, ривает ве насиатлары джеми инсанларгъа аит экени козь огюне алынгъанда, Оны окъумакънынъ, суре ве аетлерининъ маналарыны анъламакънынъ эмиети не къадар муимлиги даа зияде анълашыла. Белли олгъаны киби, Юдже Китабымыз ильки кере хиджрий IV асырда фарс тилине чевирилген. Шимди исе, дюнъянынъ чешит халкълары тиллеринде Къур'ан-ы Керимнинъ терджимелери мевджуттыр.

Бу терджимелер вастасынен арапча бильмеген инсанлар Юдже Раббимизнинъ эмир ве ясакъларыны ана тиллеринде анъламакъ имкъанларына наиль олалар. Бу нокътаи назардан, Къур'ан-ы Керимде беян этильген иляхий акъикъатлар ве огютлернинъ эр кес тарафындан ана тилинде окъуп огренилюви, анъланылуви, олар акъкъында тюшюнилюви, къальплерге ерлештирилюви зияде муимдир.

1998 сенеси, Къырым мусульманлары Диний идаресининъ тарихында биринджи кере, Юдже Китабымызнынъ изаатлы манасы азырланылып, беш бинъ нусхада нешир этильген эди. Бу иш узеринде бир йылдан зияде чалышылды.

Иште, арадан еди йыл къадар вакъыт кечти. Бу йыллар ичинде китапкъа талап даа да артты. Буны козь огюне аларакъ, Къырым мусульманлары Диний идареси “Къур'ан-ы Керим ве изаатлы манасы» китабыны, къырымтатарджа метни гъайрыдан козьден кечирилген алда, текрар нешир этмек къарарына кельди. Бу иште бизге тюрк къардашларымыз ярдымджы олдылар. Бунынъ ичюн, оларгъа, бунынъ киби де, Китапнынъ экинджи неширине эр джеэттен ярдымда булунгъан аркъадашларгъа Къырым мусульманлары адындан терен миннетдарлыкъ бильдиремиз.

Бутюн ишлеримизде Аллаһ ярдымджымыз олсун.

Амин!

ЭМИРАЛИ АБЛАЕВ,
Къырым мусульманларынынъ муфтиси.

Октябрь, 2004 сенеси.

Къур'ан ве манасы

Къур'ан бир хидает ве бир муджизевий китаптыр. О инсанлыкъны догъру ёлгъа ириштирмек ичюн ёлланылгъан акърансыз бир муджизедир.

"Къур'ан" сёзюнинъ манасы--"окъумакъ"тыр. Анджакъ, дюньяда энъ чокъ окъулгъан ве окъуладжакъ китап олгъаны ичюн исм-и меф'уль манасы да берильген. Бутюн саифелернинъ джемине Къур'ан денильгени киби, бир къысмына, атта бир аетине де, Къур'ан денилир. Къур'ан-ы Керимнинъ башкъа адлары да бар, факъат энъ кениш даркъагъаны Къур'андыр. Дигер адларындан базылары шулардыр: Китап, Фуркъан, Зикр, Тензиль. Мешур олгъан сыфатлары арасында да шулар сайыла билир: Мубин, керим, нуур, худаа, рахмет, шифаа, мев'ыза, бушраа, бешиир, незиир, азииз.

Чешит хусусиетлерини козь огюне аларакъ, Къур'анны бойле тарифлемек мумкюн: "Къур'ан, Аз. Мухаммедге 23 йыллыкъ пейгъамберлик девринде арап тилинде ве вахий ёлунен эндирильген, "Фаатиһа" суресинен башланып, "Наас" суресинен биткен, мусхафларда язылы олуп, мутеватир оларакъ накъль этильген, тиявети иле ибадет япылгъан муджизе келямдыр".

Къур'аннынъ 23 йыл девамында чешит себеплерге ве шартларгъа коре, чешит вакъытларда назиль олувы, онынъ иршат ве ислях истеген инсаннынъ психологиясына уйгъун бир тедавий ве тербие усулыны къуланувнен якъындан багълыдыр. Зира, акъыл саиби бир варлыкъ олгъан инсан, огренюв, къаврав ве уюв къабилитетине саиптир. Инсаннынъ эр анги бир шейге алышып, уйгъаны киби, огренерек бир алышкъанлыкъ алына кетирген бир давранышны терк этюви де, вакъыт ве аракет талап этер. Иште, бу себепке багълы оларакъ, Къур'ан вакъыт аралыкъларынен энген.

Аз. Пейгъамбер Къур'анны вахий оларакъ алгъан, озь тарафындан ич бир шей иляве этмеден ве ич бир эксильтюв япмадан, оны олгъаны киби, умметине теблигъ эткен.

Къур'ан--сёзлеринен ибадет этильген бир китаптыр. Намаз киби эсас ибадетлерде окъулувынен берабер, Къур'анны айрыджа окъумакъ, динълемек, языларына бакъмакъ, башкъасына окъутмакъ ве огретмек де ибадеттир.

Намаз къылмакъ фарз олгъаны киби, Къур'андан намазларда окъуладжакъ микъдарда огренип эзберлемек де фарздыр. Бу фарзны ерине кетирмек Къур'ан терджимесини эзберлемекнен мумкюн дегильдир. Бундан да гъайры, Къур'ан терджимесинен намаз къылынмаз. Эр бир мусульман бираз гъайрет сарф этип, Къур'анны аслындан окъумагъа огренмели. Дигер тарафтан, Къур'аннынъ терджимеси ве тефсирини окъумакъ да савап.

Къур'ан--сёзлери ве манасынен муджизедир. Къур'аннынъ муджизелиги--онъа бенъзерининъ инсанлар тарафындан мейдангъа кетирилюви мумкюн олмагъаныдыр. Акъикъатен, Къур'ан-ы Керим энюви, окъулувы, язылувы, муафазасы, тертиби, меселелерни эльге алув тарзы, ахирет алеминден бильги берюви, берген хаберлерининъ догърулыгъы киби пек чокъ хусуста, инсанлар тарафындан язылгъан ве тертип этильген эсерлерден бутюнлей фаркълыдыр.

Услоп нокътаи назарындан да, Къур'ан ич бир эсерге бенъземей. Зира, инсанларнынъ мейдангъа

кетирген эсерлери я шиир, я да несирдир. Къур'ан исе, не шиир, не де несирдир. Айрыджа, Къур'анда ич бир эсерде корюльмеген зенгин ве кыяссыз бир мусикыйлик мевджут. Бу мусикыйликни ифаде этмек ичюн Къур'анны теджвид ве тертиль (орта дередже) иле окъумакъ зарур.

Къур'ан Аллаһнынъ келямы олгъаны ичюн де, къадимийдир (эзелийдир). Онынъ ичюн бизде Къур'ан "Келям-ы къадим" дие де адландырыла. Биз тилимизнен окъугъан, къулакъларымызнен эшиткен, къалемлеримизнен язгъан, козьлеримизнен корьген, эллеримизнен туткъан саифелер къадим олгъан аслынынъ маддий алемдеки корюнишинден ибарет. Къур'аннынъ къадимий олгъан аслы левх-и махфуздадыр. Къур'ан башта левх-и махфуздан Бейт'ул-иззе денильген бир макъамгъа топтан эндирилъген ки, бунъа "инзал", о ерден кысым-кысым Джебраил (а.с.) вастасынен вахий оларакъ, Пейгъамберимизге ёлланылгъандыр ки, бунъа да "тензиль" дениле.

Эсасен Аз. Пейгъамберимизнинъ бутюн теблигълери (анълатувлары) вахий менбалардан олмакънен берабер, буларнынъ эписи Къур'ан даиресине кирмей. Яни Аллаһ тарафындан вахий оларакъ эндирилъген ве юкъарыдаки тариф манасы черчивесине кирген лафизлерге (сёзлерге) "Къур'ан", манасы вахий олунып да, сёзлери Пейгъамбер эфендимиз тарафындан, Юдже Аллаһкъа нисбет этилип айтылгъан сёзлерге "хадис-и къудсий", булардан да гъайры, Аз. Пейгъамбернинъ къавиль, фииль ве такъдирлерини анълаткъан сёзлерге де кыскъадан "хадис" ады берильген.

Къур'ан арапча оларакъ бутюн инсанлыккъа эндирилъген. Бунъа коре, Къур'анны инсанларгъа теблигъ этювнинъ (анълатувнынъ) эки ёлу бар. Я бутюн инсанларгъа арапчаны огретмек, я да Къур'анны башкъа тиллерге терджиме этмек. Бутюн инсанларгъа арапча огретмек имкянсыз бир шей олмакънен берабер, бунъа аджет де ёкъ. Бунынъ устюне Къур'анда, чешит тиллернинъ мевджутлиги ве бунынъ Аллаһнынъ варлыкъ ве къудретининъ делиллеринден олгъаны бильдирилъген. Бу алда Къур'аннынъ башкъа тиллерге чевирилъмек кереклиги ортагъа чыкъа.

Эсасен Къур'анны бутюн инсанлыккъа етиштирилюви эки шекильде амелге кечириле билир:

1. Сёзлеринен ибадет этильген бир китап олгъаны ичюн Къур'аннынъ арапча метнини бутюн инсанларгъа етиштирмек керек. Бойледже, эр кес оны окъумакъ, динълемек, эзберлемек, ибадетлеринде окъумакъ, манасыны анъламагъаны алда, онынънен дуйгъуланмакъ имкянына саип олур. Затен, мусульманлар асырлардан берли Къур'аннынъ арапча аслыны окъумакъта, атта афызлар оны башындан сонъунадже эзберлемекте ве кыраатынен дуйгъуланып, башкъаларыны да дуйгъуландырмакъталар.
- 2). Къур'ан арапчадан башкъа тиллерге терджиме этилюви, ве арапча да дахиль, башкъа тиллерде тефсирининъ язылувы керек. Бу нокътаи назар дикъкъат меркезиндедир. Къур'ан бугуньгеде дюньянынъ пек чокъ тиллерине терджиме этильген ве базы тиллерде тефсири де мевджут. Къур'анны текмиль терджиме этмек мумкюн олмагъаны себебинден, онынъ башкъа тиллерге терджимеси "анълам" манасындадыр.

Белли ки, дюньяда эр кунь чокътан-чокъ инсанлар, истер Къур'аннынъ аслыны окъуп ве динълеп, истер Къур'ан терджимелерини окъуп, мусульман олмакъталар. Бу да, Къур'аннынъ сёзю ве манасы иле муджизе олгъаныны ве бутюн вакъыт тазелигини сакълагъанына бир делильдир.

Къур'аннынъ терджимеси ве тефсирлеринен акърансыз тарафлары ортагъа чыкъаркен, бир чокъ инсанлар къыяметке къадар бу ёлнен хидаеттен насибени аладжакъ.

Диний идаремиз тарафындан бундан эвель нешир этильген китаплардаки киби, бу китапта да, окъуйджыларны арапча теляфузгъа алыштырмакъ макъсадынен, Къур'ан сурелерининъ адлары ве аетлерден мисаль оларакъ алынган келимелер теджвид ве талим къаиделерине коре окъулувына олдукъча якъынлаштырылган алда язмагъа аркет этильди. Созуп окъуладжакъ ве шеддели арифлер экишер дане язылды. (Месея, "Беййине", "Нисаа", "Исраа", "Сааффаат", "Кеффарет" ... киби). Арапча "айн" арифи (') бельгисинен ифаде этильди. (Месея, "Эн'аам", "А'рааф" ...киби). Бунынъ киби де, арапчадаки йымшакъ "ха" ве "хе" ерине "h" арифи къулланылды. Месея, "Аллаh", "Муhаммед", "Фаатиhа", "huуд", "Мумтеhине", "Наhль", "худжураат"... киби. Индже окъулган "а" арифи тутыкъ сесли арифлерден сонъ "я" шеклинде язылды. Базы ерлерде индже "у"--"ю" арифинен ифаде этильди. Месея, "Тежасур", "Ихляас", "тефеккюр", "тешеккюр"... киби.

Къур'ан аетлерининъ маналарыны ифаде эткен джумлелерде, базы ерлерде, белли грамматик бельгилерден айдалынылмады. Метиннинъ арапча джумле къурулышына якъынджа олгъаныны теминлемек, арапчасынен олдукъча аэнкдашлыгъыны теминлемек макъсадынен, базы алларда къырымтатар тили грамматика къаиделеринден бираз четке чыкъаракъ, ана тилимиздеки джумле къурулышындан фаркълыджа джумлелер къурмагъа меджбур олдыкъ ки, окъуйджыларымыздан бу киби алларны расткетиргенде, оларны янълыш къабул этмелерини риджа этемиз.

Айры сурелерге аит изаатлар я о суренинъ алтына, я да устьюне, къавс ичинде, кучюкче арифлернен берильди.

Бунынъ киби де, базы къыйын анылашылган сёзлернинъ лугъаты да иляве этильди.

САИТ ДИЗЕН,
ЗАКИР КЪУРТНЕЗИР.

1. эль-ФААТИҺА

Муддессир суресинден сонъ Меккеде энген, 7 аеттир.

Къур'аннынъ ильк суреси олгъаны ичюн, ачыш япкъан, ачкъан манасына коре "ФаатиҺа" денильген. Дигер адлары шулар: Буюк Китап манасына коре "Умму'ль-Китап", диннинъ эсасларыны тамамлайыджи манасына коре "эль-Эсас", баш мевзулары манасына коре Ислямны анълаткъаны ичюн "эль-Ваафие" ве "эль-Кяафие", ильк оларакъ энген еди ает манасына коре, "эс-Себу'ль Месааний", бир чокъ сырларны ташыгъаны ичюн "эль-Кенз".

Пейгъамберимиз: "ФаатиҺаны окъумагъаннынъ намазы олмаз" буюргъанлар. Манасынынъ итибары иле ФаатиҺа энъ буюк дуа ве мунаджаттыр. Къуллыкънынъ ялынъыз АллаҺкъа япыладжагъы, ярдымнынъ ялынъыз АллаҺтан келеджеги, догъру ёлда юрмекнинъ де, догъру ёлдан сапылувнынъ да АллаҺнынъ ирадесине багълы олгъаны, чюнки хайыр ве шеррни яраткъан да АллаҺ олгъаны хусуслар бу суредде озъ ифадесини тапкъандыр.

Къур'ан инсаниетке догъру ёлны косътермек ичюн эндирилген. Къур'аннынъ ичине алгъан хусуслары, баш мевзуларынен ФаатиҺада мевджуттыр. Зира, ФаатиҺада севмеге, тазимге ве ибадетке ляйыкъ тек бир АллаҺнынъ барлыгъы, Онынъ акимиети, Ондан башкъа таяныладжакъ бир кучъ олмагъаны анълатыла ве догъру ёлда юрмек, эйи инсан олмакъ тилегинде булуныла.

БИСМИЛЛЯ

Бир хадис-и шерифте: "Бисмиллянен башланмагъан эр бир иш текмиль дегильдир", – дениле. Бу себептен, мусульманлар бутюн ишлерине, яхшы аркетлерине "Бисмилля"нен башларлар. "Бисмилляаһи раһмаани раһиим" демек – "Раһмаан ве Раһиим олгъан АллаҺнынъ адынен" демектир. Мусульманларда ишлерге АллаҺнынъ адынен башламакъ пек гузель ан'ане ве давраныштыр. Бунынъ киби де, Къур'ан-ы Керимден, бир ает биле окъуладжакъ олса, мытлакъа "Бисмилля" чекилир.

Эуузубилляаһиминешшейтааныраджиим

1. Рахман ве рахим олгъан АллаҺнынъ адынен.
2. Хамд (макътав ве макъталмакъ) алемлернинъ Рабби АллаҺкъа айттир.
3. О рахмандыр ве рахимдир.
4. Дজেза кунюнинъ саибидир.
5. (Раббимиз!) Ялынъыз Санъа къуллыкъ этермиз ве ялынъыз Сенден медет умют этермиз.
6. Бизге догъру ёлны косътер.
7. Озылерине лютф ве икрам эткен кимселеринънинъ ёлуны; гъадапкъа огърагъанларнынъ ве сапкъанларнынъ ёлуны дегиль!

Аамин!

("Аалемийин" – аалем келимесининъ чокълугъыдыр. Инсан, мелек ве джин киби акъыл саиби яратылгъанларнынъ эписини ичине алгъан кяинатнынъ адыдыр. Базылары да АллаҺнынъ барлыгъына деялет этиджи эр шейге аалем денильгенини сёйлегенлер.

Рахмаан – эйи олсун, фена олсун, му'мин олсун, кяфир олсун, айырды япмайып, дюньяда ниметини эр кеске бериджи АллаҺ демектир.

Рахиим – ахиретте ниметлерини ялынъыз му'минлерге бериджи манасындадыр. Дженаб-ы АллаҺ дюньяда эр кеске нимет бергени алда, озюне инангъанларгъа ахиретте айрыджа муамеле япаджакъ. Къур'анда кечкен "Раһмаан" ве "Раһиим" келимелери эп бу манада къулланылгъан.

Джеза куню – ахиретте эр кеснинъ эсабы чекилип, эйининъ эйи, фенанынъ фена

къаршылыкъ аладжакъ махкеме кунюдир.

Тефсирджилернинъ анълаткъанларына коре, озьлерине лютф ве ихсанда булунылгъан кимселер, пейгъамберлер ве оларнынъ ёлунда юргенлердир. Гъадапкъа огърагъанлар – еудийлер, сапыкълар исе – христианлар олгъаны ривает этиле.

Бунынънен берабер, догъру ёлдан сапмакъ ве Аллаһнынъ гъадабына огърамакъ ялынъыз христианлар ве еудийлерге аит дегиль.

6-нджы аетте Аллаһ Тааладан бизни "догъру ёл"гъа къоювы истениле, 7-нджи аетте исе, догъру ёлнынъ не олганы анълатыла. Бу да, башында Пейгъамбер олмакъ узьре, эйилернинъ ёлуны эйи, феналарнынъ ёлуны да фена оларакъ къосьтермектир, иште Къур'аннынъ буюк бир къысмы бу эки аетнинъ тефсири шеклиндедир).

2. эль-БАКЪАРА

Мединеде энген, 286 аеттир. Къур'аннынъ энъ узун суресидир. Адыны 67-71-нджи аетлеирнде еудийлерге соювлары эмир этилген сыгъырдан алгъан. Ялынъыз 281-нджи аети Веда хаджында Меккеде энген. Инанчкъа, ахляккъа ве аят низамына аит укюмлернинъ муим бир къысмы бу суредедир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. О китап (Къур'ан), онда асла шубе ёктыр. О, муттакъийлер (сакъынгъанлар ве арынмакъ истегенлер) ичюн бир ёл къосьтериджидир.
3. Олар гъайбгъа инанырлар, намаз къыларлар, озьлерине берген малларымыздан Аллаһ ёлларында арджларлар.
4. Кене олар санъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенлерге иман этерлер; ахирет кунюне де кесен-кес инанырлар.
5. Иште, олар Рабблеринден кельген бир хидает узериндедирлер ве къуртулышкъа пришкенлер де ялынъыз олардыр.
(Къур'ан сурелерининъ базыларынынъ башында "эль-хуруф'уль-мукъаттаа" денильген бир такъым арифлер бар ве олар олгъан сурелерининъ бир аетидир. Манасы ачыкъ олмагъан бойле аетлерге "мутешаабих" аетлер денилир. Мутешаабих олгъан аетнинъ акъикъий манасыны тек Аллаһ билир. Базы алимлер исе, оларны "ёрумларлар". Бунъа коре, Элиф, Ляам, Миим арифлерине шу маналар берильген:
 - а). *Иште, элингиздеки Къур'аннынъ келимелери бу арифлерден тешикий олгъандыр. Буюрынъ, сиз де бенъзегенини япынъ!*
 - б). *Дикъкъатларны джелъп этмек ичюн бир эдебий санаттыр. Зира, сёзге устю къапалы башламакъ ве сонъра оны ачмакъ даа зияде дикъкъат чекер.*
 - в). *Огренмекнинъ арифлернен башланувына ишареттир. Муттакъий – такъва сауби демектир. Аллаһнынъ азабындан акъкъы иле къоркъаджакъ, Онынъ эмирлерине къаршы чыкъмагъа сакъынгъан, рахметине ышанып, кереги киби къуллыкъ этеджек кимселерге Къур'анда "муттакъийлер" дениле. Гъайбгъа иман – Ислямнынъ "Ааменту"сининъ къыскартылгъан ифадесидир. Манасы:*

Аллаһкъа, мелеклерге, китапларгъа, пейгъамберлерге, ахирет кунюне, къаза ве такъдирге, хайыр ве шеррини Аллахтан олгъанына инанмакътыр. Къур'аннынъ нек чокъ еринде "Гъайбгъа иман этер" я да "этерлер" джумлеси келеджек. Буларнынъ эписи иман эасларынынъ къыскъа шеклидир.

Бакъара суресинде сѣзге эвеля дикъкъатны чеккен арифлернен башланьп, аман артындан Къур'андан сѣз этиле. Демек ки, шу элингъиздеки китап (Къур'ан) озюнде шек ве шубе олмагъан Аллаһнынъ келямы ве эйилер ичюн догъру ёл реберидир. Къур'ант – бир ребер, ёл косьтериджидир. Анджакъ кимге ёл косьтерир, кимге реберлик этер? Иште, аетлерде бу суальге джевап берильген, энъ эвеля муттакъий олып, гъайбгъа инангъанларгъа ёл косьтергени анълатыла. Къур'ан акъикъатен бутюн инсанлыкъкъа эндирилъген. Анджакъ, садедже онъа ёнельген ве онынънен догъру ёлны тапмакъ истегенлерге ребердир. Бу ерде гъайбгъа имандан сонъ, "Келиме-и Шеадет, намаз, зеят, ораза ве хадж"дан ибарет олгъан Ислямнынъ беш эсасындан садедже "намазнен зеят" зикр этильген. Бу эки эсасынъ зикри мисаль ёлунен дигерлерине де ишереттир. Бунъа коре, Къур'анда "намазнен зеят" бу аетте олгъаны киби, берабер анъылгъан вакъытта беш эсакъа ишарет этильмекте).

6. Шу акъикъат ки, къафир олгъанларны (азап иле) къоркъутсанъ да, къоркъутмасанъ да, олар ичюн эпбирдир, иман этмезлер.
7. Аллаһ оларнынъ къальплерини ве къулакъларыны муурълеген. Оларнынъ козьлерине де бир чешит перде чеккен ве олар ичюн (дюньяда ве ахиретте) буюк бир азап бар.
8. Инсанлардан базылары да бар ки, инанмагъанлары алда: "Аллаһкъа ве ахирет кунюне инандыкъ", дерлер.
9. Олар (озь акъылларына коре) гуя Аллаһны ве му'минлерни алдаталар. Албуки, олар ялынъыз озьлерини алдаталар ве бунунъ фаркъына бармазлар.
10. Оларнынъ къальплеринде бир хасталыкъ бар. Аллаһ да оларнынъ хасталыгъыны зияделештиргендир. Сѣйлеген яланлары себебинден, олар ичюн шиддетли бир азап бар.
11. Оларгъа: «Ер юзюнде фесат чыкъарманъ», денильген вакъытта: "Биз ялынъыз ислях этиджилермиз", дерлер.
12. Шуны билинъ ки, олар бозгъунджыларнынъ там озьлеридир, лякин анъламазлар.
13. Оларгъа: «Инсанларнынъ иман эткенлери киби, сиз де иман этинъ», денильгенде: "Биз ич сефихлернинъ (акъылсыз ве ахмакъ кишилернинъ) иман эткенлери киби иман этермизми!" дерлер. Билинъиз ки, сефихлер анджакъ озьлеридир, факъат буны бильмезлер (я да бильмеген киби олурлар).
14. (Бу мунафыкълар) му'минлерге расткельген вакъытта: "(Биз де) иман эттик", дерлер. (Озьлерини сапыткъан) шейтанларынен козь-козьге къалгъанларында исе: «Биз сизнен берабермиз, биз оларнен (му'минлернен) садедже алай этемиз (усьтлеринден кулемиз)», дерлер.
15. Акъикъатен, Аллаһ оларнен алай этер де, адьлеринден ашкъанда, оларгъа фырсаат берир. Бу себептен олар бир муддет озь башларына юерлер.
16. Иште, олар хидаетке нисбетен сапыкълыкъны сатын алгъанлардыр. Анджакъ оларнынъ бу тиджарети къазанчлы дегиль ве озьлери де догъру ёлгъа кирмегенлердир. *(Дженаб-ы Аллаһ бу суренинъ башында эвеля Юдже Китабы Къур'андан, онынъ муттакъийлер ичюн бир ёл косьтереджи ве хидает чокърагъы олгъанындан, бунынъ киби де, гъайбгъа имандан ве Ислямнынъ темелини тешиль эткен баш вазифелерден сѣз*

юръсете ве бу арада инсанларны, инанч нокътаи назарындан, учъ группагъа айыра: Биринджиси – му'минлер; оларнынъ васыфлары ильки беш аетте къыскадан анълатылгъан.

Экинджиси – къафирлер; оларнынъ вазияти де алтынджи ве единджи аетлерде къыскадан анълатылгъан.

Учюнджиси – мунафыкълар; буларнынъ вазиятлери де кениш бир шекильде секизинджи аеттен йигирми биринджи аетке къадар олгъан аетлерде анълатылгъан.

Къу'ан инсанлыккъа догъру ёлны косьтермек ичюн ёлланылгъан бир китаптыр. Бунъа коре, илк эвеля озюне мухатап олгъан инсанлыккъынъ догъру ве янълыш инанч вазиятини, буларнынъ кетирген месулиетлерини, догъругъа ве эгриге инангъан инсаннынъ дюньяда ве ахиретте къаршылашаджакъ нетиджелери изаат этильген).

17. Оларнынъ (мунафыкъларнынъ) вазияти (къаранлыкъ геджеде) бир атеш яккъан кимсе кибидир. О атеш янып да, этрафыны айдынлакътан анда Аллаһ аман оларнынъ айдынлыкларыны кеткизир ве оларны къаранлыклар ичинде къалдырыр; (артыкъ ич бир шейни) коръмезлер.
(Ает мунафыкларнынъ илк анда Исламнынъ нурындан айдынланып, мусульман олуварыны, къаранлыкъ геджеде янгъан меш'алеге ве ондан файдалангъанларгъа; сонъра аман куфюрге дёнювлерини де, о меш'аленинъ сёнмесине ве о ердекилернинъ къаранлыккъа къалгъанларына бенъзете).
18. Олар сагъыр, тильсиз ве коръдирлер. Бу себептен, олар кери дёнип оламазлар.
19. Яхут (оларнынъ вазияти) коктен сагъанакъ алында ягъгъан, ичинде зифт къаранлыкълар, гурюльти ве йылдырымлар булунгъан ягъмур(гъа тутулгъан кимселернинъ вазияти) кибидир. О мунафыкълар йылдырымлардан келеджек олюм къоркъусынен пармакъларыны къулакларына тыкъарлар. Албуки, Аллаһ къафирлернинъ этрафыны къушаткъандыр.
20. (О эснада) шемшек санки козьлерини чыкъараджакъ киби чакъар, олар ичюн этрафны айдынлаткъанынен, о ерде бираз юрерлер, узерлерине къаранлыкъ чёккенинен де, олгъан ерлеринде къалырлар. Аллаһ истесе эди, эльбетте оларнынъ къулакларыны сагъыр, козьлерини коръ этер эди. Аллаһ, шубесиз, эр шейге къадирдир.
(Бу аетлерде кечкен мисаллерден къафирлернинъ ве мунафыкларнынъ Ислам къаршысында къафаларында фыртыналар къопкъаны, къоркъу ве эеджанларгъа къапылгъанлары, базан хакъны кореджек киби олгъанлары, базан да, къаранлыккъа комюльгенлери анълашыла).
21. Эй, инсанлар! Сизни ве сизден эвелькилерни яраткъан Раббинизге къуллыкъ этинъиз. Бельки, бойледже къорчаланырсынъсыз (Аллаһнынъ азабындан озюнъизни къуртарырсынъыз).
22. О, Рабб ки, ерни сиз ичюн бир тёшек, кокни де (къуббе киби) бир таван япты. Коктен сув эндиререк, онынънен сизге гыда олсун дие, (ерден) чешит махсуллар чыкъарды. Артыкъ буны биле-биле Аллаһкъа ширк къошманъ.
23. Эгер къулурызгъа эндиргенлеримизден эр анги бир шубеге тюшсенъиз, айды онъа бенъзеген бир суре кетиринъ, эгер идданъызда догъру олсанъыз, Аллаһтан гъайры шаатларынынъзы (ярымджыларынынъзы) да чагъырынъ.
24. Буны япып оламазсынъыз –ки, эльбетте япалмайджакъсынъыз– якъарлыгъы инсан ве таштан ибарет жеэннем атешинден сакъынынъ. Чюнки, о атеш къафирлер ичюн азырланылгъандыр.

25. Иман этип, эйи арекетте булунгъанларгъа ичинден ирмакълар акъкъан дженнетлер олгъаныны мужделе! О дженнетлердеки бир мейвадан озьлерине рызыкъ оларакъ ашатылгъанынен: «Бу – бундан эвель дюньяда бизге берильгенлеринден», дерлер. Бу рызыкълар оларгъа (базы тарафтан дюньядакине) бенъзегени берильгендир. Олар ичюн дженнетте тер-темиз зевджелер де бар. Ве олар о ерде эбедий къалыджылардыр. *(Бу аетте дюньяда мусульман олуп, гузель ишлер якъан ве акъыкъатен му'мин оларакъ ахиретке кочькен кимселернинъ аладжакъ мукъафатлары анълатылгъан, о ерде дженнетлилерге берильген ниметлернинъ дюньядакилерине бенъзегенине ишарет этильген. Анджакъ, ахирет ниметлерининъ дюньядакилеринен бир олгъаны тюшюнильмемелидир. Чюнки, Бухарийнинъ "Беду'ль-халкъ" баасында ривает эткен бир хадисте: "Дженнет эхлине козьлер корьмеген, къулакълар эшитмеген, къальплерден биле кечмеген ниметлер берилир", денильген).*
26. Шубесиз, Аллаһ (акъны анълатмакъ) ичюн сиврисинек ве ондан да гъайры, башкъа бир варлыкъны мисаль кетирмектен чекинмес. Иман эткенлерге кельгенде, олар бойле мисаллернинъ Рабблеринден кельген хакъ ве керчек олгъаныны билирлер. Кяфирлер исе: «Аллаһ бойле мисаль бермекле не мурат этер?» дерлер. Аллаһ онынънен бир чокъ кимсени сапытыр, бир чокъларыны да, догъру ёлгъа ёнельтир. Берген мисаллеринен Аллаһ анджакъ фасыкъларны сапытыр (чюнки булар бирер имтиандыр). *(Бу аетте сиврисинек ве ондан даа зайыф махлюкъларнынъ мисальге кетирилювини мунасип корьмегенлернинъ асылында озьлерининъ кучюк ве дегерсиз олгъанылары, о себептен Аллаһкъа иман этмегенлери анълатыла, буларгъа дегер берип, иман эткенлернинъ исе, акъыллы ве дегерли кимселер олгъанлары бильдириле. Булар бирер имтиандыр. Инсанлардан бир къысмы иман этер, имтианны къазаныр, бир къысмы да, зарар этер).*
27. Олар ойле (фасыкълар) ки, кесен-кес сёз бергенден сонъ, сёзлеринден къайтырлар. Аллаһ, зиярет этилип, ал ве хатири соралувыны истеген кимселерни зиярет этмезлер. Ве ер юзюнде фитне ве фесат чыкъарырлар. Иште, олар акъыкъатен зараргъа огърагъанлардыр. *(Фасыкъ – хакъ ёлдан сакъан кимседир. Кесен-кес оларакъ берильген сёз де, эхли-и китапнынъ Теврат ве Инджильде келеджеги бильдирильген ахыр заман Пейгъамберине иман этеджеклерини сёйлевлидир ки, кельгиненен иман этмедилер ве сёзлеринде турмадылар. Ислямнынъ чокъ дегер берген акъраба, къомишу ве якъынларнен алякъада булунаракъ, буларгъа ярдым этювни терк эттилер, фитне ве фесатчы олдылар, бойледже, эм дюньяда, эм де ахиретте зарар корьдилер).*
28. Эй, кяфирлер! Сиз олю экенде, сизни тирильткен (дюньягъа кетирип, аят берген) Аллаһны насыл инкяр этесинъиз? Сонъра сизни ольдюреджек, текрар сизни тирильтеджек ве сонъунда Онъа дёнъдюриледжексинъиз. *(Бу аетте инсаннынъ ильк яратылышындан эвельки алына "олю" денлюви, базыларынынъ идда эткенлери киби, тенаасухнен багълы дегиль. Аетте инсан аятынынъ учь саифеси анълатыла: ёкътан яратылувы, олюм ве ахиретте текрар тирилюви. Эсасен тенаасух тюшюнджеси, эр бир инсаннынъ озь амелинден джевапкъарлыгъы ве толайысынен адалет принципине терстир).*
29. О, ерде не бар исе, эписини сизинъ ичюн яратты. Сонъра (озюне хас бир шекильде) семагъа ёнельди, оны еди къат оларакъ яратып, низамгъа къойды (танзим этти). О, эр шейни хакъкъы иле билиджидир.

30. Хатырла ки, Раббинъ мелеклерге: «Мен ер юзинде бир халифе яратаджагъым», деди. Олар: «Бизлер хамдинъ иле сени тесбих ве сени такъдис этип тургъанда, ер юзинде фесат чыкъараджакъ, о ерде къан тѣкеджек инсанны халифе япасынъмы?» дедилер. Аллаһ да оларгъа: «Сизинъ билип оламайджагъынъызны, эр алда, мен билем», деди.
(Халифе – векиль ве темсильджи демектир. Аллаһ ер юзинде ирадесини темсиль этмек ичюн инсанны яратты. О ерде иляхий укюмранлыкъны омюрге кечирмек вазифесини де онъа берди).
31. Аллаһ Адемге бутюн исимлерни огретти. Сонъра оларны эвеля мелеклерге такъдим этип: «Эгер сиз сѣзинъизде садыкъ олсанъыз, шуларнынъ исимлерини манъа бильдиринъ», деди.
32. Мелеклер: «Я Рабб! Сени нокъсан сыфатлардан тензих этермиз, сенинъ бизге огреткенлеринъден башъка бизим бильгимиз ёкъ. Шубесиз, алим ве хахим анджакъ Сенсинъ», дедилер.
33. (Бунынъ усьтюне:) «Эй, Адем! Эшьяларнынъ исимлерини мелеклерге анълат», деди. Адем оларнынъ исимлерини оларгъа анълаткъанынен: «Мен, муакъкъакъ семаларда ве ерде сизге корюндегенлерни (о ерлердеки сырларны) билем. Бундан да гъайры, гизли ве ашкяр оларакъ япаяткъанларынъызны да билем, демеген эдимми?» деди.
34. Хатырлайсызмы, биз мелеклерге (ве джинлерге): «Адемге седжде этинъ», деген эдик. Иблистен гъайры эписи седжде эттилер. О юзь чевирди ве буюклик таслады, бойледже, къафирлерден олды.
(Бундан сонъ Аз. Адем ве несили аслы джинлерден олуп, сонъра шейтанларнынъ башы олгъан Иблис ве онынъ несилине уйып-уймамакъта сыналаджакълар).
35. Биз: «Эй, Адем! Сен ве зевдженъ (Авва)нен берабер дженнетке ерлешинъ; о ерде къолайлыкънен истеген вакътынъызда эр ерден дженнет ниметлеринден ашанъ; ялынъыз шу терекке якъынлашманъ. Эгер бу теректен ашасанъыз, эр экинъиз де озюньизге фенолыкъ эткен залымлардан олурсынъыз», дедик.
36. Шейтан оларнынъ аякъларыны тайдырып, сынъырны боздырды ве ичинде булунгъан (дженнеттен) оларны чыкъарды. Бунынъ усьтюне: «Бир къысмынъыз дигеринъизге душман оларакъ энинъиз, сиз ичюн ер юзинде кечинмек ве белли бир вакъыткъа къадар яшамакъ бардыр», дедик.
37. Бу вазият девам эткенде, Адем Раббинден бир такъым ильхамлар алды ве дерал тѣвбе эти. Чюнки, Аллаһ тѣвбелерни къабул этиджи ве мерхамети болдыр.
(Аз. Адемнинъ Раббинден алгъан ильхамлар акъкъында чешит ёрумлар япылгъан. Бу ильхамлар онъа эмирлер ве ясакълар маиетиндеки тевсиелердир. Ибн Мес'удгъа коре, намазларгъа башлагъанда окъугъан "Субхаанеке"леримиз, Аз. Адем тарафындан о вакъытта сѣйленген бир тесбих ве дуадыр).
38. Дедик ки: Эпинъиз дженнетен тюшинъ! Эгер мен сизге бир хидает келир де, эр ким хидаетиме таби олса, олар ичюн ич бир къоркъу ёкътыр ве олар гъам чекмезлер.
39. Инкяр этип, аетлеримизни ялан сайгъанларгъа кельгенде, олар джеэннемлидирлер, олар о ерде эбедий къалырлар.
40. Эй, Исраил огъулары! Сизге берген ниметлеримни хатырланъ, манъа берген сѣзинъизни ерине кетиринъ ки, мен де сизге ваде эткенлеримни берейим. Ялынъыз менден къоркъунъыз.

41. Элинъиздекини (Тевратнынъ аслыны) тасдикъ этиджи оларакъ эндирганиме (Къур'ангъа) иман этинъ. Сакъын оны инкяр этиджилернинъ илькиси олманъ! Аетлеримизни аз бир къаршылыкъкъа сатманъ, ялынъыз менден (меним азабымдан) къоркъунъ.
42. Билерек, акъны янълышнен къарыштырманъ, акъны гизлеменъ.
43. Намазны там къылынъ, зекятны акъкъы иле беринъ, руку эткенлернен берабер руку этинъ.
44. (Эй, бильмирлер!) Сизлер Китапны (Тевратны) окъугъан (акъикъатны бильген) алда, инсанларгъа эйиликни эмир этип, озюньизни унутасынъызмы? Акъылынъызны къулланмайсынъызмы?
45. Сабыр ве намазнен Аллаһтан ярдым истенъ. Шубесиз, о (сабыр ве намаз) Аллаһкъа сайгъыдан юреги титрегенден гъайры, эр кеске зор ве агъыр кельген бир вазифедир. *(Аетте кечкен сабырнынъ ораза олгъаны сёйлене. Ораза ве намаз иманны къуветлендирир, нефиснинъ кибирини къыра, тенбелликни ве иссизликни кеткизир, къыйын ишлер къаршысында инсанны кучлю япар. Таберанийнинъ риваетине коре, Ресулуллах (с. а.) зор бир ишнен къаршылашкъанда, аман намаз къыла эди. "Аллаһкъа сайгъыдан юреги титрегенлер" дие терджиме этильген "хаашиин" топлулыгъына намаз къылмакъ, ораза тутмакъ, сабырлы олмакъ, эр ерде ве эр заман акъикъатны сёйлемектен чекинмемек зор кельмез, зира олар къальплери Аллаһ севгиси иле толгъан кимселердир).*
46. Олар кесен-кес Рабблерине къавушаджакъалырыны ве Онъа дёнеджеклерини тюшюнген ве буны къабул эткен кимселердир.
47. Эй, Исраил огъулары! Сизге берген ниметимни ве сизни (бир заманлар) джумле алемге усьтюн япкъанымны хатырланъ. *(Озь араларындан Пейгъамбер ёлланылгъан миллет о анда дигер къавмалрдан усьтюндир. Зира, дженаб-ы Аллаһ миллетлер арасындан о къавмны ве олардан да о шахсны сечкендир. Толайсынен, эвеля Пейгъамбер, сонъ аилеси, даа сонъра да, миллети бир шереф къазангъандыр. Араларындан Пейгъамбер ёлланылгъан миллетнинъ, бир тарафтан, усьтюнлиги бар, бир тарафтан да, месулиети даа зияедир. Иште, бу аетте усьтюнлиги бильдирильген Бени Исраил акъкъында айны сурениннъ 61-нджи аетинде оларнынъ зиллет (тюшкюнлик) ве гъарипликке, Аллаһнынъ гъадабына огърагъанлары анълатыла).*
48. Ойле бир кунъден коркъунъ ки, о кунъде ич кимсе башкъасы ичюн ич бир одедеде булунамаз; ич кисмеден (Аллаһ изин бермегендже) шефаат къабул олунмаз, фидье алынмаз; оларгъа асла ярдым да япылмаз.
49. Хатырланъ ки, сизни Фыравун тарафдарларындан къуртардыкъ. Чюнки, олар сизге азапнынъ энъ фенасыны рева корелер, янъы догъгъан огълан балаларынъызны соя, (феналыкъ ичюн) къызларынъызны аятта къалдыра эдилер. Аслында о сизге рева корюльгенлерде Раббинъизден буюк бир имтиан бар эди. *(Фыравун эски Мысыр укюмдарларына берильген бир унвандыр. Аз. Мусанынъ келювине якъын сенелерде кяхинлер Исраил огъуларындан догъаджакъ бир баланынъ Фыравуннынъ таджыны-тахтыны йыкъаджагъыны сёйледилер. Бунынъ ичюн Фыравун янъы догъгъан огълан балаларнынъ союлварларыны эмир этти. Аллаһ бунынънен Исраил огъуларыны имтиан эте эди).*
50. Бир заманлар биз, сиз ичюн денъизни ярдыкъ, сизни къуртардыкъ, Фыравуннынъ тарафдарларыны да, козинъизнинъ огюнде денъизде богъдыкъ. *(Риваетлерден бу муджизенинъ Къызыл денъизде олып кечкени анълашылмакъта).*

51. Мусагъа къыркъ гедже (вахий этмек узьре) ваде берген эдик. Сонъра акъсызлыкъ этип, бузавны (танъры) ерине къабул эттинъиз.
(Аз. Муса Туур-и Сиинагъа кеткенде, Самирий адындаки бириси алтындан ясагъан бир бузавнынъ эйкелини кетире, "Бу сизинъ Раббинъиздир. Муса буны унутты, о кельгенге къадар бунъа табынынъыз", дей. Аз. Харун бунъа мани олмагъа арекет этсе де, беджерип оламай. Бу къысса Таа-наа суресинде кениш анълатыладжакъ).
52. О арекетлеринъизден сонъ, (акъылланып) шукюр этерсинъиз, дие сизни афу эттик.
53. Догъру ёлны тапарсынъыз, дие Мусагъа Китапны ве акънен янълышны айыргъан укюмлерни бердик.
54. Муса къавмына деген эди ки: «Эй къавмым, шубесиз, сиз бузавны (танъры) къабул этюв иле озюньизге феналыкъ эттинъиз. Онынъ ичюн Яраткъанынъызгъа тевбе этинъ де, нефислеринъизни (фена дуйгъуларынынъызны) ольдюринъ. Бойле япувынъыз Яратыджынъызнынъ къатында сиз ичюн даа эйидир. Бойледже, Аллаһ тевбенъизни къабул этер. Чюнки, аджып, тевбелерни къабул этеджи ялынъыз Одыр.
55. Бир заманлар: «Эй, Муса! Биз Аллаһны ачыкъча корьмегендже асла санъа инанмамыз», деген эдинъиз де, бакъып тургъанынъыз алда, аман сизни йылдырым ургъан эди.
56. Сонъра олюминъизнинъ артындан сизни тирильттик ки, бельки, шукюр этерсинъиз.
(Йылдырым чарпувындан байгъын къавм Аллаһнынъ ирадесинен, текрар джанланыр ве истеклерининъ янълыш олгъаныны анълар. Аетте бу вакъиа ольмек ве текрар тирильмек оларакъ анълатылгъан).
57. Ве сизни булутнен кольгеледик, сизге къудрет эльвасы ве бодене эндирдик ве "Берген гузель ниметлеримизден ашанъыз" (дедик). Акъикъатта олар бизге дегиль, садедже озьлерине феналыкъ эте эдилер.
58. (Исраил огъуллаарына:) «Бу къасабагъа киринъ, о ерде булунгъанларындан истеген шеклинъизде бол-бол ашанъ, къапысындан эгилерек киринъ, (киргенде) "Хытта!" (Я Рабби, бизни афу эт) день ки, сизинъ хаталарынъызны багъышлайыкъ, зира, биз эйи даврангъанларгъа (къаршылыгъыны) зиядесинен береджекмиз», деген эдик.
(Аетте кечен къасаба – Къудус я да Эрихадыр. "Мухсин" келимеси исе, "ихсан" къошмасындан исми файльдир. Япкъан ишини энъ эйи шекильде ве эксиксиз япыджыларнынъ васфыдыр. Къур'аннынъ пек чокъ аетинде мухсинлер макъталгъандыр. Мешур Джибрил хадисинде исе, ихсан Аллаһны корьген киби къуллыкъ этмек, дие анълатылгъан).
59. Факъат залымлар озьлерине сёйленгенлерни башкъа сёзлернен денъиштирдилер. Бунынъ узерине, биз япаяткъан феналыкълары себебинен, залымларнынъ узерине коктен аджджы бир азап эндирдик.
(58-нджи аетте озьлерине айтылгъанларны динълемейип, феналыкъ япкъан еудийлерге Аллаһ Таала веба киби бир такъым фена илет ве хасталыкълар берген).
60. Муса (чельде) къавмы ичюн сув истеген эди де, биз онъа: «Таягъынънен ташкъа ур!» деген эдик. Дерал (таштан) 12 чокъракъ фышкъырды. Эр бир болюк ичеджек чокърагъыны бильди. (Оларгъа:) Аллаһнынъ рызкъындан ашанъ, ичинъ, сакъын ер юзинде бозгъунджылыкъ этмень, дедик.
61. Хатырынъыздамы, сиз (берильген ниметлерге къаршылыкъ): «Эй, Муса! Ялынъыз бир емекнен къанаатленмеймиз; биз ичюн Раббинъе дуа эт де, ерде етишкен шейлерден; себзесинден, хыярындан, сарымсагъындан, бёрджимегинден, согъанындан бизге

чыкъарсын», дединъиз. Муса исе: «Даа эйини даа фена иле денъиштирмек истейсинъизми? О алда шеэрге энинъ. Зира, истегенлеринъиз сиз ичюн о ерде бар», деди. Иште, (бу адиседен сонъ,) узерлерине ашшалыкъ ве ёксуллыкъ тамгъасы урулды. Аллаһнынъ гъадабына огърадылар. Бу мусибетлер (оларнынъ башына) Аллаһнынъ аетлерини девамлы инкяр этювлери, акъсыз оларакъ, Пейгъамберлерни ольдирювлери себебинден кельди. Буларнынъ эписи, ялынъыз исъянлары ве адден ашкъанлары себебиндендир.

(Бени Исраилге алчакълыкъ ве ёксуллыкъ тамгъасынынъ урулувына себеп оларакъ, хакъны инкяр этювлери ве оны сёйлеген Пейгъамберлерни аджымадан ольдирювлери косьтерильген. Шуайб, Зекериййа ве Яхя киби нек чокъ пейгъамберлерни ольдиргенлер).

62. Шубесиз, иман эткенлер яни еудийлерден, христианлардан ве саабийлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне, хакъкынен инанып, салих амель ишлегенлер ичюн Рабблери къатында мукъфатлар бар. Олар ичюн ич бир къоркъу ёкътыр. Олар гъам чекмейджеклер.
(Еудий келимеси – бузавгъа табынувдан тевбе эткен вакъытларында Исраил огъууларына такъылгъан бир аддыр. Бир риваетке коре де, Аз. Якъубнынъ энъ буюк огълу Яхузагъа нисбет этильген. Насаараа Аз. Иса энген Насыра къасабасына нисбеттир, дегенлер бар. Бир риваетке коре, Аз. Исанынъ Аал-и Имраан, 52, Сафф, 14-нджи аетлеринде кечкен "Мен энсаарии илаллаһ" сёзинден алынган. Саабийлер акъкъында чешит риваетлер бар. Бир нокътаи назаргъа коре, Аз. Ибрахимнинъ динини девам эттирген эски бир топлулыкъ эди. Муфессирлернинъ базылары да саабийликнинъ еудийликнен христианлыкъ арасында тевхидджи бир дин олгъаныны бильдиргенлер. Базы янъы тедкъикъатчылар исе, саабийлернинъ Баабильде яшагъан ве яры христиан олгъан бир месхеп тарафдарлары олгъанларыны ве Аз. Яхягъа таби олгъанларгъа бенъзегенлерини ифаде эткенлер).
63. Сизден къатий бир сёз алгъан, Туур дагъынынъ алтында сизге бергенимизни къави тутынъ, онда булунгъанларны даима хатырланъ, умют этилир ки, къорчаланырсынъыз (деген эдик де);
64. Ондан сонъ, сёзинъизден къайткъан эдинъиз. Эгер сизинъ узеринъизде Аллаһнынъ ихсаны ве рахмети олмаса эди, муакъкъакъ зараргъа огърагъанлардан олур эдинъиз.
65. Аранъыздан джума эртеси куни аддинден ашып да, бу себептен оларгъа: «Ашша маймунлар олунъ!» дегенлеримизни, эльбетте бильмектесинъиз.
66. Биз буны (маймунлашкъан инсанларны), адисени шахсен корьгенлерге ве сонъундан кельгенлерге бир ибрет дерси, муттакъийлер ичюн де, бир огют весилеси яптыкъ.
(Аллаһ Бени Исраилден феналыкъта шуурлы оларакъ исрар эткен о бедбахтларны эвеля маймун къылыгъына сокъкъан, сонъра да, оларны эляк эткен. Бунынъ инсанларнынъ маймундан пейда олгъанлары иддасы иле ич бир алякъасы ёкъктыр).
67. Муса къавмына: «Аллаһ бир сыгъыр сойманъызны эмир эте», деген эди де: «Бизим устюмизден кулесинъми?» деген эдилер. О да: «Джаиллерден олудан, Аллаһкъа сыгъынырым», деген эди.
68. «Биз ичюн Раббинъе дуа эт, бизге онынъ не олгъаныны анълатсын», дедилер. Муса: «Аллаһ дей ки: "О не къарт, не де яш; экисининъ арасында бир сыгъыр". Сизге эмир этильгенини аман япынъ», деди.
69. Бу дефа: «Биз ичюн Раббинъе дуа эт, бизге онынъ ренкини бильдирсин», дедилер. О дей ки: «Сары ренкли парлакъ тюкю, бакъкъанларнынъ ичини къувандырыджи бир сыгъырдыр».

70. «(Эй, Муса!) Биз ичюн два эт де, онынъ насыл бир сыгъыр олгъаныны бизге анълатсын, биз насыл бир сыгъыр сояджагъымызны анъламадыкъ. Биз, иншааллаһ эмир этильгенини япмакъ ёлуны тапармыз», дедилер.
71. (Муса) деди ки: «Аллаһ бойле буюра: О даа боюндурукъ алтына алынмагъан, ер сюръмеген, экин сувармагъан, сербест долашкъан, ренки ала-чубар олмагъан бир сыгъырдыр». «Иште, шимди акъикъатны анълаттынъ», дедилер ве бунынъ узерине (оны тапып) сойдылар, амма аз къалды, соймайджакъ эдилер.
72. Хатырынъыздамы, сиз бир адам ольдирген эдинъиз де, онынъ акъкъында бир-биринъизнинъ усьтюнъизге аткъан эдинъиз. Албуки, Аллаһ гизлеяткъанынъызны ортагъа чыкъараджакъ.
73. «Айды, шимди (ольдирильген) адамгъа (союлгъан сыгъырнынъ) бир парчасынен урынъ», дедик. Бойлдже, Аллаһ олюлерни тирильтир ве тюшюнирсинъиз дие, сизге аетлерини (Пейгъамберине берген муджизелерини) косътере.
(Бу аетлерде кечкен сыгъыр союв къыссасы даа зияде Исраил огъууларындан эки генчининъ мираскъа саип олувары ичюн эмджелерини ольдирювлерине багълана. Вакъиа Аз. Мусагъа арз этиле. Аз. Муса бир тюрлю катиллерни тапалмай ве Аллаһкъа сыгъына. О да бир сыгъыр союлувыны, онынъ бир парчасынен олюнинъ урулувыны, олюнинъ тирилип, къатильден хабер береджегини бильдире. Нетидже де бойле ола. Анджакъ эски мысырлыларнынъ сыгъыргъа табынувары, бир девир еудийлернинъ де бузавгъа табынувары, сыгъыр союлувы адисесинде башкъа икметлернинъ де олгъаныны косътере. "Бир парчасынен оны урынъ" буюрулып, артындан да Аллаһнынъ олюлерни тирильтювинден баас этильгенде, муфессирлернинъ чокъу буны "союлгъан сыгъырнынъ бир парчасынен олюни урмакъ суретинен онынъ тирилюви" шекилинде анълагъанлар. Бу такъдирде, вакъиа бир муджизедир; Аллаһнынъ къудретинен олю бойле бир себеп олмадан да, тириле биле. Дикъкъатны даа зияде чекмек ичюн бойле бир мерасим тертип этильген ве акъибетте муджизе садир олгъан).
74. (Лякин) булардан сонъра кене къальплеринъиз къаттылашты. Артыкъ къальплеринъиз таш киби я да даа къаттыдыр. Чюнки, ташлардан ойлеси бар ки, ичинден ирмакълар акъар. Ойлеси де бар ки, чатлар да, ондан сув фышкъырыр. Ташлардан бир къысмы да, Аллаһ къоркъусынен, юкъарыдан ашагъы юварланыр. Аллаһ япаяткъан шейлеринъизден гъафиль дегиль.
75. Шимди (эй, му'минлер!) олар сизге инанаджакъларына умют этесинъизми? Албуки, олардан бир къысмы Аллаһнынъ келямыны эшите де, эйидже анълагъандан сонъ, биле-биле оны боза эдилер.
76. (Мунафыкълар) инангъанларнен расткелишкенде «Иман эттик» дерлер. Бир-бирлеринен козь-козьге къалгъанда исе: «Аллаһнынъ сизге ачкъанларыны (Тевраттаки бильгилерни) Раббинъиз къатында сизинъ алейхинизге делиль кетирювлери ичюн, оларны анълатасынъызмы; буларны тюшюнмейсинъизми?» дерлер.
77. Олар бильмезлерми ки, гизлегенлерини де, ачыкъ япкъанларыны да, Аллаһ бильмекте.
78. Араларында бир такъым уммийлер бар ки, Китапны (Тевратны) бильмезлер. Бутюн бильгенлери къулакътан эшитме шейлердир. Олар садедже зан ве тахмин этмектелер.
(Уммий - окъувы-язысы олмагъан демектир. Еудий я да христиан олмагъан арапларгъа да уммий дегенлер олгъан).

79. Эллеринен (бир) Китап язып, сонъра оны аз бир беделъ къаршылыгъында сатмакъ ичюн «Бу Аллахъ къатындандыр», дегенлерге языкълар олсун! Эллеринен язгъанларындан отърю, вай оларнынъ алына! Ве къазангъанларындан отърю вай оларнынъ алына!
80. Исраил огъулары: «Сайылы бир къач кунъ истисна, бизге атеш токъунмайджакъ», дедилер. Де ки (оларгъа): «Сиз Аллахъ къатындан бир сёз алдынъызмы -ки, Аллахъ сёзинден къайтмаз-, ёкъса Аллахъ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлейсинъизми?»
81. Ёкъ! Ким бир яманлыкъ япар да, яманлыгъы озининъ чевресини къушатса, иште о кимселер джеэннемлидирлер. Олар о ерде даимий къылырлар.
82. Иман этип, файдалы иш япкъанларгъа кельгенде, олар да дженнетлидирлер. Олар о ерде даимий къылырлар.
83. Вакъытынен биз Исраил огъуларындан: «Ялынъыз Аллахъкъа къуллыкъ этеджексинъиз, ана-бабагъа, якъын акърабагъа, етимлерге, ёкъсуларгъа эйиликъ япаджакъсынъыз», дие сёз алгъан ве «инсанларгъа гузель сёз сёйленъ, намазны къылынъ, зеятны беинъ», дие де эмир эткен эдик. Сонъунда, азынъыз истисна, юз чевиререк, дёнюп кеттинъиз.
(Исраил огъуларынынъ япкъан ишлери ве аретлери акъкъындаки бу бильгилер, Къур'ан кельген девирде яшагъан еудийлернинъ Тевратны бозып, акъикъатны гизлегенлеринден толайы, берильген. Чюнки, Аз. Мухаммед ёлланылгъан вакъытта Арабистанда, айрыджа Мединеде (Йесриб) ве дживарында олдукъча чокъ бир еудий топлулыгъы яшамакъта эди. Ахыр заман пейгъамбери ёлланылмадан эвель, бир пейгъамбер келеджегини этрафкъа яйгъан еудийлер пейгъамберимиз кельгенинен, сёзлерини денъиштирдилер. Зира, олар келеджек пейгъамберни еудийлерден беклей эдилер. Араплардан кельгенинен, оны кунъледилер. Къур'анда еудийлер акъкъында даа чокъ бильги берилювнинъ себеби будыр. Ахыр заман пейгъамбери, сонъунда хиянетликлери себебинден, оларнен дженклешмек ве оларны юртларындан сюръмек зорунда къалды. Еудийлер аля мусульманларгъа олгъан душманлыкъларыны девам эттирмектелер).
84. (Эй, Исраил огъулары!) Сизден бир-биринъизнинъ къаныны текмейджегинъизге, бир-биринъизни юртларынынъыздан чыкъармайджагъынъызгъа даир сёз алгъан эдик. Эр шейни коререк, сонъунда буларны къабул эткен эдинъиз.
85. Бу анълашувны къабул эткен сизлер, (берген сёзинъизнинъ аксине) бир-биринъизни ольдире, аранъыздан бир къысмыны юртларындан чыкъара, феналыкъ ве душманлыкъта оларгъа къаршы бирлешмектесинъиз. Оларны юртларындан чыкъармакъ сизге арам олгъаны алда, (эм чыкъара, эм де) сизге эсирлер оларакъ кельгенлеринде, фидье берип, оларны къуртарасынъыз. Ёкъса, сиз Китапнынъ бир къысмына инанып, бир къысмыны инкъар этесинъизми? Сизден ойле даврангъанларнынъ джезасы дюнъя аятында анджакъ масхаралыкъ; къыямет кунюнде исе, энъ шиддетли азапкъа ителювдир. Аллахъ сизинъ япаяткъанларынынъыздан асла гъафиль дегиль.
86. Иште, олар ахиретке къаршылыкъ дюнъя аятыны сатын алгъан кимселердир. Бу себептен, не азаплары энгиллештириледжек, не де озълерине ярдым этиледжек.
(Бу аетлер еудийлернинъ тюрю-тюрю къурунтыларыны анъалата. Ислямдан эвель Мединеде булунгъан эки фыркъа эдилер. Олардан бири – Эвс, дигери де – Хазредж къабилесинен берабер эди. Эвсенен Хазредж къавгъа этип, дженкке киришкендже, олар да берабер дженклеше эдилер. Бу арада еудийлер бир-бирлерини ольдире ве юртларындан къува эдилер. Эсир оларакъ кериле кельгенлеринде, бу сефер оларны фидье берип, кериле ала эдилер. Бу вазиет соралгъанда, «Не япайыкъ, Аллахънынъ эмири бойле», дей эдилер. Буннынъ киби, тюрю къаба ишлер япа эдилер).

87. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик. Ондан сонъра арды-сыра пейгъамберлер ёлладыкъ. Меръем огълу Исагъа да муджизелер бердик. Ве оны Рууху'ль-Къудус (Джебраил) иле дестекледик. (Лякин), гонъюллеринъизге ятмагъан шейлерни сёйлеген бир эльчи кельгенинен, онъа нисбетен буюклик тасладынъыз. (Сизге кельген) пейгъамберлерден бир къысмыны яланладынъыз, бир къысмыны да ольдирдинъиз. *(Бу ерде Аллаһ Таала Исраил огъуллаарына шу манада тенбиелер: Ант олсун ки, Мусагъа Китапны биз бердик, ондан сонъ кельген пейгъамберлерни биз ёлладыкъ. Аз. Исаны да биз ёлладыкъ ве онъа Рууху'ль-Къудус иле къол туттыкъ. Сиз оны ольдирмеге тешеббюс эттинъиз, факъат буны япалмадынъыз. Аз. Муһаммедни де ольдирмеге тешеббюс этесинъиз. Оны да япалмазсынъыз, биз оны къорчалармыз. Инкяр ве исъянынъыз себебинден, Аллаһнынъ лянетини къазандынъыз. Бундан сонъ иман этювинъиз бекленильмез. Ортагъа къойгъан себеplerинъиз де кечмез).*
88. (Еудийлер пейгъамберлерге усътюнден кулерек:) «Кальплеримиз перделидир», дедилер. Ёкъ; куюфюр ве исъянлары себебинден Аллаһ оларны лянетлегендир. О себептен пек аз инанырлар.
89. Даа эвель къафирлерге нисбетен зафер истегенлеринде, озьлерине Аллаһ къатындан эллериндеки (Тевратны) догърулагъан бир Китап келип де, (Тевраттан) огренип бильген акъыкъатлар къаршыларына чыкъкъанынен, оны инкяр эттилер. Иште, Аллаһнынъ лянети бойле инкряджыларгъадыр. *(83-нджи аеттеки анълатувгъа бакъынъыз).*
90. Аллаһнынъ къуллаарындан истегенлерине пейгъамберлик ихсан этювини кунълегенлери ичюн, Аллаһнынъ эндиргенини (Къур'анны) инкяр этерек, озьлерини саткъанлары не яман бир шейдир! Бойледже, олар гъадап усътюне гъадапкъа огърадылар. Айрыджа къафирлер ичюн алчалтыджы бир азап бар.
91. Оларгъа: «Аллаһнынъ эндиргенине иман этинъиз», денильгенинен: «Биз садедже бизге эндирилъгенге (Тевраткъа) инанырмыз», дерлер ве ондан башкъасыны инкяр этерлер. Албуки, о Къур'ан озь эллеринде булунгъан Тевратны догърулайыджы оларакъ кельген хакъ Китаптыр. (Эй, Муһаммед!) Оларгъа: «Шаает сиз акъыкъатен инангъан олсанъыз, эвеллери Аллаһнынъ пейгамберлерини не ичюн ольдюре эдинъиз?» де.
92. Ант олсун, Муса сизге белли муджизелер кетирген эди. Сонъра онынъ артындан, залимлер оларакъ, бузавны (танъры) эдиндинъиз.
93. Хатырланъ ки, Туур дагъынынъ алтында сизден сёз алгъан: «Сизге бергенлеримизни къави тутынъ, айтылгъанларны анъланъ», деген эдик. Олар: «Эшиттик ве исъян эттик», дедилер. Инкярлары себебинден, кальплерине бузав севгиси толдырылды. Де ки: эгер инансанъыз, иманынъыз сизге не фена шейлерни эмир этмекте! *(Еудийлер Тевраттан алгъан бильгилерине коре, бир пейгъамбер келеджегини биле эдилер ве онынъ озьлеринден келеджегини тюшюнерек, ондан файдаланмакъ планларыны тизе эдилер. Беклеген пейгъамберлери араплардан кельгенинен, оны инкяр эттилер. 89-нджи аетте бунъа ишарет этиле. Олар аслында Аз. Мусагъа да толусынен инанмагъан эдилер. 92-нджи аетте ифаде этильгени киби, Аз. Муса нидже муджизелер кетиргени алда, о Туургъа кеткенинен, бузавгъа табындылар).*
94. (Эй, Муһаммед, оларгъа:) «Шаает (идда эткенинъиз киби), ахирет юрту Аллаһ къатында дигер инсанларгъа дегиль де, ялынъыз сизге аит олса ве бу идданъызда догъур исенъиз, айды, олюмни тиленъиз (бакъайыкъ)», де.

95. Олар озь эллеринен эвельде япкъан ишлери (гунях ве исыянлары) себебинден, ич бир заман олюмни тилеп оламайджакълар. Аллах залымлерны яхшы билир.
(Еудийлер: «Ахирет аяты садедже бизге аиттир», шекилинде идда эткенлер, бунунънен «Еудий олмагъанлар обир дюньяда ниметке наиль оламазлар», демек истегенлер. Бу иддагъа джевабен, сиз де оларгъа: «Мадем ки ойле, айды, олюмни истенгъыз», день. Амма, олар асла ольмек истемезлер. Бу аетлер еудийлернинъ ыркъчылыкъ тюшюнджесининъ ахиретке къадар узагъаныны косътере).
96. Емин олсун ки, сен оларны яшамакъ ичюн инсанларнынъ энъ ачкози оларакъ булырсынъ. Путперестлерден эр бири де арзулар ки, бинъ йыл яшасын. Албуки, яшатылмасы ич кимсени азаптан узакълаштырмаз. Аллах оларнынъ япаяткъанларыны эксиксиз корер.
97. Де ки: «Джебраилге ким душман исе, шуны яхшы бильсин ки, Аллахнынъ изнинен, Къур'анны сенинъ къальбинъе бир хидает ребери, эвель кельген китапларны догърулайыджы ве му'минлер ичюн де муждеджи оларакъ, О эндиргендир».
(Риваетке коре, Федек хахамларындан Абдуллах б. Сурие Пейгъамберимизнен мунакъаша эткен, онъа вахийни ким кетиргенини сорагъан, (Джебраил) дегенинен, «О бизим душманымыз. Башкъасы кетирген олса, иман этер эдик», деген. Бунунъ узерине бу ает энген).
98. Ким Аллахкъа, мелеклерине, пейгъамберлерине, Джебраилге ве Микаилге душман олса, билсин ки, Аллах да инкярджы къафирлернинъ душманыдыр.
99. Ант олсун ки, санъа ачыкъ-айдын аетлер эндирдик. (Эй, Мухаммед!) Оларны ялынъыз фасыкълар инкяр этерлер.
100. Не заман олар бир антлашув япсалар, кене озьлеринден бир топу оны бозмадымы? Затен оларнынъ чокъу иман этмез.
101. Аллах тарафындан озьлерине янларында булунгъаныны тасдикъ этиджи бир эльчи кельгенинен, эхл-и китаптан бир топу, санки Аллахнынъ Китабыны бильмеген киби, оны артларына атып, терк эттилер.
102. Сулейманнынъ укюмранлыгъы акъкъында олар шейтанларнынъ уйдырып сёйлегенерине таби олдылар. Албуки, Сулейман тылсым япып, къафир олмады. Лякин, шейтанлар къафир олдылар. Чюнки, инсанларгъа сихирни ве Бабильде Хаарутнен Маарут исмли эки мелекке эдирильгенни огрете эдилер. Албуки, о эки мелек эр кеске: «Биз ялынъыз имтиан ичюн ёлланылдыкъ, сакъын янълыш инанып да, къафир олмангъыз», демеден, ич кимсеге (сихир ильмини) огретмез эдилер. Олар о эки мелектен къадыннен къоджа арасыны ачаджакъ шейлерни огрене эдилер. Албуки, тылсымджылар Аллахнынъ изни олмадан, ич кимсеге зарар бералмазлар. Олар озьлерине файда бергенни дегиль де, зарар бергенни огренирлер. Сихирни сатын алгъанларнынъ (онъа инанып, пара бергенлернинъ) ахиреттен насиби олмагъаныны пек яхшы бильмектелер. Къаршылыгъында озьлерини саткъан шейлери не фенадыр! Кешке буны анъласа эдилер!
(Эски къавмларнынъ чокъу сихирге инана эди. Бу себептен, сихир диний инанчларнен тамамен къарышыкъ вазиятте эди. Бу себептен, сихирбазлар халкъны къандыра эдилер. Сихирнинъ чешитлери бойледир:

1. Кельдаанийлернинъ сихири: Булар йылдызларгъа табынырлар, къянатны идаре этиджилер йылдызлар олгъаныны, хайыр ве шеррнинъ олардан кельгенини, семавий кучьлернинъ ердеки кучьлернен бирлешюви нетиджесинде муджизелер мейдангъа кельгенини сёйлей эдилер. Буларны догъру ёлгъа къоймакъ ичюн Аллах Аз. Ибрахимни

ёллады. Булар да, озь араларында учь фыркъа эдилер:

1. Кельдаанийлернинъ сихири: Булар йылдызларгъа табынырлар, кяинатны идаре этиджилер йылдызлар олгъаныны, хайыр ве шеррнинъ олардан кельгенини, семавий кучьлернинъ ердеки кучьлернен бирлешюви нетиджесинде муджизелер мейдангъа кельгенини сёйлей эдилер. Буларны догъру ёлгъа къоймакъ ичюн Аллаһ Аз. Ибрахимни ёллады. Булар да, озь араларында учь фыркъа эдилер:

а). Фелек ве йылдызларнынъ эбедий олгъаныны сёйлейиджилер ки, оларгъа "Саабиз" денилир.

б). Фелекнинъ иляхийлигине инангъанлар. Булар эр фелек ичюн ерде бир пунт якъан ве онъа хызмет эткен пунтперестлердир.

в). Фелекни ве йылдызларны яраткъан бириси олгъаныны ве бунынъ оларгъа ер юзини идаре этмеге акъ бергенини сёйлейиджилердир. Булар йылдызларны араджы къабул эте эдилер.

2. Рух кучюне таянаракъ, ортагъа чыкъкъан сихир: Бунгъа коре, инсан рухы ёкъ этювнен иджат этюв, ольдюрюв, тирильтюв, вуджут ве шекильде денъишиклик япмакъ кучюне къавушыр.

3. Рухий варлыкълардан файдаланыларакъ япылгъан сихир: Бу да мускъа (адамларнынъ усьтлерине такъкъан дуа) япмакъ ве джинлерден ярдым алмакъ киби шекиллернен япылыр.

4. Козьбоймакъ шекилинде япылгъан сихир: Козьбайлайыджылыкъ, эль чабуклиги ве бунгъа бенъзеген арекетлер киби.

Ислям алимлери, сихирнинъ биринджи ве экинджи шеклине инангъангъанларнынъ къяфир олгъанларыны тасдикъ эткенлер. Анджакъ аетте бильдирильгени шекильде яратыджынынъ Аллаһ Таала олгъанына инанаракъ ве феналыкъта къуланмамакъ шартынен, сихир ильмини огренювде зарар ёкътыр. Еудийлер арасында тылсым кениш даркъагъан эди. Бу себептен, Аз. Сулейманнынъ буюк бир тылсымджы олгъаныны, укъумдарлыкъны тылсымнен эльде эткенини, айванларгъа ве джинлерге тылсымнен укъум эткенини сёйлер ве буна инаныр эдилер. Аз. Сулейман Къур'анда пейгамбер оларакъ танытылгъанынен, «Мухаммед Сулейманны пейгамбер сая, албуки о, бир тылсымджыдыр», дедилер.)

103. Эгер иман этип, озьлерини феналыкътан къорчаласалар эди, шубесиз, Аллаһ тарафындан бериледжек савап даа хайырлы оладжакъ эди. Кешке буларны анъласа эдилер!

104. Эй, иман эткенлер! "Рааинаа" демень, "Унзурнаа" день. (Айтылгъанларны) динълень. Къяфирлер ичюн элем бериджи бир азап бар. (Ресулуллах (с. а.) мусульманларгъа бир шей огреткенде, бизни бираз бекле, ашыкъма, манасында "Рааинаа" дер эдилер. Еудийлернинъ де сёгюнч манасындаки "Рааинаа" келимелери бар эди. Мусульманларнынъ бу сёзини эшиткенлеринен, Эфендимизге фена макъсатнен, ойле хитап этмеге баиладылар. Бунынъ узерине "Рааинаа" демень, о мангъагъа кельген "Унзурнаа" день, денильди ки, бизни бекле демектир).

105. (Эй, му'минлер!) Эхл-и китаптан къяфирлер ве пунтперестлер де Раббинъизден сизге бир хайыр эндирилювини истемезлер. Албуки, Аллаһ рахметини тилегенине берир. Аллаһ буюк лютф саибидир.

106. Биз бир аетнинъ укмини ортадан къалдырсакъ я да оны унуттырсакъ (кечиктирсек), мытлакъа даа эйсини я да онъа бенъзегенини кетириримиз. Бильмезмисинъиз ки, Аллаһ эр

шейге къадирдир.

(Сонъундан кельген бир аетнинъ, эвельде кельген аетнинъ укмини ортадан къалдырувына «несх» дениле. Аллаһ Таала инсанлыкънынъ медений инкишафы ве бу инкишафны догъургъан итияджларгъа уйгъун оларакъ, керегиндже янъы пейгъамбер ве китаплар ёллагъан, эвелькилерине аит базы укюмлерни ортадан къалдыргъан. Аетлерининъ укми эбедий олгъан Къур'ан-ы Керим назиль олгъанда, бу девирге аит оларакъ, базы аетлер дигерлерни несх эткенлер; анджакъ буларнынъ сайысы пек аз ве ильк Ислям неслининъ тербиеси ве алышувы макъсадына ёнельтилгендир).

107. (Кене) бильмейсинъми, коклернинъ ве ернинъ мулькиети ве укюмранлыгъы ялынъыз Аллаһнынъдыр? Сиз ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост, не де бир ярдымджи бар.
108. Ёкъса сиз де (эй, мусульманлар), даа эвель Мусадан соралгъаны киби, пейгъамберинъизден суаллер сорамакъ истейсинъизми? Ким иманны куфюрге денъиштирсе, шубесиз, догъру ёлдан сапкъан олур.
(Пейгъамберден чокъ суаль соралувы - укюмлернинъ чокълашувыны ве тарлашувыны талап этер. Шунинъ ичюн Медине девринде бир муддет суаль бермек ясакълангъан).
109. Эхл-и китаптан чокъу акъикъат озьлерине ачыкъ-айдын белли олгъандан сонъ, сырф ичлериндеки кунъджиликтен отърю, сизни иманынъыздан вазгечтирип, куфюрге дёндирмек истедилер. Кене де сиз Аллаһ олар акъкъындаки эмирини кетиргенге къадар афу этип багъышланъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.
110. Намазны къылынъ, зекятны беринъ, эвельден озинъиз ичюн япкъан эр эйиликни Аллаһнынъ къатында буладжакъсынъыз. Шубесиз, Аллаһ япаяткъанларынъызны эксиксиз корер.
111. (Эхл-и китап:) «Еудийлер яхут христианлардан гъайры, ич кимсе дженнетке кирмейджек», дедилер. Бу оларнынъ къурунтысыдыр. Сен оларгъа: «Эгер акъикъатен догъру сёйлесенъиз, делилинъизни кетиринъ», де.
112. Аксине, ким мухсин оларакъ, юзини Аллаһкъа чевирсе, (Аллаһкъа хакъкъы иле къуллыкъ этсе), онынъ эджири Рабби къатындадыр. Ойледери ичюн не бир къоркъу бар, не де гъам чекерлер.
(Бу аетте Аллаһкъа къуллыкъ этмек ихсан васфына багълангъандыр. Яни бир кимсе ибадет этмекле озини къуртаралмаз, озини къуртарувы ичюн мухсинлерден олмасы керек. Мухсин япкъан ишини Аллаһ ичюн япыджы, садедже Ондан къоркъкъан, о себепле ишини эксиксиз япкъан ве эр ишининъ акъкъыны берген кимсе демектир).
(Христиан араптардан олгъан Неджран эйети Ресулулалахнынъ узурны чыкъкъанынен, еудийлер оларнынъ янына кельдилер. Араларында мунакъаша яптылар. Бир-бирлерини къабаатладылар. Бунинъ узерине ашагъыдаки аетлер кельди).
113. Эписи де Китапны (Теврат ве Инджильни) окъугъанлары алда, еудийлер: «Христианлар догъру ёлда дегиллер», дедилер. Христианлар да: «Еудийлер догъру ёлда дегиллер», дедилер. Китапны бильмегенлер де, бир-бирлери акъкъында тыпкъы оларнынъ айткъанларыны сёйледилер. Аллаһ, ихтиляфкъа тюшкен хусусларында къыямет куни олар акъкъында укмини береджек.
114. Аллаһнынъ месджитлеринде, Онынъ ады анъылувына мани олгъан ве оларнынъ харап олувына арекет этиджиден даа залим ким бар! Аслында буларнынъ о ерлерге ялынъыз къоркъаракъ кирювлери керек. (Башкъа тюрлю кирмеге акълары ёкътыр). Булар ичюн дюньяда резиллик, ахиретте де, буюк азап бардыр.

115. Шаркъ да Аллахнынъдыр, гъарп да. Не ерге дёнсенъиз, Аллахнынъ юзи (заты) о ердедир. Шубесиз, Аллах(нынъ рахмети ве нимети кеништир), О эр шейни билиджидир. *(Аллах эр ерде азыр ве назир олмакънен бирликте, намазда къыблагъа дёнмек, ибадетлерде низам ве интизамны теминлемек гъаесине аиттир).*
116. «Аллах бала эдинде», дедилер. Хаашаа! О, бундан узакътыр. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи Онынъдыр, эписи Онъа бойсунгъандыр. *(Еудийлер: «Узеир Аллахнынъ огълудыр», деркен, христианлар: «Иса Аллахнынъ огълудыр», дедилер. Муширик араплар исе: «Мелеклер Аллахнынъ къызларыдыр», деген эдилер. Бу аетте Аллах Тааланынъ булардан узакъ олгъаны ангълатыла).*
117. (О), коклернинъ ве ернинъ тек яратыджысыдыр. Бир шейни тилегенде, онъа садедже «Ол!» дер, о да аман олур. *(Аллах Тааланынъ бир шейни мурат этюви, Онынъ акъкъында «Ол!» эмридир. Аллахнынъ тилеген эр шейи вакъты-сааты кельгенинен, мытлакъа олур).*
118. Бильмегенлер дедилер ки: «Аллах бизнен къонушмалы я да бизге бир ает (муджизе) кельмели дегиль эдими?» Олардан эвелькилер де, иште тыпкъы оларнынъ сёйлегенлерини айткъан эдилер. Къальплери (акъыллары) насыл да бир-бирине бенъзеди! Акъикъатны эйидже бильмек истегенлерге аетлерни ачыкъ-айдын костерьдик.
119. Догърусы, биз сени Хакъ (Къур'ан) иле мужделейиджи ве тенбиелейиджи оларакъ ёлладыкъ. Сен джеэннемлилерден месулиетли дегильсинъ.
120. Динлерине уймагъанынъдже еудийлер де, христианлар да, сенден асла разы олмайджакълар. Де ки: «Догъру ёл анджакъ Аллахнынъ ёлудыр». Санъа кельген илимден сонъра, оларнынъ арзуларына уяджакъ олсанъ, ант олсун ки, Аллахтан санъа не бир дост, не де бир ярдымджи бардыр.
121. Озьлерине китап берген кимселеримиз(ден базысы) оны, акъкъыны козетерек, окъурлар. Чюнки, олар онъа иман этерлер. Оны инкяр этиджелерге кельгенде, иште, акъикъатен зараргъа огърагъанлар олардыр. *(Бу ает еудий алимлеринден Абдуллах ибн Селям ве аркъадашлары акъкъында энген. Булар Къур'ангъа инандылар ве ондаки ахкъамны тасдикъ эттилер. Бир башкъа риваетке коре де, бу ает Джафер б. Эби Талипнен берабер Хабешистандан кельген къыркъ кишилик джемаат акъкъындадыр ки, булар эхл-и китаптан Ислямны къабул эткенлердир).*
122. Эй, Израил огъуллары! Сизге берген ниметлеримни ве сизни (бир заманлар) джумле алемге усътюн эткенимни хатырланъ.
123. Ве бир кунден коркъунъ ки, о кунде ич кимсе башкъасынынъ адына бир шей одеп оламаз, кимседен фидье кабул этильмез, ич кимсеге шефаат файда бермез. Олар ич бир ярдым да коръмезлер. *(Шефаат базы шартларгъа багълыдыр. Энъ муими – имандыр).*
124. Бир заманлар Рабби Ибрахимни бир такъым келимелернен сынагъан эди, оларны там оларакъ ерине кетиргенинен: «Мен сени инсанларгъа ребер япаджам», деген эди. «Союмдан да (реберлер яп, я Рабби!)), деди. Аллах: «Ахтым залымларгъа иришалмаз (олар ичюн сёз бермем)», буюрды.
125. Биз Бейтни (Кябени) инсанларгъа топланув межаны ве ишанчлы бир ер яптыкъ. Сиз де Ибрахимнинъ макъамындан бир намаз ери эдининъ (о ерде намаз къылынъ). Ибрахим ве Исмаилге: «Таваф эткенлер, ибадетке къапангъанлар, руку ве седжде эткенлер ичюн Эвимизни темиз тутынъ», дие эмир эткен эдик.

126. Ибрахим де деген эди ки: «Эй, Раббим! Бу ерни ишанчлы бир шеэр яп, халкъындан Аллһкъа ве ахирет кунюне инангъанларны чешит мейваларнен бесле. Аллаһ буюрды ки: Ким инкяр этсе, оны аз бир муддет файдаландырыр, сонъра оны джеэннем азабына суйреклерим. Не фена барыладжакъ ердир о ер!
(Аллаһ инкяр эткенлерни де дюньяда рызыкъладырмакъта, дюнья ниметлеринден тилегенлери киби файдаланувларына имкян бермектедир. Бу алда, дюньянынъ нимети диндарлыкъкъа багълы дегильдир. Дюнья нимети му'минге де, къафирге де берилир. Булар бирер имтиан весилесидир; хайырлы олып-олмагъанлары нетиджеге багълыдыр. Сервет ве икътидар, эгер къуллыкъкъа весиле олгъан исе, о вакъытта бу эки джиан саадетидир. Азгъынлыкъ ве сапыкълыкъкъа себеп олгъан исе, эбедий аятны ёкъ эткен, саадет ерине фелякет кетирген олур).
127. Бир заманлар Ибрахим Исмаил иле берабер Бейтуллахнынъ темеллерини юксельте, (шойле дей эдилер): «Эй, Раббимиз! Бизден буны къабул буюр, шубесиз сен эшитиджисинъ, билидджисинъ».
(Кябенинъ къурулувы акъкъындаки риваетлерге коре, Аз. Адем иле Ава дженнеттен чыкъарылгъан вакъытта, ер юзинде Арафатта тапышалар, берабер гъарпкъа догъру юрелер, Кябе олгъан ерге келелер. Бу эснада Адем бу булушувгъа шукюр олмакъ узъре, Раббине ибадет этмек истей ве дженнетте олгъанда этрафында таваф этерек, идабет эткен, нурдан стуннынъ текрар озине берилювини истей. Иште, о нурдан стун о ерде пейда ола ве Аз. Адем онынъ этрафында таваф этерек, Аллаһкъа ибадет эте. Бу нурдан стун Аз. Шиит заманында гъайып ола, еринде къара бир таш къала. Бунынъ узерине Аз. Шиит онынъ ерине таштан онынъ киби дёрткоше бина япа ве о къара ташны о бинанынъ бир кошесине ерлештире. Иште, бугунъ Хаджер-и Эсвед дие билинген къара таш одыр. Сонъра, Нух туфанында бу бина къумлар астында узун бир девир сакълы къала. Аз. Ибрахим, Аллаһнынъ эмринен, Кябе олгъан ерге кете, огълу Исмаилнен бирликте о ерге ерлеше. Сонъра, Исмаилнен берабер Кябе олгъан ерни къаза. Аз. Шиит тарафындан япылгъан бинанынъ темеллерини тапа ве о темеллерининъ усътюне бугунъ мевджут олган Кябени ишша эте. Аетте «Бейтуллахнынъ темеллерини юксельте» джумлеси буны ифаде эте).
128. Эй, Раббимиз! Бизни сангъа бойсунгъанлардан эйле, неслимизден де сангъа итаат эткен бир уммет чыкъар, бизге ибадет усулларымызны косътер, тевбемизни къабул эт; зира, тевбелерни чокъча къабул этиджи, чокъ мерхаметли ялынъыз Сенсинъ.
129. Эй, Раббимиз! Оларгъа араларындан Сенинъ аетлерингъни озылерине окъуйджакъ, оларгъа китап ве икметни огретеджек, оларны темизлейджек бир пейгъамбер ёлла. Чюнки, усътюн келиджи, эр шейни ерли-ериндже япыджы ялынъыз Сенъсинъ.
130. Ибрахимнинъ дининден озини бильмегенлерден башкъа ким юз чевирир? Ант олсун ки, биз оны дюньяда (эльчи) сечтик, шубесиз о ахиретте де эйилердендир.
131. Чюнки, Рабби онгъа: «Мусульман ол», деген, о да: «Алемлерининъ Раббине бойсундым», деген эди.
132. Буны Ибрахим де озь огълуларына васиет этти, Якъуб да: «Огъуларым! Аллаһ сиз ичюн бу динни (Ислямны) сечти. О алда садедже мусульманлар оларакъ олюнъиз», (деди).
133. Ёкъса, Якъубгъа олюм кельген вакъытта сиз о ерде эдингъизми? О заман (Якъуб) огъуларына: «Менден сонъ кимге къуллыкъ этеджесингъиз?» деген эди. Олар: «Сенинъ ве аталарынъ Ибрахим, Исмаил ве Исхакънынъ иляхи олгъан тек Аллаһкъа къуллыкъ этеджесингъиз; биз ялынъыз Онгъа теслим олгъандырмыз», дедилер.

134. Олар бир уммет эди, келип-кечти. Оларнынъ къазангъанлары озьлерининъ, сизинъ къазангъанларынынъыз сизинъдир. Сиз оларнынъ япкъанларындан месулиетке чекильмезсинъыз.
135. (Еудийлер ве христианлар мусульманларгъа:) «Еудий я да христиан олунъыз ки, догъру ёлны булурсынъыз», дедилер. Де ки: «Ёкъ! Биз ханиф олгъан Ибрахимнинъ динине уярмыз. О мушриклерден дегиль эди».
(Ханиф - эр тюрлю батыл динден узакъ турып, ялынъыз хакъ динге ёнельген киши демектир).
136. «Биз Аллахъа ве бизге эндирильгенге; Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве эсбааткъа эндирильгенге, Муса ве Исагъа берильгенлернен, Рабблери тарафындан дигер пейгъамберлерге берильгенлерге, олардан ич бири арасында фаркъ корьмеден, инандыкъ ве биз садедже Аллахъа теслим олдыкъ», день.
(Эсбаат - торунлар демектир. Бу ерде Аз. Якъубнынъ 12 эвлядындан торунлары козьде тутыла).
137. Эгер олар да сиз инангъанынынъыз киби инсансалар, догъру ёлны тапкъан олурлар; дёнселер, мытлакъа анълашмазлыкъкъа тюшерлер. Оларгъа нисбетен Аллахъа санъа етерли. О эшитиджидир, билидждидир.
138. Аллахнынъ (берген) ренки иле бояндыкъ. Аллахтан даа гузель ренкни ким бере билир? Биз анджакъ онъа къуллыкъ этермиз (день).
(Земахшерийнинъ анълаткъанларына коре, христианлар янъы догъгъан балаларны бир сувнен бояй ве (иште, шимди христиан олды), дей эдилер ве оны о бала ичюн темизлик сая эдилер. Аетте мусульманларнынъ бунъа нисбетен «Аллахнынъ боясынен бояндыкъ» деювлери эмир этильди. Аллахнынъ боясы Ислям фытраты, Ислям ве иман темизлигидир).
139. Де ки: Аллахъа бизим де Раббимиз, сизинъ де Раббинъыз олгъаны алда, онынъ акъкъында бизнен тартышмагъа киришесинъызми? Бизим япкъанларымыз бизге, сизинъ япкъанларынынъыз да сизге аиттир. Биз Онъа гонюльден багълангъанларданмыз.
140. Ёкъса, сиз Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве эсбаатнынъ еудий, я да христиан олгъанларыны сёйлесинъызми? Де ки: Сиз даа яхшы билесинъызми, ёкъса Аллахмы? Аллах тарафындан озине (бильдирильген) бир шаатлыкъны гизлегенден де даа залым ким ола билир? Аллахъа япкъанларынынъыздан гъафил дегильдир.
141. Олар бир уммет эди, келип-кечти. Оларнынъ къазангъанлары озьлерине, сизинъ къазангъанларынынъыз да сизге аиттир. Сиз оларнынъ япкъанларындан месулиетке чекильмезсинъыз.
(Ресулуллах (с.а.) Мединеге кельгенден сонъ, мусульманлар 16-17 ай къадар Къудускъа ёнелерек намаз къылдылар. Бу вазиет еудийлернинъ къопаювларына, «Мухаммед ве асхабы къыблаларынынъ нереси олгъаныны бильмей эдилер, биз оларгъа ёл косьтердик», киби лафлар этюёвлерине ве буны этрафкъа яювларына себеп олгъан эди. Ресулуллах Аллахтан Ислямгъа озь къыбласынынъ берилмесини нияз этти. Иште, бундан сонъ Къудустан Кябеге дёнюльмеге эмир кельди. Бунынъ усьтюне, еудийлер ве мунафыкълар текрар олур-олмаз конъушмагъа башладылар. Ашагъыдаки аетлер бу вазиетни анълата).
142. Инсанлардан бир къысым акъылсызлар: «Ёнельген къыблаларындан оларны чевирген недир?» дейджеклер. Де ки: «Шаркъ да, гъарп да Аллахнынъдыр. О истегенини догъру ёлгъа къояр».

143. Иште, бойледже сизинь инсанлыккъа шаатлар олувынъыз, ресулнынъ да сизге шаат олувы ичюн сизни мутедиль бир миллет яптыкъ. Сенинъ (арзылап да, шу анда) ёнельмеген къыбланъны (Кябени) биз анджакъ Пейгъамберге уйгъаныны, оччелери узеринде кери дёнгенден айырды этювинъыз ичюн къыбла яптыкъ. Бу Аллахнынъ хидает берген кимселерден башкъасына эльбетте агъыр келир. Аллах сизинъ иманынъызны асла зая этеджек дегильдир. Зира, Аллах инсанларгъа нисбетен шефкъатлы ве мерхаметлидир. *(Риваетке коре, къыяметте миллетлер Пейгъамберлерининъ теблигъатыны инкяр этерлер. Аллах Пейгъамберлерден теблигъ эткенлерине даир делиль истер. Бунынъ узерине Уммет-и Мухаммед кетирилик ве олар бунъа шаатлыкъ этерлер. оларгъа: «Сиз буну не ерден огрендiniz?» дие соралыр. Олар да: «Къур'андан ве Ресулуллахтан огрендик», дерлер. Ниаат, Ресулуллах кетирилик ве о да бунъа шаатлыкъ этер).*
144. (Эй, Мухаммед!) Биз сенинъ юзинънинъ кокке догъру чеврильгенини (юджелерден хабер беклегенинъни) коремиз. Иште, шимди сен мемнун оладжакъ бир къыблагъа дёндиремиз. Артыкъ юзинъни Месджид-и Харам тарафкъа чевир. (Эй, мусульманлар!) Сиз де не ерде олсанъыз олунъ, (намазда) юзьлеринъизни о тарафкъа чевиринъ. Шубе ёкъ ки, эхл-и китап, онынъ Рабблеринден кельген акъикъат олгъаныны пек яхшы билирлер. Аллах оларнынъ япаяткъанларындан хаберсиз дегиль.
145. Емин олсун ки (хабибим!) Сен эхл-и китапкъа эр тюрлю аетни (муджизени) кетирсенъ, кене де олар сенинъ къыбланъа дёнмезлер. Сен де оларнынъ къыбласына дёнеджек дегильсинъ. Олар да бир-бирлерининъ къыбласына дёнмезлер. Санъа кельген илимден сонъра, эгер оларнынъ арзуларына уяджакъ олсанъ, иште о вакъытта сен хакъны таптагъанлардан олурсынъ. *(Бу аетте инатлыкънынъ инсан огълуны не алгъа кетиргени анълатыларакъ, «Сен оларнынъ истеклерине уйсанъ, феналыкъ эткенлерден олурсынъ», денильген. Чюнки, Эфендимиз эгер оларнынъ бир истегини ерине кетирсе, бу сефер башкъа бир шей истейджеклер ве зордукъ корьмегендже, ич бир шейни къабул этмейджеклер. Иште, аетте бу джеэт анълатылгъан. Бунынъ да себеби – инатлыкъ ве фанатизмдир. Иман иле тербие этильмеген нефис инат ве фанатизмден къуртуламаз. Бу да инсанны даима феналыкъкъа ёнельтир).*
146. Озьлерине китап бергенлеримиз оны (о китаптаки Пейгъамберни) озь огъуллаарыны таныгъаны киби танырлар. Бунъа рагъмен, олардан бир къысмы биле-биле акъикъатны гизлер. *(Еудийлер Тевратта, христианлар Инджильде ахыр заман Пейгъамберининъ васыфларыны корьдилер, онынъ келювини бекледилер. Эр несиль буну озюнден сонъ кельгенлерге анълатты ве инанувларыны тевсие этти. Бунынъ ичюн эр эки къысым да, бу пейгъамбернинъ келювини дёрткозьнен беклей эди. Анджакъ онынъ араплар арасындан ве бир етим кимсе оларакъ ёлланылгъаныны корьгенлеринен, сырф иркъчылыкъ гъайрети ве тюшюнджесинен, инкяр эттилер. Албуки, онынъ хакъ Пейгъамбер олгъаныны, озь огъуллаарыны билип таныгъанлары киби биле эдилер).*
147. Акъикъат олгъаны – Раббинъден кельгенидир. О алда шубелениджиликден олма!
148. Эр кеснинъ ёнельген бир къыбласы бар. (Эй, му'минлер!) Сиз хайырлы ишлерде ярышынъыз. Не ерде оласанъыз олынъ, сонъунда Аллах эпинъизни бир ерге кетирир. Шубесиз, Аллах эр шейге къадирдир.

149. Не ерден ёлгъа чыкъсанъ чыкъ, (намазда) юзинъни Месджид-и Харам тарафкъа чевир. Бу эмир Раббинъден санъа кельген акъикъаттыр. (Билинъ ки,) Аллаһ япкъанларыныгъздан хаберсиз дегиль.
150. (Эбет, Ресулым!) Не ерден ёлгъа чыкъсанъ чыкъ, (намазда) юзинъни Месджид-и Харамгъа догъру чевир. Не ерде олсанъыз олунъ, юзюнюизни о янгъа чевиринъ ки, араларындан акъсызлыкъ эткенлер (къуру инатчылар) истисна, инсанларнынъ алейхинъизде (къуллана биледжек) бир делили булунмасын. Сакъын олардан къоркъманъ! Ялынъыз менден къоркъунъ. Бойледже, сизге олгъан ниметимни тамамлайым да, догъру ёлны тапарсынъыз.
151. Бунинъ киби, озъ аранъыздан сизге аетлеримизни окъугъан, сизни феналыкълардан арындыргъан, сизге Китапны ве икметни талим этип, бильмегенлеринъизни сизге огретиджи бир ресул ёлладыкъ.
152. Ойле исе, сиз мени (ибадетнен) анъынъ ки, мен де сизни анъайым. Манъа шукюр этинъ; сакъын манъа нанкорълик этменъ!
153. Эй, иман эткенлер! Сабыр ве намаз иле Аллаһтан ярдым истенъ, чюнки, Аллаһ мытлакъа сабыр эткенлернен берабердир.
(*Сабырнен намаз нефиснинъ фена арзуларына къаршы энъ буюк сиялдыр*).
154. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерге «олюлер» деменъ. Аксине, олар тиридилер, лякин сиз анълап оламазсынъыз.
155. Ант олсун ки, сизни бираз коркъу ве ачлыкъ; маллардан, джанлардан ве махсуллардан бираз эксильтювнен (факъырлыкъ иле) денъермиз. (Эй, Пейгъамбер!) Сабыр этиджелерни мужделе!
156. О сабыр эткенлер, озьлерине бир бея кельген вакъытта: «Биз Аллаһнынъ къулларымыз ве биз Онъа дёнеджекмиз», дерлер.
157. Иште, Рабблеринден багъышлавлар ве рахмет эп оларгъадыр. Ве догъру ёлны тапкъанлар да олардыр.
(*Бедирде шейт олгъан 14 киши акъкъында назиль олгъаны ривает этильген бу ает къабир азабына я да сефасына да делильдир. Олюм, къоркъу, ачлыкъ, мал эксиклиги, факъырлыкъ, хасталыкъ; буларнынъ эписи бирер имтиандыр. Булар дюнья аятынынъ айырылмаз къысымларыдыр, ич кимсе булардан бирисине якъаланувдан къуртуламаз. Энъ сонъунда эр кес оледжек. Инангъан акъыллы адам - буларны Къур'ангъа коре анълап дегерлендириджидир*).
158. Шубе ёкъ ки, Сафа иле Мерве Аллаһнынъ къойгъан нишанларындандыр. Эр ким Бейтуллахны зиярет этсе я да умре япса, оларны таваф этювде озюне бир гунах ёкътыр. Эр ким гонъюлли оларакъ, бир эйилик япса, шубесиз Аллаһ къабул этер ве (япылгъанны) хакъкъы иле билер.
(*Сафа иле Мерве Кябенинъ шаркъ тарафында эки тёпенинъ адыдыр. Хаджер валидемиз Аз. Исмаил ичюн сув къыдыргъанда, бу эки тёпе арасында еди кере чапкъан. Бугунъ хадж ве умре ичюн Бейтуллахны зиярет ве таваф эткенлер айны вакъытта Сафа иле Мерве арасында са'й этерлер. Аетте эки тёпе арасында са'й этмекте (келип-кетмекте) гунах ёкътыр, денильген. Чюнки, джахилие девиринде эр эки тёпедде де бирер пунт бар эди. Эр не къадар Ислям бу пунтларны ортадан къалдыргъан олса да, базы кимселернинъ ичинде бир шубе къалды. Иште, юкъарыдаки аетнен бу шубе тамамен кеткизильди*).
159. Эндирилъген ачыкъ делиллеримизни ве Китапта инсанларгъа ачыкъ-айдын косьтергенимиз хидает ёлуны гизлегенлерге эм Аллаһ, эм де бутюн лянет этиджилер лянетлер.

160. Анджакъ төвбе этип, вазиетлерини тюзельткенлер ве акъикъатны ачыкъ ортагъа къойгъанлар башкъадыр. Зира, мен оларнынъ төвбелерини къабул этерим. Мен төвбени чокъча къабул этиджи ве чокъча имае этиджийим.
161. (Аетлеримизни) инкяр эткен ве къфир оларакъ ольгенлерге кельгенде, иште Аллаһнынъ, мелеклернинъ ве бутюн инсанларнынъ лянети оларнынъ узериндедир.
162. Олар эбедиен лянет ичинде къалырлар. Артыкъ не азаплары енгиллетилир, не де оларнынъ юзьлерине бакъылыр.
163. Иляхинъиз тек бир Аллаһтыр. Ондан башкъа илях ёктыр. О, рахмандыр, рахимдир. *(Бундан эвельки аетлерде Аллаһкъа ве О ёллагъан динге къаршы нанкорълик этиджилернинъ насыл бир фена акъибетке сюйрекленгенлери, оларнынъ эбедиен яманланаджакълары анълатылгъан. Булардан сонъки аетлерде исе, эр бир инсанда энъ буюк иляхий нимет олгъан акъылны эр кеснинъ ерли-еринде къуланувы, этрафына дикъкъат ве ибретнен бакъувы ичюн къинат вакъиаларына ишарет этильген. Зира, хакъкъы иле тюшюнген, этрафына ибретнен бакъкъан кимсе мытлакъа Аллаһны булыр ве Онъа инаныр).*
164. Шубесиз, коклернинъ ве ернинъ яратылышында, гедженен кунъдюзнинъ бир-бирининъ пешинден келювинде, инсанларгъа файда береджек шейлернен юкю оларакъ денъизде ялдап юрьген гемилерде, Аллаһнынъ коктен эндирик, джансыз топракны джанландыргъан сувда, ер юзюне чешит джанлыларны яювында, рузгярларны ве ер иле кок арасында эмирге азыр тургъан булутларны ёлландырувында, тюшюнген бир топлум ичюн, (Аллаһнынъ барлыгъыны ве бирлигини исбатлайдыжы) бир чокъ делилдер бардыр.
165. Инсанлардан базылары Аллаһтан башкъасыны Аллаһкъа денк тангърылар эдинир ве оларны Аллаһ киби северлер. Иман эткенлернинъ Аллаһкъа севгилери исе, (оларнынъкинден) даа зиядедир. Кешке залымлар азапны корьген заманлары (анълайджакълары киби) бутюн къуветнинъ Аллаһкъа айт олгъаныны ве Аллаһнынъ азабы чокъ шиддетли олгъаныны эвельден анълай билселер эди.
166. Иште, о заман (кореджеклер ки,) озьлерине уяракъ, аркъаларындан кетильгенлер уйгъанларындан тез узакълашырлар (о анда эр эки тараф да) азапны корьген, ниает араларындаки багълар узюльгендир. *(Дюнъяда ич тюшюнмеден, базы кимселерни озьлерине ребер эдинген, бойледже янълыш ёлгъа кирген кимселер ахиретте о реберлернинъ озьлеринден узакълашкъанларыны корерлер. Анджакъ, эр эки тараф да чекеджек азапны кореджек ве ондан къуртулмакъ ёкълугъыны анълайджакъ. Дюнъядакининъ аксине бу кересинде уйгъанлар къонушырлар, амма артыкъ файдасы ёктыр).*
167. (Феналаргъа) уйгъанлар бойле дерлер: «Ах, кешке бир даа дюнъягъа кери къайтувымыз мумкюн олса эди, шимди оларнынъ бизден узакълашкъанлары киби, биз де олардан узакълашса эдик! Бойледже, Аллаһ оларгъа ишлерини пешманлыкъ ве гъам чокърагъы оларакъ косътерир ве олар артыкъ атештен чыкъалмазлар.
168. Эй, инсанлар! Ер юзюнде булунгъанларнынъ эял ве темиз олгъанларындан ашанъ, шейтаннынъ пешине тюшменъ; зира, шейтан сизинъ ачыкъ бир душманынъыздыр.
169. О сизге анджакъ феналыкъны, чиркинни ве Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлевинъизни эмир этер. *(Шейтан инсаннынъ ичиндеки фена тюшюндже ве арзуларны корюклер, инсан нефсине феналыкъны севдирир. Бу себептен, инсаннынъ феналыкъ япувыны къолайлаштырыр).*

Онынъ ичюн Аз. Эбу Бекир: «Буюк адам – нефсининъ истеклерине уймагъан кимседир» деген).

170. Оларгъа (мушриклерге): «Аллаһнынъ эндиргенине уйынъ», денильген вакъытта олар: «Ёкъ! Биз деделеримизни насыл ёлда булгъан исек, о ёлгъа уярмыз», дедилер. Я деделери бир шей анъламагъан, догъруны да тапамагъан олсалар?
171. (Хидает даветине къулакъ асмагъан) къяфирлернинъ вазиеги, садедже чобаннынъ багъырып-чагъырувыны эшиткен айванларнынъ вазиегине бенъзер. Чюнки, олар сагъыр, тильсиз ве корьдирлер. Бу себептен тюшюнмезлер.
*(Бу аетлерде инсанларнынъ корь-коране эскиге багълангъанлары, янъы ортагъа чыккъан фикирлерге къулакъ асмагъанлары яманлангъан, бу меселеде догъру олгъанны, акъыллы аркет этилюви сёйленген.
Земахшерийге коре, аетнинъ манасы бойледир: Къяфирлерни догъру ёлгъа чагъыргъан даветчининъ (Пейгъамбернинъ) вазиеги, багъырып-чагъырувдан башкъа бир шей эшитмегенлерге сесленген чобаннынъ вазиеги кибидир).*
172. Эй, иман эткенлер! Сизге берген рызыкъларымызнынъ темиз олгъанларындан ашанъ, эгер сиз тек Аллаһкъа къуллыкъ этсенъиз, Онъа шукюр этинъ.
173. Аллаһ сизге ялынъыз олюни (лешни), къанны, домуз этини ве Аллаһтан башкъасынынъ адына союлгъанны арам этти. Эр ким булардан ашамагъа меджбур олса, бир микъдар ашамасында гунах ёктыр. Шубе ёкъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджи, чокъ мерхаметлидир.
(Ислямда зорлукъ ёктыр, заруретлер ясакъларны ортадан къалдырыр. Бир кимсе элинде олмагъан себеплернен, арам бир шейни ашамакъ я да бир ишни япмакъ зорунда къалса, адден ашмамакъ ве о шейни девамлы эял саймамакъ шартынен, зарурет микъдары къадаар ашай биле. Бу вазиегте динге коре, гунах ишлеген сайылмаз).
174. Аллаһ эндирген китаптан бир шейни (ахыр заман Пейгъамберининъ васыфларыны) гизлеп, оны аз бир фиятнен денъишкенлер ёкъмы, иште оларнынъ ашап да, къурсакъларыны толдургъан шейлери атештен башкъа бир шей дегиль. Къыямет куню Аллаһ не оларнен къонушыр ве не де оларны темизге чыкъарыр. О ерде олар ичюн джан якъыджи бир азап бардыр.
(Еудий хахамлары Пейгъамберимизнинъ Тевратта зикр этильген васыфларыны гизледилер ве якъан бу фена ишлери ичюн де, маддий къаршылыкъ алдылар. Аетте бунунъ не де яман бир давраныш олгъаны анълатыла).
175. Олар догъру ёлгъа нисбетен сапыкълыкъны, магъфиретке бедель оларакъ да, азапны сатын алгъан кимселердир. Олар атешке нисбетен не къадаар даяныджидырлар!
176. О азапнынъ себеби – Аллаһнынъ китапны хакъ оларакъ эндиргенидир. (Бунъа бакъмадан, фаркълы ёрумлап) китапта фаркълылыккъа тюшкенлер, эльбетте терен бир анълашмазлыккъа тюшкенлердир.
(Аллаһ Таалянынъ Къур'анны хакъ оларакъ эндиргени ачыкъ белли экен, ондаки ахкъамны, сагълам делиллерге эсасланмадан, озь истеклерине коре ёрумламакъ истегенлернинъ акъикъатлардан узакъ олгъанлары ве ичинден чыкълыз фаркълылыкъларгъа тюшкенлери, бу себептен де, эм дюньяда, эм де ахиретте зараргъа огърайджакълары анълатылгъан).
177. Эйилик – юзлеринъизни шаркъ ве гъарп тарафкъа чевирменъиз дегиль. Асыл эйилик о кимсенинъ якъаныдыр ки, Аллаһкъа, ахирет кунюне, мелеклерге, китапларгъа, пейгъамберлерге инаныр. (Аллаһнынъ ризасыны козьэтерек) якъынларгъа, етимлерге, ёкъсулларгъа, ёлда къалгъанларгъа, тиленджилерге ве хызметкярларгъа севген малындан

арджлар, намаз къылар, зекят берир. Антлашув япкъан вакъытта сёзлерини ерине кетирер. Къыйынлыкъ, хасталыкъ ве дженк вакъытларында сабыр этер. Иште, догърулар - бу васыфларны ташыгъанлардыр. Муттакъийлер анджакъ олардыр!

178. Эй, иман эткенлер, ольдюрильгенлер акъкъында сизге къасас фарз къылынды. Урьге урь, хызметкъаргъа хызметкъар, къадынгъа къадын (ольдюрелир). Амма, эр кимнинъ джезасы, къардашы (ольдюрильгеннинъ велеси) тарафындан бир микъдар багъышланса, артыкъ (тарафлар) акъкъаниетке уймалы ве (ольдюрген) онъа (керекли акъкъыны) эйиликнен одемели. Бу айтылгъанлар Раббимизден бир йымшатув ве рахметтир. Эр ким бундан сонъра адден ашса, эльбетте онынъ ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
(Бутюн динлер, укъукъ ве ахлякъ системалары акъсыз оларакъ адам ольдирювнинъ, джан къыювнынъ буюк бир суч олгъаныны танырлар. Фаркълылыкъ бу сучнынъ огюни алмакъ ичюн корюледжек тедебирде озюни косътерювдедир. Ислям сучкъа себеплерни буюк ольчюде ортадан къалдыргъандыр, инсанни иман, ибадет ве ахлякъ тербиеси иле тербиелемек ичюн керекли тедебирлерни алгъан, бутюн булардан сонъра да, къасас адынен «Джанны къыйгъаннынъ джаны къыйлыр» къаидесини койгъандыр. Акъсыз афуларнен бир кунъ уриетке къавушмакъ умюдинде яшагъан кимселернинъ бу алы (апс джезасы) ич де вазгечириджи ве сучнынъ огюни алыджы бир тедебир дегиль. Къасасны акъкъыны одевге чевирмек акъкъы, ольдирюв сучынынъ аджджы нетиджелерине къатланмакъта олгъан олю якъынларына (велилерине) аиттир. Баикъасы бу джезаны багъышлап оламаз).
179. Эй, акъыл саиплери! Къасаста сиз ичюн аят бар. Умют этилир ки, суч ишлевден сакъынырсынъыз.
(«Къасаста аят бар» сёзлери акъикъатен де дикъкъаткъа дегерли бир ифадедир. Зира, къасас тедебикъ этильсе, бир кишининъ ольдирювнинен пек чокъ кимсенинъ яшамасы теминленир. Чюнки, джезасынынъ олюм олгъаныны билъген кимсе бу сучны ишлемейджек).
180. Биринъизге олюм кельген вакъытта, эгер бир хайыр быракъаджакъ олсанъыз, анагъа, бабагъа, акърабаларгъа, уйгун бир шекильде, васиет этмек, Аллаһтан коркъкъанлар ичюн, узерине бир борджтыр.
(Мираснен багълы аетлер кельмеден эвель, кишининъ серветинден ана, баба ве акърабаларына бир микъдар берильмеси ичюн васиет этюви эмир этильген. Анджакъ, Нисаа суресинде кельген мирас аетлеринен эр кеснинъ акъкъы кесен-кес ве ачыкъ суретте бельгиленген. Эфендимиз де: «Аллаһ эр бир акъ саубине акъкъыны бергендир. Бундан сонъра вариске васиет ёкътыр», буюргъанлар. Бойледже, юкъарыдаки ает несх этильген. Факъат мираста пайы олмагъан акъраба ве факъырларгъа, хайыр муэссиселерине васиет бакъийдир. Эр бир мусульман гонъюлли оларакъ, серветинден истеген ерине васиет эте билир).
181. Эр ким буны эшиткен ве къабул эткенден сонъ, васиетни денъиштирсе, гунахы оны денъиштиргенлергедир. Шубесиз, Аллаһ (эр шейни) эшитир ве (эр шейни) билир.
(Ислямда вакъуф муэссисеси хадислерге эсасланувнен берабер, садакъа-и джарие маиетинде олгъан ве кутьлеге хызмет эткен вакъуфларны, буларнынъ шекиль ве шартларыны акъсыз оларакъ денъиштергенлер де, васиетни денъиштиргенлер киби анълангъан, бу ает бир чокъ вакъуф эшья узерине ве вакъуфнамелерге язылгъандыр).
182. Эр ким, васиет эткеннинъ акъсызлыкъкъа я да гунахкъа мейль этювинден шубеленип де, (алякъаларнынъ) араларыны булса, онъа гунах ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ чокъ багъышлайдыжы эм де мерхаметлидир.

(Бундан сонъки аетлерде Аллаһ Таала мусульмангъа фарз къылынган рамазан оразасындан сёз эте. Ораза, Исламнынъ беиш шартындан, беиш темелинден биридир. Оразанынъ фарзиети Къур'анда тариф этильген. Оразагъа айырылган рамазан айы фазилетли бир айдыр. Бу айнынъ фазилети – бу айда Къадир геджеси олганындадыр. Къадир геджесининъ усътюнлиги исе, о геджеде Къур'аннынъ эндирильгениндедир. Чюнки, Къур'ан рамазан айында ве Къадир геджесинде топлу алда Левх-и махфуздан Бейтуль-иззе денильген макъамгъа (ерге) эндирильген ве кене Къадир геджесинде ильк оларакъ Хира дагъында, Пейгъамберимизге вахий оларакъ кельмеге башлагъан. Бунъа коре, рамазан айынынъ ве Къадир геджесининъ усътюнлиги Къур'аннынъ бу айда ве бу геджеде энювиндендир. Бу усътюнликлери себебинден рамазан айы буюк бир ибадет олган оразагъа айырылган).

183. Эй, иман эткенлер! Ораза сизден эвель келип-кечкен умметлерге фарз къылынган киби, сизге де фарз къылынды. Умют этилир ки, къорчаланырсынъыз.
184. Сайылы куньлерде олмакъ узьре (оразасыз фарз къылынды). Сизден эр ким хаста я да ёлджу олса (тутмаган куньлери къадар) башкъа куньлерде къаза этер. (Къартлыкъ я да шифа умюди къалмаган хасталыкъ киби девамлы себеби олып да,) ораза тутмагъа кучьлери етмегенлерге бир факъыр тояджакъ къадар фидье керек олар. Бунынънен барабар, ким гонъюлли оларакъ хайыр япса, бу онынъ ичюн даа яхшыдыр. Эгер бильсенъиз (къыйынлыгына рагъмен), ораза тутувынъыз сиз ичюн даа хайырлыдыр.
185. Рамазан айы инсанларгъа ёл косътериджи, догърунынъ ве догъруны эгриден айырувнынъ ачыкъ делиллери оларакъ Къур'ан эндирильген айдыр. Ойле исе, сизден рамазан айыны идрак эткенлер онда ораза тутсын. Ким о анда хаста я да ёлджу олса, (тутмаган куньлерининъ сайысы къадар) башкъа куньлерде къаза этсин. Аллаһ сиз ичюн къолайлыкъ истер, зорлукъ истемез. Бутюн булар сайыны тамамлавунъыз ве сизге догъру ёлны косътерювине къаршылыкъ Аллаһкъа тазим этювинъиз, шукюр этювинъиз ичюндир. *(Динде зорлукъ ёктыр. Аллаһ оразаны эмир эткен. Ораза тутмакъ шартлары булунган кимселер ораза тутарлар. Хасталыкъ, ёлджулыкъ киби, кечиджи бир себептен гъайры, ораза тутумаган сонъра къаза этер. Къартлыкъ ве тюзельмеген девамлы хасталыкъ киби узюри олганлар фидье берирлер. Эр чешит захметке рагъмен, озь истегинен гонъюльден ораза туткан ве хайыр япканлар макъталгъандыр).*
186. Къулларым сенден мени сорагъанда (оларгъа сёйле): «Мен чокъ якъыным. Мангъа дуа эткен вакъытта, дуа эткеннинъ тилегине къаршылыкъ беририм. О алда (къулларым да) меним даветиме уйсынлар ве мангъа инансынлар ки, догъру ёлны тапарлар. *(Риваетке коре, бир бедевий Ресуллаһ (с.а.)къа: «Раббимиз якъынымы, ёкъса узакъмы? Якъын исе, онгъа фысылтынен дуа этейик, узакъ исе, багъырайыкъ», деди. Бунынъ узерине ает энди. Аллаһнынъ истегени иман ве итааттыр. Аллаһ иман этип, итаат эткенлернинъ дуаларыны къабул эйлейджегини ваде эте. Акъикъий манада иман этип, Аллаһкъа къуллыкъ эткенлернинъ дуасы къабул олуныр).*
187. Ораза геджесинде къадынларынынъызгъа якъынлашмакъ сизге элял этильди. Олар сиз ичюн бирер урба, сиз де олар ичюн бирер урбасынъыз. Аллаһ сизинъ озюнъизге яманлыкъ япкъаныгъызны бильди ве теъбенъизни къабул этип, сизни багъышлады. Артыкъ (рамазан геджелеринде) оларгъа якъынлашынъ ве Аллаһ сиз ичюн такъдир эткенлерини истенъ. Сабанынъ безя йиплиги (айдынлыгы) къара йиплигинден (къаранлыгындан) айырды этильгенге къадар ашанъ, ичинъ, сонъра акъшамгъа къадар оразаны тамамланъ. Месджитлерде ибадетке чекильген вакъытларынынъызда къадынларнен бирлешменъ. Булар –

Аллаһ кьойгъан сынъырлардыр. Сакъын бу сынъырларгъа якъынламшманъ. Иште, бойледже, Аллаһ аетлерини инсанларгъа анълатыр. Умют этилир ки, къорчаланырлар. *(Ислямнынъ ильк вакъытларында фарз олгъан рамазан оразасыны туткъанда сааръде ашамакъ адет дегиль эди. Ораза туткъан адам акъшам оразасыны ачыкъкъанынен, ятсы намазыны кылып, юкълагъангъа къадар ашар, ичер эди. Бундан сонъра (юкълагъандан сонъ) ашамакъ, ичмек ве къадынларгъа якъынлашмакъ арам эди. Базы мусульманлар даяналмайып, кыйдларына якълашты. Базылары ифтардан сонъ ёргъунлукълары себебинден, аман юкълагъанлары ичюн, эртеси куню ачлыкъ ве сувсызлыкътан байылдылар. Дженаб-ы Аллаһ му'минлерни аджсыды ве бир къолайлыкъ олувы ичюн, бу аетни эндирди. «Без яиплик ве къара яиплик» ифаделери «Мине'ль-феджр: танъ ерининъ агъарувундан» деген мананы анълата. Бунъа коре, оразанынъ башланувы керек олгъан вакъыт «темчит» кунешининъ догъувына дегиль, феджрнинъ догъувына, яни танъ ерининъ агъармагъа башламасына багълыдыр. Яиплик табири де, танъ ери агъарувынынъ башлангъычыны ифаде эте. Айдынлыкъ яйылгъанынен, артыкъ онъа без яиплик денильмез. Айдынлыкънынъ башлангъан вакъты саарънинъ биткени ве темчитнинъ башлангъаны, айны заманда, саба намазы вакътынынъ да кирген аныдыр).*

188. Малларыныъызны арангъызда акъсыз себеplerнен еменъ. Озюнъиз биле туруп, инсанларнынъ малларындан бир кыисмыны арам ёлларнен ашамангъыз ичюн, о малларны акимлерге (идареджилерге я да махкеме акимлерине) берменъ. *(Бу аетте ишарет этильмек истенильген мана даа зияде къабар ве менфаатперестликтир. Бунынъ ичюн алдатув ве айнеджиликнен эльде этильген бутюн къазанчлар арамдыр).*
189. Сенден хилял шеклинде янъы догъгъан айларны сорарлар. Де ки: «Олар – инсанлар ве айрыджа хадж ичюн вакъыт ольчюлеридир. Эйи давраныш – асла эвлерге артларындан келип кирювинъиз дегиль. Лякин, эйи давранув, къорчалангъан (ве ольчюли юрьген) кимсенинъ давранувыдыр. Эвлерге къапуларындан киринъ, Аллаһтан къоркунъ, умют этилир ки, къуртулышкъа ириширинъиз. *(Пейгъамберимизден янъы догъгъан айнынъ башта инджечик олгъаны, сонъра эр кунъ буюгени, толу ай олгъандан сонъра, текрар инджерип, гъайып олгъаны ве текрар айны шекильде догъуп, девам эткени соралгъан. Аетте берильген джевапта «Айнынъ бу шекильдеки арекети къамерий сененинъ эсап этилювини, алельхусус, хадж кунълерининъ билинювини теминлемектир», денильди. Айрыджа, эвельден араплар хадж ичюн ихрамгъа сарылгъанларында я да хадждан къайткъанларында эвлерге къапусундан дегиль де, арттан ачылгъан бир деликтен кирювининъ яхшылыкъ олгъанына инана эдилер. Юкъарыдаки аетте бунынъ да янълыш экени анълатыла).*
190. Сизге къаршы дженк ачкъанларгъа сиз де Аллаһ ёлунда дженк ачынъ. Сакъын адден ашманъ, чюнки, Аллаһ адден ашкъанларны севмез.
191. Оларны (сизге къаршы дженклешкенлерни) якъалагъан ерингъизде ольдюринъ. Сизни чыкъаргъан ерден сиз де оларны чыкъарынъ. Фитне – адам ольдюрювден даа ямандыр. Меджсит-и Харамда олар сизнен дженклешмегендже, сиз де оларнен дженклешменъ. Эгер олар сизге къаршы дженк ачсалар, сиз де оларны ольдюринъ. Иште, къафирлернинъ джезасы бойледир.
192. Эгер олар (джектен) вазгечселер, (шуны яхшы билинъ ки,) Аллаһ гъафур ве рахимдир.

193. Фитне тамамен ёкъ этильгендже ве дин (къуллыкъ) де, ялынъыз Аллаһ ичюн олгъангъа къадар, оларнен джекешинъ. Шает вазгечселер, залымлардан башкъасына душманлыкъ ве уджюм ёкъ.
194. Арам ай – арам айгъа къаршылыкътыр. Урьметлер (токъунылмазлыкълар) къаршылыкълыдыр. Ким сизге уджюм этсе, сиз де онъа, олар дереджесинде, уджюм этинъ. Аллаһтан къоркъунъ ве билинъ ки, Аллаһ муттакыйлернен берабердир.
(Ресулуллах (с.а.) иджретнинъ алтындыжы йылында умьре япмакъ макъсадында, Меккеге догъру ёлгъа чыкъкъан эди. Мекке якъынларындаки Худейбиеге кельгенинен, мушириклер Меккеге кирювлерине ёл бермедилер. О ерде кескин мунакъашалар олды. Сонъунда Ислям тарихынынъ энъ муим адиселеринден бири – Худайбие антлашувы япылды. Бу антлашувда ер алгъан мадделернинъ бирине коре, мусульманлар о сене Харем-и Шерифни зиярет этмейип, кери дёнеджек, келеджек сене айны арам айда месджитни зиярет этип, умьре япаджакъ эдилер. Мушириклер буны гъалебе сайдылар, Аллаһ мусульманларны келеджек сене айны айда Месджид-и Харамгъа кетирди. Бойледже, арам ай – арам айгъа къаршылыкъ олды.
Ислям укъукъына коре, уджюмге ялынъыз о дереджеде къаршылыкъ япылып, зияде кетюв сучтыр. Бутюн дженклерде инсанлар эвеля динге чагъырылып. Мусульман олмакъны я да джизье бермекни къабул этмегенлернен дженклешилир).
195. Аллаһ ёлунда арджланъ. Озь эллеринъизнен озюнъизни телюкеге сокъманъ. Эр тюрлю арекетинъизде дюрюст давранынъ, чюнки, Аллаһ дюрюстлерни север.
(Аеттеки ихсан – бир ишни там ве эксиксиз япмакъ, ишининъ акъкъыны бермек ве дюрюст олмакъ демектир.
Бир хадисте Ресулуллах (с.а.)тан: «Ихсан недир?», дие соралгъан. О да: «Аллаһкъа Оны корьген киби къуллыкъ этювинъдир, эр не къадар Оны корьмесенъ де, О сени корьмекте», буюргъан. Къуллыкъ – умумий бир давраныштыр. Бунъа коре, хадистеки мананы айрыджа ибадетке ёнельтмек догъру дегиль, эсасен арапчада ихсан ишни догъру-дюрюст япмакътыр. Онынъ ичюн ишининъ эхли олгъангъа "мухсин" денилир. Терджиме бу манагъа коре япылгъан. Ичтимайий ярдымны ве адалетни де ичине алгъан ихсанны «телюкенинъ огюни алгъан бир тедебир» оларакъ косьтериджи ает адалет – анархия ве тертипсизликнинъ огюни алгъанына да ишарет этмекте).
196. Хаджны ве умрени Аллаһ ичюн там япынъ. Эгер (буларны) япып оламасанъыз, къолайынъызгъа кельген къурбанны ёлланъ. Къурбан ерине баргъангъа къадар башларынынъызны тыраш этменъ. Сизден ким де хаста олса я да башында бир раатсызлыгъы бар исе, ораза я садакъа, я да къурбан олмакъ узьре, фидье берюви керек олур. (Хадж ёлджулыгъы ичюн) эмин олгъан вакътынъызда ким хадж куньлерине къадар умьре иле файдаланмакъ истесе, къолайына кельген бир къурбан чалувы керек. Къурбан чалмагъан кимсе хадж куньлеринде учь, мемлекетине къайткъан вакътында еди олмакъ узьре, ораза тутар ки, эписи там он куньдир. Бу айтылгъанлар, аилеси Месджид-и Харам дживарында отурмагъанлар ичюндир. Аллаһтан къоркъунъ. Билинъ ки, Аллаһнынъ береджек джезасы агъырдыр.
197. Хадж, белли айлардадыр. Ким о айларда хаджгъа ниет этсе (ихрамына сарылса), хадж эснасында къадынгъа якъынлашмакъ, гунах сайылгъан давранышларгъа ёнельмек, къавгъа этмек ёктыр. Не хайыр ишлесенъиз, Аллаһ оны билир. (Эй, му'минлер! Ахирет ичюн азыкъ топланъ. Билинъ ки, азыкънынъ энъ хайырлысы такъвадыр. Эй, акъыл саиплери! Менден (эмирлериме къаршы келювден) сакъынынъ.

(Эвельден араплар хадж мевсиминде бир такъым ярмалыкълар къура, о ерде чешит сааларда алыш-вериш япа эдилер. Булар о заман джахилие девири адетлерине коре джерьян эте эди. Мусульманлар оларны гунах сайдылар. Аллаһ Таала ашагъыдаки аетлерде бу хусускъа ачыкълыкъ кетирди).

198. (Хадж мевсиминде тиджарет япаракъ) Раббинъизден келеджек бир лютфни (къазанчны) къыдырувынъызда сизге эр анги бир гунах ёкъ. Арафаттан айырылып тюшкенинъизде, Меш'ар-и Харамда Аллаһны зикр этинъ ве Оны, сизге косътерген шекильде, анъынъ. Шубесиз, сиз даа эвель янълыш юрьгенлерден эдинъиз.
(Дигер ибадетлер киби, хаджнынъ да шахскъа ве топлумгъа эсапсыз файдалары бар. Буларнынъ энъ муимлерини ашагъыдаки мадделерде ифаде эте билирмиз:
- 1). *Ихрам тек услюпте ве басит бир урбадыр. Бутюн хаджы намзетлери буны киерек, сонъундан тапкъан мал, мульк, рутбе, дередже ве саирелерини кериде быракъыр, ялынъыз фаркънынъ шахсий фазилеттен ибарет олгъан акъикъий бир чешитликни яшарлар.*
 - 2). *Кефинни анъдыргъан ихрам ичинде япылгъан Арафат вакъфеси айны вакъытта бир махшер орънегидир. Бу манзара бельки бир омюр бою инсангъа олжумни ве хашырны хатырлатыр.*
 - 3). *Чешит ыркъ ве медениетлерге менсюп мусульманларнынъ топлануварына себеп олгъан хадж бир «маддий ве маневий дегерлер» алыш-веришине васта олмакъта, мусульманларны бир-бирлерине якъынлаштырмакъта, проблемаларны берабер чезмеге тедебирлер арамакъ имкяныны бермекте.*
 - 4). *Кябе этрафында таваф – тевхид фикрини темсиль этмекте, башкъа тарафларгъа, факъат даима Кябеге ёнелерек къылынгъан намаз «Не ерге дёнсенъиз, Аллаһ о ердедир» принципини рухларгъа ашламакъта. Усуллар, нокътаи назарлар, къанаатлар фаркълы ола билир, анджакъ эр шей Аллаһ ичюндир, Аллаһ ризасына ёнельмелидир).*
199. Сонъра инсанлар (сель киби) акъкъан ерден сизде акънъ. Аллаһтан магъфирет истенъ. Чюнки, Аллаһ афу этиджи ве мерхаметлидир.
200. Хадж ибадетлеринъизни битиргенинъизнен, бабаларынъызны анъгъанъыз киби, атта ондан даа къуветли бир шекильде, Аллаһны анъынъ. Инсанлардан ойлелери бар ки: «Эй, Раббимиз! бизге дюньяда бер», дерлер. Бойле кимселернинъ ахиреттен ич насиби ёкътыр.
201. Олардан бир къысмы да: «Эй, Раббимиз! Бизге дюньяда да эйилик бер, ахиретте де эйилик бер. Бизни джеэннем азабындан къорчала!» дерлер.
202. Иште, олар ичюн къазангъанларындан буюк бир насип бардыр. (Шубесиз) Аллаһнынъ эсабы чокъ сур'атлыдыр.
203. Сайылы куньлерде (эйям-ы тешрикте тельбие ве текбир кетиререк) Аллаһны анъынъ. Ким эки кунь ичинде ашыкъып (Минадан Меккеге) дёнмек истесе, онъа гунах ёкъ. Булар гунахтан сакъынгъанлар ичюндир. Аллаһтан къоркъунъ ве билинъ ки, эпинъиз Онынъ узуринда топланаджакъсынъыз.
(Ашагъыдаки учь ает Ахнес б. Шурайкъ акъкъында энген. Гузель къонушкъан ве якъышыкълы кимсе олгъан Ахнес мунафыкъ эди. Ресулуллахнынъ янына келе, гузель сёзлернен мусульманлыкъ таслай эди. Албуки, ичи фенолыкъ толу эди. Иши-гуджи мусульманларгъа зарар бермек эди. Иште, аетлерде бойле гузель къонушкъан, хош корюнген кимселерге аман къанмамакъ, эйидже эмин олмадан, кимсеге шанмамакъ кереклиги анълатыла).

204. Инсанлардан ойлелери бар ки, дюнья аяты акъкъында сёйлегенлери сенинъ ошунъа кетер. Атта бойлеси къальбинде олгъанына (самимий олгъанына) Аллаһны шаат тутар. Албуки, о душманларнынъ энъ яманыдыр.
205. О къайтып кеттими (я да бир иш башына кечтими), ер юзюнде фесат чыкъармакъ, экинлерни таптап ёкъ этмек, несиллерни бозмакъ ичюн аракет этер. Аллаһ бозгъунджылыкъны севмез.
206. Бойлесине: «Аллаһтан къоркъ!»), денильгенде, менлик ве гъурурь оны гунахкъа суйрер. (Джеза ве азап оларакъ) онъа джеэннем етер. О не фена ердир!
207. Инсанлардан ойлелери бар ки, Аллаһнынъ ризасыны алмакъ ичюн, озюни ве малыны феда этер. Аллаһ да къуллаарына шефкъатлыдыр.
(Ибн Аббастан бир риваетке коре, бу ает Сухейб б. Синан эр-Румий акъкъында энген. Мекке мушириктери бу затны якъалайлар, дининден дёндюръмек ичюн эскенджеге алалар. Сухейб меккелитерге: «Мен къарт бир адамъм. Малым да бар. Сизден я да душманларнынъыздан олувымнынъ сизге бир зарары олмаз, мен бир сёз сёйледим, ондан джаймакъны эйи коръмем, малымны ве эшьямны сизге берир, динимни сизден сатын алырым», деген. Олар бунъа разы олалар, Сухейбни сербест быракъалар. О ерден къалкъып, Мединеге келиркен, шу ает назиль олды. Шеэрге киргенде онъа расткельген Аз. Эбу Бекир: «Алыш-веришинъ къарлы олсун, я Сухейб», дей, о да: «Сенинъ алыш-веришинъ де зарар этмесин», джевабыны бере).
208. Эй, иман эткенлер! Эп берабер барышкъа киринъ. Сакъын шейтаннынъ пешинден кетменъ. Чюнки, о ап-ачыкъ душманынъыздыр.
209. Сизге (Къур'ан ве суннет киби) ачыкъ делиллер кельген сонъ, эгер барыштан сапсангыз, шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ азиздир, хакиmdir.
210. Олар илле де булуттан кольгелер ичинде Аллаһнынъ ве мелеклернинъ келювини беклерлерми? Албуки, иш битирильгендир. (Аллаһ низамы артыкъ денъишмез). Бутюн ишлер ялынъыз Аллаһкъа дёндюрилир.
211. Исраил огъуллаарындан сора ки, оларгъа нидже ап-ачыкъ муджизелер бердик. Ким муджизелер озьлерине кельгенден сонъ Аллаһнынъ ниметини (аетлерини) денъиштирсе, билсин ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.
212. Кяфир олгъанлары ичюн дюнья аяты джазиб къылынды. (Бу себептен) олар иман эткенлернинъ усътлеринден кулелер. Ойле исе (иман этип), инкъардан сакъынгъанлар къыямет кунюнде олардан усътюндирлер. Аллаһ истегенине эсапсыз рызыкъ берир.
(Эбу Джехиль ве аркъадашлары факъыр му'минлернинъ усътлеринден кульдилер, бунынъ узерине бу ает назиль олды. Аят акъкъатыны садедже дюнья малынен дегерлендирген кяфирлер ичюн дюнья малы джазиб алгъа кетирильген. Онынъ ичюн булар усътюн дегерлерге дегиль, кечиджи дюнья малына къыймет бергенлер, сонъунда дюнья малы оларгъа ич бир файда бермеген).
213. Инсанлар тек бир уммет эди. Сонъра Аллаһ мужделейиджи ве тенбиелейиджи оларакъ пейгъамберлерни ёллады. Инсанлар арасында анълашмазлыкъкъа тюшкен хусусларда укюм берювлери ичюн, оларнен берабер догъру ёлны косътерген китапларны ёллады. Анджакъ озьлерине китап берильгенлер, ачыкъ делиллер кельген сонъ, араларындаки кунъджиликтен отърю, динде анълашмазлыкъкъа тюштилер. Бунынъ узерине Аллаһ иман эткенлерге, узеринде давалашкъан акъкъатларны, изнинен костеръди. Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр.

(Бутюн инсанлыкъ, башлангыч итибары иле, тек бир уммет эди. Аз. Адемден чокълашкъан эди. Вакъты иле ихтилафкъа тюштилер. Пейгъамберлер инсанлар арасында белли анълашмазлыкъларны кеткизмек ичюн ёлланылды).

214. (Эй, му'минлер!) Ёкъса сиз, сизден эвель келип-кечкенлернинъ башына кельгенлар сизге де кельмеден, дженнетке киреджегинъизни зан эттинъизми? Ёкъсуллыкъ ве сыкъынты оларгъа ойле токъунгъан ве ойле сарсылгъан эдилер ки, ниает, Пейгъамбер ве янындаки му'минлер: «Аллаһнынъ ярдымы не заман! Дедилер». Билесинъиз ки, Аллаһнынъ ярдымы якъындыр.

(Бу ает, бир риваетке коре, Хендек дженкинде мусульманлар чеккен сыкъынтыларны тильге кетире. Дигер риваетке коре, Ухуд джденки иле багълыдыр. Бир башкъа риваетке коре исе, эвлерини, малларыны ве якъынларыны Меккеде къалдырып, чешит сыкъынтыларгъа къатланаракъ, Мединеге кочъкен мусульманларгъа теселли бермек ичюн энген).

215. Сенден (Аллаһ ёлунда) не арджлайджакъларыны сорайлар. Де ки: Малдан арджлагъан шейинъиз ана-баба, якъынлар, етимлер, факъырлар ве ёлджулар ичюн олмалыдыр. Шубесиз, Аллаһ япаджакъ эр бир хайырынъизни билир.

216. Ошунъызгъа кетмегени алда, дженк сизге фарз къылынды. Сиз ичюн даа хайырлы олгъаны алда, бир шейни севмеменъиз мумкюн. Сиз ичюн даа фена олгъаны алда, бир шейни севменъиз де мумкюн. Аллаһ билир, сиз бильмезсинъиз.

(Дженк инсанларнынъ северек, зевкъ аларакъ якъан бир шейлери дегиль. Шахсиети ве рух сагълыгъы бозулмагъан кимселер ольдюрмек, якъып-йыкъмакъ, аджджылар бермектен зевкъ алмаз, булардан ошланмаз. Анджакъ вуджутны къуртармакъ ичюн, гангрена олгъан эльнинъ кесилуви, ичериде къалгъан баланы къуртармакъ ичюн къапунунъ къырылувы насыл зарурий исе, дженк де, топлумларнынъ аятында бойле зарурет алына келе билир. Дин ве виджан урриетини теминлевнинъ, зулумнынъ ве фитненинъ огюни алувнынъ, теджавузларгъа сонъ берювнинъ ёлу дженк ола билир. Иште, бу вазиетлерде дженклешмек шубесиз, инсанлыкъ ичюн даа хайырлы ве даа шерейли бир давраныштыр. Джихад исе, ич бир вакъыт бир уджюм дегильдир. Чюнки, эвеля Ислямгъа давет япылып, къабул эткен мусульмандыр. Ислямны къабул этмегенден табий олувы истенилир. Буну да къабул этмесе, о заман дженклешилир. Дженктеки сырны биз билалмамыз, амма оны Аллаһ билир. Базы миллетлер джезагъа ляйыкъ олгъанынен, Аллаһ оларны чешит беляларнен джезаландырыр. Иште, олардан бири де дженктир.

Ресулуллах Эфендимиз Абдуллах б. Джахи къомандалыгъында бир группаны, къурейш керванындан хабер кетирювлери ичюн, Меккеге ёлай. Къурейш керваныны коръгенлеринен, даянамайып уджюм этелер. Кервандан бир кишини ольдюрелер, эки кишини де эсир алалар. Керванны айдап, Пейгъамберимизге кетирелер. О кунъ реджеп айынынъ ильк куню эди. Муширлер: «Мухаммед арам айларда дженклеше», дие яйгъара къопаралар. Буну узерине бу ает эне).

217. Сенден арам айны, яни онда дженклешювни сорайлар. Де ки: «О айда дженклешюв буюк бир гунахтыр». (Инсанларны) Аллаһ ёлундан къайтармакъ, Аллаһны инкяр этмек, Месджид-и Харамнынъ зияретине мани олмакъ ве халкъыны о ерден чыкъармакъ vise, Аллаһ къатында даа буюк гунахтыр. Фитне де адам ольдирювден даа буюк бир гунахтыр. Олар, эгер кучълери етсе, сизни дининъизден дёндюргенге къадар, сизге къаршы дженклешмеге девам этерлер. Сизден ким дининден дёнер ве къафир оларакъ ольсе, оларнынъ якъан ишлери дюньяда да, ахиретте де, бошуна кетер. Олар джеэннемлидирлер

ве о ерде даимий къалырлар.

(«Фитне» – дженк, анархия; дин ве видждан урриетине къаршы баскъы демектир).

218. Иман эткенлер ве иджрет этип, Аллаһ ёлунда джихад эткенлер бар я, иште, булар Аллаһнынъ рахметини умют эте билирлер. Аллаһ гъафур ве рахимдир.
219. Сенден шарап ве къумар акъкъында суаль сорарлар. Де ки: «Эр экисинде де буюк бир гунах ве инсанлар ичюн бир такъым файдалары бардыр». Анджакъ эр экисининъ де гунахы файдасындан даа буюктыр. Кене сенден эйилик ёлунда не арджлайджакъларыны сорарлар. «Итиядждан зиядесини», де. Аллаһ сизге аетлерни бойле изаатлар ки, бельки тюшюнирсинъиз.
*(Шарап арамдыр. Шарапнынъ арам олувы, онынъ ич бир файдасынынъ олмамасыны керектирмез. Зарары файдасындан чокъ олгъаны ичюн, арам этильген. Къумарда да къазангъан тараф ичюн захирий бир файда корюлир, амма гайып эткен тараф ичюн буюк бир зарар бар. Онынъ ичюн къумар ойнамакъ арам этильген).
(Бу аетнинъ башы бундан эвельки аетнинъ сонъки джумлеси олгъан «бельки тюшюнирсинъиз" иле багълыдыр. Дюнъя ве ахиретнен багълы ишлеринъизни яхшы тюшюнип, керегине коре арекет этсенъиз, эм дюнъяда, эм де ахиретте саадетке наиль олурсынъыз, демекте).*
220. Дюнъя ве ахирет акъкъында (файданъызгъа оладжакъ давранышларны тюшюнинъ ве онъа коре арекет этинъ). Сенден етимлер акъкъында сорайлар. Де ки: Оларны эйи етиштирмек (юзю къоюн быракъувдан) даа хайырлыдыр. Эгер оларнен бирликте яшасанъыз, (унутманъ ки,) олар сизинъ къардашларынынъыздыр. Аллаһ ишлерни бозгъаннен тюзельткенни билир. Эгер Аллаһ истесе эди, сизни де замет ве мешакъкъаткъа сокъар эди, чюнки Аллаһ кучьлюдир, хахимдир.
(Етимлерге йымишакъ муамеле этильмели, етимликлери ис эттирильмемели. Етимнинъ велеси вазиетинде олгъан кимсенинъ оны бозгъанынымы, ёкъса тюзельткениними, Аллаһ билир. О, етимдир, дие онъа яхшы давранмагъанлар Аллаһнынъ незарети алтында олгъанларыны унутмамалылар).
221. Иман этмегендже, путперест къдынларнен эвлемненъ. Бегенсенъиз биле, путперест бир къадындан иманлы бир хызметкъар къадын кесен-кес даа эйидир. Иман этмегендже, путперест эркеклерни де (къызларынынъызнен) эвлендирменъ. Бегенсенъиз биле, путперест бир кишиден инангъан бир хызметкъар кесен-кес даа эйидир. Олар (мушриклер) джеэннемге чагъырыр. Аллаһ исе, изни (ве ярдымы) иле дженнетке ве магъфиретке чагъырыр. Аллаһ тюшюнип аныласыннлар, дие аетлерини инсанларгъа изаатлар.
(Ислямгъа коре, инсаннынъ дегери иманына багълыдыр. Аллаһ къатында хызметкъар къадын ве эркек олса биле, иманлы кимсе даа усътюндир ве даа темиздир. Онынъ ичюн бир мусульманнынъ динсиз ве путперестлернен эвленюви кесен-кес арам этильген).
222. Санъа къадынларнынъ ай башы алыны сорарлар. Де ки: О бир раатсызлыкътыр. Бу себепле ай алында олгъан къадынлардан узакъ турынъ. Темизленгенине къадар оларгъа якъынлашманъ. Темизленген вакъытларында Аллаһ сизге эмир эткен еринден оларгъа якъынлашынъ. Шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ тевбе эткенлерни де север, темизленгенлерни де север.
223. Къадынларынынъиз сиз ичюн бир тарладыр. Тарланъызгъа насыл истесенъиз, ойле барынъыз. Озюнъиз ичюн эвельден (уйгъун давранышларнен) азырлыкъ япынъ. Аллаһтан къоркъунъ, билинъ ки, сиз Онъа къавушаджакъсынъыз. (Я Муһаммед!) Му'минлерни мужделе!
(Джинсий алякъанынъ шекили сынъырлы дегиль. Ясакъ олгъаны – янълыш алякъадыр.

Мунасебеттен эвель азырлыкъ эм маддий ве джинсий, эм де бисмилля ве башъкалары киби маневий оларакъ анълашылгъандыр).

224. Еминлеринъизден толайы, Аллаһны (Онынъ адыны) эйилик этювинъизге, Ондан сакъынувынъызгъа ве инсанларнынъ арасыны тюзельтювинъизге мани япманъ. Аллаһ эшитир ве билир.
225. Аллаһ сизни къастсыз еминлеринъизден месулиетли тутмаз. Лякин, къасттан япкъан еминлеринъизден толайы, сизни месулиетли тутар. Аллаһ гъафурдыр, халимдир.
226. Къадынларына якъынлашмамагъа емин эткенлер дёрт ай беклерлер. Эгер (бу муддет ичинде) къадынларына къайтсалар, шубесиз Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
227. Эгер (муддети ичинде дёнмейип, къадынларыны айырмагъа къарар берселер (айрылырлар. Билинъиз ки, Аллаһ эшитир ве билир.
(«Ииля» – емин манасындадыр. Кишининъ къадынына якъынлашмамакъ ичюн япкъан емини къаршылыгъында къулланылгъан. Джахилие деврининъ араплары къадынлар узеринде бир баскъы олмакъ узьре, оларгъа дарылгъан вакъытларында, къадынлардан узакълаша, янларына ич бармай, джинсий алякъа япмай ве оларгъа якъынлашмамакъ хусусунда емин эте эдилер. Иште, Ислям бу шекильде япылгъан акъсыз арекетлернинъ огюни алды, догъру ёлны косьтерди. Белли муддет ичинде еминини бозгъан – кеффарет берир. Муддет тамамланса, эвлилик сонъуна етер).
228. Айырылгъан къадынлар озь башларына (эвленмеден) учь ай хали (хайиз я да темизлик муддети) беклерлер. Эгер олар Аллаһкъа ве ахирет кунюне акъикъатен инансалар, рахимлеринде Аллаһнынъ яраткъаныны гизлевлери озьлерине элял олмаз. Эгер къоджалар барышмакъ истеселер, бу вазиетте айыргъан къадынларыны къайтарып алмагъа даа зияде акълыдырлар. Эркеклернинъ къадынлары узериндеки акълары киби, къадынларнынъ да, эркеклер узеринде белли акълары бар. Анджакъ эркеклер къадынларгъа нисбетен бир дередже усътюнликке саиптирлер. Аллаһ азиздир, хакимдир.
(Бу усътюнлик аиле реберлигинден ибратеттир).
229. Айырмакъ эки кередир. Бундан сонърасы - я эйиликнен тутмакъ, я да азат этмектир. Къадынларгъа бергенлеринъизден (айырылув эснасында) бир шей алувынъыз сизге элял олмаз. Анджакъ эркек ве къадын Аллаһнынъ сынъырлары ичинде, эвлилик акъларыны там тедбикъ этип оламаювындан къоркъсалар, бу вазиет истиснадыр. (Эй, му'минлер!) Сиз де къадыннен къоджанынъ Аллаһнынъ сынъырларыны хакъкъы иле муафаза этювлеринден шубеленсенъиз, къадыннынъ (эркекке) фидье берювинде эр эки тараф ичюн де сакъынмакъ ёкъ. Бу айтылгъанлар Аллаһнынъ къойгъан сынъырларыдыр. Сакъын оларны ашманъ. Ким Аллаһнынъ сынъырларыны ашса, иште олар залымдырлар).
230. Эгер эркек къадынны (учюнджи кере) айырса, ондан сонъ къадын бир башкъа эркекнен эвленмегендже, оны алувы онъа элял олмаз. Эгер бу киши де оны айырса, (эр эки тараф да) Аллаһнынъ сынъырларыны муафаза этеджеклерине инангъан такъдирлеринде, янъыдан эвленювлеринде зарар ёкъ. Булар Аллаһнынъ сынъырларыдыр. Аллаһ буларны бильмек, огренмек истегенлер ичюн изаатлар.
(Джахилие девринде эркеклер къадынларыны дефаларджа айыра, сонъра къайтарып ала эдилер. Ислям дини къадынгъа, акимге ве махкемелерге баш ураракъ, къоджасыны айырмакъ акъкъыны эльде этмек имкяныны таныгъаны киби, эркекнинъ айырув акъкъыны да, учь талакъ иле сынъырлагъан. Бундан сонъ, эркекнинъ айны шу къадыннен текрар

элене билюви, эм къадыннынъ ирадесине, эм де джиддий оларакъ, башкъа бир эркекнен эвленип, айырылгъан олувына багълы).

231. Къадынларны, айыргъан ве оларда беклев муддетлерини битирген вакъытларында, я оларны эйиликле тутынъ, я да эйиликнен быракъынъ. Факъат акъсызлыкъ этерек ве зарар бермек ичюн, оларны никяхлы тутманъ. Ким буны япса, мытлакъа озюне феналыкъ эткен олур. Алаһнынъ аетлерини эглендже беллемень. Алаһнынъ сизинъ узеринъиздеки, (сизге берген хидаетни), сизге огют бермек узьре эндирген китапны ве икметни хатырланъ. Аллаһтан къоркъунъ. Билесинъиз ки, Аллаһ эр шейни билир.
232. Къадынларны айыргъан ве олар да беклев муддетлерини битирген вакъытларында, озъаралары яхшылыкънен анълашкъан такъдирлеринде, оларнынъ (эвельки) къоджаларынен эвленювлерине мани олманъ. Иште, бунынънен аранъыздан Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъан кимселерге огют берильмекте. Бу огютни тутувынъыз озюнъиз ичюн энъ эйиси ве энъ темизидир. Аллаһ билир, сиз бильмезсинъиз.
(Бу аетнинъ энюв себеби, риваетке коре, Ма'къыл б. Йесардыр. Бу зат къыз къардашыны айыргъан къоджасы оны текрар алмакъ истегенинен, бунъа къаршы чыкъкъан ве мани олмакъ истеген. О эснада бу ает энген, Ресулуллах (с.а.) Ма'къылны чагъыра ве бу аетни окъуй. Ма'къыл: «Раббимнинъ эмри меним истегиме уймады. Онынъ эмрине разыйым», деген ве къыз къардашыны эвельки къоджасынен эвлендирген. Джабир б. Абдуллах акъкъында да бунъа бенъзеген бир вазует икяе этиле. Анджакъ эр не къадар назиль себеби булар олса да, аетнинъ укми умумийдир).
233. Эмизмекни тамамлатмакъ истеген (баба) ичюн аналар балаларыны там эки йыл эмизирлер. Оларнынъ урьфке уйгъун оларакъ бесленюви ве кийими бабагъа айттир. Бир инсан ялынъыз кучю еткенинден месульдир. Ич бир ана баласы себебинден, ич бир баба да баласы себебинден, зараргъа огъратылмамалы. Онъа бенъзегенни (нефакъа теминаты) варис узерине де тюшер. Эгер ана ве баба бир-биринен корюшерек ве озъара анълашаракъ, баланы мемеден кесмек истеселер, оларгъа гунах ёкътыр. Балаларынъызны (сют анасы тутып) эмиздирмек истеген такъдиринъизде, эмчек анагъа бергенинъизни, эйиликнен теслим этмек шартынен, сизге гунах ёкътыр. Аллаһтан къоркъунъ. Билинъ ки Аллаһ япаяткъанларынъызны корер.
234. Сизден ольгенлернинъ, артта къалгъан рефикъалары, озъ башларына (эвленмеден) дёрт ай он кунъ беклерлер. Беклев муддетлерини битирген вакъытларында, озълери акъкъында япкъан мешру ишлерде сизге бир гунах ёкътыр. Аллаһ япаяткъанларынъызны билир.
(Иддетнинъ икмети – рахимнинъ темизленгенининъ исбатыдыр. Бунда васта – хайиздир. Дёрт ай ичинде учъ я да дёрт хайиз вакъты олур ки, бу – къадыннынъ юклю олмагъаныны косътерир. Олюм себебинен айырылува айрыджа матем вазуети де бар. Муими, бу дёрт айлыкъ муддет толмадан, къадыннынъ башкъасынен эвленмемесидир. Бу муддет ичинде эвленювнен багълы ачыкъ субетлер яплымамасы да тевсие этильген. Истер айырылув, истер олюм себебинен, айырылуван сонъ, текрар эвленмек ичюн иддет беклемек кереклиги эм къадын, эм де онынъ якъынлары ичюн бир теселли ве алыштырув деври олгъаны себебинен, психологик джеэттен файдалыдыр. Алельхусус, къадыннынъ якъынларындан мейдангъа келеджек хошнутсызлыкълар белли дереджеде азалтылгъан олур).
235. (Иддет беклеген) къадынларнен эвленмек хусусындаки тюшонджелеринъизни гизли анълатувынъызда я да оны ичинъизде гизли тутувынъызда сизге гунах ёкътыр. Аллаһ билир ки, сиз оларны анъаджакъсынъыз. Лякин, шариаткъа уйгъун сёзлерден башкъа,

- сакъын оларгъа гизлиден корюшмеге сёз берменъ. Фарз олгъан беклев муддети толмадан, никях кыймагъа ашыкъманъ. Билинъ ки, Аллаһ гонъюллеринъиздекини билир. Бу себепнен Аллаһтан сакъынынъ. Шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ гъафурдыр, халимдир.
236. Никяхтан сонъ, даа токъунмадан, я да олар ичюн белли бир мехир тайин этмеден, къадынларны айырсанъыз, бунда сизге мехир лязимлиги ёктыр. Бу вазиетте оларгъа мут'а (эдие оларакъ бир шейлер) беринъ. Зенгин олгъан вазиетине коре, факъыр да вазиетине коре бермелидир. Мунасиб бир мут'а бермек яхшылар ичюн бир борджтыр.
237. Озьлерине мехир тайин этерек эвленген къадынларынынъзы, алякъа япмадан айырсанъыз, тайин эткен мехринъизнинъ ярысы оларнынъ акъкъыдыр. Анджакъ къадынларнынъ вазгечюви, я да никях багъы элинде олгъаннынъ (велининъ) вазгечюви алы истисна, афу этювинъиз (мехирден вазгечювинъиз), такъвагъа даа уйгъундыр. Аранъызда эйилик ве ихсанны унутманъ. Шубесиз, Аллаһ япаяткъанларынынъзы хакъкъы иле корер.
238. Намазларгъа ве орта намазгъа девам этинъ. Аллаһкъа сайгъы ве багълылыкъ ичинде намаз къылынъ.
(«Намаз – диннинъ дирегидир», хадисинде бильдирильгенине коре, энъ буюк ибадет Аллаһ ризасы ичюн къылынъган намаздыр. Аеттеки «орта намаз» – экинди намазыдыр. Ресулуллах (с.а.) Хендек дженкинде шойле буюргъан: «Орта намазны яни экинди намазыны бизге терк эттирдилер. Аллаһ оларнынъ эвине атеш толдурсын!» Орта намазнынъ анги вакъыт олгъаны хусусунда чешит риваетлер де бар).
239. Эгер (эр анги бир шейден) къоркъсанъыз, (намазларынынъзы) юререк я да минген оларакъ (къылынъ). Ишанчкъа къавушкъан вакътынъызда, сиз бильмегенде, Аллаһ сизге огреткен шекильде Оны анъынъ (намаз къылынъ).
240. Сизден олюп де, (тул) къадынлар къалдыргъан кимселер, зевджелерининъ эвлеринден чыкъарылмадан, бир йылгъа къадар къалдыргъан малларындан файдаланувлары хусусунда (сагъ олгъанларында) васиет этсинлер. Эгер о къадынлар, (озь-озьлюклеринден) чыкъып кетселер, озьлери акъкъында япкъан шариаткъа уйгъун шейлерден сизге бир гунах ёктыр. Аллаһ азиздир, хакимдир.
241. Айырылгъан къадынларнынъ акъкъаниет ольчулеринде (къоджаларындан) менфаат корьмек акъларыдыр; бу, Аллаһ къоркъусы ташыгъанлар узерине бир борджтыр.
242. Аллаһ сизге, иште бойледже, аетлерини анълатыр ки, тюшюнип акъкикъатны анъларсынъыз.
243. Бинълернен олгъанлары алда, олюм къоркъусундан толайы, юртларындан чыкъып кеткенлерни корьмединъми? Аллаһ оларгъа «Олюнъ!», деди (ольдюлер). Сонъра оларны тирильтти. Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа нисбетен лютфкъардыр. Лякин, инсанларнынъ чокъу шукюр этмез.
(Риваетлерге коре, Васит якъынларындаки Даверданда юккъан бир хасталыкъ зуур эткен, къасаба халкъы о ерден къачкъан, Аллаһ оларны ольдюрген, сонъра да, ибрет ичюн, тирильткен. Бу къысса Пейгъамберимизге «Корьмединъми?» шеклинде ифаде этильген, албуки, Пейгъамберимиз оларны корьмеген, яни о девирде яшамагъан. Истер – дигер семавий китапларнен, истер – Къур'ан-ы Керимнен бу шекильде хаберлер Аз. Пейгъамберге бильдирильгенинден, Къур'ан-ы Керим бу бильгиге арапларнынъ ифаде услубына уйгъун оларакъ, «Корьмединъми?» шеклинде диккъат чеккен.
244. Аллаһ ёлунда дженклешинъ ве билинъ ки, Аллаһ эр шейни эшитир ве билир.

245. Бергенининъ къат-къат зиядесини озюне одемеси ичюн Аллаһкъа гузель бир бордж (истегенге файызсыз одюнч) береджек ёкмы? Тарлыкъ берген де, варлыкъ берген де Аллаһтыр. Садедже Онъа дёндюриледжексинъиз.
246. Мусадан сонъ, Бени Исраилден илери кельген кимселерни корьмединьми? Озьлерине ёлланылгъан бир пейгъамберге: «Бизге бир укюмдар ёлла ки, (онынъ къоманданлыгъында) Аллаһ ёлунда дженкешейик», деген эдилер. «Я сизге дженк язылыр да дженкешмесенъиз?», деди. «Юртларымыздан чыкъарылгъан, балаларымыздан узакълаштырылгъан алымызда, Аллаһ ёлунда не ичюн дженкешмейик?», дедилер. Озьлерине дженк язылгъанынен, араларындан пек азындан гъайры, кери дёнуп къачтылар. Аллаһ залымларны яхшы билир.
(Мысырнен Фелестин арасында яшагъан Амалика, о девирдеки къыраллары Джалутнынъ къоманданлыгъында Исраил огъуларына уджюм этти. Ве оларны перишан этип, юртларындан чыкъарды. Бунынъ узерине Исраил огъулары о анда араларында булунгъан пейгъамберлеринден озьлерине бир къомандан тайин этмесини истедилер. Девирнинъ пейгъамбери, халкътан Талут адында бирисини укюмдар ве къомандан тайин этти. Ашагъыдаки аетлерде къысса тафсилятынен анълатыла).
247. Пейгъамберлери оларгъа: «Билинъ ки, Аллаһ Талутны сизге укюмдар оларакъ ёллады», деди. Бунынъ узерине: «Биз укюмдарлыкъкъа даа ляйыкъ олгъанымыз алда, озюне сервет ве зенгинлик джеэтинден кениш имкянлар берильмеген экен, о бизге насыл укюмдар олур?» дедилер. «Аллаһ сизинъ узеринъизге оны сечти, илимде ве беденде онъа усътюнлик берди. Аллаһ мулъкюни истегенине берир. Аллаһ эр шейни къушатыджы ве эр шейни билиджиدير», деди.
(Исраил огъуларынынъ илери кельгенлерине коре, икътидар сервет ве сермае саиплерининъ олмалы. Албуки, бу фикр топлум менфаатына ве адалетке терстир. Догърусы, икътидаргъа зенгинлернинъ дегиль, бирлик олгъан кимселернинъ келювидир. Кишининъ бераберлигини, онынъ маневий кучю, бильгиси ве бакъышынен беден къувети ве джесарети темсиль этер).
248. Пейгъамберлери оларгъа: «Онынъ укюмдарлыгъынынъ алямети Табутнынъ сизге келювидир. Мелеклер ташыгъан о Табутнынъ ичинде Раббинъизден сизге бир ферахлыкъ ве сюкюнет, Муса ве Харун ханеданларынынъ быракъкъанларындан бир къалымты бар. Эгер инангъан кимселер исенъиз, сиз ичюн бунда шубесиз, бир алямет бар», деди.
(Риваетке коре, «Табут» – сандыкътыр. Аз. Муса оны дженклерде ордунынъ огюнде булундыра, бу саеде аскерлери кучь ве гъайрет къазана эдилер. Вакъты иле еудийлер зайыфлагъанынен, Табутны Джалут эллеринден алгъан. Талутнынъ укюмдарлыгъына итраз этелер ве «Эгер акъикъатен укюмдар исе, делиль кетирсин», дедилер. Оларгъа: «Онынъ укюмдар олгъанына исбат Табутнынъ кери келювидир», денильди ве Табут кери кельди).
249. Талут аскерлернен берабер (джихад ичюн) айрылгъанынен: «Билинъиз ки, Аллаһ сизни бир ирмакънен имтиан этеджек. Ким ондан ичсе, менден дегиль. Элинен бир авуч ичкен истисна, ким ондан ичмесе мендендир», деди. Араларындан, пек азы истисна, эписи ирмакътан ичтилер. Талут ве иман эткенлер берабер ирмакъны кечкенлеринен: «Бугунь бизим Джалуткъа ве аскерлерине къаршы къояджакъ ич кучюмиз ёкъ», дедилер. Аллаһнынъ узурына бараджакъларына инангъанлар: «Нидже аз сайыда бир бирлик, Аллаһнынъ изнинен, чокъ сайыдаки бирликни енъген. Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир», дедилер.

250. Джалут ве аскерлеринен дженкке тутушкъанларында: «Эй Раббимиз! Узеримизге сабыр ягъдыр. Бизге джесарет бер ки, тутушайыкъ. Кяфир къавмгъа къаршы бизге ярдым эт», дедилер.
251. Сонъунда, Аллахнынъ изнинен, оларны енъдилер. Давуд да Джалутны ольдюрди. Аллах онъа (Давуткъа) укюмдарлыкъ ве икмет берди, истеген илимлеринден онъа огретти. Эгер Аллахнынъ инсанлардан бир къысмынынъ феналыгъыны дигерлеринен къорчаламаса эди, эльбетте ер юзю алт-усът олур эди. Лякин, Аллах бутюн инсанлыккъа нисбетен лютф ве керем саибидир.
(Бу аетте дюнья аятында джарий олгъан иляхий низманынъ бир дереджеде изааты бар. Аллах инсанлар арасында ичтимаий мусавийликнинъ къурулувыны базы себеплерге багълагъан. Бу итибарнен, инсанлардан бир къысмы зенгин, бир къысмы факъыр, бир къысмы кучлю, бир къысмы зайыф, бир къысмы сагълам, бир къысмы хаста, бир къысмы му'мин, бир къысмы мункир оладжакъ ки, булар арасында къуруладжакъ алякъалар, ер юзюнинъ къурулувыны теминлейджек. Тыпкъы мусбет ве менфий къутуплар арасында ышыкъ ве энергия мейдангъа кельгени киби, инсанлар арасында дженклер де, бу икметке багълыдыр. Иште, бу аетлерде иляхий низамнынъ базы принципери анълатыла).
252. Иште, булар Аллахнынъ аетлеридир. Биз оларны санъа догъру оларакъ анълатмакътамыз. Шубесиз, сен Аллах тарафындан ёлланылгъан пейгъамберлерденсинъ.
(Бу аетлерде аскерий низам анълатыла. Бир ордунынъ мувафакъиетке иршиюви, эр шейден эвель, къоманданнынъ эмирлерине текмиль уймакънен мумкюндир. Дженкте гъалип кельмек – сайыгъа багълы дегиль. Акълы олмакъ – догъурлыккъа, иман ве маневий кучке багълыдыр. Джалутны ольдюрген Давут, риваетлерге коре, еди яшында бир бала экен, Аллах о пейгъамберге Джалутны Давутнынъ ольдюреджегини бильдирген, о да Давутны берабер кетирген, ёлда учъ таш тильге келип: «Бизни ал, Джалутны бизнен ольдюреджексинъ», дегенлер, оларны алгъан, сапанынен аткъан ве Джалутны ольдюрген. Бу бир муджизедир).
253. О пейгъамберлернинъ бир къысмыны дигерлеринден усътюн эттик. Аллах олардан бир къысмы иле къонушкъан, базыларыны да дередже-дередже юксельткен. Меръем огълу Исагъа ачыкъ муджизелер бердик ве оны Руху'ль-Къудус иле къуветлендирдик. Аллах истесе эди, о пейгъамберлерден сонъ кельген миллетлерни озьлерине ачыкъ делиллер кельгенден сонъ, бир-бирлеринен дженклешмез эдилер. Факъат олар давалашып башладылар да, араларындан кими иман этти, кими инкяр этти. Аллах тилесе эди, олар дженклешмез эдилер; лякин Аллах тилегенини япар.
(Руху'ль-Къудус – Джебраилдир).
254. Эй, иман эткенлер! Озюнде артыкъ алыш-вериш, достлукъ ве ярдымджылыкъ олунмагъан кунъ (къыямет) кельмеден эвель, сизге берген рызкъымыздан хайыр ёлунда арджланъ. Акъикъатларны инкяр эткенлер, эльбетте залымлардыр).
255. Аллах, Ондан башкъа танъры ёктыр; О, хайдыр, къаййумдыр. Онъа не юкъу келир, не юкъламакъ. Коклерде ве еркекилернинъ эписи Онынъдыр. Изни олмадан, Онынъ къатында ким шефаат эте билир? О, къуллаарынынъ япкъанларыны ве япаджакъларыны билир. (Онъа ич юир шей гизли къалмаз). Онынъ бильдиргенлеринден башкъа, инсанлар Онынъ ильминден ич бир шейни там оларакъ билалмазлар. Онынъ курсиси коклерни ве ерни ичине алыр, оларны къорчалап, козетмек озюне зор кельмез, о юджедир, буюктир.
(Ичинде «курси» келимеси кечкени ичюн бу аетке «Аайету'ль-курси» денильген. Бу ерде курси биз бильген тахт манасында олмайып, Аллахнынъ шанына ляйыкъ, маиетини

ялынъыз Озю бильген бир варлыкътыр. Онынъ юдже сыфатларыны, акърансыз къудретини анълаткъан бу аетнинъ азамети, оны окъумакънынъ буюк савабы ве тесирлери акъкъында хадислер бар. Эфендимиз бир хадисинде шойле буюргъан: «Къур'анда энъ буюк ает Аайету'ль-курсидир. Оны окъугъангъа Аллаһ бир мелек ёллар, онынъ хасенатыны язар. Ичинде окъулгъан эвни шейтан отуз кунь терк этер. О эвге къыркъ кунь сихир ве сихирбаз киралмаз. Я Али! Буны эвлядынъа, ашленъе ве къомишуларынъа огрет». Башкъа бир хадисте де: «Куньлернинъ муими джума, сёзлернинъ усътюни Къур'ан, Къур'анынъ энъ файдалы суреси эль-Бакъара, Бакъаранынъ энъ буюк аети де Аайету'ль-курсидир», денильген. Хайй – лугъатта тири, джанлы манасындадыр. Аллаһнынъ сыфатларындан бири олуп, даима бар олгъан, узюлишке огърамагъан, барлыгъы эзелий ве эбедий демектир. Къаййум исе – бутюн махлюкъатнынъ идаресини шахсен юрюткен, эписини эсапкъа чеккен демектир).

256. Динде зорламакъ ёктыр. Артыкъ догърулыкънен эгрилик бир-биринден айырылгъандыр. О алда, ким тагъутны ред этип, Аллаһкъа инанса, къопмагъан туткъучкъа япышкъандыр. Аллаһ эшитир ве билир.

(Тагъут – шейтан ве Аллаһтан баашкъа табынългъан эр шей демектир. Инсанныгъ нефси, яни фена истеклери шейтаннынъ саптырувына къанар. Онынъ ичюн нефсине уймагъан кимсе къолайлыкънен гунах ишлемез. Аслында диннинъ къаиделерине уювымызгъа мани олгъан шей, ичимиздеки фена истеклердир. Бу истеклерни тербиелев суретинен, инсан озюни феналыкълардан къорчалай билир. Ислям инсанларны, дин дуйгъуларны уяндырмакъ ве акъылларыны догъру ишетмек суретинен, озюне давет эте. Къур'аннынъ анълатувларынен догъру къыйыштан айырды этиледжек алгъа кельгендир. Бу догъру ёлнынъ ышыгъында Ислямгъа ильк адымны атмакъ, урь ираделеринен, инсанларгъа аиттир).

257. Аллаһ, инангъанларнынъ достудыр, оларны къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъарыр. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ достлары да тагъуттыр, оларны айдынлыкътан алып, къаранлыккъа кетирир. Иште, булар джеэннемлилердир. Олар о ерде даимий къалырлар.

(Бу аетте му'мин иле къяфир къыяс этильген, Аллаһкъа ве онынъ ёлагъан пейгъамберлерине инангъанларны Аллаһнынъ айдынлыккъа алып баргъаны, шейтангъа уйып, къяфир олгъанларны да, къаранлыккъа итеклегени, бу себепнен, джеэннемли олгъанлары анълатыла).

258. Аллаһ, кендисине мульк (укюмдарлыкъ ве зенгинлик) бергени ичюн, къопайып, Рабби акъкъында Ибрахимнен давагъа киришкенни (Немрутны) коръмединъми? Иште, о заман Ибрахим: «Раббим аят бериджи ве ольдюрюдидир», деген эди. О да: «Аят бериджи ве ольдюрюджи меним», деген эди. Ибрахим: «Аллаһ кунешни шаркътан кетирмекте; айды сен де оны гъарптан кетир», деди. Бунынъ узерине къяфир шашмалап къалды. Аллаһ залым кимселерни хидаетке ириштирмез.

259. Яхут коръмединъми о кимсени ки, эвлерининъ диварлары чатыларынынъ узерине чоккен (алт-устъ олгъан) бир къасабагъа огърады; «Олюминден сонъ Аллаһ буларны насыл тирильтир аджеба!», деди. Бунынъ узерине Аллаһ оны ольдюрюп, юз йыл быракъты; сонъ текрар тирильтти. «Не къадар къалдынъ?» деди. «Бир кунь я да даа аз», деди. Аллаһ онъа: «Ёкъ, юз йыл къалдынъ. Ашайджагъынъа ве ичеджегинъе бакъ, аля бозулмагъандыр. Эшегинъе де бакъ. Сени инсанларгъа бир ибрет япайыкъ дие (юз йыл олю туттыкъ, сонъра тирильттик). Шимди сен кемиклерге бакъ, оларны насыл тертиплеп, сонъра онъа насыл эт

кийдирмектемиз», деди. Вазиет онъа анълашылгъанынен: «Шимди яхшыджа анъладым ки, Аллах эр шейге къадирдир», деди.

(258-нджи аетте Аз. Ибрахимнен давалашкъан кимсенен 259-нджи аетте йыкъылгъан къасабагъа огърагъан кимселернинъ эр экисининъ де, къафир олгъаныны сёйлеген тефсирджилер бар. Анджакъ, даа кениш даркъагъан риваетке коре, йыкъыкъ къасабагъа огърагъан Узеир (а.с.)дир. Узеир ашайтыны алгъан, эшегине минип кетеркен, эвлери йыкъылгъан, харабе алгъа кельген, о ерде отургъанлардан кимсе къалмагъан бир къасаба я да кой йыкъынтыларынынъ янына келе, о ерде къонакълай. Этрафына бакъа, бу шекильде ольгенлернинъ насыл тириледжегини тюшюне. О анда юкъусы келе, ята. Аллах оны ольдюре, юз йылдан сонъ тирильте. Ашайджакълары ич бозулмагъан, анджакъ эшеги чюрюген, ялынъыз кемиклери къалгъан, йыкъыкъ къасаба да къурулгъан. Уянгъан ильк анында бир кунъ къаадар я да даа аз бир заман юкълагъан киби зан эткен. Ашайджакъларына бакъып, акъыкъатен бойле олгъан беллей. Эшегине бакъып, вазиетини анълай. Аллах Узеирнинъ козю огюнде эшегини тирильте. Бойледже, Аллахнынъ къудрети ве азаметини мушааде эте.

Аз. Ибрахимнен мунакъаша эткеннинъ исе, Немрут олгъаны айтыла. Базы тефсирджилер бу къыссанынъ Аз. Ибрахим Мысыргъа кеткен вакъытта юз бергенини, «аят бериджи ве ольдюрюджи – меним», дегеннинъ Фыравун олгъаныны сёйлегенлер. Бу ерде муими, Аз. Ибрахимге берильген муджизедир ки, Къур'анда онъа сёзнен душманны магълуп этмек манасыны анълаткъан «худжджет» денильген. Аз. Ибрахим бу худжджетнен душманларыны енъген).

260. Ибрахим Раббине: «Эй, Раббим! Олюни насыл тирилткенинъни манъа косътер», деген эди. Рабби онъа: «Ёкъса, инанмадынъмы?» деди. Ибрахим: «Ёкъ! Инандым, факъат юрегимнинъ къанаатленюви ичюн (коръмек истедим)», деди. Бунынъ узерине Аллах: «Ойле исе, дёрт дане къуш тут, оларны янынъа ал, сонъра (сойып, парчала), эр дагънынъ башына олардан бир парча къой. Сонъра оларны озюнде чагъыр; чапа-чапа санъа келирлер. Биль ки, Аллах азиздир, хакимдир», буюрды.
- (Аз. Ибрахим ольген бир джанлынынъ гъайрыдан насыл тириледжегинен меракълана ве бунынъ озюне косътерилювини Раббинден истей. Аллах Таала онъа, аетте кечкени киби, маддий бир мисальнен джевап бере, тирилишининъ маиетини изаат этмей. Чюнки, инсаннынъ бильги даиреси тирильмек, джанланмакъ вазиетини къаврамагъа кучю етмез. Бундан эвельки аетлерде де кечкени киби, пейгъамберлерге берильген бу орьнеклер бирер муджизедир. Муими, Аллахнынъ бутюн джанлыларны, алельхусус инсанны мытлакъа тирильтип, эсапкъа чекеджегине кесен-кес иман этмектир).*
261. Аллах ёлунда малларыны арджлагъанларнынъ нумюнеси еди башакъ осьтюрген бир дане кибидир ки, эр башакъта юз дане бардыр. Аллах истегенине къат-къат зиядесини берир. Алахнынъ люфти кеништир, О эр шейни билир.
262. Малларыны Аллах ёлунда арджлап да, артындан козъге тюртмеден, факъырларнынъ гонъюни къырмагъан кимселер бар я, оларнынъ Аллах къатында аит мукъафатлары бар. Олар ичюн къоркъу ёктыр, гъам да чекмейджеклер.
263. Гузель сёз ве багъышлав – артындан ынджытув кельген садакъадан даа яхшы. Аллах зенгиндир, аджеле де этмез.
264. Эй, иман эткенлер! Аллахкъа ве ахирет кунюне инанмагъаны алда, малыны косътериш ичюн арджлагъан кимсе киби козъге тюртмек ве ынджытмакъ суретинен, япкъан хайырларынынъ бошуна чыкъарманъ. Бойлесининъ вазиети – усътюнде бираз топракъ

олгъан тюз къаягъа бенъзер ки, сагъанакъ бир ягъмур ювуп, оны чыплакъ тегиз къая алына кетире къойгъанндыр. Булар къазангъанларындан ич бир шейге саип олалмазлар. Аллахъ къафирлерни догъру ёлгъа къавуштырмаз.

(Бу аетлерде хайыр япмакъ тешикъ этильген, анджакъ хайыр япкъанда юрек къырылмамасы, фыкъырнынъ алчалтылмамасы, эзиет этильмемеси ве япылгъан эйиликнинъ козьге тюртильмемеси, косьтериштен къачынылмаасы эмир этильген. Акс алда, япылгъан хайырдан файда ве савап ерине, гунах ве азап келир).

265. Аллахънынъ ризасыны къазанмакъ ве рухларындаки джумертликни къуветлендирмек ичюн, малларыны хайыргъа сарф эткенлернинъ вазиети бир тѳепеде пейда этильген гузель бир багъчагъа бенъзер ки, усътюне бол ягъмур ягъып, эки къат махсул берир. Бол ягъмур ягъмаса биле, бир чыкъ тюшсе (де кене махсул берир). Аллахъ япкъанларынынъ корьмекте.
266. Сизден биринъиз истерми ки, хурма ве юзюм тереклеринен толу, арасында сувлар акъкъан ве озю ичюн о ерден эр чешит мейвадан (бир микъдар) булунгъан бир багъчасы олсун да, бакъувгъа мухтадж бала-чагъасы бар экен, озюне ихтиярлыкъ келип чатсын. Багъчаны да, атеш бораны якъып куль этсин! (Эльбетте, буны кимсе арзу этмез). Иште, тюшюнип, анъларсынъыз дие, Аллахъ сизге аетлерни беян эте.
- (Бу аетте берильген мисаль олдукъча дикъкъаткъа ляйыкътыр. Зира, инсаннынъ дюнья аятында даима къаршылаша биледжек вазиетлер тильге кетирильмекте. Кишининъ дюньяда эльде эткен мевкъи, вазифе, зенгинлик киби дегерлернинъ аслында ич бир гарантиясы ёкътыр. Нидже салтанатлар, девлетлер йыкъылмакъта, зенгинлер факъырлашмакъта, ички дженклер ве баишкъалдырувлар себебинден, бекленильмеген вазиетлер джерьян этмекте. Албуки, бу вазиетлер мейдангъа кельмеден эвель, инсанлар нелер истейлер, нидже планлар къура эдилер. Иште, эр шейге рагъмен, инсангъа теселли береджек бир чаре – Аллахъкъа иман ве Онъа таянудыр).*
267. Эй, иман эткенлер! Къазангъанларынынъзнынъ яхшыларындан ве рызыкъ оларакъ ерден сизге чыкъаргъанларымыздан хайыргъа арджланъ. Сизге берильсе, козюнъизни юммадан алалмайджакъ яман малларны хайыр дие, бермеге къалкъышманъ. Билинъиз ки, Аллахъ зенгиндир, макътавгъа ляйыктыр.
268. Шейтан сизни факъырлыкънен къоркъузыр ве сизге къызгъанчылыкъны телкъин этер, Аллахъ исе, сизге къатындан бир магъфирет ве бир лютф ваде этер. Аллахъ эр шейни къушатыджы ве эр шейни билиджи.
269. Аллахъ икметни истегенине берир. Кимге икмет берильсе, онъа пек чокъ хайыр берильген демектир. Ялынъыз акъыл саиплери тюшюнип, ибрет алырлар.
- (Терен ве айдалы бильгиге – икмет денилир. Алахъ икмет берген кимселер, биринджелиде, пейгамберлер, ильминен амель этиджи алимлери. Бильгили олуннынъ зияде дегер берильген тарафы – инсанлыкъкъа айдалы олудыр. Пейгамберимиз бир хадисинде: «Айдалы бильги истенъ, айдасыз бильгиден Аллахъкъа сыгъынынъ», буюргъан. Догурулыкъ, адалет, ихляс, севги, сайгъы, агъыр-сабырлыкъ, баишкъаларына айдалы олмакъ, джумертлик, алидженаплыкъ киби юксек васыфларгъа саип кимселер де икмет эхлинден сайылыр. Исламгъа толусынен инангъан, Къур'аннынъ эмирлерини огренип, эксиксиз тедебикъ этмек ичюн арекет эткен, бутюн яманлыкълардан узакъ тургъан кимсе икмет саибидир ве онъа буюк хайыр берильгендир).*
270. Япкъан эр арджламангъызны ве адагъан эр адагъынъызны мытлакъа Аллахъ билир. Залымлар ичюн ич ярджымджы ёктыр.

271. Эгер садакъаларны (зекят ве онъа бенъзеген хайырларны) ашкяр берсенъиз не де яхшы! Эгер оны факъырларгъа гизлиден берсенъиз, иште бу сиз ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ бу себепнен сизинъ гунахларынъызны орътер. Аллаһ япайткъанларынъызны билир.
(Зекяткъа, айны заманда садакъа денилювининъ эки себеби бар: Биринджиси, малнынъ темизленип артувы, экинджиси де, иманда садакъат ве кемалгъа делелет этювидир. Зекят олсун, садакъа олсун, хайырларнынъ гизли япылыву ашкяр япылувындан усьтюн сайылгъан, зира, гизлиден япылгъан хайырлар рия ве косьтеришитен узакъ олувы себебинен, эм Аллаһнынъ ризасына даа уйгъундыр, эм де инсаннынъ хасиет ве шерефини муафаза этюви нокътаи назарындан, даа хайырлыдыр).
272. (Я Мухаммед!) Оларны догъру ёлгъа ириштирмек санъа аит дегиль. Лякин, Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр. Хайыр оларакъ арджалагъанларынъыз озь эйилигинъиз ичюндир. Япаджакъ хайырларынъызны ялынъыз Аллаһнынъ ризасыны къазанмакъ ичюн япмалысынъыз. Хайыр оларакъ бергенлеринъиз не олса, къаршылыгъы сизге там оларакъ берилир ве асла акъсызлыкъкъа огъратылмазсынъыз.
273. (Япаджакъ хайырларынъыз,) озьлерини Аллаһ ёлуна адагъан, бу себепнен, ер юзюнде файда ичюн долашып оламагъан факъырлар ичюн олсун. Бильмеген кимселер, иффетлеринден толайы, оларны зенгин зан этерлер. Сен оларны сымаларындан танырсынъ. Чюнки, олар юзсюзлик этерек истемезлер. Япкъан эр бир хайырынъызны мытлакъа Аллаһ билир.
(Бу аетте анъылгъан факъырлар аятларыны Аллаһ ёлунда дженкке багъышлагъан муджахидлернен илим ёлджуларыдыр. Булар бу мукъаддес мешгъулиетлери себебинден, къазанчкъа ёнелюв имякнындан марумдырлар. Маддий ярдымларнынъ аলেখусус буларгъа япылувы джихадны ве илимни тешвикъ этеджектир).
274. Малларыны гедже ве кундюз, гизли ве ашкяр хайыргъа сарф этиджилер барлар я, оларнынъ мукъафатлары Аллаһ къатындадыр. Оларгъа къоркъу ёкътыр, гъам да чекмезлер.
(Бу аетлерде тешвикъ этильген хайырлардан биринджи дереджеде олгъаны – мурат этильген зекяттыр. Зира, Ислям эмир эткени киби, зекят эксиксиз берильсе, факъырлар олдукъча азальрлар. Анджакъ, зекятны сарф этюв ерлери белли ве эсаплы олгъаны ичюн, зекят сарф этильмеген ерлерге де зекяттан гъайры, хайыр япылыр. Вакъуфлар – булардан биридир).
275. Файыз ашагъанлар (къабирлеринден), шейтан чарпкъан кимселернинъ джиннет (делилик) небетинден къалкъувы киби къалкъарлар. Бу ал оларнынъ «Алув-сатув тыпкъы файыз кибидир», дегенлери ичюндир. Албуки, Аллаһ алув-сатувны элял, файызны арам эткен. Бундан сонъ, кимге Раббинден бир огют келип де, файыздан вазгечсе, кечмиште олгъаны озюнинъки ве артыкъ онынъ иши Аллаһкъа къалгъандыр. Ким текрар файызгъа дёнсе, иште олар джеэннемлидирлер, о ерде эбедий къалырлар.
276. Аллаһ файызны тюкетир (файыз къарышкъан малнынъ берекетини джояр), садакъаларны исе берекетлендирир. Аллаһ куфюрге ве гунахта исрар эткен ич кимсени севмез.
(Файыз ясагъы Ислямнынъ кесен-кес уюмлериндендир ве эр чешити иле файыз арамдыр. Шахсий ве ичтимай зарурет аллары истисна оларакъ, булар девамлы дегильдир. Ислямнынъ икътисадий, ичтимай, ахлякий... низамны бир бутюн алда ишлетильген вакъытта, файызгъа зарурет пейда олмаз. Ислям икътисадияты сермае бирикювини тешвикъ этмек ичюн файызны дегиль, ортакълыкъ усулыны илери сюрген. Бу усулда сермае файызсыз оладжагъы ичюн, малиет ве инфляция проблемасы ортадан къалкъаджакъ, мулькиетке иштирак ашагъа къадар яйыладжакъ, икътисад ве ичтимай

фаркълылашув энъ аз дереджеге тюшеджек, сермаеге, ятырымларгъа ве тиджаретке яман козьнен бакъылмайджакъ. Пара бир денъишиов вастасыдыр. Оны алынып-сатылгъан мал алына кетирмек, зараргъа огърамадан, келир алмакъ татлы, факъат зеэрли ашаладжакъларнен бесленмеге бенъзер, тесирини косътергенинен, эсасен иш иштен кечкен олур).

277. Иман этип, яхшы ишлер япкъан, намаз къылгъан ве зекят бергенлер бар я, оларнынъ мукъяфатлары Рабблери къатындадыр. Оларгъа къоркъу ёкътыр, олар гъам да чекмезлер.
278. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ. Эгер акъыкъатен инана исенъиз, мевджут аладжакъ файызларынъыздан вазгечинъиз.
279. Шаат (файыз акъкъында айтылгъанларны) япмасанъыз, Аллаһ ве Ресулы тарафындан (файызджыларгъа къаршы) ачылгъан дженктен хаберинъиз олсун. Эгер тевбе этип вазгечсенъиз, сермаенъиз сизинъдир; не акъсызлыкъ эткен, не де акъсызлыккъкъа огърагъан олурсынъыз.
280. Эгер (борджлу) фукъаре исе, вазиети тюзельгенге къадар, онъа мухлет бермек (керек). Эгер (акъыкъатны) анъласанъыз, буны садакъагъа (я да зекяткъа) саймакъ сиз ичюн даа хайырлыдыр.
281. Аллаһкъа дёндюриледжексинъиз, сонъра эр кеске хакъ эткени эксиксиз бериледжек ве кимсе акъсызлыккъкъа огъратылмайджакъ бир кунъден сакъынынъ.
282. Эй, иман эткенлер! Бельгиленген бир муддет ичюн бир-биринъизге борджлангъанынъызда, оны язынъыз. Бир кяттип оны аранъызда адалетнен язсын. Ич бир кяттип Аллаһнынъ онъа огреткени киби язмакътан кери турмасын; (эп шейни олгъаны киби) язсын. Узеринде акъ олгъан кимсе (борджлу) да яздырсын, Раббинден къоркъсын ве борджуны асла эксик яздырмасын. Эгер борджлу сефаджы я да акъылы зайыф, я да озю сёйлеп, яздырып оламайджакъ вазиетте исе, велиси адалетнен яздырсын. Эркеклеринъизден эки де шаат булундырынъ. Эгер эки эркек булунмаса, ризалыкъ берген шаатлардан бир эркекнен- бири янъылса дигерининъ онъа хатырлатувы ичюн -эки къадын (олсун). Чагъырылгъан вакъытларында шаатлар кельмемезлик этмесинлер. Буюк я да кучюк, вадесине къадар ич бир шейни язувдан сакъын эринменъ. Бойле япувынъыз Аллаһ къатында даа адалетли, шеадет ичюн даа догъру, шубеге тюшмеменъиз ичюн даа уйгъундыр. Анджакъ аранъызда япып битирген пешин бир тиджарет олса, бу ал башкъадыр. Бу вазиетте оны язмананъызда сиз ичюн бир сакъынмакъ ёкътыр. (Эсас оларакъ) алыш-вериш япкъанынъызда шаат тутунъ. Не язгъан, не де шаат зараргъа огъратылсын. Эгер буны япсанъыз (зарар берсенъиз), шубе ёкъ ки, бу сизинъ ёлдан чыкъувынъыз демектир. Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһ сизге керекли шейни огрете. Аллаһ эр шейни бильмекте.

(Къур'ан-ы Керим бу энъ узун аети иле нотариал муэссисенинъ эсасларыны кёйгъан, мусульманлар да бу тевсиеге умумен уйгъанлар. Ислямнынъ дикъкъатнен узеринде тургъан принциплеринден бири де, акънынъ къорчаланувыдыр. Алынаджакънынъ ве борджнынъ къорчаланувы, оденюви керек олгъан акълардандыр. Акънынъ иджрасы ве оденюви, онынъ билинъювине, керек олгъанда, исбат этиле билиювине багълыдыр. Истер язмакъ ве яздырмакъ, истер шаат тутмакъ, исбат ичюн аля къулланылгъан энъ кечерли васталардандыр.

Ислям къадынны табияты ве шахсиетине уйгъун бир тербие коръгени, аясы ве дуйгъулары даа кучлю, даа тесирли олгъаны ичюн шаатлыкъ киби ресмий ве кутълеге белли мевзуларда, эм джынсыннен къавилештирилюви уйгъун корюльген. «Ишинъ ёкъ исе – шаат, паранъ чокъ исе – кефиль ол», шеклиндеки мешур сёз Ислям кетирген къардашлыкъ ве

берадерлик рухынынъ сѣнгени, ахлякънынъ зайыфлагъан девирлерине аиттир. Къур'ан му'минлерни, ишлери олса да, шаатлыкъ этмеге чагъыргъан, бойледже акъларнынъ къорчаланувы вазифесине къатылувларыны истей. «Хакъ» юджедир, ич бир шей ондан усьтюн оламаз).

283. Ёлджулыкъта олуп да, язаджакъ бирисини тапалмасангыз, (борджгъа къаршылыкъ) алынган бир рехин де етерлидир. Бир-бирингизге бир эманет быракъсангыз, эманет быракъылган кимсе эманетни саибине берсин ве (бу хусуста) Рабби олган Аллаһтан къоркъсын. Шаатлыкъны, бильгенлерингизни гизлеменъ. Ким оны гизлесе, бильсин ки, онынъ къальби гунахкъардыр. Аллаһ япаяткъанларынгызны билир.
284. Коклерде ве еркекилернинъ эписи Аллаһнынъдыр. Ичингиздекилерни ашкъар этсенгиз де, гизлесенгиз де, Аллаһ ондан толайы сизни эсапкъа чекеджек, сонъра истегенини афу этер, истегенине де, азап берир. Аллаһ эр шейге къадирдир.
285. Пейгъамбер Рабби тарафындан озюне эндирилгенге иман этти, му'минлер де (иман эттилер). Эр бири Аллаһкъа, мелеклерине, китапларына, пейгъамберлерине иман эттилер. «Аллаһнынъ пейгъамберлеринден ич бири арасында айырды япмамыз. Эшиттик, итаат эттик. Эй, Раббимиз, афунъа сыгъындыкъ! Дѣнюш санъадыр», дедилер.
286. Аллаһ эр шахсны анджакъ кучю етеджек ольчюде мукеллеф япар. Эр кеснинъ къазанган (хайбы) озюне, япаджакъ (шерри) де озюне. Раббимиз! Унутсакъ я да хата япсакъ, бизни месулиетли этме. Эй, Раббимиз! Бизден эвелькилерине юклегенинъ киби, бизге де агъыр бир юк юклеме. Эй, Раббимиз! Бизге кучюмиз етмеген ишлерни де юклеме! Бизни афу эт! Бизни багъышла! Бизни аджы! Сен бизим мевлямызсынъ. Кяфирлер топлулыгъына къаршы бизге ярдым эт!

(«Бакъара» суресининъ сонъки эки аетини тешиль эткен ве "Ааменерресуулу" дие анъылган бу мубарек аетлер, иляхий эмирлер къаршысында ялынъыз итааткъа ёнельген му'минлернинъ инанчларындаки садакъатларыны ифаде этмекте. Айрыджа, эвельки бир аетте кечкен «ичингиздекилерни ашкъар этсенгиз де, гизлесенгиз де, Аллаһ сизни эсапкъа чекеджек», хаберинен къоркъугъа къапылган му'минлерге бу аетлернен къолайлыкъ бахши этильген, мукеллефиедлер енгилетилген. Бойледже, Аллаһкъа там итаат ве ильтиджа мейваларыны бериркен, ерсиз шубелер де ёкъ этильген. Мирадж геджесинде Пейгъамберимизге вастасыз вахий олган бу аетлер, Ресулуллахнынъ хадислеринде макъталган, эр заман ве алельхусус ятмадан эвель окъулувы тевсие этильген. Бир хадисте де: «Бу аетлернинъ геджелейин ятмадан эвель окъулувы кишиге етерли», денильген).

3. ААЛ-И ИМРААН

Мединеде назиль олган. 200 аеттир. 34-37-нджи аетлерде Аз. Меръемнинъ бабасы менсюп олган Имраан аилеси акъкъында сѣз юрсетилгени ичюн, суре бу адны алган.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олган Аллаһнынъ адыннен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
(Суре баиларындаки бу киби арифлер акъкъында бильмек ичюн бакъ.: «Бакъара», 2/1).

2. Хайй ве къаййюм олгъан Аллаһтан башкъа илях ёктыр.
("Хайй ве къаййюм" сыфатларынынъ маналары ичюн бакъ.: «Бакъара», 2/255).
- 3-4. (Ресулым!) О, санъа Китапны хакъ ве эвельки китапларны тасдикиъ этиджи оларакъ къысым-къысым эндирген; даа эвельде инсанларгъа догъру ёлны косътермек узъре Тевратнен Инджильни ве Фуркъанны эндиргендир. Билинмели ки, Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер ичюн шиддетли бир азап бар. Аллаһ сучлынынъ акъкъындан келиджи мутлакъ кучъ саибидир.
(«Фуркъан» – догъруны янъылыштан ве яхшыны ямандан айырды эткен укюмлер демек олуп, Къур'ан-ы Керимнинъ исимлериндендир).
5. Шубесиз ки, не ерде, не де кокте ич бир шей Аллаһкъа гизли къалмаз.
6. Рахимлерде сизни истегени киби шекилендирген Одыр. Ондан башкъа илях ёктыр. О мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
7. Санъа Китапны эндирген Одыр. Онынъ (Къур'аннынъ) базы аетлери мухкемдир ки, булар Китапнынъ эсасыдыр. Дигерлери де мутешабихтир. Кальплеринде къыйышлыкъ олгъанлар, фитне чыкъармакъ ве онъа башкъаджа мана бермек ичюн ондаки мутешабих аетлернинъ пешине тюшерлер. Албуки, Онынъ манасыны ялынъыз Аллаһ билир. Илимде юксек дереджеге иришкенлер исе: «Онъа инандыкъ; эписи Раббимиз тарафындандыр», дерлер. (Бу инджеликни) анджакъ акъылы дюрюстлер тюшюнип анъларлар.
(Базылар «ве'р-раасихууне» келимесининъ башындаки «вав» арифини багълайыджы къабул эткенлер ки, бу такъдирде мана шойле чыкъар: «Албуки, онынъ манасыны ялынъыз Аллаһ ве илимде юксек дереджеге иришкенлер билир». Бу манагъа коре, Къур'андаки мутешабих аетлернинъ маналары заман ичинде илимнинъ инкишафынен чезиледжек.
Мухкем ве мутешабих – терминлер олуп, «мухкем ает» – манасы ачыкъ анълашылгъан ве шубеге ёл бермеген ает демектир. «Мутешабих» исе – мухкемнинъ оксидир ве манасы там оларакъ анълашувы мумкюн олмагъан аетни ифаде эте).
8. (Олар шойле якъарырлар:) Раббимиз! Бизни догъру ёлгъа къавуштыргъандан сонъ, къальплеримизни бозма. Бизге рахмет багъышла. Лютфи энъ бол олгъан Сенсинъ.
9. Раббимиз! Келювине шубе этильмеген бир кунде инсанларны мытлакъа топлайджакъ Сенсинъ. Аллаһ асла сезюнден къайтмаз.
10. Билинмели ки, инкяр эткенлернинъ не маллары, не де эвлятлары Аллаһ узуринда озълерине бир файда бермейджеклер. Иште, олар джеэннемнинъ якъарлыгъыдыр.
11. (Оларнынъ ёлу) Фыравун ханеданынынъ ве олардан эвелькилернинъ туткъан ёлуна бенъзер. Олар бизим аетлеримизни ялангъа чыкъардылар, Аллаһ да оларны гунахлары себебинден, аман якъалады. Аллаһнынъ джезасы чокъ шиддетлидир.
12. (Ресулым!) Инкяр эткенлерге де ки: Якъында магълюп оладжакъсынъыз ве джеэннемге сюрюледжексинъиз. О ер къалынаджакъ не фена бир ердир!
(Бу ает, муширлернинъ я да, бир башкъа риваетке коре, еудийлернинъ якъында мусульманлардан енъиледжеклерини Аз. Пейгъамберге мужделемекте. Акъикъатен Къур'аннынъ бу муджизе хаберин керчеклешкен ве истер муширлер, истер еудийлер усьтюнден мусульманлар зафер къазангъанлар.
13. (Бедирде) къаршы-къаршыгъа кельген шу эки топлумнынъ тюшкен вазиетинде сиз ичюн буюк бир ибрет бар. Бири Аллаһ ёлунда чарпышкъан бир топлум, дигери исе,

буларнынъ ачыкътан-ачыкъ озьлеринден эки кере чокъ корюнген кяфир бир топлумдыр. Аллаһ истегенине ярдымынен къол тутар. Эльбетте, бунда илерини коре бильгенлер ичюн буюк бир ибрет бар.

14. Нефсий истеклерге, (айрыджа) къадынларгъа, огъуларгъа, йыгъын-йыгъын топлангъан алтын ве кумюшке, башы бош атларгъа, сагъылгъан айванларгъа ве экинлерге нисбетен зияде хырс инсанларгъа джазибели къылынды. Булар дюнья аятынынъ кечиджи менфаатларыдыр. Албуки, барыладжакъ гузель ер – Аллаһ къатындадыр.
15. (Ресулым!) Де ки: Сизге булардан даа яхшысыны бильдирейимми? Такъва саиплери ичюн Рабблери янынъда, ичинде ирмакълар акъкъан, эбедиен къаладжакъ дженнетлери, тер-темиз рефикъалар ве (эписининъ усътюнде) Аллаһнынъ хошнутлыгъы бар. Аллаһ къуллаарыны чокъ эйи корер.
(14-нджи аетте сайылгъан дюнья ниметлери ве дюнья гузеллигининъ инсангъа севдирильгени ифаде этильген. Бу давраныш табиийдир, дюньявийдир. Эсасен инсан огълу нефсини ве неслини девам эттире билюви ичюн бу ниметлерден белли ольчюде файдаланмасы керек. Анджакъ, инсан буларгъа къул олмамалы. 15-нджи аетте булардан даа гузели косътерильген, чюнки, эвелькилер не къадар гузель олса олсун кечиджидир, экинджилер исе даимийдир).
16. (Бу ниметлер): «Эй, Раббимиз! Иман эттик; бизим гунахларымызны багъышла, бизни атеш азабындан къорчалар!» деген;
17. Сабыр эткен, дюрюст олгъан, узурда боюн буккен, хайыргъа арджлагъан ве саарь вакътында Аллаһтан бахшыш тилегенлер (ичюндир).
18. Аллаһ адалетни къорчалаяракъ, (делиллеринен) шу хусусны анълаткъан ки, Ондан башкъа илях ёкътыр. Мелеклер ве илим саиплери де (буны икърар эткенлер. Эбет) мутлакъ кучъ ве икмет саиби Аллаһтан башкъа илях ёкътыр.
19. Аллаһ нездинде хакъ дин Ислямдыр. Китап берильгенлер, озьлерине илим кельгенден сонърадыр ки, араларындаки кунъджилик себебинден, уйышамадылар. Аллаһнынъ аетлерини инкъар эткенлер бильмедилер ки, Аллаһнынъ эсабы чокъ чабиктир.
(«Дин» келимеси – итаат ве джеза, миллет ве шерият маналарындадыр. Къур'ан-ы Керимде дин келимеси чешит маналарда къулланыла. Юкъарыдаки аетте исе, къулла тарафындан уйылмасы истенильген иляхий къануннынъ козьде тутылгъаны анълашыла. «Ислям» келимесине де, шу маналар берильмекте: Итаат этмек ве багъланмакъ, селяметликке къавушмакъ, ибадетте ихляслы давранмакъ. Юкъарыдаки аетте «ислям»дан тек Аллаһ инанчына таянгъан ве Аз. Мухаммед (с.а.) рисалетинен кемалат нокътасына этиштирильген иляхий дестюрлернинъ эписи козьде тутылмакъта).
20. Эгер сеннен тартышмагъа киришселер, де ки: «Манъа уйгъанларнен бирликте мен озюмни Аллаһкъа теслим эттим». Эхл-и китапкъа ве уммийлерге де: «Сиз де Аллаһкъа теслим олдынъызмы?», де. Эгер теслим олгъан иселер, догъру ёлны булдылар демектир. Ёкъ, эгер юз чевирселер, сенинъ вазифенъ – ялынъыз теблигъдир. Аллаһ къуллаарыны чокъ эйи корьмектедир.
(«Уммий» – лугъатта окъувы-язысы олмагъан манасында олса да, тefсирлер, бу аетте озьлерине китап берильмеген арап мушириклерининъ назарда тутылгъанларыны бильдирелер).

21. Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер, акъсыз ерде пейгъамберлернинъ джанларыны къыйгъанлар ве адалетни эмир эткен инсанларны ольдюргенлер (ёкъмы), оларгъа аджджы бир азапны хабер бер!
22. Иште, булар дюньяда да, ахиретте де, арекетлери бошуна кеткен кимселердир. Оларнынъ ич бир ярдымджысы да ёкътыр.
*(Иман этмеген ве диннинъ даркъалувына, адалетнинъ тедебикъ этилювине мани олуvgъа чалышкъанларнынъ, ахиретте зараргъа огърайджакълары табиийдир. Дюньядаки зарарлары исе, бутюн гъайретлерине рагъмен хакъ диннинъ даркъалувына, адалетнинъ ортагъа чыкъувына мани олалмаювларында озюни косътермекте. Кяфирлер истесе де, истемесе де, Аллаһ хакъ динни дигерлерине хаким япаджакъ. Амелънинъ дюньяда бошуна кетювининъ бир манасы да, омюр сермаесини бошуна арджаламакъ, ахирет ичюн бир шей къазанмадан, олюп кетмектир).
(Тэфсирлерде ашагъыда манасы берильген аетнинъ назиль олувына себеп чешиит вакъиалар анълатылгъан ки, бу вазиетлерден бири бойледир: Экиси де еудий олгъан бир къадыннен бир эркек зина япалар. Тевратта зинанынъ джезасы «реджим» олмакънен берабер, еудийлер, асалетлерининъ себебинен, бу кишилерни реджим этмек истемейлер; даа енгиль бир джеза бериледжеги умюдинен Ресулуллахкъа келелер. О да айны джезанен укюм эткенинен, бу укюмге итираз бильдирелер. Бунъа коре, Аз. Пейгъамбер Тевратнынъ аит аетини окъутаракъ, онъа коре укюм бере ве къабаатлыларнынъ кене реджим этилювини эмир эте. Умютлерине наиль олмагъан еудийлер бунъа океленелер).*
23. (Ресулым!) Кендилерине китаптан бир пай берильгенлерни (еудийлерни) коръмесинъми ки, араларында укюм этюви ичюн Аллаһнынъ китабына чагъыралар да, сонъра араларындан бир топу джаяракъ кери дёне.
24. Оларнынъ бу арекетлери: «Бизге атеш, садедже сайылы кунълерде токъунаджакъ», деювлерининъ бир нетиджесидир. Оларнынъ вакъты иле уйдургъан шейлери де, динлери акъкъында озълерини янъылткъандыр.
25. Факъат оларны келювинде шубе этильмеген бир кунъ ичюн топлагъанымызда ве ич бир акъсызлыккъа огъратмадан, эр кеске къазангъан шейлерини тамамынен оденген вакъытта аллары насыл олур?
26. (Ресулым!) Де ки: Мулъкнинъ акъикъий саиби олгъан Аллаһым! Сен мулъкни истегенинъе берирсинъ ве мулъкни истегенинъден кери алырсынъ. Истегенинъни юджельтир, истегенинъни де алчалтырсынъ. Эр тюрлю эйилик сенинъ элинъдедир. Акъикъатен сен эр шейге къадирсинъ.
27. Геджени кунъдюзге къатар, кунъдюзни де геджеге къатарсынъ. Олюден тирини чыкъарыр, тириден де олюни чыкъарырсынъ. Истегенинъе де эсапсыз рызыкъ берирсинъ.
(Бу аетте гедже ве кунъдюзнинъ узап, къысалгъаны Аллаһнынъ къудретине бир нишане олгъаны анълатылгъан).
28. Му'минлер му'минлерни быракъып да, кяфирлерни дост тутмасынлар. Ким буны япса, артыкъ онынъ Аллаһ незинде ич бир дегери ёкътыр. Анджакъ кяфирлерден келе биледжек бир телюкеден сакъынувынъыз истисна. Аллаһ, озюне къаршы (келювден) сизни сакъындыра. Дёнмек ялыныыз Аллаһкъадыр.
(Аетте ясакълангъан достлукъ кяфирлерге нистебетен гонъюлден багъланмакъ ве му'минлерни быракъып, оларгъа багълылыкъ ве севги косътермек манасындаки

достлукътыр. Бунъа къаршылыкъ бир мусульман девлетнинъ башкъа мусульманларнынъ алейхине олмамакъ шартынен, къафирлернен барыш имзалавы ве башкъа бир гъайрымуслим девлетнен ишбирлиги япувы джаиздир).

29. Де ки: Ичинъиздикелерни гизлесенъиз де, ашкъяр этсенъиз де, Аллаһ оны билир. Коклерде ве ерде олгъанларны да билир. Аллаһ эр шейге къадирдир. *(Тефсирджи Бейзавий бу аетни тефсир этер экен, бойле дей: «Эгер къальплеримизде къафирлерге нисбетен бир севги ве достлукъ мейли олса, оны гизлесенъиз де, ашкъяр этсенъиз де, Аллаһ билир. Зира, коклерде ве ерде олгъан эр шейни билиджи Аллаһ, эльбетте сизинъ гизлинъизни де, ашкъярынъызны да билир. Айрыджа, О къафирлерге дост олудынъызны ясакъламасына рагъмен, кене де сиз бундан вазгечмесенъиз, сизни джезаландырмагъа да къадирдир... Къыскъасы, Онынъ бильмеген ве джезаландырмагъа кучю етмеген ич бир фенолыкъ ве исъян олмагъанына коре, эмирине асий олмакъ джуратыны косътерменъ).*
30. Эр кеснинъ, эйилик оларакъ япкъанларыны да, фенолыкъ оларакъ япкъанларыны да, къаршысында азыр олгъан кунде (инсан) истейджек ки, фенолыкъларынен озю арасында узун бир месафе булунсын. Аллаһ, озюне къаршы (келювден) сизни сакъындыра. Аллаһ къулларына чокъ шефкъатлыдыр.
31. (Ресулым!) Де ки: Эгер Аллаһны севсенъиз, мангъа уйынъыз ки, Аллаһ да сизни севсин ве гунахларынынъ багъышласын. Аллаһ сонъ дередже багъышлайдыжы ве мерхаметлидир.
32. Де ки: Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Эгер юз чевирселер, бильсинлер ки, Аллаһ къафирлерни севмез.
- 33-34. Аллаһ бир-бирлеринден кельме бир несиль оларакъ Адемни, Нухны, Ибрахим аилесинен Имран аилесини сечип, алемлерге усътюн япты. Аллаһ эшитиджи ве билиджи дир. *(Ибрахим ве Имран аилесининъ манасы, тефсирджилернинъ чокълугъына коре, олардан сонъ кельген пейгъамберлердир).*
35. Имраннынъ къадыны бойле деген эди: «Раббим! Къарнымдакини азатлы бир къул оларакъ тек сангъа ададым. Адагъымны къабул эт. Шубесиз, (ниязымны) хакъкъы иле эшитиджи ве (ниетимни) билиджи Сенсинъ".
36. Оны догъургъанынен, Аллаһ не догъургъаныны билип тургъанда: «Раббим! Мен оны къыз догъурдым. Албуки, огъул къыз киби дегиль. Онгъа Мерьем адыны бердим. Къувулгъан шейтангъа нисбетен, оны ве союны сенинъ къорчалагъанынынъ тилейим», деди.
37. Рабби Мерьемнинъ тилегини къабул этти; оны гузель бир осюмлик киби етиштирди. Зекерийяны да оны бакъмакъ иле вазифелендирди. Зекерийя онынъ янына, мабетке эр киргенинде, о ерде бир рызыкъ коре ве «Эй, Мерьем, бу сангъа нереден келе?», дер; о да: «Бу, Аллаһ тарафындандыр. Аллаһ истегенине эсапсыз рызыкъ берир», дер эди. *(Зекерийя алейхисселям, Аз. Мерьемнинъ тейзесининъ къоджасы эди. Аетте ифаде этильгени киби, Аз. Мерьемнинъ Бейт-и Макъдисте бакъымыны Зекерийя усътюне алгъан эди. Мерьемге айры бир ода тесис этти ки, онгъа аетте «михрап» денильген. Михрап дженк ве джихад вастасы демектир. Бир чешити къыйнав одасы манасындадыр. Аетте кечкен «михрап»нынъ джамилерде имамнынъ намаз къылдыргъан ери олгъан михрапнен алякъасы ёкъ. Аз. Зекерийя Мерьемнинъ янына эр*

сефер киргенде чешит-чешит тазе мейвалар коре эди. Булар о мевсимде о больгеде етишимеген мейвалар эди).

38. О ерде Зекерийа Раббине дуа этти: «Раббим, манъа тарафынъдан хайырлы бир несиль багъышла. Шубесиз, сен дуаны хакъкъы иле эшитиджисинъ», деди.
39. Зекерийа мабетте намаз къылар экен, мелеклер онъа бойле нида эттилер: «Аллаһ санъа кендиси тарафындан кельген бир Келимени тасдикъ этиджи, эфенди, иффетли ве салихлерден бир пейгъамбер оларакъ Яхяны мужделер.
(Тефсирлернинъ беянына коре, бу аетте «Келиме» сёзю иле назарда тутылган киши Аз. Исадыр. Бойледже, бу суренинъ 45-нджи аетинде бунынъ ачыкъ ифаде этильгенини корьмектемиз).
40. Зекерийа: «Раббим! деди, манъа ихтиярлыкъ келип чаткъанда, бунынъ усътюне къадыным да догъурмаз олгъанына коре, меним насыл огълум ола билир?». Аллаһ бойле буюрды: Иште, бойледир; Аллаһ истегенини япар.
41. Зекерийа: «Раббим! (Огълум оладжагъына даир) манъа бир алямет косътер», деди. Аллаһ буюрды ки: Сен ичюн алямет, инсанларгъа учъ кунъ ишареттен башкъа сёз сёйлемеменидир. Айрыджа, Раббинъни чокъ анъ, саба-акъшам тесбих эт.
42. Мелеклер деген эдилер: «Эй, Меръем! Аллаһ сени сечти; сени тер-темиз яратты ве сени бутюн дюнья къадынларындан усътюн этти.
43. Эй, Меръем! Раббинъе ибадет эт; седждеге къапан, (Онынъ узуринда) эгильгенлернен берабер, сен де эгиль.
44. (Ресулым!) Булар бизим санъа вахий ёлунен бильдирмекте олган гъайб хаберлериндендир. Араларындан ангиси Меръемни имаесине аладжакъ дие, къур'а чекмек узьре, къалемлерини аткъанда, сен оларнынъ янында дегиль эдинъ; олар (бу себептен) чекишкенлеринде де, янларында дегиль эдинъ.
(Тефсирджелернинъ беянына коре, Израил огъулары Тевратны язгъанда къуланган къалемлерини нехирге атувнен, къур'а чеккен эдилер ки, бойледже, ангисининъ къалеми сув юзюне чыкъса, Меръмени о имаесине аладжакъ эди. Бу къур'аны окъларнен чеккенлери де, ривает этиле).
45. Мелеклер деген эдилер ки: «Эй, Меръем! Аллаһ санъа кендисинден бир Келимени мужделемекте. Ады Меръем огълу Исадыр. Месихтир; дюньяда да, ахиретте де итибарлы ве Аллаһнынъ озюне якъын туткъанларындандыр.
(Месих – ибранийдже бир келиме олуп, аслы «мешийх»тир. Аз. Исанынъ бир лагъабыдыр ве «мубарек» манасындадыр.
46. О, салихлерден оларакъ бешикте экенде ве етишкен чагъында инсанларгъа (пейгъамбер сёзлери иле) къонушаджакъ.
(Меръем суресининъ 27-30-нджи аетлеринде ифаде этильгени киби, Аз. Меръем Аз. Исаны дюньягъа кетиргенинен, оннынъ иффетинден шубеленген къавмына нисбетен, даа янгы догъган Аз. Иса Аллаһнынъ къудретинен къонушмагъа башлагъан ве озю Аллаһнынъ къулы ве Пейгъамбери олгъаныны, озюне Китап берильгенини, Аллаһ тарафындан мубарек къылынгананыны анълата).
47. Меръем: «Раббим! деди, манъа бир эркек эли токъунмагъаны алда, насыл балам олур?» Аллаһ бойле буюрды: Иште, бойледир, Аллаһ тилегенини яратыр. Бир ишке укюм эткенинен, онъа садедже "Ол!" дер; о да олур.

48. (Мелеклер Меръемге хитабен Иса акъкъында сёзлерине девам эттилер:) «Аллаһ онъа язмакъны, икметни, Тевратны, Инджильни огретеджек».
49. О, Исраил олгъууларына бир эльчи оладжакъ (ве оларгъа бойле дейджек:) Сизге Раббинъизден бир муджизе кетирдим: Сизге чамурдан бир къуш сурети япар, онъа уфлерим ве Аллаһнынъ изнинен, о къуш ола къояр. Кене Аллаһнынъ изнинен коръни ве зайыф коръгенни Эй,илештирир, олюлерни тирильтирим. Айрыджа, эвлеринъизде не ашап, не топлагъанларынынъизны сизге хабер беририм. Эгер инангъан кимселер олсанъыз. бунда сиз ичюн бир ибрет бар.
50. Менден эвель кельген Тевратны догърулайыджы оларакъ ве сизге арам къылынган базы шейлерни де элял къылувым ичюн ёлланылдым. Сизге Раббинъизден бир муджизе кетирдим. О алда Аллаһтан къоркъунъ, манъа да итаат этинъ.
(«Нисаа» суресининъ 160, «Эн'аам» суресининъ 146 ве «Нахль» суресининъ 118-нджи аетлеринде ифаде этильгенине коре, еудийлерге зулум ве исьянлары себебинден, базы шейлер узеринде ясакълар олды ки, юкъарыдаки ает Аз. Исанынъ шериятыннынъ бу ясакъларны ортадан къалдырмакъ суретинен, Муса (а.с.)нынъ теблигъ эткен бир такъым укюмлерини токътаткъаныны ортагъа чыкъармакъта).
51. Аллаһ меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Ойле исе, Онъа къуллыкъ этинъ. Иште, бу догъру ёлдыр.
52. Иса олардаки инкъарджылыкъны сезгенинен: «Аллаһ ёлунда манъа ярдымджы оладжакълар кимлер?» деди. Хаварийлер: «Биз Аллаһ ёлунынъ ярдымджыларымыз; Аллаһкъа инандыкъ, шаат ол ки, бизлер мусульманлармыз», джевабыны бердилер.
(Хаварий келимеси арапчагъа хабешчеден кечкен олып, аслы «хаваарийаа»дыр ве ярдымджы манасындадыр. Манасы берильген аетте Исагъа ве онынъ динине ярдымджы олмагъа сёз бергенлерге бу аднынъ берильгенини коръмектемиз).
53. (Хаварийлер:) «Раббимиз! Эндиргенинге инандыкъ ве Пейгъамберге уйдыкъ. Шимди бизни (бирлигини ве пейгъамберлерини тасдикъ эткен) шаатлардан яз», дедилер.
54. (Еудийлер) тузакъ къурдылар; Аллаһ да оларнынъ тузакъларыны бозды, Аллаһ тузакъ къургъанларнынъ хайырлысыдыр.
55. Аллаһ буюргъан эди ки: Эй, Иса! Сени вефат эттиреджем, сени къатыма юксельтеджем, сени инкъар эткенлерден арындыраджам ве санъа уйгъанларны къыяметке къадар къафирлерден усътюн япаджам. Сонъра манъа дёнеджексинъиз. Иште, о заман давалашкъан шейлеринъиз акъкъында аранъызда мен укюм этеджем.
56. Инкъар эткенлер бар я, оларны дюнья ве ахиретте шиддетли бир азапкъа огъратаджам; оларнынъ ич бир ярдымджылары да олмайджакъ.
57. Иман этип, яхшы арекетлерде олгъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларнынъ мукафатларыны эксиксиз береджек. Аллаһ залымларны севмез.
58. (Ресулым!) Бу айтылгъанларны биз санъа аетлерден ве икмет толу Къур'андан окъумакътамыз.
59. Аллаһ къатында Исанынъ вазieti Адемнинъ вазieti кибидир. Аллаһ оны топракътан яратты. Сонъра онъа «Ол!» деди ве олды.
(Аз. Адемни топракътан, анасыз ве бабасыз яраткъан Аллаһ Исаны да бабасыз оларакъ яраткъан. Юкъарыда манасы кечкен ает Аллаһнынъ къудретти сынъырсызлыгъынен берабер, Аз. Меръемнинъ де иффетли олгъанынынъ бир ифадесидир).

60. Акъикъат – Раббинъден кельгенидир. Ойле исе, шубеджилерден олма.
61. Санъа бу илим кельгенден сонъ, сенинъле бу мевзуда чеккелешкенлерге де ки:
«Келинъиз, сизлер ве бизлер де дахиль олмакънен берабер, сиз озъ балаларынъызны, биз озъ балаларымызны, сиз озъ къадынларынъызны, биз де озъ къадынларымызны чагъырайыкъ, сонъра дуа этейик де, Аллаһтан яланджылар узерине лянет тилейик.
(Бу аетке «Мубаахеле аети» денилир ки, бир меселеде акълы олгъаннынъ ортагъа чыкъувы ичюн къаршылыкълы лянетлешмек демектир. Тефсирджилернинъ бильдиргенлерине коре, Неджран христианларындан бир эйет Ресулуллах (с.а.)нынъ узурьна келерек, Къур'ан Аз. Исанынъ бабасыз догъгъаныны къабул эткенине коре, онынъ Аллаһ олувы лязимлигини идда эттилер. Аз. Пейгъамбер оларны бир ерге топлап, ким яланджы исе, Аллаһнынъ онъа лянет ичюн дуа этмеге чагъырды. Факъат Неджран эйети бунъа янашмадан, мусульманларнынъ имаесине кирмекни къабул этиджи бир антлашув имзалап кеттилер).
62. Шубесиз, бу (Иса акъкъында айтылгъанлар), догъру хаберлердир. Аллаһтан башкъа илях ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ, эбет, О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
63. Эгер кене юзь чевирселер, шубесиз, Аллаһ бозгъунджыларны хакъкъы иле билиджидир.
64. (Ресулым!) Де ки: «Эй, эхл-и китап! Сизнен бизим арамызда муштерек олгъан бир сёзге келинъиз: Аллаһтан башкъасына табынмайыкъ; Онъа ич бир шейни ортакъ къошмайыкъ ве Аллаһны быракъып да, биримиз биримизни иляхлаштырмасын. Эгер олар кене юзь чевирселер, иште о заман: «Шаат олунъ ки, биз мусульманлармыз!» день.
65. Эй, эхл-и китап! Ибрахим акъкъында ничюн давалашасынъыз? Албуки, Теврат ве Инджиль кесен-кес ондан сонъ эндирильди. Сиз ич тюшюнмейсинъизми?
66. Иште, сиз бойле кимселерсинъиз. Айды, акъкъында бильги саиби олгъан мевзунъызда тартыштынъыз; факъат бильги саиби олмагъан мевзунъызда ничюн тартышасынъыз! Албуки, Аллаһ эр шейни билир, сиз исе бильмезсинъиз.
(Еудийлернен христианлар озъара тартыштылар; биринджилер Аз. Ибрахимнинъ бир еудий олгъаныны, дигерлери де христиан олгъаныны имае эттилер; эр эки тараф да иддаларыны исбат этмек ичюн делиллер кетирмеге арекет этти. Албуки, юкъарыдаки аетте де бильдирильгени киби, Аз. Ибрахим не еудий, не де христиан ола биле эди, чюнки, эр эки дин де Аз. Ибрахимден сонъ кельген).
67. Ибрахим не еудий, не де христиан эди; факъат о Аллаһны бир таныгъан дос-догъру бир мусульман эди; мушриклерден де дегиль эди.
68. Инсанларнынъ Ибрахимге энъ якъын олгъанлары онъа уйгъанлар, шу пейгъамбер (Муһаммед) ве (онъа) иман эткенлер. Аллаһ му'минлернинъ достудыр.
69. Эхл-и китаптан бир къысмы истедилер ки, не япып олса да, сизни сапыта бильсинлер. Албуки, олар садедже озълерини сапытырлар да, фаркъына биле бармазлар.
70. Эй, эхл-и китап! (Акъикъатны) корюп бильгенинъиз алда, ничюн Аллаһнынъ аетлерини инкяр этесинъиз?
71. Эй, эхл-и китап! Ничюн догъруны эгриге къарыштырасынъыз ве биле-биле акъикъатны гизлейсинъиз?
(Риваетке коре, Хайбер еудийлеринден 12 кишилик бир хахамлар топлулыгъы куннинъ ильк саатларында, гуя Ислямгъа киреджесеклер, факъат акъшамгъа догъру озъ

китапларына бакъкъанларыны, Аз. Муһаммеднинъ рисалетине даир бир шиаретке расткельмегенлерини огге сюререк, Ислямдан дёнгенлерини сёйлейджек, бойледже, мусульманларны озь динлеринден дёнювлерине себепчи оладжакъ эдилер. Иште, ашагъыда манасы берильген аетте оларнынъ бу планына шиарет этильмекте).

72. Эхл-и китаптан бир топу бойле деди: «Му'минлерге эндирильгенге сабелейин (корюниште) инанып, акъшамына инкяр этинъ. Бельки, олар (бойледже динлеринден) дёнерлер.
73. Сизинъ дининъизге уйгъанлардан башкъа ич бир кимсеге инанманъыз». (Ресулым!) Де ки: «Догъру ёл ялынъыз Аллаһнынъ ёлудыр». Кене (олар) озъаралары бойле дедилер:) «Сизге берильгенге бенъзегеннинъ башкъа эр анги бир кимсеге берильгенине, яхут Раббинъизнинъ узуринда оларнынъ сизге къаршы делиллер кетиреджеклерине де (инанманъыз)». Де ки: Лютф ве ихсан Аллаһнынъ элиндедир. Оны тилегенине берир. Аллаһнынъ рахмети кеништир ве О эр шейни хакъкъы иле билир. *(Тефсирджи Разийнинъ Къур'анда анълашылмасы энъ мушкюль аетлерден бири олгъаныны бильдирген бу аетнинъ «Эн йу'таа...» иле башлангъан къысмы бойле де анълашылгъан: «(Эй, эхл-и китап! Бир кимсеге (Аз. Муһаммедге) сизге берильгенге бенъзегени берильмекте дие, (бойле къаршы чыкъасынъыз)мы? Я да олар (мусульманлар) Раббинъизнинъ узуринда алейхинъизе делиллер кетиреджек, дие (бойле давранасынъыз)мы?»).*
74. Рахметини тилегенине айырыр. Аллаһ усьтюн лютф саибидир.
75. Эхл-и китаптан ойлеси бардыр ки, онъа юклернен мал эманет быракъсанъ, оны санъа эксиксиз къайтарыр. Факъат олардан ойлеси де бардыр ки, онъа бир динар эманет быракъсанъ, тёпесине тикилип турмасанъ, оны санъа къайтармаз. Бу да оларнынъ "уммийлерге къаршы япкъанларымыздан толайы, бизге вебал ёкъ» демелериндендир. Аллаһ адына биле-биле ялан сёйлемектелер. *(Аетте кечкен уммийлер – эхл-и китптан олмагъан араплардыр).*
76. Ёкъ! (Акъикъат оларнынъ дегенлери дегиль). Эр ким сёзюни ерине кетирсе ве фенолыкътан сакъынса, бильсин ки, Аллаһ сакъынгъанларны север.
77. Аллаһкъа берген сёзлерини ве еминлерини аз бир беделле денъиштиргенлерге кельгенде, иште, буларнынъ ахиретте бир пайы ёкътыр. Къыямет куню Аллаһ оларнен къонушмайджакъ, оларгъа бакъмайджакъ ве оларны темизге чыкъармайджакъ. Олар ичюн аджджы бир азап бар.
78. Эхл-и китаптан бир топу, окъугъанларыны китаптан санарсынъыз, дие китапны окъугъанда тиллерини бургъучларлар. Албуки, окъугъанлары китаптан дегильдир. Сёйлегенлери Аллаһ къатындан олмагъаны алда: «Бу Аллаһ къатындандыр», дерлер. Олар биле-биле Аллаһкъа ифтира этмектелер.
79. Ич бир инсаннынъ, Аллаһ онъа китап, икмет ве пейгъамберлик берювинден сонъ, (къалкъып), инсанларгъа Аллаһны быракъып, манъа къул олунъ! деюви мумкюн дегиль. Аксине, (шойле деюви керек): «Окъутмакъта ве огретмекте олгъан китабынъыз тенбиелегенинен Раббге халис къуллар олунъ». *(Христианлар Аз. Исанынъ тангъры олгъаныны идда эткенлер ки, Аз. Исанынъ акъикъий дининде олмагъан ве Аллаһнынъ бирлигинен асла келишимеген бу идда, Ислям инанчына коре, бутюнлей янълъш. Албуки, Къур'ан-ы Керимнинъ мухтелиф аетлеринде бильдирильгенине коре, Аз. Иса озюнинъ Аллаһнынъ къулы олгъаныны, Аллаһнынъ онъа китап ёллагъаныны ве Пейгъамбер къылгъаныны сёйлеген. («Меръем»,*

19/30-36), озюнинъ ве анасынынъ танъры олгъаны идаларыны шиддетнен ред этерек, Аллаһнынъ ширктен темиз олгъаныны тасдикъ эткен. («Мааиде», 3/116-117).

80. Ве сизге: Мелеклерни ве пейгъамберлерни иляхлар эдининъ, дие де эмир этмез. Сиз мусульман олгъанынъыздан сонъ, сизге кяфирликни ич эмир этерми?
81. Аллаһ, пейгъамберлерден: «Мен сизге Китап ве икмет бергенден сонъ, нединъиздекилерни тасдикъ эткен бир пейгъамбер кельгенинде, онъа мытлакъа инанып ярдым этеджексинъиз», дие сёз алгъан, «Къабул эттинъиз ве бу ахтымны бойнунъызгъа алдынъызмы?», дегенде, «Къабул эттик», джевабыны бергенлер, бунынъ усьтуне Аллаһ: О алда шаат олунъ; мен де сизнен бирликте шаатлыкъ эткенлерденим, буюргъан.
82. Артыкъ бундан сонъ, эр ким дёнсе, иште олар ёлдан чыкъкъанларнынъ там озьлеридир. *(Тэфсирлер бу ерде пейгъамберлер тарафындан берильген сёзнинъ, умметлери адына олгъаныны билъдирмектелер. Бу сёз Аз. Муһаммед (с.а.)ге ярдым вадесидир. Пейгъамберлернинъ укми ве вадеси, Аз. Муһаммедге ярдым тарафында олгъанынен, айны укюм умметлери ичюндир де. Бу субепнен, умметлер зикр этильмейип берильген сёз, оларнынъ пейгъамберлерине юкленгендир).*
83. Коклерде ве ердекилер истер-истемез, Онъа теслим олгъаны алда, олар (эхл-и китап), Аллаһнынъ дининден башкъасыны кыдыралармы? Албуки, Онъа дёндюриледжеклер.
84. Де ки: Биз Аллаһкъа, бизге эндирильгенге, Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве Якъуб огъуллаарына эндирильгенлерге, Муса, Иса ве (дигер) пейгъамберлерге Рабблери тарафындан берильгенлерге иман эттик. Оларны бир-биринден айырды этмеймиз. Биз анджакъ Онъа теслим олурмыз.
85. Ким Ислямдан башкъа бир дин кыдырса, билъсин ки, озюнден (бойле бир дин) асла къабул этильмейджек ве о ахиретте зиян эткенлерден оладжакъ. *(Диннинъ эсасыны тешкил эткен темель принциплер, вахийге таянган бутюн динлерде бир чешиттир. Фаркълылыкъ эсасен зияде ибадетлер ве бешерий мунасебетлер мевзусында олуп, бу фаркълылыкълар, инсан топлулыкълары кемалатынынъ бир нетиджесидир. 84-нджи аеттен анълашылгъанына коре, Ислям дини даа эвельки пейгъамберлерге ёлланылган ве эсасыны тешкиль эткен диний принциплер нокътаи назарындан озюне акс олмаган бутюн хакъ динлерни къабул этер. Анджакъ Ислям дини иляхий динлер зынджырынынъ сонъ алкъасы ве озь девири инсанлыгъынынъ маневий, ахлякый ве ичтимаий итияджларыны эксиксиз теминлейиджи еяне дин олгъанындан, Ислям кельгенден сонъ, башкъа бир дин таныган, бир ёл туткан кимсенинъ арекети Ислямгъа терс олгъаны беллидир. Бу алда онынъ бу дини ве бу ёлунынъ Ислям дини нездинде бир шейге кечмез).*
86. Иман этювлеринден Ресулнынъ акъ олгъанына шаатлыкъ кетирювлеринден ве озьлерине ап-ачыкъ делиллер келювинден сонъ, инкярджылыккъа сапкъан бир къавмгъа Аллаһ насыл хидает насип этер? Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
87. Иште, оларнынъ джезасы Аллаһнынъ, мелеклернинъ ве бутюн инсанлыкънынъ лянетине огъравларыдыр.
88. Бу лянетке эбедий комюлип кетеджеклер. Оларнынъ азапары енгиллетильмез; юзьлерине де бакъылмаз.

89. Анджакъ, бундан сонъра тевбе этип, ёлгъа кельгенлер истисна. Чюнки, Аллах чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
90. Инангъандан сонъ, кяфирликке сапып, сонъра инкярджылыкъта даа да илери кеткенлернинъ тевбелери асла къабул этильмейджек. Ве иште, олар сапыкъларнынъ там озьлеридирлер.
91. Акъикъатен, инкяр этип, кяфир оларакъ ольгенлер бар я, оларнынъ ич биринден -фидье оларакъ дюнья толусы алтын береджек олса биле- къабул этильмейджек. Олар ичюн аджджы бир азап бардыр; ич ярдымджылары да ёкътыр.
92. Севген шейлерингизден (Аллах ёлунда) арджаламагъандже «эйи»ге иришалмазсынъыз. Эр не арджласанъыз, Аллах оны хакъкъы иле билер.
(Аеттеки «эйи» шеклинде терджиме этильген «бирр» келимеси хайырнынъ, эйиликнинъ кемалат нокътасы, Аллахнынъ рахмети, ризасы ве дженнети маналарындадыр. «Бакъара» суресининъ 177-нджи аетинде «бирр»нинъ этрафлы бир изааты берльген ки, бунъа коре, «бирр» иманда, ибадетте ве ахлякъта энъ догъру ве энъ гузель бир аятны яшамакътыр. Юкъарыдаки аетке коре, бойле бир аяткъа ве Аллахнынъ лютф ве инаетине къавушмакънынъ шартларындан бири – кишининъ саип олгъан ве севип багълангъан шейлерни Аллах ёлунда къуланувыдыр. Тевфирджирлерге коре, бу шейлер сервет, мевкъи, илим ве беден къувети киби маддий ве маневий имкянлардыр).
93. Тевратнынъ эндирилювинден эвель Исраилнинъ (Якъубнынъ) озюне арам къылгъанларындан гъайры, ашайджагъынынъ эр тюрлюси Исраил огъуларына элял эди. Де ки: Эгер догъру сёзлю олсанъыз, о заман Тевратны кетирип, оны окъунъ.
94. Артыкъ бундан сонъ эр ким Аллахкъа нисбетен ялан уйдурса, иште, булар залымларнынъ там озьлеридир.
95. Де ки: Аллах догъруны сёйлегендир. Ойле исе, хакъкъа ёнельген оларакъ, Ибрахимнинъ динине уйынъ. О, мушриклерден дегиль эди.
96. Шубесиз, алемлерге берекет ве хидает чокърагъы оларакъ, инсанлар ичюн къурулгъан ильк эв (мабет) – Меккедеки (Кябе)дир.
97. О ерде ап-ачыкъ нишанелер, (айрыджа) Ибрахимнинъ макъамы бардыр. О ерге кирген эп ниетте олур. Ёлуна кучю еткенлернинъ о эвни хадж этюви – Аллахнынъ инсанлар узеринде бир акъкъыдыр. Ким инкяр этсе, бильмели ки, Аллах бутюн алемлерден мустагънийдир.
(Бу ает мусульманларгъа хадж фарз олгъанынынъ делилидир. «Ёлуна кучю еткенлер» – хаджгъа бармакъ имкянына къавушкъанлар демектир ки, бу имкянынъ ольчюси не олгъаны мевзусында месхеплер чешит фикирдедирлер. Имам Шафийге коре, бу имкян васта ве ёл масрафларыны къаршыламакъ къудрети, имам Мааликке коре, юрьмек ве чалышып къазанмакъ икътидары, имам Эбу Ханифеге коре исе, бу айтылгъанларнынъ эписидир).
98. Де ки: Эй, эхл-и китап! Аллах япкъанларынынъ корюп тураркен, ничюн Аллахнынъ аетлерини инкяр этерсинъиз?
99. Де ки: Эй, эхл-и китап! (Акъикъатны) корюп бильгенинъиз алда, ничюн Аллахнынъ ёлуны къыйыш косьтермеге урунаракъ, му'минлерни Аллах ёлундан чевирмеге огърашасынъыз? Аллах япкъанларынынъиздан хаберсиз дегильдир.

100. Эй, иман эткенлер! Озьлерине китап берильгенлерден бир топуна уйсанъыз, иманынъыздан сонъ, сизни янъыдан инкярджылыккъа ёнельтирлер.
101. Сизге Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, Аллаһ Ресулы да аранъызда олгъанда, насыл инкяргъа сапарсынъыз? Эр ким Аллаһкъа багъланса, кесен-кес догъру ёлгъа къоюлгъандыр.
102. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан, Онъа ярашкъан шекильде къоркъунъ ве анджакъ мусульманлар оларакъ джан беринъ?
(Тефсирджилерге коре «Аллаһтан, онъа ярашкъан шекильде къоркъмакъ»нынъ манасы мусульманнынъ бутюн барлыгъынен Аллаһнынъ эмирлерини ерине кетирмеге ве ясакъларындан къачынмагъа арекет этювидир. Месея, Абдуллах б. Месуд (р.а.) аетнинъ бу къысмыны бойле анълаткъан: «Онъа асий олмайып, итаат этмек, нанкорь олмайып, шукюр этмек ве Оны унутмадан, эп хатырда тутмакъ»).
103. Эп бирликте Аллаһнынъ йипине (Ислямгъа) сым-сыкъы япышынъ; парчаланманъ. Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъыз. Хатырынъыздамы, сиз бир-биринъызге душман кишилер эдинъиз де, О, гонъюллеринъизни бирлештирген эди, ве Онынъ нимети саесинде къардаш кимселер олгъан эдинъиз. Кене сиз бир атеш чукъурынынъ там кенарында олгъанда, о ерден де сизни О къуртаргъан эди. Иште, Аллаһ сизге аетлерини бойле анълата ки, догъру ёлны тапарсынъыз.
104. Сизден хайыргъа чагъыргъан, эйиликни эмир этип, феналыкъны мен эткен бир топлулыкъ булунсын. Иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.
(Тефсирджилер бу аетнинъ эмирине коре, мусульманлар арасында эйиликни эмир эткен, феналыкътан узакълаштыргъан бир ичтимаий незарет муэссисесининъ булунувы фарз-ы кифае олгъаныны бильдиргенлер; анджакъ бу вазифедеки кишилер де, вазифенинъ эйи ве акъкъаниетке уйгъун оларакъ ерине кетирилиувини теминлейджек базы шартларнынъ олувы кереклигине де ишарет эткенлер).
105. Озьлерине ап-ачыкъ делиллер кельгенден сонъ, парчаланып, давалашкъан киби олманъыз. Иште, булар ичюн буюк бир азап бардыр.
106. Нидже юзьлернинъ агъаргъан, нидже юзьлернинъ де къараргъан кунюни (тюшюнинъ). Энди юзьлери къараргъанларгъа: Инангъанынъыздан сонъ къафир олдунынъызмы? Ойле исе, инкяр эткенинъиз себебинден, татынъыз азапны! (денилир).
107. Юзьлери агъаргъанларгъа кельгенде, олар Аллаһнынъ рахмети ичиндедирлер; о ерде эбедий къаладжакълар.
108. Иште, булар Аллаһнынъ санъа хакъ оларакъ окъугъан аетлеридир. Аллаһ ич бир кимсеге акъсызлыкъ этмек истемез.
109. Коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр. Ишлер, дёнип-долашып, Аллаһкъа барыр.
110. Сиз, инсанларнынъ эйилиги ичюн ортагъа чыкъарылгъан энъ хайырлы умметсинъиз; эйиликни эмир этер, феналыкътан ред этер ве Аллаһкъа инанырсынъыз. Эхл-и китап да инанса эди, эльбетте бу олар ичюн чокъ яхшы олур эди. (Герчи) араларында иман эткенлер бар; (факъат) чокъу ёлдан чыкъкъанлардыр.
(Бу аетнинъ мусульманларнен багълы ильк къысмы базы алимлерге коре, иджда-ы умметнинъ, Ислям динининъ укюм менбаларындан бири олгъаныны косътерген делиллердендир).

111. Олар (эхл-и китап) сизге, ынджытувдан башкъа, бир зарар бералмазлар. Сизнен дженклешеджек олсалар, сизге аркъаларыны чевирип къачарлар. Сонъра оларгъа ярдым да этильмез.
112. Олар (еудийлер) не ерде олсалар олсунлар, Аллаһнынъ ахтына ве инсанларнынъ (му'минлернинъ) имаесине сыгъынмагъандже, озьлерине ашшалыкъ (тамгъасы) урулгъандыр; Аллаһнынъ хышымына огърагъанлар ве мискинликке махкюм этильгендирлер. Чюнки, олар Аллаһнынъ аетлерини инкяр эте ве акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдюре эдилер. Бу да оларнынъ исыян эткен ве адден ашкъанларындандыр.
113. Эписи бир дегиль; эхл-и китап арасында истикъамет саиби бир топлулыкъ бар ки, гедже саатлырында седждеге къапанаракъ, Аллаһнынъ аетлерини окъурлар.
114. Олар Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанырлар; яхшылыкъны эмир этер, яманлыкъны ред этерлер; хайырлы ишлерге чапышырлар. Иште, булар эйи инсанлардандыр.
115. Оларнынъ япкъан ич бир хайырлары акъибетсиз къалдырылмайджакъ. Аллаһ такъва саиплерини пек яхшы билер.
(Базы тефсирлерде бу аетнинъ назиль олув себеби бойле анълатыла: Эхл-и китаптан Абдуллах б. Селям ве янындакилер мусульман олгъанынен, еудийлер оларгъа: «Сиз бу динге кирювнен озюнъизге языкъ эттинъиз», киби сёзлер айткъан эдилер. Аллаһ Таала бу аетинен идда этильгеннинъ аксини – оларнынъ къуртулышкъа иришикенлерини ве керексе оларнынъ, керексе дигер му'минлернинъ япкъан эйиликлерининъ къаршылыкъсыз къалмайджагъыны, къусурсыз адалетинен эр тюрюлю хайырлы фааиетлернинъ мукъяфатыны эксиксиз оларакъ, лютф этеджегини ифаде этмекте).
116. Инкяр эткенлер бар я, оларнынъ маллары да, эвлятлары да, Аллаһкъа къаршы озьлерине ич бир файда теминлемейджеклер. Иште, олар джеэннемлидирлер; олар о ерде эбедий къаладжакълар.
117. Оларнынъ, бу дюнья аятында япаяткъан арджламаларынынъ вазieti, озьлерине зулум эткен къавмнынъ экинлерини уруп, ёкъ эткен къавурыджы бир рузгярнынъ вазieti кибидир. Оларгъа Аллаһ зулум этмеди; факъат олар озьлерине зулум этмектелер.
(Къавурыджы рузгяр даа ешермекте олгъан экинни насыл якъып-къавурса, оларнынъ дюнья аятында сарф эткен маллары да озьлерине бир эйилик кетирмек бир тарафта турсын, аксине, дюнья ве ахирет аятларынынъ махв олувына себеп олур. Тефсирледрде бу ердеки бенъзетюв ичюн бойле бир такъдир де япылгъан: «... Арджламалар – къавурыджы рузгяр урып, ёкъ эткен экинге бенъзер». Аетте рузгярнынъ сыфаты оларакъ кечкен «сырр» келимеси «чокъ сувукъ» манасындадыр).
118. Эй, иман эткенлер! Сизден олмагъанларны сырдаш тутунманъ. Чюнки, олар сизге яманлыкъ япудан асла четте турмазлар, эп сыкъынтыгъа тюшкенинъзни истрелер. Акъикъатен, кин ве душманлыкълары агъызларындан (чыкъкъан сёзлеринден) беллидир. Юреклеринде гизлеген (душманлыкълары) исе даа буюктир. Эгер тюшюнип анъласанъыз, аетлеримизни сизге беян этмектемиз.
119. Иште, сиз ойле кимселерсинъиз ки, олар сизни севмегенлери алда, сиз оларны северсинъиз. Сиз бутюн китапларгъа инанырсынъыз; олар исе сизнен расткелишкенде: «Инандыкъ» дерлер; озь башларына къалгъанларында да, сизге олгъан кинлеринден толайы, пармакъларыны тишлерлер. Де ки: Кининъизден (къахр олып) олюнъ! Шубесиз, Аллаһ къальплернинъ ичиндекилерни хакъкъы иле бильмектедир.
(Аетнинъ ильк джумлесини базы тефсирджилер бойле ёрумлагъанлар: «Сиз оларны

севесинъиз; яни оларнынъ мусульманлар олуварыны истейсинъиз. Чюнки, Ислям эр шейден хайырлыдыр. Албуки, олар сизни севмезлер; яни сизинъ къафир олганынынъизны истерлер, къафир олмакъ исе, эр шейден ямандыр).

120. Сизге бир яхшылыкъ токъунса, бу оларны тасаландырыр; башынъызгъа бир мусибет кельсе, бунъа да севинирлер. Эгер сабыр этсенъиз ве къорчалансанъыз, оларнынъ ийлеси сизге ич бир зарар бермез. Шубесиз, Аллах оларнынъ япкъанларынынъ чевресини сарып алгъандыр.
121. Хатырынъдамы, сен саба эртеден му'минлерни дженк ерлерине ерлештирмек ичюн аиленьден айрылгъан эдинъ... - Аллах хакъкы иле эшитиджи ве билиджидир.
122. О заман аранъыздан эки болукъ бозулмагъа юзь туткъан эди. Албуки, Аллах оларнынъ ярдымджысы эди. Му'минлер ялынъыз Аллахкъа таянып ишансынлар.
(Ухуд дженкинде Аз. Пейгъамберниниъ сагъ ве соль къанатларгъа ерлештирген Хазредж къабилесинден Селиме огъуллерынен Эвс къабилесинден Харисе огъуллеры душмангъа къаршылыкъ къоркъакълыкъ ве зайыфлыкъ къоркъатгъан эдилер. Бунынъ киби, булардан 300 адамгъа къоманданлыкъ эткен Ибн Убей: «Озюмизни ве балаларымызны не деп телюкеге сокъайыкъ!», диерек, арткъа чекильген эди).
123. Ант олсун, сизлер кучъсиз олганынынъиз алда, Аллах Бедирде сизге ярдым эткен эди. Ойле исе, Аллахтан сакъынынъиз ки, Онъа шукюр эткен олурсынъыз.
124. О заман сен му'минлерге бойле дей эдинъ: Эндирильген учъ бинъ мелекнен Раббинъизнинъ сизге ярдым этюви, сиз ичюн етерли дегильми?
125. Эбет, сиз сабыр этсенъиз ве Аллахтан сакъынсанъыз, олар (душманларынынъиз) аман шу анда узеринъизге кельселер, Раббинъиз нишанлы беш бинъ мелекнен сизге ярдым этер.
126. Аллах буны сизге ялынъыз бир мужде олсун ве къальплеринъиз бу саеде раатлансын, дие япты. Зафер ялынъыз мутлакъ кучъ ве икмет саиби Аллах къатындадыр.
- 127-128. Аллах къафирлерден бир къысмынынъ тамырыны кессин, я да оларны перишан этсин, бойледже, бозулгъан бир алда дёнип кетсинлер -ки, бу иште сенинъ япаджакъ бир шейинъ ёкътыр- яхут (мусульман олсунлар да) тевбелерини къабул этсин, я да (исрар этселер) оларгъа азап этсин, дие (Аллах Бедирде сизге) ярдым этти). Чюнки, олар залымдырлар.
(127-нджи аетте «бир къысмы» дие терджмие этильген «тараф» келимесининъ маналарындан бир къачы «эшраф, лидерлер, къоманданлар»дыр. Бу ерде сёз юрютильген Бедир дженкинде мушириклернинъ бир чокъ илери кельгенлери ольдюрильген я да эсир алынгъан эди).
129. Коклерде ве ерде не бар исе Аллахнынъдыр. Истегенине багъышлар, истегенине азап берир. Аллах чокъ багъышлайыджы ве чокъ мерхаметлидир.
130. Эй, иман эткенлер! Къат-къат арттырылгъан оларакъ файыз ашаманъ. Аллахтан сакъынынъ ки, къуртулушкъа ириширинъиз.
(Дженаб-ы Хакъ «Бакъара» суресининъ 275, 276 ве 278-нджи аетлеринде алыш-веришни эял эткенини ве фыйызыны ясакълагъаныны -буларнынъ айны шейлер олмагъаныны анълатаракъ- ифаде эткен. Бу ерде къат-къат арттыраракъ, файыз емекнинъ ясакъ олганыны бильдирилюви исе, девирнинъ арап топумында кениш яйылгъан ве вадесинде оденмеген борджлар акъкъында япылгъан файызджылыкъкъа ишарет этиле).

131. Кяфирлер ичюн азырланылгъан атештен сакъынынъ!
132. Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ ки, рахметке къавуштырылырсынъыз.
133. Раббинъизнинъ бахшышына ве такъва саиплери ичюн азырланылгъан, кенишлиги коклер ве ер къадар олгъан дженнетке чапышынъ!
134. О такъва саиплери ки, боллукъта да, тарлыкъта да, Аллаһ ичюн арджларлар; опыкелерини ютарлар ве инсанларны багъышларлар. Аллаһ да гузель давранышлы олгъанларны север.
135. Кене олар ки, бир феналыкъ япкъанларында, я да озьлерине зулум эткенлеринде, Аллаһны хатырлап, гунахлары себебинден, аман тевбе-истигъфар этерлер. Затен, гунахларны Аллаһтан башкъа ким багъышлай билир! Бир де олар, япкъан феналыкъларында биле-биле исрар этмезлер.
(Бу учь аетте Ислям ахлякынынъ бир хулясасы берильген. 133-нджи аетте Раббимизнинъ бахшышына коклер ве ер кенишлигинде дженнетине къавушмакынынъ, бутюн ахлякый давранышларымыз ичюн эсас гъае олгъаны; эйликни бир такъым дюньявий менфаатлар къайгысынен дегиль де, ялынъыз Аллаһкъа сайгъы ве севги демек олгъан такъва себебинен ве садедже ухревий саадет огърунда япмакъ кереклиги хатырлатылгъан. 134 ве 135-нджи аетлерде исе, Ислямда нумюневий ахлякъ орьнеги олгъан «муттакый инсан»нынъ эсас ахлякый джеэтлери сайылгъан «эр алда джумерт олмакъ, опыкени енъмек, инсанларны багъышламакъ ве хатасыны коререк къабул этмек ве вазгечмек» киби васыфлар, анджакъ ихтирасларны ве озюни бегенюв дуйгъуларгъа нисбетен урриетине къавушкъан усьтюн рухларнынъ фазилетлеридир).
136. Иште, оларнынъ мукъфаты Рабблери тарафындан багъышланув ве астларындан ирмакълар акъкъан ве ичинде эбедий къаладжакъ дженнетлердир. Бойле амель эткенлернинъ мукъфаты не гузельдир!
137. Сизден эвель нидже (миллетлер акъкъында) иляхий къанунлар келип кечкендир. Онынъ ичюн ер юзюнде кезип долашынъ да, (Аллаһнынъ аетлерини) ялан сайгъанларнынъ акъибети не олгъан, корюнь!
138. Бу (Къур'ан) бутюн инсанлыккъа бир анълатувдыр; такъва саиплери ичюн де, бир хидает ве бир огюттир.
139. Ирадесизлик косьтермень, гъамгъа къапылманъ. Эгер инангъан олсанъыз, сиз усьтюн чыкъаджакъсынъыз.
(Бу ает мусульманларнынъ Ухуд дженкинде огърагъан кечиджи мувафакъиетсизликлеринден себеп, уютсизликке къапылмаалары кереклигини оларгъа анълатмакъта ве мусульманларгъа кучлю бир имангъа саип олмакынынъ берген къувет ве къарарлылыкъ саесинде нидже заферлерге къавушмакынынъ мумкюн олгъаныны мужделемекте).
140. Эгер сиз (Ухудда) бир аджджыгъа огърагъан олсанъыз, (Бедирде де душманынъыз олгъан) о къавм да, бойле бир аджджыгъа огърагъандыр. О куньлерни биз инсанлар арасында текрарлап турармыз (заферни базан бир топлумгъа, базан обир топлумгъа насип этермиз). Та ки, Аллаһ иман эткенлерни ортагъа чыкъарсын ве аранъыздан шаатлар эдинсин. Аллаһ залымларни севмез.
(Бу ерде «ортагъа чыкъарсын» шеклинде терджиме этильген аеттеки «ли-йа'леме» келимеси ичюн «Аллаһнынъ ильм-и эзелийсинде бар олгъан бильгини вакъиа иле ачыкъ-айдын ортагъа къоювы» я да «му'минни мунафыкътан айырды этмек укмини берюви»

шеклинде тефсир япылгъан. Бу себеппен, «шеитлер» манасындаки «шухедаа» келимеси бу ерде «шеитлер» дие терджиме этильген).

141. Бир де (бойледже) Аллах иман эткенлерни гунахларындан темизлемек, кяфирлерни эляк этмек истер.
142. Ёкъса, Аллах аранъыздан джихад эткенлерни белли этмеден, сабыр эткенлерни ортагъа чыкъармадан, дженнетке киреджексинъиз беллединъизми?
143. Ант олсун ки, сиз олюмнен козь-козьге кельмеден эвель, оны истер эдинъиз. Иште, шимди оны къаршыныызда корьдюнъиз.
(Бу аетте Бедир дженкине къатылгъан Бедир шеитлерининъ фазилетлерине сукълангъан ве Аз. Пейгъамбернинъ Мединедде къалып, душмангъа о ерде къаршы турмакънынъ уйгъун олгъаны фикрине нисбетен Ухудда дженклешмекни истеген сахабилерге хытап этильгени бильдириле).
144. Мухаммед анджакъ бир пейгъамбердир. Ондан эвель де пейгъамберлер келип-кечкен эдилер. Шимди о ольсе я да ольдюрильсе, арткъа (эски дининъизге) къайтаджакъсынъизми? Ким (бойле) арткъа къайтса, Аллахкъа ич бир шекильде зарар берип оламайджакъ. Аллах шукюр эткенлерни мукъфатландыраджакъ.
(Ухуд дженкинде Абдуллах б. Къамиэ адында бир муширик аткъан ташнен Ресулуллах (с.а.)нынъ тишы къырылгъан, юзю яралангъан эди. Бу душман аскерининъ: «Мухаммедни ольдюрдим», дегенини эшиткен бириси: «Мухаммед ольдюрильди!»), дие багъырмагъа башлай, бу ялан хабер мусульманлар арасында яйыла, аскер телюкеге къапыла. Аз. Пейгъамбер исе: «Бу ердем! Бу ерге келинъ!»), дие багъыра. Этрафыны саргъан якын отуз адамлыкъ бир топ оны йигитче къорчалай. Иште, юкъарыдаки ает даркъатылгъан ялан хабер узерине къызгъынлашкъан мусульманларны тенкъыт этмекте; Аз. Мухаммеднинъ фаний, Ислямнынъ исе бакъий олгъаныны; бу себепле о ольсе биле, мусульманларнынъ буны сукюнетнен къаршылап, динлеринде себат этювлери кереклиги хатырлатылмакъта).
145. Ич бир кимсе ёкъ ки, олюми Аллахнынъ изнине багълы олмасын. (Олюм), белли бир муддетке коре язылгъандыр. Эр ким дюнья ниметини истесе, озюне ондан берирмиз; ким де ахирет савабыны истесе, онгъа да бундан берирмиз. Биз шукюр эткенлерни мукъфатландыраджакъмыз.
146. Нидже пейгъамберлер бар эди ки, янында бир чокъ Аллах эрлери олгъаны алда, дженклештилер де, булар Аллах ёлунда башларына кельгенлерден толайы, ирадесизлик ве зайыфлыкъ косътермедилер, боюн эгмедилер. Аллах сабыр эткенлерни север.
147. Оларнынъ сёзлери садедже бойле демектен ибарет эди: «Эй, Раббимиз! Гунахларымызны ве ишимиздеки адден ашувымызны багъышла; аякъларымызны (ёлунда) сабит къыл; кяфирлер топлулыгъана къаршы бизни музаффер эйле!
148. Аллах да оларгъа дюнья ниметини ве (даа да муими) ахирет савабынынъ гузеллигини берди. Аллах эйи даврангъанларны север.
149. Эй, иман эткенлер! Эгер кяфирлерге уйсанъыз, кериге (эски дининъизге) дёндюрилир де, зараргъа огърагъанларнынъ вазиятине тюшерсинъиз.
(Ухуд дженкинде «Мухаммед ольдюрильди!» шеклиндеки ялан хабернинъ даркъалувы узерине, бу фырдатны къачырмагъан мунафыкълар, Ислям аскерлерине: «Эски дининъизге ве достларыныызгъа дёнюнъиз. Мухаммед пейгъамбер олса, ольдюрюлир эдими?» шеклинде къонушмагъа башлагъан эдилер. Иште, бу ает эр заман ве эр

топлум ичинде булуна бильген мунафыкъларнынъ бу киби бозгъунджы сёзлерине нисбетен мусульманларны тенбиелемекте).

150. Албкуи, сизинъ мевляныъыз Аллаһтыр ве О, ярдымджыларнынъ энъ хайырлысыдыр.
151. Аллаһнынъ, акъкъында ич бир делиль эндирмеген шейлерни, Онъа ортакъ къошкъанлары себебинен, къафирлернинъ къальплерине якъында къоркъу къояджакъмыз. Бараджакъ ерлери де джеэннемдир. Залымларнынъ бараджакъ ери не фенадыр!
(Бу ает Аллаһкъа инанмакънынъ берген маневий кучюнден махрум олгъанларнынъ юреклерини къыскъа вакъытта къоркъу сараджагъыны ифаде этмекте. Бу аетлерде тильге алынган Ухуд дженкинде бир муддет мусульманларнынъ чокъу телюкеге къапылып, дагъылувларына рагъмен, мушириклер муим бир нетидже эльде этмеден, чекилип кеткен эдилер. Атта кетяйткъанларында бираз кери дёнюп, мусульманларнынъ ишини битирмекни тюшюнген эдилер, анджакъ дёнюв джесаретини косътермедилер, бутюнлей енъильмеген вазиятни сакъламакъ истеген эдилер).
152. Сиз Аллаһнынъ изнинен, душманларыныъызны ольдюргенде, Аллаһ сизге берген вадесини ерине кетирди. Ниает, ойле бир ан кельди ки, Аллаһ арзулагъаныныъызны (гъалебени) сизге косътергенден сонъ, зайыфлыкъкъа огърадынъыз; (Пейгъамбернинъ берген) эмири узеринде тартышмагъа башладынынъыз ве асий олдунъыз. Дюнъяны истегенинъыз де бар эди, ахиретни исегенинъыз де бар эди. Сонъра Аллаһ, деньемек ичюн, сизни олардан (оларны магълюп этювден) четлетти. Ве ант олсун, сизни багъышлады. Затен, Аллаһ му'минлерге нисбетен чокъ лютфлидир.
153. О заман Пейгъамбер артынъыздан сизни чагъыргъаны алда, сиз токътамадан, (дженк мейданындан) узакълаша, ич кимсеге дёнюп бакъмай эдинъыз. (Аллаһ) сизге кедер усьтюне кедер берди ки, бундан толайы, истер элинъизден кеткенге, истер башынъызгъа кельгенлерге кедерленмейсинъыз. Аллаһ япкъанларынынъыздан хабердардыр.
154. Сонъра о кедернинъ артындан Аллаһ сизге бир ишанч эндирди ки, (бу ишанч ёл ачкъан) юкъусырав алы бир къысмынынъызны къаплай эди. Озь джанларынынъ къайгъысына тюшкен бир топу да, Аллаһкъа къаршы акъсыз ерде, джахилие девриндекине бенъзеген, тюшюнджелерге къапыла эдилер, «Бу иштен бизге не!», дей эдилер. Де ки: Иш (зафер, ярдым, эр шейнинъ къарары ве эмири) бутюнлей Аллаһкъа аиттир. Олар санъа анълатып оламагъанларыны ичлеринде гизлемектелер. «Бу иштен бизге бир шей олса эди, бу ерде ольдюрильмез эдик», дейлер. бойле де: Эвлеринъизде къалгъан олса эдинъыз биле, ольдюрлюви такъдир этильгенлер, ольдюрюлип, тюшеджек ерлерине озь-озьликлеринден чыкъып кетер эдилер. Аллаһ ичинъиздикелерни ёкъламакъ ве къальплеринъиздекилерни темизлемек ичюн (бойле япты). Аллаһ ичинъизде не бар исе, эписини билер.
(Ухуд дженкинде душман сайысы ве сиясынен мусульманлардан къат-къат зияде эди. Факъат зафер де, магълубиет де Аллаһнынъ элинде олгъаны ичюн мусульманларнынъ узерине бир эминлик дуйгъусы эндирильди. Бу себептен, базы мусульманлар юкъламагъа яткъан эдилер.
Абдуллах б. Мес'уд: «Дженктеки юкъу алынынъ Аллаһтан, намаздакининъки исе, шейтандан» олгъаныны айта.
Эбу Талха: «Ухуд куню мен де узерлерине юкъу чоккенлер арасында эдим. Ойле ки,

къылычым дефаларджа элимден тюшти; алдым, кене тюшти, алдым, кене тюшти...», дей.

Тефсирджилерге коре, бу аетте баас этильген экинджи топ инсанлар мунафыкълардыр. Мунафыкъларнынъ бу ердеки ифаделери: «Бизге бундан бир файда, бир пай бармы!», «Бизим элимизден не келир!», «Тедбир меселесинде бизим фикирлеримиз алындымы!», киби маналарнен анълатылгъан).

155. (Ухудда) эки орду къаршылашкъан куню, сизни ташлап кеткенлерни ильк япкъан базы хаталар себебинден, шейтан (ерлеринден) тайдыргъан эди. Кене де Аллаһ оларны афу этти. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, халимдир.
156. Эй, иман эткенлер! Сизлер инкяр эткенлер ве ер юзюнде сеферге чыкъкъан я да дженкleshкен къардашлары акъкъында: «Эгер бизим янымызда къалгъанларында ольмез, ольдюрильмез эдилер», дегенлер киби олманъ. Аллаһ бу къанаатны оларнынъ юреклерине (гъайып эткен якъынлары ичюн чаресиз) бир асрет (ярасы) оларакъ къойды. Джанны берген де, аладжакъ да, Аллаһтыр. Аллаһ япкъанларынынъызны хакъкъы иле корер.
157. Эгер Аллаһ ёлунда ольдюрильсенъиз я да ольсенъиз, шуны билинъ ки, Аллаһнынъ магъфирети ве рахмети оларнынъ топлагъан бутюн шейлеринден даа хайырлыдыр.
158. Ант олсун, ольсенъиз де, ольдюрильсенъиз де, Аллаһнынъ зурунда топланаджакъсынъыз.
159. О вакъытта Аллаһтан бир рахмет иле оларгъа муляйим даврандынъ! Эгер сен къаба, къатты юрекли олса эдинъ, ич шубесиз, этрафынъдан даркъап кетер эдилер. Шу алда оларны афу эт; багъышланувлары ичюн дуа эт; иш акъкъында оларнен акъыл таныш. Къарарыны берген заманынъ да, ялынъыз Аллаһкъа таянып ишан. Чюнки, Аллаһ Онъа таянып ишангъанларны север.
(Шуураа (мушавере, акъыл танышув) принципининъ Ислямиетте муим бир ери олгъаны аетте ачыкъ ифаде этильген. Анджакъ, шуураанынъ даиреси, шекли ве багълайыджылыкъ кучю мевзуларында Ислям алимлерине коре чешит фикирлер илери сюрюльген).
160. Аллаһ сизге ярдым этсе, артыкъ сизге усьтюн келеджек ич кимсе ёкътыр. Эгер сизни быракъса, ондан сонъ сизге ким ярдым этер? Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа ишанып таянмалылар.
161. Бир пейгъамберге эманетке хыянет ярашмаз. Ким эманетке (девлет малына) хыянет этсе, къыямет куню хаинлик эткен шейнинъ гунахы бойнуна асылы алда келир. Сонъра эр кеске -асла акъсызлыкъкъа огъратылмадан- къазангъаны тамамынен берилир.
(Бедир дженкинде эльге кечирильген гъаниметлернинъ такъсиматы сырасында гъайып олгъан бир эшья ичюн мунафыкъларнынъ: «Эр алда Мухаммед алгъандыр», деювлери узерине бу аетнинъ назиль олгъаны ривает этиле. Ухуд дженкинде Аз. Пейгъамбернинъ стратегик бир нокътагъа ерлештирген окъчыларынынъ Ислям ордусынынъ гъалебени къазанаджагъы ишарети узерине, Аз. Пейгъамбер тарафындан: «Эр кеснинъ алгъан гъанимети озюнинъки оладжакъ», киби бир сёз айткъаныны зан этерек, вазифелерини терк этювлери узерине, оларнынъ бу зан этювни ред этмек ичюн эндирильгени де ривает этиле).
162. Аллаһнынъ хошнутлыгъыны козеткеннен Аллаһнынъ хышымына огърагъан ич бир олурмы? Экинджисининъ ери джеэннемдир. Джеэннем исе, не фена бир барыладжакъ нокътадыр.

163. Олар Аллаһ къатында дередже-дереджедирлер. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны корьмекте.
164. Ант олсун ки, араларындан озьлерине Аллаһнынъ аетилерини окъугъан, (феналыкълардан ве инкярдан) озьлерини темизлеген, озьлерине Китап ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллавлен Аллаһ му'минлерге буюк бир лютфте булунгъан. Албуки, даа эвель олар ап-ачыкъ бир сапыкълыкъта эдилер.
165. (Бедирде) эки къатыны (душманынъызнынъ) башына кетирген бир мусебетингиз, (Ухудда) озь башынъызгъа кельгени ичюнми: «Бу насыл ола!», дедингиз. Де ки: О озь къусурынъыздандыр. Шубесиз, Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.
(Бедирде мусульманлар мушириклерден етмиш аскер ольдюрген, етмиш адамны да эсир алгъан эдилер. Ухудда исе, етмиш шейт бердилер. Аетте кечкен «мусибет»нен бунгъа ишарет этильмекте. Ве бу, окъчыларынынъ Аллаһ Ресулынынъ эмрини тутмагъанларындан себеп, башиларына кельгени ифаде этильмекте).
- 166-167. Эки тараф къаршылашкъан куню сизинъ башынъызгъа кельгенлер, анджакъ Аллаһнынъ истегинен олгъандыр ки, бу да му'минлерни айырды этюви ве мунафыкъларны ортагъа чыкъарыву ичюн эди. Буларгъа: «Келинъ, Аллаһ ёлунда дженклешинъ; я да мудафаа япынъ», денильген вакъытта: «Дженклешмеге бильсек эди, эльбетте, сизинъ пешингизден барыр эдик», дедилер. Олар о куню имандан зияде къафирликке якъын эдилер. Агъызларынен юреклеринде олмагъанны сёйлей эдилер. Албуки, Аллаһ оларнынъ ичлеринде гизлегенлерини даа эйи билер.
168. (Эвлеринде) отурып да, къардашлары акъкъында: «Бизге уйса эдилер, ольдюрильмез эдилер», дегенлерге: «Эгер догъру сёзлю инсанлар исенгиз, джанларынынъызны олюмден къуртарынъ бакъайыкъ!», де.
- 169-170. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерни сакъын олю сайманъ, аксине, олар тиридилер; Аллаһнынъ лютф ве кереминден озьлерине бергенлеринен севинчли бир алда, Рабблери янында рызыкларгъа наиль олмакъталар. Артларындан келеджек ве аля озьлерине къатылмагъан шейт къардашларына да, ич бир кедер ве къоркъу олмагъаны муждесининъ севинчини дуймакъталар.
171. Олар Аллаһтан кельген нимет ве керемнинъ; Аллаһ му'минлернинъ эджрини зая этмейджеги муджизесининъ севинчи ичинделер.
172. Яралагъандан сонъ, кене Аллаһнынъ ве Пейгъамбернинъ чагъырувына уйгъанлар, (айрыджы) буларнынъ араларындан эйилик япкъанлар ве такъва саиби олгъанлар ичюн пек буюк бир мукъфат бар.
173. Бир къысым инсанлар му'минлерге: «Душманларынынъыз олгъан инсанлар сизге къаршы аскер топладылар; олардан аман сакъынынъ!», дегенлеринде, бу оларнынъ иманларыны бир къат даа арттырды ве: «Аллаһ бизге къафи. О не гузель векильдир!», дедилер.
(Риваетке коре, Ухуд дженкинде мусульманлар бир муддет бозулгъан сонъ, текрар топланувлары узерине муим бир нетиджеге иришип оламагъан душман ордусынынъ къоманданы Эбу Суфьян дженк майданыны терк этеркен, Аз. Пейгъамберге: «Эй, Мухаммед! Келеджек сене Бедир майданында сеннен текрар къаршылашаджакъмыз!», техдидини савургъан; Аз. Пейгъамбер де: «Инишааллаһ!», деген эди. Келеси йылы Эбу Суфьяннынъ бойле бир азырлыкъ корьгени хабер Мединеге кельгенинен, Аз. Пейгъамбер бир суварий бирлигинен душманны къаршыламагъа чыкъкъан эди. Иште, юкъарыдаки ает душман тарафындан кельген бу хабер

къаршысында мусульманларнынъ азми ве къарарлылыгъыны, оларнынъ юксек маневий кучюни такъдир ве ифаде этмекте).

174. Бунынъ узерине, озьлерине ич бир яманлыкъ токъунмадан, Аллаһнынъ нимети ве кереми иле кери кельдилер. Бойледже, Аллаһнынъ ризасына уйдылар. Аллаһ буюк керем саибидир.
(Аз. Пейгъамбернинъ къоманданлыгъындаки бирлик Эбу Суфьяннен бир йыл эвель сёйлешилген ерде оларны бир афта къадар бекледи; анджакъ бир мыкъдар аскернен ёлгъа чыкъкъан Эбу Суфьяннынъ дженклешиювден къоркъаракъ, арткъа къайткъаны узерине, мусульманлар да, къарлы алыш-вериишлер япаракъ, текрар Мединеге кельдилер).
175. Иште, о шейтан анджакъ озь достларыны къоркъузыр. Шу алда, эгер иман эткен кимселер исенъиз, олардан къоркъманы, менден къоркъунъ.
(«Иште, о шейтан сизни озь достларындан къоркъузмакъта» шеклинде мана бермек де мумкюн. Акъикъатен, базы тефсирджилер бу ерде меккелилернинъ Мединедеки мусульманларны урькютюви ичюн тешивикъ япмакъ узьре ёллагъан Нуайм исимли адамгъа ишарет этильгенини бильдирелер).
176. (Ресулым) Инкъарда ярышкъанлар сангъа къайгъы бермесин, чюнки, олар Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ оларгъа ахиреттен бир насип бермемек истемекте. Олар ичюн чокъ буюк бир азап бар.
177. Шу ери акъикъат ки, иманны берип, инкъарны алгъанлар Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Олар ичюн элемли бир азап бар.
178. Инкъар эткенлер санмасынлар ки, озьлерине мухлет бермемемиз олар ичюн даа хайырлыдыр. Оларгъа ялынъыз гунахларыны арттырувлары ичюн фырсаат бермектемиз. Олар ичюн алчалтыджы бир азап бар.
179. Аллаһ му'минлерни (шу) булунгъан вазиетинъизде быракъаджакъ дегиль; сонъунда писни темизден айыраджакъ. Бунынънен берабер, Аллаһ сизге гъайбны да бильдиреджек дегиль. Факъат Аллаһ эльчилеринден тилегенини айырды этер. О алда, Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман этинъ. Эгер иман этсенъиз, такъва саиби олсанъыз, сиз ичюн де чокъ буюк бир эджир бар.
(Тэфсирлерде бу аетнинъ: «Эй, Мухаммед! Бизлерге кимлернинъ иман этип, кимлернинъ этмегенини бильдир», деген къяфирлерге джевап олгъаны бильдириле).
180. Аллаһнынъ кереминден озьлерине бергенлерини (нафакъада) хасислик косьтергенлер, санмасынлар ки, о озьлери ичюн хайырлыдыр; аксине, бу олар ичюн пек фенадыр. Хасислик эткен шейлери де къыямет кунюнде боюнларына сарыладжакъ. Коклернинъ ве ернинъ мирасы Аллаһнынъдыр. Аллаһ бутюн япкъанларынынъыздан хабердардыр.
(Аеттеки «мирас» келимеси тэфсирлерде эсасен бойле анълатылгъан: Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъ мулъкюдир. Ондан файдалангъанлар эп Онынъ мулъкюни бир-биринден девир алмакъталар; о алда, Аллаһнынъ мулъкюнде хасислик япувлары не къадар янълыш! Бир кунъ эр кес оледжек ве малик олгъан шейлери узериндеки мулъкиетини гъайып этеджек; албуки, Аллаһ бакъийдир, мулък кене Онынъдыр).
181. «Акъикъатен, Аллаһ факъыр, биз исе зенгинмиз», дегенлернинъ сёзюни, ант олсун ки, Аллаһ эшиткендир. Оларнынъ (бу) дегенлерини акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдюрювлеринен бирликте язаджакъмыз ве дейджекмиз ки: Татынъыз о якъыджы азапны!
(Еудийлернинъ бу алчалтыджы ифаделерининъ, пейгъамберлерни ольдюрюв гунахы иле

бир корюлюви, бир тарафтан, бу сёзлерни сёйлемекнинъ буюк гунах сайылгъаныны, дигер тарафтан да, оларнынъ ильк гунахынынъ бундан ибарет олмагъаныны, даа эвель де пейгъамберлернинъ джанларыны къыйгъанларыны косьтермектедир).

182. Бу – дюньяда олгъанда, озь эллеринъизнен япкъанларынъызнынъ къаршылыгъыдыр. Ёкъса, Аллаһ къулларына зулум этмез.
183. «Догърусы, Аллаһ бизге, (коктен энген) атешнинъ ашайджакъ (якъып къор этеджек) бир къурбан кетирмегендже, ич бир пейгъамберге инанмамамызны эмир этти», дегенлерге бойле де: Сизге менден эвель муджизелернен, (айрыджа) дедигинъиз (муджизе)нен нидже пейгъамберлер кельди. Эгер догъру инсанлар исенъиз, я оларны ничюн ольдюрдинъиз?
(Базы тефсирлерде накъл этильген бир риваетке коре, Мединедеки еудийлернинъ мусульман олмамакъ ичюн мана оларакъ илери сюрген бу аельхусус муджизе шарты Аз. Исанынъ рисалетинен ортадан къалкъкъан).
184. (Ресулым!) Эгер сени яланджылыкъта къабаатласалар, (ятсырама); керчектен сенден эвель ап-ачыкъ муджизелер, саифелер ве айдынлатыджы китап кетирген нидже пейгъамберлер де яланджылыкъта къабаатландылар.
185. Эр бир джанлы олюмни татаджакъ. Ве, анджакъ, къыямет куню япкъанларынъызнынъ къаршылыгъы сизге тамамынен бериледжек. Ким джеэннемден узакълаштырылып, дженнетке къоюлса, о акъикъатен къуртулышкъа ириришкендир. Бу дюнья аяты исе, алдатыджы менфааттан башкъа бир шей дегиль.
186. Ант олсун ки, малларынъыз ве джанларынъыз меселесинде имтиангъа чекиледжексинъиз; сизден эвель озьлерине китап берильгенлерден ве мушриклерден бир чокъ кедерли сёзлер эшитеджексинъиз. Эгер сабыр этсенъиз ве такъва косьтерсенъиз, мытлакъа бу, (япыладжакъ) ишлернинъ энъ дегерлисидир.
187. Аллаһ озьлерине китап берильгенлерден: «Оны мытлакъа инсанларгъа анълатаджакъсынъыз, оны гизлемейджексинъиз», диерек сёз алгъан эди. Олар исе, буны къулакъкъа алмадылар, оны аз бир уджретке денъиштилер. Япкъан алыш-веришлери не къадар фена!
188. Санма ки, япкъанларына севинген, япмагъанларынен макътанылмакъ истегенлер, эбет, санма ки, олар азаптан къуртуладжакълар. Олар ичюн элем бериджи бир азап бар.
189. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъы Аллаһнынъдыр. Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.
190. Коклернинъ ве ернинъ яратылувында, гедженен куньдюзнинъ бири-бири артындан келип-кетювинде, акъылы еринде олгъанлар ичюн, акъикъатен ачыкъ ибретлер бар.
191. Олар аякъта олгъанда, отургъанда, янбашлап яткъанда (эр вакъыт) Аллаһны анъарлар, коклернинъ ве ернинъ яратылувы акъкъында терен-терен тюшюнирлер (ве бойле дерлер:) Раббимиз! Сен буны бошуна яратмадынъ. Сени тесбих этермиз. Бизни джеэннем азабындан къорчала!
(Аллаһ Таала 190-нджи аетте коклернинъ ве ернинъ яратылувынен гедже ве куньдюзнинъ денъишювини, бир башкъа демекле, мекян ве заманнынъ иляхий къудретке делелетини акъылы еринде олгъанларнынъ ибрет назарына быракъкъан ве, бойледже, бизден барлыкънынъ акъикъий билъгисине къавуимагъа арекет этювимизни, айрыджа бир ифаденен истегенден сонъ; 191-нджи аетте бу арекетни косьтергенлернинъ Аллаһнынъ усътюн къудретининъ ве акърансыз санатынынъ эсерлерини идрак

этовлери нетиджесинде, Онъа терен бир сайгынен ёнелювлерининъ къачынылмаз олгъаныны ортагъа къоймакъта).

192. Эй, Раббимиз! Догърусы, сен кимни джеэннемге къойсанъ, артыкъ оны резиль эткендирсинъ. залымларнынъ ич бир ярдымджылары ёкътыр.
193. Эй, Раббимиз! Акъкъат шу ки, биз: «Раббинъызге инанынъыз!», дие имангъа чагъыргъан бир даветчини (Пейгъамберни, Къур'анны) эшиттик, аман иман эттик. Артыкъ бизим гуналарымызны багъышла, феналыкъларымызны орыт, рухымызны эйилернен берабер ал, эй, Раббимиз!
194. Раббимиз! Бизге пейгъамберлернинъ вастасынен ваде эткенлеринъни де икрам эт ве къыямет кунюнде бизни резиль-русвай этме; шубесиз, сен ваденъден къайтмазсынъ!
195. Бунынъ узерине, Рабблери оларнынъ дуаларыны къабул этти. (Деди ки:) Мен эркек олсун, къадын олсун -ки, эп бир-биринъизденсинъиз- аранъыздан, чалышкъан ич бир кимсенинъ япкъаныны бошуна чыкъармайджам. Олар ки, иджрет эттилер, юртларындан чыкъарылдылар, меним ёлумда эзиетке огърадылар, дженкештилер ве ольдюрильдилер; ант олсун, мен де оларнынъ феналыкъларыны орытеджем ве оларны алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджам. Бу мукъфат Аллаһ тарафындандыр. Аллаһ; къаршылыкънынъ гузели Онынъ къатындадыр.
196. Инкъарджыларнынъ (ферах ичинде) дияр-дияр долашуву сакъын сени алдатмасын!
(Базы му'минлернинъ мушириклерни кениш маддий имкъанлар ичинде корювлери себебинен: «Коръгенимизге бакъылса, Аллаһнынъ душманлары узур ичинде, биз исе, сыкъынтыдамыз», деювлери, бу аетнинъ энгенине себеп оларакъ косьтерильген. Эльбетте ки, бу ве онъа бенъзеген тенбиелернен Аз. Пейгъамбернинъ шахысында бутюн му'минлерге сесленильмекте).
197. Азачыкъ бир менфааттыр о. Сонъра оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О не фена барыладжакъ ердир!
198. Факъат Рабблерине къаршы келювден сакъынгъанлар ичюн Аллаһ тарафындан бир икрам оларакъ алтларындан ирмакълар акъкъан, эбедий оларакъ къаладжакъ дженнетлери бардыр. Эйи инсанлар ичюн Аллаһ къатындаки (ниметлер) даа хайырлыдыр.
199. Эхл-и китаптан ойлелери бар ки, Аллаһкъа, эм сизге эндирильгенге, эм де озылерине эндирильгенге там бир самимиетликнен ве Аллаһкъа боюн эгерек, иман этерлер. Аллаһнынъ аетлерини аз бир парагъа сатмазлар. Иште, олар ичюн Рабблери къатында эджирлери бар. Шубесиз, Аллаһнынъ эсабы чабиктир.
200. Эй, иман эткенлер! Сабыр этинъ; (душман къаршысында) себат косьтеринъ; (джихад ичюн) азырлыкълы ве ачыкъкозь олунъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, мувафакъиетке ирише билирсинъиз.

4. эн-НИСАА

Иджерттен сонъ, Мединеде назиль олгъан, 176 аеттир.

«Нисаа» – къыдынлар демек. Бу суредде чокъча къыдындан, джемиет ичинде къадынларнынъ

укъукый ве ичтимаий ери ве дегерлеринден сёз юрсетильгени ичюн, онъа «Нисаа» ады берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, инсанлар! Сизни тек бир нефистен яраткъан ве ондан да чифтини яраткъан ве экисинден бир чокъ эркеклер ве къадынлар төретип яйгъан Раббинъизден сакъынынъ. Адыны анъаракъ, бир-биринъизден истекте булунгъан Аллаһтан ве акъарабалыкъ акъларына риаетсизлик этювден де сакъынынъ. Шубесиз, Аллаһ сизинъ узеринъизден козетиджидир.
2. Етимлерге малларыны беринъ. темизни пис олгъаннен денъишменъ, оларнынъ малларыны кенди малларынынъызгъа къатаракъ, (кенди малынынъыз экен киби) еменъ; чюнки бу, буюк бир гунахтыр.
3. Эгер (оларнен эвленген такъдиринъизде) етимлернинъ акъларына риает эталмамакътан къоркъсанъыз, бегенгенинъиз (я да сизге эял олгъан) къадынларынъыздан экишер, учер, дёртер алынъыз. Акъсызлыкъ япудан къоркъсанъыз, бир дане алынъыз; я да саип олгъан (джариелеринъиз)нен къанаатленинъиз. Бу, адалеттен айырылмаманъыз ичюн энъ уйгъуныдыр.
(Яратылыштан кельген кунъджюлик дуйгъусына рагъмен, аетнинъ эркеклерге бирден зияде къадыннен эвленювге изин берюви эзельден берли -даа зияде гъайры муслимлердже- тенкъит ве итиразгъа мевзу олгъан. Анджакъ, Ислямнынъ бу изнини дигер талиматы ве аятнынъ денъишиджи шартларына коре эльге алмакъ зарур. Ислямгъа коре, зина кесен-кес арамдыр; шу алда зинагъа алып баргъан ёлларны кесмек керек. Эркекнинъ кучлю ве къабилиетли, къадыннынъ исе, зайыф ве исткесиз олувы я да, догъурмагъаны алында, дженк ве башкъа себеплернен, эркеклернинъ азалувы ве къадынларнынъ чокълашувы киби вазиетлерде, эркекнинъ бирден зияде къадыннен эвленюви зарурий ола билир. Бойле вазиетлерде эркекнинъ бирден зияде къадыннен эвленюви бир эмир дегиль, бир изиндир; экинджи ве учюнджи... къадын оладжакъ ханым да бунъа меджбур дегиль. Айрыджа, бу изин къайдсыз, шартсыз олмайып, адалет шартына багълы, бунъа риает эталмайджагъындан къоркъкъанларгъа бир къадыннен къанаатленмелери эмир этильген. Бутюн бу къайдлар ве шартлар, гузель тюшюнильген вакъытта, Ислямнынъ бу изнининъ вакъты иле денъишик шартларгъа уюв нокътаи назарындан, энъ макъбул ёл олгъаны ачыкъча англашыладжакъ).
4. Къадынларгъа мехирлерини гонъюль ризасы иле (джумертче) беринъ; эгер гонъюль хошлугъы иле о мехирнинъ бир къысмыны сизге багъышласалар, оны да афиетнен ашанъ.
5. Аллаһнынъ кечинишинъизге дестек япкъан малларынынъызны акъылы ирмегенлерге (акъыл-балигъ олмагъанларгъа) берменъ; о малларнен оларны бесленъ, кийдиринъ ве оларгъа гузель сёз сёйленъ.
6. Эвлилик чагъына кельгенге къадар етимлерни (козетип) денъенъ, эгер оларда акъылда бир пишкинлешюв корьсенъиз, аман малларыны озьлерине беринъ. Буюйджеклер (де, къайтарып аладжакълар,) дие о малларны исрафнен ве ашыкъып еменъ. Зенгин олгъан (вели) иффетли олмагъа арекет этсин, ёкъсул олгъанда (итияджи ве эмегине) уйгъун оларакъ ашасын. Малларыны озьлерине берген вакътынъызда янларында шаат булундырынъ. Эсап сорайджакъ оларакъ да, Аллаһ къафидир.

7. Ана-бабанынъ ве акърабаларнынъ къалдыргъанларындан эркеклерге бир пай бар; ана-бабанынъ ве акърабаларнынъ къалдыргъанларындан къадынларга да бир пай бар. Истер азындан, истер чокъундан, белли бир иссе айырылгъандыр.
8. (Мирастан пайы олмагъан) акърабалар, етимлер ве ёксуллар мирас такъсиматында азыр булунса, бундан оларны да рызыкъландырынъ ве оларгъа гузель сёз сёйлень.
(Бу эки аеттен биринджиси джахилиет девури адетлерини йыкъаракъ, мирастан къадыннынъ да пайы олгъаныны, Аллахнынъ олар ичюн айыргъан бу пайнынъ мытлакъа озьлерине берилюви кереклигини ифаде этмекте. Экинджи ает висе, Ислям кетирген энъ кениш къардашлыкъ ве энъ инсаний таянышма анъламы ве ичтимайи адалет принципи ичинде мираста пайы олмагъан -нисбетен- узакъ акъараба, о дживарда булунгъан факъыр-фукъареге де мирастан бир шейлер берилювини, гонъюллерининъ алынувыны, эмексиз эльде этильген серветке нисбетен пейда оладжакъ менфий дуйгъуларнынъ огю алынувыны эмир эмтекте).
9. Аджиз, кучю етмез балалар къалдыргъан такъдирлеринде (аллары не олур) дие, къоркъаджакълар (етимлерге акъсызлыкъ этювден) къоркъып титресинлер; Аллахтан сакъынсынлар ве догъру сёз сёйлесинлер.
(Етимлернинъ вели ве василери, оларгъа озь балаларына давранылувыны истегенлери киби давранмалыдырлар; чюнки, озь балалары да бир кунъ етим ве чаресиз къала билирлер).
10. Акъсызлыкънен етимлернинъ малларыны ашагъанлар, шубесиз, къарынларына анджакъ атеш тыкъкъан олурлар; затен олар алевленген атешке киреджеклер.
11. Аллах сизге, балаларынъыз акъкъында, огъулгъа къыз пайынынъ эки къатыны (мирас берювинъизни) эмир эте. (Балалар) экиден зияде къыз олса, олюнинъ къалдыргъанынынъ учте экиси оларнынъдыр. Эгер ялынъыз бир къыз исе, ярысы онынъдыр. Ольгеннинъ баласы бар исе, ана-бабасындан эр бирининъ мирастан алтыда бир иссеси бар. Эгер баласы ёкъ да, ана-бабасы онъа варис олгъан исе, анасына учте бир (тюшер). Эгер ольгеннинъ къардашлары бар исе, анасына алтыда бир (тюшер). Бутюн бу пайлар ольгеннинъ) япаджакъ васиетинден ве бордж одельген сонъдыр. Балаларынъыз ве огъулларынъыздан ангисининъ сизге файда нокътаи назардан даа якъын олгъаныны билалмазсынъыз. Булар Аллах тарафындан къоюлгъан фарзлардыр (пайлардыр). Шубесиз, Аллах илим ве икмет саибидир.
(Ислямнынъ мирас укъукъында пайлар иле мукеллефиетлер арасында мусавийлик ёлу тутулгъан, даа чокъ арджлама япмакъ меджбуриетинде олгъанларгъа чокъ, даа аз арджалама вазиетинде олгъанларгъа аз иссе берильген. Ислям аиле укъукъуна коре, эвленгенде мехир береджек, дююн масрафы япаджакъ – эркектир. Эвленгенден сонъ, истер мухтадж олгъан якъын акърабасына ве истер чифти ве балаларына бакъаджакъ, оларгъа ашайджакъ, киеджек, мескен киби энъ аз итияджларыны теминлейджек – кене эркектир. Иште, бу себеплерден ки, эсас оларакъ мираста эркеклернинъ пайы, къадынларнынъкиден эки къат зияде олгъан).
12. Япаджакъ васиеттен ве борджтан сонъ, чифтлеринъизнинъ, эгер балалары олмаса, къалдыргъанларынынъ ярысы сизинъдир. Балалары олса, къалдыргъанларынынъ дёртте бири сизинъдир. Баланъыз олмаса, сизинъ де япаджакъ васиетинъизден ве борджтан сонъ, къалдыргъанынъызнынъ дёртте бири оларнынъдыр (зевджелеринъизнинъдир). Баланъыз олса, къалдыргъанынъызнынъ секизде бири оларнынъдыр. Эгер бир эркек ве къадыннынъ, ана-бабасы ве балалары олмагъаны алда,

(кеяле шеклинде) малы мирасчыларгъа къалса ве бир огълан я да къыз къардашы олса, эр бирине алтыда бири тюшер. Бундан зияде олсалар, учъте бирге ортакътырлар. (Бу такъсимат) япыладжакъ васиеттен ве борджтан сонъ, кимсе зараргъа огъратылмадан (япыладжакъ). Булар Аллаһтан сизге васиеттир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир, халимдир.

(Кеяли шеклинде, малы ян хысымларына къалгъан кимселернинъ пайларыны анълаткъан къысымда кечкен огълан къардаш ве къыз къардаш – ана бир къардашлардыр. Тувгъан къардашларнынъ вазieti суренинъ сонъунда анълатыладжакъ).

13. Булар Аллаһнынъ (къойгъан) сынъырларыдыр. Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине итаат этсе, Аллаһ оны земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъ; о ерде даимий къалыджылардыр; иште, буюк къуртулыш будыр.
14. Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине къаршы исьян этсе ве сынъырларыны ашса, Аллаһ оны даимий къаладжакъ бир атешке сокъар ве онынъ ичюн алчалтыджы бир азап бардыр.
(Укъукъ системалары – варислернинъ аладжакъ пайларында олгъаны киби, якъынлыкъ ве узакълыкъ дереджелерине коре, акърабанынъ варис олып-олмагъаныны тайин этюв меселесинде де, фаркълы къабул ве тадбикъларны менимсегенлер. Месея, Ислямдан баикъа базы системаларда олгъеннинъ балалары олса, ана-бабасы варис оламайлар. Ислям мирас укъукъы пайларны дагъыткъанда, адиль мусавийлик эсасына риает эткени киби, варислерни тайин эткенде де, якъынлыкъ дереджесинен берабер, файданы козь огъуне алгъан, дюнья ве ахирет аятында олюге файдасы токъунгъан ве токъунаджакъ акърабаны мирастан махрум этмеген).
15. Къадынларынынъыздан фаишелик япкъанларгъа нисбетен аранъыздан дёрт шаат кетиринъ. Эгер шаатлыкъ этселер, о къадынларны олюм алып кеткендже я да Аллаһ оларгъа бир ёл ачкъангъадже, эвлерде апс этинъ.
16. Аранъыздан фухуш япкъан эр эки тарафкъа джеза беринъ; эгер тевбе этсе, усансалар, артыкъ оларгъа джеза берип, эзиет этювден вазгечинъ; чюнки, Аллаһ тевбелерни чокъ къабул этиджи ве чокъ мерхаметлидир.
(Бу эки ает фухуш денильген чиркин фишь иле багълыдыр. Тефсирджилернинъ чокъу эр экиси де зина шеклиндеки фухушкъа аит олуп, биринджиси эвленгенлернинъ зинасы, экинджиси исе, беярларнынъ зинасы акъкъында ильк девирлерде тедебикъ этильген джезаны анълатмакъта. Даа сонъра кельген ает (Нуур, 24/2) ве хадислернен аз. Пейгъамбернинъ тедебикълерине коре, бу аетлер несх этильген, беярларнынъ зинасы ичюн белли сайыда сопа, эвилернинъ зинасы ичюн «реджм» джезасы тайин этильген. Базы тефсирджелерге коре исе, аетлер несх этильмеген; яни укюмлери аркеттен токътатылмагъан; бу аетлерден биринджиси къадынлар арасындаки севиджилик фаишелигине, экинджи ает исе, эркеклер арасындаки ливата фаишелигине аит. Буларнынъ джезасы аетлерде олгъаны кибидир. Къадыннен эркек арасындаки зина фухушынынъ джезасы исе, Нуур суресиндеки аетте беян этильген).
17. Аллаһнынъ къабул этеджеги тевбе, анджакъ бильмейип феналыкъ япып да, сонъра тез тевбе эткенлернинъ тевбесидир; иште, Аллаһ буларнынъ тевбесини къабул этер; Аллаһ эр шейни билиджидир, икмет саибидир.

18. Ёкъса, феналыкъларны япып да, араларындан бирисине олюм келип чаткъанынен: «Мен шимди тевбе эттим», дегенлернен къафир оларакъ ольгенлер ичюн (къабул этиледжек) тевбе ёкътыр. Олар ичюн аджджы бир азап азырлагъандырмыз.
19. Эй, иман эткенлер! Къадынларгъа зорнен варис олувынъыз, сизге эял дегиль. Ачыкътан-ачыкъ бир эдепсизлик япмагъандже, оларгъа бергенинъизнинъ бир къысмыны эльге кечирювинъиз ичюн де къадынларны сыкъыштырманъ. Оларнен эйи кечининъ. Эгер олардан хошланмасанъыз, (билинъ ки,) Аллаһнынъ акъкъынъызда чокъ хайырлы япаджакъ бир шейинден де хошланмагъан ола билирсинъиз.
(Ислямдан эвель араплар къадынгъа чокъ фена муамеле этер, бу джумледен, къаджасы ольген къадынны, онынъ мирас къалдыргъан малы киби къабул эте, къадын истемсе биле, онынънен эвленмек я да оны башкъасына эвлендирмек акъкъына саип олгъанларыны тюшюне, къадынны къуланаракъ, маддий менфаат коръмек ёлуна кире эдилер. Ает бутюн бу акъсызлыкъларгъа сонъ берди, къадынгъа ляйыкъ олгъан акъларны кетирди).
20. Эгер бир къадынны ташлап да, ерине башкъа бир къадын алмакъ истесенъиз, олардан бирине юклернен мехир берген олсанъыз дахи, ондан ич бир шейни кери алманъ. Сиз ифтира этерек ве ачыкътан-ачыкъ гунах ишлеерек, оны кери алырсынъызмы?
(Ислямда эркек эвленеджек къадынгъа мехир адынен бир мал берир. Бунынъ микъдары урф, адет ве тенъешине коре тайин этилир. Мехир къадыннынъ акъкъы, онынъ хусусий малыдыр, пешин берильмеген олса, къоджасы айыргъанда я да ольген вакътында къадынгъа дер'ал оденюви керек. Эркеклернинъ чешит ёллар ве ийлелернен бу акъны къысмен я да тамамынен еовлери, бергенлерини зорлап къайтарып алувлары диний тарафтан догъру дегиль).
21. Вакъты иле сиз бир-биринъизнен ашыр-нешир олгъан ве олар сизден догъру бир теминат алгъаны алда, оны насыл кери алырсынъыз.
(Бир къадыннен эвленип бирлешкен я да бирлешеджек бир къарарда берабер къалгъан (хальвет олгъан) къоджа оны айыргъан такъдирде, мехирнинъ эписини одер. Аетте «Бир-биринъизнен ашыр-нешир олгъан» денилерек, буларгъа ишарет этильмекте. Бирлешюв ве хальвет олмадан айырылгъан алда исе, къадын мехирнинъ ярысына акълы олур).
22. Кечмиште олгъанлар бир янда, бабаларынъызнынъ эвленген къадынларынен эвленменъ; чюнки бу бир аясызлыкътыр, игренч бир шейдир ве фена бир ёлдыр.
(Ислямдан эвель арапларнынъ огей аналарынен эвленюв шеклиндеки чиркин бир адетини ортадан къалдыргъан бу аеттен сонъ, мусульманларнынъ башкъа кимселернен эвеленювлерининъ джаиз олмагъаныны анълатмакъ узъре, бойле буюрыла:)
23. Аналарынъыз, къызларынъыз, къыз къардашларынъыз, алаларынъыз, тейзелеринъиз, къардаш къызлары, къыз къардашнынъ къызлары, сизни эмизген аналарынъыз, сют таталарынъыз, къадынларынъызнынъ аналары, озьлеринъизнен бирлешкен чифтлеринъизден олуп, эвлеринъизде булунгъан огей къызларынъыз сизге арам къылынды. Эгер оларнен (никяхланып да) даа бирлешмеген олсанъыз, къызларыны алувынъызда сизге бир зарар ёкъ. Озюнъизден олгъан огъуллерынъызнынъ къадынлары ве эки къыз къардашны бирден алмакъ да сизге арам къылынды; анджакъ кечкен кечмиштир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
(Аетнинъ «никяхланып да, бирлешмеген къадынларнынъ къызларынен эвленювинъизде

зарар ёкъ» манасындаки къысмындан макъсат, анасы никяхлы олгъанда, онынъ къызыны да алмакъ дегиль. Джаиз олгъаны – бир эркекнинъ никяхлап да, озюнен бирлешмеден, айырылгъан къадыннынъ башкъасындан олгъан къызынен эвленмектир. Аетте эвленильмеси кесен-кес оларакъ ясакълангъанлардан башкъа, акъарабанен эвленмек базы шарт ве заруриетлер себебинен, джаиз къылынмакънен берабер, хадислер акъараба олмагъанларнен эвленювни тевсие этелер).

24. (Дженкте эсир оларакъ) саип олгъан джариелеринъиз истисна, эвли къадынлар да сизге арам къылынды. Аллахнынъ сизге эмири будыр. Булардан башкъасыны намуслы олмакъ ве зина этмек узьре, малларынынъизнен (мехирлерини беререк) истеювинъиз сизге эял этильди. Олардан файдаланувинъизгъа къаршылыкъ къарарлаштырылгъан мехирлерни беринъ. Мехир кесильгенден сонъ, (бир микъдар эксильтюв ичюн) къаршылыкълы анълашувинъизда сизге гунах ёкътыр. Шубесиз, Аллах илим ве икмет саибдир.

(Бази динлерде ве оларгъа таянган укъукъларда къадын озюнен эвленеджек эркекке бермек узьре, мал (драхома – придание) эдинир; яни бу саеде эркеклернинъ озюне рагъбет этювлерини теминлемеге арекет этер. Ислямда исе, къадын озь-озьлюгинден дегерлидир. Онынъ малына дегиль, озюне рагъбет этилир. Буны символика этмек узьре де, къадын дегиль онынънен эвленмек истеген эркек онъа бир шейлер берир ки, бунъа мехир денильген).

25. Арангыздан иманлы урь къадынларнен эвленмеге кучю етмеген кимсе, эллеринъиз алтында олгъан иманлы яш къызларынынъиз (сайылгъан) джариелеринъизден алсын. Аллах сизинъ имангызны даа яхшы бильмекте. Эп айны тамырдансынъиз (инсанлыкъ нокътаи назарындан арангызда фаркъ ёкътыр). Ойле исе, иффетли яшавлары, зина этмемелери ве гизли дост да тутмамалары шарты ве саиплерининъ изнинен, оларны (джариелерни) никяхлап алынъ, мехирлерини де керек мыкъдарда беринъ. Эвленгенден сонъ, бир фаишелик япсалар, оларгъа урь къадынларнынъ джезасынынъ ярысы (тадбикъ этилир). Бу, (джариенен эвленмек ичюн), арангыздан гунахкъа тюшмектен къоркъкъанлар ичюндир. Сабыр этивюнъиз исе, сиз ичюн даа хайырлыдыр. Аллах чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Зина кесен-кес оларакъ арамдыр. Бир уджрет къаршылыгъында анълашаракъ, кечиджи бир заман ичюн эвленмек динге коре догъру дегиль. Никяхсыз яшамакъ ве дост тутмакъ да, зинанынъ башкъа чешитлеридир. Бир мусульманнынъ эвленмек итияджына нисбетен япаджакъ шейи, имкяны олса, эвеля бир му'мин ве урь къадыннен эвленмектир; мусульман олмагъан эхл-и китап къадынларынен эвленюви де джаиздир. Сонъра, сырасынен му'мин джарие ве му'мин олмагъан джариенен эвленмек келир. Джарие бир башкъасына аит олгъаны ичюн, онынънен эвленмекнинъ базы сынъырлавлары бар; бу себеппен, джариенен эвленювде сабыр этип, имкянынъ догъувыны беклемек инсан ичюн даа хайырлыдыр. Аетнинъ джариелерге «къызларынынъиз» деген ве «бутюн инсанларнынъ бир тамырдан кельгенлерини, инсан эвляды олгъанларыны» тюшюнерек, оларнынъ хор корюльмемесини, оларнен эвленмектен чекинильмемесини истеген къысмы, Исламнынъ инсангъа берген дегери нокътаи назарындан, муим весикъалар маиетиндидир. Дженк эсирлери ичюн ялынъыз альтернатив – къуллыкъ ве джариелик дегиль. Эсир, къул ве джарие статусына кечирильген олса, бу такъдирде оларгъа япылгъан муамеле урь инсанларнынъкине олдукъча якъын ве макъсаттаки хидаетке иришювлерини теминлер).

26. Аллаһ сизге (бильмегенлеринъизни) анълатмакъ ве сизни, сизден эвельки (эйи)лернинъ ёлларына къавуштырмакъ ве сизинъ гунахларынынъызны багъышламакъ истей. Аллаһ хакъкъы иле билиджидир, еяне икмет саибидир.
27. Аллаһ сизинъ тевбенъизни къабул этмек истер; шехветлерине уйгъанлар (фена арзуларынынъ эсири олгъанлар) исе, бус-бутюн ёлдан чыкъкъанынынъызны истерлер.
28. Аллаһ сизден (юкюнъизни) азалтмакъ истер; чюнки, инсан зайыф яратылгъандыр. *(Бу алда диний теклифлер ве вазифелер бирер юк дегильдир; там аксине, инсанны дюнья ве ахирет аятында чыкъымсызлыккъа тюшмектен, алтындан чыкып оламайджакъ я да озюне файда ерине зарар кетиреджек иш ве давранышларгъа кирювден къорчалагъан, бойледже, юкюни енгиллеткен алыштырувлар, тертипер ве догъру ёлны косьтерювлердир).*
29. Эй, иман эткенлер! Къаршылыккылы ризагъа таянгъан тиджарет олувы алы истисна, малларынынъызны батыл (акъсыз ве арам ёллар)нен аранызда (алып-беререк) ашаманъ. Ве озюнъизни ольдюрменъ. Шубесиз, Аллаһ сизни къорчалайджакътыр.
30. Ким душманлыкъ ве акъсызлыккынен буны (арам ашамаккыны я да ольдюрмекни) япса, (бильсин ки) оны атешке атаджаккымыз. Бу исе, Аллаһкъа чокъ къолайдыр. *(Къаршылыккылы ризагъа таянгъан мал-пара, эмек-уджрет ве бунга бенъзеген денъишювлер эм шахыслар, эм де олар тешикий эткен топлум ичюн файдалыдыр; бу себептен де, догърудыр. Разылыккысыз ве акъсыз къазанчлар исе, кечиджи ферах ве менфаатлар кетирмекнен берабер, артындан исьянлар, девирювлер ве феякетлер кетирир. Ает «башкъасынынъ малыны» демек ерине, «малларынынъызны» демекнен «миллий сервет» манасына якъындыр. Малий акъсызлыккыларнынъ кетирген феякетлеринден бири ве, бельки, энъ муими – къатльдир; акъсызлыккынен ве арам ёлларнен сервет япмакъ – шахыс ве джемиеет оларакъ, яваи-яваи олюмге бармакъ демектир. Чюнки, шахсий интиккъам дуйгъусы, шахсий ольдирювлерге ёл ачар экен, ичтимаий сыныфлар арасында интиккъам дуйгъусы да ичтимаий патлавларгъа ве девирювлерге себеп олмаккыта).*
31. Эгер ясакъландыгъынынъыз буюк гунахлардан къачынсанъыз, сизинъ кучюк гунахларынынъызны ортермиз ве сизни шерефли бир ерге къоярмыз. *(Инсанлар, яратылышларына коре, гунахтан къорчалангъан дегиллер, гунах ве къабаат ишлемек къабилетлери де бар, фазилетлери де. Фазилетлери нефсаный арзуларына нисбетен курешлеринден кельмекте. Къул элинден кельгенни япкъанынен, Мевля уфаккы-тюфек къусурларыны ортеджек, юзьлемейджек).*
32. Аллаһнынъ сизни бир-биринъизден усътюн къылгъан шейлерни (башкъасында олуп да, сизде олмагъаны) асретликнен арзу этменъ. Эркеклернинъ де къазангъанларындан насиплери бар, къадынларнынъ да къазангъанларындан насиплери бар. Аллаһтан лютфини истенъ; шубесиз Аллаһ эр шейни бильмектедир. *(Аллаһ эр къулуна къабилет ве чальшувына коре ниметлер, насиплер берген; башкъасында олгъангъа козь тикмек, онынъ асретини чекерек, омюр кечирмек ерине, эр кеснинъ озюндекисини корюви, онынъ къыйметини билюви ве истейджегини Аллаһнынъ лютфинден истемеси керек).*
33. (Эркек ве къадындан) эр бири ичюн, ана, баба ве акърабанынъ къалдыргъанындан (исселерини аладжакъ олгъан) варислер яптыкъ. Еминлеринъиз багълагъан кимселерге де, пайларыны беринъ. Чюнки, Аллаһ эр шейни корьмекте. *(«Еминлернинъ багълагъан кимселери» джахилие девринде адет олгъан бир чешит*

мукъавелели мирасчылар олуп, башкъа бир аетнен (Энфааль, 8/75) укми ортадан къалдырылгъан. Бир башкъа анълайышкъа коре, булар – чифтлердир ве ает несх этильмеген).

34. Аллаһнынъ инсанлардан бир къысмыны дигерлерине нисбетен уьстюн къылыву себебинен ве малларындан арджлама япкъанлары ичюн, эркеклер къадынларнынъ ребери ве къорчалайдыдыр. Онынъ ичюн салиха къадынлар итааткъардыр. Аллаһнынъ озьлерини къорчалавына нисбетен гизлини (кимсе корьмесе де, намусларыны) къорчалайдыжылардыр. Баш къалдырувындан шубеленген къадынларынынъызгъа огют беринь, оларны тешеклерде янгъыз быракъынъыз ве (буларнен ёлгъа кельмеселер) дёгюнъ. Эгер сизге итаат этселер, артыкъ оларнынъ алейхине башкъа бир ёл къыдырмань; чюнки, Аллаһ юджедир, буюктир. *(Эркеклернинъ маддий ве маневий хусусиетлеринен икътисадий роллери оларнынъ аиле башы олуларыны табиий япкъан. Аиле кучюк бир джемиеттир. Джемиет тертипнен яшар. Тертип исе, бир реберни, бир идареджини зарурий таньыр. Ислямда девлет реберинден аиле реусине къадар эр идареджи иляхий талиматкъа коре арекет этмек, ёнетмек меджбуриетиндедир; о алда, оларгъа итаат – бу талиматкъа итаат демектир. Идаре этиджи я да этилиджи бу талиматтан тышкъа чыкъса, итаатсызлыкъ этсе, джеза тебикъ этилир. Бу ерде баас мевзусы олгъан зевдженинъ итаатсызлыгъдыр. Чаре оларакъ эвеля огют бермек, сонъ тешек айырмакъ ве даа сонъра да, дёгмек тевсие этильген. Къур'анны бизге теблигъ эткен Аз. Пейгъамбер (с.а.) ич бир вакъыт къадын дёгмегени киби, «Къадынны эшек дёгген киби дёгюп де, куннинъ сонъунда оны къойнунъызгъа алып ятувынъыз оладжакъ шейми?», буюраракъ, умметини тенбиелеген. Дёгмек джезасы къулланылгъан такъдирде, къадыннынъ джаныны якъмайджакъ ве вуджудында из къалдырмайджакъ шекильде япылувы да ифаде этильген. Шу алда таякъны Ислям кетирмеген, аксине оны енгиллетерек, ортадан къалдырмагъа ёнельгендир. Айрыджа, къадынгъа да, къоджасындан ишикетчи олувы алында, хакем ве акимге баиш урмакъ, акъкъыны къыдырмакъ имкяныны берген).*
35. Эгер къадын-къоджанынъ аралары бозулувындан къоркъсанъыз, эркекнинъ аилесинден бир хакем ве къадыннынъ аилесинден бир хакем ёллань. Булар барыштырмакъ истеселер, Аллаһ араларыны булыр; шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджи, эр шейден хабердар олуджыдыр.
36. Аллаһкъа ибадет этинь ве Онъа ич бир шейни ортакъ къошмань. Ана-бабагъа, акърабагъа, етимлерге, ёкъсулларгъа, якъын комшугъа, узакъ къомшугъа, якъын аркъадашкъа, ёлджугъа, эллеринъиз алтында олгъанларгъа (къул, джарие, хызметчи ве оларгъа бенъзегенлерге) эйи давранынъ; Аллаһ озюни бегенген ве даима макътанып тургъан кимсени севмез. *(Аллаһкъа къул олмакънынъ шарты бойле бир ахляккъа саип олмакътыр; къаба-саба, акъсыз, залым, хасис, эр кеске феналыкъ эткен ... кимселер ялынъыз базы ибадетлерни япмакънен Аллаһ къатында макъбул бир къул оламазлар).*
37. Булар – хасислик япкъан ве инсанларгъа да хасисликни тевсие эткен, Аллаһнынъ оларгъа лютфинден бергенини гизлеген кимселердир. Биз къафирлер ичюн алчалтыджы бир азап азырладыкъ.

38. Аллахкыа ве ахирет кунюне инанмагъанлары алда, малларыны инсанларгъа косьтериш ичюн сарф эткенлер де (ахиретте азапкыа огърарлар). Шейтан бир кимсеге аркъадаш олса, не фена бир аркъадаштыр о!
39. Аллахкыа ве ахирет кунюне иман этип де, Аллахнынъ оларгъа бергенлеринден (Онынъ ёлунда) арджласалар эди, не олур эди санки! Аллах оларнынъ вазиятини хакъкыы иле бильмекте.
40. Шубе ёкъ ки, Аллах зерре къадар акъсызлыкъ этмез. (Къулнынъ япкъан иши, эгер бир феналыкъ олса, онынъ джезасыны адалетле берир). Эйилик олса, оны къатлар (къат-къат арттырыр), озюнден де буюк мукъфат берир.
41. Эр бир умметтен бир шаат кетирген ве сени де оларгъа шаат оларакъ косьтерген вакътымызда аллары нидже оладжакъ!
(Бутюн пейгъамберлер умметлерине айны иман эсаларыны кетирген ве теблигъ эткенлер. Низам ве ахлякъ саасында исе -принциплер денъишювнен берабер- медений ве ичтимаий шартларгъа коре, шекиллер ве тебикъатлар денъишимекте. Сонъки пейгъамбер Мухаммед Мустафа (с.а.) инсанларнынъ илим ве медениетте энъ илери девирлеринде оларгъа ребер оладжакъ энъ къамиль динни кетирген ве теблигъ эткен. Пейгъамберлери кетирген иманны ве низамны денъиштирген я да инкяр эткенлер ахиретте махкеме оладжакъ ве пейгъамберлери де, олар алейхине шаатлыкъ этеджеклер. Хатему'ль-энбия (с.а.) исе, бутюн пейгъамберлернинъ лехинде шаатлыкъ этерек, оларны тасдикъ эйлейджек. Бухарийнинъ риваетине коре, Ресулуллах (с.а.) сахаби Ибн Месуддан онъа Къур'ан окъугъаныны истеген, онынъ: «О санъа эндирильгени алда, мен санъа окъуйджагъыммы?», дегени узерине: «Эбет, оны башкъасындан динълемек ошума кете», буюргъан. Ибн Месуд бундан сонърасыны бойле анълата: «Нисаа суресини окъудым. 41-нджи аетке (бу аетке) кельгенде, Ресулуллах (с.а.): «Шимдилик етер», деди, бир де бакътым ки, козьлеринден яшлар акъа).
42. Куфюр ёлуна сапып, пейгъамберни динълемегенлер о куню ернинъ тюбюне батырылмакъны истерлер ве Аллаһтан ич бир хаберни гизлеп оламазлар.
43. Эй, иман эткенлер! Сиз саргъош олгъанда -не сёйлегенинъзни бильгенге къадар- джюнюп олгъанда- ёлджу олгъан истисна- гъусул эткенге къадар, намазгъа якълашманъ. Эгер хаста олып я да бир ёлджулыкъ узеринде олсанъыз, я да сизден биринъиз аякъ ёлдан кельсе, я да къадынларгъа токъунып да (бу вазиятлерде) сув тапамасанъыз, о заман темиз бир топракънен тейеммум этинъ: юзьлеринъизге ве эллеринъизге сюринъ. Шубесиз, Аллах чокъ афу этиджи ве багъышлайыджыдыр. *(Абдест алмакъ ве гъусул япмакъ керек олгъан бир мусульман сув тапалмагъан такъдирде, топракъ ве ер юзи джынсындан бир шейнен тейеммум этер. Тейеммум эм абдест, эм де гъусул ерине кечер. Айрыджа, сувны къуланмагъа мани олгъан хасталыкъ, къоркъу, сувнынъ узакъта олувы киби базы узюрли вазиятлерде де тейеммумни джаиз япар).*
44. Озьлерине Китаптан насип берильгенлерге бакъсана! Сапыкълыкъны сатын алалар ве сизинъ де ёлдан чыкъманъызны истейлер.
45. Аллах душманларынъызны сизден даа яхшы билир. Акъикый бир дост оларакъ Аллах етерли. Бир ярдымджи оларакъ да, Аллах къафидир.
46. Еудийлерден бир къысмы келимелерни ерлеринден денъиштирилелер, тиллерини майыштырыр, букерек ве динге уджюм этерек (Пейгъамберге къаршы): «Эшиттик ве

къаршы кельдик», «Динъле, динълемез оладжакъ!», "Рааинаа" дерлер. Эгер олар «Эшиттик, итаат эттик, динъле ве бизни козет», деселер эди, шубесиз, олар ичюн даа хайырлы ве даа догъру оладжакъ эди; факъат куфюрлери (акъикъатны къабул этмеювлери) себебинен, Аллаһ оларны лянетлегендир. Артыкъ пек аз инанырлар. *(Еудийлер Аллаһнынъ оларгъа ёллагъан китапнынъ келиме ве джумлелерининъ ерлерини денъиштирген, маналарыны бозгъан, акъикъатларны ве бу арада Аз. Пейгъамбернинъ келеджегини мужделеген къысымларны гизлеген, бозгъан ве инкъар эткен эдилер. Ресулуллахнынъ заманында да ильк анда фена макъсатларыны белли этмейджек сёзлер къуланаракъ, оны тахкъыр ве кинлерини татмин этмек ёлуна кирьген эдилер. Месея, «Рааинаа» келимеси «Бизни козет» манасына келе, «айн»нынъ кесиреси бираз узатылып сёйленсе, «Рааинаа: бизим чобанымыз» манасыны бере. Иште, бунъа бенъзеген сёз оюнларынен, акъылларына коре, Пейгъамберни акъаретлей эдилер. Ает оларнынъ оюнларыны бозмакъта ве акъларында хайырлы оладжакъ ёлны косьтермекте).*

47. Эй, эхл-и китап! Биз бир такъым юзьлерни силип, тюм-тюз этерек, артларына чевирмеден, яхут оларны джума эртеси адамлары киби лянетелемеден эвель (давранаракъ), сизге кельгенлерни догъруламакъ узьре, эндиргенимизге (Китапкъа) иман этинъ; Аллаһнынъ эмри мытлакъа ерине келеджек. *(Аеттеки «себт» – еудийлерге коре, мукъаддес олгъан джумаэртеси кунюдир. Джумаэртеси адамлары – керекли олгъаны алда, джумаэртеси кунюне сайгъы косьтермеген, бу ве бунъа ошагъан гунахларындан толайы, лянетленген базы еудийлердир).*
48. Аллаһ озюне ортакъ къошулувыны асла багъышламаз; бундан башкъасыны, (гунахларны) истеген кимсеси ичюн багъышлар. Аллаһкъа ортакъ къошкъан кимсе буюк бир гунах (иле) ифтира эткен олур.
49. Озьлерини темизге чыкъаргъанларгъа не дерсинъ! Ёкъ, Аллаһ тилегенини темизге чыкъарыр ве ич кимсе къыл къадар акъсызлыкъ корьмез.
50. Бакъ, насыл да Аллаһ узерине ялан уйдуралар; ачыкътан-ачыкъ бир гунах оларакъ бу (оларгъа) етерли!
51. Озьлерине Китаптан насип берильгенлерни корьмединъми? Путларгъа ве батылгъа (танърыларгъа) иман этелер, сонъра да къяфирлер ичюн: «Булар Аллаһкъа иман эткенлерден даа догъру ёлдадыр», демектелер! *(Эхл-и китаптан Каа'б б. эль-Эшреф Мединеден Меккеге келе, мушириклерни Аз. Пейгъамбер ве мусульманлар алейхине провакция япаракъ, берабер корюшмеге чагъыра. Бу арада мушириклер: «Бизим динимиз хакъмы, ёкъса, Мухаммеднинъ диними, ангимиз догъру ёлдамыз?», деп сорайлар ве: «Сиз догъру ёлдасынъыз», джевабыны алалар. Юкъарыдаки ает бу адисе узерине назиль олгъан).*
52. Булар – Аллаһнынъ лянетлеген кимселеридир; Аллаһ рахметинден узакълаштыргъан (лянетли) кимселерине акъикъый бир ярдымджы тапалмазсынъ.
53. Ёкъса, оларнынъ мульктен (укюмранлыкътан) бир насиплери бармы? Ойле олса эди, инсанларгъа чегирдек филиси (къадар бир шей биле) бермез эдилер.
54. Ёкъса, олар Аллаһнынъ лютфинден берген шейлер ичюн инсанларга асед этелерми? Ойле исе, Ибрахим союна Китапны ве икметни бердик ве оларгъа буюк бир укюмранлыкъ бахш эттик.

55. Олардан бир къысмы Ибрахимге инанды, кимиси де ондан юзь чевирди; (оларгъа) къавурыджы бир атеш оларакъ джеэннем етерли.
56. Шубесиз, аетлеримизни инкяр эткенлерни, кунь келеджек, бир атешке сокъаджакъмыз; оларнынъ терилери пишип, аджджы дуймаз алгъа кельгенинен, терилерини башкъа терилернен денъиштирмиз ки, аджджыны дуйсынлар! Аллаһ даима усьтюн ве хахимдир.
57. Инанып, яхшы ишлер япкъанларны да, ичинде эбедиен къалмакъ узьре киреджек, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге сокъаджакъмыз. О ерде олар ичюн тертемиз чифтлер бар ве оларны къою (татлы) бир кольгеге къоярмыз.
(Бу ерге къадар маналарыны бердигимиз 13 ает муширик, путперест, эхл-и китап... къафирлернинъ психологияларыны талиль этерек, давранышларынынъ себеблерини ве акъибетлерини ачыкъ бир шекильде ортагъа къоя ве му'минлернинъ ибрет алувларыны истей).
58. Аллаһ сизге, мытлакъа эманетлерни ляйкъь олгъанларгъа берювинъизни ве инсанлар арасында укюм эткен вакътынъызда, адалетнен укюм этювинъизни эмир эте. Аллаһ сизге не къадар гузель огютлер бермекте! Шубесиз, Аллаһ эр шейни эшитиджи, эр шейни корюджидир.
(Аетнинъ эманет ве адалетке риаат эмири эбедий ве муим бир дестюр олмакънен, гузель бир назиль себеби бар: Аз. Пейгъамбер (с.а.) Меккени фетх эткенинен, Кябеге бакъкъан Осман б. Талха къапыны килитлеген, Кябенинъ узерине чыкъкъан ве анахтарны бермекни ред этерек: «Сенинъ пейгъамбер олгъанынъны бильсе эдим, оны берир эдим», деген. Аз. Али анахтарны зорлап ондан ала, къапуны ача, Аз. Пейгъамбер ичери кирип, эки рекят намаз къыла, чыкъкъанынен, эмджеси Аббас анахтарны ве шеревли бир вазифе олгъан незаретчиликни озюне берилювини истей. Иште, бу мунасебетнен юкъарыдаки ает назиль ола. Эфендимиз Аз. Алиге «анахтарны эски вазифелиге бермесини ве ондан афу истемесини» эмир эте. Бу вакъиа Осман б. Талханынъ да мусульман олувына себеп ола).
59. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа итаат этинъ. Пейгъамберге ве сизден олгъан улульэмирге (идареджилерге) де итаат этинъ. Эгер бир хусуста анълашмазлыкъкъа тюшсенъиз - Аллаһкъа ве ахиретке акъикъатен инансанъыз- оны Аллаһкъа ве Ресулгъа алып барынъ (оларнынъ талиматына коре аль этинъ); бу, эм хайырлы, эм де нетидже нокътаи назарындан даа гузель.
60. Санъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенлерге инангъанларыны илери сюръгенлерни коръмединъми? Тагъуткъа инанмамалары оларгъа эмир олунгъаны алда, Тагъутнынъ огюнде муакемелешмек истейлер. Албуки, шейтан оларны темелли саптырмакъ истей.
(Бундан эвельки ает мусульманларнынъ бильги ве укюм менбаларыны сыралагъан, сонърадан «Китап, Суннет, Иджма ве Къыяс» шеклинде менбаларнынъ темелини берген, анълашмазлыкъ чыкъса, аль этилювининъ, бу менбаларгъа баш уруларакъ, аранылувыны эмир эткен эди. Бунъа бакъамадан, бир мунафыкънынъ душманына: «Ресулуллах ерине Каа'б б. эль-Эшрефке баш урайыкъ», деюви бу аетнинъ назиль олмасына себеп олды, ает эр ерде ве эр заман орънеги булунгъан мунафыкъларнынъ юзь перделерини йырткъандыр. Тагъут - Хакъны танымайып, акъылдан азгъан ве сапыкъ эр бир адамгъа ве кучъке берильген аддыр. Шейтангъа да бу себептен таагъут денильген. Бу ве бундан сонъки

беш аетнинъ юкъарыда зикр этильген назиль олув себеби бу келименинъ манасыны анълатувда ярдымджы олур).

61. Оларгъа: Аллаһнынъ эндиргенине (Китапкъа) ве Ресулгъа келинъ (оларгъа баш урайыкъ), денильген вакъытта мунафыкъларнынъ сенден яхшыджа узакълашкъанларыны корерсинъ.
62. Эллеринен япкъанлары себебинден, башларына бир фелякет кельгенинен, аман биз ялынъыз эйилик этмек ве узлаштырмакъ истедик, дие емин этерек. санъа насыл келирлер!
63. Олар, Аллаһ къальплериндекини билъген кимселеридир; оларгъа итибар этме, озьлерине огют бер ве оларгъа озьлери акъкъында тесирли сёз сёйле.
64. Биз эр бир пейгъамберни -Аллаһнынъ изнинен- анджакъ озюне итаат этилюви ичюн ёлладыкъ. Эгер олар озьлерине зулум эткен вакъытларында санъа кельселер де, Аллаһтан багъышланмакъны тилеселер, Ресул да олар ичюн истигъфар этсе эди, Аллаһны зиядесинен афу этиджи, имаеджи булур эдилер.
65. Ёкъ, Раббинъе ант олсун ки, араларында чыкъкъан анълашмазлыкъ хусусында сени хахим эттик, сонъра да берген укминъден ичлеринде ич бир сыкъынты дуймайып, (оны) там манасынен къабул этмегендже, иман этмезлер.
(Иман къуру бир сёзден ибарет дегиль; гонъюлден багъланмакъ, инанмакъ ве къабул этмектир. Эм «Аллаһ ве Ресулуна инандым» деп, эм де укюмлерине разы олмамакъ – типик мунафыкълыкъ аляметидир. «Шериат кескен пармакъ агъырмаз» денильген; агъырмаз, чюнки, му'миннинъ юрегинде о агърыны унуттыраджакъ къадар бир буюк иман бардыр).
66. Эгер оларгъа озюнъизни ольдюринъиз я да юртларынъыздан чыкъынъыз, дие эмир эткен олса эдик, араларындан пек азы истисна, буны япмаз эдилер. Эгер озьлерине берильген огютни ерине кетирселер эди, олар ичюн эм даа хайырлы, эм де (иманларыны) даа пекиштириджи олур эди.
67. О вакъыт, эльбетте озьлерине нездимизден буюк мукъяфат берир эдик.
68. Ве оларны дос-догъру бир ёлгъа къавуштырыр эдик.
(Аз. Айшенинъ анълаткъанына коре, бириси Ресулуллахкъа келип, бойле деген эди: «Эй, Аллахнынъ Ресулы! Сени озюмден, бала-чагъамдан даа зияде севем. Эвимде олгъанда хатырлагъанымнен, сабыр эталмайым, аман келип сени корем. Меним ве сенинъ оледжегимизни тюшюнгенимнен, анъладым ки, сен дженнетке кирьген вакътынъда, пейгъамберлернен берабер, юдже макъамларгъа чыкъарыладжакъсынъ, мен исе, дженнетке кирьсем биле, заныма коре, сени коралмайджам!». Аз. Пейгъамбер бу самимий кедерленювге джевап бермеген, беклеген. Шу ает назиль олды:)
69. Ким Аллаһкъа ве Ресулуна итаат этсе, иште, олар Аллаһнынъ озьлерине лютфлерде булунгъан пейгъамберлер, сыддыкълар, шейтлер ве салих кишилернен берабердир. Булар не гузель аркъадаштыр!
70. Бу лютф Аллаһтандыр. Билиджи оларакъ Аллаһ етерли.
71. Эй, иман эткенлер! Тедбиринъизни алынъ; болюк-болюк дженкке чыкъынъ, яхут (керек олгъанда) топтан дженклешинъ.
(Барышыкъ ичинде яшамакъ арзу этилир бир шей олмакънен берабер, тарих боюнджа девамлы керчеклеикени корюльмеген. Узун теджрибелерден сонъ, сулх, аят ве тертип истегенлернинъ анджакъ дженкке азыр олмакънен буны эльде эте биледжеклери

анълашылгъан. «Азыр ол дженкке» эгер истер исенъ сулъх-и саях", денильген. Ислям динге уйгъун мудафаа ичюн ер юзюнден зулумны, баскъынджылыкъны ортадан къалдырмакъ, акъикъий дин ве виджан урриетини темин этмек ичюн дженкке изин берген, мусульманларны джихадгъа чагъыргъан. Мусульманларнынъ вазифеси – эр вакъыт дженкке азыр олмакъ, факъат акълы себеп олмагъандже, оны япмамакъ, азырлыкънен сулъхны теминлемектир).

72. Аранъызда базылары бар ки (джихад меселесинде) пек агъырдан къыбырдарлар. Эгер сизге бир фелякет кельсе: «Аллаһ манъа лютф этти де, оларнен берабер дегиль эдим», дер.
(Бу ерде «агъырдан къыбырдарлар" денильген кимселер чешит баанелернен дженкке къатылмакъ истемеген, къатылгъанлары да мани олмагъа аркет эткен мунафыкълардыр).
73. Эгер Аллаһтан сизге бир лютф кельсе -санки сизнен онынъ арасында (захирий) бир достлукъ ёкъ киби- «Кешке оларнен берабер олса эдим де, мен де буюк бир мувафакъиет къазансам эди!», дер.
74. О алда, дюнья аятыны ахирет къаршылыгъында саткъанлар, Аллаһ ёлунда дженклешсинлер. Ким Аллаһ ёлунда дженклешир де, ольдюрелир я да гъалип келир исе, биз онъа якъында буюк бир мукафат береджекмиз.
75. Сизге не олды да, Аллаһ ёлунда ве: «Раббимиз! Бизни, халкъы залым бу шеърден чыкъар, бизге тарафындан бир саип ёлла, бизге къатындан бир ярдымджы ёлла!", деген заваллы эркеклер, къадынлар ве балалар огърунда дженклешмейсинъиз!
(Меккенинъ фетхинден эвель о ерде къалып, Мединеге кочалмагъан мусульманлар залым, муширик меккеллерден буюк эскенджелер коръген, джефалар чеккен ве Аллаһкъа ялвараракъ, Ондан ярдымджы ёлланылмасыны тилеген эдилер. Ает бунъа ишарет этмекнен берабер, дюньянынъ не еринде олса олсун, зулум ве акъсызлыкъкъа огърагъан чаресизлерге мусульманларнынъ ярдым этювлерини ве керек олса, олар огърунда дженклешювлерини истемекте).
76. Иман эткенлер Аллаһ ёлунда дженклеширлер, инанмагъанлар исе, тагъут (янълыш давалар ве шейтан) ёлунда дженклеширлер. О алда шейтаннынъ достларына къаршы дженклешинъ; шубе ёкъ ки, шейтаннынъ къургъан тертиби зайыфтыр.
77. Оларгъа эллеринъизни дженктен чекинъ, намазны къылынъ ве зекятны беринъ, денильген кимселерни коръмединъми? Сонъра оларгъа дженк фарз къылынгъанынен, араларындан бир топу аман Аллаһтан къоркъкъан киби, атта даа зияде бир къоркъунен, инсанлардан къоркъмагъа башладылар да: «Раббимиз! Дженкни бизге ничюн яздынъ! Бизни якъын бир вакъыткъа къадар кечиктирсенъ (даа бир муддет дженкни фарз къылмасанъ) олмаз эдими?», дедилер. Оларгъа де ки: «Дюнья менфааты муим дегиль, Аллаһтан коркъкъанлар ичюн ахирет даа хайырлыдыр ве сизге къыл къадар акъсызлыкъ этильмез».
78. Не ерде олсанъыз олунъ, олюм сизге етишир; сарп ве сагълам къалелерде олсанъыз биле! Озьлерине бир яхшылыкъ токъунса «Бу Аллаһтан» дерлер; башларына бир яманлыкъ кельгенде де, «Бу сенден», дерлер. «Эписи Аллаһтандыр», де. Бу адамларгъа не ола ки, бир тюрлю лаф анъламайлар!
79. Санъа кельген яхшылыкъ Аллаһтандыр. Башынъа кельген фенолыкъ исе, нефсинъдендир. Сени инсанларгъа эльчи ёлладыкъ; шаат оларакъ да Аллаһ етерли.
(Бу эки ает бирликте дегерлендирилъгенде, Ислямнынъ хайыр, шерр, къаза ве такъдир

(къадер) мевзуларындаки инанч ве тюшюнджесине ышыкъ туткъаны корюлир. Инсанлар умумиетле эльде эткен мувафакъителерни ве эйи нетиджелерни озьлерине (я да инангъанлар Аллаһкъа) мал этерлер. Фелякет, яманлыкъ ве мувафакъиетсизликлерни юклемеге бирисини къыдырырлар; озьлерини къыйнамакъ ве къабаатламакътан къачынырлар. Алубки, эр шейни яраткъан Аллаһтыр; эр шей Онынъ такъдири ве къудрети иле бар олур. Анджакъ, Аллаһ ич бир кимсе ичюн догърудан-догъругъа фелякет ве яманлыкъкъа разылыкъ косьтермез; къул ишлеген эр гунах, къабаат ве яманлыкъта шахсен озь ирадеси девреге кирер ве Аллаһ къулны ойле истегени ичюн, ирадесини о ёлда сарф эткени ичюн, ойле яратыр. Бу алда къул къасиптир; хакъ этер, мурат этер, Аллаһ халикътир; къулны ирадесине коре яратыр).

80. Ким Ресулгъа итаат этсе, Аллаһкъа итаат эткен олур. юзь чевиргенге кельгенде, сени оларнынъ башына бекчи ёлламадыкъ!
81. «Баш усътюне» дерлер, амма янынъдан айырылгъаннен, олардан бир къысмы сенинъ дигенинъден башкъасыны гизлиден къурар. Аллаһ да оларнынъ гизли къургъанларыны язар. Сен оларгъа итибар этме ве Аллаһкъа таян; санъа векиль оларакъ Аллаһ къафидир. *(Инангъанлары алда, ойле корюнген мунафыкълар Ресулуллахнынъ узурьнда олгъанда, о не айтса, къабул эте ве итааткъар корюне; узурьндан чыкъып, озь башларына къалгъанда, алельхусус, геджелери гизли планлар ве тузакълар азырлай эдилер).*
82. Аля Къур'ан узеринде кереги киби тюшюнмейджеклерми? Эгер о Аллаһтан башкъасы тарафындан кельген олса эди, онда бир чокъ уйгъунсызлыкъ тапар эдилер. *(Къур'ан-ы Керим эм ифаде нокътаи назарьндан, эм мана ве укюм нокътаи назарьндан, бир бутюнлик арз этмекте. Инсанларнынъ сёйлеген сёзлери, гузеллик ве тертип нокътаи назарьндан, даима бир чешиит олмаз. Язгъаннынъ ве сёйлегеннинъ ичинде олгъан вазиет ве шартларгъа коре денъишир. Къур'аннынъ ифаде ве услуби исе, баштан сонъунадже мисальсиз бир гузеллик ве тертип ичиндедир. Бу сёзлер къаврагъан мана, укюм ве хаберлер де, яратылышындан эбедиетке къадар аля эр шейге мунасебетте олгъаны алда, там бир уйгъунлыкъ, бутюнлик, сихатлик ве уймакъ истемекте. Ялынъыз буларны тюшюнемек ве тасдикъ этмек биле, Къур'ан-ы Керимнинъ инсан эсери олмагъаныны, Аллаһтан кельгенини анъламакъ ичюн етерлидир).*
83. Оларгъа ишанч я да къоркъугъа даир бир хабер кельгенинен, аман оны яярлар; албуки, оны Ресулгъа я да араларьнда ребер кимселерге алып барсалар эди, оларнынъ арасьндан ишнинъ ич юзюни анълагъанлар онынъ не олгъаныны билир эдилер. Аллаһнынъ сизге лютфи ве рахмети олмаса эди, пек азынъыз истисна, шейтангъа уйып кетер эдинъиз.
84. Артыкъ Аллаһ ёлунда дженклешюв. Сен озюнъден башкъасы (себеби иле) месуль тутулмазсынъ. Му'минлерни де тешвикъ эт. Бельки, Аллаһ къафирлернинъ кучюни эксильтир (кучьлеринен сизге зарар берювлерининъ огюни алыр). Аллаһнынъ кучю даа четин ве джезасы даа шиддетлидир.
85. Ким яхшы бир ишке вастаджылыкъ япса, онынъ да о иштен бир насиби олур. Ким яман бир ишке вастаджылыкъ япса, онынъ да ондан бир пайы олур. Аллаһ эр шейнинъ къаршылыгъыны бериджидир. *(Джемиеет аяты бир чокъ алда вастаджылыкъны талап этер. Озюнден вастаджы олувы истенильген кимсе неге вастаджы олгъанына дикъкъат этмеге меджбурдыр;*

чюнки, нетиджесден онынъ да, гунах-савап, файда-зарар нокътаи назарындан, пайы оладжакъ).

86. Бир селям иле селямлангъан вакътынъызда, сиз де ондан даа гузели иле селялашынъ; яхут айнысынен къаршылыкъ беринъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейнинъ эсабыны арайыджыдыр.
(Селям мусульманлар арасында севги ве барышны темин эткен, мевджут севги ве самимиятти арттыргъан гузель бир вастадыр. Селямны берген, севги ве яхшы ниетини ифаде этювде биринджи олгъанындан, селямны алгъан да, бир-эки келиме зиядесинен джевап беререк, бу гузель давранышкъа къаршылыкъ бермелидир).
87. Аллаһ -ки ондан башкъа ич бир танъры ёкътыр- эльбетте, сизни къыямет куню топлайджакъ, бунда асла шубе ёкътыр. Сёз нокътаи назарындан Аллаһтан даа догъру ким бар!
88. Сизге не олда да, мунафыкълар акъкъында эки топкъа айырылдынъыз? Албуки, Аллаһ оларны, кенди якъанлары себебинден, баш ашагъы этти (куфюрлерине дёндюрдю). Аллаһнынъ саптыргъаныны догъру ёлгъа кетирмек истейсинъизми? Аллаһнынъ саптыргъан кимсеси ичюн асла (догъругъа) ёл тапалмазсынъ.
(Аллаһ пейгъамберлер ве китаплар ёлларакъ, инсанларнынъ акъыл ве ираделерине ярдымджы олгъан, оларгъа хидаетни, ёлларнынъ энъ догърусыны косьтерген, онъа давет эткен. Бутюн буларгъа рагъмен, акълыны терс чалыштыргъан ве сапыкъ ёлларгъа ирадесинен ёнельген кимселернинъ сапувларына да изин берген, ираделерине уйгъун нетиджени яраткъан. Аллаһнынъ саптырувы бу манададыр ве бу къадар инаетке рагъмен, сапкъанларны кимсе ёлгъа кетиралмаз).
89. Сизинъ де, озълери киби, инкяр этювинъизни истедилер ки, оларнен бир оласынъыз. О алда Аллаһ ёлунда кочъ эткенге къадар, олардан ич бирини дост тутманъ. Эгер юзь чевирселер, оларны якъаланъ, туткъан еринъизде ольдюринъ ве ич бирини дост ве ярдымджы эдинменъ.
90. Анджакъ оларнен аранъызда анълашув олгъан бир топлумгъа сыгъынгъанлар яхут не сизнен, не де озъ топлумларынен дженклешмек (истмегенлернинъ)тен юреклери сыкъыларакъ, сизге кельгенлер истисна. Аллаһ истесе эди, оларны башынъызгъа бея этер эди де, сизнен дженклешир эдилер. Артыкъ олар сизни быракъып, бир тарафкъа чекилир де, сизнен дженклешмезлер ве сизге барыш теклиф этселер, бу вазиетте Аллаһ сизге оларнынъ алейхинде бир ёлгъа киръмек акъкъы бермегендир.
91. Эм сизден, эм де озъ топлумларындан эмин олмакъ истеген башкъаларыны да, тападжакъсынъыз. Булар эр не заман фитнеге алып барылсалар, онъа баш ашагъы даларлар (далдырылырлар). Эгер сизден узакъ турмасалар, сулх теклиф этмеселер ве эллери чекмеселер, оларны якъаланъ, туткъан еринъизде ольдюринъ. Иште, олар узерине сиз ичюн ачыкътан-ачыкъ изин бердик.
(Бу аетлерде баас мевзусы олгъан къафирлер Мединеден тыштаки мунафыкълардыр. Буларнынъ бир къысмы Меккеде къалгъан, иджрет этмеген ве мушириклернен ишибирлиги якъан эдилер; булар мусульманларнынъ душманы олгъанлары ве оларгъа къаршы дженклешкенлери ичюн, олгъан ерлеринде ёкъ этиледжек эдилер. Бир къысмы мусульманларнен араларында уджюм этмемезлик анълашуву олгъан топлумларгъа сыгъынгъанлар, дигер бир къысмы да, эм мусульманларнен, эм де озъ топлумларынен дженклешмек истемейип, тарафсызлыкъны макъбул корьгенлер ве мусульманларнен

сулх япмагъа, яхшы кечинювге мейиллик косьтерген эдилер. Бу сонъки эки къысым озь алларына быракъыладжакъ, оларнен дженклешилмейджек).

92. Янълышлыкънен олувы истисна, бир му'миннинъ бир му'минни ольдюрмеге акъкъы оламаз. Янълышлыкънен бир му'минни ольдюрген кимсенинъ, му'мин бир къул азат этюви ве ольгеннинъ аилесине теслим этиледжек бир акъ берюви керек. Мегер ки, олюнинъ аилеси о акъны багъышласа. (Бу такъдирде диет бермез). Эгер ольдюрильген му'мин олгъаны алда, сизге душман олгъан бир топлумдан исе, му'мин бир къул азат этюви лязим. Эгер озьлеринен аранъызда анълашув олгъан бир топлумдан исе, аилесине теслим этиледжек бир диет ве бир му'мин къулы азат этмек керек. Буларны тапалмагъан кимсенинъ Аллаһ тарафындан тевбесининъ къабулы ичюн эки ай бир-бири артындан ораза тутувы лязим. Аллаһ эр шейни билиджидир, икмет саибидир.

93. Ким бир му'минни къасттан ольдюрсе, джезасы – ичинде эбедиен къаладжакъ джеэннемдир. Аллаһ онъа гъадап эткен, оны лянетлеген ве онынъ ичюн буюк бир азап азырлагъандыр.

(Ислям джеза укъукъуна коре, бир мусульманны акъсыз ерде ве билерек ольдюрген кимсенинъ джезасы къасастыр, яни олюм джезасыдыр. Буны афу этмек акъкъы ялынъыз ольдюрильгеннинъ аилесине аиттир; олар истесе, къасас ерине диет (акъ) талап этерлер, ве истеселер, эр экисини де багъышларлар. Бу такъдирде, девлетнинъ тазир ёлунен -даа енгиль бир шекильде- джезаландырувгъа акъкъы бар. Къасаснен багълы ает 2-нджи суредде (178-179) кечти . Бу ердеки ает исе, маневий ве ухревий джезаны анълатмакъта. Бир му'минни янълышлыкънен, меселя, ав айваны зан этерек я да дженкчи душман санаракъ... ольдюрген кимсенинъ де маддий ве маневий джезалары бар; бу джезалар олю менсюп олгъан топлумгъа коре денъишир. Олюнинъ аилеси мусульман исе, ольдюргенге эки джеза берилер: 1). Олюнинъ аилесине береджек диет; бу да юз деве я да бунынъ баикъа маллардан къаршылыгъы къадар бир вергидир. Диетни ольдюргеннинъ аилеси одер, оларнынъ кучю етмесе, девлетке мураджаат этер, малиенинъ одемесини талап этерлер. 2. Янълышлыкънен олса да, бир инсанны гъайып эткени ичюн, бир му'мин къулы урриетке къавуштырмакъ суретинен, топлумгъа иляве этеджек урь бир аяттыр. Къул азат этмеге кучю етмегенлер исе, эки ай бир-бири артындан ораза тутарлар. Олюнинъ аилеси мусульманларгъа душман бир топлум исе, оларгъа мал беререк, къуветлендирмек мусульманларнынъ алейхине оладжагъы ичюн, акъ оденмез).

94. Эй, иман эткенлер! Аллаһ ёлунда дженкке чыкъкъан вакътынъызда яхшы анълап динъленъ. Сизге селям бергенге, дюнья аятыннынъ кечиджи менфаатына козь тикерек: «Сен му'мин дегильсинъ», деменъ. Чюнки, Аллаһнынъ къатында эсапсыз гъаниметлер бар. Эвельден сиз де бойле экенде, Аллаһ сизге лютф этти; о алда яхшы анълап динъленъ. Шубесиз, Аллаһ бутюн япкъанларынынъыздан хабердардыр. (Бир уджюм сырасында душман больгесинде булунгъан бир адам: «Ляа иляаһе иллаллааһ Мухаммедун Ресулуллааһ», деп мусульманларгъа селям бергени алда, Усааме б. Зейд тарафындан -къоркъудан бойле япты беллеп- къатль этильген ве сюрюси запт этильген эди. Уджюм дёнюви, вакъиа Ресулуллаахкъа хабер берильгенинен, о чокъ кедерленген, иддетленген ве: «Юрегини ярып бакътынъыз да, къоркъудан ольгенини анъладынъызмы!», дие серт джевап берген эди. Усааменинъ пешман олувы ве ялварувы узерине аз. Пейгъамбер онынъ ичюн истигъфар эткен, Усаамеге бир къул азат этювини эмир эткен).

95. Му'минлерден -узюрлилерден гъайры- отургъанларнен маллары ве джанларынен Аллаһ ёлунда джихад эткенлер бир олмаз. Аллаһ маллары ве джанларынен джихад эткенлерни, дереджеси ноъктаи назарындан, отургъанлардан усътюн этти. Герчи Аллаһ эписине де гузеллик (дженнет) ваде эткендир; амма муджахидлерни отургъанлардан чокъ буюк бир эджирнен усътюн эткен.
96. Озюнден дереджелер, багъышлама ве рахмет бергендир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
97. Озьлерине языкъ эткен кимселерге мелеклер джанларыны алгъанда: «Не иште эдинъиз!», дедилер. Олар: «Биз ер юзюнде чаресиз эдик», дие джевап бердилер. Мелеклер де: «Аллаһнынъ ери кениш дегиль эдими? Иджрет этсенъиз эди, я!», дедилер. Иште, оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир; о ер не фена бир барыладжакъ ер.
98. Эркеклер, къадынлар ве балалардан (акъикъатен) аджиз олуп, ич бир чареге кучю етмегенлер, ич бир ёл тапалмагъанлар истиснадыр.
99. Иште, оларны, бельки, Аллаһ афу этер; Аллаһ чокъ афу этиджидир, багъышлайыджыдыр.
100. Аллаһ ёлунда иджрет эткен кимсе ер юзюнде бараджакъ бир чокъ гузель ер ве боллукъ (имкян) тапар. Ким Аллаһ ве Ресулы огърунда иджрет этерек, эвинден чыкъса, сонъ озюне олюм етишсе, артыкъ онынъ мукъяфаты Аллаһтандыр. Аллаһ да чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
(Мединеде иджреттен эвель мусульманлар буюк азаплар, эскенджелер ве сыкъынтылар чеккен, бу себепнен бир къысмы Хабешистангъа кочъкен эдилер. Милядий 622 сенеси Аз. Пейгъамбер ве асхабы Мединеге кочътилер. Аллаһ ве Ресулы огъруна эр шейлерини кериде къалдырдылар, Мединеде яп-янъы бир топлум ве девлет тешкиль эттилер. О андан итибарен куфюр ве ширк укюм сюрген ерлерден Мединеге иджерт фарз олды; акъикъатен чаресиз, кучъсюз ве бильгисиз олгъанлардан гъайры, къалгъан эр бир мусульман иджрет иле мукеллеф этильди. Кочюв имкянлары олгъаны алда, иманларыны къуртармагъа ве Ислям девлетини къуветлендирмеге чапмайып, эвини-баркъыны, юртуны, къадыныны, достуны, мал ве мулъкюни къыймагъанларнынъ ве чаресизлик манасынен вазиетни идаре эткенлернинъ фаджисалы акъибетини ает тасвир этмекте. Булардан сонъ сырасынен керчектен аджиз олгъанлар, иджретке тешеббюс этип де, Мединеге баралмайып, ёлда ольгенлер ве иджрет юртуна къавушкъанлар келир. Бухарий ривает эткен бир хадиске коре, Мекке фетхинден сонъ иджрет этюв меджбуриети ортадан къалдырылгъан. Анджакъ ает, шартлар авдет этсе, иджрет этюв меджбуриетининъ де авдет этеджегине ишареттир).
101. Ер юзюнде сеферге чыкъкъан вакътынъызда къяфирлернинъ сизге феналыкъ этювлеринден сакъынсанъыз, намазны къысалтувынъызда сизге бир гунах ёкътыр. Шубесиз, къяфирлер сизинъ ачыкътан-ачыкъ душманынъыздыр.
102. Сен де араларында булунып, оларгъа намаз къылдыргъан вакътынъда, олардан бир къысмы сеннен берабер намазгъа турсынлар, сияларыны (янларына) алсынлар, бойледже, (намазны къылып) седжде эткенлеринде, (дигерлери) артынъызда олсунлар. Сонъра аля намазыны къылмагъан (о) дигер группа келип, сеннен берабер намазларыны къылсын. Ве олар да мукъайтлыкъ тедбирлерини ве сияларыны алсынлар. О къяфирлер истерлер ки, сиз сияларынъыздан ве эшьянъыздан гъафиль олсанъыз да, усътюнъизге бирден бастырсалар. Эгер сизге ягъмурдан бир эзиет олур яхут хаста олсанъыз, сияларынъызны быракъувынъызда сизге гунах ёкътыр. Кене де

тедбиринъизни алынъ. Шубесиз, Аллах кяфирлер ичюн алчалтыджы бир азап азырлагъандыр.

103. Намазны битирген сонъ да, аякъ усьтюнде, отургъан алда ве янбаш узеринде ятаракъ (даима) Аллахны анъынъ. Узургъа къавушкъанынъызнен де, намазны дос-догъру къылынъ; чюнки, намаз му'минлер узерине вакъытлары белли бир фарздыр.
*(Бу учъ ает ёлджулыкъта ве телюкели вазиетлерде намазнынъ насыл къылынувыны анълата. Суннет ве тедебикъаттан анълашылгъанына коре, ёлджулыкъ алында дёрт рекятлы намазларны къыскъартып, эки рекят къылынувы ичюн душман телюкеси шарт дегиль. Сексен иле докъсан километрлик бир месафени кечмек узьре, ёлгъа чыкъкъан эр бир мусульман бу изинден файдаланыр. Душман я да бекленильген телюке къаршысында къылынъган фарз намазнынъ аетте эки рекят оларакъ тариф этилюви ордунынъ айны вакъытта сеферий олувындандыр. Бу вазиетте джемаатнен намазнынъ насыл къылынувы мевзусында эки чешит тадебикъат бар. Ханефийлерге коре, бирликлернинъ бир къысмы душман къаршысында тургъанда, дигер къысмы келип, имамнынъ артында намазгъа турар, биринджи рекят тамам олгъанынен, ерлерине барырлар экинджи къысым келир ве имамнен бир рекят да олар къылар, бирниджилернен ер денъиширлер. Бу сырада имамнынъ намазы тамамланыр. Булар имамнынъ артында тургъан киби (окъумадан) намазларыны тамамлар ве ерлерине барырлар. Дигер къысым исе, келерек я да ерлеринде -къалгъан рекятны къылгъаны киби- окъуяракъ, намазларыны тамамларлар. Шафий ве Маликийлерге коре, биринджи группа имамнен ильк рекятны къылгъанынен, имам экинджи рекятнынъ къыямында беклер, булар намазларыны тамамлап, ерлерине кетерлер ве экинджи группа келир, имамнен бир рекят къылар, имам сонъ отурышта оларны беклер, къалкъып бир рекят даа къыларлар ве имамнен берабер селям берирлер.
 Намаз энъ буюк зикрдир. Аллахны анъув шекиллеринден энъ мукеммелидир. Акълы еткен кимсе ичюн оны терк этмекнинъ аман ич бир узюри ёкъ. Тарлыкъ вакъытларында рухсетлер ве къолайлыкълар бар. Кенишлик ве узур заманларында исе, вакъыт ве эркъанына риает этювнен там оларакъ къылыныр. Аллахны анъмакъ ялынъыз намазгъа аит олмамалы, мусульман эр анги алында Аллахны анъмакътан гъафиль олмамалы).*
104. О (душман) топлулукъны такъип этювде тенбеллик косътерменъ. Эгер сиз азап чекмекте исенъиз, олар да сизинъ чеккенинъиз киби азап чекмектелер. Бунынъ усьтюне сиз Аллахтан оларнынъ умют этмеген шейлерни умют этесинъиз. Аллах илим ве икмет саибидир.
105. Аллах санъа косътерген шекильде инсанлар арасында укюм этерсинъ деп, санъа Китапны хакъ иле эндирдик; хаинлер тарафындан олма!
106. Ве Аллахтан магъфирет исте, чюнки, Аллах чокъ багъышлайыджы, зиядесинен мерхаметлидир.
107. Озьлерине хиянет эткенлерни къорчалама; чюнки, Аллах хаинликни меслек эткен гунахкярларны севмез.
108. Инсанлардан гизлер де, Аллахтан гизлемезлер. Албуки, геджелейин Онынъ разы олмагъан сёзюни тизгенде, О, оларнен берабер эди. Аллах япкъанларыны къушатыджыдыр (Онынъ ильминден ич бир шейни гизлеп олалмазлар).
109. Айды, сиз дюнья аятында оларгъа тарафдар олып къорчаладынъыз, я къыямет куню Аллахкъа нисбетен оларны ким къорчалайджакъ. Яхут оларгъа ким векиль оладжакъ?

110. Ким бир феналыкъ япар яхут нефсине зулум этер де, сонъ Аллаһтан магъфирет истер исе, Аллаһны чокъ багъышлайдыджи ве мерхаметли буладжакъ.
111. Ким бир гунах къазанса, оны анджкъ озъ зарарына къазангъан олур. Аллаһ эр шейни билиджи, буюк икмет саибидир.
112. Ким къасттан я да къастсыз бир гунах къазаныр да, сонъ оны бир къабаатсызнынъ усьтюне атса, мытлакъа, буюк бир ифтира ве ачыкътан-ачыкъ бир гунах къазаныр.
113. Аллаһнынъ санъа лютфи ве мерхамети олмаса эди, олардан бир топу сени саптырмагъа азырлангъан эди. Олар ялынъыз озьлерини саптырырлар, санъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ санъа Китапны ве икметни эндирген ве санъа бильмегенинъни огреткендир. Аллаһнынъ лютфи санъа керчектен буюк олгъандыр.
(Бу аетлернинъ ибрет бериджи бир келиш себеби бар. Мединелилерден Зафер огъуллериндан Ту'ме бир къомишусынынъ зырхыны чалгъан, бир мешин ун торбасына къоюп кетирген, бир еудийнинъ эвинде гизлеген. Албуки, торба тешик экен ве бу тешиктен акъкъан ун зырхнынъ эвель Ту'менинъ эвине къадар кельгенини, сонъ еудийнинъ эвине кеткенини бильдире. Ту'мени сыкъыштыралар, мусульман олгъанына рагъмен, чалмагъанына емин эте. Еудийни соргъугъа чекелер. О да: «Буны манъа Ту'ме берди», дей ве базы еудийлер бунъа шаатлыкъ этелер; Зафер огъуллеры, аиле намусы ичюн, келип Ресулуллахкъа «Ту'мени азат эттирге» исрар этелер. Аз. Пейгъамбер де бу вазиет ве Ту'менинъ емини узеринде тюшюне, аркъасындан юкъарыда маналары окъулгъан аетлер эне).
114. Оларнынъ фысылдашувларынынъ бир чокъунда хайыр ёкътыр. Анджакъ бир садакъа яхут бир эйилик, яхут да инсанларнынъ арасыны тюзельтмек истеген(нинъ фысылдашуву) истисна. Ким Аллаһнынъ ризасыны эльде этмек ичюн буны япса, биз онъа якъында буюк бир мукъфат береджекмиз.
115. Озю ичюн догъру ёл белли олгъандан сонъ, ким Пейгъамберге къаршы чыкъар ве му'минлернинъ ёлундан башкъа бир ёлгъа кетер исе, оны о тарафта быракъырмаз ве джеэннемге сокъармыз; о не фена бир ердир.
(Юкъарыда икяеси анълатылгъан Ту'менинъ тарафдарлары топлашувлар япып, араларында гизли-гизли къонушкъанлар, оны берат эттирювнинъ ёлларыны арагъанлар. Тешеббюслерине бакъмадан, Ресулуллах онынъ файдасына укюм этмегендже де, Ту'ме Меккеге къачкъан ве динини денъиштирген. Даа сонъра хырсылыкъкъа девам этерек, йыкъылгъан бир диварнынъ алтында къалып ольген).
116. Аллаһ озюне ортакъ къошулгъаныны асла багъышламаз; ондан башкъа гунахларны истеген кимсеси ичюн багъышлар. Ким Аллаһкъа ортакъ къошса, текмиль сапыкътыр.
(Аит хадислернен бу ве бунъа бенъзеген аетлернинъ бирликте дегерлендириливи сонъунда анълашылгъаны шу ки, Аллаһ Таала зерре къадар иман иле ахиретке къавушкъан му'минлерни биле, я бир муддет джезаландыргъандан сонъ, яхут тевбе, кеффарет, эйи амеллер, мусибетлерге сабыр киби себеплернен, яхут да бойле бир себепке таянмадан, афу этмекте, багъышламакътадыр. Имансыз оларакъ, инкяр ве ширк ичинде аятыны тамалагъанларны исе, багъышламайджакъы бу аетте кесен-кес ортакъа чыкъмакъта).
117. Олар (мушриклер) Оны быракъып, ялынъыз бир такъым ыргъачылардан (ыргъачы исимли танърылардан) истейлер, анджакъ инат шейтандан истекте булунмакъталар.
(Дуа этмек, тилекте ве истекте булунмакъ – ибадеттир, анджакъ Аллаһнынъ

береджеги ве ялынъыз Ондан истениледжек шейлерни башкъасындан тилемек, ширк аляметидир).

118. Аллаһ оны (шейтанны) лянетлеген; о да: «Емин этерим ки, къулларындан белли бир пай эдинеджегим», деген.
119. «Оларны мытлакъа саптыраджам, мытлакъа оларны бош къурунтуларгъа богъаджам, кесен-кес оларгъа эмир этеджем де, айванларнынъ къулакъларыны яраджакълар (путлар ичюн нишанлайджакълар), шубесиз, оларгъа эмир этеджем де, Аллаһнынъ яраткъаныны денъиштереджеклер» (деди). Ким Аллаһны быракъып да, шейтаннен дост тутунса, эльбетте ачыкътан-ачыкъ бир зиянгъа огърагъандыр.
(Аллаһнынъ яраткъанларыны денъиштирмек – джанлыларнынъ табиий шекиль ве аলেখусуслыкъларыны денъиштирмек демектир. Айванларнынъ керексиз ерде къулакъ ве къуйрукъларыны кесмек; къашларны, тишлерни..., сюсленюв макъсадынен, денъиштирмек бу къабильдендир ве ясакълангъандыр. Табиатнынъ тюзюнлигини бозуджы аркетте булунов ве технологиясы да айны сынъыр ичиндидир).
120. (Шейтан) оларгъа сёз берир ве оларны уютлендирир; албуки, шейтаннынъ оларгъа сёз берюви – алдатувдан башкъа бир шей дегиль.
121. Иште, оларнынъ ери джеэннемедидир; ондан къачып къуртуладжакъ бир ер де тапалмайджакълар.
122. Иман эткен ве эйи ишлер япкъанларны ичинде эбедий къалмакъ узьре, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъмыз. Аллаһ, (бу айтылгъанларны) хакъ бир сёз оларакъ, ваде этти. Сёз бермек ве оны тутмакъ нокътаи назарындан, ким Аллаһтан даа догъру ола билир?
123. Не сизинъ къурунтуларынынъыз, не де эхл-и китапнынъ къурунтылары (керчектир); ким бир феналыкъ япса, онынъ джезасыны корер ве озю ичюн Аллаһтан башкъа дост да, ярдымджы да тапамаз.
124. Эркек олсун, къадын олсун, эр ким де му'мин оларакъ, эйи ишлер япса, иште олар дженнетке кирерлер ве зерре къадар акъсызлыкъкъа огъратылмазлар.
(Инсанларнынъ истер ичтимаий ве ахлякий дегерлери, истер давранышларына коре, эльде этеджек нетиджелери, Аллаһ ве Ресулы тарафындан анълытылгъан. Бунъа коре, кимнинъ кимден усътюн олгъаны, кимнинъ догъру ёлда, кимнинъ янълыш ёлда булунгъаны... къурунты ве теменналарнен дегиль, иляхий беяннен анълашыладжакъ; иляхий дегерлер системасына коре ольчулер бельгиленеджек).
125. Ишлеринде догъру оларакъ, озюни Аллаһкъа теслим эткен ве Ибрахимнинъ, Аллаһны бир таныгъан динине табий олгъан кимседен диндже даа гузель ким бар? Аллаһ Ибрахимни дост эдинген.
(Пейгъамберлер Аллаһнынъ эльчилери олулары нокътаи назарындан, фаркъсыз олмакънен берабер, базы хусусиетлер ве имтиязларнен бир-биринден фаркълыдырлар. Бу джумледен, Аз. Мусагъа «келимуллах», Аз. Исагъа «рухуллах», Аз. Муһаммед Мустафагъа «хабибуллах» денильгени киби, Аз. Ибрахимге де «халилуллах» денильген ве юкъарыдаки ает бу васыфларгъа менба олгъан).
126. Коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр ве Аллаһ эр шейни къушаткъандыр. (Ич бир шей Онынъ илим ве къудретининъ тышында къаламаз).
127. Сенден къадынлар акъкъында фетва истейлер. Де ки: Оларгъа аит укюмни сизге Аллаһ анълатмакъта: Китапта озьлери ичюн язылгъанны (мирасны) бермейип, никяхламакъ

- истеген етим къадынларыныыз, чаресиз балалар ве етимлерге нисбетен адиль давранувыныыз акъкъында сизге окъулгъан аетлер (Аллаһнынъ укмини ачыкътан-ачыкъ ортагъа къоймакъта). Хайырдан не япсанъыз, шубесиз Аллаһ оны бильмекте.
128. Эгер бир къадын къоджасынынъ аиле яшайышында уюмсызлыгъындан яхут озюнден юзь чевиргенинден шубеленсе, араларында бир сулх япувларында оларгъа гунах ёкъ. Сулх (даима) хайырлыдыр. Затен нефислер куньджюликке азырдыр. Эгер эйи кечинсенъиз ве Аллаһтан къоркъсанъыз, шубесиз, Аллаһ япкъанларыныыздан хабердардыр.
- (Эвлиликте уймакъ ве кечинюв къаршылыкълы федакярлыкънен олур. Анджакъ инсанларда куньджюлик ве менджилик мейли табиий олгъанындан, эр кес федакярлыкъны къаршы тарафтан беклер. Сулх ве анълашув эки тарафнынъ базы истек ве акъларындан вазгечюви ве федакярлыкъ этюви иле керчеклешир; бу исе, аиледе уюшмазлыкънынъ девам этювинден я да айырылувдан даа хайырлыдыр).*
129. Узерине тюшип огърашсанъыз да, къадынлар арасында адиль давранувгъа кучь етиштиралмазсынъыз; баре бирисине тамамен къапылып да, дигерини аскъыгъа алынган киби быракъманъ. Эгер араны тюзельтир, гунахтан сакъыныр исенъиз, Аллаһ шубесиз, чокъ багъышлайджы ве мерхаметлидир.
- (Бирден зияде къадыннен эвли олгъан эркек, къадынлары арасында мусавий ве адиль давранмагъа меджбурдыр. Анджакъ базы хусуслар бар ки, буларда мусавийликни къорчаламакъ инсаннынъ табиатына терстир; меселя, эки къадыныны айны дереджеде бегенмек ве севмек мумкюн дегиль; бу себепле де, эркеклер бунынънен мукеллеф къылынмагъанлар, истеселер де буны япалмайджакълары оларгъа бильдирильген. Бунъа мукъабиль эльде олгъан маддий сайыла биледжек акъларда, нимет ве имкянларда адалет шарттыр; берабер къалмакъ муддети мескен, киеджек, ашайджакъ ве дигер имкянларны бу ерде мисаль оларакъ зикр этмек мумкюн).*
130. Эгер (къадын-къоджа) бир-биринден айырылса, Аллаһ бол ниметлеринден эр бирини зенгинлештирир (дигерине мухтадж олмакътан къуртарыр); Аллаһнынъ лютфи кениш, икмети буюктир.
- (Бутюн тедебирлерге рагъмен, эвлилик уймаса, эв джеэннемге чевирильген исе, ёкъсуллыкъ ве чаресизликке тюшмек къоркъусынен бу джеэннемге къатланмакъ керекмей; Аллаһ нидже къапулар ачар).*
131. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъдыр. Сизден эвель озьлерине Китап берильгенлерге ве сизге: «Аллаһтан коркъунъ», деп эмир эттик. Эгер инкяр этер исенъиз, билинъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъдыр. Аллаһ синъырсыз зенгиндир, зиядесинен макътавгъа ляйыкътыр.
132. Коклерде ве ерде олгъанлар Аллаһнынъдыр. Векиль оларакъ Аллаһ къафидир.
133. Эй, инсанлар! Аллаһ истесе, сизни ёкъ этип, башкъаларыны кетирир; Аллаһ бунъа къадирдир.
- (Бекъа ве эбедийлик Аллаһкъа махсустыр. Керчек манада варлыкъ да Онъа аиттир. Къуллернынъ вуджухт ве барлыгъы Онынъ лютфи, Онынъ эманетидир. Эманетке хиянет ве Аллаһкъа исъянда исрарлыкъ косътерильсе, бутюн эманетлернинъ бу арада вуджухт ве барлыкънынъ къайтарып алынувы къачынылмаз алгъа келир).*
134. Ким дюнъя мукафатыны истесе (бильсин ки), дюнъянынъ да, ахиретнинъ де мукафаты Аллаһ къатындадыр. Аллаһ эр шейни эшитиджи ве эр шейни корюджидир.

135. Эй, иман эткенлер! Адалетни дикъкъатнен муафаза этиджи, озюнъиз, ана-бабанъыз ве акърабанъыз алейхинде олса да, Аллаһ ичюн шаатлыкъ этиджи кимселер олунъ. (Акъларында шаатлыкъ эткенлеринъиз) зенгин олсунлар, факъыр олсунлар, Аллаһ оларгъа (сизден) даа якъындыр. Ислеринъизге уйып, адалеттен сапманъ, (шаатлыкъны) эгер-букер (догъру шаатлыкъ этмез), яхут шаатлыкъ этювден къачынсанъыз (билинь ки), Аллаһ япкъанларыньыздан хабердардыр.
(Аетте инсанларны адлеттен айыргъан икътисадий, ичтимаий, психологик себеплернинъ эписи сайыларакъ, инсанлар тенбиеленген, укъом этиджи ве шаатлыкъ этиджи кимсенинь ялынъыз Аллаһ къоркъусынынъ тесири алтында арекет этюви телкъин этильген).
136. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа, Пейгъамберине, Пейгъамберине эндирилъген Китапкъа ве даа эвель эндирген Китапкъа иман(да себат) этинъ. Ким Аллаһны, мелеклерини, китапларыны, пейгъамберлерини ве къыямет кунюни инкъар этсе, там манасынен сапыткъандыр).
137. Иман этип, сонъ инкъар эткенлерни, сонъра кене иман этип, текрар инкъар эткенлерни, сонъра да инкъарларыны арттыргъанларны Аллаһ не багъышлайджакъ, не де оларны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ.
(Булар гонъюллеринде бир тюрюлю иман ер алмагъан, къарарсызлыкъта, инкъарнен иман арасында салланаракъ омюр кечирген, сонъунда да инкъарджылыкъта къалгъан къяфирлер ве мунафыкълардыр).
138. Мунафыкъларгъа озълери ичюн адджы бир азап олгъаныны мужделе!
139. Му'минлерни быракъып да, къяфирлерни дост туткъанлар, оларнынъ янында иззет (кучъ ве шереп) къыдыралармы? Бильсинлер ки, бутюн иззет ялынъыз Аллаһкъа айттир.
140. О (Аллаһ) Китапта сизге бойле эндиргендир ки: Аллаһнынъ аетлери инкъар этильгенини яхут оларнынъ усътлеринден кульгенлерини эшиткен вакътынъызда, олар бундан башкъа бир сёзге далгъангъа (мевзугъа кечкенге) къадар, къяфирлернен берабер отурманъ; ёкъса, сиз олар киби олурсынъыз. Эльбетте, Аллаһ мунафыкъларны ве къяфирлерни джеэннемде бир ерге топлайджакъ.
(Истер миллетлерара мунасебетлерде ве истер шахыслар ве топлулыкъларара мусебетлерде му'минлер даима му'минлернинъ янындан ер аладжакъ, кучъ, къувет ве шерепни бу бераберликте арайджакълар. Озълерини къорчаламакъ я да къуветленмек ичюн къяфирлерге баш ургъан миллетлер ашишалангъанлары киби, шахыслар да маневий дегерлеринде зарар этеджеклер. Эгер бераберлик зарурий алгъа кельсе, бу такъдирде, му'минлер энъ аздан динлери алейхинде къонушылыр экен, меджлисни терк этюв суретинен, вазиетке къаршы чыкъаджакъ, динлерини къорчаламакъ ичюн керекли тедебирлерни аладжакълар).
141. Сизни козетип тургъанлар, эгер сизге Аллаһтан бир зафер (насиб) олса: «Сизнен берабер дегиль эдикми?», дерлер. Къяфирлернинъ (заферден) бир насиплери олса (бу сефер де оларгъа), «Сизни енъип (ольдюре биледжегимиз алда, ольдюрмейип) му'минлерден къорчаламадыкъмы?», дерлер. Артыкъ Аллаһ къыямет кунюнде аранъызда укъом этеджек ве къяфирлер ичюн му'минлер алейхине асла бир ёл бермейджек.
142. Шубесиз, мунафыкълар Аллаһкъа оюн этмеге къалкъышалар; албуки, Аллаһ оларнынъ оюнларыны башларына чевирмекте. Олар намазгъа къалкъкъан вакъытларында

ушенерек къалкъарлар, инсанларгъа косътериш япарлар, Аллаһны да пек аз хатыргъа кетирирлер.

143. Буларнынъ арасында боджалап турмакталар; не оларгъа (багъланалар), не буларгъа. Аллаһ ёлдан шашырткъан кимсесине асла бир (чыкъаджакъ) ёл буламазсынъ.
144. Эй, иман эткенлер! Му'минлерни быракъып да, къафирлдерни дост тутманъ; (буны япаракъ) Аллаһкъа алейхинъизде ачыктан-ачыкъ бир делиль бермек истейсинъизми? *(Къафирлернен ве мушириклернен дост тутунмамакъ мевзусы Къур'ан-ы Керимде сыкъ-сыкъ зикр этильген ве узеринде турулгъан бир мевзудыр. Еудийлер ве христианларнынъ му'минлерге дост оламайджагъы, мусульманларнынъ да оларнен дост тутунмамалары кереклиги исрарнен бильдирильген. Зарурет себебинен, шибирлиги ве ярдымлашма япыла билир; анджакъ бу, достлукътан фаркълы бир мунасебеттир).*
145. Шубе ёкъ ки, мунафыкълар джеэннемнинъ энъ алттаки къатындадырлар. Артыкъ оларгъа асла бир ярдымджи буламазсынъ.
146. Анджакъ тевбе этип, алларыны тюзельткенлер Аллаһкъа сым-сыкъы сарылып, динлерини (ибадетлерини) ялынъыз Онынъ ичюн япкъанлар башкъа. Иште, олар (акъыкъатен) му'минлернен берабердирлер ве Аллаһ му'минлерге якъында буюк мукъфат береджек.
147. Эгер сиз иман этер ве шукюр этер исенъиз, Аллаһ сизге неден азап этсин! Аллаһ шукюрге къаршылыкъ бериджи ве эр шейни билиджидир. *(Диннинъ самимий багълылары янында аман эр заман менфаатлары ичюн инангъан корюнген, вазиетни къуртармакъ ичюн му'минлернинъ янында булунгъан кимселер бардыр; буларгъа «мунафыкълар» денилир. Аллаһ, дюньяда олмаса биле, ахиретте мунафыкъларнынъ сахте ортюсини алып быракъаджакъ, намерт къафирлер олгъанлары ичюн, оларны джеэннемнинъ тюбине къояджакъ, акъларында ич бир шефаатны къабул этмейджек. 146-нджи ает мунафыкълыкътан тевбе этип, вазгечкенлернинъ учь васфындан баас эте ки, булар айны заманда, имандаки самимиятнинъ шарты ве аляметлеридир: 1. Ялынъыз сёзнен къанмайып, алыны тюзельтмек, 2. Аллаһкъа ве Онынъ Китап ве Суннетте ортагъа чыкъкъан ирадесине сым-сыкъы багъланмакъ, 3. Диний аятыны инсанларнынъ ризасы ве дюнья менфаатлары ичюн дегиль, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн яшамакъ. Иште, булар самимий ве сагълам бир иманнынъ табиий нетиджелеридир).*
148. Аллаһ фена сёзнинъ ачыкъ сёйленювини севмез; анджакъ акъсызлыкъкъа огърагъан башкъа. Аллаһ эр шейни эшитиджи ве билиджидир. *(Чиркин сёз, артындан сёйлемек, лаф ташув, ялан, ифтира... фена сёзлер джумлесиндендир. Булар инсаннынъ ичинден кече бильсе де, башкъасына анълатмакъ ве сёйлемек джаиз дегиль. Бир кимсе дигерине бир феналыкъ, бир акъсызлыкъ япкъанда, буны башкъасына сёйлемек де фена сёзге кире; анджакъ феналыкъ ве акъсызлыкъ корьген кимсе я ислях этмек, я да сучлынынъ джеза корювини темин этмек макъсадыннен, буны анълатмагъа меджбурдыр, бунъа изин берильген).*
149. Бир эйиликни анълатыр яхут гизлер исенъиз, я да бир феналыкъны (анълатмайып) афу этер исенъиз, шубесиз, Аллаһ да зиядесинен афу этиджи ве къадирдир.
150. Аллаһны ве пейгъамберлерини инкъар эткенлер ве (инанмакъ хусусында) Аллаһ иле пейгъамберлерини бир-биринден айырмакъ истеп: «Бир къысмына иман этермиз, амма бир къысмына инанмамыз», дегенлер ве булар (иман иле куфюр) арасында бир ёл тутмакъ истегенлер ёкъмы?

151. Иште, акъикъий къяфирлер булардыр. Ве биз къяфирлерге алчалтыджы бир азап азырлагъандырмыз.
152. Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман эткен ве олардан ич бирини дигерлеринден айырмагъанларгъа (кельгенде) иште, Аллаһ оларгъа бир кунь мукъяфатларыны береджек. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
153. Эхл-и китап сенден озьлерине бир китап эндиювинъни истей. Олар Мусадан бунунъ даа буюгини истегенлер де: «Бизге Аллаһны ачыкътан-ачыкъ косьтер», деген эдилер. Зулумлары себебинен, аман оларны йылдырым урды. Сонъунда озьлерине ачыкъ делиллер кельгенде, бузавны (танъры) къабул эттилер. Биз буны да афу эттик. Ве Мусагъа ачыкътан-ачыкъ делиль (ве акимие) бердик.
154. Сёз берювлери(ни) къуветлендирмек ичюн, Туурны башларына тиктик де, оларгъа: «Баш эгерек къапудан киринъ», дедик. «Джума эртеси куню сынъырни ашманъ», дедик. Олардан къатъий сёз алдыкъ.
(Еудий ве христианларнынъ Аз. Пейгъамберден олмайджакъ шейлер истемелери ве бир тюрлю хакъны къабул этмемелери къаршысында, Аллаһ Таала эхл-и китапнынъ кечмишини анълатаракъ, буларнынъ баикъа пейгъамберлерге де бойле якъанларыны, даа агъыр ве олмайджакъ теклифлерде булунгъанларыны, Аз. Муса вастасынен озьлерине кетирильген нидже делиллерге рагъмен, кене сапкъанларыны анълатаракъ, Аз. Пейгъамбер (с.а.)ны эм теселли этмекте, эм де азмини дестеклемекте).
155. Сёзлеринден къайтувлары, Аллаһнынъ аетлерини инкяр этювлери, акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдирювлери ве «Къальплеримиз къылыфлангъандыр» деювлери себебинен (оларны лянетледик, тюрлю белялар бердик. Оларнынъ къальплери къылыфлы дегиль;) там аксине, куфюрлерининъ себебинен, Аллаһ о къальплер узерине муурь ургъандыр; пек азы истисна, артыкъ иман этмезлер.
156. Бир де инкяр этювлеринден ве Меръемнинъ узерине буюк бир ифтира атувларындан;
157. Ве «Аллаһ эльчиси Меръем огълу Исаны ольдюрдик», деяювлери себебинден (оларны лянетледик). Албуки, оны не ольдюрдилер, не де астылар; факъат (ольдюргенлери) оларгъа Иса киби косьтерильди. Онынъ акъкъында ихтиляфкъа тюшкенлер бундан толайы, там бир къарарсызлыкъ ичиндедилер; бу хусуста зангъа уймакътан гъайры, ич бир (сагълам) бильгилери ёкътыр ве кесен-кес оларакъ оны ольдюрмедилер.
(Аллаһ Таала Нуһны туфандан, Ибрахимни атеитен, Мусаны Фыравундан, Муһаммед Мустафаны муширлернинъ тузагъындан къорчалап къуртаргъаны киби, Исаны да оны ольдюрмек истеген еудийлернинъ элинден къуртаргъан, Аз. Исагъа хиянетлик япаракъ, ерини аскерлерге косьтерген адамны Исагъа бенъзетерек ольдюрткендир).
158. Аксине, Аллаһ оны (Исаны) озь янына чыкъаргъандыр. Аллаһ иззет ве икмет саибидир.
159. Эхл-и китаптан эр бири олюминден эвель онъа мытлакъа иман этеджек. Къыямет кунюнде де, о оларгъа шаат оладжакъ.
(Аллаһ, пейгъамбери Исаны еудийлерден къорчалагъан. Ольдюрювлерине мани олгъан; бу кесен-кестир. Оны озь янына алгъаны да шубесиздир. Анджакъ, бунунъ шекли ве вакъыты узеринде чешит беянлар ве анълайышлар бар. Чокълукъкъа коре, Аллаһ оны къудретинен маневий семалардаки хусусий мевкъиине котерьген, къыяметтен эвель текрар дюньягъа ёллайджакъ. О вакъыт бутюн эхл-и китап онынъ пейгъамбер олгъанына инанаджакъ, янълыш инанчларындан къуртуладжакълар. Аз. Иса дюньяда къалгъан муддетче Къур'ан иле укюм этеджек, хадж, домуз ве баикъалар иле багълы янълыш тедебикъатларыны токътатаджакъ. Бир баикъа анълайышкъа коре, Аллаһ оны

еудийлерден къорчалагъан, эджели кельгенинен, оны вефат эттирген. Ве рухуны семадаки ерине котерьген. Къыяметтен эвель келеджек де онынъ рухудыр. Эхл-и китаптан олгъанлар олюмлеринден эвель акъикъатны огренип инанаджакълар, факъат бунынъ файдасы олмайджакъ. Бу анълайыш учюнджи суренинъ 54-56-нджи аетлерине эсасландырылгъан).

- 160-161. Еудийлернинъ зулумы себебинен, бир де чокъ кимсени Аллаһ ёлундан чевириувлери, ред этильгенлери алда, файыз алувлары ве акъсыз (ёллар) иле инсанларнынъ малларыны ашагъанлары ичюн озьлерине (даа эвель) элял этильген темиз ве яхшы шейлерни оларгъа арам яптыкъ; ве араларындан инкъаргъа сапкъанларгъа аджджы бир азап азырладыкъ.
162. Факъат араларындан илимде теренлешкенлер ве му'минлер, санъа эндирилгенге ве сенден эвель эндирилгенге иман эткенлер, намазны къылгъанлар, зекятны бергенлер, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанлар бар я; иште, оларгъа пек якъында буюк мукъфат береджекмиз.
163. Биз Нуһкъа ве ондан сонъки пейгъамберлерге вахий эткенимиз киби, санъа да вахий эттик. Ве Ибрахимге, Исмаилге, Исхакъкъа, Якъубгъа, эсбаткъа (торунларгъа), Исагъа, Эййубке, Юнускъа, Харунгъа ве Сулеймангъа вахий эттик. Давудкъа да Зебурны бердик.
(Пейгъамбер – озюне вахий кельген буюк инсандыр. Бу вахий инсанларгъа теблигъ иле мукеллеф олгъанларгъа эльчи манасында «Ресул» денилир. Вахий Аллаһнынъ къуллерына, тилегенини сёйлеви ве бильдирюви ичюн сечкен айрыджа бир хаберлешюв ёлудыр. Мелек вастасынен олгъаны киби, вастасыз да ола былир. Вахийге наиль олгъан пейгъамбер озюнде Аллаһтан олгъанына асла шубе этмеген бир бильги ве айдынланув булыр. Аеттеки «торунлар» – Якъуб пейгъамбернинъ балалары ве торунларыдыр).
164. Бир къысым пейгъамберлерни санъа даа эвель анълаттыкъ, бир къысмыны исе, санъа анълатмадыкъ. Ве Аллаһ Муса иле акъикъатен къонушты.
(Хадислерде юз бинълернен пейгъамбер келип-кечкени билдирилген. Бу ает де, сайы бермеден, айны акъикъатны тильге кетирмекте. Бунъа коре, ер юзюнде инсанлар олгъан ерлерге эр заман иляхий талимат еткизмек ичюн, чокъ сайыда пейгъамберлернинъ ёлланылгъаны анълашылмакъта).
165. (Ерине коре) мужделейиджи ве сакъындырыджи оларакъ пейгъамберлер ёлладыкъ ки, инсанларнынъ пейгъамберлерден сонъ, Аллаһкъа къаршы бир баанелери олмасын! Аллаһ иззет ве икмет саибидир.
166. Факъат Аллаһ санъа эндиргенине шаатлыкъ этер; оны озь ильминен эндирди. Мелеклер де (бунъа) шаатлыкъ этерлер. Ве шаат оларакъ Аллаһ къафидир.
167. Инкъар эткен ве (башкъаларыны да) Аллаһ ёлундан чыкъаргъанлар, шубесиз, догъру ёлдан чокъ узакълашкъандырлар.
168. Инкъар этип, зулум эткенлерни Аллаһ асла багъышлайджакъ дегиль. Оларны (башкъа) бир ёлгъа къояджакъ да дегильдир.
169. Анджакъ, о ерде эбедий къалмакъ узьре, оларны джеэннем ёлуна (къавуштыраджакъ). Бу да Аллаһкъа чокъ къолай.
170. Эй, инсанлар! Ресул сизге Раббинъизден акъикъатны кетирди (бунда шубе ёкъ), о алда, озь эйилигинъизге оларакъ, (онъа) иман этинъ. Эгер инкъар этер исенъиз, коклерде ве

ерде не бар исе, шубесиз эписи Аллаһнынъдыр. (Онынъ сизинъ инанывунъызгъа итияджы ёкъ). Аллаһ кениш илим ве икмет саибидир.

171. Эй, эхл-и китап! Дининъизде адден ашманъ. Ве Аллаһ акъкъында, керчектен башкъасыны сёйлеменъ. Меръем огълу Иса Месих, анджакъ Аллаһнынъ Ресулыдыр, (о) Аллаһнынъ Меръемге етиштирген «кун» – «ол» келимеси(нинъ эсери)дир. Ондан бир рухтыр. (Онынъ тарафындан ёлланылгъан, яхут къуветлендирилген, яхут да Джебраил тарафындан уфленген бир рухтыр). О алда, Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман этинъ. «(Танъры) учътир» деменъ, сиз ичюн хайырлы олмакъ узъре, бундан вазгечинъ. Аллаһ – анджакъ тек бир Аллаһтыр. О, баласы олмакътан мунеззехтир. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Онынъдыр. Векиль оларакъ Аллаһ етерлидир.
(Христианлар бир турлю Аллаһнынъ бирлиги (тевхид) инанчына келалмагъан, Аллаһнен пейгъамберини бир-биринден айыралмагъанлар. Аз. Муса ве Аз. Иса эхл-и китапкъа тевахид инанчыны кетиргени алда, сонърадан сапкъан бу топлумлар Хатему'ль энбиянынъ сагълам ве айдынлатыджы беянларына рагъмен, чокъу керчекни къабул этмегенлер. Христианлар: «Аллаһт – баба, огъул ве руху'ль къудустан ибарет олмакъ узъре, учътир», яхут «Аллаһ учъ унсурдан мейдангъа кельгендир, буларнынъ учю де бир-бирининъ айныдыр, эр бири там иляхтыр ве учю бирден тек бир танърыдыр», диерек къапа-къаршылыкъкъа тюшерлер. Юкъарыдаки аетлер оларны акъкъыкый Аллаһ инанчы узеринде айдынлатмакъ ичюн кельген. Аетте Аз. Иса ичюн «Аллаһтан бир рух» ве «Аллаһнынъ келимеси» денильген. Аал-и Имраан суресининъ 45-47-нджи аетлеринде экинджи васыф анълатылгъан, бундан макъсат – Аллаһнынъ «Ол!», деювинден ибарет олгъаны билъдирилген, Аз. Исанынъ муджизевий бир шекильде яратылгъаны беян этильген. Меръем суресининъ 17-нджи аетинден итибарен де биринджи васыф беян этильген, «Рух»нынъ Джебраил олгъанына шарет этильген).
172. Не Месих ве не де Аллаһкъа якъын мелеклер, Аллаһнынъ къулы олмакътан кери турарлар. Онъа къуллукътан кери турып, буюклик таслагъан кимселернинъ эписини (Аллаһ) якъында узурна топлайджакъ.
173. Иман этип, эйи ишлер япкъанларгъа (Аллаһ) эджирелерини там оларакъ береджек ве оларгъа лютфинден даа зиядесини де ихсан этеджек. Къуллыгъындан юзь чевирген ве кибиленгенлерге кельгенде, оларгъа аджджы бир шекильде азап этеджек. Олар озълери ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост ве не бир ярдымджы тапарлар. (Озълерини Аллаһнынъ азабындан къуртараджакъ бир кимсе тапалмазлар).
174. Эй, инсанлар! Шубесиз, сизге Раббинъизден кесен-кес бир делиль кельди ве сизге ачыкътан-ачыкъ бир нур эндирдик.
(Кесен-кес делиль - Ресуллах, нур исе - Къур'ан-ы Керимдир).
175. Аллаһкъа иман этип, Онъа сым-сыкъы сарылгъагларгъа кельгенде, Аллаһ оларны озюнден бир рахмет ве люфт (дерьясы) ичине далдыраджкъ ве оларны озюне догъру (баргъан) бир ёлгъа къояджакъ.
176. Сенден фетва истерлер. Де ки: «Аллаһ бабасы ве баласы олмагъан кимсенинъ мирасы акъкъындаки укюмни бойле анълата: Эгер баласы олмагъан бир кимсе олюр де, онынъ бир къыз къардашы олса, быракъкъанынынъ ярысы онынъдыр. Къыз къардаш олюп, баласы олмаса, эркек къардаш да онъа варис олур. Къыз къардашлар эки дане олсалар, (эркек къардашлары быракъкъанынынъ учъте экиси оларнынъдыр. Эгер эркек-къадын даа зияде къардаш мевджут исе, эркекнинъ акъкъы эки къадын пайы къадардыр. Шашырмаманъыз ичюн Аллаһ сизге анълатмакъта. Аллаһ эр шейни билъмектедир.

(Суренинъ башларында 12-нджи аеттеки къардашлар – ана бир къардашлар эди. Бу ердеки къардашлар исе, ана-баба бир ве баба бир къардашлардыр).

5. эль-МАОИДЕ

Учюнджи аеттен гъайры, суренинъ бутюни Мединеде, иджрий алтынджы сенеде назиль олгъан, 120 аеттир. Бухарий ве Муслимде Аз. Умерден ривает этильгенине коре, «Бугунъ сизге дининъизни тамамладым...» ифадеси кечкен аети Меккеде, веда хаджында, джума куню, арфе акъшамы назиль олгъан.

«Мааиде» – софра демектир. 112 ве 114-нджи аетлерде Аз. Иса заманында коктен эндирилюви истенильген бир софрадан баас этильгени ичюн суреге бу исим берильген.

Бундан эвельки суреге диний топлулыкълардан мунафыкълар акъкъында зиядедже сёз этильген эди. Бу суреге исе, кене мунафыкълардан баас этильмекнен берабер, чокъча эхл-и китаптан ве алельхусус христианлар акъкъында сёз юрьсетильген. Бундан гъайры, суреге хадж вазифеси, абдест, гъусул, тейеммумнен багълы базы бильгилер, ички ве къумар ясагъы, ахтларгъа ве сёзге саиплик, ичтимаий ве ахлякый мунасебетлер, арам ве элял ашаладжакълар киби бильги ве укъумлерге ер берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, иман эткенлер! Ахтлар(нынъ керегини) ерине кетиринъ. Ихрамлы олгъанда авланмакъны элял саймамакъ узьре, (ашагъыда) сизге окъуладжакълардан башкъа айванлар сиз ичюн элял этильди. Аллаһ истегенине укъум этер.
(Ахтларгъа риает, укъукый девлетнинъ энъ муим хусусиетини тешиль этер. Земаневий девлетлерде эки муим васыф бар: «Ичтимаийлик, укъукыйлик». Булардан биринджиси девлетнинъ, ялынъыз шахсларнынъ укъукъыны дегиль, топлумнынъ да акъ ве менфаатларыны козетюви, кереккенде топлум менфаатыны шахыс менфаатындан огге сюрювидир. Къур'ан-ы Керим ве Суннет менбаы девлетнинъ ичтимаий васфы узеринде дикъкъатнен тургъан, багълайыджы принциплер къойгъан. Экинджиси исе, кейфине коре давранув, зорбалыкъ, фырсагъчылыкъ ерине, акъ, укъукъ ве къанунларнынъ юкълари олуву демектир. Къур'ан-ы Керим 14 асырдан берли бу эки васыфны инсанлыкъ дюньясына теблигъ этмекте; эм де ахтларгъа риаетни иманнынъ кереги саяракъ!)
2. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ (къойгъан диний) ишаретлерине, арам айгъа, (Аллаһкъа эдие этильген) къурбангъа, (ондаки) герданлыкъларгъа, Рабблерининъ лютф ве ризасыны араяркъ, Бейт-и Харамгъа ёнелген кимселерге (теджавуз ве) сайгъысызлыкъ этменъ. Ихрамдан чыккъаннен, авлана билирсинъиз. Месджит-и Харамгъа киривюнъизнинъ огюни алгъанлар ичюн бир топлумгъа нисбетен беслеген кининъиз сизни теджавузгъа рухландырмасын! Эйилик ве (Аллаһнынъ ясагъларындан) сакъынув узеринде ярдымлашынь, гунах ве душманлыкъ узерине ярдымлашманъ. Аллаһтан къоркъунъ; чюнки, Аллаһнынъ джезасы четиндир.
3. Леш, къан, домуз эти, Аллаһтан башкъасынынъ адына богъазлангъан, богъулгъан (таш, агъач ве башкъаларнен) урулып ольдюрильген, юкъларыдан юварланып ольген, бойнузлашып (айванларнен тюртюшип) ольген джанаварларнынъ ашагъан айванлары - ольмеден етишип сойгъанларынынъ истисна- тик ташлар (путлар) узерине богъазлангъан

айванлар ве окъларнен къысмет къыдырувынъыз сизге арам этильди. Булар ёлдан чыкъувдыр. Бугунь къяфирлер, сизинь дининьизден (оны ёкъ этювден) умют кескендирлер. Артыкъ олардан къоркъмань, менден къоркъынь. Бугунь сизге дининьизни тамамладым, узериньизге ниметимни тамаладым ве сиз ичюн дин оларакъ Ислямны бегендим. Ким гоньюдден гунахкъа ёнельмемек узьре, ач алында тарлыкькъа тюшсе (арам этлерден ашай билир). Чюнки, Аллах чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Эр динде ве системада арамлар, ясакълар бар. Муими, шахьыс ве толумнынъ менфаатына, эбедий бахтлылыгына, ёнельген олувы, бир икмет ве мана ташувыдыр. Ислямда ясакълангъан ашаладжакъ ве ичилиджеклер эсас оларакъ, сагълыкькъа зарарлы олгъаны, базы шекиллерде айванларгъа эзиет олгъаны, Ислям кетиргеннинь имангъа ве ахлякъ низамына терс олгъаны ичюн ясакълангъан. Булардан бир къысмынынъ зарарлы олгъаны эвельден берли беллидир. Дигерлерининъ зарары исе, инсанлыкьнынъ ильмий севиеси юксельген сайын анълашылмакъта ве анълашыладжакъ).

4. Озьлери ичюн нелернинь элял къылынганьны сенден сорамакъталар; де ки: Бугюн эйи ве темиз шейлер сизге элял къылынган. Аллахнынъ сизге огреткенинден огретип, авджы алына кетирген айванларынынъ сиз ичюн якъалагъанларындан да ашань ве узерине Аллахнынъ адыны анъынъ (Бисмилля чекинъ). Аллахтан къоркъунь. Аллахнынъ эсабы пек чабиктир.

5. Бугунь сизге темиз ве эйи шейлер элял къылынганьдыр. Озьлерине китап берильгенлернинь (еудий, христиан ве башкъаларнынъ) ашайджагъы сизге элялдыр, сизинь ашайджагъынъыз да оларгъа элялдыр. Му'мин къадынлардан иффетли олгъанларнен даа эвель озьлерине китап берильгенлерден иффетли къадынлар да, мехирлерини берювиньиз шартынен, намуслы олмакъ, зина этмемек ве гизли дост тутмамакъ узьре, сизге элялдыр. Ким (Ислямий укюмлерге) инанмакъны къабул этмез исе, онынъ амели бошуна кеткендир. О ахиретте де зиянгъа огърагъанлардандыр. *(Темиз ве эйи шейлер, ает ве хадислернинь ясакъламагъан, умумиетле инсанларнынъ джиренчи къабул этмеген ашайджакълары ве ичеджеклеридир. Янълъыш олса да, аслы семавий бир динлери олгъаны ичюн, эхл-и китапнынъ озь диний инанувларына коре, ашалувы элял оладжакъ шекильде ольдюрген айванларындан ве дигер ашайджакъларындан -домуз киби Ислямнынъ ясакълагъанларындан башкъа олмакъ узьре- мусульманларнынъ да ашамалары джаиздир. Бунынъ киби, динини денъишитирмеген олса да, эхл-и китап къадынларнен мусульман эркеклернинъ эвленювлери джаиздир).*

6. Эй, иман эткенлер! Намаз къылмагъа къалкъкъан вакътынъызда юзлериньизни, тирсеклериньизге къадар эллериньизни, башларынынъизни месх этип, тобукъларгъа къадар аякъларынынъизни йикъаньыз. Эгер джюнюп олгъан исенъиз, бой абдести алынъ. Хаста яхут ёлджулыкь алында олсаньыз, яхут бириньиз аякъ ёлдан кельсе, яхут да къадынларгъа токъунгъан олсаньыз (джинсий бирлешюв якъан олсаньыз) ве бу алларда сув тапалмагъан олсаньыз, темиз топракънен тейеммум этинь де, юзюньизни ве (тирсеклерге къадар) эллериньизни онынънен месх этинь. Аллах сизге эр анги бир кучьлюк чыкъармакъ истемез; факъат сизни тер-темиз къылмакъ ве сизге (ихсан эткен) ниметини тамамламакъ истер; умют этилир ки, шукюр этерсиньиз.

(Намаз – ибадет дуйгъусынен Аллах узуруна чыкъмакъ, белли шекиллернен Онъа табынмакъ ве Онынънен къонушмакътыр. Намаз Аллахнынъ къулуны узуруна къабул этювидир. Иште, бу къабул ве бу къуллыкь бир азырлыкьны талап этмектедир. Хузур-и иляхийде тургъан къулнынъ уяныкъ, шуурлы, ичи ве тышы тер-темиз олмасы керек; абдест ве гъусул буларны теминлемек ичюн энъ гузель вастадыр. Сув олмагъаны я да

олгъаны алда, къулламагъа бир мани яхут узюр булунгъаны алда тейеммум этилир. Тейеммум эр не къадар маддий темизликни теминлемесе де, темизлик шууры бермекте ве ибадетке азырламакътадыр).

7. Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини «Эшиттик ве къабул эттик», деген вакътынъызда, сизни бунинънен багълагъан (Онъа берген) сёзни хатырланъ ве Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ къальплернинъ ичиндекини билмектедир.
(Бу ердеки сёз – инсанларнынъ яратылувындан эвель «элест меджлиси» денильген мукъаддес меджлисте бутюн рухларнынъ Аллаһкъа берген сёзлери ола биледжеги киби, Акъабе ве Худайбиеде му'минлернинъ Аллаһ ве Ресулына берген сёзлери де ола билир. Бунинъ ичюн айрыджа бакъ. А'рааф, 7/172).
8. Эй, иман эткенлер! Аллаһ ичюн хакъны муафаза этиджи, адалетнен шаатлыкъ этиджи кимселер олунъ. Бир топлулыккъа беслеген кин, сизни адиль давранмамагъа итеклемесин. Адалетли олунъ; бу Аллаһ къоркъусына даа чокъ якъышкъан (бир давраныш)тыр. Аллаһкъа исъян этювден сакъынынъ. Аллаһ япкъанларынъызны хакъкъы иле бильмектедир.
(Абдест ве намаз диннинъ диреги, шахысыннъ диний аятыннъ темелидир. Адалет исе, ичтимайи аятнынъ энъ муим мусавийлик унсуры ве теминатыдыр. Къур'ан низамы инсанны даима бир бутюн оларакъ эльге алгъан, догърулыкъ ышыгъыны шахсий тараф къадар ичтимайи тарафкъа да туткъан).
9. Аллаһ иман эткен ве эйи шейлер япкъанларгъа сёз бергендир. Оларгъа багъышлав ве буюк мукъафат бардыр.
10. Инкъар эткен ве аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларгъа кельгенде, олар джеэннемлидирлер.
11. Эй, итман эткенлер! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини унутманъ; хатырынъыздамы, бир топлулыкъ сизге эль узатмагъа ынтылгъан эди де, Аллаһ оларнынъ эллерини сизден чеккен эди. Аллаһтан къоркъунъ ве му'минлер ялынъыз Аллаһкъа ишансынлар.
(Бу аетнинъ назиль олув себеби муширклернинъ ве мунафыкъларнынъ тешвикъатынен Пейгъамберимизни ольдюрмеге тешеббюс эткен бир силаы адамнынъ Аллаһнынъ инаети ве къорчалавы иле бу эмелине наиль оламагъаны зикр этильген. Суикъаст тешеббюси Ресуллахкъа ёнельгени алда, «сизге эль узатмагъа ынтылгъан эди», денилюви, Аллаһ Ресулыннъ джаны ве аяты му'минлернинъки киби олувындандыр).
12. Ант олсун ки, Аллаһ Исраил огъуллерындан сёз алгъан эди. (Кефиль оларакъ) араларындан 12 де ребер ёллагъан эдик. Аллаһ оларгъа бойле деген эди: Мен сизнен бераберим. Эгер намазны дос-догъру къылар, зекятны берир, пейгъамберлериме инаныр, оларны дестеклер исенъиз ве Аллаһкъа гузель бордж берир исенъиз (итияджи олгъанларгъа Аллаһ ризасы ичюн файызсыз бордж берир исенъиз) ант олсун ки, сизинъ гунахларынъызны ортерим ве сизни земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къоярым. Бундан сонъ сизден ким инкъар ёлуны тутса, догъру ёлдан сапкъан олур.
(Аллаһ Таала Исраил огъуллерыны Фыравундан къуртаргъанынен, Аз. Муса вастасы иле оларны Къудускъа ёнельткен, о ерни озълерине ватан къылгъаныны бильдирген, о ерде укюм сюрген Кенанийлерге къаршы курешювлерини эмир эткен, озълеринден сёз алгъан ве эр къабиледен бир адам олмакъ узъре, 12 адамны да бу сёйлешимеге кефиль къылгъан эди. Топлулыкъ Къудускъа якъынлашкъанынен, Аз. Муса бу 12 кишини араштырмакъ ичюн ёллагъан, коръгенлерини халкъкъа анълатмамалырыны да тенбиелеген эди. Араштырыджилар къайткъан вакъытларында, экиси истисна, дигерлери

Къудустакилернинъ кучлю ве азырлыкълы олгъанларындан баас этти, халкъны къоркъузды ве берген сёзлерини боздылар).

13. Сёзлерини бозувлары себебинен, оларны лянетледик ве юреклерини къаттылаштырдыкъ. Олар келимелернинъ ерлерини деньиштирирлер (китапларыны бозарлар). Озьлерине огретильген ахкъямнынъ (Тевратнынъ) муим бир болюмини де унуттылар. Араларындан пек азындан гъайры, олардан даима бир хаинлик корерсинъ. Кене де сен оларны афу эт ве къулакъ асма. Шубесиз, Аллаһ эйилик эткенлерни север.
(Теврат ялынъыз бир нуха эди. Кимсе де оны тамамынен эзберден бильмей эди. Исраил огъулары Бабиллилерге эсир тюшкенлеринен, Теврат нухасы гъайып олды. Йыллардан сонъ, Исраил огъулары эсареттен къуртулгъанынен, хатырда къалгъан базы болюмлер янъыдан язылды. Бугунъ эльде олгъан Тевратта да бу эксик болюмлернен, къысмен Аз. Мусанныъ аяты язылды).
14. «Биз христианлармыз», дегенлерден де кесен-кес сёзлерини алгъан эдик, амма олар да озьлерине зикр этильген (берильген огютлернинъ я да Китапнынъ) муим бир болюмини унуттылар. Бу себепле къыяметке къадар араларына душманлыкъ ве кин къойдыкъ. Якъында Аллаһ оларгъа япкъанларыны хабер береджек.
(Ильки христианлар да еудийлернинъ амансыз такъиплери ве эскенджелери къаршысында дарма-дагъын яшагъанлар, Аллаһ тарафындан Аз. Исагъа вахий этильген Инджильни муафаза эталмайып, гъайып эткен эдилер. Миллядий учюнджи асырнынъ башларында Рим императоры Константиннинъ христианлыккъа мейль этювинден сонъ, тынчлангъан христианлар мукъаддес китапларыны язмагъа тешеббюс эткенлер, бунынъ нетиджесинде, ортагъа бир-бирини тутмагъан юзлернен Инджиль чыкъкъан эди. Аз. Исанынъ ёлундан чыкъкъан, Аллаһкъа берген сёзлеринде турмагъан христианлар, бойледже ихтиляфкъа тюшкен, айры динлер экен киби месхеплерге болюнген, асырларнен бир-бирлеринен чекелешелер).
15. Эй, эхл-и китап! Ресулымыз сизге Китаптан гизлеген бир чокъ шейинъизни анълатмакъ ичюн кельди. Бир чокъ (къусурунъызны) да афу этмекте. Акъикъатен сизге Аллаһтан бир нур, ачыкътан-ачыкъ бир китап кельди.
16. Разылыгъыны арагъанны Аллаһ онынънен къуртулыш ёлларына алып барып ве оларны ирадеси иле къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъарып, дос-догъру бир ёлгъа къавуштырып.
17. «Шубесиз, Аллаһ – Меръем огълу Месихтир», дегенлер, ант олсун ки, къафир олгъандырлар. Де ки: Ойле исе, Аллаһ, Меръем огълу Месихни, анасыны ве ер юзюндекилернинъ эписини ёкъ этмек истесе, Аллаһкъа ким бир шей япа биледжек (Онъа ким бир шейнен мани ола биледжек)! Коклерде, ерде ве экисининъ арасында не бар исе, эписининъ мулькиети Аллаһкъа аиттир. О тилегенини яратып ве Аллаһ эр шейге, там манасынен, къадирдир.
18. Еудийлер ве христианлар: «Биз Аллаһнынъ огъулары ве севгилилеримиз», дедилер. Де ки: Ойле исе, гунахларынъыздан толайы, сизге ничюн азап эте? Догърусы, сиз де О яраткъан инсанлардансынъыз. О тилегенини багъышлар ве тилегенине азап берир. Коклерде, ерде ве экисининъ арасында не бар исе, мулькиети Аллаһкъа аиттир. Сонъунда дёнюш де анджакъ Онъадыр.
19. Эй, эхл-и китап! Пейгъамберлернинъ келюви токътагъан бир арада сизге эльчимиз кельди. Акъикъатларны сизге анълатмакъта ки (къыяметте): «Бизге бир мужделейиджи ве

тенбиеджи кельмеди», демезсинъиз. Иште, сизге мужделейиджи ве тенбиеджи кельгендир. Аллаһ эр шейге хакъкъы иле къадирдир.

20. Бир заманлар Муса къавмына бойле деген эди: «Эй, къавмым! Аллаһнынъ сизге (лютф эткен) ниметини хатырланъ; зира, О аранъыздан пейгъамберлер чыкъарды ве сизни укъумдарлар къылды, алемлерде ич бир кимсеге бермегенини сизге берди.
21. Эй, къавмым! Аллаһнынъ сизге (ватан оларакъ) язгъан мукъаддес топракъкъа киринъ ве артынъызгъа къайтманъ, ёкъса зараргъа огъраяракъ къайткъан олурсынъыз».
22. Олар шу джевапны бердилер: «Я Муса! О ерде зорбаджы бир топлум бар; олар о ерден чыкъмагъандже, биз о ерге асла кирмейджекмиз. Эгер о ерден чыкъсалар, биз де аман кирермиз».
23. Къоркъкъанларнынъ арасындан Аллаһ оларгъа лютфте булунгъан эки адам бойле деди: Оларнынъ узерине къапудан киринъ; о ерге бир кирдинъизми, артыкъ сиз заферни къазангъандырсынъ. Эгер му'минлер исенъиз, анджакъ Аллаһкъа ишанынъ.
(Бу аетлер Аз. Муса заманындаки Исраил огъуларынен багълы олгъанына коре, истер оларнынъ «алемлерде ич бир кимсеге берильмеген ниметлерге наиль олувары» ве истер «арз-ы мукъаддеснинъ оларгъа ватан оларакъ язылгъан олувы» да о замангъа аиттир. Юзьлердже ает ве хадис Хатему'ль энбия (с.а.) Эфендимизнинъ кельген-кечкен ве келеджек бутюн инсанлыкъ ичюн Аллаһнынъ акърансыз бир нимети ве лютфи олгъанына дялялет этмекте. Арзнынъ белли бир топракъ парчасынынъ бир топлумгъа ватан оларакъ язылувы да шартлыдыр; о топлумнынъ саяхына, Аллаһ ёлунда догъру юрювлерине багълыдыр. Юкъарыдаки 13-нджи ает ве онъа бенъзеген аетлернинъ маналары ишаретинден анылашыла ки, Исраил огъулары бу васыфларыны гъайып эткенлер. Мукъаддес топракъларгъа кимнинъ варис оладжакъыны исе, Энбийаа суресининъ 105-нджи аети тайин этмекте: Ант олсун ки, Тевраттан сонъ Зебурда да: «Арзгъа эйи, салих, (ляйыкъ) къулларым эльбетте варис оладжакътыр», дие яздыкъ).
24. Эй, Муса! Олар о ерде булунгъан вакъыткъадже биз о ерге асла киремиз; шу алда сен ве Раббинъ барынъ дженклешинъ; биз бу ерде отураджакъмыз», дедилер.
25. Муса: «Раббим, мен озюмден ве къардашымдан башкъасына хахим оламайым; бизнен бу ёлдан чыкъкъан топлумнынъ арасыны айыр», деди.
26. Аллаһ: «Ойле исе, о ер (арз-ы мукъаддес) оларгъа къыркъ йыл ясакълангъандыр; (бу муддет ичинде) ер юзюнде шашкъын-шашкъын долашаджакълар. Артыкъ сен ёлдан чыкъкъан топлум ичюн гъам чекме», деди.
(Тарихий риваетлерге коре, мукъаддес топракъкъа кирмек истемеген ве пейгъамберлерине къаршы тургъан Исраил огъулары тар бир ерчик узеринде къысылып къалгъан; озьлери олуп, янъы бир несиль этишкенге къадар, бу ерден къуртуламагъанлар. Бу арада озьлери, муджизевий оларакъ, бодене ве къудрет эльвасынен бесленгенлер).
27. Оларгъа Адемнинъ эки огълунынъ хаберини керчек оларакъ анылат: Хатырлайсызми, бирер къурбан такъдим эткен эдилер де, бирисинден къабул этильген, дигеринден исе, къабул этильмеген эди. (Къурбаны къабул этильмеген къардаш, кунъджюлик себебинден), «Ант олсун, сени ольдюреджем», деди. Дигери де: «Аллаһ анджакъ такъва саиплеринден къабул этер», деди (ве къошты:)
28. «Ант олсун ки, сен ольдюрмек ичюн манъа элинъни узатсанъ (биле), мен санъа ольдюрмек ичюн эль узатаджакъ дегилим. Мен алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһтан къоркъарым».

29. «Мен истейим ки, сен эм меним гунахымны, эм де озь гунахынъны аркъалап, атешке атыладжакълардан оласынъ; залымларнинъ джезасы, иште, будыр».
30. Ниает, нефиси оны къардашыны ольдюрмеге алып кельди ве оны ольдюрди: бу себептен де, зарар эткенлерден олды.
31. Дер экен, Аллаһ, къардашынынъ джеседини насыл комеджегини онъа косътермек ичюн ерни къазгъалагъан бир къаргъа ёллады. (Къатиль къардаш:) «Языкълар олсун манъа! Шу къаргъа къадар да оламадыммы ки, къардашымнынъ джеседини комейим», деди ве япкъанына янгъанлардан олды.
(Инсан нефсаний дуйгъуларына ве, бу джумледен оларакъ, кунъджюлик дуйгъусына боюн эгсе, къардашыны биле ольдюре билир; анджакъ бунынъ сонъу дюньяда инсанны ич-ичтен якъкъан видждан азабы ве пешманлыкъ, ахиретте исе, рух ве вудждыны якъкъан атештир. Кунъджюлернинъ озьлерини корьген козьлери корьдир, нашль олгъан ниметлерни ве гузелликлерни корьмез; эп башкъасындакени корер ве кинленирлер. Бу хасталыкънынъ чареси Исламны бутюни иле яшайракъ, нефисни тербие этмек, эр яманлыкъны эмир эткен нефисни (нефс-и эммарени), сукюн ве узургъа къавуштырмакъ (мутмаинне къылмакъ) ве Аллаһнынъ бергенине разы (разие) алгъа кетирмектир).
32. Иште, бу себептендир ки, Израил огъуллаарына бойле язгъан эдик: Ким бир джангъа я да ер юзюнде бозгъунджылыкъ чыкъармагъа къаршылыкъ олмадан (акъсыз ерде), бир джанны къыйса, бутюн инсанларны ольдюрген киби олур. Эр ким бир джанны къуртарса, бутюн инсанларны къуртаргъан киби олур. Пейгъамберлеримиз оларгъа ачыкъ делиллер кетирдилер; амма бундан сонъ да, олардан чокъу кене ер юзюнде адден ашмакъталар.
(Тарих боюнджа дюньяда Израил огъуллаары дженклер, девлет девирювлери, чешит пара оюнлары ве интригалар чыкъаргъан, бу киби вазиятлерде буюк роль ойнагъан миллионларнен джаннынъ ве эсапсыз серветнинъ зая кетювине себеп олгъанлар),
33. Аллаһ ве Ресулына къаршы дженклешкенлернинъ ве ер юзюнде (хакъ) тертипни бозмагъа аркет эткенлернинъ джезасы анджакъ я (аджымадан) ольдюрювлери, я асылувары, яхут эль ве аякъларынынъ чапразлама кесилюви, яхут да булунгъан ерлеринден сюрдюн этилювлеридир. Бу, оларнынъ дюньядаки резиллигидир. Олар ичюн ахиретте де буюк азап бар.
34. Анджакъ сиз оларны енъип, эльге кечирювден эвель, тевбе эткенлер истисна; билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
(Ислам бир инсаннынъ акъсыз ерде ольдюрювине бутюн инсанларнынъ ольдюрюви киби саяракъ, ольдюрюв вазиятини «инсанлыкъ сучы» сайгъан, сиялы ёл кесиджилекни де, халкънынъ узур ве тынчлыгъыны ве тертипни бозгъаны ичюн, девлетке къаршы (Аллаһ ве Ресулына къаршы) ишленген буюк бир суч оларакъ корьген ве къаршылыгъына да агъыр джезалар къойгъан. Тедбикъатта базы корюш фаркълылыкълары олмакънен берабер, умумийге коре, сияланып, ачыкътан девлетке баш къалдыргъан ве ёл кескен кимселер ялынъыз адам ольдюрген олсалар ольдюрювлер. Эм ольдюрген, эм де сойгъунлыкъ япкъан олсалар, ольдюрювлер ве асылылар. Сойгъунлыкъ япып, террор авасыны эстиргенлернинъ чапразлы оларакъ, бир эллеринен бир аякълары кесилер. Ялынъыз сойгъунлыкъ япкъан олсалар, сюрдюнге огъратылылар. Сюрдюнни апс джезасы оларакъ тефсир эткенлер де бар. Ёл кесиджи озлюгинден теслим олса, япкъанларындан пешманлыкъ дуйса, джезалары енгиллетилер).
35. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ, Онъа якълашмагъа ёл аранъ ве ёлунда джихад этинъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.

(Къулны Аллаһкъа якъынлаштыргъан ёлларнынъ (весилелернинъ) энъ муимлеринден бири – аетте зикр этильген джихаддыр. Бундан гъайры, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн япылгъан эр бир ибадет ве къачынылгъан эр бир ясакъ инсанни Аллаһкъа якъынлаштыргъан ёллар, весилелердир. Шефаат да, анджакъ бу ёллардан кечилерек къазаныла билир).

36. Шубе ёкъ ки, къафир олгъанлар ер юзюндеки эр шей ве бунынънен берабер де, бир о къадары озьлерининъ олса да, къыямет кунюнинъ азабындан къуртулмакъ ичюн, оны фидье берселер, олардан асла къабул этильмез; олар ичюн аджджы бир азап бар.
37. Атештен чыкъмакъ истерлер, факъат олар о ерден чыкъаджакъ дегиллер. Олар ичюн девамлы бир азап бар.
38. Хырсызлыкъ эткен эркек ве къадыннынъ япкъанларына къаршылыкъ бир джеза ве Аллаһтан бир ибрет олмакъ узьре, эллерини кесинъ. Аллаһ иззет ве икмет саибидир.
39. Ким (бу) акъсыз давранышындан сонъ тевбе этсе ве вазиедини тюзельтсе, шубсиз, Аллаһ онынъ тевбесини къабул этер. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир. *(Ислямнынъ хырсызлыкъ къабаатына нисбетен къойгъан джезасы узеринде эвельден берли сёз этильген, бунынъ агъыр ве иптидаий олгъанындан баас этильген. Анджакъ баикъа системаларнынъ хырсызлыкъкъа нисбетен тедебикъ эткен джезаларнынъ ич бир файда бермегени, апсханелерде санатнынъ инджеликлерини огренген хырсызларнынъ чыкъкъандан сонъ, айны ишке девам эткенлери корюльмекте. Эгер бу сучнынъ кесен-кес огюни алмакъ истенильсе, эки ёлдан кетиле биледжек: Тербие ве джеза. Ислям инсанларны ислях этмек ичюн тербие усулларынынъ энъ мукеммелини кетирген. Бунъа бакъмадан, хырсызлыкъ япкъан кимсе я ачлыкъ заруретинен буны япар, яхут да бойле бир зарурет олмаса да. Биринджи алда эль кесмек джезасы баас мевзусы дегиль. Экинджи алда да, вазиеат махкемеге берильмеден, хырсызнынъ тевбе этерек, малны кайтарып берюви, базы ичтихатларгъа коре, мал саибининъ афу этюви джеза укминден эвель хырсыз чалгъан малгъа къануний бир ёлдан малик олувы киби себеплернен джеза тюшмекте. Бунъа коре, мезкур джезасынынъ къулланылувы баягъы эксиледжек, факъат хырсызларнынъ энъсесинде беклеген бир къылыч киби, сучкъа мани оладжакъ).*
40. Бильмезсинъми ки, коклерде ве ерде не бар исе, эписининъ мулькиети Аллаһкъа аиттир. Истегенине азап берир ве истегенини багъышлар. Аллаһ эр шейге хакъкъы иле къадирдир.
41. Эй, Ресул! Юреклери иман этмегени алда, агъызларынен «инандыкъ» деген кимселерден ве еудийлерден куфюр ичинде чапышкъанлар(нынъ алы) сени кедерлендирмесин. Олар турмадан ялангъа къулакъ асарлар ве санъа кельмеген (базы) кимселерге къулакъ асарлар; келимелерни бозуп, ерлерини денъиштириллер. «Эгер сизге шу берилер исе, аман алынъ, о берильмез исе сакъынынъ!», дерлер. Аллаһ бир кимсени шашкъынлыкъкъа (фитнеге) тюшюрмек истесе, сен Аллаһкъа къаршы, Онынъ лехине ич бир шей япалмазсынъ. Олар – Аллаһ къальплерини темизлемек истемеген кимселердир. Олар ичюн дюньяда резиллик бар ве ахиретте оларгъа махсус буюк бир азап бар. *(Укми ве догъру ёлгъа къавуштырувы умумий олмакънен берабер, аетнинъ хусусий бир келюв себеби бар: Мединедде еудий топлумы ичинде мейдангъа кельген бир зина узерине араларындан базылары «Мухаммедге барынъ, ташборан джезасындан (реджм) гъайры бир джеза берсе, буны къабул этер ве Аллаһкъа нисбетен весикъа оларакъ къулланырмыз», дедилер. Пейгъамбер (с.а.)ге кельгенинен, о аман укюм бермеди, маневий баскъынен оларны сыкъыштырды ве Тевратта бу сучнынъ джезасы реджм олгъаныны оларгъа итираф эттиререк, оюнларыны бозды).*

42. Эп ялангъа къулакъ берир, токътамадан арам ашарлар. Санъа кельселер, истер араларында укюм бер, истер олардан юзь чевир. Эгер олардан юзь чевирсенъ, санъа ич бир зарар бералмазлар. Ве эгер укюм берсенъ, араларында адалетнен укюм эт. Аллаһ адиль олгъанларны север.
(Аз. Пейгъамбернинъ (с.а.) хакимлике ве хакемлигини къабул этип-этмеювде эхл-и китап сербест олгъанлары киби, (адлий мухтариет) Ресулуллах да буны къабул этювде сербесттир. Бундан сонъки 49-нджи аетнен бу ает эки шекильде келиштирильген: а) 42-нджи ает 49-нджынен несх этильген олуп, Аз. Пейгъамбер олар акъкъында укюм бермек иле меджбуриетлидир. б) сербестлик несх этильмеген; Пейгъамбер укюм бермекни усьтюн коръсе, анджакъ Аллаһ эндирген вахийнен укюм этеджек).
43. Ичинде Аллаһнынъ укми олгъан Теврат янларында олгъаны алда, насыл сени хакем япалар да, бундан сонъ юзь чевирип кетелер? Олар инангъан кимселер дегиллер.
44. Биз ичинде догъругъа реберлик ве нур олгъаны алда, Тевратны эндирдик. Озьлерини (Аллаһкъа) теслим эткен пейгъамберлер онынънен еудийлерге укюм эте эдилер. Аллаһнынъ Китабыны къорчалавлары озьлеринден истенильгени ичюн, Рабблерине теслим олгъан захидлер ве бильмирлер де (онынънен укюм эте эдилер). Эписи онъа (хакъ олгъанына) шаат эдилер. Бу алда (Эй, еудийлер ве хакимлер!) инсанлардан къоркъманъ, менден къоркъунъ. Аетлеримни аз бир бедель къаршылыгына сатманъ. Ким Аллаһнынъ эндирген (укюмлери) иле укюм этмесе, иште, олар къафирлернинъ там озьлеридир.
45. Тевратта оларгъа бойле яздыкъ: Джангъа джан, козьге козь, бурунгъа бурун, къулакъка къулакъ, тишке тиш (къаршылыкъ ве джезадыр). Яралар да къасастыр (эр яралав онъа мусавий алда джезаландырылыр). Ким буны (къасасны) багъышласа, озю ичюн о кеффарет олур. Ким Аллаһнынъ эндиргенинен укюм этмесе, иште, олар залымдырлар.
(Аллаһнынъ эндирген укюмлеринен укюм этмегенлерге учь нокътадан бакъылгъан; Оны инкяр манасы тасдигъы ичюн «къафир»; Аллаһнынъ укми адалет, онынъ акси зулум олгъанындан, «залым» денильген. 47-нджи аетте исе, Аллаһнынъ эмиринден чыкъмакъ манасы козь огюне алынаракъ «фасыкъ» дениледжек).
46. Озьлеринден эвель кельген Тевратны догърулайджы оларакъ, пейгъамберлернинъ излери узерине Меръем огълу Исаны артларындан ёлладыкъ. Ве онъа ичинде догъругъа реберлик ве нур булунмакъ, огюндеки Тевратны тасдикъ этмек, сакъынгъанларгъа бир хидает ве огют олмакъ узьре, Инджильни бердик.
47. Инджильге инангъанлар Аллаһнынъ онда эндирген (укюмлери) иле укюм этсинлер. Ким Аллаһнынъ эндиргени иле укюм этмесе, иште, олар фасыкътырлар.
48. Санъа да даа эвельки китапны догъруламакъ ве оны къорчаламакъ узьре, хакъ оларакъ Китапны (Къур'анны) ёлладыкъ. Артыкъ араларында Аллаһнынъ эндиргени иле укюм эт; санъа кельген акъикъатны быракъып да, оларнынъ истеклерине уйма. (Эй, умметлер!) Эр биринъизге бир шерият ве бир ёл бердик. Аллаһ истесе эди, сизлерни тек бир уммет япар эди; факъат сизге бергенинде (ёл ве шериятларда) сизни денъемек ичюн (бойле япты). Ойле исе, яхшы ишлерде бир-биринъизнен ярышлашынъ. Эпинъизнинъ денюшинъиз Аллаһкъадыр. Артыкъ сизге узеринде давалашкъан шейлеринъизни(нъ керчек тарафыны) О хабер береджек.
(Аллаһкъа инангъан, пейгъамберлерге уммет олгъан дюнья инсанлары, фаркълы корюшлер, сиясет ве менфаатлар себебинден, бир-бирлеринен огърашаджакъ, бир-бирлерини ашайджакъ ерде, пейгъамберлерининъ чагъыргъан хайырлы ниетлерге барув ёлунда ярышмалылар).

49. (Санъа шу талиматны бердик): Араларында Аллаһнынъ эндиргени иле укюм эт ве оларнынъ истеклерине уйма. Аллаһнынъ санъа эндирген укюмлерининъ бир къысмындан сени саптырмамаларына дикъкъат эт. Эгер (укюмден) юзь чевирселер, биль ки, (бунынънен) Аллаһ анджакъ гунахларынынъ бир къысмыны оларнынъ башына беля этмек истер. Инсанларнынъ бир чокъу да затен ёлдан чыкъкъанлардыр.
(Гунахларнынъ дюньяда башкъа беля олувы, анархия, къатль, сюрдюн, эсарет киби мусибет, фелякет ве беляларда озюни косьтермекте. Аллаһ Таала гунахларны бу беля ве мусибетлерге себеп япмакъта. Гунахярлыкъларына рагъмен, ферах ичинде олгъанларгъа кельгенде, буларнынъ бутюн джезалары ахиретке къалмакъта).
50. Ёкъса, олар (Ислямдан эвельки) джахилие идаресини къыдыралармы? Яхшы анълагъан бир топлумгъа коре, укюмранлыгъы Аллаһтан даа гузель ким бар?
51. Эй, иман эткенлер! Еудийлер ве христианларнен дост тутунманъ. Зира, олар бир-бирининъ достудырлар (бир-бирининъ тарафыны тутарлар). Аранъыздан оларны дост тутунгъанлар – олардандыр. Шубесиз, Аллаһ залымлар топлулыгъына ёл косьтермез.
52. Юреклеринде хасталыкъ олгъанларнынъ: «Башымызгъа бир феляктнинъ келювинден къоркъмакътамыз», диерек, оларнынъ арасына чапкъанларыны корерсинъ. Умют этилир ки, Аллаһ бир фетих, яхут къатындан бир эмир кетиреджек де, олар, ичлеринде гизлеген шейлеринден толайы, пешман оладжакълар.
(Башкъа динде олгъанлар, ашельхусус еудийлер ве христианлар мусульманларнынъ досту олмазлар; олар анджакъ бир-бирининъ досту олур, бир-бирини дестеклерлер. Вакъты-вакътынен мусульманларгъа якълашувлары озь менфаатлары ичюндир. Мусульманларнынъ буны унутмамалары ве озь араларындаки достлукъны къуветлендирювлери зарур. Мусульманларнынъ арасына кирген эки юзлюлер фелякет деллялыгъы япракъ, оларны къяфирлерге ёнельтмек истерлер; иман эхли булардан да сакъынувы керек).
53. (О вакъытта) иман эткенлер: «Сизнен берабер олгъанларына бутюн кучълеринен емин эткенлер булармы?», дейджеклер. Оларнынъ бутюн япкъанлары бошуна кеткендир де зарар эткенлерден олгъандырлар.
54. Эй, иман эткенлер! Сизден ким динден дёнсе (билсин ки,) Аллаһ севген ве оны севген му'минлерге нисбетен алчакъгонъюлли (шефкъатлы), къяфирлерге нисбетен иззетли ве зорлы бир топлум кетиреджек. (Булар) Аллаһ ёлунда джихад этерлер ве тили узун тенкъитчининъ тенкъидинден къоркъмазлар. (Ич бир кимсенинъ тенкъидине къулакъ асмазлар). Бу Аллаһнынъ тилегенине берген лютфидир. Аллаһнынъ лютфи ве ильми кеништир.
(Ислямгъа ич кирмеген къяфирлернен мусульманларнынъ арасында олгъан мунафыкълардан гъайры, бир де муртедлер бар; булар эвельдже мусульман олгъанлары алда, сонъундан динден дёнген, Ислямны терк эткен бедбахт кимселердир. Аз. Пейгъамбер (с.а.) заманындан берли Ислям дюньясында аз олса да, динден чыкъув аллары олгъан, базы шахъыс ве топлулыкълар Ислямны терк эткенлер. Анджакъ, буларнынъ Ислямнынъ яйылувына ве яшамасына ич бир зарары олмагъан, Аллаһнынъ джианны айдынлатмакъ ичюн якъкъан меш'алеси кечкен эр кунь сайын бираз даа къуветленерек янгъан ве ышыкъларыны беш къытагъа этиштирген. Тарих боюнджа бир чокъ топлум Ислямнынъ байракъдарлыгъыны япкъан, онынъ байрагъы бир вакъыт ерге тюшмеген. Инсанлар ер юзюнде яшагъан муддетлери къадар да Ислям умметинден бир топлулыкъ даима хакъны тиклейджек ве байракъны ташыйджакъ).

55. Сизинъ достунъыз (велинъыз) анджакъ Аллаһтыр, Ресулыдыр, иман эткенлердир; олар ки, Аллаһнынъ эмирлерине боюн эгерек, намазны къылар, зекятны берирлер.
56. Ким Аллаһны, Ресулыны ве иман эткенлерни дост тутунса, (билсин ки, усьтюн келеджек олгъанлар, шубесиз Аллаһнынъ тарафыны туткъанлардыр).
57. Эй, иман эткенлер! Сизден эвель озьлерине китап берильгенлерден дининъизни эглендже ве оюнгъа чевиргенлерни ве къфирлерни дост тутманъ. Аллаһтан къоркъунъ, эгер му'минлер исенъиз.
58. Намазгъа чагъыргъан вакътынъызда оны оюн ве эглендже мевзусы япарлар. Бу давраныш оларнынъ тюшонмеген бир топлум олгъанларындандыр.
59. (Оларгъа) бойле де: Эй, китап эхли, ялынъыз Аллаһкъа, бизге эндирильгенге ве даа эвель эндирильгенге инангъанымыз ичюн, бизден ошланмайсынъызмы? Албуки, чокъунъыз ёлдан чыкъкъан кимселерсинъиз.
(Еудийлерден бир топу мусульманларгъа хитабен: «Сизден ве дининъизден даа фена бир топлум ве дин бильмеймиз», дие акъарет эткен эдилер. Аллаһ буны дегенлернинъ керчектен чокъ фена олгъан васыфларыны ашагъыдаки аетте саяракъ, акъаретлерине къаршылыкъ бермекте ве мусульманларны теселли этмекте).
60. Де ки: Аллаһ къатында ери бундан даа фена олгъаныны сизге хабер берейимми? Аллаһ лянетлеген ве гъадап эткен, араларында маймунлар, домузлар ве тагъуткъа табынгъанлар чыкъаргъан кимселер. Иште, олар, ери (вазиети) даа фена олгъан ве догъру ёлдан даа зияде сапкъанлардыр.
(«Тагъут» келимесининъ изааты ичюн «Нисаа» суреси, 60-нджи аетнинъ анълатувына бакъынъ).
61. Янынъызгъа инкъарнен кирип, кене инкъарнен чыкъкъанлары алда, сизге кельгенлеринде «инандыкъ» дерлер. Аллаһ гизлегенлерини даа яхшы бильмекте.
62. Олардан бир чокъунынъ гунах, душманлыкъ ве арам ашамакъта ярышкъанларыны корерсинъ. Япкъанлары не къадар фена!
63. Дин адамлары ве алимлери оларны гунах сёзлерни сёйлемектен ве арам емектен мен этселер эди я! Ишлеген (фииллери) не фенадыр.
64. Еудийлер Аллаһнынъ эли багълыдыр (сыкътыр), дедилер. Бу дегенлери себебинден, эллери багъланды ве лянетлендилер! Аскине, Аллаһнынъ эллери ачыкътыр, истегени киби берир. Ант олсун ки, санъа Раббинъден эндирильгени олардан чокъунынъ ёлдан азгъанлыгъыны ве куфюрини арттырыр. Араларына къыяметке къадар (сюреджек) душманлыкъ ве кин сокътыкъ. Не заман дженк ичюн бир атеш якъкъан иселер (фитнени уяндыргъан олсалар), Аллаһ оны сёндюргендир. Олар ер юзюнде бозгъунджылыккъа чапышырлар; Аллаһ исе, бозгъунджыларны севмез.
(Къфирлернинъ дженк ве фитне атешини якъувлары ич де эксик олмагъан. Асырлар бою эм озь араларында дженклешкенлер, эм де бирлешип, мусульманларгъа уджюм эткенлер. Айрыджа, мусульманларны бир-бирлерине къаршы къоймакъ ичюн юзлернен, бинълернен планлар тизген, тертип азырлагъанлар. Бутюн буларгъа рагъмен, Аллаһнынъ нурыны сёндюрмеге кучълери етмеген. Динлери бир олгъанлары биле айырылгъан, бир-бирлерине нисбетен кин ве душманлыкъ дуйгъулары беслеген, къоркъу ве шубе ичинде яшагъан я да дженклешкенлер).
65. Эгер эхл-и китап иман этип, (феналыкълардан) сакъынсалар эди, эр алда (кечмиш) феналыкъларыны орьтер ве оларны нимети бол дженнетлерге къояр эдик.

66. Эгер олар Тевратны, Инджильни ве Рабблеринден олагда эндирильгенни (Къур'анны) догъру-дюрюст тедбикъ этселер эди, шубесиз, эм усътлеринден, эм де аякъларынынъ алтындан ашар эдилер. (Ер алты ве ер устью серветлеринден файдаланаракъ, ферах ичинде яшар эдилер). Олардан адден ашмагъан (икътисатлы, мутедиль) бир топлулыкъ бар; факъат чокъусынынъ япкъанлары не фенадыр!
(Диндар олмакъ ве динни тедбикъ этмек, медений ве икътисадий нокътаи назардан, топлумларны кериле быракъмакъ бир тарафта турсын, ферах ве бахтлылыкънынъ чокъкъусына чыкъарыр. Динни быракъып, менфаат фельсефесине коре аркет эткенлер, башкъа миллетлерни эзмек ёлуна кирьгенлери ичюн керилик, ёкъсузлыкъ, дженк ве къалабалыкъларгъа себеп олмакъталар. Аллаһнынъ укюмранлыгъына боюн эгильген такъдирде, ер юзюнде ич бир кимсе зерре къадар зулумгъа огърамайджакъ, эр кес акъкъыны аладжакъ, зенгинлик, боллукъ ве ферахны къануний ёлларнен къыдыраджакъ ве иште, о заман коктен ниметлер ягъаджкъ, боллукъ ве берекет оладжакъ, ерден де зенгинликлер фышкъыраджакъ).
67. «Эй, Ресул! Раббинъден санъа эндирильгенни теблигъ эт. Эгер буны япмасанъ, Онынъ эльчилигини япмагъан олурсынъ. Аллаһ сени инсанлардан къорчалайджакъ. Догърусы, Аллаһ къяфирлер топлулыгъына реберлик этмез.
68. «Эй, китап эхли! Сиз Тевратны, Инджильни ве Раббинъизден сизге эндирильгенни хакъкъы иле тедбикъ этмегендже, (догъру) бир шей (ёл) узеринде дегильсинъиз», де. Раббинъден санъа эндирильген, олардан чокъунынъ куфюр ве сапыкълыгъыны, эльбетте арттыраджакъ. Къяфирлер топлулыгъына кедерленме.
69. Иман эткенлернен еудийлер, саабийлер ве христианлардан Аллаһкъа ве ахирет кунюне (акъкъатен) инанып, яхшы амель ишлегенлер узерине асла къоркъу ёкътыр; олар гъам этеджек де дегиллер.
(Эвельден бир кимсенинъ дини не олса-олсун ве не къадар гунах ишлесе де, сонъ пейгъамберге уйып, догъру иман этсе, бундан сонъ да, имангъа уйып яшаса, онынъ дюнья ве ахиретте къоркъаджакъ ич бир шейи ёкътыр. Саабийлер акъкъында бакъ. с. 9).
70. Ант олсун ки, Израил огъуллаарынынъ хакъ сёзюни алдыкъ ве оларгъа пейгъамберлер ёлладыкъ. Не заман бир пейгъамбер оларгъа нефислери арзу этмеген (илихий укюмлерни) кетирген исе, бир къысмыны ялангъа чыкъардылар, бир къысмыны да ольдюрдилер.
71. Бир беля олмайджакъ зан эттилер де, корь ве сагъыр кесильдилер. Сонъ Аллаһ тевбелерини къабул этти. Сонъра араларындан чокъу кене корь ве сагъыр олды. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны корьмекте.
72. Ант олсун ки, «Аллаһ кесен-кес Меръем огълу Месихтир», дегенлер къяфир олгъандырлар. Албуки, Месих: «Эй, Израил огъуллаары! Раббим ве Раббинъиз олгъан Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Билинъиз ки, ким Аллаһкъа ортакъ къошса, мытлакъа Аллаһ онъа дженнетни арам этер; артыкъ онынъ ери атештир ве залымлар ичюн ярдымджылар ёкътыр», деген эди.
73. Ант олсун, «Аллаһ – учьнинъ учюнджисидир», дегенлер де къяфир олгъан эдилер. Албуки, тек бир Аллаһтан башкъа ич бир танъры ёкътыр. Эгер эвельден берли сёйлегенлеринден вазгечмеселер, араларындан къяфир олгъанларгъа аджджы бир азап токъунаджакъ.
74. Аля Аллаһкъа тевбе этип, Ондан багъышламакъны тилемейджеклерми? Аллаһ чокъ багъышлайды. чокъ мерхаметлидир.
75. Меръем огълу Месих анджакъ бир ресулдыр. Ондан эвель де (бир чокъ) ресулар келип-кечкендир. Анасы да чокъ догъру бир къадындыр, эр экиси де аш ашар эдилер. Бакъ,

оларгъа делилленни насыл анълатмакътамыз, сонъ бакъ, насыл (хакътан) юзь чевирмектлер.

(Еудийлер Аз. Исанынъ намуслы ве бакире бир къадындан догъгъанына инанмайып, онынъ анасына ифтира этер, гъайрыкъануний бир бирлешювден догъгъаныны илери сюерлер. Къур'ан-ы Керим даа эвель Аз. Исанынъ муджизевий бир шекильде насыл яратылгъаныны анълатып, бу ерде де анасынынъ догъру-дюрюст ве намуслы олгъаныны зикр этмекнен, бу ифтираны ред этмекте. Айрыджа, христианларнынъ онъа ве анасына танърылыкъ васфы берювлерини де эльнен тутуладжакъ, козьнен корюледжек бир делиль иле ред этип чорютмекте: Зира, эр экиси де аш ашай эдилер, танъры олсалар эди, ашамагъа, ичмеге итиядж дуяр эдилерми!)

76. Де ки: Аллаһны быракъып да, сиз ичюн файда ве зараргъа кучю етмеген шейлерге табынмакътасынъызмы? Хакъкъы иле эшитиджи ве билиджи ялынъыз Аллаһтыр.
77. Де ки: Эй, китап эхли! Дининъизде акъсыз ерде адден ашманъ. Даа эвельден сапкъан, бир чокъларыны саптыргъан ве ёлнынъ догърусындан узакълашкъан бир топлумгъа уйманъ.
78. Исраил огъууларыннан къафир олгъанлар, Давуд ве Меръем огълу Иса тилинен лянетленгендилер. Бунынъ себеби, сёз динълемеювлери ве сынъырны ашувларыдыр.
79. Олар япкъан феналыкъларындан бир-бирини вазгечирмеге чалышмаз эдилер. Ант олсун, япкъанлары не фанадыр!
80. Олардан чокъунынъ инкяр эткенлернен достлукъ япкъанларыны кореръсинъ. Нефислерининъ олар ичюн (ахирет аятлары ичюн) эвельден азырлагъан шейи не фенадыр: Аллаһ оларгъа гъадап эткендир ве олар азап ичинде девамлы къалыджыдырлар.
81. Эгер олар Аллаһкъа, Пейгъамберге ве онъа эндирилъгенге иман эткен олса эдилер, оларны (муширликерни) дост тутмаз эдилер; факъат оларнынъ чокъу ёлдан чыкъкъан эдилер.
82. Инсанлар арасында иман эткенлерге душманлыкъ нокътаи назарындан, энъ шиддетли оларакъ еудийлер иле ширк къошкъанларны буладжакъсынъ. Олар арасында иман эткенлерге севги нокътаи назарындан, энъ якъын оларакъ да: «Биз христианлармыз», дегенлерни тападжакъсынъ. Чюнки, оларнынъ арасында кешишлер ве рахиплер бардыр ве олар буюклик тасламазлар.
(Тэфсирлерде бу аетлерде баас этильген христианларнынъ Хабешистангъа кочъ эткен мусульманларны яхшы къаршалыгъан ве оларгъа анълайыш косьтерген христианлар я да Аз. Пейгъамбер (с.а.) иле анълашма япкъан Неджран христианлары олгъаны зикр этильген. Анджакъ, умумен, христианларнынъ еудийлерге ве муширликерге нисбетен мусульманларгъа даа якъын олгъанлары бир акъыкъаттыр. Герчи фанатик христианларнынъ бирлешерек, япкъан хачлы сеферлери тарихнынъ аджджы саифелерини тешкиль эте. Бунынънен берабер, дюньядан эль ве этегини чеккен рахиплернен христиан бильмирлерининъ ве буларнынъ тесирунде къалгъан христианларнынъ Ислямгъа нисбий якъынлыкълары бир акъыкъаттыр. Аз. Пейгъамбернинъ заманында бир чокъ рахип ве кешиш оны севги иле къаршылагъан ве бекленген пейгъамбер олгъаныны итираф эткенлер).
83. Ресулгъа эндирилъгенни эшиткен заманлары, бильген акъыкъатларындан толайы, козьлеринден яшлар акъкъаныны корерсинъ. Дерлер ки: «Раббимиз! Иман эттик, бизни (хакъкъа) шаат олгъанларнен берабер яз».
84. «Раббимизнинъ бизни эйилер арасына къошувыны умют этип тургъанда, не ичюн Аллаһкъа ве бизге кельген акъыкъаткъа иман этмейик?»

85. Сёйлеген (бу) сёзлеринден толайы, Аллаһ оларгъа, ичинде девамлы къалмакъ узьре, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерни мукъфат оларакъ берди. Эйи арекет эткенлернинъ мукъфаты иште будыр.
86. Инкъяр эткен ве аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларгъа кельгенде, иште олар джеэннемлидирлер.
87. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ сизге элял эткен эйи ве темиз шейлерни (сиз озюньизге) арам этменъ ве сынъырны ашманъ. Аллаһ сынъырны ашкъанларны севмез.
88. Аллаһнынъ сизге элял ве темиз оларакъ берген рызыкъларындан ашанъ ве иман эткен о Аллаһтан къоркъунъ.
(Ресуллалах (с.а.) бир субетлеринде къыямет ве ахиреттен баас эткен, субетнинъ тесиринае къапылгъан Али, Ибн Месут, Микъдад (р.а.) киби базы сахабилер, Осман б. Маз'уннынъ эвинде топланаракъ, куньдюзлери девамлы ораза тутмакъ геджелери юкъламайып намаз къылмакъ, къадынларынынъ янына бармамакъ, эт ашамамакъ ве эски-тюски кийимлер киймек суретинен яшамагъа, къалгъан омюрлерини бойле кечирмеге, атта озьлерини къысырлаштырмагъа азм эткен эдилер. Ресул-ы Экрем вазьетни бильгенинен, аман янларына кельди ве бойле буюрды: «Мен бойле бир къуллыкъ шеклинен эмир олунмадым. Вуджует ве нефислеринъизнинъ сизде акъкъы бар; ораза тутып, намаз къылынъ, факъат айны вакъытта, оразанъызны ачып, ашанъыз ве юкъланъыз. Мен намаз къыларым ве юкъларым, ораза тутар ве ифтар этерим, эт ашарым ве къадынларыма якълашырым; меним ёлумдан чыкъкъан – менден дегиль». Иште, бу адисе узерине юкъларыда маналары окъулгъан аетлер кельген).
89. Аллаһ къастсыз оларакъ агъызынъыздан чыкъкъан еминлеринъизден толайы, сизни месулиетли тутмаз, факъат билерек япкъан еминлеринъизден толайы, сизни месулиетли тутар. Бунынъ да кеффарети, айленъизге ашаткъан емегинъизнинъ орта аллысындан он факъыргъа ашатмакъ, яхут оларны кийиндирмек, яхут да бир хызмекяр азат этмектир. Буларны тапалмагъан учь кунь ораза тутмалыдыр. Емин эткен такъдиринъизде еминлеринъизнинъ кеффарети иште будыр. Еминлеринъизни къорчаланъ (оларгъа риает этинъ). Аллаһ сизге аетлерни анълатмакъта; уют этилир ки, шукюр этерсинъиз!
(Аллаһ узерине билерек емин эткен бир кимсе еминини ерине кетирмелидир. Эгер еминнен япаджакъ иши арам ве фена бир иш исе, бу такъдирде фена ишни япмайджакъ, еминни бозаджакъ ве кеффертни ерине кетиреджек. Кеффарет еминден вазгечмекнинъ бедели ве багъышланув вастасы олуп, аетте зикр этильген ильк учь шейден бирини япмакънен ерине кетирилир. Буларгъа кучю етмеген де, учь кунь ораза тутар).
90. Эй, иман эткенлер! Шарап, къумар, тикили ташлар (пуглар), фал ве шанс окълары бирер шейтан иши, писликтир; булардан узакъ турынь ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.
91. Шейтан ички ве къумар ёлунен анджакъ аранъызгъа душманлыкъ ве кин сокъмакъ; сизни Аллаһны анъмакътан ве намаздан четлетмек истер. Артыкъ (булардан) вазгечтинъиз дегильми?
(Ислямдан эвель арапларда чокъ даркъагъан шарап ичюв алышкъанлыгъы олгъаны ичюн, Аллаһ Таала ильки мусульманларны яваш-яваш ички ясагъына алыштыргъан, эвель онынъ зарары файдасындан чокъ олгъаныны бильдирген, сонъра ичкен алда намаз къылмакъны ясакълагъан ве энъ сонъунда бу аетнен кесен-кес саргъошлыкъ берген ичкилерни ичмекни арам эткен. Кене джахилие девринде араплар он дане окъ сапынен бир чешит къумар ве шанс оюны ойнар эдилер. Буларнынъ едисинде базы пайлар язылы эди. Учю де бош эди. Ишанчлы бир кимсе бир торбанынъ ичинден буларны къатылгъанларнынъ адына бирер-

бирер чекер эди. Толу чыкъкъанлар малдан исселерини алып, факъырларгъа берир эдилер. Бош чыкъкъанлар исе, бу малнынъ парасыны одер эдилер. Къумарларнынъ, белки де энъ темизи олгъанына бакъмадан, Ислям буны да ясакълагъан, ортагъа мал ве пара къояракъ ойналаджакъ ич бир шанс оюнына изин бермеген, фукъареге ярдым этиледжек олса, буны эр кеснинъ эял къазанчындан айыраракъ япувыны истеген. Ает ички ве къумар ясагъынынъ энъ муим ичтимаий, ахлякый ве диний икметлерини анълата. Аит хадислер иле илим буларгъа икътисадий ве тиббий себеплерни де къаткъан).

92. Аллаһкъа итаат этинъ, Ресулгъа да итаат этинъ ве (феналыкълардан) сакъынынъ. Эгер (итааттан) юзь чевирсенъиз, билинъ ки, Ресулымызнынъ вазифеси ачыкътан-ачыкъ теблигъ этмек ве бильдирмектир.
93. Иман эткен ве яхшы ишлер япкъанларгъа хакъкъы иле сакъынып, иман эткен ве эйи ишлер япкъанлары, сонъра кене хакъкъы иле сакъынып иман эткен, сонъра да хакъкъы иле сакъынып япкъанларыны, эллеринден кельгени къадар, гузель япкъанлары такъдирде (арам къылынмадан эвель) таткъанларындан толайы, гунах ёкътыр. (Муими, инангъандан сонъ, иман ве эйи амельде себаттыр). Аллаһ эйи ве гузель япкъанларны север.
94. Эй, иман эткенлер! Аллаһ сизни эллеринъизнинъ ве силяхларынынъ иришеджек бир авланувнен (оны ясакъ этерек) денъер ки, гизли де (кимсе коръмейджек ерде, керчектен) озюнден кимнинъ къоркъкъаны ортагъа чыкъсын. Ким бундан сонъ сынъырны ашса, онынъ ичюн адджы бир азап бар.
95. Эй, иман эткенелер! Ихрамлы олгъанда авны ольдюрменъ. Арангъыздан ким оны къасттан ольдюрсе, ольдюрген айваннынъ денъи (онъа) джезадыр. (Бунъа) Кябеге бараджакъ бир къурбан олмакъ узъре, арангъыздан адалет сайби эки киши укюм этер (ольдюрильген айваннынъ денъини такъдир этер). Яхут (авланмакънынъ джезасы), факъырларны тоюрувдан ибарет бир кеффареттир, яхут онынъ денъи ораза тутмакътыр. Та ки, (ясакъ ав авлаъан) ишининъ джезасыны татсын. Аллаһ кечмишни афу эткендир. Ким бу сучны текрар ишлесе, Аллаһ да ондан къаршылыгъыны алып. Аллаһ даима гъалиптир, очъ алыджыдыр.
(Бу ерде «очъ алыджы» – кимсенинъ япкъаныны четке быркъмайыджы, мазлумларнынъ интикъамыны алыджы демектир).
96. Эм сизге, эм де ёлджуларгъа файда олмакъ узъре, (файдаланувнынъ ичюн) денъизде авланмакъ ве оны ашамакъ сизге эял этильди. Ихрамлы олгъан вакътынъызда къарада авланмакъ сизге арам этильди. Узурьна топланыладжакъ Аллаһтан къоркъунъ.
97. Аллаһ Кябени, о сайгъыгъа ляйыкъ эвни, арам айны, хадж къурбаныны ве (къурбаннынъ бойнуна асылгъан) герданлыкъларны (маддий ве маневий тарафтан) инсанларнынъ белини догърултмагъа себеп япты. Бу да Аллаһнынъ коклерде ве ерде не бар исе, эписини бильгенини ве Аллаһнынъ эр шейни билиджи олгъаныны (сизинъ де анълап) билювинъиз ичюндир.
98. Билинъ ки, Аллаһнынъ джезаландырувы четиндир ве кене Аллаһнынъ багъышламасы ве мерхамети сынъырсыздыр.
99. Ресулгъа тюшкен (вазифе), ялынъыз теблигъ этмектир. Аллаһ ашкяр эткенинъизни де, гизлегенинъизни де билир.
100. Де ки: Пис ве фенанен, темиз ве яхшы бир дегильдир; пис ве фенанынъ чокълугъы ошуна кетмесе (яхут ошуна кетсе) де (бу бойледир). Ойле исе, эй, акъыл саиплери! Аллаһтан къоркъунъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.

(Бу ает Ислямнынъ сайыда дегиль, кейфиетче гузель олгъанына ишареттир. Аранаджакъ шей – чокъ дегиль, эйи, темиз ве элял олгъаныдыр).

101. Эй, иман эткенлер! Анълатылса ошунъызгъа кетмейджек шейлерни сорамакъ. Эгер Къур'ан эндирилиркен, оларны сорасанъыз, сизге изаатланылыр. (Анълатылмагъанына коре) Аллах оларны афу эткендир. (Сиз сорап да, башынъызгъа иш чыкъарманъ). Аллах чокъ багъышлайдждыдыр, аджеледжи дегильдир.
(Ресул-ы Экрем (с.а.): «Аллаһ сизге хаджны фарз этти, хадж вазифенъизни япынъ», деген вакъытта, бириси турьп: «Эр сенеми, я Ресулаллах?»), деген ве суалини учь кере текрарлагъан. Пейгъамберимиз бир муддет сукют эткенден сонъ: «Эгер эбет десем эди, эр сене фарз олур эди; эгер эр сене фарз олса эди, бунъа да кучюнъиз етмез эди», буюрды. Юкъарыдаки аетнинъ келюв себеби будыр. Аллах унуткъаны ичюн дегиль, афу эткени, къолайлыкъ тилегени ичюн базы шейлерни беян этмез; суаллер сорап, ишни агъырлаштырмакъ, вааз икметине терстир).
102. Сизден эвель де бир топлум оларны сорагъан, сонъра да буларны инкяр эткен эди.
103. Аллах бахира, сааибе, васыыле ве хаам дие бир шей (къануний) къылмагъан. Факъат къафирлер ботен ерде Аллахкъа ифтира этмектелер ве оларнынъ чокъуларынынъ да къафалары чалышмаз.
(Ислямдан эвель арапларнынъ батыл инанч ве адетлеринден бири де базы себеп ве маналарнен бир такъым айванларны пугларгъа къурбан этювлери, оларны пуглар адына сербест быракъулары эди. Бу джумледен, беш кере догъургъан ве бешинджи баласы ыргъачы олгъан девеге «бахира» денилир, къулагъы чентилир, сагъылмаз, сутю пугларгъа къалдырылыр эди. Пуг адына сербест быракъылгъан ве сутюнден ялынъыз мусафирлер файдалангъан девелерге «сааибе» денилир эди. Бири эркек, дигери ыргъачы оларакъ, эгиз догъургъан къоюн я да девеге «васыыле» дерлер, эркек баласыны пугкъа къурбан этер эдилер. Он несиль толлеген эркек девеге «хаам» денилир, о да бош быракъылыр эди).
104. Оларгъа: «Аллаһнынъ эндиригенине ве Ресулгъа келинъ», денильген вакъытта: «Бабаларымызны узеринде булгъан (ёлумыз) бизге етер», дерлер. Аталары ич бир шей бильмей ве догъру ёл узеринде олмасалар да, ойлеми?
105. Эй, иман эткенлер! Сиз озюнъизге бакъынъ. Сиз догъру ёлда олгъанда сапкъан кимсе сизге зарар бералмаз. Эпинъиз Аллахкъа дёнеджексинъиз. Артыкъ О сизге япкъанларынынъизны бильдиреджек.
(Бу аетте «Манъа не?»джилик ёкътыр, аетни бойле анъламакъ хаталыдыр. Аит ает ве хадислернинъ бутюнени, бир ерде дегерлендирген вакъытымызда чыкъкъан мана шудыр: Эр кес озюне, аилесине ве чевресине нисбетен вазифелерини япмакънен мукеллефтир; эйиликни эмир этюв ве яюв, фенолыкъны ясакълав ве огюни алув да, бу вазифеге кире. Инсан бутюн буларны япкъандан сонъ, башъкаларынынъ ёлдан сапувы, ондан соралмаз ве онъа зарар да бермез. Аз. Эбу Бекирнинъ анълатулары да буны тасдикълай: Къайс Онынъ бир хутбесинде оларгъа шуны сёйлегенини накъл эткен: «Сиз бу аетни окъуйсынъыз ве янълыш ёрумлайсынъыз. Мен Аллах Ресулынынъ бойле дегенини эшиттим: Инсанлар залымны корюп де, элинден тутаракъ, мани олмаз иселер, Аллахнынъ оларгъа кенди къатындан умумий бир азап ёлласы якъындыр»).
106. Эй, иман эткенлер! Биринъизге олюм келип чаткъаныне, васиет эснасында аранъыздан эки адалетли адам аранъызда шаатлыкъ этсин. Яхут сеферде олгъанда, башынъызгъа олюм мусибети кельген исе, сизден олмагъан башкъа эки адам (шаат олсун). Эгер

шубеленсенгиз, о эки шаатны намаздан сонъ токътатыр: «Бу васиет къаршылыгъында ич бир шейни сатын алмайджакъмыз, акъраба (менфаатына) олса да; Аллаһ (ичюн япкъан) шаатлыгъынъызны гизлемейджекмиз, (аксини япсакъ) бу такъдирде биз, эльбетте гунахкярлардан олурмыз», дие Аллаһ узерине емин эттирсингиз.

107. Бу шаатларнынъ (сонъундан ялан сөйлеерек) бир гунах къазангъанлары анълашылса, (шаатларнынъ) акъларына теджавуз эткен олюге даа якъын олгъан (мирасчылардан) эки адам оларнынъ ерини алыр ве: «Ант олсун ки, бизим шаатлыгъымыз оларнынъ шаатлыгъындан даа керчектир ве биз (кимсенинъ акъкъына) теджавуз этмедик, акс такъдирде, биз эльбетте залымлардан олурмыз», дие Аллаһкъа емин этерлер.
108. Бу (усул), шаатлыкъны кереккен шекильде япмагъа яхут еминлеринден сонъ, еминлернинъ (мирасчылар тарафындан) ред этилювинден къоркъувларына (чекинювлерине чаре оларакъ) даа уйгундыр. Аллаһтан къоркъунъ ве (Оны) динъленъ. Аллаһ ёлдан чыкъкъанлар топлулугъына реберлик этмез.
(Васиет мубах шейлер, эйилик, ибадет ве хайырларнен багълы ола биледжеги киби, бир кунъ аяттан айрыладжакъ олгъан адамнынъ узериндеки борджларнен багълы да ола билир. Бу сонъкисинен багълы васиет фарздыр. Васитнинъ зая олмамасы ве эр алда, ерине кетирильмеси ичюн корюледжек тедбирлер Аллаһ тарафындан юкъарыдаки аетлерде анълатылгъан).
109. Аллаһ пейгъамберлерни топлап да: «Сизге не джевап берильди», деген куню «Бизим ич бир бильгимиз ёкъ, шубесиз гизлиликлерни хакъкъы иле билиджи анджакъ Сенсинъ», дейджеклер.
110. Аллаһ о заман бойле дейджек: «Эй, Меръем огълу Иса! Санъа ве ананъа (берген) ниметимни хатырла! Хатырлайсынъмы, сени мукъадес рух (Джебраил) иле дестеклеген эдим; (бу саеде) сен бешикте олгъанда да, етишкен чагъынъда да, инсанларнен къонуша эдинъ. Санъа китапны (окъуп, язмакъны), икметни, Теврат ве Инджильни огреткен эдим. Меним изнимнен, чамурдан къуш шеклинде бир шей япа эдинъ де, онъа уфлей эдинъ, аман меним изнимнен, о бир къуш ола эди. Кене меним изнимнен анадан догъма коръни ве аладжалы хастаны эйилештире эдинъ. Олюлерни меним изнимнен (аяткъа) къайтара эдинъ. Хатыранъдамы, Израил огъуллаарыны (сени ольдирювлеринден) мани олгъан эдим; оларгъа ачыкъ делиллер (муджизелер) кетирген заманында араларындан инкяр эткенлер: «Бу – ачыкътан-ачыкъ бир сихирден башкъа бир шей дегиль», деген эдилер.
(Бу аетте ве бундан сонъки аетлерде зикр этильген февкъульаде адиселер – муджизедир. Муджизелер, инсанларнынъ кучю етмеген, оларнынъ япувлары -табиат къанунларына коре- мумкюн олмагъан шейлердир. Анджакъ, табиат къанунларынынъ да яратыджысы ве тюзгюнлейиджиси олгъан Аллаһ къуллаарынынъ къолайджа иман этювлерини, хидаетке къавушувларыны теминлемек макъсадынен, пейгъамберине муджизелер лютф эйлеген; булар ялынъыз Аллаһнынъ изни ве къудретинен, бильген себеplerимиз зынджырындан тышта, садир олмакътадыр).
111. Хатыранъдамы, хаварийлерге: «Манъа ве пейгъамбериме иман этинъ», дие ильхам эткен эдим. Олар (да): «Иман эттик, биз Аллаһкъа теслим олгъан кимселер (мусульманлар) олгъанымызгъа сен де шаат ол», деген эдилер.
(Хаварийлер Пейгъамберимизнинъ асхабы киби, Аз. Исагъа, о аятта олгъанда, иман эткен ве онъа садакъат косътерген му'минлердир).

112. Хатыранъдамы, хаварийлер: «Эй, Меръем огълу Иса, Раббинъ бизге коктен донатылгъан бир софра эндири билirmi?», деген эдилер. О: «Иман эткен кимселер олсанъыз, Аллаһтан къоркъунъ», джевабыны берген эди.
113. Олар: «Ондан ашайкъ, юреклеримиз къанаатленсин, бизге догъру сёйлегенини (кесен-кес оларакъ) билейик ве онъа козьлеринен корьген шаатлар олмакъ истеймиз», деген эдилер.
114. Меръем огълу Иса бойле деди: «Эй, Раббимиз, бизге коктен бир софра эндири ки, биз ичюн, кечмиш ве келеджеклеримиз ичюн байрам ве сенден бир ает (муджизе) олсун. Бизни рызыкъландыр; затен сен рызыкъ бергенлернинъ энъ хайырлысысынъ».
115. Аллаһ да бойле буюрды: Мен оны сизге, шубесиз эндиреджем; амма бундан сонъ аранъыздан ким инкяр этер исе, къяинатта ич бир кимсеге бермеген азабымны онъа береджем!
116. Аллаһ: Эй, Меръем огълу Иса! Инсанларгъа, (мени ве анамны, Аллаһтан башкъа эки танъры билинъ, дие сен айттынъмы, буюргъан заманында о: «Сени тензих этерим; акъкъым олмагъан шейни сёйлемек манъа якъышмаз. Эм мен сёйлесе эдим, сен оны, шубесиз билир эдинъ. Сен меним ичимдекини билирсинъ, албуки, мен сенинъ затынъда олгъаныны бильмем. Гизлиликлерни эксиксиз билиджи ялынъыз Сенсинъ.
117. Мен оларгъа анджакъ манъа эмир эткенинъни сёйледим: Меним де Раббим, сизинъ де Раббинъыз олгъан Аллаһкъа къуллыкъ этинъ, дедим. Араларында булунгъан муддетимдже олар узеринде незаретчи эдим. Мени вефат эттиргенинънен, артыкъ олар узеринден козетиджи ялынъыз Сен олдынъ. Сен эр шейни хакъкъы иле корюджисинъ.
118. Эгер озьлерине азап этсенъ, шубесиз олар сенинъ къулларындыр (исетгенинъни япарсынъ). Эгер оларны багъышласанъ, шубесиз Сен иззет ве икмет саибисинъ», деди.
119. (Бу къонушувдан сонъ) Аллаһ бойле буюраджакътыр: Бу, догъруларгъа догърулыкъларынынъ файда береджек кунюдир. Оларгъа ичинде эбедий къаладжакъ, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Аллаһ олардан разы олгъандыр, олар да Ондан разы олгъандырлар. Иште, буюк къургульыш ве къазанч будыр.
120. Коклернинъ, ернинъ ве ичлериндеки эр шейнинъ мулькиети Аллаһнынъдыр, О, эр шейге хакъкъы иле къадирдир.
(Инсан олгъу бутюн дюньягъа саип олса биле, бу буюк бир къазанч дегильдир; чюнки бу саиплик кечиджидир ве миджазийдир, асыл саип Аллаһтыр. Айрыджа бугунъге къадар кешф этиле бильген диаметри он миллиард нур йыллыкъ маддий къяинат янынъда дюнья бир зерре къадар дегильдир. «Ойле исе, дюнья аятынъда инсан ичюн энъ буюк къазанч недир?», дениледжек олса, шубесиз, бу Аллаһ ризасыдыр. Онынъ ризасыны къазангъан, эйи ве гузель олгъан эр шейни къазангъандыр. Ойле эйи ве гузель ки, дюньяда онъа инсанларнынъ эли дегиль, хаялы биле етишмаз. Онынъ ичюн му'минлернинъ бир-бирлерине энъ хайырлы дуасы ве тешеккюри: «Аллаһ разы олсун!» джумлесидир).

6. эль-ЭН'ААМ

Эн'аам суреси 165 аеттир. 91, 92, 93 ве 151, 152, 153-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Суренинъ базы аетлеринде арапларнынъ къурбан этильген айванларнен багълы бир

такъым адетлери тенкъит этильгени ичюн суреге Эн'аам суреси денильген. Эн'аам – къююн, эчки, деве, сыгъыр ве манда джынысларыны умумий ифаде эткен бир келимедир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хамд коклерни ве ерни яраткъан, къаранлыкъларны ве айдынлыкъларны бар эткен Аллаһкъа айттир. (Бу къадар ает ве делиллерден сонъ, къяфир олгъанлар (аля путларны) Рабблери иле день тутмакъталар.
2. Сизни бир чамурдан яраткъан, сонъра олюм вакътыны такъдир эткен анджакъ Одыр. Бир де Онынъ къатында муайен бир эджель (къыямет) куню бардыр. Сиз аля шубе этмектесинъиз.
3. О коклерде ве ерде бир Аллаһтыр. Гизлинъизни, ашкъарынъызны билир. (Хайыр ве шеррден) не къазанаджагъынызы да билир.
4. Рабблерининъ аетлеринден оларгъа (къяфирлерге) бир ает кельмей турсын, о аетлерден илле де юзь чевирилелер.
5. Акъикъатен олар озьлерине Хакъ кельгенинде оны ялангъа чыкъаргъан эдилер. Факъат якъында олар эглендже эткен шейлерининъ хаберлери келеджек.
(Аетте зикр этильген «Хакъ» – Къур'аннен Пейгъамбер (с.а.)нинъ кетирген дигер муджизелеридир).
6. Корьмедилерми ки, олардан эвель ер юзюнде сизге бермеген бутюн имкъанларымызы оларгъа берген, коктен узерлерине бол-бол ягъмурлар ягъыдырып, эвлерининъ алтындан ирмакълар акъызгъан нидже несиллерни эляк эттик. Биз оларны гунахлары себебинден эляк эттик ве оларнынъ артындан башкъа несиллер яраттыкъ.
(Бу аетте Юдже Аллаһ, кечмиш къавмларгъа берген ниметлерни бильдирмекте. Ве бу ниметлерге нанкорьлик этип, Аллаһкъа исъян эткенлернинъ сонъунда эляк олгъанларыны хабер бере).
7. Эгер санъа къягъыт узерине язылгъан бир китап эндиirse эдик де, олар эллеринен оны туткъан олсалар эди, кене де инкъар этиджиелер: «Бу ачыкътан-ачыкъ тылсымдан башкъа бир шей дегиль», дер эдилер.
(Къур'ан-ы Керим я Джебраил вастасынен, я да вастасыз оларакъ, Пейгъамберимизге эндирилъген. Анги шекильде олса-олсун, эндирилъген аетлер, китап алында дегель, садедже окъунаракъ Пейгъамбер (с.а.)ге огретилип эзберлетилъген. Инкъарджылар аетлерни корьгенлери ве эшиткенлери алда, бу шекильдеки бир вахийни къабул этмейип, вахийнинъ язылы весикъалар алында келювини истедилер. Юдже Аллаһ бу аетте Къур'ан оларнынъ истеген шеклинде эндирилъгени алда биле, къяфирлернинъ кене инкъар этеджегини бильдире. Зира, даа эвель Муса (а.с.)гъа Теврат язылы алда эндирилъсе де, инанмагъанлар кене инаманмгъан эдилер).
8. Мухаммедге (коре биледжегимиз) бир мелек эндирилъсе эди я! дедилер. Эгер биз ойле бир мелек эндиirse эдик, эльбетте иш битирилъген олур, артыкъ озьлерине козь биле ачтырылмаз эди.
9. Эгер Пейгъамберни бир мелек япса эдик, мытлакъа оны инсан шеклине сокъар, оларны кене тюшкен шубелерине тюшюрер эдик.
(Шимди пейгъамбер инсан олгъаны ичюн: «Сен де бизим киби бир инсансынъ», диерек инанмагъан къяфирлер, о заман да мелекни инсан суретинде кореджеклер ве онъа: «Биз сенинъ мелек олгъанынъны не ерден билейик; сен де бизим киби бир инсансынъ», дие, онынъ

мелек олгъанына инанмайджакъ ве кетиргенлерини динълемейджеклер ве пейгъамберлигини тасдикъ этмейджек эдилер).

10. Сенден эвельки пейгъамберлернен де эглендже этильген, бу себептен, оларнен эглендже эткенлерни эглендже эткен шейлери (азап) къушаткъан эди.
11. Де ки: Ер юзюнде долашынъ, сонъ (пейгъамберлерни) яланлагъанларнынъ сонъунынъ насыл олгъанларына бакъынъ.
12. (Олардан) коклерде ве ерде олгъанлар кимнинъдир? дие сора. «Аллаһнынъдыр», де. О мерхамет этмекни озъ затына фарз къылды. Сизни барлыгъында шубе олмагъан къыямет кунюнде эльбетте топлайджакъ. Озьлерини зиянгъа сокъкъанлар бар я, иште олар инанмазлар.
13. Геджеде ве кунъдюзде барынгъан эр шей Онынъдыр. О, эр шейни эшитиджидир, билидждир.
14. Де ки: Коклерни ве ерни ёкътан бар эткен, ашатылгъаны алда, ашатылмагъан Аллаһтан башкъасыны дост тутаджагъыммы! Де ки: Манъа мусульман олгъанларнынъ илькиси олудым эмир этильди ве сакъын мушриклерден олма! (денильди).
15. Де ки: Мен Раббиме исъян этсем, керчектен буюк бир куннинъ (къыяметнинъ) азабындан къоркъарым.
16. О куню ким азаптан къуртарылса, акъикъатен Аллаһ оны къорчалагъандыр. Иште, ачыкътан-ачыкъ къуртулыш будыр.
17. Эгер Аллаһ сени бир зараргъа огъратса, оны озюнден башкъа кеткизеджек ёкътыр. Ве эгер санъа бир хайыр берсе, (буны да кери аладжакъ ёкътыр). Шубесиз, О, эр шейге къадирдир. *(Бу аетте хитап Пейгъамбер (с.а.)гедир, анджакъ укюм умумийдир. Яни Аллаһ бир кимсеге зарар бермек истесе, бутюн инсанлыкъ бир ерге топланса, о зарарны кеткизалмаз ве онъа Аллаһнынъ такъдир эткенинден зияде файда эталмаз. Бир кимсеге де Аллаһ хайыр мурад эткен исе, бутюн инсанлыкъ бир ерге топланып, о хайырнынъ огюни алмакъ истеселер, буны да япалмазлар. Чюнки, хайырны да, шеррни де яраткъан Аллаһтыр).*
18. О, къулларнынъ усътюнде эр тюрлю тасарруфкъа саиптир. О, укюм ве икмет саибидир, эр шейден хабердардыр.
19. Де ки: Анги шей шеадетче энъ буюктир? Де ки: (Хакъ Пейгъамбер олгъаныма даир) меннен сизинъ арангъызда Аллаһ шааттыр. Бу Къур'ан манъа онынънен сизни ве етишкен эр кесни тенбиелевим ичюн вахий олунды. Ёкъса, сиз Аллаһнен берабер башкъа танъырлар олгъанына шаатлыкъ этесингизми? Де ки: «Мен бунъа шаатлыкъ эттем». «О анджакъ тек бир Аллаһтыр, мен сизинъ ортакъ къошкъан шейлерингизден кесен-кес узакътырым», де. *(Мекке халкъы Ресулуллахкъа сенинъ Пейгъамбер олгъанынъа шаат ёкъ, дедилер. Иште, бунынъ узерине юкъарыдаки ает энди).*
20. Озьлерине китап бергенлеримиз оны (Ресулуллахны) озъ огъулларыны таныгъанлары киби танырлар. Озьлерини зиянгъа огъраткъанлар бар я, иште, олар инанмазлар.
21. Ялан сёзлернен Аллаһкъа ифтира эткенден я да Онынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан даа залым ким! Шубе ёкъ ки, залымлар къуртулышкъа иришмезлер!
22. Унутма, о кунни ки, оларны эп бирден топлайджакъмыз; сонъ да Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа: Бош ерге давасыны эткен ортакъларынгыз не ерде? дейджекмиз.
23. Сонъра оларнынъ баанелери: «Раббимиз Аллаһ хакъкъы ичюн биз ортакъ къошкъанлар олмадыкъ!», демектен башкъа бир шей олмады.

(Ахиретте ортагъа чыкъкъан акъикъат къаршысында дюньядаки алларындан тамамен вазгечкен кимселер тек Аллаһнынъ танърылыгъына икърар оладжакълар, не чаре ки, бу икърар о ерде бир файда бермейджек. О кунь анджакъ джеза ве мукъфат кунюдир).

24. Корь ки, озь алейхлерине насыл ялан сёйледилер ве (танъры дие) уйдургъан шейлери озь-озьлюгинден насыл гъайып олып кетти!
25. Олардан сени (окъугъан Къур'анынъны) динълегенлер де бар. Факъат оны анълавларына мани олмакъ ичюн къальплерининъ усътюне перделер, къулакъларына да агъырлыкъ бердик. Олар эр тюрлю муджизени корьселер биле, кене де онъа инанмазлар. Атта о къфирлер санъа кельгенлеринде: «Бу Къур'ан эскилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль», диерек сеннен тартышырлар.
26. Олар эм инсанларны Пейгъамберге якълашмакътан вазгечирмеге чалышырлар, эм де озьлери ондан узакълашырлар. Албуки, олар фаркъына бармадан, анджакъ озьлерини эляк этерлер.
27. Оларнынъ атеш къаршысында токътатылып: «Ах, кешке дюньягъа кери къайтарылсакъ да, бир даа Раббимизнинъ аетлерини яланламасакъ ве инангъанлардан олсакъ!», дегенлерини бир корьсенъ!..
28. Ёкъ! Даа эвель гизлеген шейлери (гунахлары) озьлерине корюнди. Эгер (дюньягъа) кери ёллансалар, кене озьлерине ясакъ этильген шейлерге дёнеджеклер. Зира, олар акъикъатен яланджыдырлар.
29. Олар аят анджакъ бу дюньядаки аятымыздан ибареттир; биз бир даа да тирильтириледжек дегильмиз, деген эдилер.
30. Рабблерининъ узоруна кетирильген вакъытта сен оларны бир корьсенъ! Аллаһ: Бу (яныдан тирилюв вакъиасы), хакъ дегильми экен? дейджек. Олар да: «Раббимизге ант олсун ки, эбет!», дейджеклер. Аллаһ да: Ойле исе, инкъар эткенинъизден толайы, азапны татынъ! дейджек.
31. Аллаһнынъ узоруна чыкъмакъны яланлагъанлар керчектен зиянгъа огърагъандыр. Ниает, оларгъа Къыямет вакъыты апансыздан келип чаткъанынен, олар гунахларыны сыртларына юкленерек, дейджеклер ки: «Дюньяда эйи амеллерни терк этювимизден толайы, вах бизге!». Дикъкъат этинъ, юкленген шейлери не фенадыр!
32. Дюнья аяты бир оюн ве эгленджеден башкъа бир шей дегиль. Муттакъый олгъанлар ичюн ахирет юрту акъикъатен, даа хайырлыдыр. Аля акъыл етиштирмейсинъизми?
(Эбу Джехиль Пейгъамберге: «Биз санъа яланджы демеймиз. Чюнки, сенинъ эмин ве садыкъ олгъанынъа эпимиз къаниймиз. Биз анджакъ Аллаһнынъ аетлерини инкъар этмектемиз», деген эди. Ресулуллах бу вазиятке чокъ кедерленди. Аллаһ Таала Пейгъамберини теселли этмек узьре буюрды ки:)
33. Оларнынъ сёйлегенлери акъикъатен сени кедерлеткенини бильмектемиз. Аслында олар сени яланламайлар, факъат о залымлар ачыкъча Аллаһнынъ аетлерини инкъар этмектелер.
34. Ант олсун ки, сенден эвельки пейгъамберлер де яланлангъан эдилер. Олар яланлануларына ве эзиет этилювлерине рагъмен, сабыр эттилер, сонъунда ярдымымыз оларгъа етишти. Аллаһнынъ келимелерини (къанунларыны) денъиштире биледжек ич бир кимсе ёкътыр. Муакъкъакъ ки, пейгъамберлернинъ хаберлеринден базысы санъа да кельди.
35. Эгер оларнынъ юзь чевирюви санъа агъыр кельген олса, япа бильсенъ, ернинъ ичине эне биледжек бир къоба я да кокке чыкъа биледжек бир мердивен къыдыр ки, оларгъа бир муджизе кетирирсинъ! Аллаһ тилесе эди, эльбетте оларны хидает узеринде топлап

бирлештирир эди, о алда сакъын джаиллерден олма!

(Бу аеттен анълашылгъанына коре, муджизе косьтермек Пейгъамбернинъ элинде дегиль. Пейгъамбер муджизе истер; факъат Аллаһ тилесе, онъа муджизе берир, тилемесе бермез. Иште, бу вазиет пейгъамберлернинъ догъру сёйлегенлерининъ энъ буюк делидир).

36. Анджакъ (самимиетнен) динълегенлер даветни къабул этер. Олюлерге кельгенде, Аллаһ оларны тирильтеджек, сонъра да, Онъа дёндюриледжеклер.
37. Онъа Раббинъден бир муджизе эндирилъсе эди я! дедилер. Де ки: Шубесиз, Аллаһ муджизе эндиirmeге къадирдир. Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
38. Ер юзюнде юрьген айванлар ве (кок юзюнде) эки къанатынен учкъан къушлардан не бар исе, эписи анджакъ сизинъ киби топлулыкълардыр. Биз о китапта ич бир шейни эксик быракъмадыкъ. Ниает (эписи) топланып, Рабблерининъ узурына кетиреледжеклер.
(Бу аетте ер юзюндеки бутюн джанлыларнынъ инсанлар киби бирер тюр олгъанлары бильдирильмекте. Бир уджейрелилерден омурткъалыларгъа, сюйреклениджилерден аякъларынен юрьгенлерге ве къанатларынен учкъанларгъа баргъандже, бутюн джанлылар мустакъиль бирер тюр тешиль этмектедир. Анджакъ инсан бу тюрлернинъ энъ шеревлесидир. Эр тюрнинъ озюне аит ортакъ аят къураллары бар. Юдже Аллаһ буларнынъ аятларына, истер топлу оларакъ, истер айры-айры незарет этер; итияджларыны къаршылар. Бу вазиет Юдже Аллаһнынъ къудрети сынъырсызлыгыны косьтере).
39. Аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлар къаранлыкълар ичинде къалгъан сагъыр ве тильсизлердир. Аллаһ кимни истесе, оны шашмалатыр, истеген кимсесини де, догъру ёлгъа ириштирир.
40. Де ки: Не дерсинъиз; сизге Аллаһнынъ азабы кельсе, я да о къыямет келип чатса сизге, Аллаһтан башкъасына ялварырсынъызмы? Догъру сёзлю олсанъыз (сёйленъиз бакъайыкъ)!
41. Аксине, ялынъыз Аллаһкъа ялварырсынъыз. О да (къалдырылувы ичюн), озюне ялваргъан белянъызны, истесе ортадан къалдырыр; ве сиз ортакъ къошкъан шейлеринъизни унутырсынъыз.
42. Ант олсун ки, сенден эвельки умметлерге де эльчилер ёлладыкъ. Артындан боюн эгсинлер дие, оларны тарлыкъ ве хасталыкъларгъа огъраттыкъ.
(Юдже Аллаһ эвельки миллетлерге де пейгъамберлер ёлагъан, факъат пейгъамберлер инкъар этильген, Аллаһ да инкъар эткенлерни шиддетли факъырлыкъ, хасталыкъ ве чешит афатларнен джезаландыргъан).
43. Ич олмагъанда, оларгъа бу шекильде азабымыз кельген вакъытта боюн эгсе эдилер! Факъат къальплери яхшыджа къаттылашты ве шейтан да оларгъа япкъанларыны джазибели косьтерди.
44. Озьлерине япылгъан тенбиелерни унуткъанларында, (эндирген сыкъынты ве мусебетлеримизни ортадан къалдырып), узерлерине эр шейнинъ къапуларыны ачтыкъ. Ниает, озьлерине берильгенлер себебинден къопайгъан заманлары оларны апансыздан якъаладыкъ, бирден олар бутюн умютлерини гъайып этилер.
(Эвельки умметлер озьлерине ёланылгъан пейгъамберлерге иман этмегенлери ичюн, Аллаһ оларгъа чешит тарлыкъ ве мусебетлер берди; факъат олар кене инанмадылар. Дженаб-ы Аллаһ джезаларыны даа да арттырмакъ ичюн, оларгъа бутюн ниметлернинъ къапуларыны ачты, бол рызыкъ ве ниметлерге комюльдилер. Ниметнинъ акъикъий саибине шукюр этеджек ерлерине, зевкъ ве сефагъа далдылар, Оны унутып, шехветлерине теслим

олдылар. Иште, бойле там бир саргъошлыкъ ве далгъынлыкъ анында Аллах оларны якъалады да, неге огърагъанларыны билалмадылар, не япаджакъларыны тюшюнмектен аджиз къалдылар ве эляк олуп кеттилер).

45. Бойледже, зулум эткен топлумнынъ тамыры кесильди. Хамд алемлернинъ Рабби Аллахкъа махсустыр.
(Аллаһнынъ берген ниметине шукюр этеджеклерин ерине, нанкорьлик эттилер, бойледже, озьлерине зулум эттилер. Юдже Аллах да ер юзюни оларнынъ зулум ве куфюрлеринден темизлемек ичюн, оларны эляк этти).
46. Де ки: Не дерсингъиз; эгер Аллах къулакъларынгъызны сагъыр, козьлерингъизни корь этер, къальплерингъизни де муурьлер исе, буларны сизге Аллахтан башкъа анги тангъры кери бере билир! Бакъ, делиллерни насыл беян этмектемиз. Олар аля юзь чевирмектелер!
47. Де ки: Сёйлерсингъизми; сизге Аллахнынъ азабы апансыздан я да ачыкъ келир исе, залым топлумдан башкъасы эляк олурмы?
48. Биз, пейгъамберлерни анджакъ мужделейджилер ве тенбиеджилер оларакъ ёллармыз. Ким иман этер ве озюни тюзельтир исе, оларгъа къоркъу ёкътыр. Олар гъам да чекмейджеклер.
49. Аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, ёлдан чыкъкъанлары ичюн, олар азап чекеджеклер.
50. Де ки: Мен сизге, Аллахнынъ хазинелери меним янымда, демейим. Мен гъайбны да бельмем. Сизге, мен бир мелеким де, демейим. Мен, садедже мангъа вахий олунгъангъа уярым. Де ки: Корь иле корьген ич бир олурмы? Ич тюшюнмезсингъизми?
(Мушириклер, Ресулуллах(с.а.)къа: «Сен Аллах тарафындан ёлланылгъан бир пейгъамбер исенъ, Аллахтан исте де, бизге дюнья ниметлерини бол-бол берсин, акс алда, сангъа инанмамыз», дедилер. Бунынъ узерине бу ает энди ве пейгъамбернинъ инсанларны зенгинлештирмек ичюн дегиль, оларгъа акъикъатны теблигъ этмек ичюн ёлланылгъаны ифаде этильди).
51. Рабблерининъ узурунда топланаджакъларындан къоркъкъанларны онынънен (Къур'аннен) тенбиееле. Олар ичюн Рабблеринден башкъа не бир дост, не де бир вастаджы бар; бельки сакъынырлар.
52. Раблерининъ ризасыны истеерек, саба-акъшам Онгъа ялваргъанларны къувма! Оларнынъ эсабындан сангъа бир месулиетлилик; сенинъ эсабындан да оларгъа эр анги бир месулиетлилик ёкътыр ки, оларны къувуп да, залымлардан олурсынъ!
(Къурейш буюклерин Ресулуллах (с.а.)нынъ янына кельген вакъытларында факъыр му'минлернинъ янларында булунувыны истемей эдилер. Ресулуллах да оларнынъ истеклерине уйып, бу му'минлерни янындан чыкъармакъ истеди. Бунынъ узерине Дженаб-ы Хакъ пейгъамберимизни юкъарыдаки аетнен тенбиеeledи).
53. «Арамыздан Аллахнынъ оларгъа лютф ве ихсанда булунгъан кимселер де булармы!», деювлери ичюн оларнынъ бир къысмыны дигерлеринен, иште бойле имтиан эттик. Аллах шукюр эткенлерни даа яхшы бильмезми?
(Кяфирлер иман шерефине иришкен факъыр му'минлернинъ, пейгъамбернинъ янында озьлеринен айны севиюде тутулувларыны къабул эталмадылар. Албуки, Аллах къатында зенгин-факъыр айырымы ёкътыр, усътюнлик иман ве такъвагъа таянмакътадыр. Олар бу шекильде бир имтиангъа табий тутулдылар, инангъанлар къазандылар, гъуруруна сыгъдыралмагъанлар исе, зарар эттилер).

54. Аетлеримизге инангъанлар санъа кельгенде, оларгъа де ки: Селям сизге! Раббинъиз мерхамет этмекни озюне язды. Акъикъат шу ки: Сизден ким, бильмейип бир яманлыкъ япар, сонъ артындан тевбе этип де, озюни ислях этер исе, бильсин ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
55. Бойледже, сучлыларнынъ ёлу белли олсун, дие аетлерни яхшыджа изаатламакътамыз.
56. Де ки: Аллаһтан гъайры табынган шейлеринъизге табынмакъ манъа ясакъ этильди. Де ки: Мен сизинъ арзуларынъызгъа уймам, акс алда, сапытырым да, хидаетке иришкенлерден олмам.
57. Де ки: Шубесиз, мен Раббимден кельген ап-ачыкъ бир делильге таянмакътам. Сиз исе, оны яланладынынъыз. Аман келювини истеген (азабынъыз) меним янымда дегиль. Укюм анджакъ Аллаһнынъдыр. О, хакъны анълатыр ве О, догъру укюм этиджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
(Кяфирлер, инанмаганлары ичюн, усьтлерине коктен таш ягъдырылувы яхут ачыкъ бир азапкъа огъратылувлары киби, бир муджизе истей эдилер. Албуки, Ислям давасы даа энди башланган эди. О ёлуна девам этеджек, акълий ве ильмий делиллернен эр тарафкъа яйыладжакъ эди. Толайысыннен, олар истеген шекльде бир азапны пейгъамбер истемегени киби, Аллаһ да ёлламады).
58. Де ки: Аджале истеген шейинъиз меним элимде олса эди, эльбетте меннен сизинъ аранызда иш битирильген эди. Аллаһ залымларны даа яхшы билир.
59. Гъайбнынъ анахтарлары Аллаһнынъ янындадыр; оларны Ондан башкъасы бильмез. О, къарада ве денъизде не бар исе, билир; Онынъ ильми тышында бир япракъ биле тюшмез. О, ернинъ къаранлыкълары ичиндеки янгъыз бир данени дахи билир. Яш ве къуры не бар исе, эписи ап-ачыкъ бир китаптадыр.
(Коклерде ве ерде инсан илмининъ кешф этип, инсанлыкънынъ файдаланувына теклиф эткен нидже хазинелер бар ки, Аллаһ буларны билир, заманы кельгенде, истегенини инсанлыкънынъ файдаланувына берир, истегенини де озъ ильминде сакълы тутар. Иште, гъайбнынъ анахтарлары булар олмалыдыр).
60. Геджелейин сизни ольдюрген (ольдюреджек киби юкълаткъан), кунъдюзи де не ишлегенинъизни бильген; сонъра бельгиленген эджель тамамлансын, дие кунъдюзи сизни тирильткен (уяндыргъан) Одыр. Сонъра дёнюшинъиз кене Онъадыр. Сонъунда О, япкъанларынъызны сизге хабер береджек.
61. О, къулларынынъ усьтюнде еяне къудрет ве тасарруф саибидир. Сизге къорчалайыджылар ёллар. Ниает, биринъизге олюм кельдими, эльчилеримиз (вазифели мелеклер) онынъ джаныны алырлар. Олар вазифеде къусур япмазлар.
62. Сонъра инсанлар керчек саиплери олган Аллаһкъа дёндюрилирлер. Билесинъиз ки, укюм ялынъыз Онынъдыр ве О, эсап корюджилернинъ энъ чабугидир.
63. Де ки: Къаранынъ ве денъизнинъ къаранлыкъларындан (телюкелеринден) сизни ким къуртарыр ки? (О вакъытта) Онъа гизли-гизли ялвараракъ: «Эгер бизни бундан къуртарсанъ, ант олсун, шукюр эткенлерден оладжакъмыз», дие дуа этерсинъиз.
64. Де ки: Ондан ве бутюн сыкъынтылардан сизни Аллаһ къуртарыр. Сонъ сиз кене Онъа ортакъ къошарсынъыз.
65. Де ки: «Аллаһнынъ сизге усьтюнъизден (коктен) я да аякъларынъызнынъ алтындан (ерден) бир азап ёлламагъа я да бир-биринъизнен давалаштырып, киминъизге киминъизнинъ кинини таттырмагъа кучю етер». Бакъ, анъласынлар дие, аетлеримизни насыл

изаатламакътамыз!

(Эвельки къавмлар озьлерине ёлланылган пейгъамберлерге иман этмейип, исьян ве адден ашувларында девам эткенинен, Аллаһ оларнынъ базылары усьтюлерине коктен таиш ягъыдырып, эляк этти, мемлекетлери таиш йыгъыны алына кельди; базыларыны да шиидетли тепренювлернен эляк этти, мемлекетлерини вийранелерге чевирди, бир къысмыны да ички къарышыкълыкъларнен бир-бирлерини къырдырды. Иште, бу ает-и кериме о вакъиаларгъа ишарет этерек, сонъки пейгъамбернинъ умметини тенбиелемекте).

66. Къур'ан хакъ олгъаны алда, къавмынъ оны яланлады. Де ки: Мен сизге векиль (кефиль) дегилим.
(Аетнинъ сонъки джумлесинен Ресулуллахнынъ вазифеси теблигъ ве тенбиеден ибарет олгъаны бильдирильген).
67. Эр хабернинъ керчеклешеджек бир вакъты бар. Якъында сиз де акъыкътны биледжексинъиз.
68. Аетлеримиз акъкъында ойле-бойле къонушмагъа далгъанларны корьгенинде, олар башкъа бир сёзге кечкенге къадар, олардан узакъ тур. Эгер шейтан санъа унуттырса, хатырлагъанындан сонъ, артыкъ о залымлар топлулыгъынен отурма.
(Базы икметлерге бинаэн, Мекке девринде мушириклерге къаршы дженкке изин берильмеди. Толайысынен, мушириклер Аллаһнынъ аетлерини эгленджеге алгъанларында, догърудан къаршы къоюлмай эди. Онынъ ичюн бу киби вазиетлерде оларны терк этмек Пейгъамбер (с.а.)ге эмир этильди. Шаёт шейтан унуттырса, хатырлагъан вакътындан итибарен, оларнен отурувы ясакъланды. Ает Ресулуллах (с.а.)къа хитап этмекнен бирликте, укми умумийдир, умметине де аиттир. Бугунде Аллаһнынъ аетлери эглендже этильгенини корьген бир мусульман, мани олмагъа кучю етмесе, о меджлисни терк этмелидир).
69. Такъва саиплерине, инанмагъанларнынъ эсабындан, эр анги бир месулиетлилик ёкътыр. Факъат, бельки къорчаланырлар дие, хатырлатмакъ керекир.
70. Динлерини бир оюнджакъ ве бир эглендже эткен ве дюнья аяты алдаткъан кимселерни (бир тарафкъа) быракъ! Къазангъанлары себебинен, ич бир нефиснинъ фелякетке огърамамасы ичюн, Къур'ан иле насиат эт. О нефис ичюн Аллаһтан башкъа не дост бардыр, не де шефаатчы. О бутюн барыны фидье оларакъ берсе, кене де ондан къабул этильмез. Олар къазангъан (гунахлары) себебинден, элякетке сюйрекленген кимселердир. Инкяр эткенлеринден толайы, олар ичюн къайнагъан сувдан ибарет бир ичеджек ве элем бериджи бир азап бар.
71. Де ки: Аллаһны быракъып да, бизге файда я да зарар бералмайджакъ шейлерге табынайыкъмы? Аллаһ бизни догъру ёлгъа ириштиргенден сонъ, шейтанларнынъ саптырып шашкъын оларакъ, чёльге тюшюрмек истегенлери, аркъадашларынынъ исе: «Бизге кель!», дие догъру ёлгъа чагъыргъанлары шашкъын кимсе киби арт-арткъа (инкярджылыккъа) дёндюриледжекмизми? Де ки: Аллаһнынъ хидаети догъру ёлнынъ там озюдир. Бизге алемлернинъ Раббине теслим олувымыз эмир этильген.
(Бу ает тевхидни къабул эткенден сонъ, ширкке дёнген, тек бир иляхкъа къуллыкъ иле чешиит иляхларгъа къуллыкъ арасында шубе эткен кимсенинъ шашкъынлыгъыны, айретини джанлы ве ачыкъ бир шекильде тесвир эте. Шейтанлар оны алдатып, Аллаһнынъ ёлундан саптыргъанлар, куфюрге итеклегенлер. Бу алда шашкъын-шашкъын кезгенде, Пейгъамбер ве му'минлер: «Бизге кель», дие, догъру ёлгъа чагъырмакъталар. Иште, акъыллы ве

ачыкъкозь инсангъа тюшкени, шубеден узакълашып, Пейгъамбер ве му'минлернинъ чагъырувына уймакъ ве иман теминлеген узур ве ишанчкъа къавушмакътыр).

72. «Намазны дос-догъру къылынъ ве Аллаһтан къоркъунъ», (дие де эмир этильдик). О, узурны барып топланаджагъынъыз Аллаһтыр.
73. О, коклерни ве ерни хакъ (ве икмет) иле яраткъандыр. «Ол!» деген куню эр шей олур къалыр. Онынъ сёзю акъикъаттыр. Суургъа уфленген куню де укюмранлыкъ Онынъдыр. Гизлини ве ашкъарны билиджиدير ве О, икмет саибидир, эр шейден хабердардыр. *("Суур" – дюнья ольчулеринен маиети ольченильмейджек бир шей олуп, Аллаһ Ресулы тарафындан бойнузгъа бенъзетильген. Суургъа уфлемекнен вазифедар мелек Исрафил (а.с.)дир. Эки дефа уфлейджек, биринджиде, къинаттаки джанлылар ёкъ оладжакъ, экинджиде исе, бутюн джанлылар текрар тирилип тураджакълар).*
74. Ибрахим бабасы Азерге: Бир такъым путларны танърылар эдинмектесинъми? Догърусы, мен сени де, къавмынъны да, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде корем, деген эди. *(Аз. Ибрахимнинъ къавмы Иракъта яшагъан кельданийлер эди. Ыылдызларгъа, кок джысымларына табынганлары киби, путларгъа да, табына эдилер. Аз. Ибрахим бабасынынъ ве къавмынынъ путларгъа табынганларыны корьгенинен, оларны кескин бир тильнен тенкъит этти, путлар табынувгъа ляйыкъ олмагъанларыны, Аллаһнен инсанлар арасында васта олалмайджакъларыны, атта олардан ич бир файда ве зарарнынъ кельмейджегини билъдирди).*
75. Бойледже, биз кесен-кес иман эткенлерден олувы ичюн Ибрахимге коклернинъ ве ернинъ мелекутини косътермекте эдик. *(Мелекуут – иззет ве укюмранлыкъ демектир. Юдже Аллаһ Аз. Ибрахимге коклердеки укюмранлыгъыны ве укюмранлыгъынынъ азаметини косътерген).*
76. Гедженинъ къаранлыгъы оны къаплагъанынен, бир йылдыз корьди, Раббим будыр, деди. Ыылдыз баткъанынен, баткъанларны севмем, деди.
77. Айны догъгъанда корьгенинен, Раббим будыр, деди. О да баткъанынен, Раббим манъа догъру ёлны косътермесе, эльбетте ёлдан сапкъан топлулыкълардан олурым, деди.
78. Кунешни догъаяткъанында корьгенинен де, Раббим будыр, зира бу даа буюк, деди. О да, баткъанынен, деди ки: Эй, къавмым! Мен сизинъ (Аллаһкъа) ортакъ къошкъан шейлеринъизден узакъым.
79. Мен ханиф оларакъ, юзюмни коклерни ве ерни ёкътан яраткъан Аллаһкъа чевирдим ве мен мушриклерден дегилим. *(«Ханиф» – Аллаһны бир билъген, Хакъкъа ёнельген ве батылдан ошланмагъан маналарыны ифаде эте. Аз. Ибрахимнинъ бу давранышындан макъсат, акъикъатен Аллаһны арамакъмы, ёкъса, кок джысымларына табынганларны тенкъит этмекми, олар юрьген ёлнынъ янълыш ве якъанларынынъ бир сапыкълыкъ олгъаныны косътермектирми. Бу хусуста тефсирджилер ихтиляф эткенлер. Анджакъ, экинджи корюш акъикъаткъа даа якъын. Чюнки, 74-нджи аетте путларгъа табынганлары ичюн бабасыны ве къавмыны аджджы тильнен тенкъит этюви Аз. Ибрахимде тевхид инанчынынъ мевджютлигини косътермекте. Бунынъ киби, 78-нджи аетнинъ сонъу да буны такидлей).*
80. Къавмы онынънен тартышмагъа башлады. Оларгъа деди ки: «Мени догъру ёлгъа ириштерген экен, Аллаһ акъкъында меннен тартышасынъызмы? Мен сизинъ Онъа ортакъ

къошкъан шейлеринъизден къоркъмам. Анджакъ, Раббимнинъ бир шей тилеви истисна. Раббимнинъ ильми эр шейни къушаткъандыр. Аля ибрет алмайсынъызмы?

81. Сиз, Аллахнынъ сизге акъларында ич бир укюм эндиirmeген шейлерни, Онъа ортакъ къошувдан къоркъмаз экенсиз, мен сиз ортакъ къошкъан шейлеринъизден насыл къоркъарым! Шимди бильсенъиз (сёйленъиз), эки топлумдан ангиси ишанчта олмагъа даа ляйыкъ?»
(Эки топлумнынъ манасы – Аллахны бир къабул эткенлернен Онъа ортакъ къошкъанлардыр. Ахиретте Аллахнынъ азабындан эмин олмагъа ангиси даа ляйыкъ? Бир сонъки ает бунъа джевап бермекте).
82. Инанып да, иманларына эр анги бир акъсызлыкъ былаштырмагъанлар бар я, иште, ишанч оларнынъдыр ве олар догъру ёлны тапкъанлардыр.
83. Иште бу, къавмына нисбетен Ибрахимге берген делиллеримиздир. Биз истеген кимселеримизнинъ дереджелерини юксельтирмиз. Шубесиз ки, сенинъ Раббинъ икмет саибидир, хакъкы иле билиджидир.
(Аетте кечкен ве «делиль» дие терджиме этильген «худжджет» келимеси кесен-кес делиль манасындадыр. Аз. Ибрахимге берильген худжджет – онъа ильхам этильген тефеккюр, мушааде ве мукъаесе кучюдир. Онынъ ай, кунеш ве йылдызлар къаршысындаки аркет тарзынен мушириклерге къаршы куреште косьтерген делиллер ве дигер муджизелер бу джумледендир).
84. Биз онъа Исхакъ ве (Исхакънынъ огълу) Якъубны да багъышладыкъ; эписини де догъру ёлгъа ириштирдик. Даа эвельде Нуһны ве онынъ союндан Давудны, Сулейманны, Эййубни, Юсуфны, Мусаны ве Харунны догъру ёлгъа ириштирген эдик; биз эйи даврангъанларны, иште бойле мукъафатландырырмыз.
85. Зекерийя, Яхъя, Иса ве Ильясны да (догъру ёлгъа ириштирген эдик). Эписи де эйилерден эдилер.
86. Исмаил, Эльйеса', Юнус ве Луутны да (хидаетке ириштирдик). Эписини алемлерге усьтюн яптыкъ.
(Бу пейгъамберлернинъ усьтюнлик себеплери 89-нджи аетте беян этильген. Булардан базыларына пейгъамберлик вазифесинден гъайры, укюмдарлыкъ да берильген ве оларгъа китап ёлланылгъан, базыларына китап эндирилелерек, пейгъамберлик берильген, бир къысмына исе, садедже пейгъамберлик берильген, факъат китап ве укюмдарлыкъ берильмеген).
87. Оларнынъ бабаларындан, балаларындан ве къардашларындан базыларына да (усътюн къабилиетлер бердик). Оларны мумтаз къылдыкъ ве догъру ёлгъа ириштирдик.
88. Иште бу – Аллахнынъ хидаетидир, къулларындан истегенини онъа ириштирер. Эгер олар да Аллахкъа ортакъ къошса эдилер, япаяткъан амеллери, эльбетте бошуна кетер эди.
89. Иште олар, озьлерине китап, икмет ве пейгъамберлик берген кимселеримиздир. Эгер олар (къафирлер) буларны инкяр этселер, шубесиз ерлерине буларны инкяр этмейджек бир топлум кетирирмиз.
90. Иште, о пейгъамберлер Аллахнынъ хидает эткен кимселеридир. Сен де оларнынъ ёлуна уй. Де ки: Мен бунъа (пейгъамберлик вазифеме) къаршылыкъ сизден бир акъ истемейим. Бу (Къур'ан) алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.
(Бу аетте юкъарыда исимлери анъылгъан пейгъамберлер Аллахнынъ хидаетинен, догъру ёлда олгъанлары ифаде этильмекте ве пейгъамберимизге де оларнынъ ёлуны тутувы эмир

этильмекте. Кечкен пейгъамберлернинъ бир чокъ мусибетлерге, телюкелерге, инкярларгъа кокюс керювлери, эр шейге рагъмен, вазифелерини хакъкъы иле ерине кетирювлери бу джумледендир).

(Еудий алимлеринден Малик б. Сайф, Ресулуллах (с.а.)нынъ янына келип, китаплар узеринде чешип тюрлю лаф этмеге башлады. Ресулуллах: Тевратны Мусагъа эндирген Аллах акъкъы ичюн сёйле, Китабынъызда: «Аллах шишман алимлерге богъуз этер», дие бир ибаре коръмединъми? деди. Шишман бир адам олгъан Маликнинъ бунъа джаны сыкъыларакъ: «Аллах ич бир бешерге ич бир китап эндирмеди», деди. Ве бутюн китапларны инкяр этти. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).

91. (Еудийлер) Аллахны кереги киби танымадылар. Чюнки, «Аллах ич бир бешерге бир шей эндирмеди», дедилер. Де ки: Ойле исе, Мусанынъ инсанларгъа бир нур ве хидает оларакъ кетирген Китапны ким эндирди? Сиз оны кягъытларгъа язып (истегенинъизни) анълата, чокъуны да гизлейсинъиз. Сизинъ де, аталарынъызнынъ да билалмагъан шейлери (Къур'анда) сизге огретильгендир. (Ресулым!) Сен «Аллах» де, сонъра оларны быракъ, далгъан батакълыкъларында ойнай турсынлар!
92. Бу (Къур'ан, Умму'ль-къураа (Мекке) ве этрафындакилерни тенбиелемек ичюн санъа эндирдигимиз ве сенден эвелькилерни догърулайыджи мубарек бир китаптыр. Ахиретке инангъанлар бунъа да инанырлар ве олар намазларыны хакъкъы иле къылмагъа девам этерлер.
(Мекке шеэри Ислям дюньясынынъ маневий меркезидир. Онынъ этрафы да бутюн дюньядыр. Ресулуллах (с.а.) бутюн инсанлыккъа ёлланылгъан бир Пейгъамбер олуп, Онъа ёлланылгъан Къур'ан да бутюн инсанлыккъа хитап этмектедир. Иште, бунынъ ичюн аетте Мекке шеэринде шеэрлернинъ анасы манасында «Умму'ль-къураа» денильген).
93. Аллахкъа къаршы ялан уйдургъандан яхут озюне ич бир шей вахий этильмегени алда, «Манъа да вахий олунды», дегенден ве «Мен де Аллахнынъ эндирген аетлерине бенъзегенни эндиреджегим», дегенден даа залым ким бар! О залымлар, олюмнинъ (богъуджы) далгъалары ичинде, мелеклер де панджаларыны узаткъан, оларгъа: «Айды, джанларынъызны къуртарынъ! Аллахкъа къаршы акъикъат олмагъаныны сёйлевинъизден ве Онынъ аетлерине къаршы кибирилиик таслагъанынъыздан отърю, бугунъ алчакълыкъ азабынен джезаландырыладжакъсынъыз!», дер экен, оларнынъ алыны бир коръсенъ!
(Мусейлемату'ль-кеззааб ве Эсвед-и Ансий киби яланджы пейгъамберлер: «Бизге де вахий кельмекте», диерек, пейгъамберлик идда эттилер. Иште, бу ает олар акъкъында назиль олды).
94. Ант олсун ки, сизни ильк дефа яраткъанымыз киби, бирер-бирер бизге келеджексинъиз ве (дюньяда) сизге берген шейлеримизни артынъызда къалдыраджакъсынъыз. Яратылышынынъызда ортакъларынъыз сангъан шефаатчыларынъызны да янынъызда коралмайджакъмыз. Ант олсун, аранъыз ачылгъан ве (танъры) сангъан шейлеринъиз сизден гъайып олуп кеткендир.
95. Шубесиз, Аллах, урлукъны ве чегирдекни чатлатыджыдыр, олюден тирини чыкъаргъан, тириден де олюни чыкъарыджыдыр. Иште, Аллах будыр. О алда (хакътан) насыл дёнерсинъиз!
96. О, сабаны айдынлатыджыдыр. О, геджени раатланув заманы, кунеш ве айны (вакъытларнынъ тайини ичюн) бирер эсап ольчюси япкъан. Иште бу, азиз ве (эр шейни) пек яхшы билъген Аллахнынъ такъдиридир.
(Бу ает-и керимеде Юдже Аллах, махлукъатнынъ кечинювлерини темин этювлери ичюн

сабаны, яни куньдюзни яраткъаныны, куньдюзи мейдангъа кельген бедений ве рухий ёргъунлыкъларны савундырувлары ичюн геджени раатланмакъ заманы оларакъ, ай ве кунешни де, бир чокъ файдаларынен берабер, айрыджа ишлернинъ бир системада ве эсаплы юрютлюви ичюн яраткъаныны бильдирмекте).

97. О, къара ве денъизнинъ къаранлыкъларында оларнен ёл тапарсынъыз дие, сиз ичюн йылдызларны яратыджыдыр. Акъикъатен биз, бильген бир топлум ичюн аетлерни кениш-кениш беян эттик.
98. О, сизни тек бир нефистен (Адемден) яраткъандыр. (Сиз ичюн) бир къалув ери, бир де эманет оларакъ къонуладжакъ еринъиз бар. Анълагъан бир топлум ичюн аетлерни тефсиллятлы бир шекильде изаатладыкъ.
(Бу аетте анълатылгъан къалув ерининъ манасы, бабаларнынъ несили я да аяткъа эльвершили олгъан ер юзю; эманет оларакъ къонуладжакъ ернинъ манасы да, ана рахми я да мезардыр).
99. О, коктен сув эндиридждир. Иште, биз эр чешит экинни онынънен осьтюрдик. О экинден де озюнде бир-бирининъ усьтюне минген данелер яратаджагъымыз бир ешиллик; хурманынъ гъонджесинден саркъкъан салкъымлар; юзюм багълары; бир къысмы бир-бирине бенъзеген, бир къысмы да бенъземеген зейтун ве нар багъчаларыны мейдангъа кетирдик. Мейва берген ве пишкен вакътында эр бирининъ мейвасына бакъынъ! Шубесиз, бутюн буларда, инангъан бир топлум ичюн, ибретлер бар.
100. Джинлерни Аллаһкъа ортакъ къоштылар. Албуки, оларны да Аллаһ яраткъан эди. Бильгисизликнен Онъа огъулар ве къызлар якъыштырдылар. О, оларнынъ илери сюръген васталарындан узакъ ве юджедир.
(Базы арап нутперестлери джинлерни Аллаһкъа ортакъ къошаракъ, оларгъа табына эдилер. Оларнынъ да Аллаһнынъ махлюкъи олгъаныны, махлюкъ олгъан бир варлыкънынъ танъры оламайджагъыны тюшюнип оламай эдилер. Айрыджа, еудийлер Узейр пейгъамберге Аллаһнынъ огълу, христианлар да Иса пейгъамберге Аллаһнынъ огълу дей эдилер. Базы мушириклер де мелеклерге ыргъачылыкъ васфыны беререк, Аллаһнынъ къызлары, дей эдилер. Иште, Аллаһ Таала буларгъа ишарет этерек, озюнинъ бу киби васыфлардан узакъ олгъаныны ифаде буюрмакъта).
101. О, коклернинъ ве ернинъ еяне ярытыджысыдыр. Онынъ акъраны олмагъаны алда, насыл баласы ола билир! Эр шейни О яраткъандыр ве эр шейни хакъкъы иле билиджи Одыр.
102. Иште, Раббинъиз Аллаһ Одыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О, эр шейнинъ яратыджысыдыр. Ойле исе, Онъа къуллыкъ этинъ. О эр шейге векильдир. (Ишанылып таяныладжакъ тек варлыкъ Одыр).
103. Козьлер Оны коралмаз; албуки, О, козьлерни корер. О, эшьяны пек яхшы билиджи, эр шейден хабердардыр.
(Козьлер Онынъ затыны ве кемалыны хакъкъы иле къаврап оалмаз демектир. Бунынънен берабер, эхл-и суннетке коре, дженнетте му'минлер Аллаһны кореджеклер. Бу хухуста ает ве хадислер бар).
104. (Догърусы) сизге Раббинъиз тарафындан басиретлер (идрак къабилити) берильгендир. Артыкъ ким хакъны коръсе, файдасы озюне, ким де коръ олса, зарары озюнедир. Мен узеринъизге бекчи дегилим.
(Аллаһ инсанларгъа эшьяны корювлери ичюн насыл маддий козьлер берген исе, акъикъатны къаврай билювлери ичюн де, къальп козю дие бильгенимиз идрак кучьлери де берген. Артыкъ ким бу къабилитини догъругъа къуланмаса, зарары озь алейхине олур).

105. Бойледже, биз аетлерни кениш-кениш изаатламакытамыз ки, «Сен дерс алгъансынъ», десинлер де, биз де анълагъан топлум ичюн Къур'анны яхшыджа изаатлайыкъ.
106. Раббинъден санъа вахий олунгъангъа уй. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Мушриклерден юзь чевир.
107. Аллаһ тилесе эди, олар ортакъ къошмаз эдилер. Биз сени оларнынъ узерине бир бекчи япмадыкъ. Сен оларнынъ векили де дегильсинъ.
108. Аллаһтан башкъасына табынгъанларыны (ве путларыны) сёгменъиз; сонъра олар да бильмеерек, Аллаһны сёгерлер. Бойледже, биз эр умметке озь ишлерини джазибели косътердик. Сонъунда дёнюшлери Рабблеринедир. Артыкъ О, не япкъанларыны озьлерине бильдиреджек.
(Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) мушриклернинъ путларыны яманлай эди. Мушриклер: «Я танърыларымызны сёгмекни токътат, я да биз сенинъ танърынъны сёгермиз», дедилер. Бунынъ узерине бу ает назиль олды. Аетнинъ укми эр заман кечерлидир. Миллет я да шахысларнынъ мукъаддес къабул эткен шейлерини сёгмемек керек. Зира, бу киби давранышлар даима акс тесир косътермекте ве мукъаддес къабул этильген шейлерни акъаретлемеге себеп олмакъта).
109. Озьлерине бир муджизе кельсе, онъа мытлакъа инанаджакъларына даир къуветли бир шекильде Аллаһкъа ант ичтилер. Де ки: Муджизелер анджакъ Аллаһ къатындандыр. Амма, муджизе кельгенде де, инанмайджакъларынынъ фаркъындасынъмы?
110. Кене Онъа иман этмеген ильки вазиетлериндеки киби, оларнынъ гонъюллерини ве козьлерини терс чевирирмиз. Ве оларны шашкъын оларакъ, ёлдан азгъанлары алда быракъырмыз.
111. Эгер биз оларгъа мелеклерни эндирсе эдик, олюлер де оларнен къонушса эди ве эр шейни топлап, къаршыларына кетирсек эди, Аллаһ тилемегендже, кене де инанаджакъ дегиль эдилер; факъат чокълары буны бильмезлер.
(Сапыкълыкъкъа далгъанларнынъ сапувларына себеп, делиллернинъ азлыгъы я да ёкълыгъы дегиль. Шаёт сапыкъларнынъ истегени киби, олюлер тирильсе де, озьлеринен къонушса, атта къяинаттаки эр шей тильге кирсе ве оларны имангъа чагъырса, кене къабул этмезлер. Чюнки, къальплеринде фитне, виджанларында пас бардыр. Олар хидаетке ёнельмегенлери ичюн, Аллаһ да хидаетке иришювлерини тилемез).
112. Бойледже, биз эр бир пейгъамберге инсан ве джин шейтанларыны душман яптыкъ. (Булар), алдатмакъ ичюн, бир-бирлерине ялдызлы сёзлер фысылдарлар. Раббинъ тилесе эди, оны да япалмаз эдилер. Артыкъ оларны уйгъан шейлеринен козь-козьге быракъ.
113. Ахиретке инанмагъанларнынъ къальплери онъа (ялдызлы сёзге) къансын, ондан хошлансынлар ве ишлеген сучларыны ишлемеге девам этсинлер, дие (бойле япарлар).
114. (Де ки): Аллаһтан башкъа бир хакем къыдыраджанъмы? Албуки, сизге китапны ачыкъ оларакъ эндирген Одыр. Озьлерине китап берген кимселеримиз Къур'аннынъ акъикъатен Раббинъ тарафындан эндирильгенини билерлер. Сакъын шубеленгенлерден олма!
115. Раббинънинъ сёзю, догърулыкъ ве адалет нокътаи назарындан, тамамлангъандыр. Онынъ сёзлерини денъиштиреджек кимсе ёкътыр. О, эшитиджидир, билидидир.
116. Ер юзюнде олгъанларнынъ чокъуна уяджакъ олсанъ, сени Аллаһнынъ ёлундан саптырырлар. Олар зандан башкъа бир шейге табий олмаз, яландан башкъа сёз де сёйлемезлер.

117. Муакъкъакъ ки, сенинъ Раббинъ, эбет, О, озь ёлундан сапкъанны энъ яхшы билиджидир. О, догъру ёлда юргенлерни де яхшы билиджидир.
118. Аллаһнынъ аетлерине инаныр экенсинъиз, узерине Онынъ ады анъыларакъ союлгъанлардан ашанъ.
119. Узерине Аллаһнынъ ады анъылып союлгъанындан ашаманъызгъа себеп не? Албуки, Аллаһ, чаресиз ашамакъ зорунда къалгъанынъыздан гъайры, арам къылгъан шейлерни сизге беян эткендир. Догърусы, бир чокълары бильгисизликтен озюнинъ фена истеклерине уяракъ сапмакъталар. Муакъкъакъ ки, Раббинъ адден ашкъанларны чокъ яхшы билир. *(Инсанлар чаресиз къалып, ачлыкътан олюм телюкеси киби бир телюкенинъ къаршылашкъанларында, арам олгъан шейлерден аз микъдарда ашай билирлер).*
120. Гунахнынъ ашкъарыны да, гизлисини де быракъынъ! Чюнки, гунах ишлегенлер япкъанларынынъ джезасыны мытлакъа чекеджеклер.
121. Узерине Аллаһнынъ ады анъылмадан союлгъан айванлардан ашаманъ. Шубесиз, бу буюк гунахтыр. Акъикъатен, шейтанлар достларына, сизнен курешювлери ичюн телкъинде булунырлар. Эгер оларгъа уйсанъыз, шубесиз, сиз де Аллаһкъа ортакъ къошкъан олурсынъыз. *(Аслында ашалувы эял олгъан эр анги бир айван, къасттан Аллаһнынъ ады анъылмадан союлса, о айваннынъ этини ашамакъ арам олур).*
122. Олю экен, тирильттигимиз ве озюне инсанлар арасында юре беледжеги бир ышыкъ бердигимиз кимсе, къаранлыкълар ичинде къалып, ондан ич чыкъалмайджакъ вазиеттеки кимсе киби олурмы! Иште, къяфирлерге япкъанлары бойле сюсю косьтерильгендир.
123. Бойледже биз, эр бир къасабада, о ерлерде бозгъунджылыкъ япувлары ичюн гунахкъарларыны реберлер яптыкъ. Олар ялынъыз озьлерини алдатырлар, амма фаръкъна бармазлар.
124. Оларгъа бир ает кельгенде, Аллаһнынъ эльчилерине берильгеннинъ бенъзегени бизге де берильмегендже, кесен-кес инанмамыз, дедилер. Аллаһ пейгъамберликни кимге береджегини даа яхшы билир. Къабаат ишлегенлерге, япаяткъан ийелелерине къаршылыкъ Аллаһ тарафындан ашшагъылыкъ ве четин бир азап токъунаджакъ.
125. Аллаһ кимни догъру ёлгъа ириштирмек истесе, онынъ къальбини Ислямгъа ачар; кимни де саптырмакъ истесе, кокке чыкъараяткъан киби, къальбини олдукъча тарлаштырыр. Аллаһ инанмагъанларнынъ усьтуне, иште бойле писликни берир; *(Аллаһ Таала бу аетте бир табиаат къанунуна да ишарет этмекте. Кокке ёксельген сайын ава басымы азаладжагъындан, о вакъытта нефес алмакъ да къыйынлашыр. Атта 20.000 метрни кечкенде махсус джихазлар олмадан, инсан нефес аламаз, олюр. Иште, бу къанунгъа ишарет буюргъан Юдже Аллаһ Ислямгъа кирмегенлернинъ кокъюслери кокке юкселеяткъан киби тар ве сыкъынтылы оладжагъыны бильдирмекте).*
126. Бу (дин), Раббинънинъ дос-догъру ёлудыр. Биз, огют аладжакъ бир къавм ичюн аетлерни тефсиллятлы оларакъ изаатладыкъ.
127. Рабблери къатында оларгъа аманлыкъ юрту (дженнет) бардыр ве япаяткъан (гузель) ишлери себебинен, Аллаһ оларнынъ достудыр.
128. Аллаһ, оларнынъ эписини бир ерге топлагъан куню: «Эй, джинлер (шейтанлар) топлулыгъы! Сиз инсанларнен чокъ огъраштынъыз», дер. Оларнынъ, инсанлардан достлары исе: «Эй, Раббимиз! (Биз) бир-биримизден файдаландыкъ ве бизге берген муддетнинъ сонъуна ириштик», дерлер. Аллаһ да буюрыр ки: Аллаһнынъ истегенинден

гъайры, ичинде эбедий къаладжакъ еринъиз атештир. Шубесиз, Раббинъ икмет саибидир, билиджидир.

129. Иште, бойледже, ишлеген гунахларындан отърю, залымларнынъ бир къысмыны дигер бир къысмынынъ пешине такъармыз.
130. Эй, джин ве инсан топлулыгъы! Аранъызда сизге аетлеримни анълаткъан ве бу куннен къаршылашаджагъынъызгъа даир сизни тенбиелеген пейгъамберлер кельмедими! Дерлер ки: «Озь алейхимизге шаатлыкъ этермиз». Дюнъя аяты оларны алдатты ве къяфир олгъанларына даир озь алейхлерине шаатлыкъ эттилер.
131. Акъикъат шу ки: Халкъы хаберсиз олгъанда, Раббинъ акъсызлыкънен улькелерни эляк этиджи дегильдир.
(Юдже Аллаһ инсанларгъа пейгъамбер ёлламадан, оларны месуль тутмаз, инкяр ве гунахлары себебинден, оларны джезаландырмаз. Анджакъ, инсанлар ёлланылгъан пейгъамберлернинъ тенбие ве къоркъытувларына къулакъ асмаз да, озь истек ве арзуларына уйсалар, иште о вакъытта азапкъа ляйыкъ олурлар ве узюр беян этмек имкянлары да къалмаз).
132. Эр кеснинъ япкъан ишлерине коре дереджелери бардыр. Раббинъ оларнынъ япкъанларындан хаберсиз дегиль.
133. Раббинъ зенгиндир, рахмет саибидир. Тилесе, сизни ёкъ этер ве сизни башкъа бир къавмнынъ зурриетинден яраткъаны киби, сизден сонъ еринъизге истеген бир къавмны яратыр.
134. Сизге ваде этильгени мытлакъа келеджек; сиз бунынъ огюни аламазсынъыз.
(Ает-и керимедеки ваденинъ манасы - къыяметнинъ къопувы, олюмден сонъ тирилюв, ашыр ве эсап кунълеридир киби. чешит маналар берильген).
135. Де ки: Эй, къавмым! Элинъизден кельгенини япынъ! Мен де япаджагъым! Юртнынъ (дюньянынъ) сонъу кимнинъ лехине олгъаныны якъында биледжексинъиз. Акъикъат шу ки, залымлар къуртуламазлар.
136. Аллаһнынъ яраткъан экинлеринен айванлардан Аллаһкъа пай айырып, занларына коре, бу Аллаһкъа, бу да ортакъларымызгъа (пултарымызгъа) дедилер. Ортакълары ичюн айырылгъаны Аллаһкъа еткизильмей, факъат Аллаһ ичюн айырылгъаны ортакъларына еткизильмекте! Не фена укюм бермектелер?
(Джахилие арапларындан базылары, экинлерининъ ве айванларынынъ бир къысмыны Аллаһнен путлары арасында болюштирив ве «Шу Аллаһнынъ пайы, бу да танърыларымызнынъ пайы», дер эдилер. Аллаһ ичюн айыргъанларыны мусафирлерге ве факъырларгъа арджлар, танърылар ичюн айыргъанларыны да, оларнынъ узурунда япыладжакъ мерасим ве башкъа шейлерге сарф этер эдилер. Эгер Аллаһнынъ акъкъындан путнынъ акъкъына бир шей кечсе, оны ойле быракъа эдилер. Путнынъ акъкъындан Аллаһ ичюн айырылгъан тарафкъа бир шей кечсе, оны алып, текрар путнынъ пайына къоша эдилер. Ве: «Аллаһ зенгиндир, булар исе факъыр», дер эдилер. Путкъа айырылгъаны нетиджеде кене озьлерине къаладжагъындан, онынъ пайындан Аллаһ ичюн айырылгъан тарафкъа бир шей кечмемесине дикъкъат эте эдилер. Иште, Юдже Аллаһ оларнынъ бу япкъанларына ишарет этмекте ве оларны тенкит этмекте).
137. Бунынъ киби, ортакълары мушриклерден чокъуна балаларыны (къызларыны) ольдюрмекни хош косътерди ки, эм озьлерини махв этсинлер, эм де динлерини къарыштырып бозсынлар!

Аллаһ истесе эди, буны япамаз эдилер. Ойле исе, оларны уйдургъанларынен берабер быракъ.

138. Олар сачма тюшонджелерине коре, дедилер ки: «Бу (танърылар ичюн айырылгъан) айванларнен экинлер арамдыр. Буларны бизим истегенимизден башкъасы ашап оламаз. Булар да минильмеси ясакълангъан айванлардыр». Бир такъым айванлар да бар ки, (Аллаһ бойле эмир этмекте дие) Онъа ифтира этерек, узерлерине Аллаһнынъ адыны анъмазлар. Япаяткъан ифтиралары себебинден, Аллаһ оларны джезаландыраджакъ.
(Мушириклер бахише, сааибе ве васыыле дие тариф эткен девелери ве къоюнларнынъ эт ве сютлерини, озьлери истегенлеринден башкъаларына арам къылгъан эдилер. (Бу айванлар акъкъында бильги ичюн бакъ. «Мааиде» суреси, 5/103). Хаам дие сыфатлангъан девелерине де, минильмесини ясакълагъан эдилер. Бир къысым айванларны сойгъанда да, Аллаһнынъ адыны дегиль, путларнынъ адыны анъа эдилер. Ает оларгъа ишарет этмекте).
139. Дедилер ки: «Шу айванларнынъ къарынларында олгъанлар ялынъыз эркеклеримизге аиттир, къадынларымызгъа висе, арам къылынгъандыр. Шает (баласы) олю догъса, о заман (къадын-эркек) эписи онда ортакътыр». Аллаһ бу дегерлендирювлерининъ джезасыны береджек. Шубесиз ки, О, икмет саибидир, хакъкъы иле билиджидир.
140. Бильгисизликлери себебинден, акъылсызлыкънен балаларыны ольдюргенлер ве Аллаһнынъ озьлерине берген рызкъыны, Аллаһкъа ифтира этерек, (къадынларгъа) арам къылгъанлар, муакъкъакъ ки, зиянгъа огърагъандырлар. Олар акъикъатен сапыкътырлар ве догъру ёлны тападжакъ да дегиллер.
(Джахилиет девринде арапларнынъ бир чокъу эсир олмакътан я да факъырлашмакътан къоркъаракъ, я да келин этмектен утанаракъ, догъгъан къыз балаларыны тирилейин топракъкъа коммек ёлунен ольдюре эдилер. Иште Аллаһ Таала оларнынъ бу вазиятине ишарет буюраракъ, оларны тенкъит этмекте).
141. Асмалы ве асмасыз (юзюм) багъчалары, берекети чешит-чешит хурмалары, экинлери, бир-бирине бенъзеген ве бенъзеген бичимде зейтун ве нарларны яратыджи Одыр. Эр бири мейва берген вакъытта мейвасындан ашанъ. Пишип джыйылгъан куню де, акъкъыны (зекят ве садакъасыны) беринъ, факъат исраф этменъ; чюнки, Аллаһ исраф эткенлерни севмес.
142. Айванлардан юк ташыгъаны ве юнюнден тёшек япылгъанларыны яраткъан Одыр. Аллаһнынъ сизге берген рызкъындан ашанъ, шейтаннынъ артына тюшменъ; шубесиз, о сиз ичюн ап-ачыкъ бир душмандыр.
*(Аетте кечкен «хамууле» – юк ташыгъан айван демектир; «ферш» висе, даа минильмек чагъына кельмеген яш айван я да юнюнден, къылындан яйма, тёшеме ве тёшек япыла биледжек айванлардыр. Яткъызылып союладжакъ айван манасына да келе).
(Араплар базыда айванларнынъ эркеклерини, базыда да ыргъачыларыны, базыда буларнынъ балаларыны арам сая эдилер. Юдже Аллаһ оларнынъ бу инанчларыны ред этерек, бойле буюрды:)*
143. (Ыргъачы ве эркек оларакъ) секиз чифт яратты: къоюндан эки, эчкиден эки... Де ки: О, буларнынъ эркеклериними, ыргъачыларынымы, ёкъса, бу эки ыргъачынынъ къарынларында олгъан явруларыны арам эттими? Эгер догъру исенъиз, манъа илим иле сёйленъиз.
144. Деведен де эки, сыгъырдан да эки (яратты). Де ки: О, буларнынъ эркеклериними, ыргъачыларынымы, ёкъса, бу эки ыргъачыларнынъ къарынларында олгъан явруларыны арам къылдымы? Ёкъса, Аллаһнынъ сизге бойле васиет эткенине шаат олдунъызмы?

Бильгисизликнен инсанларны саптырмакъ ичюн Аллахкъа къаршы ялан уйдургъандан даа ким залым! Шубесиз, Аллах о залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа ириштирмез.

145. Де ки: Манъа вахий олунгъанда, леш я да акъызылгъан къан яхут домуз эти -ки писликнинъ озюдир- я да гунах ишленерек, Аллахтан башкъасы адына союлгъан бир айвандан башкъа, ашайджакъ кимсеге арам къылынгъан бир шей тапалмайым. Башкъасына зарар бермемек ве сынъырны ашмамакъ узьре, ким (булардан) ашамакъ зорунда къалса, бильсин ки, Раббинъ багъышлайджи ве мерхаметлидир.
(Бу аетнинъ анъламы ичюн айны суренинъ 119-нджсы аети анълатувына бакъынъ).
146. Еудийлерге бутюн тырнакълы айванларны арам эттик. Сыртларында яхут ичеклеринде олгъан я да кемикке къарышкъан ягълардан башкъасы олмакъ узьре, сыгъыр ве къоюннынъ ич ягъларыны да оларгъа арам эттик. Бу зулумлары себебинден, оларгъа берген джезамыздыр. Биз, эльбетте догъру сёйлейиджимиз.
(Аетте зикр этильген «багъый» келимеси, зулум манасындадыр. Еудийлернинъ пейгъамберлерни ольдирювлери, зулум этерек, факъырларны икътисадий джеэттен эзювлери, арамны эял, эялны арам саювлары киби зулумлары себебинен, Юдже Аллах аетте зикр этильген шейлерни оларгъа арам эткен. Ёъкса, аслында буларнынъ этиси арам дегиль).
147. Эгер сени яланласалар, де ки: Раббинъиз кениш бир рахмет саибидир. Бунынънен берабер, Онынъ азабы, сучлылар топлулыгъындан узакълаштырыламаз.
148. Путперестлер дейджеклер ки: «Аллах тилесе эди, не биз ортакъ къошар эдик, не де аталарымыз. Ич бир шейни де арам этмез эдик». Олардан эвелькилер де айны шекильде (пейгъамберлерни) яланладылар ве сонъунда азабымызны таттылар. Де ки: Янынъызда бизге анълатаджакъ бир бильгинъиз бармы? Сиз зандан башкъа бир шейге уймамакътасынъыз. Ве сиз садедже ялан сёйлемектесинъиз.
(Муширликлернинъ арам къылгъан шейлери ичюн бакъ. 138, 139-нджи аетлер).
149. Де ки: Кесен-кес делиль, анджакъ Аллахнынъдыр. Аллах тилесе эди, эльбетте эпинъизни догъру ёлгъа ириштирер эди.
(Муширликлер: «Аллах тилесе эди, не биз ортакъ къошар эдик, не аталарымыз... ич бир шейни де арам къылмаз эдик», диерек къафирликлерини Аллахнынъ ирадесине багъламакъ истей эдилер. Юдже Аллах бу аетнен озюнинъ делили даа усътюн ве нетиджеге ириштириджи экенини бильдирди. Зира, О, тилесе эди, къулларыны гунахкъа мейль этмейджек хусусиетте яратыр эди. Анджакъ, О, буны истемеди, къулларыны эм гунах ишлемеге, эм де савап къазанмагъа къабилетли бир хусусиетте яратты. Оларгъа ираде берди, озюнинъ тилемесини де къулларынынъ ираделери догърулыгъында ёнелтти. Анджакъ, хайыргъа разы олды, шеррге разы олмады. Аллах тилесе, къулдаки феналыкъ янув хусусиетини ондан алыр ве бутюн инсанлар хидаетке иришир эдилер. О вакъытта да имтиан икмети ортадан къалкъар ве макъсат асыл олмаз эди).
150. Де ки: Аллах шуны ясакъ этти, дие шеадет этеджек шаатларынынъизни кетиринъ! Эгер олар шаатлыкъ этселер, сен оларнен берабер шаатлыкъ этме; аетлеримизни яланлагъанларнынъ ве ахирет кунюне инанмагъанларнынъ истеклерине уйма. Олар, Рабблерине эш тутмакъталар.
151. Де ки: Келинъ, Раббинъизнинъ сизге нелерни арам эткенини окъуйым: Онъа ич бир шейни ортакъ къошманъ, ана-бабагъа яхшылыкъ япынъ, факъырлыкъ къоркъусынен балаларынъизны ольдюрменъ -сизинъ де, оларнынъ да рызкъыны биз берирмиз- ; феналыкъларнынъ ашкъарына да, гизлисине де якълашманъ ве Аллах ясакълагъан джанны

хакъсыз ерде къыйманъ! Иште, булар – Аллаһнынъ сизге эмир эткенлеридир. Умют этилир ки, тюшонип анъларсынъыз.

152. Пишкинлик чагъына кельгенге къадар, етимнинъ малына, садедже энъ яхшы тутумнен якълашынъ; ольчу ве чекини адалетнен япынъ. Биз эр кеске анджакъ кучюнинъ еткени къадарыны юклермиз. Сёз сёйлеген вакътынъызда, якъынларынынъ дахи олса, адалетли олуи, Аллаһкъа берген сёзюнъизни тутынъ. Иште, Аллаһ сизге эйидже тюшонирсинъиз дие, буларны эмир этти.
153. Шубесиз, бу – меним дос-догъру ёлумдыр. Бунъа уйынъ. (Башкъа ёлларгъа уйманъ). Зира, о ёллар сизни Аллаһнынъ ёлундан айырыр. Иште, сакъынувынынъ ичюн Аллаһ сизге буларны эмир этти.
(151-нджи аеттен итибарен бу ерге къадар олгъан эмирлерге «Он эмир» я да «Он васиет» денилир ки, булар бутюн пейгъамберлернинъ шериятларында мевджюттир).
154. Сонъра эйилик эткенлерге ниметимизни тамамламакъ, эр шейни анълатмакъ, хидаетке ириштирмек ве рахмет этмек макъсадынен, Мусагъа да Китапны (Тевратны) бердик. Умют этилир ки, Рабблерининъ узурьна бараджакъларына иман этерлер.
155. Иште, бу (Къур'ан), биз эндирген мубарек бир китаптыр. Бунъа уйынъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, сизге мерхамет этильсин.
(Теврат ве Инджиль арапча олмагъан тиллерде энгенлери ичюн, араптар бу вазиетни маначыкъ этерек: «Биз оларнынъ тиллеринден анъламаймыз, толайысынен олардаки бильгилерден хабердар дегильмиз», дие билир эдилер. Иште, Дженаб-ы Хакънынъ сонъки Пейгъамберге Къур'анны арапча оларакъ эндирювининъ себеplerинден бири – Къур'ан ичюн де бойле деювлерининъ огюни алмакътыр. Ашагъыдаки аетлер бу хусусны анълата).
156. «Китап, ялынъыз бизден эвельки эки топлулыккъа (христианларгъа ве еудийлерге) эндирилди, биз исе, оларны окъудан, акъикъатен хаберсиз эдик», демезсинъиз дие;
157. Яхут: «Бизге де китап эндирилсе эди, биз олардан даа зияде догъру ёлда олур эдик», демезсинъиз дие, (Къур'анны эндирдик). Иште, сизге де Раббинъизден ачыкъ бир делиль, хидает ве рахмет кельди. Ким Аллаһнынъ аетлерини яланлап, олардан юзь чевиргенден даа залымдыр! Аетлеримизден юзь чевиргенлерни, юзь чевирювлеринден отърю, азапнынъ энъ фенасынен джезаландыраджакъмыз.
158. Олар анджакъ озьлерине мелеклернинъ келювини я да Раббинънинъ келювини, яхут Раббинънинъ базы аляметлери келювини беклей эдилер. Раббинънинъ базы аляметлери кельген куню, эвельден инанмагъан я да иманындан бир хайыр къазанмагъан кимсеге артыкъ иманы бир файда бирмез. Де ки: Бекленъ, шубесиз биз де беклемектемиз!
(Аллаһ Таала бу аетте инкярджыларнынъ озьлерине, коребиледжек бир мелек я да Аллаһ шахсен кельмегендже, я да Пейгъамбернинъ хабер берген къыямет кунюне даир базы аляметлер корюльмегендже, инанмайджакъларыны, амма бойле бир алямет кельген куню де, оларнынъ иманлары къабул этильмейджегини бильдирмекте. Бу аляметлер де хадислерде бир думаннынъ зууры, ер айванынынъ чыкъувы, шаркъта, гъарпта ве Арабыстанда базы ерлернинъ батувьы, теджджалнынъ чыкъувы, кунешнинъ гъарптан догъувы, Йе'джудж ве Ме'джудж чыкъувы ве Аден трафындан бир атешнинъ зууры киби вакъиалар оларакъ бильдирильген).
159. Динлерини парча-парча этип, топ-топкъа айрылгъанлар бар я, сенинъ оларнен ич бир алякъанъ ёкътыр. Оларнынъ иши, анджакъ Аллаһкъа къалгъандыр. Сонъра Аллаһ оларгъа япкъанларыны бильдереджек.
(Ресулуллаһ (с.а.) бойле буюрды: Еудийлер етмиш бир топкъа айырылды, биринден башкъа

эписи джеэннемдедир. Меним умметим де етмиш учь топкъа айрыладжакъ, биринден башкъа эписи джеэннемдедир. «О къуртулышкъа иришкен топ кимдир, я Ресулаллах?», суалине джевабен: «Олар меним ве асхабымнынъ юрьген ёлундан юрьгенлердир», деди).

160. Ким (Аллаһ узурына) эйиликнен кельсе, онъа кетиргеннинъ он къаты бардыр. Ким де фенолыкънен кельсе, о садедже кетиргеннинъ денъинен джезаландырылыр. Олар акъсызлыкъкъа огъратылмазлар.
161. Де ки: Шубесиз, Раббим мени догъру ёлгъа, дос-догъру динге, Аллаһны бирлеген Ибрахимнинъ динине ириштирди. О, ортакъ къошкъанлардан дегиль эди.
162. Де ки: Шубесиз, меним намазым, къурбаным, аятым ве олюмим – эписи алемлернинъ Рабби Аллаһ ичюндир.
(Бу ерде къурбан оларакъ терджиме этильген «Нусюк» келимеси базы тефсирджилерге коре, ибадет оларакъ анылатылгъан).
163. Онынъ ортагъы ёктыр. Манъа садедже бу эмир олунды ве мен мусульманларнынъ илькисийим.
164. Де ки: Аллаһ эр шейнинъ Рабби экен, мен ондан башкъа Рабб къыдыраджагъыммы? Эр кеснинъ къазанаджагъы ялынъыз озюне аиттир. Ич бир сучлы башкъасынынъ сучыны аркъаламаз. Сонъунда дёнюшинъиз Раббинъизгедир. Ве О, анылашмазлыкъкъа тюшкен акъикъатны сизге хабер береджек.
165. Сизни ер юзюнинъ халифелери япкъан, сизге берген (ниметлери) хусусында сизни сынамакъ ичюн биринъизни биринъизден дереджелернен усътюн эткен Одыр. Шубесиз, Раббинънинъ джезасы чабуктир ве акъикъатен О, багъышлайыджы ве мерхамет этиджидир.

7. эль-А'РААФ

А'рааф суреси Меккеде энген, 206 аеттир. 46 ве 48-нджи аетлерде А'раафта яни дженнет ве джеэннем эхли арасындаки юксек бир ердеки инсанлардан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим. Саад.
(Бу арифлернинъ изааты ичюн бакъ. Бакъара суреси, 2/1).
2. (Бу), кендисинен инсанларны тенбиелевинъ, инангъанларгъа огют берювинъ ичюн санъа эндирильген бир китаптыр. Артыкъ бу хусуста къальбинъде бир шубе олмасын.
3. Раббинъизден сизге эндирильгенине (Къур'ангъа) уйынъ. Оны быракъып да, башкъа достларнынъ пешлеринден кетменъ. Не къадар да аз огют алмакътасынъыз!
4. Нидже мемлекетлер бар ки, биз оларны эляк эттик. Азабымыз оларгъа геджелейин яхут кунъдюз истираат эткенлеринде кельди.
(Аллаһ Таала Луут Пейгъамбернинъ къавмыны гедже, Шуайб Пейгъамбернинъ къавмыны да кунъдюз эляк эткен).

5. Азабымыз оларгъа кельгенде багъырувлары: «Биз акъикъатен залым кишилер эенмиз», деювлеринден башкъа бир шей олмады.
6. Эльбетте, озьлерине пейгъамбер ёлланылгъан кимселерни де, ёлланылган пейгъамберлерни де, мытлакъа соргъугъа чекеджекмиз!
(Умметлерден пейгъамберлерине инанаракъ, ёлундан юрьмегенлери, пейгъамберлерден де теблигъ вазифелерини япып-япмагъанлары сораладжакъ).
7. Ве оларгъа (олуп кечкенлерни) там бир бильги иле мытлакъа анълатаджакъмыз. Биз олардан узакъ дегильмиз.
8. О куню чеки акътыр. Кимнинъ (савап) чекиси агъыр кельсе, иште олар къуртулышкъа иришкенлердир.
9. Кимнинъ де ольчулери енгиль кельсе, иште олар, аетлеримизге нисбетен акъсызлыкъ эткенлеринден толайы, озьлерини зиянгъа сокъкъанлардыр.
10. Догърусы, биз сизни ер юзюне ерлештирдик ве о ерде сизге кечинюв васталары бердик. Не къадар да аз шукюр этмектесинъиз.
11. Ант олсун, сизни яраттыкъ, сонъра сизге шекиль ердик, сонъ да мелеклерге, Адемге седжде этинъ! дие эмир эттик. Иблистен башкъалары седжде эттилер. О, седжде эткенлерден олмады.
(Ает-и кериме: «Сизни яраттыкъ, сонъра сизге шекиль бердик, сонъра мелеклерге, Адемге седжде этинъ, дедик», ифадесинен Адемнинъ бир кереден дегиль, бир муддет ичинде яратылгъаныны хатырлатмакъта. Чюнки, башта инсаннынъ эсас маддеси яратылгъан, сонъ онъа инсан шекли берильген, сонъра дуйгъуларыны къазанып, Адем алына кельгендже, мелеклерге онъа боюн эгювлери эмир этильген. Аз. Адемнинъ, Аллахнынъ «Кунъ!» («Ол!») эмринен бир анда яратылувы да Аллахнынъ къудретиндендир).
12. Аллах буюрды: Мен санъа эмир эткен экеним, сени седжде этиювден четлеткен недир? (Иблис): Мен ондан даа усьтюним. Чюнки, мени атештен яраттынъ, оны чамурдан яраттынъ, деди.
13. Аллах: Ойле исе, «Тюш о ерден!» О ерде буюклик тасламакъ сенинъ адинъ дегиль. Чыкъ! Чюнки, сен ашшагъылыкълардансынъ! буюрды.
14. Иблис: Манъа, (инсанларнынъ) текрар тириледжек куньлерине къадар мухлет бер, деди.
15. Аллах: Айды, сен мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
16. Иблис деди ки: Ойле исе, мени ёлдан аздырувынъа къаршылыкъ, ант этерим ки, мен де оларны саптырмакъ ичюн сенинъ догъру ёлунънынъ усьтюне отураджагъым.
17. «Сонъра, эльбетте оларгъа оглеринден, артларындан, сагъларындан, солларындан сокъуладжам ве сен, оларнынъ чокъларыны шукюр эткенлеринден булмайджакъсынъ!", деди.
18. Аллах буюрды: Айды, айыплангъан ве къувулгъан оларакъ о ерден чыкъ. Ант олсун ки, олардан ким санъа уйса, сизинъ эпинъизни джеэннемге толдураджам!
(Иблис Аллахнынъ эмрине къаршы келип, Адемге седжде этмегенинен, Аллах Таала оны дженнеттен я да мелеклер арасындаки юксек макъамындан къувды. Бунинъ узерине Аллах Таалайнен Иблис арасында юкъарыдаки къонушма мейдангъа кельди. Нетиджеде Аллах онъа къыяметке къадар яшамакъ ве инсанларны догъру ёлдан

саптырмакъ фырсагыны берди. Факъат ким Иблиске уйса, оны да Иблистен берабер джеэннемге атаджагыны хабер берди).

19. (Аллаһ буюрды ки): Эй, Адем! Сен ве къадынынъ дженнетте ерлешип, истеген еринъизден ашанъ. Анджакъ, шу терекке якълашманъ! Сонъра залымларден олурсынъыз!
20. Деркен, шейтан, бир-бирлерине къапалы айып ерлерини озьлерине косътермек ичюн, оларгъа весвесе берди ве: Раббинъиз сизге бу терекни мелек олурсынъыз я да эбедий къалгъанлардан олурсынъыз дие ясакълады, деди.
21. Ве оларгъа: Мен акъикъатен сизге огют бериджилерденим, дие емин этти.
22. Бойледже, оларны ийленен алдатты. Терекнинъ мейвасыны таткъанларында, айып ерлери озьлерине корюнди. Ве дженнет япракъларындан узерлерини орътмеге башладылар. Рабблери оларгъа: Мен сизге терекни ясакъламадыммы ве шейтан сизге ап-ачыкъ бир душмандыр, демедимми? дие нида этти.
23. (Адемнен къадыны) дедилер ки: Эй, Раббимиз! Биз озюмизге зулум эттик. Эгер бизни багъышламаз ве бизни аджымаз экенсинъ, мытлакъа зиян эткенлерден олурмыз.
24. Аллаһ: Бир-биринъизге душман оларакъ энинъ! Сиз ичюн ер юзюнде бир муддетке къадар ерлешюв ве файдаланув бардыр, буюрды.
25. «О ерде яшайджакъсынъыз, о ерде оледжексинъиз ве о ерде (тирильтилип) чыкъарыладжакъсынъыз", деди.
26. Эй, Адем огъуулары! Сизге айып ерлеринъизни орътеджек кийим, сюсленеджек урба яраттыкъ. Такъва урбасы... Иште, о даа хайырлыдыр. Булар Аллаһнынъ аетлериндендир. Бельки, тюшюнип огют алырлар (дие оларны эндирди). *(Такъва урбасы, базы алимлер тарафындан ая, салих амель, юзьдеки хош чере, тевазу ишарети олгъан серт ве юнь урба, дженкте кийильген зырх ве демир башлыкъ, Аллаһ къоркъусы, эмир эткен ве ясакълагъан мевзуларында Аллаһтан сакъынмакъны ишар этюв шекиллеринде ёрумлангъан. Бунъа, такъваны хатырлаткъан ве такъванынъ кереги олгъан урбалар, ёрумыны да къоша билемиз).*
27. Эй, Адем огъуулары! Шейтан ана-бабалырынъызны айып ерлерини озьлерине косътермек ичюн урбаларыны чыкъараракъ, дженнеттен чыкъаргъаны киби, сизни де алдатмасын. Чюнки, о ве янындакилер, сиз оларны коръмейджек еринъизден сизни корерлер. Шубесиз, биз шейтанларны инанмагъанларнынъ достлары яптыкъ. *(Шейтан да, джинлерден олгъаны ичюн, инсанлар коралмайджакъ бир шекильде инсангъа якълашыр ве онъа весвесе берир. Шейтаннынъ инсанларгъа корюнгенини ифаде этиджи базы риваетлер бар).*
28. Олар бир феналыкъ япкъан вакъытларында: «Бабаларымызны бу ёлда булдыкъ. Аллаһ да бизге буны эмир этти», дерлер. Де ки: Аллаһ яманлыкъны эмир этмез. Аллаһкъа къаршы бильмеген шейлеринъизни сёйлейсинъизми?
29. Де ки: Раббим аделетни эмир этти. Эр седжде эткенинъизде юзлеринъизни Онъа чеvirинъ ве динни ялынъыз Аллаһкъа хас къыларакъ, Онъа ялварынъ. Илькиде сизни яраткъаны киби, (кене Онъа) дёнеджексинъиз.
30. О, бир топуны догъру ёлгъа ириштирди, бир топу да сапыкълыкъкъа ляйыкъ олды. Чюнки, олар Аллаһны быракъып, шейтанларны озьлерине дост эттилер. Бойле экен, озьлерини догъру ёлда санмакъталар. *(Аллаһ Таала бир топ инсанны хидаетке ириштирген; булар Аллаһнынъ косътерген*

догъру ёлундан айрылмазлар. Факъат бир топ инсан да бар ки, догъру ёлны истемегенлери ичюн, Аллаһ да оларны озь алларына быракъкъан. Булар сапыкъ ёлда юрьгенлери алда, озьлерини догъру ёлда санарлар. Асыл янълышыкълары да бу ерден кельмекте).

31. Эй, Адем огъулары! Эр седжде эткенинъизде гузель урбаларынъызны кийинъ; ашанъ, ичинъ, факъат исраф этменъ; чюнки, Аллаһ исраф эткенлерни севмез.
(Ислям дининде темизлик ве гузелликке эмиет берильген. Инсанларнынъ аврет ерлерини ортеджсек дереджеде бир урба кювлери шарттыр. Факъат исраф япмамакъ шартынен, эр бир мусульманнынъ ибадет эснасында энъ гузель ве темиз урбасыны кюви исе суннеттир).
32. Де ки: Аллаһнынъ къулары ичюн яраткъан сюсни ве темиз рызыкъларны ким арам къылды? Де ки: Олар дюнья аятында, айрыджа къыямет кунюнде му'минлернинъдир. Иште, бильген бир топлулыкъ ичюн аетлерны бойле изаатламакътамыз.
(Аетте шукрни эда этмек ёлунен, дюнья ниметлерине эсасен му'минлернинъ ляйыкъ олгъаны, ахиретте исе, бутюн ниметлернинъ ялынъыз му'минлерге аит оладжагъы бильдирильген ки, бу вазиет Аллаһнынъ рахман ве рахим сыфатларынынъ бир нетиджесидир. Бакъ. «Фаатиһа», 1/2-3).
33. Де ки: Раббим анджакъ ашкяр ве гизли феналыкъларны, гунахны ве акъсыз ерде сынъырны ашувны, акъкъында ич бир делиль эндирмеген бир шейни, Аллаһкъа ортакъ къошувынъызны ве Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлевинъизни арам эткен.
34. Эр умметнинъ бир эджели бар. Эджеллери кельгенинен, не бир ан кери къалырлар, не де бир ан илери кете билирлер.
(Эр уммет, эр миллет ве эр девлетнинъ Аллаһ тарафындан тайин этильген бир омюри бар. О вакъыт кельгенде, оны не бир саат илери, не де бир саат кери ала билирлер. Миллетлер ве девлетлер, шахыслар кибидир, къурулуыр, инкишаф этер, дургъунлукъкъа огърар, арткъа кетер, ниает йыкъылыыр ве ёкъ олулар. Буларнынъ узун я да къыскъа омюрли олувы, топлумнынъ маддий ве маневий къурулышынынъ сагъламлыгъына багълыдыр. Бу вазиет тайин этильген эджельге терс дегиль. Зира, Юдже Аллаһ джемиетнинъ вазиетине коре эджелини тайин этер).
35. Эй, Адем огъулары! Сизге озь аранъыздан аетлеримни анълатаджакъ пейгъамберлер келир де, ким (оларгъа къаршы кельмектен) сакъыныр ве озюни ислях этер исе, оларгъа къоркъу ёкътыр ве олар гъам чекмейджеклер.
36. Аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлар ве кибирленип, олардан юзь чевиргенлер бар я, иште олар атеш эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар.
37. Аллаһкъа ифтира эткен я да Онынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан даа залым ким! Оларнынъ китаптаки насиплери озьлерине иришеджек. Сонунъда эльчилеримиз (мелеклер) келип, джанларыны алгъанда: «Аллаһны быракъып да, табынмакъта олгъан танърыларымыз не ерде?», дерлер. (Олар да): «Бизден чекилип кеттилер», дерлер. Ве къафир олгъанларына даир озь алейхлерине шаатлыкъ этерлер.
38. Аллаһ буюраджакъ ки: «Сизден эвель кечкен джин ве инсан топлулыкълары арасында сиз де атешке киринъ!» Эр уммет киргенинен, аркъадашларына лянет этеджеклер. Эписи бир-бири артындан о ерде (джеэннемде) топлангъанынен, сонъкилер эвелькилер ичюн: «Эй, Раббимиз! Бизни, иште булар саптырдылар! Онынъ ичюн оларгъа атештен бир къат даа зияде азап бер!»; дейджеклер. Аллаһ да: Затен эр кес ичюн бир къат даа

зияде азап бар, факъат сиз бильмейсинъиз, дейджек.

(Топлумы янълыш ёлда юрюткен ёлбашчыларгъа, эм озь къафирликлеринден, эм де башкъаларыны догъру ёлдан саптыргъанлары себебинден; буларнынъ пешинден кеткенлерге де, эм къафир олгъанларындан, эм де сапыкъ ёлбашчыларгъа такълит этювлеринден толайы, эки къат азап этиледжек).

39. Эвелькилер де, сонъкилерге дерлер ки: Сизинъ бизден бир усьтюнлигинъиз ёкъ. О алда сиз де япкъанларынынъызгъа къаршылыкъ азапны татынъ!
40. Бизим аетлеримизни ялангъа чыкъарып да, оларгъа къаршы кибирленмек истегенлер бар я, иште, оларгъа кок къапулары ачылмайджакъ ве олар деве ине тешигине киргенгедже дженнетке киралмайджакълар! Къабаатлыларны, иште бойле джезандырырмыз!
(Бу аеттеки «джемель» келимесини мешур олмагъан къыраат шекиллерине эасланаракъ, Къур'андаки эдебий тасвирге уйгъун тюшмегенини, девенен ине делиги арасында бир алякъа олмагъаныны илери сюргенлер бар. Бунынъ ичюн келименинъ дигер къырааттаки «къалын йип» яни аркъан манасыны бергенлер. Анджакъ, умумнинъ къырааты козь огюне алынаракъ, «деве» манасы берильген. Девенинъ ине тешигинден кечюви-имкъансызлыкъны бильдире. Бунгъа коре, аетнинъ манасы: «Олар асла дженнетке киралмазлар» я да «Пек къыйын кирерлер», демектир).
41. Олар ичюн джеэннем атешинден тошеклер, усьтлерине де ёргъанлар бар. Иште, залымларни бойле джезандырырмыз!
42. Инанып да, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде -ки ич кимсеге кучю етмеген бир вазифе юклемеймиз- иште, олар, дженнет эхлидир. О ерде олар эбедий къаладжакълар.
(Ает-и керимеде Юдже Аллахнынъ эмир ве ясаъларынынъ инсан кучю етмеген дереджеде ве япып оламайджакъ бир шей олмагъаны ачыкъ ифаде этильмекте ве салих амель ишлегенлерге дженнет ваде этильмекте).
43. (Дженетте) оларнынъ астларындан ирмакълар акъкъанда, къальплеринде кинден не олса, эписини чыкъарып атармыз. Ве олар дерлер ки: «Хидаетинен бизни (бу ниметке) къавуштыргъан Аллахкъа хамд олсун! Аллах бизни догъру ёлгъа къоймаса эди, озьлюгимизден догъру ёлны тапалмаз эдик. Акъикъатен, Раббимизнинъ эльчилери акъикъатны кетиргенлер». Оларгъа: Иште, сизге дженет; япкъан яхшы амеллерге къаршылыкъ онъа варис къылындынынъыз, дие сесленилр.
44. Дженнет эхли джеэннем эхлине: Биз Раббимизнинъ бизге берген вадесини акъикъат булдыкъ, сиз де Раббинъизнинъ сизге берген вадесини акъикъат булдынынъызмы? дие сесленир. «Эбет!», дерлер ве араларындан бир нидаджы, Аллахнынъ лянети залымларнинъ узерине олсун! дие багъырыр.
45. Олар, Аллах ёлундан узакълаштыргъан ве оны эгип-букмек истеген залымлардыр. Олар ахиретни де инкяр этиджилердир.
46. Эки тараф (дженетлилер ве джеэннемлилер) арасында бир перде ве А'рааф узеринде де эр кесни сымаларындан таныгъан адамлар бар ки, олар аля дженетке кирмегенлери алда, (кирмекни) умют этерек, дженнет эхлине: «Селям сизге!», дие сесленирлер.
(А'рааф – Дженнетнен джеэннем арасында юксек бир мейдандыр ки, савапларынен гунахлары бир олгъанлар Аллахнынъ тилеген бир вакътынадже бу ерде къаладжакълар; даа сонъра Аллахнынъ багъышлавына наиль оларакъ, олар да дженнетке киреджеклер).

47. Козьлери джеэннем эхли тарафкъа дёндюрильгенинен де: Эй, Раббимиз! Бизни залымлар топлулыгынен берабер булундырма! дерлер.
48. (Кене) А'рааф эхли сымаларындан таныгъан бир такъым адамларына сесленерек, дерлер ки: «Не чокълугъынъыз, не де тасламакъта олгъан буюклигинъиз сизге ич бир файда бермеди.
49. Аллахнынъ, оларны ич бир рахметке ириштирмейджегине даир емин эткен кимселеринъиз булармы?» (Ве дженнет эхлине чевирилип): «Киринъ дженнетке; артыкъ сизге къоркъу ёкътыр ве сиз кедерленеджек де дегильсинъиз», (дерлер).
50. Джеэннем эхли, дженнет эхлине: Сувынъыздан я да Аллахнынъ сизге берген рызыкътан бираз да бизге беринъ! дие сесленирлер. Олар да: Аллах буларны къяфирлерге арам эткен, дерлер.
51. О къяфирлер ки, динлерини бир эглендже ве оюн яптылар да, дюнья аяты оларны алдатты. Олар бу куньлеринен къаршылашаджакъларыны унуткъанлары ве аетлеримизни биле-биле инкъяр эткенлери киби, биз де бугунь оларны унутырмыз.
52. Акъикъатен, оларгъа, инангъан бир топлум ичюн ёл косътериджи ве рахмет оларакъ, илим узере анълаткъан бир китап кетирдик.
53. (Факъат олар), Онынъ ёрумлавундан башкъа бир шей беклемейлер. Ёрумлавы кельген (хабер берген шейлер ортагъа чыкъкан) куню, эвельден оны унуткъанлар дерлер ки: Догърусы, Раббимизнинъ эльчилери акъикъатны кетиргенлер. Шимди бизим шефаатчыларымыз бармы ки, бизге шефаат этсинлер я да (дюньягъа) кери ёлланылувымыз мумкюнми ки, япкъан амеллеримизден башкъасыны япайыкъ? Олар акъикъатен, озьлерине языкъ эттилер ве уйдургъан шейлери (путлары) да озьлюгинден гъайып олуп кетти.
(Тевиль – бир шейни бараджакъ ерине бардырмакъ демектир. Аетнинъ ифадесине коре, дюнья аятына алдангъан къяфирлер, бу Китапкъа иман этмейип: «Бакъайыкъ, сонъу не ерге бараджакъ», диерек, сонъуны беклерлер, ишни кериге атарлар, ахиретке инанмакъ ичюн къыяметнинъ къопувыны, ахиретнинъ мытлакъа келювини беклерлер. Амма, о кунь кельгенде олардан ич бир амельнинъ къабул олмайджагъыны унутырлар).
54. Шубесиз ки, Раббинъиз коклерни ве ерни алты куньде яраткъан, сонъ Аршкъа истева эткен, геджени токътамадан озюни къувалагъан куньдюзге бурюп оръткен; кунешни, айны ве йылдызларны эмрине бойсунгъан вазиетте яраткъан Аллахтыр. Билесинъиз ки, яратмакъ да, эмир этмек де, Онъа аиттир. Алемлернинъ Рабби Аллах не юджедир!
(Истева – лугъатта юксельмек ве къарар къылмакъ демектир. Аллахнынъ бир сыфаты оларакъ, кейфиети билинмеден Аллахнынъ Аршны истиля этуви (укми алтына алувы) демектир.
Коклер ве ер яратылмадан эвель, кунь мевхумы олмагъаны ичюн, базы тефсирджилер аетте кечкен алты кунни алты вакъыт я да алты кунь къадар бир вакъыт оларакъ тефсир этелер. Аллахкъа коре, кунь – ан манасына кельгени киби, узун девирлер манасына да келе. Хадж суресининъ 47-нджи аетинде, Аллах къатында бизим эсабымызджа бинъ йыл сюрген бир куннинъ бар олгъаны; Меааридж суресининъ 47-нджи аетинде де бизим эсабымызджа элли бинъ йыл сюрген бир куннинъ бар олгъаны ифаде этиле. Яни Аллах къатында кунь белли бир ольчюге багълы дегиль. Фаркълы вакъыт бирлигини ифаде этмекте. Иште, бу ерде бильдирильген кунь, семават ве ернинъ пейда олувы деври манасындадыр. Демек ки, Аллах къянатны алты куньде яни

алты девирде яратып, бугуныки алына кетирген. Фуссылет суресининъ 9-12-нджи аетлеринде бу ал даа кениш анълатылгъан).

55. Раббинъизге ялвара-якъара ве гизли дуа этинъ. Билесинъиз ки, О, адден ашкъанларны севмез.
56. Ислях этильгенден сонъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япманъ. Аллаһкъа, къоркъаракъ ве (рахметини) умют этерек, дуа этинъ. Муакъкъакъ ки, яхшылыкъ эткенлерге Аллаһнынъ рахмети чокъ якъындыр.
57. Рузгярларны рахметининъ огюнде мужде оларакъ ёллагъан Одыр. Сонъунда олар (о рузгярлар), агъыр булутларны юкленгинен, оны олю бир мемлекетке ёллармыз. О ерде сувны эндирир ве онынънен тюрлю-тюрлю мейвалар чыкъарырмаз. Иште, олюлерни де бойле чыкъараджакъмыз. Эр алда бундан ибрет алырсынъыз.
58. Раббинънинъ изнинен, гузель мемлекетнинъ экинлери (гузель) чыкъар; фенасындан исе, файдасыз экинден башкъа бир шей чыкъмаз. Иште, биз, шукюр эткен бир къавм ичюн аетлерни бойле изаатламакътамыз.
(Аллаһ Таала бу аетте бир теибих япмакъта: Му'мин, топрагъы берекетли гузель мемлекетке бенъзетильген ки, о хакъ сёзни эшиткенинен, оны къабул этерек, файдаланыр ве гузель амеллер ортагъа чыкъар. Мунафыкъ да, фена топракълы ерге бенъзетильген ки, о, хакъ сёзни эшиткени алда, оны къабул этмез ве ондан файдаланмаз).
59. Ант олсун ки, Нуһны эльчи оларакъ къавмына ёлладыкъ. Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ, сизинъ ондан башкъа танърынъыз ёкътыр. Догърусы, мен усътюнъизге келеджек буюк бир куннинъ азабындан къоркъмакътам.
60. Къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Биз сени акъикъатен ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде коръмектемиз!
61. Деди ки: «Эй, къавмым! Менде эр анги бир сапыкълыкъ ёкъ; факъат мен алемлернинъ Рабби тарафындан ёлланылгъан бир эльчийим.
62. Сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини теблигъ этмектем, сизге огют бермектем ве мен сизинъ бильмегенлеринъизни Аллаһтан (кельген вахийнен) бильмектем.
63. (Аллаһнынъ азабындан) сакъынып да, рахметке наиль олувынъыз умюдинен, аранъыздан сизни тенбиелейджек бир адам вастасынен сизге бир зикр (китап) кельгенине шаштынъызмы?»
64. Оны ялангъа чыкъардылар, биз де оны ве онынънен берабер гемиде булунгъанларны къуртардыкъ, аетлермизни ялангъа чыкъаргъанларны да сувда богъдыкъ! Чюнки, олар коръ бир къавм эди.
65. Аад къавмына да къардашлары нуудны (ёлладыкъ). О деди ки: «Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; сизинъ ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Аля сакъынмайджакъсынъызмы?»
66. Къавмындан илери кельген къафирлер дедилер ки: Биз сени кесен-кес бир акъылсызлыкъ ичинде коръмектемиз ве акъикъатен сени яланджылардан санмакътамыз.
67. «Эй, къавмым! деди, мен акъылсыз дегилим; факъат мен алемлернинъ Рабби ёллагъан бир эльчийим.

68. Сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини дуюрмакътам ве мен сиз ичюн ишанчлы бир огютчийим.
69. Сизни тенбиелемек ичюн аранъыздан бир адам вастасынен Раббинъизден сизге бир зикр (китап) кельгенине шаштынъызмы? Тюшюнинъ ки, О сизни, Нуһ къавмындан сонъ, оларнынъ ерине кетирди ве яратылышта сизни олардан усътюн этти. О алда, Аллаһнынъ ниметлерини хатырланъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз».
70. Дедилер ки: Сен бизге тек Аллаһкъа къуллыкъ этювимиз ве аталарымызнынъ табынмакъта олгъанларыны быракъувымыз ичюн кельдинъми? Эгер догърулардан олсанъ, бизни техдит эткен (азапны) бизге кетир.
71. (һууд) деди ки: «Узеринъизге Раббинъизден бир азап ве бир хышым энген. Акъларында Аллаһнынъ ич бир делиль эндирмегени, садедже сизинъ ве аталарынъызнынъ такъкан къуры исимлери хусусында меннен тартышмакътасынъызмы? Ойле исе, бекленъиз, шубесиз мен де сизнен берабер беклегенлерденим!»
72. Оны ве онынънен берабер олгъанларны рахметимизнен къуртардыкъ ве аетлеримизни ялангъа чыкъарып да, иман этмегенлернинъ тамырыны кестик.
73. Семууд къавмына да къардашлары Салихни (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кельген. О да сизге бир муджизе оларакъ, Аллаһнынъ шу девесидир. Оны быракъынъ, Аллаһнынъ топрагъында ашасын, (ичсин); онъа феналыкъ япманъ; сонъра сизни элем бериджи бир азап якъалар.
(Семууд къавмына къардашлары Салих (а.с.) пейгъамбер оларакъ ёлланылгъанынен, дедилер ки: «Эгер сен акъикъатен бир пейгъамбер исенъ, дуа эт де, шу ташнынъ ичинден бир ыргъачы деве чыкъсын. О вакъытта сенинъ пейгъамбер олгъанынъа инанырмыз». Аз.Салих да дуа этти, о таштан истегенлери киби бир деве чыкъып кельди. Бу муджизени корьгенлерден бир къысмы онъа иман этти, дигерлери исе, къафирликлеринде девам эттилер. Аз.Салих къавмындан девеге токъунмамаларыны, девенинъ сербест ашап-ичип долашувыны истегени алда, олар девени, аякъларыны кесерек, ольдюрдилер. Бунынъ узерине Салих пейгъамбер булунгъан больгесинден иджрет этти, къавмы исе, шиддетли бир тепренювнен эляк олды).
74. Тюшюнинъ ки, (Аллаһ) Аад къавмындан сонъ, ерлерине сизни кетирди. Ве ер юзюнде сизни ерлештирди: Онынъ тюзлюклеринде сарайлар япасынъыз, дагъларында эвлер ёнмакътасынъыз. Артыкъ Аллаһнынъ ниметлерини хатырланъ да, ер юзюнде фесатчылар оларакъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ.
(Семууд къавмы Шамнен Хиджаз арасында «Хиджир» денильген больгеде яшагъан кучьлю бир къавм эди. Дагъларда, вадилерде къаяларны, мермерлерни кесе, ёна ве быча эдилер. Ёнма ташлардан эвлер, сарайлар, хавузлар ве истеген биналарыны япа эдилер. Ает-и керимеде: «Онынъ тюзлюклеринде сарайлар япмакътасынъыз; дагъларында эвлер ёнмакътасынъыз» манасындаки къысым бунъа ишарет этмекте. Къая ве мермерлерни ильк дефа ёнгъан Семууд къавмы олгъаны ве бу шекильде бинъ еди юз къадар шеэр къуръанлары ривает этильмекте).
75. Къавмынынъ илери кельгенлеринден буюклик таслагъанлар, араларындан зайыф корюльген инангъанларгъа дедилер ки: Сиз Салихнинъ Рабби тарафындан ёллангъаныны билесинъизми? Олар да: Шубесиз, биз онынънен не ёлланылгъан исе, онъа инангъанларданмыз, дедилер.

76. Буюклик таслагъанлар дедилер ки: «Биз де сизинъ инангъанынъызны инкяр этиджилермиз».
77. Деркен, о ыргъачи девени, аякъларыны кесерек, ольдюрдилер ве Рабблерининъ эмринден чыкътылар да: Эй, Салих! Эгер сен акъикъатен пейгъамберлерден олсанъ, бизни техдит эткен азапны бизге кетир, дедилер.
78. Бунынъ усътюне, оларны о (гурюльтили) сарсынты якъалады да, юртларында тиз чёкюп тонып къалдылар.
79. Салих о вакъыт олардан юзь чевирди ве бойле деди: Эй, къавмым! Ант олсун ки, мен сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини теблигъ эттим ве сизге огют бердим; факъат сиз огют бергенлерни севмейсинъиз.
80. Луутны да (пейгъамбер ёлладыкъ). Къавмына деди ки: «Сизден эвельки миллетлерден ич бирининъ япмагъан фухушыны япасынъызмы?»
81. Чюнки, сиз шехветни къандырмакъ ичюн къадынларны быракъып да, шехветнен эркеклерге янашмакътасынъыз. Догърусы, сиз адден ашкъан бир миллетсинъиз».
82. Къавмынынъ джевабы: Оларны (Луутны ве тарафдарларыны) мемлекетинъизден чыкъарынъ; чюнки, олар зияде темизленген инсанлар экен! деювлеринден башкъа бир шей олмады.
83. Биз де оны ве, къадынынъдан башкъа, аиле азаларыны къуртардыкъ; чюнки, къадыны артта къалгъанлардан (къафирлерден) эди.
84. Ве узерлерине (таш) ягъмуры ягъдырдыкъ. Бакъ ки, гунахкярларнынъ сонъу насыл олды!
(Аз.Ибрахимнинъ къардашынынъ торуны олгъан Аз.Луут, Хумусда олгъан «Содом» шеэри халкъына пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан эди. Бу шеэр халкъы башкъа ич бир миллет япмагъан бир фухуш (гомосексуаллик) япа эди. Луут (а.с.)нынъ насиатларыны динълемедилер, феналыкъларына девам эттилер. Ниает, Луут пейгъамбер озюне инангъанларнен берабер, геджелейин шеэрни терк этти. Къавмы исе, зельзеле, башларына ягъган мутхиш таш ве ягъмурнен эляк олуп кетти. Иште, кувфюр ве фухушнынъ сонъу бойле нетиджленди).
85. Медъенге де къардашлары Шуайбны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллахкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кельген; артыкъ ольчюни, чекини догъру япынъ, инсанларнынъ эшьяларыны эксик берменъ. Тюзельтильгенден сонъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япманъ. Эгер инангъанлар исенъиз, булар сиз ичюн даа хайырлыдыр.
(Медъен Ибрахим (а.с.)нинъ огълунынъ адыдыр. Бунынъ торунларына Медъен къабилеси, бу къабиле яшагъан шеэрге де, Медъен шеэри денильген. Бу шеэр Фелестиннен Хиджаз арасында ве Къызыл денъиз саилинде булуна эди).
86. Техдит этерек, инангъанларны Аллах ёлундан чыкъараракъ ве о ёлны эгип-букмек истеерек, ойле эр ёлнынъ башында отурманъ. Тюшюнинъ ки, сиз аз эдинъиз де, О, сизни чокъалтты. Бакъынъ ки, бозгъунджыларнынъ сонъу насыл олгъан!
87. Эгер аранъыздан бир топ меннен ёлланылгъангъа инанса, бир топ да инанмаса, Аллах аранъызда укюм эткенге къадар бекленъ. О. хакимленинъ энъ эйсидир.
88. Къавмындан илери кельген кибирлилер дедилер ки: «Эй, Шуайб! Сени ве сеннен берабер инангъанларны мемлекетимизден кесен-кес чыкъараджакъмыз я да динимизге дёнеджексинъиз». (Шуайб): Истемесекдеми? деди.

89. Догърусы, Аллаһ бизни ондан къуртаргъан сонъ, текрар сизинъ дининъизге дёнсек, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олурмыз. Раббимиз Аллаһ истегени башкъа, ёкъса, онъа кери дёнювимиз биз ичюн оладжакъ шей дегиль. Раббимизнинъ ильми эр шейни сарып алгъандыр. Биз садедже, Аллаһкъа таянырмыз. Раббимиз! Бизнен къавмымыз арасында адалетнен укюм эт! Сен укюм этиджилернинъ энъ хайырлысысынъ.
(Бу аетте Шуайб (а.с.) къавмынынъ динлерине кери дёнюв теклифини ред этмекте, факъат бу иште Аллаһнынъ истевини истисна этмекте. Онынъ бу арекети Аллаһнынъ ирадесине теслим олувынынъ бир ифадесидир. Чюнки, пейгъамбер ве велилер, девамлы оларакъ, Аллаһнынъ азабындан ве вазиятлерининъ денъишювинден къоркъарлар. Бу себепнен, Шуайб (а.с.) дей ки: Аллаһнынъ динини быракъып да, сизинъ дининъизге дёнювимиз къабул этиледжек шей дегиль. Анджакъ, Аллаһ бизим эляк олувымызны истеген исе, бир шей дейджегимиз ёкъ. Чюнки, бутюн ишлеримиз онынъ элинде. О истегенини, итаат себебинен, бахтлы этер, истегенини де, гунахындан себеп, джезаландырыр).
90. Къавмындан илери кельген къяфирлер дедилер ки: Эгер Шуайбгъа уйсанъыз, о такъдирде, сиз мытлакъа зиянгъа огъарсынъыз.
91. Дер экен, о шиддетли тепренюв оларны якъалады къойды да, юртларында тиз усътюнде тонып къалдылар.
92. Шуайбны яланлагъанлар санки, юртларында ич отурмагъан киби эдилер. Асыл зиянгъа огърагъанлар Шуайбны яланлагъанларнынъ озълеридир.
93. (Шуайб), олардан юзь чевирди ве (ичинден) деди ки: «Эй, къавмым! Мен сизге Раббимнинъ ёллагъан керчеклерини теблигъ эттим ве сизге огют бердим. Артыкъ къяфир бир къавмны насыл аджырым!»
94. Биз анги улькеге бир пейгъамбер ёллагъан исек, о ер халкъыны, (пейгъамберге баш къалдыргъанларындан отърю, бизге) ялварып-якъарсынлар дие мытлакъа, ёкъсузлыкъ ве тарлыкънен сыкъкъандырмаз.
95. Сонъра феналыкъны (тарлыкъны) денъиштирип, ерине эйилик (боллукъ) кетирдик. Ниает, чокълаштылар ве: «Аталармыз да бойле сыкъынты ве севинч яшагъан эдилер», дедилер. Биз де оларны, озълери фаркъына бармадан, апансыздан якъаладыкъ.
96. О (пейгъамберлер ёлланылгъан) улькелернинъ халкъы инансалар ве (гунахтан) сакъынсалар эди, эльбетте оларнынъ усътюне коктен ве ерден нидже берекет къапулары ачар эдик, факъат яланладылар, биз де якъанларындан себеп, оларны якъалай къойдыкъ.
(Юдже Аллаһ инсанлыкъны догъру ёлгъа къавуштырмакъ ичюн вакъты-вакътынен оларнынъ арасындан сечкен юксек шахсиетлерни пейгъамбер оларакъ ёллагъан. Факъат базы мемлекетлернинъ халкъы шейтангъа ве нефислерине уювда сонъ дередже илери кеткенлери ичюн, пейгъамберлернинъ тенбиелерини къабул этмеген ве оларны ред эткенлер. Дженаб-ы Аллаһ бойле даврангъанларнынъ кимини аман джезаландыргъан, кимини де бир муддет мухлет берип, ферахлы бир аяттан сонъ, апансыздан якъалагъан ве эляк эткен. Иште, 94-96-нджы аетлер бу вазиятни тасвир этмекте).
97. Ёкъса, о улькелернинъ халкъы геджелейин юкълагъанларында, озълерине азабымызнынъ кельмейджегинден эмин олдулармы?

98. Я да о улькелернинъ халкъы къушлукъ вакъты эгленгенлеринде, озьлерине азабымызнынъ кельмейджегинден эмин олдулармы?
99. Аллаһнынъ азабындан эмин олдулармы? Факъат зиянгъа огърагъан топлулыкътан башкъасы, Аллаһнынъ (бойле) мухлет берювинден эмин оламаз.
100. Эвельки саиплеринден сонъ, ер юзюне варис олгъанларгъа аля шу акъикъат белли олмадымы ки: Эгер биз тилесек эди, оларны да гунахларындан толайы, мусибетлерге огъратыр эдик! Биз оларнынъ калыплерини муурьлермиз де, олар (керчеклерни) эшитмезлер.
101. Иште, о улькелер... Оларнынъ хаберлеринден бир къысмыны санъа анълатмакътамыз. Ант олсун ки, пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ делиллер кетирген эдилер. Факъат эвельден ялангъа чыкъаргъан керчеклерге иман этеджек дегиль эдилер. Иште, къафирлернинъ калыплерини Аллаһ бойле муурьлер.
102. Оларнынъ чокъусында сёзюнде турмакъ дие бир шей тапалмадыкъ. Акъикъат шу ки, оларнынъ чокъусыны ёлдан чыкъмыш булдыкъ.
(Бундан сонъки аетлерде Муса (а.с.)нынъ Мысырда Фыравун ве къавмыны тевхид динине давети ве Исраил огъулларыны Мысыр эсаретинден къуртарув куреши анлатыла:)
103. Сонъра оларнынъ артындан Мусаны муджизелеримизнен Фыравун ве къавмына ёладыкъ да, о муджизелерни инкяр эттилер; амма, бакъ ки, фесатчыларнынъ сонъу не олды!
104. Муса деди ки: «Эй, Фыравун! Мен алемлернинъ Рабби тарафындан ёлланылгъан бир пейгъамберим.
105. Аллаһ акъкъында керчектен башкъасыны сёйлемемек меним узериме борджтыр. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кетирдим; артыкъ Исраил огъулларыны меннен быракъ!»
(Исраил огъуллары даа эвель Юсуф (а.с.) Мысырда хазинедар экенде, бабалары Якъуб пейгъамбернен берабер Фелестинден кочюп, Мысыргъа ерлешкен эдилер. Сонъунда, Мысыр фыравунлары Исраил огъулларыны хызметкяр сыныфы тарзында, ашагъы ве агъыр ишлерде чалыштырдылар, оларгъа бир чокъ зулум ве эскенджени рева коръдилер, Шимди айны миллеттен пейгъамбер оларакъ кельген Муса (а.с.), озь къавмыны Фыравун зулумындан къуртармакъ ичюн Мысырдан чыкъарып, текрар Фелестинге алып кетмекни онъа теклиф этти).
106. (Фыравун) деди ки: Эгер бир муджизе кетирген исенъ ве керчектен догъру сёйлей исенъ, оны косътер бакъайыкъ.
107. Бунынъ узерине Муса асасыны ерге атты. О аман ап-ачыкъ бир аждерха ола къойды!
108. Ве элини (джебинден) чыкъарды. Бирден о да сейир эткенлерге бем-без корюне къойды.
(Аса ве эль безлыгъы Аз.Мусагъа берильген эки муджизедир).
- 109-110. Фыравуннынъ къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Бу чокъ бильгили бир тылсымджыдыр. Сизни юртунъыздан чыкъармакъ истей. Не буюрырсынъыз?
- 111-112. Дедилер ки: Оны да, къардашыны да беклет; шеэрлерге топлайдыжылар (мемурлар) ёлла. Бутюн бильгили тылсымджиларны санъа кетирсинлер.
(Аз.Мусанынъ къардашы Харун (а.с.)дыр. О да агъасына ярдымджы оларакъ ёлланылгъан бир пейгъамбердир).

113. Сихирбазлар Фыравунгъа кельди ве: Эгер биз усътюн кельсек, бизге белли бир муяфат бармы? дедилер.
114. (Фыравун): Эбет, эм де сиз мытлакъа якъынларымдан оладжакъсынъыз, деди.
115. (Сихирбазлар): Эй, Муса, сен (эвель) атаджакъсынъмы, ёкъса, аткъанлар биз олайкъмы? дедилер.
116. «Сиз атынъ», деди. Олар аткъандже, инсанларнынъ козьлерини тылсымладылар, оларны къоркъуттылар ве буюк бир сихир косътердилер.
(Сихирбазлар йип ве одун парчаларыны ортагъа аттылар. Факъат халкънынъ козьлерини тылсымлагъанлары ичюн, бу аткъан шейлери оларгъа йылан олуп корюнди).
117. Биз де Мусагъа: «Асанъны ат!» дие вахий эттик. Бир де бакътылар ки, бу, оларнынъ уйдургъанларыны якъалап ютмакъта.
118. Бойледже, акъикъат ортагъа чыкъты ве оларнынъ япаяткъанлары ёкъ олуп кетти.
119. Иште, Фыравун ве къавмы о ерде енъильди ве алчаларакъ, кери дёндюлер.
120. Сихирбазлар исе, седждеге къапандылар.
- 121-122. Муса ве Харуннынъ Рабби олгъан алемлернинъ Раббине инандыкъ, дедилер.
123. Фыравун деди ки: «Мен сизге изин бермеден, онъа иман эттинъизми? Бу, ич шубесиз, шеэрде, халкъыны о ерден чыкъармакъ ичюн къургъан бир тузагъынъыздыр. Амма, якъында (башынъызгъа келеджеклерни) кореджексинъиз!
124. Мытлакъа эллеринъизни ве аякъларынъызны чапразлама кеседжегим, сонъ да эпинъизни асаджагъым!"
(Фыравуннынъ сихирбазлары топтан Аз.Мусагъа иман эткенинен, Фыравун бу ишни бир тузакъ санды ве халкънынъ да топтан иман этеджигенден къоркъты. Бунинъ огюни алмакъ макъсадынен, сихирбазларгъа техдир этерек, эм оларны, эм де халкъны къоркъузды. Айрыджа, Аз.Муса ве онъа инангъанларгъа нисбетен халкъны котермек ве озюнинъ вазитини къорчаламакъ макъсадынен де, халкънынъ юртларындан чыкъарылмакъ истенильгенини илери сюръди).
- 125-126. Олар: Биз затен Раббимизге дёнеджекмиз. Сен садедже Раббимизнинъ аетлери бизге кельгенде, оларгъа инангъанымыз ичюн бизден интикъам алмакътасынъ. Эй, Раббимиз! Бизге бол-бол сабыр бер, мусульман оларакъ джанымызны ал, дедилер.
127. Фыравуннынъ къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Мусаны ве къавмыны, сени ве танърыларыны быракъып, ер юзюнде бозгъунджылыкъ чыкъарсынлар, дие быракъаджакъсынъызмы? (Фыравун): «Биз оларнынъ огъуларыны ольдюррп, къадынларыны сагъ къалдыраджакъмыз. Эльбетте, биз оларны эеджек усътюнликтемиз», деди.
128. Муса къавмына деди ки: «Аллаһтан ярдым истенъ ве сабыр этинъ. Шубесиз ки, ер юзю Аллаһнынъдыр. Къуларындан тилегенини онъа варис япар. Нетидже (Аллаһтан къоркъуп, гунахан) сакъынгъанларнынъдыр».
129. Олар да: Сен бизге (пейгъамбер оларакъ) кельмеден эвель де, кельгенден сонъ да, бизге эскендже этильди, дедилер. (Муса): «Умют этилир ки, Раббинъиз душманынъызны эляк этер ве оларнынъ ерине сизни ер юзюне хаким япар да, насыл арекет этеджегинъизге бакъар», деди.
(Бойледже, Аз.Муса истикбальнинъ, инангъанларнынъки оладжакъсына ишарет этти. Юдже Аллаһ, Фыравуннен къавмыны сувда богъаракъ, бу вадесини ерине кетирди).

Исраил огъуларыны, оларнынъ юртларына ве малларына Давуд ве Сулейман (а.с.) заманларында саип этти. Йууша' б. Нуун девринде де Къудусны фетх эттилер).

130. Ант олсун ки, биз де Фыравунгъа уйгъанларны, дерс алсынлар деп, йыллернен къургъакълыкъ ве махсул къытлыгынен джезаландырдыкъ.
131. Оларгъа бир эйилик (боллукъ) кельгенинен: «Бу, бизим акъкъымыздыр», дерлер; эгер оларгъа бир феналыкъ кельсе, Муса ве онынънен берабер олгъанларны огъурсыз сая эдилер. Билесинъиз ки, оларгъа кельген огъурсызлыкъ Аллаһ къатындандыр, факъат оларнынъ чокъу буны бильмезлер.
132. Ве дедилер ки: «Бизни сихирлемек ичюн не муджизе кетирсенъ кетир, биз санъа инанаджакъ дегильмиз».
133. Биз де айры-айры муджизелер оларакъ, оларнынъ усътюне туфан, чегертки, ашарет, бакъалар ве къан ёлладыкъ; кене де буюкликъ тасладылар ве гунахкяр бир къавм олдулар.
(Мысырлылар Аз.Мусагъа инанмагъанлары ичюн, Аллаһ Таала оларгъа ягъмур ве сель туфаны ёллады, сонъунда сырасынен чегертки, ашарет, бакъа ёллады ки, бу айванлар оларнынъ агъызларына ве козьлерине киреджек дереджеде чокъ эдилер. Даа сонъра коктен къан ягъдырды, бутюн сувлар къан олды ве къан ичтилер. Бу беляларнынъ ортадан къалкъувы ичюн Аз.Мусагъа огърадылар, о да Аллаһкъа дуа этти ве беляларнынъ арды кесильды; факъат олар: «Эй, Муса, сен акъикъатен буюк бир сихирбаз экенсинъ!» диерек, инкярджылыкъта исрар эттилер).
134. Усътлерине азап чёккенинен: «Эй, Муса! Санъа берген сёзю урьметине биз ичюн Раббинъе дуа эт; эгер бизни азаптан къуртарсанъ, мытлакъа санъа инанаджакъмыз ве муакъкъакъ Исраил огъуларыны сеннен ёллайджакъмыз», дедилер.
135. Биз, иришеджеклери бир муддетке къадар, оларны азаптан къуртаргъанымызнен, аман сёзлеринден къайттылар.
136. Биз де аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлары ве олардан гъафиль къалувлары себебинен, олардан интикъам алдыкъ ве оларны денъизде богъдыкъ.
137. Хор корюлип, эзилеяткъан о къавмны (еудийлерни) де ичини берекетнен толдургъан еримизнинъ шаркъ тарафларына ве гъарб тарафларына мирасчы яптыкъ. Сабырларына къаршылыкъ Раббининъ Исраил огъуларына берген гузель сёзи ерине кельди. Фыравун ве къавмынынъ япаяткъанларыны ве етиштирген багъчаларыны эляк эттик.
(Исраил огъулары Аз.Муса башчылыгында Мысырдан Сина ярым адасына кечкенден сонъ, узун муддет бу ерде къалдылар. Сонъра Къудус ве Шам больгелерини акимлеттери алтына алдылар. Бир чокъ тефсирджи аетте кечкен «ер юзюнинъ шаркълары ве гъарплары»ны Шам ве Мысыр оларакъ тефсир этселер де, Сина ярым адасынынъ, Фелестин ве Шам больгелери олгъаны акъикъаткъа даа якъындыр. Зира, тарихта Исраил огъулары Мысыргъа дегиль, ады ангългъан больгелерге аким олгъан эдилер).
138. Исраил огъуларыны денъизден кечирдик, о ерде озьлерине аит бир такъым путларгъа табынгъан бир къавмгъа расткельдилер. Бунынъ усътюне: Эй, Муса! Оларнынъ танърылары олгъаны киби, сен де биз ичюн бир танъры яп! дедилер. Муса: Керчектен, сиз джайль бир топлумсынъыз, деди.
(Исраил огъулары денъизни кечкен сонъ, бузавгъа табынгъан Амалика къавмына расткельдилер, озь пейгъамберлеринден, оларнынъ танърылары киби бир танъры

япувыны истедилер. Аз.Муса оларнынъ теклифини ред этти ве оларны джаилликте къабаатлады).

139. Шубесиз, оларнынъ ичинде булунгъан (дин) йыкъылгъан, япаяткъанлары да янълыштыр.
140. Муса деди ки: Аллах сизни алемлерге усътюн япкъан экен, мен сизге Аллахтан башкъа бир танъры къыдрайыммы?
(Юдже Аллах Исраил огъуллаарына Фыравуннынъ зулумындан къуртарып, оларны денъызден кечирди ве Сина чёлунде оларгъа базы ниметлер берди. Бунъа рагъмен, Исраил огъуллаары Аллахны быракъып, Амалика къавмында корьген бузав киби бир танъры истегенлеринен, Аллах Тааля оларгъа берген ниметлерини хатырлатаракъ, бойле буюрды:)
141. Хатырланъ ки, сизге эскендженинъ энъ фенасыны япкъан Фыравуннынъ адамларындан сизни къуртардыкъ. Олар огъуллаарынынъзызны ольдюре, къадынларынынъзызны сагъ къалдыра эдилер. Иште, бунда сизге Раббинъиз тарафындан буюк бир имтиан бар.
142. (Манъа ибадет этюви ичюн) Мусагъа отуз гедже ваде бердик ве онъа он гедже даа къоштыкъ; бойледже, Раббининъ тайин эткен вакъты къыркъ гедже олды. Муса къардашы Харунгъа деди ки: Къавмынынъ ичинде меним ериме кеч, оларны ислях эт, бозгъунджыларнынъ ёлуна уйма.
143. Муса тайин эткен вакътымызда (Туургъа) келип де, Рабби онынъен къонушкъанынен: «Раббим! Манъа (озюньни) косътер; сени корейим!» деди. (Рабби): «Сен мени асла коралмазсынъ. Факъат шу дагъгъа бакъ, эгер о еринде тура бильсе, сен де мени кореджексинъ!» буюрды. Рабби о дагъгъа корюнсенинен, оны парча-парча этти, Муса да байылды. Айынгъанынен, деди ки: Сени нокъсан сыфатлардан узакъ тутарым, санъа тевбе эттим. Мен инангъанларнынъ илькисийим.
(Аз.Муса Юдже Аллахнынъ дюньяда корюльмейджигини бильгени алда, озюндеки буюк арзу себебинен, Аллахкъа бойле бир истекте булунды. Чюнки, о Аллахнынъ сёзлерини эшиткенинен, озюнинъ дюньяда олгъаныны унуткъан, ахирет ве дженнет аятына къавушкъан зан эткен эди.
144. (Аллах): Эй, Муса! деди, мен рисалетлеримнен (санъа берген вазифелеримнен) ве сёзлеримнен сени инсанларнынъ башына сечтим. Санъа бергенимни ал ве шукюр эткенлерден ол.
145. Насиат ве эр шейнинъ анълатылувына даир не бар исе, эписини Муса ичюн левхаларда яздыкъ. (Ве дедик ки): Буларны къави тут, къавмынъа да онынъ энъ гузелини алувларыны эмир эт. Якъында сизге ёлдан чыкъкъанларнынъ юртуны косътереджегим.
(Бу аетте Тевратнынъ левхаларда язылы оларакъ, Аллах тарафындан Аз.Мусагъа берильгени ифаде этильмекте. Анджакъ, бу левхаларнынъ маиети акъкъында кесен-кес бильгиге саип дегильмиз. Мундериджесине кельгенде, шубесиз ки, бу левхаларда о кунъ Исраил огъуллаарынынъ диннен багълы меселелерни ве топлумнынъ исляхы ичюн керекли усул ве айры тедебирлер мевжют эди. Аетте анълатылгъан «Энъ гузелини алмакъ» – Тевраткъа уяракъ амель этмектир. Аетте кечкен фасыкъларнынъ юрту – путперест Амалика къабелисининъ элинде олгъан мукъаддес топракълар (Къудус ве этрафы)нен Шам больгесидир. Аз.Мусанынъ вефатындан сонъ, Исраил огъуллаары бу ерлерни эллерине кечирген ве бир муддет укюм сюргенлер).
146. Ер юзюнде акъсыз ерде кибирленгенлерни аетлеримден узакълаштыраджагъым. Олар бутюн муджизелерни корьселер де, иман этмезлер. Догъру ёлны корьселер, оны ёл

- къабул этмезлер. Факъат сапыкълыкъ ёлуны корьселер, аман онъа уярлар. Бу вазиет олар аетлеримизни яланлавларындан ве олардан гъафиль олувларындан келип чыкъмакъта.
147. Албуки, аетлеримизни ве ахиретке къавушмакъны ялан дегенлернинъ амеллери бошуна чыкъкъандыр. Олар япаяткъан амеллеринден башкъа бир шей ичюн джезаландырылырлармы!
148. (Туургъа кеткен) Мусанынъ артындан къавмы зийнет такъымларындан, бокюре бильген бир бузавнынъ эйкелини (танъры) эттилер. Корьмедилерми ки, о, оларнен не сёйлеше, не де оларгъа ёл косътере? Оны (танъры оларакъ) менимседилер ве залым олдулар.
(Аз.Мусанынъ Туурда къалув мудетти он кунь узатылгъанынен, Израил огъуллаарындан Саамирий адлы бир санатчы, зийнет такъымларыны топлап, бир бузавнынъ эйкелини япты ве: «Сизинъ де, Мусанынъ да танъры будыр, факъат Муса танърысыны нунутты», деди. Бузавны ойле бир усталыкънен япкъан эди ки, ичине рузгяр киргенде, джанлы киби бокюре эди).
149. Пешман олуп да, озьлерининъ акъикъатен сапкъанларыны корьгендже, дедилер ки: Эгер Раббимиз бизни аджымаса ве бизни багъышламаса, мытлакъа зиянгъа огърагъанлардан оладжакъмыз!
150. Муса къызгъын ве кедерли бир алда къавмына къайткъанынен: «Менден сонъ артымдан не фена ишлер япкъансынъыз! Раббинъизнинъ эмрини (беклемейип) аджеле эттинъизми?», деди. Теврат левхаларыны ерге атты ве къардашынынъ (Харуннынъ) башыны тутып, озюне догъру чекмеге башлады. (Къардашы): «Анамнынъ огълу! Бу къавм мени акъикъатен зайыф корьди ве не ерде исе, мени ольдюреджек эдилер. Сен де душманларны манъа кульдюрге ве мени бу залым къавмнен бир корьме!», деди.
(Аз.Мусанен Аз.Харун ана-баба бир къардашлар эдилер. Вазиет бойле олгъаны алда, Аз.Харуннынъ агъасына: «Анамнынъ огълу» демесининъ себеби, онынъ мерхаметини джелъп этмектир. Зира, ананынъ шефкъаты ве мерхамети баба ве къардаштан даа зиядедир. Айрыджа, аналарнынъ Аллахъа инангъан бириси олгъаны ве онъа нисбетен севгилерининъ даа зияде олувы да бу хусуста бир себеп ола билир).
151. (Муса да): Эй, Раббим, мени ве къардашымны багъышла, бизни рахметинъе къабул эт. Зира, сен мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисисинъ! деди.
152. Бузавны (танъры) эткенлер бар я, иште, оларгъа мытлакъа Рабблеринден бир гъадап ве дюнья аятында бир алчакълыкъ етишеджек. Биз ифтирадждыларны бойле джезаландырырмыз.
153. Феналыкълар япкъандан сонъ, артындан тевбе этип де, иман эткенлерге кельгенде, шубесиз ки, о тевбе ве имандан сонъ Раббинъ, эльбетте багъышлайыджы ве мерхамет этиджидир.
154. Мусанынъ опыкеси кечкенинен, левхаларны алды. Олардаки языда Рабблеринден къоркъкъанлар ичюн хидает ве рахмет (хабери) бар эди.
(Израил огъуллаары бузавгъа табынгъанларына пешман олгъанлары ичюн, Аллах Таала Аз.Мусагъа къавмынавекиль оларакъ етмиш адамны сечерек, узургъа кетирювини ве эп берабер тевбе этювлерини эмир эткен эди. Ашагъадаки ает бу хусусны анълатмакъта:)

155. Муса тайин эткен вакътымызда къавмындан етмиш адам сечти. Оларны мутхиш тепренюв якъалагъанынен, Муса деди ки: «Эй, Раббим! Тилесе эдинъ, оларны да, мени де даа эвель эляк этер эдинъ. Арамыздан бир такъым акъылсызларнынъ ишлеген (гунахлары) себебинден, эпимизни эляк этеджексинъми? Бу иш сенинъ имтианынъдан башкъа бир шей дегиль. Онынънен истегенинъни саптырырсынъ, истегенинъни де, догъру ёлгъа къавуштырырсынъ. Сен бизим саибимизсинъ, бизни багъышла ве бизни аджы! Сен багъышлайыджыларнынъ энъ эйисисинъ!
(Аз.Мусанынъ къавмындан векиллер сечип, Аллаһнынъ узоруна кетирген кимселери, Аллаһнен озю арасындаки къонушувны эшиткенинен, онынънен къанаатленмедилер ве: «Эй, Муса, Аллаһны ачыкъча коръмегендже санъа асла инанмайджакъмыз», дедилер. Бунынъ усътюне, о ерде шиддетли бир зельзеле олды ве байылып къалдылар. Аз.Муса Аллаһкъа ялварды да, бу афат ортадан къалдырылды).
156. Бизге бу дюньяда да эйилик яз, ахиретте де. Шубесиз, биз санъа дёнъдик». Аллаһ буюрды ки: Кимни истесем, оны азабыма огъратырым; рахметим исе, эр шейни къушатыр. Оны сакъынгъанларгъа, зекятны бергенлерге ве аетлеримизге инангъанларгъа язаджагъым.
157. Янларындаки Теврат ве Инджильде язылы булгъанлары о эльчиге, о уммий Пейгъамберге уйгъанлар (бар я), иште, о Пейгъамбер оларгъа эйиликни эмир этер, оларны феналыкътан мен этер, оларгъа темиз шейлерни элял, пис шейлерни арам къылар. Агъырлыкъларны ве усътлериндеки зынджырларны алыр. О Пейгъабере инанып, онъа сайгъы косътерген, онъа ярдым эткен ве онынънен бирликте ёлланылгъан Нургъа (Къур'ангъа) уйгъанлар бар я, иште, къуртулышкъа иришкенлер олардыр.
(Аеттеки «Уммий» келимеси окъумагъа-язмагъа бильмеген манасында къулланылгъан олуп, Ресуллахнынъ бир васфыдыр. Аллаһ Таала Оны бу васыфнен анълатувы уммий олгъаны алда, илиминъ бутюн кемалатына саип олувындандыр ки, бу да онынъ акъкъында бир муджизедир. Ресул денилюви Аллаһкъа нисбетен, Небий денилюви исе, къулларгъа нисбетендир. Яни о Аллаһнынъ эльчиси олуды нокътаи назарындан Ресул, инсанларгъа Аллаһнынъ эмирлерини еткизип бильдирюви нокътаи назарындан да Небийдир. Аетте кечкен агъырлыкълар ве зынджырлар – Тевратта булунгъан ве гунах ишлеген азаларнынъ кесилюви, урбаларнынъ пислик къысмынынъ кесилип атылувы киби тедебикъатында кучълик чекильген укюмлердир. Ислам дини бу агъыр укюмлерни ортадан къалдыраракъ, инсанларны бир чешит мешакъкъат зынджырларындан къуртаргъан; къолай ве тедебикъ этиле билинеджек укюмлер къойгъан).
158. Де ки: Эй, инсанлар! Акъикъатен мен сизинъ эпинъизге, коклернинъ ве ернинъ саиби олгъан Аллаһнынъ эльчисийим. Ондан башкъа танъры ёкътыр, О, тирильтир ве ольдюрюр. Ойле исе, Аллаһкъа ве уммий пейгъамбер олгъан Ресулына -ки о, Аллаһкъа ве онынъ сёзлерине инаныр- иман этинъ ве онъа уйынъ ки, догъру ёлны тапарсынъыз.
159. Мусанынъ къавмындан хакъ иле догъру ёлны тапкъан ве онынъ саесенде адиль даврангъан бир топлулыкъ бардыр.
(Аетте анъылгъан топлулыкъ я Аз.Муһаммед (с.а.)ге иман эткен базы еудийлердир, я да Аз.Муса заманында халкъкъа насиат этерек, оларны догъру ёлгъа кетирмеге аркет эткенлердир).
160. Биз Исраил огъууларыны къабилелер алында он экиге айырдыкъ. Къавмы ондан сув истегенинен, Мусагъа: «Асанъны ташкъа ур!», дие вахий эттик. Дер'ал ондан он эки

чокъракъ фышкъырды. Эр къабиле ичеджек ерини бельгиледи. Сонъра, усълтерине булутнен кольге яптыкъ. Оларгъа къудрет эльвасы ве бодене эти эндирдик. (Оларгъа дедик ки): «Сизге берген рызыкъларымызнынъ темизлеринден ашанъ». Амма, олар (эмирлеримизни динълемемекнен) бизге дегиль, озълерине зулум эте эдилер.
(Аетте кечкен «Эсбаат» келимеси торун манасындаки «сыбт» келимесининъ чокълугъыдыр. Исраил огъуллаы Якъуб (а.с.)нынъ он эки огълундан даркъаяракъ, он эки къабиле алында чокълашкъанлар. Эписи де Якъуб (а.с.)нынъ торунларыдыр).

161. Оларгъа денильди ки: Шу шеэрде (Къудуста) ерлешинъ, ондан (ниметлеринден) истегенинъиз киби ашанъ, «багъышланмакъ истеймиз», день ве къапудан эгилерек киринъ ки, хаталарынъызны багъышлайыкъ. Яхшылыкъ япкъанларгъа илериде ихсанымызны даа да арттыраджакъмыз.
162. Факъат олардан залым олгъанлар, сёзни, озълерине сёйленгенден башкъасынен деньиштирдилер. Биз де зулум эткенлеринден отърю, усълтерине коктен бир азап ёлладыкъ.
(Ривает этильгенине коре, бу азап тааун (холера) хасталыгъы эди ки, къыска вакъытта топ-топ алда олюмлерге себеп олды).
163. Олардан деньиз ялысында булунгъан шеэр халкъынынъ вазьетини сора. Хатыранъдамы, олар джума эртеси кунюне сайгъысызлыкъ косътерип, адден аша эдилер. Чюнки, джума эртеси татили япкъан кунълери балыкълар мейдангъа чыкъаракъ, сюрю-сюрю оларгъа келе эди, джума эртеси татили япмагъан кунълеринде де, кельмей эдилер. Иште, бойледже биз, ёлдан чыкъкъанлары себепли, оларны имтиан эте эдик.
(Аллаһ Таала Исраил огъуллаына джума эртеси куню авланмакъны ясакълагъан, бу кунге теменна этювлерини эмир эткен эди. Толайысыннен, балыкълар о куню сув юзюне чыкъа, сербест ялдай эдилер. Дигер кунълерде исе, балыкълар вазьетни сезгенлери ичюн, сув юзюне чыкъмай эдилер. Бу ал Аллаһнынъ бир имтианы эди. Факъат Исраил огъуллаы бу имтианны къазаналмадылар ве джума эртеси ясагъына сайгъысызлыкъ косътерип, балыкъларны о куню авламагъа башладылар. Иште, аетте бильдирильген адден ашув будыр).
164. Араларындан бир топлулыкъ: «Аллаһнынъ эляк этеджек я да шиддетли бир шекильде азап береджек бир къавмгъа не деп огют бермектесинъиз?», деди. (Огют бергенлер) дедилер ки: Раббинъизге узюр беян этейик, деп, бир де сакъынырлар умютинен (огют бермектемиз).
165. Олар озълерине япылгъан тенбиени унуткъанларынен, биз де феналыкътан узакълаштыргъанларны къуртардыкъ, зулум эткенлерни де, япаяткъан феналылакъларындан отърю, шиддетли бир азапнен якъаладыкъ.
166. Кибирленип де, озълерине ясакъ этильген шейлерден вазгечмегендже, оларгъа: Ашшалангъан маймунлар олунъ! дедик.
(Еудий къабилелеринден бир топу джума эртеси кунюне сайгъы косътермегени ичюн, бозулып, домуз ве маймун шеклине чевирильген эдилер. Бир инсаннынъ шекли деньиштирилип, айван шеклине кирювине «месх» денилди. Эски миллетлерде бу деньишюв ола эди. Бу инсанларнынъ бозулувы нетиджеси Аллаһ тарафындан берильген бир джеза эди. Анджакъ, бунынъ акъыкый оларакъ, инсаннынъ маймун бичимине сокъулувымы, ёкъса, ахлякъен бозулып, маймун киби такълитчилик ве ачкъозлик вазьетине тюшюрюлюви акъкъында чешит нокътаи назарлар бар. Эгер ает

ахлякый бир бозулугъа ишарет исе, бу эр заман эр милетте ола билир. Инсанлар нефислерининъ къулы олгъан заманларында шекильдже дегиль, факъат табиат итибарынен, эр анги бир айваннынъ къылыгына кирген омурлар).

167. Раббинъ, эльбетте къыямет кунюне къадар оларгъа энъ фена эзиедни япаджакъ кимселер ёллайджагыны илян этти. Шубесиз, Раббинъ джезаны чабук бериджидир. Ве О, чокъ багъышлайдыдыр, пек мерхаметлидир.
168. Оларны (еудийлерни) топ-топ ер юзюне дагъыттыкъ. Олардан яхшы кимселер бардыр, кене олардан бундан ашагыда олгъанлары да бардыр. (Феналыкъларындан) бельки дёнерлер, дие оларны эйилик ве феналыкъларнен имтиан эттик.
169. Оларнынъ артындан да (аетлерни бозув къаршылыгына) шу дегерсиз дюнья малыны алып, насыл олса багъышланаджакъмыз, диерек Китапкъа варис олгъан бир такъым фена кимселер кельди. Оларгъа, онъа бенъзеген бир менфаат да кельсе, оны да алырлар. Яхшы, Китапта Аллаһ акъкъында акъикъатен башкъа бир шей сёйлемейджеклерине даир олардан сёз алынмагъан эдими ве олар Китаптакини окъумагъан эдилерми? Ахирет юрту сакъынгъанлар ичюн даа хайырлыдыр. Аля акъылынъыз етмейми?
170. Китапкъа сым-сыкъы сарылып, намазны дос-догъру къылгъанлар бар я, иште, биз бойле эйиликке чалышкъанларнынъ эджрини зая этмемиз.
171. Бир заманлар дагъны Исраил огъууларынынъ усьтюне кольге киби котердик де, усьтлерине тюшеджек белледилер. «Сизге бергенимны (Китапны) къави тутынъ ве ичинде олгъанны хатырланъ ки, къорчаланырсынъыз», дедик.
172. Къыямет кунюнде, биз бундан хаберсиз эдик, демезсинъиз, дие Раббинъ Адем огъууларындан, оларнынъ беллеринден зурриетлерини чыкъарды, оларны озьлерине шаат тутты ве деди ки: Мен сизинъ Раббинъиз дегилимми? (Олар да): Эбет (бунъа) шаат олдыкъ, дедилер.
(Бу аетте кечкен «Къаалуу белаа» ифадеси акъкъында, бунынъ эзельдеми, ана рахминдеми, ёкъса, акъыл-балигъ чагъындамы олгъаны хусусында чешит фикирлер бар.
173. Яхут: «Даа эвель бабаларымыз Аллаһкъа ортакъ къошты, биз де олардан сонъ кельген бир несиль эдик. (Оларнынъ изинден кеттик). Янълыш япкъанларнынъ себебинден, бизни эляк этеджексинъми?», демеменъиз ичюн (бойле яптыкъ).
174. Бельки, инкярдан дёнерлер дие, аетлерни бойле тефсиятлы бир шекильде беян этмектемиз.
175. Оларгъа (еудийлерге), озюне аетлеримизден бергенимиз ве факъат олардан сыйырылып чыкъкъан, о себептен де, шейтаннынъ такъибине огърагъан ве сонъунда ёлундан азгъанлардан олгъан кимсенинъ хаберини окъу.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аетте ады зикр этильмеген бу кимсе Исраил огъууларындан Бель'ам б. Баауураадыр. Эвеллери Аз.Мусанынъ динини къабул эткен, эйи ве дуасы макъбул бир му'мин эди. Анджакъ, Аз.Мусанынъ озьлерини енъилювге огъратувундан къоркъкъан къавмынынъ исрарына даяналмайып, Мусанынъ алейхине беддуа эткен; къавмына, оны енъебилювлери ичюн ийлелер огреткен; факъат Аллаһ онынъ беддуасыны къавмына чевирген, озюни де джезаландыргъан, саип олгъан маневий мертебе ве къабиетлерден махрум эткен...

Базы тefсирлерде аетте баас этильген бу кимсенинъ Умеййе б. Эби'с Салт я да Ну'ман б. Сейфий эр-Рахиб олгъанына даир риваетлер де бар).

176. Тилесе эдик, эльбетте оны бу аетлер саесинде юксельтир эдик. Факъат о, дюньягъа сапланды ве авесининъ пешине тюшти. Онынъ вазieti тыпкъы копекнинъ вазietetине бенъзер: Усытjоне барсанъ да, тилини чыкъарып солур, быракъсанъ да, тилини саркъытып солур. Иште, аетлеримизни яланлагъан къавмнынъ вазietetи бойледир. Къыссаны анълат; бельки тюшюнирлер.
177. Аетлеримизни яланлангъан ве озьлерине зулум эткен къавмнынъ вазietetи не фена!
178. Аллаh кимни хидаетке приштирсе, догъру ёлны тапкъан одыр. Кимни де шашмалатса, иште, асыл зиянгъа огърагъанлар олардыр.
179. Ант олсун, биз джинлер ве инсанлардан бир чокъуны джеэннем ичюн яраткъандырмыз. Оларнынъ кальплери бардыр, оларнен ис эталмазлар; козьлери бардыр, оларнен коръмезлер; къулакълары бар, оларнен эшитмезлер. Иште, олар айванлар кибидир; атта даа да шашкъындырлар. Иште, асыл гъафиллер олардыр.
(Аетнинъ сонъ джумлеси ичюн бакъ. Фуркъан, 25/44).
180. Энь гузель исимлер (эль-эсмау'ль-хуснаа) Аллаhнынъдыр. О алда, Онъа о гузель исимлернен дуа этинъ. Онынъ исимлери акъкъында къыйыш ёлгъа кеткенлерни быракъынъ. Олар япаяткъанларынынъ джезасына огъратыладжакълар.
(Бу аетте энь гузель исимлернинъ Аллаhкъа аит олгъаны ифаде этильмекте ве Аллаhкъа о исимлернен дуа этювимиз эмир олунмакъта. Хадис-и шерифте: «Аллаhнынъ докъсан докъуз ады бар. Оларны эзберлеген муакъкъакъ дженнетке кирер», буюрылгъан. Анджакъ, хадисте сынъырлав ёкътыр. Аллаhнынъ исимлери садедже докъсан докъуздан ибарет дегиль, башкъа исимлери де бар. Ает-и керимеде анълатылгъан «Аллаhнынъ исимлери акъкъында къыйыш ёлгъа кеткенлер» – Онынъ исимлерини бозуджылардыр. Мушириклер Аллаhнынъ исимлерини денъиштиререк, озь танърыларына бере эдилер. «Аллаh» исмини денъиштирип, Лаат ве Азиз исмини «Узза» деген эдилер. Албуки, Юдже Аллаh энь гузель исимлернинъ озьоне хас олгъаныны бильдирген).
181. Яраткъанлармыздан, даима хакъкъа къавуштыргъан ве адалетни хакъкъы иле ерине кетирген бир миллет тапылыр.
182. Аетлеримизни яланлагъанларны ич бильмейджек ерлеринден яваш-яваш элякетке алып бараджакъмыз.
(Аллаhнынъ аетлерини инкъар эткенлернинъ къысметлери аман кесилип, эляк олмазлар. Атта Аллаh оларнынъ бир къысмына ниметлерини болджа берир де, къопайырлар. Нетиджеде Аллаhнынъ азабы бильмеген бир тарафларындан, апансыздан келир ве эляк олурлар. Иште, бу алгъа «истидрадж» денилир).
183. Оларгъа мухлет беририм; (амма) меним джезам четиндир.
184. Тюшюнмедилерми ки, аркъадашларында (Мухаммедде) делилик ёкътыр? О анджакъ ап-ачыкъ бир тенбеджидир.
185. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъына; Аллаhнынъ яраткъан эр шейине ве эджеллерининъ якъынлашкъан ола биледжегине бакъмадылармы? О алда, Къур'андан сонъ анги сёзге инанаджакълар?
186. Аллаh кимни шашмалатса, артыкъ онынъ ичюн ёл косьтериджи ёкътыр. Ве оларны ёлдан азгъанлары алда, шашкъын оларакъ быракъыр.

187. Сенден къыяметнинъ не заман келип чатаджагыны сорамакъталар. Де ки: Онынъ ильми анджакъ Раббимнинъ къатындадыр. Онынъ вакътыны ондан башкъасы анълатамаз. О коклерге де, ерге де агъыр кельгендир. О сизге апансыздан келеджек. Санки сен оны бильмектесинъ киби, сенден сорайлар. Де ки: Онынъ бильгиси анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр; амма инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
188. Де ки: «Мен, Аллаһнынъ тилегенинден башкъа, озюме эр анги бир файда я да зарар береджек кучъке саип дегилим. Эгер мен гъайбны бильсе эдим, эльбетте даа чокъ хайыр япмакъ истер эдим ве манъа ич бир феналыкъ токъунмаз эди. Мен, садедже инангъан бир къавм ичюн бир тенбиеджи ве мужделейиджийим».
189. Сизни тек бир джандан (Адемден) яраткъан, ондан да янынъда узур тапсын, дие чифтини (Аваны) яраткъан Одыр. Чифтинен (бирлешкенинен) къадыны енгиль бир юк юкленди (юкке къалды). Оны бир муддет ташыды. Хамилелиги агъырлашкъанынен, Рабблери Аллаһкъа: Ант олсун, бизге къусурсыз бир бала берсенъ, муакъкъакъ шукюр эткенлерден оладжакъмыз, дие дуа эттилер.
190. Факъат (Аллаһ) оларгъа къусурсыз бир бала бергенинен, озьлерине берген бу бала акъкъында (сонърадан инсанлар) Аллаһкъа ортакъ къоштылар. Аллаһ исе, оларнынъ ортакъ къошкъан шейинден юджедир.
(Аетте кечкен ширк адисеси Адем иле Авадан дегиль, оларнынъ балалары олгъан инсанлыкътан мейдангъа кельген. Меселя, Къурейш мушириктери путларгъа нисбет этерек, балаларына «Менатнынъ къулы, Уззаанынъ къулы» шеклинде исим бере эдилер. Иште, бу вазиет хатырлатылмакъта ве огъуларнынъ ишлеген къабаатлары себебинден, балаларынынъ утандырылувы шеклинде ортагъа чыкъмакъта. Албуки, чокълукъ оларакъ кельген «юширкуун» келимеси де, бунъа ишарет эте).
191. Озьлери яратылгъанлары алда, ич бир шейни яраталмагъан варлыкъларны (Аллаһкъа) ортакъ къошалармы?
192. Албуки, (путлар) не оларгъа бир ярдым эте билерлер, не де озьлерине бир ярдымлары олур.
193. Оларны догъру ёлгъа чагъырсанъыз, сизге уймазлар; оларны чагъырсанъыз да, сукют этсенъиз де, сиз ичюн эп бирдир.
194. (Эй, къафирлер!) Аллаһны быракъып да, табынгъанларынынъыз, сизлер киби къулардыр. (Оларнынъ танърылыгы акъкъында идданъызда) догъру исенъиз, оларны чагъырынъ да, сизге джевап берсинлер!
195. Оларнынъ юреджек аякълары бармы, ёкъса, тутаджакъ эллери бармы, я да кореджек козьлери бармы, яхут эшитеджек къулакълары бармы (нелери бар)? Де ки: «Ортакъларынынъызны чагъырынъ, сонъ манъа (истеген) тузагъынъызны къурынъ ве манъа козь биле ачтырманъ!»
196. Шубесиз ки, меним къорчалагъан Китабымны эндириген Аллаһтыр. Ве О, бутюн салих къуларны корип, козетир.
197. Аллаһтан башкъагъа табынгъанларынынъызнынъ не сизге ярдымгъа кучълери етер, не де озьлерине ярдым эте билерлер.
198. Оларны догъру ёлгъа чагъыргъан олсанъыз, эшитмезлер. Ве оларны санъа бакъкъан киби корерсинъ, албуки, олар корьмезлер.
199. (Ресулым!) Сен афу ёлуны тут, эйиликни эмир эт ве джаиллерден юзь чевир.
(Бу аетте эйилик дие терджиме этильген "урф"- шериятнынъ ве акъылнынъ бегенген

шейидир. Ёкъса, джахилие арапларынынъ расткельген урфи дегиль. Ислям оларнынъ яман урфлерини ортадан къалдыргъан, яхшыларыны да къысмен я да тамамен токъунмагъан).

200. Эгер шейтаннынъ весвесеси сени къозгъаса, аман Аллаһкъа сыгъын. Чюнки, О, эшитиджидир, билидждидир.
(Яни шейтан эмир олунгъан шейлеринге терс тюшкен гъадап ве онгъа бенъзеген алларгъа сени етеклесе, аман Аллаһкъа сыгъын. Бу хитап корюниште Ресулуллахкъа олмакънен берабер, бутюн мусульманларгъа аиттир. Бу шекильде шейтандан эр анги бир весесе кельгенде, онинъ шерринден Аллаһкъа сыгъынмакъ лязим).
201. Такъвагъа иришкенлер бар я, оларгъа шейтан тарафындан бир весесе токъунгъанда, (Аллаһнынъ эмир ве ясакъларыны) хатырлап, аман акъикъятны корерлер.
202. (Шейтанларнынъ) достларына кельгенде, шейтанлар оларны ёлдан аздырмагъа сюйреклерлер. Сонъ да якъаларыны быракъмазлар.
203. Оларгъа бир муджизе кетирмеген вакътынгда, (обирлери киби) оны да топарлап кетирсе эдинъ я! дерлер. Де ки: Мен анджакъ Раббимден мангъа вахий олунгъангъа уярым. Бу (Къур'ан) Раббинъизден кельген басыретлердир (къальп козьлерини ачкъан беянлардыр); инангъан бир къавм ичюн хидает ве рахметтир.
204. Къур'ан окъулгъан вакъытта оны динъленъ ве сусынъ ки, сизге мерхамет этильсин.
(Истер намаз ичинде, истер намаз тышында Къур'ан окъулгъанда, онинъ маналарыны яхшыджа англамакъ, огютлеринден файдаланмакъ ве давранышларны онгъа коре уйдырмакъ ичюн бутюн диккъятны онгъа бермек ве сукют этмек керек).
205. Озь башынгъа ялвараракъ ве къоркъаракъ, юксек олмагъан бир сеснен, саба-акъшам Раббинъни анъ. Гъафиллерден олма.
206. Шубесиз, Раббинъ янындакилер Онгъа къуллыкъ этювден кибирленмезлер, Оны тесбих этер ве ялынъыз Онгъа сежде этерлер.

8. эль-ЭНФААЛ

Энфаал суреси 75 аеттир. 30 иле 36-нджы аетлер Меккеде, дигерлери Мединеде энген. Энфаал – зияде манасындаки «нафль» келимесининъ чокълугъыдыр. Ислям динини къорчаламакъ ичюн япылгъан дженклерде эльде этильген савапкъа къошма оларакъ алынгъан гъанимет малгъа да «нафль» денильген. Суренинъ биринджи аетинде дженктен эльде этильген гъаниметлернинъ Аллаһкъа ве Русулына аит олгъаны ифаде этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Сенден дженк гъаниметлерини сорамакъталар. Де ки: Гъаниметлер Аллаһ ве Пейгъамберге аиттир. О алда сиз (акъыкый) му'минлер исенъиз, Аллаһтан къоркъунъ, арангъызны тюзельтинъ, Аллаһ ве Ресулына итаат этинъ.
(Гъаниметлернинъ Аллаһкъа аит олувы демек, дженкте алынгъан мал ве мулькнинъ Ислям девлетине аит олувы демектир).

2. Му'минлер анджакъ, Аллаһ анъылгъан вакъытта юреклери титреген, озьлерине Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, иманларыны арттыргъан ве ялынъыз Рабблерине таянып ишангъан кимселердир.
3. Олар намазларыны дос-догъру къылгъан ве озьлерине рызыкъ оларакъ бергенимизден (Аллаһ ёлунда) арджлагъан кимселердир.
4. Иште, олар акъыкый му'минлердир. Олар ичюн Рабблери къатында нидже дереджелер, багъышланма ве тюкенмез бир рызыкъ бардыр.
(Бедир дженкине чыкъкъанда, мусульманларнынъ бир къысмы раатсыз эдилер. Багылары да гъаниметлернинъ пайлаштырылувында хошнутсызлыкъ косьтердилер. Аллаһ Таала оларнынъ бу вазиетини эвелькелернинъ хошнутсызлыкъ вазиетлерине бенъзетерек, бойле буюрды:)
5. (Оларнынъ бу алы), му'минлерден бир топу кесен-кес истемегени алда, Раббинъ сени эвинъден хакъ огъруна чыкъаргъан (вакъыттаки) аллары кибидир.
6. Хакъ ортагъа чыкъкъандан сонъ, санки козьлери коре-коре олюмге сюйрекленелер киби, (джихад хусусында) сеннен тартыша эдилер.
(Иджиретнинъ экинджи йылында Мекке мушириклери Эбу Суфьяннынъ баишчылыгъында бир тиджарет керваныны Шамгъа ёллады. Ресулуллах (с.а.) керваннынъ къайтувыны хабер алгъанынен, даа эвель озьлерини юртларындан чыкъаргъан Къурейшининъ бу керваныны урмакъ истеди ве учъ юзден зияде аркъадашынен ёлгъа чыкъты. Факъат вазиеттен хабердар олгъан Эбу Суфьян, бир тарафтан керванны къуртарулары ичюн Къурейшике хабер ёллагъан, дигер тарафтан да, ёлуны денъиштиререк, керванны къуртаргъан. Мушириклер бинъ адамлыкъ бир ордунен ёлгъа чыкътлар. Мусульманлар артыкъ керваннен дегиль, Къурейш дженкяверлеринен къаршылашаджакъ эдилер. Асхаттан бир къысмы: «Биз керванны якъаламакъ ичюн чыкътыкъ, бойле бир дженкке азырлыкълы дегильмиз», диерик, чекинюв косьтере эдилер. Нетиджеде дженклешиюв хусусында бир сёзге кельдилер ве акъыкъатен де мусульманлар зафер къазандылар).
7. Хатырланъ ки, Аллаһ сизге, эки таифеден (керван я да Къурейш ордусындан) бирининъ сизинъки олгъаныны ваде эте эди; сиз де къуветсиз олгъан (керваннынъ) сизинъки олувыны истей эдинъиз. Албуки, Аллаһ сёзлеринен хакъны керчеклештирмек ве (Къурейш ордусыны ёкъ этерек) къафирлернинъ ардыны кесмек истей эди.
8. (Булар), гунахярлар истемесе де, хакъны керчеклештирмек ве батылны ортадан къалдырмакъ ичюн эди.
9. Хатырлангъыз ки, сиз Раббинъизден ярдым истей эдинъиз. О да, мен пеши-пешине кельген бинъ мелекнен сизге ярдым этеджегим, диерек дуангъызны къабул буюрды.
(Ресулуллах (с.а.) озь аркъадашларынынъ азлыгъыны, мушириклернинъ де чокълугъыны корьгенинен, къыблагъа ёнелерек, эки элини узатты ве бойле дуа этти: «Аллаһым! Мангъа берген сёзюнъни ерине кетир. Аллаһым! Бу джемаатны эляк этсенъ, артыкъ ер юзюнде сангъа ибадет этеджек кимсе къалмайджакъ!» Ресулуллах (с.а.) бу дуаны девамлы окъуды. Аллаһ Таала да, онынъ дуасыны къабул этерек, бинъ мелекнен ярдым этти. Иште, юкъарыдаки аетте бунгъа ишарет этиле).
10. Аллаһ буны (мелеклернен ярдымны) садедже мужде олсун ве онынъен къальбинъиз ятышсын, дие япкъан эди. Затен, ярдым ялынъыз Аллаһ тарафындандыр. Чюнки, Аллаһ мутлакъ гъалиптир, екяне укюм ве икмет саибидир.

11. О заман къатында бир ишанч олмакъ узьре, сизни хафиф бир юкъугъа далдыра эди; сизни темизлемек, шейтаннынъ пислигини (берген весвесесини) сизден кеткизмек, къальплеринъизни бир-бирине багъламакъ ве дженкте себат эттирмек ичюн, усътюнъизге коктен бир сув (ягъмур) эндире эди.
(Къурейи ордусы даа эвель келип, Бедир къуюсы этрафында ерлешкен эди. Ислам муджахидлери исе, сувсыз эди. Айны вакъытта туткъан мевкъилери де чокъ къумлыкъ олгъанындан, сербест арекетке имкян бермей эди. Ягъгъан ягъмур эм оларнынъ къальбиндеки базы весвеселерни арындырды, рухларыны котерди, эм де сув итияджларыны къандырды. Алельхусус, къумлыкъ бир ер олгъан дженк майданыны пекишитиререк, арекетке эльвершили бир алгъа кетирди).
12. О вакъытта Раббинъ мелеклерге: «Муакъкъакъ мен сизнен бераберим; айды, иман эткенлерге дестек олунъ; Мен къафирлернинъ юрегине къоркъу къояджам; урынъ боюнларына! Урынъ оларнынъ бутюн пармакъларына! дие вахий эте эди.
13. Бу айтылгъанлар, оларнынъ Аллаһкъа ве Ресулына къаршы келювлеринден отърюдир. Ким Аллаһ ве Ресулына къаршы кельсе, бильсин ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.
14. Иште, бу магълубиет сизге Аллаһнынъ азабы! Шимдилик оны татынъ! Къафирлерге бир де джеэннем атешининъ азабы бардыр.
15. Эй, му'минлер! Топлу алда къафирлернен къаршылашкъан вакътынъызда, оларгъа аркъанъызны чевирменъ. (Къоркъуп къачманъ).
16. Текрар дженклешмек ичюн бир тарафкъа чекилюв я да дигер болюкке къошулып, мекян тутмакъ вазиетинден гъайры, ким ойле бир кунде оларгъа аркъа чевирсе, муакъкъа ки, о Аллаһнынъ гъадабыны акъ эткен оларакъ дёнер. Онынъ ери де джеэннемдир. О ер барыладжакъ не фена ердир.
17. (Дженкте) оларны сиз ольдюрмединъиз, факъат Аллаһ ольдюрди оларны; аткъан вакътынъда да сен атмадынъ, факъат Аллаһ атты (оны). Ве буны, му'минлерни гузель бир имтиан иле сынамакъ ичюн (япты). Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, билидjidир.
(Къурейи ордусы мусульманларнен дженклешмек ичюн илерилегенинен, Ресулуллах (с.а.) эллерини котерип: «Аллаһым! Къурейи сенинъ Ресулынъны яланлагъан кибирли ёлбаишчыларынен кельди. Аллаһым! Манъа берген сёзюнъни ерине кетирювинъни тилейим!» дие дуа этти. Ве эки топлулыкъ къаршылашкъанынен, ерден бир авуч топракъ алып, душманнынъ юзьлерине догъру септи. Къурейи ордусынынъ козьлери коръмез олды ве сонъунда дарма-дагъын олдулар. Иште, бу аетте бу атувгъа ишарет этильмекте, оны аткъаннынъ акъикъатен Аллаһ олгъаны бильдирильмекте. Чюнки, бу бир муджизе эди ве Пейгъамбер оны аткъанда озъ адындан дегиль, Аллаһ адындан аткъан эди).
18. Бу – бойледир. Шубесиз, Аллаһ къафирлернинъ тузагъыны бозар.
19. (Эй, къафирлер!) Эгер сиз фетх истесенъиз, иште, сизге фетх кельди! (Енъейик дегенде, енъильдинъиз). Ве эгер (инкярдан) вазгечсенъиз, бу сиз ичюн даа яхшыдыр. Кене (пейгъамберге душманлыкъкъа) къайтсанъыз, биз де (онъа) ярдымгъа къайтырмыз. Топлулыгъынъыз чокъ биле олса, бу сизге асла файда бералмаз. Чюнки, Аллаһ му'минлернен берабердир.
20. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ, эшиткенинъиз алда, Ондан юзь чевирменъ.
21. Эшитмегенлери алда, эшиттик дегенлер киби олманъ.

22. Шубесиз, Аллах къатында айванларнынъ энъ фенасы – тюшонмеген сагъырлар ве тильсизлердир.
23. Аллах оларда бир хайыр коръсе эди, эльбетте оларгъа эшиттирир эди. Факъат эшиттирсе биле, кене олар юзь чевиререк дёнер эдилер.
(Бу аетлер Аллах Ресулынынъ сёзлерини эшитип де, эмиет бермеген кимселерге хатырлатмадыр. Булар корюниште эшиткенлерини акъикъий манада эшитмегенлери ичюн сёзь анъламагъан сагъыр ве тильсиз айванларгъа бенъзетильген. Буларда хайыр истидады ёкътыр. Эгер хайыргъа къабилиетлери олса эди, Аллах оларгъа сёзлерининъ акъикъий манасыны эшиттирир эди).
24. Эй, инангъанлар! Аят береджек шейлерге сизни чагъыргъан вакъытта, Аллах ве Ресулына уйынъ. Ве билинъ ки, Аллах киши иле онынъ къальби арасына кирер ве сиз мытлакъа онынъ узуринда топланаджакъсынъыз.
(Инсанларгъа аят береджек шей Аллах ве Ресулынынъ эмир ве ясакъларыдыр. Шубесиз ки, онынъ эр эмиринде бир икмет ве аят бар. Онынъ ичюн Ондан кельген эр бир эмирни къабул этмек ве ерине кетирмек керек. Аетте «Аллах киши иле къальби арасына кирер» буюрылмакъта. Бу алны тасвир этювден аджизмиз. Анджакъ, башкъа бир аетте «Биз инсангъа шах дамарындан даа якъынмыз», буюрылгъан. Аллах инсаннынъ къабилиетине коре, къальбини истеген тарафкъа чевирир. Пейгъамберимиз бойле дуа этер эди: «Эй, къальплерни чевирген Аллах! Меним къальбимни сенинъ дининъ узерине сабит эт!»).
25. Бир де ойле бир фитнеден сакъынынъ ки, о, аранъыздан садедже зулум эткенлерге иришювнен къалмаз (умумгъа тиер ве эписини перишан этер). Билинъ ки, Аллахнынъ азабы шиддетлидир.
26. Хатырланъ ки, бир заман сиз ер юзюнде аджиз танылгъан аз (бир топлум) эдинъиз; инсанларнынъ сизни къапып алып кетювинден къоркъа эдинъиз де, шукюр этерсинъиз дие, Аллах сизге ер-юрт берди; ярдымынен сизни дестекледи ве сизге темизинден рызыкълар берди.
27. Эй, иман эткенлер! Аллахкъа ве Пейгъамберге хаинлик этменъ; (Сонъра) биле-биле озь эманетлеринъизге хаинлик эткен олурсынъыз.
(Медениде бир еудий къабилеси олгъан Къурайза огъулары бир дженкте Пейгъамбернен даа эвель якъан антлашувыны бозаракъ, иттифакълы муширик ордуларына ярдым эттилер. Муширик арап ордулары чекилип кеткенден сонъ, Ресулуллах оларнынъ къалелерини сарып алды. Барыш истеклерини де ред этти. Ялынъыз сечеджек бир хакемлерининъ береджек укmine разы оладжакъыны бильдирди. Еудийлер де хакем оларакъ Са'дны сечтилер. Сонъ Са'днынъ береджек укми акъкъында бир фикрлешмек ичюн, Эбу Любаабенен къонушмакъ истедилер. Эбу Любаабе барды. Са'днынъ укми не оладжакъыны ондан сорадылар. О да еудийлернинъ союладжакъларына ишарет оларакъ, богъазыны косътерди. Иште, юкъардаки ает Эбу Любаабенинъ бу аркетлерине ишарет этерек, оны тенкъит этмекте. Бунынъ узерине, Эбу Любаабе озюни месджитнинъ дирегине багълап, ольгенге я да Аллах тарафындан афу этельгенге къадар ашап-ичмейджегине емин этти. Еди куньден сонъ, байылып къалды. Бунынъ узерине афу этильгенине даир бир ает энди).
28. Билинъ ки, малларынынъиз ве балаларынынъиз бирер имтиан себебидир ве буюк мукъфат Аллахнынъ къатындадыр.

29. Эй, иман эткенлер! Эгер Аллахтан къоркъа исенъиз, О, сизге яхшынен яманны айырды этеджек бир анълайыш берир, сучларынызыны къапатыр ве сизни багъышлар. Чюнки, Аллах буюк лютф саибидир.
30. Хатырла ки, къафирлер сени тутып багълавлары я да ольдирювлери, яхут сени (юртундан) чыкъарувлары ичюн санъа тузакъ къура эдилер. Олар (санъа) тузакъ къургъанларында, Аллах да (оларгъа) тузакъ къура эди. Чюнки, Аллах тузакъ къургъанларынынъ энъ эйсидир.
31. Оларгъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта дедилер ки: «(Эбет) эшиттик, истесек биз де бунъа бенъзегенини, эльбетте сёйлей билирмиз. Бу эвелькилернинъ масаларындан башкъа бир шей дегиль».
32. (О къафирлер) бир вакъытта да: Эй, Аллахым! Эгер бу Китап сенинъ къатынъдан кельген бир акъикъат исе, усътюмизге коктен таш ягъдыр, яхут бизге элем бериджи бир азап кетир! деген эдилер.
33. Албуки, сен оларнынъ арасында олгъанда, Аллах оларгъа азап этмез. Ве олар магъфирет тилегенде де, Аллах оларгъа азап этиджи дегиль.
34. Олар Месджид-и Харамнынъ мутевеллилери олмагъанлары алда, (му'минлерни) о ерден арткъа чевирир экенлер, Аллах оларгъа не ичюн азап бермейджек? О ернинъ мутевеллилери такъва саиплеринден башкъалары дегиль. Факъат оларнынъ чокъу буны бильмез.
35. Оларнынъ Бейтуллах янынъдаки дуалары да сызгъырмакъ ве эль чырпмакътан башкъа шей дегиль. (Эй, къафирлер!) Инкъяр этеяткъан шейлеринъизден отърю, шимди азапны татынъ! *(Риваетке коре, мушириклернинъ базы эркек ве къадынлары Бейтуллахны чыпакъ оларакъ таваф эте эдилер. Таваф эснасында пармакъларыны бир-бирине кечирип агъызларына алып барып, сызгъырлар, бир тарафтан да, эллерини чырпа эдилер. Бу да, идалларына коре, оларнынъ дуасы эди. Иште, юкъарадаки ает мушириклернинъ бу вазиятлерине ишарет этмекте).*
36. Шубесиз ки, инкъяр эткенлер малларыны (инсанлары) Аллах ёлундан чыкъармакъ ичюн арджламакъталар. Даа да арджлайджакълар. Амма, сонъунда бу, оларгъа юрек аджджысы оладжакъ ве энъ сонъунда магълюп оладжакълар. Къафирликте исрар эткенлер исе, джеэннемге топланаджакълар. *(Бедир ве даа сонъки дженклерде мушириклер бутюн серветлерини ортагъа къояракъ, Исламны магълюп этмеге ынтылгъанлар, факъат сонъунда эписи перишан олгъанлар).*
37. (Бу топлав) Аллахнынъ писни темизден айырувы (му'минни къафирден айырувы) ве бутюн пислернинъ бир къысмыны дигер бир къысмынынъ усътюне къойып, эписини топлараякъ, джеэннемге атувы ичюндир. Иште, олар зиянгъа огърагъанларынынъ озълеридир.
38. Инкъяр эткенлерге (санъа душманлыкътан) вазгечселер, кечмиш гунахларынынъ багъышланаджагъыны сёйле. Ёкъ, кери дёнер иселер, озълеринден эвелькилернинъ алы козьлерининъ огъундедир!
39. Фитне ортадан къалкъкъангъа ве дин тамамен Аллахнынъки олгъангъа къадар, оларнен дженклешинъ! (Инкъярны) токътатсалар, шубесиз ки, Аллах оларнынъ япкъанларыны чокъ яхшы корер.
40. Эгер (имандан юзь чевирселер, билинъ ки, Аллах сизинъ саибинъиздир. О не гузель саип ве не гузель ярдымджыдыр!
41. Эгер Аллахкъа ве хакъ иле батылнынъ айырылгъан куню, эки ордунынъ бир-биринен къаршылашкъан куню (Бедир дженкинде) къулымызгъа эндиргенимизге инангъан исенъиз,

билинь ки, гъанимет оларакъ алгъан эр анги бир шейинъизнинъ, беште бири Аллаһкъа, Ресулына, онынъ акърабаларына, етимлерге, ёкъсулларгъа ве ёлджугъа аиттир. Аллаһ эр шейге хакъкъы иле къадирдир.

(Аетте зикр этильген Пейгъамбернинъ акърабалары акъкъында алимлер ихтиляф эткенлер. Шафийге коре, Хашиим ве Мутталиб огъулларыдыр; бир нокътаи назаргъа коре де, садедже Хашиим огъулларыдыр; дигер бир фикрге бинаэн, зекаят алувлары эял олмагъан акърабалардыр, бир баикъа нокътаи назаргъа коре исе, бутюн Къурейи къабилесидир. Дженкте алынган гъаниметлер беише болюнир. Беише бири аетте сайылганларгъа айырылыр. Къалгъаны да дженкке къатылган гъазийлерге такъсим этилир).

42. Хатырланъ ки, (Бедир дженкинде) сиз вадийнинъ якъын кенарында (Медине тарафында) эдинъиз, олар да узакъ кенарында (Мекке тарафында) эдилер. Керван да сизден даа ашагъыда (денъиз саилинде) эди. Эгер (дженк ичюн) сёйлешкен олса эдинъиз, сёйлешкен вакътынъыз хусусында ихтиляфкъа тюшер эдинъиз. Факъат Аллаһ керекли олган эмирни ерине кетрюви, эяк олгъаннынъ ачыкъ бир делильнен (козюнен корьгенден сонъ) эяк олувы, яшагъаннынъ да, ачыкъ бир делильнен яшавы ичюн (бойле япты). Чюнки, Аллаһ хакъкъы иле эштиджидир, билидджидир.
43. Хатырла ки, Аллаһ юкълагъанынъда санъа оларны аз косътерди. Эгер оларны санъа чокъ косътерсе эди, эльбетте чекинеджек ве бу иш акъкъында мунакъшагъа киришеджек эдинъиз. Факъат Аллаһ (сизни бундан) къуртарды. Шубесиз, О, калъплернинъ озюни билир.
44. Аллаһ, оладжакъ бир ишни ерине кетирмек ичюн, (дженк мейданында) къаршылашкъан вакътынъызда оларны сизинъ козьлеринъизде аз косътермекте, сизни де оларнынъ козьлеринде азалтмакъта. Бутюн ишлер Аллаһкъа дёнер.
45. Эй, иман эткенлер! Эр анги бир топлулыкънен къаршылашкъан вакътынъызда себат этинъ ве Аллаһны чокъ анъынъ ки, мувафакъиетке ириширинъиз.
(Бу ает-и керименинъ ишаретине коре, дженк анларында даима Аллаһкъа дуа этмек керек. Къулларны Аллаһны анъувдан узакълаштыражакъ ич бир шей ёкътыр. Айрыджа, сыкъынтылы анларда догърудан-догъру Онъа сыгъынмакъ керек).
46. Аллаһ ве Ресулына итаат этинъ, бир-биринъизнен чекишменъ; сонъра къоркъугъа къапылырсынъыз да, къуветинъиз кетер. Бир де сабыр этинъ. Чюнки, Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир.
(Аетте кечкен «риих-рюзгар» келимесит – къувет, ярдым ве девлет манасында миджаз оларакъ къуланылмакъта).
47. Къопайчораланмакъ, инсанларгъа косътериш япмакъ ве (инсанларны) Аллаһ ёлундан чыкъармакъ ичюн, юртларындан чыкъкъанлар (къафирлер) киби олманъ. Аллаһ оларнынъ япкъанларынынъ чевресини саргъандыр.
(Бедир дженкинден эвель Шамдан къайткъан тиджарет керванынынъ башы Эбу Суфьян мусульманлардан бекленген телюкени кечиргенинен, Къурейи ордусына керу къайтувлары ичюн хабер ёллады, факъат Эбу Джехиль: «Ант олсун ки, Бедирге барып да, о ерде шарапларымызны ичмегендже, джариелер къаршымызда чалгъылар чалып, тюрюкю йырламагъандже ве янымызда олган арапларны тоюрмагъандже, керу къайтмайджакъмыз», деди. Герчи Бедирге келювнен бир йигитлик косътердилер, амма зафер шарабы ерине, олюм къаделерини ютумладылар; джариелер тюрюкю йырламакъ ерине, агълаштылар; арапларнынъ ач къарныны тоюрмакъ ерине, олар ичюн ачыкъкъан джеэннем чукъурларыны толдурдылар. Иште, бу аетте Аллаһ Таала му'минлерге олар

киби олмамакъны, такъва саиби олмакъны ве Аллаһкъа таянып ишанмакъны эмир этмекте).

48. О вакъытта шейтан оларгъа япкъанларыны гузель косьтерди де: Бугунь инсанлардан сизге гъалип келеджек кимсе ёкътыр, шубесиз, мен де сизинь ярдымджынъызым, деди. факъат эки орду бир-бирини корьгенинен, артына къайтты ве: Мен сизден узакъым, мен сизинь коралмагъанларынъызыны (мелеклерни) корьмектем, мен Аллаһтан къоркъмакътам; Аллаһнынъ азабы шиддетлидир, деди.
49. О заман мунафыкъларнен къальплеринде хасталыкъ олгъанлар, (сиз ичюн): «Буларны динлери алдаткъан», дей эдилер. Албуки, ким Аллаһкъа таянса, бильсин ки, Аллаһ мутлакъ гъалиптир, икмет саибидир. (Онъа ишангъанны усътюн ве гъалип япаджакъ Одыр. Ёкъса, ордуларнынъ сайы ве силяланув усътюнлиги дегиль).
50. Мелеклер юзлери ве аркъаларына ураракъ ве «Татынъ якъыджи джеэннем азабыны» (диерек), о къфирлернинъ жанларыны алгъанда, оларны бир корьсе эдинъ!
51. Иште бу, эллеринъизнен япкъанларынъыз себебиндендир, ёкъса, Аллаһ къулларгъа зулум этиджи дегиль.
52. (Буларнынъ кетишаты) тыпкъы Фыравун аилеси ве олардан эвелькилернинъ кетишаты кибидир. (Олар да) Аллаһнынъ аетлерини инкъар эткен эдилер де, Аллаһ оларны гунахлары себебинен, якъалагъан эди. Аллаһ кучлюдир. Онынъ джезасы шиддетлидир.
53. Бу да, бир миллет озьлеринде олгъанларны (гузель ахлякъ ве меаретлерни) денъиштиргенге къадар Аллаһнынъ оларгъа берген ниметни денъиштирмейджегинден толайыдыр. Акъикъатен Аллаһ эшитиджидир, билидидир.
54. (Эбет буларнынъ вазиети), Фыравун аилеси ве олардан эвелькилернинъ вазиетине бенъзер. Олар Рабблерининъ аетлерини ялангъа чыкъаргъан эдилер; биз де оларны гунахларындан отьрю, эляк эткен эдик ве Фыравун аилесини (денъизде) багъгъан эдик. Эписи де залымлар эдилер.
55. Аллаһ къатында, юрген жанлыларнынъ энъ фенасы къфирлердир. Чюнки, олар иман этмезлер.
56. Олар озьлеринен, антлашув япып, сонъра эр дефасында ич чекинмеден, ахтларыны бозгъан кимселердир.
(Булар Къурайза огъулары оларакъ танылгъан еудий къабилесидир. Пейгъамбер (с.а.) оларнен алейхинде арекет этмемек узьре, антлашув япкъаны алда, мушириклерге силя ярдымында булундылар. Сонъра, унуттыкъ, деп узюр тиледилер. Текрар антлашув япылды, кене бозуп, Хендек дженкинде мушириклернен бирлештилер. Ниает, Ка'б б. Эшреф Меккеге барып, мусульманлар алейхинде меккелилернен иттифакъ япты).
57. Эгер дженкте оларны якъаласанъ, ибрет алувары ичюн, оларнен (оларгъа береджек джезанънен) аркъаларында булунгъан кимселерни де дагъыт.
58. (Антлашув япкъан) бир къавмнынъ хаинлик япувындан къоркъсанъ, сен де (оларнен япкъан ахтынъны) айны шекильде бозгъанынъны оларгъа бильдир. Чюнки, Аллаһ хаинлерни севмез.
59. Инкъар эткенлер якъаларыны къуртаргъан санмасынлар. Чюнки, олар (бизни) аджиз быракъалмазлар.
60. Оларгъа (душманларгъа) къаршы кучюнъиз еткени къадар къувет ве джихат ичюн багъланып бесленген атлар озырланъ, онынънен Аллаһнынъ душманыны, сизинь

душманынъызны ве олардан башкъа сиз бильмеген, Аллаһ бильген (душман) кимселерни къоркъузырсынъыз. Аллаһ ёлунда не арджласанъыз, сизге эксиксиз оденир, сиз асла акъсызлыкъа огъратылмазсынъыз.

(Бу аетте Аллаһ Таала душмангъа къаршы къувет азырлавумызны эмир этмекте. Бу къувет – дженкте душмангъа нисбетен усътюнлик темин этеджек эр чешит вастадыр. Къара, ава ве денъиз къуветлерине аит бутюн васта ве сиялар, къара ве демир ёллар, икътисадий кучь ве дженк техникасы киби шейлер бу къуветке дахильдир).

61. Эгер олар барышкъа янашсалар, сен де онъа янаш ве Аллаһкъа тевеккюль эт, чюнки, О, эшитиджидир, билидидир.
62. Эгер санъа ийле япмакъ истеселер, шуны биль ки, Аллаһ санъа къафидир. О, сени ярдымынен ве му'минлернен дестеклейиджидир.
63. Ве (Аллаһ), оларнынъ къальплерини бирлештиргендир. Сен ер юзюнде олгъан эр шейни берсе эдинъ, кене оларнынъ гонюллерини бирлештиралмаз эдинъ, факъат Аллаһ оларны узлаштырып, бирлештирди. Чюнки, О, мутлакъ гъалиптир, икмет саибидир.
(Мединели Эвс ве Хазредж къабилелери арасында сонъу олмагъан мутхиш бир душманлыкъ бар эди. Араларында къанлы дженклер олгъан ве эр эки тарафнынъ илери кельгенлеринден бир чокъу ольген эди. Узун вакъыт бир-бирлеринден интикъам алмакъ ичюн огъраштылар. Аллаһ оларны Ислямнен шерефлендиргенинен, интикъам алув дуйгъусыны да олардан алып быракъты, бирлешитилер, къуджакълаштылар. Иште, юкъарыдаки аетте бу ве онъа бенъзегенге ишарет этильмекте).
64. Эй, Пейгъамбер! Санъа ве санъа уйгъан му'минлерге Аллаһ къафидир.
65. Эй, Пейгъамбер! Му'минлерни дженкке тешвикъ эт. Эгер сизден сабырлы йигирми адам олса, эки юзге (къафирге) гъалип келирлер. Эгер сизден юз адам олса, къафирлерден бинъ адамгъа гъалип келирлер. Чюнки, олар анъламагъан бир топлулыкътыр.
66. Шимди Аллаһ юкюнъизни енгиллети; сизде зайыфлыкъ олганыны бильди. О алда, сизден сабырлы юз адам олса, (олардан) эки юз адамгъа гъалип келир. Ве, эгер сизден бинъ адам олса, Аллаһнынъ изнинен, (олардан) эки бинъ адамгъа гъалип келирлер. Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир.
(Ильк заманларда мусульманларнынъ сайысы аз эди, бир адам он адамгъа къаршы дженклешмеге меджбур эди. Сайылары арткъанынен, Аллаһ Таала юклерини енгиллетти, бир мусульманнынъ эки къафирге къаршы дженклешюви эмир олунды ве сабыр косьтерген такъдирде, гъалебенинъ олар тарфында оладжагъы ифаде этильди. Бедир дженкинде мусульманлар 70 къафирни эсир алгъан эдилер. Ресулуллах (с.а.) бу эсирлер акъкъында не киби шейлер япыладжагъына даир аркъадашларынен корюшти. Нетиджеде фидье алынаракъ, сербест быракъылувларына къарар берильди. Бунынъ узерине ашагъадаки ает назиль олды).
67. Ер юзюнде агъыр баскъангъадже (куфюрнинъ белини къыргъангъадже), ич бир Пейгъамберге эсирлери булунувы ярашмаз. Сиз кечиджи дюнья малыны истейсинъиз, албуки, Аллаһ (сиз ичюн) ахиретни истей. Аллаһ кучлюдир, икмет саибидир.
(Дженкнинъ гъаеси зафердир. Фидье къаршылыгъына къайтарып бермек макъсадынен, душман аскерлерини эсир алмагъа арекет этмек, заферге менфий тесир этеджек исе, бунынънен огърашмамакъ керек).
68. Аллаһ тарафындан эвельден берильген бир укюм олмаса эди, алгъан фидьенъизден отърю, сизге мытлакъа буюк бир азап токъуныр эди.

(Тефсирджилерге коре, аетте кечкен ве укъом манасында олгъан «китап» – иджстихатта хата якъан муджтехидге азап этильмейджеги укмидир).

69. Артыкъ эльде эткен гъаниметлерингизден эял ве темиз оларакъ ашанъ. Ве Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз ки, Аллаһ багъышлайыджы, мерхамет этиджидир.
70. Эй, Пейгъамбер! Элингиздеки эсирлерге де ки : Эгер Аллаһ къальплерингизде хайыр олгъаныны билъсе, сизден алынгъандан (фидъеден) даа хайырлысыны сизге берир ве сизни багъышлар. Чюнки, Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхамет этиджидир.
*(Риваетке коре, бу ает аз. Пейгъамбернинъ эмджеси олуп, Бедир дженкинден сонъ муширик эсирлер арасында булунгъан Аббас акъкъында энген.
аз. Пейгъамбер Аббаскъа эм озю, эм де эки къардашынынъ балалары Акъиль ве Невфель ичюн фидъе теклиф эткен; Аббас исе, факъыр олгъаныны айткъан ве «омюрим бою Къурейшке эль ачып тиледейимми?», деген эди.
азрети Пейгъамбер: «Бедир дженкине къатылыр экен, Умму Фазылгъа эманет эткен алтынларгъа не демели?», дегенинен, Аббас аз. Пейгъамбернинъ буны билъгенине айрет эткен ве Ресуллахнынъ Пейгъамберлигини тасдикъ эткен эди).*
71. Эгер санъа хаинлик этмек истеселер, (кедерленме, чюнки) даа эвель Аллаһкъа да хаинлик эткен эдилер де, Аллаһ оларгъа нисбетен санъа имкъан ве къудрет берген эди. Аллаһ билиджидир, икмет саибидир.
72. Иман этип де , иджрет эткенлер, Аллаһ ёлунда малларынен, джанларынен джихад эткенлер ве (мухаджирлерни) барындырып, ярдым эткенлер бар я, иште, оларнынъ бир къысмы дигер бир къысмынынъ достларыдыр. Иман этип де, иджрет этмегенлерге кельгенде, олар иджрет эткенге къадар, сизге оларнынъ мирасындан ич бир пай ёкътыр. Эгер олар дин хусусында сизден ярдым истеселер, сизнен араларында сёзлешув булунгъан бир къавм алейхине олмадан, (о мусульманларгъа) ярдым этмек узерингизге борджтыр. Аллаһ япаджакъларынынъызны хакъкъы иле корьмекте.
(Бу аетке коре, мухаджирлер ве энсар, акъраба олмагъанлары алда, бир-бирилерине варис ола эдилер. Даа сонъра садедже акъраба олгъанларнынъ бир-бирилерине варис ола биледжегини билъдирген 75-нджи ает энгенинен, базы тефсирджилерге коре, бу аетнинъ укми ортадан калдырылгъан).
73. Кяфир олгъанлар да бир-бирилерининъ ярдымджыларыдыр. Эгер сиз оны (Аллаһнынъ эмирлерини) ерине кетирмесенгиз, ер юзюнде бир фитне ве буюк бир фесат олур.
74. Иман этип де, Аллаһ ёлунда иджрет ве джихад эткен, (мухаджирлерни) барындыргъан ве ярдым эткенлер бар я, иште, акъикъый му'минлер олардыр. Олар ичюн магъфирет ве бол рызыкъ бардыр.
75. Сонъундан иман эткен ве иджрет этип де, сизнен берабер джихад эткенлер де сиздендир. Аллаһнынъ китабына коре, якъын акърабалар бир-бирилерине (варис олмагъа) даа уйгъундыр. Шубесиз ки, Аллаһ эр шейни билиджидир.
(Толайысынен кимнинъ кимге варис оладжагъыны О даа эйи билир. Бу ает энгенинен, несеп ёлунен акъраба олмагъанлар бир-бирилерине варис оламадылар).

9. ЭТ-ТЁВБЕ

Төвбе суреси 129 аеттир. 128 ве 129-нджи аетлер Меккеде, дигерлери Мединеде энген. 104-нджи ает төвбе иле багълы олгъаны ичюн, суреге бу ад берильген. Суренинъ бундан башкъа бир чокъ ады олуп, энъ мешуры Бераэдир. Бу суренинъ Энфаал суресининъ девамы я да озь башына бир суре олуп-олмагъаны акъкъында ихтиляф барлыгъы ичюн, башында Бисмилляа язылмагъан. Иджертнинъ 9-нджы йылында Аз.Эбу Бекир хадж амири оларакъ, тайин этильген ве мусульманлар хаджгъа ёлланылгъан эди. Бу суре энгенинен, Ресулуллах(с.а.) Аллахнынъ эмирлерини хаджаки инсанларгъа теблигъ этюви ичюн Аз.Алини вазифелендирди. Аз.Али хадж керванына етишкенде Аз.Эбу Бекир: «Амир оларакъ кельдинъми, ёкъса, мемур оларакъмы?», дие сорады; Аз.Али садедже сурени Меккеде хаджиларгъа теблигъ этмеге мемур олгъаныны бильдирди.

Аз.Али байрамнынъ биринджи куню Акъабе джемреси янында аякъкъа къалкъып, озюнинъ Пейгъамбер тарафындан ёлланылгъан бир эльчи олгъаныны бильдирди ве бир хутбе окъуды, сонъра бу суренинъ башындан 30 я да 40 ает окъуяракъ, деди ки: «Дёрт шейни теблигъ этмеге мемурым: 1. Бу йылдан сонъ Кыбеге ич бир мушрик якълашмайджакъ. 2. Ич кимсе чыплакъ алда Кыбени зиярет этмейджек. 3. Му'минден башкъасы дженнетке кирмейджек. 4. Мушрик къабилелер тарафындан бозулмагъан антлашувлар, антлашув муддетининъ сонъуна къадар арекетте къаладжакъ».

1. Аллах ве Ресулындан оларнен антлашув яптыгъынъыз мушриклерге бир ихтар!
2. (Эй, мушриклер!) Ер юзюнде дёрт ай даа долашынъ. Яхшы билинъ ки, сиз Аллахны аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз; Аллах исе, къафирлерни резиль (ве перишан) этеджек.
3. Хадж-ы экбер (энъ буюк хадж) кунюнде Аллах ве Ресулындан инсанларгъа бир бильдирювдир: Аллах ве Ресулы мушриклерден узакътыр. Эгер төвбе этсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр. Ве эгер юзь чевирсенъиз, билинъ ки, сиз Аллахны аджиз быраджакъ дегильсинъиз. (Эй, Мухаммед)! О къафирлерге элем бериджи бир азапны мужделе.
4. Анджакъ, озлеринен антлашув яптыгъынъыз мушриклерден (антлашув шартларына уйгъан) ич бир шейни сизге эксик быракъмагъан ве сизинъ алейхинъизге эр анги бир кимсеге аркъа олмагъанлар (бу укюмнинъ) тышындадыр. Оларнынъ антлашувларыны, муддетлери биткенге къадар, тамамланъыз. Аллах (акъсызлыкътан) сакъынгъанларны север.
5. Арам айлар чыкъкъанынен, мушреклерни тапкъан еринъизде ольдюринъ; оларны якъаланъ, оларны апс этинъ ве оларны эр незарет еринде отурып бекленъ. Эгер төвбе этселер, намазны дост-догъру къылсалар, зекятны да берселер, артыкъ ёлларыны сербест быракъынъ. Аллах багъышлайыджы, мерхаметлидир.
6. Ве эгер мушриклерден бири сенден аманлыкъ истесе, Аллахнынъ келямыны эшитип динълегенге къадар, онъа аманлыкъ бер, (мусульман олмаса) оны ишанч ичинде булунаджакъ бир ерге етиштир. Иште, бу (яхшылыкъ), оларнынъ бильмеген бир къавм олуварындан толайыдыр.
7. Месджид-и Харамнынъ янында оларнен антлашув япкъанларынынъыздан гъайры, мушриклернинъ Аллах ве Ресулы янында насыл (мутебер) бир ахты ола билир? Олар сизге нисбетен дюрюст даврангъан муддетлериндже сиз де оларгъа дюрюст давранынъ. Чюнки, Аллах (ахтны бозувдан) сакъынгъанларны север.

(Тефсирджилерге коре, аетте истисна этильгенлер, Худайбие антлашувуна четтен оларакъ иштирак эткен Хузейме ве Мудлидж огъууларыдыр. Къурейш ве оларгъа багълы

дигер мушириклер антлашувны базгъанлары ичюн, мусульманлар арекетке кечти ве Меккени фетх эттилер. Антлашувны бозмагъан къабилелерге исе токъунмадылар).

8. Насыл ола билир ки! Олар сизге гъалип кельселер эди, сизинъ акъкъынъызда не ахт, не де антлашув козетер эдилер. Олар агъызларынен сизни разы эте эдилер, албуки къальплери (бунъа) къаршы чыкъмакъта. Чюнки, оларнынъ чокъу ёлдан чыкъкъанлардыр.
9. Аллаһнынъ аетлерине къаршылыкъ аз бир дегерни (дюнья малыны ве нефсаний истеклерни) сатын алдылар да, (инсанларны) Онынъ ёлундан чыкъардылар. Акъикъатен оларнынъ япаяткъан шейлери не фенадыр!
10. Бир му'мин акъкъында не ахт танырлар, не де антлашув. Чюнки, олар баскъынджыларнынъ озьлеридир.
11. Факъат тевбе этсе, намаз къылса ве зекят берсе, артыкъ олар динде къардашларынынъыздыр. Биз бильген бир къавмгъа аетлеримизни бойле беян этмектемиз.
12. Эгер антлашувларындан сонъ, еминлерини бозсалар ве дининъызге уджюм этселер, куфюрнинъ реберлерине къаршы дженклешинъ. Чюнки, олар еминлери олмагъан адамлардыр. (Оларгъа къаршы дженклешсенъыз) умют этилир ки, куфюрни токътатырлар.
13. (Эй, му'минлер!) Берген сёзлерини бозгъан, Пейгъамберни (юртундан) чыкъармагъа арекет эткен ве ильк эвеля сизге къаршы дженк башлагъан бир къавмгъа къаршы дженклешмейджексинъызми; ёкъса, олардан къоркъасынъызмы? Эгер (акъикъий) му'минлер исенъиз, билинъ ки, Аллаһ озюнден къоркъувынъызгъа даа ляйыкътыр.
14. Оларнен дженклешинъ ки, Аллаһ сизинъ эллеринъызнен оларны джезаландырсын; оларны резиль этсин; сизни оларгъа гъалип япсын ве му'мин топлумынынъ къальплерини ферахландарсын.
15. Ве оларнынъ (му'минлернинъ) къальплеринден опыкени сильсин. Аллаһ истегенининъ тевбесини къабул этер. Аллаһ билиджиدير, икмет саибидир.
(Этрафтаки мемлекетлерден Мединеге келип, мусульман олгъандан сонъ, улькелерине къайткъан му'минлер о ульке халкъы тарафындан эскенджеге алына, бу себептен, оларгъа нисбетен терен бир опыке беслей эдилер. Иште, бу аетте о му'минлернинъ вазиятине ишарет этиле. Бунъа коре, о эскенджеджелир тевбе этип, мусульман олсалар, Аллаһ Таала оларнынъ тевбесини де къабул этеджегини бильдирмекте. Чюнки, Аллаһ эр шейнинъ икметини нек яхшы билир).
16. Ёкъса, Аллаһ, сизден джихад этип, Аллаһ, Пейгъамбер ве му'минлерден башкъасыны озьлерине сырдаш эдинмегенлерини ортагъа чыкъармадан быракъыладжакъсынъыз сандынъызмы? Аллаһ япкъаларынъыздан хабердардыр.
(Пейгъамберимизнинъ эмджеси Аббас б. Абдулмутталиб Бедир дженкинде эсир олгъан вакъытта мусульманлар, муширик олгъаны ве акърабасынен багъыны кескени себебинден, оны айыплагъан эдилер. Аз. Али исе, даа агъыр сёзлер сёйлеген эди. Аббас деди ки: «Бизим фена тарафларымызны сёйлей, эйи тарафларымызны гизлейсинъиз. Биз Месджид-и Харамны абаданлаштырмакътамыз, Кябенинъ бекчилигини япмакътамыз, хаджыларгъа сув дагъытамыз ве эсирлерни сербест быракъмакътамыз». Бунынъ узерине ашагъыдаки ает энди).
17. Аллаһкъа ортакъ къошкъанлар, озьлерининъ къафирлигине шахсен озьлери шаатлыкъ этер экенлер, Аллаһнынъ Месджитлерини абаданлаштырмакъ селяхиетлери ёкътыр. Оларнынъ бутюн ишлери заядыр. Ве олар атеште эбедий къаладжакълар.

18. Аллаһнынъ месджитлерини анджакъ Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман эткен, намазны дос-догъру къылгъан, зекятны берген ве Аллаһтан башкъасындан къоркъмагъан кимселер абанлаштырыр. Иште, догъру ёлгъа иришкенлерден олуварына умют этильгенлер булардыр.
19. (Эй, мушриклер!) Сиз хаджыларгъа сув бермекни ве Месджид-и Харамны онъармакъны, Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман этип де, Аллаһ ёлунда джихад эткенлернинъ иманынен бир тутасынъызмы? Албуки, олар Аллаһ къатында бир дегиллер. Аллаһ залымлар топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.
*(Бу аетке коре, диндарлыкъ бир такъым шеклий мерасимлерден эвель, бир иман, тасдикъ ве Аллаһ ризасы ичюн гъайрет демектир.
Бу шартлар керчеклешкенден сонърадыр ки, хаджыларгъа сув бермек, Месджид-и Харамны онъармакъ ве бакъымыны теминлемек киби хызметлер Аллаһ нездинде бир къыймет ифаде этер).*
20. Иман этип де, иджрет эткенлер ве Аллаһ ёлунда малларынен, джанларынен джихад эткенлер, рутбе нокътай назарындан, Аллаһ къатында даа усьтундирлер. Къуртулышкъа иришкенлер де, иште олардыр.
21. Рабблери оларгъа, тарафындан бир рахмет ве хошнутлыкънен, озылери ичюн ичинде тюкенмез ниметлер булунгъан дженнетлер мужделер.
22. Олар о ерде эбедий къаладжакълар. Шубесиз ки, Аллаһ къатында буюк мукъфат бардыр.
23. Эй, иман эткенлер! Эгер куфюрни имандан усьтун корьселер, бабаларынъыз ве къардашларынъызны (биле) вели тутманъыз. Сизден ким оларны дост тутса, иште олар залымларнынъ озылеридир.
24. Де ки: Эгер бабаларынъыз, огъуларынъыз, къардашларынъыз, чифтлеринъыз, хысым-акърабанъыз къазангъан малларынъыз, кесаткъа огъравундан къаркъкъан тиджаретинъыз, хошлангъан мескенлеринъыз сизге Аллаһтан, Ресулындан ве Аллаһ ёлунда джихад этювден даа севимли исе, артыкъ Аллаһ эмрини кетиргенге къадар бекленъ. Аллаһ фасыкълар таплулыгъыны хидаетке ириштирмез.
(Ресулуллах (с.а.) Меккени фетх эткенден сонъ, он эки бинъ адамлыкъ бир ордунен Тауфтеки Хевазин ве Сакиф къабилелерининъ усьтуне юрди. Ислям ордусынынъ чокълугъыны корьген базы мусульманлар: «Бу орду артыкъ енъильмез», шеклинде къонушаракъ, озылерини буюк сандылар. Факъат Хунейн вадисинде озылеринден чокъ даа бир мушрик ордусынен къаршылашкъанда, дагъылдылар. Чюнки, олар чокъ олгъанларына ишангъан эдилер. Иште, ашагъыдаки аетте оларнынъ бу вазиятине ишарет этиле).
25. Ант олсун ки, Аллаһ бир чокъ ерде (дженк мейданларында) ве Хунейн дженкинде сизге ярдым эткен эди. Хатырынъыздамы, чокълугъынъыз сизге озюнъизни бегендирген, факъат сизни дагъылувдан къуртарамагъан эди. Ер юзю, бутюн кенишлигине рагъмен, сизге тар кельген эди, сонъунда (дагъыларакъ) кери къайткъан эдинъиз.
26. Сонъра, Аллаһ Ресулынен му'минлер узерине секинетини (сукюнет ве узур дуйгъусы) эндирди, сиз корьмеген ордулар (мелеклер) эндирди де, къафирлерге азап этти. Иште бу, о къафирлернинъ джезасыдыр.
27. Сонъра, Аллаһ бунынъ артындан кене истегенининъ тевбесини къабул этер. Зира, Аллаһ багъышлайды, мерхаметлидир.
28. Эй, иман эткенлер! Мушриклер анджакъ бир писликтир. Онынъ ичюн бу йыллардан сонъ, Месджид-и Харамгъа якълашмасынлар. Эгер ёкъсузлыкътан къоркъсанъыз, (билинь ки)

Аллаһ истесе, сизни озь лютфинден зенгин этеджектир. Шубесиз, Аллаһ эйи билиджидир, икмет саибидир.

29. Озьлерине Китап берильгенлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъан, Аллаһ ве Ресулынынъ арам эткенлерини арам саймагъан ве хакъ динни озюне дин эдинмеген кимселернен, алчаларакъ эллеринен верги бергенге къадар дженклешинъ.
30. Еудийлер, Узейр Аллаһнынъ огълудыр, дедилер. Христианлар да, Месих (Иса) Аллаһнынъ огълу, дедилер. Бу оларнынъ агъызларында кевшеген сёзлеридир. (Сёзлерини) даа эвель къфир олгъан кимселернинъ сёзлерине бенъзетмектелер. Аллаһ оларны къахр этсин! Насыл да (хакъдан батылгъа) дёндюрильмектелер!
31. (Еудийлер) Аллаһны быракъып, бильмирлерини (хахамларыны); (христианлар) да рахиплерини ве Меръем огълу Месихни (Исаны) рабер эдиндилер. Албуки, оларгъа анджакъ тек иляхкъа къуллыкъ этювлери эмир олунды. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О буларнынъ ортакъ къашкъан шейлеринден узакътыр.
(Еудийлернинъ Мукъаддес Китапларыны ташыгъан сандыкъ бир къач кере душманларынынъ элине кечкен, Мукъаддес Китап баскъынджылыккъа огърагъан ве шахсен Аз.Мусагъа берильген левхалар джоюлгъан. Еудий дин адамлары афызаларында къалгъан базы аетлерни парча-парча язгъан эдилер. Бабиль эсаретинде яхшы бир языджы олгъан кяхин Эзра сёзнен ве къысмен язылы риваетлерни бир ерге топлап, еудий мукъаддес китабыны мейдангъа чыкъаргъан эди. Бу хызметлеринден толайы, Эзра Исраил огъуларынынъ сайгъысыны къазангъан, бу сайгъы, вакъты иле, о къадар адден зияде бир нокътагъа чыкъкъан ки, еудийлер, Эзраны Аллаһнанъ огълу сайгъан эдилер. Иште, юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле).
32. Аллаһнынъ нурыны агъызларынен (уфлеп, сёндюрмек истейлер. Албуки, къфирлер хошланмасалар да, Аллаһ нурыны тамамлаудан асла вазгечмез.
(Тэфсирджилернинъ чокъуна коре, аетте кечкен «Аллаһнынъ ныры» Куран-ы Керим я да Ислям динидир).
33. О (Аллаһ), мушриклер хошланмасалар да, (озь) динини бутюн динлерге усьтюн япмакъ ичюн, ресулыны хидает ве Хакъ Дин иле ёллайдждыдыр.
34. Эй, иман эткенлер! (Билинъ ки), хахамлардан ве рахиплерден бир чокъу инсанларнынъ малларыны акъсыз ёлларнен ашарлар ве (инсанларны) Аллаһ ёлундан чевирирлер. Алтын ве кумюшни топлап да, оларны Аллаһ ёлунда арджламагъанлар ёкъмы, иште, оларгъа элем бериджи бир азапны мужделе!
(Еудий хахамларынен христиан рахиплери Мукъаддес Китапларындаки аетлерни дюнья менфааты (алгъан къабарлары) къаршылыгъында я денъишитире, я да укмини менфаатлары ёнелишинде ёрумлай эдилер. Хусусен, Аз.Мухаммеднинъ Пейгъамберлигинен багълы аетлерни бозуп денъиштирдилер. Иште, юкъарыдаки аетте оларнынъ бу чиркин ишлерине ишарет этильмекте. Айрыджа, алтын ве кумюшни я да мевджут параны, я да малны быракътырып да, зекятыны бермеген, хайырлы ве файдалы ишлерде къуланмагъанларнынъ ахиретте шиддетли азапнен джезаланаджакъларыны да хабер бермекте).
35. (Бу паралар) джеэннем атешинде къыздырылып, буларнен оларнынъ манълайлары, янбашлары ве сыртлары якъыладжакъ куню (оларга денилир ки): «Иште бу, озюнгъиз ичюн топлагъан серветингъиздир. Артыкъ топлаяткъан шейлерингъизнинъ (азабыны) татынъ!»
36. Коклерни ве ерни яраткъан кунюнде Аллаһнынъ язысына коре, Аллаһ къатында айларнынъ сайысы он эки олуп, булардан дёрдю арам айлардыр. Иште бу, догъру эсаптыр. О айлар

ичинде (Аллаһнынъ къойгъан ясагъыны эзерек) озюньизге зулум этменъ ве мушриклер сизнен насыл бирлик олуп дженклешселер, сиз де оларгъа къаршы бирлик олуп дженклешинъ ве билинъ ки, Аллаһ (феналыкътан) сакъынгъанларнен берабердир. *(Аллаһ Таала коклерни ве ерни яраткъан вакъытта, Айнынъ аректини ойле тертипеди ки, ай системасына коре, бир йылда он эки ай мейдангъа кельди ве бир йыл 355 кунъ олды. Бу айларнынъ адлары бойледир: Мухаррем, Сефер, Ребиуль-эвель, Ребиуль-ахир, Джемадиуль-эвель, Джемадиуль-ахир, Реджеп, Шабан, Рамазан, Шаввель, Зилькъаде, Зильхидждже. Аетте ишарет этильген «арам айлар» – Зилькъаде, Зильхидждже, Мухаррем ве Реджеп айларыдыр ки, бу суренинъ 5-нджи аетинден де анълашылгъаны киби, бу айларда дженк ясакълангъан).*

(Джахилие девринде бир-биринен чарпышмагъа ве таланджылыкъкъа алышкъан арапларгъа ара бермеден, дёрт ай ишанчлы ве барышыкъ ичинде яшамакъ чокъ агъыр келе эди. Онынъ ичюн Аз.Ибрахим ве Исмаилден берли девам этип кельген бу тертипни джанлары истегени киби бозмагъа, меселя, Мухаррем айындаки урьметни Сефер айына кечирмеге, дигер арам айларны да огге-арткъа авуштырмагъа башладылар. Бу ал иджретнинъ 10-нджы йылына къадар девам этти. Веда хаджында Ресулуллах (с.а.) айларнынъ о сене там ерини тапкъаныны анълатты. Ашагъыдаки ает бу вазиятнен багълы оларакъ назиль олгъан).

37. (Арам айларны) кечиктирмек, садедже къяфирликте илери кетмектир. Чюнки, онынънен, къяфир олгъанлар саптырырлар. Аллаһнынъ арам япкъанынынъ сыйысыны бозмакъ ве Онынъ арам къылгъаныны элял къылмакъ ичюн (арам айны), бир йыл элял саярлар, бир йыл да арам саярлар. (Бойледже) оларнынъ фена ишлери озьлерине гузель косътерилгендир Аллаһ къяфирлер топлулыгъыны хидаетке ириштирмез. *(Ресулуллах (с.а.) иджеретнинъ 9-нджы йылында Византия императорлыгъынынъ мусульманларны ёкъ этмек ичюн 40.000 кишилик бир орду азырлап, дженклешмек ичюн сеферге чыкъаргъанындан хабердар олды ве Византия императорлыгъына къаршы дженк илян этти. Факъат мунафыкълар Русулуллахнынъ алейхинде тешивикъат яптылар, Византиягъа къаршы дженк илян этювнинъ бир фаджиа оладжагъыны халкъ арасында яйдылар. Янъы мусульман олгъан базы кимселер бу тешивикъаткъа инанды ве дженкке къатылмакъ истемедилер. Факъат Ресулуллах ве асхабнынъ гъайретинен 30.000 кишилик мусульман ордусы азырланылды ве Тебукке къадар барылды. Душман ордусы мусульманларнынъ кельгенини эшиткенинен, къачып кетти. Иште, бундан сонъки аетлер бу сефердеки мусульманларнынъ ве мунафыкъларнынъ аркет ве давранышлары акъкъында назиль олгъандыр).*
38. Эй, иман эткенлер! Сизге не олды ки: «Аллаһ ёлунда дженкке чыкъынъ!», денильген вакъытта, ерге къакъылып къалмакътасынъыз? Дюнъя аятыны ахиреттен усътюн этесинъизми? Факъат дюнъя аятынынъ файдасы ахиретнинъ янында пек аз.
39. Эгер (кереккенде дженкке) чыкъмасанъыз, (Аллаһ) сизни пек элем бериджи бир азап иле джезаландырыр ве еринъизге сизден башкъа къавм кетирир; сиз (дженкке чыкъмамакънен) Онъа ич бир зарар бералмазсынъыз. Аллаһ эр шейге къадирдир.
40. Эгер сиз онъа (Ресулуллахкъа) ярдым этмесенъиз (бу муим дегиль); онъа Аллаһ ярдым эткендир. Аслында, къяфирлер оны эки адамдан бири оларакъ, (Эбу Бекирнен бирликте Меккеден) чыкъаргъан эдилер; Аслында, олар магъарада эдилер; о аркъадашына: Кедерленме, чюнки, Аллаһ бизнен берабердир, дей эди. Бунынъ узерине Аллаһ онъа (сукюнет теминлеген) ишанчыны эндириди, оны сиз корьмеген бир ордунен дестекledi ве

къафир олгъанларнынъ сёзюни алчалтты. Аллаһнынъ сёзю исе, затен юджедир. Чюнки, Аллаһ усьтюндир, икмет сайбидир.

(Иджрет эснасында мушириклер тарафындан исрарнен такъип этильген Аз.Пейгъамбер (с.а.) ве Аз.Эбу Бекир (р.а.) бир вакъыт Севр магъарасына сыгъынгъан эдилер.

Мушириклернинъ аякъ сеслерини дуя эдилер. Аз.Эбу Бекир (р.а.) къоркъкъан эди. Риваетке коре, мушириклер магъаранынъ киришиндеки орюмчек агъыны ве гогерджин ювасыны корьгенинен, ичериде кимсе ёкътыр, дие быракъып кеттилер).

41. (Эй, му'минлер!) Истер енгиль, истер агъыр оларакъ, дженкке чыкъынъ, малларынъызнен ве джанларынъызнен Аллаһ ёлунда джихад этинъ. Эгер бильсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.

(Ает-и керимеде ифаде этильген енгилик ве агъырлыкъ – шартлар не олса-олсун, дженк къолай олса да, агъыр олса да, суварий олсанъыз да, яян олсанъыз да; зайыф олсанъыз да, къуветли олсанъыз да; зенгин олсанъыз да, факъыр олсанъыз да; къарт олсанъыз да, яш олсанъыз да, дженкке чыкъынъ демектир. Анджакъ даа сонъундан энген 91-нджы аетнен зайыфлар, хасталар ве дженкте арджламагъа бир шей тапалмайджакъ къадар факъырлар бу укюмден истисна этильгенлер.

Ресулуллах Тебук сеферине чыкъкъанда, мунафыкълар келип, яландан узюр беян эттилер, дженкке чыкъмакъ истемедилер. Ресулуллах да гонъюльсиз дженкке чыкъкъанлардан затен хайыр кельмейджегини бильгени ичюн, оларгъа изин берди. Бунынъ узерине ашагъыдаки аетлер назиль олды).

42. Эгер якъын бир дюнья малы ве къолай бир ёлджулыкъ олса эди, (о мунафыкълар) мытлакъа санъа уйып, пешинъден келир эдилер. Факъат мешакъатлы ёл оларгъа узакъ кельди. Герчи олар: «Кучюмиз етсе эди, мытлакъа сизнен берабер чыкъар эдик», дие озьлерини эляк этеджек киби, Аллаһкъа емин этеджеклер. Албуки, Аллаһ оларнынъ мытлакъа яланджы олгъанларыны бильмекте.
43. Аллаһ сени афу этти. Факъат догъру сёйлегенлер санъа яхшыджа белли олуп, сен яланджыларны бильгенинъе къадар оларгъа ничюн изин бердинъ?
44. Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман эткенлер малларынен, джанларынен дженклешювден (артта къалмакъ ичюн) сенден изин истемезлер. Аллаһ такъва саиплерини пек яхшы билир.
45. Анджакъ, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъан, къальплери шубеге тюшип, шубелери ичинде боджалагъанлар сенден изин истерлер.
46. Эгер олар (дженкке) чыкъмакъ истесе эдилер, эльбетте бунынъ ичюн бир азырлыкъ япар эдилер. Факъат Аллаһ оларнынъ давранышларыны чиркин корьди ве оларны кери къойды; оларгъа: «Отургъанларнен (къадын ве балаларнен) берабер отурынъ!», денильди.
47. Эгер аранъызда (олар да дежнкке) чыкъса эдилер, сизге бозгъунджылыкътан башкъа бир шей олмаз эди ве мытлакъа фитне чыкъармакъ истеерек, аранъызда чапышыр эдилер. Аранъызда оларгъа яхшыджа къулакъ асаджакълар да бар. Аллаһ залымларны гъает яхшы билир.
48. Ант олсун, олар эвельден де фитне чыкъармакъ истеген ве санъа нидже ишлер чыкъаргъан эдилер. Ниает, хакъ кельди ве олар, истемегенлери алда, Аллаһнынъ эмри ерини тапты. *(Мунафыкълар эсасен янъы мусульман олгъанларны Ислямдан сувутмакъ, агъыр вакъытларда маневиевлерини бозмакъ ичюн ич бир фырдатны къачырмай эдилер. Ресулуллах (с.а.) аятта олгъан муддетте оларнынъ бу гъайретлери нетиджесиз къалгъан; Аллаһнынъ ярдымы Пейгъамбер ве асхабнынъ илери кельгенлерининъ гъайретлери*

къаршысында мунафыкълар Исламнын инкишафы ве яйылувыны токътатув эмеллеринде мувафакъиет къазаналмагъан эдилер).

49. Олардан ойлеси де бар ки: «Манъа изин бер, мени фитнеге тюшюрме», дер. Билесингиз ки, олар затен фитнеге тюшкенлердир. Джеэннем къафирлерни мытлакъа сарып аладжакъ. *(Мунафыкълардан базылары къадынларгъа зияде мейлли олгъанларыны, бу дженкке къатылсалар, урум къызларыны корьгендже, нефислерине аким оламайджакъларыны, бунын да олар ичюн бир фитне оладжакъыны огге суререк, озьлеринин сеферден къалдырылувларыны истеген эдилер).*
50. Эгер санъа бир эйилик иришсе, бу оларны кедерлендирир. Ве эгер башынъа бир мусибет кельсе: «Яхшы ки, биз даа эвель тедбиримизни алгъанмыз», дерлер ве кибирленерек, дёнюп кетерлер.
51. Де ки: Аллахнын биз ичюн язгъанындан башкъасы бизге асла иришмез. О, бизим мевлямыздыр. Онын ичюн му'минлер ялынъыз Аллахкъа таянып ишансынлар.
52. Де ки: Сиз, биз ичюн анджакъ эки яхшылыкътан бирини беклемектесингиз. Биз де Аллахнын я озь къатындан, я да бизим элимизнен сизге бир азап берювини беклемектемиз. Айды, бекленъ; шубесиз, биз де сизнен берабер беклемектемиз.
53. Де ки: Истер гонъюлли беринъ, истер гонъюльсиз, сизден (садакъа) асла къабул олунмайджакъ. Чюнки, сиз ёлдан чыкъкъан бир топлулыкъ олдынъыз.
54. Оларнын арджламаларынын къабул этилювине мани олгъан, оларнын Аллах ве Ресулыны инкяр этювлери, намазгъа анджакъ эринерек келювлери ве истемеерек арджлавларындан башкъа бир шей дегильдир.
55. (Эй, Мухаммед!) Оларнын маллары ве балалары сенде кунъджилик догъурмасын. Чюнки, Аллах буларнен анджакъ, дюнья аятында азапларыны зияделештирмекни ве оларнын къафир оларакъ джанлары чыкъувыны истемекте.
56. (О мунафыкълар) мытлакъа сизден олгъанларына даир Аллахкъа емин этерлер. Албуки, олар сизден дегиллер, факъат олар (къылычларынынъыздан) къоркъкъан бир топлумдыр.
57. Эгер сыгъынаджакъ бир ер яхут (барына биледжек) магъаралар, я да (сокъула биледжек) бир делик тапсалар эди, чопышаракъ, о тарафкъа ёнелип кетер эдилер. *(Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) бир гъаниметни болюштургенде, Темиим огъуларындан Зу'ль Хувайсыра адлы бириси: «Я, Ресулаллах! Адалетни козет», деди. Бунинъ узерине Ресулуллах: «Ойлеми! Мен де адалетни козетмесем, артыкъ ким адалет япар?», дие джевап берди. Иште, ашагъыдаки ает бунинънен багълы оларакъ эндирильди).*
58. Олардан садакъаларнын (такъсиматы) хусусында сени айыплагъанлар да бардыр. Садакъалардан оларгъа да (бир пай) берильсе, разы олурлар, шает оларгъа садакъалардан берильмесе, аман къызышырлар.
59. Эгер олар Аллах ве Ресулынын озьлерине бергенине разы олуп: «Аллах бизге егер, якъында бизге Аллах да лютфинден береджек, Ресулы да. Биз ялынъыз Аллахкъа рагъбет этиджилермиз», деселер эди (даа яхшы олур эди).
60. Садакъалар (зекятлар) Аллахтан бир фарз оларакъ, анджакъ факъырларгъа, ёкъсулларгъа, (зекят топлагъан) мемуруларгъа, гонъюллер (Исялмгъа) исиндириледжек олгъанларгъа, (урриетлерини сатын алмагъа чалышкъан) хызметкярларгъа, борджлуларгъа, Аллах ёлунда чалышып, джихад эткенлерге, ёлджугъа аиттир. Аллах пек яхшы билиджидир, икмет саибидир.

61. (Кене о мунафыкълардан:) О (Пейгъамбер, эр сёйленгенни динълеген) бир къулакътыр, диерек, Пейгъамберни ынджыткъанлар да бардыр. Де ки: О, сиз ичюн бир хайыр къулагъыдыр. Чюнки, о Аллаһкъа инаныр, му'минлерге ишаныр ве о, сизден иман эткенлер ичюн де бир рахметтир. Аллаһнынъ Ресулына эзиет эткенлер ичюн мытлакъа элем бериджи бир азап бардыр.
62. Разылыгъынъызны алмакъ ичюн сизге (келип) Аллаһкъа ант ичерлер. Эгер му'мин иселер, Аллаһ ве Ресулыны разы этювлери даа дагърудыр.
63. (Аля) бильмедилерми ки, ким Аллаһ ве Ресулына къаршы чыкъса, эльбетте онынъ ичюн ичинде эбедий къаладжагъы джеэннем атеши бардыр. Иште, бу – буюк резилликтир.
64. Мунафыкълар къальплеринде олгъаныны озьлерине хабер береджек бир суренинъ му'минлерге эндирилювинден чекинилер. Де ки: Сиз алай этинъ! Аллаһ о чекинген шейинъизни ортагъа чыкъараджакъ.
65. Эгер оларгъа, (ничюн алай эткенлерини) сорасанъ, эльбетте, биз садедже лафкъа далгъан, шакъалаша эдик, дерлер. Де ки: Аллаһнынъ, Онынъ аетлерининъ ве Онынъ Пейгъамберининъ усьтюнден кульмектесинъизми?
(Риваетке коре, Ресуллах (с.а.) Тебук сеферине кеткенде мунафыкълардан бир топу Ресуллулаһ акъкъында: «Шу адамнынъ алына бакъынъ, Шам сарайларыны фетх этмек истей. О нереди, Шам сарайларыны фетх этмек нереди!», диерек оны акъсымладылар ве акъкъында эмиш-демиш даркъаттылар. Вазиет Ресуллахкъа вахий иле бильдирильди. Мунафыкълар чагъырылып, олардан не ичюн бойле якъанлары соралгъанда, инкяр эттилер ве «Ёлджулыкъ заметини унуттырмакъ ичюн шакъалаша эдик», шеклинде ялан сёйледилер. Иште, юкъарыдаки ает бу мунафыкълар акъкъында назиль олгъан).
66. (Бошуна) узюр тилемень; чюнки, сиз иман эткенден сонъ, текрар къфир олдынъыз. Сизден (тёвбе эткен) бир топны багъышласакъ биле, бир топуна да, сучлы олгъанларындан толайы, азап береджекмиз.
67. Мунафыкъ эркеклер ве мунафыкъ къадынлар (сизден дегиль), бир-бирилериндендир. Олар феналыкъны эмир этер, эйиликтен узакълаштырыр ве хасислик этерлер. Олар Аллаһны унуттылар. Аллаһ да оларны унутты! Чюнки, мунафыкълар фасыкъларнынъ озюдилер. *(Аллаһнынъ мунафыкъларны унутувыт – ярдымыны, хидаетини ве рахметини кесюви, мунафыкълыкълары себебинден, оларны унутылгъан ве терк этильген бир вазиетте быракъувыдыр. Бунъа коре, Аллаһнынъ мунафыкъларны унутувы миджазий манададыр. Зира, Аллаһ унутмакътан узакътыр).*
68. Аллаһ эркек мунафыкъларгъа да, къадын мунафыкъларгъа да, къфирлерге де ичинде эбедий къаладжакълары джеэннем атешини ваде этти. О, оларгъа етер. Аллаһ оларгъа лянет эткендир! Олар ичюн девамлы бир азап бар.
69. (Эй, мунафыкълар! Сиз де) сизден эвелькилер киби (яптынъыз). Олар къуветтен сизден даа усьтюн, мал ве эвлятлары даа чокъ эди. Олар (дюнья малындан) пайларына тюшкенинден файдаландылар. Иште, сизден эвелькилер пайларына насыл тюшкенинден файдалангъан олсалар, сиз де пайынъызгъа тюшкенинден файдаландынъыз ве (батылгъа) далгъанлар киби, сиз де далдынъыз. Иште, оларнынъ амеллери дюньяда да, ахиретте де бошуна кеткендир ве олар зиянгъа огърагъанларнынъ озюдилер.
70. Олргъа озьлеринден эвелькилернинъ, Нух, Аад ве Семууд къавмларынынъ, Ибрахим къавмынынъ, Медьен халкъынынъ ве алт-усьт олгъан шеэрлернинъ хабири кельмедими? Пейгъамбери оларгъа ап-ачыкъ муджизелер кетирген эди. Демек ки, Аллаһ оларгъа зулум

этмейджек эди, факъат олар озь-озьлерине зулум этмекте эдилер.

(Аетте зикр этильген къавмларгъа пейгъамберлер муджизелернен кельдилер. Факъат бу къавмлар пейгъамберлерини яланджылар дедилер. Аллах Таала да эр бирини бир фелякетнен эляк этти: Нух Пейгъамбер озь къавмына ёлланылды. Къавмы оны иняр эткенинен, мешур Нух туфанында богъулып эляк олдылар. Аад къавмына нууд Пейгъамбер ёлланылды. Олар шиддетли рузьяр иле эляк олды; Семууд къавмына Саалих Пейгъамбер ёлланылды. Олар да зельзеде иле эляк олдылар. Аз.Ибрахимнинъ къавмы исе, синекнен эляк олды; Медьен халкъына Шуайб Пейгъамбер ёлланылган эди, олар атеинен эляк олдылар. Шеэрлери алт-усът оларакъ, эляк олган къавм исе, Луут Пейгъамбернинъ къавмыдыр.

71. Му'мин эркеклернен му'мин каданлар да бир-бирилерининъ велилеридир. Олар яхшылыкъны эмир этер, феналыкътан мен этерлер, намазны дос-догъру къылар, зекятны берирлер, Аллах ве Ресулына итаат этерлер. Иште, оларгъа Аллах рахмет этеджек. Шубесиз, Аллах азиздир, икмет саибдир.
(Ичтимай шуур, шахысларнынъ диний ве ахлякий къусурлары ве феналыкъларына нисбетен де дикъкъатлы олмагъа меджбурдыр. Юкърыдаки аетте, къадын олсун, эркек олсун, му'минлернинъ бир-бирилерине эйиликни эмир этип, феналыкътан мен этювлери, араларындаки достлукъ багъы ве къардашлыкънынъ зарурий бир нетиджеси олгъанына ишарет этиле. Бу вазифе ве месулиет джынсиет фаркъы назарда тутулмадан, Ислям топлулыгъынынъ бутюн азаларына юкленгендир).
72. Аллах му'мин эркеклерге ве му'мин къадынларгъа, ичинде эбедий къалмакъ узьре, астындан ирмакълар акъкъан дженнетлер ве Адн дженнетлеринде гузель мескенлер ваде этти. Аллахнынъ ризасы исе, эписинден буюктир. Иште, буюк къуртулыш да будыр.
(Аллах Таала иман этип, гузель амеллер ишлегенлерге юкъарыдаки аетте ве даа бир чокъ баикъа аетлерде чешит дженнет ниметлери ваде эткен. Факъат бу ает Аллах ризасынынъ бутюн мукъафатлардан даа усътюн олгъаныны бильдирмекте ве бойледже, диний ве ахлякий вазифелернинъ энъ юксек гъаеси – «Аллах ризасы» олгъаныны ортагъа къоймакъта. Чюнки, дигер дженнет ниметлери даа зияде бедений ве иссий талапларымыз олгъаны алда, Аллах ризасы рухумызнынъ талабы ве истегиدير).
73. Эй, Пейгъамбер! Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа къаршы джихад эт, оларгъа къаршы серт давран. Оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О не фена бир барыладжакъ ердир!
(Ресулуллах (с.а.) Тебукте душманны беклегенде, онъа вахийлер келе ве о дженктен артта къалгъанларны девамлы айыплай эди. Джеляс б. Сувейд адлы бир мунафыкъ деди ки: «Эгер Мухаммеднинъ къардашларымыз ичюн сёйлегенлери догъру исе, эшеклерден алчакъ олайыкъ!» Бу сёзни эшиткен Амир б. Къайс дер'ал джевап берди: «Мухаммед муакъкъакъ догъру сёйлей. Сиз исе, эшеклерден алчакъсынъыз!». Ресулуллах Мединеге къайткъанынен, Амир вазиетни Пейгъамберге анълатты... Джеляс: «Манъа ифтира эте», диерек, сёйлегенлерини иняр этти. Ресулуллах эр экисининъ де минбернинъ огюнде емин этювлерини эмир этти. Эр экиси де озьлерининъ догъру олгъанларына емин эттилер. Анджакъ, Амир еминден сонъ, эллерини котеререк: «Я Рабб, догъру сёйлегенни тасдикъ эткен, яланджыны тасдикъ этмеген бир аетни Пейгъамберинге ёлла», дие дуа этти; Ресулуллахнен дигер му'минлер де: «Амин», дедилер. Аман ашагъыдаки ает назиль олды. Джеляс къабаатыны итираф этти ве төвбеге кельди).
74. (Эй, Мухаммед! О сёзлерни) сёйлемегенлерине даир Аллахкъа емин этмектелер. Албуки, о куфюр сёзни, эльбетте сёйледилер ве мусульман олгъандан сонъ, кяфир олдылар. Беджералмайджакъ бир шейлерге (Пейгъамберге суикъаст япмагъа) де арекет эттилер. Ве

ялынъыз Аллах ве Ресулы озь лютфлеринден оларны зенгинлештиргени ичюн, очь алмагъа къозгъалдылар. Эгер тевбе этселер, олар ичюн даа хайырлы олур. Юзь чевирселер, Аллах аларны дюньяда да, ахиретте де, элем бериджи бир азапка огъратаджакъ. Ер юзюнде оларнынъ не досту, не де ярдымджысы бардыр.

(Мединелилернинъ бир къысмы факъыр эди. Ресулуллах кельгенден сонъ зенгинлештилер. Даа сонъра мунафыкълар нанкорълик этип, Пейгъамберге феналыкъ этмеге къозгъалдылар).

75. Олардан кими де, эгер Аллах лютф ве кереминден бизге берсе, мытлакъа садакъа береджекмиз ве, эльбетте, биз салихлерден олаждакъмыз! дие Аллахкъа ант этти.
76. Факъат Аллах лютфинден оларгъа (зенгинлик) бергенинен, онда хасислик этип, (Аллахнынъ эмринден) юзь чевиререк, сёзлеринден къайттылар.
77. Ниает, Аллахкъа берген сёзлеринден къайткъанларындан ве ялан сёйлегенлеринден толайы, Аллах озюнен къаршылашаджакъ куньлерине къадар оларнынъ къальбине нифакъ (эки юзлюлик) сокъты.
78. (Мунафыкълар), Аллах, оларнынъ сырыны да, фысылтыларыны да бильгенини ве гъайбларны (гизли шейлерни) пек яхшы билиджи олгъаныны аля анъламадылармы?
79. Садакъалар хусусында, му'минлерден гонъюлли бергенлери ве кучьлерининъ эткенинен башкъасыны тапалмагъанларны чекиштирип, оларнен алай эткенлер бар я, Аллах, иште, оларны масхарагъа чевиргендир. Ве олар ичюн элем бериджи азап бардыр.
(Муныфыкъларнынъ буюги Абдуллах б. Убейй олюм хасталыгъына якъалангъан вакътында огълу Абдуллах, Ресулуллах (с.а.)къа келерек, бабасы ичюн истигъфар этювини истеди. Абдуллах халис бир мусульман олгъаны ичюн Ресулуллах онынъ хатирини къырмады ве бабасынынъ афу этилюви ичюн Аллахкъа дуа этти. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).
80. (Эй, Мухаммед!) Олар ичюн, истер афу тиле, истер тилеме; олар ичюн етмиш кере афу тилесенъ де, Аллах оларны асла афу этмейджек. Бу оларнынъ Аллах ве Ресулыны инкяр этювлери себебиндендир. Аллах фасыкълар топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.
81. Аллахнынъ Ресулына мухалефет этмек ичюн артта къалгъанлар (сеферге чыкъмайып) отурувларынен севиндилер; малларынен, джанларынен Аллах ёлунда джихад этмекни чиркин корьдилер; «Бу сыджакъта сеферге чыкъманъ», дедилер. Де ки: «Джеэннем атешини даа сыджакътыр!» Кешке анъласалар эди!
82. Артыкъ къазанаяткъанларынынъ джесасы оларакъ аз кульсинлер, чокъ агъласынлар!
(Ишлеген гунахларынынъ ахиреттеки джесасы шиддетлидир. Онынъ ичюн оларнынъ кулювлери дегиль, агъламалары керекир).
83. Эгер Аллах сени олардан бир топунынъ янына къайтарыр да (Тебук сеферинден Мединеге къайтыр да, башкъа бир дженкке сеннен берабер) чыкъмакъ ичюн сенден изин истеселер, де ки: Меннен берабер асла чыкъмайджакъсынъыз ве душмангъа къаршы меннен берабер асла дженклешмейджексинъиз! Чюнки, сиз биринджи кере (Тебук сеферинде) еринъизде къалмагъа разы олдунъыз. Шимди де артта къалгъанларнен (къадын ве балаларнен) берабер отурынъ!
84. Олардан ольген ич бирине асла намаз къылма; онынъ къабри башында да турма! Чюнки, олар Аллах ве Ресулыны инкяр эттилер ве фасыкъ оларакъ ольдилер.

85. Оларнынъ маллары ве балалары сенде кунъджилик догъурмасын. Чюнки, Аллаһ буларнен анджакъ дюньяда оларнынъ азапларыны чокълаштырмакъны ве оларнынъ къфир оларакъ джанлары къыйынлыкънен чыкъывуны истей.
86. «Аллаһкъа инанынъ, Ресулынен берабер джихад этинъ», дие бир суре эндирилген вакъытта, олардан сервет саиби олгъанлар, сенден изин истедилер ве: Бизни быракъ, (эвлеринде) отургъанларнен берабер олайыкъ, дедилер.
87. Артта къалгъан къадынларнен берабер олмагъа разы олдылар, оларнынъ къальплерине муурь урулды. Бу себептен олар анъламазлар.
(Яни мунафыкълыкълары себебинен, басиретлери багъланган ве бу себептен, гъазийлернен бирликте олмакъ ерине, къадынлар, балалар ве аджизлернен бирликте эвлеринде къалгъан бу инсанлар хакънынъ керчеклешювы ве феналыкънынъ ортадан къалдырылувы огъруна дженкешмекнинъ маиетини анъламазлар).
88. Факъат Пейгъамбер ве онынънен берабер инангъанлар малларынен, джанларынен джихад эттилер. Иште, бутюн хайырлар оларнынъдыр ве олар къуртулышкъа иришкенлернинъ озълеридир.
(Аетте кечкен «бутюн хайырлар» – хакънынъ зафери, акимieti ве бу огъурда дженкешкенлернинъ эльде эткен дюньявий ве ухревий ниметлеридир).
89. Аллаһ оларгъа ичинде эбедий къаладжакъ ве земинден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъандыр. Иште, буюк къазанч будыр.
90. Бедевийлерден, (узюрлери олгъаныны) идда эткенлер, озълерине изин берильсин, дие кельдилер. Аллаһ ве Ресулына ялан сёйлегенлер де отурып къалдылар. Олардан къфир олгъанларгъа элем бериджи бир азап иришеджектир.
91. Аллаһ ве Ресулы ичюн (инсанларгъа) огют берген такъдирлеринде, зайыфларгъа, хасталаргъа ве (дженкте) арджлайджакъ бир шей тапалмагъанларгъа гунах ёкътыр. Зира, яхшылыкъ эткенлернинъ алейхине бир ёл (месулиет) ёкътыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве чокъ мерхаметлидир.
(Хаста, зайыф ве факъырлар мемлекетлеринде къалгъанларында фитнеге ер бермез, ялан хаберлер даркъатмаз, дженкке къатылгъан муджахидлернинъ аилелерине ярдымджы олур ве гузель амель ишлеселер, дженкке къатылмагъанларындан отърю, оларгъа бир гунах ёкъ. Анджакъ буларнынъ дженкке къатылувларынынъ ясакъ олгъанына даир ич бир эмир де ёкъ. Бу сыныфлардан бири артта хызметлерде чалышмакъ узъре ве ордугъа юк олмамакъ шартынен, дженкке къатыла билелер).
92. Озълерине минмеге бир шей теминлеменъ ичюн санъа кельгенлеринде: Сизни миндиреджек бир шей тапалмайым, дегендже, арджлайджакъ бир шей тапалмагъанларындан толайы, кедерден козьлери яш тёкерек дёнген кимселерге де (месулиетлик ёкъ).
(Асхаб-ы кирамдан чокъ факъыр олгъан бир топ Тебук сеферине къатылмакъ истеген, факъат ашайджакъ, киеджек ве минеджек шей тапалмагъан эдилер. Буларны темин этюви ичюн Пейгъамбер (с.а.)ге мураджаат эттилер. О даа оларны миндиреп ёллайджакъ бир шей тапалмагъаныны бильдиргеннен, кедерлеринден агълаяракъ, кери къайттылар. Иште, юкъарыдаки аетте буларгъа ишарет этиле).
93. Месулиетлик, анджакъ зенгин олгъанлары алда, сенден изин истегенлергедир. Чюнки, олар артта къалгъан къадынларнен берабер олмагъа разы олдылар. Аллаһ да оларнынъ къальплерини мууръледиди, артыкъ олар (ненинъ догъру олгъаныны) бильмезлер.

94. (Сеферден) оларгъа къайткъан вакътынъызда сизге узюр беян этеджеклер. Де ки: (Бошуна) узюр тилемь! Сизге асла инанмаймыз; чюнки, Аллаһ хаберлеринъизни бизге бильдиргендир. (Бундан сонъки) амелинъизни Аллаһ да кореджек, Ресулы да. Сонъра корюльгенини ве корюльмегенини бильгенге дѣндюриледжексинъиз де, япаяткъанларынынъизны сизге хабер береджек.
95. Оларнынъ янына дѣнген вакътынъызда сизге озьлеринден (оларны джезаландырувдан) вазгечювинъиз ичюн Аллаһ адына ант ичеджеклер. Артыкъ олардан юз чевиринь. Чюнки, олар пислердир. Къазанаяткъанларына (фена ишлерине) къаршылыкъ джеза оларакъ бараджакъ ерлери джеэннемдир.
(Бу аетте зенгин олгъаны алда, ялынъыз къоркъуларындан ве динге нисбетен садакъатсызлыкъларындан толайы, дженкке къатылмагъан, сонъра да Аллаһ адына емин этерек, эсассыз узюрлерни илери сюрген мунафыкъларнынъ «мурдар» – «пис» олгъанлары ифаде этильген. Чюнки, мунафыкъ самимьетсиздир; не му'мин киби иманыны ачыкъ ортагъа къоя билир, не де къафир киби куфрини илян этер. О шахсиетсиз ве фикирсиздир. Озь менфаатлары ичюн чешит ренкке кирерлер. Иште, Къур'аннынъ «мурдар» дегени бу джиренч табиат ве фена ахлякътыр).
96. Олардан разы олурсынъыз, дие сизге емин этеджеклер. Факъат сиз олардан разы олсанъыз биле, Аллаһ фасыкълар топлулыгъындан асла разы олмаз.
97. Бедевийлер, къафирлик ве мунафыкълыкъ итибарынен, эм даа бетер, эм де Аллаһнынъ Ресулына эндирген къанунларыны танымамагъа даа уйгъундыр. Аллаһ чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.
98. Бедевийлерден ойлеси бар ки, (Аллаһ ёлунда) арджлайджагъыны бедава саяр ве сизинъ башынъызгъа белялар келювини беклер. (Беклегенлери) о фена беля озь башларына кельгендир. Аллаһ пек яхшы эшитиджи, чокъ яхшы билиджидир.
99. Бедевийлерден ойлеси де бар ки, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инаныр, (хайыр ичюн) арджлайджагъыны Аллаһ къатында якъынлыкъкъа ве Пейгъамбернинъ дуаларыны алмагъа весиле япар. Билесинъиз ки, о (арджлагъан маллары, Аллаһ къатында) олар ичюн бир якъынлыкътыр. Аллаһ оларны рахметине (дженнетине) къояджакъ. Шубесиз, Аллаһ багъышлайджи ве мерхаметлидир.
100. (Ислям динине кирмек хусусында) огге кечкен ильк мухаджирлер ве энсар иле оларгъа гузелликнен табий олгъанлар бар я, иште, Аллаһ олардан разы олгъандыр, олар да Аллаһтан разы олгъандырлар. Аллаһ оларгъа, ичинде эбедий къаладжакълары, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъан. Иште, бу буюк къуртулыштыр.
101. Этрафынынъиздаки бедевий араплардан ве Медине халкъындан бир такъым мунафыкълар бар ки, мунафыкълыкъта меарет къазангъандырлар. Сен оларны бильмезсинъ, биз билирмиз оларны. Оларгъа эки кере азап этеджекмиз, сонърадан олар буюк бир азапкъа итекленеджеклер.
(Бир такъым мунафыкълар эки юзлюликте о дередже меарет къазангъан эдилер ки, кескин зея ве ферасетине рагъмен, Пейгъамбер (с.а.) оларнынъ мунафыкъ олгъанларыны сезалмай эди. Анджакъ, Аллаһтан бир вахий кельсе, о вакъыт вазиетлерини англай эди. Чюнки, мунафыкълар озьлерине келе биледжек энъ уфакъ тенъкъит нокъталарыны биле ве онъа коре даврана эдилер).
102. Дигерлери исе, гунахларыны итираф эттилер, яхшы бир амельни дигер фена бир амельнен къарыштырдылар. (Тѣвбе этселер) умют этилир ки, Аллаһ оларнынъ тѣвбесини къабул этер. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайдыджи ве пек мерхаметлидир.

(Тебук сеферинден артта къалгъан бир топ, хаталарыны англап, пеишман олгъанларындан сонъ, озьлерини джамининъ диреклерине багъладылар ве Аллаһ Ресулы чезмегендже озьлерини чезмейджеклерине емин эттилер. Ресулуллах (с.а.) (сеферден къайткъандан сонъ, оларнынъ вазиятини англагъанынен, буюрды ки : Акъларында эмир алынгангъа къадар мен де оларны чезмейджегиме емин этерим. Сонъра бу ает энгиениен оларны чезди).

103. Оларнынъ малларындан садакъа ал; бунынънен оларны (гунахлардан) темизлерсинъ, оларны арындырып юджельтирсинъ. Ве олар ичюн дуа эт. Чюнки, сенинъ дуанъ олар ичюн сукюнеттир (оларны ятыштырыр). Аллаһ эшитиджидир, билидидир.
104. Аллаһнынъ, къуллаарынынъ тевбесини кабул этеджегини, садакъаларны керичевирмейджегини ве Аллаһнынъ тевбени чокъ къабул этиджи ве пек мерхаметли олгъаныны аля бильмезлерми?
105. Де ки: (Япаджагъынъызны) япынъ! Амелинъизни Аллаһ да, Ресулы да, му'минлер де кореджек. Сонъра корюльгенни ве корюльмегенни бильген Аллаһкъа дендюриледжексинъиз де, о сизге япаяткъанларынынъызны хабер береджек.
106. (Сеферге къатылмагъанлардан) дигер бир топу да Аллаһнынъ эмрине быракъылгъандырлар. О, буларгъа я азап этер, я да тевбелерини къабул этер. Аллаһ чокъ билидидир, икмет саибидир.
(Аллаһ Таала дженктен артта къалгъанларны учъ топкъа айырды:
1. *Мунафыкълыкъны озьлерине табиат эткенлер.*
2. *Гунахларыны итирф эткенден сонъ, тевбе этип, кедерлерини англагъан ве бу огъурда малларыны феда эткенлер.*
3. *Не итираф, не де тевбе эткенлердир ки, булар акъкъында 118-нджи ает назиль олгъан).*
107. (Мунафыкълар арасында) бир де (му'минлерге) зарар бермек, (хакъны) инкяр этмек, му'минлернинъ арасына айрылыкъ сокъмакъ ве даа эвель Аллаһ ве Ресулына къаршы дженклекшен адамны беклемек ичюн бир Месджит къургъанлар ве: (Бунынънен) яхшылыкътан башкъа бир шей истемедик, дие мытлакъа емин этеджек олгъанлар да бар. Албуки, Аллаһ оларнынъ кесен-кес яланджы олгъанларына шаатлыкъ этер.
108. Онынъ ичинде асла намаз къылма! Ильк кунден такъва узерине къурылгъан Месджит (Куба Месджиди) ичинде намаз къылувынъ, эльбетте даа догърудыр. Онда темизленмекни севген адамлар бар. Аллаһ да чокъ темизленгенлерни север.
109. Бинасыны Аллаһ къоркъусы ве ризасы ичюн къургъан кимсе даа хайырлымы, ёкъса, бинасыны йыкъыладжакъ бир ярнынъ кенарына къурып, онынънен берабер озю де чёкюп, джеэннем атешине кеткен кимсеми? Аллаһ залымлар топулыкъыны догъру ёлгъа къоймаз.
110. Япкъан биналары, (олюп де) къальплери парчалангангъа къадар, юреклерине девамлы оларакъ бир шубе (себеби) оладжакъ. Аллаһ чокъ эйи билидидир, икмет саибидир.
111. Аллаһ му'минлерден малларыны ве джанларыны, озьлерине (бериледжек) дженнет къаршылыкъында сатын алгъандыр. Чюнки, олар Аллаһ ёлунда дженклеширлер, ольдюрлер, олюрлер. (Бу), Тевратта, Инджильде ве Къур'анда Аллаһ узерине хакъ бир вадедир. Аллаһтан даа чокъ сёзюни ерине кетирген ким бар! О алда Онынънен япкъан бу алыш-веришинъизден толайы севининъ. Иште бу, (акъикъатен) буюк къазанчтыр.
(Меккеде Акъабе биаты сырасында, энсардан 70 адам Ресулуллахкъа биат эткенде, араларындан Абдуллах б. Реваха: «Я, ресулаллаһ! Раббинъ ве сенинъ ичюн шартларынынъ недир?», деген эди. Ресулуллах буюрды ки: «Раббим ичюн шартым Онъа ибадет

этювинъиз, Онъа ич бир ортакъ къошмаювынъыздыр; озъ акъкъымдаки шартым да, джанларынъызны ве малларынъызны насыл мудафаа эте исенъиз, мени де ойле къорчалавунъыздыр. Текрар соралды: «Бойле япсакъ, бизге не бардыр?» Ресулуллах: «Дженнет бардыр», дие джевап берди. Олар да: «Не кярлы алыш-вериш. Бундан не дёнермиз, не де дёнилювини истермиз», дедилер. Иште, юкърадаки ает булар акъкъында назиль олды).

112. (Бу алыш-веришни япкъанлар), төвбе эткенлер, ибадет эткенлер, хамд эткенлер, ораза туткъанлар, руку эткенлер, седжде эткенлер, яхшылыкъны эмир этип, феналыкътан мен эткенлер ве Аллаһнынъ сынъырларыны къорчалайджылардыр. О му'минлерни мужделе! (Аетте кечкен «Эс-сааһуун» – ораза туткъанлар олгъаны киби, джихад эткенлер ве ер юзюнде Аллаһнынъ къудретини, гузель эсерлерини ве ибрет алынаджакъ шейлерни коръмек, бильги къазанмакъ я да гонюльден ибадет ве таатыны япа бильмек ичюн сеяат эткенлер манасыны да ифаде этмекте).
113. (Кяфир оларакъ олюп) джеэннем эхли олгъанлары оларгъа ачыкъча белли олгъандан сонъ, акъраба биле олсалар, (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанлар ичюн афу тилемек не Пейгъамберге ярашыр, не де инангъанларгъа. (Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) эмджеси Эбу Талиб ичюн Аллаһтан магъфирет тилемек истеген, бунынъ узерине юкъарыдаки ает энген. Даа эвельде Ибрахим Пейгъамбер бабасынынъ афу этилюви ичюн Аллаһкъа дуа этеджегине даир бабасына сёз берген ве Аллаһтан онынъ афу этмесини истеген. Факъат бабасынынъ Аллаһ душманы олгъаныны анълагъанынен, дуа этмектни быракъкъан. Ашагъыдаки ает де онынънен багълыдыр).
114. Ибрахимнинъ бабасы ичюн афу тилеви, садедже онъа берген сёзюнден толайы эди. Амма, онынъ Аллаһнынъ душманы олгъаны озюне белли олгъанынен, ондан узакълашты. Шубесиз ки, Ибрахим чокъ йымшакъ табиятлы ве пек сабырлы эди.
115. Аллаһ бир топлулыкъны догъру ёлгъа къойгъан сонъ, сакъынаджакъ шейлерини оларгъа анълаткъангъа къадар, оларны саптыраджакъ дегильдир. Аллаһ эр шейни пек яхшы билиджидир. (Бу аетте мушириклернинъ афу ичюн дуа этювнинъ ясакъ олгъаны бильдирильмеден эвель, буны япкъанларнынъ ве арам шейлерни, ясакъ эмири кельмеден эвель, япкъанларнынъ месулиетли тутылмайджагъы, месулиетлиликнинъ анджакъ укюмлернинъ ачыкъча бильдирилювинден сонъ керчеклешеджеги ифаде этиле).
116. Коклернинъ ве ернинъ мульки ялынъыз Аллаһнынъдыр. О, тирильтир ве ольдюрор. Сиз ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост, не де бир ярдымджы бар.
117. Ант олсун ки, Аллаһ мусульманлардан бир топунынъ къальплери къыйышмагъа юзь туткъандан сонъ, Пейгъамберни ве къыйын заманда онъа уйгъан мухаджирлернен энсарны афу этти. Сонъ оларнынъ төвбелерини къабул этти. Чюнки, О, оларгъа нисбетен чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир. (Пейгъамберимиз Тебук сеферине чыкъкъанда, мунафыкълар келип, яландан узюр беян этерек, изин истедилер, о да оларгъа изин берди. Бу хусуста 43-нджи ает энди ве Аллаһ Тааля Пейгъамберни тенбиеледи. Мунафыкъларнынъ тергъибатына алдангъан базы мусульманларнынъ да къальбине шубе тюшкен эди. Сонъундан олар да төвбе эттилер). (Тебук сеферине къатылмагъанлар арасында Каб' б. Малик, Хилал б. Умеййе ве Мемаре б. Раабиин адлы сахабилер де бар эди ки, тефсирджилерге коре, ашагъыдаки аетте ишарет этильген учь адам булардыр).

118. Ве (сеферден) кери быракъылгъан учь адамнынъ да (тёвбелерини къабул этти). Ер юзю кенишлигине рагъмен, оларгъа тар кельген, вижданлары оларны сыкъкъандан-сыкъкъан эди. Ниает, Аллаһтан (Онынъ азабындан) кене Аллаһкъа сыгъынмакътан башкъа чаре олмагъаныны анълагъан эдилер. Сонъра (эски алларына) къайтувлары ичюн Аллаһ оларнынъ төвбесини къабул этти. Чюнки, Аллаһ төвбени чокъ къабул этиджи, пек мерхаметлидир.
119. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къаркъунъ ве догъруларнен берабер олунъ.
120. Медине халкъына ве оларнынъ этрафында булунгъан бедевий арапларгъа Аллаһнынъ Ресулындан артта къалувлары ве онынъ джанындан эвель озь джанларыны тюшюнювлери ярашмаз. Иште, оларнынъ Аллаһ ёлунда бир сувсызлыкъкъа, бир ёргъунлыкъкъа ве бир ачлыкъкъа огъравлары, къафирлерни опыкелендиреджек бир ерге (аякъ) басувлары ве душмангъа къаршы бир мувафакъиет къазанувлары, анджакъ буларнынъ къаршылыгъында озьлерине салих бир амель язылувы ичюндир. Чюнки, Аллаһ яхшылыкъ япкъанларнынъ мукъфатыны зая этмез.
121. Аллаһ оларны япаяткъанларынынъ энъ гузелинен мукъяфатландырмакъ ичюн кучюк-буюк япкъан эр масрафлары, кечкен эр ваделери мытлакъа оларнынъ файдасына язылыр.
(Тебук сеферине къатылмагъанлар акъкъында шиддетли аетлер энгенинен, бундан сонъки сеферлерге мусульманлар эписи бир олуп къатылмагъа башладылар. Сефер эснасында Ресулуллах Мединеде ялынъыз къала эди. Буннынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).
122. Му'минлернинъ эписининъ топтан сеферге чыкъувлары догъру дегиль. Оларнынъ эр къысмында бир топу динде (диний илимлерде) кениш бильги эльде этмек ве къавмлары (дженктен) къайткъанларында, оларны тенбиелемек ичюн артта къалмалыдыр. Умют этилир ки, сакъынырлар.
(Бу аеттен анълашылгъанына коре, бир миллетнинъ топтан дженкке чыкъувы догъру дегиль. Дженк вазиетинде топлумнынъ сия къуллаана бильген бир къысмы сия алтына алынганда, бир къысмы да ильмий фаалиетлерни девам эттирмелидир. Алельхусус, диний илимлерде топлумнынъ итияджыны къаршылайджакъ севиеде илим адамлары этиштирильмелидир ки, топлумны айдынлатып, Аллаһнынъ эмир ве ясакъларыны топлум азаларына огретсинлер. Анджакъ, аетте кечкен дин ве диний илимлер тар манада анълашылмамалыдыр. Чюнки, Ислям айны заманда сиясий, ичтимайи ве икътисадий аятны тюзюнлегенине коре, бу манадаки илимлер де, диний илимлер сайылыр. Дженк узун муддет девам эте билир. Топлумнынъ аякъта тура билюви ичюн, дин ве илим адамларынынъ иман, бильги ве техника нокътаи назарындан, дженклешкен группаны беслевлери ве дестеклевлери зарурдыр. Бир миллет илим ве техника мейданында артта къалгъан исе, аскерий мейданда къуветли олса биле, чабук чёкер. Амма, илим ве техникада илери кеткен миллетлер аскерий мейданда зайыф олсалар биле, нокъсанларыны чабук тюзельте билирлер. Бу себептен, джебедеки джихадны билим ве технологиянен дестеклеген ве тамамлагъан билим адамларынынъ джихады даа муим корюльген).
123. Эй, иман эткенлер! Къафирлерден якъынынъызда олгъанларгъа къаршы дженклешинъ ве олар (дженк вакътында) сизде бир сертлик тапсынлар. Билинъ ки, Аллаһ сакъынгъанларнен берабердир.
(Ислям дини принцип оларакъ, сулх тарафдарыдыр. Нисаа суресининъ 128-нджи аетинде "Сулх даа хайырлыдыр", буюрылгъан. Факъат юкъарыдаки ает диннинъ ве девлетнинъ муафазасыны гарантия алтына алмакъ ичюн гъайрымуслим къомшулардан кельген

зарарларны бертараф этмекни ве оларнынъ къаршысында тежжавузгъа джесарет эталмайджакълары шекильде кучлю ве метин олмакъны эмир этмекте).

124. Эр анги бир суре эндирилген вакытта олардан бир къысмы дер ки: «Бу сизинъ ангинъизнинъ иманынъызны арттырды?» Иман эткенлерге кельгенде, (бу суре) оларнынъ иманларыны арттырыр ве олар севинирлер.
125. Къальплеринде хасталыкъ (къяфирлик ве мунафыкълыкъ) олгъанларгъа кельгенде, оларнынъ да инкярларыны бус-бутюн арттырыр ве олар артыкъ къфир оларакъ олюрлер.
126. Олар эр йыл бир я да эки кере (чешит беляларнен) имтиан этильгенлерини корьмейлерми? Сонъунда да не тевбе этелер, не де ибрет алалар.
127. Бир суре эндирилген вакытта, (козъ къыпып алай этерек) бир-бирлерине бакъар (ве): (четтен) сизни бириси кореми? дие сорарлар, сонъра да (сыйырылып) кетерлер. Анъламагъан бир къавм олгъанлары ичюн, Аллаһ оларнынъ къальплерини (имандан) чевиргендир.
128. Ант олсун, сизге озюнъизден ойле бир Пейгъамбер кельгендир ки, сизинъ сыкъынтыгъа огъравунъыз онъа чокъ агъыр келир. О, сизге чокъ федакяр, му'минлерге нисбетен чокъ шефкъатлыдыр, мерхаметлидир.
(Аллаһ Таала бу аетте озъ исимлеринден олгъан «раууф – чокъ шефкъатлы ве рахим – нек мерхаметли» сыфатларыны Пейгъамберимизге де берген ки, эвельки Пейгъамберлерден ич бири бу сыфатларнынъ экисине бирден наиль олмагъан).
129. (Эй, Мухаммед!) Юзь чевирселер, де ки: Аллаһ манъа къфидир. Ондан башкъа илях ёкътыр. Мен садедже Онъа ишанып таянырым. О, юдже Аршнынъ саибидир.

10. ЮНУС

Юнус суреси 109 ает олуп, 40, 94, 95 ве 96-нджы аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 98-нджи аетте Аз.Юнуснынъ къавмындан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Мекке халкъы озъ араларындан бир адамнынъ пейгъамбер ола биледжегине инанмайлар ве: «Аллаһ, Эбу Талибнинъ еtimi Мухаммедден башкъа бир Пейгъамбер тапалмадымы?», дей эдилер. Ич олмаса, хатири сайыладжакъ, зенгин ве макъам саиби бирисининъ Пейгъамбер олувыны даа уйгъун коре эдилер. Иште, бунынъ узерине бу суре энген.

Бисмилляаһирраһмаанирраһим

Бисмилляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Раа. Иште, булар икмет толу Китапнынъ аетлеридир.
2. Араларындан бир адамгъа: Инсанларны тенбиеле ве иман эткенлерге, Раблери къатында олар ичюн юксек бир догърулыкъ макъамы олгъаныны мужделе, дие вахий этиювимиз, инсанлар ичюн шашыладжакъ бир шей олдымы ки, о къфирлер: Бу, эльбетте ап-ачыкъ бир сихирбаздыр, дедилер?
3. Шубесиз ки, Раббинъиз коклерни ве ерни алты кунде яраткъан, сонъра да ишлерни ерли-ериндже идаре этерек, аршкъа хахим олгъан Аллаһтыр. Онынъ изни олмадан, ич кимсе шефаатчы олалмаз. Иште, О, Раббинъиз Аллаһтыр. О алда Онъа къууллыкъ этинъ. Аля тюшюнмейсинъизми!

(Коклернинъ ве ернинъ алты кунъде яратылувы ве Аллаһнынъ Арихъа хахимлиги хусусындаки анълатувлар ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аети изаатына бакъынъ).

4. Аллаһнынъ керчек бир вадеси оларакъ, эпинъизнинъ дёнюшинъиз анджакъ Онъадыр. Чюнки, О, махлюкъатны эвеля (ёкътан) яратыр, сонъра да иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа адалетнен мукъфат бермек ичюн (оларны узурьна) кери чевирир. Кяфир олгъанларгъа кельгенде, инкяр этмекте олгъан шейлеринден отърю, олар ичюн къайнап тургъан сувдан бир ички ве элем бериджи бир азап бардыр.
5. Кунешни ышыкълы, айны да парлакъ япкъан, йылларнынъ сайысыны ве эсабыны билювинъиз ичюн онъа (айгъа) бир такъым мензиллер такъдир эткен Одыр. Аллаһ буларны, анджакъ бир акъикъаткъа (ве икметке) бинаэн яраткъан. О, бильген бир къавмгъа аетлерини беян этмекте.
6. Гедже ве кунъдюзнинъ денъишювинде (узайып-къыскарувында) Аллаһнынъ коклерде ве ерде яраткъан шейлеринде, (Оны инкяр этмектен) сакъынгъан бир къавм ичюн, эльбетте нидже делиллер бардыр!
- 7-8. Узурьмызгъа чыкъаджакъларыны беклемегенлер дюнья аятына разы олуп, онынънен раатлыкъ тапкъанлар ве аетлеримизден гъафиль олгъанлар ёкъмы, иште, оларнынъ къазанмакъта олгъан (гунахлары) себебинден, бараджакъ ерлери атештир!
9. Иман этип, гузель ишлер япкъанларгъа кельгенде, иманлары себебинен, Рабблери оларны нимет толу дженнетлерде алт тарафындан ирмакълар акъкъан (сарайларгъа) ириштирир.
10. Оларнынъ о ердеки дуасы: «Аллаһым! Сени нокъсан сыфатлардан узакъ тутармыз!» (сёзлеридир). О ерде бир-бирилеринен къаршылашкъанда сёйлегенлери исе, «селям»дыр. Оларнынъ дуаларынынъ сонъу да шудыр: Хамд алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.
11. Эгер Аллаһ инсанларгъа хайырны чар-чабук истегенлери киби, шеррни де аджеле берсе эди, эльбетте оларнынъ эджеллери битирильген олур эди. Факъат бизге къавушмакъны беклемегенлерни биз ёлдан азгъанлары алда, боджалагъан бир шекильде (озь башларына) быракъырмыз.

(Риваетке коре, Надр б. Хаарис киби бир такъым мушириклер Ресулуллахнынъ пейгъамберлигини инкяр эткенлер ве: «Я Аллаһ, эгер Муһаммеднинъ Пейгъамберлиги догъру исе, аман коктен усьтюмизге таш ягъдыр я да бизге агъыр бир азап кетир!» деген эдилер. Бунынъ узерине, юкъарыдаки ает энди. Демек ки, Аллаһ Тааля тилесе, къуллерыны ишлеген гунахлары себебинден, аман джезаландырмаз; бельки тевбе этер, пешман олур ве хакъкъа дёнёрлер дие, джезаларыны кечиктирир. Тевбе этмегенлерге де озьлери очюн такъдир этильген белли бир муддеткедже мухлет берир, бу муддет сонъунда оларнынъ джезасыны я дюньяда олгъанда берир, я да ахиретке къалдырыр).

12. Инсангъа бир зарар кельген вакъытта, ян ятаракъ, отураракъ, я да аякъта тураракъ (о зарарнынъ ёкъ олувы ичюн) бизге дуа этер; Факъат биз оны сыкъынтысындан къуртаргъанымызнен, санки озюне токъунгъан бир сыкъынтыдан отърю, бизге дуа этмеген киби кечип кетер. Иште, бойледже, адден ашкъанларгъа япаяткъан шейлери гузель косътерильди.

(Аллаһ Тааля бу аетте инсаннынъ бея ве мусибетлер къаршысындаки ве буларнынъ ортадан къалдырылувындан сонъки арекет ве давранышларны козь огюне сермекте. Яхшы инсангъа ярашкъаны, истер сыкъынтылы алларда, истер ферахлы анларында, даима Аллаһны анъмакъ ве Онъа дуа этмектир. Садедже, мусибет анында Аллаһны анъып, ферах анында унутмакъ, инанчы ве ирадеси зайыф, нефсаний ве аддий истеклернинъ къаршысында эзильген ве енъильген аджизлернинъ арекетидир).

13. Ант олсун ки, сизден эвель, Пейгъамберлери озьлерине муджизелер кетиргени алда, (яланлап) зулым эткенлери толайы, нидже миллетлерни эляк эттик; затен, олар иман этеджек дегиль эдилер. Иште, биз сучлы къавмларны бойле джезаландырырмыз.
14. Сонъра да насыл давранаджагъынъызны корювимиз ичюн, оларнынъ артындан сизни ер юзюнде халифелер яптыкъ (оларнынъ ерине сизни кетирдик).
15. Оларгъа аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ окъулгъан вакъытта (ольгенден сонъ), бизге къавушмакъны беклемегенлер: Я бундан башкъа бир Къур'ан кетир, я да буны деньиштир! дедилер. Де ки: Оны озьлюгимден деньиштирмем, мен ичюн оладжакъ шей дегиль. Мен, манъа вахий олунгъандан башкъасына уймам. Чюнки, Раббиме исыян этсем, эльбетте буюк куннинъ азабындан къоркъарым.
(Заманымызда олгъаны киби, Къур'ан-ы Керим энген девринде де, озь къафаларына коре дин истегенлер я да Аллаһнынъ укюмлерининъ озь арзу ве авеслерине коре деньиштирилювини истегенлер олгъан. Албуки, Къур'ан белли девирлердеки инсанларнынъ кечиджи ве деньишиджи арзуларыны къаршыламакъ ичюн дегиль, къыяметке къадар бутюн инсанлыкънынъ рухий, ахлякий ве маневий итияджаларыны къаршыламакъ, дюньявий ве ухревий сеадетнинъ ёлуны косътермек ичюн эндирилъген. Бу себеplerден ки, аетте бильдирилъгени киби, Пейгъамбер де дахиль олмакъ узьре, ич кимсенинъ Къур'аннынъ укюмлерини деньиштирмеге акъкъы ёкътыр).
16. Де ки: Эгер Аллаһ тилесе эди, оны сизге окъумаз эдим, Аллаһ да оны сизге бильдирмез эди. Мен бундан эвель бир омюр бою аранъызда тургъан эдим. Аля акъыл ириштиралмайсынъызмы?
17. Ойле исе, ким Аллаһкъа къаршы ялан уйдыргъандан я да онынъ аетлерини яланлагъандан даа залымдыр! Билесинъиз ки, сучлылар асла онъмазлар!
18. Олар Аллаһны быракъып, озьлерине не зарар, не де файда бере биледжек шейлерге табынмакъталар ве: Булар, Аллаһ къатында бизим шефаатчыларымыздыр, дейлер. Де ки: «Сиз Аллаһкъа коклерде ве ерде билалмайджакъ бир шейини хабер бересинъизми? О, оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакъ ве юджедир».
19. Инсанлар садедже тек бир уммет эди, сонърадан айрылыштылар. Эгер (азапнынъ кечиктирилювинен багълы) Раббинъден бир сёз (эзелий бир такъдир) кечмеген олса эди, давалашкъан мевзуларында аман араларында укюм берилир эди (дер'ал азап энер ве ишлери битирилир эди).
20. Онъа (Мухаммедге): Раббинъден бир муджизе эндирилъсе я! дейлер. Де ки: Гъайб анджакъ Аллаһнынъдыр. Бекленъ (бакъайыкъ), мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
(Къафирлер азап джынсындан бир муджизе истемектелер. Бунынънен берабер, Энфаал суресининъ 32-нджи аетинде де: «Я Аллаһ, эгер бу Къур'ан сенинъ къатындан кельген бир хакъ исе, башымызгъа коктен таи ягъдыр!» шеклинде дуа эткенлери бильдирилъмекте. Албуки, азап Аллаһ къатындадыр. О, истесе, шу анда эндирик, асий къавмларны эляк этер, истесе, кечиктирик).
21. Озьлерине токъунгъан (къытлыкъ ве хасталыкъ киби) бир сыкъынтыдан сонъ, инсанларгъа бир рахмет (аманлыкъ) таттыргъан вакътымызда, бир де бакъарсынъ ки, аетлеримиз акъкъында оларнынъ бир тузагъы бардыр. Де ки: Аллаһнынъ тузагъы даа сур'атлыдыр. Шубесиз, эльчилеримиз къургъан тузакъларынынъызны язмакъталар.
(Бу ает меккелилер акъкъында назиль олгъан. Риваетке коре, Аллаһ Таала еди йыл Меккеге ягъмур ягъдырмады. Кургъакълыкъ себебинден, къытлыкъ ве хасталыкъ баш котерди, бир чокъ инсан ве айван телеф олды. Нуает, Аллаһ Таала бол ягъмур ягъдырды,

мемлекет янъыдан боллукъ ве берекетке къавушты. Факъат къафирлер бу рахметни Аллаһтан дегиль, йылдызлардан ве путлардан дие бильдилер ве Аллаһнынъ аетлерини яланламагъа девам эттилер).

22. Сизни къарада ве денъизде кездирген Одыр. Атта сиз гемилерде булунгъан, о гемилер де ичиндекилерни татлы бир рузгярнен алып юрген ве (ёлджулар) бу себептен нешэленген вакъытларында, о гемиге шиддетли бир фыртына келип чатар, эр ерден оларгъа далгъалар уджюм этер ве оларнынъ этрафлары сарылгъаныны анъларлар да, динни ялынъыз Аллаһкъа халис къыларакъ: «Ант олсун, эгер бизни бундан къуртарсанъ, мытлакъа шукюр эткенлерден оладжакъмыз», дие Аллаһкъа ялварырлар.
23. Факъат Аллаһ оларны къуртаргъанынен, бир де бакъарсынъ ки, олар кене акъсыз ерде адден ашмакъталар. Эй, инсанлар! Сизинъ адден ашувынъыз, анджакъ озъ алейхинъызгедир; (бунынънен) садедже фаний дюнъя аятынынъ менфаатыны эльде этерсинъыз; сонъунда дёнюшинъыз кене бизгедир. О заман япаяткъанларынынъызны хабер береджекмиз.
24. Дюнъя аятынынъ вазieti, коктен эндириген бир сувымыз кибидир ки, инсанларнынъ ве айванларнынъ ашайджакъларындан олгъан ер юзю экинлери о сув саесинде гурълеп, далланып осерлер. Ниает, ер юзю зийнетини такъынып, (чешит ренкли) сюсленген ве саиплери де онынъ узеринде къудрет саиби олгъанларыны зан эткен бир сырада, бир гедже я да кундюз онъа эмримиз (афатымыз) келир де, оны санки дюнъ еринде ёкъ киби, тамырындан къопарыларакъ чалынгъан бир алгъа кетириримиз. Иште, яхшы тюшонеджек къавмлар ичюн аетлеримизни бойле беян этмектемиз.
25. Аллаһ къулларыны эсенлик юртуна чагъырмакъта ве О, тилегенини догъру ёлгъа къавуштырыр.
(«Селям юрту»нынъ манасы дженнеттир. Селям, эсенлик ве узур оларакъ да ёрумлангъан. Чюнки, дженнетте булунгъанлар эр тюрюлю хошнутсызлыкътан узакъ, эсенлик ве селяметлик ичиндедилер. Дженнетке «Селям юрту» денилювининъ себеби, о ерде булунгъанларнен мелеклер арасында селямлашувнынъ кениши даркъагъанындандыр).
26. Гузель даврангъанларгъа даа гузель къаршылыкъ, бир де зиядеси бардыр. Оларнынъ юзлерине не бир тоз (къара леке) былашыр, не де бир хорлукъ (келир). Иште, олар дженнет эхлидирлер. Ве олар о ерде эбедий къаладжакълар.
(Аетте зикр этильген «ихсан» Юдже Аллаһкъа ляйыкъ ве ризасына мувафыкъ гузель иш япмакъ ве ишлерни ляйыкъ олгъан шекильде гузель япмакъ демектир. Пейгъамберимиз ихсанны бойле тариф эткен: «Ихсан – Аллаһ Таалагъа, оны коръген киби, къуллыкъ этювинъдир. Чюнки, сен оны коръмесенъ де, о сени коръмектедир». Иште, бойле гузель иш, вазифе, ибадет ве яхшылыкълар япкъанларгъа, япкъанларындан даа гузель олгъан дженнетлер ве Аллаһнынъ лютфи оларакъ, зияде ниметлер де бериледжек).
27. Феналыкъ япкъанларгъа кельгенде, феналыкънынъ джезасы айны ольчюнендир. Оларны зиллет къаплайджакъ. Оларны Аллаһкъа къаршы къорчалайджакъ ич кимсе ёкътыр. Оларнынъ юзълери санки къаранлыкъ геджеден бир парчагъа бурюнгендир. Иште, олар да джеэннем эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар.
(Яхшы ишлернинъ савабы бирге он, бирге еди юз ве даа зияде оларакъ берилир ки, бу, Аллаһ лютфининъ нетиджесидир; фена ишлернинъ джезасы исе, ялынъыз бирге бирдир. Бу да Аллаһ адалетининъ нетиджесидир).
28. Оларнынъ эписини бир ерге топлайджакъмыз, сонъра да, Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа: Сиз ве къошкъан ортакъларынынъыз еринъизде бекленъ», дейджек

- кунюмиз артыкъ оларнынъ (путларынен) араларыны тамамен айыргъандырмыз. Ве оларнынъ ортакълары (путлары) дерлер ки: Сиз бизге ибадет этмей эдинъиз.
29. Бу себептен, бизнен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаһ етерлидир. Шубесиз ки, биз сизинъ (бизге) табынувынъыздан тамамен хаберсиз эдик».
30. О ерде эр кес кечмиште япкъанларыны къаршысында булыр. Артыкъ олар акъикъий саиплери олгъан Аллаһкъа дѣндюрильгендирлер. Уйдураяткъан шейлери (батыл танърылары) да оларны терк этип гъайып олгъандыр.
31. (Ресулым!) Де ки: Сизге коктен ве ерден ким рызыкъ бермекте? Я да къулакъларгъа ве козьлерге ким малик (ве хахим) булунмакъта? Олюден тирини ким чыкъара, тириден олюни ким чыкъара? (Эр тюрлю) ишни ким идаре эте? «Аллаһ» дейджеклер. Де ки: Ойле исе, (Онъа асий олувдан) сакъынмайсынъызми?
(Инсаннынъ дигер азаларынынъ акъикъий малики ве хаками де Аллаһ Таала олмакънен берабер, аетте, хусусен козьлер ве къулакълар зикр этильген. Чюнки, булар инсаннынъ энъ муим бильги ве идрак васталарыдыр; Аллаһнынъ яраткъан ве аетте ишарет буюргъан рызыкъларындан файдаланувнынъ энъ муим васталарыдыр. Иште, бу дегерли бильги ве рызыкъ васталарыны яраткъан, идаре эткен, оларнынъ насыл ёлда къулланылгъаныны бильген усътюн къудрет Аллаһтан башкъа ким ола билир?)
32. Иште, О сизинъ акъикъий Раббинъиз олгъан Аллаһтыр. Артыкъ хакътан (айрылгъандан) сонъ, сапыкълыкътан башкъа не къалыр? О олда, насыл (сапыкълыкъкъа) дѣндюрилесинъиз?
33. Иште, бойледже Раббинънинъ ёлдан чыкъкъанлар акъкъындаки «Олар инанмазлар» сёзю керчеклешти.
34. (Ресулым!) Де ки: (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанларынъыз арасында, (бирини ёкъ экенде) ильк дефа яратаджакъ, аркъасындан оны (олюминден сонъ аяткъа) янъыдан къайтараджакъ бириси бармы? Де ки: Аллаһ ильк дефа яратып, (олюмден сонъ) оны янъыдан (аяткъа) къайтарыр. О алда, насыл саптырылырсынъыз!
35. Де ки: Ортакъ къошкъанларынъыздан хакъкъа къавуштыраджакъ олгъаны бармы? Де ки: «Хакъкъа Аллаһ къавуштырыр». Ойле исе, хакъкъа къавуштыргъан уйылмагъа даа ляйыкъмы; ёкъса, хидает берильмегендже озь-озюне догъру ёлны тапалмагъанмы? Сизге не ола? Насыл (бойле янълыш) укюм этесинъиз?
36. Оларнынъ чокъу зандан башкъа бир шейге уймаз. Шубесиз, зан – хакътан (илимден) ич бир шейнинъ ерини тутмаз. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларыны пек яхшы билиджидир.
(Бу аетте зангъа табий олгъан мушириклер тенкъит этильгени киби, мусульманларны да илимге тешвикъ бар. Къады Бейдавийге коре, бу ает илимни менбасындан тахсиль этювнинъ ваджип олгъанына, такълит ве зан иле къанаатленювнинъ джаиз олмагъанына делильдир).
37. Бу Къур'ан Аллаһтан башкъасы тарафындан уйдырылгъан бир шей дегиль. Анджакъ, озюнден эвелькини догърултуджы ве о Китапны анълатыджыдыр. Онда шубе ёкътыр, о алемлернинъ Раббиндендир.
38. Ёкъса, оны (Муһаммед) уйдырды дейлерми? Де ки: Эгер сизлер догъру исенъиз, Аллаһтан башкъа, кучюнъиз еткенлеринъизни чагъырынъ да, (эп берабер), онъа бенъзеген бир суре кетиринъ.

39. Аксине, олар ильмини къаврамагъанлары ве ёрумы озьлерине асла кельмеген (Къур'анны) яланладылар. Олардан эвелькилер де бойле яланлагъан эдилер. Шимди бакъ, залымларнынъ сонъу насыл олды!
40. Араларында ойлеси бар ки, онъа (Къур'ангъа) инаныр, кене олардан ойлеси де бар ки, онъа инанмаз. Раббинъ бозгъунджыларны энъ яхшы билиджидир.
41. (Ресулым!) Олар сени яланласалар, де ки: Меним ишим манъа, сизинъ ишинъиз де, сизге аиттир. Сиз меним япкъанымдан узакъсынъыз, мен де сизинъ япкъанынъыздан узакъым. *(Къур'ан-ы Керимде чешит весилелернен ифаде буюрылгъаны киби, Аз.Пейгъамбернинъ вазифеси теблигъден ибареттир; О садедже мужделейиджи ве тенбиелейиджидир. Инсанларнынъ инанувыны темин этмек онынъ элинде дегиль, чюнки, хидает Аллаһтандыр. Бу себеплернен, Аз. Пейгъамбер кенди алеминден ве теблигъ вазифесинден месульдир. Тенбиеленювлерине ве хакъкъа чагъырылувларына рагъмен, иман этмегенлернинъ месулиети исе, садедже озьлерине аит олуп, Пейгъамбер бундан месуль дегильдир).*
42. Олардан сени динълегенлер бардыр. Факъат сагъырларгъа -бунынъ усътюне акъыллары да ирьмей исе- сен эшиттиреджексинъми?
43. Олардан санъа бакъкъан да бардыр. Факъат -аля (акъикъатны) корьмей иселер- корьлерни сен догъру ёлгъа къавуштыраджакъсынъмы?
44. Шубесиз ки, Аллаһ инсанларгъа ич бир шекильде зулум этмез, факъат инсанлар озьлерине зулум этерлер. *(Аллаһ инсанларгъа акъикъатны тапувлары ве инанувлары ичюн яратылыштан къабилиетлер берген ве пейгъамберлер де ёллагъан. Бу алда, Аллаһ оларнынъ сезюв, анълав ве къаврав мелекелерини эллеринден чекип алгъаны ичюн дегиль, олар ираделерини яманлыкъкъа къулангъанлары ичюн, хакъ ёлдан чыккъан, пейгъамберни къабул этмеген ве джезагъа ляйыкъ олгъанлар, толайысынен озь-озьлерине зулум эткендирлер).*
45. Аллаһнынъ оларны санки куннинъ анджакъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан эткен вазиекте янъыдан тирильтип, топлайджакъ куню араларында бир-бирилеринен танышырлар. Аллаһнынъ узурьна бармакъны ялангъа чыкъаргъанлар, эльбетте зараргъа огърагъандырлар. Зира, олар догъру ёлгъа юрмеген эдилер.
46. Эгер оларны техдир эткенемиз (азапнынъ) бир къысмыны санъа (дюньяда экенде) косьтерсек (не аля); ёкъ, эгер (косьтермеден) сени вефат эттирсек, ниает оларнынъ дёнюши де бизгедир. (О вакъыт оларгъа не оладжагъыны кореджексинъ). Сонъра Аллаһ оларнынъ япаяткъанларына шааттыр.
47. Эр умметнинъ бир пейгъамбери бардыр. Пейгъамберлери кельген вакъытта араларында адалетнен укюм этилир ве оларгъа асла зулум этильмез.
48. Догъру олсанъыз, бу ваде (азап) не замандыр? дейлер.
49. Де ки: «Мен озюме биле, Аллаһнынъ тилегиненден башкъа, не бир зарар, не бир менфаат берюв кучюне саибим». Эр умметнинъ бир эджели бар. Эджеллери кельген вакъытта, артыкъ не бир саат кери къалырлар, не де илери кетерлер.
50. Де ки: (Эй, мушриклер!) Не дерсинъиз? Аллаһнынъ азабы сизге геджелейин я да куньдюзи кельсе (не япарсынъыз?) Сучлылар ондан ангисини истемекте аджеле этмектелер!
51. Башынъызгъа беля кельгенден сонъ, Онъа иман этеджексинъизми, шимдими? (Чокъ кеч). Албуки, оны (азапнынъ келювини) истемекте аджеле эте эдинъиз.

(Аллаһнынъ иман этмек ичюн бир фырсаат оларакъ берген эмниети ве раатлыкъ ичинде къопайгъан инкярджылар бу эминлик ве раатлыкънынъ эбедий олгъаныны зан эткен киби, ёлдан азувда девам этер ве диннинъ азап техдирлеринен алай этерек: «Эгер бойле бир азап олса, аман кельсе я!», киби сёзлернен, гуя бойле бир азапнынъ аслы олмагъаныны идда этерлер. Факъат юкъарыдаки ает ачыкъ бильдире ки, иман бир урриет ве сербестлик ичинде керчеклешизе къыйметлидир. Азап иле юзь-юзьге къалгъан сонъ, инанувнынъ бир къыймети ёкътыр).

52. Сонъра о (озылерине) зулум эткенлерге: «Эбедий азапны татынъ!», дениледжек. Къазанмакъта олгъанынъыздан башкъасынынъ къаршылыгъыны буладжкъсынъызмы?
53. «О (азап) бир керчектирми?»), дие сенден хабер истейлер. Де ки: Эбет, Раббиме ант олсун ки, о шубесиз, керчектир ве сиз аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз.
54. (О вакъыт) зулум эткен эр кес ер юзюндеки бутюн серветке саип олса, (азаптан къуртулмакъ ичюн) эльбетте оны феда этер. Ве азапны корьген вакъытларында ич-ичтен янарлар. Араларында адалетнен укюм олуныр ве оларгъа зулум этильмез.
55. Билесинъиз ки, коклерде ве ерде олгъан эр шей Аллаһнынъдыр. Кене билесинъиз ки, Аллаһнынъ вадеси хакътыр, факъат оларнынъ чокъу бильмез.
56. О, эм тирильтир, эм де ольдюриве ялынъыз Онъа дёндюриледжексинъиз.
57. Эй, инсанлар! Сизге Раббинъизден бир огют, гонъюллердекине бир шифа, му'минлер ичюн бир хидает ве рахмет кельгендир.
(Бу аетте Къур'аннынъ дёрт гузель хусусиети анълатылмакъта. Бойле ки: Къур'ан-ы Керимнинъ бутюн эйи ве фена ахлякъларны бильдирюви ве инсанларны гузель ахляккъа тешвикъ этюви энъ гузель бир огюттир; къальплерни маневий хасталыкълар ичинде быракъаджакъ олгъан инкярджылыкъ, ширк ве мунафыкълыкътан инсанларны узакъ тутувы ве гузель инанчларнен рухларны тедавий этюви де бир шифадыр; бахтиярлыкъ ёлларыны инсанлыккъа косътерюви ве оларны бу ёлгъа къоювы да хидаеттир; ниает, инсанларны иман нурына къавуштирувы ве оларгъа эбедий бахтлылыкъны къазандырувы да ялынъыз рахметтир).
58. Де ки: Анджакъ, Аллаһнынъ лютфи ве рахметинен, иште, буларнен севинсинлер. Бу, оларнынъ (дюнья малы оларакъ) топлагъанларындан даа хайырлыдыр.
(Убей б. Кя'бнынъ накълъ эткенине коре, Аллаһ Ресулы бу аетни окъуды ве онда кечкен «Аллаһнынъ лютфи ве рахметини» Къур'ан-ы Керим ве Ислям оларакъ анълатты. Дигер бир тефсирге коре, лютф – Ислям, рахмет исе – мусульманларгъа ваде этильген ниметлердир).
59. Де ки: Аллаһнынъ сизге эндириген рызкъындан бир къысмыны элял, бир къысмыны да, арам булувынъызгъа не дерсинъиз? Де ки: Аллаһ сизге изин бердими, ёкъса, Аллаһкъа ифтира этмектесинъизми?
60. Аллаһкъа къаршы ялан уйдургъанларнынъ къыямет куню (акъибетлери) акъкъындаки къанаатлери недир? Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа нисбетен лютф сайбидир. Факъат оларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
61. Не вакъыт сен бир иште булунсанъ, не заман Къур'андан бир шей окъусанъ ве сиз не вакъыт бир иш япсанъыз, о ишке далгъан вакътынъызда биз мытлакъа усътюнъизде шааттырмыз. Не ерде, не кокте зерре агъырлыгъы къадар бир шей Раббинъден узакъ (ве гизли) къалмаз. Бундан даа кучюги ве даа буюги ёкътыр ки, ап-ачыкъ китапта (левх-и махфузда) булунмасын.

(Бу ает-и керимеде Аллаһ Тааланынъ ильминден ич бир шейнинъ гизли къалмайджагъы, толайысыннен инсанларнынъ бутюн якъанларыны ве япаджакъларыны бильгени ифаде этильмекте, бунынъ усьтюне итааткяр къуллар севиндирльмекте, асийлер исе, техдит этильмекте).

62. Билесинъиз ки, Аллаһнынъ достларына къоркъу ёкътыр; олар гъам чекмейджеклер де.
63. Олар – иман этип де, такъвагъа иришкенлердир.
(Бу ает эвельки бир аетте кечкен «Аллаһ достлары»нынъ (эвлияуллахнынъ), Аллаһнынъ озьлерине бойле мукъаддес бир унван берювини теминлеген хусусиетлерни эки сёзде беян эткен: иман ве такъва. Чюнки, иман бутюн батыл ве янълыш инанчлардан сыйырылып, керчекке, хакъкъа къавушмакънынъ, такъва исе, эр тюрю сапыкъ ве фена ёллардан, башы бош ве айван киби яшамакъ тарзындан арынаракъ, къальни Аллаһкъа теслим этювнинъ, аятны Онынъ къанунларына коре тертиплемекнинъ ве бойледже, бир ахлякъ низамына кирювнинъ ифадесидир. Иште, Аллаһ достлары иман иле марифетуллахкъа ве такъва иле де, усьтюн ахлякъкъа къавушкъанларындан, 62-нджи аетте де буюрылгъаны киби, эр тюрю къоркъудан, кедерден ве умютсизликтен къуртулгъандырлар. Чюнки, олар энъ усьтюн къудрет олгъан Аллаһнынъ достлугъыны ве имаесини къазангъандырлар).
64. Дюнья аятында да, ахиретте де, оларгъа мужде бардыр. Аллаһнынъ сёзлеринде асла денъишме ёкътыр. Иште, бу буюк къуртулышнынъ озюдир.
(Тефсирлерде бильдирильгенине коре, аетте зикр этильген дюнья аятындаки мужде-- Аллаһ достларына Аллаһнынъ Къур'андаки мужделери ве пейгъамберлерининъ берген мужделеринен оларгъа косътерген садыкъ руялары ве олюм анындаки мелеклернинъ мужделеридир. Ахиреттеки мужделери исе, мелеклернинъ оларгъа келип, бахтлылыкълары акъкъында береджек мужделеридир).
65. (Ресулым!) Оларнынъ (инкярджыларнынъ) сёзлери сени кедерлендирмесин. Чюнки, бутюн иззет (ве усьтюнлик) Аллаһнынъдыр. О, эшитиджидир, билиджидир.
66. Яхшы билинъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, ялынъыз Аллаһнынъдыр. (О алда) Аллаһтан башкъа ортакъларгъа табынгъанлар ненинъ пешине тюшелер! Догърусы, олар зандан башкъа бир шейнинъ пешине тюшмейлер ве олар садедже ялан сёйлейлер.
67. О (Аллаһ), геджени, ичинде раатланырсыз, дие сиз ичюн яратыджы, (чалышып, къазанувынъыз ичюн де) кундюзни айдынлыкъ къылыджыдыр. Шубесиз, бунда динълеген бир топлум ичюн ибретлер бар.
68. Мушриклер: «Аллаһ бала эдинди», дедилер. О, бундан узакътыр. Онынъ (балагъа) итияджы ёкътыр. Коклерде ве ерде не бар олса, Онынъдыр. Бу хусуста янынъызда эр анги бир делиль ёкътыр. Аллаһ акъкъында бильмеген бир шейинъизни сёйлемектесинъизми?
69. Де ки: Аллаһ акъкъында ялан уйдургъанлар асла къуртулышкъа иришалмазлар.
70. Дюньяда бир микъдар кечинюв (теминлерлер), сонъра дёнюшлери бизгедир; сонъра да инкяр этмекте олгъан шейлеринден отърю, оларгъа шиддетли азапны таттырырмыз.
71. Оларгъа Нуһнынъ хаберини окъу: О вакъытта о къавмына деген эди ки: «Эй, къавмым! Эгер меним (аранъызда) турувым ве Аллаһнынъ аетлерини хатырлатувым сизге агъыр кельген олса, мен ялынъыз Аллаһкъа таянып ишанырым. Сиз де ортакъларнъызнен топланып, япаджагъынъызны къарарлаштырынъ. Сонъра ишинъиз башынъызгъа дерт олмасын. Бундан сонъ (береджек) укминъизни манъа тедбикъ этинъ ве манъа мухлет де берменъ».

(Аз.Нух Аллах Тааланынъ имаесинде олгъаныны бильгени ичюн, душманларына эмиет бермегенини, оларнынъ кучъ ве къветине эмиет бермегенини косътермек ве оларнынъ аджизлигини ортагъа чыкъармакъ ичюн, оларгъа бойле бир теклифте булунды ве оларны курешке чагъырды).

72. «Эгер юзь чевирсенъиз, затен мен сизден бир уджрет истемедим. Меним эджрим Аллаһтан башкъасына аит дегиль ве мангъа мусульманлардан олувым эмир этильди».
73. Кене де оны яланджы дедилер, биз де эм оны, эм де онынънен берабер гемиде олгъанларны къуртардыкъ ве оларны (ер юзюнде) халифелер яптыкъ; аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларны да (деньизде) богъдыкъ. Бакъ ки, тенбиеленгенлернинъ (факъат инанмагъанларнынъ) сонъу насыл олды!
74. Сонъра онынъ артындан бир чокъ пейгъамберни озь топлумларына ёлладыкъ. Оларгъа муджизелер кетирдилер. Факъат олар даа эвель ялангъа чыкъаргъан шейлерине инанаджакъ дегиль эдилер. Иште, адден ашкъанларнынъ къальплерини биз бойле муурьлермиз.
75. Сонъра оларнынъ артындан да Фыравунгъа ве топлумына Мусанен Харунны муджизелеримизнен ёлладыкъ, факъат олар кибирлендилер ве гунахяр бир топлум олдылар.
76. Къатымыздан оларгъа хакъ (муджизе) келгенинен: «Бу, эльбетте ачыкътан-ачыкъ бир сихирдир», дедилер.
77. Муса: «Сизге хакъ кельгенде, онынъ ичюн (эп бойле) дерсинъизми? Бу бир сихирдирми? Албуки, сихирбазлар къуртулышкъа иришалмазлар», деди.
78. Олар дедилер ки: Бабаларымызны узеринде булгъан (динден) бизни дёндюресинъ ве ер юзюнде улулықъ сизинъ экинъизнинъ олсун, дие бизге кельдинъми? Албуки, биз сизге инанаджакъ дегильмиз.
79. Фыравун деди ки: Бильгили бугюн сихирбазларны мангъа кетиринъ!
80. Сихирбазлар кельгенинен, Муса оларгъа: Атаджагъынъызны атынъ, деди.
81. Олар (йиплерини) аткъанынен, Муса деди ки: «Сизинъ кетиргенинъиз сихирдир. Аллаһ оны бошуна чыкъараджакъ. Чюнки, Аллаһ бозгъунджыларнынъ ишини тюзельтмез». *(Аетнинъ ифаде эткенине коре, сихирбазлыкъ яни ырымджылыкъ, садедже бир алдатув, ялдызлав ве фесатчылыкътан ибареттир. Чюнки, Аз.Муса киби буюк бир Пейгъамбер онынъ батыл олгъаныны ве оны япкъанларнынъ фесатчылар олгъаныны ачыкъ ифаде этмекте).*
82. «Сучлыларнынъ ошуна кетмесе де, Аллаһ сёзлеринен акъикъатны ачыкъкъа чыкъараджакъ».
83. Фыравун ве къавмынынъ озьлерине эскендже этювинден къоркъугъа тюшкенлери ичюн къавмындан, бир топ яштан башкъа, кимсе Мусагъа иман этмеди. Чюнки, Фыравун ер юзюнде улулықъ таслагъан (бир диктатор) ве аддини ашкъанлардан эди. *(Зира, о танърылыкъ иддасында булунгъан ве пейгъамберлернинъ торунларыны дахи, озюне къул эткен эди).*
84. Муса деди ки: Эй, къавмым! Эгер Аллаһкъа инангъан олсанъыз ве онгъа теслим олды исенъиз, садедже Онгъа ишанып таянынъыз.
85. Олар да дедилер ки: «Аллаһкъа таяндыкъ. Эй, Раббимиз! Бизни о залымлар топлулыгъынынъ фитнесине огъратма!

86. Ве бизни рахметинънен о кяфирлер топлулыгъындан къуртар!»
87. Биз де Муса ве къардашына: Къавмынъыз ичюн Мысырда эвлер азырланъ ве эвлеринъизни намаз къылынаджакъ ерлер япынъ, намазларынъызны да дос-догъру къылынъ. (Эй, Муса!) Му'минлерни мужделе! дие вахий эттик.
88. Муса деди ки: Эй, Раббимиз! Акъикъатен сен Фыравун ве къавмына дюнья аятында зийнет ве нидже маллар бердинъ. Эй, Раббимиз! (Оларгъа бу ниметлерни), инсанларны сенинъ ёлундан саптырсынлар ве элем бериджи джезаны корьгенге къадар иман этмесинлер, дие (бердинъми)? Эй, Раббимиз! Оларнынъ малларыны ёкъ эт, калыплерине сыкъынты бер (ки, иман этсинлер).
89. (Аллаһ): Экинъизнинъ де дуанъыз къабул олунгъандыр. О алда, сиз догърулыкъкъа девам этинъ ве сакъын о бильмезлернинъ ёлуна юрменъ! деди.
90. Биз Исраил огъууларыны денъизден кечирдик. Амма, Фыравун ве аскерлери зулум этмек ве уджюм этмек узьре, оларны такъип этти. Ниает (денъизде) богъулув алына кельгенинен, (Фыравун:) «Акъикъатен Исраил огъууларынынъ инангъан танърыдан башкъа танъры олмагъанына мен де иман эттим. Мен де мусульманларданым!», деди.
91. Шимдими (иман эттинъ)! Албуки, даа эвель исыян эткенлерден ве бозгъунджылардан эдинъ.
(Фыравун даа эвель Мысырда танърылыгъыны илян эткен ве: «Эй, джемаат, мен сиз ичюн озюмден башкъа танъры бильмейим. Мен сизинъ энъ юдже раббинъизим!», деген эди. Оны танъры оларакъ къабул этмегенлерге шиддетли эскенджелер япа эди. Хусусен, Исраил огъууларыны агъыр эскенджеге табий тута, айрыджа огълан балаларны да сойдыра эди. Аз.Муса ве къардашынынъ Мысырдан айырылув истеклери Аллаһ тарафындан къабул олунды ве Фелестинге кетмек узьре, Къызыл денъизнинъ ялысына кельдилер; оларны ёкъ этмек ичюн, Фыравун ордусынен артларындан етишти. Аз.Муса Аллаһтан алгъан бир вахий иле таягъынен денъизге урды, денъизден ёллар ачылды ве къавмыны Тиш чёлуне чыкъартты. Айны ёлдан пеилерине тюшмек истеген Фыравун денъизнинъ ортасына кельгенде, ёллар гъайып олуп, богъуладжагъыны анълагъанынен, Аллаһкъа иман этти. Факъат умютсизликке таянган иманы къабул олунмады).
92. (Эй, Фыравун!) Сенден сонъ келеджеклерге ибрет олувынъ ичюн бугунъ сенинъ беденинъни (джансыз оларакъ) къуртараджакъмыз. Иште, инсанлардан бир чокъу, акъикъатен аетлеримизден гафильдирлер.
(Фыравуннынъ бедени мумияланаракъ, бугунъге къадар муафаза этильген. Аля инсанлар тарафындан ибретнен сейир этильмекте).
93. Ант олсун, биз Исраил огъууларыны гузель бир юрткъа ерлештирдик ве оларгъа темиз ниметлерден рызыкъ бердик. Озылерине илим кельгенге къадар ихтиляфкъа тюшмедилер. Шубесиз ки, Раббинъ къыямет куню оларнынъ араларында ихтиляф этеяткъан шейлери акъкъында укюм этеджек.
94. (Ресулым!) Эгер санъа эндиргенимизден (бу анълаткъан вакъиалардан) шубеленсенъ, сенден эвель Китапны (Тевратны) окъугъанлардан сора. Ант олсун ки, Раббинъден санъа хакъ кельгендир. Сакъын шубеджилерден олма!
95. Аллаһнынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан да олма, сонъра зиянгъа огърагъанлардан олурсынъ.

- 96-97. Акъикъатен, акъларында Раббининъ сёзю (укми) сабит олгъанлар, озьлерине (истеген) бутюн муджизелер кельген олса биле, элем бериджи азапны корьгенге къадар инанмайджакълар.
98. Юнуснынъ къавмы истисна, (халкъыны ёкъ эткен улькелеримизден) эр анги бир ульке халкъы, кешке (озьлерине азап кельмеден) иман этсе де, бу иманлары озьлерине файда берсе эди! Юнуснынъ къавмы иман эткенинен, озьлеринден дюнья аятындаки резиллик азабыны ортадан къалдырдыкъ ве оларны бир муддет (дюнья ниметлеринден) файдаландырдыкъ.
(Юнус Пейгъамбернынъ къавмы оны инкяр эткенинен, къызаракъ, араларындан айырылды. Къавмы о хабер берген азапнынъ келеджегини ис этти, аман якъанларына пешман олды ве азапнынъ кельмемеси ичюн, Аллахъа ялварды. Дженаб-ы Аллах да оларны азаптан къуртарды).
99. (Ресулым!) Эгер Раббинъ истесе эди, ер юзюндекилернинъ эписи, эльбетте иман этер эдилер. О алда, сен инанувлары ичюн инсанларны зорлайджакъсынъмы?
100. Аллахнынъ изни олмадан, ич кимсе инанамаз. О, акъылларыны къуланмагъанларны мурдар (инкярджы) япар.
101. Де ки: «Коклерде ве ерде нелер бар, бакъынъ (да ибрет алынъ!)». Факъат инанмагъан бир топлумгъа делиллер ве тенбиелер файда бермез.
102. Олар озьлеринден эвель келип-кечкен топлумларнынъ (элебли) куньлерининъ бенъзегенлеринден башкъасыны беклемектелерми? Де ки: Айды, бекленъ! Шубесиз, мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
103. Биз сонъра пейгъамберимизни ве айны шекильде иман эткенлерни къуртарымыз. Инангъанларны, узеримизге бир бордж оларакъ, къуртараджакъмыз.
104. Де ки: «Эй, инсанлар! Меним динимден шубеде исенъиз, (билинь ки) мен Аллахны быракъып да, сизинъ табынгъанларыньызгъа табынмам, факъат, анджакъ сизни ольдюреджек олгъан Аллахъа къуллыкъ этерим. Манъа му'минлерден олувым эмир олунды».
105. «Ве (манъа) ханиф (Аллахнынъ бирлигини таныйджы оларакъ, юзюньни динге чевир; сакъын мушриклерден олма, дие (эмир этильди))».
106. Аллахны быракъып да, санъа файда я да зарар бермейджек шейлерге табынма. Эгер буны япсанъ, о такъдирде, сен мытлакъа залымлардан олурсынъ.
107. Эгер Аллах санъа бир зарар токъундырса, оны кене Ондан башкъа кеткизеджек ёкътыр. Эгер санъа бир хайыр тилесе, Онынъ керемини кери чевиреджек де ёкътыр. О, хайырыны къулларындан истегенине приштирир. Ве О, багъышлайдыдыр, мерхамет этиджидир.
108. Де ки: Эй, инсанлар! Сизге Раббинъизден хакъ (Къур'ан) кельген. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, анджакъ озю ичюн келеджек. Ким де ёлдан чыкъса, о да анджакъ озь алейхине догъру ёлдан чыкъаджакъ. Мен сизинъ узеринъизге векиль дегилим. (Садедже теблигъ этмекле мемурым).
109. (Ресулым!) Сен, санъа вахий олунгъангъа уй ве Аллах укюм эткенге къадар сабыр эт. О, хакимлернинъ энъ хайырлысыдыр.

11. һУУД

һууд суреси 123 ает олуп, 12, 17 ве 114-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 50-60-нджы аетлерде Арабистан халкъына ёлланылган пейгъамберлерден бири һууд (а.с.)нынъ аятындан баас этильгени ичюн, суреге бу ад берильген. Юнус суресинден сонъ энген олуп, онынъ девамы кибиدير. Итикъадгъа аит эсаclarны, Къур'аннынъ муджизе олувыны, ахиретнен багълы меселелерни, саваб ве джезаны ве Аз.һууддан башкъа Нух, Салих, Ибрахим, Луут, Шуайб ве Муса (а.с.) киби пейгъамберлернинъ къыссаларыны ичине алгъандыр.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Раа. (Бу санъа эндирилген), икмет сайби (ве) эр шейден хабердар олгъан (Аллаһ) тарафындан аетлери къуветлендирилген, сонъра да анълатылган бир китаптыр.
2. (Де ки: Бу Китап) «Аллаһтан башкъасына ибадет этмеменъиз ичюн (эндирильди). Шубесиз ки, мен онынъ тарафындан сизге (ёлланылган) бир тенбиеджи ве мужделейиджийим.
3. Ве Раббинъизден магъфирет тилевинъиз, сонъра да, онъа тевбе этювинъиз ичюн (эндирильди. Эгер бу эмир олунганларны япсанъыз), Аллаһ сизни, тайин этильген бир муддеткедже, гузель бир шекильде яшатыр, зиядесини япкъан эр кеске де, эйилигининъ къаршылыгъыны берир. Эгер юзь чевирсенъиз, мен сизинъ башынызгъа келеджек буюк бир куннинъ азабындан къоркъам».
4. Дёнюшинъиз ялынъыз Аллаһкъадыр. О, эр шейге къадирдир.
5. Билесинъиз ки, олар Пейгъамберден, (душманькъларыны) гизлевлери ичюн кокюслерини чевирирлер (гонъюлеринден кечкенни гизлерлер). Яхшы билинъ ки, олар урбаларына бурюнген вакъытларында биле, Аллаһ оларнынъ гизлегенлерини де, ашкъар эткенлерини де билир. Чюнки, О, къальплернинъ озюни билиджиدير.
6. Ер юзюнде юрген эр джанлынынъ рызкъы ялынъыз Аллаһнынъ узеринедир. Аллаһ о джанлынынъ турган ерини ве сонъунда быракъыладжакъ межяныны билир. (Буларнынъ) эписи ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда)дыр.
7. О, ангинъизнинъ амели даа гузель оладжакъы хусусында сизни имтиан этмек ичюн, Аршны, сув узеринде олгъанда, коклерни ве ерни алты кунде яраткъан. Емин этерим ки, (Ресулым!): «Олюмден сонъ мытлакъа тирильтиледжексинъиз», десенъ, къфир олганлар дер'ал: «Бу ачыкъ бир ырымдан башкъа бир шей дегиль», дерлер.
(Коклернинъ ве ернинъ алты кунде яратылувы меселеси ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аетининъ изаатына бакъынъ.
Арш – Кяинаттаки бутюн джысымларны сарып алгъан ве маиетини биз билалмагъан бир шейдир. Тефсирджилернинъ бу аетнен багълы анълатувына коре, Аллаһ Таала эвеля Аршны, сонъра сувны, даа сонъра да, коклерни ве ерни яраткъан. Аршнынъ сув устюнде олувыт – онынънен битишик олувы манасында дегиль. Бунынъ киби коклернинъ де ернинъ узеринде олгъаны сёйленир, факъат бунынънен кокнен ернинъ битишик олгъаны анъланылмаз).
8. Ант олсун, эгер биз олардан азапны белли бир муддетке къадар кечиктирсек, мытлакъа: «Онынъ келювине мани олгъан недир?», дерлер. Билесинъиз ки, озьерине азап кельген куню, бир даа олардан узакълаштырыладжакъ дегиль. Ве алай этеяткъан шейи оларнынъ чевресини сарып аладжакъ.

9. Эгер инсангъа тарафымыздан бир рахмет (нимет) таттырыр да, сонъ буны ондан чекип алыр исек, бутюнлей умютсиз ве нанкоръ олур.
10. Эгер озюне токъунгъан бир зарардан сонъ, онъа бир нимет таттырсакъ, эльбетте: «Яманлыкълар менден кетти», дер. Чюнки, о (буны дер экен) къопайчорадыр, кибирлидир.
11. Анджакъ (мусибетлерге) сабыр этип, гузель иш япкъанлар бойле дегиль. Иште, олар ичюн бир бахшыш ве буюк мукъфат бар.
12. Бельки де, сен (мушриклернинъ:) «Онъа (коктен) бир хазине эндирилъсе эди я да онынънен берабер бир мелек кельсе эди!», деювлеринден отърю, санъа вахий олунгъан аетлернинъ бир къысмыны (теблигъатыны) терк этеджексинъ ве бу себебтен, рухынъ сыкъыладжакъ. (Яхшы билъ ки), сен анджакъ бир тенбиеджисинъ. Аллах исе, эр шейге векильдир.
(Мушриклер вакъты-вакътынен Аз.Пейгъамберден коктен хазинелер эндириюви, озьлерине бир мелек ёлланылувы киби, адден ашыр шейлер истей ве оларнынъ бу инатлыкъ ве инкярджылыкъ давранувлары Русуллаллахны сонъ дередже кедерлендире эди. Чюнки, оларгъа муджизе косьтергенде, бунынъ бир тылсым олгъаныны сёйлеерек, кене инкярджылыкъта девам эте эдилер. Иште, юкъарадаки ает оларнынъ бу олмайджакъ тавурлары къаршысында Аллаһнынъ аетлерини теблигъден вазгечмемеси хусусында Аз.Пейгъамберни тенбиелемекте, онынъ вазифеси бу олгъаныны, дигерининъ Аллаһкъа аит олгъаныны билъдирмекте).
13. Ёкъса: «Оны (Къур'анны) озю уйдырды», дейлерми? Де ки: Эгер догъру исенъиз , Аллаһтан башкъа чагъыра билъгенлеринъизни (ярдымгъа) чагъырынъ да, сиз де онынъ киби уйдурылгъан он суре кетиринъ.
(Бу курешке даветнинъ арапчаны энъ гузель бир шекильде къулангъанларгъа ёнетилюви дикъаткъа ляйыкътыр. Даа сонъунда энген ает-и керимелернинъ бу мыкъдар учь аетке къадар азалтылгъанына рагъмен, олар бунъа да джесарет эталмагъанлар ве къылычнен къаршылыкъ бермек зорунда къалгъанлар. Бу нетидже Къур'аннынъ Аллаһ келямы олгъанына буюк бир делильдир).
14. Эгер (олар сизге джевап берип олалмай экенлер, билинъ ки, о анджакъ Аллаһнынъ ильминен эндирилъгендир ве Ондан башкъа танъры ёкътыр. Артыкъ сиз мусульман олмакътасынъызмы?)
15. Ким, (ялынъыз) дюнья аятыны ве зийнетини истемекте исе, ишлерининъ къаршылыгъыны о ерде оларгъа тамамынен берирмиз ве о ерде олар ич бир зараргъа огъратылмазлар.
16. Иште, олар ахиретте озьлери ичюн атештен башкъа ич бир шейлери олмагъан кимселердир; (дюньяда) япкъанлары да бошуна кеткендир; япаяткъан шейлери (затен) батылдыр.
17. Раббинъ тарафындан (кельген) ачыкъ бир делильге таянгъан ве озюни Раббинъден бир шаатнынъ такъип эткен, айрыджа озюнден эвель, бир ребер ве бир рахмет оларакъ, Мусанынъ Китабы (элинде) олгъан кимсе (инкярджылар киби)ми? Чюнки, булар онъа (Къур'ангъа) инанырлар. Топлумлардан ангиси оны инкяр этсе, иште, джеэннем атеши онынъ бараджакъ еридир, бундан шубенъ олмасын; зира бу, сенинъ Раббинъ тарафындан билъдирилъген акъыкъаттыр; факъат инсанларнынъ чокъу инанмазлар.
(Бу ает-и керимеде бир къыяслама япылмакъта. Бойле ки: Къур'ан-ы Керим киби нек парлакъ бир делильге, бу делильни тасдикъ эткен бир шааткъа яни муджизеге ве

инанчларнынъ сагъламлыгъыны косътерген семавий китаплардан бири олгъан Тевратнынъ шаатлыгъына саип олгъан пейгъамбернен буларны инкяр эткен ве садедже дюнъя аятындан башкъа бир шей истемеген бир къафирнинъ денък (мусавий) оламайджагъы бильдирилъмекте. Чюнки, буларнынъ бири Аллаһнынъ сечкен къулы ве Аллаһкъа инангъан, толайысыннен, дюнъя ве ахирет саадетини къазангъан кимседир; дигери исе, инкяр эткен, толайысыннен, эбедий азапны къазангъан кимседир).

18. Ким Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъандан даа залым ола билир? Олар (къыямет кунюнде) Рабблерине арз этиледжеклер, шаатлар да: Иште, булар Рабблерине къбаршы ялан сёйлегенлердир, дейджеклер. Билинъ ки, Аллаһнынъ лянети залымларнынъ узеринедир!
19. Олар, (инсанларны) Аллаһнынъ ёлундан чыкъаргъан ве оны къыйыш косътермек истегенлердир. Ахиретни инкяр этиджилен де олардыр.
20. Олар ер юзюнде (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегиллер; оларнынъ Аллаһтан башкъа (ярдым истейджек) достлары да ёкътыр. Оларнынъ азабы къат-къат оладжакъ. Чюнки, олар (акъикъатларны) не коре биле, не де къулакъ аса эдилер.
21. Иште, олар озьлерини зиянгъа огъраттылар. Уйдураяткъан шейлери де озлюгинден гъайып олуп кетти.
22. Шубесиз, олар ахиретте энъ чокъ зиянгъа огърайджакълар.
23. Инанып да, гузель ишлер япкъан ве Рабблерине гонъюльден боюн эггенлерге кельгенде, иште, олар дженнет эхлидир. Олар о ерде эбедий къалырлар.
24. Бу эки топлулыкънынъ (му'минлернен къафирлернинъ) вазieti, корь ве сагъырнен корьген ве эшиткен кимселер кибидир. Буларнынъ алы ич бир чешит олурмы? Аля ибрет алмайсызмы?
(Суренинъ бу ерге къадар олгъан болюминде итикъаднен багълы эсаслар, Къур'аннынъ муджизе олгъаны, инанмагъанларнынъ ахиреттеки вазietetлери, джезалары; бунъа къаршылыкъ, инангъанларнынъ мукафатлары анълатылды ве оларнынъ дженнет эхли олгъанлары бильдирилди. Ниает, бу эки топлулыкъ бедий бир тешбих иле инсанлыкънынъ тefеккюрине авале олунды ве олар тюшюнмеге давет этильдилер. Бундан сонъки болюмлерде, ибрет оларакъ, базы пейгъамберлернинъ аятлары, тевхид инанчыны яймакъ ичюн курешлери, къавмларынынъ буларгъа нисбетен аркетлери ве мейдангъа кельген вазietetлернинъ нетиджилери анълатылмакъта).
25. Ант олсун, биз Нуһны къавмына эльчи ёлладыкъ. Оларгъа: «Мен (деди), сиз ичюн апачыкъ бир тенбиеджийим.
26. Аллаһтан башкъасына табынманъ! Мен сизге (келеджек) элем бериджи бир куннинъ азабындан къоркъмакътам».
27. Къавмындан илери кельген къафирлер дедилер ки: «Биз сени, садедже бизим киби бир инсан оларакъ корьмектемиз. Бизден аддий корюшнен аркет эткен алт табакъамыздан башкъасынынъ санъа уйгъаныны корьмеймиз. Ве сизинъ бизге нисбетен бир усътюнлигинъизни де корьмеймиз. Аксине, сизинъ яланджылар олгъанынъызны тюшюнмектемиз».
(«Меле'») келимеси – илери кельгенлер, эшраф, элита табакъа манасындадыр. Къур'ан-ы Керим дикъкъатнен талиль этильгенде, бутюн пейгъамберлернинъ къаршыларында Фыравун киби бир тагъутнынъ ве онъа акъыл оджалыгъы япкъан бир топлулыкънынъ барлыгъы корюлир. Заманларынынъ эр тюрлю маддий имкянларыны эллеринде

булундыргъан бу юксек табакъа, менфаатларыны гъайып этмемек ичюн, инангъанларны факъырлыкъ ве зеллликте сучламакъ ёлуны туткъан эдилер. Сонъки пейгъамбер заманында айны вазиет джерьян эткен, онъа факъыр ве аддий кимселернинъ инангъанларыны маначыкъ этерек, къаршы чыкъкан эдилер).

28. (Нух) деди ки: Эй, къавмым! Эгер мен Раббим тарафындан (бильдирилген) ачыкъ бир делиль узеринде олсам ве О манъа озъ къатындан бир рахмет берген де, бу сизге гизли тутылгъан исе, бунъа не дерсинъиз? Сиз оны истемегенинъиз алда, биз сизни онъа зорлайджакъмызмы?
29. Эй, къавмым! Аллахнынъ эмирлерини бильдирмеге къаршылыкъ сизден бир тюрлю мал истемейим. Меним мукъфатым анджакъ Аллахкъа аиттир. Мен иман эткенлерни къуваджакъ дегилим; чюнки, олар Рабблерине къавушаджакълар. Факъат мен сизни бильгисизликнен даврангъан бир топлулыкъ оларакъ корьмектем.
(Аз.Нухнынъ къавмы инангъан факъыр кимселерге мураджаат этмей ве оларнен берабер олмакъ истемей эди. Буннынъ ичюн Нух (а.с.)нынъ оларны янындан къуемасыны теклиф эттилер. О буюк пейгъамбер, эльбетте джаиллернинъ сёзлерине бакъып, Аллахкъа иман эткен, Аллах къатында дегерли кимселерни янындан къуваджакъ дегиль эди).
30. Эй, къавмым! Мен оларны къувсам, мени Аллахтан (онынъ азабындан) ким къорчалар? Тюшюнмейсинъизми?
31. Мен сизге: «Аллахнынъ хазинелери меним янымда», демейим, гъайбны да бильмем. «Мен бир мелеким», де демейим. Сизинъ козьлеринъиз хор корьген кимселер ичюн: «Аллах оларгъа асла бир хайыр бермейджек», деп оламам. Оларнынъ къальплеринде олгъанны Аллах даа яхшы билир. Оларны къувгъан такъдиримде, мен акъикъатен залымлардан олурым».
32. Дедилер ки: Эй, Нух! Бизнен курештинъ ве бизге къаршы куреште чокъ илери кеттинъ. Эгер догърулардан исенъ, онынънен бизни техдир эткен (азапны) бизге кетир!
33. (Нух) деди ки: «Оны сизге, анджакъ истесе, Аллах кетирир ве сиз (Аллахны) аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз.
34. Эгер Аллах сизни ёлдан аздырмакъ истей исе, мен сизге огют бермек истесем де, огютим сизге файда бермез. (Чюнки) о сизинъ Раббинъиздир. Ве (ниает) Онъа дёндюриледжексинъиз».
35. (Ресулым!) Ёкъса: «Буны уйдурды», дейлерми? Де ки: «Эгер оны уйдургъан исем, гунахым манъа аиттир. Факъат мен сиз ишлеген гунахынъыздан узакъым».
36. Нухкъа вахий олунды ки: Къавмындан иман эткенлерден башкъасы, артыкъ (санъа) асла инанмайджакъ. Ойле исе, оларнынъ ишлеяткъанларындан (гунахларындан) толайы кедерленме.
37. Козьлеримизнинъ огюнде ве вахийимиз (эмримиз) эсасында гемини яп ве зулум эткенлер акъкъында манъа (бир шей) сёйлеме! Олар мытлакъа богъуладжакълар.
38. Нух гемини япа, къавмындан илери кельгенлер исе, янына эр огърагъанларында, онынънен алай эте эдилер. Де ки: «Эгер бизнен алай эте исенъиз, яхшы билинъ ки, сиз насыл алай этсенъиз, биз де сизнен алай этеджекмиз!
39. Озюни резиль этеджек азапнынъ кимге келеджегини ве девамлы бир азапнынъ кимнинъ башына тюшеджегини якъында биледжексинъиз".

40. Ниает, эмиримиз келип де, сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен, Нуһкъа дедик ки: «(Джанлы чешитлерининъ) эр биринден эки чифтнен -(богъуладжагъына даир) алейхинде сёзь этильгенлерден гъайры- аиленьни ве иман эткенлерни гемиге юкле!» Затен, онынъен берабер пек азы иман эткен эди.
(Бу ердеки «сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен» къысмыны «тандыр (теннуур) къайнагъанынен» шеклинде терджиме эткенлер де олгъан. Тефсирджилер тандырнынъ къайнавуны чешит шекиллерде тефсир эткенлер. Сонъки асырнынъ тефсирджелиринден М.Хамди Языр Аз.Нуһнынъ гемиси аддий елкенли бир геми олмайып, бухарлы бир геми олгъанына ишарет эте ки, бунъа коре, «тандыр къайнады» демек, гемининъ оджагъы янды ве арекетке азыр вазиетке кетирильди, демек олур).
41. (Нуһ) деди ки: «Гемиге мининъ! Онынъ ялдап кетюви де, токътамасы да, Аллаһнынъ адынендир. Шубесиз ки, Раббим чокъ багъышлайыджы, пек мерхамет этиджидир».
42. Геми, дагълар киби далгъалар арасында оларны алып кете эди. Нуһ гемиден узакъта булунгъан огълуна: Явручыгъым! (Сен де) бизнен берабер мин, къафирлернен берабер олма! дие сесленди.
(Аз.Нуһнынъ огълу бабасына иман этмеген эди. Бабасы инангъанларны гемиге миндиргенде, о айрылып, бир кенаргъа чекильген эди. Дигер огъулары Хаам, Саам ве Йаафес бабаларына инангъан ве онынънен берабер гемиге минген эдилер. Тюркий халкъларнынъ Йаафеснинъ Тюрк адындаки огълундан даркъагъаны ривает этиле).
43. Огълу: Мени сувдан къорчалайджакъ бир дагъгъа сыгъынаджагъым, деди. (Нуһ): «Бугунъ Аллаһнынъ эмринден (азабындан), мерхамет саиби Аллаһтан башкъа къорчалайджакъ кимсе ёкътыр», деди. Араларына далгъа кирди, бойледже о да богъулды.
(Бу аетке бойле де мана берильген: «Бугунъ Аллаһ, мерхамет эткенлеринден башкъасыны Онынъ береджек эмринден къорчалайджакъ кимсе ёкътыр»).
44. (Ниает: «Эй ер, сувынъны ют! Ве, эй, кок (сувны) тут!», денильди. Сув чекильди; иш битирильди; (геми де) Джудий (дагъынынъ) усьтюне ерлешти. Ве: «О залымлар топлулыгъынынъ джаны джеэннемге!» денильди.
45. Нуһ Раббине дуа этип, деди ки: «Эй, Раббим! Шубесиз, огълум да аилемдендир. Сенинъ вадень исе, эльбетте хакътыр. Сен хакимлер хакимисинъ».
(Аз.Нуһ буны айткъанда, Аллаһ онынъ аилесини богъулудан къуртараджагъына аит вадесине ишарет эте эди).
46. Аллаһ буюрды ки: Эй, Нуһ! О асла сенинъ аиленьден дегиль. Чюнки, онынъ япкъаны фена бир иштир. О алда, акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни менден истеме! Мен сангъа джаиллерден олмаманы тевсие этем.
(Бу аеттен анълашыла ки, инсанлар арасындаки якъынлыкънынъ асыл себеби, дин бирлигидир. Аллаһнынъ динине инангъан ве пейгъамберлерини тасдикъ эткен кимселер бир-бирилерининъ маневий акърабасы, якъыны ве достларыдыр. Буларнынъ араларында маневий бирлик бардыр. Му'минлернен къафирлер, ыркъ нокътаи назарындан, бир-бирилерининъ акърабасы олса биле, бу акърабалыкънынъ Аллаһ къатында ич бир дегери ёкътыр. Аз.Нуһнынъ огълу бабасына инанмагъаны ичюн, Аллаһ Таала оны Нуһ пейгъамбернинъ аилесинден саймагъан. Албуки, Аз.Пейгъамбер араларында ич бир несеб багъы олмагъан Сельманы озъ аилесинден сайгъан. Бунъа нисбетен, хусусен Бедир дженкинде бир чокъ сахабий энъ якъынлары олгъан бабаларына, я да огъуларына къаршы дженклешкенлер).

47. Нуһ деди ки: Эй, Раббим! Мен сенден акъкъында бильгим олмагъан шейни истемектен санъа сыгъынырым. Эгер мени багъышламаз ве мерхамет этмез исенъ, мен зиянгъа огърагъанлардан олурым!
48. Денильди ки: Эй, Нуһ! Санъа ве сеннен берабер олгъан умметлерге бизден селям ве берекетлернен (гемиден) тюш! Озьлерини (дюньяда) файдаландыраджагъымыз, сонъра да бизден оларгъа элем бериджи бир азап токъунаджакъ умметлер де оладжакъ.
49. (Ресулым!) Иште, булар санъа вахий эткен гъайб хаберлеримиздендир. Бундан эвель оларны не сен биле эдинъ, не де къавмынъ. О алда, сабыр эт. Чюнки, яхшы нетидже (сабыр этип) сакъынгъанларнынъдыр.
(Бундан сонъра бир башкъа пейгъамбернинъ къавмына хакъны теблигъ этмек огърундаки куреши анълатыла).
50. Аад къавмына да къардашлары һуудны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкътыр. Сиз ялан уйдургъанлардан башкъасы дигильсинъиз.
51. Эй, къавмым! Мен, онъа (пейгъамберликке) къаршылыкъ сизден бир уджрет истемейим. Меним уджретим, мени яраткъандан башкъасына аит дегильдир. Аля акъылынъызны ишлетмейсинъизми?
52. Эй, къавмым! Раббинъизден багъышлав тиленъ; сонъра да Онъа тевбе этинъ ки, узеринъизге кокни (ягъмурны) бол-бол ёлласын ве къуетинъизге къует къошсын. Гунах ишлеерек (Аллаһтан) юзь чевирменъ.
53. Дедилер ки: Эй, һууд! Сен бизге ачыкъ бир муджизе кетирмединъ, биз де сенинъ сезюнънен танърыларымызны быракъаджакъ дегильмиз ве биз санъа иман этеджек де дегильмиз.
54. Биз: «Танърыларымыздан бири сени фена чарпкъан!», демектен башкъа бир сез селеймеймиз! (һууд) деди ки: «Мен Аллаһны шаат тутам; сиз де шаат олунъ ки, мен сизинъ ортакъ къошкъанларынынъыздан узакъым».
55. «Ондан башкъа (табынгъанларынынъ эписинден узакъым). Айды, эпинъиз манъа тузакъ къурынъ; сонъра да манъа мухлет берменъ!»
56. «Мен, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиз олгъан Аллаһкъа таяндым. Чюнки, юрген ич бир варлыкъ ёкъ ки, О, онынъ перчеминден туткъан олмасын. Шубесиз, Раббим дос-догъру ёлдадыр».
(Аллаһнынъ эр варлыкънынъ перчеминден тутмасы демек, эр варлыкънынъ ёнетилювининъ, укюм ве тасарруфынынъ Онынъ элинде олувы, Онынъ кудрет ве ирадесининъ бутюн варлыкълар узеринде мутлакъ ве кесен-кес бир суретте укюмран олувыдыр. Аллаһнынъ догъру ёлда олувы исе, Онынъ укюм ве тасарруфларынынъ тамамен догъру, яхшы ве адалетке уйгъун олувы, Аллаһнынъ акъсызлыкъ ве зулумдан, янълышлыкъ ве хатадан узакъ олувы демектир).
57. «Эгер юзь чевирсенъиз, шубесиз ки, меннен сизге ёллагъаныны сизге бильдирдим. Раббим (истесе) сизден башкъа бир къавмын еринъизге кетирир де, Онъа ич бир зарар бералмазсынъыз. Чюнки, меним Раббим эр шейни козетиджидир.
58. Эмримиз кельгенинен һуудны ве онынънен берабер, иман эткенлерни тарафымыздан бир рахмет иле къуртардыкъ, оларны агъыр бир азаптан къуртулышкъа ириштирдик.
59. Иште, Аад (къавмы). Рабблерининъ аетлерини инкъар эттилер; Онынъ пейгъамберлерине асий олдулар ве инатчы эр зорбаджынынъ эмрине уйдылар.

60. Олар эм бу дюньяда, эм де къыямет кунюнде лянетке табий тутылдылар. Билинь ки, Аад (къавмы) Рабблерини инкяр эттилер. (Шуны да) билинь ки, һууднынъ къавмы Аад Аллаһнынъ рахметинден узакълаштырылды.
(Эль-Һаакъкъа суресининъ 6 ве 7-нджи аетлеринде бильдирильгенине коре, Аад къавмы еди гедже, секиз кунь девам эткен шиддетли бир къасыргъа себебинден эляк олуп, инсанлар, агъач киби, ерлерге йыкъылып къалдылар. Бундан сонъ да, Салих Пейгъамбернынъ Семууд къавмына къаршы куреши анълатылмакъта).
61. Семууд къавмына да къардашлары Салихны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкътыр. О, сизни ерден (топракътан) яратты. Ве сизни о ерде яшатты. О алда, Ондан магъфирет истенъ; сонъра да Онъа тевбе этинъ. Чюнки, Раббим (къулларына) чокъ якъындыр, (дуаларыны) къабул этиджидир.
62. Дедилер ки: Эй, Салих! Сен бундан эвель ичимизде уют бесленген бириси эдинъ. (Шимди) бабаларымызнынъ табынгъаларына табынмакътан бизни четлештиресинъми? Догърусы, биз, бизни озюне (къуллыкъкъа) чагъыргъан шейинъден джиддий бир шубедемиз.
63. (Салих) деди ки: Эй, къавмым! Эгер мен Раббимден (берильген) ап-ачыкъ бир делиль узеринде исем ве О манъа озюнден бир рахмет (пейгъамберлик) берген исе, бунъа не дерсинъиз? Бу вазиет къаршысында Онъа асий олсам, мени Аллаһтан (Онынъ азабындан) ким къорчалар? О вакъытта сиз де манъа зиян берювден зияде бир шей япалмазсынъыз.
64. Эй, къавмым! Иште, сизге муджизе оларакъ, Аллаһнынъ девеси. Оны быракъынъ, Аллаһнынъ топрагъында ашасын (ичсин). Онъа феналыкъ токъундырманъ; сонъра сизни якъын бир азап якъалар.
(Риваетке коре, Салих (а.с.)нинъ къавмы ондан муджизе оларакъ, къаядан деве чыкъарувыны истеген. Аз.Салих да, олардан иман этеджеклерине даир сёз алгъандан сонъ, намаз къылгъан, Аллаһкъа дуа эткен ве муджизе оларакъ, буюк бир къаядан бир деве чыкъкъан. Сонъра бу деве озю киби буюк бир бота догъургъан. Факъат къавмынынъ нек азы иман эткен, дигерлери кене къафир оларакъ къалгъанлар).
65. Факъат Семууд къавмы о девени аякъларыны кесерек, ольдюрди. Салих деди ки: «Юртунъызда учъ кунь даа яшанъ (сонъра эляк оладжакъсынъыз)!». Бу сёз ялангъа чыкъарылмайджакъ бир техдит эди.
66. Эмримиз кельгенинен, Салихны, ве онынънен берабер иман эткенлерни, бизден бир рахмет оларакъ, (азаптан) ве о куннинъ зиллетинден къуртардыкъ. Шубесиз, Раббинъ къуветлидир, (эр шейге) гъалип келиджидир.
67. Зулум эткенлерни де о къоркъунч сес якъалады ве юртларында тиз чёке къалдылар.
68. Санки о ерде ич отурмагъан эдилер. Билинь ки, Семууд къавмы акъикъатен Рабблерини инкяр эттилер. Кене билесинъиз ки, Семууд къавмы (Аллаһнынъ рахметинден) узакълаштырылды.
69. Ант олсун ки, эльчилеримиз (мелеклер) Ибрахимге мужде кетирдилер ве: «Селям (санъа)», дедилер. О да: «(Сизге де) селям», деди ве аман къызартылгъан бир бузавны кетирди.
(Ибн Аббас кельген эльчилернинъ Джебраил ве янындаки эки мелек олгъаныны сёйлер. Бу эки мелекнинъ де Микаил ве Исрафил олгъанлары ривает этилир).

70. Эллерини ашкъа узатмагъанларыны корьгенинен, оларны ябанджылар санды ве олардан толайы, ичине бир къоркъу тюшти. Дедилер ки: Къоркъма! (Биз мелеклермиз). Луут къавмына ёлланылдыкъ.
71. О эснада къадыны аякъта эди ве (бу сёзлерни эшиткенинен) кульди. Онъа да Исхакъны, Исхакънынъ артындан да Якъупны мужделедик.
72. (Ибрахимнынъ къадыны:) Оладжакъ шей дегиль! Мен бир къарт къадыным, бу къоджам да бир ихтияр олуп, бала догъураджагъыммы? Бу керчектен шашыладжакъ бир шей! деди.
(Тефсирджилернинъ изаатына коре, о вакъытта Ибрахим (а.с.) 120 яшында, къадыны исе, 90 яшында эди).
73. (Мелеклер) дедилер ки: Аллаһнынъ эмрине шашасынъмы? Эй, эв халкъы! Аллаһнынъ рахмети ве берекетлери сизинъ узеринъиздедир. Шубесиз ки, О, макътавгъа ляйыкътыр, эйилиги болдыр.
74. Ибрахимден къоркъу кетип, озюне мужде кельгенинен, Луут къавмы акъкъында бизнен курешмеге башлады.
(Чюнки, Аз.Ибрахим инкъарджыларгъа келеджек умумий фелякет ве азапкъа Луут (а.с.) иле онъа инангъанларнынъ да огърайджакъларындан къоркъма, бу себепнен, азапнынъ ортадан къалдырылувы ичюн исрарнен Аллаһкъа ялвара эди).
75. Ибрахим акъикъатен йымшакъ табиатлы, багъры яныкъ, озюни Аллаһкъа багъышлагъан бириси эди.
76. (Мелеклер дедилер ки): Эй, Ибрахим! Бундан вазгеч. Чюнки, Раббинънинъ (азап) эмири кельди. Ве оларгъа кери чевирильмез бир азап мытлакъа келеджек!
77. Эльчилеримиз Лууткъа кельгенинен, (Луут) оларнынъ себебинден кедерленди ве олардан толайы, ичи сыкъылды да: «Бу, четин бир кунъдир», деди.
(Мелеклернинъ генч деликъанлылар шеклинде кельгенини корьген Луут (а.с.) оларны инсан беллеген ве къавмынынъ оларгъа теджавуз этювинден къоркъкъан. Чюнки, А'рааф суресининъ 80 ве 81-нджи аетлеринде бильдирильгенине коре, Луутнынъ инкъарджы къавмында джисий сапыкълыкъ яйгъын эди).
78. Луутнынъ къавмы чапышып, онынъ янына кельдилер. Даа эвель де о фена ишлерни япа эдилер. (Луут): «Эй, къавмым! Иште, шулар къызларымдыр (оларгъа эвленинъ); сиз ичюн олар даа темиздир. Аллаһтан къоркъынъ ве мусафирлеримнинъ огюнде мени резиль этменъ! Аранъызда акъылы башында бир адам ёкъмы!», деди.
(Базы тефсирджилерге коре, Аз.Луутнынъ халкъына эвлюлерини тевсие эткен къызлары, озюнинъ къызлары дегиль, къавмынынъ къызларыдыр. Чюнки, онынъ олгъаны эки къызы бар эди. Эр пейгъамбер озь къавмынынъ буюги ве маневий бабасы сайылгъанындан, Аз.Луут: «Иште, булар къызларымдыр...», деген).
79. Дедилер ки: Сенинъ къызларынъда бизим бир акъкъымыз олмагъаныны билесинъ. Ве сен бизим не истегенимизни, эльбетте билирсинъ.
80. (Луут:) Кешке меним сизге нисбетен (къояджакъ) бир кучюм олса эди я да кучлю бир къалеге сыгъына бильсе эдим! деди.
81. (Мелеклер) дедилер ки: Эй, Луут! Биз Раббининъ эльчилеримиз. Олар сангъа асла токъунамазлар. Сен гедженинъ бир къысында аиленънен (ёлгъа чикъып) юр. Къадынынъдан башкъа, сизден ич бири артта къалмасын. Чюнки, оларгъа келеджек

- олгъан (азап) шубесиз, онъа да токъунаджакъ. Оларгъа ваде олунгъан (эляк) заманы – саба вакътыдыр. Саба якъын дегильми?
82. Эмримиз кельгенинен, о ернинъ алтыны усътюне кетирдик ве узерлерине (балчыкътан) пиширилип, арды – ардындан ташлар ягъдырдыкъ.
83. (О ташлар:) Раббинъ къатында ишаретлернен бельгиленерек (ягъдырылгъандыр). Олар залымлардан узакъ дегильдир.
84. Медйенге де, къардашлары Шуайбны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ! Сиз ичюн Ондан башкъа танъры ёкътыр. Ольчюни ве чекини эксик япманъ. Зира, мен сизни хайыр (ве боллукъ) ичинде корьмектем. Ве мен, акъикъатен сиз ичюн сараджакъ бир куннинъ азабындан къоркъам.
85. Ве, эй, къавмым! Ольчюни ве чекини адалетнен япынъ; инсанларгъа эшьяларны эксик берменъ; ер юзюнде бозгъунджылар оларакъ долашманъ.
86. Эгер му'мин исенъиз, Аллаһнынъ (элялындан) быракъкъан (къары) сиз ичюн даа хайырлыдыр. Мен узеринъизге бир бекчи дегилим.
87. Дедилер ки: Эй, Шуайб! Бабаларымызнынъ табынгъан (путларыны), я да малларымыз хусусында истегенимизни япмакъны терк этювимизни санъа намазынъ эмир этмектеми? Ойле исе, сен йымшакъ табиатлы ве чокъ акъыллысынъ!
88. Деди ки: Эй, къавмым! Эгер меним, Раббим тарафындан (берильген) ап-ачыкъ бир делилим олса ве О манъа тарафындан гузель бир рызыкъ берген исе, бунъа не дерсинъиз? Сизге ясакъ эткен шейлеримнинъ аксини япаракъ, сизге акс давранмакъ истемейим. Мен, садедже кучюмнинъ еткени къадар ислях этмек истейим. Факъат беджерювим анджакъ Аллаһнынъ ярдымынендир. Ялынъыз Онъа таяндым ве ялынъыз Онъа дёнеджегим.
(Бу аетте бир пейгъамбернинъ энъ муим васыфларынынъ сыралангъаныны корьмектемиз: Эр шейден эвель, пейгъамберлер Аллаһ тарафындан озюне я да озюнден эвельки бир пейгъамберге ёлланылгъан бир делильге яни вахийге базанырлар. Экинджиси, пейгъамберлер умметлерине теблигъ эткен шейлерини, эр шейден эвель, озь нефислеринде яшарлар; сёзлеринен озьлери, къальплеринен амеллери бир-бирине уяр; умметлерине теблигъ эткенлерине терс арекет этмезлер. Учюнджиси, пейгъамберлер бирер исляхатчыдыр; оларнынъ вазифеси – япмакъ, тюзельтмектир; яхшылыкънынъ аким олувы, инсанларнынъ догъругъа ве эйиликке ёнелюви ичюн элинден кельгени къадар гъайрет косьтерювидир. Дёртюнджиси, пейгъамберлер, садедже Аллаһкъа ишаныр ве таянырлар; мувафакъиетнинъ ялынъыз Аллаһтан кельгени хусусында ич бир шубелери олмаз; бу себепнен де, Аллаһтан башкъа ич бир къуветке ве дестекке саип олмасалар биле, кене де умютсизликке тюшмезлер).
89. Эй, къавмым! Сакъын манъа къаршы душманлыгъынъыз, Нуһ къавмынынъ я да нууд къавмынынъ, яхут Салих къавмынынъ башларына кельгенлер киби, сизге де бир мусибет кетирмесин! Луут къавмы да сизден узакъ дегильдир.
(Яни олар да сизинъ заманынъызгъа якъын бир заманда эляк олдылар. Толайысынен, эляк олгъанларнынъ заман итибарынен сизге энъ якъыны олардыр. Я да куфюрде, фенолыкъларда ве элякны керектирген шейлерде сизден узакъ дегиль эдилер. Бу себепнен, эляк олдылар. Олардан ибрет алмалысынъыз).
90. Раббинъизден багъышлап истенъ; сонъра Онъа тевбе этинъ. Муакъкъакъ ки, Раббим чокъ мерхаметлидир, (му'минлерни) чокъ север.

91. Дедилер ки: Эй, Шуайб! Сёйлегенлериньнинь чокъуны анъламаймыз ве арамызда сени акъикъатен зайыф (аджиз) корьмектемыз! Эгер къабиленъ олмаса, сени мытлакъа ташбораннен ольдюримиз. Сен бизден усътюн дегильсинь.
92. (Шуайб:) «Эй, къавмым, деди, сизге коре, меним къабилем Аллаһтан даа кучлю ве дегерлими ки, оны (Аллаһнынъ эмирлерини) артынъызгъа атып унуттынъыз. Шубесиз ки, Раббим япаяткъанларынъызны чевресини сарыджыдыр.
93. Эй, къавмым! Элинъизден кельгенини япынъ! Мен де япаджем! Озюни резиль этеджек азапнынъ келеджеги шахысынъ ве яланджынынъ ким олгъаныны якъында анълайджакъсынъыз! Бекленъ! Мен де сизнен берабер беклемектем».
94. Эмримиз кельгенинен, Шуайбны ве онынънен берабер, иман эткенлерни тарафымыздан бир рахмет иле къуртардыкъ; зулум эткенлерни исе, къоркъунчлы бир гурюльти якъалады да, юртларында тиз чёке къалдылар.
95. Санки о ерде ич барынмагъан эдилер. Билинъиз ки, Семууд къавмы (Аллаһнынъ рахметинден) узакъ олгъаны киби, Меден къавмы да узакъ олды.
(Шуайб (а.с.)нынъ къавмы да, Семууд къавмы киби, насиат динълемегени ичюн, къоркъунч бир сес ве гурюльти иле эляк олгъан эди. Буларнынъ джезалары бир чешит олувы фена ахляк нокътаи назарындан, бир-бирилерине бенъзегенине ишареттир. Аллаһнынъ рахметинден узакъ олулары ичюн эр эки къавмгъа да, айны беддуа этильген ве Медйен къавмы бу хусуста Семууд къавмына бенъзетильген).
- 96-97. Ант олсун ки, Мусаны да муджизелеримизнен ве ап-ачыкъ бир делильнен Фыравунгъа ве онынъ илери кельгенлерине ёлладыкъ. Факъат олар Фыравуннынъ эмрине уйдылар. Албуки, Фыравуннынъ эмри догъру дегиль эди.
98. Фыравун къыямет кунюнде къавмынынъ огюне тюшеджек ве оларны (чекип) атешке алып бараджакъ. Бараджакъ ерлери не фена ердир!
(Яни Фыравун насыл ки, бу дюньяда къавмындан инкъарджы олгъанларнынъ огюне тюшкен; оларнен Аллаһнынъ Ресулы Аз.Муса ве онынъ теблигъ эткен хакъ динине къаршы курешкен исе, кене насыл ки, Аллаһнынъ пейгъамберини такъиб этип, якъаламакъ ичюн къавмыны аркъасындан иерткен ве ниает, озю денъизде богъулгъаны киби, оларнынъ богъулувына да себеп олгъан исе, айны шекильде, ахиретте де къавмынынъ огюнде оларакъ, эписи бирден джеэннемге сюрюледжек).
99. Олар бу ерде де, къыямет кунюнде де, лянетке огъратылдылар. (Оларгъа) берильген бу бахшыш не фена бахшыштыр!
100. (Эй, Муһаммед!) Иште бу, (халкъы эляк олгъан) мемлекетлернинъ хаберлериндендир. Биз оны санъа анълатмакътамыз; олардан (бугуньге къадар излери) къалгъан да бар, чалынгъан экин (киби ёкъ олгъаны) да бар.
101. Оларгъа биз зулум этмедик; факъат, олар озьлерине зулум этилер. Раббининъ (азап) эмри кельгенде, Аллаһны быракъып да, табынгъан танърылары оларгъа ич бир шей теминлемеди, зиянларыны арттырувындан башкъа бир шейге ярамады.
102. Раббинъ акъсызлыкъ эткен мемлекетлерни (оларнынъ халкъыны) якъалагъанда, онынъ якъалаву, иште, бойле (шиддетлидир). Шубесиз, онынъ якъалаву пек элем бериджидир, пек четиндир!
103. Иште, бунда ахирет азабындан къоркъкъанлар ичюн, эльбетте бир ибрет бар. О кунъ – бутюн инсанларнынъ бир ерге топланаджакъ бир кунидир ве о кунъ (бутюн махлюкъатнынъ) азыр булунгъан бир кунюдир.

104. Биз оны (къыямет кунюни) садедже белли бир муддетке къадар беклетирмиз.
105. О кельген куню, Аллаһнынъ изни олмадан, ич кимсе къонушамаз. Олардан кими бедбахттыр, кими бахтлыдыр.
106. Бедбахтлар атештедирлер, о ерде оларнынъ (ойле фаджиалы) нефес алып-берювлери бардыр ки.
107. Раббининъ истегенинден башкъа, (олар) коклер ве ер тургъандже, о атеште эбедий къаладжакълар. Чюнки, Раббинъ истегенини хакъкъы иле япыджыдыр.
108. Бахтлы олгъанларга кельгенде, олар да дженнеттедирлер. Раббининъ истегенинден башкъа, коклер ве ер тургъандже, олар да о ерде эбедий къаладжакълар. Бу (ниметлер) битмез, тюкенмез бир лютфтир.
(Бу аетлерде белли мудетнинъ сонъуна иришюви иле келеджек къыямет кунюнден ве буны такъип этеджек ахирет алларындан баас этильгени ичюн, бу ердеки коклер ве ерден дюньянынъ дегиль ахиретнинъ коклери ве еридир. Чюнки, Ибрахим суресининъ 48-нджи аетинде: «О куню ер башкъа бир ернен, коклер де (башкъа коклернен) денъиштрилир», буюрылгъан).
109. О алда, оларнынъ табынгъан шейлеринден (бу шейлернинъ оларны азапкъа алып баргъанындан) шубень олмасын. Чюнки, олар анджакъ даа эвель бабаларынынъ табынгъаны киби табынмакъталар. Биз оларнынъ (азаптан) насиплерини мытлакъа эксикзис оларакъ береджекмиз.
110. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик; факъат онда ихтиляф этильди. Эгер Раббинъден бир сёз кечмеген олса эди, эльбетте оларнынъ арасында укюм берильген эди (ве ишлери де битирильген эди). Шубесиз ки, олар (меккелилер) де Къур'ан акъкъында терен бир шубе ичинделер.
111. Шубесиз, Раббинъ оларнынъ эр бирининъ амеллери къаршылыгъыны оларгъа тамамынен береджек. Чюнки, Раббинъ япаяткъанларындан хабардардыр.
112. О алда, сеннен берабер тевбе эткенлернен бирликте, эмир олунгъаны киби, дос-догъру ол! Адден де ашманъ. Чюнки, О, сизинъ япкъанларынынъызны чокъ яхшы корюджидир.
(Асхаб-ы кирамдан ривает этильгенине коре, Къур'анда Ресулуллах (с.а.) ичюн бу аеттен даа шиддетли бир ает энмеген. Ресулуллах буюргъан ки: «Мени һууд суреси къартайтты!» Чюнки, бу суредде онъа: «Эмир олунгъанынъ киби дос-догъру ол!» денильген. Ве бу къолай бир иш дегиль эди. Аллаһ Таала ялынъыз онъа дегиль, онынънен берабер, му'минлерге де истикъаметни эмир этмекте).
113. Зулум эткенлерге мейль этменъ; сонъра сизге атеш токъуныр (джеэннемде январсынъыз). Сизинъ Аллаһтан башкъа достларынынъыз ёкътыр. Сонъра (Ондан да) ярдым коралмазсынъыз!
114. Куньдюзнинъ эки уджунда, гедженинъ де ильк саатларында намаз къыл. Чюнки, яхшылыкълар феналыкъларны (гунахларны) силер. Бу, огют алмакъ истегенлерге бир хатырлатувдыр.
(Тефсирджилерге коре, куньдюзнинъ эки тарафындаки намазлар – саба, уйле ве экинди; гедженинъ якъын саатларындакилер де, акъшам ве ятсы намазларыдыр. Аетте бильдирильген яхшылыкълардан бири – беи вакъыт намаздыр. Ресулуллах (с.а.) буюргъан ки: Не дерсинъиз, сизден бирисининъ къапусы огюнде бир ирмакъ булунса да, эр кунь беи кере онда йикъанса, озюнде кир адында бир шей къалырмы? Асхаб «Ёкъ» деди. Бунынъ

узереине Ресулуллах буюрды ки: Иште, беш вакъыт намаз да бунынъ кибидир ки, Аллах о саеде бутюн хаталарны арындырыр).

115. (Эй, Мухаммед!) Сабырлы ол, чюнки, Аллах гузель иш япкъанларнынъ мукъяфатыны зая этмез.
116. Сизден эвельки асырларда ер юзюнде (инсанларны) бозгъунджылыкътан четлештиреджек фазилетли кимселер булунса эди я! Факъат олардан къуртулышкъа ириштирдигимиз аз бир къысмы истиснадыр (булар вазифелерини яптылар). Зулум эткенлер исе, озьлерине берильген ферахнынъ пешине тюштилер. Затен гунахкяр эдилер.
117. Халкъы яхшы олгъаны алда, Раббинъ, акъсызлыкънен мемлекетлерни эляк этмез.
118. Раббинъ истесе эди, бутюн инсанларны тек бир меллет япар эди. (Факъат) олар ихтиляфкъа тюшмеге девам этеджеклер.
119. Анджакъ, Раббининъ мерхамет эткенлери истиснадыр. Затен, Раббинъ оларны бунынъ ичюн яратты. Раббининъ: «Ант олсун ки, джеэннемни бутюнлей инсанлар ве джинлернен толдураджем», сёзю ерини тапты.
(Тефсирджилер аетте кечкен «Ли-заалике – бунынъ ичюн" сёзюне эки тюрюлю мана бергенлер:
– *«Затен Раббинъ оларны бунынъ ичюн, яни ихтиляфкъа тюшкенлери ичюн яратты», я да:*
– *«Затен Раббинъ оларны бунынъ ичюн, яни рахметине наиль олувары ичюн яратты»).*
120. Пейгъамберлернинъ хаберлеринден сенинъ къальбинъни къанаатлениреджек эр хаберимизни санъа анълатмакътамыз. Бунда санъа акъикъатнынъ бильгиси, му'минлерге де бир огют ве бир тенбие кельгендир.
121. Иман этмегенлерге де ки: Элинъизден кельгенини япынъ! Биз де (кереккенни) япмакътамыз!
122. Бекленъ! Шубесиз, биз де беклемектемыз!
123. Коклернинъ ве ернинъ гъайбы (сыры) ялынъыз Аллахкъа аиттир. Эр иш онъа дёндюрилир. Ойле исе, Онъа къуллыкъ эт ве Онъа таян! Раббинъ япкъанларынъыздан гъафиль дегиль.
(Аетте ибадет эмрининъ артындан, аман тевеккюль эври кельмекте. Чюнки, къуллыкъ анджакъ тевеккюль иле яни садедже Аллахкъа ишанып таянмакънен кемалаткъа къавушыр. Бутюн ишлерде мувафакъиетлерге иришимек ичюн себеплерге сарылмакъ хусусында эльден кельгенини япмакънен берабер, мувафакъиетни Аллахтан беклемек ве садедже Ондан ярдым тилеп, Онъа сыгъынмакъ, айны заманда, иманнынъ кемалатына да аляметтир).

12. ЮСУФ

Юсуф суреси 111 ает олуп, 1, 2 ве 3-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Суренинъ башындан сонъуна къадар Юсуф Пейгъамберден баас этильгени ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Раа. Булар, ап-ачыкъ Китапнынъ аетлеридир.
2. Анълайсынъыз дие, биз оны арапча бир Къур'ан оларакъ эндирдик.
3. (Эй, Мухаммед!) Биз санъа бу Къур'анны вахий этмекнен, кечмиш миллетлернинъ хаберлерини санъа энъ гузель бир шекильде беян этмектемиз. Акъикъат шу ки, сен бундан эвель (бу хаберлерни) эльбетте бильмегенлерден эдинъ.
4. Бир заманлар Юсуф бабасына (Якъупкъа) деген эди ки: Бабаджыгъым! Мен (тюшюмде) он бир йылдызнен кунешни ве айны корьдим. Оларнынъ манъа седжде эткенлерини корьдим.
5. (Бабасы:) Явруджыгъым! деди, руюнъны сакъын къардашларынъа анълатма; сонъ санъа бир тузакъ къурарлар. Чюнки, шейтан инсангъа ап-ачыкъ бир душмандыр.
6. Иште, бойледже Раббинъ сени сечеджек, санъа (руяда корюльген) вакъиаларнынъ ёрумыны огретеджек ве даа эвель эки атанъ – Ибрахим ве Исхакъкъа ниметини тамамлагъаны киби, санъа ве Якъуб союна да, ниметини тамамлайджакъ. Чюнки, Раббинъ чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.
7. Ант олсун ки, Юсуф ве къардашларында, (алмакъ) истегенлер ичюн ибретлер бардыр. *(Риваетке коре, еудий алимлери Мекке мушириклерининъ илери кельгенлерине: «Исраил огъуларынынъ ничюн Мысыргъа кеткенлерини Мухаммедден соранъ, бакъайыкъ, не джевап береджек», дие телкъин эткенлер, олар да сорагъан, бунынъ узерине бу суре энген. Иште, аетте оларнынъ бу суаллерине ишарет этиле).*
8. (Къардашлары) дедилер ки: Юсуфнен къардашы (Булямин) бабамызгъа бизден даа севимлидир. Албуки, биз чокъ бир джемаатмыз, шубесиз ки, бабамыз ап-ачыкъ бир янълышлыкъ ичиндедир. *(Юсуфнен Булямин бир анадан, дигер огъулары исе, башкъа бир анадан эдилер).*
9. (Озь аралары дедилер ки:) Юсуфны ольдюринъ я да оны (узакъ) бир ерге атынъ ки, бабанъызнынъ севгиси ялынъыз сизге къалсын! Ондан сонъ да (тёвбе этерек) салих кимселер олурсынъыз! *(Аетнинъ сонъки къысмыны «...бундан сонъра ишинъизни ёлуна къойгъан, вазиетинъизни тюзельткен олурсынъыз», шеклинде анъламакъ да мумкюн).*
10. Олардан бири: Юсуфны ольдюрменъ, эгер мытлакъа япаджакъ исенъиз, оны къуюнынъ тюбине атынъ да, кечкен керванлардан бири оны алсын (кетсин), деди. *(Бу теклифни япкъан Йехуда исимли бириси эди. Къардашларына буну къабул эттирди ве бабаларына кельдилер).*
11. Дедилер ки: «Эй, бабамыз! Санъа не ола да, Юсуфны ничюн бизге ишанмайсынъ! Албуки, биз онынъ яхшылыгъыны истеймиз.
12. Ярын оны бизнен берабер (къыргъа) ёлла да, бол-бол ашасын (ичсин), ойнасын. Биз оны мытлакъа къорчалармыз».
13. (Бабалары) деди ки: Оны алып кетювинъиз, мени мытлакъа кедерлендирир. Сиз ондан хаберсиз олгъанда, оны бир къашкъырнынъ ашайджагъындан къоркъам. *(Аз.Пейгъамберден накъл этильген бир хадисте бильдирильгени киби, Якъуб (а.с.): «Оны къашкъырнынъ ашайджагъындан къоркъам», шеклиндеки бу сёзюнен, фаркъында олмадан, оларгъа тизген планларыны бежерювлери ичюн бир йип уджуны берген. Акъикъатен 17-нджи аетте де корюледжеги киби, олар бундан файдалангъанлар).*
14. Дедилер ки: Акъикъатен, биз (къуветли) бир топлулыкъ олгъанымыз алда, эгер оны къашкъыр ашаса, о вакъытта биз, акъикъатен аджиз кимселер сайылырмыз.

15. Оны алып барып, къуюнынъ астына атмагъа берабер къарар берген вакъытларында, биз Юсуфкъа: Ант олсун ки, сен оларнынъ бу ишлерини, олар (ишнинъ) фаркъына бармадан, озьлерине хабер береджексинъ, дие вахий эттик.
(Тефсирджилернинъ бир чокъу, аеттеки «Биз Юсуфкъа ... вахий эттик» ифадесине базанаракъ, Аз.Юсуфкъа пейгъамберликнинъ даа о вакъытта берильгенине къанийдир. Дженаб-ы Хакънынъ Аз.Юсуфкъа къуюгъа атылган вакъыттаки бу вадеси даа сонъра керчеклешкен ве невбеттеки аетлерде корюледжеги узьре, Аз.Юсуф бу тузакътан къуртулган, къардашларына да бутюн япкъанларыны бильгенини сёйлеген).
16. Акъшамлейин агълаяракъ бабаларына кельдилер.
17. Эй, бабамыз! дедилер, биз ярышмакъ ичюн узакълаштыкъ; Юсуфны эшьямызнынъ янында къалдырдыкъ. (Не языкъ ки) оны къашкъыр ашагъан! Факъат биз догъру сёйлегенлер олсакъ да, сен бизге инанмазсынъ.
18. Кольмегининъ усътюнде сахте бир къан иле кельдилер.
*(Якъуб) деди ки: Аксине нефислеринъиз сизге (фена) бир ишни гузель косьтерди. Артыкъ (манъа тюшкени) хакъкъы иле сабыр этмектир. Анълаткъанынъыз къаршысында (манъа) ярдым этеджек анджакъ Аллаһтыр.
(Риваетке коре, къардашлары Юсуфнынъ кольмегини къангъа булап, бабаларына кетиргенлеринде, аджджы хаберни алган Якъуб (а.с.) феръяд этип башлады, онынъ кольмегини истеди. Оны юзюне сюрюп агълады ве деди ки: «Бугунъге къадар бойле йымшакъ табиатлы бир къашкъыр корьмедим! Огълумны ашагъан да, сыртындаки кольмегини йыртмагъан!» Бунъа коре, Аз.Якъуб оларнынъ ийлесини дуйган. Факъат япыладжакъ бир шей ёкъ эди).*
19. Бир керван кельди ве сувджыларыны (къуюгъа) ёлладылар, о да (барып) къопкъасыны йиберди, (Юсуфны корьгенинен) «Мужде! Иште, бир огълан!» деди. Оны бир тиджарет малы оларакъ сакъладылар. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны чокъ яхшы билер.
20. (Керван Мысыргъа баргъанда) оны дегерсиз бир фиятнен, белли бир къач дирхемге саттылар. Олар, затен онъа дегер бермеген эдилер.
(Аетнинъ сонъки къысмыны «...затен, оны аман эльден чыкъармакъ истей эдилер», шеклинде чевирмек де мумъкюн).
21. Мысырда оны сатын алган адам, къадынына деди ки: «Онъа дегер бер ве гузель бакъ! Бельки, бизге файдасы олур. Я да оны эвлят этермиз». Иште, бойледже (Мысырда адалетнен укюм этиви) ве озюне (руядаки) вакъиаларнынъ ёрумыны огретювимиз ичюн, Юсуфны о ерге ерлештирдик. Аллаһ эмирини ерине кетирмеге къадирдир. Факъат инсанларнынъ чокъу (буны) бильмезлер.
(Тефсирлердеки риваетке коре, Аз.Юсуфны имаесине алган бу зат Мысырнынъ малие назири эди. О Аз.Юсуфнынъ зекасы ве къабилиетини сезген, бунынъ ичюн илериде ондан девлет ишлеринде файдалана биледжегини тюшюнген эди. Айрыджа, сонъ дередже севимли бир бала олган Аз.Юсуфны эвлят эте биледжеклерини сёйлеген эдилер. Чюнки, балалары ёкъ эди).
22. Юсуф акъыл-балигъ чагъына кельгенинен, онъа (догърулыкънен) укюм этив (меарети) ве илим бердик. Иште, гузель даврангъанларны биз бойле мукъяфатландырырмыз.
23. (Юсуф) булунган эвнинъ къадыны онынъ нефсинден файдаланмакъ истеди, къапуларны яхшы къапатты ве «Айды, кель!» деди. О да: «(Ёкъ!), Аллаһкъа сыгъынырым! Зира, къоджанъыз меним велиниметимдир, манъа гузель давранды. Акъикъат шу ки, залымлар къуртулышкъа иришалмаз!» деди.

(Аз.Юсуф буюген, етишкен ве корюмли бир генч олгъан эди. Онынъ бу алы яшагъан эвнинъ ханымында озюне нисбетен чешит дуйгъуларнынъ пейда олувына себеп олгъан ве къадын Аз.Юсуфкъа гъайрыкъануний мунасебет теклиф эткен эди).

24. Ант олсун ки, къадын онъа мейль берди. Эгер Раббининъ ишарети ве тенбиесини корьмесе эди, о да къадынгъа мейль эткен эди. Иште, бойледже, биз феналыкъ ве фухушны ондан узакълаштырмакъ ичюн (делилимизни косьтердик). Шубесиз, о ихляслы къуларымыздан эди.
(Тэфсирджилернинъ чокъуна коре, Аз. Юсуфнынъ къадынгъа бу мейли жинсель бир мейль эди. Факъат базы тэфсирджилер пейгъамберлернинъ бойле бир мейльге къапылувындан къорчалангъан ве узакъ олгъанларыны бильдиререк, аеттеки аит сёзни: «О да къадынны дёгмеге ниет эткен эди. Факъат Аллахнынъ тенбиесинен бундан вазгечти», шеклинде ёрумлагъанлар. Эр алда, Аз. Юсуф бу ниет ве мейльден вазгечкен эди).
25. Экиси де къапугъа догъру чаптылар. Къадын онынъ кольмегини арттан йыртты. Къапунынъ янында онынъ къоджасына расткельдилер. Къадын деди ки: Сенинъ аиленье феналыкъ япмакъ истегеннинъ джезасы – зиндангъа атылувындан я да элем бериджи бир эскенджеден башкъа не ола билир!
26. Юсуф: «Аслы озю меним нефсимден файдаланмакъ истеди», деди. Къадыннынъ акърабасындан бири бойле шаатлыкъ этти: «Эгер кольмеги огден йыртылгъан исе, къадын догъру сёйлеген, бу исе, яланджылардандыр».
27. «Эгер кольмеги арттан йыртылгъан исе, къадын ялан сёйлеген. Бу исе, догъру сёйлегенлердендир».
28. (Къоджасы Юсуфнынъ кольмегининъ) арттан йыртылгъаныны корьгинен, (къадынгъа) : «Шубесиз, деди; бу, сизинъ тузагъынъыздыр. Сизинъ тузагъынъыз акъикъатен буюктир».
29. «Эй, Юсуф! Сен бундан (олгъанларны сёйлемектен) вазгеч! (Эй, къадын!) Сен де гунахынънынъ афусыны тиле! Чюнки, сен гунахкярлардан олдынъ».
30. Шеэрдеки базы къадынлар деди ки: Азизнинъ къадыны деликъанлысынынъ нефсинден файдаланмакъ истей эмиш; Юсуфнынъ севдасы онынъ юрегине кирген! Биз оны, акъикъатен ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде корьмектемиз.
31. Къадын, оларнынъ эмиш-демишлерини эшиткенинен, оларгъа даветчи ёллады; олар ичюн даянмагъа ястыкълар азырлады. Эр бирине бирер пычакъ берди. (Къадынлар мейваларны кескенде, (Юсуфкъа): «Чыкъ къаршыларына!», деди. Къадынлар оны корьгенлеринен, онынъ буюклигини анъладылар. (Шашкъанларындан) эллерини кестилер ве дедилер ки: Я Раббимиз! Бу бир бешер дегиль ... Бу, анджакъ усьтюн бир мелек!
(«Даянмагъа ястыкълар» дие терджиме этильген «Муттекеэн» келимеси «Емек меджлиси» шеклинде де анълашыла билир. Чюнки, олар ферахлы инсанларнынъ адети олгъаны узьре, ашагъанда, ичкенде ве субет эткенде аркъаларына таяна эдилер. Бунынъ ичюн, таянаракъ аш ашамакъ ясакълангъан. Бу мевзудаки Джаабир хадиси бойледир: «Аллаһ Ресулы сол элимизнен ве аркъамызгъа таянаракъ ашамамызны ясакълады»).
32. Къадын деди ки: Иште, акъкъында мени тенкъит эттигинъиз шахыс будыр. Мен онынъ нефсинден файдаланмакъ истедим. Факъат о, (бундан) шиддетнен сакъынды. Ант олсун, эгер о озюне эмир этеджегимни япмаса, мытлакъа зиндангъа атыладжакъ ве эльбетте сюрюнгенлерден оладжакъ!

33. (Юсуф:) Раббим! Манъа зиндан, буларнынъ менден истегенлеринден даа яхшыдыр! Эгер оларнынъ ийлелерини менден чевирмесенъ, оларгъа мейль этер ве джаиллерден олурым! деди.
34. Рабби онынъ дуасыны къабул этти ве оларнынъ ийлесини узакълаштырды. Чюнки, О, чокъ яхшы эштиджи, пек яхшы билиджидир.
35. Сонъунда (Азиз ве аркъадашлары) кесен-кес делиллерни корьгенлерине рагъмен, (халкънынъ эмиш-демишини кесмек ичюн, кене де) оны бир муддетке къадар мытлакъа зиндангъа атувлары озьлерине уйгъун корюнди.
36. Онынънен бирликте зиндангъа эки деликъанлы даа кирди. Олардан бири деди ки: Мен (тюште) шарап сыкъкъанымны корьдим. Дигери де: Мен де башымнынъ усътюнде къушлар ашагъан бир емек ташыгъанымны корьдим. Бунынъ ёрумыны бизге хабер бер. Чюнки, биз сени гузель даврангъанлардан корьмектемиз, деди.
37. (Юсуф) деди ки: Сизге ашатыладжакъ аш кельмеден эвель, онынъ ёрумыны мытлакъа сизге хабер береджем. Бу, Раббимнинъ манъа огреткенлериндендир. Шубесиз, мен Аллаһкъа инанмагъан бир къавмнынъ дининден узакълаштым. Олар ахиретни инкяр эткенлернинъ озьлеридир.
(Аз. Юсуф генчлернинъ бу вазиятинден файдаланаракъ, оларгъа тевхид динини анълатмакъ истеди. Толайысынен, оларнынъ руяларыны ёрумламадан эвель, озюнинъ хакъ дин узеринде олгъаныны, бильгилерининъ Аллаһ тарафындан огретильгенини ве мысырлыларнынъ янълыш ёлда олгъанларыны бильдиререк, оларны азырлады ве хакъ динни оларгъа теблигъ этти. Иште, бу ве бундан сонъки учъ ает бунынънен багълыдыр).
38. Аталарым Ибрахим, Исхакъ ве Якъубнынъ динине уйдым. Аллаһкъа эр анги бир шейни ортакъ къошувымыз бизге ярашмаз. Бу, Аллаһнынъ бизге ве инсанларгъа олгъан лютфиндендир. Факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
39. Эй, зиндан аркъадашларым! Чешит танърылар даа яхшымы, ёкъса, кучюне къаршы турылмайджакъ тек бир Аллаһмы?
40. Аллаһны быракъып да, табынгъанларыныыз, сизинъ ве аталарынызынынъ такъкъан бир такъым исимлерден башкъа бир шей дегиль. Аллаһ олар акъкъында эр анги бир делиль эндирмеген. Укъом, садедже, Аллаһкъа айттир. О, сизге озюнден башкъасына ибадет этмеменъизни эмир эткендир. Иште, дос-догъру дин будыр. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
41. Эй, зиндан аркъадашларым! (Руяларыныызгъа кельгенде), биринъиз (даа эвель олгъаны киби) эфендисине шарап ичиреджек; дигери исе, асыладжакъ ве къушлар онынъ башындан (мийини) ашайджакълар. Ёрумыны сорагъан ишинъиз (бу шекильде) кесен-кеслешкендир.
42. Олардан къуртуладжакъыны бильген кимсеге деди ки: Мени эфендининъ янынъда анъ (бельки, мени чыкъарыр). Факъат шейтан онъа, эфендисине анъмакъны унуттырды. Толайысынен, (Юсуф), бир къач сене даа зинданда къалды.
*(Базы тефсирджилерге коре, Аз.Юсуф, Аллаһтан башкъасындан ярдым истегени ичюн, беш йыллыкъ апсликтен сонъ, еди йыл даа апсте къалувгъа махкъом олды. Бойледже, апс муддети он эки йыл сюрди.
Бу ерде акъылгъа бойле бир суаль келе билир: Чешит ает ве хадислернен башкъасындан ярдым истемек къануний къабул этильгенине, атта ерине коре, къафирден де ярдым истениле биледжегине коре, Аз.Юсуфнынъ Аллаһтан башкъасындан да медет умют этюви ничюн хош къаршыланмагъан? Бунынъ джевабы шудыр: Аллаһ, пейгъамберлерини,*

яраткъанларынынъ узерине усьтюн япкъаны киби, ишлернинъ энъ яхшысыны, энъ гузелини ве энъ усьтюнини де, оларгъа якъыштыргъан. Пейгъамбер ичюн энъ усьтюн къыйынлыкъкъа къалгъанда, Раббинден башкъасына таянмасы ве эль ачмамасыдыр).

43. Къырал деди ки: Мен (руяда еди арыкъ сыгъырнынъ, еди семиз сыгъырны ашагъаныны корьдим. Айрыджа, еди ешилъ башакъ ве башкъаларыны да къуру корьдим. Эй, илери кельгенлер! Эгер руя ёрумлай исенъиз, меним руямны да, манъа ёрумланъ.
44. (Ёрумджылар) дедилер ки: Булар къарма-къарышыкъ тюшлердир. Биз бойле тюшлернинъ ёрумыны билъгенлерден дегильмиз.
(Ислям алимлери руя вакъиасыны учъ сыныфкъа айыргъанлар:
1. *Аллаһтан олгъан тенбие ве ишаретлер,*
2. *Нефистен келип чыкъкъан тюш,*
3. *Шейтаннынъ къоркъызувы ве саптырувлары).*
45. (Зиндандаки) эки адамдан къуртулгъан сою, узун бир замандан сонъ, (Юсуфны) хатырлаяракъ, деди ки: Мен сизге онынъ ёрумыны хабер беририм, мени аман (зиндангъа) ёлланъ.
46. (Юсуфнынъ янына келерек, деди ки:) Эй, Юсуф, эй, догъру сёзлю адам! (Ружада корюльген еди арыкъ сыгъырнынъ ашагъан еди семиз сыгъырнен, еди ешилъ башакъ ве дигирлери де къуру олгъан башакълар) акъкъында бизге ёрум яп. Умют этерим ки, инсанларгъа (догъру ёрумынънен) къайтырым да, бельки, олар да догъруны огренирлер.
47. Юсуф деди ки: Еди сене, адетинъиз узьре, экин экерсинъиз. Сонъра да ашайджакъларынъыздан аз бир микъдарындан гъайры, чалгъанларынъызны башагъынен (сарпан этип) быракъынъыз.
48. Сонъра, бунынъ артындан сакълайджакъларынъыздан аз бир микъдар (урлыкъ)дан гъайры, о йыллар ичюн топлагъанларынъызны ашап битиреджек еди къытлыкъ йылы келеджек.
49. Сонъра, бунынъ артындан да, бир йыл келеджек ки, о йылда инсанларгъа (Аллаһ тарафындан) ярдым олунаджакъ ве о йылда (мейва сувы ве ягъ) сыкъаджакълар.
(Яни бол-бол мейва ве себзелерге къавушаджакълар, юзюм, хурма, зейтюн ве сусам (кунджут, касатик) киби шейлерни сыкъаракъ, сувларындан файдаланаджакълар. Бу боллукъ сенесине даир ружада бир ишарет ёкъ. Аз.Юсуф буны, садедже бир вахий ве ильхам иле оларгъа мужделеген).
50. (Адам бу ёрумны кетиргенинен) къырал деди ки: «Оны манъа кетиринъ!» Эльчи, Юсуфкъа кельген вакъытта (Юсуф) деди ки: «Эфендинъе дён де, онъа: Эллерини кескен о къадынларнынъ зору не эди? деп сора. Шубесиз, меним Раббим оларнынъ ийлесини чокъ яхшы билир».
51. (Къырал къадынларгъа) деди ки: Юсуфнынъ нефсинден файдаланмакъ истеген вакътынъызда вазиетинъиз насыл эди? Къадынлар: Аллаһ ичюн, биз ондан ич бир фенолыкъ корьмедик, дедилер. Азизнинъ къадыны да деди ки: «Шимди акъыкъат ортагъа чыкъты. Мен онынъ нефсинден файдаланмакъ истеген эдим. Шубесиз ки, о догъру сёйлегенлердендир».
52. (Юсуф деди ки): Бу, Азизнинъ ёкълугъында онъа хаинлик этмегенимни ве Аллаһ хаинлернинъ ийлесини мувафакъиет къазандырмайджыгъыны (эр кеснинъ) билюви ичюндир.

53. (Бунынънен берабер) нефсимни темизге чыкъармайым. Чюнки, нефис адден ашыры шекильде феналыкъны эмир этер; Раббим аджып къорчалагъаны башкъа. Шубесиз, Раббим чокъ багъышлайдыжы, пек мерхаметлидир.
54. Къырал деди ки: Оны манъа кетиринъ, оны озюме шахсий месляатчы япайым. Онынънен къонушкъанынен: Бугунъ сен янымызда юксек макъам саиби ве ишанчлы бирисинъ, деди. *(Къырал коръген руюсынынъ ёрумыны бир де Аз.Юсуфтан шахсен динълемек истеди. О да руюны ве ёрумыны анълатты. Къырал насыл тедебир алмакъ кереклигини сорагъанынен, Аз.Юсуф: «Боллукъ йыларында чокъ экин экип, берекетни сарпан этмек керек. Бойледже, къытлыкъ йыларында эм озюнъизнинъ кечинювинъизни теминлерсиз, эм де башкъаларына сатаракъ, хазинеге бол пара къазандырырсыз», деди. Къырал: «Яхшы, бу ишни ким япаджакъ?»), деп соргъанынен, Аз.Юсуф:)*
55. «Мени улькенинъ хазинелерине тайин эт! Чюнки, мен (оларны) пек яхшы къорчаларым ве бу ишни билем», деди.
56. Ве, бойледже, Юсуфкъа о ерде истегени киби арекет этмек узьре, ульке ичинде акъ-укъукъ бердик. Биз истеген кимсемизге рахметимизни ириштиримиз. Ве гузель даврангъанларнынъ мукъфатыны зая этмемиз.
57. Иман этип де, (феналыкълардан) сакъынгъанлар ичюн ахирет мукъфаты даа хайырлыдыр. *(Бутюн Мысыр Аз.Юсуфнынъ идаресине ве тасарруфына берильди. Къырал озь селяхиетлерини дахи къуллаувына мусааде этти. Аз.Юсуф экин-тикинге эмиет бирди. Берекетни арттырды, итиядждан зияде берекетни сарпан япты. Ниает, къытлыкъ йылары кельди. Бу сефер сарпанлангъан берекетлерни ашамагъа ве сатмагъа башладылар. Эр тарафтан инсанлар келерек, Мысырдан эрзакъ сатын алдылар. Якъуб (а.с.) да, Юсуфнынъ озь къардашы Буняминден гъайры, дигер огъуларыны эрзакъ алмакъ ичюн, Мысыргъа ёллады).*
58. Юсуфнынъ къардашлары келип, онынъ узуруна кирдилер, (Юсуф) оларны таныды, олар оны танымай эдилер.
59. (Юсуф) оларнынъ юклерини азырлагъанынен, деди ки: «Сизинъ баба бир къардашынъызны да манъа кетиринъ. Коръмейсинъизми, мен ольчекни там толдурам ве мен мусафирперверлернинъ энъ яхшысыйым.
60. Эгер оны манъа кетирмесенъиз, артыкъ меним янымда сизге бериледжек бир ольчек (эрзакъ) ёкъ, манъа ич якълашманъ!»
61. Дедилер ки: Оны бабасындан истемеге арекет этеджекмиз, шубесиз, буны япаджакъмыз.
62. (Юсуф) эмириндеки генчлерге деди ки: Сермаелерини юклерининъ ичине къойынъ. Олур ки, аилелерине къайткъанларында бунынъ фаркъына барырлар да, бельки, кери келирлер.
63. Бабаларына къайткъанларында дедилер ки: Эй, бабамыз! Эрзакъ бизге ясакъланды. Къардашымызны (Буняминни) бизнен берабер ёлла да, (онынъ саесинде) ольчеп алайыкъ. Биз оны мытлакъа къорчалайджакъмыз.
64. Якъуб деди ки: Даа эвель къардашы (Юсуф) акъкъында сизге не къадар ишангъан исем, бунынъ акъкъында да, сизге анджакъ о къадар ишанырым! (Мен оны, садедже Аллахкъа эманет этем); Аллах энъ хайырлы къорчалайдыжыдыр. О, аджыгъанларнынъ энъ мерхаметлисидир.
65. Эшьяларыны ачкъанларында, сермаелерининъ озьлерине кери берильгенини корьдилер. Дедилер ки: Эй, бабамыз! Даа не истеймиз. Иште, сермаемиз де бизге кери берильген.

- (Онынънен кене) аилемизге ашаладжакъ кетирирмиз, къардашымызны къорчалармыз ве бир деве юкни де зияде алырмыз. Чюнки, бу (сеферки алгъанымыз) аз бир микъдардыр.
66. (Якъуб) деди ки: Сарып алынувынъыз (ве чаресиз къалув вазиятинъызден) гъайры, оны мангъа мытлакъа кетиреджегинъызге даир Аллаһ адына мангъа къави бир сёз бермеген такъдиринъызде, оны сизнен берабер ёлламам!» Онъа (истеген шекилинде) теминатларыны бергенлеринде, деди ки: Сёйлегенлеримизге Аллаһ шааттыр.
67. Сонъра бойле деди: Огъуларым! (Шеэрге) эпинъиз бир къапудан кирменъ, айры-айры къапулардан киринъ, амма Аллаһтан (келеджек) ич бир шейни сизден узакълаштыралмам. Укъом Аллаһтан башкасынынъ дегильдир. (Онынъ ичюн) мен ялынъыз Онъа таяндым. Тевеккюль эткенлер ялынъыз Онъа таянсынлар.
(Аз.Якъубнынъ огъуларына Мысыргъа чешит къапулардан кирювлерини эмир этювининъ себеби бойле изаат этилир: Огъулары корюмли эдилер, урбалары гузель эди. Ильки келишлеринде Меликтен кимсенинъ коръмеген иззет ве икрамны коръген эдилер. Бу себептен, эр кеснинъ айрет толу козылери оларгъа тикильген эди. Берабер кирювлери оларнынъ башларына бир ал кетире биле эди).
68. Бабаларынынъ оларгъа эмир эткен ерден (чешит къапулардан) киргенлеринде (онынъ эмрини ерине кетирдилер. Факъат бу тедбир) Аллаһтан келеджек ич бир шейни олардан узакълаштыралмаз эди; анджакъ Якъуб ичиндеки бир тилегини ашкъяр этти. Шубесиз, о илим саиби эди, чюнки онъа биз огреткен эдик. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
69. Юсуфнынъ янына киргенлеринде, озь къардашыны янына алды ве: «Билесинъ ки, мен сенинъ агъангъым, оларнынъ япкъанларына кедерленме», деди.
(Риваетке коре, Аз.Юсуф къардашларына зияфет берди. Оларны софрагъа экишер-экишер отуртты. Буямин янгъыз къалгъанынен, агълады ве деди ки: Агъам Юсуф сагъ олса эди, о да меннен берабер отурыр эди. Юсуф (а.с.) оны озь софрасына алды. Аштан сонъ къардашларыны экишер-экишер эвлерге мусафир берди. Буямин кене янгъыз къалгъан эди. Аз.Юсуф деди ки: Бунинъ экинджиси ёкъ, о алда, бу да меним янымда олсун. Бойледже, Буямин онынъ янында геджеледи. Аз.Юсуф деди ки: Ольген агъангъ ерине мени агъа оларакъ къабул этерсинъми? Буямин: «Сенинъ киби бир агъаны ким тапа билир? Факъат сени бабам Якъубнен анам Рахийле догърумадылар. Аз.Юсуф буны эшиткенинен, агълады, туруп Буяминнинъ бойнуна сарылды ве: «Мен сенинъ агъангъым...» деди).
70. (Юсуф) оларнынъ юкюни азырлагъан вакъытта, мешребени къардашынынъ юкю ичине къойды! (Керван арекет эткенден) сонъ, бир деллял; Эй, керван! Сиз хырсызсынъыз! дие сесленди.
71. (Юсуфнынъ къардашлары) оларгъа чевирилerek: Не къыдрасынъыз? дедилер.
72. Къыралнынъ сув савутыны къыдрамыз; оны кетиргенге бир деве юк (бахшыш) бар, дедилер. (Араларындан бири:) Мен бунгъа кефилим, деди.
73. Аллаһкъа ант олсун ки, бизим ер юзюнде фесат чыкъармакъ ичюн кельмегенмизни сиз де бильмектесинъиз. Биз хырсыз да дегильмиз, дедилер.
74. (Юсуфнынъ адамлары) дедилер ки: Яхшы, сиз яланджы олсангъыз, бунинъ джесазы недир?
75. «Онынъ джесазы гъайып олгъан эшья кимнинъ юкюнде олса, иште, о (шахыскъа саип олмакъ) онынъ джесазыдыр. Биз залымларны бойле джезаландырырмыз», дедилер.
(Якъуб (а.с.)нынъ шериятына коре, хырсыз якъаланаракъ, чалгъан малынынъ къаршылыгъында мал саибине бир сене хызметкъяр оларакъ чалыштырыла эди. Мысыр

къанунларында исе, хырсызгъа сопа урула ве чалгъан малынынъ эки къаты одеттириле эди. Аз.Юсуф оларгъа бабаларынынъ шериятына коре, джеза бермек истеди).

76. Бунынъ усьтуне, Юсуф къардашынынъ юкюнден эвель оларнынъ юклерини (къыдырмагъа) башлады. Сонъунда оны къардашынынъ юкюнден чыкъартты. Иште, биз Юсуфкъа бойле бир тедбир огреттик, ёкъса, къыралнынъ къанунына коре, къардашыны тугалмайджакъ эди. Анджакъ, Аллахнынъ тилемесинден гъайры. Биз кимни истесек, оны дереджелернен юксельтирмиз. Зира, эр илим саибининъ усьтюнде даа эйи бильген бириси бардыр.
77. (Къардашлары) дедилер ки: «Эгер о чалгъан олса, даа эвель онынъ бир къардашы да чалгъан эди». Юсуф буну ичинде сакълады, оларгъа ачмады.(Озь-озюне) деди ки: Сиз даа фена вазиеттесинъиз! Аллах сизинъ анълаткъанынынъизны пек яхшы билир.
(Ривает этильгенине коре, Аз.Юсуфнынъ аласы оны пек севе эди. Юсуф буюгенинен, бабасы оны янында булундырмакъ истеди. Аласы да Юсуфнынъ озь янында къалгъаныны истей эди. Бунынъ ичюн Ибрахим (а.с.)ден озюне мирас къалгъан къушагъыны белине багълады. Сонъра гъайып олгъаныны сёйледди. Къушакъ къыдырылды ве Юсуфнынъ белинден чыкъты. Къанунгъа коре, Юсуфны янында алып къалды. Иште, Юсуфнынъ къардашлары бу алгъа ишарет этмек истегенлер).
78. Дедилер ки: Эй, азиз! Акъикъатен, онынъ пек къарт бабасы бар. Онынъ ерине бизим биримизни алынъ. Зира, биз сени эйилик эткенлерден корьмектемиз.
79. Деди ки: Эшьямызны янында тапкъан кимсемизден башкъасыны якъаламакътан Аллахкъа сыгъынырмыз, о такъдирде, биз акъикъатен, залымлар олурмыз!
80. Ондан умютлерини кескенинен, (меселени) гизли музакере этмек ичюн айырылып (бир кенаргъа) чекильдилер. Буюклери деди ки: «Бабанъызнынъ сизден Аллах адына сёз алгъаныны, даа эвельде Юсуф акъкъында якъан къусурынъызны бильмейсинъизми? Бадам манъа изин бергендже я да мен ичюн Аллах укюм эткенине къадар, бу ерден асла айрылмайджам. О, укюм этиджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
81. Бабанъызгъа дёнюнъ ве день ки: «Эй, бабамыз! Шубесиз, огълунъ хырсызлыкъ япты. Биз бильгенимизден башкъасына шаатлыкъ этмедик. Биз гъайбнынъ бекчилери дегильмиз.
82. (Истесенъ) биз олгъан шеэрден (Мысыр халкъындан) ве берабер кельген кервандан да сора. Биз, акъикъатен догъру сёйлемектемиз».
(Къалкъып бабаларына кельдилер ве къардашларынынъ сёйлегенлерини олгъаны киби айттылар).
83. (Бабалары) деди ки: «Ёкъ, нефислеринъиз сизни (бойле) бир ишке сюйрекледди.(Манъа тюшкени) артыкъ гузель бир сабырдыр. Умют этилир ки, Аллах оларнынъ эписини манъа кетирир. Чюнки, О, чокъ яхшы билиджидир, икмет саибидир».
(Юсуфнынъ къардашлары даа эвель бабаларына ялан сёйлегенлеринден себеп, бу сеферки догъруларына бабалары инанмакъ истемеди. Оларгъа: «Ёкъ, сизни нефислеринъиз алдатып, бойле буюк бир ишке сюйреклеген. Ёкъса, бизим шериятмызда хырсызнынъ эсир оларакъ якъаланаджагъыны азиз не ерден бильсин?" деди).
84. Олардан юзь чевирди, «Ах, Юсуфым, ах!», дие сызланды ве кедерини ичине ютувы себебинен, козьлерине акъ тюшти.
85. (Огъуллары:) «Аллахкъа ант олсун ки, сен аля Юсуфны анъмакътасынъ. Сонъунда я хасталанаджакъсынъ, я да текмиль эляк оладжакъсынъ!» дедилер.

86. (Якъуб:) Мен, садедже гъам ве кедеримни Аллаһкъа арз этмектем. Ве мен сизинъ билип оламайджакъ шейлеринъизни Аллаһ тарафындан (вахий иле) бильмектем, деди.
87. Эй, огъуллаарым! Барынъ да, Юсуфны ве къардашыны гузель араштырынъ, Аллаһнынъ рахметинден умют кесменъ. Чюнки, къяфирлер топлулыгъындан башкъасы, Аллаһнынъ рахметинден умют кесмез.
(Бунынънен Мысыргъа къайттылар).
88. Юсуфнынъ янына киргенлеринде дедилер ки: Эй, азиз! Бизни ве аилемизни къытлыкъ басты ве биз дегерсиз бир сермиянен кельдик. Акъкъымызны там ольчеерек бер. Айрыджа, бизге бахшыш да бер. Шубесиз, Аллаһ садакъа бергенлерни мукъяфатландырыр.
89. Юсуф деди ки: Сиз, джаиллигинъизнинъ себебинден, Юсуфкъа ве къардашына япкъанларынынъизни билесинъизми?
(Тедфирлерде бильдирилъгенине коре, Аз.Юсуфны къуюгъа аткъан къардашлары бу энъ кучюк къардашларыны да даима акъарет эте ве эзиет бере эдилер).
90. Ёкъса, сен акъикъатен Юсуфсынъмы? дедилер. О да: (Эбет) мен Юсуфым, бу да къардашым. (Бир-биримизге къавушмакъны) Аллаһ бизге лютф этти. Чюнки, ким (Аллаһтан) къоркъса ве сабыр этсе, шубесиз, Аллаһ гузель даврангъаларнынъ мукъяфатыны зая этмез, деди.
91. (Къардашлары) дедилер ки: Аллаһкъа ант олсун, акъикъатен, Аллаһ сени бизден усътюн эткен. Керчектен, биз хата япкъанмыз.
92. (Юсуф) деди ки: «Бугунъ сизни тенкъит этмек ёкъ, Аллаһ сизни афу этсин! О, мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисидир».
93. «Шу меним кольмегимни алып барынъ да, оны бабамнынъ юзюне къоюнъ, (козьлери) кореджек алгъа келир. Ве бутюн аиленъизни мангъа кетиринъ».
(Риваетке коре, Юсуф (а.с.) къардашларына саба-акъшам зияфет бере эди. Къардашлары исе, бундан эвель онгъа япкъанларыны хатырлап, сыкъыла эдилер. Онгъа бир адам ёлларакъ, дедилер ки: Сиз бизни саба-акъшам ашкъа давет этесинъиз, факъат биз сангъа нисбетен япкъанларымыздан себеп, сенден утанмакътамыз. Юсуф (а.с.) да оларгъа бойле джевап берди: Мысырлылар шимдиге къадар мангъа эп ильк корьген козьлеринен бакъалар ве «Йигирми дирхемге сатып алынган бир хызметкъарны бойле мертебеге юксельткен Аллаһны эксикликлерден узакъ тутармыз», дей эдилер. Шимди исе, сизинъ саенъизде шерей къазандым. Чюнки, меним сизинъ къардашынъыз ве Ибрахим (а.с.) киби буюк бир пейгъамбернинъ торуны олгъанымны ангъладылар).
94. Керван (Мысырдан) чыкъкъанынен, бабалары (янындакилерине): Эгер мангъа бунагъан демесенъиз, инанынъ, мен Юсуфнынъ къокъусыны алам! деди.
95. (Олар да:) Валлахи, сен аля эски шашкъынлыгъынъдасынъ, дедилер.
96. Муждеджи кельгенинен, кольмекни онынъ юзюне къояр-къоймаз, (Якъуб) корюп башлады. Мен сизге: Аллаһ тарафындан (вахий иле) сиз бильмейджек шейлеринъизни билирим демедимми!» деди.
(Бу муждеджи Йехуда эди. «Къанлы кольмекни бабама мен кетирген ве оны кедерге богъган эдим, шимди де, бу кольмекни кене мен алып барайым ве севинчине себеп олайым», деп, Мысырдан Кенан илине къадар алынаякъ, башы ачыкъ юргени ривает этиле).
97. (Огъуллаары) дедилер ки: Эй, бабамыз! (Аллаһтан) бизим гунахларымызнынъ афу этилювини исте! Чюнки, биз, керчектен гунахкъарлар эдик.

98. (Якъуб:) Сиз ичюн Раббимден афу истейджем. Чюнки, О, чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир, деди.
99. (Эписи берабер Мысыргъа барып), Юсуфнынъ янына кирген вакъытларында ана-бабасыны къуджакълады, «Ишанч ичинде Аллахнынъ ирадасинен Мысыргъа киринъ!» деди *(Риваетке коре, Аз.Юсуфнен берабер укюмдар ве бутюн халкъ оларны къаршыламагъа чыкъкъан ве саф туткъан эдилер. Къаршы-къаршыгъа кельгенлеринде Аз.Якъуб, Аз.Юсуф ве о ерде булунгъан башкъалары артларындан эндилер ве эки пейгъамбер бир-бирини къучакълады).*
100. Ана ве бабасыны тахтынынъ усьтюне чыкъартып отуртты ве эписи онынъ ичюн (онъа къавушкъаны ичюн) седжде эттилер. (Юсуф) деди ки: «Эй, бабаджыгъым! Иште, бу, даа эвель (корьген) тюшюмнинъ ёрумыдыр. Раббим оны керчеклештирди. Догърусы, Раббим манъа (чокъ шей) лютф этти. Чюнки, мени зиндандан чыкъарды ве шейтан меннен къардашларымнынъ арасыны бозгъандан сонъ, сизни чельден кетирди. Шубесиз ки, Раббим тилегенине лютф этиджидир. Шубесиз, О, чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир".
101. «Эй, Раббим! Мульктен манъа (насибимни) бердинъ ве манъа (руяда корюльген) вакъиаларнынъ ёрумыны да огреттинъ. Эй, коклерни ве ерни яраткъан! Сен дюньяда да, ахиретте де меним саибимсинъ. Мени мусульман оларакъ ольдюр ве мени салихлер арасына къош!» *(Ривает олунгъанына коре, Аз.Якъуб Мысырда огълунынъ янында 24 йыл яшагъан сонъ, вефат эте. Эвельде якъан васиетине коре, джеседи Шамда дефн этильген бабасы Исхакънынъ янына комюльген. Аз.Юсуф да бабасындан сонъ, 23 йыл даа яшагъан. Онынъ джеседини де мысырлылар мермер бир сандыкъ ичине къоюп, Нильге комгенлер. Мысырлылар оны зияде севгени ичюн, онынъ озь мемлекетлеринде къалгъаныны истегенлер. Даа сонъра, Аз.Муса онынъ джеседини тапып, бабасы Якъубнынъ янына алып барып дефн этти).*
102. Иште, бу (Юсуф къыссасы) гъайб хаберлериндендир. Оны санъа вахий этмектемиз. Олар ийле япаракъ, ишлерине къарар берген вакъытларында, сен оларнынъ янында дегиль эдинъ) ки, буларны билъсенъ.
103. Сен не къадар усьтюне тюшсенъ де, инсанларнынъ чокъу иман этеджек дегильдирлер.
104. Албуки, сен бунынъ ичюн (пейгъамберлик вазифесини беджермек ичюн) олардан бир акъ истемейсинъ. Къур'ан алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.
105. Коклерде ве ерде нидже делиллер бар ки, олар бу делилдерден юзлерини чевирип кечерлер. *(«Ает» келимеси лугъатта алямет, шашыладжакъ шей ве джемаат маналарындадыр. Термин оларакъ, Къур'ан-ы Керимнинъ къыскъа я да узун бир парчасы демектир. Бу ерде «Ает» келимеси алямет, делиль ве ибрет берген шей маналарында къулланылгъан. Яни Аллахнынъ барлыгъына, бирлигине, илмине, къудретине ве икметининъ кемалатына деялет этиджи, истер инсаннынъ озюнде, истер тыш дюньяда, коклерде ве ерде нидже делиль бар ки, булар инсанларнынъ назар-ы дикъкъатларына авале олунгъандыр. Инсан огълунынъ ильмий, фикрий, фельсефий ве техник аяты бу вазиетлернен эр вакъыт къаршылашмакътадыр. Бунъа бакъмадан, бу варлыкъларны яраткъанны тюшюммеден, ибрет алмадан, юзь чеврип кечер. Албуки, инсан огълу бу табиат вакъиалары усьтюнде тюшюмсе, булардаки инджеликлерни ве буларгъа хахим олгъан шяхий къанунларны тапып кешф этеджек, бунынънен берабер, эм дюньяда теракъкый этеджек, эм де ахиретте бахтлы оладжакъ).*

106. Оларнынъ чокъусы, анджакъ ортакъ къошаракъ, Аллахъа иман этерлер.
(Арабистан халкъында бир танъры инанчы бар эди; Анджакъ, чешит шекиллерде Аллахъа ортакъ къоша эдилер. Меккелер: «Мелеклер Аллахнынъ къызларыдыр»; бир къысым мушириклер де: «Танърыгъа якълашмакъ ичюн путларгъа табынамыз», дер эдилер. Христианлар: «Иса Аллахнынъ огълу», деселер, еудийлер де: «Узейр Аллахнынъ огълу», дей эдилер. Бойледже, инсанларнынъ чокъу Аллахъа ортакъ къоша эдилер. Аетте буларгъа ишарет этиле).
107. Аллах тарафындан сарып аладжакъ бир фелякет келюви я да, фаркъына бармадан, къыяметнинъ апансыздан къопувы къаршысында озьлерини эмин корьдилерми?
108. (Ресулым!) де ки: «Иште, бу, меним ёлумдыр. Мен Аллахъа чагъырам, мен ве манъа уйгъанлар айдын бир ёл узериндеyiz. Аллахны (ортакълардан) узакъ тутарым! Ве мен ортакъ къошкъанлардан дегилим».
109. Сенден эвель де шеэрлер халкъындан озьлерине вахий эттигимиз эркеклерден башкъасыны пейгъамбер ёлламадыкъ. (Кяфирлер) ер юзюнде ич кезмедилерми ки, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олгъаныны корьсинлер! Сакъынгъанлар ичюн ахирет юрту, эльбетте даа яхшыдыр. Аля акъылынызны ишлетмейсизми?
(Бу ает «Аллаһ пейгъамбер оларакъ мелеклерни ёлласа эди я!» деген кяфирлерге джеван оларакъ энген).
110. Ниает, пейгъамберлер умютлерини кесип де, озьлерининъ ялангъа чикъарылгъанларыны зан эткен вакъытларында, оларгъа ярдымымыз келир ве истеген кимсемиз къуртулышкъа ириштирилир. (Факъат) сучлылар топлулыгъындан азабымыз асла кери чевирильмез.
111. Ант олсун, оларнынъ (кечмиш пейгъамберлер ве умметлерининъ) къыссаларында акъыл саиплери ичюн пек чокъ ибретлер бардыр. (Бу Къур'ан) уйдурывла биледжек бир сёз дегиль. Факъат о озюнден эвелькилерни тасдикъ этиджи, эр шейни анълатыджы (бир китаптыр); иман эткен топлум ичюн бир рахмет ве бир хидаеттир.

13. эр-РА'Д

Ра'д суреси 43 ает олуп, Меккедеми, Меденедеми энгени акъкъында ихтиляф бар. Суренинъ мундериджеси козь огюне алынса, Меккеде энгенини сёйлегенлернинъ фикрлери бираз акъыкъаткъа даа якъындыр.

Суренинъ он учюнджи аетинде кок гюрюльтиси манасына кельген «эр-ра'д» келимеси зикр этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим. Раа. Булар Китапнынъ аетлеридир. Санъа Раббинъден эндирильген хакътыр, факъат инсанларнынъ чокъусы инанмазлар.
2. Корьмекте олгъанынъыз коклерни дирексиз оларакъ юксельткен, сонъра Аршкъа хахим олгъан, кунешни ве айны эмрине боюн эгдирген Аллахтыр. (Булларнынъ) эр бири муайен бир вакъыткъа къадар акъып кетмектедир. О, Раббинъизге къавушаджагъынъызгъа кесен-кес оларакъ инанувынъыз ичюн, эр ишни тертиплеп, аетлерни анълатмакъта.
(Аришкъа хахимлик акъкъында бильмек ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аетине бакъынъ).

3. Ерни тошеген, онда отуракълы дагълар ве ирмакълар яраткъан ве о ерде бутюн мейвалардан чифт-чифт яраткъан Одыр. Геджени де кундюзнинъ узерине О орытмекте. Шубесиз, бутюн буларда, тюшюнген бир топлум ичюн, ибретлер бар.
(Земане ильмининъ бир кешифияты олгъан экинлердеки чечеклернинъ тозлашув ёлунен ашлангъаны вакъиасыны хабер берген бу ает Къур'аннынъ муджизе олгъанына ачыкъ делиллерден биридир).
4. Ер юзюнде бир-бирине къомушу къыталар, юзюм багълары, экинлер, бир тамырдан ве чешит тамырлардан даллангъан хурма тереклери бар. Буларнынъ эписи бир сувнен суварылып.(Бойле экен) емишлеринде оларнынъ бир къысмыны бир къысмындан усътюн япармыз. Иште, буларда акъылларыны къулангъан бир топлум ичюн ибретлер бар.
(Бир топракътан ве бир сувнен суварылгъан экинлерден эр бирининъ дады бир-биринден чокъ фаркълы мейвалар берюви, Аллахнынъ барлыгъы ве къудретининъ энъ ачыкъ делиллериндендир).
5. (Ресулым! Кяфирлернинъ сени яланлавларына) шаша исенъ, асыл шашыладжакъ шей оларнынъ: «Биз топракъ олгъан вакътымызда гъайрыдан яратыладжакъмызмы?» деювлеридир. Иште, олар Рабблерини инкяр эткенлердир; иште, олар (къыямет кунюнде) боюнларында тасмалар олгъанлардыр. Ве олар атеш эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар!
6. (Мушриклер) сенден эйилектен эвель феналыкъны чабукче истемектелер. Албуки, олардан эвель ибрет алынаджакъ нидже азап орьнеклери келип-кечкендир. Догърусы, инсанлар феналыкъ эткенлери алда, Раббинъ олар ичюн магъфирет саибидир. (Бунынънен берабер) Раббинънинъ азабы да чокъ шиддетлидир.
(Мекке мушриклери дедилер ки: «Эй, Аллах! Эгер бу Къур'ан сенден кельген бир хакъ исе, аман усътюмизге коктен бир таш ягъдыр, я да бизге башкъа аджджы бир азап кетир!») Иште, аетте бунъа ишарет этилерек: «Сенден эйиликтен эвель, феналыкъны чабукче истемектелер», денильмекте. Эсасен олар акъыкъатта азап истемей; аксине, бу сёзлеринен иляхий азапкъа инанмагъанларыны косътермекте, пейгъамбернинъ техдирлеринен алай эте эдилер).
7. Кяфирлер дейлер ки: Онъа Раббинъден бир муджизе эндирильсе эди я! (Албуки) сен анджакъ бир тенбиеджисинъ ве эр топлумнынъ бир ребери бардыр.
(Мушриклер бильмей эдилер ки, Аллах изин бермегендже, ич бир пейгъамбер муджизе косътерип оалмаз эди. Аетте де ифаде этильгени киби, пейгъамберлернинъ вазифеси эсасен инсанларны тенбиелемек, янълышлардан, сапыкълыкътан ве акъсызлыкътан сакъындырмакъ эди).
8. Эр бир ыргъачынынъ неге юклю оладжакъыны, рахимлернинъ нени эксик, нени зияде этеджегини Аллах билер. Онынъ къатында эр шей ольчюнендир.
9. О корюнгенни де, корюнменгенни де билер; чокъ буюктир, юджедир.
10. Сизден сёзни гизлегеннен оны ашкяр эткен, геджелейин гизленгеннен кундюзи юрьген (онынъ ильминде) мусавийдир.
11. Онынъ огюнде ве артында Аллахнынъ эмринен оны къорчалагъан такъипчилер (мелеклер) бардыр. Бир топлум озълериндеки хусусиетлерни денъиштиргенге къадар, Аллах оларда олгъанны денъиштирмез. Аллах бир топлумгъа феналыкъ истедими, артыкъ онынъ ичюн арткъа къайтмакъ деген бир шей ёкъ. Оларнынъ Аллахтан башкъа ярдымджылары да ёкъ.
(Эр бир инсаннынъ огюнде ве артында къорчалайыджы ве языджы мелеклер бар. Булар инсанны къорчалагъанлары киби, амеллерни де язарлар. Аетте ишарет этильген бир

башкъа хусус да шу: Аллаһ бир миллетке башкъаларына нисбетен базы усьтюниклер ве базы ниметлер бергенде, о миллет къопайыр ве ахлякыны бозар да, о ниметке ляйыкъатыны гъайып этсе, Аллаһ ниметни оларнынъ элинден алыр. Миллет озюнинъ усьтюн дегерлерини бозмагъан мудеткедже Аллаһ берген ниметни оларнынъ элинден алмаз).

12. О, сизге къоркъу ве умют ичинде шемшекни къостериджи ве (ягъмур толу) агъыр булутларны мейдангъа кетиридждир.
13. Кок гюрюльтиси Аллаһны хамд иле тесбих этер. Мелеклер де Онынъ айбетинден толайы, тесбих этерлер. Олар Аллаһ акъкъында дженклешип тургъанда, О йылдырымлар ёллар, оларнен тилегенини чарпар. Ве Онынъ азабы пек шеддетлидир.
14. Эль ачып, ялвармагъа ляйыкъ олгъан ялынъыз Одыр. Ондан башкъа эль ачып дуа эткенлери, оларнынъ истеклерини ич бир шейнен къаршыламазлар. Олар анджакъ агъызына кельсин деп, сувгъа догъру эки авучыны ачкъан кимсе кибидир. Албуки, (сувны агъызына кетирмегендже) сув онынъ агъызына киреджек дегиль. Кяфирлернинъ дуасы, шубесиз сапыкълыкътан башкъа шей дегиль.
15. Коклерде ве ерде олгъанлар да, оларнынъ кольгелери де, саба-акъшам, истер-истемез, ялынъыз Аллаһкъа седжде этерлер.
16. (Ресулым!) Де ки: «Коклернинъ ве ернинъ Рабби кимдир?» Де ки: «Аллаһтыр!» О алда де ки: «Оны быракъып да, озьлерине файда я да зарар бермек кучюне саип олмагъан достлар таптынъызмы?» Де ки: «Корьнен корьген ич бир олурмы? Я да къаранлыкънен айдынлыкъ бир олурмы?» Ёкъса, онынъ яраттыгъы киби яраткъан ортакълар таптылар да, бу яратув оларгъа коре, бир-бирине бенъзеген корюндими? Де ки: Аллаһ эр шейни яратыджыдыр. Ве О, бирдир, къаршы турылмайджакъ кучь саибидир.
17. О коктен сув эндири де, вадилер озьлерининъ аджимлериндже сель олуп акъты. Бу сель усьтке чыкъкъан бир копюкни юкленип алып кетти. Сюс я да (дигер эшья япмакъ истеерек, атеште иритильген шейлерден де бунъа бенъзеген копюк олур). Иште, Аллаһ хакънен батылгъа бойле мисаль бере. Копоук атылып кетер. Инсанларгъа файда берген шейге кельгенде, о ер юзюнде къалыр. Иште, Аллаһ бойле мисаллер кетире.
(Аллаһ Таала эвельки аетте инангъанларны корьген кимсеге, хакъны-айдынлыкъкъа; инанмагъанларны корь кимсеге, батылны да, къаранлыкълара бенъзетти. Бу аетте исе, бир башкъа тешибих япты. Бойле ки, хакъ ве хакъ эхли - коктен энген ягъмургъа; батыл ве батыл эхли де, сув юзюндеки копоукке бенъзетильген. Ягъмур ягъгъанда дерелерден сувлар акъар, инсанлар ондан чешит шекильде файдаланырлар, къуругъан топракъларгъа аят келир ве топракъ къатламларында бирлешип, чокъракълар алында фышкъырыр, ондан да инсанлар файдалансалар, иште, хакъ ве хакъ эхли де, бунынъ киби файдалыдыр. Хакъ кельгенде, ольген къальплер тирилер, борсайгъан вижданлар мерхаметли олмакъ хусусиетини къазаныр. Иман нетиджесинде эсапсыз файдалар мейдангъа келир. Батыл исе, сельнинъ юзюндеки копоукке бенъзетильген. О копоук тезде гъайып олур-кетер, ич бир шейге де файда бермез.
Айрыджа, инангъанлар сюс я да башкъа эшьялар япмакъ ичюн атеште иритильген алтын, кумюш, бакъыр киби маденлерге бенъзетильген ки, булар, акъыкъатен файдалы шейлердир. Бу маденлер иритильген вакъытта мейдангъа кельген арткъачлар бар ки, олар бир дегерге саип дегиль. Иште, батыл ве батыл эхли де буларгъа бенъзетильген).
18. Иште, Рабблерининъ эмрине уйгъанлар ичюн энъ гузель (мукъфат) бардыр. Онъа уймангъанларгъа кельгенде, эгер ер юзюнде олгъанларнынъ эписинен ве онынъ янында бир

къат даа озьлерининъки олса, (къуртульмакъ ичюн) оны мытлакъа феда этерлер. Иште, олар бар я, эсапнынъ энъ фенасы оларгъадыр. Бараджакъ ерлери де джеэннемдир. О не фена ятакътыр!

19. Раббинъден санъа эндирильгеннинъ хакъ олгъаныны бильген кимсе, (инкяр эткен) корь кимсе киби олурмы? (Факъат буны) ялынъыз акъыл саиплери анълар.
20. Олар Аллаһнынъ ахтыны ерине кетиргенлер ве берген сёзлерини бозмагъанлардыр.
21. Олар, Аллаһ козетилювини эмир эткен шейлерни козеткен, Рабблеринден сакъынгъан ве фена эсаптан къоркъкъан кимселердир.
(Аеттеки «Аллаһ козетилювини эмир эткен шейлер» демек, тefсирджилерге коре, акърабалыкъ багъларыны девам эттирмек, му'минлернен достлукъ ве бирлик вазиятинде яшамакъ киби аилевий ве ичтимайи вазифелердир).
22. Кене олар Рабблерининъ ризасыны истеерек, сабыр эткен, намазны дос-догъру къылгъан, озьлерине берген рызыкъларымыздан гизли ве ашкяр оларакъ (Аллаһ ёлунда) арджлагъан ве феналыкъны эйиликнен узакълаштыргъан кимселердир. Иште, олар бар я, дюнья юртунынъ (гузель) сонъу садедже оларнынъдыр.
23. (О юрт) Адн дженнетлеридир; о ерге бабаларындан, чифтлеринден ве балаларындан салих олгъанларнен берабер киреджеклер, мелеклер де эр къапудан оларнынъ янына бараджакълар.
24. (Мелеклер:) Сабыр эткенинъизге къаршылыкъ, сизге селям олсун! Дюнья юртунынъ сонъу (дженнет) не гузель! (дерлер).
25. Аллаһкъа берген сёзлерини къуветнен пекиштиргенден сонъ бозгъанлар Аллаһ риает этилювини эмир эткен шейлерини (акърабалыкъ багъларыны) терк эткенлер ве ер юзюнде фесат чыкъаргъанлар; иште, лянет олар ичюндир. Ве фена юрт (джеэннем) оларнынъдыр.
26. Аллаһ истегенине рызыкъны боллаштырыр да, тарлаштырыр да. Олар дюньядаки аятынен макътандылар. Албуки, ахиретнинъ янынъда дюнья аяты кечиджи бир файдадан башкъа бир шей дегиль.
27. Кяфир олгъанлар дейлер ки: Онъа Раббинден бир муджизе эндирильмели дегиль эдими? Де ки: Шубесиз, Аллаһ истегенини сапытыр, озюне ёнельгенни де хидаетке ириштирир.
28. Булар, иман эткенлер ве гонъюллери Аллаһнынъ зикринен сукюнетке иришкенлердир. Билесинъиз ки, къальплер ялынъыз Аллаһны анъмакънен узур тапар.
29. Иман этип, яхшы ишлер япкъанлар не де бахтлылар! Барыладжакъ гузель юрт да олар ичюндир.
30. (Эй, Мухаммед! Бойледже, сени озьлеринден эвель нидже умметлернинъ келип кечтиги бир умметке ёлладыкъ ки, санъа вахий эткенимизни оларгъа окъуйсынъ. Олар Рахманны инкяр этмектелер. Де ки: О, меним Раббимдир. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Садедже, Онъа тевеккюль эттим ве дёнюш, садедже Онъадыр).
31. Эгер окъунгъан бир Китапнен дагълар юрютильсе эди, я да онынънен ер парчаланса эди, яхут онынънен олюлер къонуштырылса эди, (о Китап кене бу Къур'ан оладжакъ эди). Факъат бутюн ишлер Аллаһкъа аиттир. Иман эткенлер аля бильмедилерми ки, Аллаһ истесе эди, бутюн инсанларны хидаетке ириштирир эди? Аллаһнынъ вадеси кельгенге къадар, инкяр эткенлерге, япкъанларындан толайы, я апансыздан буюк бир беля кельмеге девам этеджек, я да о беля эвлерининъ якъынына энеджек. Аллаһ вадесинден асла дёнмез.
(Ривает олунгъанына коре, Ресулуллах (а.с.) Мекке кяфирлерине Ислямны анълаткъан бир

куню мушириклерден Абдуллах б. Умеййе эль-Махзумий деди ки: «Меккенинъ шу эки дагъы бизни чокъ сыкъа, буларны бу ерден ал да, еримиз кенишлесин. О дагъларнынъ арасындан ирмакълар акъыз, зирааткъа эльвершили ерлер ач, аталарымыздан ольген фелян ве фелян шахысларны тирильт де, сёйлесинлер, бакъайыкъ, сенинъ сёйлегенлеринъ догърумы, яланмы?» Иште, бунынъ узерине юкъардаки ает энди. Ве оларгъа бильдирильди ки, пейгъамбер ёлламакъ ве Къур'ан эндирмектен макъсат, бу – сизинъ дегенлеринъиз дегиль. Бунинънен берабер, эр анги бир Китап вастасынен ойле шейлер япыладжакъ олса эди, кене бу Къур'ан иле япылыр эди. Амма, Къур'аннынъ эндирилювиндеки икмет ве гъае, эр шейден эвель, инсанларны хидаетке ириштирмек, къальплерни Аллаһнынъ зикринен тойдурмакъ ве нурландырмакътыр).

32. Ант олсун, сенден эвельки пейгъамберлернен де алай этильди де, мен инкяр эткенлерге мухлет бердим, сонъра да оларны якъаладым. (Коръсе эдинъ ки) азабым насыл экен).
33. Эр кеснинъ къазангъаныны козетип, муафаза этиджи, (ич бойле япалмагъан киби олурмы?). Олар Аллаһкъа ортакълар къоштылар. Де ки: «Оларгъа ад беринъ (олар недир?). Ёкъса, сиз Аллаһкъа ер юзюнде билип олалмайджакъ бир шейни хабер бересизми? Яхут бош лаф этесизми? Догърусы, инкяр эткенлерге ийлелери сюсю косьтерильди ве олар догъру ёлдан четлетильдилер. Аллаһ кимни саптырса, артыкъ оны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ ёкътыр.
34. Дюнъя аятында оларгъа, садедже бир азап бардыр. Ахирет азабы исе, даа шиддетлидир. Оларны Аллаһтан (Онынъ азабындан) къорчалайджакъ кимсе де ёкътыр).
35. Такъва саиплерине ваде олунгъан дженнетнинъ хусусиети (шу): Онынъ земинден ирмакълар акъар. Емишлери ве кольгеси девамлыдыр. Иште, бу, (феналыкълардан) сакъынганларнынъ (бахтлы) сонъудыр. Кяфирлернинъ сонъу исе, атештир.
36. Озьлерине Китап берген кимселеримиз санъа эндирильгенге (Къур'ангъа) севинирлер. Факъат (сенинъ алейхинъде бирлешкен) топлулыкълардан онынъ бир къысмыны инкяр эткен де бардыр. Де ки: «Манъа, садедже Аллаһкъа къуллыкъ этюв ве Онъа ортакъ къошмамам эмир олунды. Мен ялынъыз Онъа чагъырам ве дёнюш де, ялынъыз Онъадыр.
37. Ве, бойледже, биз Оны арапча бир укюм (икметли бир сёз) оларакъ эндирдик. Эгер санъа кельген бу илимден сонъ, оларнынъ истеклерине уйсанъ, (иште, о вакъытта) Аллаһ тарафындан сенинъ не бир достунъ, не де къорчалайдыжынъ бардыр.
38. Ант олсун, сенден эвель де пейгъамберлер ёлладыкъ ве оларгъа да зевджелер ве эвлятлар бердик. Аллаһнынъ изни олмадан, ич бир пейгъамбер ичюн муджизе кетирмек имкяны ёкътыр. Эр девирнинъ (язылгъан) бир Китабы бардыр.
(Эр вакъытнынъ ве девирнинъ Аллаһ къатында айры-айры бир язысы, икмет дегери берильген айрыджа бир укюм бардыр. Бу муддет ичинде къуртулышкъа иришимек я да азапкъа ляйыкъ олмакъ ичюн, инсанларгъа мухлет ве мусааде берильген).
39. Аллаһ истегенини силер, (истегенини де быракъыр). Бутюн Китапларнынъ аслы Онынъ янындадыр.
(Аллаһ Тааля ортадан къалдырмакъ истеген диний бир укюмни ортадан къалдырыр, истеген башкъа бир укмини онынъ ерине къояр, я да эндирген укюмлерни олгъаны киби къалдырыр. Кяинатта бир такъым шейлерни ёкъ этер экен, базыларыны да олгъаны киби къалдырыр. Нетидже итибарынен, эр шей Онынъ элиндедир. О, даима истегенини япмакъ кучюне саиптир).

40. Биз оларгъа берген вадемизнинъ (азабымызнынъ) бир кысымыны сангъа косътерсек де, я да (ондан эвель) сени ольдюрсек де, сангъа, анджакъ (Аллаһнынъ эмирлерини) теблигъ этмек тюшер. Эсап ялынъыз бизге аиттир.
41. Бизим ер юзюне келип, оны уджларындан эксильткенимизни корьмедилерми? Аллаһ (истегени киби) укюм этер, Онынъ укмини бозаджакъ кимсе ёкътыр. Ве О, эсапны чабук корюджидир.
(Аетте зикр этильген ернинъ уджларынынъ эксильтилюви вакъиасыны эвельки тефсирджилер миджазий мананы назар-итибаргъа аларакъ, къафирлер мемлекетлерининъ фетхи иле оларнынъ топракъларынынъ азалувы, мусульманларнынъкининъ исе, чокълашувы шеклинде ёрумлагъанлар. Анджакъ, аетнинъ акъикъий манасыны козь огюне алсакъ, ернинъ уджларындан эксильтилюви эррозия дедигимиз топракънынъ ягъмур, сель ве рузгяр киби, табиий кучьлернинъ тесиринен еринден таювы, дагъларнынъ ве тёпелернинъ эррозиясы шеклинде ёрумлана биледжеги киби, ер къурресинде мейдангъа кельген вакъиалар нетиджесинде къурре аджимининъ эксилюви шекильде де ёрумлана билир).
42. Олардан эвелькилер де (пейгъамберилерине) тузакъ къургъан эдилер; албуки, бутюн тузакълар Аллаһкъа аиттир. Чюнки, О, эр кеснинъ не къазанаджагъыны билир. Бу юртнынъ (дюньянынъ) сонъу кимнинъки олгъаныны якъында къафирлер биледжеклер!
43. Къафир олгъанлар: Сен ресул оларакъ ёлланылгъан бир кимсе дегильсинъ, дерлер. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаһ ве янынъда Китапнынъ бильгиси олгъан (Пейгъамбер) етер.

14. ИБРАХИМ

Ибрахим суреси 52 ает олуп, 28-29-нджы аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 35-41-нджи аетлер Аз.Ибрахимнинъ дуасыны ичине алгъаны ичюн, сурега бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынён).

1. Элиф. Ляам. Миим. Раа. (Бу Къур'ан), Рабблерининъ изнинен, инсанларны къаранлыкълардан айдынлыккъа, яни эр шейге гъалип (ве) макътавгъа ляйыкъ Аллаһнынъ ёлуна чыкъарувынъ ичюн, сангъа эндирген бир Китабымыздыр.
2. О, Аллаһ ки, коклерде ве ерде не бар олса, эписи Онынъдыр. Шеиддетли азаптан толайы, къафирлернинъ алына вай!
3. Дюнья аятыны ахиреттен усътюн туткъанлар, Аллаһ ёлундан чевиргенлер ве онынъ эгрилигини истегенлер бар я, иште, олар (хактан) узакъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
4. (Аллаһнынъ эмирлерини) оларгъа яхшыджа анълатсын, деп эр пейгъамберни ялынъыз озь къавмынынъ тилинен ёлладыкъ. Артыкъ, Аллаһ истегенини саптырыр, истегенини де догъру ёлгъа къояр. Чюнки, О кучь ве икмет саибидир.
(Эр пейгъамбернинъ, анджакъ озь къавмынынъ тилинен ёлланылгъаны – бутюн инсанлардан тек бир тильнен, меселя, арапчанен анълашувларынынъ, ялварып, дуада булунувларынынъ истенильмегенини косътере. Затен, бир ает-и керимеде къонушылгъан тиллернинъ чешит тюрлю олувы биле, Аллаһнынъ барлыгынынъ ве къудретининъ

делиллериндендир. Бунынъ киби де, бу ает-и керименинъ ишарет эткен муим нокъталырындан бири де, хакъкъа давет иле огърашкъанларнынъ ичинде булунгъан топлумнынъ тилини чокъ яхшы бильмелери кереклиги хусусыдыр).

5. Ант олсун ки, Мусаны да: Къавмынъны къаранлыкътан айдынлыкъкъа чыкъар ве оларгъа Аллаһнынъ (кечмиш къавмларнынъ башына кетирген фелякет) кунълерини хатырлат, дие муджизелеримизнен ёлладыкъ. Шубесиз ки, бунда чокъ сабырлы, чокъ шукюр эткен эр кес ичюн ибретлер бар.
6. О вакъытта Муса къавмына деген эди ки: «Аллаһнынъ узеринъиздеки ниметини хатырланъ. Чюнки, О, сизни эскендженинъ энъ фенасына сюрмекте ве огъуларнъызны союп, къадынларынъызны (къызларынъызны) быракъкъан Фыравун аилесинден къуртарды. Иште, бу сизге анълатылгъанларда Раббинъизден буюк бир имтиан бардыр».
7. «Хатырланъ ки, Раббинъиз сизге: Эгер шукюр этсенъиз, эльбетте сизге (ниметимни) арттыраджам ве эгер нанкорълик этсенъиз, ич шубесиз, азабым чокъ шиддетлидир! дие бильдирген эди».
8. Муса деди ки: «Эгер сиз ве ер юзюнде олгъанларнынъ эписи нанкорълик этсенъиз, билинъ ки, Аллаһ керчектен зенгиндир, хамд этильмеге ляйыкътыр».
9. Сизден эвелькилернинъ, Нуһ, Аад ве Семууд къавмларынынъ ве олардан сонъкилернинъ хаберлери сизге кельмедими? Оларны Аллаһтан башкъасы бильмез. Пейгъамберлери оларгъа муджизелер кетирди де, олар эллеринен пейгъамберлерининъ агъызларыны къапаттылар ве дедилер ки: Биз сизге ёлланылгъанны инкъар эттик ве бизни озюне чагъыргъан ишинъизге нисбетен терен бир шубе ичиндемиз.
(Ибн Месуд бу аетни окъугъан вакътында «Несеп алимлери яланджыдырлар», дер эди. Яни олар несеплерни бильгенлерини идда этер экенлер, Аллаһ буны ред эте. Ибн Аббас да: «Аднан иле Исмаил арасында билинмеген отуз баба (несиль) мевджуттыр», дер эди. Бунъа коре, аетнинъ манасы: «Олар о къадар чокъ эдилер ки, сайыларыны Аллаһтан башкъа кимсе билалмаз», демек олур).
10. Пейгъамберлери деди ки: Коклерни ве ерни яраткъан Аллаһ акъкъында шубе бармы? Албуки, О сизинъ гунахларынъыздан бир къысмыны багъышламакъ ве сизни муайен бир вакъыткъа къадар яшатмакъ ичюн, сизни (хакъ динге) чагъыра. Олар дедилер ки: Сиз де бизим киби бир инсандан башкъа бир шей дегильсинъиз. Сиз бизни аталарымызнынъ табынгъан шейлеринден дёндюремек истейсинъиз. Ойле исе, бизге ап-ачыкъ бир делиль кетиринъ!
(Олар озьлерине бильдирилъген бу къадар ачыкъ делиллерге, весикъаларгъа ве муджизелерге къаний олмайып, инатлыкълары себебинден, даа башкъа муджизелер, атта озьлерини къахр этеджек фелякетлер истей ве муджизелернен санки эглене эдилер).
11. Пейгъамберлери оларгъа дедилер ки: «(Эбет) биз сизинъ киби бир инсандан башкъасы дегильмиз. Факъат Аллаһ ниметини къуллерынъдан истегенине лютф этер. Аллаһнынъ изни олмадан, бизим сизге бир делиль кетирювимизге имкъан ёкъ. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянсынлар».
12. «Эм бизге ёлларымызны косътергени алда, не дие биз Аллаһкъа таянып ишанмайыкъ? Сизинъ бизге берген эзиетинъизге, эльбетте къатланаджакъмыз. Тевеккюль эткенлер ялынъыз Аллаһкъа тевеккюльде себат этсинлер».

13. Кяфир олгъанлар пейгъамберлерине дедилер ки: «Эльбет де, сизни я юртумыздан чыкъараджакъмыз, я да мытлакъа динимизге дёнеджексинъиз!» Рабблери де оларгъа: «Залымларны мытлакъа эляк этеджекмиз!» дие вахий этти.
14. Ве (эй, инангъанлар!) олардан сонъ сизни мытлакъа о ерде ерлештиреджекмиз. Иште, бу макъамындан къоркъкъан ве техдидимден сакъынгъан кимселерге аиттир.
(Бу аетте Аз.Пейгъамбернинъ мемлекитинден иджрет этеджегине, факъат сонъунда оны чыкъаргъанларнынъ юртуна малик оладжагъына бир ишарет бар).
15. (Пейгъамберлер) фетх истедилер (Аллаһ да берди). Эр инатчы зорбаджы да фелякетке огърады.
16. Артындан да (о инатчы зорбаджыгъа) джеэннем бардыр; озюне иринли сув ичириледжек.
17. Оны ютумламагъа арекет этеджек, факъат богъазындан кечиралмайджакъ ве онъа эр тарафтан олюм келеджек, албуки, о оледжек дегильдир (ки азаптан къуртулсын). Бундан гъайры, шиддетли бир азап да бардыр.
18. Рабблерини инкяр эткенлернинъ вазieti (шудыр): Оларнынъ амеллери фыртыналы бир кунъде рузгяр шиддетнен савургъан кульге бенъзер. Къазангъанларындан ич бир шейни эльде эталмазлар. Олдукъча саптырмакъ, иште будыр.
(Аллаһ Тааля кяфирлернинъ амеллерини фыртыналы бир кунъде рузгяр шиддетнен савургъан бир кульге бенъзетмекте ки, оларнынъ амели не къадар эйи ве чокъ олса-олсун, нетидже итибарынен ахиретте файда бермейджек. Чюнки, Аллаһ Тааля инсанларны эвеля озюне ве ёлланылгъан пейгъамберлернинъ эписине иман иле мукеллеф тутмакъта олуп, савап ве мукъафатны бундан сонъ береджегине бильдиримекте. Толайысынен, иманы олмагъанлар япкъан эйи ишлерининъ къаршылыгъыны дюньяда олгъанда алырлар, амма ахиретте оларгъа бериледжек ич бир шей ёкътыр).
19. Аллаһ коклерни ве ерни хакъ иле яраткъаныны коръмединъми? О истесе, сизни ёкъ этип, яп-янъы халкъ кетирир.
20. Бу, Аллаһкъа кучъ дегиль.
21. (Къыямет кунюнде) эписи Аллаһнынъ узуруна чыкъаджакъ ве зайыфлар о буюклик таслагъанларгъа дейджеклер ки: «Биз сизге табийлер эдик. Шимди сиз Аллаһнынъ азабындан эр анги бир шейни бизден узакълаштыра билирсизми?» Олар да дейджеклер ки: «(Не япайыкъ) Аллаһ бизни хидаетке ириштирсе эди, биз де сизни догъру ёлгъа къавуштырыр эдик. Шимди сызлансакъ да, сабыр этсек де бирдир. Чюнки, бизим ичюн сыгъынаджакъ бир ер ёкътыр».
22. (Эсаплары корюлип) иш битирльгенинен, шейтан дейджек ки: «Шубесиз, Аллаһ сизге керчек олгъанны ваде этти, мен де сизге ваде эттим, амма, сизге яланджы олдым. Затен, меним сизге къаршы бир кучюм ёкъ эди. Мен, садедже, сизни (инкяргъа) чагъырдым, сиз де меним даветиме аман чаптынъыз. О алда, мени яманламанъ, озюнъизни яманланъ. Не мен сизни, не де сиз мени къуртара билирсинъиз! Шубесиз, даа эвель мен, мени (Аллаһкъа) ортакъ къошувынъызны ред эттим». Шубесиз, залымлар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
23. Иман этип де, яхшы ишлер япкъанлар, Рабблерининъ изнинен, ичинде эбедий къаладжакълары ве земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге кирсетиледжеклер. О ерде (бир-бирилеринен расткелишкенде сёйлегенлери «Селям»дыр).
(Селям эр тюрюлю феналыкълардан, мешакъкъат, гъам, къусур ве афаттан къуртулмакъ

демектир Му'минлер эм дюньяда, эм де ахиретте расткелишкен вакъытларында, бир-бирилерине бойле бир дуада булунырлар).

24. Корьмединьми, Аллах насыл бир мисаль кетирди: Гузель бир сѣзни, тамыры (ерде) къавий, даллары кокте олгъан гузель бир терекке (бенъзетти).
(Гузель сѣз гузель терекке бенъзетильмекте. Чюнки, терекнинъ тири къалувы ичюн насыл суварылмагъа, бакъылмагъа итияджы олса, булар олмагъанда къуруса, къальптеки иман тереги де бойледир. Эгер сауби файдалы илим, сахих амель, зикр ве тефеккюрнен эр заман бакъып, оны козетмесе, къуруй биле. Бир хадис-и шерифте: «Урба насыл ипранып эскирсе, къальптеки иман да ойле ипраныр, эскирир. О алда, иманынъызны даима тазеленъ, денилип, бу акъикъат дикъкъатларымызгъа такъдим этильген).
25. (О терек), Раббининъ изнинен, эр заман мейвасыны берир. Огют алсынлар дие, Аллах инсанларгъа мисаллер кетирир.
(Эвельке бир аетте Аллах Таала гузель сѣзни гузель терекке бенъзеткен эди. Чюнки, гузель сѣзнинъ мейвасы гузель амель; гузель терекнинъ берекети де, файдалы мейвадыр. Тефсирджилернинъ анълаткъанларына коре, гузель сѣз – келиме-и шеадеттир. Бу келиме тышта ве ичте даима гузель амелернинъ мейдангъа келювине себеп олур. Аллах разы оладжакъ эр гузель иш – бу келименинъ мейвасыдыр. Ашагъыдаки аетте кечкен «Фена келиме»ге кельгенде, о да Аллахны инкяр этмектир. Бу келиме эр тюрлю фитненинъ, фесатнынъ, фелякет ве мусибетнинъ менбаыдыр. Фена сѣз эм дюньяда, эм де ахиретте инсаннынъ фелякетлерге суйрекленмесине себеп олур. Толайысыннен, ашагъадаки аетте фена сѣз фена бир терекке бенъзетильген).
26. Фена бир сѣзнинъ мисали – кевдеси ерден къопарылгъан, о себептен тик турмакъ имкяны олмагъан (фена) бир терекке бенъзер.
27. Аллах Таала сагълам сѣзнен иман эткенлерни эм дюнья аятында, эм де ахиретте сап-сагълам тутар. Залымларны исе, Аллах саптырыр. Аллах истегенини япар.
28. Аллахнынъ ниметине нанкорьликнен къаршылыкъ берген ве сонъунда къавмларыны эляк юртуна суйреклегенлерни корьмединьми?
29. Олар джеэннемге киреджеклер. О не фена мекяндыр.
30. (Инсанларны) Аллах ёлундан саптырмакъ ичюн Онъа ортакълар къоштылар. Де ки :
(Истегенинъиз киби) яшанъ! Чюнки, атешке дёнеджексинъиз.
31. Иман эткен къулларыма сейле: Намазларыны дос-догъру къылсынлар, озюнде не алыш-вериш, не де достлукъ олгъан бир кунъ кельмеден эвель, озлерине берген рызыкъларымыздан (Аллах ичюн гизли-ашкяр арджласынлар).
32. (О, ойле лютфкяр) Аллахтыр ки, коклерни ве ерни яратты, коктен сувны эндирип, онынънен рызыкъ оларакъ сизге тюрли мейвалар чыкъарды; изнинен денъизде ялдавлары ичюн гемилерни эмринъизге берди; нехрлерни де сизинъ (файдаланувынъыз) ичюн акъызды.
33. Тертипнен кезиджи кунешни ве айны сизге файдалы япты; геджени ве куньдюзни де файдаланувынъызгъа берди.
34. О сизге истеген эр шейинъизден берди. Аллахнынъ ниметини саяджакъ олсанъыз, саялмазсынъыз. Догърусы, инсан чокъ залым, чокъ нанкорьдир.
35. Хатырла ки, Ибрахим бойле деген эди: «Раббим. Бу шеэрни (Меккени) ишанчлы эт, мени ве огъулларымны путларгъа табынудан узакъ тут».

36. «Чюнки, олар (путлар) инсанлардан бир чокъунынъ сапувына себеп олдылар, Раббим. Шимди ким манъа уйса, о мендендир. Ким де манъа къаршы кельсе, артыкъ сен акъыкъатен чокъ багъышлайджысынъ, пек мерхаметлисинъ».
(Аз.Ибрахим Аллаһ Таала путперестлерни багъышламайджагъыны даа бильмей эди. Онынъ ичюн оларнынъ да багъышланмасыны истеди. Муширликлернинъ багъышланмайджагъыны анълагъандан сонъ, артыкъ оларнынъ афу этелюви ичюн дуа этмеди).
37. «Эй, Раббимиз! Эй, саибимиз! Намазны дос-догъру къылувлары ичюн мен неслимден бир къысмыны сенинъ Бейт-и Харамынънынъ (Кябенинъ) янында зираат япылмагъан бир вадиге ерлештирдим. Артыкъ сен де инсанлардан бир къысмынынъ гонъюллерини оларгъа мейль этиджи яп ве мейвалардан буларгъа рызыкъ бер. Умют этилир ки, бу ниметлерге шукюр этерлер».
(Ривает этилгенине коре, Аз.Ибрахимнинъ къадыны Саренинъ Хаджер исимли бир хызметкъары бар эди. Оны къоджасы Аз.Ибрахимге берди ве Ибрахим (а.с.)нинъ ондан Исмаил адлы бир огълу дюньягъа кельди. Аз.Ибрахим оларны Меккеге алып барды. Кяби якъынларында бир ерге ерлештирди. Мекке сувсыз, сазлыкъ ве къаялы бир ер эди. Аллаһ Таала Аз.Ибрахимнинъ дуасыны къабул этти. О ерде земзем дие анъылгъан сув фышкъырды).
38. «Эй, Раббимиз! Шубесиз ки, сен бизим гизлейджегимизни де, ашкъар этеджегимизни де билирсинъ. Чюнки, не ерде, не де кокте, ич бир шей Аллаһкъа гизли къалмаз».
39. «Ихтияр алымда манъа Исмаилни ве Исхакъны лютф эткен Аллаһкъа хамд олсун! Шубесиз, Раббим дуаны эшитиджидир».
(Риваетке коре, Исмаил (а.с.) догъгъан вакъытта бабасы 99 яшында эди. Исхакъ (а.с.) догъгъанда 112 яшында эди. Исхакъ Пейгъамбер Исмаилден 13 сене сонъ, Сареден дюньягъа кельген).
40. «Эй, Раббим! Мени ве союздан келеджеклерни намазны девамлы къылгъанлардан эйле; Эй, Раббимиз! Дуамны къабул эт!»
41. «Эй, Раббимиз! (Амеллернинъ) эсап олунаджакъ куню мени, анам-бабамны ве му'минлерни багъышла!»
42. (Ресулым!) Сакъын Аллаһны залымларнынъ якъаларындан хаберсиз санма! Анджакъ, Аллаһ оларны (джезаландырмакъны) къоркъудан козьлери патлап чыкъаджакъ бир кунге къалдыра.
43. Зеинлери бом-бош оларакъ, озьлерине биле чевирилип бакъалмайджакъ вазиятте, козьлери кокке тикильген бир алда чапышырлар.
44. Озьлерине азапнынъ келеджеги, бу себептен, залымларнынъ: «Эй, Раббимиз! Якъын бир девиргедже бизге муддет бер де, сенинъ даветинъе уяйыкъ ве пейгъамберлерге табий олайыкъ», дейджек куньлери акъкъында инсанларны тенбиеле. (Оларгъа денилир ки:) «Даа эвель сиз ичюн бир зевал олмагъанына емин этмеген эдинъзми?»
45. «(Сизден эвель) озьлерине зулум эткенлернинъ юртларында отурдынъыз. Оларгъа насыл муамеле эткенимиз сизге ап-ачыкъ белли олды. Ве сизге мисаллер де бердик».
46. Ийлелерининъ джезасы Аллаһ къатында (белли) экен, олар тузакъларыны къургъан эдилер. Албуки, оларнынъ ийлелеринен дагълар еринден кочеджек дегиль эди!
(Ниает, оларнынъ ийлелери де Аллаһнынъ изнине багълыдыр. О, изин бермегенден сонъ, ич бир ийле нетидже бермез).

47. О алда, сакъын Аллаһны пейгъамберлерине берген сёзюнден вазгечеджек санма! Чюнки, Аллаһ мутлакъ усътюндир, кимсенинъ япкъаныны янына быракъмаз.
48. Ер – башкъа бир ер, коклер де (башкъа коклер) алына кетирильген, (инсанлар) бир ве кучюне къаршы туруламайджакъ Аллаһнынъ узурьна чыкъкъан куньлери (Аллаһ бутюн залымларнынъ джезасыны береджек).
(«Ерлернинъ – башкъа бир ер, коклернинъ де башкъа коклер олувы» мевзусында ёрумлар арасында шулар да бар: Ер атешке, коклер де дженнетке дёнюшеджек, ер кумюш киби бем-безд, узеринде къан тёкюльмеген, гунах ишленмеген бам-башкъа бир ер оладжакъ. Ибн Аббастан бир риваетке коре де, ер – бу ердир. Анджакъ, сыфатлары денъишеджек. Къыскасы, дагълары юреджек, денъизлери ярыладжакъ, эр тараф тюз оладжакъ, эгрилик-бугрилик корюлмейджек).
49. О куню гунахьярларнынъ зынджырлангъанларыны корерсинъ.
50. Оларнынъ кольмеклери къатрандандыр, юзлерини де атеш сармакътадыр.
51. Аллаһ эр кеске къазангъанынынъ къаршылыгъыны бермек ичюн (оларны тырильтеджек). Шубесиз, Аллаһ эсапны чабук корюджир.
52. Иште, бу (Къур'ан), онынънен тенбиеленсинлер, Аллаһнынъ анджакъ тек бир танъры олгъаныны бильсинлер ве акъыл саиплери яхшыджа тюшюнип, огют алсынлар, дие инсанларгъа (ёлланылгъан) бир бильдирювдир.

15. эль-ХИДЖР

Хиджр суреси 99 ает олуп, 87-си Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Хиджр бир ер адыдыр. 80-84-нджи аетлерде Хиджрдэн баас этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Лям. Раа. Булар Китапнынъ ве ап-ачыкъ бир Къур'аннынъ аетлеридир.
2. Инкяр эткенлер заман-заман, кешке биз де мусльман олса эдик, дие арзу этерлер.
(Инкяр эткенлернинъ заман-заман бу арзуны ташыгъанларына бакъмадан, кене де иман этмегенлери себепли, оларнынъ дюнья менфаатларына авесли олулары, феналыкъ ве инкярджылыкъларынен шартлангъанларындандыр. Аеттен къфирлернинъ ахиретте: «Кешке дюньяда олгъанда иман эткен олса эдик!» дие кедерленеджеклери де анълашыла билер).
3. Оларны быракъ; ашасынлар, эгленсинлер ве бош умют оларны эглендире турсын. (Фена нетиджени) якъында биледжеклер!
4. Эляк эткен ич бир улькемиз ёкъ ки, акъкъында (биздже) билинген бир язы олмасын.
(Истер топрагъыны ерге батырмакъ ве истер халкъыны ёкъ этмек суретинен, я да башкъа афатларнен эляк этильген мемлекетлернинъ ич бири корь-коране, тесадюфий оларакъ эляк этильмедилер. Аллаһ тарафындан тайин ве такъдир этилип, левх-и махфузда язылгъан денъишимез, унутылмаз ве гъафлет этильмез бир языгъа коре эляк олгъандыр. Демек ки, девлет ве миллетлернинъ де, шахыслар киби, такъдир этильген белли омюрлери бар. Шахыслар догъгъаны, етишкени, къартайгъаны, ольгени киби, девлетлер де къурулып, инкишаф этер ве ниает Аллаһнынъ такъдир эткен куню

кельгенинен, йыкъылып, тарихке къарышырлар. Шахыслар киби, буларнынъ да базылары узун омюрли, базылары исе, къыскъа омюрли олур).

5. Ич бир миллет эджелининъ огюне кечалмаз ве оны кечиктиралмаз.
6. Дедилер ки: «Эй, озюне Къур'ан эндирильген (Мухаммед!) Сен мытлакъа бир меджнунсынъ!»
7. «Эгер догъру сёйлегенлерден олсанъ эди, бизге мелеклерни кетирмели эдинъ». *(Эвельки араплар шаирнинъ джинден ильхам алгъанына инана эдилер. Ресулуллах нефасет нокътаи назарындан, шишден ве эдебий несирден даа усьтюн бир Китап кетиргени ичюн, онъа «Меджнун шаир» дедилер).*
8. Биз мелеклерни анджакъ хакъ иле эндирирмиз. О заман оларгъа мухлет берильмез.
9. Къур'анны кесен-кес биз эндирдик; эльбетте оны биз къорчалайджакъмыз. *(Бу ает ачыкъ косьтермекте ки, Къур'ан-ы Керим Аллахнынъ къорчалавы алтындадыр ве гъайып олмадан, энъ уфакъ бир бозулугъа огърамадан, къыяметке къадар аслыны муафаза этеджектир).*
10. Ант олсун, сенден эвельки миллетлерге де эльчилер ёлладыкъ.
11. Оларгъа бир пейгъамбер кельгенинен, аман онынънен алай эте эдилер.
12. Иште, бойледже, биз оны, (инкярджылыкъны) сучлыларнынъ къальплерине сокъармыз.
13. Эвелькилернинъ башына кельгенлерден дерс алувлары керексе де, олар аля бунъа (Къур'ангъа) инанмайлар.
- 14-15. Оларгъа коктен бир къапу ачсакъ да, о ерден юкъары чыкъсалар, кене де: «Козълермиз боянды, даа догърусы, бизге ырым япылгъандыр», дерлер.
16. Ант олсун, биз кокте бир такъым бурджлар яраттыкъ ве сейир эткенлер ичюн оны сюследик. *(Бурдж – аслында юксек кошк демектир. Кок юзюнде хусусий бир шекильде топлангъан бир такъым йылдызлар топуна да бу манада бурдж денилир. Булардан мешурлары он эки дане олмакънен берабер, ает-и керимеде «Буруудж» келимеси беллисиз ве чокълукъ оларакъ зикр этильгенине коре, кок юзюнде даа кешф этильмеген бир чокъ йылдыз топларынынъ барлыгъына ишарет этиле).*
17. Оларны ташборан япылгъан (къувулгъан) эр шейтандан къорчаладыкъ.
18. Анджакъ, гизлиден динълеген истисна. Онынъ да пешине ачыкъ бир алев стуны (учар йылдыз) тюшкендир.
19. Ерни кенъ яйдыкъ, о ерде къавий дагълар ерлештирдик, кене о ерде микъдары ве ольчюси белли шейлер осьтюрдик.
20. О ерде эм сиз ичюн, эм де рызыкълары сизге аит олмагъанлар ичюн (керекли) кечинюв васталары яраттыкъ.
21. Эр шейнинъ хазинелери ялынъыз бизим янымыздадыр. Биз оны, анджакъ белли бир ольчюнен эндирирмиз.
22. Биз рузгярларны ашлайыджы оларакъ ёлладыкъ ве коктен бир сув эндирдик де, онынънен сув итияджынъызны къаршыладыкъ. (Биз буларны япмаса эдик) сиз оны (етерли) сувны топлап оламаз эдинъиз. *(Аетте рузгярнынъ бир ашлайыджы оларакъ ёлланылгъаны ифаде этильмекте ки, бугунъ илим ягъмурнынъ ягъувында рузгярнынъ буюк роль ойнагъаныны, айны заманда, экинлер усьтюнден эскенде оларнынъ эркек урлукъларыны ыргъачы урлукъларнынъ узерине*

къондурмакънен, оларны ашлагъаныны исбат этмекте. Бу аетте айрыджа коктен энген сувларнынъ ер къатламларында топлангъаны ве бу ерлерден инсанлыкънынъ итияджы къаршылангъаны ифаде этильмекте).

23. Шубесиз, биз тирильтир ве биз ольдюримиз! Ве эр шейге биз варис олурмыз.
24. Ант олсун, биз сизден эвель келип кечкенлерни де билирмиз, кери къалгъанларны да билирмиз.
25. Шубесиз, Раббинъ оларны (къыяметте) топлайджакъ. Чюнки, О, хакиmdir, алимдир.
26. Ант олсун, биз инсанны (пишкен) къуру бир чамурдан, шекилленген къара балчыкътан яраттыкъ.
27. Джинлерни де, даа эвель, зээрли атештен яраткъан эдик.
28. О вакъытта, Раббинъ мелеклерге деген эди ки: «Къуп-къуру бир чамурдан, шекилленген къара балчыкътан бир инсан яратаджагъым».
29. «Онъа шекиль берген ве онъа рухумдан уфлеген вакътымда, сиз аман онынъ ичюн седждеге къапанынъ!»
30. Мелеклернинъ эписи де аман седжде эттилер.
31. Факъат Иблис истисна! О седжде эткенлернен берабер олмакътан къачынды.
32. (Аллаһ:) Эй, Иблис! Седжде эткенлернен берабер олмаювынънынъ себеби недир? деди.
33. (Иблис:) Мен къуру бир чамурдан, шекилленген къара балчыкътан яраткъан бир инсанынъа седжде этеджек дегилим, деди.
34. Аллаһ бойле буюрды: Ойле исе, о ерден чыкъ. Артыкъ къувылдынъ!
35. Муакъкакъ ки, къыямет кунюне къадар лянет сенинъ узеринъе оладжакъ!
36. (Иблис:) Раббим! Ойле исе, (барлыкъларнынъ) текрар тириледжек кунюне къадар манъа мухлет бер, деди.
- 37-38. Аллаһ: Сен белли бир вакъыткъа къадар озълерине мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
39. (Иблис) деди ки: Раббим! Мени ёлдан аздырувынъа къаршылыкъ, мен де ер юзюнде оларгъа (гунахларны) сюслейджем ве оларнынъ эписини мытлакъа ёлдан аздыраджам!
40. Анджакъ, олардан ихляслы къулларынъ истисна.
41. (Аллаһ) бойле буюрды: «Иште, манъа баргъан дос-догъру ёл будыр».
42. «Шубесиз, къулларым узеринде сенинъ бир акиметинъ ёкътыр. Анджакъ, ёлдан азгъанлардан санъа уйгъанлар истисна».
43. Муакъкакъ джеэннем оларнынъ эписине ваде олунгъан ердир.
44. Джеэннемнинъ еди къапусы бардыр. Олардан эр къапу ичюн бирер топлулыкъ айырылгъандыр.

(Джеэннемнинъ еди къапусы – базы тефсирлерге коре, еди табакъадыр. «Джюз'ун макъсуум» да, о къапулардан киререк, ерлерини аладжакълардыр. Базы риваетлерге коре, бу табакълардан биринджиси Хаавие – гунахяр му'минлер ичюн, экинджиси Сакъар – еудийлер ичюн, учюнджиси Са'иir – христианлар ичюн, дёртюнджиси Джахиим – Саабие ичюн, бешинджиси Лезаа – атешперестлер ичюн, алтындыжысы Хутаме – путперестлер ичюн ве нек чокъ адларнен анъылгъан единджиси мунафыкълар ичюндир).

45. (Аллаһнынъ азабындан къоркъуп, рахметине сыгъынган) такъва саиплери мытлакъа дженнетлерде ве чокъракъ башларында оладжакълар.
46. «О ерге эминликнен ве селяметнен киринъ», (денилир оларгъа).
47. Биз оларнынъ гонъюллериндеки кинни сёкюп аттыкъ; олар артыкъ кошклер узеринде къаршы-къаршыгъа отургъан къардашлар оладжакълар.
(Аллаһ Таала дюнъяда бир-биринден ынджынган ве бир-бирине кин беслеген му'минлернинъ къальплеринден о кинни чыкъараджакъ ве му'минлер, къардаш оларакъ субет этеджеклер).
48. Оларгъа о ерде ич бир ёргъунлыкъ кельмейджек ве олар о ерден чыкъарылмайджакълар.
49. (Ресулым!) Къуллерыма меним чокъ багъышлайыджы ве пек мерхаметли олгъанымны хабер бер.
50. Меним азабымнынъ элем бериджи бир азап олгъаныны да бильдир.
51. Оларгъа Ибрахимнинъ мусафирлеринден (мелеклерден) де хабер бер.
52. Онынъ янына кирген вакъытларында «Селям» дедилер. (Ибрахим:) Биз сизден чекинемиз, деди.
53. Дедилер ки: Къоркъма; биз санъа бильгили бир огъул мужделемектемиз.
54. (Ибрахим:) Манъа ихтиярлыкъ кельгенине рагъмен, мени мужделемектесизми? Мени не иле мужделейсингиз? деди.
55. Санъа акъыкътны мужделедик, сакъын уютсизликке тюшкенлерден олма! дедилер.
56. (Ибрахим) деди ки: Раббининъ рахметинден сапыкълардан башкъа ким уют кесер?
57. «Эй, эльчилер! (Башкъа) не ишингиз бар?» деди.
(Аз.Ибрахим оларнынъ Аллаһ тарафындан ёлланылган мелеклер олгъанларыны анълагъанынен, бойле бир мелек джемаатынынъ садеже бир мужде ичюн кельмегенини, даа башкъа муим вазифелери де ола биледжегини тахмин этерек, бу суальни берди).
58. Дедилер ки: «Биз сучлы бир топлумгъа (оларны эляк этмеге) ёлланылдыкъ».
59. «Анджакъ, Луут аилеси истисна. Оларнынъ эписини къуртараджакъмыз».
60. (Факъат Луутнынъ) къадыны истисна; биз онынъ кери къалгъанлардан олувыны такъдир эттик».
- 61-62. Эльчилер Луут аилесине кельгенде, Луут оларгъа: «Акъыкътен, сиз танылмагъан кимселерсингиз», деди.
63. Дедилер ки: «Аксине, биз санъа оларнынъ шубе эткен шейлерини (азапны ве элякетни) кетирдик.
64. Санъа акъыкътны кетирдик; биз акъыкътен догъру сёйлейиджилермиз.
65. Гедженинъ бир къысмында аиле азаларыннынъ ёлгъа чыкъар, сен де артларындан юр. Сизден ич кимсе сакъын чевирилип де, артына бакъмасын, истенильген ерге кетинъ.
66. Онъа (Лууткъа) шу укмимизни вахий этик: «Сабагъа чыкъар экенлер, мытлакъа оларнынъ арды кесильген оладжакъ».
67. Шеэр халкъы, бир-бирилерини хайырлап, (мелеклернинъ янына) кельдилер.
(Чюнки, йигитлер суретинде кельген мелеклер оларнынъ гомосексуалликтен догъган фена истеклерини уяндыргъан эди).

- 68-69. (Луут) оларгъа: «Булар меним мусафиримдир. Сакъын мени утандырманъ; Аллаһтан къоркъунъ; мени резиль этменъ!» деди
70. «Биз сени эль-алемнинъ ишине къарышувдан мен этмеген эдикми?» дедилер.
71. (Луут:) Иште, къызларым! (Тюшюнгенлеринъизни япаджакъ исенъиз (оларнен эвленинъ), деди.
72. (Ресулым!) Аятнынъ акъкъы ичюн олар саргъошлыкълары ичинде боджалай эдилер.
73. Кунеш догъгъанда оларны о къоркъунч сес якъалады.
74. Бойледже, улькелерининъ усътюни астына чевирдик. Усътлерине де балчыкътан пиширильген ташлар ягъдырдыкъ.
(Луут къавмы гомосексуаллик киби фена бир гунахны ишлегенлери ичюн, Аллаһ Таала оларгъа эвеля къоркъунч бир сес дуюргъан, сонъра мемлекетлерининъ астыны усътюне чевирген, даа сонъунда узерлерине таш ягъдыргъан ки, бир миллетнинъ ёкъ олуп, тарих санасындан силинменси ичюн бундан даа шиддетли фелякет оламаз).
75. Иште, бунда ибрет алгъанлар ичюн, ишаретлер бардыр.
76. Олар аля козылер огюнде тургъан бир ёл узериндедилер.
77. Акъикъатен, бунда иман эткенлер ичюн бир ибрет бардыр.
78. Эйке халкъы да керчектен залым эди.
(Аетте анъылгъан Эйке сыкъ орманлыкъ демектыр. Шуайб пейгъамбер ве къавмы отургъан ульке орманлыкъ олгъаны ичюн оларгъа Эйке халкъы денильген).
79. Биз олардан да интикъам алдыкъ. Экиси де (Эйке ве Медйен) ачыкъ бир ёл узериндедилер.
80. Ант олсун, Хиджр халкъы да пейгъамберлерни яланлагъан эдилер.
(Хиджр Салих пейгъамбернинъ къавмы яшагъан больгенинъ адыдыр. Бу ерде яшагъан халкъ Семууд къавмы дие анъылгъан).
81. Биз оларгъа муджизелеримизни берген эдик; факъат олардан юз чевирген эдилер.
82. Олар дагъларда (къаялардан) эминлик ичинде къаладжакъ эвлер оя эдилер.
83. Оларны да сабагъа чыкъкъанларында о кърокъунч сес якъалады.
84. Къазанаяткъан шейлери олардан ич бир зарарны узакълаштырмады.
85. Биз коклерни, ерни ве экисининъ арасындакилерни, анджакъ хакъ иле яраттыкъ. О саат (къыямет) мытлакъа келеджек. Шимдилик оларгъа гузель муамеле эт.
86. Шубесиз, Раббинъ хакъкъы иле яратыджы, пек яхшы билиджидир.
87. Ант олсун ки, биз санъа текрарлангъан еди аетни ве юдже Къур'анны бердик.
(Ресуллахтан ривает этильген бир хадиске коре, бу еди ает намазларнынъ эр режатында текрар этильген Фаатиһа суресидир).
88. Сакъын олардан базы сыныфларгъа берген дюнья малымызгъа козь тикме, олардан толайы гъам чекме ве му'минлерге алчакъгонюлли ол.
89. Де ки: Шубесиз, мен ап-ачыкъ бир тенбиджийим.
90. Акъикъатен, биз (Къур'анны) къысымларгъа айыргъанларгъа азапны эндиргендирмиз.
91. Олар Къур'анны болюп айыргъанлардыр.
(Къур'анны болюп айыргъанлар, онынъ бир къысмыны къабул этип, бир къысмыны ред этиджилердир. Я да Къур'ангъа шиир, фал ве масал дегенлердир).

- 92-93. Раббинъ акъкъы ичюн мытлакъа оларнынъ эписини, япкъаларынынъ себебинден, соргъугъа чекеджекмиз.
94. Санъа эмир олунгъанны ачыкъча сёйле ве ортакъ къошкъанлардан юзь чевир!
(Бу аетлерде де корюльгени киби, Къур'ан-ы Керимнинъ бир къысмына инанып, бир къысмына инанмагъанлардан Аллаһ «мушириклер» дие, сёз эте. Бакъара суресининъ 85-нджи аетинде Къур'аннынъ бир къысмына инанып, бир къысмына инанмагъанларнынъ джезасы дюньяда резиллик, ахиретте де энъ шиддетли азап бильдириле. Нисаа суресининъ 150 ве 151-нджи аетлеринде исе, Аллаһнен пейгъамберлерни бир-биринден айыргъан ве «Бир къысмына инанырмыз, бир къысмына да инанмаммыз», дегенлернинъ акъыкъый манада къафир олгъанларына дикъкъат чекиле).
95. (Сеннен) алай эткенлерге къаршы биз санъа етерлимиз.
96. Олар Аллаһнен берабер башкъа бир танърыгъа табынгъанлардыр. (Кимнинъ догъру олгъаныны) якъында биледжеклер!
97. Оларнынъ сёйлеген шейлери себебинден, сенинъ джанынъ сыкъылгъаныны, ант олсун, бильмектемиз.
98. Сен шимди Раббинъни хамд иле тесбих эт ве седжде эткенлерден ол!
99. Ве санъа якъыйн (олюм) кельгенге къадар, Раббинъе ибадет эт!

16. эн-НАһЛЬ

Наһль суреси 128 ает олуп, сонъки учь аети Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 68-нджи аетте балкъурттан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Аллаһнынъ эври кельгендир. Артыкъ оны истемекте аджеле этмень. Аллаһ оларнынъ къошкъан ортакъларындан узакъ ве юджедир.
2. Аллаһ кенди эвринен мелеклерни, къулларындан истеген кимсесине вахий иле: «Менден башкъа танъры олмагъанына даир (къуларымны) тенбиеленъ ве менден кърокъунъ», дие ёллар.
3. (Аллаһ) коклерни ве ерни хакъ иле яратты. О, къошкъан ортакъларындан узакътыр.
4. О, инсанны бир тамчы сувдан яратты. Факъат бакъарсынъ ки, (инсан) Раббине ап-ачыкъ бир душман ола къалгъан.
5. Айванларны да О яратты. Оларда сиз ичюн ысытыджы (шейлер) ве бир чокъ файдалар бардыр. Олардан бир къысмыны да ашарсынъыз.
6. Сиз ичюн олардан айрыджа акъшамлейин кетиргенде, сабелейин айдагъанда бир гузеллик (бир зевкъ) бар.
7. Бу айванлар сизинъ агъырлыкъларынъызны, анджакъ кучъликлерге къатланаракъ, барабиледжек бир мемлекетинъизге ташырлар. Шубесиз, Раббинъиз чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.
8. Атларны, къатырларны ве эшеклерни минювинъиз ве (козьлерге) зийнет олсун, дие (яратты). Аллаһ шу анда сиз билип оламиджакъ даа нидже (накълиет васталарыны)

яратыр.

(Бойледже, бу аетлерден де анълашылгъанына коре, эскиден инсанлар ташымакъ вастасы оларакъ, ялынъыз айван кучюнден файдалангъанлары алда, вакъты иле ве хусусен сонъки асырда накълият васталары сур'аты ве чешитлиги джеэтинден, акъылларны шашыраджакъ дереджеде инкишаф этти. Иште, юкъарыдаки аетнинъ манасындаки ифаде иле бу илерилевлерге ишарет этиле. Бу исе, Аллаһнынъ инсанларгъа энъ буюк бахшышларындан биридир).

9. Ёлнынъ догърусы Аллаһнынъдыр. Ёлнынъ къыйышы да бар. Аллаһ истесе эди, эпинъизни догъру ёлгъа къавуштырыр эди.
10. Коктен сувны эндирген Одыр. Ондан эм сизге ичеджегинъиз бар, эм де айванларынъызны отлатаджакъ экинлер.
11. (Аллаһ) сув саесинде сиз ичюн экинлер, зейтунлар, хурмалар, юзюмлер ве дигер мейваларнынъ эписинден етиштирир. Иште, буларда тюшюнген бир топлум ичюн буюк бир ибрет бардыр.
12. О, геджени, кунъдюзни, кунешни ве айны сизинъ хизметинъизге берди. Ёылдызлар да Аллаһнынъ эмринен арекет этелер. Шубесиз ки, буларда акълыны ишлеткенлер ичюн пек чокъ делиллер бардыр.
13. Ер юзюнде сиз ичюн чешит ренкли яраттыкъларында, огют алгъан бир топлум ичюн, акъикъий бир ибрет бардыр.
14. Ичинден тазе эт (балыкъ) ашаманъыз ве такъаджакъ бир сюс (эшьясы) чыкъарувынъыз ичюн денъизни эмринъизге берген Одыр. Гемилернинъ денъизде (сувларны) яра-яра юргенлерини коръмектесинъ. (Бутюн булар) Онынъ лютфини къыдырувынъыз ве ниметине шукюр этиювинъиз ичюндир.
15. Сизни сарсмамасы ичюн ер юзюнде къавий дагъларны, ёлунъызны тапувынъыз ичюн де ирмакъларны ве ёлларны яратты.
16. Даа нидже аляметлер (яратты). Олар йылдызларнен де ёлларыны догърултырлар.
17. О алда, яраткъан (Аллаһ) яратмагъан (путлар) киби олурмы? Аля тюшюнмейсинъизми?
18. Аллаһнынъ ниметини саймагъа къалкъсанъыз, оны саялмазсынъыз. Акъикъатен, Аллаһ чокъ багышлайыджы, пек мерхаметлидир.
(Суренинъ башындан бу ерге къадар сыралангъан аетлернинъ чокъусы инсанны этрафны саргъан табиий барлыкъ ве вакъиалар узеринде тюшюнмеге, тедкъикъ этмеге ве сырларыны бильмеге чагъыра, бойледже, бир тарафтан, бу алемде хызметине такъдим этильген бу барлыкъ ве вакъиалар акъкъында даа чокъ бильгилерге саип олуп, булар береджек имкян ве ниметлерден энъ гузель шекильде файдаланмагъа тешивикъ эте. Бу, инсаннынъ дюньявий инкишафы ичюн кереклидир; дигер тарафтан, къинаттаки инджеликлерни, аельхусус варлыкъларны мумкюн олгъаны къадар мушааде этмек ёлунен, бу низамнынъ яратыджысы олгъан Улу Аллаһнынъ барлыгъыны ве къудретининъ сынъырсызлыгъыны сезмеге, бойледже, кучлю бир имангъа саип олмагъа рухландыра. Бу да инсаннынъ ахирет ферахы ичюн керек).
19. Аллаһ гизлегенинъизни де, ашкяр эткенинъизни де билир.
20. Аллаһны быракъып да, табынгъанлары (путлар) ич бир шей яраталмазлар. Чюнки, олар озьлери яратылгъанлардыр.
21. Олар тирилер дегиль, олюлердир. Не заман тирильтиледжеклерини де бильмезлер.

22. Иляхынъыз тек бир Танърыдыр. Факъат ахиретке инанмангъанлар бар я, оларнынъ къальплери инкярджы, озьлери де кибрленген кимселердир.
23. Ич шубесиз, Аллаһ оларнынъ гизлейджеклерини де, ашкяр этеджеклерини де билир. О, буюклик таслагъанларны асла севмез.
24. Оларгъа: Раббинъыз не эндири? денильген вакъытта: «Эвелькилернинъ масалларыны», дерлер.
25. Къыямет кунюнде озь гунахларыны там оларакъ ташымалары ве бильгисизликнен саптырмакъта олгъан кимселернынъ гунахларындан да бир къысмыны юкленювлери ичюн (ойле дерлер). Бакъ ки, юкленеджек шейлери не фенадыр?
(Зира, сапкъан иле саптыртгъан ортакътыр; бири о бирини саптыргъан, о бири де онынъ саптырувына боюн эгген. Ойле исе, гунахны экиси берабер юкленеджеклер. «Сапымакънынъ бильгисизликнен олувы» сапымылгъангъа аит бир кейфиедир. Яни уйгъан ёлларынынъ сапыкълыкъ олгъаныны бильмейип сапкъандырлар, демектир. Бу да янгъыз башына эйи ниетнинъ етерли олмагъаныны, ихляснен берабер, догърунынъ исбаты ичюн гъайрет сарф этювнинъ керек олгъаныны косьтере).
26. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерге) ийле япкъан эдилер. Сонъунда Аллаһ да оларнынъ биналарыны темеллеринден сёкти, усълтериндеки таван да тепелерине чёкти. Бу азап оларгъа фаркъ этип оламагъан бир ерден кельген эди.
27. Сонъра къыямет кунюнде (Аллаһ), оларны резиль этер ве дер ки: «Олар акъкъында (му'минлерге) душман кесильген ортакъларым не ерде?» Озьлерине илим берильгенлер дерлер ки: «Шубесиз, бугунъ резиллик ве феналыкъ къафирлергедир».
28. Озьлерине акъсызлыкъ этер экенлер, мелеклер джанларыны алгъан кимселер: Биз ич бир феналыкъ япмай эдик, диерек теслим олулар. (Мелеклер оларгъа бойле дерлер:) «Ёкъ, Аллаһ сизинъ япкъанларнъызны, эльбетте чокъ яхшы билиджидир».
29. «О алда, ичинде эбедий къаладжагъынъыз джеэннемнинъ къапуларындан киринъ! Кибирленгенлернинъ ерлери не фенадыр!»
(Аллаһ Таала суренинъ башындан бу ерге къадар озюнинъ барлыгъына ве бирлигине, ибадетке ляйыкъ олгъанына даир бир чокъ делиль сыралагъандан сонъ, инанмагъанларнынъ вазиедлерини ве нетиджеде бараджакъ ерлери ве бу ерлернинъ феналыгъыны бильдире. Бунъа къаршылыкъ бундан сонъки аетлерде де иман эткенлернинъ вазиедлери ве бараджакъ ерлерининъ эйилиги ве гузеллиги анълатыладжакъ).
30. (Феналыкълардан) сакъынгъанларгъа: Раббинъыз не эндири? денильгенде: «Хайыр (эндири)», дерлер. Бу дюньяда гузель даврангъанларга гузель мукъфат бар. Ахирет юрту исе, даа хайырлыдыр. Такъва саиплерининъ юрту керчектен гузельдир!
(Базы тефсирлерге коре, хадж мевсумынде арап байлары Меккеге эйетлер ёллайракъ, Аз.Мухаммед акъкъында малюмат топлай эдилер. Бир эйет месули кельген вакъытта муширликлер онъа мани олмакъ истеген ве артына къайтувыны эмир эткенлер. Айрыджа: «Онынънен корюшмеменъ сен ичюн даа хайырлы олу», дегенлер. О да: «Эгер мен Мухаммед акъкъында бильги алмадан, къавмыма къайтсам, чокъ фена бир темсильджи олурым», деген, Аллаһ Ресулынынъ аркъадашларындан онынъ алыны сорагъан эди. Олар да: «О бизге хайыр кетирген», дие джевап берген эдилер. Ает бу вакъиагъа аиттир).

31. Киреджеклер (о юрт) земинден ирмакълар акъкъан Адн дженнетлеридир. Олар ичюн о ерде озьлерине истеген эр шей бардыр. Иште, Аллаһ такъва саиплерини бойле мукъфатландырыр.
32. (Олар) мелеклернинъ: «Сизге селям олсун. Япкъан (яхшы) ишлеринъизге къаршылыкъ дженнетке киринъ», диерек, тер-темиз оларакъ джанларыны алгъан кимселеридир.
33. (Кяфирлер) озьлерине мелеклернинъ келювинден я да Рабблер (эмрининъ келювинден башкъа бир шей беклейлерми? Олардан эвелькелер де бойле япкъан эдилер. Аллаһ оларгъа зулум этмедди. Факъат олар озьлерине зулум эте эдилер.
34. Сонъунда япкъанларынынъ джезасы оларгъа кельди ве алай этеяткъан шейлери оларнынъ чевресини сарып алды.
35. Ортакъ къошкъанлар дедилер ки: «Аллаһ истесе эди, не биз, не де бабаларымыз ондан башкъасына табыныр эдик. Онынъ эмри олмадан, ич бир шейни де арам япмаз эдик». Олардан эвелькилер де бойле япкъан эдилер. Пейгъамберлернинъ узерине ап-ачыкъ теблигъден башкъа бир вазифе тюшерми!
36. Ант ослун ки, биз: «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ ве Таагъуттан сакъынынъ», дие (эмир этювлери ичюн) эр умметке бир пейгъамбер ёлладыкъ. Аллаһ олардан бир къысмыны догъру ёлгъа къавуштырды. Олардан бир къысмы да сапыкълыкъны хакъ этти. Ер юзюнде кезинъ де, корюнъ, инкяр эткенлернинъ сонъу насыл олгъан!
(Таагъут ичюн Нисаа суреси, 60-нджи аетке бакъ).
37. (Ресулым!) Сен оларнынъ хидаетке иришювлерине чокъ гъайрет косьтерсенъ де, биль ки, Аллаһ саптыргъан кимсени (истемесе) хидаетке ириштирмез. Оларнынъ ярдымджылары ёкътыр.
38. Олар: «Аллаһ, ольген бир кимсени тирильтмез», дие бар кучьлеринен Аллаһкъа ант ичтилер. Аксине, бу Онынъ шахсен озюне керчек бир вадесидир. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмез.
39. Акъкъында ихтиляф эткен шейни оларгъа анълатуву ве кяфир олгъанларнынъ да озьлерининъ яланджылар олгъанларыны билювлери ичюн (Аллаһ оларны тирильтеджек).
40. Биз бир шейнинъ олувыны истеген вакътымызда онъа (сёйлейджек) сёзюмиз садедже «Ол» деювимиздир. Аман ола къояр.
41. Зулумгъа огърагъан сонъ, Аллаһ ёлунда иджрет эткенлерге кельгенде, оларны дюньяда гузель бир шекильде ерлештиреджекмиз. Эгер бильселер, ахиретнинъ мукъфаты, эльбетте даа буюктир.
42. (Олар) садедже Рабблерине тевеккюль этерек, сабыр эткенлердир.
(Бу эки аетте бильдирильгенлер, башында Ресулуллах (а.с.) олмакъ узьре, Къурейшининъ зулмы себебинден иджерт эткен мусульманлардыр. Акъикъатен, бу мухаджир мусульманлар юртларыны терк этювнинъ берген кечиджи къыйынлыкъларындан къуртулгъан сонъ, юдже Пейгъамбернинъ реберлигинде, дин ве дюнья аяты нокътаи назарындан, тертипли, узурлы ве къыска заманда куфюр тарафыны енъеджек къадар кучлю бир топлум мейдангъа кетиргенлер).
43. Сенден эвель де, озьлерине вахий эттигимиз кишилерден башкъасыны пейгъамбер оларакъ ёлламадыкъ. Эгер бильмей исенъиз, бильгенлерден соранъ.

44. Ап-ачыкъ муджизелер ве китапларнен (ёлланылдылар). Инсанларгъа озьлерине эндирилъгенни анълатувынъ ичюн ве тюшюнип анъласынлар дие, санъа да бу Къур'анны эндирдик.
- 45-46. Яманлыкъ тузакъларыны къургъанлар Аллаһ озьлерини ерге батырмайджагъындан я да озьлерине бильмейджек бир ерден азапнынъ кельмейджегинден, я да олар кезип долашкъанда Аллаһ оларны якъалап оламайджагъындан эмин олдулармы? Олар (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегиллер.
47. Ёкъса, Аллаһ оларны яваш-яваш тюкетерек джезанландырмайджагъындан (эмин олдулармы)? Шубесиз, Раббинъ чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.
48. Аллаһнынъ яраткъан эр анги бир шейини коръмедилерми? Онынъ кольгелери кучюлерек ве Аллаһкъа седжде этерек, сагъгъа-солгъа салланыр.
(Яни кольгеси булунгъан эшьянынъ кольгелери биле, саиплерининъ укминде дегиль, Аллаһнынъ эмири алтындадыр. Сауби не къадар огърашса-огърашсын, кольге Аллаһ Таалаянынъ эмири ве такъдири ёнелишинде ышыкънынъ кельген нокътасына терс истикъаметке тюшер ве онынъ денъишювини такъип этер. Айны заманда, кольге ышыкънынъ бир эсери дегильдир, ялынъыз Аллаһнынъ бир къанунынъ керегидир. Толайсынен, эшьянынъ кольгелеринде биле, укъом ве тасарруф Аллаһнынъдыр).
49. Коклерде булунгъанлар, ердеки джанлылар ве бутюн мелеклер, буюклик тасламадан, Аллаһкъа седжде этерлер.
50. Олар усътлериндеки Рабблеринден къоркъар ве озьлерине не эмир олунса, оны япарлар.
51. Аллаһ буюрды ки: Эки танъры эдинмень! О ялынъыз бир танърыдыр. О алда ялынъыз менден къоркъунъ!
52. Коклерде ве ерде не бар исе, Онынъдыр. Дин де ялынъыз Онынъдыр. О алда, Аллаһтан башкъасындан къоркъасынъызмы?
53. Нимет оларакъ сизге берильген не бар исе, Аллаһтандыр. Сонъ, сизге бир зарар токъунгъан вакъытта да, ялынъыз Онъа ялварырсынъыз.
54. Сонра да, сизден о зарарны кеткизгинде, аранъыздан бир топу аман Рабблерине ортакъ къошарлар.
55. Озьлерине бергенлермизге къаршылыкъ нанкорълик этювлери ичюн (ойле япарлар). О алда, бир муддет даа файдаланынъ; факъат якъында акъикъатны биледжексинъиз.
56. Бир де озьлерине рызыкъ оларакъ бергенлеримизден, маиетини бильмеген шейлерине (путларгъа) пай айырмакъталар. Аллаһкъа ант олсун ки, ифтира этеяткъан шейлеринъизден мытлакъа соргъугъа чекиледжексинъиз!
(Ислямдан эвель базы араплар экинлеринден ве айванларындан бир къысмыны Аллаһнен путлары арасында болюштире ве: «Бу Аллаһнынъ пайы, бу да танърыларымызнынъ пайы», дей эдилер. Аллаһ ичюн айыргъанларыны мусафирлерге ве факъырларгъа арджлай, танърылары ичюн айыргъанларыны да оларнынъ узурунда япыладжакъ мерасим ве башкъа шейлерге арджлай эдилер. Юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле).
57. Олар къызларнынъ Аллаһкъа айт олгъаныны идда этелер. Аллаһ бундан узакътыр. Бегенгенлери де (огълан балалар) озьлерининъ ола.
(Хузаа'а ве Кинаане къабилелери: «Мелеклер Аллаһнынъ къызлары», дей эдилер. Албуки, озьлери къыз балаларыны тирилейин топракъкъа коме эдилер. Ашагъыдаки аетлер оларнынъ къыз балаларына нисбетен якъанларыны тасвир эте).

58. Олардан бирине къыз мужделенген вакъытта, опыкеленерек, юзю къап-къара кесилир.
59. Озюне берильген мужденинъ феналыгъындан толайы, къавмындан гизленир. Оны ашшалыкъ дуйгусы ичинде янынъда тутсынмы, ёкъса, топракъкъа комсинми! Бакъынъ ки, берген укюмлери не къадар фена!
60. Фена сыфат ахиретке инанмагъанлар ичюндир. Энъ юдже сыфатлар исе, Аллаһкъа айттир. Чюнки, О, эр шейден усьтюн ве икмет саибидир.
61. Эгер Аллаһ инсанларны, зулумларынынъ себебинден, джезалайджакъ олса эди, ер юзюнде ич бир жанлы къалдырмаз эди. Факъат оларны бельгиленген бир муддетке къадар кечиктире. Эджеллери кельген вакъытта, олар не бир саат кери къала билир, не де огге кече билирлер.
62. Озьлерининъ ошларына кетмеген шейлерни Аллаһкъа аит этелер. Энъ гузель нетидженинъ озьлерининъки олгъаныны анълаткъан тиллери де яланнынъ орнегини бере. Ич шубесиз, олар ичюн садедже атеш бардыр ве олар (атешке) атыладжакълар.
63. Аллаһкъа ант олсун, сенден эвельки умметлерге де (пейгъамберлер) ёллагъанмыз. Факъат шейтан оларгъа ишлерини сюсю косьтерди де (иман этмедилер). Иште, о бугунь оларнынъ велисидир. Ве олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
64. Биз бу китапны санъа, умумен, акъкъында ихтиляфкъа тюшкен шейлерини инсанларгъа анълатырсынъ ве иман эткен бир топлумгъа да хидает ве рахмет олсун, дие эндирдик.
65. Аллаһ коктен бир сув эндирди ве онынънен ер юзюни олюминден сонъ тирильтти. Шубесиз ки, бунда динълеген топлум ичюн бир ибрет бардыр.
66. Шубесиз, сиз ичюн айванларда да буюк бир ибрет бардыр. Зира, сизге оларнынъ къарынларындаки писликнен къан арасындан (кельген), ичкенлернинъ богъазындан къолайлыкънен кечкен халис бир сют ичирмектемиз.
67. Хурма ве юзюм киби мейвалардан эм ички, эм де гузель гъыдалар япарсынъыз. Иште, буларда да, акълыны ишлеткен кимселер ичюн, буюк бир ибрет бардыр.
(Аетте кечкен «секер» келимеси саргъошлыкъ берген шей, яни ички демектир. Бу ает Меккеде энгендир ки, о заман даа ички арам этильмеген эди. Бунынънен берабер, юкъарыдаки аетте ичкини «Гузель рызыкъ»тан айры зикр этилюви, Къур'ан-ы Керимнинъ та о вакъытта биле ичкини хош бир шей саймагъаныны косьтере. Бойледже, бир бакъышта, ичкининъ гузель бир рызыкъ олмагъанына бойле ишарет буюрулгъан. Бундан сонъ, сырасынен, ичкиде -базы корюниште файдаларнен берабер- буюк бир феналыкъ олгъаны (Бакъара, 215), саргъош оларакъ намаз къылувнынъ арам олгъаны (Нисаа, 43) ве ниаат, ички шейтаннынъ ишлеринден бир пислик олгъаны бильдирильген ве ички ичювни ясакълагъан (Мааиде, 90-91) аетлер кельген).
- 68-69. Раббинъ балкъурткъа: Дагълардан, тереклерден ве инсанларнынъ япкъан асмаларындан озюнге эвлер (къобалар) эдин. Сонъра мейваларнынъ эр биринден аша ве Раббининъ санъа къолайлаштыргъан яйылув ёлларына кир, дие ильхам этти. Оларнынъ къарынларындан ренклери чешитли бир шербет (бал) чыкъар ки, онда инсанлар ичюн шифа бардыр. Эльбетте, бунда тюшонген бир къавм ичюн буюк бир ибрет бар.
70. Сизни Аллаһ яратты; сонъра сизни вефат эттиреджек. Даа эвель, бильгили экенде, ич бир шейни бильмез алгъа кельсин, дие сизден базы кимселер омюрининъ энъ фена чагъына къадар яшатыладжакъ. Шубесиз ки, Аллаһ бильгилидир, къудретлидир.

71. Аллаһ киминъизге киминъизден даа бол рызыкъ берди. Бол рызыкъ берильгенлер рызыкъларыны эллери алтындакилерге берип де, бу хусуста озьлерини оларнен бир этмезлер. Вазьет бойле экен, Аллаһнынъ ниметини инкяр этелерми?
72. Аллаһ сизге озь нефислеринъизден чифтлер яратты, чифтлеринъизден де сиз ичюн огъулар ве торунлар яратты ве сизни темиз гыдаларнен рызыкъландырды. Олар аля батылгъа инанып, Аллаһнынъ ниметине нанкорълик этелерми?
73. (Мушриклер) Аллаһны быракъып да, озьлерине коклерде ве ерде олгъан рызыкътан ич бир шей берип оламагъан ве бунъа асла кучьлери етмеген шейлерге (путларгъа) табынмакъталар.
74. Аллаһкъа бир такъым бенъзегенлер иджат этмень. Чюнки, Аллаһ (эр шейни) билир, сиз исе билалмазсынъыз.
75. Аллаһ, ич бир шейге кучю етмеген, башкъасынынъ малы олгъан бир хызметкярнен къатымыздан озюне бердигимиз гузель рызыкътан гизли ве ашкяр оларакъ арджлагъан (урь) бир кимсени мисаль кетирир. Булар ич мусавий олурлармы? Догърусы, хамд Аллаһкъа айттир. Факъат оларнынъ чокъу (буны) бильмезлер.
(Аллаһ Таала бу аетте бир бенъзетюв якъан. Урриетине саип олмагъан хызметкярларнен гузель бир рызыкъ иле рызыкъландырылгъандан сонъ, оны факъыр ве ёкъсулларгъа арджлагъан урь ве зенгин кимселер бир олурмы? Эльбетте, булар бир оламазлар. Иште, бунынъ киби, Аллаһтан башкъасына табынгъанлар да, табынгъан шейлерининъ хызметкярлары вазьетиндедир. Ялынъыз Аллаһкъа ибадет эткен му'минлер исе, урь кимселердир. Олар Аллаһтан башкъа ич бир кучьнинъ къаршысында эгильмезлер. Эльбетте ки, бу эки топ да бир дегильдир).
76. Аллаһ шу эки кишини де мисаль кетире: Олардан бири тильсиз, ич бир шей беджерамаз ве эфендесининъ усътюнде бир юктир. Оны не ерге ёлласса, бир хайыр кетирмез. Шимди бу адамнен, догъру ёлда юререк, адалетни эмир эткен кимсе бир олурмы?
77. Коклернинъ ве ернинъ гъайбы Аллаһкъа айттир. Къыяметнинъ къопувы исе, козь ачып-юмгъан киби, я да аз бир вакъыттан ибареттир. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.
78. Сиз ич бир шей бильмегенинъизде, Аллаһ сизни аналарынъызнынъ къарнындан чыкъарды; шукюр этерсинъиз дие, сизге къулакълар, козьлер ве къальплер берди.
*(«Сиз ич бир шей бильмегенинъизде» ифадеси ичюн япылгъан изаатлар бар:
1. Сиз бабаларынъызнынъ сульбинде олгъан вакътынъызда, сизден алынгъан сёзни бильмегенинъизде.
2. Сиз ичюн укюм этильген яхшы я да яман такъдирни бильмегенинъизде.
3. Менфаатларынъызгъа олгъан шейлерни бильмегенинъизде).*
79. Кокнинъ бошлугъында эмирге боюн эгдирильген оларакъ учушкъан къушларны корьмедилерми? Оларны о ерде Аллаһтан башкъасы туталмаз. Шубесиз, бунда инангъан бир топлум ичюн ибретлер бардыр.
80. Аллаһ эвлеринъизны сиз ичюн бир узур ве сукюнет ери япты ве сиз ичюн тувар терилеринден, истер кочькен кунюнъизде, истер къонакъламакъ кунюнъизде къолайджа ташыйджакъ эвлеринъиз; юньлеринден, япавларындан ве къылларындан бир девирге къадар (файдаланаджагъынъыз) бир эв эшьясы ве бир тиджарет малы мейдангъа кетирди.
81. Аллаһ яраттыкъларындан сиз ичюн кольгелер япты, дагъларда да сиз ичюн къобалар яратты. Сизни сыджакътан къорчалайджакъ урбалар ве дженкте сизни къорчалайджакъ

зырхлар яратты. Иште, бойледже, Аллах мусульман олувынъыз ичюн узеринъызге ниметини тамамламакъта.

82. (Эй, Ресулым!) Кене де юзь чевирселер, артыкъ санъа тюшкени, анджакъ ачыкъ бир теблигъден ибареттир.
83. Олар Аллахнынъ ниметини билерлер (итираф этерлер). Сонъунда оны инкяр этерлер. Оларнынъ чокълары къяфирдир.
(Имам Суддийге коре, аетте зикр этильген «Аллахнынъ нимети» Аллах Ресулынынъ пейгъамберлигидир. Буны озьлерине косътерильген бу къадар муджизелернен таныгъанлары алда, инатлыкълары себебинден, кене де инкяр этерлер. Иште, олар Аллахнынъ адыны зикр эткен бу ве бунъа бенъзеген ниметлерни чокъ яхшы билер, атта оларнынъ Аллахтан олгъаныны да къабул этерлер. Лякин, ибадетке кельгенде, Аллахнынъ эмирлерини дегиль, озь фена нефислерининъ эмирлерини динълерлер. Бу ает илим ве акъыл саиби олмакънен, иман этмекнинъ айны шейлер олмагъаныны, иманнынъ эр шейден усътюнлигини ифаде эте).
84. Эр умметтен бир шаат ёллайджакъ кунюмиз, артыкъ не къяфир олгъанларгъа (узюр истгенелерине) изин берилир, не де оларнынъ узюр тилевлери истенилир.
85. О зулум эткенлер азапны корьгенлеринде, артыкъ олардан азап енгиллештирильмез, оларгъа мухлет де берильмез.
86. (Аллахкъа) ортакъ къошкъанлар, ортакъ къошкъан шейлерини корьген вакъытларында дерлер ки: «Раббимиз! Иште, булар сени быракъып да, табынъан ортакъларымыздыр». Олар да буларгъа: «Сиз мытлакъа яланджыларсынъыз», дие сёз атарлар.
87. О куню Аллахкъа теслим (байрагъыны) котерирлер ве уйдурайткъан шейлери олардан гъайып олуп кетер.
88. Инкяр этип де, (инсанларны) Аллах ёлундан четлештиргенлер бар я, иште, оларгъа япаяткъан бозгъунджылыкълары себебинден, азапларыны къат-къат арттыраджакъмыз.
89. О куню эр умметнинъ арасындан озьлерине бирер шаат ёллайджакъмыз. Сени де эписининъ узерине шаат оларакъ кетиреджекмиз. Айрыджа, бу Китапны да санъа эр шей ичюн бир анълатма, бир хидает ве рахмет менбасы ве мусульманлар ичюн бир мужде оларакъ эндирдик.
90. Муакъкъакъ ки, Аллах адалетни, яхшылыкъны, акърабагъа ярдым этмекни эмир этер, чиркин ишлерни, яманлыкъны ве адден ашувны да ясакълар. О, тюшюнип тутарсынъыз дие, сизге огют бермекте.
(Аллах Таала бу аетте дюнья низамыны темин эткен учь эсасны эмир этмекте; бунъа къаршылыкъ учь чиркин давранышыны да ясакълай. Эмир эткен эсаслар: Адалет, ихсан ве акърабагъа ярдымдыр. Ясакълары исе: Фухуш, арамлар ве зулумдыр. Адалет: Эр шейни там оларакъ ерине кетирмек, эр кесънинъ акъкъыны бермек ве ольчюли давранмакъ демектир. Ихсан: Эйилик этмек, хайыр япмакъ, багъышлавада булунмакъ ве эмир этильген шейни кереги киби ерине кетирмек демектир. Ибадетте ихсан: Аллахны корьген киби ибадет этмектир. Акърабагъа ярдым: Узакъ ве якъын акърабагъа эйилик этмек, итияджларыны къаршыламакъ ве оларгъа нисбетен эйи давранмакъ демектир. Фахшаа: Ялан, ифтира ве зина киби сёз я да фишльнен ишленген гунах ве чиркинликлердир.

Мунькер: Шериат ве акълы селимнинъ бегенмейип, фена къабул эткен иши ве давранышы демектир.

Багъй: Инсанларгъа нисбетен усътюнлик идда этип, оларны зулум ве баскъы алтында яшатмакъ демектир. Иште, Аллаһ Таала бу учъ фена шейни ясакълагъан).

91. Антлашув япкъан вакъытынъызда Аллаһнынъ ахтыны ерине кетиринъ ве Аллаһны узеринъызге шаат тутаракъ, пекиштирген сонъ, еминлерни бозманъ. Шубесиз, Аллаһ япаджакъ шейлеринъызни чокъ яхшы билир.
92. Бир топлум дигер бир топлумдан (сайыдан ве малдан) даа чокъ олгъаны ичюн, еминлеринъызни аранъызда бир фесат вастасы япаракъ, йиплигини къавий буккенден сонъ, чезип бозгъан (къадын) киби олманъ. Аллаһ бунынънен сизни имтиан этмектедир. Акъкъында ихтилафкъа тушеяткъан шейинъызни къыямет кунюнде мытлакъа сизге анълатаджакътыр.
93. Аллаһ истесе эди, эпинъызни тек бир уммет япар эди; факъат О, истегенини саптырыр, истегенини де, догъру ёлгъа къояр. Япкъанлырынъыздан месуль тутуладжакъсынъыз.
94. Еминлеринъызни аранъызда фесаткъа себепчи япманъ. Акс алда, (Ислямда) себат эткен экен, аягъынъыз тайып да, (инсанларны) Аллаһ ёлундан саптырувынъыз себебинен, (дюньяда) яманлыкъны татарсынъыз. Сиз ичюн (ахиретте де) буюк бир азап бардыр.
95. Аллаһнынъ ахтыны аз бир къаршылыккъа денъишменъ! Шаат анълагъан кимселер исенъиз, шубесиз, Аллаһ къатында олгъан (савап) сиз ичюн даа хайырлыдыр.
96. Сизинъ янынъыздаки (дюнья малы) битер, Аллаһ къатындакилер исе бакъийдир. Эльбетте, сабырлы даврангъанларгъа япаяткъанларынынъ энъ гузели иле мукъяфатларыны береджекмиз.
97. Эркек я да къадын, му'мин оларакъ ким эйи амель ишлесе, оны мытлакъа гузель бир аят иле яшатырмыз. Ве мукъяфатларыны, эльбетте япаяткъанларынынъ энъ гузелинен берирмиз.
98. Къур'ан окъугъан вакътынъда о къувулгъан шейтандан Аллаһкъа сыгъын!
(Аллаһ Таала Къур'ан окъумакъ истеген кимсеге, эвеля шейтаннынъ шерринден Аллаһкъа сыгъынувыны эмир этмекте. Бу сыгъынув «Эуузубилляаһиминешшейтаанырраджиим» демек иле олур. Къувулгъан шейтандан Аллаһкъа сыгъынырым, демектир).
99. Акъикъат шу ки: Иман этип де, ялынъыз Рабблерине тевеккюль эткенлер узеринде онынъ (шейтаннынъ) бир акимиети ёкътыр.
100. Онынъ акимиети анджакъ оны дост туткъанларгъа ве оны Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъадыр.
101. Биз бир аетнинъ ерине башкъа бир аетни кетирген вакъытымызда -ки Аллаһ нени эндиреджегини чокъ яхшы билир- «Сен анджакъ бир ифтираджысынъ», дедилер. Ёкъ; оларнынъ чокъу бильмезлер.
(Риваетке коре, шиддет ифаде эткен бир ает кельгенинен къафирлер: «Муһаммед бугунъ эмир эткенини ярын ясакълаяракъ, асхабынен алай этмекте», дей эдилер. Бу ает оларгъа бу мевзуда джеваптыр. Несх ве денъиштирюв къулларнынъ меслеатына, итияджларына коре, Аллаһнынъ бир лютфи оларакъ керчеклешир. Бу вазиет бир экимнинъ хастасына тедавийнинъ муддети боюнджа бир илядж берип, сонъра денъиштрип башкъа бир илядж берювине бенъзер. Бунъа коре, бир аетнинъ несх этилип, ерине башкъа бир аетнинъ ёлланылувы, Аллаһнынъ «илим сыфатына бир эксиклик кетирмез», аксине «хаким» олувыннынъ бир нумюнесидир).

102. Де ки: Оны мукъаддес Рух (Джебраил), иман эткенлерге себат бермек, мусульманларны догъру ёлгъа ириштирмек ве оларгъа мужде бермек ичюн, Раббинъ къатындан хакъ оларакъ эндирди.
103. Шубесиз, биз оларнынъ: «Къур'анны онъа анджакъ бир инсан огрете», дегенлерини бильмектемиз. Озьлерине нисбет эткен шахысларнынъ тили ябанджыдыр. Албуки, бу (Къур'ан) ап-ачыкъ бир арапчадыр.
(Мушириклер инсанларда шубе догъурмакъ ве оларнынъ къальплерини чельмек макъсадынен, Къур'аннынъ Пейгъамберге рум ве христиан динине менсуп Джебраа я да Йаши адлы бир хызметкъарнынъ огреткенини илери сюрдилер. Албуки, хызметкъар рум олгъаны ичюн, арапчаны догъру-дюрюст бильмей эди. Къур'аннынъ бедийи ифаде шекли къаршысында исе, бутюн арап эдилери айретлерини гизлеп оламагъан эдилер. Къур'ан энгенден сонъ, Кябе диварында асылы тургъан энъ усътюн шиирлерини биле, о ерден алгъанлар ве: «Къур'ан бар экен, бу шиир асылы къаламаз», диерек, Къур'аннынъ усътюнлигини итираф эткен эдилер. Арапчаны догъру-дюрюст бильмеген ябанджы бир хызметкъар бойле усътюн бир эсер мейдангъа кетире билир эдими? Эльбетте ки, ёкъ. Иште, юкъарыдаки ает оларнынъ бу чул тутмаз иддаларына джевап бермекте).
104. Аллаһнынъ аетлерине инанмагъанлар ёкъмы, шубесиз, Аллаһ оларны догъру ёлгъа къоймаз ве олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
105. Аллаһнынъ аетлерине инанмагъанлар, анджакъ ялан уйдурырлар. Иште, олар яланджыларнынъ озьлеридир.
106. Ким иман эткенден сонъ, Аллаһны инкъар этсе -къальби иман толу олгъаны алда, (инкъаргъа) зорлагъан башкъа- факъат ким къальбини къяфирликке ачар исе, иште, Аллаһнынъ гъадабы оларгъадыр; олар ичюн буюк бир азап бардыр.
(Риваетке коре, Къурейиш къяфирлери, Аммар иле бабасы Йаасир ве анасы Сумеййени зорнен динлеринден дёндюрмеге тырыштылар. Олар буны къабул этмегендже, Сумеййенинъ эки аягъыны эки девеге багълап, эки тарафкъа чектиререк парчаладылар. Йаасирни де шейт эттилер. Ислямда ильк шейтлер булардыр. Аммар исе, оларнынъ эскенджелерине даяналмайып, тилинен олар истеген шекильде инкъар этти. Вазиет Ресулуллах (с.а.)къа бильдирилъгенинен: «Аммар башындан аягъына къадар иманнен толудыр. Иман онынъ этине, къанына къарышкъандыр!» буюргъандан сонъ, Аммаргъа: «Сени кене зорласалар, истегенлерини сёйле», деди. Бу вазиет зорламакъ къаршысында, садедже тильнен инкъар этювнинъ джаиз олгъанына бир делильдир).
107. Бу (азап), оларнынъ дюнья аятыны ахиреттен усътюн корювлеринден ве Аллаһ къяфирлер топлулыгъыны хидаетке ириштирмеювинден отърюдир.
108. Иште, олар – Аллаһ къальплерини, къулакъларыны ве козьлерини муурълеген кимселердир. Ве олар гъафиллерининъ озьлеридир.
109. Ич шубесиз, олар ахиретте зиянгъа огърагъанларнынъ там озьлеридир.
110. Сонъра шубесиз, Раббинъ эзиет этильгенден сонъ, иджрет этип, артындан да, сабыр этерек, джихад эткенлернинъ ярдымджысыдыр. Бутюн булардан сонъ Раббинъ эльбетте, чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.
111. О куню, эр кес келип, озь джаныны къуртармакъ ичюн огърашыр ве эр кеске япкъанынынъ къаршылыгъы эксиксиз оденир, оларгъа асла зулум этильмез.
112. Аллаһ, (ибрет ичюн) бир улькени орьнек берди: Бу ульке ишанчлы, узурлы эди; онъа рызкъы эр ерден бол-бол келе эди. Сонъра олар Аллаһнынъ ниметлерине нисбетен

нанкорълик эттилер. Аллаһ да оларгъа япкъанларындан отърю, ачлыкъ ве къоркъу сыкъынтысыны таттырды.

(Бу ульке – Меккедир. Зира, меккелилер Аллаһ Ресулыны яланджыгъа чыкъардылар ве наиль олгъан бу къадар ферахларына нисбетен, нанкорълик эттилер де, артындан еди йыл къоркъунч къытлыккъа огърадылар).

113. Ант олсун ки, оларгъа озьлеринден пейгъамбер кельди де, оны яланджы дедилер. Олар зулум этер экенлер, азап оларны якъалай къойды.
114. Артыкъ, Аллаһнынъ сизге берген рызкъындан эял ве темиз оларакъ ашанъ, эгер (акъикъатен) ялынъыз Аллаһкъа ибадет этмекте олсанъыз, онынъ ниметине шукюр этинъ.
115. (Аллаһ) сизге садедже олю айваннынъ къаныны, домуз этини ве Аллаһтан башкъасынынъ адына союлгъан айванны арам этти. Анджакъ, ким меджбур къалса, (башкъаларынынъ акъларына) теджавуз этмеден, сынъырны да ашмадан, (булардан ашай билир). Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.
116. Тиллеринъиз уйдургъан ялангъа базанып: «Бу эялдир, шу да арамдыр», деменъ, чюнки, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олмакътасынынъиз. Шубесиз, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъанлар къуртулышкъа иришалмазлар.
(Бир къысым араплар озь-озьлерине базы шейлерни эял, базыларыны да арам сая эдилер. Бази айванларны эркеклерге аит коре, къадынларгъа ясакълай эдилер. Иште, юкъарыдаки ает оларнынъ бу вазиетлерине ишарет этерек, Аллаһнынъ ясакълагъан шейлеринден башкъа бир шейнинъ арам олмайджагъыны бильдире).
117. (Къазангъанлары) пек аз бир менфааттыр. Албуки, олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
118. Санъа анълаткъанларымызны даа эвель еудий олгъанларгъа да арам япкъан эдик. Биз оларгъа зулум этмедик, факъат олар озьлерине акъсызлыкъ этмекте эдилер.
119. Сонъра, шубесиз, Раббинъ, джаиллик себебинен, яманлыкъ япкъан, сонъра да бунынъ артындан тевбе этип, вазиетини тюзельткенлерни (багъышлайджакъ). Чюнки, олар тевбе эткенден сонъ, Раббинъ эльбет чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.
120. Ибрахим, акъикъатен, хакъкъа ёнельген, Аллаһкъа итаат эткен бир ребер эди; Аллаһкъа ортакъ къошкъанлардан дегиль эди.
121. Аллаһнынъ ниметлерине шукюр этиджи эди. Чюнки, Аллаһ оны сечкен ве догъру ёлгъа къавуштыргъан эди.
122. Онъа дюньяда гузеллик бердик. Муакъкъакъ ки, о ахиретте де салихлердендир.
123. Сонъра да санъа: «Догъру ёлгъа ёнелерек, Ибрахимнинъ динине уй! О мушриклерден дегиль эди», дие вахий эттик.
124. Джумаэртеси татили, анджакъ онда ихтилаф эткенлерге (фарз) къылынгъан эди. Къыямет куню Раббинъ муакъкъакъ оларнынъ давалашкъан шейлери акъкъында араларында укюм береджек.
125. (Ресулым!) Сен Раббинънинъ ёлуна икмет ве гузель огютнен чагъыр ве оларнен энъ гузель шекильде куреш! Раббинъ, озюнинъ ёлундан сапкъанларны энъ яхшы билиджидир ве О, хидаетке иришкенлерни де чокъ яхшы билир.
(Хакъкъа давет нокътаи назарындан, инсанлар учь сыныфкъа айырыла билир. Бу ает-и кериме бу учь сыныфкъа япыладжакъ давет шеклининъ бир хулясасы сайылмалыдыр: 1. Акъылы селим саиби ве эшьянынъ акъикъатыны огренген тедкъикъатчы алимлери).

Даветте «икмет» иле давранув булар ичюндир. Зира, икмет – кесен-кес делиллердир.

2. Халкънынъ чокълугъыны тешикий эткен ве аля сагълам табиатыны къорчалагъан орта сыныф. Гузель огют булар ичюндир.

3. Курешиджи, инат ве душман кимселер. Куреш ёлунунъ энъ гузелинен давет этилюви истенильгенлер де булардыр. Зира, унутмамакъ керек ки, Аллаһ Аз.Мусанынъ Фыравунгъа биле, йымшакъ сёзнен даветте булунувыны эмир эткен).

126. Эгер джеза береджек исенъиз, сизге япылгъан эскендженинъ айнысынен джеза беринъ. Амма сабыр этер исенъиз, эльбетте о сабыр эткенлер ичюн даа хайырлыдыр. *(Ресулллах (с.а.), Ухуд дженкинде эмджеси Аз.Амзаны къафирлер тарафындан бурны ве къулакълары кесильген, джигери чыкъарылгъан бир шекильде коръгенинен: Аллаһкъа ант олсун ки, эгер Аллаһ манъа зафер берсе, сенинъ еринъе етмиш адамны бойле япаджем», дие емин этти. Бунынъ узерине юкъарыдаки ает энди. Ресулллах (с.а.) еминине кеффарет берди ве оны тадбикъ этмедди).*
127. Сабыр эт! Сенинъ сабырынъ да, анджакъ Аллаһнынъ ярдымынендир. Олардан толайы, кедерленме; къурояткъан тузакъларындан къайгъы дуйма!
128. Чюнки, Аллаһ (яманлыкътан) сакъынгъанлар ве гузель амель эткенлернен берабердир.

17. эль-ИСРАА

Меккеде назиль олгъан. Анджакъ 26, 32, 33 ве 57-нджи аетлернен 73 иле 80-нджи аетлернинъ Медениде энгени ривает этиле. 111 аеттир, «Исраа» келимеси геджелейин юрмек манасындадыр. Аз.Пейгъамбернинъ Мирадж муджизесининъ Меккеден Къудускъа къадар олгъан къысмы бу суреде анълатылгъанындан, суре «Исраа» адыны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Бир гедже онъа аетлеримизден бир къысмыны косьтерейик дие, (Мухаммед) къулыны Месджид-и Харамдан этрафыны мубарек къылдыгъымыз Месджид-и Акъсагъа алып баргъан Аллаһ нокъсан сыфатлардан узакътыр; О, акъикъатен эшитиджидир, корюджидир.
2. Биз Мусагъа Китапны бердик ве Израил огъулларына: «Менден башкъасына таянылып, ишанылгъан бир рабб эдинменъ», диерек, бу Китапны бир хидает ребери яптыкъ.
3. (Эй,) Нуһ иле бирлекте (гемиде) ташыгъан кимселеримизнинъ несли! Шуны билинъ ки, Нуһ чокъ шукюр этиджи бир къул эди. *(Базы тefsирлерде экинджи ве учюнджи аетлер арасында бойле бир мана багъы къурулгъан: Эй, Нуһ иле бирликте гемиде ташыгъан кимселеримизнинъ несли! Менден башкъасыны, таянылып, ишанылгъан бир рабб эдинменъ. Акъикъатен, Нуһ чокъ шукюр этиджи бир къул эди).*
4. Биз Китапта Израил огъулларына: Сизлер ер юзюнде эки дефа фесат чыкъараджакъсынъыз ве адден ашув дереджесинде бир кибрге къапыладжакъсынъыз, дие бильдирдик.
5. Булардан биринджисининъ вакъты кельгенинен, усътюнъизге кучлю-къуветли къулларымызны ёлладыкъ. Булар эвлернинъ арасында долашаракъ, (сизни) къыдырдылар.

Бу – ерине кетирильген бир ваде эди.

(Тефсирлерде бу кучлю-къуветли къулларнынъ ниневалы Сенджарип, бабилли Бухтуннаср я да Джаалутнынъ ордулары олгъаны, оларнынъ Тевратны ве Месджид-и Акъсаны якъкъанлары, Исраил огъуларынынъ алимлери ольдюргенлери ве 70.000 къадар эсир алгъанлары ривает этиле, бутюн бу мусибетлерге себеп олгъан Исраил огъуларынынъ ильк фесатынынъ исе, Зекерийяны ольдирювлери ве Эрмияны апс этювлери олгъаны беян этиле).

6. Сонъра оларгъа нисбетен сизге текрар (гъалебе ве зафер) бердик; сервет ве огъуларнен кучюнъизни арттырдыкъ; сайынъызны даа да чокълаштырдыкъ.
7. Эгер яхшылыкъ япсанъыз, озюнъизге япкъан, яманлыкъ япсанъыз, кене озюнъизге япкъан олурсынъыз. Артыкъ дигер джезаландырув вакъты кельгенинен, юзюнъизни къара этсинлер, даа эвель киргенлери киби, кене Месджидке (Сулейман Мабедине) кирсинлер ве эллерине кечирген эр шейни бусь-бутюн ёкъ этсинлер (дие башынъызгъа кене душманларынъызны мусаллат яптыкъ).
(Тефсирлерде Исраил огъуларынынъ экинджи мусибетке огъравларынынъ себеби олгъан дигер фесат аркетлерининъ Аз.Яхяны ольдирювлери ве Аз.Исаны ольдюрмеге аркетлери олгъаны бильдириле).
8. Бельки, Раббинъиз сизге мерхамет этер; факъат сиз, эгер кене (фесатчылыкъкъа) дёнсенъиз, биз де сизни кене джезаландырырмыз. Биз джеэннемни къафирлер ичюн бир апсхане яптыкъ.
9. Шубесиз ки, бу Къур'ан энъ догъру ёлгъа ириштирив, яхшы давранышларда булунгъан му'минлерге, озълери ичюн буюк бир мукъяфат олгъаныны мужделер.
10. Ахиретке инанмагъанларгъа кельгенде, олар ичюн де элемли бир азап азырлагъандырмыз.
11. Инсан, хайырны истегени къадар, шеррни де истер. Инсан пек ашыкъчандыр!
(Бу ает инсаннынъ муим бир психологик тарафына ишарет этмекте: Акъкъатен, биз, инсанлар опъкеленген, сыкъылгъан я да бир кучлюликке огърагъанымызда, опъкеленгенлеримиз ичюн беддуа этер; кучлюликлерден сабыр ве метанетнен къуртулмакъ ичюн аркет этеджек еримизде, ашыкъчанлыкъ косьтерив, тезден къуртулмакъ истермиз. Бу олмагъандже умютсиз ве рухсыз ал ичинде: «Аллаһым, джанымны ал да, мени бу къыйынлыкътан къуртар!» киби сёзлернен озюмиз ичюн беддуа этермиз ки, булар догъру дегильдир).
12. Биз геджени ве кунъдюзни бирер ает (делиль) оларакъ яраттыкъ. Албуки, Раббинъизнинъ ниметлерини къыдырманъ, айрыджа, йылларнынъ сайы ве эсабыны билювинъиз ичюн, гедженинъ къаранлыгъыны силип (ерине, эшьяны) айдынлаткъан кунъдюзнинъ айдынлыгъыны кетирдик. Иште, биз эр шейни ап-ачыкъ анылаттыкъ.
13. Эр инсаннынъ амелини (я да такъдирини) бойнуна багъладыкъ. Инсан ичюн къыямет кунюнде ачылгъан алда огюне къоюладжакъ бир китап чыкъарырмыз.
14. Китабынъны окъу! Бугунъ сенден эсап сорайджакъ оларакъ озюнъининъ нефсинъ етерли.
(Бу дюньяда, истер этрафнынъ менфий шартлары, истер инсаннынъ бир чокъ фена истек ве ихтираслары, онынъ къальп ве басиретини багълай бильмекте, яхшылыкъ ве яманлыкъны корювининъ огюни багъламакъта. Бунъа къаршылыкъ, юкъарыдаки аетке коре, ахиретте инсан сёз мевзусы оламайджакъ амиллерден къуртуладжакъгы ичюн, озь эсабыны шахсен озю япаджакъ, дюньядаки амеллерининъ къыймети акъкъында укюм

береджек ве озюни англайджакъ я да махкюм этеджек бир рух кемалатына къавушаджакъ).

15. Ким хидает ёлуны сечсе, бунъа ялынъыз озь эйилиги ичюн сечкен олур; ким де догърулыкътан сапса, озь зарарына сапкъан олур. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны аркъаламаз. Биз бир пейгъамбер ёлламагъандже (кимсеге) азап этеджек дегильмиз.
16. Бир улькени эляк этмек истегинимизде, о улькенинъ зенгинлик себебинен, къопайчора ёлбашчыларына (эйиликлерни) эмир этермиз; бунъа рагъмен, олар о ерде яманлыкъ япарлар. Бойледже, о ульке элякетке ляйыкъ олур; биз де о ерни дарма-дагъын этермиз. *(Аетнинъ баш къысмы тефсирджилер тарафындан бойле де англашылгъан: Бир улькени эляк этмек истегинимизде, о улькенинъ варлыкълы ве къопайчора адамларыны чокълаштырырмыз. Бунынъен олар феналыкъ япар; бойледже о ульке элякетке ляйыкъ олур).*
17. Нућтан сонъки несилерден ниджелерини эляк эттик. Къулларынынъ гунахларыны билиджи ве корюджи оларакъ Раббинъ къафидир.
18. Эр ким бу чар-чабук кечкен дюньяны тилесе, онъа, яни истеген кимсемизге, истегенимиз къадарыны дюньяда аман берир, сонъра да оны, азарлангъан ве къувулгъан оларакъ киреджеги джеэннемге сокъармыз.
19. Ким де ахиретни тилер ве му'мин оларакъ онъа ярашкъан бир гъайретнен чалышса, иште, буларнынъ чалышувлары макъбулдыр.
20. Эписине – оларгъа да, буларгъа да, (дюньяны истегенлерге де, ахиретни истегенлерге де) Раббинънинъ ихсанындан (истегенлерини) берирмиз. Раббинънинъ ихсаны къысылгъан дегильдир.
21. Бакъсана, биз инсанларнынъ кимисини кимисинден насыл усътюн япкъандырмыз! Эльбетте ки, ахирет, дередже ве усътюнлик фаркълары нокътаи назарындан, даа буюктир. *(20-нджи ает, истер дюнья, истер ахирет ниметлери нокътаи назарындан, Аллаһнынъ лютфи сынъырсызлыгъыны ифаде этмекте; сервет, мевкъи, сагълыкъ ве яшайыш гузеллиги нокътаи назарындан, инсанлар арасындаки фаркъларнынъ, иляий такъдирнинъ бир кереги олгъаныны, бунъа коре, бу дюньяда мутлакъ мусавийликнинъ имкъансызлыгъыны ортагъа чыкъармакъта. Бунынъен берабер, 21-нджи аеттен англашыла ки, ахиретте де инсанлар бир вазиетте олмайджакълар, аксине, инсанларнынъ дюньяда япкъан ишлерине коре, ахиретте дередже фаркълары даа да буюк оладжакъ. Анджакъ, 18-нджи аеттен де англашылгъанына коре, пара ве мевкъи киби дюньявий имкъанлар, Аллаһ нездинде мутлакъ бир дегер ифаде этмегени ичюн, дюнья аятыны тек буларнынъ пешинден чапаракъ кечиргенлер, ахиретте усътюн дереджелерге къавушмакъ акъкъыны гъайып этеджеклер).*
22. Аллаһнен берабер бир илях даа таныма! Сонъра азарлангъан ве озь башына терк этильген оларакъ къалырсынъ.
23. Раббинъ, садедже озюне къуллыкъ этювинъизни, ана-бабанъызгъа да эйи давранувынъызны кесен-кес бир шекильде эмир этти. Олардан бири я да эр экиси сенинъ янынъда къартайсалар, оларгъа «Уф!» биле деме; оларны азарлама; экисине де гузель сёз сёйле.

24. Оларгъа мерхамет этерек, алчакъгонъюллиликнен узерлерине къанат кер ве «Раббим! Кучюклигимде олар мени насыл етиштирген олсалар, шимди сен оларгъа (ойле) рахмет эйле!» диерек дуа эт.
25. Раббинъиз сизинъ къальплеринъиздекини чокъ яхшы билир. Эгер сиз яхшы олсанъыз, шуны билинъ ки, Аллаһ яманлыкътан юзь чевиререк, тевбеге ёнельгенлерни зиядесинен багъышлайыджыдыр.
26. Бир де акърабагъа, ёкъсулгъа, ёлджугъа акъкъыны бер. Керексиз ерге де сачып-савурма.
27. Зира, бойле сачып-савургъанлар шейтанларнынъ достларыдыр. Шейтан исе, Раббинъе къаршы чокъ нанкоръдир.
28. Эгер Раббинъден умют эткен (беклемек вазиятинде олгъан) бир рахмет ичюн, оларнынъ юзьлерине бакъалмайткъан олсанъ, ич олмагъанда, оларгъа гонъюль алыджы бир сёз сёйле.
(Риваетке коре, Билял, Сухейб, Салим, Мехджа' ве Хаббаб киби ёкъсул сахабилер, Аз.Пейгъамбернинъ ярдымынен кечине эдилер. Ресулуллах (с.а.) оларгъа бериледжек бир шейлерни олмагъан вакъытта, утангъаны себебинден, сёйлейджек бир сёз тапалмаз, юзюни башкъа тарафкъа чевирир, факъат оларнынъ итияджларыны къандырмакъ ичюн Дженаб-ы Хакънынъ онъа имкян берювини тилер эди. Иште, бу аетте Ресулуллах бу киби инсанларгъа бир шейлер берип оламайджакъ олса биле, ич олмагъанда «Аллаһ бизге де, сизге де бол рызыкъ берсин», «Аллаһ сизлерни месут ве ферахлы этсин», киби сёзлернен оларнынъ гонъюллерини алувы кереклиги хатырлатыла).
29. Авучы сыкъыкъ олма; бусъ-бутюн эли ачыкъ да олма. Сонъра азарланыр, (гъайып эткенлеринънинъ) асретини чекер отурырсынъ).
30. Раббинъ рызыкъны истегенине бол берир, истегенине тарлаштырыр. Шубесиз ки, О, къулларындан хабердардыр, (оларны) чокъ яхшы корер.
31. Кечинюв сыкъынтысынен балаларынъызнынъ джаныны къыйманъ. Биз оларнынъ да, сизинъ де рызыкънынъызны берирмиз. Оларны ольдирюв, акъикъатен, буюк бир къабааттыр.
32. Зинагъа якълашманъ. Зира, о бир аясызлыкътыр ве чокъ фена бир ёлдыр.
(Юкъарадаки аетте «Зина этменъ» денильмейип де, «Зинагъа якълашманъ» буюрылувы дакъатны чеке. Бунъа коре, ялынъыз зина дегиль, кишини зина этювге алып барыджы ёллар да ясакълангъан. Эсасен, бир кере бу ёлларгъа кирильгенден, яни инсанны зина этмеге зорлагъан ве джисий истеклерни къабарткъан бир вазиятке кирген сонъ, артыкъ бу истеклернинъ агъыр тазыйыкъы къаршысында ираденинъ кучю олдукъча зайыфлар ве зинадан къорчаланмакъ сонъ дередже агъырлашыр. Инсаннынъ бу психологик зайыфлыгъыны дикъкъаткъа алгъан Къур'ан-ы Керим, принцип оларакъ, инсанны яманлыкъларгъа сюйреклейиджи себеplerни ортадан къалдырувны огге сюре).
33. Акълы бир себеп олмагъандже, Аллаһ мухтерем япкъан бир джанны къыйманъ. Бир кимсе зулумен ольдюрильсе, онынъ велисине (акъкъыны алувы ичюн) укъукъ бердик. Анджакъ, бу вели де, къасаста адден ашмасын. Затен, (озюне бу укъукъ берилювнен) о аладжагъыны алгъандыр.
34. Етимнинъ малына, пишкинлик чагъына иришкенге къадар, анджакъ энъ гузель бир ниетнен якълашынъ. Берген сёзюнъизни де ерине кетиринъ. Чюнки, берильген сёз, месулиетликни талап этер.

35. Ольчеген вакътынъызда тас-тамам ольченъ ве догъру теразенен тартынъ. Бу, эм даа яхшыдыр, эм де нетиджеси нокътаи назарындан, даа гузельдир.
36. Акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейнинъ пешине тюшме. Чюнки, къулакъ, козь ве гонъюль – буларнынъ эписи ондан месульдир.
37. Ер юзюнде кибрленерек юрме. Чюнки, сен (агъырлыкъ ве азаметинънен) не ерни яра билир не де дагъларнен буюкликъ ярышына кире билирсинъ.
38. Бутюн бу сайылгъанларнынъ фена олгъанлары, Раббинънинъ нездинде севимсиздир.
39. Иште, булар Раббинънинъ санъа вахий эткен икметлеридир. Аллаһнен бирликте башкъа илях эдинме; сонъра азарлангъан ве (Аллаһнынъ рахметинден) узакълаштырылгъан оларакъ, джеэннемге атылырсынъ.
40. (Эй, мушриклер!) Раббинъиз огълан балаларны сизге айырды да, озюне мелеклерни къыз балалары этими! Акъикъатен, сиз (вебалы) чокъ буюк бир сёз сёйлемектесинъиз. *(Мушриклер, мелеклер Аллаһнынъ къызлары олгъанына инана, огълан балаларнынъ исе, озьлерине берильгенине идда эте, бундан толайы, гъурурлана эдилер. Иште, ает-и кериме оларнынъ бу тюшюнджесини ред этмекте, балалар арасында джинсиетлерине коре, айырма япылувыны къабул этмемекте).*
41. Биз оларнынъ акъылларыны башларына топлавлары ичюн, бу Къур'анда (чешит тенбие ве ихтарларны) тюрлю шекиллерде текрар эттик. Факъат бу оларгъа даа да къачып, узакълашувдан башкъа бир шей теминлемемекте.
42. Де ки: Эгер сёйлегенлери киби, Аллаһнен берабер башкъа иляхлар да олса эди, о такъдирде, бу иляхлар Аршнынъ саиби олгъан Аллаһкъа къавушмакъ ичюн чарелер къыдыраджакъ эдилер. *(Аетнинъ сонъки къысмы тефсирджилер тарафындан эки шекильде маналандырылгъан: а) «... о такъдирде, олар Аршнынъ саиби олгъан Аллаһтан усътюн кельмек ичюн, чарелер къыдыраджакъ эдилер». б) «... о такъдирде, олар буюклигини ве къудретини бильген Арш саиби Аллаһкъа къыынлашмакъ ве Онъа итаат этмек ичюн чарелер къыдыраджакъ эдилер»).*
43. Аллаһ оларнынъ сёйлеген шейлеринден узакътыр; сонъ дередже юджедир ве буюктир.
44. Еди кок, ер ве буларда олгъан эр кес оны тесбих этер. Оны макътав иле тесбих этмеген ич бир шей ёкътыр. Амма, сиз оларнынъ тесбихини анъламазсынъыз. О, халимдир, багъышлайдыдыр. *(Табиат илимлериндеки инкишаф бу аетнинъ изаатына ярдымджыдыр. Эвельки джансыз ве арекетсиз олгъаны зан этильген варлыкълар да дахиль олмакъ узъре, бутюн эшья атомлардан мейдангъа кельгендир. Иште, атомларнынъ этрафындаки электронлар девамлы ве мунтазам бир шекильде ядронынъ этрафында айланмакътадыр ки, бельки де, оларнынъ бу дёнюшлери ве бойледже иляхий къанунгъа энъ уфакъ бир сапыкълыкъ косьтермеден, боюн эгювлери, Къур'ан-ы Керим тарафындан Аллаһны тесбих этюви оларакъ ифаде этильгендир).*
45. Биз, Къур'ан окъугъан вакътынъда, сеннен ахиретке инанмагъанлар арасына гизлейиджи бир ортю чекермиз.
46. Айрыджа, оны анъламамалары ичюн къальплерине бир къапалылыкъ ве къулакъларына бир агъырлыкъ берирмиз. Сен Къур'анда Раббинънинъ бирлигини анъгъанынъда, олар джанлары сыкъылгъан бир вазиятте чевирилип кетерлер.

47. Биз оларнынъ сени динълегенде не макъсатнен динълегенлерини, озь араларында фысылдашкъанларында да о залымларнынъ: «Сиз ырымлангъан бир адамдан башкъасына уймайсынъыз!» дегенлерини чокъ яхшы билирмиз.
48. Бакъсана, сен ичюн не тюрлю бенъзетювлер яптылар! Бу себептен, (ойле бир) саптылар ки, артыкъ (догъру) ёлны тапамайджакълар.
49. Бир де олар дедилер ки: Акъикъатен, биз бир кемик обасы ве къокъугъан бир топракъ олгъан да, яп-яныы бир хилькъатта тирильтиледжекмиз, ойлеми!
- 50-51. Де ки: Истер таш олунъ, истер демир, истесе акъылынъызгъа (яныыдан тирилюви) имкъансыз киби корюнген эр анги бир яратылгъан! (Булар Аллаһнынъ сизни яныыдан тирильтювини агъырлаштырмаз). Дейджеклер ки: «Бизни текрар (аяткъа) ким къайтараджакъ?» Де ки: Сизни биринджи кере яраткъан. Бунынъ узерине олар санъа алайлы бир тарзда башларыны саллайджакъ ве: «Не заман экен о?» дейджеклер. Де ки: Якъын олса керек!
52. Аллаһ сизни чагъыраджакъ куню, Онъа хамд этерек, даветине уярсынъыз ве (тирилювден эвельки алынъызда) пек аз къалгъанынъызны зан этерсинъиз.
53. Къуллерыма сёйле, сёзнинъ энъ гузелини сёйлесинлер. Сонъра шейтан араларыны бозар. Чюнки, шейтан инсаннынъ ачыкътан-ачыкъ душманыдыр.
54. Раббинъиз сизни энъ яхшы билиджидир. Истесе, сизге мерхамет этер; истесе сизни джезанландырыр. Биз сени оларнынъ усътюне бир векиль оларакъ ёлламадыкъ. *(Тефсирджи Бейзавий бу аетнинъ сонъки джумлесини бойле изаатлагъан: «Биз къафирлерни имангъа зорламакъ ишини санъа авале этмедик. Сени, садедже Аллаһнынъ рахметини мужделейиджи ве азабындан сакъындырыджы оларакъ ёлладыкъ. Бу себепнен, инанмагъанларгъа муляимлик косьтер».* *Тефсирджилернинъ беянына коре, Аз.Мухаммеднинъ пейгъамбригини итираз эткенлерге къаршы, Аллаһ Таала эр кеснинъ алыны, кимлернинъ имангъа ве эйи давранышларгъа даа ляйыкъ, кимлернинъ инкъарджылыккъа ве фена яшайышкъа ляйыкъ олгъаныны, айрыджа, кимнинъ пейгъамберликке мунасиб олгъаныны энъ яхшы билиджи тек озю олгъаныны бильдирмек ичюн, бойле буюргъан:)*
55. Раббинъ коклерде ве ерде олгъан эр кесни энъ яхшы билиджидир. Акъикъатен, биз пейгъамберлернинъ кимсини кимсинден усътюн яптыкъ; Даудгъа да Зебурны бердик. *(Пейгъамберлернинъ озь араларындаки бу дередже фаркъы маддий ве бедений тарафтан олмайып, рухий ве маневий фазилет ве къабилиетлер тарафындандыр. Бунынъ киби, Аз.Даудгъа Зебурнынъ ёлланылгъанына ишарет буюрылмакънен, бу хусус къайд этильген).*
56. (Ресулым!) Де ки: Аллаһны быракъып да, (илиях олгъаныны) илери сюргенлеринъизге ялварынъ. Амма, олар сизинъ сыкъынтынъызны не узакълаштыра, не де денъиштире билирлер.
57. Оларнынъ ялваргъан бу варлыкълары рабблерине -ангиси даа якъын оладжакъ дие-весиле къыдырырлар; Онынъ рахметини умют этерлер ве азабындан къоркъарлар. Чюнки, Раббинънинъ азабы, сакъыныладжакъ бир азаптыр.
58. Не къадар улъке бар исе, эписини къыямет кунюнден эвель я эляк этеджек, я да энъ четин бир шекильде азапландыраджакъмыз. Бу, Китапта (левх-и махфузда) язылдыр. *(Тефсирджилерге коре, догъру тынылгъан изааткъа бинаэн, аеттеки «эляк» – аддий олюм, «азап» исе – къатль этилюв я да чешит мусибетлерге огъраяркъ олювдир).*

59. Бизни аетлер (муджизелер) ёлламакътан токътаткъан тек шей – эвелькилернинъ бу аетлерни ялангъа чыкъарувыдыр. Бунъа коре, Семууд къавмына ачыкъ бир муджизе олмакъ узьре, бир ыргъачы деве берген эдик. Олар исе, (бу девени сойдылар ве) бу себептен, залым олдылар. Албуки, биз аетлерни, анджакъ къоркъузмакъ ичюн ёллармыз. *(Бу ердеки «ает» – къафирлернинъ кейфлерине коре косътерилювини истеген муджизелердир. Бунъа коре, Абдуллах б. Аббаснынъ риваетине бинаэн, Мекке мушириктери Ресулуллах (с.а.)тан Сафа тепесини алтын ве кумюш япмасыны истеген эдилер. Ает-и керимеден анълашылгъанына коре, даа эвельки къавмлар да бойле муджизилер истеген эдилер ки, оларнынъ асыл макъсады, инанмакъ дегиль эди. Аллах Таала оларнынъ пейгъамберлеринден истеген бу муджизелерни мейдангъа кетирген, факъат иман этмегенлери ичюн де, оларны эляк эткен эди. Бу, Аллахнынъ бир къануныдыр. Эгер Аз.Пейгъамбер де мушириклернинъ истеген бу киби муджизелерини косътерген олса эди, -ки, олар кене де инанмайджакъ эдилер- о такъдирде, кечмиш къавмлар киби, олар да, эляк оладжакъ эдилер. Бунъа коре, юкъарыдаки аетте Салих Пейгъамбернинъ къавмы Семууднынъ исьянкъар арекетине токъунылмакта ве муджизеден макъсат къоркъузмакъ олгъаны айрыджа ифаде этильмекте ки, анджакъ бу такъдирде муджизе имангъа весиле ола билир ве бекленильген файданы теминлей билир).*
60. О вакъытта санъа: Раббинъ инсанларнынъ этрафыны къушаткъандыр, деген эдик. Санъа косътергенемиз о корюнишлерни ве Къур'анда лянетленген терекни ялынъыз инсанларны сынамакъ ичюн мейдангъа кетирдик. Биз оларны къоркъузырмыз да, бу оларгъа буюк бир адден ашувдан башкъа бир шей бермез. *(Тефсирджилернинъ эксериетине коре, аетнинъ «корюнишлер» дие терджиме этильген «руя» келимеси Аз.Пейгъамбернинъ Мирадъ геджесиндеки мушааделеридир. «Къур'анда лянетленген терек исе, джеэннемдеки «закъкъум тереги»дир).*
61. Мелеклерге: Адемге седжде этинъ! деген эдик. Иблистен гъайры, эписи седжде эттилер. Иблис: «Мен, деди, чамурдан яраткъан бир кимсенъе седжде этеримми!»
62. Деди ки: «Шу менден усътюн къылгъанынъа да бир бакъ! Емин этерим ки, эгер мени къыяметке къадар яшатсанъ, пек азындан гъайры, онынъ неслини озюме багълайджам!»
63. Аллах буюрды: Кет! Олардан ким санъа уйса, эйи билинъ ки, эпинъизнинъ джезанъыз – джеэннемдир. Там бир джеза!
64. Олардан кучюнь эткен кимселерни даветинънен шашмалат, суварийлеринънен, пияделеринънен оларны яйгъарагъа богъ; малларына, эвлятларына ортакъ ол, оларгъа ваделер бер. Шейтан инсанларгъа алдатувындан башкъа бир шей ваде этмез.
65. Шу ери маукъкъакъ ки, меним (ихляслы) къулларым узеринде сенинъ ич бир агъырлыгъынъ олмайджакъ. (Оларны) къорчалайджы оларакъ Раббинъ етерли.
66. (Къулларым!) Раббинъиз, лютфине наиль олувунъыз ичюн, денъизде гемилерни сиз ичюн ялдатыджыдыр. Догърусы, О, сиз ичюн чокъ мерхаметлидир.
67. Денъизде башынызгъа бир мусибет кельгенде, Ондан башкъа бутюн ялваргъанларыныз гъайып олуп кетер. О сизни къуртарып, къарагъа чыкъаргъанда, (кене эски алынъызгъа) дёнерсинъиз. Инсан огълу чокъ нанкоръдир.
68. Онынъ, сизни къара тарафындан ернинъ тюбюне батырмайджагъындан, яхут башынызгъа таш ягъдырмайджагъындан эминсинъизми? Сонъра озюнгизге бир къорчалайджы да тапалмазсынъыз.

69. Яхут Онынъ сизни бир кере даа о ерге (денъизге) ёллап), узеринъизге бир къасыргъа ёллараякъ, инкяр эткенинъиз себебинен, сизни богъмайджагъындан эминсинъизми? Сонъра, бундан толайы, озюнъизге (интикъамынъызны алмакъ ичюн) бизни къыдырып сорайджакъ бир дестекчи де тапалмасынъыз.
70. Биз, акъикъатен, инсан огълуны шан ве шериф саиби эттик. Оларны (чешит накълият васталарынен) къарада ве денъизде ташыдык; оларгъа гузель-гузель рызыкълар бердик; кене оларны яраткъанларымызнынъ бир чокъундан акъикъатен усьтюн эттик.
(Корюльгени киби, бу аетте Аллах Таала инсан огълуна лютф ве икрамынынъ бир мухтасар манасыны бермекте ве онынъ алемдеки махсус ерине ишарет этмекте. Тефсирджилерге коре, инсаннынъ шан ве шерифи ве дигер варлыкътан усьтюнлиги Аллахнынъ онъа берген беден гузеллиги, эль, козь, къулакъ киби азаларыны даа беджерикли шекильде къуланувы, къонуша билюви, кулюп-агълая билюви, окъуп-язувы, баикъа бир такъым варлыкъларны озь хызметинде къуланувы, алетлер иджат этюви, вакъиалар арасындаки себеп-нетидже алякъасыны корюви ве бу саеде, келеджекке догърултылгъан программалар ве азырлыкълар япувы, яхшы-яман, догъру-янълыш, гузель-чиркин къаврамларына саип олувы; къыскъасы, маддий ве бедений, ахлякий ве рухий фазилетлерини ташымасыдыр).
71. Эр бир инсан топлулыгъыны ребелеринен бирликте чагъыраджагъымыз о кунде кимлернинъ амель дефтери сагъындан берильсе, олар энъ кучюк бир акъсызлыккъа огърамагъан оларакъ, амель дефтерилерини окъуйджакълар.
(Бу аетте амель дефтерлери сагъындан берильгенлернинъ вазиетлиринден баас этильгени алда, солундан берильгенлерге токъунылмагъан. Бу мевзуда Бейзавий бойле дей: «Юкъарадаки ает косьтермекте ки, амель дефтерлери солундан берилгенлер онынъ мундериджесинен таныш олгъан вакъытларында, оларны утанув ве айрет сарар; о къадар ки, тиллеринде дефтерлерини окъуйджакъ межал къалмаз. Бу себептен, Дженаб-ы Хакъ олар акъкъында бойле буюрмакънен кифаеленген:»)
72. Бу дюньяда корь олгъан кимсе ахиретте де корьдир; бунынъ усьтуне, ёлуны эйидже шашыргъандыр.
73. Мушриклер санъа вахий эткенимизден башкъа бир шейни ялан ерде бизге ифтира этювинъ ичюн, сени аман-аман, санъа вахий эткенимизден саптыраджакъ ве анджакъ о такъдирде, сени джан достлары къабул этеджек эдилер.
74. Эгер сени себатлы этмесек эди, акъикъатен аман-аман оларгъа бираз мейль этеджек эдинъ.
75. О вакъытта, ич шубесиз, санъа аятнынъ ве олюмнинъ сыкъынтыларыны къат-къат таттырыр эдик; сонъра бизге нисбетен озюнъ ичюн бир ярдымджы да тапалмаз эдинъ.
76. Кене олар сени юртунъдан чыкъармакъ ичюн якъында дюньяны башынъа тар кетиреджеклер. О такъдирде, сенинъ артынъдан озьлери де чокъ къалалмазлар.
(Аз.Мухаммед (с.а.)ни Меккеден чыкъмагъа меджбур эткен мушриклер, даа сонъра мусульманларнен якъан дженклери нетиджесинде, эппейдже ипрангъанлар; ниает, Меккенинъ мусульманлар тарафындан фетх этилюви узерине, Меккеге акимликлери сонъуна ете ве бойледже, Къур'ан берген бу муджизевий хабер акъикъаткъа чевириле).
77. Сенден эвель ёллагъан пейгъамберлеримиз акъкъындаки къанун (да будыр). Бизим къанунымызда ич бир денъишиклик тапамазсынъ.

78. Куньдюзи кунеш дѣнип, гедженинъ къаранлыгы бастырғанъа къадар (бели вакъытларда) намаз къыл; бир де саба намазыны. Чюнки, саба намазы шаатлыдыр. *(Тефсирджилерге коре, бу ает беш вакъыт намазны ифаде этмектедир. Бойле ки: Кунешинъ дѣнови, яни зевал вакътындан сонъ, уйле ве экинди намазы, кунешинъ батувындан сонъ, акъшам ве ятсы намазлары бардыр. Саба намазы исе, айрыджа зикр этильген ве бу намазнынъ шаатлы олгъаны бильдирильген. Чюнки, тефсирджилернинъ изаатына коре, гедже мелеклеринен куньдюз мелеклери саба намазында корюше, эп бирликте бу намазнынъ къылынганъына шаат олгъандан сонъ, куньдюз мелеклери къала, гедже мелеклери исе, семагъа юкселе экенлер).*
79. Гедженинъ бир къысмында уянып, санъа махсус бир нафль олмакъ узьре, намаз къыл. (Бойледже) Раббинънинъ сени макътавгъа дегер бир макъамгъа ёллайджагыны умют эте билирсинъ.
80. Ве бойле ялвар: Раббим! Киреджек ериме дюрюстликнен кирмемни теминле; чыкъаджакъ еримден де дюрюстликнен чыкъмамны теминле. Мангъа тарафындан хакъкъы иле ярдым этиджи бир къувет бер.
81. Кене де ки: Хакъ кельди; батыл йыкъылды. Затен, батыл йыкъылмагъа махкюмдир.
82. Биз Къур'андан ойле бир шей эндирмектемиз ки, О му'минлер ичюн шифа ве рахметтир; залымларнынъ исе, ялынъыз зияныны арттырыр. *(Му'мин Къур'андан фейз алувны бильгени, бу макъсатнен окъугъаны, динълегени ичюн, Къур'ан аетлери онъа шифа ве рахмет весилесидир. Бунгъа къаршылыкъ хастанынъ илядждан файдаланмакъ истемегени, онынъ хасталыгыны арттыргъаны киби, залымнынъ Къур'андан узакъ турувы да онынъ фелякетини арттырыр).*
83. Инсангъа нимет берген вакътымызда (бизден) юзь чевирип, ер сызар; онъа бир де зарар-зиян токъунаджакъ олса, олдукъча умютсизликке тюшер.
84. Де ки: Эр кес озь яратылышы ве ниетине коре иш япар. Бу вазиетте кимнинъ догъру бир ёл туткъаныны Раббинъиз энъ яхшы билиджидир.
85. Сенден рух акъкъында суаль сорарлар. Де ки: Рух Раббининъ эмриндендир. Сизге, анджакъ аз бир бильги берильгендир. *(Бу ает инсан ичюн рухнынъ маиетини къаврамакънынъ имкъансыз олгъаныны ифаде этмекте. Бунгъа коре, «Рухнынъ маиети» проблемасы асырлардан берли инсанлыкъны энъ зияде тюшондирген мевзулардан бири олмакънен, аля меселе чезильмеди ве ойле корюльмекте ки, бундан сонъра да чезильмейджек).*
86. Акъикъатен, биз истесек санъа вахий эткенимизни ортадан къалдырырмыз; сонъра бу вазиетте сен де бизге къаршы ич бир къорчалайыджи тапалмазсынъ.
87. Анджакъ, Раббинънинъ рахмети (саесинде Къур'ан бакъий къалгъандыр). Чюнки, Онынъ санъа лютфкъарлыгы чокъ буюктир.
88. Де ки: Ант олсун, бу Къур'ангъа бир бенъзегенни ортагъа къоймакъ узьре, инсу джинс бир ерге кельселер, бир-бирилерине дестек олсалар да, онъа бенъзегенни ортагъа кетиралмазлар.
89. Муакъкъакъ ки, биз бу Къур'анда инсанларгъа эр тюрлю мисальни чешит шекиллерде анълаттыкъ. Кене де инсанларнынъ чокъу инкъарджылыкътан башкъасыны къабул этмедилер. *(Тефсирджилер бу аетте инсанларгъа чешит шекиллерде изаат этильгени бильдирильген «мисаль»нинъ «мана» анъламына кельгенини бильдиргенлер; айрыджа,*

«укюмлер», «ваде», «сакъындырув» ве «кечмиш къавмларнынъ икяелери» киби маналарына келе биледжегине де ишарет эткенлер).

90. Олар: «Сен, дедилер, биз ичюн ерден бир чокъракъ фышкъыртмагъандже, санъа асла инанмайджакъмыз».
91. «Я да сенинъ бир хурма багъчанъ ве юзюм багъынъ олмалы; ойле ки, ичлеринде гурюль-гурюль ирмакълар акъызмалысынъ».
92. Яхут, идда эткенинъ киби, узеримизге коктен парчалар ягъдырмалысынъ, я да Аллаһны ве мелеклерни козюмизнинъ огюне кетирмелисинъ».
(Аетнинъ сонъки къысмы «Аллаһны ве мелеклерни (сёйлегенлерининъ догърулыгъына) шаат кетирмелисинъ» шеклинде де анълашылгъандыр).
93. «Яхут да алтындан бир эвинъ олмалы, я да кокке чыкъмалысынъ. Бизге окъуйджагъымыз бир китап эндиirmeген бир вакътынъадже (кокке) чыкъкъанынъа да асла инанмамыз». Де ки: Раббимни тензих этерим. Мен, садедже бешер бир эльчийим.
94. Затен, озьлерине хидает ребери кельгенде, инсанларнынъ (бунъа инанувларыны садедже: «Аллаһ, пейгъамбер оларакъ бир бешерни ёлладымы?» деювлери огюни алгъандыр.
(Шу алда инкъарджыларнынъ пейгъамберлерге иман этмемелерининъ бир себеби де, оларнынъ бир бешер олувы, яни озьлери киби бир инсан олувы эди. Албуки, олар пейгъамберлер инсандан усьтюн бир варлыкъ олувы керек, дие санмакъталар; Аллаһ Таалянынъ пейгъамберни инсанларнынъ озь джынсларындан ёллавуандаки икметни къаврап оламай эдилер. Денаб-ы Хакъ оларнынъ бу иддаларына бойле къаршылыкъ бере):
95. Шуны сёйле: Эгер ер юзюнде ерлешкен кезип юриджи мелеклер олса эди, эльбетте оларгъа коктен, пейгъамбер оларакъ, бир мелек ёллар эдик.
(Аллаһ Ресулы: «Мен садедже бир бешер пейгъамберим) дегендже, къафирлер: «Ойле исе, сенинъ пейгъамберлигинъе ким шаатлыкъ этеджек?» дедилер, бунынъ узерине ашагъыдаки ает энди).
96. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда керчек шаат оларакъ Аллаһ къафидир. Зира, О, къулларыны, акъикъатен билип, корьмектедир.
(Бу аетте Аллаһнынъ Ресулына бир теселли, къафирлерге де бир техдир бардыр).
97. Аллаһ кимге хидает берсе, иште догъру ёлны тапкъан одыр; кимни де хидаеттен узакъ тутса, артыкъ оларгъа Аллаһтан башкъа достлар тапалмазсынъ. Къыямет кунюнде оларны корь, тильсиз ве сагъыр бир алда юзюкююн ашыр этермиз. Оларнынъ бараджакъ ве къаладжакъ ери джеэннемдир ки, атеши явашлагъанынен, онынъ алевини арттырымыз.
(Бир сахаби Аллаһнынъ Ресулына: «Эй, Аллаһнынъ Ресулы! Къафирлер юзьлери усьтюне ашыр этиледжеклерми?» дие сорагъанда, Ресулуллах: «Оны эки аягъы усьтюнде юрьсеткен къыямет куню юзь усьтюне юрсетмеге де къадир олмазмы?» буюрды. Бу хабер Къатаадеге барып эткенде, о да: «Эбет, иззетине емин олсун ки, Раббим бунъа къадирдир», деген).
98. Джебзалары, иште, будыр! Чюнки, олар аетлеримизни инкъар эткенлер ве: «Санки бизлер бир кемик обасы ве къокъугъан топракъ олгъандан сонъ, янъы бир яратылувнен тирильтиледжекмизми?» деген эдилер.
99. Тюшонмедилерми ки, коклерни ве ерни яраткъан Аллаһ оларгъа бенъзегенни яратмагъа да къадирдир! Аллаһ олар ичюн бир ваде такъдир этти. Бунда шубе ёкътыр. Амма, залымлар, инкъарджылыкътан башкъасыны къабул этмедилер.

100. Де ки: Раббимнинъ рахмет хазинесине, эгер сиз саип олса эдинъиз, арджланыр къоркъусынен къыскъандан-къысар эдинъиз. Инсан огълу да пек эли сыкъыкътыр!
101. Ант олсун, биз Мусагъа ачыкътан-ачыкъ докъуз ает бердик. Айды, Израил огъуллаарындан сора. Муса оларгъа кельгенинде, Фыравун онъа: «Эй, Муса! деди, сени тылсымлангъан санмакътам!»
(Тэфсирджилер бу ерде кечкен «ает» келимесининъ я «муджизе», я да «Теврат аети» демек олгъаныны бильдиргенлер ки, биринджи манагъа коре, Аз.Мусагъа берильген бу докъуз муджизени асхабдан Ибн Аббас бойле сыралагъан: Йылангъа чевирильген аса (таякъ), ышыкъ берген эль, чегертки, экин боджеги, бакъа, къан, таиштан сув фышкъырувы, денъизнинъ ярылувы ве Туур дагъынынъ Израил огъуллаарыны къоркъызувы. Экинджи манагъа коре, тэфсирлерде бу докъуз ает бойле сыралангъан: Аллахкъа ортакъ къошманъ. Акъсыз ерде адам ольдюрменъ. Зина этменъ. Файыз ашаманъ. Ырым япманъ. Къабаатсыз инсанни ольдюрюви ичюн, султангъа теслим этменъ. Исраф этменъ. Намуслы къадынларгъа ифтира этменъ. Дженктен къачманъ).
102. (Муса Фыравунгъа:) «Пек яхшы билесинъ ки, деди, буларны бирер ибрет олмакъ узьре, анджакъ коклернинъ ве ернинъ Рабби эндирди. Эй, Фыравун! Мен де сени, акъыкъатен махв олгъанынъны зан этмектем!»
103. Дер экен, Фыравун оларны улькеден чыкъармакъ истеди. Бу себептен, биз оны ве янындакилернинъ эписини (денъизде) богъдыкъ.
104. Артындан да Израил огъуллаарына: «О топракъларда отурынъ! Ахирет вадеси ортагъа чыкъкъанынен, эпинъизни топлап, бир ерге кетиреджекмиз», дедик.
105. Биз Къур'анны хакъ оларакъ эндирдик; о да хакъны кетирди. Сени де, анджакъ мужделейиджи ве тенбийеджи оларакъ ёлладыкъ.
106. Биз оны, Къур'ан оларакъ, инсанларгъа токътап-токътап окъурсынъ, дие (ает-ает, суре-суре) айырдыкъ; ве оны арды-сыра эндирдик.
107. Де ки: Сиз онъа истер инанынъ, истер инанманъ, шу бир акъыкъат ки, бундан эвель озьлерине илим берильген кимселерге о (Къур'ан) окъугъанынен, дер'ал юзь усьтю седждеге къапанырлар.
(Къур'аннынъ эндирилювинден эвель «озьлерине илим берилгенлер» – даа эвель эндирильген китапларны окъуп, вахий не олгъаныны бильгенлер, пейгъамберлик аляметлерини огренген ве хакъ иле батылны айырды этеджек бир кучьке саип олгъанлар я да Аз.Мухаммеднинъ пейгъамберлигини эвельки китапларда анълатылгъан сыфатларындан анълагъанлардыр).
108. Ве дер эдилер ки: Раббимизни тесбих этермиз. Раббимизнинъ вадеси мытлакъа ерине кетирилир.
109. Агълаяракъ, юзь усьтю ерге къапанырлар. (Къур'ан окъумакъ) оларнынъ сайгъысыны арттырыр.
110. Де ки: «Истер Аллах денъ, истер Рахман денъ. Ангисини десенъиз олур. Чюнки, энъ гузель исимлер онъа хастыр». Намазында юксек сеснен окъума; онда сесинъни зияде де къысма; экисининъ арасында бир ёл тут.
111. «Бала эдинмеген, акимиекте ортагъы олмагъан, аджизликтен отърю, бир досткъа да итияджы олмагъан Аллахкъа хамд этерим», де ве текбир кетиререк, Онынъ шаныны юксельт!

18. эль-КЕҺФ

КеҺф суресы 110 аеттир. Меккеде назиль олгъан. Анджакъ 28-нджи аетнинъ Медениде назиль олгъаны да ривает этиле. Суре бу адны ичинде сёзь мевзусы олгъан ве «магъара аркъадашлары» манасына кельген «Асхаб-ы КеҺф»тен алынган.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

- 1-4. Хамд олсун Аллахкъа ки, О, (инсанларны) озь тарафындан четин бир азап иле тенбиелемек, яхшы иш ве давранышларда булунган му'минлерге, озьлери ичюн, ичинде эбедий къаладжакълары (дженнетте) гузель бир эджир булунганыны мужделемек ве «Аллаһ эвлят эдинди», дегенлерни де тенбиелемек ичюн къулына (Муһаммедге), озюнде ич бир (зытлыкъ ве) эгрилик олмаган дос-догъру Китапны эндирди.
5. Не оларнынъ (Аллаһ эвлят эдинди, дегенлернинъ), не де аталарынынъ, бу меселеде ич бир бильгиси ёкътыр. Агъызларындан чыкъкъан бу сёз не буюк олды! Яландан башкъа бир шей сёйлемейлер.
(Фахреддин Раузийге коре, шу учь группа Аллахнынъ баласы олгъаныны сёйлегенлердир:
1. «Мелеклер Аллахнынъ къызларыдыр», деген муширик араплар,
2. «Иса Аллахнынъ огълудыр», деген христианлар,
3. «Узейр Аллахнынъ огълудыр», деген еудийлер.
Ислям исе, бу инанчларны ред эте).
6. Бу янъы Китапкъа инанмаз иселер (ве бу себептен эляк олур иселер), артларындан гъам-кедернен, аман-аман, озюньни харап этеджексинъ.
7. Биз, инсанларнынъ ангисининъ даа гузель амель этеджегини сынайыкъ, дие ер юзюндеки эр шейни дюньянынъ озюне махсус бир зийнет яптыкъ.
8. (Бунынъен берабер) биз мытлакъа о ердеки эр шейни къуп-къуру бир топракъ япаджакъмыз.
9. (Ресулым!) Ёкъса, сен бизим аетлеримизден (садедже) КеҺф ве Ракъиим саиплерининъ ибретке ляйыкъ зан эттинъми?
(Тефсирджилерге коре, «кеҺф» – дагъда булунган кенишче магъара демектир. «Ракъиим»нинъ не олгъаны мевзусында кесен-кес бир нетиджеге келинмеген. Анджакъ, шу маналардан бирине келе биледжеги бильдирильген: Магъара булунган дагъ я да вадий; Асхаб-ы КеҺфнинъ исимлери язылы олгъан китабе. Сахиш-и Бухарийдеки бир риваетке коре де, Асхаб-ы ракъиим, Асхаб-ы КеҺфхтен гъайры, учь адамлыкъ бир топлулыкътыр ки, булар ягъмурлы бир авада сыгъынган магъаранынъ киришини буюк бир къаянынъ къапатувынен, магъара ичинде къалганлар. Эр бири, вакъты иле якъан гузель бир давранышны хатырлаяракъ, къуртулмакъ ичюн ялварырлар. Олар дуа эткенинен, къая бираз даа ачылыр ве сонъунда къуртулырлар. Анджакъ, усътюнликке ляйыкъ фикр – Ракъиим Асхаб-ы КеҺфнинъ исимлери язылы китапнынъ адыдыр).

10. О (йигит) генчлер магъарагъа сыгъынгъанлар ве: Раббимиз! Бизге тарафындан рахмет бер ве бизге (шу) вазиетимизден бир къуртулыш ёлу азырла! деген эдилер.
11. Бунынъ узерине биз де о магъарада оларнынъ къулакъларына нидже йыллар перде къойдыкъ (юкъугъа далдырдыкъ).
12. Сонъра да, эки топлумдан (Асхаб-ы Кеһф иле душманларындан) ангисининъ къалгъан муддетлери даа яхшы эсап этеджегини корейик, дие оларны уяндырдыкъ.
13. Биз санъа оларнынъ башындан кечкенлерни керчек оларакъ анълатмакътамыз. Акъикъатен, олар Рабблерине инангъан генчлер эдилер. Биз де оларнынъ хидаетини арттырдыкъ.
14. Оларнынъ къальплерини метин яптыкъ. О йигитлер (о ернинъ укюмдары къаршысында) аяккъа къалкъаракъ, дедилер ки: «Бизим Раббимиз коклернинъ ве ернинъ Раббидир. Биз Ондан башкъасына танъры демемиз. Ёкъса, сачма-сапыкъ къонушкъан олурмыз.
15. Шу бизим къавмымыз Аллаһтан башкъа танърылар эдиндилер. Баре, бу танърылар мевзусында, ачыкъ бир делиль кетирселер. (Мумкюнми!) Ойле исе, Аллаһ акъкъында ялан уйдургъандан даа залымы бармы?.
16. (Араларындан бириси бойле деген эди:) «Мадам ки, сиз олардан ве оларнынъ Аллаһтан гъайры табынгъан варлыкъларындан узакълаштынъыз, о алда, магъарагъа сыгъынынъ ки, Раббинъиз сизге рахметини яйсын ве ишинъизде сиз ичюн файда ве къолайлык теминлесин».
17. (Ресулым! О ерде олса эдинъ) кунешни корер эдинъ: Догъан заманы магъараларынынъ сагъына мейль этер; баткъанында да, сол тарафындан оларгъа токъунмадан кечер эди. (Бойледже) олар (кунеш ышыгъындан раатсыз олмадан) магъаранынъ бир кошесинде (юкълар эдилер). Иште, бу Аллаһнынъ аетлериндендир. Аллаһ кимге хидает этсе, иште, о хакъкъа къавушкъандыр, кимни де хидаеттен махрум этсе, артыкъ оны догъругъа ёнельтеджек бир дост тапалмазсынъ.
18. Олар юкъуда олгъанлары алда, сен оларны уяныкъ санар эдинъ. Оларны сагъгъа-солгъа чевире эдик. Копеклери де магъаранынъ киришинде ог аякъларыны узатаракъ ятмакъта эди. Эгер оларнынъ вазиетлерине шаат олса эдинъ, чевирилип, олардан къачар эдинъ ве корьгенлирининъ себебинден, ичинъ къоркъунен толар эди.
19. Бойледже, биз араларында бир-бирилеринден сорамалары ичюн, оларны уяндырдыкъ. Араларындан бири: «Не къадар къалдынъыз?» деди. (Кими) «Бир кунъ я да куннинъ бир къысмы къадар къалдыкъ», дедилер; (Кими де) бойле дедилер: «Раббинъиз къалгъан муддетинъизни даа яхшы билир. Шимди сиз аранъыздан бирини шу кумюш паранъызнен шеэрге ёлланъ да, бакъсын (шеэрнинъ) анги ашаладжагъы даа темиз исе, сизге ондан эрзакъ кетирсин; айрыджа назик даврансын (гизли арекет этсин) ве сакъын сизни кимсеге сездирмесин».
20. «Чюнки, олар эгер сизни дуйсалар, я сизни ташбораннен ольдюрирлер, я да озь динлерине чекерлер ки, о вакъытта эбедиен къуртулышкъа иришалмазсынъыз». *(Бейзавийнинъ накъл эткенине коре, шеэрге ёлланылгъан адам элиндеки параны арджламакъ ичюн чыкъаргъанынен, шеэр халкъы паранынъ усьтюндеки къырал Деяноснынъ ресимини коре ве адамны бир хазине тапкъан санаракъ, оны девирнынъ укюмдарына алып баралар. Арадан узун вакъыт кечкен. Артыкъ бу укюмдар тевхид акъидесине багълы бир христиандыр. Генч адам къыралгъа башларындан кечкенни*

анълата. Берабер магъарагъа баралар ве генчинъ анълаткъанларынынъ догърулыгъыны айретлер ичинде корелер. Янъыдан тирилювнинъ имкяныны исбатлагъан бу мушаадеден сонъ, Аллаһ Таала бу генчлерни текрар эбедий юкзугъа далдыра).

21. Бойледже, (инсанларны) олардан хабердар эттик ки, Аллаһ вадесининъ хакъ олгъаныны, къыяметнинъ шубесиз олгъаныны бильсинлер. О вакъытта олар араларында Асхаб-ы Кеһфнинъ вазиятини тартыша эдилер. Дедилер ки: «Узерлерине бир бина япынъ. Рабблери оларны даа яхшы билир». Оларнынъ вазиятине шаат олгъанлар исе: «Бизлер кесен-кес оларнынъ янбашларына бир месжид япаджакъмыз», дедилер.
22. (Инсанларнынъ кими:) «Олар учь адамдыр; дёртюджилери де копеклеридир», дейджеклер; кене: «Беш адамдыр; Алтынджылары копеклеридир», дейджеклер. (Булар) билинмеген шей акъкъында тахмин юрютмектир. (Кимлери де:) «Олар еди адамдыр; секизинджиси копеклеридир», дерлер. Де ки: Оларнынъ сайыларыны Раббим даа яхшы билир. Олар акъкъында бильгиси олгъан пек аздыр. Ойле исе, Асхаб-ы Кеһф акъкъында делиллернинъ ачыкъ олувындан гъайры, бир мунакъашагъа киришме ве олар акъкъында (ашагъы-юкъары къонушкъан) кимселернинъ ич биринден малюмат сорама.
- 23-24. Аллаһнынъ истегенине багъламагъандже (иншаааллаһ демегендже) ич бир шей ичюн «буны ярын япаджам» деме. Буны унуткъан такъдиринъде, Аллаһны анъ ве: «Умют этерим ки, Раббим мени догъругъа – бундан даа якъын бир ёлгъа къавуштырыр», де.
25. Олар магъараларында учь юз йыл ве бунгъа къошма оларакъ докъуз йыл къалгъандырлар.
(Бунгъа коре, Асхаб-ы Кеһф магъарада учь юз докъуз йыл къалгъан. Базы тефсирлерде бу сайынынъ къамерий такъвимге коре олгъаны бильдирильмекте. Учь юз докъуз къамерий йылнынъ къаршылыгъы исе, миллиард учь асырдыр. Риваетке коре, эхл-и китаптан базылары Асхаб-ы Кеһфнинъ магъарагъа кирювинден итибарен, Аз.Мухаммед (с.а.)нинъ заманына къадар кечкен вакъытнынъ учь юз йыл олгъаныны идда эткен ки, Аллаһ Таала шу беяны иле оларнынъ бу иддасыны ред этмектедир:)
26. Де ки: Не къадар къалгъанларыны Аллаһ даа яхшы билир. Коклернинъ ве ернинъ гизли бильгиси Онгъа аиттыр. Онынъ коръмеси де, эшитмеси де айретлидир. Оларнынъ (коклерде ве ерде олгъанларнынъ), Ондан башкъа бир ёнетиджиси ёкътыр. О, озь укюмранлыгъына кимсени ортакъ этмез.
27. Раббинънинъ Китабындан сангъа вахий этильгенини окъу. Онынъ келимелерини денъиштире биледжек ёкътыр. Ондан башкъа бир сыгъыныладжакъ да тапамазсынъ.
28. Саба-акъшам Рабблерине, Онынъ рызасыны тилеерек, дуа эткенлернен бирликте юректен себат эт. Дюнъя аятынынъ сюсюни истеерек, козьлеринъни олардан чевирме. Къальбини бизни анъувдан гъафилъ къылдыгъымыз, фена арзуларына уйгъан ве иши-гуджю адден ашув олгъан кимсеге боюн эгме.
(Базы Къурейш илери кельгенлери Аз.Пейгъамберден Аллаһкъа ве Ресулына юректен багълы, факъат маддий тарафтан, факъыр му'минлерни янындан къувгъаныны истегенлер, бойле якъан такъдиринде, онынънен корюшип, къонуша биледжеклерини сёйлеген эдилер. Иште, бу ает Бейзавийнинъ тефсиринде де бильдирильгени киби, устюнлик ве шерэфнинъ, бедений ве маддий зийнетте дегиль, гонъюль зийнетинде,

яни иман ве гузель яшайышта олгъаныны, толайысынен, мушириклернинъ бу истегине дегер бермемек кереклигини ифаде этмекте).

29. Ве де ки: Хакъ, Раббинъиздендир. Ойле исе, истеген иман этсин, истеген инкяр этсин. Биз залымларгъа ойле бир джеэннем азырладыкъ ки, онынъ диварлары оларны чепечевре саргъандыр. (Сувсызлыкътан) имдат тилейджек олсалер, имдатларына ириген маден киби юзьлерни ашлагъан бир сувнен джевап берилир. Не фена бир ичиледжек ве не фена бир къалынаджакъ ер!
30. Иман этип де, гузель давранышларда булунгъанлар (бильмелилер ки) биз гузель ишлер япкъанларнынъ эджрини зая этмеймиз.
31. Иште, оларгъа алт тарафларындан ирмакълар акъкъан Адн дженнетлери бардыр. Олар Адн дженнетлеринде тахтлар узерине къуруларакъ, о ерде алтын билезликлернен безенеджеклер; индже ве къалын йипек ешил басмадан урбалар киеджеклер. Не гузель къаршылыкъ ве не гузель къалынаджакъ ер!
32. Оларгъа шу эки адамны мисаль оларакъ анылат: Булардан бирине эки юзюм багъы берген, эр экисининъ де этрафыны хурмаларнен донаткъан, араларында да экинлер осьтюрген эдик.
33. Эки багънынъ экиси де емишлерини берген, ич бирини эксик быракъмагъан эди. Экисининъ арасындан бир де ирмакъ фышкъырткъан эдик.
34. Бу адамнынъ башкъа келири де бар эди. Бу себептен, аркъадашынен лаф эткенде, онъа бойле деди: «Мен сервет джеэтинден сенден даа зенгиним; инсан сайысы нокътаи назарындан да сенден даа кучлюм».
(Бу эки адамнынъ кимлиги меселесинде мевжут корюшлер шулардыр:
1. Махзум къабилесинден меккели эки къардаштыр.
2. Аллаһ Ресулынен меккели мушириклердир.
3. Аллаһкъа инангъан ве инанмагъан эр кес ичюн кечерли бир мисальдир.
4. Лу'айне б. Хысн ве асхабынен Сельман, Сухейб ве асхабы арасында бир бенъзетювдир.
5. Бабаларындан къалгъан буюк джапта бир мирасчы бириси инанчынынъ кереги киби, дигери де инанчсызлыкънынъ кереги киби арджалагъан эки исраилли къардашлардыр... Эписиндеки бир нокъта – иман этмейип, серветни екяне гъае къабул этерек, мал топламакънынъ инасанны зулумгъа ве зиянгъа сюйреклейджеги акъикъатыдыр).
35. (Бойле гъурур ве кибрнен) озюне зулум этерек, багъына кирди. бойле деди: «Бунынъ ич бир заман ёкъ оладжагъыны зан этмейим».
36. «Къыяметнинъ къопаджагъыны да зан этмейим. Шаэт Раббимнинъ узуруна алып барылсам, ич бир шубем ёкъ ки, (о ерде) бундан даа хайырлы бир акъибет булурым».
37. Онынънен къонушкъан аркъадашы онъа хитабен: «Сен, деди, сени топракътан, сонъра нутфеден (спермадан) яраткъан, даа сонъра сени бир адам шеклине кетирген Аллаһны инкяр этгинъми?»
(Серветининъ ве адамларынынъ чокълугъынен гъурурлангъан бу адамнынъ ахиретни инкяр эткени, 36-нджы аетнинъ башында анылатылгъан эди. 37-нджи аетте исе, бу адам Аллаһны инкяр этювде къабаатлана. Бу алда, Бейзавийнинъ де къайд эткени киби, ахиретни инкяр этмек, бир бакъышта, Аллаһны инкяр этмек демектир. Зира, ахиретнинъ имкъансызлыкъыны идда этмек, Аллаһ кучюнинъ сынъырсызлыкъындан шубе этмекнинъ бир нетиджесидир. Акъикъатен, бу адамгъа озюнинъ яратылув

девирлерини хатырлатмакънен, бу къудретнинъ саиби олгъан Аллаһнынъ къыяметни де керчеклештирмек кучюнде олгъаны исбатланмакъ истенильген).

38. «Факъат О Аллаһ меним Раббимдир ве мен Раббиме ич бир шейни ортакъ къошмам».
39. «Багъына киргенде: Маашаааллаһ! Къувет ялынъыз Аллаһнынъдыр, десе эдинъ я! Эгер мал ве эвлятнен мени озюньден кучюз коре исенъ (шуны биль ки):
40. «Бельки, Раббим манъа сенинъ багъынъдан даа яхшысыны берир; сенинъ багъынъа исе, коктен йылдырымлар ёллар да, багъ къуп-къуру бир топракъ алына келир».
41. «Яхут, багънынъ сувы тюбге чекилир де, бир даа оны къыдырып тапалмазсынъ».
42. Деркен, онынъ сервети къушатылып, ёкъ этильди. Бойледже, багъы огърунда якъбан масрафлардан отърю, эллерини окъалап къалды. Багънынъ асмалары ерге чёккен эди. «Ах, дей эди, кешке мен Раббиме ич бир ортакъ къошмагъан олса эдим!»
43. Онъа Аллаһтан башкъа ярдым этеджек ярдымджылары олмагъаны киби, озь-озюни де къуртараджакъ кучъте дегиль эди.
44. Иште, бу ерде ярдым ве достлукъ, Хакъ олгъан Аллаһкъа аиттир. Мукъфаты энъ эйи олгъан О, энъ гузель акъибетни бериджи, кене Одыр.
45. Оларгъа шуны да мисаль косътер: Дюнья аяты – коктен эндириген бир сувымыз кибидир, бу сув саесинде ер юзюнинъ экини (эвеля етишип) бир-бирине къарышкъан; артындан рузгар савургъан чёр-чёплюк алына кельгендир. Аллаһ эр шей узеринде икътидар саибидир.
(Аллаһ Таала 45-нджи аеттеки тешибихнен дюнья аятынынъ кечиджи олгъаныны, ибрет назарынен бакъкъан инсаннынъ, бир экинде биле, озь аятынынъ баиланувы, пишкнлешюви ве тюкенип, сонъуна иришюви девирлерини ачыкъ бир шекильде коре биледжегини беян эткенден сонъ, инсангъа ярашкъаны – дюньянынъ кечиджи зийнетлерине алданмакъ ерине, къыскъа сюрген дюнья аятында япаджакъ яхшы ишлеринен эбедий саадетке иришмек олгъанына бойле ишарет этмекте):
46. Сервет ве огъулар дюнья аятынынъ сюсюдир; олюмсиз олгъан яхшы шейлер исе, Раббинънинъ нездинде эм савап джеэтинден даа хайырлы, эм де умют багъламагъа даа ляйыкътыр.
47. (Тюшюн) о кунни ки, дагъларны еринден къопарырмаз ве ер юзюнинъ чыр-чыплакъ олгъаныны корерсинъ. Ич бирини быракъмадан, оларны (бутюн олюлерни) махшерде топлайджакъмыз.
48. Ве эписи сыра-сыра Раббинънинъ узуруна чыкъарылгъандырлар: Ант олсун ки, сизни ильк дефасында яраткъан шеклимизде бизге кельдинъиз. Албуки, сизге ваде этильгенлернинъ ортагъа чыкъаджакъ бир вакътыны тайин этмегенимизни зан эткен эдинъиз дегильми?
(Бу аетнен багълы оларакъ, Къуртубий бир хадис накъл эте ве хадисни бу аетке энъ гузель тефсир сая: «Къыямет куню Аллаһ Таала юксек бир сеснен сесленир ве бойле дер: Эй, къуллаарым! Мен Аллаһым, менден башкъа илях ёкътыр. Мен аджыгъанларнынъ энъ аджыгъаны, укъом бергенлернинъ энъ адили ве эсап корюджелернинъ энъ сур'атлысыым. Бугунъ сизге къоркъу ёкъ. Кедерленмейджексинъиз де. Делиллеринъизни азырланъ, къолай джевап беринъ. Чюнки, месулиетлисинъиз, эсапкъа чекиледжексинъиз. Эй, мелеклерим! Эсапларны коръмек ичюн, къуллаарымны аякъ уджлары узеринде сыра-сыра тизинъ»).

49. Китап ортагъа къоюлгъандыр: Сучлыларнынъ онда язылгъанлардан къоркъкъанларыны корерсинъ. «Вай, алымызгъа! дерлер, бу насыл китап экен! Кучюк-буюк ич бир шей быракъылмайып (япкъанларымызнынъ), эписини сайып чыкъкъан!» Бойледже, япкъанларыны къаршыларында булгъандырлар. Сенинъ Раббинъ ич кимсеге зулум этмез.
50. О заман биз мелеклерге: Адемге седжде этинъ, деген эдик; Иблистен гъайры, олар аман седжде эттилер. Иблис джинлерден эди; Раббининъ эмрине кирмеди. Шимди сиз, мени быракъып да, оны ве онынъ союны дост тутмакътасынъызмы? Албуки, олар сизинъ душманынъыздыр. залымлар ичюн бу не фена бир денъишмедир!
51. Мен оларнынъ (Иблис ве союны) не коклернинъ ве ернинъ яратылувына, не де шахсен озьлерининъ яратылувына шаат эттим. Мен ёлдан чыкъарыджыларны ярдымджы тутаджакъ дегилим.
52. Кене о куню (тюшюнинъ ки, Аллаh къяфирлерге): Меним ортакъларым олгъанларыны илери сюрген шейлеринъизни чагъырынъ! буюрыр. Чагъыргъан эдилер оларны; факъат озьлерине джевап бермеген эдилер. Биз оларнынъ арасына телюкели бир учурым къойдыкъ.
53. Сучлылар атешни корер-коръмез, о ерни бойлайджакъларыны яхшы анъладылар; ондан къуртулмакъ ёлуны да тапалмадылар.
54. Акъикъатен, биз бу Къур'анда инсанлар ичюн эр тюрлю мисальни сайып чыкътыкъ. Факъат тартышмагъа энъ чокъ авесли варлыкъ инсандыр.
55. Озьлерине хидает кельгенде, инсанларны иман этювден ве Рабблеринден магъфирет талап этювден четке чеккен шей, садедже, эвелькилернинъ башына кельгенлернинъ озь башларына да келювини, яхут азапнынъ козь коре-коре озьлерине келювини беклевлеридир!
56. Биз ресулларны, садедже мужделейиджилер ве тенбиеджилер оларакъ ёллармыз. Къяфир олгъанлар исе, хакъны, батылгъа таянаракъ, ортадан къалдырмакъ ичюн батыл ёлнен куреширлер. Олар аетлеримизни ве тенбиеленген шейлерини алайгъа алгъан эдилер.
57. Озюне Раббининъ аетлери хатырлатылып да, онъа аркъа чевиргенден, озь эллеринен япкъаныны унуткъандан даа залым ким бар! Биз оларнынъ къальплерине буны анълавларына мани олгъан бир агъырлыкъ, къулакъларына да сагъырлыкъ бердик. Сен оларны хидаетке чагъырсанъ да, артыкъ эбедиен хидаетке иришалмайджакълар.
58. Сенинъ багъышлавы бол Раббинъ мерхамет саибидир; шает япкъанлары себебинден, оларны (аман) эсапкъа чекеджек олса эди, оларгъа азапны тезде берир эди. Факъат оларгъа адалгъан белли бир муддет бар ки, артыкъ бундан къачып къуртулмакъ ичюн сыгъыныладжакъ бир ер тапалмайджакълар.
59. Иште, шу улкелер; зулум эткен заманларында оларны эляк эттик. Оларны эляк этмек ичюн де белли бир вакъыт тайин эткен эдик.
60. Бир заман Муса генч адамына деген эди ки: «Токътап раатланаджам; та эки денъизнинъ бирлешкен ерине къадар бараджам, яхут сенелердже юреджем». *(Тефсирлерде Мусанынъ генч адамы Йуушаа б. Нуун адлы бириси олгъаны, Йуушанынъ Аз.Мусагъа хызмет эткени, ондан илим огренгени ривает этиле. Аетте сёз юрсельтильген эки денъизнинъ анги денъизлер олгъанына аит бир изаат ёкъ. Буларнынъ Хазар денъизинен Къара денъиз олгъаны, яхут Ниль нехрининъ Судандаки эки ирмагъы олгъан Бяз Нильнен Мавы Ниль ола биледжеги ифаде*

этильмекте. Бир башкъа анълайышкъа коре, бу эки денъизден бири Аз.Муса, дигери де Хызыр (а.с.)дыр. Чюнки, Муса мевджут алемнинъ, Хызыр да гизли алемнинъ денъизидир).

61. Эр экиси эки денъизнинъ бирлешкен ерине баргъанынен, балыкъларыны унуттылар. Балыкъ денъизде бир ёл тутуп кеткен эди.
(Риваетке коре, генч бир якъынынен Аз.Муса бу ёлджулыкъкъа Аллаһ тарафындан озюнден даа бильгили олгъаны хабер берильген Хызырнен расткелишимек ичюн чыкъкъан эди. Янларында бир де джансыз балыкъ бар эди. Бу балыкъ Аллаһнынъ къудретинен, не ерде джанланса, денъизге сычрап кетсе, бу Хызырнынъ о ерде олгъанына шарет оладжакъ эди).
62. (Расткелишюв ерлерини) кечип кеткенлеринде, Муса генч адамына: Къушлукъ емегимизни кетир бизге. Акъикъатен, шу ёлджулыкъгымыз себебинден, башымызгъа (эппейи) сыкъынты кельди, деди.
63. (Генч адам:) Корьдинъми! деди, къаягъа сыгъынгъан вакътымызда, балыкъны унуттым. Оны хатырлавумны манъа шейтандан башкъасы унуттырмады. О шашыладжакъ бир шекильде денъизде ёлуны тутуп кеткен эди.
(Бу ерде Аз.Мусанынъ генч аркъадашына шашкъынлыкъ берген шей – ольген балыкънынъ бир муджизе нетиджесинде джанланаракъ, денъизде ялдап кетювидир. Бу муджизенинъ юзь берген ери Аз.Хызырнынъ олгъан ери эди. Муса буны бильгени ичюн, адамына балыкъ джанланып, денъизге кирюви алында бундан оны хабердар этювини тенбиелеген, факъат бир къаянынъ янында ял алмагъа чекильгенлеринде, ве бельки де, Аз.Муса юкзугъа далгъан бир вакъытта, балыкъ денъизге сычрагъан алда, адам хабер берюв вазифесини унуткъан, бираз даа илерилеп, Аз.Муса емектен баас эткенинен, аркъадашы балыкънынъ денъизге кеткенини хатырлаткъан эди).
64. Муса: Иште, къыдыргъанымыз о эди, деди. Аман излерине кери къайттылар.
65. Деркен, къулларымыздан бир къул таптылар ки, онъа къатымыздан бир рахмет (вахий ве пейгъамберлик) берген, кене онъа, тарафымыздан бир илим огреткен эдик.
66. Муса онъа: Санъа огретильгенден манъа акъикъатны тапувыма ярдым этеджек бир бильги огретювинъ ичюн, санъа табий олайыммы? деди.
67. Деди ки: Догърусы, сен меннен бераберликке сабыр эталмазсынъ.
68. (Ич юзюни) къаврап олалмагъан бир бильгиге насыл сабыр этерсинъ?
69. Муса: Иншааллаһ, деди, сен мени сабыр этиджи буладжакъсынъ. Сенинъ эмиринъе де къаршы чыкъмам.
70. (О къул:) Эгер манъа табий олсанъ, санъа о мевзуда бильги бергенге къадар, ич бир шей акъкъында менден сорама! деди.
71. Бунынъ узерине, юрдилер. Ниает, гемиге минген вакъытларында, о (Хызыр) гемини тешти. Муса: Халкъынъны богъмакъ ичюн оны тештинъми? Акъикъатен, сен (зияны) буюк бир иш яптынъ! деди.
72. (Хызыр:) Мен санъа меннен бераберликке сабыр эталмазсынъ, демедимми? деди.
73. Муса: Унуткъан шейимден толайы, мени эсапкъа чекме; ишимде манъа кучълик чыкъарма, деди.

74. Кене юрдилер. Ниает, бир огълан балагъа расткельгенлеринде, (Хызыр) аман оны ольдюрди. Муса деди ки: Тер-темиз бир джанны, бир джан къаршылыгъы олмадан, (кимсени ольдюрмегени алда) къатль эттинъ я! Акъикъатен, сен фена бир шей яптынъ!
75. (Хызыр): Мен санъа меннен берабер (оладжакъларгъа) сабыр эталмазсынъ демедимми? деди.
76. Муса: Эгер, деди, бундан сонъ сенден бир шей сорасам, артыкъ манъа аркъадашлыкъ япма. Акъикъатен, мен тарафымдан (илери суре биледжек) узюрнинъ сонъуна ириштинъ.
(Бу сёзюнен Аз.Муса артыкъ афу тилейджек алы къалмагъаныны анълатмакъ истеген эди).
77. Кене юрдилер. Ниает, бир кой халкъына барып, олардан ашаладжакъ шей истедилер. Анджакъ, кой халкъы оларны мусафир этювден къачынды. Деркен, о ерде йыкъыладжакъ алда олгъан бир диваргъа расткельдилер. (Хызыр) аман оны догърултты. Муса: Истесе эдинъ, эльбет бунъа къаршы бир уджрет алып эдинъ, деди.
78. (Хызыр) бойле деди: «Иште, бу меннен сенинъ арамызнынъ айырылувыдыр. Шимди санъа сабыр эталмагъан шейлеринънинъ асылындан хабер береджем».
79. «Геми бар я, о денъизде чалышкъан ёкъсул кимселернинъки эди. Оны къусурлы этмек истедим. (Чюнки) оларнынъ артында эр (сагълам) гемини эльге кечирген бир къырал бар эди».
(Бу алда Хызыр факъыр денъизджилернинъ гемисини яраламакънен, къыралнынъ бу гемини эльге кечирюви итималыны ортадан къалдыргъан, бойледже, бу факъырларгъа эйшлик эткен эди. Хызыр (а.с.) сёзълерине девам этти:)
80. «Огъул балагъа кельгенде, онынъ ана-бабасы му'мин кимселер эди. Бунынъ ичюн (баланынъ) оларны адден ашув ве нанкоръликке богъмасындан къоркътыкъ».
(Зира, Хызыр (а.с.) бу баланынъ илериде бир залым оладжагъыны, темиз бирер му'мин олгъан ана-бабасына нисбетен адден ашмакъ ве нанкорълик къосътереджегини, яхут бала севгиси себебинден, ана-бабасынынъ маневий аятларынынъ телюкеге тюшеджегини биле эди; Аллаһ буны Хызыргъа бильдирген эди).
81. (Девам этти:) «Бойледже, истедик ки, Рабблери онынъ ерине оларгъа, ондан даа темиз ве даа мерхаметлисини берсин».
82. «Диваргъа кельгенде, шеэрде эки етим баланынъки эди; алтында да оларгъа аит бир хазине бар эди; бабалары исе, эйи бир кимсе эди. Раббинъ истеди ки, о эки бала кучлю чагъларына иришсинлер ве Раббинъден бир рахмет оларакъ, хазинелерини чыкъарсынлар. Мен буны да озьлюгимден япмадым. Иште, акъкъында сабыр эталмагъан шейлеринънинъ асылы будыр».
83. (Ресулым!) Сенден Зулъкъарнейн акъкъында сорарлар. Де ки: Сизге ондан бир хатыра окъуйджагъым.
(Аетте мушириклернинъ я да еудийлернинъ, акъкъында суаль сорагъаны бильдирильген Зулъкъарнейннинъ ким олгъаны кесен-кес белли дегиль. Бейзавий тефсиринде бунынъ Буюк Эскендер олгъаны, пейгъамберлиги кесен-кес олмамакънен берабер, эйи бир му'мин олгъаны акъкъында фикир бирлиги олгъаны зикр этиле; «Джиан акиметине къавушкъаны я да Иран ве Рум императоры олгъаны, я да, бир йигитлик нумюнеси олмакъ узьре, таджында эки бойнуз булунгъанындан», онъа Зулъкъарнейн денильгени бильдирильсе де, бу нокътаи назар бир къысым тефсирджилер тарафындан пек де

уйгъун корюльмеген. Бу ерде сёз этильген киши Аллахнынъ китабына багълы олгъанына коре, къырал Эскендерден даа эвель кельген бир пейгъамбер олгъаны итималы даа буюктир).

84. Акъикъатен, биз оны ер юзюнде икътидар ве къудрет саиби яптыкъ, онъа (мухтадж олгъан) эр шей ичюн бир себеп (бир васта ве ёл) бердик.
85. О да, бир ёл тутып кетти.
86. Ниает, кунешнинъ баткъан ерине баргъанда, оны къара бир балчыкъкъа баткъан алда тапты. Онынъ янында (о ерде) бир къавмгъа расткельди. Бунынъ узерине биз: Эй, Зулькъарнейн! Оларгъа я азап этеджек, я да акъларында яхшылыкъ этмек ёлуны сечеджексинъ, дедик.
(Тефсирлерде накъл этильгенине коре, Зулькъарнейн, гъарпта Атлас океанына, я да Къара денгизге къадар кетти. О ерде кунешнинъ денгиз уфкъында батышыны сейир этти. Анджакъ, буюк къаянат ичинде бу денгиз, онъа бир сув чокърагъы къадар кучюк корюнди. Кунеш, туманнен къаплы денгиз уфкъында, санки балчыкълы бир сув чокърагъына комюльген киби, бата эди. Саильде расткельген къавм, тефсирджилернинъ къанаатине коре, къафир бир миллет эди. о себептен, Аллах Таала, Зулькъарнейнни, бу къавмны джезанландырмакъ я да тербиелемек, догъру ёлгъа ириштирмек, бойледже, яхшылыкънен ёлгъа кетирмек ичюн сербест быракъты).
87. О бойле деди: «Акъсызлыкъ эткенни джезаландыраджакъмыз; сонъ о, Раббине ёлланыладжакъ; сонъра Аллах да, онъа къоркъунчлы бир азап тедбикъ этеджек».
88. «Иман этип де, яхшы даврангъан кимсеге кельгенде, онынъ ичюн де энъ гузель бир къаршылыкъ бардыр. Ве эмримизден, онъа къолай олгъаныны, сёйлейджекмиз».
89. Сонъра кене бир ёл тутты.
90. Ниает, кунешнинъ догъгъан ерине еткенинен, оны ойле бир къавм усьтюне догъгъан булды ки, олар ичюн кунешке къаршы бир орътю япмагъан эдик.
(Зулькъарнейн, батада ишлерини битирген сонъ, догъугъа ёл тутты. Энъ сонъунда, итимал Асиянынъ догъу тарафларына, Инд океанына, я да Хазар денгизине барып этти. Бу ерде расткетирген инсанлары, риваетке коре, кунешнинъ ышыгъы ве сьджагъындан къорчаланмакъ ичюн урба ве эв япмакъны бильмей эдилер).
91. Иште, бойледже, онынънен багълы эр шейден хабердар эдик.
92. Сонъ кене бир ёл тутты.
93. Ниает, эки дагъ арасына барып еткенде, оларнынъ огюнде, аман ич бир сёзни анъламагъан бир къавм булды.
94. Дедилер ки: Эй, Зулькъарнейн! Бу мемлекетте Йе'джудж ве Ме'джудж бозгъунджылыкъ япмакъталар. Бизнен олар арасында бир сед япувынъ ичюн санъа бир верги берейикми?
95. Деди ки: «Раббимнинъ мени ичинде булундыргъан нимети ве къудрети даа хайырлыдыр. Сиз манъа къуветингизнен дестек олунъ да, сизнен олар арасына ашылмайджакъ бир сед япайым».
96. «Манъа, демир обаларыны кетиринъ». Ниает, дагънынъ эки яны арасыны бир севиеге кетиргенинен (вадийни толдургъанынен): «Уфлень (корюкленъ)!» деди. Артыкъ оны къор алына кетиргенинен: «Кетиринъ манъа, усьтюне бир микъдар ириген бакъыр тёкейим», деди.

97. Бу себепнен, оны не ашмагъа кучълери етти, не оны теше бильдилер.
98. Зулъкъарнейн: Бу, Раббимден бир рахметтир. Факъат Раббимнинъ вадеси кельгенинен, О, буны ернен бир этер. Раббимнинъ вадеси хакътыр, деди.
99. О куню (къыямет кунюнде, бакъарсынъ ки) биз оларны бир-бирине чарпаракъ, саллангъан бир алда быракъкъандырмыз; Суургъа да уфюрильген, бойледже, оларны бутюннен бир ерге кетиргендирмиз.
- 100-101. Ве, козьлери мени корьмеге къапалы, къулакъ асмагъа да кучълери еталмаз олгъан къяфирлерни о куню джеэннемнен козь-козьге кетиргендирмиз.
102. Къяфирлер, мени быракъып да, къулларымны дост тутунаджакъ сандылармы? Биз джеэннемни къяфирлерге бир мекян оларакъ азырладыкъ.
103. Де ки: Сизге (япкъан) ишлеринъиз нокътаи назарындан, энъ чокъ зиянгъа огърагъанларны бильдирейикми?
104. (Булар:) яхшы ишлер япкъанларыны сангъанлары алда, дюнья аятында гъайретлери бошуна кеткен кимселердир.
105. Иште, олар, Рабблерининъ аетлерини ве Онъа къавушмакъны инкяр эткен, бу себептен, амеллери зая кеткен кимселердир ки, биз олар ичюн къыямет кунюнде ич бир ольчу тутмайджакъмыз.
(Къыямет теразесинде агъыр чекеджек иман ве салих амельдир. Къяфирлернинъ исе, хайырлы ишлери олмагъанындан, теразелери бош къаладжакъ; дюньяда чокъ инсаннынъ дегер берген шейлери, о ерде дегерсиз сайыладжакъ).
106. Иште, инкяр эткенлери, аетлеримни ве Ресулларымны алайгъа алгъанлары ичюн, оларнынъ джезасы джеэннемдир.
107. Иман этип, яхшы аракетлерде олгъанларгъа кельгенде, олар ичюн макъам оларакъ Фирдевс дженнетлери бардыр.
108. О ерде эбедий къаладжакълар. О ерден ич айрылмакъ истемезлер.
109. Де ки: Раббимнинъ сёзлери ичюн дерья мерекеп олса ве бир о къадар да иляве кетирсек дахи, Раббимнинъ сёзлери битмеден эвель, денъиз тюкенеджектир.
(Бу аетте Аллахнынъ сёзлери демек, Онынъ ильми ве икметидир. Аллах Тааланынъ илим ве икмети сонъсыз ве сынъырсыз; денъизлер исе, чокълугъына бакъмадан, сонълу ве сынъырлыдыр. Бу алда, Аллахнынъ илим ве икметини язмакъ ичюн мерекеп оларакъ, дерьяларнынъ дахи, кифаесиз оладжагъы ашкъардыр).
110. Де ки: Мен, ялынъыз сиз киби бир бешерим. (Шу бар ки) манъа Иляхынъызнынъ, садедже бир Илях олгъаны вахий олунмакъта, Артыкъ эр ким Раббине къавушмакъны умют эте исе, яхшы иш япсын ве Раббине ибадетте ич бир шейни ортакъ къошмасын.

19. МЕРЪЕМ

Меръем суреси 98 ает олуп, Меккеде назиль олгъан. Базы тефсирлерге коре, 58-нджи ает, базыларына коре де, 71-нджи ает Мединеде назиль олгъан. Бу суре, дигер баасларнен берабер, хусусен Аз.Меръемден ве онынъ Аз.Исаны дюньягъа кетирювинден баас эткени себебинен, «Меръем суреси» адыны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къааф. һаа. Йаа. Айн. Саад.
2. (Бу,) Раббинънинъ, Зекериййа къулына рахметининъ анъылувыдыр.
3. Хатырлайсызмы, о, хафиф бир сеснен Раббине ялваргъан эди;
4. Раббим! деди, менден (вуджудымдан) кемиклерим зайыфлашты, башым-сачым агъарды. Ве мен, Раббим, санъа (эткен) дуам саесинде ич бедбахт олмадым.
5. Догърусы, мен, артымдан иш башына кечеджек олгъан якъынларымдан сакъынам. Къадыным да догъурмаз. Тарафындан манъа бир вели (огъул) бер.
6. Ки, о манъа варис олсун; Якъуб ханеданына да варис олсун. Раббим, оны ризанъа ляйыкъ эт!
7. (Аллаһ бойле буюрды:) Эй, Зекериййа! Биз санъа бир огъул мужделермиз ки, онынъ ады Яхядыр. Даа эвель онъа кимсени аддаш япмадыкъ.
(Аетнинъ сонъки джумлеси «даа эвель ич кимсени онынъ бенъзери япмадыкъ» шеклинде де анълашылгъан. Зира, Аз.Яхянынъ догъурмаз бир анадан догъувы акърансыз бир адисе, яни муджизедир).
8. Зекериййа: Раббим! деди, къадыным догъурмаз олгъаны, мен де къартлыкънынъ сонъки сынърына баргъаным алда, меним насыл огълум ола билир?
9. Аллаһ: Ойледи, деди; Раббинъ: О манъа къолайдыр. Даа эвель, сен ич бир шей олмагъанында, сени де яраткъан эдим, буюрды.
10. О: Раббим! деди, (балам оладжагъына даир) манъа бир ишарет бер. Аллаһ: Санъа ишарет, сап-сагълам олгъанынъ алда, учъ кунъ инсанларнен лаф этмеменъдир, буюрды.
11. Бунынъ узерине Зекериййа мабеттен къавмынынъ къаршысына чыкъаракъ, оларгъа:
«Саба-акъшам тесбихте булунынъ», дие, ишарет берди.
*(«Мабет»тен шеклинде терджиме этильген «михраб» о заманларда ибадет этильген ер я да Бейт-и Макъдис ичинде юксек бир ердеки уджре манасында къулланыла эди).
(Аллаһ Таала ихтияр Зекериййанен къарт къадынындан бир бала дюньягъа ёлламакънен, къудретининъ сынъырсызлыгъыны ортагъа къойгъан. Юкъарыдаки аетлерде бунъа ишарет этильгенден сонъ, шимди догъувы муджизели бир шекильде керчеклешкен Яхя (а.с.)гъа хитап этильмекте:)*
12. «Эй, Яхя! Китапкъа (Тевраткъа) бар кучюньнен сарыл!» (дедик) ве даа сабий экенде, онъа (илим ве) икмет бердик.
13. Тарафымыздан онъа къальп йымшакълыгъы ве темизлик де (бердик). О, чокъ сакъынгъан бир кимсе эди.
14. Ана-бабасына чокъ яхшы даврана эди; о, исянжар бир зорбаджы дегиль эди.
15. Догъгъан куню, оледжек куню ве тири оларакъ къабирден чыкъарыладжакъ куню онъа селям олсун!
(Яхя (а.с.)нынъ муджизевий догъувындан сонъ, Аз.Меръемнинъ кене муджизе оларакъ, Аз.Исагъа юклю къалувы ве оны дюньягъа кетирюви адисесине кечильмекте).
16. (Ресулым!) Китапта Меръемни де анъ. Хатырынъдамы, о, аилесинден айрыларакъ, догъу тарафындан бир ерге чекильген эди.
(Бу ердеки «догъу тарафы», тефсирджилерге коре, Месджид-и Акъсанынъ догъу тарафы, я да Меръемнинъ эвининъ догъу тарафы шеклинде тефсир этильген, бу себепле, христианларнынъ, къыбла оларакъ догъугъа ёнельгенлери ифаде этильген).

17. Меръем, оларнен озю арасына бир перде чеккен эди. Дер экен, биз онъа рухымызны ёлладыкъ да, о, онъа тамамынен бир инсан шеклинде корюнди.
(Тэфсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки рухнынъ манасыт – Джебраил (а.с.)дир. Аз.Меръем къоркъмасын ве сёзюни анъласын дие, Аллах Таала Джебраилни бир инсан шеклинде ёллагъан. Бакъ. Бакъара, 2/87).
18. Меръем деди ки: Сенден, чокъ мерхаметли олгъан Аллахкъа сыгъынырым! Эгер Аллахтан сакъынгъан бир кимсе исенъ (манъа токъунма).
19. Мелек: Мен, ялынъыз санъа тер-темиз бир огълан бала багъышлавым ичюн, Раббининъ бир элчисийим, деди.
20. Меръем: Манъа бир инсан эли тиймегени, иффетсиз де олмагъаным алда, меним насыл балам ола билир? деди.
21. Мелек: Ойле, деди; (Зира) Раббинъ буюрды ки: Бу манъа къолайдыр. Чюнки, биз оны инсанларгъа бир делиль ве озюмизден бир рахмет япаджакъмыз. Бу, укъом ве къараргъа багълангъан (эзельде олуп биткен) бир иш эди.
22. Меръем онъа юкю къалды. Бунынъ узерине, онынънен (къарнынъдаки баланен) узакъ бир ерге чекильди.
23. Догъум санджысы оны бир хурма терегине (таянмагъа) меджбур этти. «Кешке, деди, бундан эвель ольсе эдим де, унутылып кетсе эдим!»
24. Ашагъысындан (Иса я да мелек) онъа бойле сесленди: «Тасаланма! Раббинъ сенинъ алт тарафынъда бир сув агъы пейда эткендир».
(Аетке бойле мана да берильген: "Тасаланма! Раббинъ сенинъ алтынъдакини (Исаны) шерефли бир ребер оларакъ яраткъандыр»).
25. «Хурма далыны озюнье догъру сильки ки, усътюнье тазе, пишкен хурма тёкюльсин».
26. «Аша, ич. Козюнь айдын! Эгер инсанлардан бирини коръсенъ, де ки: Мен чокъ мерхаметли олгъан Аллахкъа ораза ададым; артыкъ бугунъ ич бир инсаннен лаф этмейджем».
(Риваетке коре, Меръемнинъ къавмы ашамамакъ, ичмемек суретинен, ораза туткъанлары киби, лаф этмемекнен де, тутта экенлер. Я да оразалы олгъанда, ашамакъ-ичмектен къачынгъанлары киби, лаф этмектен де къачына экенлер. Аз.Меръем де бунъа уйгъун оларакъ сукют оразасы адагъан).
27. Ниает, оны (къуджагъында) котерип, къавмына кетирди. Дедилер ки: Эй, Меръем! Акъикъатен сен джиренч бир шей яптынъ!
28. Эй, Харуннынъ къыз къардашы! Сенинъ бабанъ яман бир инсан дегиль эди; ананъ да иффетсиз дегиль эди.
(Аетте анъылгъан Харун, Аз.Мусанынъ къардашы ве пейгъамбер Харун дегиль. Бу Харуннынъ кимлигинен багълы нокътаи назарларнынъ акъикъаткъа энъ якъынына коре, о, Аз.Меръемнинъ акъикъий къардашыдыр. Ана-бабасы киби, о да иффетли ве салих бир кимсе эди. Бу себептен, ишининъ аслыны бильмегенлер, бойле бирисининъ къыз къардашы олгъан Меръемге зина этювни асла якъыштыралмагъаныны бильдирмек истегенлер).
29. Бунынъ усътюне Меръем баланы косътерди. «Биз, дедилер, бешиктеки бир сабийнен насыл сёйлеширмиз?»
(Аллаһнынъ келеджекте элчиси оладжакъ бала, Онынъ берген къонушув къабилиетинен тильге кирди ве)

30. Бала бойле деди: «Мен, Аллахнынъ къулуйым. О, манъа Китапны берди ве мени пейгъамбер япты».
31. «Не ерде олсам-олайым, О, мени мубарек къылды; яшайджакъ муддетимдже манъа намазны ве зекятны эмир этти».
32. «Мени анама сайгъылы къылды; мени бедбахт бир зорбаджы япмады».
33. «Догъгъан кунюм, оледжек кунюм ве тири оларакъ къабирден чыкъарыладжакъ кунюм селяметлик манъадыр».
34. Иште, акъкъында шубе эткенлери Меръем огълу Иса -хакъ сёз оларакъ- будыр.
(Тефсирджилер, бу аетке шу мананы да бергенлер: «Иште, Меръем огълу Иса, (онынъ акъкъындаки бу беян), хакъ сёздир ки, олар бунгъа шубеленирлер». Метндеки манагъа коре, Исанынъ хакъ сёз олувы, Аллахнынъ «кунь – ол» эмрининъ эсери олувындандыр).
35. Аллахнынъ бир эвлят эдинюви оладжакъ шей дегиль. О, бундан узакътыр. Бир ишке укюм эткен вакътында, онъа садедже «Ол!» дер ве аман олур.
36. (Иса шуны да сёйледи:) Муакъкъакъ ки, Аллах, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Ойле исе, Онъа къуллыкъ этинъ. Иште, догъру ёл будыр.
37. Сонъра, топлулыкълар озь араларында айырылдылар. Буюк куньге шаат олунгъан вакъытта, вай о къафирлернинъ алына!
(Тефсирджилер, араларында болунген бу группаларнынъ еудийлернен христианлар я да христианларнынъ озь араларындаки месхеллер олгъанына, булардан кимининъ Аз.Исагъа «Аллах огълу», кимининъ «Аллахнынъ озю», бир къысмынынъ «учь унсурдан бири», базысынынъ да «Аллахнынъ къулы ве Ресулы» дегенлерини, бойледже, ихтиляфкъа тюшкенлирини билдирелер).
38. Олар, бизим узурымызгъа чыкъаджакъ кунълери (башларына келеджеклерни) не яхшы эшитир ве не яхшы корерлер (бир корьсенъ)! Факъат о залымлар бугунъ ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинделер.
39. (Ресулым!) Сен оларны пешманлыкъ ве гъам-кедер куню акъкъында тенбиеле. Чюнки, олар бир гъафлет ичине далгъанлары алда ве аля иман этмеген экенлер (бакъарсынъ) иш олуп биткендир.
(Яни эр кеснинъ эсабы корюльген; бу эсап сонгунда дженнетке бараджакъларнен джеэннемни бойлайджакълар бир-биринден айырылгъандыр).
40. Ер юзюне ве онынъ узериндекилерге анджакъ биз варис олурмыз (эр шей кетер, биз къалырмаз) ве олар анджакъ бизге дёндюрилирлер.
41. Китапта Ибрахимни анъ. Зира, о, садакъаты бутюн бир пейгъамбер эди.
42. Бир заман о бабасына деди ки: Бабаджыгъым! Эшитмеген, корьмеген ве санъа ич бир файдасы тиймеген бир шейге ничюн табынасынъ?
43. Бабаджыгъым! Акъикъатен, санъа кельмеген бир илим манъа кельди. Ойле исе, манъа уй ки, сени тюз ёлгъа чыкъарайым.
44. Бабаджыгъым! Шейтангъа къуллыкъ этме! Чюнки, шейтан, чокъ мерхаметли Аллахкъа асий олды.
45. Бабаджыгъым! Аллах тарафындан санъа азап токъунып да, шейтаннынъ якъыны олувындан къоркъам.
46. (Бабасы:) Эй, Ибрахим! деди, сен меним танърыларымдан юзь чевирмектесинъми? Эгер вазгечмесенъ, ант олсун, сени ташборангъа тутарым! Узун бир заман менден узакъ тур!

47. Ибрахим: Селям санъа (эсен къал) деди, Раббимден сен ичюн магъфирет истейджем. Чюнки, О, манъа чокъ люткъардыр.
48. Сизден де, Аллаһтан гъайры табынгъан шейлеринъизден де, узакълаша ве Раббиме ялварам. Умют этилир ки, (сен ичюн) Раббиме дуа этювимнен, бедбахт (эмеги бошуна кеткен) олмам.
49. Ниает, Ибрахим олардан ве Аллаһтан башкъа табынгъан шейлеринден узакълашып, бир тарафкъа чекильген вакътында, биз онъа Исхакъ ве Якъубны багъышладыкъ ве эр бирини пейгъамбер яптыкъ.
(Аз.Ибрахим, къавмындан узакълашаракъ, иджрет эткен бельденинъ Шам я да Фелестин экени ривает этиле. Бейзавийнинъ накъл эткенине коре, Аз.Ибрахим Шамгъа догъру ёлгъа чыкъкъанда, башта Харрангъа баргъан, о ерде Саранен эвленген ве бу эвликте Аз.Исхакъ дюньягъа кельген. Аз.Якъуб исе, Исхакънынъ огълу ве Ибрахимнинъ торуныдыр).
50. Оларгъа рахметимизден багъышлава булундыкъ; оларгъа акълы ве юксек бир шурет насип эттик.
51. (Ресулым!) Китапта Мусаны да анъ. Акъикъатен, о ихляс саиби эди ве эм ресул, эм де небий эди.
(Кениш даркъагъан анълайышкъа коре, садедже эски пейгъамберлерден бирининъ китап ве шериятыны девам эттирген пейгъамбер «небий», озюне янъы бир китап эндирилген ве янъы бир дин теблигъ эткен пейгъамбер исе, эм «небий», эм де «ресул»дыр. Аз.Мусагъа Теврат назиль олгъанындан, юкъарыдаки аетте небий ве ресул оларакъ анъылгъан).
52. Онъа Туурнынъ сагъ тарафындан сеслендик ве оны, фысылдашкъан кимсе къадар, (озюмизге) якълаштырдыкъ.
53. Рахметимизнинъ бир нетиджеси оларакъ, онъа къардашы Харунны пейгъамбер оларакъ эдие эттик.
(Аз.Муса, аиле азаларындан Харуннынъ озюне векиль ве ярдымджы тайин этиливи ичюн, Аллаһкъа ялваргъан, Аллаһ Таала да, онынъ бу тилегини къабул эткен).
54. (Ресулым!) Китапта Исмаилни да анъ. Акъикъатен, о, сёзюне садыкъ эди, ресул ве небий эди.
55. Халкъына намазны ве зекятны эмир этер эди; Рабби нездинде де хошнутлыкъ къазангъан бир кимсе эди.
56. Китапта Идрисни де анъ. Акъикъатен, о, пек догъру бир инсан, бир пейгъамбер эди.
57. Оны усътюн бир макъамгъа юксельттик.
(Тефсирджилернинъ бильдиргенлерине коре, Аз.Идриснинъ асыл ады Ухнуухтыр; Аз.Нуһнынъ учюнджи неслинден дедесидир. Озюнден эвель инсанлар айван териси кийгенлери алда, о урба тикмекни иджат эткен, айрыджа ильк дефа къалем къулангъан, йылдызлар ве эсап ильми узеринде тюшюнген инсан олгъан. Онъа отуз саифе вахий энген).
58. Иште, булар Аллаһ оларгъа ниметлер берген пейгъамберлеринден, Адемнинъ союздан, Нуһ иле бирликте (гемиде) ташыгъанларымыздан, Ибрахим ве Исраил (Якъуб)нынъ союздан, догъругъа ириштирдигимиз ве сечкен кимселеримиздендир. Оларгъа чокъ мерхаметли олгъан Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, агълаяракъ сездеге къапана эдилер.

59. Ниает, оларнынъ артындан ойле бир несиль кельди ки, булар намазны быракътылар; нефислерининъ арзуларына уйдылар. Бу себептен, илериде сапыкълыкъларынынъ джезасыны чекеджеклер.
- 60-61. Анджакъ, тевбе эткен, иман эткен ве яхшы давранышта булунган кимселер истиснадыр. Булар, ич бир акъсызлыкъа огъратылмайып, дженнетке, чокъ мерхаметли Аллахнынъ, къулларына гъиябен ваде эткен Адн дженнетлерине киреджеклер. Шубесиз, Онынъ вадеси ерини тападжакъ.
(*Аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анълашылган: «Муакъкъакъ ки, Аллахнынъ яхшы къуллары, Онынъ ваде эткен дженнетине къавушаджакълар»*).
62. О ерде бош сёз дегиль, хош сёз эшитирлер. Ве о ерде саба-акъшам озьлерине аит рызыкълары бардыр.
63. Къулларымыздан такъва саиплерине берген дженнетимиз, иште будыр.
(*Абдуллах б. Аббаснынъ бир риваетине коре, Ресулуллах (с.а.) Джебраилге: «Эй, Джебраил, бизни шимди якъан зияретлеринъден даа зияде зиярет этювинъден санъа мани олган бир шей бармы?» диерек, Джебраилнинъ оны даа чокъ зиярет эткенини истеген; бир башкъа риваетке коре, инанмагъанлар Аз.Пейгъамберден базы мевзуларда суаллер сорагъанлар; Аз.Пейгъамбер оларгъа якъында бильги береджегини сёйлеген, факъат Джебраил беклеген вакътында кельмегени ичюн, керекли бильгини алмагъа кечиккен; бу фырсаатны къачырмагъан мушириклер: «Мухаммеднинъ Рабби оны унутты», киби лафлар эткенинен, о бунъа чокъ кедерленген. Бунынъ узерине, Джебраилнинъ сёзюни накъл эткен шу ает энди:).*
64. Биз, анджакъ Раббининъ эмринен энермиз. Огюмизде, артымызда ве булар арасында олган эр шей Онъа аиттир. Сенинъ Раббинъ унуткъан дегильдир.
65. (О) коклернинъ, ерининъ ве экисининъ арасыдаки шейлернинъ Раббидир. О алда, Онъа къуллыкъ эт; Онъа къуллыкъ этмек ичюн сабырлы ве метанетли ол. Онынъ бир аддашы (бенъзери) олганыны билесинъми? (Асла бенъзери ёкътыр).
(*Муширик араплар, Аллах исмини, садедже энъ буюк яратыджы олган Дженаб-ы Хакъ ичюн къуллана, ондан гъайры табынган пугларына, Аллах демейип, «илях» дей эдилер*).
66. Инсан дер ки: «Ольген заманымда, акъикъатен тири оларакъ (къабримден) чыкъарыладжаммы?
67. Инсан тюшонмезми ки, даа эвель о ич бир шей олмагъаны алда, биз оны яраткъандырмыз?
68. Ойле исе, Раббинъе ант олсун ки, муакъкъакъ суретте оларны шейтанларнен бирликте махшерде топлайджакъмыз; сонъ оларны тиз усътюне чёккен вазиятте джеэннемнинъ этрафында азыр тутаджакъмыз.
69. Сонъ, эр миллеттен, рахман олган Аллахкъа энъ чокъ асий олганлар ангилери исе, чекип айыраджакъмыз.
(*Аллахкъа энъ чокъ асий олганларнынъ айырылувы, тефсирджилер тарафындан бойле ёрумланган: Исъянкарларнынъ бир къысмы айырылып, джеэннемге атыладжакъ; исъяны даа енгиль олган ве вазияти уйгъун кельгенлер исе, багъышланаджакълар. Анджакъ, эгер ает бутюннен къафирлерге даир исе, о такъдирде, бу айырылув, эр кеснинъ, инкярджылыкъ ве исъян дереджесине коре, чешит группаларгъа айырылувыдыр ки, бунъа коре, эр группа сырасынен джеэннемде, вазиятине уйгъун бир табакъагъа атыладжакъ*).

70. Сонъ, о ерни бойламагъа даа зияде лыйкъ олгъанларны, эльбетте биз даа яхшы билирмиз.
71. Аранъыздан о ерге огърамайджакъ ич бир кимсе ёкътыр. Бу, Раббинънинъ къатий бир укюмидир.
(Бир риваетке коре, яхшы ве яман эр бир инсан джеэннемге огърайджакъ, анджакъ Аллаһ яхшыларны якъмайджакъ, о ерден къуртараджакъ. Джабир (р.а.) накъл эткен бир хадиске коре, дженеттеки му'минлер даа эвель джеэннемге огърайджакълар, факъат джеэннемде олар огърагъан ерлерининъ атешин сёнеджек. Бир башкъа риваетке коре, дженнетли му'минлернинъ джеэннемге огъравлары, Сыраттан кечювлеринден ибареттир).
72. Сонъ, биз Аллаһтан сакъынгъанларны къуртарымыз; залымларны де тиз усьтю чёкмиш алда, о ерде быракъымыз.
73. Оларгъа аетлеримиз ачыкъ-аян окъулгъан вакъытта, инкяр эткенлер иман эткенлерге: Эки топлулыкътан ангисининъ (ангимизнинъ) мевкъи ве макъамы даа яхшы, меджлиси ве топлулыкъы даа гузель? дедилер.
74. Олардан эвель де, эшья ве корюниш нокътаи назарыындан даа гузель нидже несиллерни эляк эттик.
75. Де ки: Ким сапыкълыкъта исе, чокъ мерхаметли Аллаһ онъа мухлет берсин! Ниает, оларгъа ваде берильген шейни -я азапны (му'минлер къаршысында магълюбиетни), я да къыяметни- корьген вакъытларында, мевкъи ве макъамы даа фена ве аскери даа зайыф олгъаннынъ ким экенини биледжеклер.
76. Аллаһ, догъру ёлдакилернинъ хидаетини арттырыр. Девамлы къалгъан яхшы ишлер, Раббинънинъ нездинде эм мукъфат бакъымындан даа хайырлы, эм де акъибетче, даа яхшыдыр.
(Тефсирджилер ашагъыдаки аетнинъ энювине себеп олгъан вазиятти бойле анълаталар: Факъыр бир мусульман олгъан Хаббааб (р.а.)нынъ мушириклернинъ илери кельгенлеринден бири Ас б. Ваильде аладжагъы бар эди. Хаббааб аладжагъыны истегенде, Ас онъа бойле деди: «Муһаммедни инкяр этмегенинъдже борджумны бермейджем». Хаббааб: "Аллаһкъа емин этерим ки, мен пейгъамберимни эм аятым ве олюмим муддетимдже, эм янъыдан тирильген вакътымда асла инкяр этмейджем», дегенинен, Ас бойле деген эди: «Ойле исе, тирильген вакътынъда манъа келирсинъ; о заман малым ве балам оладжагъына коре, санъа борджумны одерим!»).
77. (Ресулым!) Аетлеримизни инкяр эткен ве: «Муакъкъакъ суретте манъа мал ве эвлят бериледжек», деген адамны корьдинъми?
78. О гъайбны бильдими, ёкъса, Аллаһнынъ къатындан бир сёз алдымы?
79. Къатиен ёкъ! Биз онынъ сёйлегенини язаджакъмыз ве азабыны узаттыкъча узатаджакъмыз.
80. Онынъ дегенине биз варис олурмыз, (малы ве эвляды бизге къалыр); озю де бизге яп-янгъыз келир.
81. Олар озьлерине бир итибар ве къувет (весилеси) олсун дие, Аллаһтан башкъа танърылар эдиндилер.
82. Ёкъ, ёкъ! (Табынгъанлары), оларнынъ ибадетлерини танымайджакъ ве оларгъа душман оладжакълар.

83. (Ресулым!) Корьмединьми? Биз кяфирлернинъ усьтуне, оларгъа яхшыджа (исьянкярлыккъа) сюйреклеген шейтанларны ёлладыкъ.
84. Ойле исе, олар акъкъында ашыкъма. Биз олар ичюн, (куньлерини) бирер-бирер саймакътамыз.
- 85-87. Такъва саиплерини эйет алында, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ узуринда топлагъан, гунахкярларны да, сувсыз оларакъ джеэннемге сюрген кунюмиз, Рахман нездинде, сёз ве изин алгъандан башкъаларынынъ шефааткъа кучьлери етмейджек.
88. «Рахман бала эдинди», дедилер.
89. Акъикъатен, сиз пек чиркин бир шейни ортагъа аттынъыз.
90. Бундан толайы, аз къалды, коклер чатлайджакъ, ер ярыладжакъ, дагълар йыкъылып тюшеджек!
91. Рахмангъа бала эдинди ифтирасында булунгъанлары себебинден.
92. Албуки, бала эдинмек Рахманнынъ шанына якъышмаз.
93. Коклерде ве ерде олгъан эр кес, истиснасыз, къул оларакъ, Рахмангъа келеджек.
94. О, буларнынъ эписини саргъан ве сайыларыны бельгилегендир.
95. Буларнынъ эписи де, къыямет кунюнде Онынъ узурына тек башына (яп-янгъыз) келеджектир.
96. Иман этип, яхшы давранышларда булунгъанларгъа кельгенде, олар ичюн чокъ мерхаметли олгъан Аллаһ, (гонъюллерде) бир севги яратаджакъ.
97. (Ресулым!) Биз Къур'анны, садедже онынънен Аллаһтан сакъынгъанларны мужделерсинъ ве шиддетнен къаршы чыкъкъан бир топлулыкъны тенбиелерсинъ, дие сенинъ тилинънен (эндирилип окъутаракъ) къолайлаштырдыкъ.
98. Биз олардан эвель нидже несиллерни эляк эттик. Сен олардан эр анги биринден (бир варлыкъ бильгиси) ис эте я да оларгъа аит хафиф бир сес эшитмектесинъми?

20. ТАА һАА

135 ает олуп, Меккеде назиль олгъан. Суре адыны башындаки ТАА-һАА арифлеринден алгъан. Аз.Умернинъ бу суре весилесинен мусульман олувы, Ислям тарихининъ муим бир хатыра саифесидир. Вакъиа къыскадан бойле: Ислямнынъ яман бир душманы олгъан Хаттааб огълу Умер, Ресулуллахны ольдюрмек вазифесини бойнуна ала ве бу иш ичюн ёлгъа чыкъа. Анджакъ, ёлда къыз къардашы Фатименен энъиштеси Саиднинъ мусульман олгъаныны эшиткенинен, башта оларнынъ ишини битирмеге къарар бере. Таа-һаа суресини окъуаткъан къадын-къоджа, Умернинъ кельгенини корьгенлеринен, Къур'ан саифелерини сакъласалар да, Умер оларны дуя. Окъугъанларыны корьмек истегенини айта. Инкяр этилюви узерине, Саидге атылды. Онъа мани олмакъ истеген Фатимени шамарлай. Юзлеринден къанлар акъкъан Фатиме, джесаретке келерек, мусульман олгъанларыны ачыкъ айта. Къардашынынъ алына аджынгъан Умер, бу сефер алчакъ бир сеснен, текрар окъугъанларыны истей. Таа һаа суреси язылгъан саифелерни окъугъанынен, Къур'аннынъ муджизели тесиринден насибини аларакъ, Ресулуллахнынъ узуруна бара ве мусульман ола.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Таа. хаа.
- 2-3. Биз Къур'анны санъа, кучълик чекерсинъ дие дегиль, анджакъ Аллаһтан къоркъкъанларгъа бир огют олсун, дие эндирдик.
4. (Къур'ан) ерни ве юдже коклерни яраткъан Аллаһ тарафындан пеш-пешине эндирильгендир.
5. Рахман, Аршны истива эткендир.
(Я да:»Рахман, Аршны укми алтына алгъандыр». Бакъ. А'рааф, 7/54).
6. Коклерде, ерде ве экиси арасында олгъан шейлернен, топракънынъ алтында олгъанлар – эп Онынъдыр.
7. Эгер сен, сёзни ачыкъ сёйлер исенъ, билесинъ ки, О, гизлини де, гизлининъ гизлисини де билир.
8. Аллаһ – озюнден башкъа илях олмагъандыр. Энъ гузель исимлер Онъа махсустьыр.
9. (Ресулым!) Муса (вакъиасынынъ) хабери санъа келип етими?
10. О вакъытта, о бир атеш корьген ве аилесине: Беклень! Эминим ки, бир атеш корьдим. Бельки, ондан сизге бир мешале кетиририм я да атешнинъ янынъда бир ребер тапарым, деген эди.
(Аз.Муса, аилесинен бирликте Медйенден анасы булунгъан Мысыргъа кете эди. Ёлда сувукъ бир геджеде, бир балалары догъгъанындан, атешке итияджылары бар эди. Аслында, онынъ корьген бу атешни, озюни вахийге азырламакъ ичюн бир ишарет эди).
11. О ерге баргъанда онъа (тарафымыздан): Эй, Муса! дие сесленильди:
12. Муакъкъакъ ки, мен, эбет мен сенинъ Раббинъим! Аман папучларынынъ чыкъар! Чюнки, сен мукъаддес вадий Туваадасынъ!
13. Мен сени сечтим. Шимди вахий этильгенге къулакъ бер.
14. Муакъкъакъ ки, мен, ялынъыз мен Аллаһым. Менден башкъа илях ёкътыр. Манъа къуллыкъ эт; мени анъмакъ ичюн намаз къыл.
15. Къыямет куню мытлакъа келеджек. Эр кес пешинден чапкъан шейининъ къаршылыгъыны булсын, дие аман-аман, оны (озюнден) гизлейджем.
16. Онъа инанмагъан ве нефсининъ истеклерине уйгъан кимселер сакъын сени ондан (къыяметке инанувдан) вазгечтирмесин; сонъунда махв олурсынъ!
17. Шу сагъ элинъдеки недир, эй, Муса?
18. О, меним асамдыр, деди, онъа таяныр, онынънен малларыма япракъ силькитирим; меним онъа башкъа итияджиларым да бар.
19. Аллаһ: Ерге ат оны, эй, Муса! деди.
20. Оны аман ерге атты. Бир де не корьсин, тезде сюйрекленген бир йылан дегильми!
21. Аллаһ буюрды: Ал оны! Къоркъма! Биз оны шимди ильк алына кетиреджекмиз.
22. Бир де элинъни къолтугъыннынъ алтына сокъ ки, бир башкъа муджизе олмакъ узьре, о къусурсыз ве лекесиз беззлыкъта чыкъсын.
23. Та ки, санъа, (бойледже) энъ буюк аетлеримизден базыларыны косътерейик.
24. Фыравунгъа бар. Чюнки, о чокъ адден ашты.
25. Муса: Раббим! деди, юрегиме кенишлик бер.

26. Ишимни манъа къолайлаштыр.
27. Тилимден (шу) багъны чез.
28. Ки сёзюмни анъласынлар.
29. Манъа аилемден бир де везир (ярдымджи) бер,
30. Къардашым Харунны.
31. Онынъ саесинде аркъамны къуветлендир.
32. Ве оны ишиме ортакъ яп.
33. Бойледже, сени чокъ-чокъ тесбих этейик.
34. Ве чокъ-чокъ анъайыкъ сени.
35. Шубесиз, сен бизни корьмектесинъ.
36. Аллах: Эй, Муса! деди, истегенинъ санъа берильди.
37. Ант олсун, биз санъа бир кере даа лютф эткен эдик.
38. Бир вакъыт, вахий этиледжек шейни ананъа (шойле) вахий эткен эдик:
39. Мусаны сандыкъкъа къой; сонъ оны денъизге (Нильге) ташла; денъиз оны ялыгъа атсын да, меним душманым ве онынъ душманы олгъан бириси оны алсын. (Эй, Муса! Севильмень) ве меним незаретимде етиштириливинъ ичюн санъа озюмден севги бердим. *(Муса (а.с.)нынъ анасы, дигер огълан балалар киби, онынъ огълуны да, Фыравуннынъ ольдирювинден сакъына эди. Бу себептен, юкъарыдаки аетте бильдирильген иляхий ишаретке уяракъ, огълуны денъизге я да Ниль нехрине ташлады. Къадыны Асиенен багъчасында кезинген Фыравун сувда корьген сандыкъны чыкъартып, ичиндеки баланы корьгенинен, шашмалады; аетте бильдирильгени киби, Аллахнынъ Мусагъа бир лютфи оларакъ, балагъа нисбетен бираз севги иссини дуйды. Аз.Мусанынъ татасы, къардашына не олгъаныны араштырып-сюрюштирер экен, онъа бир эмчек анасы къыдырылгъаныны бильди. Буны фырсаат билерек, Фыравуннынъ сарайына барды:)*
40. Хатыранъдамы, къыз къардашынъ барып, «Онъа бакъаджакъ бирисини сизге тапайыммы?» дей эди. Бойледже, сени, козю, гонъюли севинч толсун ве гъам чекмесин, дие ананъа къайтарып бердик. Ве сен бирисини ольдюрдинъ де, сени къасеветтен къуртардыкъ. Сени яхшыдан-яхшы имтиандан кечирдик. Бунынъ ичюн йыллар бою Медйен халкъы арасында къалдынъ. Сонъ, такъдирге коре (бу макъамгъа) кельдинъ, Эй, Муса!
(Аетнинъ сонъки джумлеси тефсирлерде денъишик шекиллерде изаатлангъан олуп, эсаслылары шулардыр: «Сонъ, такъдирге коре, бу улькеге я да пейгъамберлик мертебесине ириштинъ, эй, Муса!», «Сонъ пейгъамберлик ичюн тайин ве такъдир этильген бу куньге къадар кельдинъ, эй, Муса!»).
41. Сени, озюм ичюн эльчи сечтим.
42. Сен ве къардашынъ бирликте, аетлеримни алып барынъ. Мени анъувда тенбеллик этмень.
43. Фыравунгъа барынъ. Чюнки, о, зияде адден ашты.
44. Онъа йымшакъ сёз сёйлень. Бельки, о акъылыны башына топлар я да къоркъар.
45. Дедилер ки: Раббимиз! Догърусы, биз онынъ бизге арткъач дереджеде фена давранувындан яхут зияде адден ашувуындан къоркъмакътамыз.
46. Буюрды ки: Къоркъманъ, чюнки, мен сизнен бераберим; эшитир ве корерим.

47. Айды, онъа барынъ да, айтынъ ки: Биз сенинъ Раббинънинъ эльчилеримиз. Исраил огъуллаарыны аман бизнен бирликте ёлла; оларгъа эзиет этме! Биз, сенинъ Раббинъден бир ает кетирдик. Къуртылыш – хидаетке уйгъанларнынъдыр.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аетнинъ сонъки джумлеси, бур дуа ве тилек джумлеси олмайып, хидаетке уйгъанларнынъ, Фыравуннынъ эзиетинден эрте-кеч къуртуладжакълары бильдирилъген бир хабер джумлесидир. Иште, бу сёз иле Муса ве Харун, Фыравунгъа буны хатырлатмакътадырлар).
48. Акъикъатен, бизге вахий олунды ки: (Пейгъамберлерни) яланлагъан ве юзь чевиргенлерге азап этиледжек.
49. Фыравун: Раббинъиз де ким экен, эй, Муса? деди.
50. О да: Бизим Раббимиз, эр шейге хилкъатыны (варлыкъ ве хусусиетини) бериджи, сонъра да, догъру ёлны косътериджидир, деди.
51. Фыравун: Ойле исе, эвельки миллетлернинъ алы не оладжакъ? деди.
52. Муса: Олар акъкъында бильги Раббимнинъ янында бир китапта булуныр. Раббим не янъылыр, не де унутыр, деди.
53. О, ерни сизге бешик япыджы ве онда сизге ёллар ачыджы, коктен де сув эндириджидир. Онынънен биз чешит экинлерден чифтлер чыкъардыкъ.
54. Ашангъыз; айванларынъызны отлатынъыз. Шубесиз, бунда акъыл саиплери ичюн (Аллаһнынъ къудретине) ишаретлер бардыр.
55. Сизни ондан (топракътан) яраттыкъ; сизни кене о ерге къайтараджакъмыз ве бир кере даа сизни ондан чыкъараджакъмыз.
56. Ант олсун, биз онъа (Фыравунгъа) бутюн (бу) делиллеримизни косътердик; кене де яланлады ве тирельди.
57. Деди ки: Бизни, япкъан тылсымынънен юртумыздан чыкъарырым, дие кельдинъми, эй, Муса?
58. Ойле исе, муакъкъакъ суретте биз де санъа, тамам онынъ киби бир ырым япаджакъмыз. Шимди сен, сеннен бизим арамызда, не сен, не де биз мухалефет этмейджек уйгъун бир ерде булушмакъ заманыны бельгиле.
59. Муса: Булушмакъ заманынъыз, байрам куню, къушлукъ вакътында инсанларнынъ топланув заманы олсун, деди.
60. Бунынъ узерине Фыравун къайтып кетти. Ийлесини (сихирбазларыны) топлады. Сонъ, кери кельди.
(Фыравун, уста тылсымджыларны топлагъан, тылсым эшьяларынен бирликте Мусанынъ къаршысына чыкъаргъан. Аз.Муса да, къардашы Харуннен бирликте эди. Байрам шенълиги ичюн топлангъан халкъ, оладжакъларны сейир этмек ичюн сабырзыслана эди).
61. Муса оларгъа: Языкъ сизге! деди, Аллаһ акъкъында ялан уйдырманъ! Сонъ О, бир азапнен тамырынъызны кесер! Ифтира эткен, муакъкъакъ перишан олур.
62. Бунынъ узерине олар, вазиетлерини озъара тартыштылар; гизли-гизли фысылдаштылар.
63. Бойле дедилер: «Бу экиси, муакъкъакъ ки, сихирлеринен сизни юртунъыздан чыкъармакъ ве сизинъ орьнек ёлунъызны ортадан къалдырмакъ истеген эки сехирбаздыр садедже».
64. «Ойле исе, ийленъизни къурынъ; сонъра, сыранен келинъ. Муакъкъакъ ки, бугунъ усътюн кельген къазанаджакъ».

65. Дедилер ки: Эй, Муса! Я сен ат, я да эвель аткъан биз олайыкъ.
66. Ёкъ, сиз атынъ, деди. Бир де бакъты ки, тылсымлары саесинде йиплери ве сопалары онъа керчектен чапышайткъан киби корюле.
67. Муса бирден ичинде бир къоркъу дуйды.
68. «Къоркъма! дедик, усьтюн келеджек къатиен сенсинъ».
69. «Сагъ элинъдекини ат да, оларнынъ япкъанларыны ютсын. Япкъанлары, садедже бир тылсымджы ийлесидир. Тылсымджы исе, не ерге барса, (не япса) къуртулышкъа иришалмаз».
(Аз.Муса вахийге уяракъ, элиндеки асаны ерге аткъан, бир муджизе ифадеси оларакъ, адждерха алына кельген аса, керчектен, Фыравуннынъ сихирбазларынынъ тылсымлы йиплерини ве сопаларыны юта къойгъан).
70. Бунынъ узерине, сихирбазлар седждеге къапандылар; «Харуннынъ ве Мусанынъ Раббинне иман эттик», дедилер.
71. (Фыравун) бойле деди: Мен сизге изин бермеден эвель, онъа инандынъыз, ойлеми! Акъыкъат шу ки, о, сизге тылсым огреткен буюгинъиздир. Шимди эллеринъизнен аякъларынынъызны, тюшюнмеден, чапразлама кеседжем ве сизни хурма далларына асаджам! Бойледже, ангимизнинъ азабымыз даа шиддетли ве девамлы олгъаныны яхшыджа анълайджакъсынъыз.
(Менфааткъа таянгъан бирлик ве бераберликнинъ омюри де менфааткъа багълыдыр. Менфаат биткенинен, бирлик дагъылыр, менфаатлар чатышкъанынен, корюниште мевджут достлукълар душманлыкъкъа чевирилir. Сихирбазлар иман этмейип, Фыравунны дестеклевде девам этселер эди, макъбул адамлар оладжакъ, ниметлер ичинде ялдайджакъ эдилер. Анджакъ иман козьлерини ачкъанынен, бакъийни (эбедий ниметни) фанийден (кечиджиден) усьтюн корьдилер).
72. Дедилер ки: «Сени, бизге кельген ачыкъ-ачыкъ муджизелерден ве бизни яраткъандан усьтюн тугалмаймыз. Ойле исе, япаджагъынъны яп! Сен ялынъыз бу дюнья аятында укюминъни кечире билирсинъ».
73. «Бизге хаталырымызны ве сенинъ бизге зорнен яптыргъан тылсымны багъышлавы ичюн, Раббимизге иман эттик. Аллаһ, (мукафаты) энъ хайырлы ве (джезасы) энъ девамлы олгъандыр».
74. Шу ери муакъкъакъ ки, ким Раббине гунахкяр оларакъ барса, джеэннем тамам онынъ ичюндир. О исе, о ерде не олюр, не де яшар!
75. Ким де яхшы давранышларда булунгъан бир му'мин оларакъ, онъа барса, усьтюн дереджелер, иште, тамам булар ичюндир.
76. Ичинде эбедий къаладжакълары, земенинден ирмакълар акъкъан Адн дженетлери! Иште, арынгъанларнынъ мукафаты будыр.
77. Ант олсун ки, биз Мусагъа: Къуллаарымнен бирликте геджелейин ёлгъа чыкъ да, (сизге) етишилловинден къоркъмадан ве (богъулудан) сакъынмадан, оларгъа денъизде къуру бир ёл ач, дие вахий эткен эдик.
(Бу эмир узерине Аз.Муса акъшам къаранлыгъында ёлгъа чыкъты. Фыравун буны билъген эди).
78. Бунынъ усьтюне, о, аскерлеринен бирликте, оларнынъ пешине тюшти. Денъиз оларны комюп, богъа къойды.

79. Фыравун къавмыны саптырды, догъру ёлгъа етеклемеди.
(Пейгъамбернинъ даветине къулакъ асаджакъ ерде, оны ве му'минлерни джезаландырувгъа аркет эткен Фыравун, Аллаһнынъ къудретинен, му'минлерге ачылгъан денгиз ёлунинъ, Фыравун ве ордусы узерине къапалувынен эляк олды).
80. Эй, Исраил огъуллаары! Сизни душманынъыздан къуртардыкъ; Туурнынъ сагъ тарафына (келювинъиз ичюн) сизге ваде бердик ве сизге къудрет эльвасынен бодене эти лютф эттик.
(Тэфсирлерде анълатылгъанына коре, Аллаһ Таала, Аз.Мусагъа, Туур дагъынынъ сагъ тарафына келюви, айрыджа, Тевратнынъ назиль олувы сырасында азыр олмакъ узьре, сечеджек етмиш адамлыкъ бир группаны да берабер алып келюви ичюн, бир муддет берген эди. Бакъ. Бакъара, 2/57).
81. Сизге рызыкъ оларакъ, бергенлеримизнинъ темизлеринден ашанъ, бу хусуста адден ашув ве нанкорьлик де этменъ; сонъунда сизни гъадабым чарпар. Эр ким ки, оны гъадабым чарпса, акъикъатен о, йыкъылып кеткендир.
82. Шу да муакъкъакъ ки, мен, тевбе эткен, инангъан ве файдалы иш япкъан, сонъра (бойледже) догъру ёлда юрген кимсени багъышларым.
(Аз.Муса къавмыны Мысырдан чыкъарып, Синагъа кечиргенден сонъ, Дженаб-ы Хакътан вахий алмакъ узьре, алель-аджеле Туургъа кетер экен, къавмынынъ башында озь ерине Аз.Харунны къалдыргъан эди. Аллаһ Таала Аз.Мусагъа бойле буюргъан эди.)
83. Сени аджелеликнен къавмынъдан айрылмагъа етеклеген недир, эй, Муса!
84. Муса: Иште, деди, олар да меним пешимделер. Мен, мемнун олурсынъ дие, санъа аджеле кельдим, Раббим.
85. Аллаһ буюрды: Сенден сонъ биз къавмынъны (Харуннен къалгъан Исраил огъуларыны) имтиан эттик ве Саамирий оларны ёлдан чыкъарды.
(Риваетке коре, Саамирий – Исраил огъуларынынъ Саамире къабилесине менсюп эди. Бу киши бир бузавнынъ эйкелини ясагъан ве халкъкъа онынъ танъры олгъаныны телкъин этюв суретинен, оларны Муса ве Харуннынъ хакъ дининден узакълаштырмагъа аркет эткен эди).
86. Бунынъ узерине Муса, опькели ве кедерли оларакъ къавмына къайтты. Эй, къавмым! деди, Раббинъиз сизге гузель бир вадеде булунмагъан эдими? Бу алда, сизге вакъыт чокъ узун кельдими, ёкъса, усътюнъизге Раббинъизнинъ гъадабы энювини истединъизми ки, манъа олгъан ваденъизден къайттынъыз?
87. Дедилер ки: Биз санъа берген вадемизден, озь къудрет ве ирадемизнен къайтмадыкъ. Факъат биз, о къавмнынъ (мысырлыларнынъ) зийнет эшьясындан бир такъым агъырлыкълар юкленген, сонъра да оларны аткъан эдик; айны шекильде Саамирий де аткъан эди.
(Саамирийнинъ телкъинынен зийнетлерни иритмек ве бузав япмакъ ичюн атешке аттылар).
88. Бу адам, олар ичюн бокюре бильген бир бузав эйкели иджат этти. Бунынъ узерине: Иште, дедилер, бу – сизинъ де, Мусанынъ да, танърысыдыр. Факъат оны унутты.
(Аетнинъ сонъки джумлеси, тэфсирджилер тарафындан эки шекильде ёрумлагъан; бири бойле: «Факъат Муса бу бузавнынъ танъры олгъаныны унутты; Аллаһны башкъа ерлерде къыдырмагъа тырышты. Бу анълайышкъа коре, бу сёзни сёйлегенлер, Саамирий ве тарафдарларыдыр.

*Экинджи ёрумгъа коре, аетнинъ манасы бойле: «Иште, Саамирий Аллаһны унутты»;
Ондан ве Муса вастасынен теблигъ этильген хакъ динден юзь чевирди).*

89. О шейнинъ, оларгъа ич бир сёзнен къаршылыкъ бералмайджакъыны, озьлерине не бир зарар, не де бир файда бермек кучюнде олмагъаныны корьмезлерми?
90. Акъикъатен, Харун оларгъа даа эвель: Эй, къавмым! деген эди, сиз бунынъ себебинден, садедже фитнеге огърадынъыз. Сизинъ Раббинъиз, шубесиз чокъ мерхаметли Аллаһтыр. Шу алда, манъа уйынъ ве эмрине итаат этинъ.
91. Олар: Биз, дедилер, Муса арамызгъа къайткъангъа къадар, бунъа табынудан асла вазгечмейджекмиз!
- 92-93. (Муса къайткъан сонъ:) Эй, Харун! деди, санъа не мани олды да, буларнынъ далялетке тюшкенлерини корьген вакътынъда, артымдан кельмединъ? Эмрине асий олдынъмы?
94. (Харун:) Эй, анамнынъ огълу! деди, сачымны-сакъалымны юлкьма! Мен сенинъ: «Исраил огъуллаары арасында болюннов чыкъардынъ; сёзюмни тутмадынъ!» деменъден къоркътым.
95. Муса: Я сенинъ зорунъ недир, эй, Саамирий? деди.
96. О да: Мен, оларнынъ корьмегенлерини корьдим. Зира, о эльчининъ изинден бир авуч (топракъ) алып, оны (ириген зийнетлернинъ ичине) аттым. Буны манъа нефсим бойле хош косьтерди, деди.
(Тэфсирджилерге коре, Саамирийнинъ, Исраил огъуллаарынынъ корьмейип де, озюнинъ корьгенини ве изинден бир авуч топракъ алгъаныны идда эткен эльчиси, Аз.Мусанынъ зуруна кельген Джебраил эди. Саамирий онынъ аты баскъан ерлернинъ ешергенини корьген, изининъ топрагъындан бир авуч алып, атешке аткъан. Аетни миджазий манада: «Аллаһнынъ ильхам эткен илмини бойле къуулландым», шеклинде анъламакъ да мумкюн).
97. Муса: Деф ол! деди, артыкъ аятынъ боюнджа сен: «Манъа токъунманъ!» дейджексинъ. Айрыджа, сен ичюн къуртулалмайджакъ бир джеза кунюнь бар. Табынайткъан танърынъа да бакъ! Емин этерим, биз оны якъаджакъмыз; сонъ оны парча-парча этип, денъизге савураджакъмыз!
(Риваетке коре, Аз.Мусанынъ: «Артыкъ аятынъ боюнджа сен: Манъа токъунманъ! Дейджексинъ», шеклиндеки беддуасындан сонъ, Саамирий, акъикъатен, агъыр бир юкюнчлы хасталыкъкъа огърагъан ве омюри бою инсанлардан узакъ турмагъа меджбур олгъан).
98. Сизинъ иляхынъыз, ялынъыз озюнден башкъа илях олмагъан Аллаһтыр. Онынъ ильми эр шейни саргъандыр.
99. (Ресулым!) Иште, бойледже, кечмиштекилернинъ хаберлеринден бир къысмыны санъа анълатмакътамыз. Шубесиз ки, тарафымыздан санъа бир зикр бердик.
(Аетте кечкен «зикр» базы тэфсирджилерге коре, узеринде тюшюнмеге ве ибрет алмагъа ляйыкъ вакъиаларгъа даир хаберлерни ичине алгъан Къур'ан демектир).
100. Ким ондан юзь чевирир исе, шубесиз ки, къыямет кунюнде о агъыр бир гунах юкюни аркъалайджакъ.
101. Бу кимселер, онда (о гунах юкюннинъ алтында) эбедий къалырлар. Олар ичюн къыямет кунюнде бу не фена бир юктир!
102. О куню Суургъа уфленир ве биз о заман гунахкярларны, козьлери (къоркъудан) ком-кок бир алда махшерде топлармыз.

(«Козьлери ком-кок» шеклинде терджиме этильген «зуркъан» келимеси арапчада сувсызлар ве корьлер манасында да къуланылмакъта).

103. Араларында бир-бирилерине гизли-гизли бойле дерлер: «Дюнъяда садедже он кунь къалдынъыз».
104. Озь аралары къонушкъан мевзуны биз даа яхшы билирмиз. Оларнынъ энъ етишкени ве акъыллысы о вакъытта: «Бир куньден зияде къалмадынъыз», дер.
(Бу аетте сёз юрсетильген кишилернинъ, ахиретте, о аятнынъ не къадар узун олгъанынынъ фаркъына баргъандан сонъ, артыкъ дюнъя аятынынъ къыскалыгъыны ве кечиджилигини анълайджакълары беян этильмекте).
105. (Ресулым!) Сенден дагълар акъкъында сорарлар. Де ки: Раббим оларны уфатып савураджакъ.
106. Бойледже, ерлерини тюм-тюз, бом-бош быракъаджакъ.
107. О ерде не бир эниш, не де бир ёкъуш коре биледжексинъ.
108. О куню инсанлар даветчиге (Исрафилге) уяджакълар. Онъа къаршы сагъгъа-солгъа бурулмакъ ёкъ. Артыкъ, чокъ мерхаметли Аллаһ урьметине, сеслер къысылгъандыр. Бу себептен, фысылтыдан башкъа бир сёз эшиталмазсынъ.
109. О куню Рахманнынъ изин берген ве сёзюнден хошлангъанындан башкъасынынъ шефааты файда бермез.
110. О, инсанларнынъ келеджеклерини де, кечмишлерини де билир. Оларнынъ ильми исе, буны къаврап олалмаз.
(Аетнинъ сонъки джумлесини бойле де анълашылгъандыр: «Олар исе, бильги тарафындан Аллаһны къаврап оламазлар»).
111. Бутюн юзьлер (инсанлар), тири ве эр шейге хаким олгъан Аллаһ ичюн эгилип, боюн буккендир. Зулум аркъалангъан исе, акъикъатен перишан олгъандыр.
112. Эр ким му'мин оларакъ, яхшы ишлерден япар исе, артыкъ о, не зулумдан, не де акъкъынынъ тапталувындан къоркъар.
113. (Ресулым!) Биз оны бойледже, арапча бир Къур'ан оларакъ эндирдик ве онда тенбиелерни текрар-текрар беян эттик. Умют этилир ки, олар (бу саеде гунахтан) къорчаланырлар; яхут да о (Къур'ан) олар ичюн бир ибретни ортагъа къояр.
114. Акъикъий укюмдар олгъан Аллаһ юджедир. Санъа Онынъ вахийи тамамланмадан эвель, Къур'анны (окъувда) ашыкъма ве: «Раббим, меним ильмимни арттыр», де.
(Вахийге иришимек эеджаны ичинде, даа вахий битмеден, алгъан къысымларыны окъумагъа, теляфуз этмеге чалышкъан Пейгъамбермиз тенбие, ашыкъмакъ керек олмагъаны ифаде этильмекте).
115. Ант олсун, биз даа эвель де, Адемге ахт (эмир ве вахий) берген эдик. Не бар ки, о, (ахтны) унутты. Онда азим де тапмадыкъ.
(Аз.Адем, Аллаһнынъ ясакълагъанына рагъмен, шейтаннынъ тешивикъатынен, ясакълангъан терекнинъ мейвасындан ашагъан, сёзюнде турамагъан эди. Иште, аетте Аз.Адемнинъ бу давранышына ишарет этильмекте ве онынъ, шейтан тешивикъатына сабырлы ве къарарлы оларакъ къаршы турмагъаны анълатылмакъта. Анджакъ, аетнинъ сонъки джумлесини, тефсирджилер тарафындан бойле де анълашылгъан: «Факъат оны гунах ишлемекте къарарлы тапмадыкъ». Чюнки, Адем, сонъундан пешман олгъан ве тевбе эткен эди).

116. Бир заман биз мелеклерге: Адемге сежде этинь! деген эдик. Олар аман сежде этилер; ялынъыз Иблис истисна. О тирельди.
117. Бунынъ узерине: Эй, Адем! дедик, бу, эм сен ичюн, эм де къадынынъ ичюн буюк бир душмандыр. Сакъын сизни дженнеттен чыкъармасын; сонъра ёрулып, сыкъынты чекерсинъ!
118. Шимди бу ерде сен ичюн не ач олмакъ бар, не де чыплакъ къалмакъ.
119. Кене бу ерде сен, сувсызлыкъ чекмейджек, сыджакътан да буналмайджакъсынъ.
120. Деркен, шейтан онынъ акълыны къарыштырып: «Эй, Адем! деди, санъа эбедейлик терегини ве сонъсыз бир салтанатны косътерейимми?»
(Шейтан, мейвасы ясакълангъан терекни косътеререк: «Раббинъыз, эки мелек алына кельмеменъыз, яхут бу ерде эбедий къаладжакълардан олмаманыз ичюн -ялынъыз бунынъ ичюн- сизге бутюн терекни ясакълады», диерек, оларны къандырды. Бакъ. А'рааф, 7/20).
121. Ниает, ондан ашадылар. Бунынъ узерине айып ерлери озьлерине корюнди. Усытлерини дженнет япрагъынен орътмеге арекет этилер. (Бойледже) Адем Раббине асий олуп, ёлуны шашырды.
122. Сонъ, Рабби оны сечти; тевбесини къабул этти ве догъру ёлгъа ёнелтъти.
123. Деди ки: Бир-биринъызге душман оларакъ, эпинъыз о ерден (дженнеттен) тюшюнъ! Артыкъ менден сизге хидает кельгенде, ким меним хидаетиме уйса, о, сапмаз ве бедбахт олмаз.
124. Ким де, мени анъувдан юзь чевирсе, шубесиз, онынъ сыкъынтылы бир аяты оладжакъ ве биз оны къыямет куню коръ оларакъ, ашр этеджекмиз.
125. О: Раббим! Мени ничюн коръ оларакъ ашр эттинъ? Албуки, мен акъикъатен корер эдим! дер.
126. (Аллаһ) буюрыр ки: Иште, бойле. Чюнки, санъа аетлеримиз кельди; амма сен оларны унуттынъ. Бугунъ де айны шекильде сен унутылмакътасынъ!
127. Догъру ёлдан сапкъанны ве Раббининъ аетлерине инанмагъанны, иште бойле джезаландырырмыз. Ахирет азабы, эльбетте даа шиддетли ве даа девамлыдыр.
128. Бизим, олардан эвель нидже несиллерни эляк эткенемиз оларны ёлгъа кетирмедими? Албуки, оларнынъ юртларында кезип долашырлар. Бунда, эльбетте ки, акъыл саиплери ичюн нидже ибретлер бар.
129. Эгер Раббинъден, даа эвель садир олгъан бир сёз ве тайин этильген бир ваде олмаса эди, (джеза олар ичюн де дюньяда) къачынылмаз олур эди.
130. (Ресулым!) Сен оларнынъ сёйлегенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батувындан эвель де Раббинъни макътав иле тесбих эт; гедженинъ бир къысым саатлеринен куньдюзнинъ этрафында (эки уджунда) да тесбих эт ки, сен Аллаһтан хошнут олурсынъ (Аллаһ да сенден!).
(Тэфсирджилер, бу аетте «макътав иле тесбих» – намаз олгъаныны бильдирелер. Намаз энъ буюк ве энъ кямиль зикрдир; Аллаһны тесбих, текбир, якъарув иле анъмакъ ве ялынъыз Онъа табынмакъ – къуллыкъны арз этмектир. Бейзавийге коре, кунешнинъ догъувындан эвельки тесбих – саба намазы; гедженинъ бир къысым саатлериндеки исе – акъшам ве ятсы намазларыдыр. «Куньдюзнинъ этрафында, яни башында ве сонъунда

тесбих эт» ифадесинен, эмиетине бинаэн, саба ве акъшам намазларына экинджи дефа дикъкъат джелън этильген).

131. Сакъын, озьлерини сынамакъ ичюн олардан бир къысмы файдаландырдыгъымыз дюнья аятынынъ джазибелигине козьлеринъни тикме! Раббинънинъ нимети эм даа хайырлы, эм даа девамлыдыр.
132. Аиленъе намазны эмир эт; озюнъ де онъа сабырнен девам эт. Сенден рызыкъ истемеймиз; (аксине) биз сени рызыкъландырамыз. Гузель нетидже – такъванендир.
133. Олар: (Мухаммед) бизге Раббинъден бир муджизе кетирмели дегиль эдими? дедилер. Эвельде кельген китаплардакининъ ап-ачыкъ делили (Къур'ан) оларгъа кельмедими? *(Къур'ан-ы Керим эм озюнинъ керчеклигини исбат эткен, эм де эвельки китапларнынъ хакъ олгъанына делилиль тешиль эткен бир муджизедир).*
134. Эгер биз, бундан (Къур'андан) эвель оларны бир азапнен эляк этсек эди, муакъкъакъ ки, бойле дейджек эдилер: Я Рабби! Бизге бир эльчи ёлласа эдинъ де, шу ашшалыкъкъа ве резилликке тюшмеден эвель, аетлеринъе уйса эдик!
135. Де ки: Эр кес беклемектедир; ойле исе, сиз де бекленъ. Якъында анълайджакъсынъыз; догъру, тюзгюн ёлнынъ ёлджулары ким ве хидаетте олгъан ким экенини!

21. эль-ЭНБИЙАА

Энбийаа суреси 112 ает, Меккеде назиль олгъан. Башкъа мевзуларнен берабер, хусусен базы пейгъамберлер ве оларнынъ къавмларынен мунасебетлеринден баас эткени ичюн, Энбийаа (пейгъамберлер) адыны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Инсанлар эсапкъа чекиледжек (кунъ) якълашты. Ал бойле экен, олар гъафлет ичинде юзь чевирдилер.
- 2-3. Рабблеринден озьлерине не заман янъы бир ихтар кельсе, олар буны эп алайгъа аларакъ, къальплери оюнгъа, эгленджеге даларакъ динълегендилер. О залымлар бойле фысылдаштылар: Бу (Мухаммед), сиз киби бир бешер олмакътан башкъа недир я! Сиз шимди козюнъиз коре-коре тылсымгъа къапылмакътасызмы?
4. (Пейгъамбер) деди ки: Раббим, ерде ве кокте (сёйленген) эр сёзни билир. О, хакъкъы иле эшитиджи ве билиджидир.
5. «Ёкъ, дедилер, (булар) сачма-сапыкъ руюлардыр; мытлакъа оны озю уйдургъандыр; бельки де, о, шаирдир. (Эгер ойле олмаса (бизге) аман эвелькилерине ёлланлыгъанына бенъзеген бир ает кетирсин».
6. Булардан эвель эляк эткен ич бир больгемиз иман этмеген эди; шимди булар иман этеджеклерми?
7. Биз, сенден эвель де, озьлерине вахий берген адамларымыздан башкъасыны пейгъамбер оларакъ ёлламадыкъ. Эгер бильмесенъиз, бильгенлерден соранъ. *(Бу аетте кечкен «эхлу'з-зикр» яни (бильгенлер) демек, тефсирджилерге коре, Теврат ве Инджиль акъкъында догъру ве етерли бильгиси олгъан эхл-и китап алимлеридир).*

8. Биз оларны (пейгъамберлерни), аш ашамаз бирер (джансыз) джесет оларакъ яратмадыкъ. Олар (бу дюньяда) эбедий де дегиллер.
9. Сонъ оларгъа (берген) сёзюмизни ерине кетирдик; бойледже, эм оларны, эм де истедигимиз (башкъа) кимселерни къуртулышкъа ириштирдик; мусрифлерни де эляк эттик.
(Бу ердеки мусрифлернинъ манасы, иман ве хидаетке иришимек ичюн озьлерине берильген фырсаатларгъа къыймет кесмеген, пейгъамберлерни яланламакъта исрар эткен къяфирлердир).
10. Ант олсун, сизге ичинде сиз ичюн огют булунгъан бир китап эндирдик. Аля акъылланмазсынъызмы?
11. Залым олгъан нидже больгени къырып кечирдик; артындан да, нидже башкъа топлулыкълар вуджютке кетирдик.
12. Азабымызны ис эткенлеринде, бир де бакъарсынъ ки, о ерлерден (азап больгесинден) къачмакъталар!
13. «Къачманъ! Ичинде булундыгъынъыз ферахкъа ве юртларынъызгъа дёнинъ! Чюнки, сизден суаллер сораладжакъ!»
14. «Вай, башымызгъа кельгенлерге! дедилер; акъикъатен биз залым инсанлар экенмиз».
15. Биз оларны, къурып чалынгъан экинге, сёнген атешке чевиргенге къадар, бу ферядлары девам этер.
16. Биз, кокни, ерни ве булар арасындакилерни, оюнджылар (иши, эгленджеси) оларакъ яратмадыкъ.
(Яни Аллах бутюн буларны озю ичюн бир оюн олсун дие, бош ве манасыз шейлер оларакъ дегиль, буюк икметлер ве муим файдалар ичюн яраткъан).
17. Эгер бир эглендже япмагъа истесе эдик, оны озь тарафымыздан япар эдик. (Бу ирадемизнинъ эсери олур эди. Амма) биз (буны) япкъанлардан дегильмиз.
18. Догърусы, биз хакъны батылнынъ тепесине миндирирмиз де, о, батылнынъ ишини битирир. Бир де бакъарсынъыз ки, батыл ёкъ олуп кеткен. (Аллахкъа) якъыштыргъан сыфатларынъыздан толайы, языкълар олсун сизге!
19. Коклерде ве ерде кимлер бар исе, Онъа аиттир. Онынъ узурунда олгъанлар, Онъа ибадет хусусында кибирленмезлер ве ёрулмазлар.
20. Олар быкъмадан-усанмадан, гедже-кундюз (Аллахны) тесбих этерлер.
21. Ёкъса (о мушриклер), ерден бир такъым танърылар эдиндилер де, (олюлерни) олар тирильтеджеклерми?
22. Эгер ерде ве кокте Аллахтан башкъа танърылар олса эди, ер ве кок, (буларнынъ низамы) кесен-кес бозулып кетер эди. Демек ки, Аршнынъ Рабби олгъан Аллах оларнынъ якъыштыргъан сыфатларындан узакътыр.
(Бу ает Аллахнынъ бирлигини косътерген энъ кучлю делилдерден бирини ортагъа къоя. Бу делиль – алемнинъ низамыдыр. Акъикъатен, эгер бирден зияде илях олса эди, булар бир-биринен я анълашыр, я да анълашамаз эдилер. Бир-биринен анълашкъанлары, берабер айны шейни япкъанлары, яраткъанлары, алемге берабер низам бергенлери такъдирде, я бири дигерине мухтадж олур эди ки, мухтадж олгъан илях олалмаз; я да ярдымгъа мухтадж олмаз эди; бу вазиетте де, дигерлерининъ барлыгъы керекмез эди. Бу алда, Аллах бирдир. Дигер тарафтан, эгер бу иляхлар бир-бирилеринен анълашамасалар, бирининъ япкъанына, яраткъанына дигери къаршы чыкъса, о вакъытта алемде низамдан эсер къалмаз; аетте

де буюрылгъаны киби, «ер ве кок бозулып кетер эди». Албуки, алемде акърансыз бир низам мевджуттыр. Бу алда, Аллаһ бардыр ве бирдир).

23. Аллаһ, япкъанындан месуль тутуламаз; олар исе, соргъугъа чекиледжеклер.
24. Ёкъса, Ондан башкъа бир такъым танърылар эдиндилерми? Де ки: Айды, делиллернъизни кетиринъ! Иште, меннен берабер олгъанларнынъ Китабы ве менден эвелькелернинъ Китабы. Ёкъ, оларнынъ чокъу хакъны бильмезлер; бу себептен де, юзь чевирирлер.
25. Сенден эвель ич бир ресул ёлламадыкъ ки, онъа: «Менден башкъа Илях ёкътыр; о алда, манъа къуллыкъ этинъ», дие вахий эткен олмайыкъ.
26. Рахман (олгъан Аллаһ, мелеклерни) эвлят этти, дедилер. О бундан узакътыр. Догърусы, (мелеклер), лютф ве ихсангъа ляйыкъ къулардыр.
27. Ондан (эмир алмадан) эвель къонушмазлар; олар, садедже Онынъ эмринен арекет этерлер.
28. Аллаһ, оларнынъ оглериндекини де, артларындакини де (япкъанларыны да, япаджакъларыны да) билер. Аллаһ ризасына иришкенлерден башкъасына шефаат этмезлер. Олар, Аллаһ къоркъусындан титрерлер!
29. Олардан эр ким: «Танъры О дегиль, меним!» десе, биз оны джеэннемнен джезаландырырмыз. Иште, биз, залымларгъа бойле джеза берирмиз.
30. Инкяр эткенлер, коклернен ер битишик бир алда экен, биз, оларны бир-биринден къопаргъанымызны ве эр джанлы шейни сувдан яраткъанымызны корюп, тюшонмедилерми? Кене де, инанмазлармы?
(Табиат илимлериндеки инкишаф, бу аетнинъ даа яхшы анълашылувына ярдымджы ола. Бунинъ киби, базы илим адамларына коре, семадаки джысымлар, вакъты иле бир газ топу алында эди. Заманынен, бу газ топундан топракълар шеклинде парчалар къопкъан ве сема бошлугъына фырлангъан. Айны шекильде дюньямыз да бир газ топу олгъан кунештен къопкъан ве заман ичинде сувуяракъ къабукъ багълагъан. Бу арада дюньямыздан юксельген газлар ве булар, къоюлашаракъ, ягъмур шеклинде текрар дюньягъа тёкюльген ве бойледже, денъизлер ве океан сувлары мейдангъа кельген, сувда ёсунлашувнен башлагъан джанлылар иляхий къанунларгъа коре инкишаф эткен. Аллаһ энъ мукеммель джанлы тюр оларакъ да, кене ичинде сув булунгъан айры бир чамурдан инсанны яраткъан).
31. Оларны сарсмасын дие, ер юзюнде бир такъым дагълар тиктик. О ерде кениш-кениш ёллар ачтыкъ. Та ки, макъсатларына иришсинлер.
32. Биз, кок юзюни къорчалангъан бир таван киби яптыкъ. Олар исе, кок юзюнинъ аетлеринден юзь чевирирлер.
(«Къорчалангъан таван» – бир бенъзетювдир. Дюньяны саргъан атмосфера ве онынъ трафындаки кок джысымлары акъылларгъа айрет береджек бир тертип ве низам ичинде яратылгъан ве бу тертип незарет этильмектедир. Тефсирджилерге коре, бу ерде инкярджыларнынъ юзь чевиргенлери ифадеси «кок юзюнинъ аетлери» демек – эр бири Аллаһнынъ барлыгъынынъ ве къудретининъ бирер делили олгъан ай, кунеш ве дигер кок джысымларыдыр).
33. О, геджени, кунъдюзни, кунешни, айны... яраткъандыр. Эр бири бир ёлакъта долашмакъта.
34. Биз, сенден эвель де, ич бир бешерге эбедейлик бермедик. Шимди сен ольсенъ, санки олар эбедий къаладжакълармы?
35. Эр бир джанлы олюмни татар. Бир сынав оларакъ, сизни хайырнен де, шеррнен де имтиан этермиз ве сиз анджакъ бизге дёндюриледжексинъиз.

36. (Ресулым!) Кяфирлер сени корьген вакъытларында: «Сизинъ иляхларыньбызны тилинден тюшюрмеген бумы?», диерек, сени эп алайгъа алырлар. Албуки, олар, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ Китабыны инкяр эткенлернинъ там озьлеридир.
37. Инсан, аджеледжи (бир табиятта) яратылгъандыр. Сизге аетлеримни косътереджем; менден аджеле истемень.
38. «Эгер, дейлер, догъру олсанъыз, не заман (керчеклешеджек) бу техдит?»
39. Инкяр эткенлер, юзьлеринден ве сыртларындан (саргъан) атешни узакълаштырылмайджакъ, озьлерине ярдым биле этильмейджек заманны бир бильселер эди!
40. Догърусы, оларгъа о (къыямет) ойле апансыздан келир ки, оларны шашмалатыр. Артыкъ, не ред эте билерлер оны, не де оларгъа мухлет берилер.
41. Ант олсун, сенден эвельки пейгъамберлерге де алай этильди; амма оларны алайгъа алгъанларны, о алай мевзусы эткен шейлери сарды-къойды.
42. Де ки: Аллаһтан сизни гедже-куньдюз ким къорчалайджакъ? Бунгъа рагъмен, олар Рабблерини анъувдан юзь чевирирлер.
43. Ёкъса, оларны бизден къорчалайджакъ бир такъым иляхлары бармы? (О илях деген шейлери) озьлерине биле ярдым этеджек кучъте дегиллер. Олар бизден де, алякъа ве дестек корьмезлер.
44. Эбет, оларны да, аталарыны да барындырдыкъ (яшаттыкъ). Ниает, омюр оларгъа (ич битмейджек киби) узун кельди. Албуки, олар, бизим келип (кяфирлерге аит) топракъны чевресинден эксильтеджегмизни корьмезлерми? О алда, олар усътюнлерми?
(Тэфсирджилернинъ ёрумына коре, аетте Аллаһ чевресинден эксильтеджегини хабер берген топрагъы – мушириклернинъ о девирде узеринде яшагъан топракъларыдыр. Бу ает Меккеде энгенине коре, Аллаһ Тааланынь Ресулына, мушириклер яшагъан топракъларнынъ бир мудеттен сонъ, мусульманларнынъ элине кечеджегини мужделемеси – Къур'аннынъ бир муджизесидир. Базы тэфсирджилерге коре исе, суре Меккеде энгенинен берабер, бу ает Мединеде назиль олгъан. Бунгъа коре манасы: «... этрафындан эксильтмекте олгъанымызны» шеклинде оладжакъ. Топракъны эксильтмек демек – мушириклернинъ топракъ гъайып этювлеридир ки, бу да мусульманларнынъ фетхлеринен садир олгъан).
45. Де ки: Мен, садедже, вахий иле сизни тенбиелемектем. Тек сагъырлар, тенбиеленген вакъытта бу даветни эшитмезлер.
46. Ант олсун, оларгъа Раббинънинъ азабындан уфакъ бир эсинти токъунса, ич шубесиз, «Вай, бизге! Акъикъатен, биз залым кимселер экенмиз!», дерлер.
47. Биз, къыямет куню ичюн, адалет теразелерини къурармыз. Артыкъ кимсеге, ич бир шекильде, акъсызлыкъ япылмаз. (Япылгъан иш,) бир хардал данеси къадар олса биле, оны (адалет теразесине) къоярмыз. Эсап корюджи оларакъ биз (эр кеске) кяфимиз.
48. Ант олсун, биз, Муса ве Харунгъа, такъва саиплери ичюн бир ышыкъ, бир огют ве Фуркъанны бердик.
(Аеттеки «Фуркъан» келимесининъ термин оларакъ манасы – хакъны батылдан, яни яхшы ве догъруны яман ве янълыштан айыргъан, бунынъ ичюн ольчюлер кетирген шей демектир ки, Къур'ан-ы Керимде бу сёз, даа зияде семавий китаплар ичюн къулланылгъан. Бунынъ киби де, Къур'аннынъ бир ады да Фуркъандыр).

49. (О такъва саиплери ки), олар, корьмегенлери алда, Рабблерине юректен сайгъы косътерирлер. Кене олар, къыяметтен къоркъкъан кимселердир.
50. Иште, бу (Къур'ан) да, бизим эндирген хайырлы ве файдалы бир огютимиздир. Шимди оны инкъар этмектесинъизми?
51. Ант олсун, биз Ибрахимге даа эвель рушдини берген эдик. Биз оны яхшы таный эдик. *(Тефсирлерде, аеттеки "рушд" келимесининъ пейгъамберлик манасына, яхут Аз.Ибрахимнинъ пейгъамберликтен эвель де, саип олгъан хидаети ве догърулыгъы манасында экени бильдирильген).*
52. О, бабасына ве къавмына: Шу къаршысына кечип, табынайткъан эйкеллеринъиз де не олмакъта? деген эди.
53. Дедилер ки: Биз, бабаларымызны буларгъа табынгъан кимселер булдыкъ.
54. Догърусы, сиз де, бабаларынъыз да, ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз, деди.
55. Дедилер ки: Бизге, акъикъатны кетирдинъми, ёкъса сен оюнбазлардан бирисинъми?
56. Ёкъ, деди, сизинъ Раббинъиз, яраттыгъы коклернинъ ве ернинъ де Раббидир ве мен бунъа шаатлыкъ этиджилендим.
57. Аллаһкъа емин этерим ки, сиз артынъызны чевирип кеткенден сонъ, путларынъызгъа бир оюн ойнайджам! *(Аз.Ибрахимнинъ бу сёзни гизли сёйлегени ве оны ялынъыз бир адам эшиткени акъкъында ривает де бар).*
58. Сонъунда Ибрахим оларны парча-парча этти. Ялынъыз оларнынъ буюгине токъунмады; бельки онъа мураджаат этерлер дие. *(Тефсирлерде айтылгъанына коре, Аз.Ибрахим, путларны парлагъандан сонъ, балтаны, токъунмагъан буюк путнынъ бойнуна аскъан. Бир байрам шеньлигине баргъан халкъ къайткъанда путларнынъ парчалангъаныны коре).*
59. Буны танърыларымызгъа ким япты? Муакъкъакъ, о, залымлардан биридир, дедилер.
60. (Бир къысмы:) Буларны яманлагъан бир генч дие эшиттик; онъа Ибрахим дениле экен, дедилер.
61. О алда, дедилер, оны аман инсанларнынъ козю огюне кетиринъ. Бельки, шаатлыкъ этерлер.
62. Буны иляхларымызгъа сен эттинъми, эй, Ибрахим? дедилер.
63. Бельки де, бу ишни шу буюклери япкъандыр. Айды, олардан соранъ; эгер къонуша иселер! деди.
64. Бунынъ узерине, кенди вижданларына дёнюп, (озь-озьлерине) "Залымлар сизлерсинъиз, сизлер!", дедилер. *(Ает шу шекильде де, анълашыла билир: Сонъра бир-бирлерине дёнерек: «(Путларны янгъыз ве къорчалавсыз быракъкъанынъыз ичюн) аслы сиз залымсынъыз», диерек, бир-бирилерини къабаатладылар).*
65. Сонъ, текрар эски инанч ве тартышувларына къайттылар: Сен буларнынъ къонушмагъанларыны пек аля билесинъ, дедилер.
66. Ибрахим: Ойле исе, деди, Аллаһны быракъып да, сизге ич бир файда ве зарар бермеген бир шейге аля табынаджакъсынъызмы?
67. Сизге де, Аллаһны быракъып, табынайткъан шейлеринъизге де, языкълар олсун! Сиз акъылланмазсынъызмы?

68. (Бир къысмы:) Эгер иш япаджакъ олсанъыз, оны якъынъ да, танърыларынынъызгъа ярдым этинъ! дедилер.
(Аз.Ибрахимнинъ къавмы бу теклифни къабул этерек, оны якъмакъ ичюн буюк бир атеш азырлады ве эли-аягъы багълы алда, атешке аттылар. Ибрахим (а.с.) исе: «Манъа Аллахнынъ саип чыкъувы етер; О, не гузель бир саип!», диерек, Аллахкъа сыгъына эди).
69. Эй, атеш! Ибрахим ичюн серинлик ве селяметлик ол!», дедик.
70. Бойледже, онъа бир тузакъ къурмакъ истедилер; факъат биз оларны даа чокъ зиянгъа огърагъанлар вазиедине сокътыкъ.
71. Биз, оны ве Луутны къуртараракъ, ичинде джумле алемге берекетлер берген улькемизге къавуштырдыкъ.
(Аз.Ибрахим, къадыны Саре ве къардашынынъ огълу я да эмджезадеси Луут, путперестлернинъ элинден къуртарылгъан, теблигълерини яаджакъ бир улькеге къавуштырылгъанлар. Тефсирджилерге коре, бу берекетли ульке Шам ве Фелестин больгелеридир. Бу больгелернинъ джумле алем ичюн берекетли олувы исе, пейгъамберлернинъ нек чокъунынъ о ерлерде етишкени ве динлерни о ерлерден яйгъанлары себебиндендир).
72. Онъа (Ибрахимге), Исхакъны ве бир де Якъубны лютф эттик; эр бирини салих инсанлар яптыкъ.
73. Оларны, эрмиз боюнджа догъру ёлны косътерген реберлер яптыкъ ве озьлерине хайырлы ишлер япмакъны, намаз къылмакъны, зекят бермекни вахий эттик. Олар даима бизге ибадет эткен кимселер эди.
74. Лууткъа кельгенде, онъа да укюм (акимлик, пейгъамберлик, укюмдардыкъ) ве илим бердик; оны, чиркин ишлер япаяткъан мемлекеттен къуртардыкъ. Зира, олар (о мемлекетнинъ халкъы), акъикъатен фена ишлер япкъан яман бир къавм эди.
75. Оны (Луутны) рахметимизге къабул эттик; чюнки о, салихлерден эди.
76. Даа эвель Нуһ да дуа эткен, биз онынъ дуасыны къабул эткен эдик. Бойледже, озюни ве (иман эткен) якъынларыны буюк сыкъынтыдан къуртаргъан эдик.
77. Оны, аетлеримизни инкъар этиджи къавмдан къорчаладыкъ. Акъикъатен, олар фена бир къавм эди; бу себептен, эписини бирден (судда) гъаркъ эттик.
(Тефсирджи Бейзавийге коре, Аз.Нуһнынъ къавмы эм хакъны яланлагъан, эм де фена ве зарарлы фаалиетлерде олгъан эдилер. Бу эки феналыкъ бир къавмда будундымы, Аллах мытлакъа о къавмны эляк этер).
78. Давуд ве Сулейман да (анъ). Бир заман, бир экин мевзусында укюм бермекте эдилер: бир топ инсаннынъ къоюн сюрюси, геджелейин башы бош бир вазиекте, бу экиннинъ ичине дагъылып, зиян берген эди. Биз оларнынъ укмини корюп-бильмекте эдик.
(Тефсирлерде анълатылгъанына коре, экин саибинен къоюн сюрюсининъ саиплери арасындаки давада акимлик япкъан Давуд иле Сулейман фаркълы укюмлер берген эдилер. Аз.Давуд тапталгъан экиннинъ къыймети, къоюнларнынъ къыймети къадар олгъаныны козь огюне аларакъ, къоюнларнынъ экин саибине къаршылыкъ берюливини укюм эте. Огълу Сулейман исе, шу укюмге келе: Экин тарласы къоюн саиплерине берильмели, олар, зияндан эвельки алына кельгенге къадар, тарланынъ бакъымыны боюнларына алмалылар. Къоюнлар да, тарла саибине берильмели, тарласы эски алына кельгенге къадар, бу къоюнларнынъ сютюнден, юнүнден ве къозуларындан файдалансынлар. Аз.Давуд, огълунынъ бу укмини бегенерек, озь фикринден вазгечкен).

79. Бойледже, буны (бу фетваны) Сулеймангъа биз анълаткъан эдик, биз оларнынъ эр бирине укюм (укюмдарлыкъ, пейгъамберлик) ве илим бердик. Къушларны ве тесбих этиджи дагъларны да Давудгъа боюн эгдирдик. (Буларны) биз япмакътамыз.
(Къур'ан-ы Керимнинъ бир чокъ еринде кунеш, ай, гедже, куньдюз, денъизлер, дагълар киби табиий варлыкъ ве вазиетлернинъ инсаннынъ эмрине берильген ве онъа боюн эгдирленгени ифаде этилир; бундан макъсат – бундан инсанларнынъ файдаланувына такъдим этильгенини анълатмакъ ве инсанларнынъ булардан олгъаны къадар файдаланувыны огютлемектир. Дагъларнынъ тесбихи бутюн табиий варлыкълар киби, оларнынъ да, асий олмадан, иляхий къанунгъа боюн эгювлери я да биз анъламагъан бир тильнен Аллаһны анъып, тесбих этиювлери шеклинде анълашыла билир).
80. Онъа, дженк сыкъынтыларынынъыздан сизни къорчалавы ичюн зырах япмакъны огреттик. Артыкъ шукюр этеджексинъизми?
81. Сулейманнынъ эмрине де къасыргъа (киби эскен) рузгярны бердик; онынъ эмринен ичинде берекетлер яраткъан еримизге догъру эсе эди. Биз эр шейни билирмиз.
82. Шейтанлар арасындан да, онынъ ичюн далгъычлыкъ эткен (ве инжилер чыкъаргъан) ве бундан башкъа ишлер япкъанлар бар эди. Биз оларны незарет алтында тута эдик.
83. Эййубни де (анъ). О вакъытта Раббине: «Башыма бу дерт кельди. Сен мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисисинъ», дие ялваргъан эди.
(Тэфсирджи Бейзавийнинъ айткъанына коре, Аз.Эййуб, варлыкълы ве аиле азалары чокъ бир зат эди. Эвининъ йыкъылувы нетиджесинде аиле азаларындан чокъу ольди. Малы-мульки элинден кетти. Он йылдан зияде сюрген агъыр бир беден хасталыгъына огърады. Бутюн бу фелякетлерге бакъмадан, алындан шикает этеджек вазиетке тюшмемек ве такъдирге разы олувында себат этмек ичюн, вазиетини Дженаб-ы Хакъкъа арз этерек, Ондан саглыкъ ве афиет истемектен чекине эди. Ниает, къадынынынъ риджасына бинаэн, анджакъ юкъарыдаки аетте буюрылгъан сёзлер иле ялвармакънен кифаеленди).
84. Бунынъ узерине биз, тарафымыздан бир рахмет ве къуллыкъ эткенлер ичюн бир хатыра олмакъ узьре, онынъ дуасыны къабул эттик; озюнде дерт ве сыкъынты оларакъ не бар исе, кеткиздик ве онъа аиле азаларыны, айрыджа буларнен бирликте, бир къат даа бердик.
85. Исмаилни, Идрисни ве Зулькифни де (яд эт). Эписи де сабыр этиджи кимселерден эди.
86. Оларны рахметимизге къабул эттик. Олар, акъыкъатен яхшы кимселерден эдилер.
87. Зуннунны да (Юнусны да зикр эт). О опыкели бир алда кечип кеткен эди; биз оны асла сыкъыштырмайджагъымызны зан эткен эди. Ниает, къаранлыкълар ичинде: «Сенден башкъа ич бир танъры ёкътыр. Сени эксикликлерден узакъ тутарым. Акъыкъатен, мен залымлардан олдым!», дие ялварды.
(Зуннун – Юнус пейгъамбернинъ лагъабыдыр ве «балыкъ саиби» манасындадыр. Онъа бу лагъап, оны балыкъ юткъаны ичюн берильген. Юнус (а.с.) узун бир муддет къавмыны динге давет эткен, факъат инандырамайджагъына къанаат кетиререк, опыкели бир алда, оларгъа токъунаджакъ бир мусибеттен озюни къуртармакъ ичюн, оларны терк этип кеткен эди. Башкъа бир риваетке коре, къавмына инанмагъанлары такъдирде, бир азапкъа огърайджакъларыны бильдирген, анджакъ олар тевъбе этип, имангъа кельгенлери ичюн, бу азап юзь бермеген эди. Оларнынъ имангъа кельгенлеринден хаберсиз олгъан Аз.Юнус, бильдирген азапнынъ вакътында юзь бермегенини коръгенинен, озюнинъ алай этиледжегини тюшюнерек, къызышкъан бир алда, чыкъып кеткен эди. Бир гемии ёлджулыгъында, агъыр юктен гемии батаяткъанда, юкюни енгилетмек ве гемии къуртармакъ ичюн чекильген къур'а нетиджесинде денъизге атламагъа меджбур ола. Оны

ири бир балыкъ юта. Иште, бу балыкънынъ къарнынъда Аллахъа аетте ифаде буюрулган дуаны япа).

88. Бунынъ узерине, онынъ дуасыны къабул эттик ве оны кедерден къуртардыкъ. Иште, биз му'минлерни бойле къуртарырмыз.
89. Зекерийяны да (анъ). Хатыранъдамы, о, Раббине бойле ялварган эди: Раббим! Мени янгъыз быракъма! Сен, варислернинъ энъ хайырлысысынъ, (эр шей сонъунда сениндир).
90. Биз онынъ да дуасыны къабул эттик ве онъа Яхяны бердик; къадыныны да, озю ичюн (бала догъурмагъа) эльверишли япыкъ. Олар (бутюн бу пейгъамберлер), хайыр ишлеринде ярышлашыр, умют этерек ве къоркъаракъ, бизге ялварыр эдилер; олар бизге нисбетен терен сайгъы ичинде эдилер.
91. Ырызыны иффетнен къорчалаган (Меръемни де анъ). Биз онъа рухумыздан уфледик; оны ве огълуны джумле алем ичюн бир ибрет яптыкъ.
92. Акъикъатен, бу (бутюн пейгъамберлер ве оларгъа иман эткенлер) тек бир уммет оларакъ сизинъ умметиниздир. Мен де сизинъ Раббинизим. Ойле исе, манъа къуллыкъ этинъ.
93. (Инсанлар) озь араларынъда (дин ве девлет) ишлерининъ бирлигини боздылар. Алубки, эписи бизге дёнеджеклер.
94. Бу вазиетте эр ким му'мин оларакъ, яхшы давранышлар япса, онынъ япкъаны макъбул олур. Зира, биз оны язмакътамыз.
95. Эляк эткен бир больгемиз ичюн артыкъ (янгъыдан ма'мур олмакъ) имкъансыздыр; чюнки, олар кери дёналмайджакълар.
96. Ниает, Йе'джудж ве Ме'джудж (седлери) ачылган ве олар эр тепеден акъып кельген вакъытта;
97. Ве акъикъий ваде (олюм, къыямет) якълашкъанынен, бирден инкъар эткенлернинъ козьлери тона къояр! «Языкълар олсун бизге! (дерлер), акъикъатен биз бу вазиеттен хаберсиз экенмиз; атта биз залым кимселер экенмиз».
(94-нджи аетте яхшы давранышларда булунган му'минлернинъ гъайретлери бошуна кетмейджеги ифаде этильди. 95-нджи аетте инкъарджылыкълары ве фена давранышлары себебинден, эляк олганларнынъ аяткъа дёнмек я да тевбе этмек инкъанындан ма'рум олганлары ичюн, артыкъ эйи давраныш ве макъбул гъайретлер косътерювден де ма'рум къалганлары анълатылды. 96-нджи атте де бу инсанларнынъ мар'умиетлерининъ, бир къыямет алямети оларакъ косътерильген Йе'джудж ве Ме'джудж седлерининъ ачылувына ве оларнынъ эр тепеден ер юзюне яйылувларына, я да -башкъа бир ёрумгъа коре- инсанларнынъ къабирлеринден чыкъувларына къадар сюреджегине ишарет этильди. 97-нджи ает исе, инкъарджы ве фена яшайышлы кимселернинъ анджакъ садир оладжагъы эвельден билдирильген къыяметнинъ келип чаткъаныны коръенинен, янгълыш ёлда олганларыны анълайджакъларыны, факъат артыкъ озьлерини азарламакътан башкъа бир шей япалмайджакъларыны ифаде этмекте).
98. Сиз ве Аллахтан гъайры табынган шейлериниз джеэннем якъарлыгъысынъыз, сиз о ерге киреджексиниз.
99. Эгер олар бирер танъры олса эдилер, о ерге (джеэннемге) кирьмез эдилер. Албуки, эписи (табынганлар да, табынылганлар да) о ерде эбедий къаладжакълар.
100. О ерде оларгъа терен-терен инълемек тюшер. Кене олар о ерде (ич бир яхшы хабер) эшитмезлер.

101. Тарафымыздан озьлерине гузель акъибет такъдир этильгенлерге кельгенде, иште булар джеэннемден узакъ тутулырлар.
102. Булар онынъ увултысыны дуймазлар; гонъюллерининъ истеген ниметлери ичинде эбедий къалырлар.
103. Энъ буюк дешет биле оларны къасеветлендирмез. Мелеклер оларны бойле къаршылар: Иште, бу, сизге ваде этильген (бахтлы) кунинъиздир.
104. (Тюшюн) о кунни ки, язылы кягъытларнынъ томарыны тюер киби, кокни топлап тюермиз. Тыпкъы ильки яратмагъа башлагъанымыз киби, оны текрар о алгъа кетирирмиз. (Бу,) узеримизге алгъан бир вадемиз олды. Биз, (ваде эткенimizни) япармыз. *(Текрар о алгъа кетирмек демек, я эр шейни ёкъ этмек, яхут да ёкъ эткенден сонъ, гъайрыдан эски алына кетирмек, тирильтмектир).*
105. Ант олсун, Зикрден сонъ Зебурда да: «Ер юзюне эйи къулларым варис оладжакъ», дие язгъан эдик. *(Аетте кечкен «Зикр» – Тевраттыр. Анджакъ, тевсирджилер «Зикр»нинъ левх-и махфуз, «Зебур»нынъ исе, Аллаһ тарафындан назиль буюрулгъан бутюн китаплар ола биледжегини де анълаткъанлар. Феналарнынъ ве феналыкънынъ девамлы кельмейджегини, эйиликнинъ асыл, феналыкънынъ исе, кечиджи олгъаныны, акимиятнинъ сонъунда эйилернинъ элине кечюви муакъкъакъ олгъаныны анълаткъан бу ает Ислям динининъ дюнья аяты мевзусунда мусбет тюшюнджеде олгъаныны ифаде этмекте).*
106. Иште бунда, (бизге) къуллыкъ эткен бир къавм ичюн бир огют бардыр.
107. (Ресулым!) Биз сени анджакъ алемлерге рахмет оларакъ ёлладыкъ.
108. Де ки: Манъа садедже сизинъ иляхынъыз анджакъ тек бир Аллаһ олгъаны вахий этильди. Аля мусульман олмайджакъсынъызмы?
109. Эгер юзь чевирир иселер, де ки: (Манъа эмир олунгъаныны) эпинъизге изаат эттим. Артыкъ сизге ваде олунгъан шей (махшерде топланаджакъ заманынъыз) якъынмы, узакъмы бильмейим.
110. Шубесиз, Аллаһ сёзнинъ ачыгъыны да билир, гизли туткъанларынъызны да билир.
111. Бильмейим, бельки де о (азапнынъ кечиктирилюви), сизни сынамакъ ве бир замангъа къадар сизни (имкянлардан) файдаландырмакъ ичюндир.
112. (Мухаммед): Раббим! (Олар акъкъында) адалетинънен укюм бер. Бизим Раббимиз Рахмандыр. Сизинъ анълаткъанларынъызгъа къаршы ярдымы умют этильгендир, деди. *(Мушириклернинъ анълаткъан вазиети, гуя илериде мусульманларнынъ огърайджагъы зиллет ве магълюбиет вазиети эди. Олар, акъылларына коре, къыскъа заманда мусульманларнынъ зайыфлайджагъына, сонъра да Ислямнынъ бус-бутюн ортадан къалкъаджагъына ишана эдилер. Аеттен анълашылгъаны узъре, Аз. Пейгъамбер оларнынъ бу истеклерине къаршы Аллаһнынъ ярдымына ишана эди. Баикъа бир ёрумгъа коре, мушириклернинъ анълаткъан вазиетлеринден макъсат, оларнынъ Къур'анны «сихр, хаял махсулы, уйдырма» киби васыфларнен эсасландыргъанларыдыр. Иште, Аз. Мухаммед (с.а.), оларнынъ бу ботенлери къаршысында Къур'анны музаффер этмек ичюн, Аллаһкъа сыгъына ве Онынъ ярдымына ишана эди).*

22. эль-ХАДЖ

Суре 78 аеттир. Тефсирджилерден чокъунынъ фикрине коре, 19-нджы аеттен итибарен 6 ает Мединеде, дигерлери Меккеде назиль олгъан.

Бу суредде хадж фаризасынынъ даа эвель Аз. Ибрахим тарафындан башлатылгъанындан ве Аз. Мухаммед (с.а.) тарафындан да девам эттирильгенинден баас этильгени ичюн, суреге «Хадж суреси» денильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, инсанлар! Раббинъизден къоркъунъ! Чюнки, къыямет вакътынынъ тепреми мудхиш бир шейдир!
2. Оны корьген кунюнъиз, эр эмизикли къадын эмизген баласыны унутыр, эр юклю къадыннынъ баласы тюшер. Инсанларны да саргъош бир алда корерсинъ. Албуки, олар саргъош дегиллердир; факъат Аллаһнынъ азабы чокъ дешетлидир!
3. Инсанлардан, бильгиси олмайып, Аллаһ акъкъында тартышмагъа киришкен ве эр инатчы шейтангъа уйгъан бир такъым кисмелер бар.
(Базы тефсирджилерге коре, бу аеттеки «шейтан»нынъ манасы инкярджыларнынъ илери кельгенлери, шейтан къадар ёлдан азгъанлары да ола билир).
4. Онынъ (шейтан) акъкъында бойле язылгъан: Ким оны ёлдаш этсе, бильсин ки, (шейтан) оны саптыраджакъ ве алевли атеш азабына сюйреклейджек.
5. Эй, инсанлар! Эгер янъыдан тирилювден шубеленсенъиз, шуны билинъ ки, биз сизни топракътан, сонъ нутфеден, сонъра алакъадан (ашлангъан йымыртадан), сонъра азалары (эвеля) беллисиз, (сонъра белли олгъан джанлы эт парчасындан) азалары вакъты иле этильген хамиледен) яраттыкъ ки, сизге (къудретимизни) косътерейик. Ве истегенимизни бельгиленген бир муддетке къадар рахимлерде беклетирмиз; сонъ сизни бир сабий оларакъ тышары чыкъарырмаз. Сонъ кучлю чагъынъызгъа иришменъиз ичюн (сизни буюльтирмиз). Аранъыздан кимиси вефат этер; кене аранъыздан кимиси де омюрнинъ энъ чыкъымсыз чагъына къадар кетирилир; та ки бильген бир кимсе олгъан сонъ, бир шейни бильмез алгъа кельсин. Сен ер юзюни де къуп-къуру ве олю бир алда корерсинъ; факъат биз, узерине ягъмур ягъдыргъанымызда, о къыбырданыр, къабарыр ве эр чешиттен (я да чифттен) гонъюль хошлайыджы экинлер берир.
*(Аллаһ Таала бу аетте ольгенден сонъ, текрар тирильмекни инкяр эткенлерге къаршы, эвеля инсан яратылышынынъ кетишатыны бедий бир шекильде ифаде эте. Бу ерде инсаннынъ нутфе, яни сперма алындан башлап, дюньягъа кельгенине къадар ки, бу этилювни беян этильген.
«Алакъа» келимеси арапчада «илишик, илишки, килит, сулюк, тутунмакъ, якъаланмакъ, къаткъан къан» киби маналарда къулланылмакътадыр. Инсаннынъ этилювинде къулланылгъан «алакъа» къадыннынъ сперма тарафындан ашлангъан ве рахимге ерлешкен йымыртасыдыр).*
6. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир; О, олюлерни тирильтир; кене О, эр шейге хакъкъы иле къадирдир.
7. Къыямет вакъты да келеджек; бунъа шубе ёкъ. Ве Аллаһ къабирлердеки кимселерни тирильтип турсатаджакъ.

- 8-9. Инсанлардан базысы, бир бильгиси, бир ребери ве (вахийге таянган) айдынлатыджи бир китабы олмагъаны алда, ялынъыз Аллах ёлундан саптырмакъ ичюн, яныны эгип-букерек (кибир ве азамет ичинде), Аллах акъкъында тартышмагъа къалкъар. Онынъ ичюн дюньяда бир резиллик бардыр; къыямет кунюнде исе, онъа якъыджи азапны таттыраджакъмыз.
10. Иште бу, эвельден якъан-эткенлеринънинъ себебиндендир (денилир). Эльбетте, Аллах къулларына акъсызлыкъ этиджи дегильдир.
11. Инсанлардан кимиси Аллахкъа ялынъыз бир тарафтан къуллыкъ этер. Яни: Озюне бир яхшылыкъ токъунса, бунъа пек мемнун олур, бир де мусибетке огъраса, череси денъишир (динден юзь чевирир). О, дюньясыны да, ахиретини де гъайып эткендир. Иште бу, апачыкъ зияннынъ там озюдир.
(Бу ает динге къальбий бир инанчнен дегиль де, озюне дюньявий бир файда кетиреджигини умют эткенлерни тенкъит эте. Бунынъ киби, тевсирлерде айтылгъанына коре, бу ает «эариб» денильген бир къабиле акъкъында назиль олган. Олар Мединеге иджрет эткен эдилер. Араларындан бири бедени сагълам олгъаны, атлары гузель къулунлар бергени, къадыны тендюрюст балалар догъургъаны, малы-мулькю арткъан вакъытта, «Не яхшы эттим де, шу динге кирдим! Бу саеде чокъ шейлер къазандым!», диерек севине эди. Вазиет терсине дёнюп, бир зиянгъа огърагъанда исе, «Башыма бир такъым яманлыкълар кельди!..» киби сёзлернен динден чыкъа эди).
12. О, Аллахны быракъып, озюне не файдасы, не де зарары токъунаджакъ шейлерге ялварыр. Бу, (хакътан) бус-бутюн узакъ олган сапыкълыкънынъ там озюдир.
13. О, зарары файдасындан даа (акъылгъа) якъын олган бир варлыккъа ялварыр. О (ялваргъаны), не фена бир ярдымджи, не фена бир досттыр!
14. Муакъкъакъ ки, Аллах иман этип, яхшы давранышларда булунган кимселерни земининде ирмакълар акъкъан дженнетлерге къабул этер. Шубесиз, Аллах истеген шейини япар.
15. Эр ким, Аллах дюнья ве ахиретте онъа (Ресулына) асла ярдым этмейджегини зан этмекте исе, (Аллах онъа ярдым эткенине коре) артыкъ о кимсе тавангъа бир йип атсын; (богъазына кечирсин); сонъра да (аягъыны ерден) кессин! Шимди бу кимсе бакъсын! Аджeba, ийлеси (бу якъаны), опыке дуйган шейине (Аллахнынъ Пейгъамберге ярдымына) акъикъатен мани оладжакъмы?
(Бу ает шу манада да англашылыр: «Эр ким Аллахнынъ Ресулына дюнья ве ахиретте ярдым этмейджегини зан этсе, бир мердивеннен кокке чыкъсын да, Пейгъамберге кельген вахийни кессин! Буны япалмайджагъына коре, шимди бакъсын, бакъайыкъ ийлеси, опыке дуйган шейге, яни Аллахнынъ Пейгъамберге якъан ярдымна мани ола билirmi?»).
16. Иште, бойледже биз о Къур'анны ачыкъ-сечик аетлер алында эндирдик. Акъикъат шу ки, Аллах истеген кимсесини хидаетке ириштирир.
17. Му'мин олганлар, еудий олганлар, саабийлер, христианлар, междусийлер ве мушрик олганларгъа кельгенде, муакъкъакъ ки, Аллах булар арасында къыямет кунюнде (айры-айры) укмини берир. Чюнки, Аллах эр шейни акъкъы иле билиджи.
18. Коръмезсинъми ки, коклерде олганлар ве ерде олганлар – кунеш, ай, йылдызлар, дагълар, тереклер, айванлар ве инсанларнынъ бир чокъу Аллахкъа седжде этмекте; бир чокъунынъ узерине де азап хакъ олгъандыр. Аллах кимни хор ве хакъир этсе, артыкъ оны

дегерли кыладжакъ бир кимсе ёктыр. Шубесиз, Аллаһ истегенини япар.
(Аллаһнынъ яраткъанлары шуурлы ве шуурсыз олмакъ узьре, экиге айырыла билир. Акъыл ве шуурдан марум олгъан яратыкълар иляхий къанунларгъа табий оларакъ, Онъа боюн эгмекте ве озь тиллеринен (лисан-ы хал иле) Оны тензих этерек, тесбихте будунмакътадырлар. Акъыллы яратыкълар олгъан инсанларда сечюв урриети бардыр. Аллаһкъа дегиль де, башкъа шейлерге къуллыкъ этювни усътюн корьгенлер, инсанлыкъ дегерлерини гъайып эткен олулар ве буны оларгъа кимсе къазандыралмаз. Аетте сайылгъан варлыкъларнынъ Аллаһкъа седжде этювлерининъ манасы ичюн айрыджа бакъ. Исраа, 17/44).

19. Шу эки топ, Рабблери акъкъында чекишкен эки душмандыр: Шимди, инкяр эткенлер ичюн, атештен бир урба бичильгендир. Оларнынъ башлары усътюнден къайнагъан сув тёкюледжек!
20. Бунынънен къарынларынынъ ичиндеки (азалар) ве терилери иритиледжек!
21. Бир де, олар ичюн демир къамчылар бардыр.
22. Истираптан толайы, о ерден эр чыкъмагъа истегенлеринде, о ерге кери къайтырылырлар ве: «Татынъыз бу якъыджы азапны!» (денилир).
23. Муакъкъакъ ки, Аллаһ, иман этип, яхшы давранышларда олгъанларны, земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къабул этер. Булар о ерде алтын билезликлернен ве инджилернен безенирлер. О ерде киеджекleri исе, йипектир.
24. Ве олар сёзнинъ энъ гузелине ёнельтилген, макътавгъа ляйыкъ Аллаһнынъ ёлуна ириштирилгенлердир.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки «сёзнинъ энъ гузели» ифадесининъ манасы Келиме-и Тевхид я да Келиме-и Шеадеттир).
25. Инкяр эткенлер, Аллаһнынъ ёлундан ве -ерли, тыштан кельген- бутюн инсанлар ичюн бир (къыбле я да мабед) къылдыгъымыз Месджид-и Харамдан (инсанларны) четлештирге къалкъкъанлар (шуны бильмелилер ки) ким о ерде (бойле) зулум иле хакътан сапмакъ истесе, онъа аджджы азаптан таттырырмыз.
26. Бир заманлар Ибрахимге Бейтуллахнынъ ерини азырлагъан ве (онъа бойле деген эдик): Манъа ич бир шейни ортакъ тутма; таваф эткенлер, аякъта ибадет эткенлер, руку ве седждеге баргъанлар ичюн эвимизни темиз тут.
- 27-28. Инсанлар арасында хаджны илян эт ки, истер яан оларакъ, истер нидже узакъ ёлдан кельген ёргъун-аргъын девелер усътюнде, озьлерине аит бир такъым файдаларны якъындан корювлери, Аллаһнынъ озьлерине рызыкъ оларакъ берген къурбанлыкъ айванлары узерине белли куньлерде Аллаһнынъ исмини анъувары (къурбан чалувары ичюн) санъа (Кябеге) кельсинлер. Артыкъ ондан эм озюньиз ашанъ, эм де ёксулгъа, факъыргъа ашатынъ.
(Тефсирджилерге коре, аетнинъ биринджи джумлесинде ишарет этильген файдалар, эм дюньявий, эм де ухревийдир. Дюньявийлери, хаджнынъ инсан узеринде мейдангъа кетирген ахлякый тесирлеринен тиджарий ве ичтимаий файдалардыр. Ухревийлери исе, Аллаһнынъ хошнутлыгъы ве Онынъ му'минлерге олгъан афу ве магъфиретидир. Мусульманларгъа, Аллаһнынъ исмини анъаракъ, къурбан чалувары эмир этильген «белли куньлер»ге «эйям-ы нахр – къурбан чалув куньлери» денилир ки, булар – Зильхиджде айынынъ 10, 11 ве 12-нджи куньлеридир).

29. Сонъра кир-паслардан темизленсинлер; адакъаларыны ерине кетирсинлер ве о Эски Эвни (Кябени) таваф этсинлер.
(Хаджыларнынъ кир-пасларыны темизлевлери демекнинъ манасы – эсасен тыраш олувлары, тырнакъларыны кесювлери, къолтукъ астларыны ве къасыкъларыны темизлевлери ве умумен, бутюн бедений кирлерден арынувларыдыр. «Эски Эвни Таваф этсинлер» демек – «Кябенинъ этрафыны долашсынлар» демектир ки, бир кере долашмагъа бир «шавт» денилир. Таваф еди шавттан ибареттир. Булардан дёртю фарз, учю ваджиттир. Бу, хаджнынъ рукнлеринден олгъан тавафтыр ве онъа «таваф-ы зиярет» денилир. Айрыджа, бир де «таваф-ы къудуум» ве «таваф-ы садер» бардыр ки, биринджиси, Кябеге ильки барылгъанда япылгъан къавушуув тавафы, дигери де айырылгъанда япылгъан веда тавафыдыр).
30. Вазиет бойле. Эр ким Аллаһнынъ эмир ве ясакъларына сайгъы косътерсе, бу, Раббинънинъ къатында онынъ ичюн даа хайырлыдыр. (Арам олгъаны) сизге окъулгъанлардан башкъа, къалгъан айванлар сизге эял къылынды. О алда, писликтен, путлардан сакъынынъ; ялан сёзден сакъынынъ.
31. Кендисине ортакъ къошмадан, Аллаһнынъ ханифлери (Онынъ бирлигини таныгъан му'минлер олуны). Ким Аллаһкъа ортакъ къошса, санки о, коктен тюшип парчалангъан да, озюни къушлар къапкъан, яхут рузгяр оны узакъ бир ерге сюйреклеген (бир шей) кибидир.
(О алда, бу аетке коре, Аллаһкъа ортакъ къошмакъ маневий бир ашшалыкътыр. Муширик олмакъ ойле телюкелидир ки, инсаннынъ маневий варлыгъыны парча-парча этер; бир къасыргъа киби, оны учурымларгъа сюйреклер).
32. Вазиет ойледи. Эр ким Аллаһнынъ укюмлерине сайгъы косътерир исе, шубесиз, бу, къальплернинъ такъвасындандыр.
33. Оларда (къурбанлыкъ айванларда я да хадж фииллеринде), сиз ичюн белли бир муддетке къадар, бир такъым файдалар бар. Сонъра буларнынъ бараджакъ (битеджек) ерлери, Эски Эвге (Кябеге) къадардыр.
34. Биз эр умметке -(къурбан чалмагъа уйгъун) айван джынсындан озьлерине рызыкъ оларакъ бергенлеримиз узерине, Аллаһнынъ адыны анъсынлар дие- къурбан чалмакъны керекли яптыкъ. Шимди, Иляхынъыз тек бир Иляхтыр. Ойле исе, онъа теслим олуны. (Эй, Мухаммед!) О ихляслы ве мутевази инсанларны мужделе!
35. Олар ойле кимселер ки, Аллаһ анъылгъан вакъытта къальплери титрер; башларына кельгенге сабыр этер, намаз къылар ве озьлерине рызыкъ оларакъ берген шейлеримизден (Аллаһ ичюн) арджларлар.
36. Биз, ири баш айванларны да сиз ичюн Аллаһнынъ (динининъ) ишаретлеринден (къурбан) яптыкъ. Оларда сиз ичюн хайыр бар. Шу алда олар, аякълары усътюнде тургъанда, узерлерине Аллаһнынъ исмини анъынъ (ве къурбан этинъ). Ян усътю ерге тюшкенлеринде исе, артыкъ (джаны чыкъкъанда) олардан эм озюнъиз ашанъ, эм де итияджыны гизлеген-гизлемеген факъырларгъа ашатынъ. Иште, бу айванларны биз, шукюр этерсинъиз дие, сизинъ файдаланувынъызгъа бердик.
37. Оларнынъ не этлери, не де къанлары Аллаһкъа етишир; факъат Онъа садедже сизинъ такъванъыз етишир. Сизни хидаетке ириштиргенинден толайы, Аллаһны буюк танырсынъыз дие, О, бу айванларны бойледже сизинъ файдаланманъызгъа берди. (Эй, Мухаммед!) Гузель даврангъанларны мужделе!
(Бу ает, умумен, бутюн ибадетлерде яхшы ниет ве ихляснынъ кереклигини ортагъа

коймакъта. Анълашыла ки, ибадетлеримизде бизни Аллаһ ризасына ириштиреджек темель шей, къальплеримизнинъ такъвасы, яни бу ибадетлерни, косътериштен узакъ оларакъ, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн япмакъ гъайретидир. Бунынъ киби, Аз. Пейгъамбер бир хадислеринде: «Амеллернинъ къыймети анджакъ ниетлерге коредир. Эр кеснинъ ниети не исе, элине кечеджеги де одыр», буюргъанлар).

38. Аллаһ иман эткенлерни къорчалар. Шу да муакъкъакъ ки, Аллаһ, хаин ве нанкорь олгъан эр кесни севгисинден марум этер.
39. Оларнен дженк ачылгъанларгъа (му'минлерге), зулумгъа огърагъанлары себебинен, (дженк мезвусында) изин берильди. Шубе ёкъ ки, Аллаһ оларгъа ярдымгъа мытлакъа къадирдир.
(Меккели мушириклер Аз. Пейгъамберге ве аркъадашларына, хусусен, факъыр ве кимсесиз мусульманларгъа чешиит эскендже ве баскъынджылыкълар яна ве бу мазлум инсанлар, Аз. Пейгъамберге келерек, вазиеттен шикъет эте эдилер. Ресулуллах (с.а.) исе, даа дженк изни чыкъмагъаныны айта, шимдилик сабырлы ве къавий олуварыны огъутлей эди. Абдуллах б. Аббаснынъ риваетине коре, юкъарыдаки аетнен ильк кере дженкке изин берильген).
40. Олар, башкъа дегиль, тек «Раббимиз Аллаһтыр» дегенлери ичюн, акъсыз ерде юртларындан чыкъарылгъан кимселердир. Эгер Аллаһ, бир къысым инсанларны (феналыкъларыны) дигер бир къысымнен деф этип, огъюни алмаса эди, мытлакъа, араларында Аллаһнынъ исми чокъ анъылгъан манастырлер, кильселер, хавралар ве месджитлер йыкъылып кетер эди. Аллаһ озюне (озь динине) ярдым эткенлерге муакъкъакъ суретте ярдым этер. Ич шубесиз, Аллаһ кучлюдир, гъалиптир.
41. Олар (о му'минлер) ки, эгер озьлерине ер юзюнде икътидар берир исек, намазны къылар, зекъатны берирлер, яхшылыкъларны эмир этер ве яманлыкълардан узакълаштырырлар. Ишлерининъ сонъу Аллаһкъа барыр.
(Бу ает, хусусен, икътидарны эльде эткен мусульманларнынъ аятында низам ве къарарлылыкъ кереклигини ифаде этмекте. Айрыджа намаз ве зекъат вазиелерининъ аман артындан «яхшылыкъларны эмир этмек ве феналыкътан узакълаштырмакъ» вазиесине ер берилюви, ичтимаий ахлякъ ве низамны къорчалап, келиштирген ёлбашчыларнынъ усьтюн дегерини ифаде этмекте).
- 42-44. (Ресулым!) Эгер олар (инкярджылар) сени яланджыгъа чыкъара иселер, (шуны бильки) олардан эвель Нуһнынъ къавмы, Аад, Семууд, Ибрахимнинъ къавмы, Луутнынъ къавмы ве Медйен халкъы да (пейгъамберлерини) яланладылар. Муса да яланлангъан эди. Иште, мен о къафирлерге муддет бердим, сонъ оларны якъаладым. Насыл олды меним оларны ред этювим (джезаландырывум)!
(Бу ерде «меним ред этювим» шеклинде терджиме этильген «Некири»ге тефсирджилер тарафындан шу мана берильген: «Ниметни къульфетке, аятны элякетке ве ма'мурликни ёкъсуллыкъларгъа чевирювим»).
45. Бунынъ киби, бир чокъ мемлекет бар эди ки, о мемлекет (халкъы) зулум этмекте экен, биз оларны эляк эттик. Шимди о улъкелерде диварлар, (чоккен) таванларнынъ усьтюне йыкъылгъандыр. Нидже къулланылмаз алгъа кельен къуюлар ве (бош къалгъан) буюк сарайлар бардыр.
46. (Сангъа къаршы чыкъкъанлар) ич ер юзюнде долашмадылармы? Зира, долашса эдилер, эльбетте тюшонеджек къальплери ве эшитеджек къулакълары олур эди. Амма, акъикъат шу ки, козылер корь олмаз; лякин кокреклер ичиндеки къалплер корь олур.

(Бу ает мусульманларгъа кезип долашувыны, кечмиш миллетлерден къалгъан харабелерни тежкъикъ этип, феналыкълары себебинден ёкъ олуп кеткен миллетлернинъ алындан ибрет алмакъны тевсие этмекте. Анджакъ, ибрет алмакъ бир басирет ве ферасет ишидир. Аетте де бильдирильгени киби, асыл корьлер – къальп козьлерини гъайып эткенлердир; яни тарихны басиретнен тежкъикъ этип, тарихий вакъиалар узеринде тюшюнип олалмагъан, бу себептен де, кечмишлерининъ япкъан хаталарыны текрарлагъанлардыр).

47. (Ресулым!) Олар сенден азапнынъ чабук кельгенини истемектелер. Аллаһ вадесинден асла къайтмаз. Муакъакъ ки, Раббинънинъ нездинде бир кунь, сиз саймакъта олгъанларынынъыздан бинъ йыл кибидир.
(Бу алда, вакъыт изафийдир. Хусусен, инсанлар вакъытнынъ чабук кечювини истегенлеринде, бир тюрлю кечмек бильмеюви буны косътерир. Бу алда бизим эсапларымызгъа коре, бинъ йыллыкъ вакъыт парчасы Аллаһ къатында бир кунь къадар къыскадыр. Эсасен аеттеки «бир кунь» де Аллаһ ичюн башы ве сонъу бельгиленген бир вакъыт парчасы дегиль, сонъсузлыкъ сёз мевзусыдыр).
48. Нидже улькелер бар ки, зулум этип тургъанларында, оларгъа мухлет бердим. Сонъунда оларны якъаладым. Дёнюш ялынъыз манъадыр.
49. Де ки: Эй, инсанлар! Мен анджакъ сиз ичюн ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
50. Иман этип, салих амеллер ишлеген кимселер ичюн магъфирет ве бол рызыкъ бар.
51. Аетлеримиз акъкъында (оларны тесирсиз япмакъ ичюн) бир-бирилерини енъеджек киби ярышкъанларгъа кельгенде, иште булар джеэннемлилердир.
52. (Эй, Мухаммед!) Биз сенден эвель ич бир ресул ве небий ёлламадыкъ ки, о, бир истекте булунгъанда, шейтан онынъ истегине илле де (бешерий арзулар) къатмагъа къалкъышмасын. Лякин, Аллаһ шейтаннынъ къатаджакъ шейини ёкъ этер. Сонъ, Аллаһ озь аетлерини (сёз ве мана нокътаи назарындан) сагълам оларакъ ерлештирер. Аллаһ хакъкъы иле билиджибир, укюм ве икмет саибидир.
(Бу ает пейгъамберлер де янъыла биледжегини, анджакъ Аллаһ оларны янъылувдан ве шейтаннынъ весвесесинден къорчалагъаныны, бойледже, пейгъамберлернинъ теблигълерини къусурсыз бир шекильде япмакъ имкянына къавушкъанларыны анълатмакъта. Бир тефсирге коре де, аетнинъ манасы бойледир: «... О, вахий этильгенни окъугъан вакъытта, шейтан динълегенлернинъ къальплерине батыл шубе ве ихтималлар кетирир»).
53. (Аллаһ, шейтаннынъ бойле япувына мусааде этер ки) къальплеринде хасталыкъ олгъанлар ве къальплери къатгылашкъанлар ичюн, шейтаннынъ къошкъан шейи бир сынав (весилеси) япсын. Залымлар, акъикъатен (хакътан) олдукъча узакъ бир айрылыкъ ичиндедилер.
54. Бир де, озьлерине илим берильгенлер, онынъ (Къур'аннынъ) акъикъатен Раббинъ тарафындан кельген бир керчек олгъаныны бильсинлер де, онъа инансынлар, бу саеде къальплери узур ве ишанчкъа къавушсын. Шубесиз ки, Аллаһ иман эткенлерни кесен-кес догъру бир ёлгъа ёнельтир.
55. Инкяр эткенлер озьлерине о саат апансыздан кельгенге, яхут да (озьлери ичюн) хайырсыз бир куннинъ азабы кельгенге къадар, онынъ (Къур'ан) акъкъында эп шубе ичиндедилер.
(Тэфсирджилерге коре, аетте бильдирильген «апансыздан келеджек саат» олюм я да

къыямет; къафирлер ичюн «хайырсыз олгъан кунь» исе, мушириклернинъ там бир магълубиетке огърагъан Бедир дженки куню я да тенъеши олмагъан къыямет кунюдир).

56. О куню мулк Аллахнынъдыр. Инсанлар арасында укюм берир. (Бу укюм кереги) иман этип, яхшы давранышларда олгъанлар Наим дженнетлерининъ ичиндедирлер.
57. Инкяр этип, аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, иште, олар ичюн алчалтыджы бир азап бардыр.
58. Аллах ёлунда иджрет этип, сонъра ольдюрильген, яхут ольгенлерни, ич шубесиз, Аллах гузель бир рызыкънен рызыкъландыраджакъ. Шубесиз, Аллах, эбет О, рызыкъ бериджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
59. Аллах оларны, эр алда, мемнун оладжакъ бир ерге къояджакъ. Аллах, кесен-кес там бир бильги саибидир, халимдир.
60. Иште, бойле. Эр ким озюне берильген эзиетнинъ там озюнен къаршылыкъ берир де, бундан сонъра озюне кене бир теджавуз ве зулум вакъи олса, эмин олмалыдыр ки, Аллах онъа мытлакъа ярдым этеджек. Акъикъатен, Аллах чокъ багъышлайыджы ве магъфирет этиджидир.
(Къур'ан-ы Керим чешит весилелернен багъышлавнынъ усътюнлигини ифаде буюргъан, Аал-и Имраан суресининъ 134-нджи аетинде де корюльгени киби, афу этмекни, иман ве ахлякъ тимсали олгъан такъва саиплерининъ эсас сыфатларындан бири оларакъ къабул эткен. Анджакъ юкъарыдаки ает косьтермекте ки, афу этмек, уйылувы меджбурий бир эмир дегиль. Бойледже, Къур'ан зулумгъа огърагъан бир кимсенинъ бунъа къаршылыкъ бермек акъкъыны сакълы туткъан; бунынънен берабер, яманлыкъ якъангъа, якъаны къадарынен, къаршылыкъ бермек, яни къабаат ве джезанынъ мусавийлигини муафаза этмек кереклигине де, айрыджа ишарет эте).
61. Бойледже, (Аллах акъсызлыкъкъа огърагъангъа ярдым этеджек ве бунъа къадирдир). Чюнки, Аллах геджени куньдюзге къатар, куньдюзни геджеге къатар. Шу да муакъкъакъ ки, Аллах хакъкы иле эшитиджи ве корюджидир.
62. Бойледир. Чюнки, Аллах хакънынъ там озюдир. Ондан башкъа табынгъанлары исе, батылнынъ там озюдир. Акъикъат шу ки, Аллах, эбет, О, улудыр, буюктир.
63. Корьмединъми, Аллах коктен ягъмур эндирди ве бу саеде ер юзю ешермекте. Акъикъатен, Аллах чокъ лютфкъардыр, (эр шейден) хабердардыр.
64. Коклерде ве ерде не бар исе – Онынъдыр. Акъикъатен, Аллах, ялынъыз О, зенгиндир, макътавгъа ляйыктыр.
65. Корьмединъми, Аллах, ердеки эшьяны ве эмрине коре, денъизде ялдагъан гемилерни сизинъ хызметинъизге берди. Кокни де, Онынъ изни олмагъандже, ер усътюне тюшювден къорчалар. Чюнки, Аллах инсанларгъа чокъ шефкъатлы ве чокъ мерхаметлидир.
(Куньдюз ве гедже кок юзюни сюслеген кунеш, ай ве эсапсыз йылдызны низам ве тертип ичинде туткъан Аллахтыр, Онынъ къяинатта укюм сюрген къанунларыдыр, бу низам ве тертип бозулса, бир йылдыз парчасы дюньяны тоз алына кетире билир).
66. О, (эвеля) сизге аят берген, сонъра сизни ольдюреджек, сонъ кене тирильтеджектир. Акъикъатен, инсан чокъ нанкорьдир.
(64-нджи аетте коклерде ве ерде мевджут бутюн эшьянынъ Аллахнынъки олгъаны, яни бутюн буларнынъ яратыджысы, саиби ве малики Аллах олгъаны, Онынъ, инсаннынъ да ичинде олгъаны джанлы-джансыз бутюн варлыкъларны, ялынъыз яратыджы дегиль, айны заманда, оларнынъ саиби олгъаны, бутюн инджеликлерине баргъангъа къадар,

оларны идаре эткени, энъ садесинден энъ къарма-къарышыгынадже, бутюн варлыкъ ве вакъиаларнынъ бар олувы ве девам этюв шартларыны О азырлагъаныны, бойледже, эр шейнинъ Онъа мухтадж олгъаны, факъат Онынъ ич бир шейге мухтадж олмагъаны, бу себепнен, Онынъ акъикъатен макътавгъа лыйыкъ экени ифаде этильди. 65-нджи ает Дженаб-ы Хакънынъ, хусусен инсанлыкъкъа къарада ве денъизде темин эткен имкянлары толайысыннен, оларгъа бол шефкъаты ве мерхаметини хатырлаткъандан сонъ, 66-нджы ает Аллаһнынъ энъ буюк лютфи олгъан аяткъа; сонъра инсаннынъ олюм иле бирликте, энъ буюк къоркъуны дуйгъан ёкълукъкъа махкюм этильмейип, янъыдан къавуштырыладжакъ экинджи аятына ишарет этмекте ве бутюн бу икрамлар къаршысында биле, Аллаһкъа сайгъысызлыкъ косьтерген инсан – артыкъ «нанкорь» оларакъ къыймет кесиле).

67. Биз эр бир умметке тадбикъ этеяткъанлары бир ибадет тарзы косьтердик. Ойле исе, олар (эхл-и китап) бу иште сеннен чекишмесинлер. Сен Раббинъе давет эт. Зира, сен, акъикъатен дос-догъру бир ёлдасынъ.
68. Эгер сеннен мунакъашагъа ве давалашмагъа киришселер: «Аллаһ япкъанынъызны пек яхшы биле», де.
69. Аллаһ къыямет кунюнде, ихтиляф этеяткъан мевзуларынъызгъа даир аранъызда укюм береджек.
70. Бильмезмисинъ ки, Аллаһ, ерде ве кокте не бар исе билир? Бу, бир китапта (левх-и махфузда) меджуттыр. Бу (эшья ве вакъиаларнынъ бильгисине саип олмакъ), Аллаһ ичюн чокъ къолайдыр.
71. Олар, Аллаһны быракъып, Аллаһ оларгъа ич бир делиль эндирмегени, озьлерининъ биле, акъкъында бильги саиби олмагъан шейлерге табынмакъталар. залымларнынъ ич ярдымджысы ёкътыр.
72. Аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ озьлерине окъулгъанда, къафирлернинъ суратларында хошнутсызлыкъ сезерсинъ. Олар, озьлерине аетлеримизни окъугъанларнынъ не ерде исе, усътлерине бастырырлар. Де ки: Сизге бундан (бу опыке ве узурсызлыкъынъыздан) даа феноасыны бильдирейимми? Джеэннем! Аллаһ, оны къафирлерге (джеза оларакъ) бильдирди. О, не фена сонъдыр!
73. Эй, инсанлар! (Сизге) бир мисаль берильди; шимди оны динъленъ: Аллаһны быракъып да, ялваргъанларынъыз (табынгъанларынъыз) бунынъ ичюн бир ерге топлансалар биле, бир синекни дахи яраталмазлар. Синек олардан бир шей къапса, буны ондан къайтарып да алалмазлар. Истеген де аджиз, озюнден истенильген де!
(Корюльгени киби, бу ает джахилие деврининъ путперест арапларына, табынгъан путлары бир чибинден биле аджиз олгъаныны ифаде эте. Акъикъатен, синек чокъ зайыф бир барлыкъ олмакънен берабер, кене де бир джанлыдыр ве бир иш япмагъа кучю бардыр. Иште, ает бир синектен биле, озюни къорчалап оламагъан джансыз путларгъа дуа ве ибадет этип, олардан ярдым беклеген джахилие деври арапларынынъ бу арекетлериндеки сачмалавны чокъ гузель бир мисальнен ортагъа къоя, синек ве путларнынъ аджиз олгъаны киби, бу аджиз путларны Аллаһкъа ортакъ къошып, оларгъа дуа эткен, олардан бир шейлер беклегенлернинъ де, аджиз олгъанлары бильдириле).
74. Олар, (бу аджиз путларны Аллаһкъа ортакъ къошмакъ суретинен) Аллаһнынъ къадрини хакъкъы иле билалмадылар. Ич шубесиз, Аллаһ чокъ къуветлидир, чокъ усътюндир.

75. Аллаһ мелеклерден де эльчилер сечер, инсанлардан да. Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, корюджидир.
76. Оларнынъ оглериндекини де, артларындакини де (япкъанларыны да, япаджакъларыны да) билир. Бутюн ишлер Аллаһкъа дѣндюрилир.
77. Эй, иман эткенлер! Руку этинъ; седждеге барынъ; Раббинъызге ибадет этинъ; хайыр ишленъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.
78. Аллаһ огърунда, хакъкъыны беререк, джихад этинъ. О, сизни сечти; дин хусусында усътюнъызге ич бир зорлыкъ юклеmedi; бабанъыз Ибрахимнинъ дининде (де бойле эди). Пейгъамбернинъ сизге шаат олувы, сизинъ де инсанларгъа шаат олувынъыз ичюн, О, истер даа эвель (кельген китапларда), истер бунда (Къур'анда) сизге «мусульманлар» адыны берди. Ойле исе, намазны къылынъ; зекятни беринъ ве Аллаһкъа сым-сыкъы сарылынъ. О, сизинъ мевлянъыздыр. Не гузель мевлядыр, не гузель ярдымджыдыр! *(Ислямда инсаннынъ табиатына терс, яратылышыны зорлагъан ич бир кучъликъ ёкъ. Ибадет ве вазифелерде бир азимет (яни нормал шартлардаки умумий укюмнинъ) янында, бир де рухсет яни узюр себебинен, къолайлыкъ бар. Айрыджа, гунахлар ичюн тѳвбе, кеффарет ве башкъа къуртулыш ве арынув ёллары ачып къоюлгъан).*

23. эль-МУ'МИНУУН

118 ает олуп, Меккеде назиль олгъан. Хусусен, ильк аетлеринде къуртулышкъа иришкен му'минлернинъ ибадетлеринден, ахлякъий яшайышларындан ве наиль оладжакъ ухревий ниметлеринден баас этильгени ичюн, суре «эль-Му'минуун» адыны алгъан. Бунынъ киби, Абдуллах б. Аббасдан ривает этильген бир хадисте Аз. Пейгъамбер (с.а.) бу аетлернинъ назиль олувына: («Манъа он ает эндики, вазияти буларгъа уйгъан – дженнетке киреджек», буюрды ве бу суренинъ ильк он аетини окъуды.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Акъикъатен, му'минлер къуртулышкъа иришкендир;
2. Олар ки, намазларында къоркъу ве тевазу ичиндедирлер;
3. Олар ки, бош ве файдасыз шейлерден юзь чевирирлер;
4. Олар ки, зекятны берирлер;
5. Ве олар ки, иффетлерини къорчаларлар;
6. Анджакъ, зевджелери ве эллери алтында олгъан (джариелери) истисна. (Буларнен алякъалардан толайы) азарлангъан дегиллердир.
7. О алда, ким бундан башкъасына бармакъ истер исе, иште булар, адден ашкъан кимселердир.
8. Кене олар (о му'минлер) ки, эманетлерине ве ахтларына риает этерлер;
9. Ве олар ки, намазларына девам этерлер.
10. Иште, асыл булар варис оладжакълар;
11. (Эбет) Фирдевске варис олгъан бу кимселер о ерде эбедий къалыджылардыр.

12. Ант олсун, биз инсанны сюзюльген бир чамурдан яраттыкъ.
13. Сонъ оны сагълам бир ерде нутфе алына кетирдик.
14. Сонъ нутфени алакъа (ашлангъан йымырта) яптыкъ. Артындан алакъаны бир парчачыкъ эт алына кетирдик; бу бир парчачыкъ этни кемиклерге (скелетке) чевирдик; бу кемиклерни этнен къапладыкъ. Сонъра оны, башкъа бир яратышнен, инсан алына кетирдик. Япып-яраткъанларнынъ энъ гузели Аллаһ пек юджедир.
15. Сонъ, муакъкъакъ ки сиз, бунынъ артындан, эльбетте оледжексинъиз.
16. Сонъра да, шубесиз, сизлер къыямет кунюнде текрар тирильтиледжексинъиз.
17. Ант олсун, биз сизинъ усьтюнъизде еди ёл яраттыкъ. Биз яратувдан хаберсиз дегильмиз. *(Тефсирджилернинъ чокъу аеттеки «еди ёл»ны еди кок оларакъ ёрумлагъанлар. Хамди Языр исе, бу еди ёлдан инсаннынъ еди идрак ёлуны анълагъаныны, буларнынъ да: корюв, эшитюв, татув, къокълав ве токъунувдан ибарет беш дуйгъунен акъыл ве вахий ёллары олгъаныны илери сюре).*
18. Коктен уйгъун бир ольчюде ягъмур эндирип, оны ерде токътаттыкъ. Бизим оны кеткизмеге де, эльбетте кучюмиз етер. *(Ягъмурнынъ ерде токътавы джанлылар ичюн буюк бир ниметтир. Шаёт ер ягъмур сувыны тутмайып, олгъаны киби тюпке эндиризе я да бу сувлар сель алында бус-бутюн акъыл кетсе, джанлылар ягъмурнынъ аятий файдаларындан махрум къалгъаны киби, эрозиядан корюльгени узъре, ягъмур базан зарарлы да ола билир. «Ягъмур сувынынъ ерде турувы»ндан – сувнынъ ер астында топланувы да анълашыла билир ки, бу да джанлылар ичюн Аллаһнынъ бир лютфидир. Чюнки, ералты сувлары, истер табий оларакъ къайнамакъ, истер инсан эмегинен юзеге чыкъарылмакъ суретинен, файдалы алгъа келир. Аетте де, ифаде этильгени киби, Аллаһ Таала джанлылар ичюн бу къадар файдалы олгъан ягъмурны кеткизмеге, яни ягъдырмамагъа я да ягъдырса биле, файдасыз ялмагъа къадирдир. Бу исе, истер инсан, истер дигер джанлылар ичюн энъ буюк зарардыр. Бунынъ киби, сема шимдиге къадар билингенлер арасында ягъмур адисесининъ джерьян эткен ялынъыз планета – дюньямыздыр. Бир ан дюньямызда бир ягъмур ниметининъ ортадан къалдырылгъаныны тюшонеджек олсакъ, аетте де бильдирильгени киби, Юдже Аллаһ бунгъа къадирдир, о вакъытта дюньянынъ бутюн дегерини ве манасыны джойгъаныны анълармыз. Чюнки, дюньягъа дегер ве мана къазандыргъан шей – аяттыр. Сув исе, ашагъыдаки аетлерден де анълашыладжагъы узъре, аятнынъ менбасыдыр).*
19. Бойледже, онынъ (ягъмурнынъ) саесинде сизинъ файданъызгъа хурма багъчалары ве юзюм багълары мейдангъа кетирдик. Буларда сиз ичюн бир чокъ мейвалар бар ве сиз олардан ашарсынъыз.
20. Туур-и Синаада етишкен бир терек даа мейдангъа кетирдик ки, бу терек эм ягъ, эм де ашагъанларынынъ отъмегине къошаджакъ (зейтун) берир.
21. Айванларда сиз ичюн, эльбетте ибретлер бардыр. Оларнынъ къарынларындакинден (сютлеринден) сизге ичирирмиз. Оларда сиз ичюн бир чокъ файдалар даа бар; этлеринден де ашарсынъыз.
22. Оларнынъ усьтюнде ве гемилерде кезерсинъиз.
23. Ант олсун ки, Нухны къавмына ёлладыкъ ве О: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сиз ичюн Ондан башкъа бир танъры ёкъ. Аля сакъынмазсынъызмы? деди.

24. Бунынъ узерине, къавмынынъ инкярджы илери кельгенлери бойле дедилер: «Бу, тыпкъы сизинъ киби, бир бешер олмакътан башкъа бир шей дегиль. Сизге усътюн ве хахим олмакъ истей. Эгер Аллах (Пейгъамбер ёлламакъ) истесе эди, муакъкъакъ ки, мелеклер ёллар эди. Биз кечмиштеки аталарымыздан бойле бир шей эшитмедик».
25. «Бу, ялынъыз озюнде делилик олгъан бир кимседир. Ойле исе, бир муддетке къадар онъа къатланып бекленъиз, бакъайыкъ».
26. (Нух:) Раббим! деди. Мени яланлагъанларына къаршы манъа ярдым эт!
27. Бунынъ узерине онъа бойле вахий эттик: Козьлеримизнинъ огюнде (муафазамыз алтында) ве бильдирдигимиз шекильде гемини яса. Бизим эрмиз келип де, сувлар джошуп, юкселмеге башлагъанынен, эр джыныстан чифтлер алында эки дане ве бир де араларындан даа эвель озь алейхинде укюм берильгенлерден гъайры, айленъни гемиге ал. Зулум эткенлер акъкъында манъа ич ялварма! Зира, олар кесен-кес богъуладжакълар.
28. Сен, янынъдакилернен бирликте, гемиге ерлешкенинде: «Бизни залымлар топлулыгъындан къуртаргъан Аллахкъа хамд олсун», де.
29. Ве де ки: Раббим! Мени берекетли бир ерге эндир. Сен ерлештириджиленнинъ энъ хайырлысысынъ.
30. Шубесиз, бунда (Нух ве къавмынынъ башындан кечкенлерде) бир такъым ибретлер бар. Акъкъатен, биз (къуларымызны бойле) сынармыз.
31. Сонъ, оларнынъ артындан бир башкъа несиль мейдангъа кетирдик.
32. Олар арасындан озьлерине: «Аллахкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа бир танъырынынъ ёкътыр. Аля Аллахтан къоркъмазсынъызмы?» (даветини етиштирген) бир пейгъамбер ёлладыкъ.
(Бу аетте озюнинъ ве къавмынынъ ады берильмеген бу пейгъамбер, базы тефсирджиленге коре, нууд (а.с.) я да Салих (а.с.)тир).
33. Онынъ къавмындан, къяфир олуп, ахиретке къавушмакъны инкяр эткен ве дюнья аятында озьлерине ферах бердигимиз варлыкълы адамлар: «Бу, дедилер, садедже сизинъ киби бир инсандыр; сизинъ ашагъанынынъыздан ашар, сизинъ ичкенинъизден ичер».
34. «Акъкъатен, сизинъ киби бир бешерге итаат этсенъиз, эр алда зиян корерсинъиз».
35. «Сизге, ольген, топракъ ве кемик алына кельгенинъизде, мытлакъа сизинъ (къабирден) чыкъарыладжакъынъызны ваде этильмектеми?».
36. «Бу сизге ваде олунгъан (ольгенден сонъ гъайрыдан тирильмек, акъкъатлыкътан) чокъ узакъ!»
37. «Аят, шу дюнья аятымздан ибареттир. (Кимимиз) олюрмиз, (кимимиз) яшармыз; бир даа тирильтиледжек де дегильмиз».
38. «Бу адам, садедже Аллах акъкъында ялан уйдыргъан бир кимседир; биз онъа инанмаймыз».
39. О пейгъамбер: Раббим! деди, мени яланлагъанларына къаршылыкъ, манъа ярдымджы ол!
40. Аллах бойле буюрды: Пек якъында олар мытлакъа пешман оладжакълар!
41. Бунынъ киби, юзь берюви къачынылмаз къоркъунч бир сес якъалай къойды оларны! Озьлерини аман сель чёплюгине чевирдик. Залымлар топлулыгъынынъ джаны джеэннемге!
42. Сонъ, оларнынъ артындан, башкъа несиллер кетирдик.

43. Ич бир уммет, эджелини не огге ала билир, не де арткъа чеке билир.
44. Сонъра биз арды-ардындан пейгъамберлеримизни ёлладыкъ. Эр анги бир умметке пейгъамберлерининъ кельген эр дефасында, олар бу пейгъамберни яланладылар; биз де оларны бир-бири артындан ёкъ эттик ве оларны ибрет икяелерине чевирдик. Артыкъ иман этмеген къавмнынъ джаны джеэннемге!
- 45-46. Сонъра аетлеримизнен ве ап-ачыкъ бир ферман иле Муса ве къардашы Харунны Фыравунгъа ве илери кельгенлерине ёлладыкъ. Олар исе, кибрге къапылдылар. Ве буюклик таслагъан бир къавм олдылар.
47. Бу себептен, дедилер ки: Къавмлары бизге хызметкъарлыкъ этеркен, биз киби бу эки адамгъа инанырмызмы?
48. Бойледже, оларны яланладылар ве бу себепнен, эляк этильгенлерден олдылар.
(47-нджи ает, инкъарджыларнынъ умумиетле ичине тюшкен бир хатаны ортагъа къоймакъта: Акъикъатен, олар инсангъа, ялынъыз бу дюньядаки мевкъыине, топлум ичиндеки позициягъа коре дегер берирлер. Оларнынъ инсан акъкъында муим дегер ольчулери макъам ве мевкъидир. Бойледже, олар шахсен инсангъа, онынъ тюшюнджесининъ ве инанчынынъ кейфиетине, саип олгъан ахлякый ве инсаний фазилетлерине къыймет кесмезлер. 48-нджи ает бизге косътермекте ки, инкъарджыларнынъ бу янълыш дегер ольчулерине эсасланаракъ, пейгъамбер акъкъында берген укюмлери, къачынылмаз оларакъ, оларны фелякетке алып барыр).
49. Ант олсун, биз Мусагъа, бельки олар ёлгъа келирлер дие, Китапны бердик.
(Тэфсирджи Земахшерийге коре, аетте «олар» замири иле бильдириледжек мана, Фыравун ве эираф такъымы олмайып, Аз. Муса иле Фелестинден Мысыргъа кочкен Исраил огъуларыдыр. Зира, Китап, яни Теврат, Фыравун ве адамларынынъ богъулувларындан сонъ вахий этильген).
50. Меръем огълуны ве анасыны да (къудретимизге) бир алямет яптыкъ; оларны, ерлешювге эльверишли, сувы олгъан бир тепеге ерлештирдик.
51. «Эй, Пейгъамбер! Темиз шейлерден ашанъ, гузель ишлер япынъ. Мен сизинъ япкъанларынъызны какъкъы иле бильмектем».
(Пейгъамберлерге ве оларнынъ сонъкиси олгъан Аз. Мухаммедге ёнельтильген бу хитатан, инкъарджылар къанаатлерининъ аксине, пейгъамберлер де, бирер инсан олгъаны ве олар ичюн, Аллахнынъ лютфи олгъан гузель ве элял рызыкълардан файдаланувлары бир къусур олмагъаныны, энъ муими ве оларгъа ярашкъаны яхшы давранышларда олмакъ, Аллахкъа энъ гузель шекильде къуллыкъ этмек олгъаны анълашылмакъта).
52. «Шубесиз, бу (инсанлар) тек бир уммет оларакъ, сизинъ умметинъиздир; мен де сизинъ Раббинъизим. Ойле исе, менден сакъынынъ» (денильди).
53. Лякин, инсанлар озь араларындаки ишлерини парча-парча больдилер. Эр топ озьлеринде олгъан (фикр ве арекет) иле севинип, гъурурланмакъта.
54. Шимди сен оларны бир замангъа къадар гъафлет ве сапыкълыкъларынен юзь-юзьге къалдыр!
- 55-56. Беллейлерми ки, оларгъа бердигимиз сервет ве огъуларнен оларгъа айдалар япмакъ ичюн гъайрет этмектемиз? Ёкъ, олар ишнинъ фаркъына баралмайлар.
57. Рабблерине олгъан сайгъыдан толайы, феналыкътан сакъынгъанлар;

58. Рабблерининъ аетлерине инангъанлар;
59. Рабблерине ортакъ къошмагъанлар;
60. Ве Рабблерине дёнеджеклер ичюн, япаяткъан ишлерини къалыплери титреерек япкъанлар;
61. Иште, олар яхшылыкъларгъа чапышыр ве яхшылыкъ ичюн ярышырлар.
62. Биз ич кимсени кучюнинъ еткенинден башкъасынен вазифедар япмамыз. Нездимизде хакъны сёйлеген бир китап бардыр ве олар акъсызлыккъа огъратылмазлар.
63. Ёкъ, оларнынъ (о инкярджыларнынъ) къалыплери бу хусуста джеалет ичиндедир. Айрыджа, оларнынъ бундан (бу ширк ве инкярджылыкъларындан) башкъа, бир такъым (фена) ишлери бардыр ки, олар бу ишлерни япа берирлер.
64. Энь сонъунда, ферах ве боллукъ ичинде олгъанларыны сыкъынтыгъа (я да азапкъа) огъраткъанымызда, бакъарсынъ ки, олар ферьяд къопарырлар.
65. Бошуна сызланманъ бугунъ! Зира, бизден ярдым коралмайджакъсынъыз!
- 66-67. Чюнки, аетлерим сизге окъулыр эди де, сиз, бунгъа къаршы кибирленерек, аркъанъызны чевирир, геджелейин (Кябенинъ этрафында топланаракъ) сандыракълай эдинъиз.
68. Олар бу сёзни (Къур'анны) ич тюшюнмедилерми? Ёкъса, оларгъа даа эвель кечмиштеки аталарына кельмеген бир шей кельдими?
69. Ёкъса, Пейгъамберлерини аля танымадылар да, бу себептен, оны инкяр этелерми?
70. Ёкъса, онда бир делилик олгъаныны сёйлемектелерми? Ёкъ; о, озьлерине акъикъатны кетиргендир, оларнынъ чокъу исе хакътан хошланмамакъталар.
(Бу аетлер косьтермекте ки, инкярджыларнынъ Къур'ангъа сырт чевирювлери ве Аз. Мухаммеднинъ пейгъамберлигини къабул этмеювини ич бир акълы себепке таянмамакъта. Зира, олар Къур'ан узеринде етерли тюшюнген эдилер; я да энь аздан, етерли тюшюнмек фырматыны тапкъан эдилер. Айрыджа, Аз. Мухаммед (с.а.)нинъ теблигъи, меселя аталары Аз. Исмаилнинъ теблигъининъ бир девамы эди; яни олар, Хакъ Динни бус-бутюн танымагъан дегиль эдилер. Ресулуллахнынъ дюрюст ве ишаныладжакъ бир инсан олгъаныны нек аля биле эдилер; акъыллы ве зеки олгъанындан да, шубелери ёкъ эди. Бунынънен берабер, кене де инанмай эдилер, чюнки хакътан, яни догърулыкътан, акъикъаттан ве дюрюстликтен хошланмай эдилер. Озьлери хакъкъа уяджакъ ерде, хакъны озь арзу-истеклерине уйдурмагъа къалкъыша эдилер).
71. Эгер хакъ, оларнынъ фена арзу ве истеклерине уйса эди, мытлакъа коклер ве ернен буларда олгъанлар, бозулып кетер эди. Ёкъ, биз оларгъа шан ве шеревлерини кетирдик; факъат олар озь шеревлерине аркъа чевиридлер.
(Тэфсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки шан ве шеревнинъ манасы бунгъа весиле олгъан Къур'андыр. Бунынъ киби, Ислямдан эвель арапларнынъ акиметлери ярымаданынъ сынъырларыны ашмагъан вакъытта, Къур'ан-ы Керим ве бу Юдже китап озюне энген Аз. Мухаммед, бу миллетнинъ адыны эбедийлешитирмекнен къалмаган, айрыджа Къур'ан ёлуна къоюлгъан нек чокъ миллетлерни де, джианнынъ энь буюк умметлеринден бири олмакъ шеревине къавуштыргъан).
72. (Ресулым!) Ёкъса, сен олардан бир акъ истемектесинъми? Раббинънинъ береджеги даа хайырлыдыр. О, рызыкъ бериджилернинъ энь хайырлысыдыр.
73. Акъикъат шу ки, сен оларны догъру бир ёлгъа чагъырмакътасынъ.
74. Ахиретке инанмагъанлар исе, исрарнен ёлдан чыкъмакъталар.

75. Эгер оларны аджып да, ичлеринде олгъан сыкъынтыларыны кеткизсе эдик, яхшыджа сокъурлашаракъ, адден ашувда тирелир эдилер.
76. Ант олсун, биз оларны сыкъынтыгъа къойдыкъ да, кене Рабблерине боюн эгмедилер, ялварув ве якъарувда да булунмайлар.
77. Энь сонъунда, узерлерине азабы чокъ шиддетли бир къапу ачкъан вакътымызда, бир де бакъарсынъ ки, олар о ерде шашмалап ве уютсиз къалгъанлардыр!
78. О, сиз ичюн къулакъларны, козьлерни ве гонъюллерни яраткъандыр. Не де аз шукюр этесинъиз!
79. Ве О, сизни ер юзюнде яратып чокълаштыргъандыр. Тек Онынъ узуринда топланаджакъсынъыз.
80. Ве О, яшатыджы ве ольдюрюджидир; гедженинъ ве кунъдюзнинъ денъишюви Онынъ эсеридир. Аля акълынъызны ишлетмесинъизми!
81. Бунъа рагъмен, олар эвелькилер дегени киби дедилер.
82. Дедилер ки: Акъикъатен, биз олюп де, бир топракъ ве кемик обасы алына кельгенде, мытлакъа янъыдан тирильтиледжекмиз, ойлеми?
83. Акъикъатен, истер бизге, истер даа эвельки аталарымызгъа, бойле бир вадеде булунылды; (факъат) бу кечмиштекилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль!
84. (Ресулым!) Де ки: Эгер биле исенъиз (сёйлень бакъайыкъ), бу дюнья ве онда булунгъанлар кимге аиттир?
85. «Аллаһкъа аиттир», дейджеклер. Ойле исе, сиз ич тюшюнип-ташынмазсынъызмы! де.
86. Еди къат коклернинъ Рабби, азаметли Аршнынъ Рабби ким? дие сора.
87. «(Булар да) Аллаһнынъдыр», дейджеклер. О алда, сиз Аллаһтан къоркъмазсынъызмы! де.
88. Эгер биле исенъиз (сёйлень), эр шейнинъ мелекууту (мулькиети ве идареси) озь элинде олгъан, озю эр шейни къорчалап-къоллагъан, факъат козю къорчаланмагъан (бунъа мухтадж олмагъан) ким? дие сора.
89. «(Буларнынъ эписи) Аллаһнынъдыр», дейджеклер. Ойле исе, насыл олуп да, тылсымгъа къапыласынъыз? де.
(Бу аетлерден ачыкъ анълашылгъанына коре, джахилие деврининъ арапларынен, оларнынъ къалымтылары олгъан инат мушириклер, эсасен Аллаһнынъ барлыгъына ве Онынъ къяинат узериндеки акимieti ве тасарруфына инана эдилер. Бунынънен берабер, 83-нджи аеттен анълашылгъанына коре, Аз. Муһаммеднинъ рисалетине, онынъ теблигъ эткен Ислям динине ве Къур'ан-ы Керимге инанмай эдилер. Айрыджа, 82-нджи аетте беян этильгени киби, хусусен, ольгенден сонъ, текрар тирильмекни яни ахирет кунюни къабул этмей эдилер).
90. Догърусы, биз оларгъа акъикъатны кетирдик; олар исе, акъикъатен яланджы эдилер.
91. Аллаһ эвлят эдинмегендир; Онынънен берабер ич бир танъры да ёкътыр. Аск такъдирде, эр танъры озюнинъ яраткъаныны ёнельтир ве идаре этер ве мытлакъа олардан бири дигеринден усътюн келир эди. Аллаһ, оларнынъ (мушириклернинъ) якъыштыргъан шейлеринден узакътыр.
(Корюльгени киби, бу аетнен бирден зияде танъры инанчы, къяинатнынъ яратылышы ве чалышувындаки тертипке терс олгъаны ортагъа чыкъа. Бунъа коре, къяинатнынъ барлыкъ ве тертибиндеки мукемеллик, Аллаһнынъ барлыгъы ве бирлигининъ бир ифадеси ве делилидир).

92. Аллах гъайбны да, шеадетни де билиджидир. О, мушриклернинъ ортакъ къошкъан шейлеринден чокъ юдже ве узакътыр.
(Гъайб ве шеадет, эки айры бильги мейданыны ифаде этер. Гъайб мейданына кирьген малюмат, акъыл ве дуйгъу азаларынынъ идрак кучюни ашкъан, анджакъ бир къысым къабилиетлернинъ бир ольчюде сезе бильгенлери, бунынънен берабер, энъ догъру бир шекильде вахий ёлунен бизге келип еткен бильгилердир. Эсасен гъайб мейданы, бильгиден зияде, бир иман мейданыдыр. Бунынъ киби, Бакъара суресининъ башында да ишарет этильгени киби, «Ааментуу» де ифадесини тапкъан иман эсаслары акъкъындаки бильгилеримиз – бу чешит бильгилердир. Шеадет исе, гъайбнынъ аксине, теджрибе ве мушааде саасына кирьген дуйгъулар – алем иле бу алемге аит эшья ве вакъиаларны ифаде этер).
- 93-94. (Ресулым!) Де ки: «Раббим! Эгер оларгъа ёнельтильген техдигитни (дюньявий сыкъынтыны ве ухревий азапны) мытлакъа манъа косьтереджек исенъ, бу вазиетте мени залымлар топлулыгъы ичинде булундырма, Раббим!»
95. Биз, оларгъа ёнельткен техдидимизни санъа косьтермеге, эльбетте ки къадирмиз.
96. Сен феналыкъны энъ гузель бир шекильде узакълаштыр. Биз оларнынъ якъыштыргъан шейини чокъ яхшы бильмектемиз.
97. Ве де ки: Раббим! Шейтанларнынъ весвеселеринден санъа сыгъынырым!
98. Оларнынъ янымда булунуларынъдан да, санъа сыгъынырым, Раббим!
99. Ниает, олардан (мушриклерден) бирине олюм келип чаткъанда: «Раббим! дер, мени кери къайтар»;
100. «Та ки, бошуна кечирдигим дюньяда яхшы иш (ве аркетлер) япайым». Ёкъ! Онынъ сёйлеген бу сёз (бош) лафтан ибареттир. Оларнынъ артында исе, гъайрыдан тириледжек кунълерине къадар (сюрген) бир берзах бардыр.
(Лугъатта «мани» манасына кельген «берзах», олюм иле башлап, гъайрыдан тирильмеге къадар кечкен вакъытны ифаде этиджи диний бир терминдир).
101. Суургъа уфюрильген вакъытта, артыкъ араларында акърабалыкъ багълары къалмагъандыр; бир-бирилерини де къыдырып сорамазлар.
102. Артыкъ кимлернинъ (савап) ольчюлери агъыр басса, иште асыл булар къуртулышкъа иришкенлердир.
103. Кимлернинъ де ольчюлери енгиль кельсе, артыкъ булар да, озьлерине языкъ эткендирлер; (чюнки, олар) эбедий джеэннемдедирлер.
104. Атеш юзьлерини якъар; о ерде суратлары чиркин ве кулюнчли бир алда булунырлар.
(Аллах Таала буюк бир нимет олгъан дюнья аятыны ширкнен, инкярджылыкънен ве феналыкълар ишлеерек кечиргенден сонъ, олюмнинъ дешети къаршысында, иш-иштен кечкенинен, уянгъан, анджакъ джеэннем азабына огъравдан къуртулалмагъан бедбахтларгъа о заман ёнельтеджек хитабыны ве оларнынъ аджизликлерини ве итирафларыны бойле ифаде буюрыр:)
105. Сизге аетлерим окъуна эди де, сиз оларны яланлай эдинъиз дегильми?
106. Дерлер ки: Раббимиз! Ёлдан азгъанлыгъымыз бизни енъди; биз бир сапыкълар топлулыгъы эдик.
107. Раббимиз! Бизни бу ерден чыкъар. Эгер бир даа (япкъанларымызгъа) дёнсек, артыкъ белли ки, биз залым инсанлармыз.

108. Буюрыр ки: Алчалдыкъча алчалынъыз о ерде! Манъа къаршы къонушманъыз артыкъ!
109. Зира, къулларымдан бир топу: Раббимиз! Биз иман эттик; ойле исе, бизни афу эт; бизни аджы; сен, мерхаметлилернинъ энъ эйисисинъ, деген эдилер.
110. Иште, сиз оларны алайгъа алдынъыз; сонъунда олар (иле алай этювинъыз), сизге мени яд этмекни унуттырды, сиз оларгъа куле эдинъыз.
111. Бугунъ мен оларгъа сабыр эткенлерининъ акъкъыны бердим; олар акъкъатен мурадларына иришкенлердир.
112. (Аллаһ инкярджыларгъа:) «Ер юзюнде къач йыл къалдынъыз?», дие сорар.
113. «Бир кунъ я да куннинъ бир къысмы къадар къалдыкъ. Иште, сайгъанлардан сора», дедилер.
114. Буюрыр: Садедже аз бир муддет къалдынъыз; кешке сиз (буны) бильген олса эдинъыз!
115. Сизни садедже бошуна яраттыкъ ве сиз акъкъатен узурьмызгъа кери кетирильмейджексинъиз сандынъызмы?
(Аеттен де анълашылгъанына коре, дюньядаки, бутюн джанлылар арасында вазифе ве месулиет ташыгъан екъане варлыкъ инсандыр. Эсасен инсан аятыны маналы япкъан, онъа дегер къаткъан темель хусусиет, инсаннынъ бир вазифе ве месулиет варлыгъы олгъаныдыр. Бу себепле, вазифелерини беджермеген ве месулиетсиз бир аят кечирген инсанлар, акъкъый манада, инсанлыкъ дегерини джоярлар. Бу дюньяда бир къысым инсанлар инсанлыкъкъа керек вазифелерни джойгъан ве буларнынъ месулиетинден къуртулгъан ола билрлер. Анджакъ, юкъарыдаки ает ачыкъ косьтере ки, иляхий месулиетликтен къуртулмакъ ве Аллаһ узурьнда эсап берювден къачмакъ ич кимсе ичюн мумкюн дегиль. Бунинъ аксини тюшюнмек, ахлякъ низамыны ве бу низамнынъ темели олгъан мутлакъ адалетни инкяр этювге алып барыр).
116. Мутлакъ хаким ве хакъ олгъан Аллаһ чокъ юджедир. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О, юдже Аршнынъ саибидир.
117. Эр ким Аллаһ иле бирликте дигер бир танърыгъа табынса, -ки, бу хусуснен багълы ич бир делили ёкътыр- о кимсенинъ эсабы анджакъ Раббининъ нездиндидир. Шу ери муакъкъакъ ки, къафирлер къуртулышкъа иришмезлер.
118. (Ресулым!) Де ки: Багъышла ве мерхамет эт, Раббим! Сен мерхаметлилернинъ энъ эйисисинъ.

24. эн-НУУР

64 аеттен ибарет бу суре Мединедде назиль олгъан. «Нуур аети» дие билинген 35-нджи аетте Аллаһнынъ коклерни ве ерни айдынлаткъан нурындан баас этильгени ичюн, «Нуур суреси» адыны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. (Бу) Бизим назиль эттигимиз ве (укюмлерини узеринъызге) фарз къылдыгъымыз бир суредир. Бельки, тюшюнип, огют алырсынъыз дие, онда ачыкъ-айдын аетлер эндирдик.

2. Зина эткен къадын ве зина эткен эркектен эр бирине юз сопа урынъ; Аллаһкъа ве ахирет кунюне инаныр исенъиз, Аллаһнынъ дининде (укюмлерини тедбикъ эткенде) олар аджыйджакъ киби олманъ. Му'минлерден бир топу да, оларгъа берильген джезагъа шаат олсун.
(Ислям укъукъ тилинде бу джезаландырув шеклине «хад» дениле. Аетте эмир этильген бу тедбикъат ялынъыз беяр олуп да, зина эткенлер ичюндир. Эгер эвли бир эркек ве къадын зина эткен олсалар, бунъа «реджм» джезасы тедбикъ этилир).
3. Зина эткен эркек, зина эткен я да мушрик бир къадындан башкъасынен эвленмез. Зина эткен къадыннен де, анджакъ зина эткен я да мушрик эркек эвленир. Бу, му'минлерге арам къылынгандыр.
(Ислямда мушрик къадын ве эркектен эвленмек джаиз дегиль. Ве бойле бир никях кечмез. Аетте зина эткен мусульманнен эвелнювнинъ чиркинлиги де ифаде этильмекнен бирликте, аетнинъ назиль олув себеби ве дигер делиллер дикъаткъа алынаракъ, Ислям алимлерининъ чокъу бойле бир никяхнынъ кечерли олгъанына укюм эткенлер).
4. Намуслы къадынларгъа зина ифтирасында булунып, сонъ (бунъа исбат ичюн) дёрт шаат кетиралмагъанларгъа сексенер сопа урынъ ве артыкъ оларнынъ шаатлыгъыны ич бир вакъыт къабул этменъ. Олар тамамен гунахкярлардыр.
5. Анджакъ, бундан сонъ тевбе этип, ислях олгъанлар истиснадыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
- 6-7. Къадынларына зина ифтирасында булунып да, озьлеринден башкъа шаатлары олмагъанларгъа кельгенде, оларнынъ эр бирининъ шаатлыгъы, озьлерининъ догъру сёйлегенлерден олгъанларына даир дёрт дефа Аллаһ адына емин этерек, шаатлыкъ этюви, бешинджи дефа да, эгер ялан сёйлегенлерден исе, Аллаһнынъ лянетининъ озь узерине олувыны тилевидир.
- 8-9. Къадыннынъ, къоджасы ялан сёйлегенлерден олгъанына даир дёрт дефа Аллаһ адына емин ве шаатлыкъ этюви, бешинджи дефа да, эгер (къоджасы) догъру сёйлегенлерден исе, Аллаһнынъ гъадабынынъ озь узерине алгъаныны тилеви ондан джезаны сакъыт этер.
(Сонъки дёрт аеттеки тедбикъат, Ислям аиле укъукъында «лиаан» термини иле ифаде этилир. Къадыннынъ зина къабааты ишлегенини идда эткен бир къоджа, эгер иддасыны исбат этмек ичюн дёрт шаат кетирип оламаса, къадын ве къоджа хаким узурьна джелъп этилерек, лиаангъа давет этилир. Эр эки тараф да догърулыкъларыны бу ифаделернен беян этселер, эркек ифтира (казф) джезасындан, къадын да, зина джезасындан къуртульыр, ве бу шекильде, эвлилик багъы сонъуна етер).
10. Я Аллаһнынъ сизге бол лютфи ве мерхамети олмаса эди ве Аллаһ тевбелерни къабул эткен укюм ве икмет саиби олмаса эди (алынъыз не олур эди)!
11. (Пейгъамбернинъ къадынына) бу агъыр ифтираны уйдургъанлар, шубесиз, сизинъ аранъыздан бир топудыр. Буны озюнъиз ичюн бир феналыкъ санманъ, аксине о, сиз ичюн бир яхшылыкътыр. Олардан эр бир адамгъа, гунах оларакъ, не ишлеген исе (онынъ къаршылыгъы джеза) бардыр. Олардан (ильге ёлбашчылыкъ япып) бу гунахнынъ буюклигини аркъалагъан кимсе ичюн де, чокъ буюк бир азап бардыр.
(Бу ве ашагъыдаки докъуз аетнинъ назиль олувына себеп олгъан ве «ифкъ» (ифтира) адисеси» дие билинген вакъиа къыскъадан бойледир: Аз. Пейгъамбернинъ бир аскерий сеферине Аз. Айше де къатылгъан эди. Къайткъанда, бир ара Аз. Айше итияджындан къуртулмакъ ичюн чекильген бир кошеле герданлыгъыны тюшюре. Сонъ, бунынъ фаркъына барып, къыдырмагъа кете. Бу арада, керван Аз. Айшени девесининъ

усътюндеки хевдедж ады берильген къапалы, томалакъ ве усътю къуббели къафеси ичинде зан этерек, къонакълав еринден айрылгъаны ичюн, Аз. Айше о ерде къала. Ордуны артындан такъип этмекнен вазифели бир зат Аз. Айшени алып, кервангъа етиштире. Араларында мунафыкъларнынъ реберлеринден Абдуллах б. Убейй де олгъан бир къач адам, бу адисеге эасланып, Аз. Айшенен оны кервангъа етиштирген адам арасында алякъа япылгъаны ифтирасыны уйдуларар. Бу ифтира Аз. Пейгъамберни зияде кедерлендире. Бу сырада, затен раатсыз олгъан Аз. Айше акъкъында бойле бир ифтира уйдурылгъаныны бир муддет сонъ биле ве буюк бир истирапкъа тюше; артыкъ озю кибиде кедерли олгъан аилесине, бабасы Аз. Эбу Бекир (р.а.)нынъ эвине бармакъны догъру таный. Бу арада Аз. Пейгъамбер (с.а.) заман-заман Аз. Эбу Бекирнинъ эвине барып, олардан Аз. Айшенинъ сагълыгъыны, ал ве хатирини сорай эди. Иште, кене бойле бир зиярет сырасында ве ифтира вакъиасынынъ чыкъкъанындан тахминен бир ай сонъ, Айше валидемизнинъ къабаатсызлыгъыны ифаде эткен бу аетлер назиль олды:)

12. Бу ифтираны эшиткенинъизде, эркек ве къадын му'минлернинъ озъ виджданлары иле эйи занда булунып да: «Бу, ап-ачыкъ бир ифтира», деювлери керекмей эдими?
13. Оларнынъ (ифтираджджыларнынъ) да бу меселеде дёрт шаат кетирювлери керекмей эдими? Мадам ки, шаатлар кетиралмадылар, ойле исе, олар Аллаһнынъ нездинде, яланджыларнынъ там озълеридир.
14. Эгер дюньяда ве ахиретте Аллаһнынъ лютф ве мерхамети устюнъизде олмаса эди, ичине далгъан бу ифтираныздан толайы, сизге мытлакъа буюк бир азап токъуныр эди.
15. Чюнки, сиз бу ифтираны, тильден тильге бир-биринъизге етиштире, акъкъында бильгинъиз олмагъан шейни агъызларынынъизда чайнап турасынынъиз. Буны муим санмайсынъиз. Албуки, Аллаһ къатында чокъ буюк (бир суч)тыр.
16. Оны эшиткенинъизде: «Буны къонушып яйувымыз бизге якъышмаз. Бу, чокъ буюк бир ифтирадыр», демели дегиль эдинъизми?
17. Эгер инангъан инсалар исенъиз, Аллаһ, бир даа бунъа бенъзеген аркетни текрарлавдан сизни сакъындырып тенбиелер.
18. Ве Аллаһ аетлерни сизге изаатламакъта. Аллаһ, (ишнинъ асылыны) чокъ яхшы билир, укюм ве икмет саибидир.
19. Инангъанлар арасында чиркин шейлернинъ япылувыны истеген кимселер ичюн, дюньяда да, ахиретте де четин бир джеза бардыр. Аллаһ билир, сиз бильмезсинъиз.
20. Я сизинъ усътюнъизге Аллаһнынъ лютф ве мерхамети олмаса эди, Аллаһ чокъ шефкъатлы ве мерхаметли олмаса эди (алынъыз нидже олур эди)!
21. Эй, иман эткенлер! Шейтаннынъ адымларыны такъип этменъ. Ким шейтаннынъ адымларыны такъип этсе, муакъкъакъ ки о, эдепсизликни (юзъ къызартыджы къабаатларны) ве феналыкъны эмир этер. Эгер усътюнъизде Аллаһнынъ лютф ве мерхамети олмаса эди, араныздан ич бир кимсе асла темизге чыкъалмаз эди. Факъат Аллаһ истегенини арындырыр. Аллаһ эшитир ве билир.
22. Араныздан фазилетли ве сервет саиби кимселер акъарабагъа, ёкъсулларгъа, Аллаһ ёлунда кочъ эткенлерге (малларындан) бермейджеклерине емин этмесинлер; багъышласынлар; ферагъат косътерсинлер. Аллаһнынъ сизни багъышлауны арзуламазсынъызмы? Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, чокъ мерхаметлидир. (Аз. Айшеге ифтира эткенлерден бири де, Аз. Эбу Бекирнинъ, имаесини ве бакъымыны узерине алгъан Мыстах адлы бир адам эди. Бу адисе узерине, Аз. Эбу Бекир бир даа бу

адамгъа маддий ярдымда булунмайджагъына даир емин этти. Иште, тефсирджилерге коре, юкъарыдаки аетте эм Аз. Эбу Бекир (р.а.)нинъ фазилетине ишарет этиле, эм де онъа ве башкъа му'минлерге Аллаһ ризасы ичюн япып кельген ярдымларыны кесмемелери огютлене).

- 23-24. Намуслы, фенолыкълардан хаберсиз му'мин къадынларгъа зина ифтирасы япкъанлар, дюнья ве ахиретте лянетленгенлердир. Япкъанларына, тиллери, эллери ве аякъларынынъ алейхлеринде шаатлыкъ этеджек куню, олар ичюн чокъ буюк бир азап бардыр.
25. О куню Аллаһ оларгъа акъыкий джезаларыны тас-тамам береджек ве олар Аллаһнынъ ап-ачыкъ керчек олгъаныны анълайджакълар.
26. Яман къадынлар яман эркеклерге, яман эркеклер исе, яман къадынларгъа; темиз къадынлар темиз эркеклерге, темиз эркеклер де, темиз къадынларгъа ярашыр. Бу сонъкилер, (ифтиираджыларнынъ) сёйлегенлеринден чокъ узакътырлар. Олар ичюн багъышлав ве гузель бир рызыкъ бардыр.
27. Эй, иман эткенлер! Озь эвинъизден башкъа эвлерге, келгенинъизни дуйдырып (изин алып), эв халкъына селям бермегендже, кирмень. Бу сиз ичюн даа яхшыдыр; эр алда (буны) тюшюнип анъларсынъыз.
28. О ерде ич бир кимсе тапалмады исенъиз, сизге изин берильгенге къадар о ерге кирмень. Эгер сизге «кери дёнюнъ!», денилир исе, аман дёнюнъ. Чюнки, бу, сиз ичюн даа темиз бир давраныштыр. Аллаһ япкъанынъызны билир.
29. Ичинде сизге аит эшьянынъ булунгъан, отурылмагъан эвлерге кирювинъизде, ич бир сакъынмакъ ёкъ. Аллаһ сизинъ ашкяр эткенлеринъизни де, гизлегенлеринъизни де билир.
30. (Ресулым!) Му'мин эркеклерге, козьлерини (арамгъа) тикмемелерини, ырызларыны да къорчалавларыны сёйле. Чюнки бу, озьлери ичюн даа темиз бир давраныштыр. Шубесиз, Аллаһ оларнынъ япаяткъанларындан хабердардыр.
31. Му'мин къадынларгъа да сёйле: Козьлерини (арамгъа бакъмакътан) къорчаласынлар; намус ве иффетлерини къорчаласынлар. Корюнген къысымлары истисна олмакъ узьре, зийнетлерини косътермесинлер. Баш орьтюлерини, якъаларынынъ узерине (къадар) орьтсинлер. Къоджалары, бабалары, къоджаларынынъ бабалары, озь огъуллеры, къоджаларынынъ огъуллеры, эркек къардашлары, эркек къардашларынынъ огъуллеры, къыз къардашларынынъ огъуллеры, озь къадынлары (му'мин къадынлар), эллерининъ алтында булунгъанлар (хызметкярлары), эркеклерден, аиленинъ къадынына шехвет дуймагъан хызметчи ве башкъа табий кимселер, яхут аля къадынларнынъ гизли къадынлыкъ хусусиетлерининъ фаркъына бармагъан балалардан башкъасына, зийнетлерини косътермесинлер. Гизлемекте олгъан зийнетлерни, анълашылсын дие, аякъларыны ерге урмасынлар (дикъкъатларны узерине чекеджек тарзда юрмесинлер). Эй, му'минлер! Эп бирден Аллаһкъа тевбе этинъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз. *(Юкъарыдаки аетте къадынларгъа косътерювлери ясакълангъан «зийнет»нинъ не олгъаны акъкъында чешит фикирлер бар: бир зангъа коре, бу зийнетлернинъ купе, билезлик, юзюк ве герданлыкъ киби сюс такъынчакъларынен сюрме, хына киби шейлердир. Бу ёрумгъа коре, бу чешит зийнет эшьясынынъ беденде косътерилюви къадынлар ичюн арамдыр. Урбада да, зийнет олмакънен берабер, гизленмеси мумкюн олмагъаны ичюн, аетте дигерлеринден истисна этильгендир. Анджакъ, даа эсаслы бир нокътаи назаргъа коре, аеттеки «зийнет» табири къадын вуджудыны ифаде этер ки, бунъа коре, ясакълангъан сюс эшьяларынынъ косътерилюви дегиль, вуджутнынъ*

косьтерилювидир. Бу ясакълавдан истисна этильген «корюнген» къысым исе, къадыннынъ юзю, эллери ве, бир нокътаи назаргъа коре, аякъларыдыр.

32. Аранъыздаки бекярларны эркек ве къадын хызметкярларынынъыздан эльверишли олгъанларны эвлендиринъ. Эгер олар факъыр иселер, Аллах озь лютфи иле оларны зенгинлештирир. Аллах (лютфи) кениш ве (эр шейни) билиджидир.
33. Эвленюв имкяныны тапалмагъанлар исе, Аллах лютфи иле оларны варлыкълы эткенге къадар, иффетлерини къорчаласынлар. Эллеринъизнинъ астында олгъанларындан (эркек ве къадын хызметкярлардан) мукятебе япмакъ истегенлернен, эгер озьлеринде бир хайыр (къабилиет ве ишанчлылыкъ) коре исенъиз, аман мукятебе япынъ. Аллахнынъ сизге берген малындан сиз де оларгъа беринъ. Дюнъя аятынынъ кечиджи менфаатларыны эльде этеджексинъиз дие, намуслы къалмакъ истеген джариелеринъизни фухушкъа зорламанъ. Ким оларны зорбалыкъ алтында быракъыр исе, билинмелидир ки, зорланувларындан сонъ, Аллах (олар ичюн) чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
(Мукятебе - эркек я да къадын хызметкярнен эфендиси арасында япылгъан бир къайд олуп, бу къайдда хызметкяр белли бир акъ одегени такъдирде, эфендисинден озюне урриетини бермесини истер я да айны теклифни онъа эфендиси япар. Узеринде анълашуугъа барылгъан бу акъ азыр исе, хызметкяр бу акъны аман одемек, ёкъ исе, эфендисининъ озюне белли бир муддет ичинде темин эткенинден сонъ, одемек шартынен, урриетине къавушыр.
Юкъарыдаки аетте «Аллахнынъ сизге берген малындан сиз де оларгъа беринъ» буюрулмакънен, инсаннынъ элиндеки малынынъ асыл саиби Аллах олгъаны, бу алда Аллахнынъ малындан хызметкяргъа да бермекнен, оларнынъ урриетке къавушувларыны къолайлаштырмакънынъ диний, ахлякий ве ичтимаий бир вазифе олгъаны ортагъа чыкъмакъта. Бу вазифе Исламнынъ асырлар бою тедебикъ этилип келинген ве бир анда ортадан къалдырылувы мумкюн олмагъан хызметкярлыкъ муэссисесини ортадан къалдырмакъ ичюн алгъан бир сыра тедебирден биридир).
34. Ант олсун ки, биз сизге (кереккенни) ачыкъ-ачыкъ бильдирген аетлер, сизден эвель яшап кеткенлерден орьнеклер ве такъвагъа къавушкъан кимселер ичюн огютлер эндирдик.
35. Аллах – коклернинъ ве ернинъ нурыдыр. Онынъ нурынынъ темсили, ичинде лампа булунгъан бир къандиллик кибидир. О лампа кристал бир фанус ичиндедир; о фанус да санки инджиге бенъзеген бир йылдыз кибидир ки, шаркъкъа да, гъарпкъа да нисбет этильмеген мубарек бир теректен, яни зейтундан (чыкъкъан ягъдан) туташтырылыр. Онынъ ягъы, нереди исе, онъа атеш тиймесе биле, ышыкъ берир. (Бу,) нур усътюне нурдыр. Аллах истеген кимсесини нурына къавуштырыр. Аллах инсанларгъа (иште бойле) темсиллер кетирир. Аллах эр шейни билир.
(Аллахнынъ нур олувынынъ манасы – бутюн алемнинъ ве алемдеки бутюн иссий нурларнынъ ве идрак этиджи кучьлернинъ яратыджысы ве иджат этиджиси олувыдыр. Бу алда нурдан асыл умют этильген айдынлатув, ашкяр этюв, ортагъа чыкъув ве инкишаф маналарынынъ темели, нурдан ве нурны алгъандан чокъ, нурны япып яраткъангъа аит оладжагъы ичюн «Нуур» исми Аллахкъа даа ляйыкътыр. Анджакъ, бундан толайы, нурны яраткъангъа «Нуур» денлюви, тиль нокътаи назарындан, акъикъат дегиль, миджаздыр).
36. (Бу къандиль) бир такъым эвлердедир ки, Аллах (о эвлернинъ юджелювине ве ичлеринде исмининъ анъылувына изин бергендир. О ерде саба-акъшам Оны (ойле кимселер) тесбих этер ки;

37. Олар не тиджарет, не де алыш-веришинь, озьлерини Аллаһны анъувдан, намаз къылуудан ве зекят берювден четлендирмеген инсанлардыр. Олар, къальпер ве козьлер алакь-булакь олгъан бир куньден коркъарлар.
38. Чюнки (о куньде) Аллаһ оларны япкъанларынынъ энъ гузелинен мукаяфатландыраджакь ве лютфинден оларгъа зиядесинен береджек. Аллаһ истегенини эсапсыз рызыкъландырыр.
39. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ амеллери бош чёллердеки ылгъым кибидир ки, сувсагъан сув зан этер; ниает онъа еткенде, о ерде ич бир шей тапалмагъан, бунынъ усьтюне, янынъ да (инанмагъан, ондан сакъынмагъан) Аллаһны булгъандыр; Аллаһ исе, онынъ эсабыны тас-тамам корьгендир. Аллаһ эсапны чокь чабук корер.
(Иман инсаннынъ аятына ве бу аят девам эткенге къадар, сарф эткен гъайретлерине, япкъан ишлерине бир мана ве дегер къошкъан екяне амильдир. Чюнки, инангъан инсан, бутюн амеллерини, фаалиетлерини усьтюн бир гъае ичюн, Аллаһ ризасы ичюн япар; усьтюн бир талиматкъа, Аллаһнынъ эмир ве ясакъларына уйгъун оларакь япар. Ниает, япкъан эр ишинден толайы, индже бир эсап береджек къайгъысы ве низамы ичинде япар. Албуки, инанчсыз инсанларнынъ фаалиетлери, бу иман ве месулиетлилик низамындан узакь олгъанындан -аетте де бедийи бир тешибихнен ифаде этильгени киби- бош, дегерсиз ве манасыз бир мешгъулиетлер обасындан ибарет олмакънен къалмаз, зияде оларакь, саибини агъыр бир месулиет ве эсапнынъ астына къояр).
40. Яхут (о кяфирлернинъ дуйгъу, тюшондже ве давранышлары) буюк бир денъиздеки къою къаранлыкълар кибидир; (ойле бир денъиз) ки, оны далгъа усьтюне далгъа къапламакъта; усьтюнде де булут... бир-бири усьтюне къаранлыкълар ... Инсан, элини чыкъарып узатса, не ерде исе, оны биле коралмаз. Бир кимсеге Аллаһ нур бермеген исе, артыкъ о кимсенинъ айдынлыкътан насиби ёкътыр.
(Бу ает де, кяфирлернинъ имансызлыкь бухранларыны, буюк бир денъизде богъулмакъ телюкесинен къаршы-къаршыгъа булунгъан инсаннынъ алына бенъзетмекте. Океанларнынъ догъру-дюрюст билинмеген, тюблерининъ кешф этильмеген, бир ерде ве заманда Ресулуллахнынъ теблигь эткен бу аети, океанларнынъ тюблериндеки чешит къаранлыкь къатламлардан баас этмекте ве Къур'ан муджизесине айры бир делильдир).
41. Коклерде ве ерде олгъанларнен, сыра-сыра къушларнынъ Аллаһны тесбих эткенлерини корьмезсиньми? Эр бири озь дуасыны ве тесбихини (огренген) бильгендир. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларыны хакъкъы иле билир.
42. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр; дёнюш де, анджакь Онъадыр.
43. Кормезсиньми ки, Аллаһ бир такъым булутларны (чыкъарып) сюрмекте; сонъра оларны бир ерге кетирип, усть-устюне топламакъта. Иште, корьмектесинь ки, булар арасындан ягъмур чыкъмакъта. О, коктен, о ердеки дагълардан (дагълар буюклигинде булутлардан) бурчакь эндирир. Артыкъ оны истегенине токьундырыр; истегенинден де оны узакь тутар; (бу булутларны) шемшегининъ парылдысы не ерде исе, козьлерни алыр!
44. Аллаһ гедженен куньдюзни бир-бирине чевирмекте. Шубесиз, бунда басирет саиплери ичюн, мытлакьа бир ибрет бар.
45. Аллаһ эр джанлыны сувдан яратты. Иште, булардан кими къарны усьтюнде сюйрекленир, кими эки аягъы усьтюнде юрер, кими дёрт аягъы усьтюнде юрер... Аллаһ истегенини яратыр; шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.

46. Ант олсун, биз (бильмегенлеринъизни сизге) ачыкъ-айдын бильдирген аетлер эндирдик. Аллах истегенини догъру ёлгъа къояр.
47. (Базы инсанлар: «Аллахкъа ве Пейгъамберге инандыкъ ве итаат эттик», демектелер. Ондан сонъ да, араларындан бир топу юзь чевирмекте. Булар инангъан дегиллер. *(Бу ает косьтермекте ки, тек тильнен: «Аллахкъа ве Пейгъамберге инандым», демек, му'мин олмакъ ичюн етерли ве кечерли дегиль. Бу, мунафыкъларнынъ иши. Му'минлер исе, тиллеринен сёйлегенлерине къальптен де инаныр; айрыджа ибадетлери ве эр тюрлю давранышларынен, иманларыны исбат этер ве къуветлендирилелер. Имам Гъазалининъ дегени киби, амельсиз му'мин, бутюн аятый фаалиетлери токътагъан, садедже нефес алып-бермекнен тири олгъаныны косьтерген (кома) вазиетиндеки инсан кибидир. Онынъ яшагъан аятыннынъ къыймети не исе, ибадеттен ве гузель давранышлардан эски кимседеки иманнынъ къыйметиде одыр. Айрыджа, акъикый му'миннинъ хусусиети де, къаршылашкъан эр меселеде, эр англашмазлыкъта Аллах ве Ресулынынъ укюми не исе, онъа разы олуды ве гонъюль хошнутлыгъынен онъа уюдыр. Бунинъ аксине давранмакъ, санки, аетте де ишарет этильгени киби, мунафыкъларнынъ ишидир).*
48. Олар, араларындан укюм берюви ичюн Аллахкъа ве Пейгъамберге чагъырылгъанларында, бакъарсынъ ки, араларындан бир къысмы юзь чевирип дёнерлер.
49. Амма, эгер (Аллах ве Ресулынынъ укюм эткен) хакъ озь лехлерине исе, онъа боюн эгип келирлер.
50. Къальплеринде бир хасталыкъ бармы; ёкъса шубе ичинделерми, яхут Аллах ве Ресулынынъ оларгъа зулум ве акъсызлыкъ этеджегинден къоркъмакъталармы? Ёкъ, асыл залымлар олардыр!
51. Араларында укюм берюви ичюн Аллахкъа ве Ресулына давет этильгенлеринде, му'минлернинъ сёзю ялынъыз «Эшиттик ве итаат эттик», деювлеридир. Иште, асыл булар къуртулышкъа иришкенлердир.
52. Эр ким Аллахкъа ве Ресулына итаат этер, Аллахкъа сайгъы дуяр ве Ондан сакъыныр исе, иште, аслы булар бахтлылыкъкъа иришкенлердир.
53. (Мунафыкълар), сен акъикъатен оларгъа эмир эткен такъдиринде, мытлакъа (дженкке) чыкъаджакъларына даир, энъ агъыр еминлернен Аллахкъа емин этилер. Де ки: Емин этмень. Итаатынъыз беллидир! Билинъ ки, Аллах япкъанларынынъыздан хабердардыр.
54. Де ки: Аллахкъа итаат этинъ; Пейгъамберге де итаат этинъ. Эгер юзь чевирсенъиз, шуны билинъ ки, Пейгъамбернинъ месулиетлиги озюне юкленген (теблигъ вазифесини), сизинъ месулиетинъиз де сизге юкленген (вазифелерни ерине кетирювинъиз)дир. Эгер онъа итаат этсенъиз, догъру ёлны тапкъан олурсынъыз. Пейгъамберге тюшкени садедже ачыкъ-айдын теблигъдир.
55. Аллах сизлерден иман этип, яхшы давранышларда булунгъанларгъа, озьлеринден эвелькилерни саип ве хаким эткени киби, оларны да ер юзюне саип ве хаким этеджегини, олар ичюн бегенип сечкен динни (Ислямны) оларнынъ эйилигине ерлештирип къорчалайджагъыны ве (кечирген) къоркъулары муддетинден сонъ, бунинъ ерине оларгъа ишанч теминлейджегини ваде этти. Чюнки, олар мангъа къуллыкъ этерлер; ич бир шейни мангъа ортакъ тутмазлар. Артыкъ бундан сонъ, ким инкъар этсе, иште булар аслы буюк гунакълардыр. *(Бу ает эсас оларакъ, Аз. Пейгъамбер (с.а.) тарафындан Ислямнынъ теблигъ этильмеге башлангъан девирде даа чокъ зайыф ве эзилген вазиетте олгъан мусульманларнынъ бир*

девирден сонъ мушириклерни енъерек, акимиегни эльге аладжакъларыны мужделемекте; эсас оларакъ да, -Энбийаа суресининъ 105-нджи аети мунасебетинен ишарет этильгени киби- инкярджылыкънынъ, яманлыкънынъ ве эр чешит батылнынъ кечиджи олгъаныны, инанчнынъ, яшылыкънынъ, гузелликнинъ ве хакънынъ темель ве акъикъий аят къануны олгъаныны ифаде этмекте. Бойледже, базы заманларда инкярджылыкънынъ ве яманлыкънынъ даркъалувына бакъаракъ, уютсизликке ве фенолыкъкъа къапылувынынъ догъру олмагъаныны ортагъа къоймакъта).

56. Намазны къылынъ; зеятны беринъ; Пейгъамберге итаат этинъ ки, мерхамет корерсинъиз.

57. Инкяр эткенлернинъ ер юзюнде (Аллаһны) аджиз быракъджакълар санма! Оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир. Не фена барыладжакъ ер!

58. Эй, му'минлер! Эллеринъиз алтында олгъан (хызметкярларынынъиз) ве аранъыздан аля пишкинлик чагъына кирмегенлер саба намазындан эвель, уйленинъ союнгъан вакътынъызда ве ятсы намазындан сонъ (янынъызгъа киреджеклеринде) сизден учъ кере изин сорасынлар. Булар, махрем (къапанмагъан) алда булуна биледжегинъиз учъ вакъыттыр. Бу вакъытлардан гъайры не сиз ичюн, не де олар ичюн бир гунах ёкътыр. Бир-биринъизнинъ янына кирип чыкъа билирсинъиз. Иште, Аллаһ аетлерни сизге бойле изаатлар. Аллаһ (эр шейни) билиджидир, укюм ве икмет саибидир.

(Базы тefsирлерде бу аетнинъ энювине себеп олгъан адисе къыскадан бойледир: Аз. Пейгъамбер бир уйле вакъты Мудлидж адлы сахабини ёллаяракъ, Аз. Умерни узурьна чагъырды. Мудлидж Аз. Умернинъ одасына изинсиз кирди. Албуки, Умер (р.а.) юкълай эди ве усътю ачылгъан эди. Уяндырылгъанда Умернинъ джаны сыкъылгъан ве гонълюнден: «Кешке бойле вакъытларда изинсиз кирмек ясакъланса!», шеклинде бир истек кечкен. Ресулуллах (с.а.)нынъ узурьна баргъанда, юкъарыдаки аетнинъ шимди энгенини анълагъан Умер Аллаһкъа хамд этти).

59. Балаларынъиз пишкинлик чагъына киргенлеринде, озълеринден эвелькилер, буюклери, изин истегенлери киби, олар да изин истесинлер. Иште, Аллаһ аетлерини сизге бойле изаатлар. Аллаһ алимдир, хакимдир.

60. Бир никях уюти олмагъан, бала корювден кесильген къарт къадынларнынъ зийнетлери (ябанджы эркеклерге) косътермеден, (базы) урбаларыны чыкъарууларында оларгъа бир вебал ёкътыр. Ифетли даврануулары озълери ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.

(Бу суренинъ 31-нджи аетинде къадынлар ичюн орътюнювнинъ кереклиги ве бунынъ не шекильде ве кимлерге нисбетен оладжакъы истисналар берильмек иле, анълатылгъан эди. Айрыджа, о ерде «зийнет» табири не анълаткъаны акъкъында тefsирджилернинъ нокътаи назарлары да къыскадан анълатылгъан эди.

Къадыннынъ къоджасына гузель корюнемек ичюн сюсленюви ве ачылувы динге коре мубах, атта тевсие этильген. Анджакъ, хусусен 31-нджи аетте сыралангъан якъынлардан гъайры, къалгъан ябанджы эркеклерге гузель корюнемек ичюн сюсленмек, аলেখусус ачылып-сачылмакъ, яш олсун, къарт олсун, бутюн мусульман ве урь къадынларгъа арамдыр. Бунынънен берабер, юкъарыдаки аетте ихтияр къадынларнынъ да, башкъа къадынлар киби даврануулары тевсие этильмекнен бирликте, кийим ве орътюнюв хусусында оларгъа, белли шартларгъа багълы оларакъ, даа сербест арекет этюв имкяны кетирильгени корюльмекте. Бу изин къарт къадынларнынъ къадынлыкъ джазибелерини артыкъ буюк ольчюде гъайып эткен олууларындан ве бир фесаткъа ёл ачуулары итималларынынъ ортадан къалкъкъан олувындандыр).

61. Корьге зорлукъ ёкътыр; топалгъа зорлукъ ёкътыр; хастагъа да зорлукъ ёкътыр (буларгъа япалмайджакъ вазифелери юкленмез; япалмагъанларындан толайы, гунахкяр олмазлар). Сиз ичюн де, истер озь эвлерингизден, истер бабаларынгызнынъ эвлеринден, аналарынгызнынъ эвлеринден, эркек къардашларынгызнынъ эвлеринден, къыз къардашларынгызнынъ эвлеринден, эмджелерингизнинъ эвлеринден, алаларынгызнынъ эвлеринден, дайыларынгызнынъ эвлеринден, тейзелерингизнинъ эвлеринден, я да анахтарларыны янынгызда булундыргъан ерлерингизден, яхут достларынгызнынъ эвлеринден аш ашагъанынгызда бир сакъынмакъ ёкътыр. Топлу алда я да айры-айры ашамангызда да бир сакъынмакъ ёкътыр. Эвлерге кирген вакътынгызда, Аллаһ тарафындан мубарек ве пек гузель бир яшамакъ истеги оларакъ, озюнгизге (бир-бирингизге) селям беринъ. Иште, Аллаһ тюшюнип, анъларсынгыз дие, сизге аетлерни бойле изаатлар.
62. Му'минлер, анджакъ Аллаһкъа ве Ресулына гонъюльден инангъан кимселердир. Олар, о Пейгъамбернен ортакъ бир иш узеринде экен, ондан изин истемегендже, ташлап кетмезлер. (Ресулым!) Шу сенден изин истегенлер, акъикъатен, Аллаһкъа ве Ресулына иман эткен кимселердир. Ойле исе, базы ишлери ичюн сенден изин истегенлеринде, сен де олардан истегенинге изин бер; олар ичюн Аллаһтан багъшлап тиле; Аллаһ магъфирет этиджидир, мерхаметлидир.
63. (Эй, му'минлер!) Пейгъамберни озь арангызда бир-бирингизни чагъырған киби чагъырманъ. Арангыздан бирисини къорчалайджы этерек, сыйырылып кеткенлерни муакъкъакъ ки, Аллаһ бильмектедир. Бу себепле, онынъ эмрине терс даврангъанлар, башларына бир беля келювинден я да озьлерине чокъ элемли бир азап токъунувундан сакъынсынлар.
(Бу ает Аз. Пейгъамбер (с.а.)ге садедже исми иле хитан этювнинъ я да ондан баас эткенде, ялынъыз исмини сёйлемекнинъ, умметлик тербиеси иле уйгъун олмайджагъыны ифаде этмекте. Бойле вазиятлерде онынъ исминен берабер Пейгъамбер, Небий, Ресул, Ресулуллах, Ресул-ы Экрем, Пейгъамбер Эфендимиз, Хабибуллах... киби оны анълаткъан ве онъа сайгъымызны ифаде эткен сыфат ве унванларны да сёйлемек ерлидир. Айрыджа, Аллаһ Таалянынъ Анзааб суресининъ 56-нджи аетиндеки эмрине коре, биз мусульманларнынъ «Муһаммед» исми айтылгъанынен, «Аллаһнынъ саяят ве селями онынъ узерине олсун» манасында «Саллаллааху алейхи веселлем» деювимиз де, онъа олгъан сайгъымызнынъ бир заруретидир).
64. Бильмиш олунъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр. О сизинъ не ёлда олгъанынгызны яхшы билир. Инсанлар Онынъ узурьна дёндюрильген кунълери япкъанларыны оларгъа аман бильдирир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.

25. эль-ФУРКЪАН

Бу суре Меккеде назиль олгъан; садедже учь аетининъ (68-70) Мединеде назиль олгъаны акъкъында бир ривает бар. 77 аеттен ибарет. Суре адыны ильк аетте кечкен «эль-Фуркъан» келимесинден алгъан. «Фуркъан» – хакъны батылдан айырды эткен демектир ве Къур'ан-ы Керимнинъ исимлериндендир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынён).

- 1-2. Алемлерге тенбиеджи олсун дие, къулы Муһаммедге Фуркъанны энди́рген, коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъыны озюне аит олгъан, ич бала эдинмеген, мулькинде ортагъы олмагъан, эр шейни яратып, онъа бир низам берген ве такъдирини тайин эткен Аллаһ юджелер юджесидир.
3. (Кяфирлер) Оны (Аллаһны) быракъып, ич бир шей яраталмагъан, аксине озьлери яратылгъан олуп, озьлерине биле не зарар, не де файда бере бильген, ольдюрмеге ве аят бермеге ве олюлерни гъайрыдан тирильтип, къабирден чыкъармагъа кучьлери етмеген танърылар эдиндилер.
4. Инкяр эткенлер: Бу (Къур'ан), олса-олса онынъ (Муһаммеднинъ) уйдыргъан бир яланыдыр, башкъа бир топлум да, бу хусуста онъа ярдым эткендир, дедилер. Бойледже, олар ич шубесиз, акъсызлыккъа ве ифтрагъа баш ургъан эдилер.
5. Кене олар дедилер ки: (Бу аетлер), онынъ, башкъасына яздырып да, озюне саба-акъшам окъунмакъта олгъан эвелькилерге аит масаллардыр.
(Бу аетте, базы кяфирлернинъ, Къур'ан аетлерининъ эвельки къавмларнынъ масалларындан ибарет олгъаны, Аз.Пейгъамбернинъ буларны башкъаларына яздыргъаны ве эзберлеви ичюн онъа саба-акъшам окъулгъаны акъкъында сёз этильмекте. Тефсирлерде умумен усътюн корюльген бу мана эсаскъа алынса, аетнинъ дикъкъат чекиджи бир хусускъа ишарет эткени корюле ки, бу, Аз.Пейгъамбер уммий олгъанынынъ яни окъумагъа-язмагъа бильмегенининъ, инкярджыларгъа коре де, билимекте ве къабул этильмекте олувыдыр).
6. (Ресулым!) Де ки: Оны коклерде ве ердеки гизлиликлерни бильген Аллаһ энди́рди. Шубесиз, О, чокъ багъышлайдыдыр, зияде мерхаметлидир.
7. Олар (бир де) бойле дедилер: Бу насыл бир пейгъамбер; (бизлер киби) аш ашай, чаршыларда долаша! Онъа бир мелек энди́рилъмели, озюнен бирликте, о да тенбиеджи олмалы эди!
8. Яхут озюне бир хазине берильмели я да ичинден ашап (мешакъатсыз кечинювини теминлейиджи) бир багъчасы олмалы эди. (Айрыджа) о залымлар (му'минлерге): Сиз, анджакъ тылсымгъа огърагъан бир адамгъа уймакътасынъыз! дедилер.
9. (Ресулым!) Сенинъ акъкъынгда бакъ не чешит мисаллер кетирдилер! Артыкъ олар сапыкълардыр ве (хидаетке) ич бир ёл да тапалмазлар.
10. Истесе, санъа булардан даа яхшысыны, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерни береджек ве санъа сарайлар ихсан эте биледжек Аллаһнынъ шаны южедир.
(«Булардан даа яхшысы» денилир экен, кяфирлернинъ, Аз.Пейгъамберге дегер бермек ичюн, онда арагъан имкянларына ишарет олунмакъта. Дженаб-ы Аллаһ, Иракъ больгесиндеки зенгин топракъларны, Иран падишаларынынъ ве Рум императорларынынъ сарайларыны мусульманларгъа бермек суретинен, бу вадесини ерине кетирген).
11. Олар бунынъ усътюне къыяметни де ялан сайдылар. Биз исе, къыяметни инкяр эткенлер ичюн, алевли бир атеш азырладыкъ.
12. Джеэннем атешини узакъ бир месафеден оларны корьгендже, онынъ опыкеленювини (мутхиш къайнавыны) ве гурюльтисини эшитирлир.
(Джеэннемнинъ инсанларны корюви, онынънен къаршылашмакъ манасында миджаз ола

бильгени киби, Аллаһнынъ атешке корюш къабилиетини берюви манасында акъикъат да ола билир).

13. Эллери боюнларына багълы оларакъ, онынъ (джеэннемнинъ) тар бир ерине атылгъан заманлары, о ерчикте ёкъ олуп кетмекни истерлер.
14. (Оларгъа бойле денилир:) Бугунъ (ялынъыз) бир дефа ёкъ олмакъны истемёнъ; аксине бир чокъ керелер ёкъ олмакъны истёнъ!
(Бу хитап иле бутюн азапнынъ къаршылашылгъан азаптан ибарет олмагъаны, даа чокъ чешиит азаплар оларны беклегенини бильдирмекте. Бир де, джеэннем азабынынъ девамийлигини ифаде эткен башкъа аетлер дикъкъаткъа алынгъанда, бу хитаптан инкъарджыларнынъ янъган терилери тазеленеджеги, бойледже, текрар-текрар азапкъа огърайджакълары манасы анълашыла).
15. Де ки: Бу даа яхшымы, ёкъса такъва саиплерине ваде этильген эбедийлик дженнетими? О ер, олар ичюн бир мукъфат ве (узургъа къавушаджакъ) бир барыладжакъ ерлеридир.
16. Олар ичюн о ерде эбедий къалмакъ узьре, истеген эр шейлери бардыр. Иште бу, Раббинънинъ узерине (алгъан ве ерине кетирилюви) истенильген бир вадедир.
(Му'минлернинъ дуаларында эп бу ваденинъ ерине кетирлювини истегенлери, я да бунынъ истенильмеге дегерли ваде олгъаны анълатылмакъта).
17. О куню Раббинъ оларны ве Аллаһтан башкъасына табынгъан шейлерини топлар да, дер ки: Шу къуллаарымны сиз саптырдынъызмы, ёкъса озьлери ёлдан чыкътылармы?
(«Аллаһтан башкъа табынгъан шейлери» акъкъында тефсирлерде чешиит изаатлар бар. Булар танъры дие, табынгъанлары (Иса алейхисселям, Узейр алейхисселям киби) эльчилер, джунлер я да путлар ола билир. «Булар путлардыр» деген тефсирлерде, Дженаб-ы Аллаһнынъ оларгъа тиль берип, акъикъатны сёйлетеджеги ифаде этильген).
18. Олар: Сени тензих этермиз. Сени быракъып да, башкъаларыны дост тутмакъ бизге ярашмаз; факъат сен оларгъа ве аталарына о къадар бол нимет бердинъ ки, сонъунда (сени) анъмакъны унуттылар ве элякетни хакъ эткен бир къавм олдылар, дерлер.
19. (Бунынъ узерине о бирлерине хитабен бойле денилир:) Иште (табынгъанларынынъыз), сёйлегенлеринъизде сизни яланджыгъа чыкъардылар. Артыкъ не (азабынынъызны) кери чевире биле, не де бир ярдым истее билирсинъиз. Аранъыздан зулум эткенлерге буюк бир азап таттыраджакъмыз!
20. (Ресулым!) Сенден эвель ёллагъан бутюн пейгъамберлеримиз де, ич шубесиз, аш ашар, чаршыларда долашыр эдилер. (Эй, инсанлар!) Сизинъ бир къысмынынъызны дигер бир къысмынынъызгъа имтиан (веселиси) яптыкъ; (бакъайыкъ) сабыр этеджексинъизми? Раббинъ эр шейни хакъкъы иле корьмектедир.
(Бу аетте му'минлерден, мушириклернинъ оларгъа береджек джезаларгъа даянувлары истенильмекте; Аллаһ эр шейни хакъкъы иле корьмекте олгъаны бильдирилерек, залымларнынъ да, иман курешинде сабыр ве метанет косьтергенлернинъ де, япкъанларынынъ къаршылыгъыны кореджеклери ифаде этильмекте ве му'минлерге теселли берильмекте).
21. Бизнен къаршылашмакъны (бир кунъ узурумызгъа келеджелерини) умют этмегенлер: Бизге я мелеклер эндирилъмели эди, я да Раббимизни корьмели эдик, дедилер. Ант олсун ки, олар озьлери акъкъында кибрге къапылгъан ве адден ашувда зияде илери кеткен эдилер.

22. (Факъат) мелеклерни кореджек кунълери, гунахкярларгъа о куню ич бир къуванчлы хабер ёкътыр ве: (Сизге севинмек) ясакътыр, ясакъ! дейджеклер.
(Бу сёзни мушириклернинъ озь-озьлерине сёйлеп, кедерленеджеклери манасы тюшюниле билинеджеги киби, замирнинъ мелеклерге ёлланылувы ве бу сёзнинъ мелеклер тарафындан сёйленеджеги шеклинде анълашылувы да мумкюн).
23. Оларнынъ япкъан эр бир (яхшы) ишлерини эльге алырмыз, оны сепильген зеррелер алына кетирирмиз (дегерсиз этермиз).
(Кяфирлернинъ, мусафирге икрам, акърабагъа зиярет киби гузель давранышларынынъ, иман этмегенлери себебинен, бошына кетеджеги, ишке ярамагъаны анълашыладжагъы беян этильмекте).
24. О куню дженнетлилернинъ къаладжакъ ерлери чокъ узурлы ве раатланаджакъ ерлери пек гузельдир.
25. О куню кок юзю без булутларнен ярыладжакъ ве мелеклер топ-топ эндириледжеклер.
26. Иште, о куню акъикъий мулък (укюмранлыкъ) чокъ мерхаметли олгъан Аллаһнынъдыр. Кяфирлер ичюн де пек четин бир кунъдир о.
27. О куню залым кимсе (пешманлыкътан) эллерини тишлеп, бойле дер: Кешке о пейгъамбернен бирликте бир ёл тутсам эди!
28. Языкъ манъа! Кешке фелянчаны (батыл ёлджусыны) дост тутмасам эди!
29. Чюнки, зикр (Къур'ан) манъа кельген экен, о, акъикъатен мени ондан сапытты. Шейтан инсанны (учурымгъа сюйреклеп, сонъра) юзюкююн быракъып, резиль-русвай этер.
(Бу аетлернинъ Укбе б. Эбий Муайт акъкъында назиль олгъаны ифаде этиле. Риваетке коре, Укбе берген бир зияфетине Ресул-ы Экремни де давет эткен эди. Аз.Пейгъамбер, о шеадет кетирмегендже, еменгинден ашамайджагъыны сёйлегенинен, Келиме-и Шеадетни кетирген; факъат мушириклернинъ илери кельгенлеринден Убей б. Халефнинъ гонълюни хош этмек ичюн, сонъунда сёзюнден къайткъан ве барып Аз.Пейгъамберге акъаретлерде булунгъан эди).
30. Пейгъамбер дер ки: Эй, Раббим! Къавмым бу Къур'анны бус-бутюн терк этти.
(Аетте Аз.Пейгъамбернинъ Къур'ангъа керекли дегер бермеген ве атта онынънен алай эткен къавмындан шикъyeti анълатыла. Аеттеки «мехдъжууран» келимеси «яман сёз» манасында да анълашыла. Бу манагъа коре, мушириклернинъ Къур'анны сихир ве бунынъ киби, башкъа бир шей, деген даваларына ишарет этиле).
31. (Ресулым!) Иште, биз бойледже, эр бир пейгъамбер ичюн къабаатлылардан душманлар пейда эттик. Хидает бериджи ве ярдымджи оларакъ Раббинъ етерлидир.
32. Инкяр эткенлер: Къур'ан онъа бир кереден, топлу алда эндирильмели дегиль эдими? дедилер. Биз оны сенинъ къальбинъе яхшыджа ерлештирмек ичюн бойле яптыкъ (парча-парча эндирик) ве оны дане-дана (айыраракъ) окъудыкъ.
33. Оларнынъ санъа кетирген ич бир мисали ёкътыр ки, (онынъ къаршылыгъында) санъа догърусыны ве даа ачыгъыны кетирмейик.
34. Юзюкююн джеэннемге (сюйрелип) топланаджакълар; иште олар, ерлери энъ фена, ёллары энъ сапыкъ олгъанлардыр.
35. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик, къардашы Харунны да, онъа ярдымджи яптыкъ.
36. «Аетлеримизни ялан сайгъан къавмгъа барынъ», дедик, сонъунда (ёлгъа кельмегенлеринден), оларны ернен бир эте къойдыкъ.

37. Нуһ къавмына кельгенде, пейгъамберлерни яланджылыкънен къабаатлагъанларында, оларны сувда богъдыкъ ве озьлерини инсанлар ичюн бир ибрет яптыкъ. залымлар ичюн элем бериджи бир азап азырладыкъ.
38. Аадны, Семуудны, Ресс халкъыны ве булар арасында даа бир чокъ несиллерни де (инкъарджылыкъларындан себеп, эляк эттик).
(«Аад» һууд (а.с.)нынъ, «Семууд» Салих (а.с.)нынъ къавмыдыр. «Ресс» акъкъында чешит тефсирлер бар; эсасен Шуайб (а.с.)нынъ къавмы оларакъ билинмектедир. Бир тефсирге коре исе, Йемааме озени боюндаки бир койнинъ ады олуп, Семууд къавмындан къалгъанлар бу ерде отура эдилер. Факъат бу малюматлар сахих хаберлернен исбат этильмеген. Къур'ан тарафындан бизге бильдирильген хусус «Асхаб-ы Ресс» денильген бир инсан топлулыгъы яшагъаны ве куфюрлери себебинден, эляк этильгенидир).
39. Оларнынъ эр бирини (уймалары ичюн) мисаллер кетирдик; (амма огют алмагъанлары ичюн) эписини къырдыкъ кечирдик.
(Олардан эвелькелернинъ башларына кельгенлер ве аджджы акъикъатлар, огют алсынлар дие, эр бир къавмгъа, пейгъамберлер вастасынен, анълатылгъаны алда, олар бу мисаль орнеклери узеринде ибретнен тюшюнмек ерине, буларны уйдурулгъан бирер масал къабул эттилер ве ниаат, иляхий гъадабкъа огърадылар).
40. (Ресулым!) Ант олсун, (бу меккели путперестлер), бея ве феякет ягъмурына тутулгъан о больгеге баргъанлар. Я оны корьмей эдилерми? Ёкъ, олар ольгенден сонъ, тирилмекни умют этмемектелер.
(Тефсирлерде бу аетте меккели мушириклернинъ тиджарет ичюн баргъан Шам сеферлери энасында инкъарджылыкълары ве сапыкъ ёлда инатлыкъ этювлери себебинден, таи ягъмурынен эляк этильген Луут къавмынынъ къалымтыларыны корьгенлерине ве кене де ибрет алмагъанларына ишарет этильгени анълатыла).
41. Сени корьген вакъытларында: «Бумы Аллахнынъ пейгъамбер оларакъ ёллагъаны!» диерек, эп сени алайгъа алмакъталар.
42. «Эгер танърыларымызгъа инанувда себат косътермесе эдик, акъикъатен бизни не ерде исе, танърылырамыздан сапытаджакъ эди», дейлер. Азапны корьген вакъытларында, аслы кимнинъ ёлу сапыкъ олгъаныны биледжеклер!
43. Яман дуйгъуларыны озюне танъры эткен кимсени корьдинъми? Сен (Ресулым!) онъа къорчалайыджы ола билирсинъми?
44. Ёкъса, сен оларнынъ чокъу, акъикъатен (сёз) динълейджек яхут тюшюнеджек беллейсинъми, ёкъ олар айванлар кибидир, атта олар ёллары итибарынен, даа да сапыкътырлар.
(Бу кибиде кимселер акъылларына ве озьлерине етип кельген иляхий теблигъге уймайып, тек иссиятына коре арекет этювлери себебинден, айванларгъа бенъзетильген; айванларнынъ арекетлерин оларгъа берильген кучъ ве къабилиетлернинъ яратылышына уйгъун олувына къаршылыкъ, бойле кимселернинъ давранышлары бу хусусиеттен ёкъ олувындан отърю де, олардан кетишат оларакъ, даа сапыкъ олгъанлары беян этильген).
45. Раббинъ кольгени насыл узаткъаныны корьмединъми? Эгер истесе эди, оны эльбетте арекетсиз этер эди. Сонъра биз кунешни онъа делиль яптыкъ.
46. Сонъра оны (узагъан кольгени) яваш-яваш озюмизге чектик (къыскъарттыкъ).
47. Сиз ичюн геджени орьтю, юкъуны истираат япкъан, кундюзни де дагъылып, чалушув (заманы) япкъан Одыр.

- 48-49. Рузгярларны рахметининъ огюнде муждеджи оларакъ ёллагъан Одыр. Биз олю топракъкъа джан бермек, яраткъан нидже айванларымызгъа ве нидже инсанларгъа сув бермек ичюн, коктен тер-темиз сув эндирдик.
50. Ант олсун, буны инсанларнынъ огют алувлары ичюн, араларында чешит шекиллерде анълаткъандырмыз; амма инсанларнынъ чокъу илле нанкорълик этип тирельгендирлер. *(Бу аетте «иляхий къудретнинъ эсерлерининъ ве инсанларгъа берильген ниметлернинъ бир чокъ пейгъамбернинъ тилинден дефаларджа ве чешит-чешит анълатылгъаныны» ифаде этмек узъре, юкъарадаки шекильде мана бермек мумкюн олгъаны киби, «сувны эвирип-чевирип, чешит ерлерге тюрю-тюрю ягъмур ягъдырдыкъ» тарзында бир мана да бериле билер).*
51. (Ресулым!) Эгер истесек эди, эльбетте эр улькеге бир тенбиеджи (пейгъамбер) ёллар эдик.
52. (Бейнелмилель тербиеджилик вазифесини факъат санъа бердик). О алда, къафирлерге боюн эгме ве бунынънен (Къур'аннен) оларгъа къаршы бар кучюнънен буюк бир куреш яп!
53. Бирининъ сувы татлы ве сувсызлыкъны къандыраджагъы, дигерининъки тузлы ве адджы эки денъизни бирлештириджи ве араларына бир сед, кечильмез бир сынъыр къойгъан Одыр. *(Бу ает акъкъында чешит тefsирлер бар: 1) Макъсат – денъизге къарышкъан нехр (Диджиле киби) ве о къарышкъан денъиздир. Денъизни ярып, арасындан километрлердже акъып кеткени алда, нехр сувынынъ дады бозулмамакъта. 2) Ниль киби буюк ирмакъ ве денъиздир ки, араларына бир къара парчасы (тиль) кирмектедир. 3) Му'минлернен къафирлердир. Татлы сув – му'минлерни, адджы сув – къафирлерни темсиль эте. Дюнъяда ян-янаша, амма бир-бирилерине къарышмадан яшагъанларына ишарет этиле).*
54. Сувдан (нутфеден) бир инсан яратып, оны несеп ве сихриет (къан ве эвлилик багъындан догъгъан) якъынлыкъкъа дёнюштирген Одыр. Раббинънинъ эр шейге кучю етер.
55. (Бойле экен, инкъарджылар) Аллаһны быракъып, озълерине не файда, не де зарар бере бильген шейлерге къуллыкъ этмектелер. Инкъарджы да Раббине къарши огърашып турмакъта.
56. (Ресулым!) Биз сени анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.
57. Де ки: Бунъа къаршылыкъ, сизден Раббинъе догъру бир ёл тутмакъны тилеген кимселер (олувынъыздан) гъайры, ич бир акъ истемейим.
58. Олюмсиз ве даима тири Аллаһкъа ишанып таян. Оны хамд иле тесбих эт. Къулларнынъ гунахларыны онынъ билюви етер.
59. Коклерни, ерни ве экисининъ арасындакини алты кунъде яраткъан, сонъ Аршкъа укюм эткен Рахмандыр. Буны бир бильгенден сора. *(Аршкъа укюмранлыкъ ве алты кунъде яратув акъкъында А'рааф суреси, 54-нджи аеттеки, Арш акъкъында һууд суреси, 7-нджи аеттеки изаатларгъа бакъынъ).*
60. Оларгъа: Рахмангъа седжде этинъ денильген вакъытта: «Рахман да не экен! Бизге эмир эткен шейинъе ич седжде этермизми!», дерлер ве бу эмир оларнынъ нефретини арттырыр.
61. Кокте бурджларны бар эткен, оларнынъ ичинде бир чыракъ (кунеш) ве нурлы бир ай ерлештирген Аллаһ южелер юджесидир.
62. Ибрет алмакъ я да шукюр этмек истеген кимселер ичюн, гедженен кунъдюзни бир-бирининъ артындан кетирген де Одыр.

63. Рахманнынъ (темиз) къуллары олардыр ки, ер юзюнде тевазу иле юрерлер ве озюни бильмеген кимселер оларгъа лаф аткъанда (ынджытмадан) «Селям!», дерлер (кечерлер);
64. Геджелерини Рабблерине седжде этерек ве къыям тураракъ кечирирлер.
65. Ве бойле дерлер: Раббимиз! Джеэннем азабыны узеримизден узакълаштыр. Догърусы, онынъ азабы келип-кечиджи дегиль, девамлыдыр.
66. О ер, акъикъатен, не фена бир ерлешюв ве яшаладжакъ ердир!
67. (О къуллар), арджлагъанларында не исраф, не де саранлыкъ этерлер; экисининъ арасында орта бир ёл тутарлар.
68. Кене олар ки, Аллаһнен берабер, (туткъан) башкъа бир танърыгъа ялвармазлар, Аллаһ арам къылгъан джанны акъсыз ерде къыймазлар ве зина этмезлер. Буларны япкъан гунахы(нынъ джезасыны) булыр;
69. Къыямет куню азабы къат-къат арттырылыр ве онда (азапта) ашшалангъан оларакъ, девамлы къалыр.
70. Анджакъ тевбе ве иман этип, яхшы давранышта булунгъанлар башкъадыр; Аллаһ оларнынъ яманлыкъларыны эйиликлерге чевирир. Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, зияде мерхамет саибидыр;
71. Ким тевбе этип, яхшы давраныш косътерсе, шубесиз о, тевбеси къабул олунгъан алда Аллаһкъа дёнер.
72. (О къуллар), ялан ерде шаатлыкъ этмезлер, бош сёзлернен къаршылашкъанларында эйбетли алда (о ерден) кечип кетерлер.
73. Озьлерине Рабблерининъ аетлери хатырлатылгъанда исе, оларгъа нисбетен сагъыр ве коръ давранмазлар;
74. (Ве о къуллар): Раббимиз, бизге козюмизни айдынлатаджакъ къадынлар ве зурриетлер багъышла ве бизни такъва саиплерине ребер эт! дерлер.
75. Иште оларгъа, сабыр этювлерине къаршылыкъ, дженнетнинъ энъ юксек макъамы бериледжек, о ерде урмет ве селямнен къаршыланаджакълар.
76. О ерде эбедий къаладжакълар. О ер не гузель бир ерлешюв ве яшаладжакъ ердир.
77. (Ресулым!) Де ки: (Къуллыкъ ве) ялварувунъыз олмаса, Раббим сизге не деп дегер берсин? (Эй, инкярджылар! Сизге Ресулнынъ бильдергенлерини) кесен-кес ялан сайдынъыз; онынъ ичюн азап якъанъызны быракъмайджакъ.

26. эш-ШУАРАА

Меккеде назиль олгъан бу суре 227 аеттир, 224-227-нджи аетлери Мединеде назиль олгъан. «Шуараа» – шаирлер демектир; 224-нджи аетинде шаирлерден сёз этильгени ичюн, суре бу исмни алгъан. Мухалифлернинъ Къур'ангъа къаршы илери сюрген иддаларындан бири де, онынъ бир шаир тарафындан мейдангъа кетирильген деювлери эди. Иште, Къур'ан Аз.Пейгъамбернинъ анълатувынен, даа эвельки пейгъамберлернинъ анълатувлары озюнде бирлешкенини ве Къур'ан бир шаирнинъ эсери олмагъаныны исбат этерек, бу идданы ред эте.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Таа. Сиин. Миим.
2. Булар ап-ачыкъ Китапнынъ аетлеридир.
3. (Ресулым!) Олар иман этмейлер, дие, аман-аман озюнъни эляк этеджектирсинъ!
4. Биз истесек, оларнынъ узерине коктен бир муджизе эндириримиз де, онъа боюнлары эгилип къалыр.
5. Оларгъа, о чокъ мерхаметли Аллаһтан ич бир янъы огют кельмез ки, ондан юзь чевирмесинлер.
6. Бунынъ усътуне (онъа) «яландыр», дерлер; факъат алай этип тургъан шейлерининъ хаберлери якъында оларгъа келеджек.
7. Ер юзуне бир бакъмазлармы! О ерде эр гузель чифттен нидже осюмликлер етиштирдик.
8. Шубесиз, буларда (Аллаһнынъ къудретине) бир нишане бардыр; амма чокъу иман этмезлер.
9. Шубе ёкъ ки, Раббинъ мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
- 10-11. О заман Раббинъ Мусагъа: О залымлар топлулыгъына, Фыравуннынъ къавмына бар. Аля (башларына келеджектен) сакъынмайджакълармы олар? дие сесленген эди.
12. Муса бойле деди: Раббим! Догърусы, мени яланджылыкъта къабаатлавларындан къоркъам.
13. (Бу вазиетте) ичим сыкъылыр, тилим айланмаз; онынъ ичюн Харунгъа да эльчилик бер.
14. Оларнынъ манъа ифтира эткен бир къабаатлары да бар. Бундан отърю, мени ольдирювлеринден къоркъам.
15. Аллаһ буюрды: Ёкъ, (сени асла ольдюралмазлар)! Экинъиз муджизелеримизнен барынъ. Шубесиз ки, биз сизнен берабермиз, (эр шейни) эшитмектемиз.
16. Айды, Фыравунгъа барып айтынъ ки: Акъикъатен, биз алемлернинъ Раббининъ эльчисимиз;
17. Исраил огъуллаарыны бизнен берабер ёлла.
18. (Озюне Аллаһнынъ эмри теблигъ этильгенинен, Фыравун) деди ки: Биз сени бала экенинде имаемизге алып буюльтмедикми? Аятынънынъ бир чокъ йылларыны арамызда кечирмединъми?
19. Сонъунда о япкъан (фена) ишинъни де яптынъ. Сен нанкорънынъ бирисинъ!
(Бу ерде Аз.Мусанынъ бир мысырлынынъ олюмине себеп олгъанына ишарет этильмекте. Бильги ичюн бакъ. Къасас, 28/15).
20. Муса: Мен, деди, о ишни, о анда сонъу не оладжагъыны бильмейип яптым.
(Тефсирлерде Аз.Мусанынъ ольдирюв къасты олмадан, о адамны ургъаны ве бу ишининъ, къастны кечкен аркетлер нетиджесинде, адам ольгени изааты даа зияде кельмекте).
21. Сизден къоркъкъанымнен де, аман аранъыздан къачтым. Сонъ Раббим манъа икмет бахш этти ве мени пейгъамберлерден къылды.
22. О нимет дие, козюме тюрткени исе, (аслында) Исраил огъуллаарыны озюне къул, хызметкъяр этювинъдир.
(Фыравуннынъ нимет дие, Аз.Мусанынъ козюне тюрткени ве оны нанкоръ деювине ёл ачкъан шей, оны сабийлигинде саипсиз тапкъанынен, алып беслегени ве бакъувы,

хусусен оны башкъа огълан балалар киби ольдюрмегени эди. Аз.Муса бу сёзлерни инкярый бир усулнен, онынъ япкъаны эсасен бир нимет олмагъаныны ве онынъ Исраил огъуллаарыны къул, хызметкъар этювинден ибарет олгъаныны ифаде этмекте. Зира, Фыравун Аз.Мусаны сарайына алувына да, онынъ Исраил огъуллаарына нисбетен давранышы себеп олгъан эди).

23. Фыравун бойле деди: Алемлернинъ Рабби дегенинъ де недир?
24. Муса джевап берди: Эгер ишнинъ аслыны тюшонип анълагъан адамлар олсангыз, (итираф этерсингиз ки) о, коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъан эр шейнинъ Раббидир.
25. (Фыравун) этрафында булунгъанларгъа эшитесенгизми? деди.
26. Муса деди ки: О, сизинъ де Раббингиз, даа эвельки аталарынгызнынъ да Раббидир.
27. Фыравун: Сизге ёлланылгъан бу эльчингиз мытлакъа делидир, деди.
28. Муса девамле шуны сёйледи: Эгер акъылынгызны ишлетсенгиз (анъларсыз ки), О, догъунынъ, батынынъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ Раббидир.
29. Фыравун: Менден башкъасыны танъры эдинсенъ, ант олсун ки, сени зинданлылардан этерим! деди.
30. Муса: Санъа ап-ачыкъ бир шей кетирмиш олсамдамы? деди.
31. Фыравун: Догъру сёйлегенлерден исенъ, айды, кетир оны! дие джевап берди.
32. Бунынъ узерине Муса таягъыны атты; бир де не коръсинлер, таякъ ап-ачыкъ буюк бир йылан (олгъан-къалгъан)!
33. Элини де къойнундан чыкъарды; о да сейирджилерге бем-безъ корюнген (нур сачкъан бир шей олуп къалгъан)!
34. Фыравун этрафындаки илери кельгенлерге: Бу, деди, догърусы, чокъ бильгили бир тылсымджыдыр!
35. Сизни тылсымынен юртунгыздан чыкъармакъ истей. Шимди не буюрырсынгыз? *(Аз.Мусанынъ косътерген муджизелери Фыравуннынъ кибр дуйгъуларыны алт-усът эткен, Фыравун танърылыкъ давасыны бир тарафкъа быракъып, этрафындаки илери кельгенлерден фикир алмагъа меджбур олгъан).*
36. Дедилер ки: Оны ве къардашыны токътатып тур ве шеэрлерге топлайыджы адамлар ёлла;
37. Не къадар бильгиси терен тылсымджы бар исе, санъа кетирсинлер.
38. Бойледже, сихирбазлар белли бир куннинъ тайин этильген вакътында бир ерге кетирильдилер.
39. Халкъкъа: Сиз де топланасызмы (айды, аман топланынъ), денильди.
40. (Фыравуннынъ адамлары:) Эгер усътюн кельселер, эр алда, тылсымджиларгъа уярмыз, дедилер.
41. Сихирбазлар кельгенлеринде Фыравунгъа: Эгер биз усътюн кельсек, муакъкъакъ бизге бир акъ бар дегильми? дедилер.
42. Фыравун джевап берди: Эбет, о такъдирде ич шубе этменъ, козьдеки кимселерден де оладжакъсынгыз.
43. Муса оларгъа: Не атаджакъ олсангыз, атынъ! деди.

44. Бунынъ узерине аркъанларыны ве таякъларыны аттылар ве: Фыравуннынъ къудрети акъкъы ичюн, эльбетте бизлер гъалип келеджекмиз, дедилер.
45. Сонъра Муса таягъыны атты: Бир де не коръсинлер, оларнынъ уйдургъанларыны юта бере!
46. (Буны коръгенинен) сихирбазлар дер'ал седжде эттилер.
- 47-48. «Алемлернинъ Раббине, Муса ве Харуннынъ Раббине иман эттик», дедилер.
49. Фыравун, (къызгъынлыкънен) деди ки, мен сизге изин бермеден, онъа иман эттинъиз э! Демек ки, о сизге сихирни огреткен буюгинъиз экен! Амма, шимди (сизге япаджагъымны кореджек ве) биледжексинъиз: Ант олсун, эллеринъизни ве аякъларынынъизни чапразма кестиреджем, эпинъизни астыраджам!
50. «Зарары ёкъ, дедилер, (насыл олса) биз, шубесиз, Раббимизге дёнеджекмиз».
51. «Биз ильк иман эткенлер олгъанымыз ичюн, Раббимиз хаталарымызны багъышлайджагъына умют этермиз».
52. Мусагъа: Къулларымны геджелейин ёлгъа чыкъар; чюнки, такъип этиледжексинъиз, дие вахий эттик.
53. Фыравун да шеэрлерге (аскер) топлайдыжылар ёллады:
54. «Эсасен булар, сайылары аз, тертипсиз-дагъыныкъ бир джемааттыр».
55. «(Бойле экен) кесен-кес бизни опыкелендиргендирлер».
56. «Биз исе, эльбетте уяныкъ (ве бирлик) бир джемаатмыз», (дей ве дедирте эди).
- 57-58. Амма (сонъунда) биз оларны (Фыравун ве къавмыны), багъчалардан, чокъракълардан, хазинелерден ве дегерли бир ерден чыкъардыкъ.
59. Бойледже, буларгъа Исраил огъулларыны мирасчы яптыкъ.
60. Деркен (Фыравун ве адамлары) кунь догъувундан оларнынъ пешине тюштилер.
61. Эки топлулыкъ бир-бирини коръгенинен, Мусанынъ адамлары: Иште, якъаландыкъ! дедилер.
62. Муса: Асла! деди, Раббимиз, шубесиз, меннендир, манъа ёл косьтереджектир.
63. Бунынъ узерине Мусагъа: Таягъынънен денъизге ур! дие вахий эттик. (Ургъанынен, денъиз) дер'ал ярылды (он эки ёл ачылды), эр болюк буюк бир дагъ киби олды.
64. О бирлерини де, о ерге якълаштырдыкъ.
(Муса ве адамларынынъ артындан душманлар да, бу денъизде ачылгъан ёлларгъа кирдилер).
65. Муса ве янында олгъанларнынъ эписини къуртардыкъ.
66. Сонъра о бирлерини сувда богъдыкъ.
67. Шубесиз, бунда бир ибрет бардыр; амма чокълары иман эткен дегиллер.
(Истер Мысырда къалгъан къыптийлернинъ ерлеринде кългъанлары, истер къуртулгъандан сонъ, бузавгъа табынувгъа къалкъкъан ве: «Козь-козьге Алланьны коръмегендже, иман этмемиз», деген Исраил огъуллары бу ап-ачыкъ дерстен ибрет алмадылар, имангъа кельмедилер).
68. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
69. (Ресулым!) Оларгъа Ибрахимнинъ хаберини де накъл эт.
70. О заман о, бабасына ве къавмына: Неге табынмакътасынъыз? деген эди.

71. «Путларгъа табынмакътамыз ве оларгъа табынувда девам этеджекмиз», дие джевап бердилер.
(«Путларгъа табынмакътамыз ве бутюн кунь оларгъа хызмет этип турмакътамыз» манасы да берильмектедир. Зира, оларнынъ кунь бою ибадет этип, гедже ибадет этмегенлерине даир бир ривает бар).
72. Ибрахим: Яхшы, деди, ялваргъанынъызда олар сизни эшителерми?
73. Яхут сизге файда я да зарар бере билелерми?
74. бойле джевап бердилер: Ёкъ, амма биз бабаларымызны бойле япкъан алда булдыкъ.
- 75-76. Ибрахим деди ки: Яхшы, амма, истер сизинъ, истер эвельки аталарынъызнынъ; неге табынгъанынъызны (бираз олса да) тюшондинъизми?
77. Яхшы билинъ ки, олар меним душманымдыр; Анджакъ алемлернинъ Рабби (меним достумдыр).
78. Мени яраткъан ве мангъа догъру ёлны косътерген Одыр.
79. Мени ашаткъан, ичирген Одыр.
80. Хасталангъан вакътымда мангъа шифа берген Одыр.
81. Меним джаннимны аладжакъ, сонъра мени тирильтеджек Одыр.
82. Ве эсап куню хаталарымны багъышлайджагъыны умют эткеним Одыр.
83. Раббим, мангъа икмет бер ве мени эйилер арасына къош.
84. Мангъа, сонъундан келеджеклер арасында, эйиликнен ангълмакъ насип эйле!
(Аз.Ибрахим, бу дуасынен, къыяметке къадар яхшы нам иле ангълмакъны истеген. Дуасы макъбул олгъан, бундан отърю, эр уммет онгъа айры бир севги дуйгъан ве адыны макътав иле ангъган. Мусульманлар да, беш вакъыт намазда салавт-ы шерифе окъугъанда, оны да ангъаракъ, бу дуагъа къошулмакъталар).
85. Мени Наим дженнетининъ варислеринден эйле.
86. Бабамны да багъышла (онгъа тевбе ве иман насип эт). Чюнки, о сапыкълардандыр.
87. (Инсанларнынъ) тириледжек куньлери мени угандырма.
88. О куню не мал файда берир, не де эвлят.
89. Анджакъ, Аллаһкъа къальби селим (темиз бир къальп) иле кельгенлер (о куньде файда булур).
(Къальби селим – шубелерден, ширктен темизленген, ихляснен иман эткен къальп демектир. Саид б. Мусейеб (р.а.) деген ки: Къальби селим, маневий сагълам къальптир ки, бу да, му'миннинъ къальбидир. Кяфир ве мунафыкнынъ къальби исе, маневий хастадыр).
90. (О куню) дженнет такъва саиплерине якълаштырылыр.
91. Джеэннем де адден ашкъанларгъа ап-ачыкъ косътерилир.
- 92-93. Оларгъа: Аллаһтан гъайры табынгаларынъыз къана, нереди? Сизге ярдым эте билелерми я да озьлерине (олсун) ярдымлары токъунамы? денилир.
- 94-95. Артыкъ олар, о адден ашкъанлар ве Иблис ордулары, топтан о ерге фырлатылып (джеэннемге) атылырлар.
96. О ерде бир-бирилеринен чекишерек, бойле дерлер:
97. Валлахи, биз, акъыкъатен ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде экенмиз.

98. Чюнки, биз сизни алемлернинъ Раббинен бир тута эдик.
99. Бизни, анджакъ о гунахкярлар саптырды.
- 100-101. Шимди артыкъ бизим не шефаатчыларымыз бар, не де якъын бир достумыз.
102. Ах, кешке биз ичюн (дюньягъа) бир къайтув даа олса да, му'минлерден олсакъ!
103. Бунда эльбет (алынаджакъ) буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
104. Шубесиз, Рабинъ, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
105. Нуһ къавмы да пейгъамберлерни яланджылыкъта сучладылар.
106. Къардашлары Нуһ оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
107. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишанчлы бир эльчийим.
108. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
109. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.
110. Онынъ ичюн, Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
111. Олар бойле джевап бердилер: Санъа ашагъы севиели кимселер табий олуп тургъанда, биз санъа ич иман этермизми!
112. Нуһ деди ки: Оларнынъ якъанлары акъкъында бильгим ёкътыр.
113. Оларнынъ эсабы анджакъ Раббиме аиттир. Бир тюшюнсенъиз!
114. Мен иман эткен кимселерни къуваджакъ дегилим.
115. Мен, анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
116. Дедилер ки: Эй, Нуһ! (Бу давадан) вазгечмесенъ, яхшы биль ки, ташборангъа тутулгъанлардан оладжакъсынъ!
117. Нуһ: Раббим! деди, къавмым мени яланджылыкъта сучлады.
118. Артыкъ меннен оларнынъ арасында сен укминъни бер. Мени ве янымдаки му'минлерни къуртар.
119. Бунынъ узерине биз оны ве янындакилерни, о толу гемининъ ичинде (ташыяракъ) къуртардыкъ.
120. Сонъ, артта къалгъанларны сувда богъдыкъ.
121. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
122. Шубесиз, Рабинъ, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
123. Аад (къавмы) да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
124. Къардашлары нууд оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
125. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишанчлы бир эльчийим.
126. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
127. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.
128. Сиз эр юксек ерге бир алямет тиклеерек эгленесинъизми?
(Аеттеки «рии» келимеси «ёл» манасында да олгъаны ичюн, «сиз эр ёл узерине...» шеклинде бир мана бермек де мумкюн. Бу къавмнынъ бина эткен шейлери акъкъында

тефсирлерде; гогерджин къалелери, келип-кечкенлернен эгленмек ичюн япылгъан юксек биналар, тепелерге тикильген абиделер киби изаатларгъа расткелинмекте).

129. Темелли къаладжагъынъызны умют этерек, къавий биналар яптынъызмы?
(Бу биналар акъкъында буюк кошклер, къавий къалелер, сув менбалары киби тефсирлер япылгъан).
130. Якъалагъан вакътынъызда зорбаджылар киби якъалайсызмы?
131. Артыкъ Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
- 132-134. Бильген шейлеринъизни сизге берген, сизге маллар, огъуллар, багълар, чокъракълар ихсан эткен (Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ).
135. Догърусы, сизинъ акъкъынъызда буюк бир куннинъ азабындан къоркъам.
136. (Олар) бойле дедилер: Сен огют берсенъ де, бермесенъ де, бизге эп бирдир.
137. Бу, эвелькелернинъ адетлеринден башкъа бир шей дегиль.
(Бу ерде «адет (хулукъ)»тан козьде тутулгъаны акъкъында чешит тефсирлер бар: 1) Шу якъанларымыз я да узеринде булунгъан шу динимиз, ильк аталарымыздан берли девам этип кельген шейдир. 2) Сенинъ кетирген шу дининъ я да ольгенден сонъ тирилиджегимиз иддасы, кечмишлернинъ уйдурмасыдыр).
138. Биз, азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.
139. Бойледже, оны яланджылыкъта къабаатладылар; биз де оларны эляк эттик. Догърусы, бунда буюк бир ибрет бар; амма чокълары иман этмезлер.
140. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве сынъырсыз мерхамет саибидир.
141. Семууд (къавмы) да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
142. Къардашлары Салих оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
143. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
144. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
145. Бунъа нисбетен сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек, анджакъ алемлернинъ Раббидир.
- 146-148. Сиз бу ерде багъчаларнынъ, чокъракъларнынъ ичинде; экинлернинъ салкъымлары саркъкъан хурмалыкъларнынъ арасында, ишанч ичинде быракъыладжакъсынъыз (санасынъыз)мы?
149. (Бойле санып) дагълардан усталыкънен эвлер ёнып (оюп япмакътасынъыз).
(Аеттеки «фаарихин» келимесине «усталыкънен» манасы берильгени киби, «макътанаракъ» манасы да бериле билир).
150. Артыкъ, Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
- 151-152. Ер юзюнде бозгъунджылыкъ япып, тертип-тынчлыкъ бермеген адден ашкъанларнынъ эмрине уйманъ.
153. Дедилер ки: Сен, олса-олса яхшы тылсымлангъан бирисинъ!
154. Сен де анджакъ бизим киби бир инсансынъ. Эгер догъру сёйлегенлерден олсанъ, айды, бизге бир муджизе кетир.
155. Салих: Иште (муджизе) бу ыргъачы деведир; онынъ бир сув ичмек акъкъы бардыр, белли бир куню ичмек акъкъы да сизинъдир, деди.

156. Онъа бир феналыкънен илишменъ, ёкъса, сизни муаззам бир куннинъ азабы якъалай къояр.
157. Бунъа рагъмен, олар девени сойдылар; амма пешман да олдулар.
158. Бунынъ узерине, оларны азап якъалады. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
159. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве сынъырсыз мерхамет саибидир.
160. Луут къавмы да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
161. Къардашлары Луут оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
162. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
163. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
164. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.
- 165-166. Раббимизнинъ сизлер ичюн яраткъан зевджелеринъизни быракъып да, инсанлар арасындан эркеклерге якълашасызмы? Догърусы, сиз сынъырны ашкъан (сапыкъ) бир къавмсынъыз!
167. Олар бойле дидилер: Эй, Луут! (Бу давадан) вазгечмесенъ, яхшы билъ ки, сюргюн этильгенлерден оладжакъсынъ!
168. Луут: Догърусы, деди, мен сизинъ бу ишинизден нефретленем!
169. Раббим! Мени ве аилемни, оларнынъ япып кельгенлеринден (вебалындан) къуртар.
170. Бунынъ узерине оны ве бутюн аилесини къуртардыкъ.
171. Анджакъ, бир къарт къадын истисна. О артта къалгъанлардан (олды).
(Бу ерде Аз.Луутнынъ къадынына ишарет этильмекте. Тахриим суресининъ онынъджи аетине ве он экинъджи аетиндеки изааткъа бакъынъ).
172. Сонъра дигерлерини эляк эттик.
173. Усьтюлерине ойле бир ягъмур ягъдырдыкъ ки... Тембиеленгенлернинъ (факъат ёлгъа кельмегенлернинъ) ягъмуры не де фена!
174. Эльбетте бунда буюк бир ибрет бар; факъат чокълары иман этмезлер.
175. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
176. Эйке халкъы да пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
(Эйке бир орман чешитининъ адыдыр. Риваетке коре, Медйен якъынларында булунгъан бир больге де бу аднен анъыла эди. Шуайб (а.с.) эйкели олмагъанындан, 106, 124, 142 ве 160-нджи аетлердекиден фаркълы оларакъ, ёлланылгъан пейгъамберлер ичюн «къардашлары» денильмеген).
177. Шуайб оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
178. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
179. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
180. Бунынъ ичюн сизден ич бир акъ истемейим. Меним акъкъымны береджек, анджакъ алемлернинъ Раббидир.
181. Ольчюни тас-тамам япынъ, (инсанларнынъ акъкъыны) эксик бергенлерден олманъ.
182. Догъру теразенен тартынъ.

183. Инсанларнынъ акъкъы олгъан шейлерни къысманъ. Ер юзюнде бозгъунджылыкъ япаракъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ.
184. Сизни ве эвельки несиллерни яраткъан (Аллаһ)тан къоркъунъ.
185. Олар бойле дедилер: Сен, олса-олса яхшы тылсымлангъан бирисинъ!
186. Сен де анджакъ бизим киби бир бешерсинъ. Биль ки, биз сени анджакъ яланджылардан бири саймакътамыз.
187. Эгер догъру сёзлюлерден олсанъ, усьтюмизге коктен азап ягъдыр.
188. Шуайб: Раббим япкъанларынъызны энъ яхшы билиджидир, деди.
189. Ниает, оны яланджы сайдылар да, оларны о кольге кунюнинъ азабы якъалай къойды. Акъикъатен о, буюк бир куннинъ азабы эди!
(Чокъ сьиджакъ кунълерден сонъ, кокте булутлар пейда олгъан, оларнынъ кольгесине сыгъынгъан эдилер. Аллаһ булутлардан атеш ягъдыраракъ, адден ашкъанларны, асийлерни якъкъан ве джезаландыргъан эди).
190. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
191. Шубесиз, Раббим, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
(Юкъарыдаки аетлерде бир чокъ пейгъамбернинъ къавмларыны тенбиелевлери, кетирген муджизелери ве къавмларынынъ аркетлери бир чизгилернен анълатылгъандан сонъ, ашагъыдаки аетлерде Къур'ангъа нисбетен ифтираларгъа къатиетли реддиелерде булунылгъан, Аз.Пейгъамберге сабыр ве метанетнен, юксек вазифесини девам эттирюви телкъин этильген).
192. Муакъкъакъ ки, о, Къур'ан алемлернинъ Рабби эндиргендир.
- 193-195. (Ресулым!) Оны Руху'ль-эмин (Джебраил) тенбиеджилерден олурсынъ дие, ап-ачыкъ арап тилинен сенинъ къальбинъе эндиргендир.
196. О, шубесиз, даа эвелькелернинъ китапларында да бардыр.
(Къур'анынъ Аз.Мухаммедге эндириледжеги, яхут да Къур'аннынъ манасы, озю ве баш принципери эвельки хакъ китапларда да бар эди. Аетте эр экиси анълатылгъан ола билир).
197. Исраил огъулларынынъ алимлери оны билюви, олар ичюн бир делиль дегильми?
- 198-199. Биз оны арапча бильмегенлерден бирине эндирсе эдик де, буны оларгъа о окъуса эди, кене онъа иман этмез эдилер.
- 200-201. Оны гунахкярларнынъ къальплерине бойле ерлештирдик. Онынъ ичюн ачыкъ азапны корьгенге къадар онъа иман этмезлер.
(Аеттеки «оны» замири «куфюр»ге чевирильсе) - озь гунахлары себебинден-сокътыгъымыз куфюр ойле ерлешкендир ки, азапны ачыкъ корьмеден, имангъа кельмезлер» манасы чыкъар. Айны замир «Къур'ан»гъа да чевириле билир. О такъдирде «Къур'анны озь тиллеринде эндирдик, манасыны къальплерине эйидже сокътыкъ; кене де, азапны корьмеден, иман этмезлер» манасы козьде тутулгъан ола билир).
202. Иште, бу (азап) оларгъа, озьлери фаркъына бармадан, апансыздан келе къояджакъ.
203. О заман: Бизге (иман этювимиз ичюн) мухлет берилirmi, аджеба? дейджеклер.
204. (Токътамадан муджизе талабынен) олар бизим азабымызны чар-чабук истей эдилерми?
- 205-206. Не дерсинъ! Эгер биз оларны йылларнен яшатып, ниметлерден файдаландырсакъ, сонъра техдит этильмекте олгъан (азаплары) башларына кельсе!

207. Фајдаландырылгъан ниметлеринден оларгъа ич файда токъунмайджакъ.
- 208-209. Биз ич бир мемлекетни, огют бермек узъре (ёлладыгъымыз) тенбиеджилери (пейгъамберлери) олмадан, ёкъ этмегендирмиз. Биз залым дегильмиз.
210. Оны (Къур'анны) шейтанлар эндирмеди.
(Къур'аннынъ шейтанлар тарафындан кяхинлерге телкъин этильген шейлерден ибарет олгъаныны илери сюрген базы мушириклернинъ сёзьлери ред этильмекте).
211. Бу оларгъа тюшмез; затен, кучълери де етмез.
212. Шубесиз, олар вахий эшитювден узакъ тутулгъанлардыр.
213. О алда, сакъын Аллаһнен берабер, башкъа танърыгъа къуллыкъ этип ялварма, сонъунда азап этильгенлерден олурсынъ!
(Аз.Пейгамбернинъ шахсында инсанлыккъа хитап этильмекте. Бакъ. Къасас, 28/86-88).
214. (Эвель) Энь якъын акърабанъны тенбиеле.
215. Санъа уйгъан му'минлерге (мерхамет) къанатынъны кер.
216. Эгер санъа къаршы кельселер, де ки: Мен сизинъ япкъанларынъыздан, муакъкъакъ ки, узакъым.
217. Сен, О мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибине ишанып таян.
218. О ки, (гедже намазгъа) къалкъкъан заманынъда, сени корьмекте.
219. Седжде эткенлер арасында долашувынъны да (корьмекте).
(Ибн Аббас (р.а.)дан кельген риваетке коре, «ве текаллубеке фиис-сааджидин» сёзюнинъ ифаде этмек истеген манасы шудыр: Аллаһ сенинъ, бир пейгъамбернинъ сульбинден дигер пейгъамбернинъ сульбине кече-кече, ниает, насыл бир небий оларакъ чыкъкъаныны корюджидир).
220. Чюнки, эр шейни эшитиджи, эр шейни билиджи Одыр.
221. Шейтанларнынъ исе, кимге энеджегини сизге хабер берейимми?
222. Олар, гунахкъа, ифтирагъа далгъан эр кеснинъ усътюне энерлер.
223. Булар, (шейтанларгъа) къулакъ асарлар ве оларнынъ чокъу яланджылардыр.
224. Шаирлер(ге кельгенде), оларгъа да сапыкълар уярлар.
- 225-226. Оларнынъ эр вадийде башы бош долашкъанларыны ве акъикъатта япмагъан шейлерини сёйлегенлерини корьмединъми?
227. Анджакъ, иман этип, яхшы ишлер япкъанлар, Аллаһны чокъ-чокъ анъгъанлар ве акъсызлыккъа огъратылгъанларында озьлерини къорчалагъанлар башкъадыр. Акъсызлыкъ эткенлер, анги дёнюшке,(анги акъибетке) дёндюриледжеклерини якъында биледжеклер.
(Сахих хадис китапларындан ер алгъан бир чокъ хадистен де анълашылгъаны узъре, фенолыкъны ифаде этмеген ве эйи макъсатнен къулланылгъан шиир, юкъарыда яманлангъан шиирден истисна этильген. Бунынъ киби, асхаб-ы кирам арасында Ресулы Экремнинъ такъдирлерини къазангъан бир чокъ шаирлер бар эди. Меселя, Аз.Пейгъамбернинъ Хассан бин Сабитке: «Мушириклерни (шиирлеринънен) хаджв эт, биль ки, муакъкъакъ Джебраил де сеннен берабердир», буюргъаны ривает олунгъан).

27. эн-НЕМЛЬ

Бу суре Меккеде назиль олгъан, 93 аеттир. «Немль» – къарынджа демектир. 18-нджи аетинде Сулейман алейхисселямнынъ ордусына ёл берген къарынджалардан сёз этильгени ичюн, суре бу исмни алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Таа. Сиин. Булар Къур'анынъ, (акъикъатларны) анълаткъан Китапнынъ аетлеридир.
- 2-3. Намазны къылгъан, зекятны берген ве ахиретке де кесен-кес иман эткен му'минлер ичюн, бир хидает ребери ве бир муждедир.
4. Шубесиз, биз, ахиретке инанмагъанларнынъ ишлерини озьлерине сюсю косьтердик; о себептен, боджалар турарлар.
5. Иште, булар, азабы энъ агъыр олгъанлардыр; ахиретте энъ чокъ зиянгъа огърайджакълар да олардыр.
6. (Ресулым!) Шубесиз ки, бу Къур'ан, икмет саиби ве эр шейни билиджи Аллаһ тарафындан санъа берильмекте.
7. О заман Муса, аилесине бойле деген эди: Акъикъатен, мен бир атеш корьдим. (Барып) сизге о ерден бир хабер кетиреджем, яхут бир атеш парчасы кетиреджем, уютюм этем ки, къызынырсынъыз!
8. О ерге баргъанында, бойле сесленильди: Атеш булунгъан ердеки ве этрафындекилер мубарек къылынгъандыр! Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһ эксикликлерден узакътыр!
9. Эй, Муса! Яхшы биль ки, мен, мутлакъ гъалип ве икмет саиби олгъан Аллаһым!
10. Таягъынъны ат! Муса (таягъыны атып) онынъ йылан киби къыбырдагъаныны корьгиненен, чевирилип, артына бакъмадан, къачты. (Онъа дедик ки): Эй, Муса! Къоркъма; чюнки, меним узурымда пейгъамберлер къоркъмаз.
11. Анджакъ, ким акъсызлыкъ этип, сонъра япкъан фенолыгъы ерине яхшылыкъ япса, бильсин ки, мен (онъа нисбетен де) чокъ багъышлайыджыйым, чокъ мерхамет саибийим.
12. Элинъни къойнунъа сокъ да, къусурсыз бем-беяз чыкъсын. Докъуз муджизенен Фыравун ве къавмына (бар). Чюнки, олар артыкъ ёлдан чыккъан бир къавм олгъанлар.
13. Муджизелеримиз оларнынъ козьлери огюне серильгиненен: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.
14. Озьлерининъ де къальплери буларгъа инангъанлары алда, зулум ве кибрлеринден отьрю, оларны инкяр эттилер. Бозгъунджыларнынъ сонъу насыл олгъанына бир бакъ!
15. Ант олсун ки, биз Давудгъа ве Суйлемангъа илим бердик. Олар: Бизни, му'мин къулларынынъ бир чокъундан усьтюн къылгъан Аллаһкъа хамд олсун, дедилер.
16. Суйлеман Давудгъа варис олды ве деди ки: Эй, инсанлар! Бизге къуш тили огретильди ве бизге эр шейден (насиб) берильди. Догърусы, бу, ап-ачыкъ бир лютфтир.
(Аллаһ Таала пейгъамбери Суйлеман (а.с.)гъа буюк ниметлер берген, бу арада къушларнынъ тилини анъламакъ къабилиетини де -муджизе оларакъ- лютф эткен).
17. Сулейманнынъ джинлерден, инсанлардан ве къушлардан тешкиль олгъан ордулары топланды; эписи бир арада (оннынъ тарафындан) тертипли оларакъ идаре этиле эди.

18. Ниает, Къарынджа вадисине кельген вакытларында, бир къарынджа: Эй, къарынджалар! Юваларынъызгъа киринъ; Сулейман ве ордусы фаркъына бармадан, сизни эзмесин! деди.
19. (Сулейман) Онынъ сёзюнден толайы, кулюмсиреди ве деди ки: Эй, Раббим! Мени истер манъа, истер ана-бабама берген ниметинъе шукюр этмеге ве хошнут оладжагъынъ яхшы ишлер япмагъа муваффакъ эт. Рахметинънен мени яхшы къулларнынъ арасына къош.
20. (Сулейман) Къушларны козьден кечирди ве бойле деди: Худхудны ничюн коралмайым? Ёкъса, гъайыпларгъа къарыштымы?
21. Я манъа (узюрини косътерген) ап-ачыкъ бир делиль кетиреджек, я да онынъ джаныны яхшы якъаджам, яхут оны богъазлайджам!
22. Чокъ кечмеден, (Худхуд) келип: Мен, деди, сен бильмеген бир шейни огрендим. Себе'ден санъа чокъ догъру (ве муим) бир хабер кетирдим.
(Себе' – Йеменде деделерининъ исминен анъылгъан бир къабиленинъ ады).
23. Акъикъатен, оларгъа (себе'лелирге) укюмдарлыкъ япкъан, озюне эр шей берильген ве буюк бир тахты олгъан бир къадыннен расткелиштим.
24. Онынъ ве къавмынынъ, Аллаһны быракъып, кунешке седжде эткенлерини коръдим. Шейтан оларгъа япкъанларыны сюсю косьтерген де, оларны догъру ёлдан чыкъаргъан. Бунынъ ичюн, догъру ёлны тапалмайлар.
25. (Шейтан ойле япкъан ки:) Коклерде ве ерде гизленгенни ачыкъкъа чыкъаргъан, гизлегенинъизни ве ашкъар эткенинъизни бильген Аллаһкъа седжде этмесинлер.
26. (Албуки) Буюк Аршнынъ саиби олгъан Аллаһтан башкъа танъры ёкътыр.
27. (Сулейман Худхудгъа) деди ки: Догъру сёйлединъми, ёкъса, яланджылардансынъмы, бакъджакъмыз.
28. Шу мектюбимни алып бар, оны озьлерине бер, сонъра олардан бираз чекиль де, не нетиджеге келеджеклерине бакъ.
29. (Сулейманынъ мектюбини алгъан Себе' меликеси:) «Бейлер, улулар! Манъа чокъ муим бир мектюп быракъылды», деди.
30. «Мектюп Сулеймандан, рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ ады иле (башламакъта)».
31. «Манъа баш къалдырманъ, теслимиет косьтерип, манъа келинъ, дие (язмакъта)».
32. (Сонъра Мелике) деди ки: Бейлер, улулар! Бу ишимде манъа бир фикир беринъ. (Билесинъиз) Сиз янымда олмадан (сизнен акъыл танышмадан), ич бир ишни кестирип атмам.
33. Олар шу джевапны бердилер: Биз кучлю-къуветли кимселермиз, кучлю дженк эрбабымыз; эмир исе, сенинъдир; артыкъ не буюраджагъынъны сен тюшюн.
34. Мелике: Укюмдарлар бир мемлекетке кирдилерми, о ерни перишан этерлер ве халкъынынъ буюклерини алчалтырлар. (Эр алда) олар да бойле япаджакътырлар, деди.
35. Мен (шимди) оларгъа бир эдие ёллайым да, бакъайым эльчилер не (киби бир нетидже) иле къайтаджакълар.
36. (Эльчилер эдиелернен) Сулеймангъа кельгенинен, бойле деди: Сиз манъа малнен ярдым этесинъизми? Аллаһнынъ манъа бергени сизге бергенинден даа яхшыдыр. Эдиенъизнен (мен дегиль) сиз севинирсинъиз.

37. (Эй, эльчи!) Оларгъа дён; яхшы бильсинлер ки, озьлерине асла къаршы къоялмайджакъ ордуларнен келир, оларны муакъкъакъ суретте хор ве ашшалангъан алда о ерден чыкъарырмаз!
38. (Сонъ Сулейман мушавирлерине) деди ки: Эй, улулар! Олар теслимиет косътерип, мангъа кельмеден эвель, ангингиз о меликенинъ тахтыны мангъа кетире билир?
39. Джинлерден бир ифрит: Сен макъамынъдан къалкъмадан, мен оны сангъа кетиририм. Акъикъатен, бу ишке кучюм етер ве мангъа ишана билирсингиз, деди.
40. Китаптан (Аллаһ тарафындан берильген) бир ильми олгъан кимсе исе: Козюньни ачып-юмгъандже, мен оны сангъа кетиририм, деди. (Сулейман) оны (меликенинъ тахтыны) янбашына ерлешкен алда корьгенинен: Бу, деди, шукюр этеджегимми, ёкъса, нанкорьлик этеджегимми, дие мени сынамакъ ичюн Раббимнинъ (косътерген) лютфиндендир. Шукюр эткен, анджакъ озю ичюн шукюр эткен олур, нанкорьлик эткенге кельгенде, о бильсин ки, Раббимнинъ ич бир шейге итияджы ёкътыр, чокъ керем саибидир.
(Илим сауби затнынъ Сулейман (а.с.)нынъ везири Асаф бин Берхия, яхут да Хызыр олгъаны ривает этиле).
41. (Сулейман девам этип) деди ки: Онынъ тахтыны билалмайджакъ бир алгъа кетиринъ; бакъайыкъ таныйджакъмы, ёкъса танымайджакълар арасында оладжакъмы.
42. Мелике кельгенинен: Сенинъ тахтынъ да, бойле эдими? денильди. О бойле джевап берди: Тыпкъы о! (Сулейман бойле деди): Бизге даа эвель (Аллаһтан) бильги берильген ве биз мусульман олгъан эдик.
43. Оны Аллаһтан башкъа табынгъан шейлери (о замангъа къадар тевхид динине кирювден) четке быракъкъан эди. Чюнки, о инкярджы бир къавмдан эди.
44. Онгъа: Кошке кир! денильди. Мелике оны корьгенинен, терен бир сув белледи ве этегини юкълары чекти. Сулейман: Бу, биллюрден япылгъан, шеффаф бир земиндир, деди.
(Риваетке коре, Аз. Сулейман Себе' меликеси Белькъыс кельмеден эвель, бир кошк яптыргъан эди. Бу кошкнинъ азбары биллюрден япылгъан, астындан сув акъызылгъан ве сувгъа балыкълар къоюлгъан. Белькъыс земинининъ шеффаф бир мадде олгъаныны фаркъ эталмагъаны ве сувдан кеджегини зан эткени ичюн, этегини чеккен. Бутюн бу тедебир ве тертиплер онынъ акъыл ве бильгесине ишанчыны сарскъан, озюни иляхий теблигъатны къабул этмеге азырлагъан).
Мелике деди ки: Раббим! Мен, акъикъатен озюме языкъ эткеним. Сулейманнен берабер, аемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа теслим олдым.
45. Ант олсун ки, «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ!» (деюви ичюн) Семууд къавмына къардашлары Салихни ёлладыкъ. Аман бир-бирилеринен чекишкен эки топлум ола къойдылар.
46. Салих деди ки: Эй, къавмым! Яхшылыкъ тургъанда, ничюн яманлыкъкъа чапышасынъыз? Аллаһтан магъфирет тилесенгиз олмазмы? Бельки, сизге мерхамет этилир.
47. бойле дедилер: Сенинъ ве янындакилернинъ себебинден, огъурсызлыкъкъа огърадыкъ. Салих: Сизге кельген огъурсызлыкъ (себеби), Аллаһ къатында (язылы)дыр. Ёкъ, сиз имтиангъа чекильген бир къавмсынъыз, деди.
(Аз. Салих, пейгъамбер олгъанынен, оны яланджылыкъта къабаатлагъанларындан, Дженаб-ы Аллаһ оларгъа къытлыкъ берген эди. «Огъурсызлыкъ» дегенлери бу эди).
48. О шеэрде докъуз адам бар эди ки, олар ер юзюнде бозгъунджылыкъ япа, яхшылыкъ тарафына ич янашмай эдилер.

(Бу ер – семуудлыларнынъ Хиджр адлы шеэри олгъаны бильдирмекте. Докъуз киши демек, докъуз инсан ола биледжеги киби, докъуз топлулыкъ да олар билир).

49. Аллаһкъа ант ичерек, бир-бирилерине бойле дедилер: Гедже онъа ве аилесине баскъынджылыкъ япайыкъ (эписини ольдюрейик); сонъра да велесине: «Биз (Салих) аилесининъ ёкъ этилюви сырасында о ерде дегиль эдик, инанынъ ки, догъру сёйлеймиз», дейик.
50. Олар бойле бир тузакъ къурдылар. Биз де, олар фаркъында олмадан, оларнынъ ийлелерини алт-усьт эттик.
51. Бакъ, иште, тузакъларынынъ акъибети насыл олды: Оларны да, оларгъа уйгъан къавмларны да, (насыл) топтан эляк эттик!
52. Иште, акъсызлыкълары себебинден чёккен эвлери! Анълагъан бир къавм ичюн, эльбетте бунда бир ибрет бар.
53. Иман этип, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанларны исе, къуртардыкъ.
54. Луутны да (пейгъамбер оларакъ къавмына ёлладыкъ). Къавмына бойле деген эди: Козь коре-коре, аля о аясызлыкъны япаджакъсынъызмы?
55. (Бу иляхий тенбиеден сонъ аля) сиз илле де къадынларны быракъып, шехветнен эркеклерге якълашаджакъсынъызмы? Догърусы, сиз фикрсизликте девам этип кельген бир къавмсынъыз!
56. Къавмынынъ джевабы садедже: «Луут аилесини мемлекитинъизден чыкъарынъ; чюнки, олар, (бизим якъанларымыздан) узакъ къалмакъ истеген инсанлар экен!», деювлеринден ибарет олды.
57. Бунынъ узерине, оны ве аилесини къуртардыкъ. Ялынъыз къадыны истисна; онынъ артта (азапкъа огърагъанларнынъ арасында) къалувыны такъдир эттик.
58. Оларнынъ усьтлерине мутхиш бир ягъмур эндирдик. Бу себепнен, тенбиеленген (факъат уймагъан)ларнынъ ягъмуры не яман олгъандыр!
(Тефсирлерде бу ягъмур акъкъында анълатув япылгъанда, узерлеринде, кимнинъ башына тюшеджек олса, онынъ ады язылы ташлар ягъдырылгъаны ифаде этиле).
59. (Ресулым!) Де ки: Хамд олсун Аллаһкъа, селям олсун усьтюн къылгъан къуллаарына. Аллаһ даа хайырлымы, ёкъса, Онъа къошкъан ортакъларымы?
(Аллаһнынъ усьтюн къылгъан къуллаары – пейгъамберлер я да Аз.Пейгъамбернинъ асхабы, я да иляхий ризагъа наиль олгъан, кельген-келеджек бутюн му'минлер ола биледжеги ифаде этиле).
60. (Олар хайырлымы) ёкъса, коклерни ве ерни яраткъан, коктен сизге сув эндиргенми? О сувнен, бир терегини биле осьтюрге кучинъиз етмеген гузель багъчалар осьтюрдик. Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Догърусы, олар сапыкълыкъта девам эткен бир топлулыкътыр.
61. (Олар хайырлымы) ёкъса, ер юзюни отурмагъа эльверишли якъан, араларындан (ер алтындан ве усьтюнден) нехрлер акъызгъан (ер ичюн къавий дагълар яраткъан), эки денъиз арасына мани къойгъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Догърусы, оларнынъ чокъу (акъикъатларны) бильмейлер.
62. (Олар хайырлымы) ёкъса, тарлыкъкъа къалгъангъа, Онъа ялваргъан вакътынъда, къаршылыкъ берген ве (башынъдаки) сыкъынтыны кеткизген, сизни ер юзюнинъ

- акимлери къылгъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Не къадар да сай тюшюнмектесинъиз!
63. (Олар хайырлымы) ёкъса, къаранынъ ве денъизнинъ къаранлыкълары ичинде сизге ёл таптыргъан, рахметининъ (ягъмурынынъ) огюнде рузгярларны муждеджи оларакъ ёллагъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Аллаһ, оларнынъ къошкъан ортакъларындан чокъ юджедир, узакътыр.
64. (Олар хайырлымы) ёкъса, ильк баштан яраткъан, сонъра яратувны текрар эткен ве сизни эм коктен, эм ерден рызыкъландаргъанмы? Аллаһтан башкъа бир танъры бармы! Де ки: Эгер догъру сёйлей исенъиз, сиз кесен-кес делилинъизни кетирнъ!
65. Де ки: Коклерде ве ерде, Аллаһтан башкъа кимсе гъайбны бильмез. Ве олар не заман тирильтиледжеклерини де бильмезлер.
66. Ёкъ; оларнынъ ахирет акъкъындаки бильгелери эксиктир. Даа да, бу хусуста шубе ичиндедирлер. Бундан да гъайры, олар ахирет хусусында коръдирлер.
67. Инкярджылар дедилер ки: Акъикъатен, биз ве аталармыз топракъ олгъандан сонъ, акъикъатен (тирильтилип) чыкъарыладжакъмызмы?
68. Ант олсун ки, бу техдит бизге япылгъаны киби, даа эвель аталарымызгъа да япылгъан. Бу, эвелькилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль.
69. Де ки: Ер юзюнде кезинъ де, гунахкярларнынъ акъибети насыл олды, коринъ!
70. (Ресулым!) Оларнынъ себебинден кедерленме, къурайткъан тузакъларындан отърю, сыкъынты дуйма.
71. Олар: Эгер догъру сёзлю исенъиз (сёйленъ бакъайыкъ) бу техдит не вакъыт керчеклешеджек? дерлер.
72. Де ки: Чабук келювини истеген шейинъизнинъ (азапнынъ) бир къысмы, эр алда, якъында башынъызгъа келеджек.
(Кяфирлернинъ, даа дюньяда олгъанда, чеккен бир къысым джезаларына ишарет олунмакъта ве асыл джезанынъ ахиретте олгъаны, ифаде этильмекте).
73. Шубесиз, Раббинъ, инсанларгъа нисбетен лютф саибидир; факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
74. Раббинъ, эльбетте оларнынъ къальплери гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билир.
75. Кокте ве ерде козьге корюнмеген ич бир шей ёкътыр ки, ап-ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда) олмасын.
76. Догърусы, бу Къур'ан Исраил огъуларына, акъкъында ихтилаф этип кельген шейлернинъ пек чокъуны анълатмакъта.
77. Ве о, му'минлер ичюн, акъикъатен бир хидает ребери ве рахметтир.
78. Раббинъ, шубесиз олар арасында укмини береджек. О, мутлакъ гъалиптир, эр шейни билиджиدير.
79. О алда, сен Аллаһкъа ишанып таян. Чюнки, сен ап-ачыкъ акъикъат узьресинъ.
80. Биль ки, сен олюлерге эшиттиралмазсынъ, артларына къайтып кетер экенлер, сагъырларгъа да даветни дуюралмазсынъ.
81. Сен корьлерни сапыкълыкъларындан чевирип, догъру ёлгъа кетиралмазсынъ. Анджакъ, аетлеримизге инанып да, теслим олгъанларгъа дуюра билирсинъ.

82. О сёз башларына кельген (къыямет якълашкъан) заманда, оларгъа ерден бир дааббе (махлюкъ) чыкъарырмаз да, бу оларгъа инсанларнынъ аетлеримизге кесен-кес бир иман кетирмегенлерини сёйлер.
83. О куню эр уммет арасындан аетлеримизни ялан сайгъанлардан бир джемаат топлармыз да, олар топлу оларакъ (эсап ерине) алынып барырырлар.
(Тэфсирлерде, бу ерде анъылгъан джемаат – озълерине уйылгъан реберлер олгъаны ифаде этиле).
84. Ниает, (эсап ерине) кельген вакъытларында Аллаһ буюрыр: Сиз меним аетлеримни, не олгъаныны анъламадан, ялан сайдынъыз, ойлеми? Дегиль исе, якъанынъыз не эди?
85. Якъан акъсызлыкъларындан отърю, (азапкъа огърайджакъларыны бильдирген) о сёз керчеклешкендир; артыкъ олар сёйлеп оламазлар.
86. Раатлансынлар дие, геджени (къаранлыкъ) ве (чалышсынлар дие) куньдюзни айдынлыкъ якъанымизни коръмедилерми? Иман эткен бир къавм ичюн, эльбетте бунда бир чокъ ибретлер бар.
87. Суургъа уфюрильген куню, -Аллаһнынъ истегенлери истисна- коклерде ве ерде олгъанлар эп дешетке къапылыр. Эписи, боюнлары букюк алда, Онъа келирлер.
88. Сен дагъларны корерсинъ де, оларны еринде тургъан санарсынъ. Албуки, олар булутларнынъ юрмеси киби юрмектедирлер. (Бу,) эр шейни сап-сагълам якъан Аллаһнынъ санатыдыр. Шубесиз ки, О, якъанларынынъыздан тамамынен хабердардыр.
(Бу ает дюньянынъ сабит олмайып, арекет алында олгъанына ишарет этмекте. Дагъларнынъ арекет этюви демек, оларнынъ да узеринде булунгъан ернинъ арекет этюви демектир).
89. Ким яхшылыкънен (илихий узургъа) келир исе, онъа даа яхшысы берилир. Ве олар о куню къоркъудан эмин олурлар.
90. (Рабблерининъ узуруна) яманлыкънен кельген кимселер исе, юзюкююн джеэннемге атылырлар. (Оларгъа:) «Анджакъ якъанларынынъызнынъ къаршылыкъны коръмектесинъиз!», (денилир.).
- 91-92. (Де ки:) Мен анджакъ, бу шеэрнинъ (Меккенинъ) Раббине -ки О, бу ерни токъунылмаз якъан- къуллыкъ этмекнен эмир олундым. Эр шей де, затен Онъа аиттир. Мангъа мусульманлардан олувым ве Къур'ан окъувым эмир этильди. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, ялынъыз озю ичюн кельген олур; ким де сапса, онъа де ки: Мен, садедже тенбиеджилендим.
93. Ве бойле де: Хамд Аллаһкъа махсустыр. О, аетлерини сизге косътереджек, сиз де оларны корюп таныйджакъсынъыз (амма артыкъ файдасы олмайджакъ). Раббинъ, якъанларынынъыздан хаберсиз дегиль.

28. эль-КЪАСАС

Бу суре Меккеде назиль олгъан. 85-нджи аетининъ иджрет эснасында Мекке иле Медине арасында, 52 иле 55-нджи аетлерининъ исе, Мединеде назиль олгъаны ривает этильген. 88 аеттир.

«Къасас» – вакъиалар, икяелер демектир. Адыны 25-нджи аетинден алгъан. Суренинъ эсасы

мевзуларны Аз.Мусанынъ балалыгъындан итибарен аяты, курешлери; тевхид эхлининъ зафери ве дюнья серветине ишанылмамасы тешкиль эте.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Таа. Сиин. Миим.
2. Булар, ап-ачыкъ китапнынъ аетлеридир.
3. Иман эткен бир къавм ичюн (файдалы олмакъ узьре), Мусанен Фыравуннынъ хаберлеринден бир къысмыны сангъа акъыкъат шеклинен накъл этеджекмиз.
4. Фыравун, (Мысыр) топрагъында, акъыкъатен адден ашкъан, халкъыны чешит топлулыкъларгъа больген эди. Олардан бир топуны кучьсиз коре, буларнынъ огъуллерыны соя, къызларыны исе, сагъ къалдыра эди. Чюнки, о бозгъунджылардан эди.
(Аетте сёз этильген топлулыкъ Израил огъуллерыдыр. Бир кяхин Фыравунгъа Израил огъуллеры арасындан бир огълан бала дюньягъа келеджегини ве онынъ салтанатыны элинден аладжагъыны сёйлеген эди. Бунынъ узерине, Фыравун Израил огъуллерынынъ огълан балалары ольдюрильмесини эмир этти).
5. Биз исе, о ерде эзилеяткъанларгъа лютфте булунмакъ, оларны реберлер япмакъ ве оларны (мукъаддес топракъларгъа) варис этмек истей эдик.
6. Ве о ерде оларны хахим япмакъ; Фыравуннен Хаамаангъа ве ордуларына, олардан (Израил огъуллерындан келеджек дие) къоркъкъан шейлерини косьтермек (истей эдик).
7. Мусанынъ анасына: Оны эмиз, онгъа зарар келеджегинден къоркъкъанынгда, оны денъизге (Ниль нехрине) ташла, ич къоркъуп, къайгъыланма, чюнки, биз оны сангъа къайтарып береджекмиз ве оны пейгъамберлерден бири япаджакъмыз, дие бильдирдик.
8. Ниает, Фыравун аилеси оны джоюкъ бала оларакъ (нехрден) алды. О, сонгунда олар ичюн бир душман ве бир къасевет оладжакъ эди. Шубесиз, Фыравуннен Хаамаан ве аскерлери янълыш ёлда эдилер.
9. Фыравуннынъ къадыны (сепетнинъ ичинден огълан бала чикъкъанынен къоджасыны:) мен ве сен ичюн козь айдынлыгъы! Оны ольдюрменъ, бельки, бизге файдасы тиер, я да оны эвлят этермиз, деди. Албуки, олар (ишнинъ сонгуны) сезалмай эдилер.
10. Мусанынъ анасынынъ юрегинде ялынъыз баласынынъ къасеветы къалды. Эгер биз, (вадемизге) инангъанларындан олувы ичюн, онынъ къальбини пекиштирмеген олса эдик, не ерде исе, ишни мейдангъа чыкъараджакъ эди.
11. Анасы Мусанынъ татасына: Онынъ изини такъип эт, деди. О да, оларгъа дуйдырмадан, узакътан къардашыны козетти.
12. Биз даа эвельден (анасына къайтарып берильгенге къадар) онынъ эмчек аналарыны къабулына (эммесине) мусааде этмедик. Бунынъ усътуне татасы: Сизге, оны бакъувны сиз ичюн беджереджек, эм де онгъа яхшы давранаджакъ бир аиле косьтерейимми? деди.
13. Бойлеликнен, биз оны анасына, козю айдын олсун, гъам чекмесин ве Аллаһнынъ вадеси керчек олгъаныны бильсин дие, къайтарып бердик. Факъат кене де пек чокъу (буны) бильмезлер.
(Фыравуннен къадыны Аз.Мусаны эвлят этмек истер экен, эр алда, онынъ эллеринде тербие олынувынен, озьлерине уяджакъ беллеген эдилер. Албуки, инсан аятынынъ ичинде эки муим амиль бар: несеп ве тербие. Инсан базыда несепнинъ, базыда да тербиенинъ, базыда да, эр экисининъ тесири алтынгда къалыр. 9-нджи аетте бу инджеликке ишарет

этильген. Бильги инсан давранышыны къысмен денъиштирир. Бунынънен берабер, инсаннынъ бильгинен этраф тесирлери ве тербиенен тамамен денъиштире биледжегини, истенильген къалыпкъа сокъула биледжеги мумкюн, дие санмакъ янълыштыр. Яхшы тербие корьген, яхшы топлумда етишкен, бильгили ве медениетли олмакънен берабер, яман инсанлар олгъаны киби, яман топлум ичинде етишкен, яман тербие корьген... факъат яхшы оларакъ къала бильген инсанлар да бар).

14. Муса йигитлик чагъына иришкенинен, биз онъа икмет ве илим бердик. Иште, гузель даврангъанларны биз бойле мукъяфатландырырмыз.
(«Икмет» манасы берильген «хукм» келимеси тефсерлерде чокъ ерде «пейгъамберлик» шеклинде изаатлана).
15. Муса, эалиси хаберсиз олгъан бир вакъытта, шеэрге кирди. О ерде, бири озъ тарафындан, дигери душман тарафындан олгъан эки адамны бир-биринен дегъюшкен алда корьды. Онынъ тарафындан олгъаны душмангъа къаршы ондан ярдым истеди. Муса да, о бирине бир юмрукъ уруп, олюмине себеп олды. (Бунынъ усьтюне:) Бу, шейтан ишидир. О, акъыкъатен саптырыджы, ап-ачыкъ бир душман, деди.
(Аз.Муса, хакъны теблигъ этмеге башлагъаны ичюн, къыптийлер онъа къаршы куреш башладылар. Бу себепнен, эалисининъ эвлерине чекильген бир вакъытта шеэрге кирген эди. «Бу шейтан иши» демек – Аз.Мусанынъ озъ ишине дегиль, затен олюм джезасыны къазангъан макътюльнинъ (ольдюрийльген инсаннынъ) къабаатына ишарет эткени ифадесидир. Бу къабаатнынъ базы ерлерде бир еудий къадынны зинагъа зорлав, базы ерлерде мутлакъ тарзда, Аллахкъа исъян олгъаны къайд этиле. Бунынънен берабер, даа ольдюрмек эмрини алмагъанындан, Аз.Мусанынъ бу сёзюннен озюнинъ аркетини назарда туткъаны да ифаде олунмакъта).
16. Муса: Раббим! Догърусы, озюме зулум эттим.(Башыма иш ачтым). Мени багъышла, деди. Аллах да оны багъышлады. Чюнки, чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметли анджакъ Одыр.
17. Муса: Раббим! Мангъа лютф эткен ниметлеринге ант олсун ки, артыкъ къабаатлыларгъа (ве къабааткъа итекленгенлерге) асла аркъа олмайджам, деди.
18. Шеэрде къоркъу ичинде, (этрафыны) козетерек, сабаны ачты. Бир де не корьсин, дюнь озюнден ярдым истеген кимсе, феряд этерек, кене ондан имдат сорай. Муса онъа (ярдым истегенге) деди ки: Догърусы, сен бес-белли бир адден ашкъансынъ!
19. Муса экисининъ де душманы олгъан адамны якъаламакъ истегенинен, о адам деди ки: Эй, Муса! Дюнь бир джанны къыйгъанынъ киби, мени де къыймакъ истейсинъми? Демек, тюзельтиджилерден олмакъ истемей де, бу ерде илле яман бир зорбаджы олмакъны арзулайсынъ сен!
20. Шеэрнинъ о бир уджундан бир адам чапып кельди: Эй, Муса! Илери кельгенлер сени ольдюрмек ичюн акъкъынгда музакере этмектелер. Дер'ал (бу ерден) чыкъ! Инан ки, мен сангъа эйилик истегенлерденим, деди.
21. Муса къоркъа-къоркъа, (этрафны) козетерек, о ерден чыкъты. «Раббим! Мени залымлар топундан къуртар», деди.
22. Медйенге догъру ёнельгенинде: Умют этерим, Раббим, мени догъру ёлгъа къавуштырыр, деди.
(Медйенлилернен Аз.Муса арасында акърабалыкъ олгъаны ривает этиле. Медйенлилер де, Муса (а.с.)да, Аз.Ибрахимнинъ эвлятларындан эди. Атта «Медъен», Ибрахим

пейгъамбернинъ огъуларындан бирининъ ады эди ве бу шеър Фыравуннынъ идареджилиги алтында дегиль эди).

23. Муса Медйен сувына баргъанынен, о ерде (айванларыны) суваргъан бир чокъ инсанны булды. Оларнынъ артында да, (айванларыны) быракъмагъан эки къадын коръди. Оларгъа: Дердинъиз недир? деди. Бойле джевап бердилер: Чобанлар суварып чекильмеден, биз (оларнынъ арасына сокъулып, айванларымызны) сувармаймыз; бабамыз да пек къарт.
24. Бунынъ узерине, Муса оларнынъ ерине (малларны) суварды. Сонъра кольгеге чекильди ве: Раббим! Догърусы, манъа эндиреджек эр хайырынъа (лютфинъе) мухтаджым, деди.
(Аз.Муса еди кунъдир ач эди, не берильсе ашайджакъ алда эди. Бу сёзлеринен Раббине эр анги бир ашайджакъ ихсан этюви ичюн ялвармакъта эди. Аетнинъ сонъуна: «Догърусы, манъа эндирген хайырынъдан толайы мухтаджым», манасы да бериле билир. Бу манагъа коре, Аз.Муса озюне берильген юксек вазифеге, ве бу себепнен, дюньяда факъыр олгъанына ишарет эте эди. Зира, о, Фыравуннынъ янында олгъанда боллукъ ичинде эди. Эльбетте, бу сёзлер шикъет ичюн дегиль, шукъюр макъсадынен айтылгъандыр).
25. Деркен, о эки къадындан бири утана-утана юререк, онъа кельди: Бабам, деди, бизим еримизге (айванларны) суваргъанынънынъ акъкъыны одемек ичюн сени чагъыра. Муса онъа (Аз.Шуайбгъа) келип, башындан кечкенни анълаткъанынен, о: Къоркъма, о залым къавмдан къуртулдынъ, деди.
26. (Шуайбнынъ) эки къызындан бири: Бабаджыгъым! Оны уджретнен (чобан) тут. Чюнки, уджретнен чалыштыраджакъ энъ яхшы кимсенъ, кучлю ве ишанчлы олгъаныдыр, деди.
27. (Шуайб) деди ки: Манъа секиз йыл чалышувынъа къаршылыкъ, шу эки къызымдан бирини санъа никяхламакъ истейим. Эгер он йылгъа тамамласанъ, артыкъ о озюнден; ёкъса, санъа агъырлыкъ бермек истемем. Иншааллаһ, мени яхшы кимселерден (иш бергенлерден) буладжакъсынъ.
28. Муса бойле джевап берди: Бу сеннен меним арамдадыр. Бу эки муддеттен ангисини толдурсам-толдурайым, демек ки, манъа нисбетен хусумет ёкъ. Айткъанларымызгъа Аллаһ векильдир.
29. Сонъунда Муса муддетни толдурып, аилесинен ёлгъа чыкъкъанынен, Туур тарафында бир атеш коръди. Аилесине: Сиз (бу ерде) бекленъ; мен бир атеш коръдим, бельки о ерден сизге бир хабер я да къызынмангъыз ичюн бир атеш парчасы кетиририм, деди.
30. О ерге кельгенинен, о мубарек ердеки вадининъ сагъ четинден, (о ердеки) терек тарафындан онъа бойле сесленильди: Эй, Муса! Биль ки, мен – бутюн алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһым.
31. Ве «Таягъынъны ат!» (денильди). Муса (аткъан таягъы йылан киби тепренгенини корьгенинен, чевирилип, артына бакъмадан, къачты. «Эй, Муса! Бу якъкъа кель, къоркъма. Чюнки, сен эминликте олгъанлардансынъ») буюрылды).
32. «Элинъни къойнунъа сокъ; Къусурсыз, бем-безд чыкъаджакъ. Къоркъудан (ачылгъан) къолларынынъ озюнге чек. Иште, бу экиси Фыравун ве оннынъ адамларына къаршы Раббинъ тарафындан эки кесен-кес делильдир. Чюнки, олар ёлдан чыкъкъан бир къавм олгъан эдилер» (дие сесленильди).
33. Муса деди ки: Раббим! Мен олардан бирини ольдюрген эдим, мени ольдирювлеринден къоркъам.

34. Къардашым Харуннынъ тили менимкинден даа тюзьгюн. Оны да мени догърулагъан бир ярдымджы оларакъ, меннен бирликте ёлла. Зира, манъа яланджылыкъ ифтирасында олгъанларындан къоркъам.
35. Аллах буюрды: Сени къардашынынънен дестеклейджекмиз ве сизге ойле бир къудрет береджекмиз ки, аетлеримиз (муджизе ярдымларымыз) саесинде, олар сизге етишалмайджакълар. Сиз ве сизге табий олгъанлар усътюн келеджексинъиз.
36. Муса оларгъа ап-ачыкъ аетлеримизни кетиргенинен: Бу, олса-олса, уйдырылгъан бир тылсымдыр. Биз эвельки аталарымыздан бойлесини эшитмеген эдик, дедилер.
37. Муса бойле деди: Раббим озъ къатындан кимнинъ хидает (хакъкъа реберлик) кетиргенини ве хайырлы акъибетнинъ кимге насип оладжаны энъ яхшы билиджидир. Муакъкъакъ ки, залымлар къуртулышкъа иришалмазлар.
38. Фыравун: Эй, илери кельгенлер! Сиз ичюн менден башкъа бир илях танымайым. Эй, Хаамаан! Айды, мен ичюн чамур узерине атеш якъ (ве тола яп), манъа бир къулле яп ки, Мусанынъ танърысына чыкъайым; амма беллейим ки, о мытлакъа ялан сёйлегенлердендир, деди.
39. О ве аскерлери, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик тасладылар ве акъикъатен бизге дёндюрийлемейджеклер белледилер.
40. Биз де, оны ве аскерлерини якъалап, денъизге аттыкъ къойдыкъ. Бакъ, иште, залымларнынъ сонъу насыл олды!
41. Оларны, (инсанларны) атешке чагъыргъан реберлер яптыкъ. Къыямет куню олар ярдым корьмейджеклер.
42. Бу дюньяда аркъаларына лянет такътыкъ. Олар къыямет кунюнде де яманлангъанлар арасындадыр.
43. Ант олсун, биз ильк несиллерни ёкъ эткенден сонъ, Мусагъа -тюшюнип огют алсынлар дие- инсанлар ичюн ап-ачыкъ делиллер, хидает ребери ве рахмет оларакъ о Китапны (Тевратны) бергенмиз.
44. (Ресулым!) Мусагъа эрмимизни вахий эткен вакътымызда, сен баты тарафта булунмай эдинъ ве (о адисени) корьгенлерден де дегиль эдинъ.
(Аз. Мусанынъ Туур дагъында иляхий келямгъа наиль олгъан вакъыткъа ишарет этиле ве Аз. Пейгъамбернинъ о эснада Туурда шахсен азыр олмагъаны ве баты тарафында Аз. Мусаны беклегенлер арасында олмагъаны хатыратыла; бутюн буларнынъ, онъа вахий ёлунен огретильгени ифаде этиле).
45. Факъат биз нидже несиллер бар эттик де, оларнынъ узеринден узун заманлар кечти. Сен, аетлеримизни олардан окъуяракъ огренмек узьре, Медйен халкъы арасында отургъан да дегильсинъ; аксине (оларны санъа) ёллагъан бизмиз.
46. (Мусагъа) сесленген вакътымызда да, сен Туурнынъ янында дегиль эдинъ. Аксине, сенден эвель оларгъа тенбиеджи (пейгъамбер) кельмеген бир къавмны тенбиелевинъ ичюн, Раббинъден бир рахмет оларакъ (о ерде кечкенлерни санъа бильдирдик); умют этилир ки, тюшюнип, огют алырлар.
(Тэфсирлерде 44, 45 ве 46-нджи аетлерде «сен ... дегиль эдинъ» шеклинде ишарет этильген вакъиаларнынъ айры заманларгъа аит ве Аз. Мусанынъ аятында айры-айры муим бирер адисе олгъаны беян этильмекте.
Аз. Мухаммедден эвель пейгъамбер ёлланылмагъан девирге «фетрет» деври дениле. Аз. Исанен Аз. Мухаммед арасындаки 570 йыллыкъ заман кесеги олгъаны сёйлене. Аз. Иса ве

Аз. Мусанынъ даветлери Израил огъулары ве оларнынъ авалесиндекилерге аит олгъанындан, бу ерде назарда тутулгъан девир – Аз. Исмаилнен Аз. Муһаммед арасындаки вакъыт шеклинде де, изаат этильмекте).

47. Шахсен озьлери япкъанларындан толайы, башларына бир мусибет кельгенде: Раббимиз! Не олур эди, бизге бир пейгъамбер ёлласа эдинъ де, аетлеринъе уйсакъ ве му'минлерден олса эдик! диеджек олмасалар эди (сени ёлламаз эдик).
48. Факъат оларгъа тарафымыздан о хакъ (Пейгъамбер) кельгенинен: «Мусагъа берильген (муджизелер) киби, онъа да берильмели дегиль эдими?», дедилер. Яхшы, даа эвель Мусагъа берильгенини де инкяр этмеген эдилерми? «Бир-бирини дестеклеген эки сихир!», дегенлер ве шуны сёйлеген эдилер: Догърусы, биз ич бирине инанмаймыз.
(Бу ердеки манагъа коре, Къур'ан ве Теврат козь огюне алына билир. Дигер къыраатларгъа коре, «ярдымлашкъан эки сихирбаз!» шеклинде мана бермек керекир. Бу такъдирде, Аз. Мусанен Аз. Харун я да Аз. Мусанен Аз. Муһаммед козь огюне алынгъан ола билир).
49. (Ресулым!) Де ки: Эгер догъру сёзлюлер исенъиз, Аллаһ къатындан бу экисинден (манъа ве Мусагъа энген китаплардан) даа догъру бир китап кетиринъ де, мен онъа уяйым!
50. Эгер санъа джевап бермеселер, биль ки, олар ялынъыз авеслерине уймакъталар. Аллаһтан бир ёл косътериджи олмадан, озь авесине уйгъандан даа сапыкъ ким ола билир! Эльбетте, Аллаһ залым къавмны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
51. Ант олсун ки, биз тюшюнип, огют алсынлар дие, сёзни (вахийни) бир-бири артындан етиштиргендирмиз. (Вахийлеримизни аралыкъсыз ёллагъандырмыз).
52. Ондан (Къур'андан) эвель озьлерине китап бергенлеримиз, онъа да иман этерлер.
(Эхл-и китаптан олып да, мусульманлыкъны къабул эткенлерге ишарет олунамакъта).
53. Оларгъа (Къур'ан) окъулгъан вакъытта: Онъа иман эттик. Чюнки, о Раббимизден кельген акъыкъаттыр. Эсасен, биз даа эвель де мусульман эдик, дерлер.
54. Иште, оларгъа, сабыр этювлеринден отърю, мукъфатлары эки къат бериледжек. Булар яманлыкъны яхшылыкънен деф этерлер, озьлерине берген рызыкъларымыздан да, Аллаһ ризасы ичюн арджларлар.
55. Олар, бош сёз эшиткен вакъытларында, ондан юзь чевирир ве: Бизим ишлеримиз бизге, сизинъ ишлеринъиз сизге. Сизге селям олсун. Биз озюни бильмегенлерни (аркъадаш этмек) истемеймиз, дерлер.
56. (Ресулым!) Сен севдигинъни хидаетке ириштиралмазсынъ; факъат Аллаһ истегенине хидает берир ве хидаетке киреджек олгъанларны энъ яхшы О билир.
(Риваетке коре, Ресул-ы Экрем (с.а.), эмджеси Эбу Талипке хитабен бойле буюргъан эди: «Ляа иляахе иллаллаах» де ки, къыямет куню сенинъ лехинъе шеадетте булунайым. Эбу Талип исе: «Къуреийш къадынлары мени къыйнарлар, къоркъудан буны сёйледи, дерлер. Эгер бойле демейджек олсалар эди, мусульман олуп, сени севиндирир эдим», деген эди. Аз. Пейгъамбернинъ пек севген, чокъ ярдымларыны корьген эмджесининъ хидаети ичюн бойле гъайрети узерине бу ает назиль олды).
57. «Биз сеннен берабер догъру ёлгъа уяр исек, юртумыздан чыкъарылырмыз», дедилер. Биз оларны озь къатымыздан бир рызыкъ оларакъ, эр шейнинъ берекети топланып кетирильген, ишанчлы, токъунылмаз бир ерге (Мекке-и Мукерремеге) ерлештирмедикми? Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
58. Биз ферахлыгъындан адден ашкъан нидже мемлекетни эляк эткендирмиз. Иште, ерлери! Озьлеринден сонъ, о ерлерде пек аз отурыла бильгендир. Оларгъа биз варис олгъандырмыз.

59. Раббинъ, оларгъа аетлеримизни окъугъан бир пейгъамберни мемлекетлернинъ баш меркезине ёлламагъандже, о мемлекетлерни эляк этиджи дегильдир. Затен, биз анджакъ халкъы залым мемлекетлерни эляк эткендирмиз.
(Аеттеки «баш меркезине» оларакъ мана берильген «фиш уммиһаа» Мекке шеэри оларакъ беян этильген. Зира, Меккенинъ бир ады да «Умму'ль-Къураа» эди. Айны сёз мемлекетнинъ илери кельгенлери шеклинде де тефсир этильген).
60. Сизге берильген шейлер, дюнья аятынынъ кечинюв вастасы ве сюсюдир. Аллаһ къатында олгъанлар исе, даа хайырлы ве даа къалыджыдыр. Аля бунъа акълынъыз етмейджекми?
61. Бу алда, озюне гузель бир вадеде булундыгъымыз ве артындан онъа къавушкъан кимсе дюнья аятынынъ кечиджи менфааты ве зевкъыны яшаткъанымыз, сонъра къыямет кунюнде (азап ичюн) узурымызгъа кетирильгенлер арасында булунгъан кимсе кибидирми?
62. О куню Аллаһ оларны чагъырааракъ: Меним ортакъларым олгъанларыны идда эткенлеринъиз къана, не ерде? дейджек.
63. (О куню), алейхлерине сёз (укюм) керчеклешмиш олгъанлар: Раббимиз! Шулар ёлдан аздыргъан кимселеримиздир. Биз насыл ёлдан азгъан исек, оларны да ойле аздырдыкъ (ёкъса, оларны зорлагъан бир кучюмиз ёкъ эди. Оларнынъ сучларындан) узакъ олгъанымызны санъа арз этермиз. Затен, олар аслында бизге табынмай эдилер. (Озь арзуларына табына эдилер), дерлер.
64. «(Аллаһкъа къошкъан) ортакъларынынъизни чагъырынъ!», денилир, олар да чагъырырлар; факъат оларгъа джевап бермезлер ве (къаршыларында) азапны корерлер. Не олур эди, (дюньяда экенде) догъру ёлгъа кирселер эди!
(Аетнинъ сонъки къысмына «азапны корерлер, ах, кешке догъру ёлгъа кирьген олсалар эди, дие январлар» шеклинде де мана берильмекте).
65. О куню Аллаһ оларны чагъырааракъ: Пейгъамберлерге не джевап бердинъиз? дейджек.
66. Иште, о куню оларгъа бутюн хаберлер къапангъандыр (делиллери тюкенген, сёйлейджек сёзлери къалмагъандыр); олар бир-бирилеринден де сорап оламайджакълар.
67. Факъат тевбе эткен, иман этип, яхшы ишлер япкъан кимсеге кельгенде, онынъ къуртулышкъа иришкенлер арасында олуды умют этилир.
68. Раббинъ истегенини яратыр ве сечер. Оларнынъ сечюв акъкъы ёкътыр. Аллаһ, оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакътыр ве шаны юджедир.
69. Раббинъ, оларнынъ юреклеринде гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билир.
70. Иште, О, Аллаһтыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Эвелинде де, сонъунда да хамд Онынъдыр, укюм Онынъдыр. Ве анджакъ Онъа дёндюриледжексинъиз.
71. (Ресулым!) Де ки: ич Ич тюшюндинынъизми, эгер Аллаһ узеринъизде геджени та къыямет кунюне къадар аралыкъсыз девам эттирсе, Аллаһтан башкъа сизге бир ышыкъ кетиреджек танъры ким? Аля эшитмейджексинъизми?
72. Де ки: Сёйленъ, бакъайыкъ, эгер Аллаһ узеринъизде кундюзни та къыямет кунюне къадар аралыкъсыз девам эттирсе, Аллаһтан башкъа, истираат этеджек гедженъизни сизге кетиреджек танъры ким? Аля корьмейджексинъизми?
73. Рахметинден отърю, Аллаһ, геджени ве кундюзни яратты ки, геджелейин раатланырсыз, (кундюзи) Онынъ фазл-ы кереминден (рызкъынъизни) къыдырырсынъыз ве шукюр этерсинъиз.

74. О куню Аллаһ оларны чагъыраакъ: Меним ортакъаларым олгъанларыны идда эткенлерингъиз къана, не ерде? дейджек.
75. (О куню) эр умметтен бир шаат чыкъарыр, (кяфирлерге): Кесен-кес делилингъизни кетирингъ! дермиз. О заман билирлер ки, акъикъат Аллаһкъа аиттир ве уйдурьп кельген шейлери (путлар) да озьлеринден айырылып, гъайып олгъандырлар.
(Эр умметтен чыкъарылып чагъырыладжакъ олгъан шаатлар – о умметлерге ёлланылгъан пейгъамберлер оларакъ изаат этильген).
76. Къарун, Мусанынъ къавмындан эди де, оларгъа къаршы аддинден ашкъан эди. Биз онъа ойле хазинелер берген эдик ки, анахтарларыны кучьлю-къуветли бир топлулыкъ зор ташыр эди. Къавмы онъа бойле деген эди: Къопайма! Биль ки, Аллаһ къопайгъанларны севмез.
(Къарун Аз. Мусанынъ эмдже-задеси олгъаны ривает этиле. Эвель Аз. Мусагъа иман эткен эди. Факъат хырсы ве куньджюлиги себебинден, мунафыкълыккъа мейль берди. Исраил огъуларынынъ башында Фыравуннынъ вазифедары оларакъ булунды, оларгъа нисбетен залымлыкъ япты. Бир тарафтан, серветинен, бир тарафтан да, ильминен макътана, къопая эди. Риваетке коре, Исраил огъулары арасында Тевратны энъ яхшы окъугъан кимсе о эди. Кимья ве тиджарет сааларында да чокъ бильгили олгъанына даир къайдыр бар. Лякин, сонъунда истер ильми, истер сервети онъа яр олмагъан, инанчсызлыгъы ве адден ашувы себебинден, эляк олуп кеткен).
77. Аллаһнынъ сангъа бергениннен (Онынъ ёлунда арджалааяракъ) ахирет юртуны исте; амма дюньядан да, насибингъни унутма. Аллаһ сангъа ихсан эткени киби, сен де (инсанларгъа) яхшылыкъ яп. Ер юзюнде бозгъунджылыкъны арзулама. Шубесиз ки, Аллаһ бозгъунджыларны севмез.
(Къарун киби хазинелер саиби олгъан бирисининъ шахсында япылгъан бир огютте биле, Къур'аннынъ: «Дюньядан да насибингъни унутма», тевсиесинде булунувы, Исламнынъ дюнья ичюн чалышувгъа не къадар эмиет бергенини косътермекте. Бунингънен берабер, Къур'ан даа сонъки аетлерде бус-бутюн дюньягъа далувнынъ кетиреджек фелякетлерини де джанлы бир шекильде козьлер огюне серерек, дюнья ве ахиретни мусавийлештирген мутедиль бир ёл тутулувыны тевсие эте).
78. Къарун исе: О (сервет) мангъа анджакъ озюмдеки бильги саесинде берильди, деген эди. Бильмей эдими ки, Аллаһ, озюнден эвельки несиллерден, ондан даа кучьлю, ондан даа чокъ тарафдары олгъан кимселерни эляк эткен эди. Гунахкярлардан гунахлары соралмаз (Аллаһ оларнынъ эписини билир).
79. Деркен, Къарун эйбетли бир шекильде къавмынынъ къаршысына чыкты. Дюнья аятыны арзулагъанлар: Кешке, Къарунгъа берильгеннинъ бенъзегени бизде де олса эди; догърусы, о чокъ бахтлы! дедилер.
80. Озьлерине илим берильгенлер исе, бойле дедилер: Языкълар олсун сизге! Иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа коре, Аллаһнынъ мукафаты даа усътюндир. Онъа да анджакъ сабыр эткенлер къавуша билир.
81. Ниает, биз оны да, сарайыны да ернинъ туюбуне батырдыкъ. Артыкъ Аллаһкъа къаршы озюне ярдым этеджек бир джемааты олмагъаны киби, о, озюни къорчалап, къуртара биледжек кимселерден де дегиль эди.
82. Даа дюн оннынъ еринде олмакъны истегенлер: Демек ки, Аллаһ рызкъны, къуллерындан истегенине бол бермекте, истегенине де аз. Эгер Аллаһ бизге лютфте булунмаса эди, бизни де ернинъ туюбуне батырыр эди. Вай! Демек ки, инкярджылар къуртулышкъа иришип олмаз экен! демеге башладылар.

83. Иште, ахирет юрту. Биз оны ер юзюнде кибрленмекни ве бозгъунджылыкъны истемеген кимселерге берирмиз. (Энь гузель) акъибет – такъва саиплерининъдир.
84. Ким бир эйилик кетирсе, онъа бундан даа хайырлы къаршылыкъ бардыр. Ким бир яманлыкъ кетирсе, о яманлыкъларны ишлегенлер, анджакъ япкъанлары къадар джеза корерлер.
(Аллаһ Таалянынъ лютфи сынъырсыздыр; бунъа мукъабиль О, ич бир шекильде къуллаарына зулум этмез. Бунынъ киби, бу аетте де, япылгъан яхшылыкъларнынъ къат-къат савапнен къаршыланаджагъы, факъат яманлыкъларнынъ о дереджеде джезаландырыладжагъы анълатыла. Анджакъ, бу шахсий пландаки яхшылыкъ ве фенолыкълар акъкъындадыр. Бир яхшылыкъ я да фенолыкъны ильки башлаткъан, топлумгъа бу догъруда орънек ве тешивикъатчы кимсенинъ алы исе башкъадыр. Имам Муслимининъ «Сахих»инде ер алгъан бир хадис-и шерифнен бу нокътагъа бойле изаат берильген: «Ким ки, Ислямда макъбул олгъан гузель бир ишни ильк оларакъ ишлер де, бунынъ ёл алына келювине себеп олур исе, озюне эм ишлеген бу хайырынынъ савабы берилер, эм де -энь кучюк бир эксиклик олмадан-озюнден сонъ айны яхшылыкъны япаджакъ олгъанларнынъ савабы къадар саваб берилер. Кене, ким Ислямда яманлыгъы билдирилген бир ишни ильк эвеля ишлер де, бунынъ ёл алына келювине себепчи олур исе, озюне эм ишлеген яманлыгъынынъ гунахы юкленир, эм де -энь кучюк бир эксиклик олмадан- озюнден сонъ айны яманлыкъны ишлейджек олгъанларнынъ гунахы къадар даа гунах юкленир).
85. (Ресулым!) Къур'анны (окъумагъны, теблигъ этмекни ве онъа уймагъны) санъа фарз къыылгъан Аллаһ, эльбетте сени (кене) дёнюледжек ерге дёндюреджек. Де ки: Раббим ким хидаетни кетиргенини ве ким ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде олгъаныны энь яхшы билиджиدير.
(Бу аетнинъ Мекке иле Медине арасында, иджрет эсансында назиль олгъаны ривает этильген. Аетте Аз. Пейгъамбернинъ зулумгъа огъратыларакъ, чыкъарылгъан юрты Меккеге къайтарыладжагъына ишарет этильгени билдирилъмекте. «Дюндюриледжек ер»нинъ бир манасы даа ахиретте энь юксек макъам олгъаны да сёйленген).
86. Сен, бу Китапнынъ санъа вахий олунаджагъыны умют этмей эдинъ. (Бу) анджакъ Раббинъден бир рахмет (оларакъ кельген)дир. О алда, сакъын къяфирлерге тарафдар олма!
87. Аллаһнынъ аетлери санъа эндирилгенден сонъ, артыкъ сакъын олар сени бу аетлерден айырмасынлар. Раббинъе давет эт. Асла мушриклерден олма!
88. Аллаһнен бирликте, даа башкъа бир танърыгъа табынып ялварма! Ондан башкъа танъры ёкътыр. Онынъ затындан башкъа эр шей ёкъ оладжакъ. Укюм Онынъдыр ве сиз анджакъ Онъа дюндюриледжексинъиз.
(Бу аетлердеки хитап эсасен Аз. Пейгъамбернинъ шахсында – му'минлергедир. Макъсат – мушириклернинъ умютлерини бус-бутюн ёкъ этмек ве Аз. Пейгъамберге, мушириклерге къаршы бу меселелерде къапуны ачыкъ быракъмамасыны тевсие этмектир).

29. эль-АНКЕБУУТ

Меккеде назиль олгъан бу суре 69 аеттир. «Анкебуут» – орюмчек демектир. 41-нджи аетинде къяфирлернинъ ишлери орюмчек агъына бенъзетильгени ичюн, суре бу исимни алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Лям. Миим.
2. Инсанлар, имтиандан кечирильмеден, садедже «Иман эттик», деювлеринен, быракъыла бериледжек белледилерми?
(Бу аетнинъ иманлары себебинден, чешит эскенджелерге огърагъан базы сахабилер акъкъында назиль олгъаны ривает этильген).
3. Ант олсун ки, биз олардан эвелькилерни де имтиандан кечирген эдик. Эльбетте, Аллаһ догъруларны ортагъа чыкъараджакъ, яланджыларны да мытлакъа ортагъа къояджакъ.
4. Ёкъса, яманлыкъларны япкъанлар бизден къача биледжеклер зан этилерми, не къадар фена (не янълыш) укум бермектелер!
5. Ким Аллаһкъа къавушмакъны умют этсе, бильсин ки, Аллаһнынъ тайин эткен о вакъыты эльбетте келеджек. О эр шейни эшитиджи ве билиджидир.
6. Джихад эткен, анджакъ озю ичюн джихад эткен олур. Шубесиз, Аллаһ алемлерге мухтадж дегиль.
7. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларнынъ (кечмиш) феналыкъларыны эльбетте къапатырмыз ве оларгъа япкъанларынынъ даа гузелинен къаршылыкъ берирмиз.
8. Биз, инсангъа, ана-бабасына эйи давранувыны тевсие эткендирмиз. Эгер олар, сени, акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни (корь-коране) мангъа ортакъ къошувынъ ичюн зорлар иселер, оларгъа итаат этме. Дёнюшингъиз анджакъ мангъадыр. О заман сизге япкъанларынгъызны хабер береджегим.
9. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларны, муакъкъакъ салихлер топлулыгъына къошармыз.
10. Инсанлардан кимиси бар ки: «Аллаһкъа инандыкъ», дер; факъат Аллаһ огъурында эзиетке огъратылгъан вакътында, инсанларнынъ эскенджесини Аллаһнынъ азабы киби къабул этер. Албуки, Раббингден бир зафер (ярдым) келеджек олса, мытлакъа: «Догърусы, биз де сизнен берабер эдик», дерлер. Яхшы да, Аллаһ, эр кеснинъ къальбиндекилерни энъ яхшы билиджи дегильми?
(Бу манагъа коре, самимий иман сауби олмагъан бу киби кимселернинъ, Аллаһ ёлунда эзиетке огърагъанларында, расткельген дюнъявий эскенджелерни, Аллаһнынъ ахиреттеки азабына мусавий тутувлары анълатыла. Бир де «Инсанлардан корьген азапны Аллаһнынъ азабы киби саяр» манасы берильмекте).
11. Аллаһ, эльбетте (Онъа гонъюльден) иман эткенлерни де билир, эки юзлюлерни де билир (ортагъа чыкъараджакъ).
12. Кяфирлер иман эткенлерге: Бизим ёлумызгъа уйынъ, сизинъ гунахларынгъызны биз аркъалайыкъ, дерлер. Албуки, оларнынъ ич бир гунахыны аркъалайджакъ дегиллер. Чюнки, акъикъатен олар кесен-кес ялан сёйлемектелер.
13. (Факъат акъикъат шу ки) эльбетте озь юклерини (вебалларыны), озь юклеринен бирликте нидже юклерни ташыйджакълар ве уйдырып тургъан шейлеринден къыямет куню мытлакъа соргъугъа чекиледжеклер.
(12-нджи аетте кяфирлер баикъаларнынъ гунахыны аркъаламайджакъгы бильдирилир экен, бу аетте догъру ёлдан саптыргъан кишилерининъ вебалларыны да ташыйджакълары ифаде этиле. Аслында, бу ерде уймагъан бир вазиет ёкъ. Зира, эвельки аетте кяфирлернинъ саптырмакъ истеген кимселерни къандырмакъ ичюн оларгъа: «Сизинъ гунахынгъызны биз аркъалайджакъмыз», деп оларнынъ гунахларыны ортадан

къалдырмакъны ваде эткенлери анълатыла. Эр эки ает бирликте талиль этильгенде, ич кимсе башкъасынынъ гунахыны -шахсен озю чекивюни козь огюне алса биле- ортадан къалдыртмагъа кучю етмейджеги, бунынънен берабер, башкъаларыны догъру ёлдан саптыргъанларнынъ къат-къат вебал юкленеджеклери, факъат бойледже, ёлдан сапкъанларнынъ да, озь гунахларындан къуртулалмайджакълары анълашылмакъта).

14. Ант олсун ки, биз Нуһны озь къавмына ёлладыкъ да, о бинъ йылдан элли йыл эксик бир девир оларнынъ арасында къалды. Сонъунда олар зулумларыны девам эттирер экенлер, туфан оларны якъалай къойды.
15. Факъат биз оны ве гемидекилерни къуртардыкъ ве буны аламлерге бир ибрет яптыкъ.
16. Ибрахимни де ёлладыкъ. О къавмына бойле деген эди: Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Онъа къаршы келювден сакъынынъ. Эгер бильсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
17. Сиз Аллаһны быракъып, бир такъым путларгъа табынмакъта, асылсыз сёзлер уйдурмакътасынъыз. Бильмелисинъиз ки, Аллаһны быракъып да, табынганларынъыз сизге рызыкъ бералмазлар. О алда, рызыкъны Аллаһ къатында аранъ. Онъа къуллыкъ этинъ ве Онъа шукюр этинъ, анджакъ Онъа дюндюриледжексинъиз.
18. Эгер (сизге теблигъ этильгенни) ялан саяр исенъиз, билинъ ки, сизден эвельки бир чокъ миллетлер де (озьлерине теблигъ этильгенни) ялан сайгъан эдилер. Пейгъамберге тюшкени, ялынъыз ачыкъ бир теблигъдир.
19. Аллаһ яратылгъанны ильк баштан насыл яраткъаныны, (олюмден) сонъ буны (насыл) текрарлагъаныны коръмедилерми? Шубесиз, бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.
(Бир тарафтан, олюмден сонъ тирильмеге, дигер тарафтан да, табиаттаки девамлы янъыланувгъа ишарет олунмакъта).
20. Де ки: Ер юзюнде кезип долашынъ да, Аллаһ ильк баштан насыл яраткъан, бир бакъынъ. Иште, Алллаһ бундан сонъ (айны шекильде) ахирет аятыны да яратаджакъ. Акъикъатен, Аллаһ эр шейге къадирдир.
21. О, истегенине азап берир, истегенине мерхамет этер. Анджакъ, Онъа дёндюриледжексинъиз.
22. Сиз не ер юзюнде, не де кокте (Аллаһны) аджиз быракъалмазсынъыз. Аллаһтан башкъа бир дост ве ярдымджы да тапалмазсынъыз.
(Иляхий укюмден къуртулмакъ ичюн не ер юзюнинъ энъ гизли ерине сакъланувнынъ, не де кок юзюне чыкъувнынъ файда бермейджеги анъалтылмакъта, инсанларнынъ кокке чыкъаджакъларына да, эсаслы оларакъ ишарет этильмекте).
23. Аллаһнынъ аетлерини ве Онъа къавушмакъны инкъар эткенлер -иште олар- меним рахметимден умютлерини кескенлердир ве олар ичюн адджы бир азап бардыр.
24. Къавмынынъ (Ибрахимге) джевабы исе: «Оны ольдюринъ яхут якъынъ!», деювлеринден ибарет олды. Амма, Аллаһ оны атештен къуртарды. Догърусы, бунда, иман эткен бир къавм ичюн ибертлер бар.
25. (Ибрахим оларгъа) деди ки: Сиз, ялынъыз аранъыздаки дюнья аятына хас мабетлик огъруна Аллаһны быракъып, бир такъым путлар эдиндинъиз. Сонъ къыямет куню (келип чаткъанда исе) бир-биринъзни танымадан келеджек ве бир-биринъызге лянет окъуйджакъсынъыз. Бараджакъ еринъиз джеэннемдир ве ич ярдымджынъыз да ёкътыр.
26. Бунынъ устюне, Луут онъа иман этти ве (Ибрахим): Догърусы, мен Раббиме (эмир эткен ерге), иджрет этмектем, Шубесиз, О, мутлакъ кучь ве икмет саибдир, деди.

(Луут Пейгъамбер, Аз. Ибрахимнинъ къардаш баласыдыр. Пейгъамбер олгъаны дикъкъаткъа алынса, онынъ даа эвель кужфурде олуп да, иман кетиргенини тюшюнмек олмас. Аетте Аз. Ибрахимни ильк тасдикъ эткен Луут алейхисселям олгъанына ишарет этильмекте).

Аз. Ибрахимнинъ къадыны Саре ве Аз. Луутнен бирликте, озю догъгъан ери олганы сёйленген Кусаа коюнден Харраангъа, о ерден Шамгъа баргъаны ве ниаат Фелестинге, Луут Пейгъамбернинъ Содом денильген ерге тюшкени ривает олунмакъта. Ает даа зияде бу риваетке коре маналандырылмакъта. Бунынънен бирликте: «Догърусы, мен Раббиме сыгъынам», шеклинде бир мана да берильмекте).

27. Онъа Исхакъ ве Якъубны багъышладыкъ. Пейгъамберликни ве китапларны, онынъ союздан олгъанларгъа бердик. Онъа дюньяда мукафатыны бердик. Шубесиз, О, ахиретте де салихлердендир.
28. Луутны да (ёлладыкъ). О, къавмына деген эди ки: Акъыкъатен, сиз даа эвель ич бир миллетнинъ япмагъан бир аясызлыгъыны япсынъыз!
29. (Бу иляхий тенбиеден сонъ, аля) сиз илле де эркеклерге якълашаджакъ, ёл кеседжек ве топлашувларынынъызда эдепсизликлер япаджакъсынъызмы! Къавмынынъ джевабы исе, бойле деювлеринден ибарет олды: (Япкъанлармызнынъ феналыгъы ве азапкъа огърайджакъмыз меселесинде) догъру сёйлегенлерден исенъ, Аллаһнынъ азабыны кетир бизге!
30. (Луут:) Шу фесатчылар топуна къаршы манъа ярдым айле, Раббим! деди.
(Луут (а.с.)нынъ дуасы узерине, Аллаһ яш деликъанлылар шеклинде мелеклер ёллады. Сапыкълар оларгъа да теджавуз этмеге ынтылдылар ве сонъунда эляк олдылар).
31. Эльчилеримиз Ибрахимге (эки огъул ихсан этеджегимизге даир) муждени кетиргенлеринде, бойле дедилер: Биз бу мемлекет халкъыны эляк этеджекмиз. Чюнки, оларнынъ халкъы залым кимселердир.
32. (Ибрахим) деди ки: Амма, о ерде Луут бар! Бойле джевап бердилер: Биз о ерде кимлер олгъаныны пек яхшы билемиз. Оны ве аилесини, эльбетте къуртараджакъмыз. Ялынъыз къадыны истисна; о, (азапта) къаладжакълар арасындадыр.
33. Эльчилеримиз Лууткъа кельгенде, Луут олар акъкъында къасеветленди ве (оларны къорчаламакъ ичюн) не япаджакъыны билалмады. Онъа: Къоркъма, тасаланма! Чюнки, биз сени де, аиленьни де къуртараджакъмыз. Ялынъыз, (азапта) къаладжакълар арасында олгъан къадынынъ истисна, дедилер.
(Мелеклер, инсан къылыгъында кельгенлеринден, ильк эвеля Аз. Луут оларнынъ мелек олгъаныны анълап оламады. Деликъанлы шеклине кирьгенлери ичюн, къавмнынъ оларгъа да саркъынтылыкъ этювинден къоркъты. Бунынъ узерине мелеклер вазиятни ашкяр эттилер).
34. «Биз, шубесиз, бу мемлекет халкъынынъ узерине, ёлдан чыкъувларына къаршылыкъ, коктен (фаджиа) бир азап эндиреджекмиз».
35. Ант олсун ки, биз, акълыны къулланаджакъ бир къавм ичюн, о ерден ап-ачыкъ бир ибрет нишанеси быракъкъан эдик.
(Бу нишане, эляк этильген къавмнынъ башына кельгенлернен багълы икяелер, харап олгъан юртларынынъ къалымтылары, коктен ягъдырылгъан ташлар, къап-къара акъкъан нехирлер шеклиндеки изаатларнен тефсир этильген).

36. Медйенге де, къардашлары Шуайбны ёлладыкъ ве Шуайб: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ, ахирет кунюне умют багъланъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япаракъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ! деди.
(Аетнинъ «ахирет кунюне умют багъланъ», дие мана берильген къысмы, «ахиретте саван бериледжегини умют эткен ишлер япынъ», «ахирет кунюнден къоркъунъ», шеклинде изаатлангъан).
37. Факъат оны яланджылыкънен къабаатладылар. Деркен, озьлерини бир сарсынты якъалай къойды ве юртларында тиз усътюне чёке къалдылар.
(«Сарсынты» шеклинде мана берильген «радждфе» келимеси бу адиседе тепренюв ве Джебраил алейхисселямнынъ къальплерге урькюнтю берген багъырувы (сайха) шекиллеринде тefсир этильген. Бу экинджи тefсирге коре, «оларны бир титрев алды» тарзында да мана берилюви мумкюн).
38. Аад ве Семуудны да (эляк эттик). Сиз ичюн, (оларнынъ башына нелер кельгенини) отургъан ерлеринден ап-ачыкъ анълашылмакъта. Шейтан оларгъа япкъан ишлерини гузель косьтерип, оларны догъру ёлдан чыкъарды. Албуки, бакъып, коре биледжек вазиетте эдилер.
39. Къарунны, Фыравунны ве Хаамаанны да (эляк эттик). Ант олсун ки, Муса оларгъа ап-ачыкъ делиллер кетирген эди де, олар ер юзюнде буюклик таслагъан эдилер. Албуки, (азабымызны ашып) кече биледжек дегиль эдилер.
40. Бунынъ киби, олардан эр бирини гунахы себебинен, джезаландырдыкъ. Кимининъ усътюне ташлар савургъан рузгярлар ёлладыкъ, кимини къоркъунч бир сес якъалады, кимини ернинъ тюбюне батырдыкъ, кимини де сувда богъдыкъ. Аллаһ оларгъа зулум этмей, аслы олар озьлерине зулум эте эдилер.
41. Аллаһтан башкъа достлар тутунгъанларнынъ вазиети орюмчекнинъ вазиети кибидир. Орюмчек бир юва япар; албуки, юваларнынъ энъ чюрюги, шубесиз, орюмчек ювасыдыр. Кешке бильселер эди!
(Аллаһтан башкъасыны дост тутаракъ, озьлерине дестек къыдыргъанларнынъ вазиети, аетте орюмчекке бенъзетильген. Аетте эсаслы оларакъ ифаде этильгенине коре, орюмчек текмиль эвсиз дегиль, озюне бир юва япар; факъат орюмчек ювасынынъ чюрюклиги мешурдир. Иште, орюмчекнинъ ювасы не къадар зайыф исе, Аллаһтан башкъасынынъ дестек ве имаесине ишангъанларнынъ дестеги де ойле чюрюктир).
42. Аллаһ, оларнынъ Оны быракъып да, анги шейге ялваргъанларыны, шубесиз билир. О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
43. Иште, биз бу мисаллерни инсанлар ичюн кетирмектемиз; факъат оларны анджакъ бильгенлер тюшюнип анълай билир.
(Къурейшининъ джаиллери ве фикирсиз такъымы: «Муһаммеднинъ Рабби, чибинден, орюмчектен, мисаллер кетире», дие кулюп, алай эте эдилер. Бу мисаллернинъ «инсанлар» ичюн берильгени бильдирилерек, айвандан фаркъы олмагъан бу джаиль ве тюшюнджесиз кимселернинъ буны анълап оламайджакъларына ишарет этильмекте).
44. Аллаһ, коклерни ве ерни хакъ оларакъ (ерли ериндже) яратты. Шубесиз, бунда, иман эткенлер ичюн (Аллаһнынъ барлыгъына ве къудретине) бир нишане булунмакъта.
45. (Ресулым!) Санъа вахий этильген Китапны окъу ве намазны къыл. Муакъкъакъ ки, намаз, аясызлыкътан ве яманлыкътан къорчалар. Аллаһны анъмакъ, эльбетте (ибадетлернинъ) энъ буюгидир. Аллаһ япкъанларынъызны билир.

(Ает, гунахкъа етеклеген арзуларнынъ тазыйыкъындан къуртулувнынъ ве рух юджелигине иришювнинъ энъ сагълам ёлуны косьтермекте. Шубесиз, бу, энъ кениш манада «Аллаһны анъмакъ»тыр. Къур'ан тилавети ве намаз бунынъ энъ башында кельген шекиллеридир. Акъикъатен, Къур'аннынъ маналарыны, тюшюнгенлер ичюн, Къур'ан тилавети, даа эвель фаркъына барыламагъан бир чокъ маналарнынъ ашкяр олувыны теминлер; инсанны ульвий бир алемге алып барыр. Къур'ан тилаветининъ фазилетинен багълы нек чокъ хадис бар. Акъкъы берилерек, къылынган намазнынъ да рухны ульвийлештиреджеги ве мытлакъа феналыкътан къуртараджагъы, бу аетте ве бир чокъ хадисте исрарнен билъдирильмекте. Эйликке етеклемеген, феналыкълардан узакълаштырмагъан бир намаз исе, Ислям буюклер и тарафындан сыртта ташынган бир вебал оларакъ анълатылган).

46. Араларындан зулум эткенлер истисна, эхл-и китапнен анджакъ энъ гузель ёлнен курешинъ ве день ки: Бизге эндирильгенге де, сизге эндирильгенге де, иман эттик. Бизим Танърымыз да, сизинъ Танъырыныыз да – бирдир ве биз Онъа теслим олгъандырмыз.
47. (Ресулым!) Иште, бойледже, санъа (эвельки китапларны тасдикъ этиджи) бу Китапны эндирик. Онынъ ичюн, озьлерине китап бергенлеримиз онъа иман этмектелер. Шулардан (араплардан) да онъа иман эткен нидже кимселер бар. Аетлеримизни, анджакъ къяфирлер (инатлыкълары себебинден) биле-биле инкяр этер.
(Тефсирлерде бу ает иле Абдуллах б. Селям ве Убей б. Ка'б киби Къур'ангъа иман эткен эхл-и китапкъа ишарет этильгени билъдирильмекте).
48. Сен бундан эвель не бир язы окъур, не де элинънен оны язар эдинъ. Ойле олса эди, батылгъа уйгъанлар шубе дуяр эдилер.
(Аз. Пейгъамбернинъ «уммиий» яни окъумакъ-язмакъ билъмеген бир инсан олувынынъ эсас икмети бу аетте беян этильмекте: Эгер Ресул-ы Экрем окъумакъ-язмакъны билъген бир инсан олса эди, уммиий олган пейгъамбер ичюн биле «Бу Къур'анны о уйдырган», деювге къалкъкъан ве энъ ачыкъ муджизелерни инкяр эткен мушириклер, ифтираларына бир ольчюде дестек тапкъан оладжакъ ве даа чокъ кимселерни къандыра биледжек эдилер).
49. Ёкъ, о (Къур'ан) озьлерине илим берильгенлернинъ юреклеринде (ерлешкен) ап-ачыкъ аетлердир. Аетлеримизни анджакъ залымлар биле-биле инкяр этер.
50. «Онъа Рабинъден (башкъаджа) муджизелер эндирильмели дегиль эдими?», дерлер. Де ки: Муджизелер анджакъ Аллаһ къатындадыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
51. Озьлерине окъуяткъан Китапны санъа эндюрювимиз оларгъа етмегенми? Эльбетте, иман эткен бир къавм ичюн онда рахмет ве ибрет бар.
52. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаһ етерли. О, коклерде ве ерде не бар исе билер. Батылгъа инанып, Аллаһны инкяр эткенлер (бар я), иште, зиянгъа огърайджакълар олардыр.
53. Сенден, азапны чар-чабук (кетирювинъни) истемектелер. Эгер эвельден тайин этильген бир ваде олмаса эди, азап эльбетте оларгъа келип чаткъан эди. Факъат олар фаркъында олмагъанда, о апансыздан оларгъа келе къояджакъ.
54. (Эбет) сенден азапны чар-чабук (кетирювинъни) истемектелер. Ич шубелери олмасын, джеэннем къяфирлернинъ чевре-этрафыны сараджакъ.
55. О кунде азап, оларны эм усътлеринден, эм аякъларынынъ астындан сараджакъ ве Аллаһ (оларгъа): «Япкъанларынызынынъ (джезасыны) татынъ!», дейджек.
56. Эй, иман эткен къулларым! Шубесиз, меним ерим кеништир. О алда (не ерде ишанч ичинде оладжакъ исенъиз, о ерде) ялынъыз манъа къуллыкъ этинъ.

(Бу аетнинъ эскенджеге огърагъан Мекке мусульманларынынъ зайыфлары акъкъында назиль олгъаны ривает этильген).

57. Эр джан олюмни татаджакъ. Сонъунда бизге дѣндюриледжексинъиз.
58. Иман этип, гузель ишлер япкъанларны, (эбет) муакъкъакъ ки, оларны, ичинде эбедий къалмакъ узьре, астларындан ирмакълар акъкъан дженнет кошклерине ерлештиреджекмиз. (Бойле яхшы) ишлер япкъанларнынъ мукъфаты не гузельдир!
59. Олар, сабыр эткен кимселердир ве ялынъыз Рабблерине ишанып таянмакътадырлар.
60. Нидже джанлы бар ки, рызкъыны (янында) ташымай. Оларгъа да, сизге де, рызыкъ берген Аллаһтыр. О, эр шейни эшитир ве билир.
(Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер Меккеде мушириклерден эзиет чеккен мусульманларгъа Мединеге кочювлерини сѣйлегенинен, олар: «О ерге насыл барырмаз? О ерде не еримиз-юртумыз, не малымыз-мулюкимиз бар. Бизни ким ашатыр-ичирир?», деген эдилер. Бунынъ узерине назиль олгъан бу аетнен, ер юзюнде нидже джанлынынъ рызкъыны янында ташымакътан аджиз олгъаны ве ниджелерининъ ярынки кунъ ичюн рызыкъ топламадан яшагъаны, къыскъасы, рызыкъны берген Аллаһ олгъаны хатырлатылгъан).
61. Ант олсун ки, оларгъа: "Коклерни ве ерни яраткъан, кунешни ве айны эмири алтында туткъан кимдир?", дие сорасанъ, мытлакъа «Аллаһ» дерлер. О алда, насыл (хакътан) чевирилип дѣндюрильмектелер?
62. Аллаһ рызыкъны къулларындан тилегенине бол-бол берир, тилегенине де къысар. Шубесиз, Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджибир.
63. Ант олсун ки, оларгъа: «Коктен сув эндирип, онынънен олюмининъ артындан ер юзюни джанландыргъан ким?», дие сорасанъ, мытлакъа, «Аллаһ» дерлер. Де ки: (Ойле исе) хамд да Аллаһкъа махсустыр, факъат оларнынъ чокъу (сѣйлегенлери узеринде) тюшюнмезлер.
64. Бу дюнья аяты, садедже бир эглендженден, бир оюндан ибарет. Ахирет юртуна (о ердеки аяткъа) кельгенде, иште асыл яшав одыр. Кешке билъселер эди!
65. Гемиге минген заманларында, динни ялынъыз Онъа хас къыларакъ (ихлясенен) Аллаһкъа ялварырлар. Факъат оларны сагъ-селямет къарагъа чыкъаргъанынен, бир бакъарсынъ ки, (Аллаһкъа) ортакъ къошалар.
66. Оларгъа бергенлеримизге нисбетен нанкорълик этсинлер ве сефа сюръсинлер, бакъайыкъ! Амма, якъында биледжеклер!
67. Этрафларында инасанлар къапкъачлап алып барылыр экен, бизим (Меккени) ишанч ичинде мукъаддес бир ер япкъанымызны коръмедилерми? Аля батылгъа инанып, Аллаһнынъ ниметине нанкорълик этелерми?
(Аетте кечкен «къапкъачлап алып барылув», ольдирилюв, эсир алынув ве союлып ягъмаланув киби маналарнен изаатлангъандыр).
68. Аллаһкъа нисбетен ялан уйдыргъан яхут озюне хакъ кельген экен, оны ялан сайгъандан даа залымы кимдир? Джеэннемде къяфирлерге ер ёкъмы!
69. Амма, бизим огърумызда джихад эткенлерни, эльбетте кенди ёлларымызгъа ириштиреджекмиз. Ич шубе ёкъ ки, Аллаһ яхшы даврангъанларнен берабердир.

30. эр-РУУМ

17-нджи аетинден гъайры, суренинъ эписи Меккеде назиль олгъан. 60 аеттир. Иранлыларнен олгъан дженкте енъильген румларнынъ (византиялыларнынъ) текрар гъалип келеджекleri анълатылгъаны себебинден, суреге бу ад берильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адын).

1. Элиф. Ляам. Миим.

2-5. Румлар, (араплар булунгъан больгеге) энъ якъын бир ерде магълубиетке огърадылар. Албуки, олар, бу магълубиетлеринден сонъ, бир къач йыл ичинде гъалип келеджеклер. Энъ сонъунда эмир Аллаһнынъдыр. О куню му'минлер де Аллаһнынъ ярдымынен севинеджеклер. Аллаһ тилегенине ярдым этер. О, мутлакъ кучъ сабидир, чокъ мерхаметлидир.

(Эхл-и китап олгъан византиялылар, меджусий иранлылар тарафындан магълуп этильген эди. Мекке муширикleri бу нетиджеге чокъ севиндилер ве мусульманларгъа: «Эгер Аллаһ, сизинъ дегенинъиз киби, еяне гъалип олса эди, эхл-и китаптан олгъан византиялыларны усътюн кетирир эди», киби къонайчораджа сёйленмеге башладылар. Бунынъ усътюне, Къур'ан бир муджизе оларакъ, келеджектеки бир нетиджени хабер берди: Учъ иле докъуз йыл ичинде византиялылар иранлыларны енъеджек ве му'минлер севинеджек эдилер. Бунъа коре, 624-нджи сенеси византиялылар Ирангъа кирдилер. Бундан башкъа, айны сене мусульманлар Бедирде муим заферлер эльде эттилер).

6. (Бу) Аллаһнынъ вадесидир. Аллаһ вадесинден къайтмаз; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

(Бунинъ киби, Аз. Эбу Бекир (р.а.) Аллаһнынъ бу керчек вадесине юректен инанаракъ, меджусий иранлыларнынъ гълабесине севинген, мушириклерге: «Аллаһ сизинъ севинчинъизни зияде сюрдирмейджек; чюнки, О, бир къач сене ичинде румларнынъ текрар гъалип келеджекlerini хабер берди», дегенинен, мушириклерден Убей б. Халеф бааске киришмекни теклиф этти. Он деве узерине ве учъ йыл ичинде румларнынъ гъалип келип-кельмейджеги меселесинде баас эттилер. Аз. Эбу Бекир, олып-биткенини Дженабы Пейгъамберге анълаткъанынен, Эфендимиз (с.а.) «бид'(бир-къач) сене» сёзюнинъ учъ иле докъуз сене арасындаки бир муддетни ифаде эткенини, бу себеппен, муддетни де, деве сайысыны да учъ къатына чыкъарувыны теклиф этти. Бу сефер докъуз сене ичинде румларнынъ гъалип келеджегине даир юз деве узерине баасны янъыладылар. Акъикъатен, Тирмизийнинъ бильдиргенине коре, Бедир дженкине догъру кельген куньлерде румлар иранлыларгъа къаршы якъан дженклеринде гъалип кельдилер, бойледже, Аллаһнынъ вадеси ерине кельди; Аз. Эбу Бекир де Убей б. Халефнинъ варислеринден къазангъан девелерини аларакъ, Пейгъамбернинъ тевсиесине коре, факъырларгъа дагъытты).

7. Олар дюнья аятынынъ корюнген юзюни билерлер. Ахиреттен исе, олар тамамен гъафильдирлер.

8. Озь-озьлерине, Аллаһнынъ, коклерни, ерни ве экисинни арасында олгъанларны, анджакъ хакъ оларакъ, муайен бир девир ичюн яраткъаныны ич тюшонмедилерми? Инсанларнынъ бир чокъу Рабблерине къавушмакъны, акъикъатен инкяр этмектедирлер.

9. Олар ер юзюнде кезип де, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетleri насыл олгъанына бакъмадылармы? Ки олар, озьлеринден даа кучлю эдилер; ер юзюни къазып, алт-устъ эткенлер, оны буларнынъ абаданлаштыргъанларындан даа чокъ абаданлаштыргъан эдилер. Пейгъамберleri оларгъа да нидже ачыкъ делиллер кетирген эдилер. Затен, Аллаһ оларгъа зулум этеджек дегиль эди; факъат олар озь-озьлерине зулум этмекте эдилер.

(Аетте сув ве маден чыкъармакъ я да экип-тикмек ичюн топракъны ишлеген ве менимсилъген больгелер мейдангъа кетирген, сонъра да, инкярджылыкълары себебинден, Аллаһнынъ азабына огърагъан Аад ве Семууд киби эски къавмларгъа ишарет этильмекте ве оларнынъ къалымтыларына бакъылып, ибрет алынувы огютленмекте).

10. Сонъунда, Аллаһнынъ аетлерини ялан саяракъ ве оларны алайгъа аларакъ, феналыкъ япкъанларнынъ акъибетлери пек фена олды.
11. Аллаһ эвеля махлюкъны яратыр, (олюмден) сонъра да, буны (яратмакъны) текрарлар. Сонъунда эп Онъа дёндюриледжексинъиз.
12. Къыямет къопаджакъ куню, гунахкярлар (умютсизлик ичинде) сусаджакълар.
13. (Аллаһкъа къошкъан) ортакъларындан озълерине ич бир шефаатчы чыкъмайджакъ. Затен, олар ортакъларыны да инкяр этедежклер.
14. Къыямет къопаджакъ куню, иште о куню (му'минлернен инкярджылар) бир-бирилеринден айырыладжакълар.
15. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар дженнетте ниметлерге ве севинчке наиль оладжакълар.
16. Инкяр эткенлер, аетлеримизни ве ольгенден сонъ тирилювни ялан сайгъанлар исе, иште олар азапнен юзь-юзьге быракъыладжакълар.
- 17-18. Айды, сиз, акъшамгъа къавушкъанынъызда (акъшам ве ятсы вакътында), сабагъа къавушкъанынъызда, куньдюзнинъ сонъунда ве уйле вакътына иришкенинъизде, Аллаһны тесбих этинъ (намаз къылынъ), ки, коклерде ве ерде хамд Онъа махсустыр. *(Абдуллах б. Аббас (р.а.)дан кельген риваетке коре, бу ает беиш вакъыт намазны ичине алмакъта. Бу себеппен, эксери алимлер беиш вакъыт намазнынъ Меккеде фарз къылынъгъаны къанаатиндедирлер. Аз. Пейгъамбер (с.а.) бир хадис-и шерифте буюк саван къазанмакъ истегенлерге бу аетни окъумаларыны тевсие эткен).*
19. Олюден тирини, тириден де олюни О чыкъармакъта; ер юзюни олюмининъ артындан О джанландырмакъта. Иште, сиз де (къабирлеринъизден) бойле чыкъарыладжакъсынъыз. *(Аетте ольгенден сонъ тирилювнинъ ич де ойле акъылгъа сыгъмаз бир шей олмагъаны, ер юзюндеки девамлы янъыланув адиселерине ишарет иле муим бир шекильде анълатылмакъта. Акъыкъатен, къуп-къуру топракътан ем-ешилъ экинлер ве тереклерден мейвалар ве япракълар, чешит ренкте чечеклер чыкъаргъан иляхий къудрет ичюн, ёкътан бар эткен инсанни текрар тирильтювининъ къыйын оладжагъы акъылгъа сыгъмаз. Эсапсыз «баа'с ба'де'ль-мевт» (ольгенден сонъ тирилюв) адисесине сахна олгъан ер юзюне бир кере ибрет козюнен бакъмакъ биле, Аллаһнынъ къудретини анъламакъ ичюн етеджек).*
20. Сизни топракътан яратувы, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Сонъра сиз, (эр тарафкъа) даркъагъан инсанлар ола къойдынъыз.
21. Къавушувларынынъ ичюн сизге озъ (джынсы)нынъыздан зевджелер яратып, аранъызда севги ве мерхамет пейда этюви де, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Догърусы, бунда яхшы тюшонген бир къавм ичюн ибретлер бар.
22. Онынъ делиллеринден бири де, коклерни ве ерни яратувы, тиллеринъизнинъ ве ренклеринъизнинъ чешит олувыдыр. Шубесиз, бунда бильгенлер ичюн (алынаджакъ) дерслер бар. *(Инсанларнынъ бир эркек ве бир къадындан яратылмакънен берабер, фаркълы*

хусусиетлерге саип топлулыкъларгъа айырылгъанлары мевзусында Худжураат суресининъ 13-нджи аети изаатына бакъынъ).

23. Гедже олсун, куньдюз олсун, юкъламанъыз ве Аллаһнынъ лютфинден (насибинъизни) араманъыз да, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Акъикъатен, бунда эшиткен бир къавм ичюн ибретлер бар.
(Ает «геджелейин юкъламанъыз ве куньдюзи Аллаһнынъ лютфинден (насибинъизни) къыдырувынъыз...», шеклинде де маналандырылгъан. Анджакъ, эр эки вакъытнынъ эр эки ишке эльвершили олгъаны манасы даа къуветлидир).
24. Кене Онынъ делиллеринден ки, сизге къоркъу ве умют бермек узьре, шемшекни косътере, коктен сув эндирип, олюмининъ артындан ерни онынънен тирильте. Догърусy, бунда акълыны ишлеткен бир къавм ичюн (алынаджакъ) дерслер бар.
25. Кокнинъ ве ернинъ Онынъ эмринен токътавы да, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Сонъра сизни топракътан бир чагъырдымы, аман (къабирлеринъизден) чыкъа къоярсынъыз.
26. Коклерде ве ерде олгъанлар эп Онынъдыр. Эписи Онъа боюн эгтендир.
27. Ильк дефа махлюкъыны яратып, (олюмден) сонъ, буны (яратмакъны) текрарлагъан Одыр, ки бу, Онынъ ичюн пек къолай. Коклерде ве ерде (теджелли эткен) энъ юдже сыфат Онынъдыр. О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
28. Аллаһ сизге озюнъизден бир мисаль кетирмекте: Мулькиетинъиз алтында булунгъан хызметкъярлар ичюн де, сизге бердигимиз рызыкъларда -бир-биринъизден чекингининъиз киби, олардан чекинеджек дередженъизде сизнен мусавий (акъылларгъа саип)- ортакъларынъыз бармы? Иште, биз аетлеримизни, акълыны ишлетеджек бир къавм ичюн, бойледже изаатламакътамыз.
(Аетте инсанларнынъ, озъ джынсларындан ве айны яратылыш васфына саип олгъан хызметкъярларыны биле, озълерине мусавий тутмагъа, кечиджи дюнья мулклерине ортакъ этмеге разылыкъ косътермегенлери акъикъатына ишарет этилерек; ортагъы ве онъа бенъзегени олмагъан Юдже Аллаһкъа ширк къошувнынъ, онынъ мутлакъ мулькиетине ортакълыкъ къошувнынъ не къадар акъылгъа сыгъмаз бир иш олгъаны, темсиль ёлунен анълатылмакъта ве хызметкъярнынъ эфендисине ортакъ олалмайджагъы киби, къулнынъ да, Аллаһкъа ортакъ олалмайджагъы анълатылмакъта. Айрыджа, Къур'ан аетлерининъ тюшонген къафаларгъа хитап эткени де, айрыджа билдириле).
29. Кель, корь ки, акъсызлыкъ эткенлер, бильгисизликнен фена арзуларына уйдылар. Аллаһнынъ саптыргъаныны ким догъру ёлгъа ириштире билир? Олар ичюн ич бир ярдымджи ёкътыр.
30. (Ресулым!) Сен юзюнъни ханиф оларакъ, динге, Аллаһ инсанларны анги табиятта яраткъан исе, онъа чевир. Аллаһнынъ яратувында денъишме ёкътыр. Иште, дос-догъру дин будыр; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
(«Ханиф» – эгриликке сапмадан, догъру ёлдан юрген демектир. Термин оларакъ, Ибрахим Пейгъамбернинъ тевахид, яни «Аллаһны бир танымакъ дини» манасында къулланылыр. Бир Аллаһкъа инангъан кимсеге де «ханиф» денилир. Бухарий, Эбу Хурейрадан ривает эткен бир хадиске коре, эр бир бала, табиятынен (тевахидге мейилли) догъа; сонъ, ана-бабасы оны еудий, христиан я да меджусий япар. Иште, аетте зикр этильген «фитрат» (табият) Аллаһ, инсанларны догъувдан «тек Аллаһ инанчы»на мейлли яраткъаныны ифаде эте).

31. Эпинъиз Онъа ёнелерек, Онъа къаршы келювден сакъынынъ, намазны кылынъ; мушриклерден олманъ.
32. Динлерни парчалагъан ве болюк-болюк олгъанлардан (олманъ. Булардан) эр фыркъа озьлеринде олгъанынен гъурурланмакъта.
33. Инсанларнынъ башына бир сыкъынты кельгенинен, Рабблерине ёнелерек, Онъа ялварырлар. Сонъра, Аллахъ къатындан оларгъа бир рахмет (нимет ве боллыкъ) таттыргъанынен, бакъарсынъыз ки, олардан бир топу кене Рабблерине ортакъ къошмакъталар.
34. Оларгъа бергенлеримизге нанкоръликъ этсинлер бакъайыкъ! Айды, сефа сюринъ; амма якъында биледжексинъиз!
35. Ёкъса, оларгъа бир кесен-кес делиль эндирдикъ де, о делиль, мушрик олувларыны сёйлемектеми?
36. Инсанларгъа бир рахмет таттыргъанымызда, онъа севинирлер. Эгер япкъанларындан отърю, башларына бир яманлыкъ кельсе, аман умютсизликке тюше къоярлар.
37. Коръмедилерми ки, Аллахъ рызкъны истегенине бол-бол бермекте, истегенининъкини де тарлаштырмакъта. Шубесиз, иманлы бир къавм ичюн бунда ибретлер бар.
38. О алда, сен акъарабагъа, ёкъсулгъа, ёлда къалгангъа акъкъыны бер. Аллахъ ризасыны истегенлер ичюн бу, энъ яхшысыдыр. Иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир. *(Аеттеки «акъкъыны бер» дие ифаде этильген эмир сила-и рахимде булунув, зекят берюв, яхшылыкъ этюв киби маналарнен тефсир этиле).*
39. Инсанларнынъ малларында артыш олсун дие, берген эр анги бир файызынъыз, Аллахъ къатында артмаз. Аллахъ ризасыны истеерек берген зекятынъызгъа кельгенде, иште зекятны берген о кимселер, эбет олар (савапларыны ве малларыны) къат-къат арттыргъанлардыр. *(Аетнинъ ильк джумлесиндеки «рибаа» эсасен шу шекиллерде тефсир этильген: Берильген файызынъ озю, къаршылыгъында маддий менфаат умют этильген эр анги бир бахшыш, файызгъа берильген мал я да пара. Сонъки мана эсаскъа алынгъанда, аетнинъ «инсанларнынъ маллары арасында дегерленсин, артсын дие бергенинъиз...», шеклиндеки терджимеси уйгъун олур. Аетте мусульманларны илериде кесен-кес оларакъ укюмге багъланаджакъ олгъан рибаа ясагъына азырлайдыжы бир ифаде къулланылгъан).*
40. Аллахъ, (о юдже барлыкътыр) ки, сизни яраткъан, сонъра рызыкъландыргъан; сонъра О, аятынъызны сонъуна ириштиреджек, даа сонъунда да, сизни (текрар) тирильтеджек. Яхшы, сизинъ (Аллахъкъа ортакъ къошкъан) ортакъларынъыз арасында булардан бирини япа биледжек бармы? Аллахъ оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакътыр ве юджедир.
41. Инсанлар, шахсен озьлери япкъанларынынъ себебинден, къарада ве денъизде тертип бозулды ки, Аллахъ япкъанларынынъ бир кысымыны оларгъа таттырсын; бельки де, (туткъан яман ёлларындан) къайтырлар. *(Аетте яман фишлерге, ибрет олсун дие, дюньяда олгъанда берильген къаршылыкълар ичюн «бир кысымы» денильмекте ве асыл джезанынъ ахиретте олгъанына ишарет этильмекте).*
42. (Ресулым!) Де ки: Ер юзюнде кезип долашынъ да, даа эвелькилернинъ акъибетлери насыл олды, корюнъ. Оларнынъ чокъу мушрикъ эди.
43. Аллахъ къатындан дёнюш олмагъан бир кунъ (къыямет куню) кельмеден эвель, юзюнъни о акъикый динге чевир! О куню (инсанлар) болюк-болюк айырыладжакълар.

44. Ким инкяр этсе, инкяры озь алейхине олур. Яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар да озьлери ичюн (дженнетеки ерлерини) азырлагъан олурлар.
45. Зира, Аллаһ, иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа озь лютфинден къаршылыкъ береджек. Шубесиз, О, къафирлерни севмез.
46. Сизге рахметинден таттырсын, эмринен гемилер юрсин, ниметинден (насибинъизни) къыдырасынъыз ве шукюр этесинъиз, дие (аят ве берекет) муждеджилери оларакъ, рузгярларны ёллавы да, Аллаһнынъ (барлыгъынынъ ве къудретининъ) делиллериндендир. *(Къинатны яраткъан да, идаре эткен де Аллаһтыр. Яратувны насыл бир сыра ве тертип (къанун) ичинде япкъан исе, идаресини де, айны шекильде къанунларынен иджра этмекте. Себен-нетидже багълылыгъы иляхий бир къанундыр. Ягъмурнынъ ягъувы да бир тертип себен-нетидже мунасебетлерине багълыдыр. Гъафиллер ялынъыз себен ве нетиджени корерлер, му'минлер исе, себеплернинъ яратыджысыны (мусеббибу'ль-эсбаабны) да, корер ве Онъа шукюр этерлер).*
47. Ант олсун ки, биз сенден эвель озь къавмларына нидже пейгъамбер ёлладыкъ да, оларгъа ачыкъ делиллер кетирдилер. (Оларны динълемейип) гунахкъа далгъанларнынъ исе, джезаларыны хакъкъы иле бергендирмиз. Му'минлерге ярдым этмек де бизге аит.
48. Аллаһ Одыр ки, рузгярларны ёллар, булар да булутны къувар. Деркен, Аллаһ оны кокте истегени киби яяр ве парча-парча этер; ниает, арасындан ягъмурнынъ чыкъкъаныны корерсинъ. Аллаһ тилеген къулларына ягъмурны насип эткенинен, олар севине къоярлар.
49. Албуки, олар даа эвель усътлерине ягъмур ягъдырылувындан уютлерини эйдже кескен эдилер.
50. Аллаһ рахметининъ эсерлерине бир бакъ: Ерни, олюмининъ артындан насыл тирильтмекте! Шубесиз, О, олюлерни де мытлакъа тирильтеджек. О, эр шейге къадирдир.
51. Ант олсун ки, бир рузгяр ёлласакъ да, оны (экинни) сараргъан корьселер, артындан муакъкъакъ нанкорьликке башларлар. *(Аеттеки «оны сараргъан корьселер» дие манасы берильген джумледе ер алгъан «оны» манасындаки замир шу шекиллерде тефсир этильген: а). Аллаһ рахметининъ яни ягъмурнынъ эсери олгъан экин ве ешилликтир, б). Булуттыр; сараргъанынен ягъмур ягъмаз).*
52. (Ресулым!) Эльбетте сен олюлерге дююралмазсынъ; аркъаларыны чевирип кетер экенлер, сагъырларгъа о даветни эшиттиралмазсынъ.
53. Корьлерни де, сапыкълыкъларындан (вазгечтирип) догъру ёлгъа къавуштыралмазсынъ. Анджакъ, теслимиет косьтеререк, аетлеримизге иман эткенлерге эшиттире билирсинъ. *(Бу эки аетте кечкен олю, сагъыр ве корь келимелери, къальплери ольген, хакъкъа куълакъ асмагъан ве къальп козю корь олуп, акъикъатны коралмагъан манасында тефсир этильмекте).*
54. Сизни кучьсиз яраткъан сонъ, кучьсизликнинъ артындан къувет берген ве сонъра къуветнинъ артындан кучьсизлик ве ихтиярлыкъ берген Аллаһтыр. О, тилегенини яратыр. О, хакъкъы иле билиджидир, усътюн къудрет саибидир. *(Инсан хамиле ве балалыкъ девринде зайыф ве чаресиздир. Сонъ осюп къуветленир, даа сонъра исе, ихтиярлашып, кене кучьсиз алгъа келир. Аетте инсан аятынынъ бу девирлерине ве эписи Аллаһ къудретининъ эсери олгъанына ишарет этилерек, инсаннынъ ялынъыз Аллаһкъа къуллыкъ этюви кереклиги хатырлатыла).*

55. Къыямет къопкъан куню гунахярлар (дюньяда) анджакъ пек къыскъа бир муддет къалгъанларына емин этерлер. Иште, олар, (дюньяда да хакътан) бойле дѣндюрильмекте эдилер.
(Аетте, бир ёрумгъа коре, гунахярларнынъ бу еминининъ акъыкъатнен уйгъун олмагъанына; дигер бир ёрумгъа коре исе, озълерине къуллыкъ эте бильмек ичюн, етерли вакъыт берильмегени шеклинде янълыш бир иддада булунаджакъларына ишарет олунмакъта).
56. Озълерине илим ве иман берильгенлер бойле дерлер: Ант олсун ки, сиз Аллаһнынъ язысында (укум этильгени киби) янъыдан тирилюв кунюне къадар къалдынъыз. Иште, бугунъ янъыдан тирилюв кунюдир; факъат сиз оны танымай эдинъиз.
57. Артыкъ о куню зулум эткенлернинъ (беян этеджек) узюрлери файда бермейджеги киби, олардан Аллаһны хошнут этмеге аркетлери де истенильмез.
(Къыямет куню артыкъ иш-иштен кечкен оладжакъ, илери сюрюледжек узюрлер бир файда бермейджеги киби, япылгъанлардан пешманлыкъ дуув, тѣвбе этюв ве башкъа ёлларнен Аллаһны хошнут этмеге давранувлар да, бу залымлардан истенильмейджек).
58. Ант олсун ки, биз бу Къур'анда инсанлар ичюн эр чешит мисальге ер бергендирмиз. Эгер оларгъа бир муджизе кетирсенъ, инкярджылар кесен-кес бойле дейджеклер: Сиз анджакъ батыл шейлерни ортагъа чыкъармакътасынъыз.
59. Иште, бильмегенлернинъ (хакъны танымагъанларнынъ) къальплерини Аллаһ бойледже муурьлер.
60. (Ресулым!) Сен шимди сабыр эт. Биль ки, Аллаһнынъ вадеси керчектир. (Бунъа) яхшыджа инанмагъанлар сакъын сени тенбелликке етеклемесин!
(Сонъки джумле «Яхшыджа иман этмегенлер сени аджиз корювлерине сакъын фырсаат берме!» шеклинде де анълашылгъан).

31. ЛУКЪМАН

Меккеде назиль олгъан 27, 28 ве 29-нджи аетлерининъ Мединеде назиль олгъаны да ривает этиле. 34 аеттир. Аз. Лукъманнынъ къыссасыны анълаткъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. Иште, бу аетлер икмет толу Китапнынъ аетлеридир.
3. Гузель даврангъанлар ичюн бир хидает ребери ве рахмет олмакъ узьре (эндирильгендир).
4. О кимселер намазны къыларлар, зекятны берирлер; олар ахиретке де кесен-кес иман этерлер.
5. Иште олар, Рабблери тарафындан косътерильген догъру ёл узериндедилер ве олар къуртулышкъа иришкенлердир.
6. Инсанлардан ойлеси бар ки, эр анги бир ильмий делильге эасланмадан, Аллаһ ёлундан саптырмакъ ве сонъунда да, онынънен алай этмек ичюн бош лафны сатын алыр. Иште, оларгъа шиддетли бир азап бар.

(Бу ает Надир б. Хаариснинъ давранышы узерине назиль олгъаны накъл этиле. Риваетке коре, бу шахыс Аджем масалларыны беян эткен китаплар сатын алып кетирир ве меккелилерге бойле дер эди: «Мухаммед сизге Аад ве Семууд къавмларынынъ масалларыны анълатмакъта; мен де сизге Рум ве Аджем масаллары сёйлейджем». Бойледже, буларны окъур, мушириклерни эглендирир ве инсанларны Къур'ан динълемектен узакълаштырмагъа арекет этер эди).

7. Онъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта, санки буларны эшитмеген, санки къулакълары агъыр киби, буюклик таслаяракъ, юзь чевирир. Сен де онъа элем бериджи бир азапнынъ муждесини бер!
- 8-9. Шубесиз, иман этип де, гузель давранышларда булунгъанлар ичюн, ичинде девамлы къаладжакълары ве ниметлери бол дженнетлер бардыр. Бу, Аллаһнынъ берген акъикый сёзюдир. О, мутлакъ кучъ ве икмет саибидир.
10. О, коклерни коре бильгенинъиз бир дирек олмадан яратты, сизни сарсмасын дие, ерге де буюк дагълар къойды. Ве о ерде эр чешит джанлыны даркъатты. Биз кок юзюнден сув эндирип, о ерде эр файдалы экинден чифт-чифт чыкъардыкъ.
(Коклернинъ корюльген бир дирек олмадан яратылувындан, коклерни тутып, оларнынъ бир-бирине чарпышувунынъ огюни алгъан корюнемез маневий бир дирек олгъаны манасы чыкъарылмакъта ве бу дирек «чекюв къануны» олгъаны бильдирильмекте. Аетнинъ айны къысмына «О, коклерни, -корьгенинъиз узьре- дирексиз яратты» ве «О, корюп тургъанынъиз коклерни дирексиз яратты» маналары да берильген. Аетнинъ сонъки къысмында исе, экинлернинъ эркек-ыргъачы яратылгъаны акъикъатына ишарет этильмекте).
11. Иште, булар Аллаһнынъ яратыкъларыдыр. Шимди (эй, къафирлер!) Ондан башкъасынынъ не яраткъаныны манъа косътеринъ! Ёкъ (косътералмазлар)! Залымлар ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
12. Ант олсун, биз Лукъмангъа: Аллаһкъа шукюр эт! диерек икмет бердик. Шукюр эткен анджакъ озю ичюн шукюр этер. Нанкорьлик эткен де, бильсин ки, Аллаһ ич бир шейге мухтадж дегиль, эр тюрлю макътавгъа ляйыкътыр.
*(Сою акъкъындаки риваетлер, Лукъманнынъ Эюп Пейгъамбернен акъраба олгъаны акъкъындадыр. Ислям алимлеринынъ эксириети, онынъ пейгъамбер дегиль, икмет саиби бир зат олгъаны къанаатиндедирлер. «Икмет»нинъ бир манасы да, назарий илимлерни эльде эткенден сонъ, къазанылгъан рухий пишкинлик, сёз ве арекетлердеки там нокътагъа урув мелекеседир. Земахшерийнинъ «Кешшааф» адлы тевфир китабында онынъ икметлеринден бир орънек оларакъ шу вакъиа накъл этильген:
Бир кунь Давут Пейгъамбер Лукъмандан бир къоюн союп, энъ яхшы еринден эки парча эт кетирмесини истей; Лукъман да, онъа сойгъан айванынынъ тилини ве юрегини кетире. Бир къач кунь кечкен сонъ, Давут алейхисселям бу кересинде айваннынъ энъ яман еринден эки парча эт кетирмесини истей; о кене тилини ве юрегини кетире. Аз. Давут бунинъ себебини сорагъанда, Лукъман бойле дей: «Бу экиси яхшы олса, булардан даа яхшысы; фена олса, кене булардан даа фенасы олмаз»).*
13. Лукъман огълуна огют беререк: Явруджыгъым! Аллаһкъа ортакъ къошма! Догърусы, ширк буюк бир зулумдыр, деген эди.
14. Биз инсангъа, ана-бабасына эйи давранувыны тевсие эткендирмиз. Чюнки, анасы оны нидже сыкъынтыларгъа къатланаракъ ташыгъан. Сюттен айырылувы да, эки йыл ичинде

олур. (Иште, бунынъ ичюн) башта манъа, сонъра да ана-бабанъа шукюр эт, дие тевсиеде булунгъандырмыз. Дёнюш анджакъ манъадыр.

15. Эгер олар сени акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни (корь-коране) манъа ортакъ къошувынъ ичюн зорласалар, оларгъа итаат этме. Оларнен дюнъяда яхшы кечин, манъа ёнельгенлернинъ ёлуна уй. Сонъунда дёнюшинъиз анджакъ манъадыр. О заман сизге япкъанларынынъызны хабер беририм.
16. (Луъкман огютлерине бойле девам эткен эди:) Явруджыгъым! Япкъан ишинъ (яхшылыкъ я да яманлыкъ), бир хардал данеси агъырлыгъында биле олса ве бу, бир къаянынъ ичинде я да коклерде, яхут ернинъ теренликлеринде булунса, кене де Аллах оны (сенинъ къаршына) кетирир. Догърусы, Аллах энъ уфакъ ишлерни корип бильмекте ве эр шейден хабердардыр.
17. Явруджыгъым! Намаз къыл, яхшылыкъны эмир эт, яманлыкътан вазгечтирмеге чалыш, башынъа кельгенлерге сабыр эт. Догърусы, булар, азм этильмеге дегерли ишлердир.
18. Бийсинмеден, инсанлардан юзъ чевирме ве ер юзюнде гъурурланаракъ юрьме. Зира, Аллах озюни бегенген, макътанып тургъан кимселерни асла севмез.
19. Ер юзюнде саде (аддий) ол, сесинъни сакинлет. Унутма ки, сеслернинъ энъ чиркини эшеклернинъ сесидир.
20. Аллах, коклерде ве ердеки (нидже варлыкъ ве имкянлары) сизинъ эмринъизге бергенини, ниметлерини ашкъар ве гизли оларакъ сизге бол ихсан эткенини корьмединъизми? Кене де, инсанлар арасында -бильгиси, ребери ве айдынлатыджы бир китабы ёкъ экен- Аллах акъкъында тартышкъан кимселер бар.
21. Оларгъа «Аллаһнынъ эндиргенине уйынъ», денильгенде: Ёкъ, биз бабаларымызны узеринде булгъан ёлумызгъа уярмыз, дедилер. Я шейтан, оларны алевли атешнинъ азабына чагъырмакъта эди исе!
22. Яхшы давранышлар ичинде озюни бутюнлей Аллахкъа берген кимсе, акъикъатен энъ къавий туткъучкъа япышкъандыр. Затен, бутюн ишлернинъ сонъу Аллахкъа барыр. *(Аетте кечкен мухсин бир хадиске коре, «Аллаһкъа, оны корьген киби къуллыкъ эткенлердир». Къуллыкъ, ялынъыз кунълик, вакъытлы, белли табынув шекиллеринен дегиль, бутюн аятнынъ Аллах ризасына теслимиетинен керчеклешир. «Амеллер ниетлерге коре» дегер къазаныр. Аллах ризасы ичюн, бу ниетнен атылгъан эр адым, алынгъан эр нефес... ибадеттир, къуллыкътыр, ихсандыр).*
23. (Ресулым!) Инкъар эткеннинъ инкъары сени кедерлендирмесин. Оларнынъ дёнюши анджакъ бизгедир. Иште, о заман япкъанларыны озьлерине хабер берирмиз. Аллах къальплерде олгъаныны, шубесиз чокъ яхшы билир.
24. Оларны бираз файдаландырыр, сонъ озьлерини агъыр бир азапкъа сюйреклермиз.
25. Ант олсун ки, оларгъа «Коклерни ве ерни ким яратты?», дие сорасанъ, мытлакъа «Аллаһ...» дерлер. Де ки: (Ойле исе) макътав да ялынъыз Аллахкъа айттир. Амма, оларнынъ чокъу бильмезлер.
26. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллахнынъдыр. Билинмели ки, асыл гъаний ве макътавгъа ляйыкъ – Аллахтыр.
27. Эгер ер юзюндеки тереклер къалем, динъиз де, аркъасындан еди денъиз къошуларакъ (мерекеп олса), кене Аллахнынъ сёзлери (язмакънен) тюкенмез. Шубе ёкъ ки, Аллах мутлакъ гъалип ве икмет саибидир.

28. (Инсанлар!) Сизинъ яратылувынъыз ве тирильтиювинъыз, анджакъ тек бир кишининъ яратылувы ве тирильтиюви кибидир. Унытылмасын ки, Аллаһ эр шейни билиджи ве корюджидир.
29. Бильмезмисинъ ки, Аллаһ геджени кунъдюзге ве кунъдюзни геджеге къатмакъта. Кунешни ве айны эмири алтына алгъандыр. Буларнынъ эр бири белли бир вадеге къадар арекетине девам этер. Ве Аллаһ япкъанларынъыздан тамамен хабердардыр.
30. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир; Ондан башкъа табынъанлары исе, ич шубесиз, батылдыр. Акъикъатен, Аллаһ чокъ юдже, чокъ улудыр.
31. Сизге барлыгъынынъ делиллерини косътерюви ичюн, Аллаһнынъ лютфи иле гемилернинъ денъизде ялдагъаныны коръмединъми? Шубесиз, бунда чокъ сабыр эткен, чокъ шукюр эткен эр кес ичюн, ибретлер бардыр.
32. Дагълар киби далгъалар оларны саргъан вакъытта, динни тамамен Аллаһкъа аит къыларакъ, (ихлясенен) Онъа ялварырлар. Аллаһ оларны къарагъа чыкъараракъ, къуртаргъан вакъытта, араларындан бир къысмы орта ёлны тутар. Затен, бизим аетлеримизни, анджакъ нанкоръ хаинлер билерек инкяр этер.
(Аеттеки «орта ёлны тутар» шеклинде мана берильген къысмы ичюн чешит тефсирлер мевджут. Даа догъру ёл, яни иман узъре къалув, сыкъынты анында Аллаһкъа берген сёзге садакъат косътерюв шеклинде изаатланмакъта. Бу ает Эбу Джехильнинъ огълу Икриме акъкъында назиль олгъаны ривает этильген. Икриме Меккенинъ фетхини такъип этерек, денъиз ёлунен къачмгъа аркет эткен, факъат ёлда шиддетли бир фыртынагъа огърагъан ве бу эсанада, япкъанларындан пешманлыкъ дуяракъ, къуртулгъан такъдиринде, Ресуллаһкъа барып, афу сорайджагъына аит сёз берген. Бойледже, къуртулгъанынен, Аз. Пейгъамебрнинъ узурьна баргъан, мусульман олгъаныны бильдирген ве бундан сонъ омюрининъ сонъуна къадар мусульманларнынъ сафында джихад эткен).
33. Эй, инсанлар! Раббинъызге къаршы келювден сакъынынъ. Не бабанынъ эвляды, не эвлятнынъ бабасы адына бир шей одеп оламайджакъ кунюнден чекининъ. Билинъ ки, Аллаһнынъ берген сёзю керчектир. Сакъын дюнья аяты сизни алдатмасын ве шейтан Аллаһнынъ афу этювине ишандыраракъ, сизни къандырмасын.
(Эр кеснинъ озъ къайгъысына тюшеджек къыямет кунюнинъ алы акъкъында чокъ эсаслы бильги берген бу аетнен къафир олгъан бабасына ахиретте файдасы токъуна биледжек умюдини беслеген базы му'минлерге бу имкянынъ олмагъаны да бильдирильмекте).
34. Къыямет вакъыты акъкъындаки бильги, анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр. Ягъмурны О ягъдырыр, рахимлерде олгъаныны О билир. Ич кимсе ярын не къазанаджагъыны билалмаз. Кене ич кимсе не ерде оледжегини билалмаз. Шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджи, эр шейден хабердардыр.
(Инсанлар бильмеген, ялынъыз Аллаһ бильген шейлерине «гъайб, мугъаййебаат» денилир. Аллаһнынъ бильдирюви иле къулларнынъ, мелеклернинъ... буларнынъ базыларыны билюви, оларны гъайб олудан чыкърмаз).

32. эс-СЕДЖДЕ

Адыны 15-нджи аетте кечкен келимеден алгъан бу суре Меккеде назиль олгъан. 18, 19 ве 20-нджи аетлерининъ Мединеде назиль олгъаны да ривает этильген. 30 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Лям. Миим.
2. Бу Китапнынъ, алемлернинъ Рабби тарафындан эндирильгенинде асла шубе ёкътыр.
3. «Оны Пейгъамбер озю уйдырды», демектелер, ойлеми? Ёкъ! О сенден эвель озьлерине ич бир тенбиеджи (Пейгъамбер) кельмеген бир къавмны тенбиелевинъ ичюн -догъру ёлны тапарлар дие- Раббинъден ёлланылгъан хакъ (Китап)тыр.
4. Коклерни, ерни ве буларнынъ арасындакилерни алты кунде (девирде) яраткъан, сонъ Аршкъа истива эткен Аллаһтыр. Ондан башкъа не бир дост, не де бир шефаатчынъыз бардыр. Артыкъ тюшюнип, огют алмазсынъызмы?
(«Алты кунь», «ари» ве «истива» акъкъында А'рааф суресининъ 54-нджи аетиндеки ве һууд суресининъ 7-нджи аетиндеки изаатларгъа бакъынъ).
5. Аллаһ коктен ерге къадар эр ишни тертиплеп идаре этер. Сонъра (бутюн бу ишлер) сизинъ сайып кельгенлеринизге коре, бинъ йыл туткъан бир кунде, Онынъ къатына юкселир.
(Базы тефсирджилерге коре, Аллаһ къатында бир кунь инсанларнынъ сайып кельгенлеринен не къадар бир муддетке мусавий олгъаны сабит бир хусус дегиль; бунъа коре, Меааридж суресинде (70/4) бу муддетнинъ элли бинъ йыл олгъаны билъдирильген. Базы тефсирджилерге коре исе, «бинъ йыл», «элли бинъ йыл» киби ифаделер девирнинъ узунлыгъыны анылатмакъ ичюндир).
6. Иште, корюльмегенни де, корюльгенни де билиджи, мутлакъ гъалип ве мерхамет саиби Одыр.
7. О (Аллаһ) ки, яраткъан эр шейни гузель япкъан ве ильк башта инсанны чамурдан яраткъан.
8. Сонъ, онынъ зурриетини, зайыф бир сувнынъ озюнден чокълаштыргъан.
9. Сонъ, оны тамамлап шекиллendirген, онъа озь рухундан уфлеген. Ве сиз ичюн къулакълар, козьлер, юреклер яраткъан. Не къадар аз шукюр этмектесиниз!
10. «Топракъ ичинде гъайып олгъан вакътымызда, акъикъатен (о заман) биз янъыдан яратыладжакъмызмы?», дерлер. Догърусы, олар Рабблерине къавушмакъны инкяр этмектелер.
11. Де ки: Сизге векиль этильген (бу меселеде вазифедар олгъан) олюм мелеги джанынъызны аладжакъ, сонъ Раббинизге дёндюриледжексиниз.
12. О гунахкярларнынъ, Рабблери узуринда башларыны огте эгеджеклери, «Раббимиз! Коръдик, эшиттик, шимди бизни (дюньягъа) кери ёлла да, яхшы ишлер япайыкъ, артыкъ кесен-кес оларакъ инандыкъ", дейджек заманларыны бир корьсенъ!
13. Биз истесек, эльбетте эр кеске хидаетини берир эдик. Факъат «Джеэннемни эм джинлерден, эм инсанлардан бир къысмынен толдураджам», дие менден кесен-кес сёз чыкъкъандыр.
(Аллаһ Таала инсанларны ве джинлерни джебирнен дженнетке я да джеэннемге етеклесе эди, къулнынъ урриети ве ирадесининъ, буларгъа багълы имтианынынъ манасы олмаз эди. Мукеллефлер, озь ираделеринен хидает ве дженнет, яхут далялет ве джеэннем ёлуну сечеджеклер).
14. (О куню оларгъа бойле дейджекмиз:) Бу кунге къавушмакъны унутувинъзынынъ джезасыны шимди татынъ бакъайыкъ! Догърусы, биз де сизни унуттыкъ; япкъанларынъыздан отърю, эбедий азапны татынъ!
15. Бизим аетлеримизге анджакъ о кимселер инанырлар ки, буларнен озьлерине огют берильгенде, буюклик тасламадан, седжедеге къапанырлар ве Рабблерини хамд иле тесбих

этерлер.

(Бу ает седжде аетидир. Бу мевзуда Эбу Хурейре (р.а.) ривает эткен бир хадис-и шерифнинъ манасы бойле: Инсан огълу седжде (аетини) окъуп, седжде эткен вакътында, шейтан агълаяракъ чекилир ве «Эй-вахлар олсун! Адем огълу седжде иле эмир олунды, седжде этти ве дженнетни къазанды; мен исе, седжде эмир этильгенинен тирельдим ве сонъум атеш олды», дер).

16. Къоркунен ве уютнен Рабблерине ялвармакъ узъре (ибадет эткенлери ичюн), вуджутлары тешеклерден узакъ къалыр ве озълерине берген рызкъымыздан Аллах ёлунда арджларлар.
17. Япкъанларына къаршылыкъ оларакъ, олар ичюн не бахтлылыкълар сакълангъаныны ич кимсе билалмаз.
(Аллаһнынъ севгили къулларына азырлагъан дженнет ниметлерининъ дюнья ольчулеринен тариф этилалмазлыгъы, бу аетте чокъ эсаслы бир шекильде бильдирильген. Бу ниметлерни дюнья аятынынъ ниметлери киби ифаде эткен сёзлер, эсасен бизим анълайышымызгъа хитап эте бильмек ичюндир. Бунынъ киби, Аз. Пейгъамбер (с.а.), Дженаб-ы Аллах тарафындан, севгили къуллары ичюн ич бир козь коръмеген, ич бир къулакъ эшитмеген ве ич бир инсаннынъ акълына кельмеген ниметлер азырлангъаныны ифаде эткен).
18. Ойле я, му'мин олгъан, ёлдан чыкъкъан кимсе кибими? Булар – эльбетте бир оламазлар.
19. Иман этип де, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар ичюн япкъанларына къаршылыкъ оларакъ, барып къаладжакъ дженнет къонакълары бар.
20. Ёлдан чыкъкъанлар исе, оларнынъ бараджакъ ерлери атештир. О ерден эр чыкъмакъ истегенлеринде, кери къайтарылырлар ве оларгъа: Яландыр деп тургъанынъыз джеэннем азабыны татынъ! денилир.
21. Энъ буюк азаптан эвель, оларгъа мытлакъа энъ якъын азаптан таттыраджакъмыз; бельки (имангъа) дёнерлер.
(Энъ буюк азап «ахирет азабы» шеклинде, якъын азап исе, дюньядаки къытлыкъ, эсарет ве онъа бенъзеген сыкъынтылар шеклинде тевфисир этильмекте).
22. Озюне Раббининъ аетлери хатырлатылгъандан сонъ, олардан юзь чевиргенден даа ким залым ола билир! Муакъкъакъ ки, биз гунахярларгъа ляйыкъ джазаларыны берирмиз.
23. Ант олсун, биз Мусагъа Китап бердик - («Ресулым!) Сен онъа къавушаджагъынъдан шубе этме- ве оны Исраил огъулларына хидает ребери яптыкъ).
(Бу манагъа коре, Аз. Пейгъамбернинъ Мирадъ геджесинде Аз. Мусанен корюшеджегине ишарет бар. Айрыджа, «Сакъын Мусанынъ Китапкъа къавушуву, Китапны алувы акъкъында шубеге тюшме» ве «сакъын сен онъа, яни Китапкъа къавушаджагъынъдан шубеге тюшме!» маналары да берилерек; озюнден эвель, ич шубесиз Аз. Мусагъа да Китап берильгени я да Аз. Мусагъа берильгени киби, онъа да Китап бериледжегинде шубе этмемеси мевзусындан Ресуллаһкъа хитап этильгени ёрумлангъан).
24. Сабыр эткен ве аетлеримизге кесен-кес инангъан вакъытларында, оларнынъ арасындан эмирлеримизнен догъру ёлгъа къавуштыргъан реберлер тайин эткен эдик.
25. Муакъкъакъ ки, Раббинъ ихтилаф этмекте олгъан шейлери акъкъында къыямет куню оларнынъ араларында укюм этеджек.
26. Аля юртларында кезип долашкъанлары озълеринден эвельки нидже несиллерни эляк этювимиз оларны догъру ёлгъа етеклемедими? Буларда, эльбетте ибретлер бар. Аля къулакъ асмайлармы?

27. Къуп-къуру ерлерге сувны етиштиргенимизни, онынънен истер айванларынынъ, истер озьлерининъ ашап кельген экинлерини чыкъармакъта олгъанымызны да корьмедилерми? Аля даа коралмайджакълармы?
28. Эгер догъру сёйлей исенъиз, бу фетих (ве укюм) куню къана, не заман? дерлер.
29. Де ки: Фетих (ве укюм) кунюнде инкярджыларгъа (о куню эткен) иманлары файда бермейджек ве озьлерине мухлет де танылмайджакъ!
30. Артыкъ сен оларны быракъ ве бекле. Затен, олар да беклемектелер.
(Тефсирлерде аетте къафирлернинъ де Аз. Пейгъамбернинъ олювини я да ольдюрлювини беклегенлерине ишарет этильгени бильдирильмекте).

33. эль-АнЗААБ

Мединеде назиль олгъан; 73 аеттир. «Анзааб», «һизб»нинъ чокълугъыдыр. Топлулыкъ, группа, болюк, партия киби маналардадыр. Эр кунь адет оларакъ девам этильген дуа деметине, Къур'ан джужининъ дёртте бирине, де һизип денилир. Бу суреде мусульманларгъа къаршы дженклешмек узьре бирлешкен арап къабилелеринден баас этильгени ичюн, бу исим берильген. (Риваетке коре, бир такъым илери кельген мушриклер Ухуд дженкинден сонъ, Мединеге кельгенлер, мунафыкъларнынъ буюги Абдуллах б. Убейнинъ эвине мусафир олгъанлар. Аз. Пейгъамбер буларгъа озюнен корюшмеге изин берген. Бу корюшюв эсансында Ресулуллахкъа: Сен бизим табынгъанларымызны тилинънен чайнамакътан вазгеч, «Олар менфаат кетире билир, шефаат эте билир», де, биз де сени Раббинънен берабер быракъайыкъ, дедилер. О ерде булунгъан мусульманларнынъ джанлары сыкъылды, оларны ольдюрмек истедилер. Бунынъ узерине, бу мевзуда Аллаһтан къоркъмаларыны ве къафирлернен мунафыкъларнынъ сёзлерине боюн эгмемелерини, Ресулуллаһнынъ шахсында му'минлерден истеген шу ает назиль олды:)

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынён).

1. Эй, Пейгъамбер! Аллаһтан къоркъ, къафирлерге ве мунафыкъаргъа боюн эгме. Эльбетте, Аллаһ эр шейни бильмекте ве ерли-ериндже япмакъта.
2. Раббинъден санъа вахий этильгенге уй. Шубесиз, Аллаһ бутюн япкъанларынынъыздан хабердардыр.
3. Аллаһкъа ишан. Векиль оларакъ Аллаһ етер.
4. Аллаһ адамнынъ ичинде эки юрек яратмагъаны киби, «зыхаар» япкъан къадынларынынъызны да, аналарынынъыз еринде тутмады ве эвлятлыкъларынъызны да, озь огъуларынъыз оларакъ танымады. Булар сизинъ агъызларынынъызгъа келе къойган сёзлерден ибареттир. Аллаһ исе, акъыкъатны сёйлей ве догъру ёлгъа О ириштирир.
(Араплар арасындаки бир адетке коре, бир адам къадынына «сен манъа анамнынъ сырты кибисинъ» дедими, о къадын озь анасы киби сайыла ве артыкъ о адам онъа янашалмаз эди. Иште, бунъа «зыхаар» денилир эди. Аетте бир инсанда эки юректинъ олмагъаны киби, эм аналыкъ, эм къадынлыкъ, эм баикъа сойдан эвлятлыкъ, эм акъыкый огъул олув васфынынъ бирлешалмайджагъы анълатылмакъта. Къур'ан араплардаки бу эки адетни (зыхаар ве эвлятлыкъны) танымагъан. Зыхаар япылувы алында, джеза олмакъ узьре «кеффаарет» укюми кетирилъген (бакъ. Муджааделе, 58/1-4). Аетте араплар арасында акъыллы

адамларнынъ эки юрек ташыгъаны ёлундаки инанчкъа ишарет олунгъаны да базы тефсирлерде бильдирильмекте).

5. Оларны (эвлят эткенлеринъизни) бабаларына нисбет этерек чагъырынъ. Аллаһ янында энъ догърусы будыр. Эгер бабаларынынъ ким олгъаныны бильмесенъиз, о такъдирде, оларны дин къардашларынынъиз ве корюп-козеткен кимселер оларакъ къабул этинъ. Янъыларакъ япкъанларынынъизда сизге вебал ёкъ; факъат къальплеринъизнинъ биле-биле ёнелгенінде гунах бар. Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхаметлидир.
6. Пейгъамбер му'минлерге озь джанларындан даа якъындыр. Къадынлары оларнынъ аналарыдыр. Акъараба олгъанлар, Аллаһнынъ Китабына коре, (мирасчылыкъ нокътаи назарындан) бир-бирилерине дигер му'минлерден ве мухаджирлерден даа якъындыр; анджакъ достларынынъизгъа уйгъун бир васиет япувынынъиз истиснадыр. Булар Китапта язылы булунмакътадыр.
(Эвеллери му'минлер бир аиле киби, бир-бирилерине мирасчы ола экенлер; бу аетнен мирасчылыкъта акърабалыкъкъа биринджилик берильген).
7. О вакъытта биз пейгъамберлерден сёз алгъан эдик; сенден, Нуһтан, Ибрахимден, Мусадан ве Меръем огълу Исадан да. (Эбет) биз олардан пек сагълам бир сёз алдыкъ.
8. Аллаһ бу сёзни догъруларны догърулыкълары иле месулиетли япмакъ ичюн алды. Къафирлер ичюн де, чокъ элем бериджи бир азап азырлады.
(Иджертнинъ бешинджи йылында Къурейш ве Гъатафаан къабилелери топлу олуп, Медине узерине юргенлер; мусульманларнен иттифакъы булунгъан Мединедеки Бени Къурейза къабилеси де хыянетлик этерек, оларнен бирлешкен. Бойледже, душман ордусынынъ сайысы 12.000 адамгъа баргъан. Аз. Пейгъамбер кенъешерек, арапларда адет олмагъан бир дженк тактикасы ишлеп чыкъа: Медине этрафына эндек къаздыра ве аскерлерини эндектен чыкъкъан топракъларнынъ артына ерлештире. Душман эндектен кечалмай, бир ай къадар сюрген сарым сырасында, ярдым алалмагъан мусульманлар буналгъан эдилер. Иште, бу вазиятте бир муджизе мейдангъа кельди: Бирден ортагъа чыкъкъан сувукъ бир фыртына душман чадырларыны сёке, атешлерни сёндюре, атларны урькюте, душманны тозгъа богъа. Мусульман аскерлерининъ этрафында саиплери корюльмеген сеслерден текбирлер эшитиле. Сонъунда душман перишан ола, чекилип кете. Даа сонъра Бени Къурейза къабилесинден де, бу хыянетликлерининъ эсабы соралды. Иште, ашагъыдаки аетлернинъ бу вакъиа акъкъында назиль олгъаны ривает этильмекте).
9. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъ; о вакъытта сизге ордулар бастыргъан эди де, биз оларгъа къаршы бир рузгяр ве сиз коръмеген ордулар ёллагъан эдик. Аллаһ не япкъанынынъизны чокъ эйи коръмекте эди.
10. Олар эм юкъарынынъиздан, эм ашагъы тарафынынъиздан (вадининъ усьтюнден ве алтындан) усьтюнъизге юрген вакъытларында; козьлер патлагъан, юреклер гъыртлакъкъа кельген ве сиз Аллаһ акъкъында тюрлю-тюрлю шейлер тюшюнген вакътыннынъизда;
11. Иште, о ерде иман саиплери имтиандан кечирильген ве шиддетли бир сарсынтыгъа огъратылгъан эдилер.
12. Ве о заман, мунафыкъларнен къальплеринде мараз (иман зайыфлыгъы) олгъанлар: Мегер Аллаһ ве Ресулы бизге садедже къуру ваделерде булунгъанлар! дей эдилер.
(Риваетке коре, олардан бири, «Мухаммед эм бизге Иран ве Византиянынъ фетхини ваде этмекте, эм де биз къоркъумыздан мейдангъа чыкъалмайып, эндек къазамыз», деген эди).

13. Олардан бир топу да деген эди ки: Эй, Йесриблилер (мединелилер)! Артыкъ сиз ичюн токътатамакънынъ сырасы дегиль, айды, къайтынъ! Араларындан бир къысмы исе: акъикъатен эвлеримиз эмниетте дегиль, диерек Пейгъамберден изин истей эди; албуки, эвлери телюкеде дегиль эди, садедже къачмакъ истей эдилер.
14. Мединенинъ эр тарафындан усътлерине бастырылса эди де, о заман дженкleshювлери истенильсе эди, шубесиз аман дженкке къатылып ве эвлеринде пек эгленмез эдилер.
(Ает «... Эгер фитне чыкъарувлары (динден дёнювлери) истенильсе эди, буны аман япар эдилер» шеклинде де маналандырылмакъта).
15. Ант олсун ки, даа эвель олар, аркъа чевирип къайчмайджакъларына даир, Аллахкъа сёз берген эдилер. Аллахкъа берильген сёз месулиетни керектир!
16. (Ресулым!) Де ки: Эгер олюмден я да ольдюрлювден къачсанъыз, къачмакънынъ сизге асла файдасы олмаз! (Эджелинъиз кельмеген исе) о такъдирде де, яшатыладжакъ муддетинъиз чокъ дегиль.
17. Де ки: Аллах сизге бир яманлыкъ истесе, Онъа къаршы сизни ким къорчалар; я да сизге рахмет истесе, (сизге ким зарар бере билир)? Олар, озьлерине Аллахтан башкъа не бир дост тапарлар, не де бир ярдымджы.
18. Аллах, аранъыздан (дженктен) токътаткъанларны ве къардашларына: «Бизге къошулынъ», дегенлерни акъикъатен бильмекте. Затен, буларнынъ пек азы дженкке келир.
19. (Кельселер де) сизге нисбетен пек хасистирлер. Бир де къоркъу келип чаттымы, узерине олюм байгъынлыгъы чёккен киби, козьлери дёнерек, санъа бакъкъанларыны корерсинъ. Къоркъу кеткенинен исе, малгъа хырс косътеререк, сизни кескин демир тиллеринен ынджытырлар. Олар иман этмиш дегиллер; бунынъ ичюн Аллах оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъаргъандыр. Бу, Аллахкъа коре къолайдыр.
(«Къоркъу кеткенинен исе...», дие башилангъан джумле ашагъыдаки шекиллерде де изаатлана билер:
«... чокъ хайырсевер адамлар таврынен сизни кескин тильлеринен ынджытырлар»,
«... мал хырсындан муляйим сёзлернен сизге сокъулырлар»).
20. Булар, душман бирликлерининъ дагъылып кетмегенлери ваимесиндедилер. Муттефикълер ордусы кене келеджек олса, истерлер ки, чельде кочебе араплар арасында олсунлар да, сизинъ хаберлеринъизни (узакътан) сорасынлар. Затен, аранъызда олсалар биле, пек дженкleshеджек дегиль эдилер.
21. Ант олсун ки, Ресулуллах, сиз ичюн, Аллахкъа ве ахирет кунюне къавушмакъны умют эткенлер ве Аллахны чокъ зикр эткенлер ичюн, гузель бир орьнектир.
(Аетте Аз.Пейгъамбернинъ Аллах хошнутлыгъыны къазандыраджакъ давранышларда булунмакъ истегенлер ичюн, мукеммель ве джанлы бир орьнек, энъ буюк фазилет нумюнеси олгъаны анълатылмакъта. Бойледже, Ресулуллахнынъ ислерине магълюп инсанларны мемнун этмек ве оларгъа амелий дегерден марум бир такъым назарий къаиделер огретмекнен вазифедар олмайып, онынъ гъаеси, инсанлыкъкъа амелий къаиделер огретмек ве бу къаиделерни озь яшайышынен косътермек ве тариф этмек олгъаны анълашыла. Бунынъ киби, онынъ аяты ве фаалиети талиль этильгенде, бу нокъта асла козьден къачырылмамадыр).
22. Му'минлер исе, душман бирликлерини корьгенлеринде: Иште, Аллах ве Ресулынынъ бизге ваде эткени! Аллах ве Ресулы догъру сёйлеген, дедилер. Бу (ордуларнынъ келиши), оларнынъ анджакъ иманларыны ве Аллахкъа багълылыкъларыны арттырды.

(Аллаһ бираз къыйынлыкъ ве сыкъынтыгъа къатлангъандан сонъ, зафернинъ му'минлерге аит оладжагъыны мужделеген; Аз.Пейгъамбер де, муттефикъ ордуларнынъ къыскъа бир муддеттен сонъ келеджегини, бираз сыкъынтыдан сонъра, нетидженинъ му'минлер файдасына аль оладжагъыны хабер берген эди. Иште, бу ерде бу ваделерге юректен инангъан му'минлернинъ теслимиетине ишарет олунмакъта).

23. Му'минлер арасында Аллаһкъа берген сёзлеринде тургъан нидже эркеклер бар. Иште, олардан кими сёзюни ерине кетирип, о ёлда джаныны берген; кими де (шеитликни) беклемекте. Олар ич бир шекильде (сёзлерини) деньиштирмегенлердир.
24. Чюнки, Аллаһ садакъат косьтергенлерни, садакъатлары себебинден, мукъяфатландыраджакъ, мунафыкъларгъа -истер исе- азап этеджек яхут да (тёвбе этселер) тёвбелерини къабул этеджек. Шубесиз, Аллаһ багъышлайдыджыдар, мерхаметлидир.
25. Аллаһ, о инкяр эткенлерни, ич бир файда эльде эталмадан, опыкелеринен кери чевирди. Аллаһ(нынъ ярдымы) дженкте му'минлерге етти. Аллаһ кучлюдир, мутлакъ гъалиптир.
26. Аллаһ эхл-и китаптан, оларгъа (мушрик ордуларына) ярдым эткенлерни къалелеринден эндирди ве къальплерине къоркъу тюшюрди; Бир къысмыны ольдюре, бир къысмыны да эсир ала эдинъиз.
(Мушрик къабилелер кеткенден сонъ, кельген вахийге бинаэн, Аз.Пейгъамбер мусульманларнен олгъан ахтларыны бозуп, хаинлик эткен Бени Къурейза адлы еудий къабилеси усьтюне юрди. Мусульманлар 25 кунъ къадар къурейзалыларнынъ къалесини сардылар. Сонъунда къале мусульманларнынъ элине кечти).
27. Аллаһ, оларнынъ ерлерине, юртларына, малларына ве аякъ басмадыгъынъыз топракъларгъа сизни мирасчы япты. Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.
28. Эй, Пейгъамбер! Къадынларынъа бойле сёйле: Эгер дюнья тирилигини ве зийнетини (ферахыны) истей исенъиз, келинъ, сизге айырылув акъларынъызны берейим де, сизни гузелликнен айырайым.
*(Ает назиль олгъан вакъытларда, артыкъ Аз.Пейгъамбер аман-аман бутюн Арабистангъа аким вазиетте эди. Ичтимайи аятта буюк деньишювлер мейдангъа кельген эди. Артыкъ факъырлыкъ ерине ферах орталыкъны къапламакъта эди. Бу шартлар алтында Аз.Пейгъамбернинъ къадынлары да, умумий ферахтан пай алувны арзулаяракъ, Ресулуллахтан базы зийнет эшьяларны ве даа яхишы бир кечинюв истеген эдилер. Иште, бу сырада кельген вахий, Аз.Пейгъамберге, кене эскиси киби, саделиктен айрылмаасыны эмир этти. Бойле бир эмир, дюнья аятына хырслы, эр кечкен кунъ кучюне кучъ, серветине сервет къошмакъ ичюн талашкъан малперест бир инсан тарафындан теблигъ этильмез эди. Эгер Ресулуллах къадынларына да, бу умумий ферахны теминлеген олса эди, энъ кучюк бир итиразнен къаршылашмаз эди. Лякин, Ресул-ы Экрем яшайышыны ве яшайышынынъ саделигини асла деньиштирмейджек эди. Джемиетнинъ яшайышында не къадар деньишиклик олса-олсун, дюньянынъ кечиджи зийнетлери Ресулуллахнынъ эвинде ер алмайджакъ, пейгъамберлик ханеси, дюнья зийнетинден узакъ, икътидар саиплерине орьнек оладжакъ эди.
Аз.Пейгъамбернинъ къадынлары тарафындан бильдирилъген истеклер узерине назиль олгъан бу аетке «Тахйишр» (сербест быракъув) аети денилир. Нетиджеде, къадынлары ферах ве зийнет ерине Аз.Пейгъамберни усьтюн корьгенлер).*
29. Эгер Аллаһны, Пейгъамберини ве ахирет юртуны тилей исенъиз, билинъ ки, Аллаһ, аранъыздан гузель даврангъанлар ичюн, буюк бир мукъяфат азырлагъандыр.

30. Эй, Пейгъамбер къадынлары! Сизден ким ачыкъ бир аясызлыкъ япар исе, онынъ азабы эки къатына чыкъарылыр. Бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.
31. Сизден ким Аллаһкъа ве Ресулына итаат этер ве файдалы иш япар исе, онъа мукъяфатыны эки къат берирмиз. Ве онъа (дженнетте) бол рызыкъ азырлагъандырмыз.
32. Эй, Пейгъамбер къадынлары! Сиз къадынлардан эр анги бири киби дегильсинъиз. Эгер (Аллаһтан) къоркъа исенъиз, (ябанджы эркеклерге нисбетен) джелъп этиджи бир шекильде къонушманъ; сонъра къальбинде бозукълыкъ олгъан кимсе умютке къапылыр. Гузель сёз сейленъ.
(Аетте кечкен эмир, эр не къадар Ресулуллах (с.а.)нынъ къадынлары ичюн буюрылгъан ве оларнынъ айры вазиетлерине дикъкъат чекильген исе де, укюм бутюн мусульман къадынларгъа аиттир).
33. Эвлеринъизде отурынъ, эски джахилие адетинде олгъаны киби, ачылып-сачылманъ. Намаз къылынъ, зекят беринъ, Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Эй, эхл-и Бейт! Аллаһ сизден садедже гунахны кеткизмек ве сизни тер-темиз япмакъ истемекте.
(Аетте хитап этильген эхл-и Бейт, Ресулуллахнынъ эв халкъыдыр. Эхл-и Бейт хусусында энъ уйгъун нокътаи назар шу: Аллаһ Ресулынынъ эвлятлары, къадынлары, торунлары Асан ве Усеин ве киеви Аз.Али эхл-и Бейтни тешиль этерлер).
34. Эвлеринъизде окъулгъан Аллаһнынъ аетлерини ве икметини хатырланъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейнинъ сырыны билиджиدير ве эр шейден хабери олуджыдыр.
35. Мусульман эркеклер ве мусульман къадынлар, му'мин эркеклер ве му'мун къадынлар, ибадетке девам эткен эркеклер ве ибадетке девам эткен къадынлар, догъру эркеклер ве догъру къадынлар, сабыр эткен эркеклер ве сабыр эткен къадынлар, мутевази эркеклер ве мутевази къадынлар, садакъа берген эркеклер ве садакъа берген къадынлар, ораза туткъан эркеклер ве ораза туткъан къадынлар, ырызларыны къорчалагъан эркеклер ве (ырызларыны) къарчалагъан къадынлар, Аллаһны чокъ зикр эткен эркеклер ве зикр эткен къадынлар бар я; иште, Аллаһ булар ичюн бир магъфирет ве буюк бир мукъяфат азырлагъандыр.
36. Аллаһ ве Русулы бир ишке укюм берген вакъытта, инангъан бир эркек ве къадынгъа о ишни озъ истеклерине коре сечюв акъкъы ёкътыр. Эр ким Аллаһ ве Ресулына къаршы келир исе, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъкъа тюшкен олур.
37. (Ресулым!) О вакъытта Аллаһнимет берген, сен де онъа яхшылыкъ эткен кимсеге: Къадынынъны янынъда тут, Аллаһтан къоркъ! дей эдинъ. Аллаһ ашкъяр этеджек шейини, инсанлардан чекинерек, ичинъде гизлей эдинъ. Албуки, асыл къоркъманъа ляйыкъ Аллаһтыр. Зейд, о къадындан багъыны кескенинен, биз оны санъа никяхладыкъ ки, эвлятлыкълары къадынларынен багъларыны кескенлеринде (О къадынларнен эвленмек истеселер) му'минлерге бир кучълик олмасын. Аллаһнынъ эмири ерине кетирильмиштир.
(Бу аетте зикр этильген ве Къур'анда ады кечкен тек сахаби зат Зейд б. Хариседир. Балалыгъында эсир тюшкен, Аз.Хатидже оны хызметкъяр оларакъ сатын алгъан. Аз.Хатидже онъа эдие эткен бу баланы Пейгъамберимиз азат этип, эвлят эткен эди. Ресулуллах Зейдни чокъ север эди. Онъа аласынынъ къызы Зейнеб бинти Джахышны никяхлагъан эди. Факъат Зейнеб Зейнден кечиналмады. Зейнеб, асыллы бир аиледен олгъаны ичюн, бир азат олгъан хызметкъярнен эвленмек истемеген, анджакъ бу догъруда вахий кельгенинен, онынънен эвленген эди. Зейдге бир тюрлю ысыналмагъан, бу себептен, онъа нисбетен асалетинен гъурурланувдан артта къалмагъан эди. Зейд бир муддет даа бунъа сабыр этсе де, сонъунда Аллаһнынъ Ресулына барып, Зейнебден айырылмакъ

истегенини сөйледі. Бунынъ узерине, Ресулуллах хошнутсызлыкънынъ битмеси ичюн, айырылувларыны уйгъун коръсе де, буны Зейднинъ юзюне айтмады, онъа садедже (къадынынъны янынъда тут), деди.

Аз. Пейгъамбернинъ ичинде гизлеген шейи, Зейнебнинъ сонъундан озюне зевдже оладжагъыны билъгени алда, буны айтмагъаныдыр. Бу мевзуда уйдурылгъан бир такъым ифтираларнынъ эсасы ёкътыр. Пейгъамберимиз Зейнебнинъ гузеллигине къызгъаны ичюн эвленмеген. Зейнеб онынъ аласынынъ къызы эди ве Пейгъамбер оны эр вакъыт коре эди. Истесе, онынънен Зейдден эвель озю элене билир эди).

38. Аллаһ, онъа эял эткен шейинде Пейгъамберге ич бир вебал ёкътыр. Эвельде келип-кечкенлер арасында да, Аллаһнынъ суннети бойле эди. Аллаһнынъ эври мытлакъа ерине келеджек, язылгъан бир такъдирдир.
39. О пейгъамберлер ки, Аллаһнынъ ёллагъан эмирлерини теблигъ этерлер, Аллаһтан къоркъарлар ве Ондан башкъа кимседен къаркъмазлар. Эсап корюджи оларакъ Аллаһ (эр кеске) етер.
40. Муһаммед сизинъ эркеклеринъизден ич бирининъ бабасы дегиль. Факъат о Аллаһнынъ Ресулы ве пейгъамберлерининъ сонъкисидир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
41. Эй, инангъанлар! Аллаһны чокъча зикр этинъ.
42. Ве Оны саба-акъшам тесбих этинъ.
(Саба-акъшам – бутюн вакъытларны ичине алмакъта. Тесбих ве зикр, энъ эвеля «Субхааналлаһ, Эльхамдулиллаһ», «Ляа иляахе иллаллаһ», «Аллаһу акбер» ве "Ляа хавле веляа къуввете илляа биляахи'ль алиййи'ль азыым» ифаделеринен япылыр).
43. Сизни къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъармакъ ичюн, узеринъизге рахметини ёллагъан Одыр. Мелеклери де сизге истигъфар этер. Аллаһ му'минлерге нисбетен чокъ мерхаметлидир.
44. Озюне къавушкъан кунълери, Аллаһнынъ оларгъа ильтифаты «селям»дыр. Аллаһ оларгъа чокъ дегерли мукъяфат азырлагъандыр.
45. Эй, Пейгъамбер! Биз сени, акъикъатен бир шаат, бир мужделейиджи ве бир тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.
46. Аллаһнынъ изнинен, бир даветчи ве нур сачкъан бир къандиль оларакъ (ёлладыкъ).
47. Аллаһтан буюк бир лютфке иришеджеклерини му'минлерге мужделе.
48. Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа боюн эгме. Оларнынъ эзиетлерини итибаргъа алма. Аллаһкъа ышанып таян, векиль ве дестек оларакъ Аллаһ етер.
49. Эй, иман эткенлер! Му'мин къадынларны никяхлап да, аман токъунмадан, оларны айырыр исенъиз, оларны саяджагъынъыз бир иддет муддети къадар беклетюв акъкъынъыз ёкътыр. О алда, оларны (бир бахшышнен) мемнун этинъ ве оларны гузель бир шекильде сербест быракъынъ.
(Джинсий алякъадан эвель айырылгъан къадынгъа, эвельден тайин этильген бир мехир бар исе, онынъ ярысы берилир. Ёкъ исе, бахшыш этилир. Бу бахшышнынъ белли бир микъдары ёкътыр. Бу шекильде айырылгъан къадын, иддет беклемеден, элене билир).
50. Эй, Пейгъамбер! Мехирлерини берген къадынларынынъ, Аллаһнынъ санъа гъанимет оларакъ берген ве элинънинъ алтында булунгъан джариелерни, эмдженънинъ, аланънынъ, дайынънынъ ве тейзенънинъ сеннен берабер кочъ эткен къызларыны санъа эял эттик. Бир де, Пейгъамбер онынънен эвленмек истегени такъдирде, озюни Пейгъамберге теслим эткен

му'мин къадынны дигер му'минлерге дегиль, тек санъа аит олмакъ узьре (элял эттик). Шубесиз, биз къадынларны ве эллери алтында булунгъан джариелери акъкъында му'минлерге нени фарз къылгъанымызны билирмиз. (Бу хусуста не япувлары лязимлигини оларгъа анълаттыкъ) ки, санъа бир зорлукъ олмасын. Аллахъ быгъышлайдыдыр, мерхамет этиджидир.

(Нисаа суресининъ 3-нджи аетинде дёрттен зияде эвленювге изин берильмегени алда, бу аетте Ресуллахнынъ дёрттен зияде къадыннен эвленювине мусааде этильген.

Ресуллахкъа аит бу мусааденинъ укъукъий, ичтимаий, сиясий ве тербиенен багълы себеплери бар.

Аз.Пейгъамберден башкъа му'минлерге берильген бирден зияде эвлилик изни ве бунунъ сынъырлары акъкъында бакъ. Нисаа, 4/3- нинъ изааты).

51. Олардан тилегенинъни кериге быракъыр, тилегенинъни янынъа алырсынъ. Айыргъан къадынларындан арзу эткенинъни текрар янынъа алувынъда, санъа бир гунах ёкътыр. Бойле япувынъ, оларнынъ бахтлы олувларына, кедерленмемелерине ве эписининъ, сенинъ бергенлеринъе разы олувларына даа уйгъундыр. Аллахъ къальплеринъизде олгъанны билир. Аллахъ хакъкъы иле билиджидир, халимдир.
(28 ве 29-нджи аетлерде Ресуллах (с.а.)нынъ къадынларына онынънен бирликте къалмакъ я да айырылмакъ шекиллеринден бирини сечювлери теклиф этильген, олар Ресуллахнен бирликте къалувны усътюн коръгенлер. Бу аетте де айны сечюв акъкъы Ресуллахкъа берильген, о да къадынларындан айырылмамакъны уйгъун коръген).
52. Бундан сонъ, артыкъ башкъа къадынларнен эвленювинъ, элинънинъ алтында булунгъан джариелерден гъайры, гузельликлери ошунъа кетсе биле, буларнынъ ерине башкъа къадынлар алувынъ, санъа элял дегильдир. Аллахъ эр шейни козетер.
53. Эй, иман эткенлер! Сиз вакътыны козетмеден, бир емекке давет этильмегендже, Пейгъамбернинъ эвлерине кирменъ. Анджакъ, давет этильген вакътынъызда киринъ. Ашны ашагъанынъызнен, аман дагъылынъ, субетке далманъ. Чюнки, бу арекетинъиз Пейгъамберни кедерлендирмекте, факъат о (сизге буны сёйлемектен) утанмакъта. Амма, Аллахъ хакъны сёйлемектен чекинмез. Пейгъамбернинъ къадынларындан бир шей истеген вакътынъызда, перде артындан истенъ. Бу, эм сизинъ къальплеринъиз, эм де оларнынъ къальплери ичюн даа темиз бир давраныштыр. Сиз Аллахнынъ Ресулыны кедерлендирювинъиз ве озюнден сонъ онынъ къадынларыны никяхламанъыз, асла джаиз оламаз. Чюнки, бу Аллахъ къатында буюк (бир гунах)тыр.
(Бу ает Аз.Пейгъамбернинъ эвине аштан эвель кельген, аш азыр олгъангъа къадар беклеген, аштан сонъ да, турып кетмегенлер акъкъында назиль олгъан. Ает-и кериме мусульманларнынъ Ресуллахкъа ве хане-и саадетке нисбетен насыл давранаджакъларыны, бир-бирилерине нисбетен насыл муамеле этеджеклерини бильдирмекте. Бунъа коре, бир кимсенинъ, башкъасыны раатсыз этмемеси, эвинде узур ве истираатыны бозмамасы, давет этильгенинде, бельгиленильген вакъыттан эвель бармамасы, аштан сонъ, зияде отурмамасы керектир).
54. Бир шейни ашкяр этсенъиз де, гизлесенъиз де, шубе ёкъ ки, Аллахъ эр шейни гъает эйи бильмектедир.
(Пейгъамбер къадынларына хитабен перде артындан къонушмакъны эмир эткен ает энгенинен, оларнынъ якъын акърабалары: «Биз де перде артындан къонушаджакъмызмы?», дие сорадылар. Бунунъ узерине шу ает энди:)

55. Оларгъа (Пейгъамбернинъ къадынларына) бабалары ве огъулары, къардашлары, къардашларынынъ огъулары, къыз къардашларынынъ огъулары, къадынлары (му'мин къадынлар) ве эллери алтында булунгъан джариелеринден толайы, бир гунах ёкътыр. (Эй, Пейгъамбер къадынлары!) Аллаһтан къоркъынъ, шубесиз, Аллаһ эр шейге шааттыр.
56. Аллаһ ве мелеклери Пейгъамберге чокъ салават кетирирлер. Эй, му'минлер! Сиз де онъа салават кетиринъ ве там бир теслимиетнен селям беринъ.
(Аллаһнынъ салаваты, рахмет этмек ве къулунынъ шаныны юджельтмектир. Мелеклернинъ салаваты, Пейгъамбернинъ шаныны юджельтмек, му'минлерге багъышлап тилемек манасындадыр. Му'минлернинъ саяты исе, дуа манасына кельмекте. Аллаһ бутюн му'минлерге, пейгъамберлерине саят ве селям кетирювлерини эмир этмекте ве онъа сайгъы косьтерювлерини истемекте. «Аллаһумме салли аля Мухаммедин» демек – саят, «Эсселяму алейке эййуһе'н небиййу» демек – селямдир. Пейгъамберимизден ривает этильген бир чокъ саяват-ы шерифе бардыр. Буларны окъумакъ, мумкюн олгъаны къадар чокъ саят ве селям кетирмек, Пейгъамбернинъ севгисини джельп этер, шефаатына себеп олур).
57. Аллаһ ве Ресулыны ынджыткъанларгъа Аллаһ дюньяда ве ахиретте лянет эткен ве олар ичюн хорлайдыжы бир азап азырлагъандыр.
(Буларнынъ, эсасен, «Узейр Аллаһнынъ огълудыр, Аллаһнынъ эли багълыдыр, Аллаһ факъыр, биз зенгинмиз», деген еудийлер; «Месих – Аллаһнынъ огълудыр, о учьнинъ учюнджисидир», деген христианлар; «Мелеклер – Аллаһнынъ къызларыдыр, путлар онынъ ортакъларыдыр», деген муширликлер олгъаны бильдирильген).
58. Му'мин эркеклерге ве му'мин къадынларгъа, япмагъан бир шейлеринден толайы, эзиет эткенлер, шубесиз бир ифтира ве ап-ачыкъ бир гунах аркъалагъанлардыр.
59. Эй, Пейгъамбер! Къадынларынъа, къызларынъа ве му'минлернинъ къадынларына (бир итиядж ичюн тышкъа чыкъкъан вакъытларында) тыш орьтюлерини устьлерине алувларыны сёйле. Оларнынъ танылувы ве ынджытылмаасы ичюн, энъ эльверишли олгъаны будыр. Аллаһ багъышлайдыжыдыр, мерхаметлидир.
60. Ант олсун, эки юзлюлер, къальплеринде мараз олгъанлар (фухуш тюшюнджеси ташыгъанлар), шеэрде яман хабер яйгъанлар (бу алларындан) вазгечмеселер, сени оларгъа мусаллат этермиз (оларнен дженклешменъни ве оларны шеэрден сюрюп чыкъарманъны санъа эмир этермиз). Сонъ о ерде, сенинъ янынъда анджакъ аз бир вакъыт къала билирлер.
61. Эписи де лянетленген оларакъ, не ерде эльге кечирильселер, якъаланыр ве мытлакъа ольдюрилерлер.
62. Аллаһнынъ эвельден кечкенлер акъкъындаки къануны будыр. Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишиклик тапалмазсынъ.
63. Инсанлар сенден къыяметнинъ вакътыны сорамакъталар. Де ки: Онынъ бильгиси Аллаһ къатындадыр. Не билирсинъ, бельки де вакъты якъындыр.
64. Шу муакъкъакъ ки, Аллаһ къафирлерни рахметинден къувгъан ве оларгъа чылгъын бир атеш азырлагъандыр.
65. (Олар) о ерде эбедий къаладжакълар, (оларны къорчалайджакъ) не бир дост, не де бир ярдымдыжы тападжакълар.
66. Юзьлери атеште эврилип-чевирильген куню: Эй-вах бизге! Кешке Аллаһкъа итаат этсе эдик, Пейгъамберге итаат этсе эдик! дерлер.

67. Эй, Раббимиз! Биз реберлеримизге ве буюклеримизге уйдыкъ да, олар бизни ёлдан саптырдылар, дерлер.
68. Раббимиз! Оларгъа эки къат азап бер ве оларны буюк бир лянетнен рахметинъден къув.
69. Эй, иман эткенлер! Сиз де Мусагъа эзиет эткенлер киби олманъ. Ниает, Аллаһ оны дедиклери шейден темизге чыкъарды. О, Аллаһ янынъда шеревли эди.
(Аз.Мусанынъ, къавмынен бирликте союнып, йикъанмагъаныны корьгенлер, бедений бир хасталыгъы олгъаныны сёйлеерек, оны ынджыттылар. Бир куню Аз.Муса янгъыз башына йикъаныр экен, урбаларыны бир ташнынъ усътюне къойгъан эди. Кийинмек ичюн кельгенде, таш урбанен арекет этип къавмынынъ янына кельди. Бойледже, онда бир хасталыкъ олмагъаныны корьдилер. Бу идаларынынъ эсассызлыгъы, озь шаатлыкъларынен, ортагъа чыкъарылды. Аз.Пейгъамбер де бир гъанимет такъсиматы эснасында мунасебетсиз бир итирагъа огърады. Ает бу киби эзиетлерге ишарет этерек, му'минлерни тенбиелемекте).
70. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве догъру сёз сейленъ.
71. (Бойле давраныр экенсиз) Аллаһ ишлеринъизни тюзельтир ве гунахларынынъызны багъышлар. Ким Аллаһ ве Ресулына итаат этер исе, буюк бир къуртулышкъа иришкен олур.
72. Биз эманетни, коклерге, ерге ве дагъларгъа теклиф эттик де, олар буны аркъаламакътан чекиндилер, (месулиетлигинден) къоркътылар. Оны инсан аркъалады. Догърусы, о чокъ залым, чокъ джайльдир.
(Инсан аркъалагъан эманет – ишленювинде савап, терк этилювинде джеза къазанылгъан ибадет ве давранышларнен, акъыл ве тюшюндже къабилиетидир. Къуллыкъ ве акъыл эманетине риает этильмез исе, зулум ве бильгисизликке сапылмыш олур. Бу эманетни бермекнен, Аллаһ инсанны теклифлеринен месулиетли туткъан ве бойледже, оны имтиан эткен).
73. (Аллаһ бу эманетни инсангъа берюв суретинен), мунафыкъ эркеклерге ве мунафыкъ къадынларгъа, мушрик эркеклерге ве мушрик къадынларгъа азап этеджек, инангъан эркеклернинъ ве инангъан къадынларнынъ да тевбесини къабул буюраджакъ. Аллаһ багъышлайдыдыр, мерхамет этиджидир.
(Ширк – иман ве амель хусусында Аллаһкъа ортакъ къошмакъ демектир. Буны япкъангъа да, мушрик денилир).

34. СЕБЕ'

Меккеде назиль олгъан, 54 аеттир. Ялынъыз 6-нджи аети Мединеде энген. Суре адыны Йеменде бир больге я да къабиленинъ ады олгъан Себе' келимеси кечкен 15-нджи аеттен алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адыннен).

1. Хамд, коклерде ве ерде булунгъанларнынъ эписининъ саиби олгъан Аллаһкъа махсустыр. Ахиретте де хамд Онъа махсустыр. О, икмет саибидир, (эр шейден) хабири олуджыдыр.
2. Ернинъ ичине киргенни ве ондан чыкъкъанны, коктен энгенни, о ерге чыкъкъанны билер. О, мерхаметлидир, багъышлайдыдыр.

3. Инкярджылар: Къыямет бизге кельмейджек, дедилер. Де ки: Ёкъ! Гъайбны бильген Раббим акъкъы ичюн о, мытлакъа сизге келеджек. Коклерде ве ерде зерре къадар бир шей биле, Ондан гизли къалмаз. Бундан даа кучюк ве даа буюги де, шубесиз ап-ачыкъ китаптадыр (язылыдыр).
4. Аллаһ, инанып яхшы ишлер япкъанларны мукъяфатландырмакъ ичюн (эр шейни ачыкъ бир китапта беян эткен). Олар ичюн буюк бир магъфирет ве гузель бир рызыкъ бар.
5. Аетлеримизни укюмсиз быракъмакъ ичюн ярышыр киби огърашкъанлар ичюн де, энъ яманындан элем бериджи бир азап бар.
6. Озьлерине бильги берильгенлер, Раббинъден санъа эндирильгеннинъ (Жур'аннынъ) керчек олгъаныны билир; Онынъ, мытлакъа гъалип ве макътавгъа ляйыкъ олгъан (Аллаһнынъ) ёлуна ириштиргенини корерлер.
(Бильги берильгенлернинъ сахабе-и кирам ве оларнынъ изинден юрген му'минлер я да Абдуллах б. Селям ве аркъадашлары киби, эхл-и китаннынъ алимлери олгъаны изаат этильген).
7. Кяфир олгъанлар (озь араларында) бойле дедилер: Чюрюп, парча-парча олгъан вакътынъызда, янъыдан тириледжегинъизни сёйлеерек, хабер берген адамны косътерейикми?
8. «Аджеба о, ялан ерде Аллаһкъа ифтира эткенми? Ёкъса, онда делилик бармы?» (дедилер). Ёкъ! Ахиретке инанмагъанлар азаптадырлар ве терен бир сапыкълыкъ ичиндедилер.
9. Олар, кокте ве ерде оглерине ве артларына бакъмайлармы? Истесек, оларны ерге батырырмыз, я да усътлерине коктен парчалар тюшюримиз. Шубесиз, бунда (Раббинъе) ёнельген эр къул ичюн бир ибрет бардыр.
10. Ант олсун, Давудгъа тарафымыздан бир усътюнлик бердик. «Эй дагълар ве къушлар! Онынънен берабер тесбих этинъ», дедик. Онъа демирни йымшаттыкъ.
(Аз.Давудгъа берильген усътюнлик, пейгъамберлик, китап, салтанат, гузель сес ве буларгъа бенъзеген бир чокъ къабилиетлер берильген).
11. Кениш зырхлар яса, токъумасыны ольчули яп. (Эй, Давуд ханеданы!) Яхшы ишлер япынъ. Шубесиз, мен япкъанларынынъызны коръмектем, дие (вахий эттик).
12. Саба кетюви бир айлыкъ месафе, акъшам къайтувы кене бир айлыкъ месафе олгъан рузгярны да Сулеймангъа (онынъ эмирине) бердик ве онынъ ичюн ириген бакъырны чокърагъындан сель киби акъыздыкъ. Раббинънинъ изнинен, джинлерден бир къысмы онынъ огюнде чалыша эди. Олардан ким эрмизден сапса, онъа алевли азапны таттыра эдик.
13. Олар Сулеймангъа къалелерден, эйкеллерден хавузлар къадар (кениш) легенлерден, къавий къазанлардан не истесе япа эдилер. Эй, Давуд аилеси! Шукюр этинъ. Къулларымдан шукюр эткени аздыр!
14. Сулейманнынъ олюмине укюм эткен вакътымызда, онынъ ольгенини, анджакъ таягъыны ашагъан бир агъач къурты косътерди. (Сонъунда ерге) йыкъылгъанынен, анълашылды ки, джинлер гъайбны бильсе эдилер, о алчалтыджы азап ичинде къалмаз эдилер.)
(Сулейман (а.с.) вефат эткенинен, джеседининъ баягъы вакъыт таягъына таянаракъ, аякъ усътюнде къалгъаны анълашылмакъта. Джинлер ичюн «алчалтыджы азап» табири – агъыр ишлерде чалышкъанлары ичюн къулланылгъан. Аз. Сулейманнынъ олюмини анъламагъанлары ичюн, аятында олгъаны киби, ёруджы ишлерге олюминден сонъ да, бир муддет девам эткенлер. Бу ерде джинлернинъ гъайбны бильмегенлери анълашылмакъта).

15. Ант олсун, Себе' къавмы ичюн отургъан ерлеринде буюк бир ибрет бар. Бири сагъда, дигери солда, эки багъчалары бар эди. (Оларгъа: (Раббинъизнинъ рызкъындан ашанъ ве Онъа шукюр этинъ. Иште, гузель бир мемлекет ве чокъ багъышлайыджы бир Рабб! *(Себе'- Йеменде буюк бир шеэрнинъ ве о ерде яшагъан къавмнынъ адыдыр. Бу шеэр Немль суресинде (27/23-44) акъкъында сёз юрсетильген мелике Белькъыс укъмдар олгъан улькенинъ пайтахты эди. Къуруджысы Себе' олгъаны ичюн, ульке ве халкъы онынъ адынен ангългъан).*
16. Амма, олар юзъ чевирдилер. Бу себептен, усътлерине Арим селини ёлладыкъ. Оларнынъ эки багъчасыны, эки емишли, аджджы мейвалы ве ичинде бираз да седир тереги олгъан эки (харап) багъчагъа чевирдик. *(Арим сели – Себе' къавмыны джезаландырмакъ узъре мейдангъа кетирильген, шиддетли ягъмурнынъ себеп олгъаны ве буюк кочювлерге ёл ачкъан бир сель фелякетидир).*
17. Нанкорълик япкъанлары ичюн, оларны бойле джезаландырдыкъ. Биз нанкоръден башкъасыны джезаландырырмызмы?
18. Оларнынъ юртунен ичлерини берекетлендирген мемлекетлеримиз арасында, сыра-сыра корюнген нидже къасабалар яраттыкъ ве булар арасында юрьмекни къонакъларгъа айырдыкъ. О ерлерде геджелери, кунъдюзлери къоркъмайып кезинъ, долашынъ, дедик. *(Йемен – Сурие ёлу узеринде бир-бирине якъын, къолайлыкънен тапылгъан ве къонакъламакъ итияджларына джевап бериджи къасабаларгъа ишарет этильген).*
19. Бунынъ усътюне: Эй, Раббимиз! араларында ёлджулыкъ япкъан шеэрлеримизнинъ арасыны узакълаштыр, дедилер ве озълерине языкъ этилер. Биз де оларны, ибрет къыссалары алына кетирдик ве оларны бус-бутюн парчаладыкъ. Шубесиз, бунда чокъ сабыр эткен ве чокъ шукюр эткен эр кес ичюн ибрет бар.
20. Ант олсун, Иблис, олар акъкъындаки тахминини догъургъа чыкъарды. Инангъан бир топлулыкътан гъайры, эписи онъа уйдылар.
21. Албуки, шейтаннынъ олар узеринде ич бир нуфузы (тесири) ёкъ эди. Анджакъ, ахиретке инангъаны, шубе ичинде къалгъандан айырды этип билейик, дие (онъа бу фыршатны бердик). Раббинъ, акъыкъатен эр шейни къорчалайыджыдыр.
22. (Мушриклерге) де ки: Аллаһтан башкъа танъры сайгъан шейлеринъизни чагъырынъ! Олар не коклерде, не де ерде зерре агъырлыгъы къадар бир шейге дегиллер. Оларнынъ бу ерлерден ич бир ортакълыгъы ёкътыр, Аллаһнынъ олардан бир ярдымджысы да ёкъ эди.
23. Аллаһнынъ зурунда, онынъ изин берген кимселеринден башкъасынынъ шефааты файда берmez. Ниает, оларнынъ юреклеринден къоркъу кеткизильгенинен: Раббинъиз не буюрды? дерлер. Олар да: Хакъ олгъанны буюрды, дерлер. О, юджедир, буюктир. *(Аетте шефаат ичюн изин чыкъкъанынен, шефаат эткенлернен озълерине шефаат этиледжеклернинъ къаршылыкълы къонушувларына ишарет этильмекте).*
24. (Ресулым!) Де ки: Коклерден ве ерден сизге рызыкъ берген ким? Де ки : Аллах! О алда, биз я да сиз, экимизден бири, я догъру ёл узеринде, я да ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедир.
25. Де ки: Бизим ишлеген къаабатымыздан сиз месулиетли дегильсинъиз; биз де сизинъ япкъанынъыздан соруладжакъ дегильмиз.
26. Де ки: Раббимиз эпимизни бир ерге топлайджакъ, сонъ арамызда хакъ иле укюм этеджек. О, энъ адиль укюм бериджи (эр шейни) хакъкъы иле билиджидир.

27. Де ки: Онъа (Аллаһкъа) къошкъан ортакъларынынъзыны манъа косътеринъ. Ёкъ! Факъат екъане гъалип ве эр шейни икметнен идаре этиджи анджакъ Аллаһтыр.
28. Биз сени бутюн инсанларгъа анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ; факъат инсанларнынъ чокъу буны бильмезлер.
29. Эгер сёзюнъизде догъру исенъиз, бу ваде эткен (къыяметинъиз) не заман къопаджакъ? дерлер.
30. Де ки: Сизге ойле бир кунъ ваде этильгендир ки, ондан не бир саат артта къала билирсинъиз, не де илери кече билирсинъиз.
31. Кяфир олгъанлар дедилер ки: Биз ич бир вакъыт бу Къу'рангъа ве бундан эвель кельген кипапларгъа инанмайджакъмыз. Сен о залымларны, Рабблерининъ узуринда тутукълангъан, бир-бирилерине сёз аткъан вакъытларында бир корьсенъ? Зайыф сайылгъанлар буюклик таслагъанларгъа: Сиз олмаса эдинъиз, эльбетте биз инангъан инсанлар олур эдик, дерлер.
(Мекке кяфирлери эхл-и китапкъа Ресулуллахны сорагъанларында эхл-и китап: Онынъ васфыны китапларда тапарсынъыз, дегенлер, бунынъ узурине, кяфирлер опъкеленерек, инкярларыны бойле ифаде эткенлер).
32. Буюклик таслагъанлар, зайыф сайылгъанларгъа (къыямет кунюнде): Сизге хидает кельгенден сонъ, сизни ондан биз чевирдикми? Аксине, сиз къабаат ишлей эдинъиз, дерлер.
33. Зайыф сайылгъанлар да буюклик таслагъанлар да: Ёкъ! Гедже-кунъдюз (ишинъиз) тузакъ къурмакъ эди. Чюнки, сиз даима Аллаһны инкяр этювимизни, Онъа ортакълар къошувымызны бизге эмир эте эдинъиз, дерлер. Артыкъ азапны корьгенлеринде, ич-ичтен янарлар; биз де о инкяр эткенлернинъ боюнларына демир алкъалар кечириримиз. Олар анджакъ япаяткъан гунахлары себебинден, джезаландырылырлар.
34. Биз анги улькеге бир тенбиеджи ёллагъан олсакъ, мытлакъа о ернинъ варлыкълы ве къопайчоралары: Биз сизге ёлланылгъан шейни инкяр этмектемиз, дегендирлер.
35. Ве дедилер ки: Биз мал ве эвлят тарафындан даа зенгинмиз, биз азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.
36. Де ки: Раббим истегенине бол рызыкъ берир ве (истегенинден) къысар; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
37. Сизни узурумызгъа якълаштыраджакъ олгъаны, не эвлятларынынъыз, не де малларынынъыздыр. Иман этип, яхшы амель япкъанлар истисна; оларгъа япкъанларынынъ къат-къат зиядесинен мукъфат бар. Олар (дженнет) одаларында ишанч ичиндидирлер.
38. Аетлеримизни бошуна чыкъармагъа чалышкъанларгъа кельгенде, олар да азапнен юзь-юзьге быракъыладжакълар.
39. Де ки: Раббим къулларындан истегенине бол рызыкъ берир ве (истегенинден де) къысар. Сиз хайыргъа не арджласанъыз, Аллаһ онынъ ерине башкъасыны берир. О, рызыкъ бериджилерининъ энъ хайырлысыдыр.
40. О куню Аллаһ оларнынъ эписини топлайджакъ; сонъра мелеклерге: сизге табынгъанлар булар эдими? дейджек.
41. (Мелеклер де:) Сен юджесинъ, бизим достумыз олар дегиль, Сенсинъ. Бельки, олар джинлерге табына эдилер. Чокъу оларгъа инангъан эди, дейджеклер.

42. Бугунь бир-биринъизге не файда, не де зарар бермеге кучюнъиз етер. Биз залымларгъа, яланламакъта олгъан атешинъизнинъ азабыны татынъ! дейджекмиз.
43. Оларгъа ап-ачыкъ аетлеримиз окъулгъан вакъытта, деген эдилер ки: Бу, сизни бабаларынъызнынъ табынгъан (путларындан) чевирмек истеген бир адамдан башкъасы дегиль. Ве кене бу, (Къур'ан) да уйдурылгъан бир яландан башкъа бир шей дегиль, дедилер. Хакъ озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер де: Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдан башкъа бир шей дегиль, дедилер.
44. Албуки, биз оларгъа окъуйджакъ китаплар бермегенимиз киби, сенден эвель оларгъа бир тенбиджи (пейгъамбер) де, ёлламагъан эдик.
45. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерини) инкяр эткен эдилер. Булар эвелькилерге бергенлеримизнинъ ондан бирине иришмеген эдилер. (Бойле экен), пейгъамберимни яланладылар; амма меним берген къаршылыгъым насыл олгъан эди!
46. (Ресулым! Оларгъа) де ки: Сизге тек бир огют береджем: Аллаһ ичюн экишер-экишер ве бирер-бирер аякъкъа къалкъынъ, сонъ тюшюнинъ! Аркъадашынъызда (пейгъамберде) ич делилик ёкътыр! О, анджакъ шиддетли бир азап келип чатмадан эвель, сизни тенбиелеген бир пейгъамбердир.
(Къур'ан-ы Керим ичтимаий ве психологик тазыйыкълар алтында пейгъамберни инкяр эткенлерни чифтер, янгъыз башларына тюшюнерек ве озъара тартышаракъ, пейгъамбер акъкъында укюм бермеге давет этмекте. Зира, чокъларынынъ инкяры этрафнынъ маневий баскъысындан илери келе эди).
47. Де ки: Мен сизден бир акъ истеген исем, о сизинъ олсун. Акъкъым ялынъыз Аллаһкъа аиттир. О, эр шейге шааттыр.
48. Де ки: Шубесиз, Раббим акъикъатны ортагъа къояр, чюнки, о гъайбны чокъ яхшы билиджидир.
49. Де ки: Хакъ кельди; артыкъ батыл не бир шейни ортагъа чыкъара билир, не де кери кетире билир.
50. Де ки: Эгер (хакътан) сапар исем, озъ алейхиме сапкъан олурым. Эгер догъру ёлны тапсам, бу да, Раббимнинъ манъа вахий эткен (Къур'аны) саесиндедир. Шубесиз, О, эшитиджидир, якъындыр.
51. (Ресулым!) Теляшкъа тюшкен вакъытларында бир корьсенъ! Артыкъ къуртулыш ёкътыр, якъын бир ерден якъалангъанлар.
(Къяфирлернинъ теляшкъа тюшкен вакъытлары, олюм аны, къабирден къалкъув вакъты, я да Бедир дженки вакъты оларакъ анълашылгъан. Якъын бир ерден якъаланувлары да, топракътан мезаргъа, махшерден джеэннемге, Бедир сахрасындан дженк мейданы олгъан къуюгъа алып барылувларынен тефсир этильген).
- 52-53. (Иш-иштен кечкен сонъ:) «Онъа инандыкъ», деген эдилер, амма узакъ ерден (дюнья аяты келип кечкен сонъ) имангъа къавушмакъ олар ичюн насыл мумкюн олур? Албуки, даа эвель оны (хакъны) инкяр эткен эдилер. Узакъ бир ерден гъайб акъкъында атып-тута эдилер.
54. Артыкъ бундан эвель оларгъа бенъзегенлерге япылгъаны киби, озьлерине арзу эткен шейлери арасына перде чекильгендир. Шубесиз, олар озьлерини шубеге тюшюрген бир къоркъу ичинде эдилер.
(Инкяр эткенлернинъ о куню ахиретте арзу эткен шейлери – о куньки иманларынынъ

файдасыны корьмек, бойледже, атештен къуртулмакъ, дженнетке къавушмакъ я да текрар дюньягъа ёлланылып, яхшы давранышларда булунмакъ киби бош тилеклердир).

35. ФААТЫР

Меккеде назиль олгъан. 45 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынён).

1. Коклерни ве ерни яраткъан, мелеклерни экишер, учер, дёртер къанатлы эльчилер япкъан Аллаһкъа хамд олсун. О, яратувда истеген арттырманы япар. Шубесиз, Аллаһ эр шейге кучю етиджидир.
(Мелеклер – пейгъамберлерге ве салих къулларына вахий, ильхам ве керчек тюш ёлунен, иляхий эмирлерини бильдирген эльчилердир).
2. Аллаһнынъ инсанларгъа ачаджакъ эр анги бир рахметини тутып, апс этиджи олалмаз. Онынъ туткъаныны Ондан сонъра быракъаджакъ да ёкътыр. О, усьтюндир, икмет саибидир.
(Аллаһнынъ ачаджакъ рахмети: нимет, ишанч, сагълыкъ, илим, пейгъамберлик, рызыкъ, ягъмур ве буларгъа бенъзеген лютфлердир).
3. Эй, инсанлар! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъ; Аллаһтан башкъа сизге коктен ве ерден рызыкъ береджек бир яратыджы бармы? Ондан башкъа танъры ёкътыр. Насыл ола да (тевхидден куфюрге) чевирильмектесинъиз!
4. Эгер сени яланлай иселер, (кедерленме); сенден эвельки пейгъамберлер де яланлангъанлар. Бутюн ишлер ялынъыз Аллаһкъа дёндюриледжек.
5. Эй, инсанлар! Аллаһнынъ вадеси керчектир, сакъын дюнья аяты сизни алдатмасын ве алдатыджы (шейтан) да, Аллаһ акъкъында сизни къандырмасын!
6. Чюнки, шейтан сизинъ душманынъыздыр, сиз де оны душман сайынъ. О, озъ тарафдарларыны, анджакъ атеш эхлинден олмагъа чагъырыр.
7. Инкяр эткенлер ичюн, шубесиз четин бир азап бар, иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа да магъфирет ве буюк бир мукъфат бар.
8. Фена иши озюне гузель косътерилип де, оны яхшы корьген кимсе (яманлыкъны ич истемеген кимсеге бенъзер)ми? Аллаһ истегенини сапыкълыкъкъа ёнельтир, истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр. О алда, олар ичюн кедерленерек, озюнъни эляк этме. Аллаһ оларнынъ не япкъанларыны биле.
9. Рузгярларны ёллап да, булутны арекетке кечирген Аллаһтыр. Биз оны олю бир больгеге ёллармыз да, олюминден сонъ, топракъкъа онынънен аят берирмиз. Олюлернинъ янъыдан тирилюви де бойле оладжакъ.
10. Ким иззет ве шерейф истей эди исе, бильсин ки, иззет ве шерейфининъ эписи Аллаһнынъдыр. Онъа анджакъ гузель сёзлер юкселир (къавушыр). Оларны да Аллаһкъа амел-и салих къавуштырыр. Яманлыкъларнен тузакъ къургъанларгъа кельгенде, олар ичюн четин бир азап бардыр ве оларнынъ тузагъы бозулыр.

11. Аллаһ сизни (эвеля) топракътан, сонъра нутфеден яратты. Сонъ сизни чифтлер (эркек-къадын) этти. Онынъ бильгиси олмадан, ич бир къадын не юкке къалыр, не де догъуыр. Бир джанлыгъа омюр берилюви де, онынъ омюринден азалтылувы да, мытлакъа бир китаптадыр. Шубесиз, булар Аллаһкъа къолайдыр.
(Башта топракътан яратылгъан инсанлыкънынъ атасы Аз. Адем, сонъ нутфеден яратылгъан да, дигер иснанлардыр. Эр шей язылы олгъан китап исе, Аллаһнынъ бильгиси ве япаджакъ ишлери бельгиленген левх-и махфуздыр).
12. Эки денъиз бир-бирине мусавий олмаз. Бу татлыдыр, сувсызлыкъны къандырыр, ичлюви къолайдыр. Шу да тузлыдыр, аджджыдыр (богъазны якъар). Эписинден де тазе эт (балыкъ) ашарсынъыз ве киеджек сюс эшьянъызны чыкъарырынъыз. Аллаһнынъ люфтинден (насибинъизни) арап да, шукюр этювинъиз ичюн, гемилернинъ денъизни ярып кеткенини корерсинъ.
(Сувы татлы ве аджджы эки денъиз бир-бирине насыл мусавий дегиль исе, инангъаннен инанмагъан да, бир дегиль).
13. Аллаһ геджени кунъдюзнинъ ичине сокъар, кунъдюзни де гедженинъ ичине сокъар. Кунеш ве айны эмри алтына алгъандыр. Эр бири белли бир муддетке къадар акъып кетер. Иште, (бутюн буларны япкъан) Раббинъиз Аллаһтыр. Мульк Онынъдыр. Оны быракъып да, кендилерине табынгъанларынъыз исе, бир чегирдек къабугъына биле саип дегиллер.
(Гедженинъ кунъдюзге, кунъдюзнинъ геджеге сокъулувы, гедженинъ кунъдюзнинъ ерини, кунъдюзнинъ де гедженинъ ерини алувыдыр. Башкъа бир табир иле, бирининъ къыскъаргъанынен дигерининъ узаювыдыр. Кунеш ве айнынъ белли бир муддетке къадар акъып кетюви, озь орбиталары этрафында дёнюшлерини къыяметке къадар сюрдирювлери я да кунешнинъ бир йылда, айнынъ да бир айда дёнюшини тамамлавудыр).
14. Эгер оларны (путларны) чагъырсанъыз, сизинъ чагъырувынъызны эшитмезлер. Фараз этейик, эшитселер биле, сизге джевап бералмазлар. Къыямет куню де, сизинъ ортакъ къошкъанынъызны ред этерлер. (Бу акъикъатны) санъа, эр шейден хабери олгъан (Аллаһ) киби ич кимсе хабер бералмаз.
15. Эй, инсанлар! Аллаһкъа мухтадж олгъан сизсинъиз. Зенгин ве маткъавгъа ляйыкъ олгъан анджакъ Одыр.
16. Аллаһ тилесе, сизни ёкъ этер ве еринъизге янъы бир халкъ кетирир.
17. Бу да Аллаһкъа кучь бир шей дегиль.
18. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны аркъаламаз. Юкю (гунахы) агъыр кельген кимсе оны ташымакъ ичюн (башкъасыны) чагъырса, бу чагъыргъаны, акърабасы да олса, онынъ юкюнден бир шей аркъаламаз. Сен анджакъ коръмеден, Рабблеринден къоркъкъанларны ве намазны къылгъанларны тенбиелей билесинъ. Ким темизленсе, о озь менфаатына темизленген олур. Дёнюш Аллаһкъадыр.
(Бу ает-и керимеде эр кеснинъ озь гунахындан месулиетли оладжагъы, ич кимсенинъ бир башкъасынынъ гунахындан месулиет чекмейджеги ифаде этильмекте. Анджакъ, яманлыкъта ёл ачкъанлар эм озь гунахларындан месулиетли, эм де о гунахны ишлегенлернинъ яманлыгъындан месулиетли олур. Пейгъамберимиз де: «Ким бир яман адет чыкъарса, онъа эм онынъ гунахы, эм де оны ишлегенлернинъ гунахы бардыр», буюргъан).
- 19-21. Корънен коръген, къаранлыкънен айдынлыкъ, кольгенен сыджакъ бир олмаз.

22. Тирилернен олюлер де бир олмаз. Шубесиз, Аллаһ истегенине эшиттирир. Сен къабирдекилерге эшиттиралмазсынъ!
(Иман, бильги, икмет ве акъыл саиби, ахлякълы, фазилетли кимселернен буларнынъ такъип эткен хакъ ёлу ве наиль оладжакъ ухривий ниметлеринен имансыз, бильгисиз, акъыл ве басирет, ахлякъ ве фазилеттен эксик кимселер ве буларнынъ такъип эткен батыл ёллары ве огърайджакъ ухривий азаплары кесен-кес бир корюльмез).
23. Сен садедже бир тенбиеджисинъ.
24. Биз сени мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ хакъ иле ёлладыкъ. Эр миллет ичюн мытлакъа бир тенбиеджи (пейгъамбер) олгъандыр.
(Бу ает ве бунъа бенъзеген базы аетлерде эр миллетке бир пейгъамбер ёлланылгъаны ифаде этильмекте).
25. Эгер сени яланлай иселер (кедерленме), олардан эвелькилер де яланлангъан эдилер. (Албуки) пейгъамберлери оларгъа ачыкъ аетлер (муджизелер), саифелер ве айдынлатыджы китап кетирген эдилер.
(Саифелер манасындаки «зубур"нен Аз. Адем, Идрис, Шиит ве Ибрахимге эндирильген сухуф; китапнен де Теврат, Инджиль ве Зебур козьде тутулмакъта).
26. Сонъра мен о инкяр этиджилерни якъаладым. (Бакъ ки) джезам насыл олды!
27. Корьмединьми, Аллаһ коктен сув эндириди. Онынънен ренклери чешит-чешит мейвалар чыкъардыкъ. Дагълардан (кечкен) без, къырмызы, чешит ренклерде ве сим-сия ёллар (яптыкъ).
28. Инсанлардан, айванлардан ве маллардан да, кене бойле тюрлю ренкте олгъанлары бар. Къуллер ичинде анджакъ алимлери Аллаһтан (кереги къадар) къоркъар. Шубесиз, Аллаһ даима усътюрдир, чокъ багъышлайдыдыр.
(Алимлери – Аллаһны бильген ве Онъа теменнада булунаракъ, сайгъы беслегенлердир. Бир хадисте: «Рутбелернинъ энъ юксеги илим рутбесидир», дениле. Аетте баас этильген илим иманнен бирлешкен илимдир, чюнки, иман ахирет аятыны да гарантия алтына алыр; имансыз илим исе, инсанларгъа олгъаны кечиджи дюнья файдаларыны теминлер).
29. Аллаһнынъ китабыны окъугъанлар, намазны къылгъанлар ве озьлерине берген рызкъымыздан (Аллаһ ичюн) гизли ве ашкъар сарф эткенлер, асла зараргъа огърамайджакъ бир къазанч умют эте билерлер.
30. Чюнки, Аллаһ оларнынъ мукафатларыны тамамынен одер ве лютфинден оларгъа зиядесини де берир. Шубесиз, О, чокъ багъышлыдыдыр, шукюр къаршылыгъыны бол-бол бериджидир.
31. Санъа вахий эткен китабымыз, озюнден эвельки (семавий китапларны) догърулайдыдыр оларакъ кельген акъикъаттыр. Аллаһ, къуллерынынъ (эр алындан) хабердардыр, корюджидир.
32. Сонъра Китапны, къуллерымыз арасындан сечкенлеримизге бердик. Олардан (инсанлардан) кими озюне зулум этер, кими ортададыр, кими де Аллаһнынъ изнинен хайырларда огге кечмек ичюн ярышыр. Иште, буюк фазилет будыр.
(Озюне зулум этмек – Къур'ангъа коре амель этюв джеэтинден къусур япмакъ; ортада олмакъ, гунахы савабына мусавий олмакъ; хайырда огге кечмек, Китапкъа уйгъун олгъан давранышкъа башкъаларыны да ёнельтмек шеклинде тефсир этильген. Аетте кечкен "залым" ве "мюктесид" келимелери чешит маналарда ёрумлангъан

олмакънен, умумий фикрге коре, эр экиси де, му'минлерде олгъан сыфатлардыр. Къафирлернинъ сыфатлары сонъки аетлерде белли оладжакъ).

33. (Оларнынъ мукъяфаты), ичине киреджеклери Адн дженнетлеридир. О ерде алтын билезликлер ве инджилернен сюсленирлер. О ерде киеджек урбалары да ипектир.
34. (Дженнетте бойле) дерлер: Бизден къасеветни кеткизген Аллаһкъа хамд олсун. Догърусы, Раббимиз чокъ багъышлайыджы, чокъ нимет бериджидир.
(Къасеветнинъ кеткизилюви – джеэннем, олюм къоркъусунынъ ве дюнья къасеветининъ ортадан къалдырылувыдыр).
35. О (Рабб) ки, лютфинен бизни асыл отурыладжакъ юрткъа (дженнетке) ерлештирди. Артыкъ о ерде бизге не бир ёргъунлыкъ токъунаджакъ, не де о ерде бизге бир усанмакъ келеджек.
36. Инкяр эткенлерге де джеэннем атеши бар. Ольдюрильмезлер ки, ольсинлер, джеэннем азабы да, оларгъа бираз олса биле, енгиллештирильмез. Иште, биз, куфюрге илери кеткен эр нанкоръни бойле джезаландырырмыз.
37. Олар о ерде: Раббимиз! Бизни чыкъар, (эвельде) япкъанымызнынъ ерине яхшы ишлер япайыкъ! дие феръяд этерлер. Сизге тюшюнеджек кимсенинъ тюшюне биледжеги къадар бир омюр бермедикми? Сизге тенбиеджи де кельмедими? (Ничюн инанмадынъыз?) Шимди татынъыз (азапны)! залымларнынъ ярдымджысы ёкътыр.
(«Кельген тенбиеджи» – пейгъамберлер ве китаплардыр. Базылар бу тенбиеджини акъыл, къартлыкъ ве якъынларынынъ олюми дие изаатлагъанлар).
38. Аллаһ коклернинъ ве ернинъ гъайбыны билир. О къальплернинъ ичинде не бар исе, оны да хакъкъы иле билидждир.
(«Коклернинъ ве ернинъ гъайбы» – о ерде джеръян эткен ве корюнмеген къанунлар, низамлар ве системелардыр).
39. Сизни ер юзюнде халифелер япкъан Одыр. Шунынъ ичюн, ким инкяр этсе, инкяры озь зарарынадыр. Къафирлернинъ куфюри Рабблери къатында олар ичюн анджакъ гъадапны арттырыр. Къафирлернинъ куфюри кендилерине зияндан башкъа бир шей кетирмез.
40. Де ки: Аллаһны быракъып да, табынъган ортакъларынынъизми? Косьтеринъ мангъа? Олар ердеки анги шейни яраттылар! Ёкъса, оларнынъ коклерде бир ортакълары бармы! Яхут биз оларгъа, (бу хусуста) бир китап бердик де, олар о китаптаки бир делильге эсасланмакъталармы? Ёкъ! О залымлар бир-бирлерине алдатувдан башкъа бир шей ваде этмейлер.
41. Шубесиз, Аллаһ коклерни ве ерни низамлары бозулмасын, дие тутмакъта. Ант олсун ки, оларнынъ низамы эгер бир бозулса, Озюнден башкъа ич кимсе оларны туталмаз. Шубесиз, О, халимдир, чокъ багъышлайыджыдыр.
42. Озьлерине бир тенбиеджи (пейгъамбер) келир исе, эр анги бир миллеттен даа чокъ догъру ёлда оладжакъларына даир, бутюн кучьлеринен Аллаһкъа емин эткен эдилер. Факъат оларгъа тенбиеджи (Муһаммед) кельгенинен, бу, оларнынъ хакътан узакълашувларындан башкъа бир шейни арттырмады.
43. Чюнки, олар ер юзюнде буюклик тасламакъта ве яман тузакълар къурмакъта эдилер. Албуки, инсан къазгъан чукъурына озю тюшер. Олар эвелькилернинъ къанунындан (оларгъа тедбикъ этильгенинден) башкъасыны беклемектелерми? Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишме тапалмазсынъ, Аллаһнынъ къанунында кесен-кес бир сапыкълыкъ да тапалмазсынъ.

44. Булар ер юзюнде кезип де, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олгъаныны корьмедилерми? Албуки, олар, булардан даа кучьлю эдилер. Не коклерде, не де ерде Аллаһны аджиз быракъаджакъ бир кучь бар. О, билиджидир, кучьлюдир.
45. Эгер Аллаһ, япкъанлары себебинден, инсанларны (аман) джезаландырса эди, ер юзюнде ич бир джанлы яратылгъан къалдырмаз эди. Факъат Аллаһ оларны белли бир муддетке къадар кечиктирмекте. Вакъытлары кельгенинен (керегини япар). Шубесиз, Аллаһ къулларыны корьмектедир.

36. ЙААСИИН

Суре адыны эки арифтен ибарет ильки аеттен алгъан. Меккеде энген, 83 аеттир. Суреге исим оларакъ берильген «йаасиин» эсас оларакъ, «Эй, инсан!» манасында олгъаны къабул этильген. Бунынънен козьде тутулгъаны Аз.Пейгъамбердир. Йаасиин суреси Къур'аннынъ къальби къабул этильген ве мусульманлар арасында айры бир эмиет къазангъан. Фазилети акъкъында хадислер бар.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Йаасиин.
2. Икмет толу Къур'ан акъкъы ичюн,
3. Сен, шубесиз, пейгъамберлерденсинъ.
4. Догъру ёл узериндесинъ.
5. (Бу Къур'ан) усътюн ве чокъ мерхаметли Аллаһ тарафындан эндирильгендир.
6. Аталары тенбиеленмеген, бу себебтен, озьлери де гъафлет ичинде къалгъан бир топлумны тенбиелевинъ ичюн эндирильгендир.
7. Ант олсун ки, оларнынъ чокъу гъафлетлерининъ джезасыны булгъандырлар. Чюнки, олар иман этмейлер.
8. Биз оларнынъ боюнларына алкъалар кечирдик. О алкъалар ченгелерине къадар таянмакътадыр. Бунынъ ичюн башлары юкъары къалкъыкытыр.
(Ает иман этмегенлери ичюн, джеза кореджек къафирлер вазиетининъ темсилиий бир ифадесидир).
9. Оглеринден бир сед ве артларындан бир сед чектик де, оларны къапаттыкъ, артыкъ коралмазлар.
(Иман ёллары оларгъа къапалы олгъаны ичюн хакъны коралмазлар).
10. Оларны тенбиелесенъ де, тембиелемесенъ де, олар ичюн бирдир, инанмазлар.
11. Сен анджакъ зикрге (Къур'ангъа) уйгъан ве корьмегени алда, Рахмандан къоркъкъан кимсени тенбиелей билирсинъ. Иште, бойлесини бир магъфирет ве гузель бир муяфат иле мужделе.
12. Шубесиз, олюлерни анджакъ биз тирильтирмиз. Оларнынъ япкъан эр ишлерини, быракъкъан эр излерини язармыз. Биз эр шейни ап-ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда) сайып язгъандырмыз.

(Олюлерни тирильтмек табири – джаиллерни хидаетке иришитирмек, мушириклерни шируктен имангъа дѣндюрмек шеклинде де тефсир этильген).

13. Оларгъа шу шеэр халкъыны мисаль кетир: О вакъытта оларгъа , эльчилер кельген эди. *(Бу шеэрнинъ Антакъия олгъаны айтыла).*
14. Оларгъа о заман биз эки эльчи ёллагъан эдик; Оларны яланладылар. Бунынъ узерине учюнджи бир эльчи ёлладыкъ. Олар: Биз сизге ёлланылгъан Аллаһ эльчилеримиз, дедилер.
15. Эльчилерге дедилер ки: Сиз де, анджакъ бизим киби, бирер инсансынъыз. Рахман, ич бир шей эндирмеди. Сиз, анджакъ ялан сёйлемектесинъыз.
16. (Эльчилер) дедилер ки: Раббимиз биле; биз, акъикъатен сизге ёлланылгъан эльчилермиз.
17. «Бизим вазифемиз ачыкъ бир шекильде Аллаһнынъ эмирлерини сизге теблигъ этювден башкъа бир шей дегиль» дедилер.
18. (Бунынъ узерине олар:) Догърусы, сиз бизге огъурсыз кельдинъыз. Эгер бу иштен вазгечмесенъыз, ант олсун, сизни ташборангъа тутаджакъмыз ве бизден сизге мытлакъа фена бир яманлыкъ токъуныр, дедилер.
19. Эльчилер бойле джевап бердилер: Сизинъ огъурсызлыкъынъыз сизнен берабердир. Сизге насиат этиле исе, бу огъурсызлыкъмы? Догърусы, сиз чокъкъа чапкъан бир миллетсинъыз.
20. Деркен, шеэрнинъ о бир уджундан бир адам чапып кельди. «Эй, къавмым! деди, бу эльчилерге уйынъыз!».
21. «Сизден бир уджрет истемегенлерге уйынъ, чюнки, олар хидаетке иришкен кимселердир». *(Бу тевсиесинден отърю, адамгъа дѣнерек, «Вай, сен де оларнынъ дининденсинъми», дедилер. Бунынъ узерине адам бойле деди:)*
22. «Манъа не олгъан ки, мени яраткъангъа ибадет этмейджек экеним! Албуки, эпинъиз Онъа дѣндюриледжексинъыз».
23. «Ондан башкъа танърылар эдинейимми? О бол мерхаметли Аллаһ, эгер манъа бир зарар тилесе, оларнынъ (путларнынъ) шефааты манъа ич бир файда бермез, мени къуртаралмазлар».
24. «Иште, о заман мен ачыкътан-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичине комюльген олурым».
25. «Шубесиз, мен Раббинъизге инандым, мени динъленъ". *(Ёлдан азгъанлар бу сёзлерни динълемейип, о затны таш боранына туттылар. Там оледжек эснасында онъа:)*
- 26-27. Дженнетке кир! денильди. «Кешке, деди, Раббининъ мени багъышлагъаныны ве мени икрамгъа наиль олгъанлардан эткенини къавмым билъсе эди!».
28. Биз ондан сонъ, онынъ миллетини эляк этмек ичюн, узерлерине коктен ич бир орду эндирмедик ве эндиреджек де дегиль эдик.
29. (Оларны эляк эткен) къоркъунч сестен башкъа бир шей дегиль эди. Аман сёнюп кеттилер.
30. Не языкъ шу къуларгъа! Оларгъа бир пейгъамбер кельмей коръсин, илле де онынънен алай этмеге къалкъышырлар.
31. Мушириклер коръмейлерми ки, олардан эвель нидже къавмларны эляк эттик. Олар, текрар дёнюп де, буларгъа кельмезлер.

32. Эльбетте, оларнынъ эписи (къыямет куню) къаршымызда азыр тураджакълар.
33. (Бу хусуста) олю топракъ олар ичюн муим бир делильдир. Биз онъа ягъмурнен аят бердик ве ондан дане чыкъардыкъ. Иште, олар бундан ашарлар.
34. Биз ер юзюнде нидже-нидже хурма багъчалары, юзюм багълары яраттыкъ ве о ерлерде бир чокъ чокъракълар фышкъырттыкъ.
35. Та ки, оларнынъ мейваларындан ве эллеринен етиштиргенлеринден ашасынлар. Аля шукюр этмейджеклерми?
36. Ернинъ етиштиргенлеринден, инсанларнынъ озьлеринден ве даа маиетини бильмеген шейлеринден бутюн чифтлерни яраткъан Аллаһ чокъ юджедир.
37. Гедже де, олар ичюн бир ибрет аляметидир. Биз ондан куньдюзни сыйырып чекермиз де, олар къаранлыкъларгъа комюлирлер.
38. Кунеш, озю ичюн бельгиленген ерде акъар (дёнёр). Иште, бу, азиз ве алим олгъан Аллаһнынъ такъдиридир.
39. Ай ичюн де бир такъым (ёлакълар) тайин эттик. Ниает, о, эгри хурма далы киби (хиял) олур да, кери дёнёр.
40. Не кунеш айгъа етише билир, не де гедже куньдюзни кече билир. Эр бири бир ёлакъта ялдарлар.
41. Оларнынъ зурриетлерини топ-толу бир гемиде ташыгъанымыз да буюк бир ибреттир.
42. Олар ичюн бунынъ киби миниледжек башкъа шейлер де яраттыкъ.
43. Истесек, оларны сувда богъармыз. О заман не оларнынъ имдадына чапкъан олур, не де олар къуртарылырлар.
44. Анджакъ, бизим тарафымыздан бир рахмет ве белли бир замангъа къадар дюньядан файдаландырувымыз истиснадыр.
(Юдже Аллаһ 32-нджи аетте къыямет кунюнде бутюн инсанларнынъ озь узурунда топланаджакъларыны бильдирген ве даа сонъки аетлерде де, бунъа къадир олгъанына даир бир чокъ делиль кетирген. Бу джумледен, ольген топракънынъ тирильтиллюви ве бундан чешит осюмликлер ве мейваларнынъ эльде этиллюви, чифт-чифт варлыкъларнынъ яратылувы, гедже ве куньдюзнинъ бир-бирини такъип этиви, кунешнен айнынъ озь ёлакъларында дёнювлери, гемилернинъ денъизде ялдавлары ве дигер миниледжек васталарнынъ яратылувы киби делиллер зикр эткен. Истегени такъдирде, инсанларны денъизде богъа биледжегини, рахмет ве такъдирининъ кереги оларакъ, белли бир муддет инсанларны яшатаджагъыны да бильдирген).
45. Оларгъа япаяткъан ве япып артта къалдыргъан ишлеринъизде Аллаһтан къоркъынъ; умют этилир ки, сизге мерхамет олуныр, денильгенде (эмие бермезлер).
46. Оларгъа Рабблерининъ аетлеринден бир ает кельмей турсын, илле де ондан юзь чевиргендирлер.
47. Аллаһнынъ сизге рызкъ оларакъ бергенлеринден хайыргъа сарф этинъ, денильгенинде къяфирлер му'минлерге дедилер ки: Аллаһ истеген такъдирде тоюраджакъ кимселерини биз тоюраджакъмызмы? Сиз акъикъатен, ачыкътан-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз.
48. Олар: Эгер акъикъатен, догъру сёзлей исенъиз, бу техдир не заман керчеклешеджек? дерлер.
49. Олар бир-бирилеринен чекишип тургъанларында, оларны апансыздан якъалайджакъ къоркъунч бир сесни беклемектелер.

50. Иште, о вакъытта олар не бир васиетте булуна билирлер, не де къоранталарына дёне билирлер.
51. Ниает, Суургъа уфленеджек. Бир де бакъарсынъ ки, олар къабирлеринден къалкъып, чапышаракъ, Рабблерине барырлар.
52. (Иште, о вакъытта:) Эй-вах, эй-вах! Бизни къабримизден ким тургъызды? Бу, Рахманнынъ вадесидир. Пейгъамберлер акъикъатен догъру сёйлегенлер! дерлер.
53. Олгъаны мутхиш бир сестен ибареттир. Бунунъ узерине оларнынъ эписи аман узуремызда азыр булунырлар.
54. О куню ич бир кимсе энъ уфакъ бир акъсызлыккъа огърамаз. Сиз о ерде анджакъ япкъанларынъызнынъ къаршылыгъыны алырсынъыз.
55. О куню дженнетлилер, акъикъатен ниметлер ичинде сефа сюрерлер.
56. Олар ве зевджелери кольгелер алтында тахтларгъа къурулырлар.
57. О ерде олар ичюн эр чешит мейва бардыр. Бутюн арзулары ерине кетирилир.
58. Оларгъа мерхаметли Раббинъ сёйледиги селям бардыр.
59. «Айырылынъ бир тарафкъа бугунъ, эй, гунахкярлар!»
60. «Эй, Адем огъулары! Сизге шейтангъа табынманъыз, чюнки, о сизинъ ап-ачыкъ бир душманынъыздыр» демедимми?
61. «Ве мангъа къуллыкъ этинъ, бу догъру ёлдыр» демедимми?"
62. Шейтан сизден пек чокъ миллетни къандырып, саптырды. Аля акъыл этиштиоалмайсынъызмы?
63. Иште, бу сизге ваде этильген джеэннемдир.
64. Инкярнынъ себебинен, бугунъ о ерге киринъ!
65. О куню оларнынъ агъызларыны муурьлермиз; япкъанларыны бизге эллери анълатыр, аякълары да шаатлыкъ этер.
66. Истесек, оларнынъ козьлерини бус-бутюн корь этер эдик. О вакъытта догъру ёлны тапмагъа чапышырлар, амма насыл кореджек эдилер?
67. Эгер истесек, олгъан ерлеринде оларнынъ шекиллерини денъиштирер эдик де, не огге юргеге кучьлери етер эди, не де арткъа къайтмагъа!
68. Кимге узун омюр берсек, биз онынъ яратылышыны (къартлыкънен шеклини) терсине чевирирмиз. Ич тюшюнмейлерми?
69. Биз онгъа (Пейгъамберге) шиир огретмедик. Затен, онгъа ярашмаз эди де. Онынъ сёйлегенлери, анджакъ Аллаһтан кельген бир огют ве ачыкътан-ачыкъ Къур'андыр.
70. Тири олгъанларны тенбиелесин ве къяфирлер джезаны хакъ этсинлер дие.
71. Корьмейлерми ки, биз къудретимизнинъ эсери олмакъ узьре, олар ичюн бир чокъ айван яраттыкъ. Бу саеде олар буларгъа саип олгъандырлар.
72. Бу айванларны оларнынъ эмирлерине бердик. Оларнынъ базыларыны минмек ичюн къулланырлар, базысыны бесленмек ичюн ашарлар.
73. Бу айванларда олар ичюн нидже файдалар ве ичиледжек сутлер бар. Аля шукюр этмезлерми?
74. Олар, ярдым кореджеклерини умют этерек, Аллаһтан башкъа иляхлар эдиндилер.

75. Албуки, иляхларнынъ оларгъа ярдым этмеге кучълери етмез. Аксине, озълери булар ичюн ярдымгъа азыр аскерлердир.
76. (Ресулым!) О алда, оларнынъ сёзлери сакъын сени кедерлендирмесин. Шубесиз, биз оларнынъ гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де бильмектемиз.
(Ольгенден сонъ тирильмекни инкяр эткен Убей б.Халеф чюрюген бир кемик алып, элинде уфкъалагъандан сонъ, Ресулуллахкъа дёнерек: «Аллаһ бу чюрюген кемиклерни текрар тирильтеджегине инанасынъмы?», деди. Ресулуллах (с.а.): «Эбет, сени тирильтеджек ве джеэннемге сокъаджакъ», дие джевап берди. Бунынъ узерине 77 ве 78-нджи аетлер назиль олды).
77. Инсан коръмезми ки, биз оны нутфеден яраттыкъ. Бир де бакъасынъ ки, ап-ачыкъ душман кесильген.
78. Озюнинъ яратылышыны унутып, бизге къаршы мисаль кетирмеге къалкъыша ве: «Шу чюрюген кемиклерни ким тирильтеджек?» дей.
79. Де ки: Оларны ильк кере яраткъан тирильтеджек. Чюнки, О, эр тюрлю яратувны гъает яхшы билир.
80. Яш агъачтан сизге атеш чыкъарыджи Одыр. Иште, атешни сиз ондан якъмакътасынъыз.
(Бедевийлер агъачларны бир-бирине ышкъалаяракъ ве якъаракъ, атеш эльде эте эдилер. Ем-ешиль агъачтан атеш чыкъармагъа къадир олгъан Аллаһ чюрюген кемиклерни тирильтмеге де къадирдир. Аетте бунъа ишарет этильмекте).
81. Коклерни ве ерни яраткъан, оларгъа бенъзегенлерни яратмагъа къадир дегильми? Эбет! Эльбетте, къадирдир. О, эр шейни хакъкъы иле билиджи, яратыджи.
82. Бир шей яратмакъ истеген вакътында, Онынъ япкъаны «Ол» деювден ибареттир. Аман олур.
83. Эр шейнинъ мульки озь элинде олгъан Аллаһнынъ шаны не къадар юджедир! Сиз де Онъа дёнеджексинъиз.

37. эс-СААФФААТ

Адыны, саф туткъан мелеклерге ишарет эткен ильки аеттен алгъан ве къиянаттаки кучълерден сёз эткен бу суре Меккеде энген, 182 аеттир. Ильки учь аетте саф туткъан мелеклерге, булутларны ёнельткен ве идаре эткен кучъке, зикр эткен тильге яхут инсангъа емин этилерек, Аллаһнынъ бир олгъаны акъикъаты ортагъа къоюлгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адын).

- 1-4. Саф-саф тизильгенлерге, топлап сюргенлерге, зикр окъугъанларгъа емин этерим ки, иляхынъыз бирдир.
(Бу ерде «саф-саф тизильгенлер, топлап сюргенлер ве зикр окъугъанлар»нынъ мелеклер олгъаны айтылгъан. Айрыджа, буларнынъ кок джисимлери, рухлар, мукъаддес джеверлер, Къур'ан аетлери, алимлери ве гъазийлер олгъаныны сейлегенлер де бар).

5. О, эм коклернинъ, ернинъ ве экиси арасындакилернинъ Рабби, эм де шаркъларнынъ Раббидир.
(Йыл боюнджа кунеш фаркълы ерлерден догъгъаны ичюн «шаркълар» денильген).
6. Биз якъын кокни, бир сюснен, йылдызларнен сюследик.
7. Ве (кок юзюни) итааттан чыкъкъан эр шейтандан къорчаладыкъ.
8. Олар, артыкъ меле-и а'лягъа (юдже топлулыккъа) къулакъ асалмазлар. Эр тарафтан таш боранына тутулырлар.
9. Къувулып атылырлар. Ве олар ичюн девамлы бир азап бардыр.
10. Анджакъ (мелеклернинъ къонушувларындан) бир сёз алгъан олса, оны да делип кечкен бир парлакъ ышыкъ такъип этер.
11. Шимди сора олардан! Яратув нокътаи назарындан, олар даа зормы, ёкъса бизим яраткъан (инсанлар)ымызмы? Шубесиз, биз озьлерини япышкъакъ бир чамурдан яраттыкъ.
12. Ёкъ, сен шашмакътасынъ. Албуки, олар алай этмектелер.
13. Озьлерине огют берильген вакъытта огют алмазлар.
14. Бир муджизе корселер, алай этерлер.
15. Бу, анджакъ ачыкъ бир тылсымдыр, дерлер
(Бу сёзни айнынъ экиге болюнюви муджизеси олгъан вакъытта сёйлеген эдилер).
16. «Акъикъатен биз ольген, топракъ ве кемик олгъан вакътымызда тирильтиледжекмизми?».
17. Ильк аталарымыз да (тирильтиледжек)ми?».
18. Де ки: Эбет, эм де хор ве хакъир оларакъ (тирильтиледжексинъиз).
19. О (тирильтюв) къоркъунч бир сестен ибарет оладжакъ, о анда оларнынъ козьлери ачылып, этрафкъа бакъаджакълар.
(Бу ердеки къоркъунч сес Суургъа экинджи кере уфюрлишитир).
20. (Вазиятни корьген къафирлер:) Эй-вах бизге! Бу джеза кунюдир, дерлер.
21. Иште, бу, яланламыш олдыгъынъыз укюм кунюдир.
- 22-24. (Аллаһ мелеклерине эмир этер:) залымларны, оларнынъ айны ёлдаки аркъадашларыны ве Аллаһтан башкъа табынгъан путларыны топланъ. Оларгъа джеэннемнинъ ёлуны костеринъ. Оларны тутукъланъ, чюнки олар соргъугъа чекиледжеклер.
25. Сизге не олды ки, бир-биринъизге ярдым этмейсинъиз?
26. Эбет, олар о куню зиллетнен боюн эгеджеклер.
27. (Иште, бу вазиятке тюшкен вакъытларында) олардан бир къысмы дигерлерине ёнелир, бир бирилерини месулиетли тутмагъа арекет этерлер.
28. (Уйгъанлар, уйгъан адамларына:) Сиз бизге сагъдан келир эдинъиз (догърулардан корюне эдинъиз) дерлер.
- 29-30. (О бирлери де:) «Аксине, дерлер, сиз инангъан кимселер дегиль эдинъиз. Бизим сизге зорлайджакъ бир кучюмиз ёкъ. Факъат сиз озюнъиз ёлдан азгъан бир топлум эдинъиз».
31. «Шунынъ ичюн Раббимизнинъ укми бизге хакъ олды. Биз (хакъ эткен джезамызны) мытлакъа татаджакъмыз».
32. «Биз сизни ёлдан аздырдыкъ. Чюнки, озюмиз де ёлдан азгъан эдик».

33. Шубесиз, о куню олар азапта берабердирлер.
34. Иште, биз сучлуларгъа бойле япармыз.
35. Чюнки оларгъа: Аллаһтан башкъа танъры ёкътыр, денильген вакъытта, кибрнен тиреле эдилер.
36. «Меджнун бир шаир ичюн биз танърыларымызны быракъаджакъмызмы?», дер эдилер.
(Кяфирлернинъ «меджнун, шаир» деген затлары Аз.Мухаммед эди. Онъа уйып, путларыны быракъмакъ озълерине агъыр кельгени ичюн, бойле дей эдилер).
37. Ёкъ! О, акъыкъатны кетирди ве пейгъамберлерни де догърулады.
38. Шубесиз, сиз адджы азапны татаджакъсынъыз.
39. Чекеджек джезанъыз япаяткъанынъыздан башкъа бир шейнинъ джезасы дегиль.
40. (Бу азаптан) анджакъ Аллаһнынъ халис къуллаы истисна этиледжек.
- 41-44. Булар ичюн билинген бир рызыкъ, чешит мейвалар бар. Наим дженнетлеринде къаршылыкълы курсилер узерине къурулгъан алда оларгъа икрам этилир.
45. Оларгъа чокъракътан (толдурылгъан) къаделер долаштырылыр.
46. Шеффафтыр, ичкенлерге лезет берир.
47. О ичкиде не серсемлетюв бардыр, не де онынънен саргъош олурлар.
48. Янларында, гузель бакъышларыны ялынъыз оларгъа багъышлагъан, ири козьлю зевджелер бардыр.
49. Олар, кунь юзю коръмеген йымырта киби бем-бездыр.
50. Иште, о вакъытта бир-бирилерине дёнерек, (дюньядаки алларыны) сораиджакълар.
51. Араларындан бири: «Меним бир аркъадашым бар эди», дер.
(Риваетке коре, бу затнынъ аркъадашы, ольгенден сонъ тирильмекни инкяр эткен бириси эди. Базы тефсирджилерге коре, бу аркъадаш шейтандыр. Базыларына коре де, Кеһф суресининъ 32-нджи аетинде кечкен эки адамдыр.)
- 52-53. Дер эди ки: Сен де (тирильмеге) инангъандансынъмы? Биз олюп, кемик, сонъра да, топракъ алына кельген вакътымызда (тирильтилип) джезаланаджакъмызми?
- 54-55. (О зат, дюньяда кечкен адисени бу шекильде анълаткъандан сонъ, Аллаһ Таала о ерде олгъанларгъа: «Сиз ишнинъ акъыкъатына вакъыфсынъызмы?» деди. Иште, о вакъытта сёйлеген бакъты, аркъадашыны джеэннемнинъ ортасында коръди.
- 56-57. «Емин этерим ки, сен аз даа мени де эляк этеджек эдинъ. Раббимнинъ нимети олмаса эди, шимди мен де (джеэннемге) кетирильгенлерден олур эдим», деди.
- 58-61. Биринджи олюмимиз истисна, бир даа биз ольмейджек ве бир даа азап коръмейджек дегильмизми? Шубесиз бу, буюк къуртулыштыр. Чалышкъанлар, бойле бир къуртулыш ичюн чалышсын.
- 62-63. Шимди, зияфет оларакъ, дженнет эхли ичюн анъылгъан бу ниметлер даа хайырлымы, ёкъса, закъкъум терегиме! Биз оны (закъкъумны) залымлар ичюн бир фитне (имтиан) япыкъ.
(Дюньяда кяфирлер буны инкяр эттилер. Атешнинъ ичинде терек олурмы, дедилер. Джеэннемде оськен терек сёзю кечкенинен: Атеш, терекни якъар экен, джеэннемде насыл терек олур? дие алай эткен эдилер. Бу нокътаи назардан, бу сёз олар ичюн бир имтиан олды. Бу сёзден козьде тутулгъан мананы анъламагъанларындан, яхшиыджа

куфюрге тюштилер. Аллах истесе, джеэннем якъалмайджакъ бир агъачны ярата биледжегини тюшюналмадылар).

64. Зира, о, джеэннемнинъ тюбинде осюп етишкен бир теректир.
65. Гъонджелери санки шейтанларнынъ башлары кибидир.
66. (Джеэннемдекилер) Ондан ашарлар ве къарынларыны ондан толдурырлар.
67. Сонъра закъкъум емегининъ узерине олар ичюн, къайнагъан сув къарыштырылгъан бир ички бардыр.
68. Сонъ кесен-кес оларнынъ дёнюши чылгъын атешке оладжакъ.
- 69-70. Шубесиз, олар аталарыны далялетте булдылар да, пешлеринден чапышып кеттилер.
71. Ант олсун ки, олардан эвель эски миллетлернинъ чокъу далялетке тюшти.
72. Шубесиз, биз оларгъа тенбиеджилер ёллагъан эдик.
73. Тенбиеленгенлернинъ акъибети не олгъанына бир бакъ!
74. Аллахнынъ ихляслы къуллары истисна.
(Бундан сонъки аетлерде Аз.Нухнен къавмынынъ къыссасы анълатыла).
75. Ант олсун, Нух бизге ялварып-якъарды. Биз де дуаны не гузель къабул этермиз!
(Аз.Нух: Раббим! Мен магълюп вазияттем, манъа ярдым эт! дие дуа эткен, Аллах да дуасыны къабул буюраракъ, къавмыны сувда богъмакъ суретинен эляк эткен эди).
76. Озюни ве аилесини буюк феякеттен къуртардыкъ.
77. Биз ялынъыз Нухнынъ союны бакъий къалгъанлардан эттик.
(Аз.Нухнынъ союздан башкъаларынынъ эписи эляк этильген ве Нух туфанындан сонъ, ер юзюндеки инсанларнынъ несли Азрети Нухтан кельгендир).
78. Сонъундан кельгенлер арасында онъа эйи бир нам быракътыкъ.
79. Бутюн алемлерден Нухкъа селям олсун!
80. Иште, биз эйилерни бойле мукъафатландырымиз.
81. Зира, о бизим инангъан къулларымыздан эди.
82. Ниает, о бирлерини (инанмагъанларны) сувда богъдыкъ.
(Бундан сонъ, Аз.Ибрахимнинъ къыссасындан бир къысым анълатылгъан, семавий динлернен ёлланылгъан пейгъамберлернинъ эписининъ бир-бирини уйгъун коръгени ве тасдикъ эткени беян этильген).
83. Шубесиз, Ибрахим де онынъ (Нухнынъ) миллетинден эди.
(Араларында узун асырлар кечкенине рагъмен, диннинъ эсасларында Азрети Ибрахим Нухкъа багълы эди).
84. Чюнки, Раббине халис бир къальпнен кельди.
85. Хатырдамы, о, бабасына ве къавмына: Сиз кимге къуллыкъ этмектесинъиз? деген эди.
86. «Аллаһтан башкъа бир такъым уйдырма иляхлар истемектесинъизми?».
87. «О алда, алемлернинъ Рабби акъкъында фикринъиз недир?».
(Аз.Ибрахимнинъ къавмы йылдызларгъа бакъар, оларнен кяхинлик япар эдилер. Бир байрам куню Ибрахимге оларнен берабер байрам ерине кельмесини айттылар).
88. Бунынъ узерине, Ибрахим йылдызларгъа бойле бир бакъты.
89. Мен хастайым, деди.
90. Онъа артларыны чевирип кеттилер.

- 91-92. Яваштан путларынынъ янына барды. (О ерге къоюлган емеклерни корьгиненен:) Ашамайсынъызмы? Ничюн къонушмайсынъыз? деди.
93. Бунынъ узерине, янларына барып, сагъ элинен урды (къырып чыкты).
94. (Путперестлер) чапышаракъ, Ибрахимге кельдилер.
(Ничюн путларны къыргъаныны сорадылар).
- 95-96. Ибрахим: Ёнгъан шейлеринъизге ибадет этерсинъизми! Албуки, сизни ве япаяткъанларынъызны Аллаһ яратты, деди.
97. Онынъ ичюн бир бина япынъ ве дер'ал оны атешке атынъ! дедилер.
98. Бойледже, онъа бир тузакъ къурмакъ истедилер. Факъат биз оларны алчакълардан эттик.
- 99-100. (О ерден къуртылган Ибрахим:) Мен Раббиме кетем. О манъа догъру ёлны косьтереджек. Раббим! Манъа салихлерден оладжакъ бир эвлят бер, деди.
(Бойледже Аз.Ибрахим куфюр диярындан иджрет этерек, Шамгъа кетти).
101. Иште, о вакъытта биз оны акъыллы (тербиели) бир огъулнен мужделедик.
102. Бабасынен берабер юрюп кезеджек чагъына иришкенинен: Явруджыгъым! Руяда сени богъазлагъанымны корем; Бир тюшюн, не дерсинъ? деди. О да джевабен: Бабаджыгъым! Эмир олунган шейинъни яп. Иншааллааһ, мени сабыр эткенлерден булурсынъ, деди.
(Бу аетлерде Аз. Исмаилнинъ къурбан этилюви анълатыла. Бу къысса бир имтиандыр. Бу имтиан пейгъамбер олган бабанен огълу арасында олып кечкен. Аз. Ибрахимнинъ эки огълу бар эди: Исмаил ве Исхакъ. Куър'ан-ы Керимде къурбан этиледжек баланынъ исминден сёз этильмей. Амма, тефсирджилернинъ къанаатине коре, бу – Исмаилдир. Зира, вакъиа кочювден сонъ, аман олган ки, о заман Исмаил бар эди. Айрыджа, вакъиа Меккеде садир олган. Меккеге кельген де Исмаилдир. Ибрахим (а.с.) гедже тюшюнде бирисининъ онъа: «Аллаһ санъа огълунъны богъазламанъны эмир этмекте», дегенини эшиткен, саба олгъанынен, бунынъ шейтанданмы, Рахманданмы экени хусусында шекленген, учъ гедже руяны текрар-текрар корьгиненен, бунынъ Аллаһтан экенини анълагъан).
- 103-106. Эр экиси де теслим олуп, оны яны узерине яткъызгъанынен: Эй, Ибрахим! Руянъны керчеклештирдинъ. Биз яхшыларны бойле мукъяфатландырырмыз. Бу, акъикъатен, чокъ ачыкъ бир имтиан, дие сеслендик.
- 107-111. Биз, огълуна бедель оларакъ, онъа буюк бир къурбан бердик. Арттан келеджеклер арасында онъа (яхшы бир нам) къалдырдыкъ: Ибрахимге селям! дедик. Биз яхшыларны бойле мукъяфатландырырмыз. Чюнки, о, бизим му'мин къулларымыздандыр.
(Сонъки Пейгъамбернинъ уммети онъа саяту селям окъур экен, Аз. Ибрахимни де анъар, оны хайырнен хатырларлар).
- 112-113. Салихлерден бир пейгъамбер оларакъ, онъа (Ибрахимге) Исхакъны мужделедик. Озюни ве Исхакъны мубарек (къутлы ве берекетли) эйледик. Лякин, эр экисининъ неслинден эйи кимселер оладжакъы киби, озюне ачыкътан-ачыкъ фенолыкъ эткенлер де оладжакъ.
(Бу джумледен олмакъ узьре, Ибрахимге чокъ эвлят берильген, Исхакънынъ неслинден, Аз. Якъубдан башлап, бир чокъ пейгъамберлер кельген. Экисининъ неслинден яхшыларнен берабер, яманларнынъ да чыкъувы, сой ве ыркънынъ хидает ве далялетте ролю олмагъаныны косьтерир).

114. Ант олсун, биз Мусагъа да, Харунгъа да ниметлер бердик.
115. Оларны ве къавмларыны о буюк сыкъынтыдан къуртардыкъ.
116. Оларгъа ярдым эттик де, гъалип кельген олар олды.
117. Эр экисине де ап-ачыкъ анълашылгъан бир китапны (Тевратны) бердик.
118. Эр экисини де догъру ёлгъа къавуштырдыкъ.
- 119-120. Сонъундан кельгенлер арасында Муса ве Харунгъа селям олсун, дие (яхшы бир нам) къалдырдыкъ.
121. Догърусы, биз яхшыларны бойле мукъяфатландырырмыз.
122. Шубесиз, экиси де му'мин къуллаарымыздан эди.
123. Ильяс да, шубе ёкъ ки, пейгъамберлерден эди.
- 124-126. (Ильяс) миллетини: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы? Яраткъанларнынъ энъ эйиси, сизинъ де Раббинъиз, сизден эвель кельген аталарынъызнынъ да Рабби олгъан Аллаһны быракъып да, Ба'льге табынырсынъызмы? деген эди.
(Ба'ль – Шамда Бек адлы шеэр халкъы табынгъан алтын путнынъ ады эди. Шимди бу ерге Ба'лебек денильмекте).
- 127-128. Бунинъ узерине, Ильясны яланладылар. Шунинъ ичюн, Аллаһнынъ ихляслы къуллаары истисна; оларнынъ эписи (джеэннемге алып барыладжакълар).
- 129-130. Сонъунда кельгенлер арасында, онъа бир нам къалдырдыкъ, «Ильяскъа селям!», дедик.
131. Шубесиз, биз яхшыларны, иште бойле мукъяфатландырырмыз.
132. Чюнки, о, бизим му'мин къуллаарымыздан эди.
(Бу ерде Аз. Луутнынъ къыссасындан бир болюм анълатылыр:)
133. Лутт да, эльбетте пейгъамберлерден эди.
- 134-136. Арттакилер арасында къалгъан ихтияр бир къадындан гъайры, Луутны ве аилесининъ эписини къуртардыкъ. Сонъ дигерлерини ёкъ эттик.
- 137-138. (Эй, инсанлар!) Эльбетте, сиз де саба ве акъшам оларгъа огърамакътасынъыз. Аля акъылланмайджакъсынъызмы?
139. Догърусы, Юнус да ёлланылгъан пейгъамберлерден эди.
(Бундан сонъки аетлерде де Аз. Юнуснынъ къыссасы анълатылыр:)
140. Хатырынъдамы, о, толу бир гемиге минип къачкъан эди.
141. Гемиде оларнен къаршылыкълы къур'а чектилер де, зарар эткенлерден олды.
(Юнус къыссасы ичюн бакъ. Энбийаа, 21/87-нинъ изааты).
142. Юнус озюни тенкъит этип турар экен, оны бир балыкъ ютты.
- 143-144. Эгер Аллаһны тесбих эткенлерден олмаса эди, текрар тириледжек кунълерине къадар, онынъ къарнында къалыр эди.
(Юнус (а.с.)нынъ тесбихи бойле эди: Ляа иляхе илляа энте субхаанеке инниш кунту мине'з-заалимиин: Сенден башкъа илях ёкътыр, шубесиз, мен залымлардан олдым).
145. Алсыз бир вазиятте оны тышкъа чыкъардыкъ.
146. Ве усьтуне (кольге олсун ичюн) къабакъ чешитинден кениш япракълы бир небат осьтюрдик.

147. Оны, юз бинъ я да даа чокъ адамгъа пейгъамбер оларакъ ёлладыкъ.
(Аз. Юнуснынъ пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан ернинъ Мусулда Нинова шеэри олгъаны къайд этиле).
148. Сонъунда онъа иман эттилер, бунынъ устюне, биз де оларны бир муддетке къадар яшаттыкъ.
149. Путперестлерден сора: Къызлар Рабинънинъ де, эркеклер оларнынъмы?
150. Ёкъса, биз мелеклерни оларнынъ козю огюнде къыз оларакъ яраттыкъмы?
- 151-152. Дикъкъат этинъ. Кесен-кес ялан уйдырып сёйлемектелер; «Аллаһ догъурды», демектелер. Олар, шубесиз, яланджылардыр.
153. Аллаһ къызларны огъулардан усьтюн корьгенми!
- 154-156. Не олмакъта сизге? Насыл укюм этмектесинъиз? Ич тюшонмейсинъизми? Ёкъса, сизинъ ачыкъ бир делилинъиз бармы?
(Соралгъан делиль, мушириклернинъ мелеклернен багълы тюшонджелери ве олар Аллаһнынъ къызлары олгъанларына даир инанчлары ичюндир).
157. Догъру сёзлюлерден исенъиз, китабынъызны кетиринъ!
158. Аллаһнен джинлер арасында да, бир сой бирлиги уйдырдылар. Ант олсун, джинлер де озьлерининъ эсап ерине алып барыладжакъларыны билирлер.
159. Аллаһ оларнынъ ифтира этип кельгенлеринден юджедир, узакътыр.
160. Аллаһнынъ ихляскъа ириштирильген къуллары истиснадыр. (Олар азап корьмейджеклер).
- 161-163. Сизлер ве табынгъан шейлеринъиз! Ич биринъиз джеэннемге киреджек кимседен башкъасыны Аллаһкъа къаршы ёлдан аздырып саптыралмазсынъыз.
- 164-166. (Мелеклер бойле дерлер:) Бизим эр биримиз ичюн белли бир макъам бар. Шубесиз, биз о ерде сыра-сыра турармыз ве шубесиз Аллаһны тесбих этермиз.
- 167-169. Путперестлер: Эгер эвелькилерге берильгенлерден бизде де бир китап олса эди, мытлакъа Аллаһнынъ ихляслы къуллары олур эдик! дей эдилер.
170. Иште, шимди оны инкяр эттилер. Амма илериде биледжеклер.
171. Ант олсун ки, Пейгъамбер къулларымызгъа сёз бергендирмиз:
172. Олар мытлакъа заферге къавушаджакълар.
173. Бизим ордумыз, шубесиз усьтюн келеджек.
174. Шунынъ ичюн, сен бир муддет къадар олардан юзь чевир.
175. Оларнынъ алыны корь, олар да кореджеклер.
176. Азабымызны аджеле истемектелерми?
177. Азап юртларына энгенде, тенбиеленгенлернинъ (факъат ёлгъа кельмегенлернинъ) сабасы не фена олур!
178. Сен бир замангъа къадар олардан юзь чевир.
179. Оларнынъ алыны корь, олар да кореджеклер.
180. Сенинъ иззет саиби Рабинъ, олар ифтира этмекте олгъан васыфларындан юджедир, узакътыр.
181. Ёлланылгъан бутюн пейгъамберлерге селям олсун!
182. Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа да хамд олсун!

38. СААД

Къамер суресинден сонъ Меккеде энген. 88 аеттир. Исмини биринджи аетте ер алгъан Саад арифинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. Саад. Огют берген Къур'ангъа емин этерим ки, куфюр эткенлер, (идда эткенлерининъ) аксине, бир гъурур ве болюннов ичиндедирлер.
3. Олардан эвель нидже несиллерни эляк эттик. О заман ферьяд эттилер. Албуки, артыкъ къуртулмакъ заманы дегиль эди.
(Ашагъыдаки аетлерде къафирлернинъ базы иддаларына ер берилерек, вазиетлери бойле анълатылгъандыр:)
- 4-5. Араларындан оларгъа бир тербиеджининъ келювине шаштылар ве къафирлер: Бу пек яланджы бир сихирбаздыр! Танърыларны, бир танъры яптымы? Догърусы, бу шашыладжакъ бир шей! дедилер.
(Къурейшлилер бу сёзлеринен Аз. Муһаммедни танымайып, инкяр эте эдилер. Аз. Пейгъамбер Келиме-и Тевхидни тевсие эткен вакътында мушириклер: «Бир танъры бутюн яраттыкъларны насыл идаре эте билир?», деген ве Аллаһнынъ бирлигини къабул этмеге янашмагъан эдилер).
- 6-8. Олардан илери кельгенлери: Юринъ, танърыларынынъызгъа багъылыкъта тирелинъ, сизден истенильгени, шубесиз будыр. Сонъки динде де буны эшитмедик. Бу, анджакъ бир уйдырмадыр. Къур'ан арамыздан Муһаммедге эндирильдими? диерек турып кеттилер. Бельки, булар Къур'аным акъкъында шубеге тюштилер. Ёкъ! Азабымны даа татмадылар.
(Юкъарыдаки аетлерде, Аз. Пейгъамбер де давет этильген Эбу Талибининъ эвиндеки топлашув ве онынъ нетиджеси хабер берильмекте. Къур'ан-ы Керимни инкяр эткенлер, бабаларынынъ динлеринде бойле бир шей эшитмегенлерини идда этмекте эдилер).
9. Ёкъса, азиз ве лютфкяр Раббинънинъ рахмет хазинелери оларнынъ янындамы!
10. Яхут коклернинъ, ернинъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ укюмранлыгъы оларнынъ элиндемидир? Ойле исе, (коклернинъ) ёлларында юксельсинлер (бакъайым)!
11. Олар, чешит топлулыкълардан олгъан бир ордудыр; иште, шу ерде дагъылуvgъа огъратыладжакълар.
(Дагъылуvgъа огъратыладжакъларнынъ ери Бедир, Хендек ве Мекке олгъаны айтыла).
- 12-13. Олардан эвель Нуһ къавмы, Аад къавмы, къазыкълар саиби Фыравун, Семууд, Луут къавмы ве эйке халкъы да, пейгъамберлерини яланладылар. Иште, булар да (пейгъамберлерге къаршы) бирлешкен топлулыкълардыр.
(Аетте, Фыравун ичюн «къазыкълар саиби» денилюви, онынъ сарай ве салтанат саиби олувыны ифаде этювинен берабер, азап берген кимселерининъ эллерини, аякъларыны дёрт къазыккъа багълаяракъ эскендже эткенини анълатмакъта).
14. Оларнынъ эр бири ёлланылгъан пейгъамберлерни яланладылар да, бу себептен (озьлерине) азабым хакъ олды.
15. Булар да анджакъ, бир ан кечикмейджек къоркъунч бир сес беклемектелер.

16. Раббимиз! Бизим пайымызны эсап кунюнден эвель бер, дедилер.
(Мекке кяфирлери, «Амель дефтерлери сагъ тарафтан берильгенлерге кельгенде...» аети назиль олгъан вакъытта, аетте беян этильген алайлы ифадени сёйлегенлер).
(Ашагъыдаки аетлерде, Аз. Давуд ве онынъ кечирген имтианы анълатылмакъта).
17. (Ресулым!) Оларнынъ айткъанларына сабыр эт, къулымыз Давудны, о къувет сайби затны хатырла. О, эп Аллахкъа ёнелир эди.
(Риваетке коре, Аз. Давуднынъ кучьлюлиги, ибадетке олгъан даяныкълылыгы эди. Бир кунь ораза тутар, бир кунь ашар эди. Гедженинъ анджакъ учте биринде юкълар, къалгъан саатлерини эп идабетнен кечирир эди).
- 18-19. Догърусы, биз акъшам-саба онынънен берабер тесбих эткен дагъларны, топлу алында, къушларны онынъ эмири алтына берген эдик. Эписи Онъа ёнелгендир.
(Ибн Аббас къушлукъ намазынынъ бу аетке коре къылынгананыны анълаткъан. Риваетке коре, Дженаб-ы Хакъ, Давуд (а.с.)гъа гузел ве гурь бир сес ихсан эткен. О Зебурны окъугъанда бутюн вахший айванлар этрафында топлана ве оны динълей экенлер).
20. Онынъ укюмранлыгыны къуветлендирген, онъа икмет ве гузель къонушма берген эдик.
(Аз. Давуд, эйбетли олмакъ, Аллах тарафындан ярдымгъа огърамакъ ве озюне бир чокъ къоруйыджы берильмек, буюк ордуларгъа къоманданлыкъ этмек киби дереджелернен куветлендирильген, айрыджа пейгъамберлик, китап, шерият, юксек илим, амель, гузель къонушма ве икметке саип олгъан эди).
- 21-22. (Эй, Мухаммед!), Санъа даваджыларнынъ хабери келдими? Маабеднинъ диварына тырмашып, Давуднынъ янына кирген эдилер де, Давуд олардан къоркъкъан эди.
«Къоркъма! Биз бир-бирине душман эки даваджымыз, арамызда адалетнен укюм эт, акъсызлыкъ япма; бизге догъру ёлны косътер», дедилер.
(Дауд (а.с.) месджитте ибадет эткени ичюн, къоруйыджылар кельгенлернинъ кирмесине изин бермеген эдилер. Сёз этильген эки даваджы, Аз. Давудгъа суикъастта булунмакъ истеген эки душман эди. Чеврелеринде Аз. Давуднынъ къоруйыджыларыны корюп, макъсатларына иришалмайджакъларыны анълагъанларынен, бу ялан даваны уйдургъан эдилер).
23. (Олардан бири бойле деди:) Бу, къардашым. Онынъ докъсан докъуз къююны бар. Менде исе, тек бир къююн бар. Бойле экен: «Оны да манъа бер», деди ве тартышмада мени енъди.
24. Давуд: Ант олсун ки, сенинъ къююнынъны озь къююнларына къошмакъ истемекле, санъа акъсызлыкъ япкъан. Догърусы, ортакъчыларнынъ чокъусы бир-бирилерининъ акъларына теджавуз этерлер. Ялынъыз иман этип де, яхшы ишлер япкъанлар истисна. Олар да не къадар аз! деди. Давуд озюни сынагъанымизны зан этти ве Раббинден магъфирет тилеерек, эгилип седждеге къапанды, тевбе этип, Аллахкъа ёнелди.
25. Сонъ бу аркетинден толайы, оны багъышладыкъ. Шубесиз, янымызда онынъ юксек бир макъамы ве гузель бир келеджеги бардыр.
26. Эй, Давуд! Биз сени ер юзюнде халифе яптыкъ. О алда, инсанлар арасында адалетнен укюм эт. Арзу ве авеске уйма, сонъ бу сени Аллахнынъ ёлундан саптырыр. Догърусы, Аллахнынъ ёлундан сапкъанларгъа, эсап кунюни унуткъанларына къаршылыкъ, четин бир азап бардыр.
27. Кокни, ерни ве экиси арасындакилерни биз бош ерге яратмадыкъ. Бу зан, инкяр эткенлернинъ заныдыр. Вай о инкяр эткенлернинъ атештеки алына!

28. Ёкъса, биз иман этип де, яхшы ишлер япкъанларны ер юзюнде бозгъунджылыкъ япкъанлар киби тутаджакъмызмы? Я да (Аллаһтан) къоркъкъанларны ёлларындан чыкъкъанлар киби саяджакъмызмы?
29. (Ресулым!) Санъа бу мубарек Китапны, аетлерини тюшюнсинлер ве акъылы олгъанлар огют алсынлар, дие эндирдик.
(Бундан сонъ Аз. Сулейманнынъ къыссасына ер бериле:)
30. Биз Давудгъа Сулейманны бердик. Сулейман не гузель бир къул эди! Догърусы, о даима Аллаһкъа ёнелир эди.
31. Акъшам усьтю онъа чалымлы, джынслы къошу атлары такъдим этильген эди.
- 32-33. Сулейман: Акъикъатен, мен мал севгисини, Раббимни анъмакъ ичюн истедим, деди. Ниает, кунеш батты. (О заман:) Оларны (атларны) текрар манъа кетиринъ, деди. Аякъларыны ве боюнларыны сыйпамагъа башлады.
(Ает муаребе ичюн ат беслевнинъ эвельден берли девам этип кельген гузель бир адет олгъаныны ортагъа къоймакъта. Аз. Сулейман, дженк итияджы белли олгъанынен, атларнынъ азырланувыны ве огретмек ичюн къоштырылмасыны эмир этерек, «Мен буларны дюньяда нефсимнинъ истеги ичюн дегиль, Аллаһнынъ эмри ве онынъ динини къуветлендирмек истегеним ичюн севем», деген эди).
34. Ант олсун, биз Сулейманны имтиан эттик. Тахтынынъ усьтюне бир джесет быракъа къойдыкъ, сонъ о, кене эски алына къайтты.
(Сулейман (а.с.) агъыр бир хасталыкъкъа огърагъан девирде имтиан этильген, хасталыгъы вакътында «джансыз джесет» дениледжек къадар зайыфлашкъан, сонъ текрар сагълыгъына къавушкъан).
35. Сулейман: Раббим! Мени багъышла; манъа, менден сонъ кимсе иришалмайджакъ бир укюмранлыкъ бер. Шубесиз, сен, даима багъышлавда булуныджысынъ, деди.
- 36-38. Бунынъ узерине, биз де, истеген ерине онынъ эмиринен къолай эскен рузгярны, бина къургъан ве далгъычлыкъ япкъан шейтанларны, демир алкъаларнен багълы дигер яратылгъанларны онынъ эмирине бердик.
39. «Иште, бу бизим багъышладыгъымыздыр. Истер бер, истер (элинъде) тут; эсапсыздыр», дедик.
40. Догърусы, онынъ бизим янымызда буюк бир дегери ве гузель бир ери бар.
41. (Ресулым!) Къулымыз Эййубны да анъ. О, Раббине: Догърусы, шейтан манъа бир ёргъунлыкъ ве эзиет берди, дие сесленген эди.
42. Аягъынънен ерни теп! Иште, йикъанаджакъ ве ичиледжек сувукъ бир сув (дедик).
(Раатсызлангъан Эййуб (а.с.), бу сувнен йикъангъан, муджизе оларакъ, ич ве тыш хасталыкъларынынъ эписинден бунынънен къуртулгъан).
43. Бизден бир рахмет ве кямиль акъыл саиплери ичюн де, бир ибрет олмакъ узьре, онъа эм аилесини, эм де оларнен берабер о къадарыны даа багъышладыкъ.
(Аз. Эййуб ве аилеси дарма-дагъын алда олгъанда, бир ерге топлангъан, сайылары эвелькинден бир къат даа арткъан, гъайыплары зиядесинен ерине кетирильген).
44. Элинъе бир демет сап ал да, онынънен ур, емининъни бойле ерине кетир. Акъикъатен, биз Эййубни сабырлы (бир къул) булгъан эдик. О, не яхшы къул эди! Даима Аллаһкъа ёнелир эди.
(Риваетке коре, Эййуб (а.с.) къадынынъ бир хатасындан отърю, сагълыгъы кельген

сонъ, онъа юз сопа урмагъа емин эткен. Албуки, къадынынынъ, онъа хызметлери, фedaкярлыкълары буюк эди. Шунунъ ичюн Дженаб-ы Хакъ, юз дане экин сапындан тешиль олгъан бир деметнен бир кере урулувыны къафи корьген. Ашагъыдаки аетлерде пейгъамберлернинъ къыссаларындан парчалар хатырлатылыр:)

45. (Эй, Мухаммед!) Къуветли ве басиретли къулларымыз Ибрахим, Исхакъ ве Якъубны да анъ.
46. Биз оларны, хусусен ахирет юртуны тюшонген ихляслы кимселер къылдыкъ.
47. Догърусы, олар бизим къатымызда сечильген эйи кимселердендир.
48. Исмаилни, Эльйесаны, Зулъкифльни де анъ. Эписи де эйилердендир.
(Бу аетлер, пейгъамберлернинъ гунахтан сакъынгъанларына делялет этмекте, чюнки Дженаб-ы Хакъ мутлакъ оларакъ эписининъ «эйилер»ден олгъанына укъом эткен. Бунъа мукъабиль му'миннен мункирнинъ акъибети де бойле анълатылгъан:)
49. Иште, бу бир хатырлатувдыр. Догърусы, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанларгъа гузель бир келеджек бар.
50. Къапулары ялынъыз оларгъа ачылгъан Адн дженнетлери бар.
51. Олар курсилерге ясланып къуруларакъ, о ерде бир чокъ мейвалар ве ичимликлер истерлер.
52. Янларында, зевжелеринден башкъасына бакъмагъан, озьлерине яшдаш дюльберлер бардыр.
53. Иште, эсап куню ичюн сизге ваде олунгъан шейлер булардыр.
54. Шубесиз, бу, бизим берген рызкъымыздыр. Онъа битмек ве тюкенмек ёкътыр.
55. Бу, бойле; амма ёлдан азгъанларгъа фена бир келеджек бар.
56. Олар джеэннемге киреджеклер. О ер не фена бир къалув еридир.
57. Иште, бу; къайнагъан сув ве ириндир. Оны татсынлар.
58. Бунъа бенъзеген даа тюрлю-тюрлю башкъалары да бар.
59. (Инкярджыларнынъ буюклерине:) Иште, бу, сизнен берабер джеэннемге киреджек топлулыкътыр (денильгенде, буюклери:) Олар раатлыкъ юзю корьмесин, дерлер). Олар мытлакъа атешке киреджеклер.
60. (Буюклерге уйгъанлар исе:) Ёкъ, асла сиз раатлыкъ юзю корьмень! Оны бизим огюмизге сиз кетирдинъиз! Не фена бир ердир! дерлер.
61. Кене олар: Раббимиз! Буны бизим огюмизге ким кетирген исе, онынъ атештеки азабыны эки къат арттыр! дерлер.
62. (Инкярджылар) дерлер ки: Озьлерини дюньяда олгъанда яманлардан сайгъан кимселеримизни бу ерде ничюн корьмеймиз?
63. Алайгъа алгъанларымыз олар дегиль эдими? Ёкъса, (бу ерделер де) оларны козьден къачырдыкъмы?
64. Иште, бу, джеэннем эхлининъ давасы, шубесиз бир акъикъаттыр.
(Мекке къафирлерининъ алай эткен инсанлары – Аммар, Билял ве Сухейб (р.а.) киби факъыр му'минлер эди).
65. (Ресулым!) Де ки: Мен садедже бир тенбиеджийим. Тек ве къаххар олгъан Аллаһтан башкъа бир танъры ёкътыр.

66. Коклернинъ, ернинъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ Рабби (олгъан Аллах) усьтюдир, чокъ багъышлайдыдыр.
- 67-68. Де ки: Бу буюк бир хабердир. Амма, сиз ондан юзь чевирмектесинъиз.
69. Олар о ерде давалашкъанда, меним меле-и а'ляа акъкъында ич бир бильгим ёкъ эди. *(Тефсирлерге коре, меле-и а'ляанынъ манасы – Аллахнынъ къонушмакъ ичюн мелеклерни топлагъан юдже меджлисидир).*
70. Мен анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиеджи олгъаным ичюн, манъа вахий олунмакъта.
71. Раббинъ мелеклерге деген эди ки: Мен муакъкъакъ чамурдан бир инсан яратаджам.
72. Оны тамамлап, ичине де рухумдан уфлеген заманымда, дер'ал онъа седжедеге къапанынъ!
73. Буюн мелеклер топтан седже эттилер.
74. Ялынъыз Иблис седже этмедди. О буюклик таслады ве къафирлерден олды.
75. Аллах: Эй, Иблис! Эки элимнен яраткъаныма седже этиюдден сени мен эткен недир? Кибрлендинъми, ёкъса, юджелерденсинъми? деди.
76. Иблис: Мен ондан хайырлыым! Мени атештен яраттынъ, оны чамурдан яраттынъ, деди.
- 77-78. Аллах: Чыкъ о ерден (дженнеттен)! Сен артыкъ къувулгъан бирисисинъ, джеза кунюне къадар лянетим сенинъ узеринъдедир! буюрды.
79. Иблис: Эй, Раббим! О алда, текрар тирильтеджек куньлерине къадар манъа мухлет бер, деди.
- 80-81. Аллах: Айды, сен белли куньгедже мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
- 82-83. Иблис: Сенинъ мутлакъ къудретинъе ант олсун ки, олардан ихляскъа ириштирильген къулларынъ бир тарафта, эписини мытлакъа ёлдан аздыраджам, деди.
- 84-85. Догърусы -ки мен эп догъруны сёйлерим- мытлакъа сен ве санъа уйгъанларнынъ эписинен джеэннемни толдураджам! буюрды.
86. (Ресулым!) Де ки: Бунъа къаршылыкъ мен сизден бир акъ истемейим. Ве мен олгъанындан башкъа тюрю корюнгенлерден де дегилим.
87. Бу Къур'ан, анджакъ алемлер ичюн бир огюттир.
88. О берген хабернинъ догърулыгъыны бираз вакъыт сонъджа чокъ яхшы биледжексинъиз.

39. эз-ЗУМЕР

Меккеде назиль олгъан. 75 аеттир. Ялынъыз 53-55-нджи аетлер Мединеде энген. Адыны 71 ве 73-нджи аетлерде анъылгъан му'мин ве къафирлернинъ тешкиль эткен топлулыкълары манасындаки «Зумер» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Бу Китап иззет ве икмет саиби Аллах къатындан эндирильгендир.
2. (Ресулым!) Шубесиз ки, Китапны санъа хакъ оларакъ эндирдик. О алда, сен де динни Аллахкъа хас къыларакъ (ихляснен) къулыкъ эт.

3. Дикъкъат эт, халис дин ялынъыз Аллаһнынъдыр. Оны быракъып, озьлерине бир такъым достлар эдингенлер: Оларгъа бизни, садедже Аллаһкъа якълаштырсынлар, дие къуллыкъ этмектемиз, дерлер. Догърусы, Аллаһ давалашкъан шейлеринде араларында укюм береджек. Шубесиз, Аллаһ, яланджы ве инкярджы кимсени догъру ёлгъа къавуштырмаз. *(Араплар, путлары вастасынен, Аллаһкъа якъынлашаджакъларына инана эдилер. Ислям дини Аллаһтан башкъа ич бир шейге къуллыкъ этильмейджегини, оларнынъ бу арекетлери Аллаһкъа ортакъ къошув олгъаныны бильдирди ве буны кесен-кес ясакълады).*
4. Эгер Аллаһ бир эвлят эдинмек истесе эди, эльбетте яраткъанларындан истегенини сечер эди. О, юджедир. О, тек ве къаххар олгъан Аллаһтыр.
5. Аллаһ, коклерни ве ерни хакъ иле яратты. Геджени кунъдюзнинъ усътюне орътмекте, кунъдюзни де гедженинъ усътюне сармакъта. Кунешни ве айны эмири алтына алгъан. Эр бири белли бир девирге къадар акъып кетер. Дикъкъат эт! О, азиздир ве чокъ багъышлайыджыдыр. *(Гедже ве кунъдюзнинъ бир-бирине орътюлип сарылувынен, вакъытларынынъ узалып-къыскаргъанына, ернинъ юварлакълыгына, эм озюнинъ, эм де кунеш трафында айлангъанына ишарет этильген. Зикр этильген аетлер, тевхид инанчыны ве бу инанчны къуветлендирген делиллерни изаатламакъта).*
6. Аллаһ сизни тек бир кишиден (Адемден) яратты, сонъ ондан да, зевджесини яратты. Сиз ичюн айванлардан секиз эш мейдангъа кетирди. Сизни де, аналарынынъ къарынларында учъ къатлы къаранлыкъ ичинде чешит девирлерден кечиререк, яратмакъта. Иште, бу, яратыджы Раббинъиз Аллаһтыр. Мульк Онынъдыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Ойле экен, насыл ола да, (Онъа къуллыкътан) чевирилъмектесингиз? *(Яратылгъан «секиз эш» – эркеги ве ыргъачысынен берабер, деве, сыгъыр, къоюн ве эчкидир. «Учъ къаранлыкъ» къарын – толь ятагъы ве бала кисесидир. «Чешит девирлер»нен баланынъ ана рахимине тюшювинден догъувына къадар кечирген девирлер ве осюви назарда тутула).*
7. Эгер инкяр этер исенгиз, шубесиз, Аллаһ, сизге мухтадж дегильдир. Бунынънен берабер, О, къулларынынъ куфюрине разы олмаз. Эгер шукюр этер исенгиз, сизден буны къабул этер. Ич бир гунакъяр башкъасынынъ гунахыны чекмез. Ниает, эпингизнинъ къайтып бараджагъынъыз Раббинъизгедир. Япкъанларынынъизны О сизге хабер берир. Чюнки, О, къальплерде олгъан эр шейни хакъкъы иле билиджи дидир.
8. Инсаннынъ башына бир сыкъынты кельгенде, Раббине ёнелерек, Онъа ялварыр. Сонъ Аллаһ озюнден онъа бир нимет бергенинен, эвельден ялваргъаныны унутыр. Аллаһнынъ ёлундан саптырмакъ ичюн Онъа ортакълар къошар. (Эй, Мухаммед!) де ки: Куфринъ иле бираз эгленип тур; чюнки, сен муакъакъ джеэннем эхлинденсинъ.
9. Ёкъса, геджелейин седжде этерек ве къыямда тураракъ, ибадет эткен, ахиреттен чекинген ве Раббининъ рахметини тилеген кимсе (о инкярджы киби)дирми? (Ресулым!) де ки: Ич бильгенлернен бильмегенлер бир олурмы? Догърусы, анджакъ акъыл саиплери буларны хакъкъы иле тюшюнир.
10. (Ресулым!) Сёйле: Эй, инангъан къулларым! Раббинъизге къаршы келювден сакъынынъ. Бу дюньяда эйилик япкъанларгъа эйилик бар. Аллаһ (яраткъан) ер юзю кеништир. Ялынъыз сабыр эткенлерге мукъяфатлары эсапсыз оденеджек. *(Эйи даврангъанларгъа хабер берильген яхшылыкъ – дженнет, сагълыкъ ве афьеттир. «Аллаһнынъ ери кеништир» джумлесинден, къафирлер арасында Аллаһкъа ибадет ве итаатыны япалмагъан кимселернинъ, инанчыны яшайджакъ ерлерине иджрет эте*

биледжеклері манасы аңлашыла).

(Ашагъыдаки аетлерде ибадет ве ихлясен бирликте, Аллаһтан башкъаларына ве Таагъуткъа табынудан къачынмакъ лязимлиги изаатлана).

11. Де ки: Манъа, динни Аллаһкъа халис къыларакъ, Онъа къуллыкъ этювим эмир олунды.
12. Манъа мусульманларнынъ илькиси олувым эмир олунды.
13. Де ки: Раббиме къаршы келир исем, догърусы, буюк куннинъ азабындан къоркъарым.
14. Де ки: Мен динимде ихляс иле ялынъыз Аллаһкъа ибадет этерим.
15. Эй, Аллаһкъа ортакъ къошкъанлар!): Сиз де Ондан башкъа тилегенинъизге табынынъ! Де ки: Акъикъатен зиянъга огърагъанлар, къыямет куню эм озьлерини, эм де аилелерини зиянъга сокъкъанлардыр. Билесинъиз ки, бу, ап-ачыкъ зияндыр.
16. Оларнынъ усътлеринде къат-къат атеш, алтларында да (ойле) атеш къат-къаттыр. Иште, Аллаһ къулларыны бунынънен къоркъузыр. Эй, къулларым! Ялынъыз менден къоркъунъ.
- 17-18. Таагъуткъа къуллыкъ этмектен къачынып, Аллаһкъа ёнельгенлерге мужде бардыр. (Эй, Мухаммед!) Динълеп де, сёзнинъ энъ гузелине уйгъан къулларымны мужделе. Иште, Аллаһ догъру ёлгъа къавуштыргъан кимселер олардыр. Акъикъий акъыл саиплери де олардыр.
(Таагъут акъкъында Нисаа 4/60- аетнинъ изаатына бакъ. Васыфлары аңлатылгъан кимселернинъ динъледиклери сёз, Аллаһ келямы, Аз. Пейгъамбернинъ сёзлери я да асхаб-ы кирамнынъ фикрлери оларакъ ёрумлангъан. Сёзнинъ энъ гузели, шубесиз Къур'андыр).
19. (Ресулым!) Акъкъында азап укюми керчеклешкен кимсени ве атеште олгъанларны сен къуртараджакъсынъмы!
20. Факъат Рабблеринден сакъынгъанларгъа усът-усътюне япылгъан, алтларындан ирмакълар акъкъан кошклер бардыр. Бу Аллаһнынъ берген сёзюдир. Аллаһ, берген сёзюнден къайтмаз.
21. Коръмединъми? Аллаһ коктен бир сув эндирди, оны ердеки чокъракъларгъа ерлештирди, сонъ онынънен тюрлю-тюрлю ренклерде экинлер етиштире. Сонъ олар къурыр да, сапсары олгъанларыны корерсинъ. Сонъ оны къуру бир къырынты япар. Шубесиз, буларда акъыл саиплери ичюн бир огют бар.
22. Аллаһ кимнинъ гонълюни Ислямгъа ачкъан исе о, Раббинъден бир нур узеринде дегильдирми? Аллаһны анъмакъ хусусында къальплери къаттылашкъанларгъа языкълар олсун! Иште, булар ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
23. Аллаһ сёзнинъ энъ гузелени, бир-биринен уйгъун ве быкылмадан текрар-текрар окъулгъан бир китап оларакъ эндирди. Рабблеринден къоркъкъанларнынъ, бу Китапнынъ тесиринден тюклери тикленир, дер экен, эм беденлери, эм де гонъюллери Аллаһнынъ зикрине ысынып йымшар. Иште, бу Китап, Аллаһнынъ, тилегенини онынънен догъру ёлгъа къавуштыргъан хидает реберидир. Аллаһ кимни де саптырса, артыкъ онъа ёл косътериджи олмаз.
*(Аетте зикр этильген «Китабен, мутешаабихен» ифаделеринден, аетлернинъ бир-бирини пекиштиргени манасы чыкъарылгъан. Къур'ан, 23 йылда чешит вакъыт ве шартларда энгенине рагъмен, аетлернинъ ич бири дигеринен чатышмаз. Аксине, бир-бирини тасдикъ ве тефсир этер.
«Окъулып тоюлмагъан» шеклинде терджиме этильген «месаанийе» келимеси «чешит услюплерде текрарлангъан» шеклинде аңлашылгъандыр).*

24. Къыямет кунюнде юзюни азапнынъ шиддетинден къорчаламагъа чалышкъан кимсе (озюни ондан эмин эткен киби)дирми? Залымларгъа: «Къазангъанынъызны татынъ!», денилир.
25. Олардан эвелькилер (пейгъамберлерни) яланладылар да, фаркъына бармагъан бир ерлеринден, оларгъа азап чатты.
26. Бу суретнен Аллаһ дюнья аятында оларгъа резилликни таттырды. Ахирет азабы даа буюк. Кешке буны бильселер эди!
27. Ант олсун ки, биз, огют алсынлар дие, бу Къур'анда инсанларгъа эр тюрлю мисальни бердик.
28. Къорчалансынлар дие, эксиксиз (саде ве дос-догъру) арапча бир Къур'ан эндирдик.
29. Аллаһ, чекишип тургъан бир чокъ ортакъларнынъ саип олгъан бир адам (хызметкъяр)нен, ялынъыз бир кишиге багълы олгъан бир адамны мисаль оларакъ берир. Бу экиси бирми? Хамд Аллаһкъа махсустыр. Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
30. Муакъкъакъ, сен де оледжексинъ, олар да оледжеклер.
(Ает, къафирлернинъ Ресулуллахнынъ олюмини истегенлери ве буны беклевлери узерине назиль олгъан).
31. Сонъ, шубесиз, сиз де къыямет куню Раббинъизнинъ узурында давалашаджакъсынъыз.
32. Аллаһкъа нисбетен ялан уйдыргъан, озюне кельген акъикъатны (Къур'анны) ялан сайгъандан даа залым кимдир? Къафирлернинъ ери джеэннемде дегильми?
33. Догъруны кетирген ве оны тасдикъ эткенлер бар я, иште феналыкътан сакъынгъанлар олардыр.
(«Догъру» келимесининъ манасы – тевхид инанчы ве Къур'андыр. Догъруны кетирген Аз. Мухаммед ве дигер пейгъамберлердир. Оны тасдикъ эткенлер де, пейгъамберлернинъ умметлеридир).
34. Олар ичюн Рабблери янында истеген эр шейлери бардыр. Иште, бу, эйилик эткенлернинъ мукъфатыдыр.
35. Бойледже, Аллаһ оларнынъ кечмиште япкъан энъ фена аркетлерини биле орътеджек ве япкъанларынынъ энъ гузелине мусавий оларакъ, мукъфатларыны береджек.
36. Аллаһ къулуна къафи дегильми? Сени Ондан башкъаларнен къоркъузмакъталар. Аллаһ кимни саптырыр исе, артыкъ онынъ ёлуны догърултаджакъ бири ёкътыр.
(Мушириклер, Аз. Пейгъамберге «Тангърыларымызны яманлама, сонгъра олар сени чарпар!» деген эдилер. Аз. Пейгъамбер, Хаалид б. Велиидни Уззаа адлы путны парламакъ ичюн ёллагъанда, путнынъ бекчилери Хаалидге: «Бакъ, о отъкелидир, сакъын башынъа бир шей кельмесин!» деген эдилер. Хаалид келип, путнынъ бурныны парлагъан, къоркъузувларнынъ да бир нетидже бермегени бойледже ортагъа чыкъкъан).
37. Аллаһ кимге де хидает этсе, артыкъ оны саптыраджакъ ёкътыр. Аллаһ мутлакъ кучъ саиби ве интикъам алыджы дегильми?
38. Ант олсун ки, оларгъа: Коклерни ве ерни ким яратты? дие сорасанъ, эльбетте: «Аллаһ», дерлер. Де ки: Ойле исе, мангъа сёйлерсинъизми? Аллаһ мангъа бир зарар бермек истесе, Аллаһны быракъып да, табынгъларынынъыз, Онынъ берген зарарыны кеткизе билirmi? Яхут Аллаһ, мангъа бир рахмет тилер исе, олар Онынъ бу рахметининъ огюни кесе билирлерми? Де ки: Мангъа Аллаһ етер. Тевекюль япкъанлар, анджакъ Онъа ышанып таянырлар.

- 39-40. Де ки: Эй, къавмым! Элинъизден кельгенини япынъ; догърусы, мен де япадагъым!
 Озюни резиль этеджек азап кимге келеджек, кимге девамлы азап энеджек, якъында биледжексинъиз!
(Муириклерни резиль этеджек азап, Бедир магълубиетинен кельген экен, Джеэннем азабы да девамлы оларакъ узерлерине чёкеджек).
41. (Ресулым!) Шубесиз, биз бу Китапни санъа инсанлар ичюн хакъ оларакъ эндирдик.
 Арткъы ким догъру ёлны сечер исе, озъ лехинедир; ким де сапса, анджакъ озъ алейхине сапкъан олур. Сен оларнынъ узеринде векиль дегильсинъ.
(Аетке коре, Аз. Пейгъамбер далялетке сапкъанларны зорлап хидаетке етеклеген я да оларгъа бекчилик якъан кимсе дегильдир).
42. Аллаһ ольгеннинъ олюм вакъыты кельгенинен, ольмегеннинъ де, юкъуда экенде, джанларыны алыр да, олюмине укюм эттиги джанны алыр, о бирини белли бир вакъыткъа къадар быракъыр. Шубе ёкъ ки, бунда яхшы тюшюнеджек бир къавм ичюн ибретлер бар.
43. Ёкъса, олар Аллаһтан башкъасыны шефаатчылар эттилерми? Де ки: Олар ич бир шейге кучъ етиштиралмазлар ве акъыл ириштиралмаз иселер де, (шефаатчы этеджексинъиз)ми?
44. Де ки: Бутюн шефаат Аллаһнынъдыр. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъы Онынъдыр. Сонъунда Онъа дёндюриледжексинъиз.
45. Аллаһ, тек оларакъ анъылгъан вакъытта, ахиретке инанмагъанларнынъ ичлерини сыкъынты басар. Амма, Аллаһтан башкъасы анъылгъан вакъытта аман юзьлери кулер.
46. Де ки: Эй, коклерни ве ерни яраткъан, гизлини де, ашкъарны да бильген Аллаһ! Къуллерынънынъ арасында, давалашкъан шейлерининъ укюмини анджакъ сен береджексинъ.
47. Эгер ерде не бар исе, эписи ве онынънен бирликте, бир къаты даа о зулум эткенлернинъки олса эди, къыямет кунюнде азапнынъ феналыгъындан (къуртулмакъ ичюн) эльбетте буларны феда этер эдилер. Албуки, (о куню) олар ичюн, Аллаһ тарафындан, ич эсапкъа къошмагъан шейлери ортагъа чыкъкъандыр.
(Зулум эткенлернинъ къаршыларына чыкъаджакъ шейлер – иляхий гъадап ве азаптыр. Чюнки, булар ич итимал этмей ве хатырларына кетирмей эдилер).
48. Оларнынъ къазангъан феналыкълары (о куню) ашкъар олгъан, алайгъа алгъан шейлери озьлерини саргъандыр.
49. Инсангъа бир зарар токъунгъан вакъытта бизге ялварыр. Сонъ, онъа тарафымыздан бир нимет берген вакътымызда: «Бу манъа анджакъ бильгимден толайы берильгендир», дер. Ёкъ, о, бир имтиандыр, факъат чокълары бильмезлер.
50. Буны олардан эвелькилер де сёйлеген эди; амма къазангъан шейлери оларгъа файда бермеди.
51. Бунынъ ичюн якъан феналыкъларынынъ вебалы оларны якъалады. Булардан да зулум эткенлернинъ якъан феналыкълары башларына келеджек. Бу хусуста Аллаһны аджиз быракъалмазлар.
52. Бильмейлерми ки, Аллаһ рызкъны тилегенине бол-бол берир, тилегенинден де къысар. Шубесиз, бунда инангъан бир къавм ичюн ибретлер бар.
53. Де ки: Эй, озъ нефислери алейхине адден ашкъан къуллерым! Аллаһнынъ рахметинден умют кесмень! Чюнки, Аллаһ бутюн гунахларны багъышлар. Шубесиз ки, о чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

(Бу ает-и керимеде Аллаһнынъ рахмети ве севгисининъ сонъсызлыгъы ифаде этильмекте. Онынъ рахмети эр шейни къушаткъандыр, эр инсан бу иляхий рахметтен файдалана билир. Анджакъ, шунъа дикъкъат этмек керек ки, «Аллаһнынъ рахметинден умют кесменъ», демек, гунах ишлемеге девам этинъ, демек дегиль. Бунынъ манасы, энъ гунахяр инсанларнынъ биле тевбелери къабул этиледжегини билъдирмек, толайысыннен бир ан эвель феналыкътан вазгечип, Аллаһкъа дёнювлерини тешивикъ этмектир).

54. Сизге азап келип чатмадан эвель, Раббинъизге дёнюнъ, Онъа теслим олунъ, сонъунда сизге ярдым этильмез.
55. Сиз фаркъына бармадан, апансыздан башынъызгъа азап кельмеден эвель, Раббинъизден сизге эндирильгеннинъ энъ гузелине (Къур'ангъа) табий олунъ.
56. Кишининъ: Аллаһкъа къаршы адден ашувымдан толайы, манъа языкълар олсун! Акъикъатен, мен алай эткенлерден эдим (дейджек кунюнден сакъынынъ)!
- 57-58. Я да: Аллаһ манъа хидает берсе эди, эльбетте сакъынганлардан олур эдим, дейджеги, яхут азапны корьгенде: Кешке, мен ичюн бир кере (дёнмеге) имкян тапылса да, эйилерден олсам! дейджеги кунъден сакъынынъ.
59. Ёкъ (дёналмайджакъсынъ)! Аетлерим санъа кельген эди де, сен оларны яланлагъан, буюклик таслагъан ве инкярджылардан олгъан эдинъ.
60. Къыямет кунюнде Аллаһ акъкъында ялан сёйлегенлернинъ юзьлери къап-къара олгъаныны корерсинъ. Кибрленгенлернинъ къаладжакъ ери джеэннемде дегильми? *(Мушириклер Аллаһ акъкъында уйдыргъан яланларынынъ башында Онъа ортакъ къошувлары, эвлят нисбет этиювлери ве сыфатларыны инкяр этиювлеридир).*
61. Аллаһ, такъва саиплерини къуртулышкъа ириштирир. Оларгъа ич бир феналыкъ токъунмаз. Олар кедерленмезлер де.
62. Аллаһ эр шейнинъ яратыджысыдыр. О, эр шейге векильдир.
63. Коклернинъ ве ернинъ анахтарлары (мутлакъ укюмранлыгъы) Онынъдыр. Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер бар я, иште олар зиянгъа огърагъанлардыр.
64. Де ки: Эй, джаиллер! Манъа Аллаһтан башкъасына къууллыкъ этиювимни эмир этмектесинъизми?
65. (Ресулым!) Шубесиз, санъа да, сенден эвелькилерине де, бойле вахий олунгъандыр ки: Ант олсун, Аллаһкъа ортакъ къошар исенъ, ишлеринъ мыталкъа бошуна кетер ве зиянда къалгъанлардан олурсынъ!
66. Ёкъ! Ялынъыз Аллаһкъа къууллыкъ эт ве шукюр эткенлерден ол.
67. Олар Аллаһны хакъкъы иле танып билалмадылар. Къыямет куню бутюн ер юзю Онынъ тасарруфындадыр. Коклер Онынъ къудрет элинен тюрюльген оладжакъ. О, мушириклернинъ ортакъ къошувларындан юдже ве узакътыр.
68. Суургъа уфленгенинен, Аллаһнынъ тилегенлери истисна олмакъ узьре, коклерде ве ерде не бар исе, эписи оледжек. Сонъ онъа бир даа уфленгенинен, бир де не корерсинъ, олар аякъкъа къалкъкъан, бакъмакъталар!
(Биринджи Суурда Аллаһнынъ истегинен олмейип къалгъанларнынъ, Джебраил, Микаил, Исрафил, Азраил я да хамеле-и ариш я да ридван мелеклери, урийлер, дженнетнинъ хазинедары Маликнен джеэннем бекчилери зебанийлер олгъаны билъдирильмекте. Бу аетке коре, нефха яни суургъа уфюрмек эки кередир. Биринджиси – олюм сууры, экинджиси де – ба'с яни тирилюв суурыдыр).

69. Ер юзю, Раббинънинъ нурынен айдынланыр, китап къююлыр, пейгъамберлер ве шаатлар кетирилир ве араларында акъкъаниетнен укюм берилир. Оларгъа асла зулум этильмез. *(«Ер юзю» махшер оларакъ ёрумланыр экен, «китап» да, амель дефтерлери я да левх-и махфузнен тефсир этильгендир. Кетирильген шаатларнынъ да пейгъамберлернинъ умметинен, мелеклер ве салих инсанлар олгъаны изаатлангъандыр).*
70. Эр кес не япкъан олса, къаршылыгъы тамамынен берилир. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны энъ яхшы билиджидир.
71. О кюфюр эткенлер, болюк алында джеэннемге сюрюлир. Ниает, о ерге кельген вакъытларында, къапулары ачылыр, бекчилери оларгъа: Сизге, арангъыздан Раббинъизнинъ аетлерини окъугъан ве бугунгъе къавушаджагъынъызны ихтар эткен пейгъамберлер кельмедими? дерлер. «Эбет, кельди», дерлер, амма, азап сёзю къяфирлернинъ узерине хакъ олгъандыр. *(Аеттен, шерият кельмеден эвель, теклифнинъ олмагъаны анълашылмакъта, чюнки мелеклер, джеэннем эхлининъ тенкъит этилювини, пейгъамберлернинъ келюви ве китапларнынъ теблигъ этилювине рагъмен, инанмаювлары себебине эасландыргъанлар).*
72. Оларгъа: Ичинде эбедий къаладжагъынъыз джеэннемнинъ къапуларындан киринъ; кибрленгенлернинъ ери не фена! денилир.
73. Рабблерине къаршы келювден сакъынгъанлар исе, топ-топ дженнетке етекленилир, о ерге барып да, къапулары ачылгъанда, бекчилери оларгъа: Селям, сизге! Тер-темиз кельдинъиз. Артыкъ эбедий къалмакъ узьре киринъ бу ерге, дерлер.
74. Олар: Бизге берген сёзде садыкъ олгъан ве бизни, тилеген еримизде отураджакъ бу дженнет юртуна варис япкъан Аллаһкъа хамд олсун. Яхшы амельде олгъанларнынъ мукафаты не гузель экен! дерлер.
75. Мелеклерни корерсинъ ки, Рабблерине хамд иле тесбих этерек, Аршнынъ этрафыны саргъандырлар. Артыкъ араларында адалетнен укюм олунгъан ве «Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа хамд олсун», денильгендир.

40. эль-МУ'МИН

Айны заманда Гъаафир адыны да ташыгъан бу суре, 85 аеттир. 56 ве 57-нджи аетлери Мединеде энген. Адыны Фыравун аилесинден инангъан бир адамнынъ васыфлары сайылып кечкен 28-45-нджи атлерден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
(Бу арифлернинъ тефсири ичюн Бакъара суресининъ 1-нджи аетине бакъынъ).
- 2-3. Бу китап мутлакъ гъалип, хакъкъы иле билиджи, гунахны багъышлайыджи, тевбени къабул этиджи, азабы четин, лютф саиби Аллаһ тарафындан эндирильгендир. Ондан башкъа ич бир илях ёкътыр. Дёнюш анджакъ Онъадыр.
4. Инкяр эткенлер истисна, ич кимсе Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышмаз. Оларнынъ шеэрлерде (раатлыкънен) кезип долашувы сени алдатмасын.
(Инкярджыларнынъ долашувлары, тиджарет ве къарлы къазанчлар ичюн къоркъусыз ве

телюкесиз сеяат этювлери, дюньяда къазангъан усътюнлик ве бунгъа нисбетен Дженаб-ы Хакънынъ оларгъа мухлет берюви шеклинде тефсир этильген).

5. Олардан эвель Нуһ къавмы ве булардан сонъки топлулыкълар да (пейгъамберлерине) мани олмагъа, эр уммет озь пейгъамберини якъаламагъа азм эткен эди. Батылны хакънынъ ерине къоймакъ ичюн курешкен эдилер. Бунынъ узерине мен оларны къапкъачлап якъаладым. Иште, джезаландырувымнынъ насыл олгъаныны корь!
(Аетте, Мекке къафирлеринден эвель кельген Аад, Семууд ве Луут къавмлары киби, бир такъым миллетлернинъ инкярларына, пейгъамберлерини якъалап ольдирюв аркетлерине, бунгъа джевабен де, Дженаб-ы Хакънынъ инкярджыларны эляк этювининъ, белли орьнеклерине ишарет этильмекте. Чюнки, инкярджыларнынъ харап юртлары ве фаджиалы акъибетлери буны косътермекте).
6. Инкяр эткенлернинъ джеэннем эхли олгъанларына даир Раббинънинъ сёзю бойледже керчеклешти.
7. Аршны аркъалагъан ве бир де онынъ этрафында булунгъанлар (мелеклер), Рабблерини хамд иле тесбих этерлер, Онгъа иман этерлер. Му'минлернинъ де багъышланувыны истерлер: Эй, Раббимиз! Сенинъ рахмет ве ильминъ эр шейни къушаткъан. О алда, тевбе эткен ве сенинъ ёлунда юргенлерни багъышла, оларны джеэннем азабындан къорчала! (дерлер).
(Аршны ташыгъанлар, «Хамеле-и ари» денильген мелеклердир. Риваетке коре, дёрт данедирлер. Анджакъ Хакъкъаа суресинде (69/17) къыяметте буларнынъ сайыси секиз оладжагъы билдирильген. Аршны къорчалав ве тедебирине мемур олгъанлары ичюн, бу исим оларгъа миджазий берильген. Аршнынъ этрафындаки мелеклер, аршны таваф эткен мелеклердир. Девамлы бойле дерлер:)
8. Раббимиз! Оларны да, оларнынъ аталарындан, зевджелеринден, несиллеринден эйи олгъанларны да, оларгъа ваде эткен Адн дженнетлеринге къой. Шубесиз, азиз ве хаким сенсинь!
9. Бир де оларны, эр тюрлю феналыкълардан къорчала. О куню сен кимни феналыкълардан къорчаласань, муакъкъакъ ки, оны рахметинге наиль эткен олурсынъ. Бу энъ буюк къуртулыштыр.
10. Инкяр эткенлерге бойле сесленилир: Аллаһнынъ гъадабы, сизинъ кендинъизге олгъан феналыгъынъыздан, эльбетте даа буюктир. Зира, сиз имангъа давет этильмектесинъиз, факъат инкяр этмектесинъиз.
11. Олар: Раббимиз, бизни эки дефа ольдюрдинъ, эки дефа тирильттинъ. Биз де гунахларымызны итираф эттик. Бир даа (бу атештен) чыкъмагъа ёл бармы? дерлер.
(Биринджи олюм, дюнья аятынынъ сонъунда, экинджи олюм исе, къабирде, ильк соргъулама япылгъандан сонъ юз береджесек. Бунгъа коре, биринджи тирилюв къабирде соргъулав ичюн, экинджи тирилюв исе, къыяметтен сонъки эбедий аят ичюндир. Инкярджыларнынъ атештен чыкъмакъ ичюн сорагъан ёллары исе, эрте я да кеч джеэннемден чыкъыш, Аллаһкъа итаат этиш я да текрар дюньягъа къайтыш чарелерини къыдырувлары шеклинде ёрумлангъан).
12. (Оларгъа денилир ки:) Иште, бунынъ себеби шудыр: Тек Аллаһкъа ибадетке чагъырылгъан вакъытта инкяр этерсинъиз. Онгъа ортакъ къошулгъанынен (буны), тасдикъ этерсинъиз. Атыкъ укюм юджелернинъ юджеси Аллаһнынъдыр.

13. Сизге аетлерни косътерген, сиз ичюн коктен рызыкъ эндирген Одыр. Аллахъа ёнельгенден башкъасы ибрет алмаз.
(Косътерильген «аетлер» иляхий къудретке дялялет этиджи нефис эсерлер ве кемалат ёлларыны косътерген шейлернен; эндирильген «рызыкъ» да, рызыкънынъ себеби олгъан ягъмур, кунеш ве ава иле изаат этильген).
14. Айды, кяфирлернинъ ошуна кетмеси де, Аллахъа, Аллах ичюн диндар ве ихляслы оларакъ, дуа этинъ!
15. Дереджелерни юксельткен, Аршнынъ саиби Аллах, къавушмакъ кунюнен къоркъузмакъ ичюн, къулларындан истегенине ирадесинен алякъадар вахий эндирир.
(«Дереджелерни юксельткен» табири – коклерни бир-бири усътюне къурып юксельткен, дюньяда къулларына юдже мертебелер берген, дженнеттеки ерлерини юджельткен, мелеклернинъ Аршкъа я да коклерге юкселювлерини темин эткен, му'минлернинъ савап дереджелерини юксельткен шеклинде изаатлангъандыр. Аетте кечкен «рух»нынъ манасы Аллахнынъ, къулларындан истегенине ихсан эткен иляхий вахийдир. «Къавушмакъ куню» – къыямет кунюдир, чюнки, о кунде коклерде ве ердекилер, эвелькилер ве сонъкилер, абиднен мабуд, залымнен мазлум, эп о ерде корюшеджеклер).
16. О куню олар (къабирлеринден) мейдангъа чыкъарлар. Оларнынъ ич бир шейи Аллахъа гизли къалмаз. Бугунъ укъумранлыкъ кимнинъдир? Къаххар олгъан тек Аллахнынъдыр.
(Сорагъан да, джевабыны берген де, Аллахтыр).
17. Бугунъ эр кеске къазангъанынынъ къаршылыгъы берилир. Бугунъ акъсызлыкъ ёкътыр. Шубесиз, Аллах эсапны чар-чабук корюджидир.
18. Якъынлашкъан кунъ хусусында оларны тенбиеле! Чюнки, о, онда дешет ичинде юткъунгъанда, юреклери агъызларына кельгендир. Залымларнынъ не досту, не де сёзю динъленеджек шефаатчысы бардыр.
19. Аллах, козьлернинъ хаин бакъышыны ве къальплернинъ гизлегенини билир.
20. Аллах, адалетнен укъум этер. Оны быракъып, табынгъанлары исе, ич бир шейге укъум эталмазлар. Шубесиз, Аллах хакъкъы иле эшитиджи ве корюджидир.
21. Олар, ер юзюнде кезип долашмадылармы ки, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыл олгъаныны коръсинлер! Олар, къувет ве ер юзюндеки эсерлери нокътаи назарыннан, булардан даа да усътюн эдилер. Бойле экен, Аллах оларны гунахлары себебинден якъалады. Оларны Аллахнынъ гъадабындан къорчалагъан да олмады.
22. Бунынъ себеби, пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ муджизелер кетиргенлери алда, инкяр этвюлери эди. Аллах да, оларны тутып, якъалай къойды. Догърусы, О, куветлидир; азабы да пек четиндир.
- 23-24. Ант олсун ки, биз Мусаны муджизелеримиз ве ап-ачыкъ весикъанен, Фыравун, Хаамаан ве Къарунгъа ёлладыкъ. Олар: Бу, чокъ яланджы бир сихирбаздыр! дедилер.
25. Иште о (Муса), тарафымыздан оларгъа хакъны кетиргенинен: Онынънен берабер иман эткенлернинъ огъулларыны ольдюринъ, къадынларны сагъ къалдырынъ! дедилер. Амма, кяфирлернинъ тузагъы, эльбетте бошуна кетер.
(Бу учь адамдан Фыравун ве Хаамаан, Къыптийлернинъ илери кельгенлеринден Къарун да Исраил огъулларындыр. Даа сонъки аетлерден де, ангълышыладжакъы киби, онынънен берабер иман эткенлернинъ огъулларыны ольдюринъ, къадынларыны сагъ къалдырынъ, деген Фыравундыр. Онъа бу фикирни бергеннинъ де Хаамаан олгъаны ривает этиле).

26. Фыравун: Быракъынъ мени, деди. Мусаны ольдюрейим; (къуртара билир исе) Раббине ялварсын! Чюнки, мен онынъ дининъизни денъиштиреджегинден, яхут ер юзюнде фесат чыкъараджагъындан къоркъам.
(Фыравуннынъ, быракъынъ мени, Мусаны ольдюрейим, дие къонушывы, оны ольдюрин оламайджагъыны косътермекте. Чюнки, Фыравунгъа Муса ичюн бу сенинъ къоркъаджакъ бир кимсенъ дегиль. Эгер оны ольдюрин исенъ, халкънынъ къальбине бир шубе сокъкъан олурсынъ. Эр кес сенинъ ачыкъ делильнен тартышмакътан аджиз олгъанынъа укюм этер, деген эдилер. Бунынънен берабер, Фыравуннынъ зикр этильген ифадеси, онынъ Муса (а.с.)дан не къадар къоркъкъаныны да косътермекте).
27. Муса да: Мен, эсап кунюне инанмагъан эр кибрлиден, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъизге сыгъндым, деди.
28. Фыравун аилесинден олуп, иманыны гизлеген бир му'мин адам бойле деди: Сиз бир адамны «Раббим Аллаһтыр», демекте дие, ольдюреджексинъизми? Албуки, о, сизге Раббинъизден ап-ачыкъ муджизелер кетирген. Эгер о яланджы исе, яланы озюнедир. Эгер догъру сёйлей исе, сизни техдит эткен (азапнынъ), бир къысмы олсун, келип сизге чатар. Шубесиз, Аллаһ, адден ашкъан, яланджы кимсени догъру ёлгъа ириштирмез.
(Фыравуннынъ аилесинден иманыны гизлеген бу адамнынъ, Фыравуннынъ эмджезадеси олгъаны сёйленген, ады акъкъында да чешит фикрлер бар. Фыравун аилесинден инангъан бу адам сёзлерине бойле девам этти:)
29. Эй, къавмым! Бугунъ ер юзюне аким кимселер оларакъ, укюмранлыкъ сизинъдир. Амма, Аллаһнынъ азабы бизге келип чатар исе, ким бизге ярдым этер? Фыравун: Мен сизге озь фикримни сёйлемктем ве кене сизге анджакъ догъру ёлны косътермектем, деди.
- 30-31. Иман эткен деди ки: «Эй, къавмым! Догърусы, мен сиз ичюн, Нуһ къавмынынъ, Аад, Семууд ве олардан сонъ кельгенлернинъ вазieti киби, (пейгъамберлерни яланлагъан) топлулыкъларнынъ башларына кельген бир акъибеттен къоркъмакътам. Аллаһ къулларына бир зулум тилейджек дегильдир».
- 32-33. «Эй, къавмым! Акъикъатен сиз ичюн о багъырышув-чагъырышув кунюнден, артынъызгъа дён»п къачаджакъ кунюнъизден къоркъмакътам. Сизни Аллаһтан (Онынъ азабындан) къуртараджакъ кимсе ёкътыр. Аллаһ кимни саптырса, артыкъ оны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ да ёкътыр».
34. Ант олсун ки, (Мусадан) эвель Юсуф да сизге ачыкъ делиллер кетирген ве онынъ сизге кетирген шейлери акъкъында шубе этип тургъан эдинъиз. Ниает, о вефат эткенинен: «Аллаһ ондан сонъ пейгъамбер ёлламаз», дединъиз. Иште, Аллаһ о адден ашкъан шубеджилерни бойле саптырыр.
(Базы тefсирджилер «Бу ердеки Юсуф – Аз. Юсуфнынъ торуны Юсуф б. Эфраимдир», деген олсалар да, Юсуф б. Якъубдыр деген ривает даа къуветли корюнмекте).
35. Озьлерине кельген ич бир делиль олмагъаны алда, Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышкъанлар, истер Аллаһ янында, истер иман эткенлер янында, буюк бир нефрет иле къаршыланыр. Аллаһ буюклик таслагъан эр зорбаджынынъ къальбини, иште бойле муурьлер.
- 36-37. Фыравун: Эй, Хаамаан, манъа юксек бир къулле яп; бельки ёлларгъа, коклернинъ ёлларына ириширим де, Мусанынъ Танърысыны корерим! Догърусы, мен оны яланджы санмакътам, деди. Бойледже, Фыравунгъа япкъан фена иши гузель косътерильди ве ёлдан саптырылды. Фыравуннынъ тузагъы тамамен бошуна чыкъты.

38. О иман эткен кимсе: Эй, къавмым! деди, сиз манъа уйынъыз, сизни догъру ёлгъа алып бараджагъым.
39. Эй, къавмым! Шубесиз, бу дюнья аяты, кечиджи бир эгленджедир. Амма, ахирет, акъикъатен къалынаджакъ юрттыр.
40. Ким бир феналыкъ япар исе, онынъ къадар джеза корер. Ким де, къадын я да эркек, му'мин оларакъ, файдалы бир иш япар исе, иште олар дженнетке киреджеклер, о ерде оларгъа эсапсыз рызыкъ бериледжек.
41. Эй, къавмым! Недир бу ал? Мен сизни къуртулышкъа чагъырмакътам, сиз мени атешке чагъырмакътасынъыз.
42. Сиз мени Аллаһны инкяр этювге ве ич танымагъан неснелеримни Онъа ортакъ къошувгъа чагъырмакътасынъыз. Мен исе, сизни азиз ве чокъ багъышлайыджи Аллаһкъа давет этмектем.
43. Акъикъат шу ки, сиз мени давет эткен шейинъизнинъ дюньяда да, ахиретте де, даветке дегер бир тарафы ёкътыр. Дёнюшимиз Аллаһкъадыр, адден ашкъанлар да атеш эхлининъ озюдирлер.
44. Сизге сёйлегенлеримни якъында хатырлайджакъсынъыз. Мен ишимни Аллаһкъа авале этем. Шубесиз, Аллаһ къулларыны чокъ яхшы корюджидир.
45. Ниает, Аллаһ олар къургъан тузакъларынынъ феналыкъларындан бу затны къорчалады, Фыравуннынъ къавмыны исе, яман азап сара къойды.
46. Олар саба-акъшам о атешке сокъулырлар. Къыяметнинъ къопаджакъ куню де: Фыравун аилесини азапнынъ энъ четинине сокъунъ (дениледжек)!
(Къабир азабынынъ керчек олгъанына бу аетнен де ишарет этильген).
47. (Кяфирлер) атешнинъ ичинде бир-бирилеринен чекишкенлеринде, зайыфлар о буюклик таслагъанларгъа: Биз сизге уйгъан эдик. Шимди атешнинъ биразыны бизден ала билирсинъизми? дерлер.
48. О буюклик таслагъанлар исе: Догърусы, эпимиз бунынъ ичиндемиз. Шубе ёкъ ки, Аллаһ къуллары арасында береджек укмини берди, дерлер.
(Аллаһнынъ береджек укми, му'минлерни дженнетке, кяфирлерни де джеэннемге сокъувынен багълы укюмдир).
49. Атеште олгъанлар джеэннем бекчилерине: Раббинъизге дуа этинъ, бизден бир кунь олса да, азапны енгиллетсин ! дейджеклер.
50. (Бекчилер:) Сизге пейгъамберлеринъиз ачыкъ-ачыкъ делиллер кетирмедилерми? дерлер. Олар да: Кетирдилер, джевабыны берирлер. (Бекчилер исе:) О алда озюнъиз ялварынъ, дерлер. Албуки, кяфирлернинъ ялварувлары бошунадыр.
(Бекчилер, «озюнъиз ялварынъ» дер экен, кяфирлерге шефаат этмейджеклерини ифаде этмектелер).
51. Шубесиз, пейгъамберлеримизге ве иман эткенлерге, эм дюнья аятында, эм шаатларнынъ шаатлыкъ этеджек куньлеринде ярдым этермиз.
(Шаатлар – мелеклердир. Чюнки, мелеклер, пейгъамберлернинъ ахкъамны теблигъ эткенлерине, кяфирлернинъ исе, буларны яланлагъанларына шаатлыкъ этеджеклер. Айрыджа, инсанларгъа шаатлыкъ этеджек мелеклер, пейгъамберлер ве му'минлер, шаатлардан сайылгъанлар).

52. О куню залымларгъа, узюр тилевлери ич бир файда бермез. Артыкъ лянет де оларнынъдыр, яман юрт да оларнынъдыр!
- 53-54. Ант олсун ки, биз Мусагъа хидаетни бердик ве Исраил огъууларына акъыл саиплери ичюн бир огют ве догърулыкъ ребери олгъан китапны мирас къалдырдыкъ.
55. (Ресулым!) Шимди сен сабыр эт. Чюнки, Аллаһнынъ вадеси керчектир. Гунахыннынъ багъышланувыны исте. Акъшам-саба Раббинъни хамд иле тесбих эт.
(Аллаһнынъ вадеси достларыны музаффер этмеси киби ёрумлангъан. Фыравуннынъ къаршысында Мусанынъ вазieti бунынъ делилидир. Аз. Пейгъамбернинъ саба-акъшам хамд ве тесбихи, айны вакъытта, умметке быракъылган бир суннеттир. Ривает этильгенине коре, бир такъым еудийлер Ресулуллах (с.а.)къа келип, «ахыр заманда» Деджджал бизим арамыздан келеджек ве оладжакълар, иште о вакъыт оладжакъ!» дедилер. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).
56. Озьлерине кельген кесен-кес бир делиль олмайып, Аллаһнынъ аетлери акъкъында мунакъаша эткенлер бар я, ич шубе ёкъ ки, оларнынъ къальплеринде, асла етишалмайджакъ бир буюклик авесликлеринден башкъа бир шей ёкътыр. Сен Аллаһкъа сыгъын. Шубесиз, О, эшитиджи ве корюджидир.
57. Эльбетте, коклернинъ ве ернинъ яратылувы, инсанларнынъ яратылувындан даа буюк бир шейдир. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
58. Корьнен корьген, инанып яхшы амеллерде булунгъаннен феналыкъ япкъан бир олмаз. Не къадар аз тюшонмектесинъиз.
59. Къыямет куню мытлакъа келеджек, бунда ич шубе ёкъ. Факъат инсанларнынъ чокъу бунъа инанмазлар.
(Дюнъя инсанлар ичюн бир имтиан ери олгъанына, инсанлар да бир такъым вазифелернен месулиетли къылынгъанына коре, бунынъ муакемеси ве эсабы ичюн экинджи бир аят кереклиги корюльмекте. Бунынъ усътюне шу къинатнынъ бир башлангъычы олгъаны киби, эльбетте бир де сонъу бардыр. Олюм керчеги къаршысында дюнъянынъ инсанларгъа аит асыл къараргях олмагъаны да белли. Яратылыш ве олюм эр ан текрарланаракъ, керчеклешкени киби, къыямет ве ахирет де, мытлакъа, керчеклешеджек. Къыямет бу аятнынъ сонъуна етюви, ахирет де, экинджи аятнынъ исмидир).
60. Раббинъиз бойле буюрды: Манъа дуа этинъ, къабул этейим. Чюнки, манъа ибадетни быракъып, буюклик таслагъанлар ашшаланаракъ, джезеннемге киреджеклер.
61. Ичинде раатланырсынъыз дие, геджени, корювинъиз ичюн де, куньдюзни яраткъан Аллаһтыр. Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа лютфкъардыр. Факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
62. Иште, О, эр шейнинъ яратыджысы олгъан Раббинъиз Аллаһтыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О алда, насыл ола да, дёндюрильмектесинъиз!
63. Аллаһнынъ аетлерини инатлыкънен инкъар эткенлер, иште (хакътан) бойле дёндюрилир.
64. Ерни сиз ичюн ерлешюв мейданы, кокни де, бир бина эткен, сизге шекиль берип де, шеклинъизни гузель япкъан ве сизни темиз эрзакъларнен рызыкъландыргъан Аллаһтыр. Иште, Аллаһ, сизинъ Раббинъиздир. Алемлернинъ Рабби Аллаһ юджелерден юджедир.
65. О, даима тиридир; Ондан башкъа ич бир танъры ёкътыр. О алда, динде ихляслы ве самимий кишилер оларакъ, Онъа дуа этинъ. Эр тюрлю макътав алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.

66. (Ресулым!) Де ки: Манъа Раббимден ап-ачыкъ делиллер кельгенинен, сизинъ, Аллаһны быракъып, о табынъанларынъызгъа къуллыкъ этювим, манъа ясакъланды ве манъа алемлернинъ Раббине теслим олувым эмир этильди.
67. Сизни топракътан, сонъра нутфеден, сонъ алакъадан (ашлангъан йымыртадан) яраткъан, сонъра сабий оларакъ чыкъаргъан, сонъра сизни кучлю-къуветли бир чагъгъа иришювинъиз, сонъра да къартаювынъыз -ки аранъыздан даа эвель вефат эткенлер де бар- ве белли бир вакъыткъа етишювинъиз ичюн сизни яшаткъан Одыр. Умют этилир ки, тюшюнирсинъиз.
(Аетте ильк инсан Адем (а.с.)нынъ топракътан яратылгъанына ишарет этильгенден сонъ, инсанны ана рахиминден къартайгъанына къадар, чешит девирлери тасвир этильмекте).
68. О, эм тирильтиджи, эм де ольдюрюйдидир. О, эр анги бир ишнинъ олувыны истеген вакъытта ялынъыз «Ол!», дер, о да ола къояр.
69. Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышкъанларгъа бакъмадынъмы, насыл дёндюрильмектелер (оны тасдикъ этювге янашмайлар)!
70. Олар китапны ве пейгъамберлеримизге ёллагъанларымызны яланлагъанлардыр. Олар якъында (акъыкътны) анълайджакълар!
- 71-72. Боюнларында демир алкъалар ве зынджырлар олгъан алда, сыджакъ сувгъа суйрекленеджеклер, сонъра да, атеште якъыладжаклар.
- 73-74. Сонъ оларгъа: Аллаһны быракъып да, къошкъан ортакъларынъыз не ерде? дениледжек. Олар да: Бизден узакълаштылар, затен биз эвеллери ич бир шейге табынмай эдик, дейджеклер. Иште, Аллаһ къяфирлерни бойле шашмалатыр.
(Муириклерден соралгъанда, табынъан путларыны инкяр эткенлери анълашылмакъта. Анджакъ, Дженаб-ы Хакъ табынъанларыны къаршыларына кетиргенинен, шашып къаладжакълар).
75. Бу, сизинъ ер юзюнде акъсыз оларакъ къопаювынъыздан ве адден ашыр севинип кибрленювинъиз себебиндендир.
76. Ичинде эбедий къалмакъ узьре джеэннемнинъ къапуларындан киринъ! Кибрленгенлернинъ къайтып бараджакъ ерлери не чиркиндир.
77. Шунунъ ичюн (Ресулым), сен сабыр эт! Шубесиз, Аллаһнынъ вадеси керчектир. Оларгъа сёз берген азабымызнынъ бир къысмыны я санъа косьтерирмиз, яхут сени даа эвель вефат эттирмиз. Насыл олса да, олар бизге дёнеджеклер.
78. Ант олсун, сенден эвель де пейгъамберлер ёлладыкъ. Олардан санъа къыссаларыны анълаткъан кимселеримиз де бар, вазиетлерини санъа бильдирмеген кимселеримиз де бар. Ич бир пейгъамбер Аллаһнынъ изни олмайып, эр анги бир аетни озьлюгинден кетиралмаз. Аллаһнынъ эмири кельгенинен де, хакъ тедбикъ этилир ве о заман батылны сечкенлер зиянъга огърайджакълар.
(Ёлланылгъан пейгъамберлернинъ сайысыны Аллаһтан башкъасынынъ билалмайджакъгы муакъкъакъ олмакънен берабер, тедфирлерде юдже Аллаһнынъ 124000 пейгъамбер ёллагъаны ривает этиле.
Къур'ан-ы Керимде булардан садедже 25-ининъ исимлери зикр олунаъ, аятлары ве Аллаһнынъ эмирлерини теблигъ хусусында алып баргъан курешлеринден баас этиле.
Ает-и Керимеде айрыджа, пейгъамберлернинъ озь-озьлеринден ортагъа

чыкъмагъанлары, кетирген муджизелери де Аллаһнынъ эмири ве изнинен олгъаны ифаде этильмекте).

79. Аллаһ, кимисине минерсинъиз, кимисини де ашарсынъыз дие, сиз ичюн айванларны яратыджыдыр.
80. Оларда сиз ичюн даа нидже файдалар бар. Гонъюллеринъиздеки бир арзугъа, оларгъа минерек ириширсинъиз. Оларнынъ ве гемилернинъ усътюнде кезинирсинъиз.
81. Аллаһ сизге аетлерини косътермекте. Шимди, Аллаһнынъ аетлеринден ангисини инкяр этерсинъиз?
82. Олар ер юзюнде кезип долашмадылармы ки, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олгъан, корьсинлер! Эвелькилер булардан да чокъ эди, къувет тарафындан ве ер юзюндеки эсерлери нокътаи назарындан да, даа сагълам эдилер. Факъат къазангъан шейлери оларгъа асла файда бермегендир.
83. Пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ бильгилер кетиргенинен, олар озьлеринде олгъан (бешерий) бильгиге ишандылар (оны алайгъа алдылар). Алайгъа алгъан шейлери озьлерини богъа къойды.
84. Артыкъ о четин азабымызны корьген вакъытларында: Аллаһкъа инандыкъ ве онъа ортакъ къошкъан шейлеримизни инкяр эттик, дерлер.
85. Факъат азабымызны корьген вакъытларында, иманлары озьлерине бир файда бермейджек. Аллаһнынъ къуллеры акъкъында девам этип кельген суннети (къануны) будыр. Иште, о заман къафирлр зиянгъа огърайджакълар.

41. ФУССЫЛЕТ

Адыны 3-инджи аетте кечкен «фуссылет» келимесинден алгъан. Седжде, Хаа, Миим ве Месаабих адларынен де анъылгъан бу суре Меккеде энген. 54 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
2. (Къур'ан) рахман ве рахим олгъан Аллаһ къатындан эндирильгендир.
3. (Бу,) бильген бир къавм ичюн аетлери арапча окъуларакъ, беян этильген бир китаптыр.
4. Бу китап мужделейиджи ве тенбиеджидир. Факъат оларнынъ чокуъ юзь чевирди. Артыкъ динълемезлер.
(3-инджи аетте кечкен «фуссылет» (изаатлангъан) келимеси шу шекиллерде изаат этильген: а). Къур'аннынъ укюмлери, къыссалары, ваазлары ачыкъ беян буюрылгъандыр. б). Ляфзи итибарынен фасылалары, сурелернинъ эвель ве ахырлары айырды этильгендир. в) Манасы итибарынен ваделери, техдирлери, къыссалары, укюмлери, мисаллери, огютлери... айры-айры беян этилерек, ашкъарлыккъа къавуштырылгъандыр).
5. Ве дедилер ки: Бизни чагъыргъан шейинъе нисбетен къальплеримиз къапалыдыр. Къулакъларымызда да бир агъырлыкъ мевджут. Бизнен сенинъ арамызда бир перде булунмакъта. Шунунъ ичюн сен (истегенинъни) яп, биз де япмакътамыз!
(Къуреиш, бу сёзлеринен Къур'анны динълемектен къачынаракъ, Аз. Пейгъамбернен

араларындаки дин ихтиляфыны ашкяр этмекте ве Аллаһнынъ Ресулы Къур'ан окъуп, Аллаһкъа чагъыргъан вакъытта, онынънен алай эте эди).

6. Де ки: Мен де, анджакъ сиз киби бир инсаным. Манъа иляхынъызнынъ тек бир илях олгъаны вахий олунмакъта. Артыкъ Онъа ёнелинъ, Ондан магъфирет истенъ. Ортакъ къошкъанларнынъ алына вай!
(«Аллаһкъа ёнельмек» иман, итаат, тевхид, ибадет ве ихляснен мумкюндир. Айны заманда, шейтаннынъ телькъинлерине уймамакъ, Аллаһны быракъып, башкъа дост ве уйдырма шефаатчылар эдинмек, Аллаһкъа ёнелювнинъ темель шартларыдыр).
7. Олар зекятны бермезлер; ахиретни инкяр этиджикилер де олардыр.
8. Шубесиз, иман этип, яхшы иш япкъанлар ичюн, тюкенмеген бир мукафат бар.
9. Де ки: Акъикъатен, сиз ерни эки кунде яраткъанны инкяр этип, Онъа ортакъ къошмакътасынъызмы? О, алемлернинъ Раббидир.
10. О, ер юзюне сабит дагълар ерлештирди. О, ерде берекетлер яратты ве о ерде тамам дёрт кунде истегенлер ичюн, фаркъсыз оларакъ, гъыдалар такъдир этти.
11. Сонъ думан алында олгъан кокке ёнельди, онъа ве ер къурресине: Истеерек я да истемеерек келинъ! деди. Экиси де, «истеерек кельдик», дедилер.
(Дженаб-ы Хакънынъ «Ер ве кокте истегени», эр экисининъ де озьлерине юкленген вазифелернинъ керегини ерине кетирювлеридир).
12. Бойледже, оларны эки кунде еди кок оларакъ яратты ве эр кокке вазифесини вахий этти. Ве биз, якъын семаны къандиллернен донаттыкъ, бозулудан да къорчаладыкъ. Иште, бу, азиз, алим Аллаһнынъ такъдириди.
(Эр кокке вазифесининъ вахий этилюви, мелеклернинъ, йылдызларнынъ ве дигер кок джысылларынынъ, яратылув суретинен, эр бирине ишлерининъ бильдирилювидир).
13. Эгер олар юз чевирир иселер, де ки: Иште, сизни Аад ве Семууднынъ башына кельген къасыргъагъа бенъзеген бир къасыргъагъа къаршы тенбиелемекте!
14. Пейгъамберлер оларгъа: Оглеринден ве артларындан келерек, Аллаһтан башкъасына къуллыкъ этменъ, деген вакъытларында: «Раббимиз тилесе эди, эльбетте мелеклер эндирир эди. Шунынъ ичюн, биз сизнен ёлланылгъан шейлерни инкяр этмектемиз», деген эдилер.
(Бу къавмларгъа эр девирде пейгъамберлер ёлланылгъаны ве пейгъамберлернинъ оларнен якъындан алякъада олгъанлары анълашыла).
15. Аад къавмына кельгенде, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик тасладылар ве: Бизден даа къуветли ким бар? дедилер. Олар озьлерини яраткъан Аллаһнынъ, олардан даа къуветли олгъаныны коръмедилерми? Олар бизим аетлеримизни (муджизелеримизни) инкяр этмекте эдилер.
16. Бундан толайы, биз де оларгъа дюнья аятында зиллет азабыны таттырмакъ ичюн о огъурсыз куньлерде сувукъ бир рузгяр ёлладыкъ. Ахирет азабы, эльбетте даа чокъ резиль этиджикир. Оларгъа ярдым да этильмез.
(«Огъурсыз куньлер» ёлланылгъан шиддетли фыртынанынъ арды-арасы кесильмеден, девам эткени ве бу себептен, къавмнынъ эляк олгъан куньлеридир. Ёкъса, куньлернинъ озюнде огъурсызлыкъ деген бир шей ёкъ).
17. Семуудгъа кельгенде, оларгъа догъру ёлны косътердик, амма олар коръликни догъру ёлдан усьтюн туттылар. Бойледже, япаяткъан фенолыкълары себебинден, алчалтыджи азапнынъ йылдырымы оларны чарпты.

18. Инангъанларны къуртардыкъ. Олар (Аллаһтан) къоркъмакъта эдилер.
19. Аллаһнынъ душманлары, атешке сюрюльмек узьре, топлангъан кунълери эписи бир ерге кетирилирлер.
20. Ниает, о ерге кельген вакъытлары къулакълары, козьлери ве терилери, ишлеген шейлерине къаршы оларнынъ алейхине шаатлыкъ этеджек.
21. Терилерине: Ничюн алейхимизге шаатлыкъ эттинъиз? дерлер. Олар да: Эр шейни къонуштыргъан Аллаһ, бизни де къонуштырды. Илък дефа сизни О яраткъан. Кене Онъа дёндюрильмектесинъиз, дерлер.
22. Сиз не къулакъларынъызнынъ, не козьлеринъизнинъ, не де терилеринъизнинъ алейхинъизге шаатлыкъ этивинден сакъынмай эдинъиз, япкъанларынъыздан чокъуны Аллаһ бильмейджек беллей эдинъиз.
23. Раббинъиз акъкъында беслеген занынъыз бар я, иште сизни о махв этти ве зиянгъа огърагъанлардан олдынъыз.
24. Шимди эгер даяна билир иселер, оларнынъ ери атештир. Ве эгер (текрар дюньягъа къайтып Аллаһны) хошнут этмек истер иселер, мемнюн этиледжек дегиллер.
25. Биз оларгъа бир такъым аркъадашлар мусаллат эттик де, олар оглеринде ве артларында не бар исе, эписини буларгъа сюсю косьтердилер. Озьлеринден эвель келип кечкен джинлер ве инсанлар ичюн, (тедбикъ олунгъан) азап оларгъа да, керекли олгъан. Шубесиз, олар зиянгъа тюшкенлер эди.
(Фена аркъадашларнынъ инанмаганларгъа сюсю косьтерген шейлери – дюнья ишлеридир. Чюнки, дюньянынъ ялынъыз маддий менфаат ве нефсаний истеклерге уйгъун тарафыны корерлер ве садедже оны истерлер. Ахирет ишлерини де арткъа быракъырлар. Тирилюв ве эсапны инкяр этмекнен раатлыккъа къавушаджакъларыны телкъин этерлер).
26. Инкяр эткенлер: Бу Къур'анны динълемень, окъулгъанда гурюльти япынъ. Белки, бастырысынъыз, дедилер.
27. О инкяр эткенлерге шиддетли бир азапны таттыраджакъмыз ве оларны япкъанларынынъ энъ фенасынен джезаландыраджакъмыз.
28. Иште, бу Аллаһ душманларынынъ джезасы – атештир. Аетлеримизни инкяр эткенлеринден толайы, о ерде оларгъа джеза оларакъ эбедий къаладжакъ юртлары (джеэннем) бардыр.
29. Кяфирлер джеэннемде: Раббимиз! Джинлерден ве инсанлардан бизни сапыткъанларны бизге косьтер де, ашшалангъанлардан олсунлар дие, оларны аякъларымызнынъ астына алайыкъ! дейджеклер.
30. Шубесиз, Раббимиз Аллаһтыр деп, сонъ дос-догъру ёлда юргенлернинъ узерине мелеклер энер. Оларгъа: Къоркъманъ, кедерленмень, сизге ваде олунгъан дженнетнен севининъ! дерлер.
(Мелеклер, аетте васыфлары бильдирильген му'минлерге зикр этильген мужделерни олюм сырасында береджеклер. Дос-догъру ёлда юрмек, иманда себаттыр. Буны Аз. Эбу Бекир сёз ве давранышнен низамлы олмакъ; Аз. Умер мунафыкълыкъ этмемек; Аз. Осман амельде ихласлы олмакъ; Аз. Али фарзларны эда этмек шеклинде ёрумлагъанлар. Мелеклернинъ «къоркъманъ» муждеси, олюмнинъ сонъу ве кечмиш амеллернен багълыдыр. «Кедерленмень» деген мужделери исе, артта быракъылгъан эвлят ве аилене иле багълыдыр).

- 31-32. Биз дюнья аятында да, ахиретте де сизинъ достларыньызмыз. Гъафур ве рахим олгъан Аллахнынъ икрамы оларакъ, о ерде сиз ичюн джанларыньыз чеккен эр шей бар ве истеген эр шейинъиз о ерде сиз ичюн азырдыр.
33. (Инсанларны) Аллахкъа чагъыргъан, яхшы иш япкъан ве «Мен мусульманларданым», дегенден кимнинъ сёзю даа гузель?
(Аетте васыфлары анълатылгъан зат Ресулуллаһ (с.а.)тыр. Базыларына коре, ает мазинлер акъкъында назиль олгъан. Аллахнынъ даветине уйгъан ве инсанларны да уймагъа давет эткен эр кеснинъ де бу васыфнынъ саиби оладжагъы бильдирильген).
34. Яхшылыкънен яманлыкъ бир олмаз. Сен энъ гузель бир шекильде (яманлыкънынъ) огюни ал. О вакъытта сеннен арасында душманлыкъ олгъан кимсе санки джандан бир дост олур.
(Яманлыкънынъ огю, энъ гузель хислет не исе, онынънен алыныр. Меселя, гъадапкъа сабыр, бильгисизликке йымшакъ табият, феналыкъкъа афу иле къаршылыкъ берилер).
35. Бунъа (бу гузель давранышкъа) анджакъ сабыр эткенлер къавуштырылыр; бунъа анджакъ (хайырдан) буюк насиби олгъан кимсе къавуштырылыр.
(Шейтандан кельген яман тюшюндже, шейтаннынъ инсанны гузель табият ве давранышлардан узакълаштырмакъ ичюн весвеседир).
36. Эгер шейтандан кельген яман бир тюшюндже сени тюртеджек исе, аман Аллахкъа сыгъын, чюнки, О, эшитиджи ве билиджидир.
37. Гедже ве кунъдюз, кунеш ве ай Онынъ аетлериндендир. Эгер Аллахкъа ибадет этмек истей исенъиз, кунешке де, айгъа да седжде этменъ. Оларны яраткъан Аллахкъа седжде этинъ!
38. Эгер инсанлар буюклик таслар иселер, (бильсинлер ки) Раббинънинъ янында булунгъан (мелеклер) ич усанмадан, гедже-кунъдюз оны тесбих этерлер.
39. Сенинъ ер юзюни къуп-къуру корювинъ де, Аллахнынъ аетлериндендир. Биз онынъ узерине сувны эндирген вакътымызда, аракетке келип къабарыр. Онъа джан берген, эльбетте олюелерни де тирильтир. О, эр шейге къадирдир.
40. Аетлеримиз акъкъында догърулыкътан айырылып, эгирликке сапкъанлар бизге гизли къалмаз. О алда, атешнинъ ичине атылгъан даа эйдирми, ёкъса, къыямет куню ишанчен кельгенми? Истегенинъизни япынъ! Шубесиз, О, япкъанларньызны коръмекте.
(Аетлер акъкъында, догърулыкътан айырылып, эгирликке сапмакъ хусусы, догъруны яманламакъ, бозмагъа ынтылмакъ, батыл ёрумлавларгъа аракет этмек ве манасыз тартышувларгъа киришмек шеклинде ёрумлангъан).
41. Озьлерине Китап кельгенде, оны инкяр эткенлер (шубесиз, бунынъ нетиджесине къатланаджакълар). Албуки, о акърансыз бир Китаптыр.
42. Онъа огюнден де, артындан да батыл келалмаз. О, икмет саиби, чокъ макътавлы Аллахтан эндирильгендир.
43. (Ресулым!) Санъа айтылгъанлар, сенден эвельки пейгъамберлерге айтылгъанындан башкъа бир шей дегиль. Эльбетте ки, сенинъ Раббинъ, эм магъфирет саиби, эм де адджы бир азап саибидир.
44. Эгер биз оны, ябанджы тильде бир Къур'ан къылса эдик, дейджек эдилер ки: Аетлери тефсилятлы шекильде анълатылмалы дегиль эдими? Арапкъа ябанджы тильде (китап) олурмы? Де ки: О, инангъанлар ичюн догъру ёлны косътерген бир къылавуздыр ве шифадыр. Инанмагъанларгъа кельгенде, оларнынъ къулакъларында бир агъырлыкъ

бардыр ве Къур'ан оларгъа къапалыдыр. (Санки) оларгъа узакъ бир ерден багъырылмакъта (да, Къур'анда не айтылгъаныны анъламайлар).

45. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик, онда да ихтиляфкъа тюшюльди. Эгер Раббинъден бир сёз кечкен олмаса эди, араларында дер'ал укюм этилир эди (ишлери битирилир эди). Олар Къур'ан акъкъында терен бир шубе ичиндедирлер.
(Кечмиш сёз демек, эсапнынъ ве джезанынъ къыямет кунюнедже кечктириливи демектир. Бу сёзден толайы, Китапта ихтиляфкъа тюшкенлер, Китапны яланлагъанлар дюньяда эляк олгъан ве азапкъа огъратылгъанлардыр).
46. Ким бир яхшы иш япар исе, бу озь лехинедир. Ким де феналыкъ япар исе, алейхинедир. Раббинъ къулларгъа зулум этиджи дегильдир.
47. Къыямет кунюнинъ бильгиси, Онъа авале этилир. Онынъ бильгисинден гъайры ич бир мейва (чегирдеги) къабугъыны ярып чыкъалмаз, ич бир ыргъачы юкке къалмаз ве догъурмаз. Аллах оларгъа: Ортакъларым не ерде! дие сесленген куню: Бунъа даир бизден ич бир шаат олмагъаныны санъа арз этермиз, дерлер.
48. Бойледже, эвельден ялварып тургъанлары олардан узакълашкъандыр. Озьлерининъ къачаджакъ ерлери олмагъаныны анълагъандырлар.
49. Инсан хайыр истемектен усанмаз. Факъат онъа бир феналыкъ токъуныр исе, аман умютсизликке тюшер, кедерлене берир.
(Инсаннынъ истеген хайыры: мал, сагълыкъ, ферах киби дюньявий арзулардыр. Шерр исе: факъырлыкъ, азап ве сыкъынтыдыр).
50. Ант олсун ки, озюне токъунгъан бир зарардан сонъ, биз онъа бир рахмет таттырыр исек: Бу, меним акъкъымдыр, къыямет къопадажакъ санмайым, Раббиме дёндюрильген олсам биле, муакъкъакъ Онынъ къатында мен ичюн даа гузель шейлер бардыр, дер. Биз, инкяр эткенлерге япкъанларыны мытлакъа хабер береджекмиз ве муакъкъакъ оларгъа агъыр азаптан таттыраджакъмыз.
51. Инсангъа бир нимет берген вакътымызда, (бизден) юзь чевирир ве узакълашыр (кибрленир). Факъат онъа бир шерр токъунгъан вакъытта да ялварып турар.
52. Де ки: Не дерсинъиз, эгер о (Къур'ан) Аллах тарафындан исе, сиз де оны инкяр эткен исенъиз, о заман (хакътан) узакъ бир айрылыкъкъа тюшкенден даа сапыкъ ким бар?
53. Инсанларгъа уфукъларда ве озь нефислеринде аетлеримизни косътереджекмиз ки, онынъ (Къур'аннынъ) керчек олгъаны, оларгъа яхшыджа белли олсун. Раббинънинъ эр шейге шаат олувы етмезми?
(Аеттеки «уфукълар» келимесинден инсанны сарып алгъан тышкъы алемни, «озь нефислери» ифадесинден де, инсаннынъ озь биологик ве рухий шеклини анъламакъ мумкюн. Бунъа коре, аетнинъ манасы «биз инсангъа истер озюни сарып алгъан тышкъы алемде, истер шахсен озюнинъ маддий ве рухий дюньясында олгъан ве бизим барлыгъымызны ве кучюмизнинъ мукеммелигини исбатлагъан делиллерни косътереджекмиз» демек олур ки, акъыкъатен, «буюк алем» ве «кучюк алем» денильген эки алемнен багълы оларакъ, илим бельгилеген акъылларгъа дургъунлыкъ бериджи бильгилер, Аллахнынъ барлыгъына ве кучюнинъ сынъырсызлыгъына даир муим делиллер ортагъа къоймакъта).
54. Дикъкъат этинъ; олар, Рабблерине къавушмакъ хусусында шубе ичиндедирлер. Билесинъиз ки, О, эр шейни (ильминен) къушатыджыдыр.

42. эш-ШУУРАА

Меккеде назиль олгъан бу суре 53 аеттир, ялынъыз 23-26-нджи аетлери Мединеде энген. Адыны 38-нджи аетте кечкен ве мусульманларнынъ ишлерини араларында истишара (меслеат) иле япувлары кереклигини бильдирген Шуураа келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-2. Хаа. Миим. Айн. Сиин. Къааф.

3. Азиз ве хахим олгъан Аллаһ санъа ве сенден эвелькилерине, иште бойле вахий этер.
(Дженаб-ы Хакъ Къур'ан-ы Керимде анълаткъан хусусларнынъ озюни даа эвельки китапларда да бильдирген. Хусусен, Хаа, Миим ве Айн, Сиин, Къааф киби арифлер ишарет ве сыр оларакъ, бутюн пейгъамберлерге вахий этильген).
4. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Онынъдыр. О, юджедир, улудыр.
5. Аман-аман тепелеринден коклер чатлайджакъ! Мелеклер де, Рабблерини хамд иле тесбих этмектелер ве еркекилер ичюн магъфирет истемектелер. Яхшы билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(«Коклернинъ усътлеринден чатлавы», Аллаһнынъ азаметинден ве шанынынъ юджелигиндендир).
6. Аллаһтан башкъасыны дост туткъанларыны Аллаһ даима незарет этмектедир. Сен оларгъа векиль дегильсинъ.
(Аетте Аз. Пейгъамбернинъ вазифеси, садедже теблигъ олгъаны ифаде этиле).
7. Шеэрлернинъ анасы (олгъан Меккеде) ве онынъ чевресинде олгъанларны тенбиелевинъ ве асла шубе олмагъан топланув куню иле оларны къоркъызувынъ ичюн, санъа бойле арапча бир Къур'ан вахий эттик. (Инсанларнынъ) бир топу дженнетте, бир топу да чылгъын аевли джеэннемдедир.
(Къур'ан Мекке халкъына ве ер юзюндеки бутюн инсанларгъа эндирильгендир. Мекке, ичинде Кябе ве Макъам-ы Ибрахим олгъаны ичюн, шаны юксек бир шеэрдир. Аетте къыяметнинъ къоркъунчлы вазieti ве инсанларнынъ дженнетлилер ве джеэннемлилер оларакъ, экиге айырыладжакълары ифаделенген).
8. Аллаһ истесе эди, оларны тек бир миллет япар эди. Факъат О, истегенини рахметине къавуштырыр; залымларнынъ исе, ич бир досту ве ярдымджысы ёкътыр.
(Башкъа динлердеки бутюн инсанлар Ислям динине кире биле эдилер. Амма, хидает ве далялет иляхий ирадеге багълыдыр. Бунынънен бирликте, инкъарнен озьлерине зулум эткенлер азаптан ич бир шекильде къуртулалмайджакълар).
9. Ёкъса, олар Аллаһтан башкъа достлар таптылармы? Албуки, дост ялынъыз Аллаһтыр. О, олюлерни тирильтир, эр шейге къадирдир.
10. Ихтиляфкъкъа тюшкен эр анги бир шейинъизде укюм бермек Аллаһкъа махсустыр. Иште, бу, Аллаһ, меним Раббимдир. Онъа таяндым ве онъа ёнелирим.
11. О, коклернинъ ве ернинъ ёкътан яратыджысыдыр. Сизге озюнъизден чифтлер, айванлардан да (озьлерине) чифтлер яраткъан. Бойледже, чокълашувынъызны теминлеген. Онъа бенъзеген ич бир шей ёкътыр. О, эшитиджидир, корюджидир.

12. Коклернинъ ве ернинъ анахтары Онынъдыр. Истегенине рызыкъны бол берир, истегенинден де къысар. О, эр шейни билиджидир.
13. «Динни аякъта тутынъ ве онда ихтиляфкъа тюшмень», дие Нуһкъа тевсие эткенини, санъа вахий эткенимизни, Ибрахимге, Мусагъа ве Исагъа тевсие эткенимизни Аллаһ сизге де дин къылды. Факъат оларны чагъырдыгъынъ бу (дин), Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа агъыр кельди, Аллаһ истегенини озюне (пейгъамбер) сечер ве озюне ёнельгенни де, догъру ёлгъа къавуштырыр.
14. Олар озьлерине илим кельгенден сонъ, садедже араларындаки аседчилик себебинден, болюнювге тюштилер. Эгер белли бир девиргедже Раббинъден бир (кечиктирюв) сёзю кечкен олмаса эди, араларында аман укюм берилир эди. Олардан сонъ, китапкъа варис къылынганлар да, онынъ акъкъында терен бир шубе ичиндедилер.
(Болюнювге тюшкенлерге кельген илим табири, азап хаберининъ бильдирилюви, Аз. Пейгъамбернинъ ёлланыладжагъы хабири, пейгъамберлернинъ ве китапларнынъ бильдирген хусуслар шеклинде ифаде этиле билир. Бу бильгиге рагъмен, ихтиляфкъа тюшюльген, инанган ве инанмагъанлар чыкъкъан. Инанмагъанларгъа джеза оларакъ аман азап берильмемеси ве къыямет кунюне къалдырылувы, Аллаһнынъ бу хусуста берген бир сёзюнден толайыдыр).
15. Иште, шунынъ ичюн сен (тевхидге) давет эт ве эмир олунгъанынъ киби дос-догъру ол. Оларнынъ авеслерине уйма ве де ки: Мен Аллаһнынъ эндирген Китабына инандым ве аранъызда адалетни тиклемекнен эмир олундым. Аллаһ бизим де Раббимиз, сизинъ де Раббинъиздир. Бизим япкъанларымыз бизге, сизинъ япкъанларынынъыз да сизгедир. Арамызда тартышыла биледжек бир мевзу ёкътыр. Аллаһ эпимизни бир ерге топлар, дёнюш де Онъадыр.
(Аетте Аз. Пейгъамебрнинъ инсанларны давет этеджек принципери ифаде этилиркен, уяджакъ эсаслары да беян этильген. Бунъа коре, даветке девам этиледжек, инанмагъанларнынъ теклиф ве исрарлары динъленмейджек).
16. Давети къабул этильгенден сонъ, Аллаһ акъкъында тартышмагъа киришкенлернинъ делиллери, Рабблери къатында боштыр. Олар ичюн бир гъадап, кене олар ичюн четин бир азап бардыр.
(Аетте ачыкъ косьтерильген муджизелерге я да китапларгъа инангъандан сонъ, тартышувгъа киришкен еудийлернинъ вазиетине ишарет этилерек, делиллерининъ кечмейджеги ифаде этильген).
17. Китапны ве мизанны хакъ оларакъ эндирген Аллаһтыр. Не бильмектесинъ, бельки де, къыямет сааты якъындыр!
18. Онъа инанмагъанлар, онынъ чабукъ къопувыны истерлер. Инанганлар исе, ондан къоркъарлар ве онынъ акъыкъат олгъаныны билирлер. Яхшы билинъ ки, къыямет куню акъкъында тартышкъанлар терен бир сапыкълыкъ ичинделер.
19. Аллаһ къулларына лютфкъардыр, истегенини рызыкъландырыр. О, къуветлидир, кучьлюдир.
(Бу ерде Аллаһ къулларынынъ яхшысына да, яманына да лютфте булунгъаны анълашылмакъта. О, феналарны биле, къабаатлары себебинден, ач быракъмагъан).
20. Ким ахирет къазанчыны истей исе, онынъ къазанчыны арттырырмыз. Ким де дюнъя къарыны истей исе, онъа да дюнъядан бир шейлер берирмиз. Факъат онынъ ахиретте бир насиби олмаз.
(Аетте ахирет къазанчы, яхшы ниет ве давранышлар ичюн алынган саваплар оларакъ

ифаде этильген. Аллах саванны экинге бенъзеткен. Чюнки, саван салых амельнен къазанылган бир файдадыр. Бу себептен, «дюнья, ахиретнинъ тарласыдыр», денильген. Къазанчнынъ арттырылувына кельгенде, бу саваннынъ бирге нистебен онгъа, еди юзге ве даа зиядесине чыкъарылувы ве бу артувнынъ дюнья ишлерине де аит олувы демектир).

21. Ёкъса, оларнынъ Аллах изин бермеген бир динни кетирген ортакълары бармы? Эгер кечиктирме сёзю олмаса эди, дер'ал араларында укюм берилир эди. Шубесиз, залымларгъа джан якъыджы бир азап бар.
(Аетте кяфирлерге Аллахкъа ортакъ къошмакъ, тирильмекни инкяр этмек ве дюньягъа табынмакъ киби сакъат тюшонджелерни телкъин эткен шейтанларгъа ве Аллахтан башкъа дин иджат эткенлерге уювларынынъ себеби соралмакъта ве бу ортакъларгъа уювнынъ нетиджелерине дикъкъат чекильмекте).
22. Япкъан шейлери башларына кельгенде, залымларнынъ къоркъудан титрегенлерини кореджексинъ. Иман этип, яхшы ишлер япкъанлар да, дженнет багъчаларындадырлар. Рабблерининъ янында оларгъа истеген эр шейлери меджвуттыр. Иште, буюк лютф будыр.
23. Иште, Аллахнынъ, иман эткен ве яхшы ишлер япкъан къулларына мужделеген нимети будыр. Де ки: Мен бунъа нисбетен сизден акърабалыкъ севгисинден башкъа бир уджрет истемейим. Ким бир яхшылыкъ япса, онынъ савабыны арткъачынен берермиз. Шубесиз, Аллах багъышлайыджы, шукюрнинъ къаршылыгъыны бериджидир.
(Аетте кечкен акърабалыкъ севгиси «Сизден акърабамны севгенинъизни истейим» я да «Акъарбанъыз оларакъ мени севип, дестеклеминъизни истейим», шеклинде беян этильген).
24. Ёкъса, олар (сен ичюн) Аллахкъа нисбетен ялан уйдурдымы? дерлер. Аллах истер исе, сенинъ къальбинъни де муурьлер. Ве Аллах батылны ёкъ этер; сёзлеринен хакъны ортагъа къояр. Шубесиз, О, къальплерде олганларны билидjidир.
(Аз. Пейгъамбернинъ Къур'ан-ы Керимни Дженаб-ы Хакъкъа нисбет этювине инанмагъанлар Пейгъамберимизни Аллах къаршысында ифтирадъы вазиятине тюшюрмеге джесарет этекен эдилер. Амма, Аллах Ресулынынъ ялан уйдурудан узакъ олгъаныны, бойле бир шейге джесарет этсе биле, онынъ къальби муурьленеджегини беян этмектедир).
25. О, куълларынынъ тевбесини къабул этиджи феналыкъларны багъышлайыджы ве япкъанларынынъизны билидjidир.
(Гунахларгъа аман тевбе этмек керектир. Къул акъкъындан башкъа, Аллахкъа къаршы ишленген гунахнынъ тевбеси учъ шарткъа багълыдыр: 1). Гунахтан тамамен вазгечмек. 2). Япкъанына пешман олмакъ. 3). Бир даа онгъа дёнмемек. Эгер киши къул акъкъынен багълы бир яманлыкъ ишлеген олса, акъ саибининъ акъкъыны одемек, онынъ ризасыны алмакъ тевбесининъ къабул шартларындандыр).
26. Аллах, иман этип, яхшы ишлер япкъанларнынъ тевбесини къабул этер, лютфиндан оларгъа, зиядесини берир. Кяфирлерге кельгенде, оларгъа да четин бир азап бардыр.
27. Аллах къулларына рызкъны бол-бол берсе эди, ер юзюнде адден ашар эдилер. Факъат О, (рызкъны) истеген ольчюде эндирир. Чюнки О, къулларынынъ хаберини алыджыдыр, оларны коруджидир.
28. О, (инсанлар) уютлерини кескенден сонъ, ягъмурны эндириджи, рахметини эр тарафкъа яйыджыдыр. О, акъикый досттыр, макътавгъа ляйыкътыр.

29. Коклерни, ерни ве оларнынъ ичине яйып чокълаштыргъан джанлыларыны яратувы да, Онынъ делиллериндендир. О, истеген вакътында оларны бир ерге топламагъа да къадирдир.
30. Башынъызгъа кельген эр анги бир мусибет, озь эллеринъизнен япкъанларынъыз себебиндендир. (Бунынънен берабер) Аллах чокъуны афу этер.
(Аетте хитап этильгенлер – гунахяр му'минлердир. Гунахы олмагъан му'минлернинъ башына кельген мусибетлернинъ себеpleri башкъадыр. Месея, оларнынъ сабыр этювлери эджирлерини арттыраджакъ себеplerден бири оларакъ сайыла билир).
31. Ер юзюнде (Оны) аджиз быракълмазсынъыз. Аллахтан башкъа бир достунъыз ве бир ярдымджынъыз да ёкътыр.
32. Денъизде дагълар киби ялдап юргенлер (гемилер) де Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир.
33. Истесе, О, рузгярны токътатыр да, онынъ (денъизнинъ) усьтюнде къала къоярлар. Эльбетте бунда чокъ сабыр этиджи, чокъ шукюр этиджи эр кес ичюн ибретлер бардыр.
34. Яхут япкъанлары себебинден, оларны эляк этер. Бир чокъусыны да афу этер (къуртарыр).
35. Бойледже, аетлеримиз узеринде тартышкъанлар, озьлерине къчаджакъ бир ер олмагъаныны билъсинлер.
36. Сизге берильген шей, ялынъыз дюнья аятынынъ кечиджи метахларыдыр. Аллахнынъ янында олгъанлар исе, даа яхшы ве даа бакъийдир. Бу мукъфат иман этип, Рабблерине таянып ишангъанлар ичюндир.
(Дюнъяда инсанларгъа берильген маддий имкян ве боллукъ, садедже бир кечиниши вастасыдыр. Аллахнынъ янындаки савап исе, даимий ве даа файдалыдыр. Ает-и кериме, Аз. Эбу Бекир бутюн малыны Аллах ёлуна арджлагъан вакътында, бир топлулыкънынъ оны тенкъит эткени узерине назиль олгъан. Албуки, бу давранышынен Аз. Эбу Бекир Аллахкъа таянып ишанувнынъ энъ гузель орънегини берген).
37. Олар буюк гунахлардан ве аясызлыкътан къачынырлар; къызгъан вакъытларында да, къусурларны багъышларлар.
38. Кене олар, Рабблерининъ даветине уярлар ве намазны къыларлар. Оларнынъ ишлери, араларында танышувнендир. Оларгъа берген рызкъымыздан да арджларлар.
(Бу ает Ислямий идаре шеклининъ, мусульманларнынъ озь араларындан сечеджек шуранынъ къарарларына эсаслангъанларына делиль оларакъ косьтерильген).
39. Бир акъсызлыкъкъа огърагъан вакъытларында, ярдымлашырлар.
40. Бир яманлыкънынъ джезасы, онъа мусавий бир яманлыкътыр. Ким багъышлар ве барышны теминлер исе, онынъ мукъфаты Аллахкъа аиттир. Догърусы, О, залымларны севмез.
41. Ким зулумгъа огърагъандан сонъ, акъкъыны алыр исе, артыкъ оларгъа япыладжакъ бир шей ёкътыр.
42. Анджакъ инсанларгъа зулум этиджилерге ве ер юзюнде акъсыз ерде адден ашкъанларгъа джеза бардыр. Иште, элем бериджи азап буларгъадыр.
43. Ким сабыр этер ве афу этер исе, шубесиз бу арекети, япылуvgъа дегер ишлердендир.
(Яманлыкъ къаршысында сабыр эткен ве оны багъышлагъан кимсе, мерд ве азимли инсанларнынъ яптыгъы ишини япкъандыр. Диннинъ истеги будыр).
44. Аллах кимни саптырса, ондан сонъ артыкъ онынъ ич бир досту ёкътыр. Азапны корьгенлеринде залымларнынъ: Дюнеджек бир ёл бармы? дегенлерини корерсинъ.

45. Атешке атылыр экенлер, оларнынъ зиллеттен башларыны тебен эгерек, козь къыйыгынен гизли-гизли бакъкъанларыны кореджексинъ. Инангъанлар да: Иште, асыл зиянгъа огърагъанлар, къыямет куню озьлерини ве аилелерини зиянгъа сокъкъанлардыр, дейджеклер. Кесен-кес билинъ ки, залымлар, девамлы бир азап ичиндедирлер.
(Къыяметте зиянгъа огърамакъ, джеэннемде эбедий къалмакъ ве дженнетте азырлангъан ниметлерден марум быракъылмакъ шеклинде беян этильген).
46. Оларнынъ Аллаһтан башкъа озьлерине ярдым эткен ич бир достлары ёкътыр. Аллаһ кимни саптырыр исе, артыкъ онынъ къуртулышкъа чыкъаджакъ бир ёлу ёкътыр.
47. Аллаһтан кери чевириллови имкянсыз бир кунь кельмезден эвель, Раббинъизге уйынъ. Чюнки, о куню ич биринъиз сыгынаджакъ бир ер тапалмазсынъыз, итираз да эталмазсынъыз.
48. Эгер юзь чевирир иселер, билесинъ ки, биз сени оларнынъ узерине бекчи ёлламдыкъ. Санъа тюшкени садедже теблигъдир. Биз инсангъа къатымыздан бир рахмет таттыргъан вакътымызда, онъа севинир. Амма, эллеринен япкъанлары себебинден, башларына бир феноалыкъ келир исе, иште, о заман инсан пек нанкоръдир!
(Аетте, инкяр эткенлернинъ вазиеatine Аз. Пейгъамбернинъ кедерленмемеси истенильген, айрыджа инсанларнынъ зенгинлик ве сагълыкъ киби ниметлерге нисбетен арекетлери иле япкъан гунахлардан толайы, огърагъан сыкъынтылары къаршысындаки менфий тавурларына дикъкъат чекильген).
49. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. Истегенини яратыр; истегенине къыз балалар, истегенине де огълан балалар багъышлар.
50. Яхут оларны эм огълан, эм де къыз балалары олмакъ узьре, чифт берир. Истегенини де къысыр къалдырыр. О, эр шейни билиджидир, эр шейге кучю етиджидир.
51. Аллаһ бир инсаннен, анджакъ вахий ёлунен я да перде артындан къонушыр, яхут бир эльчи ёллап, изнинен онъа истегенини вахий этер. О, юджедир, акимдир.
(Вахийнинъ келюв шекиллерини беян эткен бу аетке коре, вахий къальпке ильхам я да Джеанаб-ы Хакъны корьмеден, перде арктындан къонушув я да вахий мелеги (Джебраил) вастасы иле келям эшитмек суретинен де керчеклемекте).
52. Иште, бойледже, санъа да эрмимизнен Къур'анны вахий эттик. Сен китап недир, иман недир бильмез эдинъ. Факъат биз оны къулларымыздан истегенимизни кендиси иле догъру ёлгъа ириштирдигимиз бир нур къылдыкъ. Шубесиз ки, сен догъру бир ёлны косьтермектесинъ.
(Къур'ан дие терджиме этильген «рух» келимеси, айрыджа Джебраилни де ифаде эткен. Бу аетте рисалет ве китапнынъ эмиети беян этильген, Аз. Пейгъамбернинъ озюне кельген вахийнен, догъру ёл ребери олгъаны анълатылгъан).
53. (О ёл) коклернинъ ве ернинъ саиби олгъан Аллаһнынъ ёлудыр. Дикъкъат этинъ, бутюн ишлер сонъунда Аллаһкъа дёнер.
(Му'минлерге мужде, гунахкярларгъа да техдит булунгъан бу аетте, артыкъ къаршылыкълы себеп ве алякъаларнынъ ортадан къалкъкъаны, эр шейнинъ Аллаһкъа дёнген куню хатырлатылгъан).

43. эз-ЗУХРУФ

Зухруф – алтын ве джевер манасына келе. Суредде булардан сёз этильгени ве Аллахнынъ инсангъа саип олгъан алтын ве джеверлернен дегиль, инанч ве давранышларына коре къыймет кескени анълатылгъаны ичюн, суре бу адны алгъан. Меккеде энген ве 89 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
- 2-3. Ап-ачыкъ Китапкъа ант олсун ки, биз, анълап тюшюнювинъиз ичюн, оны арапча бир Къур'ан къылдыкъ.
4. О къатымызда булунгъан Ана Китапта (левх-и махфузда) мевджут, юдже ве икмет иле толу бир китаптыр.
(Шаны юдже Къур'ан, муджизевий васфынен, дигер китаплардан даа юджедир. Чюнки, белягъатны энъ усътюн мертебеге ириштирген, айрыджа бутюн кечмиш китапларнынъ уюмлерини ортадан къалдыргъандыр).
5. Сиз, адден ашкъан кимселер олдунъыз дие, сизни Къур'аннен тенбиелевден вазгечейикми?
6. Даа эвельки миллетлерге нидже пейгъамберлер ёллагъан эдик.
7. Олар, озьлерине кельген эр пейгъамберни мытлакъа алайгъа ала эдилер.
8. Биз булардан даа зорбаджы олгъанларны да эляк эттик. Бунынъ киби, эвелькилерде мисали кечкендир.
9. Ант олсун ки, оларгъа коклерни ве ерни ким яратты? деп сорасанъ; «Оларны, шубесиз кучьлю олгъан, эр шейни бильген Аллах яратты», дерлер.
10. О, сизге ерни бешик япкъан ве догъру юрерсинъиз дие, ер юзюнде сизге ёллар яраткъан.
11. Коктен, бир ольчюге коре, сувны эндирген Одыр. Биз онынънен (къуп-къуру) олю мемлекетке аят берирмиз. Иште, сиз де, бойледже (мезарларынынъыздан) чыкъарыладжакъсынъыз.
(Аетте, итияджгъа ве белли ольчюге коре, ягъмурнынъ ягъдырылгъаны, онынънен топракъкъа аят берильгени бильдирильген бу вазиятнинъ тирилювнинъ ачыкъ мисали олгъаны къайд этильген).
- 12-13. Бутюн чифтлерни О яраткъандыр. Ве сизге минеджек гемилеринъизни ве айванлар яраткъандыр ки, бойледже оларнынъ сыртына минип, усътлерине ерлешкенинъизнен, Раббинъизнинъ ниметини анъаракъ: Буны бизим хызметимизге бергенни тесбих этермиз, ёкъса, биз буларгъа кучь етиштиралмаз эдик, деювинъиз ичюндир.
(Миниледжеклер, тюшюнмеге ве Аллахны тесбих этмеге етеклейиджи варлыкълардыр. Бу себептен, сахабе-и кирам айванларына мингенлеринде, ахиретни ве табутнен башланаджакъ ёлджулыкъны тюшюне эдилер. Ресулуллаһ ёлджулыкъкъа чыкъкъанда, бу аетлерни окъур эди).
14. Биз, шубесиз Раббимизге дёнеджекмиз (демелисинъиз).
15. Амма, олар къулларындан бир къысмыны Онынъ бир джузи (болюги) къылдылар. Акъикъатен, инсан ап-ачыкъ бир нанкорьдир.
(Бу ерде еудийлерден бир топунынъ Узейрни, христианлардан да Исаны Аллахнынъ огълу сайгъанларына, мушириклернинъ исе, мелеклерни Аллахнынъ къызлары оларакъ къабул эткенлерине ишарет этильмекте).

16. Ёкъса, Аллах яраткъанларындан къызларны озюне алды да, огъуларны сизге айырдымы?!
17. Олардан бири, Рахмангъа аит сайгъан къыз баласынен мужделенгенинен, иддетленерек, юзю сим-сия кесилер.
(Аетте ифаде этильгени киби, къызларны Аллахтан, огъуларыны озьлеринден сайгъанлары ичюн, къыз бала догъгъаны акъкъындаки хаберден кедерлене ве сингирлене эдилер. Сонъунда да къызларны тирилейин къумгъа коме эдилер).
18. Сюс ичинде етиштириллп, дженк эталмайджакъ олгъанны истемейлерми? (Оларны Аллахнынъ парчасы саймакъталармы?)
(Ает, къадынлардаки сюсленюв хусусиетлеринен, курештеки зайыфлыкъларына ишарет этмекте).
19. Олар, Рахманнынъ къуулары олгъан мелеклерни де ыргъачы сайдылар. Аджеба, мелеклернинъ яратылгъанларыны корьгенлерми? Оларнынъ бу шаатлыкълары языладжакъ ве соргъугъа чекиледжеклер.
20. Ве дедилер ки: Рахман истесе эди, биз оларгъа табынмаз эдик. Оларнынъ бу хусуста бир бильгилери ёкъ. Олар садедже ялан сёйлейлер.
21. Ёкъса, бундан эвель оларгъа бир китап бердик де, онъа багъланмакъталармы?
22. Ёкъ! «Садедже, биз бабаларымызны бир дин узеринде булдыкъ, биз де оларнынъ изинден кетмектемиз», дерлер.
(Бойледже, мелеклерге табынувнынъ, бильги ве китап оларакъ, бир таянгъычы олмагъаны, садедже корь-коране такълиттен ибарет олгъаны ортагъа чыкъмакъта).
23. Сенден эвель де, анги мемлекетке тенбиеджи ёллагъан исек, мытлакъа о ернинъ илери кельгенлери: Бабаларымызны бир дин узеринде булдыкъ, биз де оларнынъ излерине уярмыз, дер эдилер.
24. Мен сизге бабаларынъызны узеринде булгъанынъыз (дин)ден даа догърусыны кетирген исем (кене мангъа уймазсынъызмы)? дегенинен, дедилер ки: Догърусы, биз сизнен ёлланылгъан шейни инкяр этмектемиз.
25. Биз де олардан инктикъам алдыкъ. Бакъ, яланлагъанларнынъ сонъу насыл олды?
26. Бир заман Ибрахим, бабасына ве къавмына деген эди ки: Мен сизинъ табынгъанларынъыздан узакъым.
27. Мен, ялынъыз мени яраткъангъа табынырым. Чюнки, О, мени догъру ёлгъа къавуштыраджакъ.
28. Бу сёзни, артындан келеджеклерге девамлы къаладжакъ бир мирас оларакъ быракъты ки, инсанлар (онынъ динине) дёнсинлер.
(Аз. Ибрахим хакъны къабул этмеген бабасынынъ ёлуны терк этмекнен, эр заман аталарынынъ такълит этилалмайджагъыны косьтерген ве тевхид келимесини, артындакилерге мирас оларакъ къалдыргъан, бу себептен де, неслинде Бир Аллахкъа инангъанлар эсик олмагъан. Меккелилер арасында да «ханифлер» адыннен танылгъан ве Аз. Ибрахимнинъ инанчына садакъат косьтерген инсанлар бар эди).
29. Догърусы, буларны да, аталарыны да, оларгъа хакъ ве оны беян эткен бир пейгъамбер кельгенге къадар кечиндирдим.
30. Фаъкат озьлерине хакъ кельгенинен: Бу бир тылсымдыр, биз оны танымаймыз, дедилер.

31. Ве дедилер ки: Бу Къур'ан эки шеэрден бир буюк адамгъа эндирильсе олмаз эдими?
(Аз. Пейгъамберге инанмаганларгъа коре, Къур'ан Меккенинъ зенгинлеринден Велид б. Мугъширеге я да Тааифнинъ зенгинлеринден Урье эс-Сакъафийге эндирильмели эди. Велид б. Мугъшире бойле деген эди: Къурейшининъ буюги ве эфендисе олгъан мен, яхут Сакифнинъ буюги Эбу Амр б. Умеир эс-Сакъафий тургъанда, Къур'ан Мухаммедге энеджекми?)
Албуки, Аллаh назарында юксеклик, зенгинлик я да несеби беллиликнен дегиль, такъванендир. Бунунънен берабер, Аз. Мухаммед, несеб итибарынен де, оларнынъ энъ шерефлисиди. Ялынъыз анадан ве бабадан етим къалгъан эди, зенгин де дегиль эди).
32. Раббинънинъ рахметини олар пайлаштырмакъталармы? Дюнъя аятында оларнынъ маишетлерини (рызыкъларыны) араларында биз пайлаштырдыкъ. Бир-бирине иш яптырувлары ичюн кимини о бирисине дереджелернен усьтюн яптыкъ. Раббинънинъ рахмети оларнынъ топлагъан шейлеринден даа хайырлыдыр.
33. Эгер инсанларнынъ куфюрде бирлешкен тек бир уммет олувы (телюкеси) олмаса эди, Рахманни инкяр эткенлернинъ эвлерининъ таванларыны ве чыкъаджакъ мердивенлерини кумюштен япар эдик.
34. Эвлерининъ къапуларыны ве усьтлерине ясланаджакъ курсюлерни де (эп кумюштен япар эдик).
35. Ве оларны зийнетлерге богъар эдик. Бутюн булар, садедже дюнъя аятынынъ кечиджи менфаатыдыр. Ахирет исе, Раббинънинъ къатында, Аллаhнынъ азабындан сакъынып, рахметине сыгъынгъанларгъа аиттир.
36. Ким Рахманни зикр этювден гъафиль олур исе, янындан айрылмагъан бир шейтанны онъа мусаллат этермиз.
37. Шубесиз, бу шейтанлар оларны догъру ёлдан чыкъарырлар да, олар озьлерини догъру ёлда зан этерлер.
38. О шейтаннынъ досту энъ сонъунда бизге кельгенинен, аркъадашына: Кешке, меннен сенинъ арамызда шаркънен гъарп арасы къадар узакълыкъ олса эди, не фена аркъадаш экенсинъ! дер.
(Аеттен, къыямет кунюнде ёлдан чыкъкъан ве шейтангъа аркъадаш олгъан кимсенинъ, фена аркъадашынен озю арасында узакъ месафе олгъаныны тилеерек, корюшмек истемейджеги анълашыла).
39. Зулум эткенинъиз ичюн бугунъ (пешманлыкъ) сизге ич бир файда бермейджек. Чюнки, сиз азапта ортакъсынъыз.
40. (Ресулым!) Сагъырларгъа сен эшиттередексинъми; яхут корьлерни ве ап-ачыкъ сапыкълыкъта олгъанларны догъру ёлгъа сен къавуштыраджакъсынъми?
41. Биз сени олардан узакълаштырсакъ да, кене олардан интикъам алырмыз.
(Сен корьсенъ де, кормесенъ де, оларгъа хакъ эткен джезаларыны береджекмиз).
42. Яхут оларгъа ваде эткен азабымызны санъа косътерирмиз. Чюнки, бизим оларгъа кучюмиз етер.
43. Сен, санъа вахий этильгенге сым-сыкъы сарыл. Шубесиз, сен дос-догъру ёлдасынъ.
44. Догърусы, Къур'ан, санъа ве къавмынъа бир огюттир. Илериде ондан месулиетли тутуладжакъсынъыз.

45. Сенден эвель ёллагъан эльчилеримизнинъ (умметлеринден) сора! Рахмандан башкъа табыныладжакъ танърылар (эдининъиз дие) эмир эткенмизми?
(О бир пейгъамберлернинъ кетирген динлери талиль этильген вакъытта, анълашылыр ки, ич бир пейгъамбернинъ дининде путкъа табынув ёкъ. Бутюн пейгъамберлер тевхид инанчында бирдирлер).
46. Ант олсун, биз Мусаны аетлеримизнен Фыравунгъа ве онынъ илери кельген адамларына ёллагъан эдик де, Муса: Мен алемлер Раббининъ эльчисийим, деген эди.
47. Оларгъа аетлеримизни кетиргенинен, оларгъа куле къойгъан эдилер.
48. Оларгъа косътерген эр бир аетимиз (муджиземиз) дигеринден даа буюк эди. Догъру ёлгъа дёнсюнлер дие, оларны азапкъа огъраттыкъ.
49. Бунынъ усътюне, дедилер ки: Эй, тылсымджы! Санъа берген вадеге коре, биз ичюн Раббинъе дуа эт; чюнки, биз артыкъ догъру ёлгъа киреджекмиз.
(Ает, Аз. Муса къавмынынъ азапны коръгенинен, къуртулмакъ ичюн инанаджакъларыны бильдиргенлерине, бойледже, азапнынъ ортадан къалдырыладжагъына даир берильген сёзни де хатырлаткъанларына ишарет этмекте).
50. Факъат биз олардан азапны къалдыргъанымызнен, сёзлеринден къайта къойдылар.
51. Фыравун къавмына сесленди ве бойле деди: «Эй, къавмым! Мысыр мульки ве алтымдан акъкъан шу ирмакълар меним дегильми? Аля коръмейсинъизми?»
(Фыравун бу сёзюнен сарайларыны ве алтындан акъкъан Ниль нехрини козьде тутаракъ, къудрет, сервет ве буюклигини ортагъа къоймакъта ве бунгъа нисбетен Аз. Мусанынъ зайыфлыгъыны ве факъырлыгъыны хатырлатмакъта).
52. «Ёкъса, мен, озю зайыф ве не ерде исе, сёз анълаталмайджакъ вазиеттеки шу адамдан даа хайырлы дегилимми?»
(Бу сёзюнен Фыравун, Аз. Мусанынъ тилиндеки тутукълыгъына ишарет этмек истей эди).
53. «Онъа алтын билезликлер берильмели я да янында онъа ярдымджы мелеклер келмели дегиль эдими?»
54. Фыравун къавмыны алдатты; олар да онъа боюн эгдилер. Олар ёлдан чыкъкъан бир къавмдыр.
55. Бойледже, бизни опыкелендиргенинен, олардан итикъам алдыкъ, эписини сувда богъдыкъ.
56. Оларны, сонъундан кельгенлернинъ кечмиши ве бир ибрет орънеги яптыкъ.
57. Меръем огълу Иса, бир мисаль оларакъ, анълатылгъанынен, сенинъ къавмынъ аман багъырышмагъа башлады.
(Ривает этильгенине коре, Аз. Иса ве анасы Меръемнен багълы бир меселе музакере этильген топлашувда муширлерден бири: «Эгер табынылгъан Иса, Меръем, Узейр ве мелеклер джеэннемде исе, оларнен берабер олмагъа разымыз», деген, бу сёзге муширлер кульген эдилер. Ает оларнынъ бу къопаичора тавурлары акъкъында энген).
58. Бизим танърыларымыз хайырлымы, ёкъса омы? дедилер. Буны санъа, анджакъ тартышмакъ ичюн сёйледилер. Догърусы, олар къавгъаджы бир топлумдыр.
(Бу сёзлеринен муширлер танърыларыны Аз. Исанынъ тенъештирге арекет эткенлери анълашыла).
59. О, садедже озюне нимет берген ве Исраил огъуларына орънек япкъан бир къулымыздыр.
(Ает, Аз. Исанынъ пейгъамберлик ниметине иришкен ве бабасыз догъувынен де, Исраил

огъуллаарына иляхий къудретнинъ орънеги оларакъ кетирильген буюк бир зат олгъаныны такидлей).

60. Эгер тилесе эдик, арангыздан ер юзюнде ерингызге кечеджек мелеклер яратыр эдик.
61. Шубесиз ки, о (Иса), къыяметнинъ (не заман къопаджагънынъ) бильгисидир. Ондан ич шубе этмень ве мангъа уйынъ; чюнки, бу, дос-догъру ёлдыр.
(Бу аетте Аз. Исанынъ къыямет ичюн бир бильги олгъаны беян этилерек, ахыр заманда онынъ текрар дюньягъа къайтаджагъына ишарет этиле. Бунынъ киби, аеттеки «илим» келимеси – ишарет мансына кельген «алем» шеклинде де окъулгъан. Бунынънен берабер, аетни: «Къур'анда ахирет ичюн етерли бильгилер бар», шеклинде анълагъанлар да олгъан).
62. Сакъын шейтан сизни ёлдан чыкъармасын. Чюнки, о сиз ичюн ачыкътан-ачыкъ душмандыр.
63. Иса, ачыкъ делиллернен кельген вакъытта, деген эди ки: Мен сизге икмет кетирдим ве ихтиляфкъа тюшкен шейлерингызден бир къысмыны сизге анълатмакъ ичюн кельдим. Ойле исе, Аллаһтан къоркъунъ ве мангъа итаат этинъ.
64. Чюнки, Аллаһ, меним де Раббим, сизинъ де Раббингыздир. Онгъа ибадет этинъ. Иште, бу, догъру ёлдыр.
65. Амма, араларындан чыкъкъан топлулыкълар бир ихтиляфкъа тюштилер. Элемли бир кунънинъ азабы къаршысында вай о зулум эткенлернинъ алына!
(Христиан ве еудийлерден базылары Аз. Иса ичюн Аллаһ, базылары Аллаһнынъ огълу, бир къысмы да учънинъ учюнджиси дедилер ве бойле инандылар. Ает оларнынъ бу ерсиз тюшюндже ве инанчларынынъ къыямет кунюнде аджынаджакъ бир азапкъа огърайджакъларына себеп оладжакъыны хабер бере).
66. Олар фаркъында олмагъанларында, къыямет кунюнинъ оларгъа апансыздан келювинден башкъа бир шей беклемектелерми?
67. О куню, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанлардан гъайры, дост олгъанлар (биле) бир-бирилерине душман кесилерлер.
(Аллаһ озюне къаршы келювден сакъынгъанларгъа бойле нуда этер:)
- 68-69. Эй, аетлеримизге инангъан ве мусульман олгъан къуллаарым! Бугунъ сизге корьку ёкътыр. Сизлер кедерленмейджексингыз де.
70. Сиз ве зевджелерингыз, севинч ве нешэли алда дженнетке киригыз!
- 71-73. Оларгъа алтын тепсилер ве къаделер долаштырылыр. О ерде джанлары истеген, козьлери ошлангъан эр шей бардыр. Ве оларгъа: Сиз о ерде эбедий къаладжкъсынгыз, иште япкъанларынгызгъа къаршылыкъ сизге мирас берильген дженнет будыр. О ерде сиз ичюн бол-бол мейвалар бар, олардан ашарсынгыз, денилир.
- 74-75. Шубесиз, къбаатлылар джеэннем азабында девамлы къаладжакълар, азаплары енгиллештирильмейджек. Олар азап ичинде къуртулыштан уют кескенлердир.
(Бу ердеки къбаатлы – Аллаһны инкяр эткен я да ширк къошкъанлардыр).
76. Биз оларгъа зулум этмедик, факъат олар озьлери залым кимселердир.
77. Эй, Малик! Раббинъ бизим ишимизни битирсин! дие сесленерлер. Малик де: Сиз бойле къаладжакъсынгыз! дер.
(Къафирлер джеэннемнинъ бекчиси Маликке аетте бильдирильген шекильде сесленерек,

олюмлери ни истерлер. Чюнки, олюмлери – азап ичинде яшагъанларындан даа яхшыдыр. Амма, Малик оларгъа ич бир суретте бу ерден къуртулуш олмагъыныны бильдирир).

78. Ант олсун, биз сизге хакъны кетирдик, факъат чокъунъыз хакътан ошланмайсынъыз. *(Бу ерде Къурейшининъ Даару'н-Недведе Аз. Пейгъамберге къаршы къургъан тузакъларына ишарет этилерек, оларнынъ тузакъларына къаршылыкъ, элякетлерининъ такъдир этильгени бильдирильген. Чюнки, къафирлер Аз. Мухаммедни ве Къур'анны севмегенлерини сёйлеме кенен къалмайып, къаршы къоюв хусусында да, къарарлар ала эдилер).*
79. Ёкъса, (мушриклер) бир ишке кесен-кес къарар бердилерми? Догърусы, биз де къарарлымыз!
80. Ёкъса, биз оларнынъ сырларыны ве гизли лакъырдыларыны эшитмедик беллейлерми? Ёкъ, ойле дегиль; янларындаки эльчилеримиз (хафаза мелеклери де) язмакътадырлар.
81. Де ки: Эгер Рахманнъ бир баласы олса эди, эльбетте мен (онъа) къуллыкъ эткенлернинъ илькиси олур эдим!.
82. Коклернинъ ве ернинъ Рабби, Аршнынъ да Рабби олгъан Аллаһ оларнынъ васыфландырувларындан юджедир, узакътыр.
83. Сен быракъ оларны, оларгъа сёз берильген кунълерине къавушкъангъа къадар батылгъа далсынлар, ойнай турсынлар.
84. Коктеки Илях да, ердеки Илях да Одыр. О, акимдир, эр шейни билиджидир.
85. Коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъан эр шейнинъ мульки озюне айт олгъан Аллаһ не юджедир! Къыямет саатыны бильмек де Онъа махсустыр. Сиз Онъа дёндюриледжексинъыз.
86. Аллаһны быракъып да, табынгъан путлары шефаат эталмазлар. Анджакъ, билерек хакъкъа шаатлыкъ эткенлер бундан истиснадыр. *(Аетте ифаде этильгени киби, путлар ич кимсеге шефаат эталмазлар ве ярдымда булуналмазлар. Чюнки, шефаатчылыкъкъа изинлери ёкътыр. Анджакъ, Иса ве Узейр (а.с.)нен мелеклернинъ, тиллери ве къальплеринен хакъны догърулагъан киши ве варлыкълар олгъанлары ичюн, инангъанларгъа шефаат этеджеклери анълашылмакъта).*
87. Ант олсун, олардан озьлерини ким яраткъаныны сорасанъ, эльбетте «Аллаһ» дерлер. О алда, насыл (Аллаһкъа къуллыкътан) чевирилъмектелер?
- 88-89. (Ресулуллахнынъ:) Я Рабби! Булар иман этмеген бир къавмдыр, деювине къаршы Аллаһ: Шимдилик сен олардан юз чевир ве сизге селям олсун, де. Якъында биледжеклер! буюрды.

44. эд-ДУХААН

Меккеде энген бу суре 59 аеттир. Адыны 10-нджи аетте кечкен ве думан манасыны анълаткъан «духаан» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.

- 2-3. Ап-ачыкъ Китапкъа ант олсун ки, биз оны (Къур'анны) мубарек бир геджеде эндирик. Шубесиз, биз тенбиеджимиз.
(Бу аетте кечкен «мубарек гедже» – Къадир геджеси я да Берат геджеси олгъанына даир риваетлер бар. Анджакъ Къур'ан-ы Керимнинъ Аз. Пейгъамберге Къадир геджесинде эндирильгенини бильдирген аетни козь огюне алгъан Ислям алимлерининъ чокъу бу ерде Къадир геджесине ишарет этильгени риваетини даа къуветли сайгъанлар. Айрыджа, бакъ. Бакъара 2/182-нинъ анълатувы ве Кадир, 97/1).
- 4-6. Къатымыздан бир эмир иле эр икметли ишке о геджеде укюм этилир. Чюнки, биз, Раббининъ бир рахмети оларакъ пейгъамберлер ёлламакътамыз. О, эшитиджидир, билидждидир.
7. Эгер кесен-кес инана исенъиз (билинь ки, Аллах), коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъанларнынъ Раббидир.
8. Ондан башкъа илях ёкътыр. (Эр шейни О) тирильтир ве ольдюрир. Сизинъ де Раббинъиз, эвельки аталарынъызнынъ да Раббидир.
9. Факъат олар, шубе ичинде эгленип туралар.
- 10-11. Шимди сен, кокнинъ инсанларны сараджакъ ачыкъ бир думан чыкъараджакъ кунни козьле. Бу, элем бериджи бир азаптыр.
12. (Иште, о вакъытта инсанлар:) Раббимиз! Бизден азапны четлет. Догърусы, биз артыкъ инанмакътамыз (дерлер).
(Бу думан акъкъында эсаслы эки чешит ёрум япалгъан: 1. Думан – къытлыкъ ве къургъакълыкътыр. Чюнки, Арабистанда буюк бир къытлыкъ олгъан, онынъ ортадан къалдырылувы ичюн Къурейш, Аз. Пейгъамберге баиш ургъан. 2. Бу думан – къыямет аляметлеринден олуп, кокни къаплайджакъ думандыр. Пейгъамберимизден ривает этильгенине коре, къыямет аляметлеринден бири де, шаркъ ве гъарп арасыны къаплайджакъ думан вакъиасыдыр).
13. Къайда оларда огют алмакъ? Албуки, озьлерине керчекни анълаткан бир эльчи кельген эди.
14. Сонъ ондан юзь чевирдилер ве: Бу, огретильген бир дели! дедилер.
15. Биз азапны бираз ортадан къалдыраджакъмыз, амма, сиз кене (эски алынъызгъа) дёнеджексинъиз.
(Аз. Пейгъамбернинъ дуасынен, къытлыкъ ортадан къалдырылгъанындан сонъ, инкярларына къайткъан эдилер. Башкъа бир ёрумгъа коре де, къыямет къопмадан эвель, этрафны къаплагъан думанны къафирлер корьгенинен, Аллахкъа сыгъынып дуа этеджеклер, Аллах къыскъа бир муддет думанны ортадан къалдыраджакъ, факъат олар бунъа рагъмен, текрар куфьурге дёнеджеклер).
16. Факъат биз буюк бир шиддетнен якъалайджакъ кунюмиз, интикъамымызны кесен-кес алырмыз.
- 17-18. Ант олсун, олардан эвель биз, Фыравуннынъ къавмыны да имтиан эткен эдик. Оларгъа: Аллахнынъ къуллары! Манъа келинь! Чюнки, мен сизге (ёлланылгъан) ишанчлы бир Ресулым, дие (даетте булунгъан) шерейфи бир эльчи кельген эди.
19. Аллахкъа нисбетен буюкликъ тасламанъ. Чюнки, мен сизге ап-ачыкъ бир делиль кетирмектем.
(Ап-ачыкъ делиль, Аз. Мусанынъ косътерген муджизелеридир).

20. Мен, мени ташборангъа тутувынъыздан, меним ве сизинъ Раббинъиз олгъан Аллаһкъа сыгъындым.
(Ает, ташборан этерек, ольдюреджек техдидлерини даркъаткъанларгъа къаршы Аз. Мусанынъ эскенджеге, акъаретке ве олюмге дикъкъат этмейип, Аллаһкъа сыгъынаджагъыны беян эткенине дикъкъат чекмекте).
21. Эгер мангъа инанмаз исенъиз, ич олмагъанда, янымдан узакълашынь.
22. Бунынъ узерине Муса: Булар къабаат ишлеген бир топлумдыр, дие Раббине арз этти.
23. Аллаһ: О алда, къулларымны геджелейин ёлгъа чыкъар. Чюнки, такъип этиледжексинъиз, буюрды.
(Акъкикъатен, Фыравун ве ордусы шеърден чыкъкъанларындан хабер алгъанынен, Аз. Мусаны ве Исраил огъуллаарыны такъип эткен эдилер).
24. Денъизни ачыкъ алда быракъ. Чюнки, олар богъуладжакъ бир ордудыр.
(Башкъа аетлерде ер алгъанына коре, Аз. Муса расткельген денъизге таягъыны ураракъ, сувнынъ ачылувыны теминлеген, къавмы раат бир шекильде къаршы тарафкъа кечкен, такъип эткен Фыравун ве ордусы исе, айны сув ичинде богъуларакъ эляк олгъан).
- 25-27. Олар артта нидже багъчалар, чокъракълар, экинлер, гузель къонакълар, зевкъ ве сефасыны сюръген нидже ниметлерини быракъкъан эдилер.
28. Иште, бойледже, биз де оларны башкъа бир топлумгъа мирас къалдырдыкъ.
29. Кок ве ер оларнынъ артындан агъламады; оларгъа мухлет де берильмедиди.
30. Ант олсун, биз Исраил огъуллаарыны о алчалтыджы азаптан къуртардыкъ.
31. Яни Фыравундан. Чюнки, о бир зорбаджы эди, адден ашкъанлардан эди.
(Башкъа аетлерде бильдирильгени киби, Фыравун Исраил огъуллаарыны озюне къул ве хызметчи япа, огъуллаарыны ольдюре эди. Бу, Исраил огъуллаарыны ашшалайыджы бир вазиет эди).
32. Ант олсун, биз Исраил огъуллаарына, билерек, (озь заманларында) алемлернинъ усьтюнде бир имтияз бердик.
33. Оларгъа, ичинде ачыкъ бир имтиан булунгъан, ишаретлер бердик.
(Бу ишаретлер – денъизининъ ярылувы, булутнынъ кольгеси, къудрет эльвасы ве бодена кебабы киби лютфлер шеклинде сайыла билер).
- 34-36. Олар (мушриклер) дейлер ки: Ильк олюмимизден сонъ бир шей ёкътыр. Биз тирильтилиджек дегильмиз. Догъру сёйлей исенъиз, аталарымызны кетиринъ.
37. Булар даа хайырлымы, ёкъса, Тубба' къавмынен, олардан эвелькилерми? Оларны ёкъ эттик, чюнки, олар къабаатлы эдилер.
(Тубба' – Йемен укюмдарларына берильген исимдир. Пейгъамберимизден ривает этильгенине коре, бу укюмдар яхшы бир инсан эди, факъат къавмы ёлдан чыкъкъан эди. Аетте, Тубба' ве башкъа къавмларгъа коре, Къурейшининъ кучъ, къувет ве сайы итибарынен, даа зайыф олгъаны хатырлатылгъан).
38. Биз коклерни, ерни ве булар арасында олгъанларны, оюн ве эглендже олсун, дие яратмадыкъ.
39. Оларны садедже керчек бир себепнен яраттыкъ. Факъат оларнынъ чокъу бильмейлер.
40. Шубесиз, (хакъны батылдан айыргъан) укюм куню, эписининъ бир ерде булушаджакъ кунюдир.
(Къыямет куню хакъ батылдан, акълы акъсыздан айырды этиледжек. Я да инсанлар

якъынларындан ве достларындан айырыладжакъ. Бу вазиет аеттеки «фасыл» келимеси иле ифаде этильген.)

41. О куню достнынъ досткъа ич бир файдасы олмаз, оларгъа ярдым да этильмез.
42. Анджакъ, Аллаһнынъ мерхамет эткен кимселери бойле дегильдир. Шубесиз, О, устюндир, мерхаметлидир.
- 43-44. Шубесиз, закъкъум тереги гунахкярларнынъ емегидир.
- 45-46. О, къарынларда маден иритмеси киби, сувнынъ къайнамасы киби къайнар.
- 47-50. (Аллаһ зебанийлерге эмир этер): Тутынъ оны! Джеэннемнинъ ортасына сюйрекленъ! Сонъ башына азап оларакъ, къайнагъан сув тѣкюнъ!) ве день ки: (Тат, бакъайыкъ. Къана, сен озюндже усьтюн эдинъ, шерефли эдинъ! Иште, бу, шубеленип тургъан шейинъиздир.
- 51-53. Муттакъийлер исе, акъикъатен ишанчлы бир макъамдадырлар. Багъчаларда ве чокъракъ башларындадырлар. Индже йипектен ве парлакъ атластан киерек, къаршы-къаршыгъа отурырлар.
54. Иште, бойле, бунынънен берабер, биз оларны ири козлю урийлернен эвлендиримиз.
55. О ерде, ишанч ичинде (джанлары чеккен, эр мейваны истерлер).
56. Ильк таткъан олюмлеринден гъайры, о ерде артыкъ олюм татамазлар. Ве Аллаһ оларны джеэннем азабындан къорчалагъандыр (девамлы аяткъа къавушкъандырлар).
57. Булар Раббинъден бир лютф оларакъ (берильгендир). Иште, буюк къуртулыш будыр.
58. Биз оны Къур'анны, огют алалар дие, сенинъ тилинде эндиререк, къолай анълашылмасыны теминледик.
59. (Кене де инанмагъанларнынъ башларына келеджеклерни) бекле; олар да беклемектелер.

45. эль-ДЖААСИЙЕ

Меккеде энген. 37 аеттир. Адыны 28-нджи аетте кечкен ве къыяметте тиз усьтю чѣккенлерни анълаткъан «джаасийе»ден алгъан. Бу сурега Шериат ве Дехр суреси де денильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
2. Китап, азиз ве хахим олгъан Аллаһ тарафындан эндирильгендир.
3. Шубесиз, коклерде ве ерде инангъанлар ичюн бир чокъ аетлер бардыр.
(Бу аетлер Аллаһнынъ барлыгъыны, бирлигини ве къудретини косътерген деллелер ве ишаретлердир).
4. Сизинъ яратылышынъызда ве (Аллаһнынъ) ер юзюнде яйгъан джанлыларында, кесен-кес оларакъ, инангъан бир топлум ичюн, ибрет бериджи ишаретлер бар.
(Бу ибрет бериджи ишаретелернинъ энъ белли мисали инсаннынъ ана рахимине тюшювинден, инсан шеклине келювине къадар яратылышынъ эр девринде корюльген меракъ догъуриджы осушлердир. Бунъа бенъзеген мисаллер эр джанлыда мевджуттир).

5. Гедженинъ ве кундюзнинъ денъишювинде, Аллаһнынъ коктен эндирген рызкъында (ягъмурда) ве олюминден сонъ, ерни онынънен тирильтювинде, рузгярларны чешит тарафлардан эстирювинде, акълыны къуланган топлум ичюн, дерслер бардыр.
6. Иште, санъа, керчек оларакъ окъудыгъымыз булар, Аллаһнынъ аетлеридир. Артыкъ, Аллаһтан ве Онынъ аетлеринден сонъ, анги сёзге инанаджакълар?
7. Вай алына, эр яланджы ве гунахкяр кишининъ!
8. О, Аллаһнынъ онъа окъулган аетлерини эшитир де, сонъ буюклик таслаяракъ, санки ич оларны эшитмеген киби (куфюринде) тирелир. Иште, оны аджджы бир азап иле мужделе!
9. (О) аетлеримизден бир шей огренген вакътында, оларнен алай этер. Олар ичюн алчалтыджы бир азап бар!
10. Артларында да джеэннем бар. Къазанган шейлери де, Аллаһны быракъып, тутунган досталары да, оларгъа ич бир файда бермез. Буюк азап оларгъадыр.
(Аеттен анълашылгъанына коре, дюньядаки маллары, эвлятлары ве ишлеринен табынган нутлары оларгъа бир файда кетиралмайджакъ, азапларындан къорчалап оламайджакъ).
11. Иште, бу Къур'ан бир хидаеттир. Рабблерининъ аетлерини инкяр эткенлерге кельгенде, оларгъа энъ яманындан, элем бериджи бир азап бардыр.
12. Аллаһ о (юдже) варлыкътыр ки, эмринен, ичинде гемилернинъ ялдавы ве лютф этип берген рызыкъны къыдырувынъыз ичюн ве шукюр этерсинъиз дие, денъизни сизге азыр алгъа кетирген.
13. О, коклерде ве ерде не бар исе, эписини озъ къатындан (бир лютфи олмакъ узьре) сизге боюн эгдирген. Эльбетте, бунда тюшонген бир топлум ичюн ибретлер бар.
14. Иман эткенлерге сёйле: Аллаһнынъ (джеза) кунълери келеджегини умют этмегенлер багъышласынлар. Чюнки, Аллаһ эр топлумны япкъанына коре джазаландыраджакъ.
(Бу аетни, джихад укюминден эвель назиль олувынен изаатлагъан тефсирджилернен берабер, бу ерде эсас макъсатнынъ му'минлернинъ шахсий чекишювлерден узакъ турувларыны телькъин этмек олгъаны да бильдирильген).
15. Ким яхшы иш япар исе, файдасы озюнедир. Ким де яман иш япар исе, зарары кене озюнедир. Сонъ Раббинъизге дёндюриледжексинъиз.
16. Ант олсун ки, биз Исраил огъуллаарына китап, укюм ве пейгъамберлик бердик. Оларны гузель рызыкъларнен беследик ве оларны дюньяларгъа усътюн яптыкъ.
(Акъикъатен, Исраил огъуллаарына Теврат эндирильген, укюм ве акиметлери теминленген, Муса ве Харун (а.с.) киби пейгъамберлер ёлланылган, бойледже, заманларынынъ белли топлумы олган эдилер).
17. Дин мевзусында да оларгъа ачыкъ делиллер бердик. Амма, олар озьлерине илим кельгенден сонъ, араларындаки аседчиликлери себебинден, ихтиляфкъа тюштилер. Шубесиз, Раббинъ ихтиляфкъа тюшкен шейлери акъкъында къыямет куню араларында укюм береджек.
18. Сонъунда да сени дин мевзусында бир шерият саиби яптыкъ. Сен онъа уй; бильмегенлернинъ истеклерине уйма.
(Къурейшининъ илери кельгенлери Аз. Пейгъамберни девамлы оларакъ, аталарынынъ динине дёнмеге чагъыра ве бунда исрар эте эдилер. Ает-и кериме уйыладжакъ диннинъ Ислям олгъаныны ве башкъа истеклерге къапылмамакъ кереклигини хатырлатмакъта).

19. Чюнки, олар Аллаһкъа нисбетен, санъа ич бир файда бермезлер, догърусы, залымлар бир-бирилерининъ достларыдыр: Аллаһ да такъва саиплерининъ достудыр.
20. Бу (Къур'ан), инсанлар ичюн басирет нурлары, кесен-кес оларакъ инангъан бир топлум ичюн хидает ве рахметтир.
21. Ёкъса, яманлыкъ япкъанлар олюмлеринде ве сагълыкъларында оларны, инанып яхшы амеллер ишлеген кимселернен бир тутаджакъмыз зан эттилерми? Не фена укюм бермектелер!
(Бунъа коре, къафирлер дюньядаки ферахларына рагъмен, ахиретте азапкъа огърайджакълар, му'минлер де яхшы давранышларынынъ къаршылыгъында саадетке иришеджеклер).
22. Аллаһ, коклерни ве ерни ерли-ериндже яраткъан. Бойледже, эр кес къазанчына коре къаршылыгъыны корер, оларгъа акъсызлыкъ этильмез.
23. Арзу ве авесини танъры эткен ве Аллаһнынъ (озь къатындаки) бир бильгиге коре, сапыткъан, къулагъыны ве къальбини муурълеген, козюнинъ усьтюне де перде чеккен кимсени коръдинъми? Шимди оны Аллаһтан башкъа ким догъру ёлгъа ириштире билир? Аля ибрет алмайдакъсынъызмы?
24. Дедилер ки: Аят, анджакъ бу дюньяда яшагъанымыздыр. Олюрмиз ве яшармыз. Бизни, анджакъ вакъыт эляк этер. Бу хусуста оларнынъ ич бир бильгиси де ёкътыр. Олар, садедже зангъа коре укюм бермектелер.
(Тирильмекни ве ахирет аятыны инкяр эткен дехрийлер (материалистлер), олюмни «дехр» денильген узун замангъа я да табиаткъа багълаяракъ, ондан гъайры ве усьтюндеки акъикъий тесир этиджиси Аллаһны танымагъанларыны ифаде этерлер. Буларгъа коре, олюмни гедже ве кундюз, яни вакъыт азырлар. Рухларны алгъан бир олюм мелеги ёкътыр, бутюн вакъиалар вакъыткъа эасландырылыр. Амма, олар бу инанчны беслеркен, вакъыттан башкъа ич бир делильге саип дегиллер).
25. Оларгъа ачыкъ аетлеримиз окъулгъан вакъытта: Догъру сёзлю исенъиз, аталарымызны кетиринъ, деювлеринден башкъа делиллери ёкътыр.
26. Де ки: Аллаһ сизни тирильтир, сонъ ольдюрер. Сонъра сизни шубе догъурмагъан къыямет кунюнде бир ерге топлар, факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
27. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. Къыямет къопаджакъ куню бар я, иште, о куню батылгъа сапкъанлар зиянгъа огърайджакълар.
28. О куню эр умметни, тиз чёккен корерсинъ. Эр уммет озь китабына чагъырылыр. (Оларгъа бойле денилир:) «Бу кунь, япкъанларынынъизнен джезаландырыладжакъсынъыз!».
(Аетте бильдирильгени киби, эр диннинъ багълылары, Аллаһнынъ узурна топланаджакъ ве давранышлары язылгъан «амель дефтерлери» берильмек узъре, чагъырыладжакъ, айрыджа япкъанларынынъ къаршылыгъы да озьлерине бериледжек).
29. «Бу, юзюнъизге къаршы акъикъатны сёйлеген китабымыздыр. Чюнки, биз япкъанларынынъизны къайд эте эдик».
(Амель дефтерни язгъан мелеклер инсан давранышларыны башындан сонъуна къадар къайд этерлер. Аетте язылгъан бу амеллернинъ инсаннынъ алейхине шаатлыкъ этеджеклери хабер берильмекте).
30. Инанып, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, Рабблери оларны рахметине къабул этер. Иште, ап-ачыкъ куъртулыш будыр.

31. Амма, инкяр эткенлерге кельгенде, оларгъа: Аетлерим сизге окъулгъан, сиз де буюкленип къабаатлы бир топлум олгъан эдинъиз дегильми? денилир.
32. «Аллаһнынъ вадеси керчектир, къыямет кунюне шубе ёкътыр», денильген вакъытта: Къыяметнинъ не олгъаныны бильмеймиз, онынъ бир тахминден ибарет олгъаныны зан этмектемиз; (онинъ акъкъында) кесен-кес бир бильги эльде эткен дегильмиз, деген эдинъиз.
(Аетте кечкен ваде табири, олюмден сонъ тирилюв акъыкъаты иле багълы оларакъ, Аллаһнынъ берген сёзю шеклинде ёрумлангъан).
33. Япкъан яманлыкълары оларгъа корюнген, алай этип тургъан шейлери оларны сарып алгъан.
(Ает, къафирлернинъ ишлегенлери ахиретте ашкяр оладжагъы ве алайгъа алгъан азапларынынъ акъыкъаты оларны сарып, махв этеджегинден хабер бермекте).
34. Денилир ки: Бу куньге къавушаджагъынъызны унуткъанынъыз киби, биз де бугунъ сизни унутырмыз. Еринъиз атештир, ярдымджыларынъыз да ёкътыр!
35. Бунынъ бойле олув себеби шудыр: Сиз Аллаһнынъ аетлерини алайгъа алдынъыз, дюнья аяты сизни алдатты. Артыкъ бугунъ атештен чыкъарылмайджакълар ве оларнынъ (Аллаһны) хошнут этювлери де истенильмейджек.
(Аеттен англашылгъанына коре, азапны къазангъанлар, Къур'ан-ы Керимни алайгъа алгъанлар ве ахирет аятыны къабул этмегенлердир. Артыкъ бу вазиетте буларнынъ о куньде тевбе ве итаатларынынъ файдасы токъунмайджакъ).
36. Хамд коклернинъ Рабби, ернинъ Рабби, бутюн алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа махсустыр.
37. Коклерде ве ерде азамет ялынъыз Онынъдыр. О, азиздир, хакиmdir.

46. эл-Аһкъаф

Аад къавмы яшагъан больгеде рузгярлар, «аһкъаф» деген къум обаларыны мейдангъа кетирген эди. Ичинде бу къавм яшагъан больге ве къум йыгъынларындан сёз этильгени ичюн, суре Аһкъаф адыны алгъан; Меккеде энген; 35 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
2. Бу Китап азиз ве хаким олгъан Аллаһ тарафындан эндирильгендир.
3. Коклерни, ерни ве экиси арасында олгъанларны биз, шубесиз ерли-ериндже ве белли бир муддетке яраттыкъ. Инкяр эткенлер, тенбиеленген шейлеринден юз чевирмектедирлер.
(Ает яратылгъанларнынъ, Аллаһнынъ къудрети ве бирлигине деялет эткенлерини, буларнынъ къыяметке къадар барлыкъларыны девам эттиреджеклерини, амма инкярджыларнынъ къыяметни ве дешетини къабул этмегенлерини хабер бермекте).
4. Де ки: Сёйлень я! Аллаһны быракъып, табынгъан шейлеринъиз ер юзюнде не яраткъанлар; косътерсенъиз я мангъа! Ёкъса, оларнынъ коклерге ортакълыкълары бармы? Эгер догъру

сёйлегенлерден исенъиз, бундан эвель (сизге эндирилген) бир китап яхут бир бильги къалымтысы бар исе, оны манъа кетиринъ.

5. Аллахны быракъып да, къыямет кунюне къадар озюне савап бералмаз шейлерге табынгъандан даа сапыкъ ким ола билир? (Албуки) олар, буларнынъ табынувларындан хаберсиздирлер.
6. Инсанлар бир ерге топлангъан вакъытта, (мушриклер) оларгъа (табынгъанларына) душман кесилерлер ве оларгъа къуллыкъ эткенлерини инкяр этерлер.
(Изаатта эсаскъа алынган ёрумнен бирликте, аетте озьлерине табынылган барлыкъларнынъ мушриклер алейхине шаатлыкъ япаджакълары акъкъында манасы да берильген).
7. Аетлеримиз оларгъа ачыкъча окъулган вакъытта, акъикъат озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.
8. Ёкъса, «Оны уйдурды»мы демектелер. Де ки: Эгер мен оны уйдургъан исем, Аллах тарафындан манъа келеджек шейни узакълаштырмагъа кучюнъиз етмез. О, сизинъ Къур'ан акъкъында япкъан адден ашувларынынъизны даа яхшы билир. Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ О етер. О, багъышлайыджи, мерхаметлидир.
9. Де ки: Мен пейгъамберлернинъ ильки дегилем. Манъа ве сизге не япыладжакъыны да бильмем. Мен, садедже манъа вахий этильген уярым. Мен, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
(Аеттен англашылгъанына коре, Аз. Пейгъамбер, озюнден эвель бир чокъ пейгъамбер келип-кечкенини хатырлаткъан, озюнинъ ве къавмынынъ дюньядаки вазияти не оладжакъыны бильмегенини баян эткен, дикъкъатларыны эски пейгъамберлер ве умметлерге чекерек, оларны тенбиелеген).
10. Де ки: Ич тюшюндинызми; эгер бу, Аллах къатындан исе ве сиз оны инкяр эткен исенъиз, Исраил огъулларындан бир шаат да бунъа бенъзегенни корюп, инангъаны алда, сиз кене де буюклик таслагъан исенъиз, (акъсызлыкъ эткен олмазсынъизми)? Шубесиз, Аллах залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
(Аетте дикъкъат чеккен хусус, Къур'ан Аллах тарафындан ёлланылгъанынынъ тасдикъыдыр. Бунынъ Исраил огъулларындан олган, шааты да бир риваетке коре, Аз. Мусадыр, дигер бир риваетке коре исе, Абдуллах б. Селямдыр. Тефсирлерде суренинъ Меккий сайылувы алында, еудий экен, Мединеде мусульманлыкъны къабул эткен бу заткъа ишаретнинъ гъайб хаберы оларакъ къабул этиледжеги бильдириле. Дигер тарафтан, суренинъ садедже бу аети Мединеде энгени акъкъында да фикир бар).
11. Инкяр эткенлер, иман эткенлер акъкъында дедилер ки: «Бу иш бир хайыр олса эди, олар бизни кечалмаз эдилер». Факъат олар бунынънен догъру ёлгъа кирмек арзусында олмагъанлары ичюн: «Бу эски бир яландыр», дейджеклер.
(Ильк эвеля хызметкярлар ве факъырлар мусульман олгъанынен, Къурейшининъ илери кельгенлери, иман ве Исламнынъ хайыр кетирмегенини, бунынъ, бу динге биринджи киргенлернинъ севиелеринден белли олгъаныны сёйлеген, Китапкъа да тиль узаткъан эдилер. Ает инкярджыларнынъ бу аркетлерини ортагъа чыкъарып, тенкъит этмекте).
12. Ондан эвель де, бир рахмет ве ребер оларакъ Мусанынъ китабы бардыр. Бу (Къур'ан) да, зулум эткенлерни тенбиелемек ве эйилик япкъанларгъа мужде олмакъ узьре, арап тилинде эндирилген, догърулайыджи бир китаптыр.
(Ает, Къур'андан эвель Тевратнынъ бар олгъаныны, Къур'аннынъ озюнден эвельки китапларыны ве Тевратны догърулап, тасдикълагъаныны ифаде эте).

13. «Рабимиз Аллахтыр», деп, сонъунда да дос-догъру яшагъанларгъа къоркъу ёкътыр ве олар кедерленмейджеклер.
14. Олар дженнет эхлидирлер. Япаяткъанларына къаршылыкъ о ерде эбедий къаладжакълар.
15. Биз инсангъа ана-бабасына яхшылыкъ япувыны тевсие эттик. Анасы оны захметнен ташыды ве захметнен догъурды. Ташынувы иле сюттен кесилюви, отуз ай сюрер. Ниает, инсан, кучлю чагъына иришип, къыркъ яшына баргъанынен, дер ки: Раббим! Мангъа ве ана-бабама берген ниметлеринге шукюр этювимни ве сен разы оладжакъ файдалы иш япувымны темин эт. Мен ичюн де, зурриетим ичюн де, эйликни девам эттир. Мен сангъа дѐндим. Ве, эльбете ки, мен мусульманларданым.
(Тевхидке ёнельмек ве Исламгъа кирмек энъ буюк ниметтир. Аллах хошнут оладжакъ давранышларны япмагъа аркет этмек, меселя, Аз. Эбу Бекир якъаны киби, къафирлернинъ эскенджеси алтында къыйналгъан му'минлернинъ къуртулувыны теминлемек, япылувы керек олгъан файдалы ишлердендир. Айрыджа, бутюн неслининъ салых мусульманлардан олувыны истемек де, усаннынъ япаджакъ дуалары сырасында олмалыдыр).
16. Иште, якъанларынынъ эйсини къабул этеджегимиз ве гунахларыны багъышлайджагъымыз бу кимселер – дженнетлилер арасындадырлар. Бу, оларгъа берильген догъру бир сѐздир.
(Бу ает, юкъарыдаки дуаны якъан Аз. Эбу Бекир ве дигер му'минлернинъ итаатлары къаршылыгъыны, савап ве мукафатнен кореджеклерине ишарет этмекте).
17. Ана ве бабасына: Уф сизге! Менден эвель нидже несиллер келип-кечкен экен, мени текрар тирильтювнен техдит этмектесинъизми? деген кимсеге, ана ве бабасы Аллахнынъ ярдымына сыгъынаракъ: Языкълар олсун сангъа! Иман эт. Аллахнынъ вадеси керчектир, дегенлери алда, о: Бу, эскилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль, дер.
18. Иште, олар озьлеринден эвель джинлерден ве инсанлардан келип-кечкен топлулыкълар арасында, акъларында азап керчеклешкен кимселердир. Акъикъатен, олар зиянгъа огърагъанлардыр.
19. Эр кеснинъ якъанларына коре, дереджелери бардыр. Аллах оларгъа якъанларынынъ къаршылыгъыны берир. Асла оларгъа акъсызлыкъ этильмез.
(Ает, му'минлернинъ ве къафирлернинъ якъанлары къаршылыгъына коре, дередже алгъанларыны билдирмекте; иман эткенлернинъ дженнетте, инкяр эткенлернинъ де, ашшаларнынъ ашшагъысы олгъан джезеннемде оладжакъларына ишарет этмекте).
20. Инкяр эткенлер атешке къоюладжакъ кунълери (оларгъа бойле денилир): Дюнъядаки аятынъызда бутюн гузель шейлеринъизни арджладынъыз, оларнынъ зевкъыны сюрдинъиз. Бугунъ исе, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик таславунъыздан ве ёлдан чыкъувынъыздан толайы, алчалтыджы бир азап кореджексинъиз.
21. Аад къавмынынъ къардашыны (нуудны) анъ. Зира, о озюнден эвель ве сонъ тенбиеджиленнинъ де келип-кечкен Анкъаф больгесиндеки къавмына: Аллахтан башкъасына къуллыкъ этменъ. Мен сизинъ буюк бир куннинъ азабына огъравунъыздан къоркъам, деген эди.
(Аетте кечкен «анкъаф» узун ве юксек къум йыгъыны манасындаки «ныкъфнынъ» сѐзюнинъ чокълугъыдыр. нууднынъ къавмы олгъан Аад, Йеменде денъиз четиндеки къум обалары арасында отургъанындан, бу больгеге «Анкъаф» денильген).
22. «Сен бизни тангърыларымыздан чевирмек ичюн бизге кельдинъми? Айды, догъру сѐйлегенлерден исенъ, бизни техдит эткен шейинъни башымызгъа кетир», дедилер.

23. һууд да: Бильги анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр. Мен сизге, манъа ёлланылгъан шейни теблигъ этем. Факъат сизинъ джайль бир къавм олгъанынъызны кормектем, деди.
(һууд (а.с.), бу сёзюнен, башларына келеджек азапнынъ вакътыны Аллаһ бильгенини анълаткъан).
24. Ниает, оны вадилерине догъру яйылгъан бир булут шеклинде корьгенинен: Бу бизге ягъмур ягъдыраджакъ яйылгъан бир булуттыр, дедилер. Ёкъ! О, сизинъ аджеле келювини истеген шейинъиздир. Ичинде адджы азап булунгъан бир рузгярдыр!
25. О (рузгяр), Раббинънинъ эмринен, эр шейни йыкъар, махв этер. Бунынъ киби (о къасыргъа кельгенинен) оларнынъ эвлеринден бешкъа бир шей корюльмез олды. Иште, биз къабаат ишлеген топлумны бойле джезаландырырмыз.
(Ривает этильгенине коре, бу мудхиш къасыргъа эркеклерини, къадынларыны, балаларыны ве малларыны ернен кок арасында савураракъ, парчалагъан ве эляк эткен. Садедже Аз. һууд ве онъа иман эткенлер къуртулгъанлар).
26. Ант олсун ки, оларгъа да сизге бермеген къудретимиз ве серветимизни берген эдик. Оларгъа къулакълар, козьлер ве юреклер берген эдик. Факъат къулакълары, козьлери ве юреклери оларгъа бир файда бермеди. Зира, биле-биле Аллаһнынъ аетлерини инкяр эте эдилер. Алай этип тургъан шейлери оларны сара къойды.
(Аетнинъ бильдиргенине коре, һууд къавмы Мекке къафирлеринден даа буюк къудрет ве имкъанларгъа саип олгъан. Бунынъ усьтюне, оларгъа берильген козь, къулакъ ве юрекнен иляхий ниметнинъ къадрини биледжек ве Аллаһкъа инанаджакъ эдилер. Факъат буларгъа рагъмен, инкярджылыкъта тирельгенлеринен, азап оларны эляк этти).
27. Ант олсун, биз этрафынъыздаки мемлекетлерни де ёкъ эттик. Бельки, догъру ёлга дёнерлер дие, аетлерни текрар-текрар изаатладыкъ.
(Этрафтаки эляк этильген мемлекетлер Семууд, Аад ве оларгъа бенъзеген къавмларнынъ улькелери олгъаны беян этильген).
28. Аллаһтан башкъа оларгъа якъынлыкъ теминлемек ичюн танъры эткен шейлери, озьлерине ярдым этселер эди я! Ёкъ, оларны ташлап кеттилер. Бу оларнынъ яланы ве уйдурып тургъан шейлеридир.
(Ает, һууд къавмынынъ Аллаһкъа якълаштырыджы шейлер оларакъ инангъан уйдурма танърыларнынъ ич бири азапны узакълаштырувда тесирли олмагъанларыны хабер берир экен, айрыджа путларны Аллаһкъа якъынлыкъкъа весиле саювнынъ да, бош ве манасыз бир къурунты олгъанына дикъкъат чекмекте).
29. Хатыранъдамы, джинлерден бир топуны, Къур'анны динълевлери ичюн, санъа ёнелтъкен эдик. Къур'анны динълемеге азыр олгъанынен, (бир-бирлерине) «Сусынъ» дегенлер. Къур'аннынъ окъулувы биткенинен, тенбийдилер оларакъ, къавмларына дёнген эдилер.
(Риваетлерге коре, Аз. Пейгъамбер Тааиф сеферинде Нахль вадисинде саба намазы къылдыргъанда, еди яхут докъуз кишиден ибарет джинлер топу, Пейгъамберимиз окъугъан Къур'анны динълемеге кельген эдилер. Къур'анны динълеп, къавмларына баргъанда:)
30. Эй, къавмымыз! дедилер, догърусы, биз Мусадан сонъ эндирильген, озюнден эвелькисини догърулагъан, хакъкъа ве догъру ёлгъа къавуштырыджы бир китап динъледик.
31. Эй, къавмымыз! Аллаһнынъ даветчисине уйынъ. Онъа иман этинъ ки, Аллаһ да сизинъ гунахларынъызны къысмен багъышласын ве сизни адджы бир азаптан къорчаласын.
(Аетнинъ бильдиргение коре, джинлер, Аллаһ ёлунынъ даветчиси Аз. Муһаммедге къавмларынынъ уовларыны истеркен, Аллаһ, гунахларынынъ бир къысмыны

багъышлайджагъыны беян эткенлер. Чюнки, къул хакъкъы иле багълы гунахлар акъ саибининъ ризасы олмагъандже багъышланмаз).

32. Аллаһнынъ даветчисине уймагъан кимсе ер юзюнде Аллаһны аджиз быракъаджакъ дегильдир. Озю ичюн Аллаһтан башкъа достлар да булунмаз. Иште, олар, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
33. Коклерни ве ерни яраткъан, буларны яратмакънен ёрулмагъан Аллаһнынъ олюлерни тирильтмеге де кучю етеджегини тюшюнмезлерми? Эбет, О, эр шейге къадирдир.
34. Инкяр эткенлерге, атешке атыладжакъ куньлери: Насыл, бу акъикъат дегиль экенми? денильгенде: Эбет, Раббимизге ант олсун ки, акъикъат экен, дерлер. Аллаһ: Ойле исе, инкяр этювинъизден толайы, азапны татынъыз! дер.
35. О алда (Ресулым), пейгъамберлерден азим саиби олгъанларнынъ сабыр эткени киби, сен де сабыр эт. Олар акъкъында аджеле этме, олар ваде этильген азапларны корьген куньлери, санки дюньяда садедже куньдюзнинъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан этерлер. Бу, бир теблигъдир. Ёлдан чыкъкъан топлулыкълардан башкъасы эляк этилирми ич!
(Аетте кечкен «улу'ль-азм» (азим саиби пейгъамберлер) Аз. Нух, Ибрахим, Муса, Иса ве Мухаммед (а.с.)дыр. (Бакъ. Аһзааб, 33/7). Акъикъатен, азим саиби пейгъамберлер шериятларынынъ теблигъ ве тевсисинде буюк гъайрет сарф эткен, ортагъа чыкъкъан агъырлыкъларгъа ве душмалыкъларгъа кокюс кергенлер. Аетте, Аз. Пейгъамберге бу буюк пейгъамберлернинъ васыфлары хатырлатылыр экен, сабырлы олувы истенильген, инкярджыларнынъ азап къаршысында вазиетлери ве аркетлери де тасвир этильген).

47. МУҲАММЕД

Адыны Пейгъамберимизнинъ исминден алгъан бу суреге, айны заманда, Къытаал суреси де денильген. Мединеде энген, 38 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Инкяр эткенлернинъ ве Аллаһ ёлундан чыкъкъанларнынъ ишлерини Аллаһ бошуна чыкъаргъандыр.
(Мекке халкъы, Ислямгъа кирювден чекине, бунынъ усьтюне Ислямгъа киргенлерни де къайтармагъа, ёлдан чыкъармагъа огъраша эдилер. Ает бойле инкяр ичинде олгъан бир топлулыкънынъ, факъырларгъа емек ашатмакъ, сила-и рахим япмакъ, эсирлерни азат этмек, Месджид-и Харамнынъ къуруджылыгъында чалышмакъ киби амеллерининъ бошуна кетеджегини бильдиререк, бу давранышларынынъ дюньяда файдасыны корьселер биле, ахиретте саваттан махрум оладжакъларыны анълата).
2. Иман этип, файдалы ишлер япкъанларнынъ, Рабблери тарафындан хакъ оларакъ Мухаммедге эндирильгенге инангъанларнынъ гунахларыны Аллаһ орыткен ве вазиетлерини тюзельткендир.
3. Бунынъ себеби, инкяр эткенлернинъ батылгъа уовлары, инангъанларнынъ да, Рабблеринден кельген хакъкъа уйгъанларыдыр. Иште, бойледже, Аллаһ инсанларгъа озьлеринден мисаллерини анълатыр.

4. (Дженкте) инкяр эткенлернен расткелишкен вакъытларыныызда боюнларыны урынъ. Ниает, оларны яхшыджа урып, меджалсыз алгъа кетиргенинъизнен, багъны сыкъы багъланъ (эсир алынъ). Дженк сонъуна еткенде де, артыкъ я къаршылыкъсыз, я да фидье къаршылыгъына сербест быракъынъ. Вазият шу ки, Аллаһ истесе эди, олардан интикъам алып эди. Факъат сизни бир-биринъизнен сынамакъ истер. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерге кельгенде, Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъармаз. *(Дженкте, эвеля, заферге къавушмакъ ичюн керек олгъан шейлер япылып. Душман магълюп олгъанынен, сагъ къалгъанлары эсир алыныр. Эсирлер, я багъышланаракъ, я да фидье алынаракъ, сербест быракъылып. Фидье алув, мал я да эсир денъишюв шеклинде ола билир. Дженк улвий бир гъае ичюн эмир этильгендир; бу гъаени керчеклештиререк, имтиан бергенлернинъ амеллери бошуна чыкъарылмайджагъы да айрыджа бильдирильген).*
- 5-6. Аллаһ оларны муратларына ириштиреджек, гонъюллерини шад этеджек ве оларны озълерине таныткъан дженнетине къояджакъ.
7. Эй, иман эткенлер! Эгер сиз Аллаһкъа (Аллаһнынъ динине) ярдым этер исенъиз, О да сизге ярдым этер, аякъларыныызны тайдырмаз.
8. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ акъкъы йыкъмакътыр. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуну чыкъаргъандыр.
9. Бунынъ себеби, Аллаһнынъ эндиргенини бегенмеювлеридир. Аллаһ да оларнынъ амеллерини бошуна чыкъаргъандыр.
10. Ер юзюнде долашып, озълеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыл олгъаныны коръмезлерми? Аллаһ оларны ерге батыргъан. Кяфирлерге де оларгъа бенъзегени бар. *(Аетте Мекке кяфирлерине эвельки миллетлернинъ эвлят ве малларынынъ бутюни ёкъ этильгени хатырлатылгъан, эвелькилерине бенъзеген нетиджелернинъ ве элякетнинъ оларнынъ да башларына келеджеги беян этильген. Эсас манада исе, инкярджылар ичюн бу шекильдеки бир орънек эр ан кечерлидир).*
11. Бу, Аллаһнынъ инангъанларгъа ярдымджи олувындандыр. Кяфирлерге кельгенде, оларнынъ ярдымджылары ёкътыр.
12. Муакъкъакъ ки, Аллаһ, инанып яхшы ишлер япкъанларны, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр; инкяр эткенлер исе, (дюньядан) файдаланырлар, айванлар ашагъаны киби ашарлар. Оларнынъ ери атештир. *(Ает, инкяр эткенлерни, ахиретни танымагъан, башларына келеджектен хаберсиз, бутюн имкъанларыны миделерине ве шехветлерине арджлагъан хырслы яратыкълар шеклинде танытмакътадыр).*
13. Сенинъ шеэринъден -ки о ер (халкъы) сени чыкъарды- даа куъветли нидже шеэрлер ёкъ эттик; оларгъа бир ярдым эткен де чыкъмады. *(Бу ерде Ресулуллаһнынъ иджретке зорлап чыкъарылгъан Мекке шеэринде ишарет этильген).*
14. Раббинъден ап-ачыкъ бир делиль узеринде булунгъан кимсе, яман иши озюне гузель корюнген ве авеслерине уйгъан кимсе киби олурмы?
15. Муттакъбийлерге ваде олунгъан дженнетнинъ вазияти бойледир: Ичинде бозулмагъан сувдан ирмакълар, дады денъишмеген сюттен ирмакълар, ичкенлерге лезет бериджи шараптан ирмакълар ве сюзме балдан ирмакълар бардыр. О ерде мейваларнынъ эр чешити оларнынъдыр. Рабблеринден де, багъышлав бардыр. Ич бу, атеште эбедий къалгъан ве

ичеклерини парча-парча этеджек къайнакъ сув ичирильген кимселернинъ вазияти киби олурмы?

16. Оларнынъ арасында, сени динълегенлер бардыр. Факъат сенинъ янынъдан чыкъкъанынен, озьлерине бильги берильгенлерге: «Бираз эвель не деген эди?», дие сорарлар. Булар, Аллаһ къальплерини муурълеген, арзу ве авеслерине уйгъан кимселердир.
(Кяфирлернинъ эки юзлюлерини тешикий эткен мунафыкълар, Аз. Пейгъамбернинъ узурьнда я да хутбеде динълегенлерини сонъундан алайгъа алмакъ, я да масхаралыкъ этмек ичюн, Ибн Месуд ве Ибн Аббас киби алим сахабилерге янашаракъ, Аз. Пейгъамбернинъ бираз эвель нелер сёйлегенини сорамагъа арекет эте эдилер. Ает, оларнынъ бу арекетини анълатаракъ, давранышларыны яманламакъта).
17. Догъру ёлны тапкъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларнынъ хидаетлерини арттырыр ве сакъымаларыны теминлер.
18. Олар къыямет кунюнинъ апансыздан келип чатувыны беклемектелерми? Шубесиз, онынъ аляметлери кельгендир. Оларгъа келип чаткъанынен, ибрет алувлары неге ярар!
(Мекке кяфирлери къыяметнинъ къопувыны беклегенлерини тенкъит эткен ает, къыяметнинъ аляметлери кельгенини хатырлатмакъта. Аз. Пейгъамбернинъ ёлланувы, айнынъ экиге болюнюви киби вакъиалар бу джумледендир).
19. Биль ки, Аллаһтан башкъа илях ёкътыр. (Хабибим!) эм озюнънинъ, эм де му'мин эркеклернинъ ве му'мин къадынларнынъ гунахлары багъышланувыны исте! Аллаһ, кезип долашкъан еринъизни де, токътайджакъ еринъизни де билир.
(«Далашылгъан ер» кунъдюзлери барып-келинген ер, я да дюнья, «токъталгъан ер» исе, геджелери къалынып ерлешильген (сынылгъан) ер я да ахирет шеклинде ёрумлангъан).
20. Иман эткенлер: Кешке джихад акъкъындан бир суре эндирильген олса эди! дерлер. Амма, укюми ачыкъ бир суре эндирилип де, онда дженктен сёз этильгенинен, къальплеринде мараз олгъанлар, олюм байгъынлыгъы кечиреяткъан кимсенинъ бакъышы киби, санъа бакъкъанларыны корерсинъ. Оларгъа якъышкъаны да, будыр!
(«Укюми ачыкъ суре» – мухкем олгъан, мутешабих олмагъан суре демектир. Бойледже, муаребенинъ укюми мухкем аетлернен кесен-кес оларакъ ортагъа къоюлгъан. Затен, дженк зикр этильген эр суренинъ мухкем олгъаны ве узеринде несх олмагъаны ифаде этильген).
21. (Оларнынъ вазифеси) итаат ве гузель сёздир. Иш джиддийлешкенде, Аллаһкъа садакъат косьтерселер эди, эльбетте олар ичюн даа хайырлы олур эди.
(Аетнинъ ифаде эткенине коре, вазифелери итаат ве гузель сёз сёйлемек вазиятинде олгъанлар, дженк истеклеринде де садыкъ олмалы, дженкке къарар берильгенинен, къоркъуп вазгечмемелидирлер).
22. Кери дёнер исенъиз, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япмагъа ве акърабалыкъ багъларыны кесмеге дёнген олмазсынъызмы?
(Ает, Аллаһкъа берильген сёзлерине садакъат косьтермегенлерни къабаатлар экен, оларнынъ иман ве Ислямдан юзь чевирген вакъытларында, джахилие деврининъ адетлерине дёнеджеклерини, ягъма, талан, акъраба арасында чеккелешюв ве къыз балаларыны тирилейин топракъкъа комюв киби адден ашувлар яна биледжеклерини хабер бермекте).
23. Иште, булар, Аллаһ лянетлеген, сагъыр япкъан ве козьлерини коръ эткен кимселердир.
24. Олар Къур'анны тюшонмейлерми? Ёкъса, къальплери килитлими?

25. Шубесиз ки, озылерине догъру ёл белли олгъандан сонъ, артларына къайткъанлары, шейтан суйреклеген ве оларгъа уют бергендир.
(Бу ерде, ачыкъ делиль ве муджизелерни корьгенден сонъ, куфюрге я да эки юзлюликке дёнгенлернинъ, шейтангъа уйгъанларына, шейтаннынъ да, бойлелерине узун омюр телкъин этерек, эмеллерини арттыргъанына дикъкъат чекильген).
26. Бунынъ себеби: олар, Аллаһнынъ эндиргенинден ошланмагъанларгъа: Базы хусусларда сизге итаат этеджекмиз, деювлеридир. Албуки, Аллаһ оларнынъ гизлегелерини бильмекте.
(Аетте мунафыкъларнынъ, Аллаһ Ресулына душманлыкъ япаджакъларыны ве бунынънен бирликте, мусулманларнынъ дженклешовлери огюни аладжакъларына даир еудий ве мушириклерге вадеде булунгъанларына шарет этильген).
27. Я мелеклер оларнынъ юзьлерине ве сыртларына ураракъ, джанларыны алгъанда вазиетлери насыл оладжакъ!
28. Бунынъ себеби, оларнынъ Аллаһны гъадабландыргъан шейлернинъ артындан кетювлери ве Оны разы этеджек шейлерден ошланмагъанларыдыр. Бу себептен, Аллаһ оларнынъ ишлерини бошуна чыкъаргъандыр.
29. Къальплеринде мараз олгъанлар, ёкъса Аллаһ, кинлерини ортагъа чыкъармайджакъ белледилерми?
(Эм Аз. Пейгъамберге, эм де му'минлерге кин беслеген мунафыкълар, къафирлерге ярдым эте, бунъа нисбетен иман ве джихад киби иляхий хошнутлыкъкъа себеп оладжакъ давранышларгъа ёнельмей эдилер. Бу себептен, корюнюштеки амеллерининъ бошуна кеткени кечкен аетлерде ифаде этильгендир).
30. Биз истесек эди, оларны санъа косътерир эдик де, сен оларны юзьлеринден таныр эдинъ. Ант олсун ки, сен оларны лакъырды тарзларындан танырсынъ. Аллаһ япкъанларынынъызны билир.
(Ривает этильгенине коре, бу ает назиль олгъандан сонъ, Аз. Пейгъамберге ич бир мунафыкъ гизли къалмай, эписини сымаларындан таный эди. Мунафыкъларнынъ бир баишкъа танылув тарафлары да, лакъырдылары эди. Чюнки, олар Ресулуллахнынъ узурьнда лаф эткенлеринде, мусульманлар акъкъында усьтю къапалы, ындыжытыдыжы лафлар айта эдилер).
31. Ант олсун ки, ичинъызден джихад эткенлернен сабыр эткенлерни бельгилегенге къадар ве хаберлеринъизни беян эткенге къадар, имтиан этеджекмиз.
(Ает, му'минлернинъ джихаднен ве къыйын дигер вазифелернен имтиан этиледжеклерини, айрыджа итаат ве исьянларынынъ беян этиледжегини хабер бере).
32. Инкъар эткенлер, Аллаһ ёлундан узакълаштыргъанлар ве озылерине догъру ёл белли олгъандан сонъ, Пейгъамберге къаршы кельгенлер, Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъараджакъ.
(Аз. Пейгъамберге къаршы кельгенлер – Къурейш мушириклеринен оларны дестеклеген еудийлердир. Буларнынъ Аз. Пейгъамберге душманлыкъ ичюн япкъанлары бошуна кеткени киби, садакъа ве онъа бенъзеген амеллерининъ де, бошуна чыкъааджакъы беллидир).
33. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа итаат этинъ, Пейгъамберге итаат этинъ. Ишлеринъизни бошуна чыкъарманъ.
34. Инкъар этип, Аллаһ ёуландан узакълаштыргъанларны ве сонъунда да къафир оларакъ ольгенлерни Аллаһ асла багъышламаз.

35. Усытюн вазьетте олгъанда зайыфлыкъ косътерип, барышкъа чагъырманъ. Аллаһ сизнен берабердир. О, амеллеринъизни асла эксильтмейджек.
(Бунъа коре, мусульманлар душман къаршысында усытюн вазьетте олгъанда, сулх истегинде булунмазлар. Аслы душман къаршысында зайыфлыкъ косътермемек, ашишалыкъ ис этерек, паникагъа къапылмамакътыр).
36. Догърусы, дюнья аяты анджакъ бир оюн ве эгленджедир. Эгер иман этер ве сакъыныр исенъиз, Аллаһ сизге мукъяфатынъизны берир. Ве сизден малларынъизны (бутюнлей сарф этювинъизни) истемез.
(Сарф этилюви истенильгени, садедже зекят ве садакъа киби аз бир микъдардыр).
37. Эгер оларны (эписини) истесе эди ве сизни зорласа эди, саранлыкъ этер эдинъиз ве бу да сизинъ кинлеринъизни ортагъа чыкъарыр эди.
(Ает, малларнынъ эписи истенильгени алда, белли оладжакъ саранлыкъ дуйгъусынынъ, Ислямгъа ве Аз. Пейгъамберге кин беслев олючюсине къадар бараджагъына ишарет этерек, инасаннынъ малгъа нисбетен психологик вазьетини талиль этмекте).
38. Иште, сизлер, Аллаһ ёлунда арджаламагъа чагъырылмакътасынъыз. Аранъыздан базынъыз саранлыкъ япмакъта. Амма, ким саранлыкъ этер исе, анджакъ озюне саранлыкъ япкъан олур. Аллаһ зенгиндир, сиз исе, факъырсынъыз. Эгер Ондан юзь чевирсенъиз, еринъизге сизден башкъа бир топлум кетирир, артыкъ олар сизинъ киби де олмазлар.
(Аетке коре, инсанлар фарз олгъан арджалавны ялмагъа меджбурдырлар. Эгер буны ерине кетирмеселер, элякетни хакъ этиджи бир топлум олурлар).

48. эль-ФЕТИҺ

Ичинде Ислямнынъ эльде этеджек фетһи, мувафакъиети ве заферден баас этильгени ичюн, Фетих адыны алгъан бу суре иджретнинъ алтындыкы йылында Худейбие антлашувыны япып къайткъанда, Меккенен Медине арасында энген ве Мединеде энген сурелерден сайылгъан, 29 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Биз санъа, догърусы, ап-ачыкъ бир фетих ихсан эттик.
2. Бойледже, Аллаһ сенинъ кечмиш ве келеджек гунахынъны багъышлар. Санъа олгъан ниметини тамамлар ве сени догъру бир ёлгъа къавуштырыр.
3. Ве санъа шанлы бир зафернен ярдым этер.
(Кечмиште ве келеджекте гунахтан узакъ олгъан Пейгъамберге тамамлангъан иляхий нимет – Мекке ве Таифнинъ фетхи, дюньяда шерифининъ юджелбтилви, ярдым ве заферге наиль олувы, баш къалдыргъаларнынъ боюн эюви шеклинде юзь берген. Акъикъатен, Аз. Пейгъамбер Аллаһнынъ хабибидир, эвельки шериятларны тамамлагъан ве тюзельткен. Мираджгъа наиль олгъан, энъ юдже макъамларгъа къадар юксельген, инс ве джинге Пейгъамбер олгъан, гъанимет озюне ве умметине элял этильген, шефааты макъбул олунгъан, тешишехудде, эзанда ве Къур'аннынъ бир чокъ еринде Аллаһнен бирликте анъылгъан, онъа итаат – Аллаһкъа итаат сайылгъан. Келиме-и Тевхиднинъ эки рукнинден бири олгъан, бойледже, озю ичюн бутюн ниметлер таманлангъан).

4. Иманларыны бир къат даа арттырсынлар дие, му'минлернинъ къальплерине ишанч эндирген Одыр. Коклернинъ ве ернинъ ордулары Аллаһнынъдыр. Аллаһ билиджидир, эр шейни икметле япыджыдыр.
5. (Бутюн бу люотфлер) му'мин эркеклернен, му'мин къадынларны ичинде эбедий къаладжакъ, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерине къоювы, оларнынъ гунахларыны къапатмакъ ичюндир. Иште, бу, Аллаһ къатында буюк бир къуртулыштыр.
6. (Бир де булар) Аллаһ акъкъында фена занда булунгъан мунафыкъ эркеклерге ве мунафыкъ къадынларгъа, Аллаһкъа ортакъ къошкъан эркеклерге ве ортакъ къошкъан къадынларгъа азап этюви ичюндир. Мусульманлар ичюн беклеген яманлыкъларынынъ чембери башларына кельсин! Аллаһ оларгъа гъадап эткен, лянетлеген ве джеэннемни оларгъа азырлагъан. О ер не фена бир ердир!
7. Коклернинъ ве ернинъ ордулары Аллаһнынъдыр. Аллаһ азиздир, хакимдир.
8. Шубесиз, биз сени шаат, мужделейиджи ве тенбийеджи оларакъ ёлладыкъ.
9. Та ки, (эй, му'минлер!) Аллаһкъа ве Ресулына иман этерсинъиз, Ресулына ярдым этерсинъиз, Онъа сайгъы косътерирсинъиз ве саба-акъшам Аллаһны тесбих этерсинъиз.
10. Муакъкъакъ ки, санъа биат эткенлер, анджакъ Аллаһкъа биат этмектедирлер. Аллаһнынъ эли оларнынъ эллерининъ узериндедир. Ким ахтыны бозар исе, анджакъ озъ алейхине бозгъан олур. Ким де Аллаһ иле олгъан ахтына вефа косътерир исе, Аллаһ онъа буюк бир мукъфат береджек.
(Ает, Къурейшинен мусульманлар арасында япылгъан 10 йыллыкъ муддетли Худайбие антлашувына ве бу антлашув сырасындаки биаткъа ишарет этмекте. Бойле ки, иджертнинъ алтындыжы йылы Аз. Пейгъамбер умре япмакъ ичюн 1400 мусульманнен Меккеге догъру ёлгъа чыкъкъан эди. Факъат Къурейш мусульманларны Меккеге кирьсетмек истемегенлеринден, оглерине орду бирлиги чыкъаргъан, Аз. Пейгъамбер де, вадилер ашып, Худейбиеге кельген эди. Дженклешмек ниетинде дегиль эди. Анълашмакъ ичюн Аз. Османны Къурейшке эльчи ёллагъан, Аз. Османнынъ къайтувы кечиккенинен, Пейгъамберимиз бир терекнинъ астына отураракъ, асхабындан, Осман ольдюрильген исе, ольгенге къадар дженклешеджеклерине даир сёз алгъан эди. Олар да Аз. Пейгъамберге биат этип, бу сёзни бергенлер, сонъунда Аз. Осман кельген эди).
11. Бедевийлерден артта къалгъанлар, санъа дейджеклер ки: «Малларымыз ве аилелеримиз бизни токътаттылар. Аллаһтан бизим багъышланувымызны истесе». Олар къальплеринде олмагъанны тиллеринен сёйлерлер. Де ки: Аллаһ сизге бир зарар келювини истесе, я да бир файда эльде этювинъизни истесе, онъа къаршы кимнинъ бир шейге кучю ете билир? Догърусы, Аллаһ япкъанларынынъыздан хабердардыр.
(Бу ерде Къурейшининъ уджюминден къоркъкъанлары ичюн, сеферге чыкъмагъан, Медине дживарында отургъан Эслем, Джухейне, Музейне ве Гъыфар къабилелерине ишарет этильмекте. Булар Худайбиеден къайткъанда, Аз. Пейгъамберден афу сорагъан эдилер).
12. Аслында сиз Пейгъамбер ве му'минлер аилелерине бир даа дёнмейджеклер беллеген эдинъиз. Бу сизинъ гонъюллеринъизге гузель корюнди де, яман занда булундынъыз ве элякетни хакъ эткен бир топлулыкъ олдынъыз.
13. Ким Аллаһкъа ве Ресулына иман этмесе, бильсин ки, биз къафирлер ичюн чылгъын бир атеш азырлагъандырмыз.
14. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. О, истегенини багъышлар, истегенине джеза берир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхамет этиджидир.

15. Сиз гъаниметлерни алмакъ ичюн баргъанынъызда, сеферден артта къалгъанлар: Быракъынъ, биз де артынъызгъа тюшейик, дейджек эдилер. Олар, Аллаһнынъ сёзюни денъиштирмек истерлер. Де ки: «Сиз асла бизим пешимизге тюшмейджексинъиз! Аллаһ даа эвель сиз ичюн бойле буюргъандыр». Олар сизге: Ёкъ, бизни кунълемектесинъиз, дейджеклер. Албуки, олар пек аз анълагъан кимселердир.
(Аз. Пейгъамбер иджертнинъ алтынъджы йылында Худейбиеден къайткъандан сонъ, келеджек йылнынъ башларында Худейбиеге иштирак эткенлернен бирликте Хайбер сеферине чыкъкъан, о ерни фетих эткен эди. Бу фетихтен мусульманларгъа чокъча гъанимет тюшкен, бунъа иштирак этмегенлер, гъанимет хырсына къапыларакъ, талапта булунгъан эдилер. Аетте бу вакъиагъа ишарет этильген, Аз. Пейгъамбер Худейбиеде олгъанларнен Хайберге баргъан, гъаниметлерни оларгъа такъсим эткен, артта къалгъанларгъа гъанимет берильмейджегине, гъаниметте эсасен Худейбиеге къатылгъанларнынъ ортакъ оладжакъларына даир иляхий укюмни тедебикъ эткен эди).
16. Бедевийлерден (сеферден) артта къалгъанларгъа де ки: Сиз якъында чокъ къуветли бир къавмгъа къаршы дженклешювге чагърыладжакъсынъыз. Оларнен, теслим олгъангъа къадар, дженкледжексинъиз. Эгер эмирге итаат этсенъиз, Аллаһ сизге гузель бир мукъфат берир. Амма, эвельден дёнгенинъиз киби, кене дюнеджек олсанъыз, сизни элем бериджи бир азапкъа огъратыр.
(Худейбие сеферинден артта къалгъанларнынъ дженкке чагъырылгъан къуветли топлулыкънынъ фарслылар я да римлилер олгъаны бильдирилъген).
17. Коръге вебал ёкътыр, топалгъа да вебал ёкътыр, хастагъа да вебал ёкътыр. (Булар дженкке къатылмагъа меджбур дегиллер). Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине итаат этсе, Аллаһ оны астындан ирмакълар акъкъан дженнтелерге къояр. Ким де артта къалса, оны элемли бир азапкъа огъратыр.
18. Ант олсун ки, о терекнинъ астында сангъа биат эткенлеринде, Аллаһ о му'минлерден разы олгъан. Къальплеринде олгъаныны бильген, оларгъа ишанч дуйгъусы берген ве оларны пек якъын бир фетихнен мукъфатландыргъандыр.
(Аетнинъ ишарет эткен биаты, Худейбиеде Семре терегининъ астында япылгъан «Рыдван биаты»дыр. 1400 сахаби, Къурейшке къаршы, ольгенге къадар, дженкледжеклерине емин эткен эдилер. Хабер берильген якъын фетих Хайбернинъ фетхи оларакъ анълашылгъандыр).
19. Кене оларны эльде этеджек бир чокъ гъаниметлернен де мукъфатландырды. Аллаһ усьтюндир, икмет саибидир.
(Акъикъатен, кене бир муддет сонъра, мусульманлар фетих этильген Хайберде бир чокъ гъанимет эльде эткенлер).
20. Аллаһ сизге эльде этеджегинъиз бир чокъ гъанимет ваде эткендир. (Бу гъанметлерден) иште шуларны аман берген ве инсанларнынъ эллерини сизден чеккен ки, бу, му'минлерге бир ишарет олсун ве сизни дос-догъру ёлгъа къавуштырсын.
(Тефсирде, умумен, аетнинъ ёрумыны бойле якъанлар: Аллаһ, ваде эткен фетихлеринден биринджисини, яни Хайберни ве гъаниметлерни аман бахи эткен. Бу арада Хайберлернинъ муттефиклери Эсед ве Гъатафан къабилелерининъ де, мусульманларгъа удожмлернинъ огюни алгъан. Худейбие барышынен де, Меккелилер удожюмининъ огю алынгъан).
21. Даа эльде этип олалмагъан башкъа гъаниметлеринъиз де бар ки, олар Аллаһнынъ бильгиси ве къудретине аит. Аллаһ эр шейге къадирдир.

22. Эгер къафирлер сизнен дженкешсе эдилер, артларына дёнуп къачар эдилер. Сонъ бир дост ве ярдымджи да тапалмаз эдилер.
(Аетте ифаде этильгенине коре, эгер къурейшилилер, Худейбиеде барыш теклифинде булунмайып, дженнке киришлесер эди, магълуп оладжакъ эдилер. Дженаб-ы Хакънынъ такъдири бойле юзъ береджесек эди).
23. Аллаһнынъ, эвельден бери девам этип кельген къануны будыр. Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишиклик тапалмазсынъ.
24. О сизни, оларгъа нисбетен, музаффер эткенинден сонъ, Меккенинъ ичинде оларнынъ эллерини сизден, сизинъ эллеринъизни де, олардан чеккендир. Аллаһ япкъанларынъызны корюджидир.
(Акъикъатен, Дженаб-ы Хакъ Мекке сынъырлары ичинде, яни Худейбиеде мусульманларгъа зафер бахш эткен эди. Бойле ки, душмандан сияхлы сексен адам, мусульманларнынъ этрафыны саргъанда, якъаланаракъ, Аз. Пейгъамбернинъ узурьна кетирилген эдилер, Аз. Пейгъамбер де, оларны афу эткен эди. Иште, къурейшилилернинъ барыш истемелерине бу вазиет себеп олгъан эди).
25. Олар, инкяр эткен ве сизинъ Месджид-и Харамны зияретинъизни ве беклетильген къурбанларнынъ ерлерине етишювлерине мани олгъанлардыр. Эгер (Меккеде) озьлерини аля танымагъан му'мин эркеклернен му'мин къадынларны бильмеерек зиювинъиз себебинен, къасеветке къапылувынъызнынъ итималы олмаса эди, (Аллаһ дженкнинъ огюни алмаз эди). Истегенлерине рахмет этмек ичюн Аллаһ бойле япкъан. Эгер олар бир-биринден айырылгъан олсалар эди, эльбетте олардан инкяр эткенлерни элемли бир азапкъа чарптырыр эдик.
(Худейбиеде къурейшилилер мусульманларнынъ Меккеге кирювлерине мани олмакънен, эм Месджид-и Харамны зиярет этювлерине, эм де азырлангъан къурбанларыны Минада соювларына мани олгъан эдилер. Зияретлерине мани олувнен берабер, мусульманларгъа дженк ве фетих изнининъ берильмемек себеби, Меккеде олгъан ве аля иманыны ашкяр этмеген му'минлернинъ барлыгъы эди. Му'минлер къурейшли къафирлерден сечилип, айырылып олалмагъанлары ичюн, фетих кечиктирилген эди).
26. О вакъытта инкяр эткенлер, къальплерине таассубны (гъадапны), джахилие таассубыны ерлештирген эдилер. Аллаһ да, эльчисине ве му'минлерге сюкюнет ве ишанчыны эндирди, оларнынъ такъва сёзюни тутувларыны темин этти. Затен, олар бунъа лайыкъ ве лайыкъ кимселер эди. Аллаһ эр шейни билидждир.
(Аетте кечкен такъва сёзю – шеадет келимесидир. Такъва келимесине багълылыкъ о сырада джерьян эткен вазиетни ятыштыргъан. Бойле ки, Худейбиеде меккелелернен мусульманлар арасында антлашув языладжакъ сырада, Аз. Пейгъамбер Аз. Алиге «Яз» деди: «Бу – Аллаһ эльчиси Мекке халкъынен япкъан антлашмадыр». Къурейш векиллери дедилер ки: «Биз сенинъ Аллаһ эльчиси олгъанынъны бильсек, сизинъ Кябеге киръменъизге мани олмаймыз. Бойле язынъыз: «Бу, Абдуллах огълу Мухаммед иле Мекке халкъы арасындаки антлашувдыр». Аз. Пейгъамбер де ойле яздырды. Къурейшилилернинъ бу арекети му'минлерге чокъ агъыр баткъан, амма аетте ифаде этильген такъва сёзю оларны ятыштырып, сакинлештирген).
27. Ант олсун ки, Аллаһ эльчисининъ руясыны догъру чыкъарды. Аллаһ истесе, сиз ишанч ичинде башларынъызны тыраш эткен ве къыскъарткъан алда, къоркъмадан Месджид-и Харамгъа киреджесинъиз. Аллаһ сизинъ бильмегенинъизни билдир. Иште, бундан эвель сизге якъын бир фетих берди.

(Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер, Худейбиеге чыкъмадан эвель, руюсында озюнинъ ве асхабынынъ ишанч ичинде баиларыны тыраш этерек, Меккеге киргенлерини корьген, буны асхабына хабер берген. Олар да, чокъ севингенлер. Ниает, сеферге чыкып Худейбиеде токътатылып, кери къайткъан вакъытларында, бу вазиет оларны чокъ кедерлендирген. Базы мунафыкълар да, шубеге тюшерек, усьтю къапалы къонуумагъа баиллагъанлар. Факъат бунда бир икметнинъ барлыгъы бильдирильген, фетихнинъ муессер оладжагъы бильдирилерек, бир йыл эвельки якъын фетих (Хайбер фетхи) хатырлатылгъан).

28. Бутюн динлерден усьтюн къылмакъ узьре, Пейгъамберини хидает ве хакъ дин иле ёллагъан Одыр. Шаат оларакъ Аллаһ етер.

29. Муһаммед Аллаһнынъ эльчисидир. Янындакилер де, къафирлерге нисбетен четин, озь араларында мерхаметлидирлер. Оларны рукугъа баргъанда, седжде эткенде корерсинъ. Аллаһтан лютф ве ризалыкъ истерлер. Оларнынъ бельгилери – юзьлериндеки седжде изидир. Бу, оларнынъ Тевраттаки васыфларыдыр. Инджильдеки васыфлары да бойледир: Олар филисини ярып чыкъаргъан, кеттикче оны къувветлендиререк, къалыплашкъан, кевдеси узеринде тургъан бир осюмликке бенъзерлер ки, бу, зираатчыларнынъ да ошуна кетер. Аллаһ бойледже, оларны чокълаштырып къувветлендирмекнен, къафирлерни опькелендирер. Аллаһ олардан инанып, яхшы ишлер якъанларгъа магъфирет ве буюк мукафат ваде эткендир.

(Аз. Пейгъамбер ве аркъадашларынынъ ильки ве сонъки вазиетлери бир бенъзетювнен анълатылмакъта. Илк кере ерге атылгъан бир урлукъ киби филисленмеге баиллагъан мусульманлар, кеттикче къувветленерек, къоджаман бир орду олгъанлар, Ислям урлугъыны сачкъанлар. Бу вазиетке сонъ дереджеде севингенлеринде, оларнынъ бу къувветли вазиетлерини корьген къафирлер де, опькеден чатлайджакъ алгъа кельген эдилер).

49. эль-ҺУДЖУРААТ

Бу суредде му'минлерге базы эдеп ве тербие къанун-къаиделерини, Пейгъамберге ве бир-бирилерине нисбетен насыл давранаджакълары огретильмекте. Мединеде энген, 18 аеттир. Адыны 4-нджи аеттеки «одалар» манасына кельген «худжураат» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ ве Ресулынынъ огюне кечмень. Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, билидждир.
(Аетте бильдирильген, огюне кечмемек хусусы, сёйлеген сёз, япылгъан иш ве чыкъарылгъан укъумлерде, Аз. Пейгъамберге терс арекет этмемек, эдебини къорчаламакъ ве онъа уймакъ шеклинде ёрумалангъан).

2. Эй, иман эткенлер! Сеслеринъизни Пейгъамбернинъ сесинден юксельтмень. Бир-биринъизге багыргъанынъыз киби, Пейгъамберге юксек сеснен багырманъ. Ёкъса, сиз фаркъына бармадан, амеллеринъиз бошуна кете берир.
(Ресуллахнынъ узуринда юксек сеснен лаф этмек ясакълангъан. Бундан макъсат – Аз. Пейгъамбернинъ узуринда мунасебетсиз багырып-чагырмакънынъ ве сесни юксельтмекнинъ огюни алмакътыр. Сахабеден Саабит б. Къайсынъ вазиети аетнинъ манасына ачыкълыкъ бермекте. Бойле ки: Бу зат, ает энгенинен, юксек сесли

олгъанындан, Аз. Пейгъамбернинъ узурьнда къонушса, амелининъ бошуна кетеджеги къоркъусынен, хузур-ы рисалетке кетмеге башлагъан. Аз. Пейгъамбер оны чагъыртып, теселли берген, онъа хайыр хабери ве дженнет мужделеген).

3. Аллаһ эльчисининъ узурьнда селерини къыскъанлар, шубесиз Аллаһ къальплерини такъва иле имтиан эткен кимселердир. Оларгъа магъфирет ве буюк бир мукъфат бар.
4. (Ресулым!) Санъа одаларнынъ арт тарафындан багъыргъанларнынъ чокъу акъылы етмеген кимселердендир.
(Риваетке коре, Уйейне б. Хысм иле Акъра' б. Хабис, Темим огъуллерындан етмиш адамлыкъ бир эйтнен, уйле вакъты Аллаһнынъ эльчисине кельгенлер. Ресуллаһ одасында юкълай экен. «Я Мухаммед! Тышкъа чыкъ, янымызгъа кель!»), дие багъыргъанлар. Ает бу тюрюлю аркетнинъ уйгъунсызлыгъына дикъкъат чекмете).
5. Эгер олар, сен янларына чыкъкъангъа къадар сабыр этселер эди, эльбетте озьлери ичюн даа яхшы олур эди. Аллаһ чокъ багъышлайды, чокъ мерхаметлидир.
6. Эй, иман эткенлер! Эгер фасыкъ сизге бир хабер кетирсе, онынъ догърулыгъыны араштырынъ. Ёкъса, бильмеден, бир топлулыкъкъа яманлыкъ этерсиниз де, сонъунда япкъанынъызгъа пешман олурсынъыз.
(Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер, Велид б. Укъбени Бени Мусталикъ къабилесине зеят мемуры оларакъ ёллагъан эди: Велид, оларнен араларында эвельден олгъан бир хусуметтен толайы, къоркъугъа къапылгъан, ёлдан къайткъан, бунынъ усьтюне Аз. Пейгъамберге келип, оларнынъ динден чыкъып, зеят бермегенлерини билдирген. Бунынъ узерине, Аз. Пейгъамбер оларгъа опъкеленген, дженклешиювни биле къарарлаштыргъан, айны вакъытта Халид б. Велидни де, вазиетни тешикермеге ёллагъан эди. Халид, тешикерювлери сонъунда, Бени Мусталикънынъ эзан окъуп, намаз къылгъанларыны ве зеятларыны да теслим эткенлерини Аз. Пейгъамберге билдирген эди. Аетнинъ назиль олув себеби, бу вакъиа олгъаны чешит риваетлерде айтыла).
7. Эм билинъ ки, араныгъда Аллаһнынъ эльчиси бар. Эгер о бир чокъ ишлерде сизге уйса эди, сыкъынтыгъа тюшер эдинъиз. Факъат Аллаһ сизге иманны севдирген ве оны гонъюллеринъизге синъдирген. Куфюрни, фасыкълыкъны ве исьянны да сизге чиркин косътерир. Иште, догъру ёлда олгъанлар булардыр.
8. Бу, Аллаһтан бир лютф ве ниметтир. Аллаһ алимдир, хакимдир.
9. Эгер му'минлерден эки топ бир-бирилеринен къавгъа этселер, араларыны тюзельтинъ. Эгер бири о бирине бастырса, Аллаһнынъ эмрине дёнгенге къадар, бастыргъан тарафнен дженклешинъ. Эгер дёнсе, артыкъ араларыны адалетнен тюзельтинъ ве (эр иште) адалетли аркет этинъ. Шубесиз ки, Аллаһ адиль даврангъанларны север.
10. Му'минлер анджакъ къардаштырлар. Ойле исе, къардашларынъызнынъ арасыны тюзельтинъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, бельки мерхаметке наиль олурсынъыз.
11. Эй, му'минлер! Бир топлулыкъ башкъа бир топлулыкъны алайгъа алмасын. Бельки де олар, булардан даа яхшыдырлар. Къадынлар да къадынларны алайгъа алмасынлар. Бельки, олар булардан даа яхшыдырлар. Озь-озюнъизни айыпламанъ, бир-биринъизни яман лагъапларнен чагъырманъ. Имандан сонъ, фасыкълыкъ не яман бир исимдир! Ким де тевбе этмесе, иште олар залымлардыр.
(Эркеклернинъ ве къадынларнынъ бир-бирилеринен алай этмемелери, бир-бирилерини айыпламамалары ве яман лагъап такъмамалары истенильмекте, буларны япмакънынъ ёлдан чыкъмакъ манасында олгъан фасыкълыкъ экени хатырлатыла).

12. Эй, иман эткенлер! Зан этювнинъ зиядесинден къачынынъ. Чюнки, заннынъ бир къысмы гунахтыр. Бир-биринъизнинъ къусуруны къыдырманъ. Биринъиз дигеринъизнинъ артындан эмиш-демиш япмасын. Бир кимсе, ольген къардашынынъ этини ашамакътан ошланьрмы? Иште, бундан джирендинъиз. О алда, Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ тѣвбени чокъ къабул этиджидир, чокъ мерхаметлидир.
(Зан этювден къачынувымыз, къусур араштырып, айыпларны къыдырмамамыз ве гъыйбет этмемемиз истенильген. Ошекленгенген кимседе, анъылгъан къусур олса биле, бунынъ анълатылувы джауз олмагъаны Аз. Пейгъамбер тарафындан бильдирильген).
13. Эй, инсанлар! Догърусы, биз сизни бир эркекнен бир къадындан яраттыкъ. Ве бир-биринъизнен танышувынъыз ичюн, сизни къавмларгъа ве къабилелерге айырдыкъ. Муакъкъакъ ки, Аллаһ янында энъ дегерлинъиз, Ондан энъ чокъ къоркъкъанынъыздыр. Шубесиз, Аллаһ билиджидир, эр шейден хабердардыр.
(Аз. Адем ве Авадан чокълашкъан инсанлар, ер юзюнде чешит ренк ве тильде буюк-кучюк топлулыкълар тешиль эткенлер. Кучюктен буюкке, къабиледен миллетлерге баргъангъа къадар фаркълылыкъ косьтерген бу эсас себепнинъ кутьлелер бир-бирини танып, анълашмакъ ве якъынлашмакъ олгъаны беян этиле. Яни сой-сопнен макътанмакъ ерине, бирлешип-бутюнлешмек догъру сайылгъан).
14. Бедевийлер «Инандыкъ» дедилер. Де ки: Сиз иман этмединъиз, амма «Боюн эгдик», день. Иман даа къальплиринъизге ерлешмеди. Эгер Аллаһкъа ве эльчисине итаат этсенъиз, Аллаһ ишлеринъизден ич бир шейни эксильтмез. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайдыжы, чокъ мерхаметлидир.
(Эсед огъулларындан бир топлулыкъ бир къытлыкъ сенесинде Мединеге келерек, иман эткенлерини сѳйлегенлер. Ве Аз. Пейгъамберге: «Санъа юклеримиз ве аилелеримизнен кельдик. Сеннен фелян къабиле киби дженклешмедик», дегенлер, садакъа истегенлер. Ает оларнынъ бу вазиятини талиль этерек, оларнынъ къальптен тасдикъ этмегенлерини, садедже тильден теслимиетлерини ифаде этмекте).
15. Му'минлер анджакъ Аллаһкъа ве Ресулына иман эткен, ондан сонъ асла шубеге тюшмеген, Аллаһ ёлунда малларынен ве джанларынен дженклешкенлердир. Иште, догърулар анджакъ олардыр.
16. Де ки: Сиз дининъизни Аллаһкъа огретмектесинъизми? Албуки, Аллаһ коклерде олгъанларны да билир, ерде олгъанларны да. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
17. Олар Ислямгъа кирьгенлери ичюн, сени миннет алтына сокъматалар. Де ки: Мусульманлыгъынъызны меним козюме тюртменъ. Эгер догъру кимселер исенъиз, билесинъиз ки, сизни имангъа ириштиргени ичюн, аслы Аллаһ сизге лютфте булунгъандыр.
18. Шубесиз, Аллаһ коклернинъ ве ернинъ гизлиликлерини билир. Аллаһ япкъанларынъызны корюджидир.

50. КЪАФ

Меккеде энген, 45 аеттир. «Къаф» арифинен башлангъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къаф. Шерефли Къур'анга ант олсун.
2. Араларындан бир тенбиеджининъ кельгенине шаштылар да, къафирлер бойле дедилер: «Бу шашыладжакъ бир шей».

(Аетнинъ бильдирген ве инкяр эткенлернинъ шашыладжакъ шей сайгъан хусуслары тирилюв ве джеэннем азабындан хабер берилювидир).
3. «Биз ольген ве топракъ олгъан вакътымызда (тириледжекмиз)ми? Бу, акъылгъа узакъ бир дёнюштир».
4. Биз, топракънынъ олардан нелерни эксильткенини кесен-кес бильмектемиз. Янымызда о бильгилерни къорчалагъан бир китап бар.

(Акъикъатен, аетте бильдирильгени киби, топракънынъ джесетлерни эксильтип битирюви, тирильмек олмайджагъы манасына кельмей. Бунынъ усътюне, топракъ дюнья аятынынъ менбасы ве маясыдыр).
5. Догърусы, олар хакъ озьлерине кельгенинен, ялаланладылар. Шимди олар шашкъын бир алдадырлар.

(Къур'ан я да Пейгъамбер кельгенинен, мушириклер булар акъкъында терс фикрлер бильдиререк, «тылсым, тылсымджы, шиир, шаир, кеханет, къахин» киби ифаделер къуллангъан эдилер. Ает яланлагъанларнынъ бу аркетлерине ишарет эте).
6. Усътлериндеки кокке бакъмайлармы ки, оны насыл бина эткен ве насыл донаткъанмыз! Онда ич бир чатлакъ да ёкъ.
7. Ер юзюни де тешедик ве онъа къавий дагълар къойдыкъ. О ерде гонъюл ачкъан эр чешит (осюмликлер) етиштирдик.
8. Аллаһкъа ёнельген эр къулгъа гонъюл козюни ачмакъ ве ибрет бермек ичюн (бутюн буларны яптыкъ).
9. Коктен берекетли бир сув эндирдик, онынънен багъчалар ве оруладжакъ (чалынаджакъ) данелер осьтюрдик.
- 10-11. Къуларгъа рызыкъ олувы ичюн, бир-бирине киришкен, топ-топ гъонджелери олгъан узун бойлу хурма тереклери етиштирдик. Ве о сувнен олю топракъкъа джан бердик. Иште, аяткъа янъыдан чыкъыш да бойледир.

(Сувнен ольген топракъ джанлана; тереклерге тазе бир аят келе, урлукълар ерден чыкъа. Иште, инсанлар да, къабирлеринден ойле чыкъджакълар).
12. Олардан эвель Нуһнынъ къавмы, Рез халкъы ве Семууд да яланлагъан эди.
13. Аад ве Фыравуннен Луутнынъ къардашлары да (яланладылар).
14. Эйке халкъы ве Тубба' къавмы да. Бутюн булар пейгъамберлерини яланладылар да, техдидим керчеклешти!

(Аетлерде кечкен Семууд Аз. Салихнинъ, Аад Аз. һууднынъ, Эйке Аз. Шуайбнынъ къавмлары эдилер. Бу ерде эвельки инкярджы миллетлерге кельген азап хатырлатыларакъ, Къурейшининъ вазиятинден кедерленген Аз. Пейгъамбер теселли этиле).
15. Ильки яратувда аджизлик косътердикми? Ёкъ, олар янъы бир яратув хусусында шубе ичинделер.

(Аллаһ ильки яратышта аджизлик косътермегенине коре, янъыдан яратмакътан да асла аджиз дегильдир).

16. Ант олсун, инсанны биз яраттыкъ ве нефсининъ онъа фысылдагъанларыны билирмиз ве биз онъа шах дамарындан даа якъындырмыз.
17. Эки мелек (инсаннынъ) сагъында ве солунда отураракъ, япкъанларыны язмакътадырлар.
18. Инсан ич бир сёз сёйлемез ки, янында козетиджи язмагъа азыр бир мелек олмасын.
19. Олюм саргъошлыгъы акъикъатен келир де: Иште, (эй, инсан) бу, сенинъ эвельден берли къачкъан шейинъдир, денилир.
20. Суургъа уфленилир; иште, бу кельмеси ваде этильген кунъдир.
21. Эр кес, янында бир сюрюджи ве бир де шаатнен берабер келир.
(Аетте кечкен «сюрюджи» ве «шаатлар»нынъ эки мелек олгъаны, бирининъ махшерге етеклев, дигерининъ де, амеллерге шаатлыкъ этюв вазифелерини ерине кетиргенлери сёйленген; айрыджа «шаат» муафазаджы мелеклеринден сайылгъан. Бир ёрумгъа коре де, «сюрюджи» феналыкъны язгъан мелек, «шаат» да яхшылыкъны язгъан мелектир).
22. Ант олсун, сен бундан гъафлетте эдинъ, дер'ал биз сенинъ перденъни алдыкъ. Бугунъ артыкъ козюнъ кескиндир, (денилир).
- 23-26. Янындаки аркъадашы: «Иште, янымдаки азыр, дер. (Эки мелекке шу эмир берилир:) Айды, экинъиз эр инатчы къафирни, хайыргъа бутюн кучюнен мани олгъанны, ёлдан азгъан шубеджини джеэннемге атынъ; Аллаһнен берабер башкъа илях эдингени, шиддетли азапкъа бирликте атынъ!
27. Мушрикнинъ аркъадашы (шейтан) дер ки: Раббимиз! Мен оны ёлдан аздырмадым. Факъат озю терен бир сапыкълыкъ ичинде эди.
28. О эснада (Аллаһ) буюрыр: Узурымда чеккелешменъ. Мен сизге даа эвель тенбие ёллагъан эдим!
29. Меним узурымда сёз денъиштирилъмез ве мен къууларгъа асла зулум этиджи дегилим.
30. О куню джеэннемге «Толдынъмы?», дермиз. О да, «Даа бармы?», дер.
31. Дженнет де такъва саиплерине якълаштырылыр; (олардан) узакъта олмайджакъ.
- 32-33. Иште, сизге ваде этильген дженнет! Ки о, Аллаһкъа ёнельген, эмирлерине риает эткен, коръмегени алда, Рахмандан къоркъкъан ве Аллаһкъа ёнельген бир къальп иле кельген кимселерге махсустыр.
34. О ерге селяметликнен киринъ. Иште, бу, эбедий яшамакънынъ башлагъан кунюдир.
35. О ерде олар ичюн истеген эр шейлери бардыр. Къатымызда зиядеси де бар.
(Сонъки джумледе ишарет этильген ниметтен макъсатнынъ «Аллаһны коръмек» олгъаны алимлериинъ чокълугъы тарафындан ифаде этильген. Айрыджа, бу зияделик, козьлер коръмеген, къулакълар эшитмеген, ич бир инсаннынъ хатырына кельмейджек, сонъсыз ниметлер шеклинде де ёрумлангъан).
36. Биз олардан эвель олардан даа кучлю олгъан, дияр-дияр долашкъан нидже несиллерни эляк эткендирмиз. Къуртулыш бармы!
(«Дияр-дияр долашгъан нидже несиллер», дие терджиме этильген топлулыкъларнынъ долашувларынынъ себеби, олюмден къуртулмакъ чарелерини къыдырувларыдыр).
37. Шубесиз ки, бунда акъылы олгъан, я да азыр олуп, къулакъ аскъан кимселер ичюн бир огют бар.
38. Ант олсун, биз коклерни, ерни ве экиси арасында олгъанларны алты кунъде яраттыкъ. Бизни ич бир ёргъунлыкъ басмады.

(Бу аетнен еудийлернинъ «Аллаһ джума эртеси куню раатлыккъа чекильди. Аршнынъ усьтюне багдаш къурып отурды», шеклиндеки сёзлери ред этильген. Базы тефсирджилерге коре, «Алты кунь»нинъ манасы алты девирдир).

39. (Ресулым!) Оларнынъ дегенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батышындан эвель де, Раббинъни хамд иле тесбих эт.
(Аетнен саба, уйле ве экинди намазларынынъ къылынмасы козьде тутылган).
40. Гедженинъ бир маалинде ве седжделернинъ артындан да, Оны тесбих эт.
(Бу аетнен де, акъшам, ятсы ве текеджджут намазларынен фарз намазларынынъ артындан къылынган суннет ве нафль намазлар я да витир намазы козьде тутулмакъта).
41. Сесленгеннинъ якъын бир ерден сесленеджек кунюне къулакъ ас.
(Семадан суурга уфлейджек Исрафил (а.с.)нынъ чагъырувына ишарет олунмакъта).
42. О куню инсанлар бу сесни акъикъатен эшитеджеклер. Иште бу, чыккыш кунюдир.
(Бунга коре, инсанлар Исрафилнинъ Суурга экинджи уфюргенени эшитеджеклер; иште бу сес ве эшитювнен къабирлеринден тирилип чыкъаджакълар).
43. Шубесиз, биз тирильтир ве ольдюримиз. Дёнюш де анджакъ бизгедир.
44. О куню ер ярылыр ве олар сур'атнен чыкъларлар. Бу бизге коре къолай олган бир хашрдыр.
45. Биз оларнынъ дегенлерини пек яхшы билирмиз. Сен оларнынъ узеринде бир зорлайдыжы дегильсинъ. Техдидимден къоркъкъанларга Къур'аннен огют бер.

51. эз-ЗААРИЙААТ

Меккеде энген. 60 аеттир. Илк аетте кечкен ве «рузгярлар» манасынданки «заарийаат» келимеси суренинъ ады олган.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олган Аллаһнынъ адынен).

- 1-6. Тоздырып савургъанларга, юкюни юкленгенлерге, къолайлыкънен ялдагъанларга, ишни такъсымлагъанларга ант олсун ки, сизге ваде этильген кесен-кес догърудыр ве джеза мытлакъа садир оладжакътыр.
(Бу ерде озьлерине емин этильгенлер, рузгярлар, булутлар, гемилер ве мелеклердир).
- 7-9. Ичинде ёрюнгелери (ёлакълары) олган кокке ант олсун ки, сиз терс сёзлер сёйлемектесинъиз. Ондан (Къур'андан я да имандан) дёнген дёндюрилир (огюне чыккылмаз).
(Акъикъатен, Къурейшлер Аз. Пейгъамбер ве Къур'ан акъкъында чешит шейлер сёйлей эдилер, сахир (сихирбаз) ве сихир, шаир ве шиир, кяхин ве кехянет иддасы якъан эдилер).
10. Къахр олсун о адден ашкъан яланджылар!
11. Олар къою бир джехалет ичерисинде къалган гъафиллердир.
12. Джеза кунюнинъ не заман олгъаныны сорарлар.
13. О куню олар атешке атыладжакълар.
14. Азабынъызны татынъ. Аджеле келювини беклеген шейинъиз будыр иште! (денилир).

- 15-16. Шубесиз ки, Аллахкъа исьяндан сакъынганлар, Рабблерининъ оларгъа бергенини аларакъ, дженнетлерде ве чокъракъ башларында булунаджакълар. Шубесиз, олар бундан эвель дюньяда гузель давранганлар эдилер.
17. Геджелери пек аз юкълар эдилер.
18. Саарь вакъытларында да, истигъфар этер эдилер.
19. Малларында мухтадж ве ёкъсуллар ичюн бир акъ бар эди.
20. Кесен-кес оларакъ инанганлар ичюн, ер юзюнде аетлер бардыр.
(Ер юзюнинъ дагъларында, денъизлеринде, тереклеринде, осюмликлеринде, маденлеринде ве джанлыларында Дженаб-ы Хакънынъ къудрет, ираде ве бирлигине дялялет этиджи аляметлер ачыкъ сергиленмектедир).
21. Озь нефислериниъзде де ойле, кормейсинъизми?
22. Семада да рызкъынъыз ве сизге ваде этильген башкъа шейлер бар.
23. Кокнинъ ве ернинъ Раббине ант олсун ки, бу ваде сизинъ лакъырдынъыз киби, кесен-кес ве акъикъаттыр.
(Бунъа коре, инсан озь лакъырдысынынъ озюне аит олувындан насыл шубе этмез исе, Аллахнынъ бильдирген шейлеринден де, ойле шубе этмемелидир).
24. Ибрахимнинъ урьметли мусафирлерининъ хаберлери санъа кельдими? (Булар мелеклер эди).
25. Олар Ибрахимнинъ янына барган, селям берген эдилер. Ибрахим де, селямны алган, ичинден «Булар – ябанджылар», деген эди.
26. Аман аилесининъ янына бараракъ, семиз бир тана (кебабыны) кетирген,
27. Оларнынъ огюне къююп: «Ашамазсынъызмы?», деген эди.
28. Деркен, олардан къоркъмагъа башлады. «Къоркъма», дедилер ве онъа бильгили бир огълан баланы мужделедилер.
(Бу – Исхакъ (а.с.) эди).
29. Къадыны вайвалап кельди. Элини юзюне ураракъ: «Мен догъурмаз бир къарт къадыным!», деди.
30. Олар: «Бу – бойледир. Раббинъ сёйлегендир. О, икмет саибидир, билиджидир», дедилер.
(Аз. Ибрахимнинъ ихтияр къадыны Саре, аетте бильдирильгени киби, бала хаберини алгъанынен, шашкъынлыкъ ичинде элини юзюне ураракъ, къартлыгъыны ифаде эткен эди).
31. (Ибрахим:) О алда, ишинъиз недир, эй, эльчилер? деди.
32. «Биз, дедилер, къабаатлы бир къавмгъа ёлланылдыкъ».
33. «Узерлерине чамурдан таш ягъдырмагъа (кельдик)».
34. (Бу ташлар,) адден ашкъанлар ичюн Раббинънинъ къатында бельгиленген (ташлардыр).
35. Бунынъ узерине о ерде булунган му'минлерни чыкъардыкъ.
36. Затен, о ерден мусульманлардан, бир эв халкъындан башкъа, кимсени тапмадыкъ.
37. Аджджы азаптан къоркъкъанлар ичюн, о ерде бир бельги ташладыкъ.
38. Мусада да (ибретлер бардыр). Оны ап-ачыкъ бир делиль иле Фыравунгъа ёллаган эдик.
39. Фыравун орудсынен бирликте юзь чевирген: «О, бир тылсымджыдыр, я да бир делидир», деген эди.

40. Ниает, оны да, ордуларыны да, якъалап, денъызге аттыкъ. Бу сырада озюни тенкъит этип тура эди.
(Фыравун инкяр ве инатчылыгъындан, пейгъамберни яланламасындан ве танърылыкъ дапасына къалкъышмасындан толайы, озюни тенкъит эте эди).
41. Аад къавмында да (ибретлер бардыр). Оларгъа тамырындан сёкюп-савургъан рузгярны ёллагъан эдик.
42. Усьтюнден кечкен шейни джанлы быракъмай, оны куль этип савура эди.
43. Семууд къавмында да (ибретлер бардыр). Оларгъа: Бир мудетке къадар файдаланынъ, денильген эди.
44. Рабблерининъ эмрине къаршы кельдилер. Бу себептен, бакъып тургъанларында, оларны йылдырым чарпа къойды.
45. Аякъкъа тураджакъ кучълери къалмагъан, ярдым этиджилери де олмагъан эди.
46. Булардан эвель де, Нуһ къавмыны эляк эткен эдик. Чюнки, олар ёлдан чыкъкъан бир топлум эдилер.
47. Кокни озь эллеримизнен биз къурдыкъ ве биз (оны), эльбетте кенишлетеджекмиз.
(Галактиканынъ ве бир Галактикада булунгъан йылдызларнынъ девамлы бир-бирилеринден узакълашувуны ифаде эткен «кенишлев назариасы»на шиарет бардыр).
48. Ерни де тёшедик. (Бакъ) не гузель тёшейиджимиз!
49. Эр шейден де чифт-чифт яраттыкъ ки, бельки, тюшюнип огют алырсынъыз.
50. О алда, Аллаһкъа къошунъ (чапышынъ). Чюнки, мен сизге Онынъ къатындан (кельген) ачыкъ бир тенбиеджийим.
51. Аллаһнен берабер башкъа бир танъры эдинменъ. Зира, мен сизге Онынъ тарафындан (кельген) ачыкъ бир тенбиеджийим.
52. Иште, бойледже, олардан эвелькилерине эр анги бир пейгъамбер кельгенинде, аман: О, бир тылсымджыдыр я да делидир, дедилер.
53. Буны (несильден несильге) бир-бирилерине васиет эттилерми? Догърусы, олар ёлдан азгъан бир топлулыкътыр.
54. Артыкъ оларгъа эмиет берме. (Даветке уймагъанларындан толайы) сен тенкъит этиледжек дегильсинъ.
(Чюнки, Аз. Пейгъамбер девамлы оларакъ хакъкъа давет эткен ве бу ёлда бутюн гъайретини косьтерген).
55. Сен кене де огют бер. Чюнки, огют му'минлерге файда берир.
56. Мен джинлерни ве инсанларны, анджакъ манъа къуллыкъ этсинлер дие яраттым.
57. Мен олардан рызыкъ истемейим. Мени тоюрувларыны да истемейим.
58. Шубесиз, рызыкъ берген, кучъ ве къувет саиби олгъан анджакъ Аллаһтыр.
(Рызыкъны берген ве беслеген Аллаһтыр. Вазиет бойле олгъанда, Аллаһнынъ инсанларгъа ве джинлерге итияджы ёкътыр. Бунынъ усьтюне, оларнынъ да, башкъаларынынъ да, рызыкъларыны О къаршыламакътадыр).
59. Муакъкъакъ ки, бу зулум эткенлернинъ де кемишлерининъ пайы киби, (азаптан) бир пайлары бар! О алда ашыкъмасынлар!
(Меккелилер киби, куфюр ве инкяргъа батаракъ, Аз. Пейгъамберни яланлагъанларгъа,

эвельден ёкъ этильген къавмларнынъ башына кельген азап келеджек. Эвелькилер азаптан насиплерини алгъанлары киби, булар да аладжакълар).

60. Башларына келеджек (элебли) куньлеринден толайы, вай о кяфирлернинъ алына!

52. эТ-ТУУР

Меккеде энген. 49 аеттир, адыны биринджи аетте кечкен ве узеринде Аз. Мусагъа Теврат энген, бойледже онынъ иляхий хитапкъа наиль олгъан Туур дагъындан алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-8. Туургъа яйылгъан индже тери усьтюне сатыр-сатыр язылгъан Китапкъа, Бейт-и Ма'муургъа, юксельтильген тавангъа, толу денъизге ант олсун ки, Раббинънинъ азабы мытлакъа юзь береджек. Онъа мани оладжакъ ич бир шей ёкъ.
(Емин этильген Туур – Медйенде Аз. Муса иляхий хитапкъа наиль олгъан дагъдыр. Китап – Теврат, Къур'ан я да Левх-и махфуздыр. Бейт-и Ма'муур исе, Кябе я да семада мелеклер таваф эткен макъамдыр).
9. О куню кок салланып чалкъаланыр.
10. Дагълар юргенден юрер.
11. Яланлагъанларнынъ вай алына о куню!
12. Ки, олар далгъан батыллары ичинде ойнап тургъанлардыр.
- 13-14. О куню джеэннем атешине итекленип атылырлар да, «Иште, яланлап тургъан атешинъиз будыр!» денилир.
15. Бир тылсымдырмы бу, ёкъса корьмейсинъизми?
16. Кирынъ о ерге, сабыр этсенъиз де, сабыр этмесенъиз де, артыкъ сиз ичюн бирдир. Сиз анджакъ япкъанларынъызнынъ къаршылыгъына чарптырыладжакъсынъыз.
- 17-18. Шубесиз, (феналыкълардан) къорчалангъанлар Рабблерининъ озьлерине бергенлеринен севинерек, дженнетлерде ве нимет ичиндедирлер. (Зира) Рабблери оларны джеэннем азабындан къорчалагъандыр.
- 19-20. Оларгъа: Япкъанларынъызгъа къаршылыкъ сыра-сыра тизильген курсилерге ясланаракъ, афьетнен ашанъ, ичинъ (денилир). Айрыджа, биз оларны, джейран козьлю урийлернен эвлendirгендирмиз.
21. Иман эткен ве сойларындан олгъанларда, иманда оларгъа табий олгъанлар (бар я)! Иште, биз, оларнынъ несиллерини де озьлерине къоштыкъ. Оларнынъ амеллеринден де бир шей эксильтмедик. Эр кес къазангъанлары къаршылыгъына бир рехиндир.
(Бойледже, иманлы баба ве онынъ иманлы зурриети дженнетке бирликте кирер. Бу Аллаһнынъ онъа балаларынен бирликте дженнетте яшамасы ичюн берген бир лютфидир. Ахиретте эр кес хайыр ве шерр – не япкъан олса, къаршылыгъыны аладжакъ. Инсан япкъанына рехин этильгенине коре, яхшы амеллерге кельген рехинни чезер. Аксини япса, джезагъа огъратылыр).
22. Оларгъа джанлары истеген мейвадан ве эттен бол-бол бердик.

23. О ерде къаршылыкълы къаде токъуштырырлар, амма бу ерде (ички себебинден) не сачмалав бардыр, не де гунахкъа кирюв.
(Дюнъяда, ильк бакъышта джазибели корюнген ички аемлерининъ сонъунда сачмалыкълар, гунахлар ве сучлар бардыр. Дженнет шарабы исе, саргъошлыкъ дегиль, севинч ве бахтлылыкъ берген иляхий бир икрамдыр.
24. Хызметлерине берильген (къабугъында) сакълы инджи киби генчлер этрафларында кезип долашырлар.
25. Дженнетлилер бир-бирилерине дёнип сорарлар.
26. Дерлер ки: «Даа эвель биз, аилелеримиз арасында биле (иляхий азаптан) къоркъар эдик».
27. «Аллаһ бизге лютф этти де, бизни вуджутнынъ ичини биле якъыджы рузгяр азабындан къорчалады».
28. «Акъкьатен, биз бундан эвель Онъа ялвара эдик. Чюнки, эйилик этиджи, мерхамет этиджи анджакъ Одыр».
(Тэфсирджилер 24-нджи аетте кечкен «гъылман» келимесинен ифаде этильген ве хызмет ичюн долашкъан генчлернинъ, олардан эвель ольген балалары олгъаны фикрини къабул эткенлер. Аетлерден анълашылгъанына коре, дженнет эхли бир-бирилеринден вазиетлерини ве якъанларыны сорарлар. Вазиетлерини анълаткъанда, дюнъяда акъибетлеринден къоркъу дуйгъанларыны ве бу дуйгъу ичинде яшагъанларыны айтырлар. Вуджутнынъ ичини якъыджы сьиджакъ ель манасына кельген «Семуум»дан яни джеэннем азабындан къуртулгъанларыны ифаде этерлер. Чюнки, булар Аллаһны бирлеерек, ибадетлерине девам эткен му'минлердир).
29. (Ресулым!) Сен огют бер. Раббинънинъ лютфи иле сен не бир кяхинсинъ, не де бир дели.
30. Ёкъса, олар: (О,) бир шаирдир; онынъ заман фелякетлерине огъравыны беклемектемиз дейлерми?
31. Де ки: Бекленъ. Мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
32. Оларгъа акъыллары буны эмир этерми, ёкъса, олар ёлдан азгъан бир топлулыкъмы?
33. Яхут «Оны озю уйдырды!», дейлерми? Ёкъ, олар иман этмезлер.
34. Эгер догъру иселер, онъа бенъзеген бир сёз кетирсинлер.
35. Аджеба, олар ич бир яратыджы олмадан яратылдылармы? Ёкъса, озьлери яратыджылармы?
36. Ёкъса, коклерни ве ерни олар яраттылармы? Ёкъ! Олар бир тюрлю анълап инанмазлар.
37. Яхут Раббинънинъ хазинелери оларнынъ янындамы? Я да эр шейге аким олгъан олармы?
38. Ёкъса, олар усътлерине чыкъып, гизли сырларны динълеген бир мердивенлери бармы? Ойле исе, динълегенлери ачыкъ бир делиль кетирсинлер.
(Инкярджыларгъа, мелеклернинъ сёзлерини ве оларгъа вахий этильгенни динълемек ичюн бир мердивенге саип олдулармы, дие сораларакъ, бунынъ джевабыны берювлери истенильмекте).
39. Ёкъса, къызлар Онынъ, огъулар да сизинъми?
40. Ёкъса, сен олардан бир акъ истейсинъ де, бу себептен олар агъыр бир бордж астында эзильмектелерми?
41. Ёкъса, гъайбгъа аит бильгилер озь янларында да, олар язмакъталармы?
42. Яхут бир тузакъ къурмакъ истейлерми? Асыл тузакъкъа тюшеджеклер, инкярджылардыр.

43. Я да оларнынъ Аллаһтан башкъа бир танърысы бармы? Аллаһ оларнынъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.
44. Коктен тюшкен бир кутъле корьселер, «Бир-бири усьтуне топлангъан булутлардыр», дерлер.
45. Артыкъ чарпыладжакъ куньлерине къавушкъангъа къадар, оларны озь алларына ташла. *(Чарпыладжакъ куньлери – олюм я да Суургъа биринджи уфленилювидир).*
46. О куню тедбирлери оларгъа ич бир файда бермез ве ярдым да корьмезлер.
47. Шубесиз, зулум эткенлерге, ондан башкъа да азап бар. Факъат чокълары бильмезлер. *(Бу, олюмлеринден эвель я да къабирде кореджек азапларыдыр. Бунынъ киби, дюньяда къытлыкънен, дженклерде магълюбиетнен ве бунъа бенъзеген шейлернен азапны таткъандырлар).*
48. Раббинънинъ укmine сабыр эт. Чюнки, сен козьлеримиз огюндесинъ. Къалкъкъан вакътынъда да, Раббинъни хамд иле тесбих эт.
49. Гедженинъ бир къысмында ве йылдызларнынъ батышындан сонъ да, оны тесбих эт. *(Аетте кечкен ифаделер, акъшам, ятсы ве саба намазлары манасында ёрумлангъан. Бу вакъытларда намаз къылынувы я да «Субһааналлааһи ве биһамдиһи», диерек тесбихте булунылувы эмир этильген).*

53. эн-НЕДЖМ

Меккеде энген, 62 аеттир. Ялынъыз 32-нджи аети Мединеде назиль олгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. Баткъан вакътында йылдызгъа ант олсун ки, аркъадашынынъыз (Муһаммед) сапмады ве батылгъа инанмады; о арзусына коре де лаф этмез.
4. О (бильдиргенлери) вахий этильгенден башкъа шей дегиль.
- 5-7. Чюнки, оны кучлю-къуветли ве усьтюн яратылышлы бири (Джебраил) огретти. Сонъра энъ юксек уфукъта олгъанда, асыл шеклинен догърулды.
- 8-9. Сонъра (Муһаммедге) якъынлашты, деркен, даа да якъынлашты. О къадар ки (бирлештирилген) эки яй арасы къадар, атта даа да якъын олды.
- 10-11. Бунынъ узерине, Аллаһ къулына вахийини бильдирди. (Козьлеринен) корьгенини къальби яланламады.
12. Онынъ корьгенлери акъкъында шимди онынънен тартышаджакъсынъызмы?
- 13-14. Ант олсун, оны Сидрету'ль-Мунтехаанынъ янында эвельде бир кере даа корьген эди.
15. Дженнету'ль-Ме'ваа да онынъ янындадыр.
16. Сидрени къаплагъан къапламыш эди.
17. Козю къыйыгъындан бакъмады ве сынъырны ашмады.
18. Ант олсун, о Раббининъ энъ буюк аетлеринден бир къысмыны корьди. *(Суре йылдызгъа еминнен башлангъан. Бу «йылдыз» – йылдыз джынсы, Суреййа йылдызы, Къур'ан аетлери ве Аз. Пейгъамбер шеклинде анълатылгъан. Йылдызынынъ*

батувы ве догъувы къыямет кунюнен тефсир этильген. Къур'ан озюне вахий этильген Аз. Пейгъамбер, догъру ёлдан сапмагъан ве батылгъа инанмагъан. Онъа энген Къур'ан вахийге эсасланмакътадыр. Вахий кетирген Джебраил (а.с.)дыр. Иште, бу мелек бир къач кере аслый суретинде Аз. Пейгъамберге корюнген. Араларындаки месафенинъ, аетте де бильдирильгени киби, пек якъын бир вакъытта, Джебраил вахий этильгенлерни Пейгъамберимизге бильдирген. Аз. Пейгъамбернинъ Джебраилнен корюшюви Сидрету'ль-Мунтехаада олгъан эди. Базылары да, Пейгъамберимизнинъ бу ерде коръгени Дженаб-ы Хакъ олгъаныны да илери сюрелер. Сидрету'ль-Мунтехаа – сонъки терек, яни яратылгъан алемнинъ сонъки нокътасы демектир. Бундан башкъасы Аллаһнынъ гъайб алемидир. Дженнету'ль-Ме'ваа да – мелеклер, шейтлер ве муттакъийлернинъ рухлары олгъан ердир. Сидредекилерни тариф ве тавсиф этмек мумкюн дегиль. Сидрени къаплагъаннынъ – мелеклер я да Аллаһнынъ нуры олгъаны ривает этиле).

19. Коръдинъизми о Лаат ве Уззааны?
20. Ве учюнджилери олгъан о бирини, Менаатны.
21. Демек, эркек сизге, ыргъачы Онъа, ойлеми?
22. О вакъытта бу, инсафсызджа бир такъсиматтыр!
23. Булар (пуглар), сизлер ве аталарынъыз такъкъан исимлерден башкъа бир шей дегиль. Аллаһ олар акъкъында ич бир делиль эндирмеген. Олар, анджакъ зангъа ве нефислерининъ арзусына уймакъталар. Албуки, оларгъа Рабблери тарафындан ёл косьтериджи кельгендир.
24. Ёкъса, инсан эр арзу эткен шейине саип оладжакъмы?
25. Ахирет де, дюнья да, Аллаһнынъдыр.
26. Коклерде нидже мелек бар ки, оларнынъ шефаатлары, тилеген ве хошнут олгъан кимсе ичюн, Аллаһнынъ изин берювинден гъайры, бир ишке ярамаз.
27. Ахиретке инанмагъанлар мелеклерге ыргъачыларнынъ адларыны такъмакъталар.
28. Албуки, оларнынъ бу хусуста ич бильгилери ёкътыр. Садедже зангъа уймакъталар. Зан исе, ич шубесиз, акъыкъат нокътаи назарындан, ич бир шей ифаде этмез.
29. Шунинъ ичюн, сен бизни анъувдан юзь чевирген ве дюнья аятындан башкъа бир шей истемеген кимселерге юзь берме.
30. Иште, оларнынъ ирише биледжек бильгилери будыр. Шубесиз ки, сенинъ Раббинъ, эбет О, ёлундан сапкъанны даа яхшы билир; О, хидаетте олгъанны да чокъ яхшы билир.
31. Коклерде ве ерде олгъанлар эп Аллаһнынъдыр. Бу, Аллаһнынъ яманлыкъ эткенлерни япкъанларынен джезаландырувы, гузель арекет эткенлерни де даа гузелинен мукъяфатландырувы ичюндир.
32. Уфакъ-тюфек къусурлары истисна, буюк гунахлардан ве эдепсизликлерден къачынгъанларгъа кельгенде, биль ки, Раббинънинъ авфы болдыр. О, сизни даа топракътан яраткъан вакътында ве сиз аналарынъызнынъ къарынларында булунгъан сыранъызда (биле), сизни энъ яхшы билиджидир. Шунинъ ичюн озюнъизни темизге чыкъарманъ. Чюнки, О, яманлыкътан сакъынгъанны даа яхшы билир.
(Аз. Адемнинъ топракътан яратылгъаны, инсаннынъ ана къарнындаки вазieti, аслындаки зайыфлыгъы ве аджизлиги хатырлатыларакъ, озюни бегенип, гъурургъа къапылмаасы истенильгендир).
33. Коръдинъми артына къайткъанны?

34. Азачыкъ берип, сонъунда бермемекте тирельгенни?
35. Аджeba, гъайбнынъ бильгиси озь янында да, корьмектеми?
(33-35-нджи аетлернинъ мусульман олгъандан сонъ, муширликке дѣнген Велиид б. Мугъшире акъкъында энгени ривает этиле).
- 36-37. Ёкъса, Мусанынъ ве ахтына вефа косьтерген Ибрахимнинъ саифелеринде язылгъанлар онъа хабер берильмедими?
38. Акъыкъатен, ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунах юкюни юкленалмаз.
39. Бильсин ки, инсан ичюн озь чалышмасындан башкъа бир шей ёкътыр.
40. Ве чалышувы да, илериде корюледжек.
41. Сонъунда онъа къаршылыгъы тас-тамам бериледжек.
42. Ве, шубесиз, энъ сонъки барув Раббинъедир.
(Аетлерде инсаннынъ эсасен башкъасынынъ якъанындан бир файда корьмейджеги, чюнки эр кеснинъ озю ичюн чалышкъаны, чалышувнынъ нетиджелери къыяметте корюледжеги хатырлатыла).
43. Догърусы, кульдирген де, агълаткъан да, Одыр.
44. Ольдюрген де, тирильткен де Одыр.
- 45-46. Шу ери муакъкъакъ ки, (рахимге) къоюлгъанда нutfеден, эркек ве ыргъачыдан ибарет олгъан эки чифтни О яратты.
47. Шубесиз, текрар тирильтмек де Онъа аиттир.
48. Зенгин эткен де, ёкъсул якъан да, Одыр.
(Аетнинъ экинджи къысымына «итиядждан къуртаргъан» манасы да берильген).
49. Догърусы, Ши'раа йылдызынынъ Рабби де, Одыр.
(Ши'раа – Хузаа къабилеси табынгъан парлакъ бир йылдыздыр).
50. Ве, шубесиз ки, эвельки Аад къавмыны О эляк этти.
51. Семуудны да (О эляк этти) ве артта ич бир шей къалдырмады.
52. Даа эвельде чокъ залым ве зияде адден ашкъан Нуһ къавмыны (эляк эткен эди).
53. Алт-усьт олгъан шеэрлерни де, О бойле япты.
54. Оларнынъ башына кетиреджегини кетирди!
55. Шимди Раббинънинъ ниметлерининъ ангисинде шубеге тюшерсинъ.
56. Иште, бу, ильк тенбиеджилерден бир тенбиеджидир.
(Юкъарыдаки аетлерде зикр этильген Аад, Семууд, Нуһ ве Луут къавмлары инкярлары ве исъянларынынъ джезасыны эляк этилерек чеккенлердир. Булар ичинде Аз. Нуһнынъ къавмы, Аад ве Семууддан даа залым ве ёлдан азгъан бир топлулыкъ эди. Чюнки, Аз. Нуһ араларында узун йыллар къалгъаны алда, онъа инанмагъанлар ве олгъаны къадар эзиет якъан эдилер. Аз. Луут къавмынынъ эляк этилюви, бу къавмнынъ къасабалары кокке савурылгъандан сонъ, ташланаракъ, ернен бир этилювнен керчеклешкен эди).
57. Якълашкъан якълашты.
58. Оны (вакъытны) Аллаһтан башкъа ашкяр этеджек ёкъ.
59. Шимди сиз бу сѣзге (Къур'ангъа) шашмакътасынъызмы?
60. Кульмектесинъиз де, агъламайсынъыз!
61. Ве сиз гъафлет ичинде эгленмектесинъиз.

62. Айды, Аллахкъа седжде этип, Онъа къуллыкъ этинъ!

54. эль-КЪАМЕР

Айнынъ болунов (ярылув) муджизеси бу суред анълатыла. Шунинъ ичюн бу адны алгъан. Меккеде энген, 55 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адын).

1. Къыямет якълашты ве ай ярылды.
(Бир чокъ сахабийден кельген риваетлерге коре, меккеллер Аз. Пейгъамберден муджизе истегенлер, о да пармагъынен айгъа ишарет эткен ве ай экиге айырылгъан. Сонъра бирлешкен. Мусульманлар эскенджеге огърагъан назик бир девирде айнынъ бу корюнюши меккеллерни айретке тюшюрген. Мушириклер бу вакъиагъа ич итираз бильдирмегенлер, садедже «тылсым» дегенлер).
2. Олар бир муджизе корьселер, аман юзь чевирир ве: Эскиден берли девам этип кельген бир тылсымдыр, дерлер.
3. Яланладылар ве озь авеслерине уйдылар. Албуки, эр ишнинъ барып етеджек ери бар.
4. Ант олсун оларгъа, феналыкътан огюни аладжакъ нидже муим хаберлер кельгендир.
5. Бу буюк бир икметтир. Факъат (юзь чевиргенге) тенбиелер не файда берир!
6. Чагъыргъаннынъ корюльмеген бир шейге чагъыргъан куню, сен де олардан юзь чевир.
- 7-8. Санки этрафкъа яйылгъан чегертки сюрюси киби, бакъышлары перишан (утангъандан ерге бакъар) бир алда ве даветчиге чапышып, къабирлерден чыкъарлар. О эснада къафирлер: Бу, пек четин бир куньдир! дерлер.
9. Олардан эвель Нуһнынъ къавмы да яланлады, эм де къулумызнынъ яланджы олгъанында исрар этерек: О, делирди, дедилер. Ве (Нуһ даветтен вазгечмеге) меджбур этильди.
10. Бунинъ узерине, Раббинъе: Мен енъильдим, манъа ярдым эт! диерек ялварды.
11. Биз де дер'ал нехир киби девамлы акъкъан бир сувнен кокнинъ къапуларыны ачтыкъ.
12. Ер юзюнде чокъракъалар фышкъырттыкъ. (Эр эки) сув такъдир этильген бир ишнинъ олувы ичюн бирлешкен эди.
(Коктен ягъгъан ягъмур ве ерден фышкъыргъан сув бирлешерек, Нуһнынъ инкъарджы къавмынынъ элякетини азырлады).
13. Нуһны да тахталардан япылгъан, мыкъларнен мыкълангъан гемиге миндирдик.
14. Инкъар этильгенге (Нуһкъа) бир мукъфат олмакъ узьре, геми козьлеримизнинъ огюнде акъып кетмекте эди.
(Инкъар этилип, нанкорьликнен къаршылашувгъа огърагъан Аз. Нуһ ве онъа инангъанлар Дженаб-ы Хакънынъ незарети ве имаесинде гемиде ёлджулыкъларына девам эткен эдилер).
15. Ант олсун ки, оны бир ибрет оларакъ быракътыкъ, ибрет алгъан ёкъмы?
(Геми ве туфан бирер ибрет мевзуларыдыр. Риваетлерге коре, Нуһнынъ гемиси Джудий дагъы усътюнде узун вакъыт къалгъан ве инсанлар оны корьгенлер).

16. Меним азабым ве тенбиелерим насыл экен!
17. Ант олсун, биз Къур'анны огют алынсын дие къолайлаштырдыкъ. (Ондан) огют алгъан ёкъмы?
18. Аад къавмы (пейгъамберлери һуудны) яланлады да, азабым ве техдидим насыл экен (корьдилер).
19. Биз оларнынъ усътюне огъурсызлыгъы девамлы бир кунде бузлатыджи бир ель ёлладыкъ.
(Фуссылет, 41/16-нынъ манасына бакъ.).
20. О ель инсанларны сокъюльген хурма кутюклери киби ерге сермекте эди.
21. Насыл экен меним азабым ве тенбиелерим!
22. Ант олсун, биз Къур'анны тюшюнип, огют алынсын, дие къолайлаштырдыкъ. Огют алгъан ёкъмы?
23. Семууд къавмы да тенбиеджилерни яланлады.
24. «Арамыздан бир инсангъа уяджакъмызмы, о такъдирде биз ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ве чылгъынлыкъ эткен олурмыз», дедилер.
(Ает Семууд къавмынынъ озъ джынысларындан олгъан ве тарафдары да тапылмагъан Аз. Салихке уювдан къачынгъанларыны хабер бермекте).
25. «Вахий арамызда онъа берильдими? Ёкъ, о, яланджы ве макътанчакънынъ биридир» (дедилер).
26. Ярын олар яланджы ве макътанчакъ ким олгъаныны биледжеклер.
27. Акъикъатен, оларны имтиан этмек ичюн, ыргъачы девени ёллагъан бизмиз. Сен оларны козет ве сабыр эт.
28. Оларгъа сувнынъ араларында пайлаштырылгъаныны хабер бер. Эр бири озюнинъ ичюв сырасында кельсин.
(Иляхий такъсиматкъа коре, сув бир кунь девенинъ ичюви, бир кунь де, озъ итияджлары ичюн къулланыладжакъ эди).
29. Аркъадашларыны чагъырдылар, о да (бундан джур'ат аларакъ) къылычыны чыкъарды ве девени сойды.
(Девени сойгъан адам Къудар б. Саалиф адында бир зорбаджы олгъаны ривает этильген).
30. (Бу адден ашкъанларгъа) азабым ве тенбиелерим насыл олды!
31. Биз оларнынъ узерлерине къоркъунч бир сес ёлладыкъ. Аман айван агъылына къоюлгъан къуру от киби ола къойдылар.
32. Ант олсун, биз Къур'анны анълашылып, огют алынувы ичюн къолайлаштырдыкъ. О алда, тюшюнип, огют алгъан ёкъмы?
33. Луутнынъ къавмы да, тенбиеджи пейгъамберлерни яланлады.
- 34-35. Биз де усътлерине таш (ягъыдргъан бир фыртына) ёлладыкъ. Анджакъ, Луут аилеси истисна, къатымыздан бир нимет оларакъ, оларны саарь вакътында къуртардыкъ. Биз шукюр эткенни, иште бойле мукъфатландырымыз.
36. Ант олсун ки, Луут оларны бизим шиддетли азабымызнен тенбиеледи. Факъат булар бу техдидлерни шубенен къаршыладылар.

37. Олар Луутнынъ мусафирлерине нисбетен яманлыкъ япмакны къарарлаштыргъан эдилер. Аман биз оларнынъ козьлерини сильме корь эттик. «Айды, азабымны ве тенбиелеримни татынъ!» (дедик).
(Луутнынъ къавмы; яш йигитлер шеклинде Аз. Лууткъа кельген мелеклерге теджавуз япмакъ истеген эдилер).
38. Бир саба оларгъа, якъаларыны бир даа быракъмайджакъ, бир азап келип чатты.
39. Иште, азабымны ве тенбиелеримни татынъ! (денильди).
40. Ант олсун, биз Къур'анны огют алмакъ ичюн къолайлаштырдыкъ. О олда, тюшюнип, ибрет алгъан ёкъмы?
41. Шубесиз, Фыравуннынъ къавмына да тенбиеджилер кельген эди.
42. Лякин, олар бутюн аетлеримизни яланладылар. Биз де оларны кучь ве къудретимизге ляйыкъ бир шекильде якъаладыкъ.
43. Шимди сизинъ къафирлеринъиз олардан даа яхшыдырлармы? Ёкъса, китапларда сиз ичюн бир къуртулыш бармы.
(Аетте Мекке къафирлерине, Нуһ къавмындан Фыравунгъа къадар кечкен миллетлерден даа кучьлю олгъанларыны тюшюнелерми ве озьлерининъ азаптан къуртуладжакъларына даир бир гарантиягъа саип олгъанлармы, соралмакъта).
44. Ёкъса «Биз, интикъам алмагъа кучю еткен бир топлулыкъмыз», демектелерми?
45. О топлулыкъ якъында бозуладжакъ ве олар артларына чевирилип къачаджакълар.
46. Догърусы, къыямет оларгъа ваде этильген асыл сааттыр. Ве о саат даа белялы ве даа аджджыдыр.
47. Шубесиз, сучлылар сапыкълыкъ ве чылгъынлыкъ ичиндедилер.
48. О куню юзюкъююн атешке сюйрекленгенлеринде: «Джеэннемнинъ элемини татынъ!», денилир.
49. Биз эр шейни бир ольчюге коре яраттыкъ.
50. Бизим эмримиз, бир анлыкъ бакъыш киби, тек бир сёзден башкъа бир шей дегиль.
51. Ант олсун, биз, сизге бенъзегенлерни эп эляк эттик. Тюшюнип, ибрет алгъан ёкъмы?
52. Япкъан эр шейлери китапларда (амель дефтерлеринде) мевджуттыр.
53. Кучюк-буюк эр шей сатыр-сатыр язылгъандыр.
(Бунгъа коре, мелеклер япылгъанларны амель дефтерлерине къайд этмектедилер. Арекет ве давранышнынъ, гунах ве савапнынъ эписи левх-и махфузда къайд этильгендир).
- 54-55. Такъва саиплери дженнетлерде ве ирмакъларнынъ кенарларында, кучьлю ве Юдже Аллаһнынъ узурында хакъ меджлисиндедилер.

55. эр-РАХМААН

Меккеде энген. 78 аеттир. Ильк келиме олгъан «эр-рахмаан» суреге ад олгъан. Бу суреге Аллаһнынъ ниметлери сайыла. Булар сайылыр экен, бутюн шуурлы варлыкъларгъа хитабен: «О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланламакътасынъыз?», манасындаки ает сыкъ-сыкъ текрар этилир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынён).

- 1-4. Рахмаан Къур'анны огретти. Инсанны яратты. Онъа беян этмекни огретти.
5. Кунеш ве ай бир эсапкъа коре (арекет этмекте)дир.
6. Осюмликлер ве тереклер седжде этерлер.
(«Осюмликлер» дие терджме этильген «неджм» келимеси «йылдыз» манасына да келир).
7. Кокни Аллаһ юксельтти ве мизанны (ольчюни) О къойды.
(Кечкен аетлерде бильдирильгенине коре, озюне лакъырды этиов ве тюшюнюв хусусиетлери берильген инсан, дигер джанлылардан фаркълыдыр. Ай ве кунеш бельгиленген ве билинген бир олчюге коре, озь ёлларында акъып кетмектелер. Кок ве ер яратылгъан, араларында мусавийлик ве тертип теминленген).
8. Сакъын мусавийликни бозманъ.
9. Ольчюни адалетнен тутынъ ве эксик тартманъ.
10. Аллаһ ерни джанлылар ичюн яраткъандыр.
11. О ерде мейвалар ве салкъымлы хурма тереклери бар.
12. Япракълы данелер ве хош къокъулы осюмликлер бар.
13. О алда, Рабинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
14. Аллаһ инсанны пишкен чамургъа бенъзеген бир балчыкътан яратты.
15. Джинлерни махсус атештен яратты.
16. О алда, Рабинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
17. (О,) эки шаркънынъ ве эки гъарбнынъ Раббидир.
(Яз ве къыш мевсимлерине коре, догъув ве батувнынъ ерлери денъеишкени ичюн, «эки шаркъ» ве «эки гъарб» табири къулланылгъан).
18. Ойле исе, Рабинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
19. Эки денъизни бир-бирине къавушмакъ узьре къоя къойгъан.
20. Араларында бир сед бардыр, бир-бирине кечип къарышмазлар.
(Тузлулыкъ фаркъы себебинен, эки денъиз арасында бир «тик сув табакъасы» – седи олгъаны, сонъки кеишфиятлар нетиджесинде ортагъа чыкъарылды).
21. О алда, Рабинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
22. Экисинден де инджи ве мерджан чыкъар.
23. Шимди Рабинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
24. Денъизде, юдже дагълар киби, юксельген гемилер де, Онынъдыр.
25. Ойле экен, Рабинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
26. Ер юзюнде олгъан эр джанлы ёкъ оладжакъ.
27. Анджакъ азамет ве икрам саиби Рабинъиз заты бакъий къаладжакъ.
28. Ойле экен, Рабинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
29. Коклерде ве ерде булунгъан эр кес Ондан истер. О, эр ан яратмакъ алындадыр.
(Варлыкълар тиллери ве алларынен, ибадет, рызыкъ, афу этилюв ве бунъа бенъзеген меселелерде Аллаһтан ярдым истерлер. Аллаһ тирильтмек, ольдюрмек, дегерли я да дегерсиз япмакъ, зенгин я да факъыр япмакъ, истегенге бермек ве бунъа бенъзеген ишлерде, эр ан кяинатта тасарруф этмектедир).

30. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
31. Эй, инсан ве джин! Сизинъ де эсабынъызны эльге аладжакъмыз.
32. Ал бу экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
33. Эй, джин ве инсан топлулыкълары! Коклернинъ ве ернинъ черчивесинден чыкъып кетмеге кучюнъиз етмекте исе, кечинъ. Анджакъ, буюк бир кучьнен чыкъып кете билирсинъиз.
34. Ойле исе, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
35. Усытюнъизге атештен алев ве думан ёлланылар да, бир-биринъизни къуртаралмаз ве ярдымлашалмазсынъыз.
36. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
37. Кок ярылып да, къызаргъан ягъ ренкинде гуль киби олгъан вакъытта,
38. Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
39. Иште, о куню инсандан да, джинден де гунахы соралмаз.
(Чюнки, кок ярылгъанында яни къыямет къопадажагъында, къабирден чыкъувда я да махшерде инсанлар ве джинлер сымаларындан таныладжакълары ичюн, олардан бир шей соралмайджакъ).
40. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
41. Сучлылар, сымаларындан танылып, перчемлеринден ве аякъларындан якъаланырлар.
42. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
43. Иште, бу сучлыларнынъ яланлагъанлары джеэннемдир.
44. Олар, джеэннемде къайнакъ сув ичинде долашыр турарлар.
45. Шимди Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
46. Раббинъининъ узурьнда турмакътан къоркъкъан кимселерге эки дженнет бардыр.
47. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
48. Эки дженнет де чешит-чешит тереклернен толудыр.
49. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
50. Экисинде де акъып тургъан эки чокъракъ бардыр.
51. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
52. Экисинде де эр тюрлю мейвалар чифт-чифт бардыр.
53. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
54. Эписи де ортюлер и атластан миндерлерге ясланырлар. Эки дженнетнинъ де мейвасынынъ джыйылувы якъындыр.
55. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
56. О ерлерде козьлерини ялынъыз къоджаларына чевирген гузеллер бар ки, булардан эвель оларгъа не инсан, не джин токъунгъандыр.
57. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
58. Санки олар якъут ве мерджандырлар.
59. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
60. Яхшылыкъларнынъ къаршылыгъы яхшылыкътан башкъа бир шейдирми?
61. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?

62. Бу экисинден башкъа эки дженнет даа бар.
63. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
64. Бу дженнетлер къою ешилъдирлер.
65. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
66. Экисинде де токътамадан фышкъыргъан эки чокъракъ бар.
67. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
68. Экисинде де эр тюрлю мейвалар, хурма ве нар бардыр.
69. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
70. Ичлеринде ахлякъы гузель, юзю гузель къадынлар бардыр.
71. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
72. Чадырлар ичинде саиплерине адалгъан урийлер бардыр.
73. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
74. Буларгъа олардан эвель не бир инсан, не бир джин токъунгъадыр.
75. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
76. Ешилъ ястыкъларгъа ве алельхусус гузель тешемелерге ясланырлар.
77. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
78. Буюклик ве икрам саиби Раббинъининъ ады юджелерден юджедир.

56. эль-ВААКЪЫА

Меккеде энген, 96 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен ве къыямет вакиасыны ифаде эткен «ваакъыа» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къыямет къопкъан вакъыт,
2. Ки, онынъ олувыны яланлайджакъ ич бир кимсе ёктыр;
3. О, алчалтыджы, юксельтиджидир.
4. Ер шиддетли сарсылгъан,
5. Дагълар парчалангъан,
6. Дагъылып, тоз-думан алына кельген,
7. Ве сизлер де учъ сыныф олгъан вакъытта,
8. Сагъдакилер, не бахтлы о сагъдакилер!
9. Солдакилер, не бахтсыздырлар олар!
10. (Хайырда) огде олгъанлар, (эджирде де) огдедирлер.
- 11-12. Иште булар, наим дженнетлеринде (Аллаһкъа) энъ якъын олгъанлардыр.
13. (Оларнынъ) чокъу эвельки умметлерден,
14. Бир азы да, сонъракилердендир.

- 15-16. Джевхерлернен ишленген тахтлар узериндедир, къаршы-къаршыгъа отурып ясланырлар.
(Юкъарыда кечкен аетлерде къыямет ве ахирет аятынынъ бир болюми анълатылмакъта. Бунъа коре, ахиретте инсанлар учъ сыныфкъа айырыладжакълар. Буларнынъ экиси дженнетке, бири джеэннемге киреджек. Дженнетке киреджек «сагъдакилер» – амель дефтерлери сагъындан бериледжек бахтияр му'минлер демектир. «Солдакилер» де – китаплары солларындан берильген ве джеэннемге киреджек олгъан инкярджы ве гунахкяр кимселердир. Дженнетке киреджек о бир группанынъ ады да «огджилер»дир. Булар инанч ве амеллеринен хайыр ярышында огде олгъанлардыр. Аллаһкъа энъ якъын, рухий кемалатта энъ илери севиеге иришкен кимселердир. Буларнынъ энъ макъбул топлумны тешиль эткенлери Къур'ан-ы Керимде анълатылгъан. Айрыджа, Ислямгъа биринджи киргенлер ичюн де, айны термин къулланылыр).
17. Чеврелеринде, (хызмет ичюн) олюмсиз генчлер долашыр;
18. Маин чешмесинден толдурылгъан тестиер, ыбрыкълар ве къаделернен.
19. Бу шараптан не башлары агърытылыр, не де акъыллары джойдырылыр.
20. (Оларгъа) бегенген мейваларындан,
21. Джанлары истеген къуш этлеринден,
- 22-23. Сакълы инджилери киби, ири козлю урийлерден,
24. Япкъанларына къаршылыкълар оларакъ (берилир).
25. О ерде бош бир сёз ве гунахкъа сокъкъан бир лаф эшитмезлер.
26. Сёйлениледжек ялынъыз «селям, селям»дыр.
(Хайыр ярышында илери кеткен реберлернинъ (саабикъууннынъ) къавушаджакъ ниметлерине, юкъарыдаки аетлерде де ишарет этильген. Бу ниметлерден бири де, асла эксилип битмеген бир чокъракътан акъкъан ве ондан савутлар толдурылгъан Маин адлы дженнет шарабыдыр).
27. Сагъдакилер, не бахтлы о сагъдакилер!
28. Тюзгюн кираз тереги,
29. Мевайлары салкъым-салкъым тизильген муз тереклери.
30. Узагъан кольгелер,
31. Шырылдаяракъ акъкъан сувлар,
- 32-33. Тюкенмеген ве ясакъланмагъан, сайысыз мейвалар ичиндедирлер.
34. Ве къабартылгъан тёшеклер усьтюндедирлер.
35. Акъикъатен, биз урийлерни бам-башкъа бичимде янъчыкъ яраттыкъ.
- 36-37. Оларны эшлерине федакяр ве яшдаш бакирелер къылдыкъ.
38. Бутюн булар сагъдакилер ичюндир.
39. Буларнынъ бир чокъу эвельки умметлердендир.
40. Бир чокъу да сонъракилердендир.
(Юкъарыдаки аетлерде сагъдакилернинъ дженнеттеки аятлары анълатылмакъта. Аетлернинъ тefsиринде дженнет эхлининъ отуз я да отуз учъ яшында генчлер оларакъ дженнетке киреджеклери, урийлернинъ, догъув адисеси олмадан, яратыладжакълары я да дюньядаки ихтияр къадынларнынъ, бакире къызлар алына кетириледжеклери риваетлери мевджуттыр).

41. Солдакилер; не языкъ о солдакилерге!
42. Ичлерини якъкъан бир атеш ве къайнагъан сув ичинде,
- 43-44. Серин ве хош олмагъан къап-къара думандан бир кольге алтындадырлар;
45. Чюнки, олар бундан эвель варлыкъ ичинде сефагъа далгъан эдилер.
46. Буюк гунахны ишлемекте тирелип тура эдилер.
47. Ве дей эдилер ки: Биз ольгенден, топракъ ве кемик обасы алына кельгенден сонъ, биз бир даа тириледжекмизми?
48. Эвельки аталарымыз да мы?
49. Де ки: Эм эвелькилер, эм де сонъракилер.
50. Белли бир куннинъ белли вакътында, мытлакъа топланаджакълар.
51. Сонъ сиз, эй, сапыкълар, яланджылар!
52. Эльбетте, бир теректен, закъкъум терегинден ашайджакъсынъыз.
53. Къарынларынынъ ондан толдураджакъсынъыз.
54. Усьтюне де, къайнап тургъан сувдан ичеджексинъиз.
55. Сувсагъан девелернинъ сувгъа урулгъанлары киби ичеджексинъиз.
56. Иште, джеза кунюнде оларгъа теклиф этиледжек зияфет будыр!
57. Сизни биз яраттыкъ. Тасдикъ этювинъиз керекмезми?
58. Сейленъиз ойле исе, (рахимлерге) тѣккен нутфелеринъиз недир?
59. Оны сиз яратмакъатсынъызмы? Ёкъса, яраткъан бизми?
60. Арангызда олюмни такъдир эткен бизмиз. Ве биз огюне кечиле биледжеклерден дегильмиз.
61. Бойледже, сизинъ еринъизге, сизге бенъзегенлерни, кетирейик ве сизни бильмеген бир алеминъизде текрар бар этейик, дие (олюмни такъдир эттик).
62. Ант олсун, ильк яратылышны бильдинъиз. Тюшюнип, ибрет алувынъыз керекмезми?
63. Шимди манъа сачкъанынынъизни хабер беринъиз.
64. Оны сиз чыкъармакътасынынъизмы, ёкъса, чыкъаргъан бизми?
65. Истесе эдик, оны къуру бир чѣп япар эдик де, шашар къалыр эдинъиз.
66. «Догърусы, бордж астына кирьдик.
67. Даа догърусы, биз ёкъсул къалдыкъ» (дер эдинъиз).
68. Я ичкен сувунъизгъа не дерсинъиз?
69. Булуттан оны сиз эндирдинъизми, ёкъса, эндирген бизми?
70. Истесе эдик, оны тузлы япар эдик. Шукюрю этювинъиз керекмезми?
71. Сейленъиз шимди манъа, туташтырмакъта олгъан атешинъизни,
72. Онынъ агъачыны сиз яраттынъизмы, ёкъса, яраткъан бизми?
73. Биз оны бир ибрет ве чѣльден келип-кечкенлернинъ файдаланувы ичюн яраттыкъ.
74. Ойле исе, улу Раббинънинъ адыны тесбих эт.
(Юкъарыдаки аетлерде солдакилернинъ джеэннемдеки аяты ангълатылыр экен, инкъарджылыкътаки сачмалыкъ, делиллернен чюрютильгендир. Месея, яраткъаннынъ тирильтмеге де кучю етеджеги, мытлакъа къабул этилюви керек олгъан энъ табиий

алдыр. Нутфеден яратылув, олюмнинъ такъдири, сачылгъанларнынъ чыкъарылувы, ягъмурнынъ ягъдырылувы иляхий къудретнинъ белли делиллеридир. Айрыджа, эки ешилъ терекнинъ бир-бирине ышкъаланувынен асыл олгъан атеш де, ибрет мисаллеринден бири сайылгъан).

75. Ёкъ! Йылдызларнынъ ерлерине емин этерим ки,
(Бугунъки кунъде билим араштырувлары нетиджесинде бу аетте семадаки «къара деликлер»ге ишарет этильгени ёрумланмакъта).
76. Билер исенъиз, акъикъатен бу, буюк бир еминдир.
- 77-78. Шубесиз, бу, муафаза этильген бир китапта булунгъан дегерли бир Къур'андыр.
79. Онъа, анджакъ темизленгенлер токбуна билер.
(Аетте кечкен китапнынъ элимиздеки мусхаф я да левх-и махфуздаки аслы олгъаны сёйленген. Мусхаф олгъаны ёлундаки ёрумгъа коре, Кур'аннынъ абдестсиз эльге алынмайджагъына укюм этильген. Къур'ан абдестсиз тутулмаз, факъат эзберден окъула билер. Джюнюп кимсе исе, Къур'ангъа эль тийдирмегени киби, эзберден де окъуялмаз).
80. О, алемлернинъ Раббинден эндирильгендир.
81. Шимди сиз бу сёзге эмиет бермемектесинъизми?
82. Аллахнынъ берген рызыкына нисбетен шукюрни, оны яланламакънен ерине кетирмектесинъизми?
(Риваетлерге коре, мушириклер ягъмурнынъ ягъывуны, шу я да бу йылдызнынъ догъувына ве батувына багълагъанлары ичюн, ает рызыккъа шукюрде булунмакъ ерине, бойле бир анълайышкъа сапувны яманламакъта).
83. Джан богъазгъа тыкъылгъан вакъытта,
84. О вакъыт сиз бакъар турарсынъыз.
85. (О анда) биз онъа сизден даа якъынмыз, амма корьмезсинъиз.
(Джан чекишкен кимсенинъ этрафындакилер бакъып козетеркен, Дженаб-ы Хакъ онъа илим, къудрет ве тасарруфынен даа якъындыр. Амма, инсанлар бунынъ фаркъына барып коралмазлар).
86. Мадем ки, джеза корьмейджек экенсинъиз,
87. Оны (джанны) кери къайтарынъыз я, эгер идданъызда хакъ исенъиз!
88. Факъат (ольген адам Аллахкъа) якъын олгъанлардан исе,
89. Онъа раатлыкъ, гузель рызыкъ ве Наим дженнети бардыр.
90. Эгер о сагъдакилерден исе,
91. «Эй, сагъдаки! Санъа селям олсун!».
92. Амма, яланлайыджы сапыкълардан исе,
93. Иште, онъа да къайнап тургъан сувдан бир зияфет бардыр!
94. Ве (онынъ сонъу) джеэннемге атылувдыр.
95. Шубесиз ки, бу кесен-кес акъикъаттыр.
96. Ойле исе, улу Раббинънинъ адыны тесбих иле анъ.

57. эль-ҺАДИИД

Арапчада демир манасына кельген «Һадиид» келимесинен исимленгени ве демирнинъ эмиетине ишарет эткени ичюн, бу адны алгъан суре Мединеде энген, 29 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде олгъан эр шей Аллаһны тесбих этмектедир. О, азиздир, хакиmdir.
2. Коклернинъ ве ернинъ мульки Онынъдыр. О, тирильтир, ольдюрир. О, эр шейге кучю етидждир.
3. О, ильктир, сонъдыр, захирдир, батындыр. О, эр шейни билидждир.
(Аллаһ ильктир, эр шейден эвельдир, башилангъычы ёкътыр, варлыкъларны О яраткъандыр. Сонъдыр, варлыкъларнынъ ёкъ олувындан сонъ да, О бакъийдир. Захирдир, варлыгъы бир чокъ делильнен кунеш киби беллидир. Батындыр, затынынъ акъыкъаты дуйгъулар ве акъылларнен идрак этилалмаз).
4. О, коклерни ве ерни алты кунъде яраткъан, сонъра Аршнынъ узерине истива эткендир. Ерге кирьгенни ве ондан чыкъкъанни, коктен энгенни ве о ерге юксельгенни билир. Не ерде олсангъыз, О сизнен берабердир. Аллаһ япкъанларынъызны корер.
(Аллаһ, ягъмурлар ве олюлер киби, ерге киргенлерни, осюмликлер ве маденлер киби ерден чыкъкъанларны, рахмет, азап ве мелеклер киби, коктен энгенлерни, яхшы, яман тутым ве давранышларнен дуалар, бухарлар ве баикъа кокке юкселишлерни билир ве корер. Алты кунъ – алты басамакъ я да девир киби кениш маналардадыр. Бизим кунълеримиз дегильдир. «Аришъа истива» ичюн бакъ. һууд, 11/7).
5. Коклернинъ ве ернинъ мульки Онынъдыр. Бутюн ишлер анджакъ Онъа дёндюрюлир.
6. Геджени кунъдюзге къошар, кунъдюзни де геджеге къошар. О, къальплерде олгъанни билир.
(Бойледже, кунъдюз узалыр, гедже къыскъарыр, гедже узалыр, кунъдюз къыскъарыр).
7. Аллаһкъа ве Ресулына иман этинъ. Сизни узеринде тасарруфкъа изин берген шейлеринден арджланъ. Сизден иман этип де, (Аллаһ ризасы ичюн) арджлагъан кимселерге буюк мукъфат бар.
(Ает Тебукъ сеферинен багълы оларакъ энген. Бу сеферде буюк малиевий федакялрыкъларда булунгъан Аз. Османгъа ишарет этильген. Айрыджа, эвелькилерден кельген малнынъ, акъыкъатта Аллаһнынъ олгъаны хатырлатыларакъ, Аллаһнынъ берген малыны ерли-ериндже къулланылмасы истенильген).
8. Пейгъамбер сизни Раббинъызге иман этмеге чагъыргъаны алда, ничюн Аллаһкъа инанмайсынъыз? Албуки, О, сизден кесен-кес сёз де алгъан эди. Эгер инаныр исенъиз.
(Аллаһнынъ алгъан кесен-кес сёзю, рухлар алеминде варлыкълардан алынгъан сёздир. «Сёз»ден яхшы къулланылгъанда инсанны имангъа кетирген акъыл козь огюнде тутулгъаны да сёйленген).
9. Сизни къаранлыкълардан айдынлыккъа чыкъармакъ ичюн, къулына ап-ачыкъ аетлер эндирген Одыр. Шубесиз, Аллаһ сизге нисбетен чокъ шефкъатлы, чокъ мерхаметлидир.
10. Сизге не олмакъта ки, Аллаһ ёлунда арджламайсынъыз? Албуки, коклернинъ ве ернинъ мирасы Аллаһнынъдыр. Эльбетте, аранъыздан, фетихтен эвель арджлагъан ве дженклешкенлер, даа сонъунда арджлап дженклешкенлернен бир дегильдир. Оларнынъ дереджеси, сонърадан нефакъа берген ве дженклешкенлерден даа юксектир. Бунынънен

берабер, Аллаһ эписине де, энъ гузель олгъаныны ваде эткен. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.

(Бунъа коре, Мекке фетхинден эвель арджлагъан ве дженклешкенлер, фетихтен сонъ дженклешкенлер ве арджлагъанлар даа фазилетлидирлер. Фаний малны, бакъий олгъан ахирет ичюн арджлавнынъ эмиети хатырлатылыр экен, Аз. Эбу Бекирге ишарет этильмекте. Чюнки, о иманынен, нефакъасынен ве джихадынен биринджилердендир).

11. Ким Аллаһкъа гузель бир одюнч береджек олса, Аллаһ да онынъ къаршылыгъыны къат-къат берир ве айрыджа онынъ чокъ дегерли бир мукъфаты да бардыр.
(Аллаһкъа одюнч бермек демек, ялынъыз ярдым гъаесинен ве Аллаһ ризасы ичюн маддий сыкъынты ичинде олгъанларгъа, файызсыз бордж бермек ве бу борджнынъ оделювинде къолайлыкъ косьтермектир).
12. Му'мин эркеклернен му'мин къадынларны, оглеринден ве сагъларындан (амеллерининъ) нурлары айдынлатып кеткенде корьген кунюнде, (оларгъа): Бугунь мужденгъиз, земининден ирмакълар акъкъан ве ичлеринде эбедий къаладжагъынъыз дженнетлердир, денилир. Иште, буюк къуртулыш будыр.
13. Мунафыкъ эркеклернен, мунафыкъ къадынларнынъ му'минлерге: Бизни беклень, нурунъыздан бир парча ышыкъ алайыкъ, дейджек куньлеринде, оларгъа: Артынъызгъа къайтынъ да, бир ышыкъ къыдырынъ! денилир. Ниает, оларнынъ арасына, ичинде рахмет, тышында азап олгъан къапулы бир сур (дивар) чекилир.
(Мунафыкъларнынъ истеклерине, му'минлернинъ джевапларыны тасвир эткен бу аетке коре, му'минлернен мунафыкъларнынъ арасы кесен-кес оларакъ айырыладжакъ, чекильген сурнынъ (диварнынъ) бир тарафында дженнет, дигер тарафында джезнем ер аладжакъ).
14. Мунафыкълар оларгъа: Биз сизнен берабер дегиль эдикми? дие сесленирлер. (Му'минлер де) дерлер ки: Эбет, амма, сиз озь башынъызны белягъа сокътынъыз; фырсаат бекледингъиз; шубеге тюштюнъиз ве къурунтылар сизни алдатты. О чокъ алдаткъан (шейтан) сизни Аллаһ акъкъында биле алдатты. Ниает, Аллаһнынъ эмири келип чатты!
(Азакъа чарптырылгъан мунафыкълар дюньяда, корюнюште мусульманлар киби арекет этерлер, амма къальптен инанмагъанлары ичюн, му'минлернинъ фелякетини козьлер, Ислям акъкъында шубе беслерлер, ихтирасларынынъ пешинден чапышырлар, шейтаннынъ чешит телкъин ве алдатувларына къапылырлар).
15. Бугунь артыкъ не сизден, не де инкяр эткенлерден беделъ къабул этилир, бараджакъ ерингъиз атештир. Сизге ярашкъаны одыр. Не яман бир дёнюш еридир!
16. Иман эткенлернинъ Аллаһны анъув ве Ондан энген Къур'ан себебинен, къальплерининъ титрейджек вакъыты даа кельмедими? Олар даа эвель озьлерине китап берильгенлер киби олмасынлар. Оларнынъ узеринден узун заман кечти де, къальплери къаттылашты. Олардан бир чокъу ёлдан чыкъкъан кимселердир.
(Му'минлернинъ къальплерининъ Аллаһ ве Къур'ан зикринен урькюви керкеккенини хатырлаткъан ает еудий ве христианларнынъ вазиетине дикъкъат чекмекте. Бу джумледен олмакъ узьре, ает Меккеде сыкъынты ичинде яшагъан иджреттен сонъ да, бол рызыгък ве ниметлерге къавушкъанлары ичюн, зайыфлашкъан (тенбеллешкен) бир къысым сахабийни тенбиелемек ичюн назиль олгъан).
17. Билинъ ки, Аллаһ, олюминден сонъ ер юзюни джанландырмакъта. Бельки, тюшонирсингъиз, дие акъыкъатен сизге аетлерни беян эттик.

18. Садакъа берген эркеклерге ве садакъа берген къадынларгъа ве Аллахкъа гузель бир одюнч бергенлерге, бергенлерининъ къаршылыгъы къат-къат оденир ве оларгъа дегерли бир мукъяфат бардыр.
19. Аллахкъа ве пейгъамберлерине иман эткенлер, (эбет) иште олар, Рабблери янында сёзю, озю догъру олгъанлар ве шаатлыкъ мертебесине иришкенлердир. Оларнынъ мукъяфатлары ве нурлары бардыр. Инкяр этип де, аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, олар да джеэннемнинъ адамларыдыр.
20. Билинъ ки, дюнья аяты анджакъ бир оюн, эглендже, бир сюс, арангъызда бир макътанув ве даа чокъ мал ве эвлят саиби олмакъ истегинден ибаретдир. Тыпкъы бир ягъмур кибидир ки, осьтюрген зираатчыларнынъ ошуна кетер. Сонъра къурур да, сен онынъ сап-сары олгъаныны кореръсинъ; сонъра да чёр-чёп олур. Ахиретте исе, четин бир азап бар. Кене о ерде Аллахнынъ магъфирети ве ризасы бар. Дюнья аяты алдатыджи бир кечинюв менбасындан башкъа бир шей дегиль.
(Дюнья ве ахирет аятынынъ бу тенъештирилюви, аетте, хусусен, дюньянынъ алдатыджи тарафлары изаат этильген, олардан къачынылувы тевсие олунгъан. Чюнки, дюнья ве дюньядакилернинъ бош ерге яратылмагъанлары чешит аетлерде изаатлангъандыр. Дюнья аяты яман дегиль. Яманы – Аллахкъа ве пейгъамберге итаат этмемек; ахиретни ве инсанлыкъны унутып, ялынъыз дюньягъа ве дюньянынъ феналыкъларына къапылмакътыр).
21. Раббингизден бир магъфиретке; Аллахкъа ве пейгъамберлерине инангъанлар ичюн азырлангъан олуп, кенишлиги кокнен ернинъ кенишлиги къадар олгъан дженнетке чапышынь. Иште, бу Аллахнынъ лютфидир ки, оны истегенине берир. Аллах буюк лютф саибидир.
(Бу ает Аллахнынъ лютф ве ихсаны олмагъандже, кимсенинъ дженнетке киралмайджагъына деялет этмекте).
22. Ер юзюнде юзь берген ве сизинъ башынъызгъа кельген эр анги бир мусибет ёкъ ки, биз оны яратмадан эвель, бир китапта язылгъан олмасын. Шубесиз, бу Аллахкъа коре къолайдыр.
23. (Аллах буны) элингизден чыкъкъангъа кедерленмеменгиз ве Аллахнынъ сизге берген ниметлеринен къопаймамангыз ичюн анълатмакъта. Чюнки, Аллах озюни бегенип, гъурурлангъан кимселерни севмез.
24. Олар саранлыкъ этип, инсанларгъа да саранлыкъны эмир этерлер. Ким юзь чевирсе, шубесиз ки, Аллах зенгиндир, хамдге лайыкътыр.
(Бу ерде саранлыкъ эткен ве керекли ерлерге арджламакътан къачынгъанларгъа месулетликлери хатырлатылмакъта).
25. Ант олсун, биз пейгъамберлеримизни ачыкъ делилленен ёлладыкъ ве инсанларнынъ адалетни ерине кетирювлери ичюн, янларында китапны ве теразени эндирдик. Биз демирни де эндирдик ки, онда буюк бир къувет ве инсанлар ичюн файдалар бар. Бу, Аллахнынъ динине ве пейгъамберлерине, гъайбгъа инанаракъ, ярдым эткенлерни бельгилемеси ичюндир. Шубесиз, Аллах къуветлидир, даима усьтюндир.
(Аетте кечкен демир миджази оларакъ «маддий къувет» манасында да ёрумлангъан. Демир акъикъий манада ёрумлангъанда, аетте онынъ инсан аятындаки эмиетине дикъкъат чекильген).
26. Ант олсун ки, биз Нуһны ве Ибрахимни ёлладыкъ, пейгъамберликни де, китапны да, оларнынъ союна бердик. Олардан (инсанлардан) кимиси догъру ёлдадыр; араларындан бир

чокъу да, ёлдан чыкъандыр.

(Къур'анда адлары зикр этильген дёрт буюк китап оларнынъ сойларындан олгъан пейгъамберлерге эндирильгени анълашыла).

27. Сонъра буларнынъ изинден пеш-пешине пейгъамберлеримизни ёлладыкъ. Меръем огълу Исаны да, артларындан ёлладыкъ, онъа Инджильни бердик; онъа уйгъанларнынъ къальплерине шефкъат ве мерхамет берген эдик. Уйдургъан рухбанлыкъларына (монахлыкъларына) кельгенде, оны биз язмадыкъ, факъат озьлери Аллаһнынъ ризасыны къазанмакъ ичюн яптылар. Амма, бунъа да кереги киби уймадылар. Биз де олардан иман эткенлерге мукъяфатларыны бердик. Араларындан чокъу да, ёлдан чыкъанлардыр. *(Рухбанлыкъ – христианларнынъ ортагъа чыкъаргъан бир анълайышы ве яшайыш тарзыдыр. Риваетлерге коре, Аз.Исадан сонъ му'минлер инкярджы зорбалар тарафындан ёкъ этильмеге чалышылгъан, киришилген учъ дженкте му'минлер агъыр гъайыплар бергенлер, сагъ къалгъан иман эхли, озьлерининъ де олюми алында, динге давет этеджек кимсенинъ къалмайджагъы себебинен, дженклешмемек къарарына кельген, садедже ибадетнен мешгъуль олмагъа башлагъан эдилер. Иште, бойледже, фитнеден къачаракъ, динлеринде ихляс ве самимием косьтерген бу инсанлар дюньянынъ бутюн зевкълеринден, зияде ашап-ичмектен ве эвленмектен вазгечкенлер, дагълар, магъаралар, оюкълар ве уджрелерде ибадетнен мешгъуль олгъанлар. Амма бир чокъу бунъа риает этмейип, Аз.Исанынъ динини инкяр эттилер; укюмдарларнынъ динине кирдилер; «учълик» акъидесини ортагъа аттылар, Аз.Мухаммедни инкяр эттилер ве сапыкълыкъларгъа тюштилер).*
28. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве Пейгъамберине инанынъ ки, О сизге рахметинден эки къат берсин ве сизге ышыгъында юреджегинъиз бир нур лютф этсин; сизни багъышласын. Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир. *(Бу ерде эхл-и китапкъа хитап этилерек, эм Аз.Пейгъамберге, эм де дигер пейгъамберлерге иман этювлери себебинен, оларгъа эки нур бериледжеги ваде этильген).*
29. Бойледже, китап эхл-и, Аллаһнынъ лютфинден ич бир шей эльде эталмайджакъларыны бильсинлер. Лютф тамамынен Аллаһнынъ элиндедир. Оны истегенине бахш этер. Аллаһ буюк лютф саибидир.

58. эль-МУДЖААДЕЛЕ

Мединеде энген, 22 аеттир. Адыны ильк аетте кечкен «туджаадилю» келимисинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къоджасы акъкъында сеннен тартышкъан ве Аллаһкъа шикаетте булунгъан къадыннынъ сёзюни Аллаһ эшиткендир. Аллаһ сизинъ лакъырдынъызны эшитир. Чюнки, Аллаһ эшитиджидир, билидждидир. *(Араплар арасында «зыхаар» денильген бир адет бар эди. Бойле ки, бир адам къадынына: «Сен манъа анамнынъ сырты кибисинъ», дегенинен, къадын о эркекке арам сайыла ве эбедиен къоджасы тарафындан терк этиле эди. Асхаптан Эвс бин Сабит де къадынына къызышып, бу сёзни сёйлеген эди. Къадыны Хавле Аз.Пейгъамберге барып, яш вакътында къоджасына хызметлер эткенини, балалары олгъаныны, шимди бу къартлыкъ вакътында*

къоджасынынъ о сёзни айтаракъ, оны перишан алгъа тюшюргенени анълатты ве Аз.Пейгъамберден текрар къоджасына къайтувы ичюн укъом истеди. Аз.Пейгъамбер де: «Сен онъа арамсынъ», деди. Къадын яш балаларыны къасевет эткенени айта, онъа бир укъом берювини Аллахъ эльчисинден текрар-текрар истей эди. Ниает, Аллахъ Ресулына вахий келеджеги беян олды ве бу аетлер энди. Бойледже, Аллахъ о эски адетнинъ янълъыш бир зан олгъаныны, бойле сёзлернен къадыннынъ, къоджасына ана олалмайджагъыны бильдирди. Анджакъ, бойле бир сёз айткъангъа да, бир джеза къойды. Олар акъкъында ашагъыдаки аетлерде беян этильген).

2. Арангъыздан зыхаар япкъанларнынъ къадынлары – оларнынъ аналары дегиль. Оларнынъ аналары озьлерини догъургъан къадынлардыр. Шубесиз, олар чиркин бир лаф ве ялан сёйлемектелер. Шубесиз, Аллахъ афу этиджидир, багъышлайыджыдыр.
3. Къадынлардан зыхаар иле айырылмакъ истеп де, сонъра айткъанларындан къайткъанларнынъ къадынларынен алякъа япмадан эвель, бир хызметкъарны урриетке къавуштырмалары керек. Сизге огютленгени будыр. Аллахъ япкъанларынгъыздан хабердардыр.
4. (Бунъа имкян) тапалмагъан кимсе, къадыныннен алякъа япмадан эвель, бир-бири артындан эки ай ораза тутар. Бунъа да кучю етмеген алтмыш факъырны тоюрыр. Бу (енгиллик), Аллахъкъа ве Ресулына инанувынгъыздан толайыдыр. Булар Аллахънынъ укъомлеридир, къафирлер ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
5. Аллахъкъа ве Ресулына къаршы кельгенлер, озьлеринден эвелькилернинъ алчалтылгъаны киби, алчалтыладжакълар. Биз ап-ачыкъ аетлер эндиргендирмиз. Къафирлер ичюн ашшалайыджы бир азап бардыр.
6. О куню Аллахъ оларнынъ эписини тирильтеджек ве япкъанларыны озьлерине хабер береджек. Аллахъ оларны бир-бир сайгъандыр. Олар исе, унуткъандырлар. Аллахъ эр шейге шааттыр.
7. Коклерде ве ерде олгъанларны Аллахъ бильгенини корьмейсиньми? Учъ адамнынъ гизли къонушкъан еринде дёртюджиси мытлакъа Одыр. Беш адамнынъ гизли къонушкъан еринде алтынджысы мытлакъа Одыр. Булардан аз я да чокъ олсунлар ве не ерде олсалар-олсунлар, мытлакъа, О, оларнен берабердир. Сонъра къыямет куню оларгъа япкъанларыны хабер береджек. Догърусы, Аллахъ эр шейни билиджидир.
8. Гизли къонушувдан мен этильгенден сонъ, кене о ясакълангъанны япмагъа къалкъышаракъ, гунах, душманлыкъ ве Пейгъамберге къаршы кельмек хусусында гизлиден къонушкъанларны корьмединьми? Олар санъа кельген вакъытларында, сени Аллахъ селямламагъан шекильде селямламакъталар. Озь ичлеринден де: Бу сёйлегенлеримиз себебинден, Аллахънынъ бизге азап этиюви керекмез эдими? дерлер. Джеэннем оларгъа етер, о ерге киреджеклер. Не фена дёнюш еридир о ер!
(Булар еудийлер ве мунафыкълар эдилер. Мусульманларнынъ янында ишаретлернен гизли-гизли къонуша, му'минлернинъ юреклерине шубе сокъмагъа чалыша, дженкте муджахидлернинъ магълуп олгъанлары, артта къалгъанларнынъ да ольдюрильгенлери иссини уяндырмагъа чалыша эдилер. Аз.Пейгъамбер оларны бу ахлякъсызлардан мен эткен эди. Еудийлернинъ бир башкъа ахлякъсызлыгъы да, Аз.Пейгъамбернен расткелишкенлеринде: «Санъа олюм олсун», манасындаки «Эс-сааму алейх» шеклинде селям берювлери эди. Аз.Пейгъамбер оларнынъ бу сайгъысыз къаба ифаделерине «сизге олсун» манасында «Алейкум» шеклинде къаршылыкъ берир, назик ве муляйим тавурыны денъиштермез эди).

9. Эй, иман эткенлер! Аранъызда гизли лаф этеджек вакътынъызда гунахны, душманлыкъны ве пейгъамберге къаршы кельмекни фысылдаманъ. Яхшылыкъ ве такъваны къонушынъ. Узуруна топланаджакъ Аллаһтан къоркъунъ.
(Хитап этильгенлер му'минлерми, ёкъса, корюниште инангъан киби корюнген мунафыкълармы, булар акъкъында чешит фикрлер бар, эр эки топлулыккъа даир ола биледжек мана да берильген).
10. Гизли къонушувлар шейтандандыр. Бу, иман эткенлерни кедерлендирмек ичюн дир. Албуки, шейтан, Аллаһнынъ изни олмагъандже, му'минлерге ич бир зарар бералмаз. Му'минлер Аллаһкъа таянып ишансынлар.
(Бу ает иле фысылтыннынъ ве топлулыккъта гизли къонушувнынъ шейтаннынъ ишлеринден олгъаны хатырлатыларакъ, бу ишининъ быракъылмасы истенельмекте).
11. Эй, иман эткенлер! Сизге: «Меджлислерде ер ачынъ», денильгенинен, ер ачынъ ки, Аллаһ да сизге кенишлик берсин. Сизге «къалкъынъ», денильгенинен де, къалкъынъ ки, Аллаһ сизден инангъанларны ве озьлерине илим берильгенлерни дереджелернен юксельтсин. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
(Эдеб-и муашерет къаиделеринден бирини огреткен бу аетке коре, межлисте ер ачмакъ, кельгенлерге ер беререк къалкъмакъ – чешит маддий ве маневий файдалар теминлемекте. Зира, иман ве илимнен тамамлангъан ахлякъ къаиделерини яшагъанлар дюнья ве ахиретте юксек дереджелерге ириширлер).
12. Эй, иман эткенлер! Пейгъамбернен гизли бир шей къонушаджакъ вакътынъызда, бу къонушманъыздан эвель, бир садакъа беринъиз. Бу сиз ичюн даа хайырлы ве даа темиздир. Эгер бир шей тапалмасанъыз, билинъ ки, Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхаметлидир.
(Бу эмир Аз.Пейгъамберге сайгъы косътерилюви, факъырларгъа ярдым этилюви, суаль соравда да илери кетильмемеси, ихляслы инсанларнен мунафыкъларнынъ, ахиретни севгенлернен дюньягъа мейль бергенлернинъ мейдангъа чыкъарувы киби икметлерни ифаде этмекте. Айрыджа, бу ает Аз.Пейгъамбернен керекли-керексиз корюшип, къонушмакъ истеген ве оны раатсыз эткенлернинъ зияретини де бир тертипке къойгъан).
13. Гизли бир шей къонушувынъыздан эвель, садакъалар берювден чекиндинъизми? Буны япмагъанынъызгъа ве Аллаһ да сизни афу эткенине коре, артыкъ намазны къылынъ, зекятны беринъ, Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
(Бу ает эвельки аетнинъ укмини несх этерек, садакъа межбуриетини енгильеткен, берильмеген вакъытта эсапкъа чекильмейджеклерини бильдирген).
14. Аллаһ озьлерине гъадап эткен бир топлулыкъны дост туткъанларны корьмединъми? Олар не сиздендирлер, не де олардан. Билерек ялан ерге емин этмектелер.
(Корюлип билинюви истенильген топлулыкъ мунафыкълардыр, булар Аллаһнынъ гъадабына огърагъан еудийлерни озьлерине дост тутмагъа чалышкъан эдилер, мунафыкълар му'мин олгъанларыны сёйлеген ве емин эткен яланджылардыр).
15. Аллаһ оларгъа четин бир азап азырлагъандыр. Акъикъатен, оларнынъ япкъан шейлери чокъ фенадыр!
16. Олар еминлерини къалкъан этип, Аллаһ ёлундан чевирдилер. Бу себептен, оларгъа ашшалайыджы бир азап бардыр.
17. Оларнынъ маллары да, огъулары да, Аллаһкъа нисбетен озьлерине бир файда бермез. Олар джеэннем эхлидирлер, о ерде эбедий къаладжакълар.

18. О куню Аллаһ оларнынъ эписини гъайрыдан тирильтеджек, олар да, дюньяда сизге емин эткенлери киби, Онъа емин этеджеклер. Озьлерини бир шей (акъикъат) узеринде олгъан санарлар. Яхшы билинъ ки, олар акъикъатен яланджылардыр.
(Мунафыкълар Аллаһнынъ узурунда мусульман олгъанларына емин этювлери де озьлерине бир файда бермез).
19. Шейтан оларны тесири алтына алды да, оларгъа Аллаһны анъмакъны унуттырды. Иште, олар шейтаннынъ тарафдарларыдыр. Яхшы билинъ ки, шейтаннынъ тарафдарлары эп зарардадырлар.
20. Аллаһкъа ве Пейгъамберине душман олгъанлар, иште олар энъ ашшаларнынъ арасындадырлар.
21. Аллаһ: Эльбетте, мен ве эльчилерим гъалип келеджекмиз, дие язгъандыр. Шубесиз, Аллаһ кучлюдир, гъалиптир.
22. Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъан бир топлумнынъ -бабалары, огъулары, къардашлары, я да акърабалары да олса- Аллаһкъа ве Ресулына душман олгъанларнен достлыкъ эткенини коралмазсынъ. Иште, оларнынъ къальбине Аллаһ иман язгъан ве къатындан бир рух иле оларны дестеклеген. Оларны ичлеринден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъ, о ерде эбедий къаладжакълар. Аллаһ олардан разы олгъан, олар да Аллаһтан хошнут олгъанлар. Иште, олар, Аллаһ тарафында олгъанлардыр. Яхшы билинъ ки, къуртулышкъа иришеджеклер де, садедже Аллаһ тарафында олгъанлардыр.

59. эль-ХАШР

Мединеде энген. 2-7-нджи аетлеринде еудий къабилелеринден Надир огъуларынынъ сюрюлювлери акъкъында бильги бергени ичюн, бу адны алгъан. 24 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи Аллаһны тесбих этмекте. О, усътюдир, икмет саибидир.
2. Эхл-и китаптан инкяр эткенлерни ильк сюрдюнде юртларындан чыкъаргъан Одыр. Сиз оларны чыкъаджакълар беллемеген эдинъиз. Олар да, къалелери оларны Аллаһтан къорчалайджакъ беллеген эдилер. Амма, Аллаһ (Онынъ азабы), оларгъа беклемеген ерлеринден келе къойды. О, юреклерине къоркъу тюшюрди; ойле ки, эвлерини эм озь эллеринен, эм де му'минлернинъ эллеринен харап этмекте эдилер. Эй, акъыл саиплери! Ибрет алынъ.
(Аллаһнынъ Ресулы Мединеге кельген вакътында еудийлерден Надир огъуларынен битараф къалувлары укмини ташыгъан бир антлашув япкъан эди. Бедир дженкинде мусульманлар гъалип кельгенинен, еудийлер: Бу, Тевратта озюне зафер ваде этильген пейгъамбердир, дедилер. Факъат Ухуд дженкинден сонъ, бутюнлей денъиштилер ве антлашувны боздылар. Буларнынъ ребери Кя'б б.Эшреф, 40 суварийнен Меккеге барып, мусульманларнынъ алейхине Эбу Суфьяннен бирлик япты. Бунынъ узерине, Аз.Пейгъамбер Ка'бнинъ сют къардашы Мухаммед б. Меслемеге эмир беререк, бир гедже оны эвинде ольдюртти. Бундан сонъ, Аллаһнынъ Ресулы бир топ аскернен Надир огъуларынынъ

койлерини сарып алды. Юртларыны быракъып кетмелерини эмир этти. Аз.Пейгъамбернен анълашув япмакъ истегенлери ичюн, сарым ортадан къалдырылды. Чокълары Шамгъа, Эрихагъа, Эзреаткъа, Хирагъа, бир къач эв де Хайберге кеттилер. Иште, суренинъ башындан алтындыжы аетнинъ сонъуна къадар олгъан къысмынынъ назиль олув себеби будыр).

3. Эгер Аллаһ оларгъа сюргюнни язмагъан олса эди, эльбетте оларны дюньяда (башкъа шекильде) джезландырадjackъ эди. Ахиретте де олар ичюн джеэннем азабы бар.
4. Бу, оларнынъ Аллаһкъа ве пейгъамберине къаршы келювлеринден толайыдыр. Ким Аллаһкъа къаршы кельсе, бильсин ки, Аллаһнынъ джезландырувы четиндир.
5. Хурма тереклеринден, эр анги бирини кесювинъиз я да олгъаны киби быракъувынъыз, эп Аллаһнынъ изнинендир ве онынъ ёлдан чыкъкъанларны резиль этюви ичюндир. *(Ает мусульманлар еудийлернинъ хурма тереклеринден бир къысмыны кескенлери себебинден, ортагъа чыкъкъан сыкъынтылы вазиетлерини кеткизмек ичюн назиль олгъан. Бойле ки, Аллаһ Ресулы еудийлернинъ хурмалары кесилип якъылувыны эмир эткенинен, олар: Я Мухаммед! Сен ер юзюнде фесат чыкъармамакънен эмир олунгъан эдинъ! дедилер. Бу меселеде базы му'минлер биле шубеге тюштилер. Бунынъ узерине, бу ает-и кериме энди. Бу вакъиагъа эсасланаракъ, алимлер озълеринен дженклешкен къафирлернинъ къале ве биналарынынъ йыкъылувында, тереклерининъ кесилювинде бир сакъынджа олмагъаны къанаатине баргъанлар).*
6. Аллаһнынъ, олардан (малларындан) пейгъамберини берген гъаниметлери ичюн, сиз ат ве деве къоштургъан дегильсинъиз, факъат Аллаһ пейгъамберлерини истеген кимселерге нисбетен усьтюн япар, Аллаһ эр шейге къадирдир. *(Мединеге эки миль узакълыкъта олгъан Надир огъууларына къаршы яян оларакъ сеферге чыкъылгъан ве зорлукънен къаршылашмадан, топракъ эльге кечирильген, бу топракъны Аз.Пейгъамберге аит дие къабул этильген, о да бунынъ озю, аилесининъ кечинюви ве базы аскерий арджламалар ичюн эльде туткъан, бир къысмыны да, асхабдан базыларына дагъыткъан).*
7. Аллаһнынъ, (фетих этильген) улькелер халкъындан пейгъамберине берген гъаниметлери, Аллаһ, Пейгъамбер, якъынлары, етимлер, ёкъсуллар ве ёлда кългъанлар ичюндир. Бойледже, о маллар аранъыздан ялынъыз зенгинлер ортасында долашкъан бир девлет олмаз. Пейгъамбер сизге не берди исе, оны алынъ, сизге не ясакълады исе, ондан да сакъынынъ. Аллаһкътан къоркъунъ. Чюнки, Аллаһнынъ азабы четиндир. *(Юкъярдаки аетлер Ислям девлетининъ келир менбаларындан фейни укюмге багъламакъта. Фей – душмандан силя къулламандан эльде этильген келирлердир. Бу келирлер кутъленинъ файдасы. Назарда тутулмакъ шартынен ве эр анги бир сынъырлавгъа табий олмадан, аскер, мемура маашлары, къорчаланув масрафлары ве саирелер киби, девлетнинъ япмасы керек олгъан бутюн хызметлерге сарф этилир).*
8. (Аллаһ берген бу гъанимет малларны) юртларындан ве малларындан узакълаштырылгъан, Аллаһтан бир лютф ве ризалыкъ тилеген, Аллаһнынъ динине ве Пейгъамберине ярдым эткен факъыр мухаджирлернинъдир. Иште, догъру олгъанлары булардыр.
9. Даа эвельден Мединени юрт эткен ве гонъюлерине иманны ерлештирген кимселер, озълерине кочюп кельгенлерни северлер ве оларгъа берильгенлерден толайы, араларында бир раатсызлыкъ ис этмезлер. Озьлери зарурет ичинде олсалар биле, оларны озълеринден усьтюн тутарлар. Ким нефсининъ саранлыгъындан къорчаланыр исе, иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.

(Энсарнынъ мухаджирлерге нисбетен арекет ве давранувы, аетте беян этильген черчиве ичинде джерьян эткен, озьлери мухтадж оларакъ, баикъаларынынъ итияджыны къандырмакъ хислети олгъан «исаар» энсарда энъ юксек нокътасына эткен).

10. Булардан сонъ келгенлер бойле дерлер: Раббимиз! Бизни ве бизден эвель келип-кечкен иманлы къардашларымызны багъышла; кальплеримизде иман эткенлерге нисбетен ич бир кин быракъма! Раббимиз! Шубесиз ки, сен чокъ шефкъатлы, чокъ мерхаметлисинъ!
(Мухаджир ве энсардан сонъ кельгенлер – къыяматке къадар кельген ве келеджек му'минлердир. Асхаб-ы Кирамны анъмакъ, оларгъа тиль узатмамакъ ве кин беслемемек кереклиги ает ишарет эткен хусуслардыр).
11. Мунафыкъларнынъ, китап эхлинден инкяр эткен достларына: Эгер сиз юртунъыздан чыкъарылсанъыз, мытлакъа биз де сизнен берабер чыкъармыз; сизинъ алейхинъизде кимсеге асла уймамыз. Эгер дженкке тутушсанъыз, мытлакъа ярдым этермиз, дегенлерини коръмединъми? Аллаһ оларнынъ яланджы олгъанларына шаатлыкъ этер.
(Бу ает, мунафыкъларнынъ ребери Абдулах б. Убейнинъ, Надир огъууларынен мектюплешювини ве оларгъа ярдым хусусында берген ишанчны хабер берген, бу тарафынен де, Къур'аннынъ муджизе олгъанына дялялет эткен парлакъ бир делильдир).
12. Ант олсун, эгер олар чыкъарылсалар, оларнен берабер чыкъмазлар; дженкке тутушкъан олсалар, оларгъа ярдым этмезлер; ярдым этселер биле, артларына чевирлип къачарлар, сонъра озьлерине де ярдым этильмез.
13. Оларнынъ араларында сизге нисбетен дуйгъан къоркъулары, Аллаһкъа олгъан къоркъуларындан даа шиддетлидир. Бойледир, чюнки, олар анъламагъан бир топлулыкътыр.
(Мунафыкъларнынъ Аллаһтан зияде му'минлерден къоркъкъанлары, Аллаһнынъ оларгъа нисбетен азабыны кечиктирювинден илери кельмектедир).
14. Олар мухкем шеэрлерде я да диварлар артында булунмадан, сизнен топлы алда дженкешалмазлар. Озь араларындаки дженклери исе четиндир. Сен оларны топлу-бирликли санарсынъ, албуки къальплери дарма-дагъындыр. Бойледир, чюнки олар акълыны ишлетмеген бир топлулыкътыр.
(Еудий ве мунафыкълар, Аллаһ ве Ресулынен дженкке тутушкъан вакъытларында, къальплерине къоркъу кире эди. Затен, инанчлары зайыф, гъаелери бир-бирине терс олгъаны ичюн, топлу алда арекет эталмаз эдилер).
15. (Оларнынъ вазieti) озьлеринден бираз эвель кечкен ве япкъанларынынъ джезасыны таткъанларнынъ вазieti кибидир. Оларгъа элем бериджи бир азап бардыр.
(Яни еудийлернинъ вазieti, пек къыска бир заман эвель, Бедирде магълуп ве перишан олгъан муширликлернинъ вазietetине бенъзегендир).
16. Мунафыкъларнынъ вазieti тыпкъы шейтаннынъ вазieti кибидир. Чюнки, шейтан инсангъа: «Инкяр эт», дер. Инсан инкяр эткенинен де: Мен сенден узакъым, чюнки мен алемлернинъ Рабби Аллаһтан къоркъарым, дер.
17. Ниает, экисининъ де сонъу, ичинде эбедий къаладжакълары атеш оладжакъ. Иште, бу залымларнынъ джезасыдыр.
(Бу ерде ёлдан азгъаннен аздыргъан я да къафирнен шейтаннынъ акъибети беян этильген).
18. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве эр кес ярынгъа не азырлагъанына бакъсын. Аллаһтан къоркъунъ, чюнки Аллаһ, япкъанларынынъыздан хабердардыр.
(«Ярын» – къыямат куню демектир).

19. Аллаһны унуткъан ве бу себептен, Аллаһнынъ да оларгъа озьлерини унуттургъан кимселери киби олманъ. Олар ёлдан чыкъкъан кимселердир.
20. Джеэннем эхлинен дженнет эхли бир олмаз. Дженнет эхли истеклерине иришкенлердир.
21. Эгер биз бу Къур'анны бир дагъгъа эндирсе эдик, муакъкъакъ ки, оны, Аллаһ къоркъусындан баш эгерек, парча-парча олмуш корер эдинъ. Бу мисаллерни инсанларгъа тюшонсинлер, дие бермектемиз.
22. О, ойле Аллаһтыр ки, Ондан башкъа танъры ёкътыр. Корюльмегенни ве корюльгенни билиджидир. О, мерхаметлидир, багъышлайыджыдыр.
(Аллаһ дюньяны, ахиретни, барны ве ёкъны билиджидир. Рахман ве Рахим исимлери рахмет келимесинден тюрленгендир. Рахман – Дженаб-ы Хакънынъ рахметининъ бутюн яратылгъанларны озь ичине алгъаныны, Рахим исе – къыямет кунюнде ялынъыз му'минлерге ёнельгенни ифаде эте).
23. О, ойле Аллаһтыр ки, озюнден башкъа ич бир танъры ёкътыр. О, мулькнинъ саибидир, эксикликтен узакътыр, селяметлик бериджи, эминлик бериджи, козетип къорчалайыджыдыр, усътюндир, истегенини меджбурен яптыргъан, буюкликте акъраны ёкътыр. Аллаһ, мушриклернинъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.
24. О, яратыджи, бар этиджи, шекиль бериджи Аллаһтыр. Энь гузель исимлер онынъдыр. Коклерде ве ерде олгъанлар Онынъ шаныны юджельтмектедирлер. О, гъалиптир, икмет саибидир.
(Хашир суресининъ бу сонъки учь аетининъ фазилети акъкъында Пейгъамберимиз (а.с.) бойле буюргъан: Эр ким сабелейин учь кере «Эузу билляаһи'с-семии'ль-алиими мине'ш-шей таани'р-раджиим» дегенден сонъ, Хашир суресининъ сонъундаки учь аетни окъуса, Аллаһ онъа акъшамгъа къадар багъышланувыны тилейджек етмиш бинъ мелек вазифелендирир. О кимсе о куню ольсе – шейт оларакъ олюр. Акъшамлейин окъугъангъа да бойледир).

60. эль-МУМТЕҺИНЕ

Адыны, 10-нджи аетте кечкен «имтеһинуу» келимесинден алгъан бу суре, Мединеде энген, 13 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адыннен).

1. Эй, иман эткенлер! Эгер меним ёлумда дженклеשמек ве ризамны къазанмакъ ичюн чыкъкъан исенъиз, меним де душманым, сизинъ де душманынъыз олгъанларгъа севги косьтеререк, гизли мухаббет беслереек, оларны дост тутманъ. Албуки, олар сизге кельген акъикъатны инкяр эткенлердир. Раббинъиз Аллаһкъа инангъанъыздан толайы, Пейгъамберни де, сизни де, юртунъыздан чыкъармакъталар. Мен сизинъ гизли тутгъанъызны да, ашкъяр эткенинъизни де, энь яхшы билиджийим. Сизден ким буны япар исе (оларны дост тутса), догъру ёлдан сапкъан олур.
(Аетнинъ назиль олувына себеп шу: Хаатиб б. Бельтеа адлы сахаби, Аз.Пейгъамбернинъ гизли тутгъан Меккени фетих этюв ниетини Сае адындаки йьрдъы къафир бир къадынгъа берген мектюбинен, Мекке мушриклерине бильдирмек истеген эди. Хатиб,

Меккеде къалгъан эвлят ве аилесине телюкени хабер бермек макъсадынен, бойле бир ишке киришкен эди. Дженаб-ы Хакъ бу вазиятни Аз.Пейгъамберге бильдирди. Ресулуллах Меккеге къайтмакъта олгъан къадынны такъип этмек ичюн, беш адамлыкъ атлыны ёлгъа чыкъарды. Олар къадынны Аз.Пейгъамбернинъ айткъан еринде якъаладылар.

Сыкъыштырылгъан къадын сакълагъан мектюбини сачларынынъ арасындан чыкъарды ве сербест быракъылды. Мектюп Аз.Пейгъамберге теслим этильгенинен, Хаатиб чагъырылды ве якъанынынъ себеби соралды. Аз.Умернинъ иддет косьтерювине рагъмен, Аз.Пейгъамбер Хаатибни афу этти. Бойледже, Хаатибнинъ шахсында бутюнъ мусульманлар, душманларына нисбетен тенбиеленген олдулар).

2. Эгер олар сизни эльге кечирселер, сизге душман кесиледжеклер, сизге эллерини ве тиллерини яманлыкънен узатаджакълар. Затен, инкяр этменъизни истемектедирлер.
3. Къыямет куню якъынларынынъиз ве балаларынынъиз сизге файда бермезлер. Чюнки, Аллах аранъызны айырыр. Аллах якъанларынынъизны корюджидир.
4. Ибрахимде ве онынънен берабер олгъанларда сиз ичюн, акъикъатен гузель бир орьнек бардыр. Олар къавмларына деген эдилер ки: «Биз сизден ве Аллахны быракъып табынгъанларынынъиздан узакъмыз. Сизни танымаймыз. Сиз тек бир Аллахкъа инангъан къадар, сизнен бизим арамызда девамлы бир душманлыкъ ве опыке мевджуттыр». Шу къадар бар ки, Ибрахим бабасыны: «Ант олсун, сен ичюн магъфирет тилейджем. Факъат Аллахтан санъа келеджек эр анги бир шейнинъ огюни алмагъа кучюм етmez», деген эди. (О му'минлер бойле дедилер:) Раббимиз! Анджакъ санъа таяндыкъ, санъа ёнельдик. Дёнюш де, анджакъ санъадыр.
(Аз.Ибрахим иман этмеген бабасына онынъ ичюн истигъфар этеджегини сёйлеген, иманы ичюн мухлет берген эди, даа сонъра да, истигъфардан мен этильген эди. Чюнки, къафирлер ичюн истигъфар джаиз дегиль).
5. Раббимиз! Бизни, инкяр эткенлер ичюн сынав мевзусы япма, бизни багъышла! Эй, Раббимиз! Екяне гъалип ве икмет саиби анджакъ сенсинъ.
6. Ант олсун, олар сиз ичюн, Аллахны ве ахирет кунюни арзу эткенлер ичюн, гузель бир орнектир. Ким юзь чевирсе, шубесиз, Аллах зенгиндир, хамдге ляйыкътыр.
7. Бельки, Аллах сизнен душман олгъанларынынъиз арасында якъында бир достлукъ мейдангъа кетирир. Аллах кучю етиджидир. Аллах чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(Бу аетте Аллах душманлыкъта адден ашимамакъны, душман бир топлулыкънынъ бир кунъ дост ола биледжегини бильдирген. Бунынъ киби, Пейгъамбернинъ ве мусульманларнынъ джан душманы олгъан Мекке ве этрафындаки мушириклернинъ чокъу сонъундан Исламгъа киргенлер, оларнынъ балалары, Аллах ёлунда джихад эткен му'минлер олгъанлар. Бойледже, аетте бильдирилген иляхий ваде ерине кельген).
8. Аллах, сизнен дин огърунда дженклешмеген ве сизни юртларынынъиздан чыкъармагъанларгъа эйилик япувынынъизны ве оларгъа адиль давранувынынъизны ясакъламаз. Чюнки, Аллах адалетли олгъанларны север.
(Тефсирлерде, дин хусусында дженклешмегенлернинъ Аз.Пейгъамбернен англашув якъан ве онъа садакъат косьтерген Хузаад къабилеси олгъаны, чокълукъ тарафындан къайд этильген. Базыларына коре, булар – Меккеде иман эткен, факъат иджрет этмегенлер я да къадынлар ве балалардыр. Ает Аз.Эбу Бекирнинъ къызы Эсманынъ Меккеде къалгъан муширик анасынынъ, оны зиярет этмек ичюн кельгенде, къабул этмегени узерине назиль олгъан. Анджакъ, аетнинъ укми умимийдир).

9. Аллаһ, ялынъыз сизнен дин огърунда дженкleshкенлерни, сизни юртларынынъыздан чыкъаргъанларны ве чыкъарылувынынъыз ичюн оларгъа ярдым эткенлерни дост тутунувынынъызны ясакълар. Ким оларнен дост олса, иште, залымлар олардыр.
10. Эй, иман эткенлер! Му'мин къадынлар иджрет этерек, сизге кельген вакъытта, оларны имтиан этинъ. Аллаһ оларнынъ иманларыны даа яхшы билер. Эгер сиз де оларнынъ инангъан къадынлар олгъанларыны огренсенъиз, оларны къафирлерге керидендорменъ. Булар оларгъа элял дегильдир. Олар да буларгъа элял олмазлар. Оларнынъ (къоджаларнынъ) сарф эткенлерини (мехирлерини) керидендорменъ. Мехирлерини озьлерине берген вакътынъызда, оларнен эвленювинъизде сизге бир гунах ёкъ. Къафир къадынларны никяхынъызда тутманъ, сарф эткенинъизни истенъ. Олар да сарф эткенлерини истесинлер. Аллаһнынъ укми будыр. Аранъызда О укюм этер. Аллаһ биледжидир, икмет саибидир. *(Худайбие антлашувинен юзь берген вазиетни низамгъа къойгъан бу аетке коре, мусульманларгъа сыгъынгъан му'мин къадынлар, къафирлерге къайтарылмайджакъ, оларгъа аетте беян этильген эсаclar тедебикъ этиледжесек. Чюнки, Худайбие антлашувина коре, къафирлерден кельген му'минлер оларгъа къайтарыладжакъ эдилер. Ает къайтарыладжакъ олгъанларнынъ ялынъыз му'мин эркеклер олгъаныны, му'мин къадынларнынъ къафирлер никяхында къалалмайджакълары ичюн, антлашувгъа кирсельтмейджегини беян этмекте).*
11. Эгер зевджелеринъизден бири, сизни быракъып, къафирлерге къачса, сиз де (оларнен дженкleshип) гъалип кельсенъиз, зевджелери кеткенлерге (гъаниметтен) арджлагъанлары къадар беринъ. Инандыгъынъыз Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ.
12. Эй, Пейгъамбер! Инангъан къадынлар, Аллаһкъа ич бир шейни ортакъ къошмамакъ, хырсызлыкъ япмамакъ, зина этмек, балаларны ольдюрмек, эллеринен аякълары арасында бир ифтира уйдурьп кетирмек, яхшы иш япудда санъа къаршы кельмек хусусында санъа биат этмеге кельген вакъытларында, биатларыны къабул эт ве олар ичюн Аллаһтан магъфирет исте. Шубесиз, Аллаһ чокъ багъышлайдыдыр, чокъ мерхаметлидир. *(Биат шартлары арасыда сайылгъан «эллеринен аякълары арасында бир ифтира уйдурмамакъ» табири, никяхсыз бир баланы дюньягъа кетирип, оны къоджасына нисбет этерек, ифтирада булунмамакъ манасына кельмекте. Ает Мекке фетхи куню назиль олгъан, Аз.Пейгъамбер эркеклерден сонъ, къадынларнынъ биатыны къабул эткен).*
13. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ гъадабына огърагъан бир къавмны дост тутманъ. Зира, олар къафирлернинъ къабирдекилерден (оларнынъ тирилювинден) умют кескенлери киби, ахиреттен умют кескенлердир. *(Бу аетнинъ сонъки джумлесини бойле де анлашыла билер: Зира, олар къабирлерде булунгъан къафирлернинъ къуртулуштан умют кескенлери киби, ахиреттен де умют кескендилер).*

61. эс-САФФ

Адыны му'минлернинъ саф тутаракъ, Аллаһ ёлунда дженкleshкенлерини билдирген 4-нджи аетинден алгъан, Мединеде энген, 14 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адыннен).

1. Коклерде ве еркекилернинъ эписи Аллаһны тесбих этер. О, усътюдир, икмет саибидир.
2. Эй, иман эткенлер! Япмайджакъ шейлеринъизни ничюн сёйлейсинъиз?
(Риваетке коре, мусульманлар: Амеллернинъ Аллаһ янында энъ севгилиси ангиси олгъаныны бильсе эдик, о огъурда малларымызны ве джанларымызны феда этер эдик, деген эдилер. Бунынъ узерине: «Шубесиз ки, Аллаһ озь ёлунда дженклешкенлерни север», манасындаки ает назиль олды. Факъат Ухуд дженкинде базыларнынъ керидёнюви, аеттеки тенкъитнинъ себеби олгъан).
3. Япмайджакъ шейлеринъизни сёйлеменъ, Аллаһ къатында буюк бир нефретнен къаршыланыр.
4. Аллаһ, озь ёлунда пекишик бир бина киби саф тутаракъ дженклешкенлерни север.
5. Бир заман Муса къавмына: Эй, къавмым! Мен Аллаһнынъ сизге ёллагъан эльчиси олгъанымны бильгенинъиз алда, ничюн мени ынджытмакътасынъыз? деген эди. Олар ёлдан сапкъанларынен, Аллаһ да къальплерини саптыргъан эди. Аллаһ, фасыкълар топлулыгъыны догъру ёлгъа къоймаз.
6. Хатырла ки, Меръем огълу Иса: Эй, Израил огъулары! Мен сизге Аллаһнынъ эльчисийим, менден эвель кельген Тевратны догърулайыджы ве менден сонъ келеджек Аһмед адында бир Пейгъамберни де, мужделейиджи оларакъ кельдим, деген эди. Факъат о, оларгъа ачыкъ делиллер кетиргенинен: Бу ап-ачыкъ бир тылсым, дедилер.
7. Ислямгъа чагъырылгъаны алда, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъандан даа залым ким олар билир! Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа ириштирмез.
(Аллаһкъа нисбетен ялан уйдуров – Онъа ширк къошув, эвлят ифтира этюв, аетлерини сихир оларакъ васыфландырувдыр).
8. Олар агъызларынен Аллаһнынъ нурыны сёндюрмек истейлер. Албуки, къафирлер истемеселер де, Аллаһ нурыны тамамлайджакъ.
(Къафирлер Аллаһнынъ динине, китабына ве делиллерине сихир, шиир ве кехянет диерек, ифтиралар уйдурсалар да, Аллаһнынъ дини юджеджек).
9. Мушриклер истемеселер де, динини бутюн динлерге усътюн япмакъ ичюн, Пейгъамберини хидает ве хакъ иле ёллагъан Одыр.
10. Эй, иман эткенлер! Сизни аджджы бир азаптан къуртараджакъ тиджаретни сизге косьтерейимми?
11. Аллаһ ве Ресулына инаныр, малларынъызнен ве джанларынъызнен Аллаһ ёлунда джихад этер исенъиз. Эгер билир исенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
12. Иште, бу такъдирде, О, сизинъ гунахларынъызны багъышлар, сизни земинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге, Адн дженнетлериндеки гузель мескенлерге къояр. Иште, энъ буюк къуртулыш будыр.
13. Севеджек башкъа бир шейинъиз даа бар: Аллаһтан ярдым ве якъын бир фетих. Му'минлерни (буларнен) мужделе.
(«Якъын бир фетих» акъкъында шу ёрумлар япылгъан: Меккенинъ мусульманлар тарафындан фетих этиледжеги; Къурейш узеринден гъалебе эльде этиледжеги; Иран ве шаркъий Римнинъ мусульманларнынъ акимieti алтына киреджеги).
14. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ ярдымджылары олунъ. Догърусы, Меръем огълу Иса хаварийлерге: Аллаһкъа (баргъан ёлда) меним ярдымджыларым ким? деген эди. Хаварийлер де: Аллаһ (ёлунынъ) ярдымджылары бизмиз, деген эдилер. Израил

огъуларындан бир къысмы инангъан, бир къысмы да, инкяр эткен эди. Ниает, биз инангъанларны, душманларына къаршы дестекледик. Бойледже, усьтюн кельдилер. *(«Хаварийлер» Аз.Исагъа эр кестен эвель инангъан ве ярдымджы олгъан 12 ихляслы ве темиз инсангъа берильген исимдир. Аз.Исагъа инангъанлар, о Аллаһнынъ къулы ве Пейгъамбери олгъаныны тасдикъ этерек, кокке юксельтильгенине инангъанлардыр. Аз.Исаны инкяр эткенлер исе, о Аллаһнынъ огълу ве учьнинъ учюнджиси олгъаныны сёйлегенлердир).*

62. эль-ДЖУМ'А

Адыны 9-нджи аетте кечкен «джум'а» келимесинден ала. Мединеде энген, 11 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи мулькнинъ саиби, эксикликтен узакъ, азиз ве хахим олгъан Аллаһны тесбих этер.
2. Чюнки, уммийлерге араларындан, озьлерине аетлерини окъугъан, оларны темизлеген, оларгъа Китапны ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллагъан Одыр. Шубесиз, олар эвельден ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде эдилер.
3. (Пейгъамберни) му'минлерден аля оларгъа къошулмагъан дигер инсанларгъа да ёллагъандыр. О, азиздир, хахимдир. *(Аз.Пейгъамбер араплардан башкъа миллетлерге де Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъандыр. Чюнки, Пейгъамберимизнинъ пейгъамберлиги ве рисалети умумий ве девамийдир. О къыяметке къадар келеджек бутюн инсанларгъа Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан).*
4. Бу, Аллаһнынъ лютфидир. Оны истегенине берир. Аллаһ буюк лютф саибидир.
5. Тевратнен месулиетли тутылып да, онен амель этмегенлернинъ вазieti, джылтларнен китап юкленген эшекнинъ вазieti кибидир. Аллаһнынъ аетлерини яланлагъан къавмнынъ вазieti не фенадыр! Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз. *(Бу тешбихтен анълашылгъаны киби, китап инсанларгъа амель этилюви ичюн ёлланылгъан; акс алда, юк олудан башкъа бир файда теминлемез).*
6. Де ки: Эй, еудийлер! Бутюн инсанлар дегиль де, ялынъыз озюнъиз Аллаһнынъ достлары олгъанынъызны идда этмекте исенъиз, бунда да самимий исенъиз, айды, олюмни истенъ (бакъайыкъ)! *(«Биз Аллаһнынъ огъулары ве достларымыз», деген еудийлерден аман олюмни арзу этювлери истенген. Чюнки, Аллаһнынъ достлары ахиретни усьтюн корьгенлер. Олюм исе, ахиретнинъ башлангъычыдыр).*
7. Амма олар, эвельден япкъанлары себебинден, олюмни асла истемезлер. Аллаһ залымларны пек яхшы билир. *(Чюнки, залымларнынъ ишлери, инкяр ве исъян олгъан. Буларны япкъанлар олюмни истеп оламазлар).*
8. Де ки: Сизинъ ондан къачтыгъынъыз олюм мытлакъа сизни тападжакъ. Сонъра да, корюльгенни ве корюльмегенни билиджи Аллаһкъа дёндюриледжексинъиз де, О сизге бутюн япкъанларынъызны хабер береджек.

9. Эй, иман эткенлер! Джума куню намазгъа чагъырылгъан (эзан окъулгъан) вакъытта, аман Аллаһны анъмагъа чапышынъ ве алыш-веришни бракъынъ. Эгер бильмиш олсанъыз, эльбетте бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
10. Намаз къылынгъанынен, артыкъ ер юзюне дагъылынъ ве Аллаһнынъ лютфинден истенъ. Аллаһны чокъ зикр этинъ; умют этилир ки, къуртулышкъа ириширсинъыз.
11. Олар бир тиджарет ве эглендже корьген вакъытларында, аман дагъылып, онъа барырлар ве сени аякъта быракъырлар. Де ки: Аллаһнынъ янында булунгъаны, эглендженден ве тиджареттен даа файдалыдыр. Аллаһ рызыкъ бергенлернинъ энъ хайырлысыдыр. *(Риваетке коре, Мединеде къытлыкъ яшангъан бир девирде Аз.Пейгъамбер, джума хутбеси окъугъанда, о ерден ашайт юклю бир керван кече эди. Керваннынъ кельгенини бильдирген деф сесини эшиткенинен, эр кес кервангъа чапты, ялынъыз он эки адам къалды. Ает бунынъ узерине назиль олды, эски заманларда бир керван кельген вакъытта онъа нисбетен къуванч косьтериши олмакъ узьре, деф чалыныр эди).*

63. эль-МУНААФИКЪУУН

Мединеде энген, 11 аеттир. Мунафыкларнынъ давранышларындан сёз юрсетилгени ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Мунафыклар санъа кельгенлеринде: Шаатлыкъ этермиз ки, сен Аллаһнынъ Пейгъамберисинъ, дерлер. Аллаһ да билир ки, сен эльбетте, Онынъ Пейгъамберисинъ. Аллаһ мунафыкларнынъ кесен-кес яланджы олгъанларыны бильмекте.
2. Еминлерини къалкъан этип, Аллаһ ёлундан саптылар. Акъикъатен, оларнынъ япкъанлары не фенадыр!
3. Бунынъ себеби, оларнынъ башта иман этип, сонъра инкяр этювлеридир. Бу себептен, къальплери муурьленгендир. Артыкъ олар ич анъламазлар.
4. Оларны корьген вакътынъда, къыяфетлери ошунъа кетер, лаф этселер, сёзлерини динълерсинъ. Олар санки диваргъа таянган кутюклер кибидир. Эр гурюльтини озь алейхилерине санарлар. Душман олардыр, олардан сакъын. Аллаһ оларнынъ джанларыны алсын. Насыл бу алгъа кельмектелер?
(Тасдикъ эткенлерини тиллеринен сёйлегенлери алда, къальплеринен инкяр эткен, бойледже, сёйлегенлери, инанчларынынъ акси олгъан мунафыкларнынъ джуссели, ири ве якъышыкълы инсанлар олгъаны ифаделенмекнен, мунафыкларнынъ ребери Абдуллах б. Убей, Мугъыз б. Къайс ве Джедб б. Къайскъа ишарет этильген. Акъикъатен, булар косьтеришли вуджутларынен Аз.Пейгъамбернинъ меджлисине келир, диваргъа таяныр, бедийи ве тесирли къонушмалар япар эдилер. Булар бу аркет ве давранышларнен урба кийдирильген кутюклерге я да диваргъа таяндырылгъан керестелерге бенъзетильгенлер. Къалыплары бар, факъат къальп ве идраклери ёкътыр, эки юзлюликлери себебинден, чокъ къоркъакътырлар. Бунъа рагъмен, олар энъ телюкели душман билинмелидирлер).

5. Оларгъа: Келинъ, Аллах Пейгъамбери сиз ичюн магъфирет тилесин, денильген вакъытта, башларыны чеврирлер ве сен оларнынъ буюклик таслараякъ, узакълашкъанларыны корерсинъ.
6. Оларгъа магъфирет тилесенъ де, тилемесенъ де, бирдир. Аллах оларны кесен-кес багъышламайджакъ. Чюнки, Аллах ёлдан чыкъкъан топлулыкъны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
(Аз.Пейгъамбер, Бени Мусталикъ сеферинде олгъанда, Мурейси сувы башында Джехджах б. Саид (р.а.)нен Синан-ы Джухений арасында къавгъа чыкъкъан, факъыр мухаджирлерден бири Джехджах лехине къавгъагъа киришкен. Мунафыкларнынъ буюги Абдулах б. Убей де мухаджирлерге агъыр акъаретлер савураракъ, ярдым этильмемесини сёйлеген. Даа нек генч яшта олгъан Зейд б. Эркъам (р.а.) бу аишалайыджы сёзлерни эшиткен эди. Вазьетни Аз.Пейгъамберге хабер берген. Аз.Пейгъамбер де, Ибн Убейни чагъыртаракъ, сёйлегенлерини сораитыргъан. Ибн Убей мухаджирлернен багълы къабаатлавларыны инкяр эткенинен, Аз.Пейгъамбер ве сахабе янында яланджы вазьетине тюшкенинден, сонъ дередже кедерленген Зейдинъ догърулыкъы бу суренинъ энювинен ортагъа чыкъкъан. Ибн Убей исе, аетте билдирилъгени киби, озюне теклиф олунгъан истигъфар талапларыны ред эткен. Аз.Пейгъамбернинъ узурьна барувны шанына сыгъдырмагъан. Арадан чокъ вакъыт кечмеден, агъыр бир хасталыкънен ольген).
7. Олар: Аллахнынъ эльчиси янында булунгъанлар ичюн ич бир шей арджламанъ ки, дагъылып кетсинлер, дегенлер эди. Албуки, коклернинъ ве ернинъ хазинелери Аллахнынъдыр. Факъат мунафыклар буны анъламазлар.
8. Олар: Ант олсун, эгер Мединеге къайтсакъ, усьтюн олгъан зайыф олгъанны о ерден мытлакъа чыкъараджакъ, дей эдилер. Албуки, асыл усьтюнлик анджакъ Аллахнынъ, Пейгъамберининъ ве му'минлернинъдир. Факъат мунафыклар буны бильмезлер.
(Мунафыклар озьлерини кучлю, шерефли, мусульманларны зайыф, аиша корьмектелер, Бени Мусталыкътан къайткъанда, оларны Медениден чыкъараджакъларыны сёйлей эдилер).
9. Эй, иман эткенлер! Малларыныыз ве балаларыныыз сизни Аллахны анъмакътан узакълаштырмасын. Ким буны япса, иште олар зиянгъа огърагъанлардыр.
10. Эр анги биринъизге олюм келип де: Раббим! Мени якъын бир муддеткедже кечиктирсенъ де, садакъа берип, яхшылардан олсам! деювинъден эвель, сизге берген рызкъымыздан арджланъ.
11. Аллах, эджели кельгенде, ич кимсени (олюмини) кечиктирмез. Аллах япкъанларыныыздан хабердардыр.

64. ЭТ-ТЕГЪААБУН

Мединеде энген, 18 аеттир. Адыны, докъузынджы атте кечкен ве алданув, кяр-зарар манасына кельген «тегъаабун» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһны тесбих этер. Мульк Онынъдыр. Хамд Онъадыр. О, эр шейге къадирдир.
2. Сизни яраткъан Одыр. Бойле экен, киминъиз къафир, киминъиз му'миндир. Аллаһ япкъанларынъызны корюджидир.
3. Коклерни ве ерни ерли-ериндже яратты. Сизни шекилленирди ве шекиллеринъизни де, гузель япты. Дёнюш анджакъ Онъадыр.
(Аетлерден анълашылгъанына коре, Аллаһ инсанларны эр тарафлы усьтюн къабиллетли оларакъ яраткъан, бойле экен, бир къысмы яратылыштаки къабиллетининъ аксине, озь ирадесинен куфюрни сечкен. Инсанларнынъ бир къысмы да, кене озь ирадесинен, шахсына уйгъун иманны сечкен).
4. Коклерде ве ерде олгъанларны билир. Гизлегенлеринъизни ве ашкъар эткенлеринъизни де билир. Аллаһ къальплерде олгъанны билиджидир.
5. Даа эвель инкъар эткенлернинъ хаберни сизге келип етмедими? Иште, олар (дюньяда) япкъанларынынъ джезасыны таттылар. Олар ичюн элем бериджи бир азап да бар.
(Булар – Нух, хууд, Салих ве Луут Пейгъамберлернинъ куфюрде исрар эткен топлумларыдыр).
6. (О азапнынъ себеби) шу ки, оларгъа Пейгъамберлери ап-ачыкъ делиллер кетирген эдилер, факъат олар: Бир бешер бизни догъру ёлгъа алып бараджакъ экенми? дедилер, инкъар этилер ве юзь чевирдилер. Аллаһ да, ич бир шейге мухтадж олмагъаныны косътерди. Аллаһ зенгиндир, хамдге ляйыкътыр.
7. Инкъар эткенлер, кесен-кес тирильтильмейджеклерини илери сюрдилер. Де ки: Ёкъ! Раббиме ант олсун ки, мытлакъа тирильтиледжексинъиз, сонъра япкъанларынъыз сизге хабер бериледжек. Бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.
8. Шунинъ ичюн Аллаһкъа, Пейгъамберине ве эндирген о нурымызгъа (Къур'ангъа) инанынъ. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
9. Махшер вакътында сизни топлайджакъ куню, иште о зарар кунюдир. (Анджакъ) ким Аллаһкъа инанса ве файдалы иш япса, Аллаһ онынъ яманлыкъларыны къапатыр, оны (ве онъа бенъзегенлерини), ичинде эбедий къаладжакъ, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Иште, буюк къуртулыш будыр.
(Къыямет куню эр кес бир ерге кетирлип топланаджакъ ве япкъанларынынъ эсабы сораладжакъ. О куню яманларнынъ алдангъаны, яхшыларнынъ да акълы олгъаны ортагъа чыкъаджакъ. Аеттеки «йевму'т-тегъабун» ифадесине «къар-зарар куню» манасы да берильген).
10. Инкъар эткен ве аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, иште олар джеэннем эхлидилер. О ерде эбедий къаладжакълар. Не фена барыладжакъ ердир о ер!
11. Аллаһнынъ изни олмадан, ич бир мусибет токъунмаз. Ким Аллаһкъа инанса, Аллаһ онынъ къальбини догъругъа алып барыр. Аллаһ эр шейни билиджидир.
(Аллаһнынъ ильми, ирадеси ве такъдири олмадан, инсангъа ич бир мусибет кельмез. Факъырлыкъ, хасталыкъ, олюм ве къасевет киби сыкъынтылар Аллаһнынъ такъдиринен олгъанына инангъан кимсе бу мусибетлерни сабыр ве метанетнен къаршылар).
12. Аллаһкъа итаат этинъ, Пейгъамберге де итаат этинъ. Юзь чевирсенъиз, билинъ ки, эльчимизге тюшкени, ап-ачыкъ бир теблигъдир.
13. Аллаһ; Ондан башкъа ич бир илях ёкътыр. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянып ишансынлар.

14. Эй, иман эткенлер! Зевджелеринъызден ве балаларынъыздан сизге душман олгъанлар да бар, олардан сакъынынъ, амма афу этер, къусурларыны козьлерине тюртмез, къусурларыны къапатыр исенъиз, билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
15. Догърусы, малларынъыз ве балаларынъыз сиз ичюн бир имтиандыр. Буюк мукафат исе, Аллаһнынъ янындадыр.
(Риваетке коре, Меккеден иджрет арзусында олгъан базы мусульманларнынъ зевджелери ве балалары, оларнынъ перишан алгъа къаладжакъларыны огге суререк, бабаларыны иджреттен къалдырмакъ истедилер. Факъат иджретнен къазанылгъан юксек мертебелерни огренген мусульманлар къадын ве эвлятларыны, озьлерине мани олмагъа къалкъкъанлары ичюн, джезаландырмакъ истегенинен, бу ает энди; оларнынъ афу этилювини эмир этти. Бундан да гъайры, мал ве балаларнынъ бекленмеген ерде ве вазиятлерде инсанны гунахкъа сокъуп, ахирет азырлыгъындан четлештире биледжегине де, ишарет этильген).
16. О алда, кучюнъыз еткени къадар, Аллаһкъа исьяндан къачынынъ. Динъленъ, итаат этинъ, озь эйилигинъиз ичюн арджланъ. Ким нефсининъ саранлыгъындан къорчаланса, иште олар къуртулышкъа иришкенлердир.
17. Эгер Аллаһкъа (ризасы огърунда) одюнч берир исенъиз, Аллаһ оны сиз ичюн къат-къат арттырыр ве сизни багъышлар. Аллаһ чокъ мукафат бериджидир, джеза берювде аджеле этмейиджидир.
18. Корюльмегенни ве корюльгенни билиджидир. Усьтюдир, икмет саибидир.

65. ЭТ-ТАЛААКЪ

«Талаакъ» –айырмакъ манасындадыр. Суре айырмакъ мевзусындан баас эткени ичюн, бу исимни алгъан. Мединеде энген, 12 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, Пейгъамбер! Къадынларны айыраджагъынъызда, оларны иддетлерини козетерек айырынъ ве иддетни де сайынъ. Рабинъиз Аллаһтан къоркъунъ. Ап-ачыкъ бир аясызлыкъ япувлары алы бир тарафтан, оларны эвлеринден чыкъарманъ, озьлери де чыкъмасынлар. Булар Аллаһнынъ сынъырларыдыр. Ким Аллаһнынъ сынъырларыны кечсе, шубесиз, озюне зулум эткен олур. Билалмазсынъ, бельки, Аллаһ бундан сонъ бир алны ортагъа чыкъара къояр.
(Аетте, Аз.Пейгъамберге хитан этильсе де, укюм умумийдир, бутюн умметке аиттир. Аетке коре, айырылмасы истенген къадынлар, иддетлери дикъкъаткъа алынаракъ, адеттен темизленгенлеринден сонъ айырылып. Айырылгъан къадыннынъ да, иддетине риает этилир, яни учь хайз я да темизленюв муддети тамамланмадан, -ридж'ый талакъта- къоджа къадынына къайта билир. Бу муддет толгъандан сонъ, айырылмакъ кесен-кеслешир. Айырылгъан къадынларгъа зарар бермемек аетте беян этильген узюр ортагъа чыкъмагъандже, иддетлери биткенге къадар, эвде къалувлары теминленир. Аетте бу муддет ичюн де янъы бир вазият ортагъа чыкъа биледжеги

хатырлатылмакъта ки, бу нефретнинъ севгиге дёнюви, шейманлыкънынъ юзь берюви ве чифтлер арасында узлашувнынъ мейдангъа келювидир. Аслында бир хадисте бильдирильгенине коре, айырмакъ, эял олмакънен берабер, Аллаһ бегенмеген бир эялдыр).

- 2-3. Иддет муддетлерини толдыргъанларында, оларны я диний ольчулер ичерисинде (никяхынъыз алтында) тутынъ, я да олардан диний ольчулерге коре айырылынъ. Аранъыздан адалет саиби эки адамны да шаат тутынъ. Шаатлыкъны Аллаһ ичюн япынъ. Иште, бу Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанларгъа берильген огюттир. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онъа бир чыкъыш ёлу ихсан этер ве онъа беклемеген еринден рызыкъ берир. Ким Аллаһкъа ишанса, О, онъа етер. Шубесиз, Аллаһ эмрини ерине кетириджиدير. Аллаһ эр шей ичюн бир олчу кёйгъандыр.
(Ает беклев муддетининъ сонъуна якълашкъан къадыннен багълы оларакъ, къоджасы япаджакъ ишлерини сыралай. Булар, я текрар алмакъ, я да джезаландырып, зараргъа сокъмадан айырмакътыр. Эр эки вазиятте де, эки шаат олмасы шарт. Юкъарадаки аетлерде кечкен талаакънен багълы эмирлер бойле беян этиле билир: Айырувны суннетке уйгъун шекильде япмакъ, иддетни саймакъ, къадынны эвинден чыкъармамакъ, айырув сырасында шаат тутмакъ, шаатлыкъны хакъ ольчулери ичинде япмакъ).
4. Къадынларынынъ арасындан адеттен кесильмиш олгъанларнен, адет коръмегенлер хусусында шубе этсенъиз, оларнынъ беклемек муддетлери учъ айдыр. Юкюю олгъанларнынъ беклемек муддети исе, юклерини быракъувлары (догъурувлары)дыр. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онъа ишинде бир къолайлыкъ берир.
5. Иште, бу Аллаһнынъ сизге эндирген эмриدير. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онынъ яманлыкъларыны къапатыр ве онынъ мукафатыны арттырыр.
6. Оларны кучюнъиз ольчюсинде отургъан еринъизнинъ бир болюминде отуртынъ, оларны сыкъыштырып (кетювлерини теминомек ичюн), оларгъа зарар бермеге къалкъышманъ. Эгер юкюю иселер, догъургъанларына къадар нефакъаларыны беринъ. Сиз ичюн баланы эмизселер, оларгъа акъларыны беринъ, аранъызда уйгъун бир шекильде анълашынъ. Эгер анълашалмасанъыз, баланы башкъа бир къадын эмизеджек.
7. Имкяны кениш олгъан, нефакъаны имкянларына коре берсин; рызыкъы тарлашкъан да, Аллаһнынъ онъа бергени къадарындан нефакъа одесин. Аллаһ ич кимсени берген имкянындан зиядесинен месулиетли тутмаз. Аллаһ бир кучлюктен сонъ, бир къолайлыкъ яратаджакътыр.
8. Раббининъ ве Онынъ эльчилерининъ эмиринден узакълашып, ёлдан азгъан нидже мемлекетлер бар ки, биз оларны (залисини) четин бир эсапкъа чеккен ве оларны корюльмеген азапкъа огъраткъандырмыз.
9. Бойледже, олар да япкъанларынынъ къаршылыгъыны таткъанлар ве ишлерининъ сонъу там бир зиян олгъандыр.
10. Аллаһ оларгъа шиддетли бир азап азырлагъан. Эй, инангъан акъыл саиплери! Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһ сизге, акъикъатен бир тенбиеджи (китап) эндирген.
11. Иман этип, салих амель ишлегенлерни, къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъармакъ ичюн, сизге Аллаһнынъ ап-ачыкъ аетлерини окъугъан бир Пейгъамбер ёллагъан. Ким Аллаһкъа инанса ве файдалы иш япса, Аллаһ оны алтларындан ирмакълар акъкъан, ичинде эбедий къаладжакъ дженнетлерге къояр. Аллаһ о кимсе ичюн, акъикъатен гузель бир рызыкъ берген.

12. Аллаһ еди къат кокни ве ерден де о къадарыны яраткъандыр. Ферман булар арасындан энип турмакътадыр ки, бойледже, Аллаһнынъ эр шейге къадир олгъаныны ве эр шейни ильминен къушаткъаныны билесинъиз.

66. эт-ТАҺРИИМ

Адыны Аз.Пейгъамбернинъ базы ашаладжакъларны озюне ясакълагъаныны анълаткъан биринджи аеттен алгъан. Мединеде назиль олгъан, 12 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, Пейгъамбер! Зевджелеринънинъ ризасыны козетерек, Аллаһнынъ санъа элял эткен шейини ничюн озюнге арам этмектесинъ? Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(Ает ишарет эткен адисе шу: Аз.Пейгъамбер зевджелеринден Зейнеб бинти Джахшнынъ эвинде бал шербети ичкен ве бу себепнен, онынъ янында бираз зияде къалгъан. Бу алны кунълеген эки зевджеси Айше ве Хавса араларында къарарлаштырып, Пейгъамбер янларына баргъанда, ондан мегъафир къокъусы кельгенини сёйледилер. Аз.Пейгъамбер мегъафир ашамагъаныны айтты. «Демек ки, балны япкъан къурт мегъафир ялагъан», деди ве бир даа бал шербети ичмеге емин этти. Суренинъ бу мунасебетнен энгени ривает этильген).
2. Аллаһ, (кереккенде) еминлеринъизни бозувынъызны сизге уйгъун япкъан. Сизинъ ярдымджынъыз Аллаһтыр. О, билиджидир, икмет саибидир.
3. Пейгъамбер зевджелеринден бирине гизлиден бир сёз сёйлеген эди. Факъат къадыны, о сёзни башкъаларына хабер берип, Аллаһ да буны Пейгъамберге беян эткенинен, Пейгъамбер бир къысмыны бильдирген, бир къысымдан да вазгечкен эди. Пейгъамбер буны онъа хабер бергенинен къадыны: Буны санъа ким бильдирди? деди. Пейгъамбер: Билиджи, эр шейден хабер олгъан Аллаһ манъа хабер берди, деди.
(Риваетке коре, Ресулуллах къадыны Хавса эвде олмагъан бир вакъытта, джариеси Марийени онынъ одасына алгъан эди. Хавса бундан хабердар олгъанынен, кедерини бильдирген ве дарылгъан эди. Ресулуллах да Хавсагъа бундан бу яна Марийени тёшегине алмайджагъыны айткъан ве буны гизли тутувуны тенбилиеген эди. Хавса исе, бу меселени Аз.Айшеге анълаткъан, бунынъ узерине юкъарадаки ает назиль олгъан. Башкъа бир риваетке коре, Аз.Пейгъамбер олюминден сонъ, халифеликке сырасынен Эбу Бекир ве Умернинъ кечеджеклерини сёйлеген, Хавса Аз.Пейгъамбернинъ бу сырыны Аз.Айшеге сёйлегенинен, вазиет вахий иле Аз.Пейгъамберге бильдирильген ве аетте зикр этильген къонушма садир олгъан).
4. Эгер экинъиз де Аллаһкъа төвбе этсенъиз, (еринде олур). Чюнки, къальплеринъиз сапкъан эди ве эгер Пейгъамберге къаршы бир-биринъизге аркъа олсанъыз, билесинъиз ки, онынъ досту ве ярдымджысы Аллаһ, Джебраил ве му'минлернинъ эйилеридир. Буларнынъ артындан мелеклер де (онъа) ярдымджыдыр.
(Аетте, Аз.Айше ве Хавсагъа хитап этильген, Аз.Пейгъамбернинъ гонълюни алувлары истенильген, кунъджюлик, сыр даркъатмакъ ве о хошланмайджакъ адден ашувлардан къачынмакъ меселесинде тенбиленгенлер).

5. Эгер о сизни айырса, Рабби онъа сизден даа яхшы, озюни Аллахкъа багъышлагъан, инангъан, себатнен итаат эткен, тевбе эткен, ибадет эткен, ораза туткъан, тул ве бакире къадынлар бере билир.
(Ает Аз.Пейгъамбернинъ ич бир зевджесини айырмагъанынынъ делилидир).
6. Эй, инангъанлар! Озюнъизни ве аиленъизни, якъарлыгъы инсанлар ве ташлар олгъан атештен къорчаланъ. Онынъ башында аджымагъан, кучлю, Аллахнынъ оларгъа буюрулгъанына къаршы кельмеген ве эмир этильгенлерини япкъан мелеклер бардыр.
7. Эй, къафирлер! Бугунъ узюр тилемень! Сиз, анджакъ ишлегенлеринизнинъ джезасыны чекеджексиниз, (денилир).
8. Эй, иман эткенлер! Самимий бир тевбе иле Аллахкъа дёнюнъ. Умют этилир ки, Раббиниз сизинъ яманлыкъларынъизни къапатыр. Пейгъамберни ве онынънен бирликте иман эткелерни утандырмайджакъ кунде Аллах сизни, ичлеринден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Оларнынъ оглеринден ве сагъларындан (амелерининъ) нурлары айдынлатып кетер де, «Эй, Раббимиз! Нурымызны биз ичюн тамамла, бизни багъышла; чюнки, Сен эр шейге къадирсинъ», дерлер.
(«Самимий бир тевбе» дие терджиме этильген «тевбе-и насууһ» ичюн бир чокъ ёрум япылгъан. Буларнынъ умумий нокътасы шу: «Насууһ», «нуч» эсасындандыр. Бунъа коре, «тевбе-и насууһ»; тевбе эткеннинъ озь нефсине насиат динълете билюви, гунахларына сонъ дередже кедерленюви ве артыкъ оларгъа дёнмемеге къарар берюви демектир).
9. Эй, Пейгъамбер! Къафирлерге ве мунафыкъларгъа къаршы джихад эт, оларгъа нисбетен серт давран, оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О барыладжакъ ер не де фенадыр!
10. Аллах инкъар эткенлерге Нуһнынъ къадынынен Луутнынъ къадыныны мисаль берди. Бу экиси, къулларымыздан эки салих кишининъ никяхлары алтында олгъанда, оларгъа хаинлик яптылар. Къоджалары Аллахтан кельген ич бир шейни олардан узакълаштыралмады. Оларгъа: Айды, атешке киргенлернен берабер сизде киринъ! денильди.
11. Аллах, инангъаларгъа да Фыравуннынъ къадыныны мисаль косътерди. О: Раббим! Манъа къатынъда, дженнетте бир эв яп; мени Фыравундан ве онынъ (фена) ишинден къорчала ве мени залымлар топлулыгъындан къуртар! деген эди.
12. Иффетини къорчалагъан, имран къызы Мерьемни де (Аллах орьнек косътерди). Биз онъа рухумыздан уфледик ве Раббининъ сёзълерини ве китапларыны тасдикъ этти. О, гонюльден итаат эткенлерден эди.
(Аетлерде баас этильгенлерден Аз.Нуһнынъ къадыны къавмына онынъ меджнун олгъаныны сёйлей эди. Аз.Луутнынъ къадыны да, къоджасына кельген эркек мусафирлерни, гедже атеш якъаракъ, кунъдюз де думан чыкъараракъ, хабер бере эди. Экиси де ляйыкъ олгъан джезаларына огъратылдылар. Фыравуннынъ къадыны Асие Аз.Мусагъа иман эткен эди. Бундан толайы, къоджасы Фыравун оны эллеринден ве аякъларындан дёрт къазыкъкъа багълагъан, кокюсине къоджаман бир таш къойгъан, ойледже якъыджы кунешке быракъкъан эди. Эскендже вакътында зикр этильген дуаны япар экен, рухыны теслим эткен).

67. эль-МУЛЬК

Меккеде назиль олгъан, 30 аеттир. Адыны биринджи аетте кечкен «эль-мульк» келимесинден алгъан. Айрыджа, Тебареке, Мунджие, Муджаделе, Мани'а, Вакъие адларынен де анъылыр. Бу сурени эр гедже окъугъаннынъ пек буюк савапкъа наиль оладжагъына ве суренинъ фазилетлерине даир хадислер бар.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Мутлакъ укюмранлыкъ элинде олгъан Аллаһ юджелер юджесидир ве Онынъ эр шейге кучю етер.
2. О ки, ангинъизнинъ даа гузель давранаджагъынъызны сынамакъ ичюн олюмни ве аятны яраткъандыр. О, мутлакъ гъалиптир, чокъ багъышлайдыдыр.
(Аят манасыз бир варлыкъ олмагъаны киби, олюм де сонъу олмагъан бир ёкъ олув дегиль. Аксине, аят бир хайырлы фаалиетлер мейданы, олюм исе, бу фаалиетлернинъ къаршылыгъыны тападжакъ эбедий варлыкъ саасына кечювни темилеген бир дёнюш нокътасы ве -Пейгъамбер (с.а.)нынъ да бильдиргены киби- бир тенбиеджидир).
3. О ки, бир-биринен аэнкдар еди кокни яраткъан. Рахман олгъан Аллаһнынъ яратышында ич бир уйгъунсызлыкъ коралмазсынъ. Козюнъни чевири де, бир бакъ, бир бозукълыкъ коре билесинъми?
4. Сонъра козюнъни текрар-текрар чевирип бакъ, козь (къыдыргъан бозукълыкъны тапмакътан) аджиз ве перишан алда санъа дёнеджек.
5. Ант олсун ки, биз (дюньягъа) энъ якъын олгъан кокни къандиллернен донаттыкъ. Буларны шейтанларгъа атеш данелери яптыкъ ве оларгъа аевли атеш азабыны азырладыкъ.
(Базы тефсерлерге коре, бу ерде авада парылдагъан, бир атеш данеси киби, тез ве тек бир ёлда арекет этип сёнген «шихаб»лар козьде тутулмакъта. Бу актта Хиджр суресининъ 16-18 ве Сааффаат суресининъ 6-10-нджи аетлерине бакъ.).
6. Рабблерини инкяр эткенлер ичюн, джеэннем азабы бар. О не фена дёнюштир!
7. О ерге атылгъанларында, онынъ къайнагъанда чыкъаргъан увултысыны эшитирлер.
8. Аман-аман джеэннем опъкесинден чатлайджакъ! Эр не вакъыт о ерге бир топлулыкъ атылса, онынъ бекчилери оларгъа: «Сизге, (бу азап иле) къоркъутыджы бир пейгъамбер кельмеген эдими?» дие сорарлар.
9. Олар бойле джевап берирлер: «Эбет, догърусы бизге (бу азап иле) къоркъуткъан бир пейгъамбер кельген эди; факъат биз (оны) ялан сайгъан ве Аллаһнынъ ёллагъан бир шейи ёкъ, сиз олгъан-оладжагъы буюк бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз!» деген эдик.
10. Ве эгер къулакъ аскъан я да акълымызны къулангъан олса эдик, (шимди) шу аевли джеэннемнинъ махкумлери арасында олмаз эдик! дие иляве этерлер.
11. Бойледже, гунахларыны итираф этерлер. Артыкъ (Аллаһнынъ рахметинден) узакъ олсун о аевли джеэннемнинъ махкумлери!
12. Факъат даа корьмеден, Рабблеринден (азабындан) къоркъкъанларгъа кельгенде, олар ичюн, керчектен эм багъышланма, эм де буюк мукъфат бар.
13. Сёзюнъизни истер гизленъ, истер ашкяр этинъ; билинъ ки, О, къалыплернинъ ичиндекини бильмекте.
14. Яраткъан ич бильмезми? О энъ индже ишлерни корюп бильмектедир ве эр шейден хабердардыр.

15. Ер юзюни сизге боюн эгдирген Одыр. О алда, ернинъ омузларында (узеринде) долашынъ ве Аллаһнынъ рызкъындан ашанъ. Дёнюш, анджакъ Онъадыр.
(Бу ерде ер юзюнинъ инсанларнынъ файдалануларына азыр ве уйгъун бир вазиятте яратылганыны ифаде этиджи бир мисаль мевджуттыр. Ер юзю, омузларында долашыладжакъ бир алда эмирге бойсундырылганына коре, артыкъ дюньяда инсанларгъа боюн эгмейджек ич бир маддий варлыкъ ёкъ демектир. Бу ает-и керимеде инсанлыкъны ве хусусен мусульманларны даима юксельмеге бир тешик бар).
16. Кокте олгъаннынъ сизни ерге батырып йибермейджегинден эминсинъизми? О заман ер сарсылдыкъча сарсылыр.
(Алемнинъ теббири иле вазифедар мелеклерге ишарет олгъаны бильдирильмекнен берабер; асыл фишльни яратыджи ве джезаны бериджи Дженаб-ы Аллаһтыр, эр шей Онынъ изни ве эмринен мейдангъа кельмектедир).
17. Яхут кокте олгъаннынъ узеринъизге таш ягъдыргъан (бир фыртына) ёлламайджагъындан эминсинъизми? Иште, бу техдидининъ не олгъаныны якъында биледжексинъиз!
18. Ант олсун ки, олардан эвелькилер де (буны) ялан сайгъан эдилер; амма беним къаршылыгъына берген азабым насыл олгъан эди!
19. Усытлеринде къанатларыны ачып-къапатып учкъан къушларны (ич) корьмедилерми? Оларны (авада) Рахман олгъан Аллаһтан башкъасы тутмай. Шубесиз, О, эр шейни корьмектедир.
20. Рахман олгъан Аллаһкъа нисбетен шу сизге ярдым этеджек аскерлеринъиз къана, кимдир? Инкъарджылар, анджакъ терен бир гъафлет ичинде булунмакътадырлар.
21. Аллаһ сизге берген рызыкъны кессе, сизге рызыкъ бере биледжек ким? Ёкъ, олар азгъынлыкъ ве нефретте тирелип турмакътадырлар.
22. Шимди (тюшюнинъиз бакъайыкъ) юзюкъююн къапанаракъ юрген, (барыладжакъ) ерге даа эйи етиширми, ёкъса догъру ёлда тюзгюн юргенми?
23. (Ресулым!) Де ки: Сизни яраткъан, сизге эшитмек дуйгъусы, козьлер ве юреклер берген Одыр! Не де аз шукюр этесинъиз!
24. Де ки: Сизни ер юзюнде чокълаштырып даркъаткъан Одыр; анджакъ Онынъ узурьна келип топланаджакъсынъыз.
25. «Догъру сёзлю олсанъыз (сёйленъ), бу техдид не вакъыт (керчеклешеджек)» дерлер.
26. Де ки: О бильги анджакъ Аллаһкъа махсустыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджиим.
27. Амма, оны (азапны) якъындан корьген вакъытларында инкъар эткенлернинъ юзьлери къарараджакъ ве (оларгъа): Иште, сизинъ истеп тургъанынъыз будыр! дениледжек.
28. Де ки: Аллаһ мени ве янымдакилерни (сизинъ истегинъизге коре) ёкъ этсе я да (ойле олмайып) бизни къорчаласа (сёйленъ бакъайыкъ), инкъарджыларны якъыджи азаптан къуртараджакъ ким?
29. Де ки: (Сизни имангъа давет эттигимиз) О (Аллаһ) чокъ мерхаметлидир; биз Онъа иман эткен ве тек Онъа ишанып таянгъандырмыз. Сиз кимнинъ ап-ачыкъ сапыкълыкъ ичинде олгъаныны якъында огренеджексинъиз!
30. Де ки: Сувунъыз чекиле къойса, сёйленъ, бакъайыкъ, сизге ким бир акъар сув кетире билир?

68. эль-КЪАЛЕМ

Меккеде назиль олгъан, 52 аеттир. «Нуун» суреси дие де анылыр. Адыны ильк аетиндеки «къалем» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. Нуун. Къалемге ве (къалем туткъанларнынъ) язгъанларына ант олсун ки, (Ресулым), сен - Раббинънинъ нимети саесинде- меджнун дегильсинъ.
(«Нуун», бир фикрге коре, эджа арифлериндендир, манасыны ялынъыз Аллаһ билир. Бунынъ манасыны бермек джеэтинде баргъанлар исе, даа зияде «Хокъкъа» келимесинен маналандыргъанлар. Бойледже, бу ердеки емин хокъкъанен къалемге ве къалемнен язылгъанларгъа этильмектедир. Бу суреден эвель назиль олгъан Алякъ суресинде де, окъумагъа дикъкъат чекильгени бу мананы тасдикъламакъта. Мушириклернинъ эвеллери Аз.Пейгъамберни дели-диване дегенлерине джевап олгъан 2-нджи аетте исе, Ресул-ы Экремнинъ Аллаһнынъ нимети иле Пейгъамберлик мертебесине иришкени беян этильмекте ве затен эр чешит кемалат аляметлери озюнде мевджут олгъан Аз.Пейгъамберге нисбетен бу ифтирада булунгъан мушириклернинъ яланджылыкълары юзлерине урулмакъта).
3. Ич шубесиз, сен ичюн битмеген-тюкенмеген бир мукъфат бар.
4. Ве сен, эльбетте юдже бир ахлякъ узериндесинъ.
- 5-6. Ангинъизде делилик олгъаныны якъында сен де кореджексинъ, олар да.
7. Догърусы, Раббинъ озь ёлундан сапкъан инсанни энъ яхшы билиджидир, хидаетке иришкенлерни де энъ яхшы билиджи Одыр.
8. О алда, (акъикъатны) ялан сайгъанларгъа боюн эгме!
9. Олар истерлер ки, сен йымшакъ даврансанъ да, олар да санъа йымшакъ даврансынлар.
(Мушириклернинъ Ресуллахтан тевхид курешинде йымшакъ давранувы меселесиндеки истеклерине ишарет этильмекте).
- 10-14. (Ресулым!) Чокъ емин эткен, менфур, даима къусур къыдырып, тенкъит эткен, токътамадан лаф ташыгъан, яхшылыкъкъа эп мани олгъан, теджавузкъяр, гунахкъа татынгъан, къаба ве серт, бутюн булардан сонъ, бир де сойызлыкънен тамгъалангъан кимселерден ич бирине, малы ве огъуулары бардыр дие, сакъын боюн эгме.
15. Онъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта о: «Эвелькелернинъ масаллары!», дер.
16. Биз якъында онынъ бурнуна тамгъа ураджакъмыз (Кибрини къырып, резиль этеджекмиз).
- 17-18. Биз вакъты иле «багъча саиплери»не беля бергенимиз киби, оларгъа да беля бердик. О вакъытта олар (багъча саиплери), саба олгъанда (кимсе корьмеден) оны (махсулларны) топлайджакъларына емин эткен эдилер. Олар истисна да этмей эдилер.
(«Иншааллааһ» демей эдилер я да ёкъсулларнынъ пайыны айырмай эдилер).
- 19-20. Факъат олар даа юкъуда олгъанда, Раббинънинъ къатындан (ёллангъан) къушатыджы бир афат (атеш) багъчаны сара къойды да, багъча къап-къара кесильди.
- 21-22. (Бу тарафта исе) олар, саба олгъанынен: Мадем топлайджакъсынъыз, айды, эрте-ярыкъ махсулынъызнынъ башына барынъ! дие бир-бирлерине сеслендилер.

- 23-24. Деркен: Аман, бугун о ерде ич бир ёкъсул янынъызгъа сокъулмасын! дие фысылдаша-фысылдаша ёлгъа къоюлдылар.
25. (Эбет, ёкъсулларгъа ярдымгъа) кучълери еткени алда, оларны ярдымдан махрум этмек ниети ве азми иле эрте ёлгъа тюштилер.
26. Факъат багъчаны корьгенлеринде: мытлакъа ёлумызны шашыргъан олмалымыз! дедилер. *(Янълыш ерге кельмегенлерини анълагъанларынен де, бойле дедилер:)*
27. Ёкъ, ёкъ, догърусы, биз махрум быракъылгъанмыз!
28. Араларындан ортанджылары бойле деди: Мен сизге «Раббинъизни тесбих этсенъиз я», демеген эдимми?
29. Раббимизни тесбих этермиз; догърусы, биз (озь-озюмизге) языкъ эткенмиз, дедилер.
30. Артындан къабаатны бир-бирилерине юклемеге башладылар.
31. (Ниает) бойле дедилер: Языкълар олсун бизге. Акъикъатен, биз ёлдан азгъан кишилер экенмиз.
32. Бельки, Раббимиз бизге бунынъ ерине даа яхшысыны берир. Чюнки, биз (артыкъ) Раббимизни (Онынъ хошнуглыгъыны) арзуламакътамыз.
33. Иште, азап бойледир. Ахирет азабы исе, эльбетте даа буюк. Кешке бильселер эди!
34. Шу да муакъкъакъ ки, такъва саиплери ичюн Рабблери къатында ниметлери бол дженнетлер бар.
35. Ойле я, (Аллакъа) теслимиет косътергенлерни, (о) гунахкярлар киби тутармызмы ич?
36. Сизге не ола? Не шекильде укюм бермектесинъиз?
37. Ёкъса, сизге аит бир китап бар да, (бу батыл инанувларны) онда окъумакътасынъызмы?
38. Онда, бегенген эр шейинъиз сиз ичюн мытлакъа бардыр (дие язылымы)?
39. Ёкъса, «Не укюм этсенъиз, мытлакъа сизинъдир», дие сизинъ лехинъизге, тарафымыздан берильген, къыямет кунюне къадар кече биледжек кесен-кес сёзьлер бармы?
40. Сонъра олардан: Бу идданы оларнынъ ангиси мудафаа этеджек?
41. Ёкъса, оларнынъ ортакълары бармы? Сёзлеринде догъру иселер, айды, кетирсинлер ортакъларыны!
42. О куню инджиктен ачылыр ве седждеге давет этилирлер; факъат кучълери етмез. *(Арапчада «инджиктен ачылмакъ» демекнен, ишлернинъ къыйынлашувы я да бутюн акъикъатларнынъ ашкяр ортагъа чыкъувы манасындадыр).*
43. Козълери хорлукътан ашагъы энген бир алда, оларны зиллет къаплар. Албуки, олар сап-сагълам олгъанда да, седждеге давет этиле эдилер (факъат кене седжде этмей эдилер).
44. (Ресулым!) Сен бу сёзни (Къур'анны) ялан сайгъанны манъа быракъ (озюнъни кедерлендирме). Биз оларны бильмеген бир тарафларындан яваш-яваш азапкъа якълаштырмакътамыз.
45. Оларгъа мухлет бермектем. Догърусы, меним фентим (тузагъым) чокъ къавидир!
46. Ёкъса, сен олардан бир акъ истемектесинъ де, бу себептен, олар агъыр бир бордж астында къалмакъталармы?
47. Яхут гъайбнынъ бильгиси оларнынъ нездinde де, олар (истегенлери киби) язмакъталармы?

48. Сен Раббинънинъ укмини сабырнен бекле. балыкъ саиби (Юнус) киби олма, о вакъытта о, дертли-дертли Раббине нияз эткен эди.
49. Эгер Раббинден онъа бир нимет келип етишмеген олса эди, о мытлакъа азарланаджакъ бир алда, кимсесиз бир улькеге атыладжакъ эди.
50. Факъат сонъунда, Рабби оны сечти (вахий берди) ве оны салихлерден этти.
51. О инкяр эткенлер, Зикрни (Къур'анны) эшиткен вакъытларында, аз къалды, сени козьлеринен девиреджек эдилер. Аля даа (кин ве аседлеринден:) «Ич шубе ёкъ, о бир делидир», дедилер.
52. Албуки, о (Къур'ан), алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.

69. эль-ХААКЪКЪА

Меккеде назиль олгъан бу суре 52 аеттир. Адыны ильк аетиндеки «эль-хаакъкъа» келимесинден алгъан. «Хаакъкъа»гъа чешит маналар берильген. «Хакъ» тамырындан кельгени ичюн, эписинде хакъ ве акъикъат манасы бардыр. Даа зияде «къыямет» манасы берильмекте.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Керчеклешеджек олгъан;
2. (Эбет) недир о керчеклешеджек олгъан?
3. Керчеклешеджек олгъаннынъ (къыяметнинъ) не олгъаныны сен не ерден биледжексинъ? *(Къур'аннынъ ифаде этюв шекли ве анълатув усулларыны, башкъа тиллерде айнына бенъзетерек терджиме этмек имкяны ёкълыгъы, бу муджизе иляхий келямнынъ тамамы ичюн сёз мевзусы олмакънен барабер, бу ердеки аетлерде ве оларгъа бенъзегенлеринде даа буюк зорлукъларгъа расткелинеджеги табиий алдыр. Бу аетлерде сёз этильген юзь берювинден къачынылмайджакъ къыямет кунюнинъ дешети ве эмиетине дикъкъат этильмекте, айны нокътаны къуветлендирмек ичюн Ресул-и Экремге о куннинъ дешетини ве фаджиасыны билалмайджагъы сёйленильмекте).*
4. Семууд ве Аад къавмлары къапуларыны къакъаджакъ фелякетни (къыяметни) ялан сайгъан эдилер.
5. Семуудгъа кельгенде: Олар пек зорлу (бир сарсынты) иле эляк этильдилер.
6. Аад къавмы исе, увултылы, тоз савургъан бир фыртынанен махв этильди.
7. Аллаһ оны арды-ардына еди гедже, секиз кунь оларнынъ узерине мусаллат этти. Ойле ки, (эгер о ерде олса эдинъ), о къавмны ичи бош хурма кутюклери киби, о ерчикте ерге серильген алда корер эдинъ.
8. Шимда олардан артта къалгъан бир шей коресинъми?
9. Фыравун, ондан эвелькилер ве алты усьтюне кетирильген больгелер халкъы (Луут къавмы) эп о гунахны (ширкни) ишледилер.
10. Бойледже, Рабблерининъ пейгъамберлерине къаршы кельдилер, О да, оларны пек шиддетли бир шекильде якъалай къойды.
11. Шубесиз, сув баскъан вакъытта, сизни гемиде биз ташыдыкъ;

12. Оны сиз ичюн бир ибрет ве огют япайыкъ ве анълайышлы къулакълар оны анълаяракъ сакъласын дие.
(Нух туфанына ве Нух (а.с.)нынъ гемисине ишарет этильмекте. «Сизни ташыдыкъ», «Сизинъ аталарнъызны къуртардыкъ; оларны къуртармаса эдик, сизлер де аят буламайджакъ эдинъиз», манасындадыр).
- 13-15. Артыкъ Суургъа бир дефа уфленген, ер юзю ве дагълар котерилип бир-бирине бир чарпышнен чарпылып, дарма-дагъын этильген вакъытта, иште о куню оладжакъ олур (къыямет къопар).
16. Кок де ярылып ве артыкъ о куню о, чёкмеге юзь тутар.
17. Мелеклер онынъ (кокнинъ) этрафындадыр. О куню Раббинънинъ аршыны, буларнынъ да усътюнде секиз (мелек) юкленир.
(«Ариш» ичюн нууд суресининъ 7-нджи аети изаатына бакъ.).
18. (Эй, инсанлар!) О куню (эсап ичюн) узургъа алынырсынъыз; сизге аит ич бир сыр гизли къалмаз.
- 19-20. Китабы сагъ тарафындан берильген: Алынъ, китабымны окъунъ; догърусы мен, эсабымнен къаршылашаджагъымны, затен биле эдим, дер.
- 21-23. Артыкъ о, мейвалары саркъкъан юдже бир дженнетте хошнут къаладжакъ бир аят ичиндедир.
24. (Оларгъа денилир ки:) Кечкен кунълерде ишлегенлеринъизге (яхшы амеллеринъизге) къаршылыкъ афиетнен ашанъ, ичинъ.
- 25-26. Китабы сол тарафындан берильгенге кельгенде, о: Кешке, дер, манъа китабым берильмесе эди де, эсабымнынъ не олгъаныны бильмесе эдим!
27. Кешке, онынънен (олюмимнен) эр иш олуп битсе эди!
28. Малым манъа ич файда теминлемеди;
29. Салтанатым да менден (къопты), ёкъ олуп кетти.
(Аетке «Дюньяда олгъанда къулангъан уджджетлерим (деллилер) артыкъ ёкъ олуп кетти», деген мана да берильмекте. Бойле кимса акъкъында, вазифедарларгъа (джеэннемнинъ бекчилерине) шу иляхий эмирнен хитап этилир:)
30. Оны якъаланъ да, (эллерини бойнуна) багъланъ;
31. Сонъ оны алевли атешке атынъ!
32. Сонъунда да оны етмиш аршын узунлыгъында бир зынджыр ичинде о ерге сокъунъ!
33. Чюнки о, улу Аллаһкъа иман этмез эди,
34. Ёкъсулны тоюрмагъа тешвикъ этмез эди.
(Бу аетнен ёкъсулнынъ козетильмеюви ве онынъ алына ич дикъкъат этильмеюви, Аллаһкъа иман этмемектен сонъ, энъ буюк гунах оларакъ зикр этильмекте. Акъкъатен, Ислям къаидилери ичинде ер алгъан мукеллефиетлер яхшы тедкъикъ этильгенде, буларнынъ эки нокътада меркезлешкени корюлир: 1). Аллаһнынъ эмирини буюк танымакъ. 2). Аллаһнынъ яраткъанларына шефкъат косътермек).
35. Бу себепнен, бугунъ бу ерде онынъ бир джан досту ёкътыр.
- 36-37. Анджакъ, гунахкярларнынъ ашагъан къанлы иринден башкъа ашайджагъы да ёкътыр.
- 38-39. Коре бильгенлеринъиз ве коралмагъанларынынъиз узерине емин этерим ки,

40. Ич шубесиз, о (Къур'ан), чокъ шеревли бир эльчининъ сёзюдир.
(Сёзнинъ асыл саиби, шубесиз, Дженаб-ы Аллаһтыр. Эльчи (Пейгъамбер я да Джебраил) вастасынен теблигъ этильгенинден, «сёз» эльчиге нисбет берильген).
41. Ве о, бир шаир сёзю дегиль. Не де аз иман этмектесинъиз!
42. Бир кяхин сёзю де дегиль (о). Не де аз тюшонмектесинъиз!
43. (О), алемлернинъ Рабби тарафындан эндирильгендир.
44. Эгер (пейгъамбер) бизге нисбетен базы сёзлер уйдургъан олса эди,
45. Эльбетте, оны къапкъачлап якъалар эдик.
46. Сонъ онынъ джан дамарины къопарыр эдик (оны яшатмаз эдик).
47. Ич биринъиз бунъа мани де олалмаз эдинъиз.
48. Догърусы, о (Къур'ан), такъва саиплери ичюн бир огюттир.
49. Аранъызда (оны) ялан сайгъанлар олгъаныны, шубесиз бильмектемиз.
50. Муакъкъакъ, о, къафирлер ичюн бир ич ярасыдыр.
51. Ве о, акъикъатен къатий бильгининъ там озюдир.
52. О алда, улу Раббинънинъ адыны южельтип, нокъсанлардан тензих эт.

70. эль-МЕААРИДЖ

Меккеде назиль олгъан бу суре 44 аеттир. Адыны учюнджи аетиндеки «эль-меааридж» келимесинден алгъан. Меааридж «ма'редж»нинъ чокълугъы олуп, «юкселюв дереджелери» демектир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. Бириси, юкселюв дереджелерининъ саиби олгъан Аллаһ къатындан инкъарджыларгъа келеджек олгъан ве ич кимсе мани олалмайджакъ азапны истеди!
(Бу ерде къыяметни ве ахирет азабыны алайгъа алып, Аз.Пейгъамберден бир ан эвель оны кетирмесини истеген Надр б. Харис ве Эбу Джехиль киби мушириклерге ишарет этильмекте).
4. Мелеклер ве Рух (Джебраил), о ерге, микъдары (дюнья сенеси иле) элли бинъ йыл олгъан бир кунъде юкселип чыкъар.
(Аеттеки «кунъ»нинъ манасы ичюн бакъ. Седжде, 32/5-нинъ изааты).
5. (Ресулым!) Шимди сен гузельдже сабыр эт.
6. Догърусы, олар, о азапны (итималдан) узакъ корьмектелер.
7. Биз исе, оны якъын корьмектемиз.
8. О куню кок юзю ириген маден киби олур.
9. Дагълар да атылгъан юнге дёнер.
10. Дост, достны сорамаз.
- 11-14. Бир-бирилерине косътерилирлер (факъат эр кес озь дердинендир). Гунахкяр кимсе истер ки, о куннинъ азабындан (къуртулыш ичюн), огъуларыны, къадыныны, къардашыны,

озюни къорчалап сыгъындыргъан (барындыргъан) бутюн аилесини ве ер юзюнде ким бар исе, эписини фидье оларакъ берсин де, тек озюни къуртарсын.

15. Факъат мумкюнми! Билимели ки, о (джеэннем) алевленген бир атештир.
16. Терилерни къавурып сыдырыр.
(«Терилерини» дие мана берильген «шеваа» эсасен къафа териси демектир. Вуджутнынъ, баш, эль, аякъ киби удж азалары манасына да келе).
- 17-18. Юзь чевирип, кери дёнген, (сервет) топлап йыгъгъан кимсени (озюне) чагъырыр!
19. Акъикъатен, инсан пек хырслы (ве сабырсыз) яратылгъандыр.
20. Онъа яманлыкъ токъунгъанда, сызланыр, феръяд этер.
21. Онъа имкян берильгенде исе, саран кесилир.
- 22-23. Анджакъ булар ойле дегильдир: Намаз къылгъанлар, ки олар намазларында девамлыдырлар (тенбеллик этмезлер;)
- 24-25. Малларында, истегенге ве (истеп олалмагъаны ичюн) махрум къалгъангъа белли бир акъ таныгъанлар;
26. Дджеза (ве эсап) кунюнинъ догърулыгъына инангъанлар;
- 27-28. Рабблерининъ азабындан къоркъкъанлар, ки Рабблерининъ азабы(на къаршы) эмин олунамаз;
- 29-31. Ырызларыны къорчалагъанлар -анджакъ къадынларына ве джариелерине къаршы истисна; чюнки, олар азарланмаз; бундан башкъагъа (кечмек) истегенлер исе, олар адден ашкъанларнынъ там озьлеридир-;
32. Эманетлерине ве ахтларына риает эткенлер;
33. Шаатлыкъларыны (дос-догъру) япкъанлар;
34. Намазларыны къорчалагъанлар;
35. Иште, булар дженнетлерде икрамгъа наиль олгъанлардыр.
(Макъбул къулларнынъ хусусиетлери сайылыр экен, башында ве сонъунда намазгъа ер берилюви, намазнынъ муимлигини ачыкъ бир шекильде ортагъа къоймакъта. 22 ве 23-нджи аетлерде намазгъа девам этмек ве бу меселеде тенбеллик косьтермемек нокътасына ишарет этильген эди; 34-нджи аетте исе, намазнынъ бутюн акъларыны бермекнинъ, яни бир тарафтан, эркъаны ве эдебине риает этмекнинъ, дигер тарафтан, намаз тышындаки давранышларында да, намазнынъ къазандыргъан ульвий хыслетлерини къорчаламакънынъ муимлигине ишарет этиле).
- 36-37. (Ресулым!) О къяфирлерге не олмакъта ки, топ-топ сагъдан ве солдан санъа догъру чапышмакъталар.
38. Олардан эр бири нимет дженнетине къоюладжагъыны умют этеми?
(Мушириклер топ-топ келерек, Аз.Пейгъамбернинъ этрафындакилернинъ арасына къарыша, онынъ сёзлерини динълеп: «Эгер булар, Мухаммеднинъ дегени киби, дженнетке киреджек ислер, биз, эльбетте олардан эвель дженнетке кирермиз», дие алай эте эдилер).
39. Ёкъ (ич умют этмесинлер!) Шубесиз, биз оларны, озьлерининъ де бильген шейлеринден яраттыкъ (факъат ибрет алмадылар, имангъа кельмедилер).

- 40-41. О алда, (ишнинъ керчеги) ойле (умют эткенлери киби) дегиль! Шаркъларнынъ ве гъарпларнынъ Раббине емин этерим ки, шубесиз, оларнынъ ерине даа яхшыларыны кетирмеге бизим кучюмиз етер. Ве кимсе бизим огюмизге кечалмаз.
42. Амма, сен оларны (шимдилик) быракъ да, техдид этильген кунълерине къавушкъангъадже далсынлар, ойнай турсынлар.
- 43-44. О куню олар, санки тикленген бир шейге чапышкъан киби, козьлери хорлукътан ашагъы энген ве озьлери зиллетке бурюнген бир алда къабирлеринден фырлап-фырлап чыкъарлар. Иште, бу, оларнынъ техдид этиле кельген кунълеридир!
(«Тикильген шей» табынмакъ ичюн тикленген путлар я да эр анги бир нишан оларакъ тефсир этильмекте).

71. НУҺ

Меккеде назиль олгъан; 28 аеттир. Аз. Нуһнынъ иляхий эльчи оларакъ ёлланылувы ве курешлери анълатылгъаны ичюн, суре бу исимни алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Оларгъа якъыджи бир азап кельмеден эвель, къавмынны тенбиеле, дие Нуһны озь къавмына ёлладыкъ.
- 2-4. Нуһ бойле деди: Эй, къавмым! Шубенъиз олмасын ки, мен сизни «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; онъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ ки, Аллаһ бир къысым гунахларынъызны багъышласынъ ве сизни белли бир вадеге къадар кечиктирсин (эсапкъа чекмеден яшатсын)» диерек, ап-ачыкъ тенбиелеген бир кимсейим. Билимели ки, Аллаһнынъ тайин эткен вадеси кельгенинен, артыкъ о кечиктирилмез. Кешке бильсе эдинъиз!
(«Бир къысым гунахларынъызны» денилир экен, имангъа кельмеден, эвельки гунахларнынъ я да къул акъкъындан гъайры гунахларнынъ козьде тутулгъаны тефсирлерде беян этильген).
5. (Сонъ Нуһ:) Раббим! деди, догърусы, мен къавмымны гедже-кунъдюз (имангъа) давет эттим.
6. Факъат меним даветим, анджакъ къачувларыны арттырды.
7. Акъикъатен де, (имангъа келювлери ве бойледже) гунахларыны багъышлавынъ ичюн, оларны не заман давет этти исем, пармакъларыны къулакъалырына тыкъадылар, (мени коръмемек ичюн) урбаларына бурюндицер, аякъ тиредилер, кибирлендикче кибирлендилер.
8. Сонъ мен оларгъа айкъыракакъ даветте булундым.
9. Сонъ оларнен эм ачыкъ-ачыкъкъа, эм де гизли-гизли лаф эттим.
10. Дедим ки: Раббинъизден магъфирет тиленъ; чюнки О, чокъ багъышлайыджыдыр.
11. (Магъфирет тиленъ ки) узеринъизге коктен бол-бол ягъмур ягъдырсын.
12. Малларынъызны ве огъуларынъызны чокълаштырсын, сизге багъчалар ихсан этсин, сиз ичюн ирмакълар акъызсын.

13. Сизге не олмакъта ки, Аллаһкъа буюкликни якъыштыралмайсынъыз?
14. Албуки, сизни тюрлю яратылыш деврелеринден кечиререк, О яраткъандыр.
15. Корьмединъизми, Аллаһ еди кокни табакъа-табакъа оларакъ насыл яраткъан!
16. Оларнынъ ичинде айны бир нур эткен, кунешни де бир чыракъ япкъан.
17. Аллаһ сизни де ерден от (чыкъаргъан) киби чыкъаргъан.
18. Сонъ сизни кене о ерге дѣндюреджек ве сизни янъыдан чыкъараджакъ.
- 19-20. Аллаһ, онда кениш ёллар тутып, долаша билесинъиз дие, ер юзюни сиз ичюн бир серги япкъан.
21. (Огютлерининъ файда бермегени узерине) Нуһ: Раббим! деди, догърусы, булар манъа къаршы чыкътылар да, малы ве баласы озь зияныны арттырувдан башкъа ишке ярамагъан кимсеге уйдылар.
(Аз. Нуһ къавмынынъ малы, шаны ве эвляды иле гъурурлангъан адамларнынъ аишалыкъ ёлларына уювларындан шикъет эте эди).
22. Булар да, буюк ийлелер, буюк тузакълар къурдылар!
23. Ве дедилер ки: Сакъын иляхларынынъизны быракъманъ; Ведден, Суаадан, Йегуустан, Йеуукътан ве Несирден асла вазгечмень!
(Булар о къавм табынгъан энъ муим путларнынъ адлары эди).
24. (Бойледже) олар, акъикъатен бир чокъларыны саптырдылар. (Раббим!) Сен де, бу залымларнынъ анджакъ шашкъынлыкъларыны арттыр!
(Аз. Нуһ иман эткенлерден башкъасынынъ артыкъ кесен-кес ёлгъа кельмейджеклерини онъа вахий этильгенден сонъ, бойле бир тилек ифадесини къулангъан).
25. Булар гунахларынынъ себебинден, сувда богъулдылар, артындан да, атешке атылдылар ве о вакъытта Аллаһкъа къаршы ярдымджылар да тапалмадылар.
26. Нуһ: «Раббим! деди, ер юзюнде къафирлерден ич кимсени быракъма!».
27. «Чюнки сен оларны быракъсанъ, къулларынынъ саптырырлар; ялынъыз ахлякъсыз, нанкорь (инсанлар) догъурырлар (етиштирирлер)».
28. «Раббим! Мени, ана-бабамны, иман этмиш оларакъ эвиме кыргенлерни, иман эткен эркеклерни ве иман эткен къадынларны багъышла, залымларнынъ да, анджакъ элякетини арттыр».
(Тэфсирлерде Аз. Нуһнынъ эви – месджиди я да гемиси ола биледжеги беян этильген).

72. эль-ДЖИНН

Меккеде назиль олгъан, 28 аеттир. Джинлернинъ Къур'ан динълеп, хидаетке кельгенлери анълатылгъаны себебинден, суре бу исмни алгъан.

Аз. Пейгъамбер эмджеси Эбу Талип ве къадыны Аз. Хатиджени гъайып эткенден сонъ, Таифке кеткен, о ерде чиркин давранышларгъа расткельген эди. Бу сырларда Къурейш мушриклерини де, мусульманларгъа нисбетен душманлыкъларыны яхшыджа арттыргъан эдилер. Иште, Таифтен къайткъанда назиль оларакъ, Ресул-ы Экремге теселли берген бу суре, ялынъыз инсанларнынъ дегиль, джинлернинъ де, Къур'ангъа табий олгъанларыны бильдирмекте, Исламнынъ музаффериятини мужделемекте эди.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. (Ресулым!) Де ки: Джинлерден бир топлулыкънынъ (мен окъгъан Къур'анны) динълеп де, бойле сёйлегенлери манъа вахий олунгъандыр: Акъикъатен, биз догъру ёлгъа къавуштыргъан алельхусус гузель бир Къур'ан динъледик де, онъа иман эттик. (Артыкъ) кимсени Раббимизге асла ортакъ къошмайджакъмыз.
(Аз. Пейгъамбернинъ Тауфтен къайткъанда Батн-ы Нахли денильген ерде къылдыргъан саба намазы вакътында тильге алынган джинлер Къур'анны эшиткен, динълеген эдилер. Тефсирлер бу сырада Аз. Пейгъамбернинъ оларны коръмегенини, вазиетнинъ сонъунда бу аетлернен онъа беян этильгенини анълатмакъта).
3. Акъикъат шу ки, Раббимизнинъ шаны чокъ юджедир. О, не эш, не де бала эдингендир.
4. Догърусы, бизим фикрсиэлеримиз (Иблис я да ёлдан азгъан джинлер), Аллаһ акъкъында адден зияде яланлар уйдурмакъта экен.
5. Албуки, биз, истер инсанлар, истер джинлер, Аллаһ акъкъында асла ялан сёйлемезлер, беллеген эдик.
6. Шу да акъикъат ки, инсанлардан базы кимлесер, джинлерден базы кимселерге сыгъыныр эдилер де, оларнынъ адден ашувларыны арттыра эдилер.
7. Олар да, сиз беллегенинъиз киби, Аллаһ ич кимсени текрар тирильтмейджек беллеген эдилер.
8. Догърусы, биз (джинлер), кокни ёкъладыкъ, факъат оны серт бекчилернен, алев деметлеринен толдурылган алда таптыкъ.
9. Албуки, (даа эвель) биз онынъ базы къысымларында (хабер) динълемек ичюн отурадjakъ ерлер (тапып) отура эдик; факъат шимди ким динълемек истесе, озюни козеткен бир алев демети тапмакъта.
10. Бильмеймиз, ер юзюндекилерине яманлыкъ мурат этильдими, ёкъса, Рабблери оларгъа бир хайыр тиледими?
11. Акъикъатен, биз -кимимиз салих кишилер, кимимиз исе, булардан ашагъыда олмакъ узьре- тюрлю-тюрлю ёллар туткъан эдик.
12. (Артыкъ) шу акъикъатны шубесиз анъладыкъ ки, биз ер юзюнде булунсакъ да, Аллаһны аджиз быракъалмайджакъмыз, башкъа ерге къачмакънен де, элинден къуртулалмайджакъмыз.
13. Догърусы, биз о хидаетни (Къур'анны) эшиткенимизнен, онъа иман эттик. Ким Раббине иман этсе, артыкъ не бир (эджрининъ) эксильтилювинден, не де акъсызлыкъ этилювинден къоркъар.
14. Арамызда, (Аллаһкъа) теслимиет косьтергенлер де бар, хакъ ёлдан сапкъанлар да бар. Теслимиет косьтерген кимселер, догъру ёлны къыдыргъанлардыр.
15. Хакъ ёлдан сапкъанларгъа кельгенде, олар джеэннемге одун олгъанлардыр.
(Джинлернинъ бу сёзлерини Ресулына хабер бергенден сонъ, Аллаһ Таала бойле буюрыр:)
- 16-17. Эгер догъру ёлда юрьселер эди, бу хусуста озьлерини сынамамыз ичюн, оларгъа бол сув берир эдик. Ким Раббининъ зикринден юзь чевирсе, (Раббинъ) оны кет-кете арткъан четин бир азапкъа огъратыр.
18. Месджитлер шубесиз Аллаһнынъдыр. О алда, Аллаһнен бирликте башкъа кимсеге ялварманъ (ве къуллыкъ этменъ).
(Аеттеки «месджитлер» келимеси шу шекиллерде тефсир этильген: 1). Намаз къылмакъ

ичюн къурулгъан ерлер; 2). Намаз ве ибадет ялынъыз джамилерге ве белли ерлерге аит олмагъанындан, бутюн ер юзю; 3). Бутюн месджитлернинъ къыбласы олгъанындан, «Месджид-и Харам»; 4). Седждеде ерге токъунгъан азалар.

Бу аетте христианларнынъ кильселерине ве еудийлернинъ хавраларына кирген вакъытларында, якъанлары киби, Аллаһкъа ортакъ тутулмамасы хатырлатылмакъта).

19. Аллаһнынъ къулы, Онъа ялвармагъа (намазгъа) къалкъкъанынен, аман-аман, онынъ этрафында кийиз киби, бир-бирилерине киришеджек эдилер.
(Ресул-ы Экрем намазгъа къалкъкъанынен, джинлер Къур'анны динглемек истегинен бир-бирине япышкъан вазиятте, онынъ этрафында топлана эдилер. Бу ает ичюн путперест инсанларнынъ ве джинлернинъ Аз. Пейгъамбернинъ динини ёкъ этюв гъаесинен бир-бирилерине сарылышкъанлары тefсири де япылгъан).
20. (Ресулым!) Де ки: Мен анджакъ Раббиме ялварырым ве онъа кимсени ортакъ къошмам.
21. Де ки: Догърусы, мен (озь башыма) сизге не зарар бермек, не де файда теминлемек кучюне саибим.
22. Де ки: Акъикъатен, (манъа бир яманлыкъ тилесе) Аллаһкъа нисбетен мени кимсе имае эталмаз, Ондан башкъа сыгъынаджакъ кимсе де тапалмам.
23. (Меним якъаным) анджакъ Аллаһ къатында олгъанны, Онынъ ёллагъанларыны теблигъдир. Артыкъ ким Аллаһ ве Ресулына къаршы кельсе, билсин ки, онъа (озю кибилернен бирликте) ичинде эбедий къаладжакълары джеэннем атеши бардыр.
24. Сонъунда, техдид этилип тургъанларны (азапны, къыяметни) корьген вакъытларында, ким ярдымджы олувы нокътай назарындан, даа кучьсиз ве сайыгъа коре даа аз экен, биледжеклер.
25. Де ки: Техдид этилип кельдигинъиз (азап), якъындырмы, ёкъса, Раббим онынъ ичюн узун бир вакъыт къоярмы, мен бильмем.
26. О, бутюн корюльмегенлерни билир. Сырларындан кимсени хабердар этмез;
27. Анджакъ, (бильдирмекни) истеген Пейгъамбер бундан истиснадыр. Чюнки, О, бунынъ огюнден ве артындан козетиджилер ёллар,
28. Ки, бойледже, оларнынъ (пейгъамберлернинъ), Рабблери ёллагъанларыны хакъкъы иле теблигъ эткенлерини бильсин. (Аллаһ) оларнынъ нездинде олуп кечкенлерни чевре-этрафны саргъан ве эр шейни бир-бир сайгъандыр (къайд эткендир).

73. эль-МУЗЗЕММИЛЬ

Меккеде назиль олгъан; 10, 11 ве 20-нджи аетлерининъ Мединеде назиль олагъаны ривает этильген. 20 аеттир. Суре адыны ильк аетиндеки «эль-музземмилъ» келимесинден алгъан. «Музземмилъ» – орътюнип, бурюнген демектир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, орътюнип бурюнген (Ресулым!)
(Ильк вахий кельгенден сонъ, Аз. Пейгъамбер ильк кере Джебраилни аслый шеклинен

корьген, вуджудыны бир урькюв ве титрев къаплагъан. Догъру эвине барып, къадыны Аз. Хатиджеге: «Мени орьтюнь» деген. Иште, бу вакъианынь артындан Джебраил алейхисселям кене онъа вахийнен кельген ве Ресул-ы Экеремге шу шекильде хитап эткен).

- 2-4. Бир азы истисна, геджелери къалкъ, намаз къыл (гедженинь) ярысыны (къыл). Яхут буны бираз азалт, я да чокълаштыр ве Къур'анны дане-дана окуу.
5. Догърусы, биз санъа (ташымасы) агъыр бир сёз вахий этеджекмиз.
6. Шубесиз, гедже къалкъшы – (юрек ве азалар арасында) там бир уювгъа ве сагълам бир къырааткъа даа эльверишлидир.
7. Зира, кундюз вакъыты санъа узун бир мешгъулиет бар.
8. Раббинънинъ адыны анъ. Бутюн барлыгъынънен Онъа ёнель.
9. О, шаркънынъ да, гъарбнынъ да Раббидир. Ондан башкъа илях ёкътыр. Ойле исе, ялынъыз онынъ имаесине сыгъын.
10. Оларнынъ (мушриклернинъ) сёйлегенлерине къатлан ве олардан гузелликнен айырыл.
11. Нимет ичинде ялдагъан о яланджыларны манъа быракъ ве оларгъа бираз мухлет бер.
- 12-13. Ич шубесиз, бизим нездимизде (олар ичюн азырлангъан) мойсалар, якъыджи бир атеш, богъаздан кечмез бир ашаладжакъ ве элем бериджи бир азап бар.
14. О куню (къыямет куню) ер юзю ве дагълар сарсылыр; дагълар чёкюнтинен акъып кеткен къум обасына дёнер.
15. Насыл Фыравунгъа бир эльчи ёллагъан олсакъ, догърусы, сизге де, акъкъынъызда шаатлыкъ этеджек бир пейгъамбер ёлладыкъ.
16. Амма, Фыравун о пейгъамберге къаршы кельген, биз де оны агъыр ве четин бир шекильде эсапкъа чеккен эдик.
17. Яхшы, инкяр этсенъиз, балаларны акъ сачлы, ихтиярларгъа чевиреджек о куньден озюньизни насыл къорчалай биледжексинъиз?
18. Кок юзю биле онынънен (о куннинъ дешетинен) ярыладжкъ. Аллаһнынъ вадеси, мытлакъа ерине келир.
19. Иште, бу (анълатылгъанлар), шубесиз бир огюттир. Артыкъ ким истесе, Раббине (баргъан) бир ёл тутар.
20. (Ресулым!) Сенинь гедженинь учте экисине якъын къысмыны, (базан) ярысыны, базан да (учте бирини) ятмадан (ибадетнен) кечиргенинъни ве янынъда олгъанлардан бир топлулыкънынъ да, (бойле япкъаныны) Раббинъ, эльбетте бильмекте. Гедже ве кундюзи (ичинде олуп кеченлерни яхшыдан-яхшы) ольчеп-бичкен анджакъ Аллаһтыр. О, сизинъ, буны саялмайджагъынъызны бильгени ичюн, сизни багъышлады. Артыкъ, Къур'андан къолайынъызгъа кельгенини окъунъ. Аллаһ бильмектедир ки, аранъызда хасталар оладжакъ, бир къысмынъыз Аллаһнынъ лютфинден (рызыкъ) къыдырмакъ узьре, ер юзюнде ёл юреджек, дигер бир къысмынъыз да, Аллаһ ёлунда дженклешеджек. О алда, Къур'андан къолайынъызгъа кельгенини окъунъ. Намазны къылынъ, зекятны беринъ, Аллаһкъа гонъюл хошлугъыннен одюнч беринъ, озюньиз ичюн эвельден (дюньяда олгъанда) не яхшылыкъ азырласынъыз, Аллаһ къатында оны тапарсынъыз; эм де даа усътюн ве мукъяфатча даа буюк олмакъ узьре. Аллаһтан магъфирет тиленъ, шубесиз Аллаһ чокъ багъышлайды, чокъ мерхаметлидир.

(Сахабе-и кирамнынъ бир къысмы Ресул-ы Экеремге уяракъ, гедженинь муим бир къысмыны ибадетнен кечире эди. Сабагъа не къадар къалгъаныны кестиралмагъаны

ичюн, мукъайтлыкъ нокътаи назарындан, бутюн гедже ибадет эткен ве аякълары ишикенлер бар эди. Уммет-и Мухаммеднинъ бунъа кучъ этиштиралмайджагъыны бильгени ичюн, Дженаб-ы Хакъ бу тарзда гедже ибадетини оларгъа фарз къылмады. Намазда Къур'ан окъулгъанындан, бу ерде гедже намазынынъ миджазен Къур'ан окъумакъ иле ифаде этильгени ве «къолайынъызгъа кельгени къадар гедже намазы къылынъ» манасы козьде тутулгъаны бильдириле. Аетнинъ сонъки къысмында, сагъ олгъанда япылгъан хайырларнынъ олюм сонъуна быракъылгъан васиетке бакъкъанда, даа саваплы олгъанына ишарет булунгъаны тефсирлерде ифаде этильмекте).

74. эль-МУДДЕССИР

Меккеде назиль олгъан; 56 аеттир. Суре адыны ильк аетиндеки «эль-муддессир» келимесинден алгъан. «Муддессир» – орътюсине бурюнген, сарынгъан демектир.

Аз. Пейгъамберге хитап эткен ильк ает, Музземмиль суресинден эвель назиль олгъан. (Музземмиль суресининъ биринджи аетиндеки анълатувгъа бакъ.).

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, орътюнип бурюнген (Ресулым)!
2. Тур ве (инсанларны) тенбиеле.
3. Садедже Рабинъни буюк таны.
4. Урбанъны тер-темиз тут.
5. Яман шейлерни терк эт.
6. Япкъан эйилигинъни чокъ коререк, козьге тюртме.
7. Раббинънинъ ризасына иришмек ичюн сабыр эт.
8. О Суургъа уфленген вакъыт бар я,
9. Иште, о кунъ зорлу бир кунъдир.
10. Кяфирлер ичюн (ич де) къолай дегильдир.
- 11-14. Тек оларакъ яратып, онъа бол сервет ве козю огюнде тургъан огъулар бердигим, озю ичюн (ниметлерни огюне) сердикче сердигим о кимсени манъа быракъ!
15. Бунынъ усътюне о (ниметлеримни) даа да арттырувымны умют этмекте.
16. Асла (умют этмесин)! Чюнки, о, бизим аетлеримизге нисбетен текмилъ инатчыдыр.
17. Мен оны сарп бир ёкъушкъа тырмаштыраджагъым!
18. Зира, о, тюшонди-ташынды, ольчеди, бичти.
19. Джаны чыкъсын, не шекильде ольчеди-бичти!
20. Сонъ джаны чыкъсын, текрар (ольчеди-бичти); насыл ольчеди-бичти исе!
- 21-25. Сонъ бакъты. Сонъ къашларыны чатты, юзюни экшитти. Энь сонъунда кибрини енъалмайып, аркъа чевирди де: «Бу (Къур'ан) деди, олса-олса (сихирбазлардан огренилип) накъл этильген бир тылсымдыр. Бу, инсан сёзюнден башкъа бир шей дегиль». (Риваетке коре, Велид б. Мугъширенинъ Аз. Пейгъамбер окъугъан Къур'анны

динълегенинен, чокъ тесирленгенини анълагъан Къурейш мушириклери «Эй, ваах! дедилер, Велид дининден дѣнген. Артыкъ онъа бакъып, бутюн Къурейш дининден дѣнеджек!». Бунынъ узерине, къардашынынъ огълу Эбу Джехил Велидге барып, гъурурына сыгъмайджакъ сѣзлернен оны къандырды. Сонъ бирликте мушириклернинъ янына кельдилер. Велид оларгъа Аз. Мухаммед (с.а.)ге «меджнун», «къяхин», «шаир» ве «яланджы» лагъапларынен хитап этювнинъ ерли олмайджагъыны анълатты; ниает, узундан узадия тюшюнип-ташынгъан сонъ: «Олгъан-оладжагъы о бир сихирбаздыр. Коръмейсингъизми, инсанны аилесинден, эвлядындан, хызметкъарындан айырмакъта», деди. Мушириклер бу сѣзлерни чокъ бегендилер ве Аз. Пейгъамберге «сихирбаз» дие хитап этмеге башладылар. Бу, Ресул-ы Экремге зияде токъунды).

26. Мен оны секъаргъа (джеэннем тюбине) сокъаджам.
27. Сен секъар недир билесинъми?
28. Эм (бутюн беденни эляк этер, ич бир шей) къалдырмаз, эм (эски алгъа кетирип, текрар азап этювден) вазгечмез о.
29. Инсаннынъ терисини къавурыр.
30. Узеринде он докъуз (мухафыз мелек) бар.
31. Биз джеэннемнинъ ишлерине бакъмакъ иле, анджакъ мелеклерни вазифелендиргендирмиз. Оларнынъ сайысыны да инкъарджылар ичюн садедже бир имтиан (весилеси) яптыкъ ки, бойлеликнен, озьлерине китап берильгенлер яхшыджа огренсин, иман эткенлернинъ иманыны арттырсын; эм озьлерине китап берильгенлер, эм му'минлер шубеленмесинлер, къальплеринде хасталыкъ (мараз) олгъанлар ве къяфирлер де: «Аллаһ бу мисальнен не демек истеген?», десинлер. Иште, Аллаһ бойледже истегенини сапыкълыкъта быракъыр, истегенини догъру ёлгъа ириштирир. Рабинънинъ ордуларыны озюнден башкъасы бильмез. Бу исе, инсанлыкъ ичюн анджакъ бир огюттир.
32. Ёкъ, ёкъ (огют алмазлар). Айгъа ант олсун ки,
33. Дѣнюп кетмекте олгъан геджеге,
34. Агъармакъта олгъан сабагъа ант олсун ки,
- 35-37. О (джеэннем), инсанлыкъ ичюн, сизден илери кетмек я да кери къалмакъ истеген кимселер ичюн, буюк тенбиелейиджи мусибетлерден биридир.
38. Эр нефис (инсан) къазангъанына нисбетен бир рехиндир;
39. Анджакъ сагъдакилер истисна.
(«Сагъдакилер» акъкъында бакъ. 56/16-нынъ манасы).
- 40-42. Олар дженнетлер ичиндедир. Гунахкъарларгъа: Сизни шу якъыджи атешке сокъкъан недир? дие узакътан-узакъкъа сорарлар.
43. Олар бойле джевап берирлер: Биз намаз къылгъанлардан дегиль эдик,
44. Ёкъсулны тоюрмай эдик,
45. (Батылгъа) далгъанларнен бирликте дала эдик,
46. Джеза кунюни де ялан сая эдик,
47. Сонъунда бизге олюм кельди чатты.
48. Артыкъ шефаатчыларнынъ шефааты оларгъа файда бермез.
- 49-51. Бойле экен, оларгъа не ола ки, санки арсландан урькип, къачкъан кийик эшеклер киби (аля) огюттен юзь чевирелер?

52. Даа догърусы, олардан эр бири, озюне, (огюнде) ачылгъан саифелер (иляхий вахий) берильгенни истей.
53. Ёкъ! Аслында олар ахиреттен къоркъмайлар.
54. Асла (тюшюнгенлери киби дегиль)! Бильсинлер ки, бу, акъикъатен бир тенбиедир!
55. Истеген ондан (тюшюнип) огют алыр.
56. Бунынънен берабер, Аллаһ тилемеден, олар огют алалмазлар. Сакъынылмагъа ляйкъ олгъан да Одыр, магъфирет саиби де Одыр.

75. эль-КЪЫЙААМЕ

Меккеде назиль олгъа бу суре 40 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен «эль-къыйааме» келимесинден алгъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къыямет кунюне емин этерим.
2. Озюни тенкъбит эткен (пешманлыкъ дуйгъан) нефиске емин этерим (тирильтилип, эсапкъа чекиледжексинъиз).
3. Инсан, онынъ кемиклерини бир ерге топлаялмайджакъмыз беллейми?
4. Эбет, бизим, онынъ пармакъ уджларыны биле айны эски алына кетирмеге кучюмиз етер.
5. Факъат инсан огюндекини (къыяметни) яланламакъ истер.
(Аетке «Факъат инсан илериге догъру девамлы яманлыкъ япмакъ истер» манасы да бериле билир).
6. «Къыямет куню не заман экен?», дие сорар.
- 7-9. Иште, козь къамашкъан, ай тутулгъан, кунешнен ай бир ерге кетирильген вакъытта!
10. О куню инсан «Къачыладжакъ ер нереси!» дейджек.
11. Ёкъ, ёкъ! (Къачып) сыгъынаджакъ ер ёкътыр!
12. О куню барып токъталаджакъ ер, садедже Раббинънинъ узурыдыр.
13. О куню инсангъа, эвельде япкъаны ве сонъунда япкъаны, не бар исе, бильдирилир.
14. Артыкъ инсан озь-озюнинъ шаатыдыр.
15. Истесе, узюрлерини сайып тѣксин.
16. (Ресулым!) Оны (вахийни) чар-чабук алмакъ ичюн тилинъни къыбырдатма.
(Ресул-ы Экрем кельген вахийни унутмамакъ ичюн, даа озюне окъулып битирильмеден, оны аджеле текрарламагъа ашыкъа эди. Аетте бунъа ишарет этильмекте).
17. Шубесиз, оны, топламакъ (сенинъ къальбинъе ерлештирмек) ве окъутмакъ бизге аиттир.
18. О алда, биз оны окъугъан вакътымызда, сен онынъ окъулышыны такъип эт.
19. Сонъра, шубень олмасын ки, оны изаатламакъ да бизге аиттир.
- 20-21. Ёкъ! Догърусы, сиз, чар-чабук геджени (дюнья аятыны ве ниметлерини) севмекте, ахиретни быракъмакътасынъыз.
22. Юзьлер бар ки, о куню балкъ-балкъ парылдайджакъ.

23. Рабблерине бакъаджакълар (Оны кореджеклер).
24. Юзьлер де бар ки, о куню бурюшеджек;
25. Оларнынъ бель кемиклерини къыргъан бир феяжетке огъратыладжакъыны сезеджеклер.
26. Артыкъ козюнъизни ачынъ! Не вакъыт ки, джан гъыртлакъ кемигине келип даяныр,
27. «Тедавий эте биледжек ким?», денилир.
- 28-29. (Джан чекишкен) бунынъ акъикъатен бир айырылув олгъаныны анълар. Ве аякълары чарпышыр.
30. Иште, о куню ёлланыладжакъ ер, садедже Раббинънинъ узурыдыр.
(27-нджи аетте хастанынъ этрафындакилернинъ яхут мелеклернинъ, сонъки бир чаренинъ булунып-булунмагъаныны къыдыргъанларына ишарет этильмекте. 29-нджи аетте джан чекишкен кимсенинъ къыбырдамайджакъ бир алгъа келюви, я да дюньядан айырылув дердинен ахиретке ёнелиш аджджысынынъ бир-биринен курешюви анълатылмакъта).
31. Иште, о (Пейгъамбернинъ кетиргенини) догъру къабул этмеген, намаз да къылмаган эди.
32. Аксине, ялан сайгъан ве юзь чевирген эди.
33. Сонъра да, форса сата-сата юрип, озъ эхлине (тарафдарларына) кеткен эди.
34. Ляйыкътыр (о азап) санъа, ляйыкъ!
35. Эбет, ляйыкътыр санъа (о азап) ляйыкъ!
36. Инсан, озюнинъ башы бош быракъыладжакъ беллейми!
37. О, (тёль ятагъына) акъызылгъан нутфенинъ ичинде бир (сперма) дегиль эдими?
38. Сонъра бу, алакъа (ашлангъан йымырта) олгъан, Аллаһ оны (инсан бичиминде) яратып, шекилендирген эди.
39. Ондан да эки чифтни – эркек ве ыргъачыны яраткъан эди.
40. Яхшы, (буларны япкъан) Аллаһнынъ олюлерни текрар тирильтмеге кучю етmezми?

76. эль-ИНСААН

Меккеде я да Мединеде назиль олгъанына диар риваетлер бар; 31 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен «эль-инсаан» келимесинден алгъан. «һель этааке», «эд-Дехр», «эл-Эбраар» ве «эль-Эмшаадж» исимлеринен де анъылыр.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адын).

1. Инсаннынъ узеринден, аля онынъ анъылмагъа дегерли олмагъан, узун бир девир кечмедими?
2. Акъикъат шу ки, биз инсанны къарышыкъ бир нутфеден (эркек ве къадыннынъ тёлюнден) яраттыкъ; оны имтиан этейик дие, оны эшитиджи ве корюджи яптыкъ.
3. Шубесиз, биз онъа (догъру) ёлны косътердик. Истер шукюр этиджи олсун, истер нанкорь.
4. Догърусы, биз къафирлер ичюн зынджырлар, демир алкъалар ве алевли бир атеш азырладыкъ.

5. Эйилер исе, каафуур къошулгъан бир къадеден (дженнет шарабы) ичерлер.
6. (Бу,) Аллахнынъ сечильмиш къулларынынъ ичкенлери ве акъкъанда акъкъан чокъракътыр.
7. О къуллар, шиддети эр ерге яйылгъан бир куньден къоркъаракъ, берген сёзлерини ерине кетирирлер.
8. Олар озь джанлары чеккенине рагъмен, емекни ёкъсулгъа, етимге ве эсирге ашатырлар. *(Аетнинъ «алая хуббиhi» къысымына, «озь джанлары истегенине рагъмен» ерине «Аллаh севгисинен» манасы да бериле билир).*
9. «Биз сизни Аллаh ризасы ичюн тоюрмакътамыз; сизден не бир къаршылыкъ, не де бир тешеккюр беклемектемиз».
10. «Биз четин ве белялы бир куньде Раббимизден (Онынъ азабына огърамакътан) къоркъармыз» (дерлер).
11. Иште, бу себептен, Аллаh оларны о куннинъ феналыгъындан къорчалар; (юзьлерине) парлакълыкъ, (гонъюллерине) севинч берир.
12. Сабыр эткенлерине къаршылыкъ оларгъа дженнетни ве (дженнетеки) ипеклерни лютф этер.
13. О арада курсилерге къурулгъан оларакъ булунырлар; не якъыджы сыджакъ корюлир о ерде, не де бузлатыджы сувукъ.
14. (Дженнет тереклерининъ) кольгелери узерлерине саркъар; къолайлыкънен къопарыла бильген мейвалары файдаланувларына такъдим этилир.
- 15-16. Янларында, кумюш савутлар ве буллюр къаделернен, кумюш беззлыгъында (буллюр киби) шеффаф таслар долашылыр ки, сакъийлер буны (дженнет шарабыны) белли ольчюге коре тайин ве такъдир этерлер. *(Тефсирджилер дженнет савутлары, тасларнынъ кумюш ве буллюрнен танытылувынынъ, садедже билингенни билингеннен анълатмакъ макъсадында япылгъан бир бенъзетюв олгъаныны ифаде этелер. Бунынъ киби, Абдуллах б. Аббас, «Дженнетеки ниметлернен дюньядакилер арасында исимлеринден башкъа бир бенъзерлик ёкътыр», деген).*
17. Оларгъа о ерде бир тастан ичирилир ки, (бу шарапнынъ) къарышмасында зенджефиль (инбир) бардыр.
18. (Бу шарап) о ерде бир чокъракътандыр ки, ады Сельсебильдир.
19. О инсанларнынъ этрафында ойле олюмсиз генч недимлер долашыр ки, оларны корьгенинде, этрафкъа сачылып-дагъылгъан инджилер дерсинь.
20. Анги тарафкъа бакъсань бакъ, (йыгъыннен) нимет ве улу бир салтанат корерсинь.
21. Узерлеринде ешилъ ипектен индже ве къалын урбалар бардыр; кумюш билезликлер такъкъандырлар. Рабблери оларгъа тер-темиз бир ички ичирир.
22. (Оларгъа бойле денилир:) Бу, сиз ичюн бир мукъфаттыр. Сизинь гъайретиньиз къаршылыгъыны булгъандыр.
23. (Ресулым!) Къур'анны санъа биз, эбет биз эндирик.
24. Артыкъ Раббиньнинъ укмине (боюн эгип) сабыр эт; олардан ич бир гунахкъаргъа яхут ич бир нанкорьге боюн эгме.
25. Саба-акъшам Раббиньнинъ адыны хатырла.

26. Гедженинь бир кысмында Оньа седжде эт; гедженинь узун бир болюминде де, Оны тесбих эт.
(Базы тефсирджилер беян эткенлерине коре, 25-нджи аетте саба, уйле ве экинди намазларына, 26-нджи аетнинь ильк джумлесинде акъшам ве ятсы намазына, экинджи джумлесинде исе, Пейгъамбер Эфендимизге фарз олгъан техеджджут намазына ишарет этильген).
27. Бу инсанлар, чар-чабук кечкен дюньяны севмектелер де, оглериндеки четин бир кунни (ахиретни) итибаргъа алмамакъталар (быракъмакъталар).
28. Оларны биз яраттыкъ; оларнынъ яратылышыны сап-сагълам яптыкъ. Истегенимизде (оларны ёкъ этер) ерлерине бенъзегенлерини кетирирмиз.
(Аетнинь сонъки кысмы бойле де анълашылгъандыр: «Эгер истесек, оларны эляк этермиз, айны беден сагълыгъында янъыдан яратырмыз». Бу манасынен ает ольдюргенден сонъ, текрар тирильтювнинь, Аллахнынъ къудрети дахилинде олгъаныны анълата).
29. Шубесиз ки, бу бир огюттир. Артыкъ истеген Раббисине бир ёл тутар.
30. Сизлер, анджакъ Раббинъизнинь истемеси (изин бермеси) саесинде (бир шейни) истее билирсинъиз. Шубесиз, Аллах эр шейни билиджи, икмет саибидир.
31. О, истегенини рахметине къавуштырыр. залымларге кельгенде, олар ичюн элем бериджи бир азап азырлагъандыр.

77. эль-МУРСЕЛААТ

Меккеде энген. 50 аеттир. «Ёлланылгъанлар» манасындаки «эл-мурселаат» келимесинен башлангъаны ичюн, суре бу адны алгъан. Тефсирджилер, «Ёлланылгъанлар» – алемнинь идареджилегинен вазифедар бир кысым мелеклер ве я рузгярлар, яхут пейгъамберлер, яхут да Къур'ан аетлери ола биледжегини беян эткенлер.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Емин олсун, (эйиликлернен) бир-бирилери пешинден ёлланылгъанларгъа;
2. Шиддетле эсерек, (зарарлыларны) савурып аткъанларгъа;
3. (Акъикъат ве хайырларны) яйдыкъча-ягъанларгъа;
4. (Хакънен батылны) бир-бирилеринден гузельдже айыргъанларгъа;
- 5-6. (Аллахкъа ёнельгенлерни) арындырмакъ, (яманларны) сакъындырмакъ ичюн, огют телкъин эткенлерге;
7. Билинь ки, сизге ваде олунгъан шей керчеклешеджек!
- 8-11. Ёылдызларнынъ ышыгъы сёндюрильген, кок къуббеси ярылгъан, дагълар уфалып савурылгъан ве пейгъамберлернинь (умметлери акъкъында шаатлыкъ) вакъыты тайин этильген заман (артыкъ къыямет къопкъандыр).
12. (Бу аляметлер) насыл вакъыткъа кечиктирильгендир?
13. Айырма кунюне.

14. (Ресулым!) Айырма кунюнинъ не олгъаныны сен не ерден биледжексинъ!
15. О куню (Пейгъамберни ве ахиретни) ялан сайгъанларнынъ вай алына!
16. Биз (булар киби инкярджы олгъан) эвелькилерни эляк этмедикми?
17. Сонъ аркъадакилерни де оларнынъ пешине такъаджакъмыз.
18. Иште, биз сучлуларгъа бойле япармыз!
19. О куню (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ вай алына!
20. (Эй, инсанлар!) Биз сизни зайыф бир сувдан яратмадыкъмы?
- 21-22. Иште, о сувны, белли бир муддетке къадар сагълам бир ерге ерлештирдик.
23. Биз бунъа кучъ еткизгендирмиз. Ве бизим кучюмиз не буюктир!
(Аетке «Оны биз такъдир эттик ве биз не гузель такъдир этиджисимиз» шеклинде де мана берильген).
24. О куню (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
- 25-26. Биз ер юзюни тирилерге ве олюлерге топланув ери япмадыкъмы?
27. Ер юзюнде юксек дагълар яраттыкъ, сизлерге татлы сувлар ичирдик.
28. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
29. (Инкярджыларгъа о куню бойле денилир:) Ялан сайып кельдигинъиз азапкъа барынъ!
- 30-31. Учъ пытакъкъа айырылгъан, (амма) не кольге берген, не де алевден къорчалайджакъ бир кольгеге барынъ.
32. О, сарай киби къоджаман къыгъылчым септирир.
33. Эр бир къыгъылчым санки бирер сары деве кибидир.
34. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
35. Бу, (къафирлер) лаф эталмайджакъ бир кунъдир.
36. Оларгъа изин де берильмез ки, (сезде) узюлерини беян этсинлер.
37. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
38. (О заман бойле денилир:) Бу, айырды этюв кунюдир. Сизни ве сизден эвелькилерни бир ерге кетирдик.
39. (Азаптан къуртулувынъыз ичюн) бир ийленъиз бар исе, косътеринъ манъа ийленъизни!
40. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
- 41-42. Шубесиз, (о куню) такъва саиплери, кольгеликлерде ве чокъракъ башларында, джанлары чеккенинден чешит-чешит мейвалар арасында оладжакълар.
43. (Оларгъа:) «Япкъанларынъызнынъ къаршылыгъы оларакъ шимди афиетнен ашанъ, ичинъ», (денилир).
44. Иште, биз яхшыдыкъ япкъанларны бойле мукафатландырырмыз.
45. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
46. (Эй, инкярджылар!) Ашанъыз, (дюньядан) файдаланынъыз бираз! Акъикъат шу ки, сизлер сучлусынъыз!
47. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
48. Олар озълерине: «Аллаһнынъ узуринда руку этинъ!» денильген вакъытта эгильмезлер?
49. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!

50. Олар артыкъ бундан (Къур'андан) сонъ анги сёзге инанаджакълар.

78. эн-НЕБЕ'

Меариджден сонъ энген, ильк меккий сурелерден олуп, 40 аеттир. «Небе'» – хабер демектир. Къыямет хаберлерини анълаткъаны ичюн, бу ад берильген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

1. Бир-бирилеринден нени сорайлар?
- 2-3. (Инанып-инанмамакъта) ихтиляфкъа тешкен буюк хаберними?
4. Ёкъ! Анълайджакълар!
5. Кене ёкъ! Олар анълайджакълар!
- 6-7. Биз ер юзюни бир тешек, дагъларны да бирер къазыкъ япмадыкъмы?
8. Сизни чифт-чифт яраттыкъ.
9. Юкъунъызны бир раатланув яптыкъ.
10. Геджени бир ортыю яптыкъ.
11. Куньдюзни де чалышып къазанув вакъты эттик.
12. Усьтюнъизде еди къат сагълам коклер бина эттик.
13. (О ерде) алев-алев янгъан бир къандиль яраттыкъ.
- 14-16. Сизге урлукълар, осюмликлер (тереклерни), бир-бирилерине битишик багълар-багъчалар етиштирмек ичюн, усът-усътюне топланып сыкъышкъан булутлардан шырыл-шырыл акъкъан сувлар эндирдик.
17. Шубесиз, укюм куню – вакъыт оларакъ тайин этильгендир.
18. Суургъа уфленген куню, топ-топ Аллахкъа келирсинъиз.
19. Кок юзю ачылыр ве о ерде къапулар пейда олур;
20. Дагълар юрютилир, ылгъым алына келир.
- 21-22. Шубесиз, ёлдан азгъанларнынъ барынаджакъ (сыгъынаджакъ ери) джеэннем пусуда беклемектедир.
- 23-26. (Ёлдан азгъанлар) о ерде асырлар бою къалырлар, о ерде бир серинлик я да (сувсызлыкъ кеткизген) бир ичимлик татмазлар, анджакъ (дюньяда япкъанларына) уйгъун къаршылыкъ оларакъ, къайнакъ сув ве ирин татарлар.
27. Чюнки, олар джеза кунюнинъ (келеджегини) умют этмез эдилер.
28. Бизим аетлеримизни яланлагъандан-яланлагъан эдилер.
29. Биз исе, эр шейни бир китапта сайып язгъандырмыз.
30. Татынъ! Бундан сонъ анджакъ азабынъызны арттыраджакъмыз.
- 31-34. Шубесиз, такъва саиплери ичюн умют этильгенни тапкъан ерлери – багъчалар, юзюм багълары, кокюслери гъондже киби къабаргъан акърандаш къызлар, ички толу къаделер бардыр.

35. Олар о ерде не бош бир лакъырды, не де ялан эшитирлер.
36. Булар Раббинънинъ етерли бир ихсаны, мукъфатыдыр.
37. О, коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъанларнынъ Раббидир. О, рахмандыр. О куню инсанлар Онъа къаршы къонушмагъа изинли дегильдирлер.
38. Рух (Джебраил) ве мелеклер саф-саф олуп тургъан куню, Рахман изин бергенлеринден башкъалары лакъырды эталмазлар; лаф эткен де, догърусыны сёйлер.
39. Иште, о кесен-кес келеджек куньдир. О алда, истеген инсан Раббисине баргъан бир ёл тутсын.
40. Биз, якъын бир азаптан сизни тенбиеледик. О куню инсан эвельден япкъанларына бакъджакъ ве инкъарджы кимсе: «Кешке топракъ олсам эди!» дейджек.

79. эн-НААЗИАТ

Небе' суресинден сонъ, Меккеде энген, 46 аеттир. Адыны, «сёкюп чыкъргъанлар» яхут «чекип чыкъаргъанлар» манасындаки «наазиаат» келимесинден алгъан. Эсас фикир оларакъ къыяметни анълатыр.

Дженаб-ы Аллах суренинъ башында ильки беш аетте беян этильген кучъ ве мелекелернен донаткъан варлыкъларгъа емин этмекте.

Бисмиляахиррахмааниррахиим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

- 1-5. Сёкюп чыкъргъанларгъа, явашча чеккенлерге, ялдагъанлардан-ялдагъанларгъа, ярышкъандан-ярышкъанларгъа, иш тртиплегенлерге ант олсун;
- 6-9. Биринджи уфлев (къяинатны) сарскъан, оны экинджи уфлевни такъип эткен куню, иште, о куню юреклер къайгъыдан титрер, козылер ёргъун олур.
- 10-11. «Ольгенден сонъ биз, (дюньядаки) ильки алымызгъа къайтарыладжакъмызми, (эм де) чюрюген кемиклер олгъандан сонъмы?» дерлер.
12. «О заман бу, зиянлы бир къайтув олур», дедилер.
13. Бу дёнюш, садедже бир сесленювге бакъар.
14. Бирден озьлерини махшерде була къоярлар.
15. (Хабибим!) Санъа Мусанынъ хабири кельдими?
16. Мукъаддес вадий Туваада Рабби онъа бойле сесленген:
17. Фыравунгъа бар! Чюнки, о чокъ адден ашты.
- 18-19. Де ки: Арынувны ве сени Раббининъ ёлуна къавуштырувнымны истерсинъми? Бойледже, ондан къоркъарсынъ.
20. Ве онъа энъ буюк муджизени косътерди.
21. (О исе) аман яланлады ве исьян этти.
22. Сонъра (инкъар ичюн) бар гъайретини косътеререк, сыртыны чевирди.
23. Дер'ал (адамларыны) топлады ве (оларгъа) багъырды:
24. Мен, сизинъ энъ юдже Раббинъизим! деди.

25. Аллах оны, (эр кеске ибрет оларакъ) дюнья ве ахирет азабынен джезаландырды.
26. Эльбетте, бунда, коркъкъан кимселер ичюн, буюк бир ибрет бар.
- 27-29. Сизни яратмакъ даа кучьми, ёкъса, кок юзюни яратмакъмы ки, оны Аллах бина этти, оны юксельтип, низамгъа къойды. Геджесини къарартты, куньдюзини агъартты.
- 30-33. Ондан сонъ да, ер къурресини тешеди. Озюнгиз ве айванларынъыз ичюн бир файдаланув олмакъ узьре, ерден сувны ве отлагъыны чыкъарды ве дагъларны къави бир шекильде ерлештирди.
- 34-36. Эр шейни алт-устъ эткен о буюк фелякет кельген вакъытта, инсан япып-эткенлерини хатырлайджакъ куню ве корьгенге джеэннем ачыкъ бир шекильде косътерильген вакъытта;
- 37-39. Адден ашкъангъа ве дюнья аятыны ахиреттен усътюн корьгенге, шубесиз, джеэннем тек барыныладжакъ (сыгъыныладжакъ) ердир.
- 40-41. Раббининъ макъамындан къоркъкъан ве нефсини фена истеклерден узакълаштыргъанлар ичюн исе, шубесиз дженнет екяне сыгъыныладжакъ ердир.
42. Сенден къыяметни сорарлар: Келип чатувы не вакъыт? (дерлер).
43. Сен оны не ерден билип, бильдиреждексинъ?
44. Онынъ сонъ ильми ялынъыз Раббинъе аиттир.
45. Сен анджакъ ондан къоркъкъанларны тенбиелерсинъ.
46. Кыямет кунюни корьгенлеринде, (дюньяда) садедже бир акъшам вакъты я да къушлукъ вакъты къадар яшагъан киби санарлар.

80. АБЕСЕ

Меккеде энген, 42 аеттир. Адыны, «юзюни экшитти, бурюштирди» манасындаки ильк келимесинден алгъан.

Бу суренинъ энюв себебинен багълы бойле бир адисе накъл этильген: Эфендимиз Велид, Умеййе б. Халеф, Утбе б. Рабия киби Къурейшнинъ илери кельгенлерине Ислямны анълаткъан бир вакъытта, корь Абдуллах б. Умму Мектум келип: «Я Ресулаллах! Аллахнынъ санъа огреткенлеринден манъа да огрет», дей. О эснада Ресулуллах (с.а.) джевап бермей. Чюнки, Къурейшнинъ бу илери кельген кимселери, затен озьлерине айрыджа муамеле этильмесини истей эдилер. Эфендимиз оларны кедерлендирмек истемей. Абдуллах текрар сесленгенинен, элинде олмадан, юзю денъише. Бу эснада олар турып кетелер. Бираздан сонъ, бу аетлер келе. Ресулуллахнынъ базы арекетлерини тенкъит этмек ве оны тенбиелемек макъсадында кельген бу ве оларгъа бенъзеген аетлер, онынъ хакъ пейгъамбер олгъанына энъ буюк делильдир. Зира, ич кимсе озюни бу шекильде тенкъит этмез.

Бисмиляахиррахмааниррахиим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

- 1-4. (Пейгъамбер) корьнинъ онъа келюви себебинден, юзюни экшитти ве кери дёнди. (Ресулым! Онынъ алыны) санъа ким бильдирди! Бельки о темизленеджек, яхут огют аладжакъ да, о огют онъа файда береджек.

- 5-7. Озюни (санъа) мухтадж корьмегенге кельгенде, сен онъа ёнельмектесинъ. Албуки, онынъ темизленип, арынувындан сен месуль дегильсинъ.
- 8-10. Факъат чапышаракъ ве (Аллаһтан) къоркъаракъ санъа кельгеннен де меракъланмайсынъ.
- 11-16. Ёкъ! Шубесиз, булар (аетлер) дегерли ве ишанчлы кятиплернинъ эллеринен (язылып) тер-темиз кылынган, юдже макъамларгъа чыкъарылгъан мукъаддес саифелеринде (язылы) бир огюттир; истеген ондан (Къур'андан) огют алып.
17. Къахр олсун о инсан! Не инкъарджыдыр!
18. Аллаһ оны неден яратты?
19. Бир нутфеден (спермадан) яратты да, онъа шекиль берди.
20. Сонъра онъа ёлуны къолайлаштырды.
(Ает, «Ана къарнындан чыкъмакъны къолайлаштырды» я да «Хайыр ве шерр ёлуны сечювини къолайлаштырды» шекиллеринде де анълатылгъан).
21. Сонъ онынъ джаныны алды ве къабирге сокъты.
22. Сонъ истеген бир вакътында оны янъыдан тирильтир.
23. Ёкъ! (Инсан) Аллаһнынъ эмир эткенини япмады.
24. Инсан ашагъанына бир бакъсын.
- 25-32. Ойле ки: Ягъмурлар ягъдырдыкъ. Сонъ топракъны козь-козь ярдыкъ да, о ерден осюмликлер, юзюм багълары, себзелер, зейтун ве хурма тереклерини, ири ве сыкъ терекли багъчалар, мейвалар ве чайырлар яраттыкъ. (Бутюн булар) сизни ве айванларынгъызны файдаландырмакъ ичюндир.
33. Къулакъларны сагъыр этиджи о сес кельгенде,
- 34-36. Иште, о куню инсан къардашындан, анасындан, бабасындан, эшинден ве баласындан къачар.
37. О куню, эр кеснинъ озюнден етип артаджакъ бир дерди бардыр.
- 38-39. О куню бир такъым юзьлер парлакъ, кулер ве севинчлидир.
- 40-42. Кене о куню бир такъым юзьлерни де кедер саргъан, къасеветтен къап-къара кесильгендир. Иште, булар къафирлердир, гунахкярлардыр.

81. эт-ТЕКВИИР

Меккеде энген, 29 аеттир. Суренинъ башында кунешнинъ тююрилювинден сёз этильген ве адыны да бу ерден алгъан. Суренинъ сёз тертибинде, ичине алгъан мевзуларгъа аит анъламларны янгъыраткъан ве кучьлендирген мукеммель бир мусикый, такълит этильмез бир аэнк бар.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Кунеш къатланып тююрильгенде,
2. Ёылдызлар (къарарып) тёкюльгенде,
3. Дагълар (салланып) юрютильгенде,
4. Балалайджакъ девелер башлары бош къоюп йиберильгенде,

5. Вахший айванлар топланып, бир ерге кетирильгенде,
6. Денъизлер къайнатылгъанда,
7. Рухлар (беденлернен) бирлештирильгенде,
- 8-9. Тирилейин топракъкъа комюльген къызгъа, анги гунах себебинен, ольдюрильгени соралгъанда,
10. (Амеллер язылы олгъан) дефтерлер ачылгъанда,
11. Кок юзю сокюлип алынгъанда,
- 12-13. Джеэннем туташтырылгъанда ве дженнет якълаштырылгъанда,
14. Инсан нелер кетиргенини биледжек.
- 15-16. Ёкъ! Акъып кеткен, бир гъайып олуп, бир этрафны айдынлаткъан йылдызларгъа ант олсун,
17. Къарармагъа юзь туткъанда, геджеге ант олсун,
18. Агъармагъа башлагъанда, сабагъа ант олсун ки,
- 19-20. О (Къур'ан), шубесиз дегерли, кучлю ве Аршнынъ сайби (Аллаһнынъ) къатында итибарлы бир эльчи (Джебраил) кетирген сездир.
21. О, о ерде итибарлы, ишанылгъан (бир эльчи)дир.
22. Аркъадашынъыз (Мухаммед) де меджнун дегильдир.
23. Ант олсун ки, оны (Джебраилни) ап-ачыкъ уфукъта корьгендир.
24. О, гъайбнынъ бильгилерини (сизден) гизлемез.
25. О лянетленген шейтаннынъ сёзю де дегильдир.
26. Ал бойле экен, не ерге бармакътасынъыз.
- 27-28. О, эр кес ичюн, сизден догъру ёлда юрмек истегенлер ичюн, бир огюттир.
29. Алемлернинъ Рабби Аллаһ истемегендже, сиз истеп оламазсынъыз.
(Аеттеки «гъайб» сёзю – дуйгъу азаларынен идрак этилалмагъан ве факъат инанылмасы керек олгъан иман эасларыны ичине алмакъта. Аллаһ Ресулы олар акъкъында саранлыкънен давранмагъаны, яни эр анги бир шейни гизлемегени изаатлангъан).

82. эль-ИНФИТААР

Наазиаат суресинден сонъ, Меккеде энген, 19 аеттир. Манасы «ярылмакъ»тыр. Семанынъ ярылувындан сёз этерек башлангъаны ичюн, бу адны алгъан. Мевзусы – ахирет алемидир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адыннен).

- 1-5. Кок юзю ярылгъан, йылдыздар тёкюльген, денъизлер бир-бирине къарышкъан, къабирлернинъ ичиндекилер тышкъа чыкъарылгъан вакъытта, инсан огълу (япып) ёллагъанларыны ве (япамайып) артта къалдыргъанларыны бирер-бирер анълар.
- 6-8. Эй, инсан! Сени яратып, сени тертипли ве ольчули япкъан, сени истеген бир шеклинде бирлештирген, ихсаны бол Раббинъе нисбетен сени алдаткъан недир?

- 9-12. Ёкъ! Бутюн буларгъа бакъмадан, сиз кене де динни яланлайсынъыз. Шуны яхшы билинъ ки, узеринъизде бекчилер, дегерли яызджылар бардыр; олар япмакъта олгъанларынъызны билир.
- 13-16. Яхшылар муакъкъакъ дженнетте, яманлар да джеэннемдедирлер. Джеза кунюнде о ерге кирерлер. Олар (кяфирлер) о ерден бир даа да айрылмазлар.
- 17-19. Джеза куню недир билирсинъизми? Недир, аджеба о джеза куню? О куню ич бир кимсе башкъасы ичюн бир шей япалмаз. О куню иш Аллаһкъа къалгъандыр.
(Сонъки джумлени «О куню эмир Аллаһнынъдыр. Ялынъыз Аллаһ эмир этер», шеклинде де терджиме этмек мумкюн).

83. эль-МУТАФФИФИН

Меккеде энген, 36 аеттир. Ольчуо ве тартувларында ийле япкъанларны яманлаяракъ башлангъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. Инсанлардан алгъанда ольчеп- тарткъанларында там, оларгъа бермек ичюн ольчеп- тарткъанларында исе, эксик туткъан ийлекярларгъа языкълар ослун!
- 4-6. Олар тюшюнмезлерми ки, буюк бир кунъде (эсап бермек ичюн) тирильтиледжеклер! Ойле бир кунъ ки, инсанлар о кунъде алемлернинъ Рабби узуринда тик тураджакълар.
(Ибн Умер бу сурени окъугъанда, алтынъджы аетке кельгенинен, окюр-окюр агълагъан. Бир бедевий де Абдуллах б. Мервангъа: «Аллаһнынъ ольчуо ве чекисинде ийле япкъанлар акъкъында не сёйлегенини билъгенинъ алда, мусульманларнынъ малыны ольчюсиз, чекисиз ве захметсиз алмакъта девам этесинъ!» деген эди).
7. Догърусы, гунахкярлырнынъ язысы, муакъкъакъ Сиджджиинде олмакътыр.
8. Седжджиин недир, билесинъми?
(Тэфсирлерде Сиджджиинге чешит маналар берильген: а). Зияде тар бир зиндан; б). Джеэннемде бир къую; в). Кяфирлернинъ амеллери язылгъан китап; г). Я да инсанларнен джинлернинъ амеллери къайд этильген дефтер).
9. (О гунахкярларнынъ язысы) амеллер сайылып язылгъан бир китаптыр.
10. О куню яланджыларнынъ алына вай!
11. Ки олар, джеза кунюни ялан саярлар.
12. Оны ялынъыз укъюмлерни таптагъан ве гунахкъа баткъан кимселер ялан дер.
13. Бойле бирисине аетлеримиз окъулгъанынен: «Эскилернинъ масаллары», дер эди.
14. Ёкъ! Аксине, оларнынъ япмакъта олгъан (яманлыкълары) къальплерини кирлеткендир.
15. Ёкъ! Олар, шубесиз, о куню Рабблеринден (Оны корювден) махрум къалгъанлардыр.
(Тэфсирджилернинъ чокъу ве Эхл-и Суннет келям алимлери бу аетни, ахиретте му'минлер Аллаһны кореджеклерине делиль сайгъанлар).
16. Сонъ олар джеэннемге кирерлер.
17. Сонъ оларгъа: «Иште, яланлагъанынъыз (джеэннем) будыр», денилир.

18. Ёкъ! Ант олсун, яхшыларнынъ китабы Иллиюндадыр.
19. Иллиюн недир билесинъми?
20. (О Иллиюндаки китап) Ичинде амеллер къайд этильген бир китаптыр.
21. О китапны, Аллаһкъа якъын олгъанлар корерлер.
22. Яхшылар кесен-кес дженнеттедирлер.
23. Олар о ерде курсилер узеринде этрафкъа бакъарлар.
24. Оларнынъ юзюнде ниметлернинъ севинчини корерсинъ.
25. Оларгъа муурли халис бир ички такъдим этилир.
26. Онынъ ичими сонъунда мис къокъусы бардыр. Иште, ярышкъанлар анджакъ онда ярышсынлар.
27. Къарышмасы Тесниимдендир.
28. (О Тесниим Аллаһкъа) Якъын олгъанлар ичеджек бир чокъракътыр.
29. Шубесиз, гунахкярлар (дюньяда) иман эткенлерге кулер эдилер.
30. Оларнен расткелишкенде къаш-козь ойнатып, алай эте эдилер.
31. Аилелерине къайткъанларында, (алайлары себебинден) кейфленерек дёне эдилер.
32. Му'минлерни корьгенде: «Шубесиз, булар сапкъан», дер эдилер.
33. Албуки, олар му'минлерни козетиджи оларакъ ёлланылмадылар.
34. Иште, о куню (ахиретте) де иман эткенлер къафирлерге кулерлер.
35. Курсилер узеринде этрафкъа бакъарлар.
36. Къафирлер якъанларынынъ джезасыны таптылармы? (Эльбетте таптылар).

84. эль-ИНШИКЪАКЪ

Инфитаар суресинден сонъ, Меккеде энген, 25 аеттир. Кокнинъ ярылувындан сёз эткени ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. Кок ярылгъан, Раббинъе къулакъ асып, боюн эгеджек алгъа кетирильген вакъытта,
- 3-5. Ер тюм-тюз этильген, ичинде олгъанларны атып бошалгъан ве Раббини динълеп, Онъа хакъкъы иле итааткъа меджбур этильген вакъытта (инсан огълу якъанларынен къаршылашыр).
6. Эй, инсан! Шубе ёкъ ки, сен Раббинъге нисбетен гъайрет усьтюне гъайрет косьтермектесинъ; сонъунда Онъа бараджакъсынъ.
7. Кимнинъ китабы сагъындан берильсе,
8. Къолай бир эсап иле эсапкъа чекиледжек;
9. Ве севинчли оларакъ аилесине дёнеджек.
- 10-13. Кимнинъ де китабы артындан берильсе, дер'ал ёкъ олмакъны истейджек; алевли атешке киреджек. Зира о, (дюньяда) аилеси ичинде (мал-мульк себебинен) къопайгъан эди.

(Бу аетлерде дюньяда зенгин олуп, этрафына ярдым этмеген, менликнен яшагъан, зенгинлигини озю ичюн бир имтияз саяракъ, факъырларны, ёкъсулларны ич де тюшюнмеген кимселернинъ ахиреттеки элемли алы косътерильмекте. Бу аеттен керекли ибрет дерсини алмагъанлар, олюмнен озьлерини азапнынъ ве атешининъ ичинде буладжакълар. Албуки, олар зенгинлик ве ферахлыкъ алы девам этеджек, янъыдан тирильген такъдирлеринде, дюньядаки вазифелерине коре тириледжек беллей эдилер. Нетидже беклегенлери киби олмайджакъ).

14. О, ич бир вакъыт Раббине дёнмейджек белледи.
15. Албуки, акъикъатен, Рабби оны корьмекте эди.
- 16-19. Ёкъ! Чабакъкъа, геджеге ве онда баскъан къаранлыкъкъа, толгъун айгъа емин этерим ки, ал-алдан кечерсинъиз.
20. Бойле экен, олар, аджеба, ничюн иман этмезлер?
21. Олар озьлерине Къур'ан окъулгъанынен, седжде де этмезлер.
(Манада кечкен «седжде этмезлер» ифадеси шу шекиллерде изаатлангъан: 1. Сайгъы косътермезлер; 2. Аз. Пейгъамбер ве му'минлер, седжде аети окульгъанда, седждеге баргъанлары алда, олар тикилип турарлар; 3. Намаз къылмазлар).
22. Догърусы, къафирлер яланламакъталар.
23. Албуки, Аллаһ оларнынъ гизлеген шейлерини чокъ яхшы билир.
24. (Ресулым!) Оларгъа элем бериджи азапны мужделе!
25. Иман этип, салих амел ишлегенлер башкъадыр; олар ичюн арды кесильмеген бир мукъфат бардыр.

85. эль-БУРУУДЖ

Шемс суресинден сонъ, Меккеде энген, 22 аеттир. «Буруудж» – бурдж келимесининъ чокълугъыдыр. Суредде бурджлары олгъан кок юзюне, къыямет кунюне ве о куньге шаатлыкъ этеджеклернен, кене о куню мушааде этиледжек вазиятлерге емин этильгенден сонъ, Йеменде олуп кечкен бир вазиятке ишарет этиле: Еудий Зуунувас ве онынъ адамлары, еудийликни къабул этмеген Неджран христианларыны, эндек ичинде якъылгъан бир атешке атып якъарлар ве янайткъан инсанларны сейир этерлер. Бу шекильде эскендженен якъылып ольдюрильген кимселер инанчлары огъурында ольгенлердир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адыннен).

- 1-7. Бурджларгъа саип кок юзюне, келеджеги бильдирильген куньге, (о куньде) шаатлыкъ эткенге ве этильгенге ант олсун ки, атешнен толу эндекке атылгъанлар (якъылып) ольдюрильди. Олар (якъкъанлар) да башларына отургъанлар, му'минлерге япаяткъан эскенджени сейир эте эдилер.
- 8-9. Олардан ялынъыз коклернинъ ве ернинъ мулькю озюне аит олгъан, азиз ве хамид Аллаһкъа иман эткенлери ичюн интикъам алдылар. Албуки, Аллаһ эр шейни корер.
10. Шубесиз, инангъан эркеклернен, инангъан къадынларгъа эскендже этип, сонъ тевбе де этмегенлерге джеэннем азабы ве (о ерде) янмакъ джезасы бардыр.

11. Иман этип, салих амеллер ишлегенлерге исе, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Иште, буюк къуртулыш будыр.
12. Шубесиз, Раббинънинъ якъалавы чокъ шиддетлидир.
13. Билинъ ки О, (кяинат ёкъ экенде) ильк оларакъ яраткъан (олюмден сонъ текрар аятны) кери кетиргендир.
14. О чокъ багъышлайыджы ве чокъ севиджидир.
15. Шерефли Аршнынъ саибидир.
16. Истеген шейлерини мытлакъа япыджыдыр.
- 17-18. Ордуларнынъ, Фыравун ве Семууднынъ (огърагъан фелякетлерининъ) хабери санъа кельдими?
19. Догърусы, инкярджылар (акъикъатны) яланлап турарлар.
20. Аллаһ оларны артларындан сарып алгъандыр.
- 21-22. Акъикъатта о (яланлагъанлары, аслы) лехв-и махфузда булунгъан шерефли Къур'андыр. *(«Ордуларнынъ хабери» – эвельки миллетлерге кельген пейгъамберлерге къаршы курешкенлернинъ фаджиалы бир шекильде енъилювлеридир. Бу хаберлерни араплар бильмекте эдилер. Бунъа рагъмен, араларындан ёлланылгъан бир пейгъамберге къаршы курештилер. Оларнынъ сонъу не исе, буларнынъ да сонъу одыр).*

86. эт-ТААРИКЪ

Белед суресинден сонъ, Меккеде энген, 17 аеттир. Адыны 1-нджи аетте кечкен «таарикъ» келимесинден алгъан. Таарикъ – геджелейин кельген, шиддетликнен ургъан, къапуны къакъкъан демектир. Суредде кечкен таарикъ исе, гедже зияде нур сачкъан саба йылдызыдыр. Миджазий оларакъ, намлы адамгъа да айтылыр. Бир бедий ифаде оларакъ да, джахилие девринде кельген Аз. Пейгъамбер де, геджени айдынлаткъан ве сабаны мужделеген саба йылдызына бенъзетильген ола билир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-4. Кок юзюне ве таарикъкъа (саба йылдызына) емин этерим. Таарикънынъ не олгъаныны не ерден биледжексинъ? (О, къаранлыкъны) делиджи йылдыздыр. Ич кимсе ёкътыр ки, узеринде бир къорчалайыджы, бир козетиджи олмасын.
- 5-8. Инсан неден яратылгъанына бир бакъсын! Атылгъан бир сувдан яратылды. (О сув) сыртнен кокюс къафеси арасындан сыкъар. Иште, Аллаһ (башлангъычта бу шекильде яраттыгъы) инсанны текрар яратмагъа да къадирдир.
- 9-10. Гизленгенлернинъ ортагъа чыккъан кунъде, инсан ичюн не бир кучъ, не де бир ярдымджы бар.
- 11-17. Дёнюш саиби олгъан (ягъмур ягъдыргъан) кокке, (осюмликнен) ярылгъан ерге емин этерим ки, Къур'ан (хакъ иле батылны) айыргъан бир сёздир. О, асла бир шакъа дегильдир. Олар бир тузакъ къуарлар, мен де бир тузакъ къуарым. Кяфирлерге мухлет бер, оларны бираз озъ алларына быракъ (пек якъында санъа ярдымымыз келеджек).

87. эль-А'ЛЯА

Аллаһнынъ «юдже» манадаки адынен башлангъаны ичюн, «эл-А'ляа» денильген бу суре 19 ает олуп, Меккеде энген ильки сурелердендир. Дженаб-ы Аллаһ бу суредде кяинатнынъ сырларыны, яратылышыны, чалышувыны эсаслы бир шекильде ифаде эткен.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-5. Яратып, тертипке кьойгъан, такъдир этип, ёл косьтерген, (топракътан) ешилъ отны чыкъарып, сонъ оны кьап-къара бир сель чёплигине чевирген юдже Раббинънинъ адыны тесбих (ве такъдис) эт.
- 6-7. Санъа (Къур'анны) окъутаджакъмыз; артыкъ Аллаһнынъ истегени истисна, сен ич унутмайджакъсынъ. Шубесиз, Аллаһ ашкярны ве гизлини билир.
- 8-9. Сени энъ кьолайгъа муваффакъ этеджекмиз. О алда, эгер огют файда берсе, огют бер.
- 10-13. (Аллаһтан) кьорккъан – огюттен айдаланаджакъ. Энъ буюк атешке киреджек фена кимсе исе, огюттен кьачыныр. Сонъ о, атеште не олор, не де яшар.
- 14-15. Темизленген, Раббинънинъ адыны анъып, Онъа кьуллыкъ эткен кимсе, шубесиз кьуртулышкъа иришкендир.
- 16-17. Факъат сиз (эй, инсанлар!) ахирет даа хайырлы ве даа девамлы олгъаны алда, дюнья аятыны усътюн корьмектесинъиз.
- 18-19. Шубесиз, бу (анълатылгъанлар), эвельки китапларда, Ибрахим ве Мусанынъ китапларында да бардыр.

88. эль-ГЪААШИЙЕ

Адыны ильк аетте кечкен ве эр шейни саргъан, кьаплагъан, дешети эр шейге етишкен кыямет куню манасындаки «гъаашийе» келимесинден ала. Ильк кельген сурелерден олуп, Заарийаат суресинден сонъ, Меккеде энген. Бу суредде кыямет ве ахиретке аит хаберлер бар, айрыджа Аллаһнынъ барлыгъыны анъламагъа ярдым этеджек базы яратылышнен делиллер анълатылгъан. Аятнынъ бир тертип ве низам ичинде акъып баргъаны, бу агъымнынъ сонъунда Аллаһкъа барыладжакъы ве Онынъ кьатында эсап бериледжеги анълатыла. 26 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. (Ресулым!) Дешети эр шейни кьаплагъан кыяметнинъ хабери санъа кельдими?
- 2-7. О куню бир такъым юзьлер зелильдир, токътамадан чалышыр, (факъат бошуна) ёрулыр, кьызгъын атешке кирер. Оларгъа кьайнап тургъан сув чокърагъындан ичирилир, олар ичюн кьуругъан тикенден башкъа емек ёкътыр, о исе, не беслер, не де ачлыкъны кеткизир.
- 8-11. О куню бир такъым юзьлер де бардыр ки, бахтлыдырлар; (дюньядаки) гъайретлеринден хошнут олгъандырлар, юдже бир дженнеттедирлер. О ерде бош бир сёз эшитмезлер.

- 12-16. О ерде (дженнетте) девамлы акъкъан бир чокъракъ, о ерде юксельтильген тахтлар, къююлгъан къаделер, сыра-сыра тизили ястыкълар, тешельген килимлер бар.
- 17-20. (Инсанлар) девенинъ насыл яратылгъанына, кокнинъ насыл юксельтильгенине, дагъларнынъ насыл тикленгенине, ер юзюнинъ насыл яйылгъанына бир бакъмазлармы?
- 21-26. О алда (Ресулым), огют бер. Чюнки, сен анджакъ огют бериджисинъ. Оларнынъ усьтюнде бир зорбаджы дегильсинъ. Анджакъ юзь чевирип, инкяр эткенге кельгенде, иште, ойлесини Аллах энъ буюк азап иле джезаландырыр. Шубесиз, оларнынъ дёнюши садедже бизгедир. Сонъ оларнынъ соргъугъа чекилюви де, садедже бизге аиттир.

89. эль-ФЕДЖР

Феджр – танъ ерининъ агъарувы ве чабакъ манасындадыр. Феджр суреси Лейль суресинден сонъ, Меккеде энген, 30 аиттир. Бу суредде эски къавмларгъа аит къыссалар хатырлатыла. Инсан огълунунъ феналыкъкъа ёнельмекте олгъаны бильдирелерек, бунынъ яман нетиджеси, дюнъя аятындан сонъки аят ве о ердеки вазиетлер къыскадан анылатыла.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-5. Феджрге, он геджеге (хаджнынъ он геджесине) чифтке, текке, (эр шейни къаранлыгъынен) орыткен анда геджеге емин этерим ки, буларда акъыл саиби ичюн эльбетте, бирер емин (дегери) бар.
(Эр куннинъ феджри, Зильхидждженинъ он геджеси, мусбет ве менфий къутуп дие билинген чифтлерден тешиль олгъан барлыкъ адеми, буларны яраткъан ве тек олгъан Аллаһ, эр шейни орытуп, ёкъ киби эткен гедже къаранлыгъы еминге мевзу этильген, сонъра да буларнынъ еминге дегерли шейлер олгъаны къайд этильген).
- 6-14. Корьмединьми, Раббинъ не япты Аад къавмына; диреклери (юксек биналары) олгъан, улькелерде онъа бенъзегени яратылмагъан Ирем шеэрини, о вадийде къаяларны ёнгъан Семууд къавмына, къазыкълар (чадырлар, ордулар) саиби Фыравунгъа! Ки оларнынъ эписи улькелеринде адден аштылар. О ерлерде яманлыкъны арттырдылар. Бу себептен, Раббинъ оларнынъ усьтюне азап къамчысы ягъдырды. Чюнки, Раббинъ (эр ан) козетмектедир.
(Базы тефсирджилерге коре, Фыравун ерге дёрт къазыкъ къакътыра, эскендже этеджек кимселерни эллеринден ве аякъларындан бу къазыкъларгъа багълата, о шекильде эскендже эте экен. Шунунъ ичюн онъа «зу'ль-эвтаад – къазыкълар саиби» денильген).
15. Инсан бар я, Рабби оны имтиан этип де, икрамда булунгъанында ве бол нимет бергенинде: «Рабим манъа икрам этти», дер.
16. Оны имтиан этип, рызкъыны тарлаштыргъанында исе: «Раббим манъа эмиет бермеди», дер.
- 17-20. Ёкъ! Догърусы, сиз етимге икрам этмемектесиньиз, ёкъсулны тойдурмагъа бир-бириньизни тешвикъ этмемектесиньиз. Арам-элял демеден, мирасны ашамакътасынъыз. Малны адден ашыры севмектесиньиз.

(Джахилие девринде араплар мирастан къадынларгъа, балаларгъа ве етимлерге пай бермей эдилер).

- 21-22. Амма, ер юзю парча-парча олгъан, Раббинъ(нинъ эмри) кельген ве мелеклер саф-саф тизильген вакъытта (эр шей ортагъа чыкъаджакъ).
23. О куню джеэннем кетирилир, инсан япкъанларыны бирер-бирер хатырлар. Факъат бу хатырлавнынъ не файдасы бар!
24. (Иште, о вакъытта инсан:) «Кешке бу аятым ичюн бир шейлер япып ёлласа эдим!», дер.
25. Артыкъ о куню Аллаһнынъ этеджек азабыны кимсе эталмаз.
26. Онынъ ураджакъ бугъавыны кимсе уралмаз.
- 27-30. Эй, раатлыкъкъа къавушкъан инсан! Сен Ондан хошнут, О да сенден хошнут оларакъ, Раббинъе дён. (Сечкен) къулларым арасына къошул ве дженнетиме кир!

90. эль-БЕЛЕД

Меккеде, Къаф суресинден сонъ энген, 20 аеттир. Адыны ильк аетте кечкен, Меккени анълаткъан ве «шеэр» манасындаки «белед» келимесинден алгъан.

Бу суредде инсаннынъ яратылышындан, онынъ базы давранышларындан, инсангъа берильген усътюн васыфлардан, о васыфларны эйиликке къулланмагъаннынъ фена акъибетинден, эйиликке къуллангъанларнынъ да, бахтлы келеджеклеринден сёз этиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-4. Бу больгеге -ки сен бу больгедесинъ-, бабагъа ве ондан мейдангъа кельген балагъа емин этерим ки, биз инсанны (козь-козьге келеджек нидже) зорлукълар ичинде яраттыкъ.
5. Инсан, ич кимсе онъа кучъ етиштиралмайджакъ беллейми?
6. «Пек чокъ мал арджладым» дей.
(Базы тefsирлерге коре, аетте, мушириклернинъ аз. Пейгъамберге душманлыкъ огърунда япкъан арджаламаларындан сёз этювлерине ишарет олунмакъта).
7. Кимсе оны коръмеди беллейми?
- 8-10. Биз онъа эки козь, бир тиль ве эки дудакъ бермедикми? Онъа эки ёл (догъру ве эгрини) косьтермедикми?
- 11-16. Факъат о, сарп ёкъушны ашалмады. О сарп ёкъуш не олгъаныны билесинъми? Хызметкяр азат этмек я да ачлыкъ кунюнде якъыны олгъан бир етимни, яхут ап-ачыкъ бир ёкъсулны тоюрмакътыр.
- 17-18. Сонъ иман эткенлерден, бир-бирилерине сабыр тевсие эткенлерден ве бир-бирилерини аджымакъны огютлегенлерден олмакътыр. Иште, булар сагъдакилердир.
(Къур'анда кечкен «сагъдакилер» ве «солдакилер» табирлерининъ манасы ичюн Вакъыа суреси, 8, 9, 16-нджи аетлерининъ изаатларына бакъ.).
- 19-20. Аетлеримизни инкяр эткенлер исе, иште олар солдакилердир. Джебзалары, къапулары усътлерине сым-сыкъ къапатылгъан бир атештир.

91. эш-ШЕМС

Къадир суресинден сонъ, Меккеде энген, 15 аеттир. Адыны суренинъ ильк келимеси олгъан ве «кунеш» манасындаки «шемс»тен алгъан. Бу суредде инсаннынъ яратылышында мевджут эки хусусиет анълатыла: яхшылыкъ ве яманлыкъ. Инсаннынъ яратылышында яхшы олмакъ да, яман олмакъ да къабилиет оларакъ бардыр.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-10. Кунешке ве къушлукъ вакътындаки айдынлыгына, кунешни такъип эткенинде айгъа, оны ашкар эткен куньдюзге, оны орыткенинде геджеге, кок юзюне ве оны бина эткенде, ерге ве оны япып тешегенге, нефиске ве онъа бир такъым къабилиетлер берип де, яхшылыкъ ве яманлыкъларны ильхам эткенге емин этерим ки, нефсини феналыкълардан арындыргъан, къуртулышкъа иришкен, оны феналыкъларгъа комген де, зиян эткендир.
- 11-15. Семууд къавмы адден ашкъаны себебинден (Аллаһнынъ эльчисини) яланлады. Оларнынъ энъ бедбахты (девени соймакъ ичюн) атылгъанда, Аллаһнынъ Ресулы оларгъа: «Аллаһнынъ девесине ве онынъ сув акъкъына токъунманъ!», деди. Амма, олар оны яланладылар ве девени сойдылар. Бунынъ усьтюне, Рабблери, гунахлары себебинден, оларгъа буюк бир феякет ёллады да, эписини эляк этти. (Аллаһ бу шекильде азап этювнинъ) акъибетинден къоркъаджакъ дегиль я!
(Аллаһ Семууд къавмына Салих Пейгъамберни ёллагъан эди. Ондан муджизе истедилер. Аллаһ онъа нек гузель бир ыргъачы деве ёллады. Бу девенинъ отлакъларда сербест долашувы, белли бир куньде сув ичюви, девеге кимсенинъ феналыкъ япмамасы эмир этильди. Къудар б. Салиф адлы бириси Аз. Салихни яланлады. Сонъ девени сойдылар. Аллаһ оларнынъ мемлекетлерини башларына йыкъты ве оларны эляк этти. Олардан къалгъан харабелер аля мевджуттыр).

92. эль-ЛЕЙЛЬ

Геджеге еминнен башлангъаны ичюн, суреге «Лейль» денильген. Меккеде энген, 21 аеттир. Бу суредде инсан огълунынъ эки зыт (терс) арекетинден – джумертлик ве саранлыкътан баас этиле. Иманлы олмакънен джумертлик, имансызлыкънен саранлыкъ арасындаки багълылыккъа дикъкъат чекиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-4. (Къаранлыгынен этрафны) бурюп орыткен вакъытта геджеге, ачылып агъаргъан вакъытта куньдюзге, эркекни ве ыргъачыны яраткъангъа емин этерим ки, ишлерингиз башкъа-башкъадыр.
- 5-7. Артыкъ ким берир ве сакъыныр исе, энъ яхшысы да, тасдикъ этер исе, биз де оны энъ къолайгъа азырлармыз (онда мувафакъиетли япармыз).

- 8-11. Ким саранлыкъ этип, озюни мухтадж саймаз, энъ яхшысы да, яланлар исе, биз де оны энъ зоруна азырлармыз. Тюшкен вакътында да, малы озюне ич файда бермез.
- 12-13. Догъру ёлны косьтермек бизге аиттир. Шубесиз, ахирет де, дюнья да бизимдир.
14. (Эй, инсанлар!) Алев-алев янгъан бир атешнен сизни тенбиеледим.
- 15-16. О атешке, анджакъ яланлап юзь чевирген яманлар, кирер.
- 17-18. Темизленмек узъре, малыны хайыргъа берген яхшылар ондан (атештен) узакъ тутулар.
- 19-21. Юдже Раббининъ ризасыны истемектен башкъа, онынъ незинде ич бир кимсеге аит шукран иле къаршыланаджакъ бир нимет ёкътыр. Ве о (бунъа къавушаракъ) хошнут оладжакъ.

93. эд-ДУҺАА

Дуһаа – къушлукъ вакъты демектир. Суре адыны ильк аетте кечкен бу келимеден ала, Феджр суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир.

Суред ахырзаман Пейгъамберининъ хусусиетлеринден бири яни етим олгъаны тильге алына ве онъа теселли бериле.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. Къушлукъ вакътына ве сукюнетке иришкенинде геджеге емин этерим ки, Раббинъ сени быракъмады ве санъа дарылмады.
(Бираз вакъыт вахийнинъ келюви кечикти. Мушириклер: «Рабби оны терк этти, онъа дарылды!», дедилер. Бу лакъырдылар ве саташувлар Эфендимизге агъыр келе эди. Иште, бу, хусус аетлернен изаат этильди).
4. Акъикъатен, сен ичюн ахирет дюньядан даа хайырлыдыр.
5. Пек якъында Раббинъ санъа береджек де, хошнут оладжакъсынъ.
6. О, сени етим булып, барындырмадымы?
7. Шашмалагъан булып да, ёл косьтермедими?
8. Сени факъыр булып, зенгин этмедими?
9. Ойле исе, етимни сакъын эзме!
10. Эль ачып, истегенни де, сакъын азарлама.
11. Ве Раббинининъ ниметини миннетдарлыкъ ве шукран иле анъ.

94. эль-ИНШИРААХ

«Иншираах» – ачылмакъ, кенишлемек, севинмек маналарындадыр. Дуһаа суресинден сонъ, Меккеде энген, 8 аеттир. Бу суред Пейгъамберимизнинъ балалыгъында пейгъамберликке азырламакъ узъре, юрегининъ ачылып темизленювинден сёз юрсетиле. Айрыджа, о кетирген диндеки къолайлыкъларгъа дикъкъат чекилерек, Аллаһкъа шукюр этмеге тешвикъ этиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Биз сенинъ коксюнъни ачып кенишлетмедикми?
- 2-3. Белинъни буккен юкюнъни сенден алып атмадыкъмы?
4. Сенинъ шанынъны ве шуретинъни юджельтмедикми?
- 5-6. Эльбетте, къыйынлыкънынъ янында бир къолайлыкъ бар. Акъикъатен, зорлукънен берабер, бир къолайлыкъ даа бардыр.
- 7-8. Бош къалдынъмы, аман (башкъа) ишке сарыл ве ялынъыз Раббинъе ёнель!
(Базы тефсирджилер битирильген ишни, базылары да, башланаджакъ ишни «ибадет» оларакъ ёрумлагъанлар. Бу ёрумларнынъ бераберлик нокътасы дюнья ве ахирет арасындаки ольчюге дикъкъат этилюви кереклигине берилювидир).

95. эт-ТИИН

«Тиин» – дагъ ады я да инджир демектир. Буруудж суресинден сонъ Меккеде энген, 8 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-5. Инджирге, зейтунгъа, Сина дагъына ве шу эмин больгеге емин этерим ки, биз инсанны энъ гузель бичимде яраттыкъ. Сонъ оны ашшагъыларнынъ ашшагъысына эндирдик.
(Аллаһ Таала инсанны, рух ве беден къабилиетлери нокътаи назарындан, джанлыларнынъ энъ мукеммели якъан. Суредде «энъ гузель бичимде яраттыкъ» ифадеси бу хусусны анълатмакъта. Инсан сербест ирадесинен, я бу къабилиетлерни гузель къулланааракъ, «къамиль инсан» оладжакъ, я да акс тарафны тутарааракъ, шуурлы барлыкъларнынъ ве джанлыларнынъ энъ ашшагъы мертебесинден ер аладжакъ).
6. Факъат иман этип, салих амель ишегенлер ичюн, эксильмеген, девамлы бир эджир бар.
7. Артыкъ бундан сонъ джеза куню мевзусында сени ким яланлай билир?
8. Аллаһ – укюм бериджилернинъ энъ усътюни дегильми?

96. эль-АЛАКЪ

Алакъ – инсаннынъ яратылыш девирлеринден олгъан ашлангъан йымыртаны ифаде этер. Бу суреге «Икъра' суреси» де денилир. Меккеде энген, 19 аеттир. Ильк беш аети Къур'аннынъ биринджи энген аетлеридир.

Бу суредде окъумакънынъ, огренмекнинъ усътюнлиги, инсаннынъ яратылышы, къалемнинъ муимлиги, буларнынъ инсангъа Аллаһ ихсаны олгъаны, инсаннынъ буларны тюсюнюви, Раббине итаат этюви кереклиги, акс алда азапкъа огърайджагъы анълатыла.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. Яраткъан Раббинънинъ адынен окъу! О, инсанны бир ашлангъан йымыртадан яратты.

- 3-5. Окъу! Инсангъа бильмегенлерини бильдирген, къалемнен (язмакъны) огреткен Раббинъ энъ буюк керем саибидир.
- 6-8. Акъикъат шу ки, инсан озюни озюне етерли коререк, адден ашар. Шубесиз, дёнюш Раббинъедир.
- 9-10. Намаз къылгъанда бир къулны (Пейгъамберни намаздан) мен эткенни корьдинъми?
(*Бу аетлер Пейгъамберимизге намаз къылгъанда саташкъан Эбу Джехил акъкъында энген. О ве онъа бенъзегенлер акъкъында бойле буюрылмакъта:*)
- 11-12. Не дерсинъ, о (Пейгъамбер) догъру ёлда исе, яхут такъваны эмир этмекте исе!
13. Не дерсинъ, о (мен эткен, Пейгъамбрени) яланламакъта ве догъру ёлдан юзь чевирмекте исе!
14. (Бу адам) Аллаһнынъ, (япкъанларыны) корьгенини бильмезми!
- 15-19. Ёкъ, ёкъ! Эгер вазгечмесе, дер'ал оны манълайындан (перчеминден), о яланджы, гунахяр манълайдан (перчемден) якъалармыз (джеэннемге атармыз). О, аман барып, меджлисини (озюнинъ тарафдарларыны) чагъырсын. Биз де зебанийлерни чагъыраджакъмыз. Ёкъ! Онъа уйма! Аллаһкъа седже эт ве (ялынъыз Онъа) якълаш!

97. эль-КЪАДР

Къадир геджесинден сёз эткени ичюн, бу адны алгъан. Абесе суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир. Суредде Къадир геджесинден, онынъ фазилетинден, о геджеде мелеклернинъ ер юзюне энювинден баас этиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Биз оны (Къур'анны) Къадир геджесинде эндирдик.
2. Къадир геджесининъ не олгъаныны сен билесинъми?
3. Къадир геджеси бинъ айдан хайырлыдыр.
4. О геджеде, Рабблерининъ изнинен, мелеклер ве Рух (Джебраил), эр иш ичюн энер турарлар.
5. О гедже селяметлик толудыр. Та феджрнинъ догъувына къадар.

98. эль-БЕЙЙИНЕ

Ачыкъ делиль манасына кельген ве биринджи аетте кечкен «беййине» келимеси суреге ад олгъан. Талаакъ суресинден сонъ, Мединеде энген, 8 аеттир. Бу суредде къафирлерден ве мушриклерден сёз этильген, оларнынъ базы давранышлары анълатылгъан, инангъан ве яхшы ишлер япкъанларнынъ къуртулышкъа иришеджеги ифаде этильген.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Ап-ачыкъ делиль оларгъа кельгенге къадар, эхл-и китаптан ве мушриклерден инкярджылар (куфюрден) айрыладжакъ дегиль эдилер.
- 2-3. (Иште, о ап-ачыкъ делиль) Аллах тарафындан ёлланылгъан ве энъ догъру укюмлерни ичине алгъан, тер-темиз саифелерни окъугъан бир эльчидир.
4. Озьлерине китап берильгенлер анджакъ о ачыкъ делиль (Пейгъамбер) оларгъа кельгенден сонъ болюндиленер.
5. Албуки, олар анджакъ динни ялынъыз Онъа хас къыларакъ ве ханифлер оларакъ, Аллахкъа къуллыкъ этювлери, намаз къылувлары ве зекят берювлери эмир олунгъан эди. Дос-догъру дин де – будыр.
(«Ханиф» не олгъаны акъкъында Руум суресининъ 30-нджи аети изаатына бакъ.).
6. Эхл-и китап ве мушриклерден олгъан инкярджылар ичинде эбедий оларакъ къаладжакъ джеэннемлери атешиндедилер. Иште, халкънынъ энъ шеррлилерни олардыр.
7. Иман этип, салих амеллер ишлегенлерге кельгенде, халкънынъ энъ хайырлысы да олардыр.
8. Оларнынъ Рабблери къатындаки мукъафатлары – земинден ирмакълар акъкъан, ичинде даимий оларакъ къаладжакъ Адн дженнетлеридир. Аллах олардан хошнут олгъан, олар да Аллахтан хошнут олгъанлар. Бу айтылгъанлар эп Раббинъден къоркъкъан (Онъа сайгъы косьтергенлер) ичюндир.

99. эз-ЗИЛЬЗААЛ

Тепренюв демек олгъан «зильзаал» келимеси суренинъ ильки аетинде кече. Нисаа суресинден сонъ, Мединеде энген, 8 аеттир. Къыяметнинъ къопувундан, инсанларнынъ гъайрыдан тирилип, эсап берювлеринден, эр кеснинъ -яхшы я да яман- япкъаныны буладжагъындан баас этиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен).

- 1-5. Ер къурреси озюне хас сарсынтысынен саллангъан, топракъ агъырлыкъларыны тышкъа чыкъаргъан ве инсан: «Не олмкъта бунъа!», деген вакъытта, иште, о куню (ер) Раббинънинъ онъа бильдирювинен, бутюн хаберлерини анълатыр.
6. О куню инсанлар амеллерини корювлери (къаршылыгъыны алувлары) ичюн дарма-дагъыныкъ кери къайтып келирлер.
7. Ким зерре микъдары хайыр япкъан исе, оны корер.
8. Ким де зерре микъдары шерр ишлеген исе, оны корер.
(Ер агъырлыгъыны тышкъа чыкъарувы бир-къач тюрю тефсир этильген. 1. Ичиндеки хазинелерни тышкъа чыкъарыр, факъат оларгъа бакъкъан олмаз. 2. Къабирлердеки олюлер тирилер. 3. Ер алтындаки маденлер, газлар, янардагълар тышкъа фырланыр).

100. эль-ААДИЙААТ

Аадийаат – къошу атлары демектир. Аср суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир. Бу суредде инсан огълунынъ накорьлигинден, къыямет куню ортагъа чыкъаджакъ ашкяр вазияттен сёз этиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-8. Хар-хар къошкъанларгъа, (налларынен) чакъаракъ, къыгъылчым сачкъанларгъа, (апансыздан) саба баскъыны япкъанларгъа, о ерде тозны думангъа къаткъанларгъа, деркен о ерде бир топлулыкънынъ та ортасына кирьгенлерге емин этерим ки, инсан Раббине нисбетен пек нанкорьдир, шубесиз, бунгъа озю де шааттыр ве о, мал севгисине де адден ашыр дереджеде хырслыдыр.
- 9-11. Къабирлерде булунгъанлар тирильтилип, тышкъа чыкъарылгъан ве къальплерде гизленгенлер ортагъа къоюлгъан вакъытта инсан (алынынъ не оладжакъыны) тюшонмезми? Шубесиз, Рабблери о куню олардан тамамынен хабардардыр.

101. эль-КЪААРИА

Къаариа – къапуны къакъкъан демектир ве къыямет козь огюнде тутулмакъта. Къурейш суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир. Бу суредде къыяметнинъ къопувындан мейдангъа келеджек вакъиалардан ве инсаннынъ акъибетинден сёз этиле.

Бисмиляһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. Къапу къакъкъан! Недир о капу къакъкъан? О къапу къакъкъаннынъ не олгъаныны билесиньми?
- 4-5. Инсанларнынъ, атешнинъ этрафыны саргъан перванелер киби олгъаны, дагъларнынъ да авагъа атылгъан ренкли юнге чевирилген кунюдир (о Къаариа!).
- 6-7. О куню кимнинъ тартылгъан амели агъыр кельсе, иште о, хошнут этиджи бир яшайыш ичинде олур.
- 8-9. Амели енгиль олгъангъа кельгенде, иште онынъ анасы (ери, юрты) Хаавийедир. *(Амельнинъ агъыр келюви, хайыр ве яхшылыкъларнынъ зияде олувы; енгиль келюви исе, хайыр ве саваннынъ кефесине (теразе козюне) къоюладжакъ амельнинъ азлыгъы я да олмагъаны демектир).*
- 10-11. Недир о (Хаавийе) билесиньми? Къызгъын атеш!

102. эТ-ТЕКЯАСУР

Текяасур – чокълукъ ярышы ве чокълукънен макътанмакъ демектир. Кевсер суресинден сонъ, Меккеде энген, 8 аеттир. Джахилие араплары мал, эвлят ве акърабаларынынъ чокълугъыны бир гъурур ве шерейф сая, атта бу хусуста яшагъанларнен къанаатленмейип, къабилелерининъ усьтюнлигини кечмишлеринен де исбат этмек ичюн, къабирлерге бара, ольген акърабаларынынъ чокълугъунен макътана эдилер. Суредде оларнынъ бу япкъанлары тенкъит этильмекте ве акъикъий усьтюнликнинъ ахиретте ортагъа чыкъаджакъы анылатылмакъта.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. Чокълукъ къурунтысы сизни о дередже мешгуль этти ки, ниает къабирлерни зиярет эттинъиз.
- 3-4. Ёкъ! Якъында биледжексинъиз! Эльбетте, якъында биледжексинъиз!
- 5-8. Акъикъат ойле дегиль! Кесен-кес бильги иле бильген олса эдинъиз, (о ерде) мытлакъа джеэннем атешини корер эдинъиз. Сонъра ахиретте оны ачыкъ козьнен кореджексинъиз. Ниает, о куню (дюньяда файдалангъан) ниметлеринъизден, эльбетте ве эльбетте эсапкъа чекиледжексинъиз.

103. эль-АСР

Аср – юз йыл, экинди вакъты ве мейванынъ сувыны чыкъармакъ киби маналардадыр. «Аср»гъа емин иле сёзге башлангъаны ичюн, бу адны алгъан. Иншираах суресинден сонъ, Меккеде энген, 3 аеттир. Суредде къуртулышнынъ имангъа, яхшы ишлер япмагъа, хакъны ве сабырны тевсие этмеге багълы олгъаны анълатыла.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. Асргъа емин этерим ки, инсан, акъикъатен зарар ичиндедир. Бундан, анджакъ иман этип, яхшы амеллер ишлегенлер, бир-бирилерине хакъны тевсие эткенлер ве сабырны тевсие эткенлер истиснадыр.

104. эль-ҺУМЕЗЕ

һумезе – бирисини артындан ошеклемек, онынънен алай этмек, гонълюни къырмакъ ве ынджытмакъ манасына келе. Къыяме суресинден сонъ, Меккеде энген, 9 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. Арттан сёз этмекни, юзге къаршы тиль узатмакъны адет эткен эр кеснинъ алына вай! О ки, мал топлагъан ве оны сайып тургъандыр.
3. (О), малы оны эбедий япаджакъ беллей.
4. Ёкъ! Ант олсун ки, о Хутамаге атыладжакъ.
5. Хутаменинъ не олгъаныны билесинъми?
- 6-7. Аллаһнынъ туташтырылгъан, (яндыкъча) тырманып, юреклернинъ там усьтюне чыкъкъан атешидир.
- 8-9. Олар (бу атеш ичинде) узатылгъан диреклерге багълангъанлар ве о вазиятте о (атеш) усьтлерине къапатылгандыр.

105. эль-ФИИЛЬ

Кябени йыкъмакъ истеген Эбрехенинъ филлери уджюми акъкъында энгени ичюн, бу адны алгъан. Кяафируун суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Раббинъ филь саиплерине нелер этти, корьмединъми?
2. Оларнынъ яман къарарларыны бошуна чыкърмадымы?
3. Оларнынъ усътюне эбабиль къушларыны ёллады.
4. О къушлар оларнынъ усътлерине пишкен толадан япылгъан ташлар ата эди.
5. Бойледже, Аллаһ оларны ашалып, тапталгъан экинге чевирди.

106. КЪУРЕЙШ

Къурейшке джахилие девринде берильген базы имтиязлардан баас эткени ичюн бу адны алгъан. Тиин суресинден сонъ, Меккеде энген, 4 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-4. Къурейшке къолайлаштырылгъаны, эбет, къыш ве яз сеятлары оларгъа къолайлаштырылгъаны ичюн, олар озьлерини ачлыкътан тоюргъан ве эр чешит къоркъудан эмин къылгъан шу эвнинъ Раббине къуллыкъ этсинлер.
(Къурейш къабилеси бутюн араплар арасында мукъаддес сайылгъан Кябени козетюв ве бакъув вазифесинде олгъанлары ичюн, бутюн къабилелер оларгъа сайгъы косътере эди; бу саеде олар язда Тааифнинъ серин яйляларына, къышта да Йеменнинъ сыджакъ больюлерине сербест бара эдилер. Иште, бу, Аллаһнынъ оларгъа бир ихсаны эди, чюнки, бу шекильде сербест долашув, сонъунда буюк ольчюде, тиджарет япа ве къазанч эльде эте эдилер).

107. эль-МАОУУН

Маауун – зекят бермек я да бир шейни кечиджи оларакъ къуллаувы ичюн, бирисине бермек шеклинде ярдым демектир. Алимлернинъ чокъуна коре, эписи Меккеде энген, 7 аеттир. Динни яланлагъан, яхшылыкътан узакъ олгъан кимселер акъкъында энген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Динни яланлагъанны корьдинъми?
2. Иште, о, етимни итеп, къакъар;
3. Ёкъсулны тоюрмагъа тешвикъ этмез;

- 4-5. Языкълар олсун, о намаз къылгъанларгъа ки, олар намазларыны джиддийге алмазлар.
- 6-7. Олар косътериш япыджылардыр; хайыргъа да мани олурлар.
(Базы кимселер намазларына рия къатарлар, базылары да, намазнынъ эркъаныны толу эда этмезлер. Аетте буларгъа ишарет этильген).

108. эль-КЕВСЕР

Кевсер – бол нимет демектир; айрыджа дженнетте бир хавузнынъ да адыдыр. Аадийаат суресинден сонъ, Меккеде энген бу суре 3 аеттир. Огълан балалары яшамагъаны ичюн Пейгъамберимизге мушриклер несили кесильген манасында «эбтер» дедилер. Суреде бунъа джевап берильген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-3. (Ресулым!) Шубесиз, биз санъа Кевсерни бердик. Шимди сен Раббинъе къуллыкъ эт ве къурбан чал. Аслы сонъу кесильген, шубесиз санъа богъуз кутюдждидир.
(Бу суреде къурбан чалув эмир этильген. Куърбан – якъынлыкъ демектир. Къурбан чалувдан асыл макъсат, бу ибадетнен Аллаһкъа якъынлыкъ къазанмакътыр).

109. эль-КЯАФИРУУН

Кяфирлерден сёз юрсетильгени ичюн, бу адны алгъан. Маауун суресинден сонъ, Меккеде энген, 6 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

- 1-2. (Ресулым!) Де ки: Эй, кяфирлер! Мен сиз табынаяткъанларынынъызгъа табынмам.
3. Сиз де меним табынгъаныма табынмайсынъыз.
4. Мен де сизинъ табынгъанларынынъызгъа асла табынаджакъ дегилим.
5. Эбет, сиз де меним табынгъанымгъа табынамакъта дегильсинъиз.
6. Сизинъ дининъиз – сизге, меним диним де – манъа.

110. эн-НАСР

Наср – ярдым демектир. Суреде Аллаһнынъ Аз. Пейгъамберге ярдым этерек, фетихлерге къавуштыргъаны ифаде этильгени ичюн, бу адны алгъан. Бу суре Меккенинъ фетхи сырасында энген олмакънен берабер, Медине девринде иджреттен сонъ энгени ичюн, мединий (Мединеде энген) сурелердендир, 3 аеттир. Ислям заферинден хабер берир. Ибн Умерден кельген риваетке коре, бу суре энгенден сонъ, Пейгъамберимиз 80 кунъ яшагъан.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-3. Аллаһнынъ ярдымы ве зафери келип де, инсанларнынъ топ-топ Аллаһнынъ динине кирьгенлерини корьген вакътынъда, Раббинъе хамд этерек, Оны тесбих эт ве Ондан магъфирет тиле. Чюнки, О, тевбелерни чокъ къабул этиджидир.

111. ТЕББЕТ

Теббет – «къурусун» манасындаки беддуадыр. Эбу Лехеб акъкъында энген. Зира о, эзиет этмек макъсадынен, Ресулуллахнынъ ёлуна гизлиден тикен къойгъан, бу иште онъа къадыны да ярдым эткен эди. Суре «Месед суреси» дие де анъылыр. Фаатиһа суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир.

(Бир риваетке коре, Шуараа суресининъ 124-нджи аети кельгенинен, Эфендимиз якъын акъарабасыны чагыраракъ, оларны Ислямгъа давет эткен эди. Эмджеси Эбу Лехеб гъализ сёзлер айтаракъ: «Бизни бунынъ ичюн чагырдынъмы?», деген эди. Буннынъ узерине бу суре энди).

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-5. Эбу Лехебнинъ эки эли къурусун! Къуруды да. Малы ве къазангъанлары онъа файда бермеди. О аевли бир атеште янаджакъ. Одун ташыйджы оларакъ ве бойнунда хурма лифинден букюльген бир йип олгъаны алда, къадыны да (атешке киреджек).

112. эль-ИХЛЯАС

Ихляас – самимий олмакъ, динге юректен багъланмакъ, эсасларыны тек Аллаһ ризасы ичюн тедбикъ этмек манасындадыр. Меккеде энген, 4 аеттир. Ислямнынъ тевхид къайдесининъ энъ эсаслы ве анълайышлы ифадесидир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-4. Де ки: О, Аллаһ бирдир. Аллаһ самеддир. О, догъурмагъан ве догъмагъандыр. Онынъ ич бир тенъеши (бенъзегени) ёкътыр.
(Самед – ич бир шейге мухтадж олмагъан, аксине эр шей онъа мухтадждыр, демектир).

113. эль-ФЕЛЯКЪ

Фелякъ – саба мансында олгъаны киби, ярмакъ манасыны да бере. Бундан сонъ кельген Наас суресинен бирликте, экисини «эки къорчалайыджы» манасында «муаввизетейн» денилир. Бу сурелернинъ шифа макъсадынен окъулгъанына даир хадислер бар. Мединеде энген, 5 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-5. Де ки: Яраттыгъы шейлернинъ шерринден, къаранлыгъы чёккен заманы гедженинъ шерринден, дюгюмлерге уфюрип, тылсым япкъан уфлейиджилернинъ шерринден ве къызгъангъан вакътында къызгъанч инсаннынъ шерринден сабанынъ Раббине сыгъынырым!

114. эн-НААС

Наас – инсанлар демектир. Мединеде энген, 6 аеттир.

Бисмиляһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-6. Де ки: Инсанларнынъ къальплерине весесе сокъкъан, (инсан Аллаһны анъгъанында) пусугъа чекильген джин ве инсан шейтанынынъ шерринден инсанларнынъ Раббине, инсанларнынъ меликине (мутлакъ саип ве акимине) инсанларнынъ Иляхине сыгъынырым!

Илявелер

Мевзулар боюнджа мундеридже

АХЛЯКЪ	
Адалет	[2:282], [3:18], [3:21], [5:8], [5:42], [4:3], [4:58], [4:105], [4:135], [4:152], [7:29], [7:159], [7:181], [16:76], [16:90], [21:47], [33:5], [42:15], [57:25], [60:8], [49:10]
Адам ольдюрмекнинъ джезасы	[4:92], [4:93]
Аиле ахлякы	[4:3], [4:4], [4:129], [24:22], [33:55]
Аиле – севги ве узур ювасы	[30:21]
Аиледе барыш	[4:128]
Айванларгъа бенъзегенлер	[7:179], [47:12]
Алчакъгонъюллилик	[25:63]
Ана-бабагъа итаат	[17:23-25], [29:8], [31:14], [31:15], [46:15]
Ана-бабагъа не заман итаат этильмез	[29:8], [31:15]
Асед	[2:109], [4:54], [113:5]
Афу этмек	[2:178], [2:219], [2:237], [3:134], [3:159], [5:13], [7:199], [42:37], [42:40], [42:43], [64:14]
Ахлякъ орънеги инсанлар	[76:7-10]
Ахлякый фазилетлер	[3:134], [3:136]
Ахлякый эмир ве вазифелер	[2:83-84], [4:36-40], [4:114], [7:199], [7:200], [16:90], [30:38]
Ахлякый ясакълар	[6:151-153], [7:85], [7:86], [16:90], [49:11-12]
Ахткъа вефа	[2:177], [5:1], [8:56], [9:4], [9:7], [16:91], [16:95], [13:21], [13:25], [17:34], [33:15], [48:10]
Аяткъа сайгъы	[4:92], [4:93], [17:33], [25:68]
Башкъасынынъ элиндекине козь тикмек	[20:131]
Бирлик ве къардашлыкъ	[2:178], [2:220], [2:253], [3:28], [3:103], [3:105], [8:63], [49:10]
Бозгъунджылыкъ	[5:64], [11:85], [11:116], [13:25], [16:88], [26:183], [28:84]
Бордж бермекнинъ фазилети	[2:245], [5:12], [57:18], [64:17], [73:20]
Гомосексуаль бир топлукъ	[7:81]
Гузель сёз	[39:18], [41:33], [47:21]
Дин къардашлыгъы	[9:11]

Дин къардашлыгыны керектирджи ахлякый вазифелер	[49:9-12]
Динни алай эткенлернен дост тугынылмаз	[5:57]
Догъру сёз	[33:70]
Догъруларнынъ мукъафатлары	[41:32]
Догърулыкъ-эгрилик	[3:161], [9:7], [11:112], [26:15]
Етим акъкы ве етимге ярдым	[2:83], [2:177], [2:215], [2:220], [4:2], [4:3], [4:6], [4:8], [4:10], [4:36], [4:127], [6:153], [17:34], [17:170], [18:82], [90:15], [89:17], [93:9]
Залимлернинъ сонъу	[22:48], [22:53]
Зенглигинен къопайгъан адам	[18:32-44]
Зина	[17:32], [24:2], [25:68], [60:12]
Зулум ве залимлер	[2:124], [2:258], [4:168], [4:169], [5:45], [6:21], [6:129], [6:135], [7:44], [9:109], [11:18], [11:100-102], [12:23], [14:27], [14:45], [42:39], [46:10], [39:47]
Инсан акъларына теджавуз	[26:183]
Инсанларны аркъасындан чекиштирмек	[49:12], [104:1]
Исраф	[4:6], [5:32], [6:141], [7:31], [17:27], [20:121], [25:67], [39:53], [40:28-34]
Иффет	[23:5], [23:7], [25:68], [70:29], [70:31]
Иффетли факъырлар	[2:270]
Ихсан	[16:90], [28:77]
Ички ве феналыклары	[2:219], [4:43], [5:90], [5:91]
Иш ве тиджарет ахлякы	[4:29], [4:31], [7:81], [17:35], [26:181], [26:182], [55:89], [83:1-6]
Кибр	[16:23], [17:37], [31:19]
Кин	[3:135], [5:8], [59:10]
Косьтериш	[4:38]
Кунъджилик	[2:109], [4:54]
Къадын акълары	[4:19-21], [4:25], [4:32]
Къальби темиз олгъанларнынъ мукъафаты	[50:33], [50:35]
Къалыджи эйиликлер	[18:46], [19:76]
Къатиетлик (азим)	[3:186], [3:189], [20:115], [31:17], [42:43], [46:35], [47:21]
Къуетине ишангъанларнынъ сонъу	[9:100], [28:78-81], [30:9], [40:82], [40:85], [47:13], [50:36]
Къумар ве феналыгы	[5:90-91]
Лагъап такъмакъ	[49:11]

Маддий ярдымлашув	[2:3], [2:177], [2:195], [2:215], [2:254], [2:261], [2:268], [2:270-274], [3:92], [3:134], [4:34], [4:39], [8:3], [9:54], [9:131], [14:31], [16:75], [22:35], [25:67], [28:54], [32:16], [32:32], [34:39], [35:29], [42:42], [57:7], [57:10], [63:10], [64:16], [65:7]
Менфаат хырсы	[100:8]
Мерхамет	[3:159], [6:12], [17:24], [30:21], [48:29], [90:17]
Меръемнинъ иффети	[19:20], [19:33]
Мусамаха (хош корюв)	[43:89]
Му'минлерге ве кяфирлерге нисбетен тавур	[5:54], [48:29]
Нефс-и мутмеинне, Раадие, Мердийе	[89:27-30]
Нефс-и эммаре	[12:53]
Нефсини кирлеткен зиян этер	[91:10]
Нефсини темизлеген къуртулыр	[91:9]
Опъке ве афу этмек	[3:134], [42:37]
Орънек инсанлар	[60:5], [60:6]
Пейгъамбер (с.а.в.)нинъ ахлякъы	[3:159], [68:4]
Ресулуллах (а.с.) энъ гузель ахлякъ орънегидир	[33:21]
Рия	[2:264], [2:266], [2:270], [2:272], [3:188], [4:38], [4:39], [4:108], [107:6]
Сабыр ве себат	[2:45], [2:152], [2:250], [3:200], [6:34], [22:35], [31:17], [46:35], [90:17], [103:3]
Севги	[3:119], [5:54], [7:79], [19:96], [20:39]
Сервет хырсына къапылгъанларнынъ сонъу	[104:2-9]
Сёгмек	[6:109]
Сёзюнде турмакъ	[2:177], [3:76], [17:34], [23:8], [70:32]
Татлы тиль	[17:28]
Темиз къальп	[37:84]
Теджессус	[49:12]
Укъюм ве шаатлыкъта тарафсызлыкъ	[4:135]
Усьтюн эйилик (бирр)	[2:44], [2:177], [2:189], [3:92], [5:2], [58:9]
Фена зан этмек	[49:12]
Фена истеклерге уймакъ	[4:135], [7:176], [18:28], [20:16], [25:43], [28:50], [38:26], [45:23], [53:3]

Феналыкъны ве эйиликни ортагъа чыкъармакъ	[4:148], [4:149]
Феналыкъ саибине ярашыр	[35:43]
Феналыкътан арынмакъ	[35:18]
Ферахны яймакъ ичюн талап	[59:7]
Хайыр	[2:110], [3:115], [4:127], [22:11]
Хайыр Аллахнынъ элинде	[3:26]
Хайыр севгиси	[38:32]
Хайыргъа давет	[3:104]
Хайыргъа мани олгъанлар	[68:12], [50:24-26]
Хайырда ярыш	[2:148], [5:48], [35:32], [57:21], [23:57-61]
Хайырлы фаалиетлер	[2:277]
Хасислик	[3:180], [4:37], [9:34], [9:35], [9:76], [17:31], [17:100], [33:19], [47:38], [57:24], [64:16], [92:8-11]
Хиянет	[4:107], [8:71]
Джумертлик орьнеги несиль	[59:9]
Шаатлыкъта догърулыкъ	[2:140], [4:135], [5:8], [5:106], [25:72], [70:33], [65:2]
Шехветлерине уйгъанлар	[19:59]
Эвлерге киргенде изин алмакъ	[24:28], [24:32]
Эйи сёз	[4:5]
Эйилер ичюн мелеклернинъ дуасы	[40:7-9]
Эйилер, феналар	[2:200], [2:202], [2:204], [2:207], [83:7-28], [82:13], [82:14], [92:5-12], [98:6-8]
Эйилернен феналарны Аллаһ бир коръмез	[45:21]
Эйилик, феналыкъ	[13:6], [13:22], [17:7], [27:89], [27:90],
Эйиликни къаршылыкъ беклемеден япмакъ	[76:7-9], [92:19-21]
Эйилик япмакъ	[16:30]
Эйилик япмакънынъ кучълиги	[90:11], [90:12]
Эйиликни ортагъа чыкъармакъ	[4:149]
Эйиликнинъ къаршылыгъы ялынъыз эйиликтир	[55:40]

Эйиликнинъ ве феналыкънынъ къаршылыгъы	[6:160]
Эйиликлер агъыр олгъанларнынъ мукъфатыдыр	[101:6], [101:7]
Эйиликлери аз олгъанларнынъ джезасы	[101:8], [101:11]
Эманетке садакъат ве хиянет	[4:58], [8:28], [23:8], [70:32]
Якъубнынъ сабыры	[12:38]
Ярдымдан къачынгъанлар	[107:7]
Юзлемек	[2:264], [74:6]
Юсуф (а.с.)нынъ иффети	[12:23-29], [12:34], [12:51]
АЙЛЕ ТЕРТИБИ	
Айле ахлякъы	[4:3], [4:4], [4:129], [24:22], [33:55]
Айле реисининъ меджбуриети	[19:55], [20:132], [66:6]
Айле севги ве узур ювасы	[30:21]
Айледе барыш	[4:188]
Айрылгъан къадын ве эркекнинъ балаларынынъ бакъымы	[4:35], [4:128], [65:6], [65:7]
Айрылмакъ ве усулы	[2:227-231], [4:130], [60:10], [60:11], [65:1], [65:2]
Акърабалыкъ багълары	[2:83], [2:177], [2:215], [4:1], [4:36], [9:23], [11:45], [11:47], [13:21], [13:25], [16:90], [17:26], [24:22], [30:38], [47:22]
Ана-бабагъа итаат	[17:23-25], [29:8], [31:14], [31:15], [46:15]
Бала ве бала етиштирмек	[2:223], [18:45], [8:28], [20:123], [64:14], [64:15], [66:6]
Бала севгиси	[3:14], [18:45], [34:37]
Балаларнынъ бакъылувы	[2:233]
Балаларнынъ хайырлы олувлары ичюн дуа	[2:128], [2:129], [3:38-41], [7:189], [14:40], [25:74], [46:15]
Бирден зияде къадыннен эвленюв	[4:3-4], [33:50]
Етим къадынларнен эвленюв	[4:127]
Зина ифтирасы ве джезасы	[24:4-6], [24:9], [24:23-26]

Зина эткенлернинъ джезасы	[24:2], [24:3]
Зинадан къорчаланмакъ	[17:32], [24:30], [24:31], [25:68]
Зинанынъ исбаты	[4:15], [24:6-9]
Зыхар ве кеффарети	[33:4], [58:2], [58:3]
Иддет вакъты	[2:228], [2:235], [33:49], [65:1], [65:4]
Къадын ве къадын акълары	[2:187], [2:228], [2:229], [2:232], [2:233], [2:237], [2:282], [3:14], [4:1], [4:4], [4:7], [4:11], [4:12], [4:19], [4:20], [4:21], [4:24], [4:25], [4:33], [4:34], [4:127], [4:128], [4:176], [7:189], [30:21], [33:28-34], [39:6], [46:15], [60:12], [64:14]
Къадынга мушриклер дегер бермез эдилер	[6:139], [16:58], [16:59], [42:17], [43:17], [52:39], [53:21], [53:22]
Къадынларнынъ диний ве ахлякый вазифелери	[60:12]
Лиан аетлери	[24:6-9]
Мехир	[2:229], [2:237], [4:4], [4:20], [4:21], [4:24], [4:25]
Мирас	[4:7], [4:8], [4:11], [4:12], [4:32], [4:33], [4:126]
Несеби беллисиз балалар	[33:5]
Никях (эвленмек ве эвлендирмек)	[2:221], [2:235], [4:3], [4:24], [4:25], [4:127], [5:5], [16:72], [24:32], [24:33], [33:37], [33:50]
Сюс ве зийнет	[7:32], [16:14], [43:18]
Сют (эмчек) анасынен эвленмек арамдыр	[65:4], [65:6]
Тесетюр (орътюнемек)	[7:26], [7:31], [7:32], [16:5], [16:81], [24:31], [24:60], [33:35], [33:59]
Хайиз алы	[2:222]
Эвленилюви эял олгъан къадынлар	[5:5]
Эвленмек ясакъ олгъан акъраба къадынлар	[4:22], [4:24]
Эйи къадынлар, фена къадынлар	[4:34]
Эмизмек ве эмизмек муддети	[2:233], [31:14], [46:15], [65:6], [65:7]
Эр ве къадын анълашмазлыгъы алында хакем	[4:35]
Эркек ве эркек акълары	[2:187], [2:228], [2:233], [4:34]
АЛЛАh	
Аллаh вадесинден къайтмаз	[14:47], [22:47], [30:6]
Аллаh ве пейгъамбер севгиси	[3:31]
Аллаh ве пейгъамбер душманлары якъын	[8:13], [8:28]

акъраба биле олса, дост тутунылмаз	
Аллаһ ве ресулы мытлакъа гъалип келеджектир	[58:21]
Аллаһ ве ресулына итаат	[4:13], [4:14], [4:69], [4:80], [5:92], [8:20], [8:24], [24:52], [24:54], [33:36], [33:71], [47:33], [48:17], [49:14], [59:4], [64:12]
Аллаһ ве ресулына сайгъы	[49:1]
Аллаһ гизлини де, ашкъарны да билир	[2:77], [16:19], [16:23], [21:110]
Аллаһ гизлини де, гизлининъ гизлисини де билир	[20:7]
Аллаһ гизленгенни де, ашкъарны да билир	[33:54], [60:1], [64:4], [67:13]
Аллаһ гъайбны билиджиدير	[9:78], [49:18], [72:26]
Аллаһ гъайбны ве шеадетни билиджиدير	[6:73], [9:94], [9:105], [13:9], [23:92], [32:6], [39:46], [59:22], [62:8], [64:18]
Аллаһ зайыфларнынъ ярдымджысыдыр	[28:5]
Аллаһ залим дегиль	[3:182], [4:40], [16:33], [16:34], [18:49], [22:10]
Аллаһ инсанларгъа хайыр ве шеррни таныткъан	[91:8], [90:10]
Аллаһ инсанларгъа зулум этмез	[9:70], [8:51], [11:101], [50:29]
Аллаһ инсанларны бошуна яратмагъан	[23:115]
Аллаһ акъикъий укюмрандыр	[20:14]
Аллаһ кимсеге зулум этмез	[10:44], [10:47], [30:9]
Аллаһ коклерни ве ерни алты кунде яратты	[7:54], [10:3], [11:7], [25:59], [32:4], [50:38], [57:4]
Аллаһ козетиджидир	[4:1]
Аллаһ козьлернинъ хаин бакъышыны ве къальплернинъ гизлегенини билир	[40:19]
Аллаһ къатында вакъыт	[6:12]
Аллаһ къолайлыкъ тилер	[2:185]
Аллаһ къоркъусы	[2:74], [2:150], [3:175], [4:77], [9:13], [33:39], [35:28]

Аллаһ къулларына чокъ лютф этиджидир	[42:19]
Аллаһ му'минлернинъ достудыр	[3:68], [22:78]
Аллаһ нурыны тамамлайджакъ	[9:32], [61:8]
Аллаһ пейгъамберлерден сёз алгъан	[33:7]
Аллаһ ресулыны имае эткендир	[93:1-8], [94:1-8]
Аллаһ севгиси	[2:165], [3:31], [9:24]
Аллаһ тирильтиджи ве ольдиридждидир	[15:23]
Аллаһ учъ дегильдир	[4:171]
"Аллаһ – учънинъ учюнджисидир" дегенлер	[4:73]
Аллаһ хакимлер хакими	[95:8]
Аллаһ эр ан яратмакъ алындадыр	[55:29]
Аллаһ эр кеснинъ ниметини такъсим эткен	[43:32]
Аллаһ эр шейни энъ гузель шекильде яраткъан	[32:7]
Аллаһкъа ич бир эйилик я да фенолыкъ гизли къалмаз	[31:16]
Аллаһкъа ич бир шей гизли къалмаз	[58:7]
Аллаһнен олгъан ахтларыны бозгъанлар	[2:27]
Аллаһнынъ адалети	[3:195]
Аллаһнынъ барлыгъынынъ делиллери	[12:105], [13:2-5], [16:10], [16:13], [16:65-69], [22:5], [36:32-44], [41:37], [41:39], [41:53], [42:29], [42:32], [45:3], [45:6], [56:58-72], [88:17-20]
Аллаһнынъ вадеси акътыр	[40:55], [45:32]
Аллаһнынъ гузель исимлери	[17:110], [20:8], [59:22-24]
Аллаһнынъ дини	[3:83], [48:2]
Аллаһнынъ достлары	[10:62], [10:63]

Аллаһнынъ ильми эр шейни къушаткъандыр	[40:7]
Аллаһнынъ ильми язмакънен битмез	[18:109]
Аллаһнынъ инсанларгъа лютфи ве икрамы	[2:22], [4:95-99], [4:113], [4:141], [4:142], [16:66-69], [16:71], [16:72], [16:78], [16:81], [17:11], [17:20], [17:21], [17:66], [17:70], [20:53], [20:54], [22:63], [22:65], [22:66], [23:18], [23:22], [24:21], [25:45-49], [28:71-73], [30:46], [31:20], [32:27], [36:33-35], [36:71-73], [40:61], [40:64], [40:79], [40:80], [43:10-13], [45:12], [45:13], [56:85], [50:6-11], [80:24-32]
Аллаһнынъ инсангъа якъынлыгъы	[50:16]
Аллаһнынъ инсанларны хош корюви	[16:61]
Аллаһнынъ лянет	[4:52], [4:118]
Аллаһнынъ магъфирети ве азабы	[15:49], [15:50]
Аллаһнынъ магъфиретининъ кенишлиги	[4:116], [53:32]
Аллаһнынъ му'мин муджахидлерге ярдымы	[8:17], [8:26], [30:47]
Аллаһнынъ ниметлери эсапсыздыр	[14:34], [16:18]
Аллаһнынъ рахмети ве магъфирети	[18:58]
Аллаһнынъ рахмети эр шейни къушаткъандыр	[7:156], [40:7]
Аллаһнынъ рахметинден уют кесильмез	[12:87], [39:53]
Аллаһнынъ севген миллети насыл олмалы	[5:54], [5:55]
Аллаһнынъ суннетинде (къанунында) денъишиклик коръмек олмаз	[17:77], [33:38], [33:39], [35:43], [48:23]
Аллаһнынъ фииллери	[13:17]
Аллаһнынъ яраткъанларында уйгъунсызлыкъ ёкътыр	[67:3], [67:4]
Аллаһнынъ ярдымы	[6:63], [6:64], [9:25], [9:26], [110:1-3]
Аллаһнынъ ярдымына ляйыкъ олгъанлар	[22:40], [22:41]

Аллаһтан башкъасы ичюн гизли олгъан бильгилер	[31:34]
АЛЛАҞНЫҢ СЫФАТЛАРЫ	
Аллаһ бирдир (вахданиет)	[2:163], [2:255], [3:2], [3:6], [3:18], [4:87], [4:171], [6:19], [6:102], [9:31], [11:14], [13:16], [13:30], [16:22], [16:51], [17:42], [17:43], [20:8], [20:98], [21:22], [21:25], [23:91], [23:116], [28:70], [28:88], [35:3], [37:1-5], [38:65], [38:66], [39:4-6], [40:3], [40:16], [40:62], [40:65], [41:6], [43:84], [44:8], [59:22], [59:23], [64:13], [73:9], [112:1]
Аллаһ тилегенини япар (ираде)	[2:185], [2:253], [3:26], [3:40], [5:1], [11:107], [14:27], [22:14], [22:18], [24:41], [28:68], [30:54], [26:49], [85:16]
Аллаһ тиридир (аят)	[2:255], [3:2], [20:111], [40:65]
Аллаһ эбедийдир (бакъаа)	[2:255], [25:58], [28:88], [55:26], [57:3]
Аллаһ эзелийдир (къыдем)	[2:255], [57:3]
Аллаһ эр шейни билир (илим)	[2:29], [2:33], [2:231], [2:255], [2:282], [3:29], [5:7], [5:99], [6:3], [6:59], [6:73], [11:5], [13:8-10], [14:38], [16:19], [16:23], [20:7], [20:98], [21:110], [22:70], [22:76], [23:92], [28:69], [29:45], [29:52], [31:23], [31:34], [32:6], [34:2], [35:38], [39:7], [39:46], [40:19], [41:47], [42:12], [42:24-25], [57:3], [57:4], [57:6], [58:7], [59:22], [64:4], [64:11], [64:18], [67:13], [67:14]
Аллаһ эр шейни корер (басар)	[2:96], [2:110], [2:233], [2:237], [3:15], [3:20], [4:58], [4:134], [17:1], [17:17], [17:30], [17:96], [22:61], [22:75], [34:11], [35:31], [35:45], [40:20], [40:44], [40:56], [42:11], [42:27], [57:4], [58:1], [67:19], [84:15]
Аллаһ эр шейни эшитиджидир (семи')	[2:127], [2:137], [2:181], [2:224], [2:227], [2:244], [2:256], [3:34], [3:35], [3:38], [3:121], [4:58], [4:134], [4:148], [6:13], [6:115], [7:200], [8:61], [10:65], [12:34], [14:39], [21:4], [24:21], [24:60], [26:220], [29:5], [29:60], [34:50], [40:20], [40:56], [41:36], [42:11], [58:1]
Аллаһ ич бир шейге бенъземез	[2:22], [6:101], [19:65], [42:11], [112:4]
Аллаһ озьлигинден бардыр	[2:255]
Аллаһ сёз сёйлер (келям)	[2:37], [4:164], [6:34], [6:115], [7:158], [18:27], [18:109], [31:27]
Аллаһ бардыр (вуджуд)	[6:75-79], [27:59-64], [28:71-73], [29:61], [29:63], [57:3], [67:19], [67:30]
Аллаһ яратыджыдыр	[2:28], [2:29], [3:47], [5:17], [6:73], [6:95], [6:101], [6:102], [7:54], [13:16], [15:86], [17:99], [24:45], [28:68], [30:27], [30:40], [30:54], [32:7], [35:1], [36:81], [39:62], [40:62], [42:49], [54:49], [54:50], [56:57-59], [56:63-65], [59:24], [64:2]
Аллаһнынъ эр шейге кучю етер (къудрет)	[2:20], [2:106], [2:109], [2:148], [2:259], [2:284], [3:26], [3:29], [3:65], [3:189], [4:133], [4:149], [5:17], [5:19], [5:40], [5:120], [6:17], [6:37], [6:41], [6:65], [8:41], [9:39], [11:4], [16:70], [16:77], [17:99], [22:6], [22:39], [23:18], [24:45], [25:54], [29:20], [30:54], [35:1], [35:4], [36:81], [42:9], [42:21], [42:50], [46:33], [48:21], [57:2], [59:6], [65:12], [66:8], [67:1], [70:50], [75:4], [75:40], [77:23], [86:8]

ДИНЛЕР, ИНАНЧЛАР, ЭЙИ ВЕ ФЕНА ЁЛЛАР	
Дин	[2:132], [2:193], [2:217], [2:256], [3:19], [3:24], [3:83], [3:85], [4:46], [4:125], [4:146], [5:3], [5:54], [5:57], [5:77], [6:161], [7:29], [7:51], [8:39], [8:49], [8:72], [9:11], [9:12], [9:29], [9:33], [9:36], [9:122], [10:22], [10:105], [12:40], [16:52], [22:78], [24:2], [24:25], [29:65], [30:30], [30:32], [30:33], [30:43], [31:31], [33:5], [39:2], [39:3], [42:13], [42:21], [48:28], [51:6], [60:8], [60:9], [61:9], [82:9], [95:7], [98:5], [107:1], [109:6], [111:2]
Дин куню	[1:4], [15:35], [26:82], [37:20], [38:78], [51:12], [56:56], [70:26], [74:46], [82:9], [82:15], [82:17], [82:18], [83:11]
Динде ихляс	[7:26], [10:22], [29:65], [31:32], [39:2], [39:11], [40:14], [40:65], [98:5]
Динде тефрикъа (болюнюв)	[6:159]
Динде зорламакъ	[2:256]
Динден дёнмек (иртидат)	[2:108], [2:217], [3:86-90], [4:137], [16:106-109], [47:25], [53:36-38]
Динни бутюннен менимсемемек	[22:11], [22:12]
Догъру дин	[9:29], [9:33], [9:36], [24:25], [48:28], [61:9], [98:5]
Еис алындаки иман	[40:84], [40:85]
Иман гонъюль сюсюдир	[49:7]
Иманнынъ кучю	[16:99], [16:100]
Иман, ибадет, ахлякъ	[2:177]
Иман-ислям	[49:14]
Иман севгиси	[49:7]
Иман – темизлик, куфюр – пислик	[3:179]
Иманда себатсызлыкъ	[4:137]
Иманда якъыйн	[2:260]
Иманнынъ шартлары	[2:177], [4:136]
Ислям	[3:19], [3:85], [5:3], [6:125], [9:74], [39:22], [49:29], [61:7]
Ислям мукеммельдир	[5:3]
Куфюр (инкярджылыкъ, кяфирлик)	[2:88], [2:93], [2:108], [2:217], [3:52], [3:80], [3:90], [3:167], [3:176], [3:177], [4:46], [4:137], [4:155], [4:156], [5:41], [5:61], [5:64], [5:68], [9:12], [9:22], [9:36], [9:74], [9:97], [9:107], [14:28], [16:106], [39:7], [39:8], [30:44], [31:23], [35:39], [49:7]
Мунафыкълыкъ (нифакъ)	[9:77], [9:97], [9:101]
Мунафыкълыкъ аляметлеринден базылары	[2:9-12], [2:15], [2:17], [2:19], [2:20], [2:264], [2:266], [4:66], [4:83], [4:142], [4:143], [5:41], [5:62], [5:63], [9:42], [9:54], [9:56], [9:59], [9:67], [9:69], [9:74-76], [9:78], [9:107], [11:5], [24:19], [28:60], [47:22], [47:25], [47:26], [48:11], [48:15], [49:14], [49:16], [49:17], [59:11-13], [59:16], [63:1], [63:4], [63:7]
Мушриклик (Аллаһкъа ортакъ къошмакъ)	[4:36], [4:46], [4:116], [5:76], [6:110], [6:151], [16:74], [17:23], [17:39], [22:31], [29:10], [29:11], [29:68], [30:28], [30:29], [30:31], [30:32], [33:57], [34:41], [31:13], [43:20], [43:21], [43:57-59], [45:23], [46:5], [47:12]

Мушрикликтен сакъынмакъ	[26:213], [28:88], [30:31], [39:65], [39:66], [40:66], [41:37], [47:15], [47:36], [51:51]
Сырат-ы мустакъим	[1:6], [2:142], [2:213], [3:51], [3:101], [4:68], [4:175], [5:16], [6:39], [6:87], [6:126], [6:161], [7:16], [10:25], [11:65], [15:41], [16:26], [16:121], [17:35], [19:36], [22:54], [23:73], [24:46], [36:4], [36:61], [37:18], [42:52], [43:43], [43:61], [43:64], [46:36], [48:2], [48:20], [67:22]
Тевхид ве тевхид инанчы	[1:5], [2:163], [2:255], [3:2], [3:6], [3:18], [3:62], [4:78], [4:171], [5:73], [6:19], [6:46], [6:102], [6:106], [7:59], [7:65], [7:73], [7:85], [7:158], [9:31], [9:129], [11:14], [11:50], [11:61], [11:84], [13:30], [14:52], [16:2], [16:22], [16:51], [18:110], [20:8], [20:14], [20:98], [21:22], [21:25], [21:85], [21:108], [22:34], [23:32], [23:91], [23:116], [27:26], [27:60-64], [28:70-72], [28:88], [35:3], [38:65], [39:6], [40:62], [40:64], [41:6], [43:84], [44:8], [47:19], [52:43], [59:22], [59:23], [51:51], [64:13], [73:9]
Хакъ, янълыш	[2:42], [7:118], [17:81], [18:56], [22:62], [31:30], [34:49], [40:5], [42:24], [48:28], [61:9]
Ханиф дини	[10:105], [16:123]
Хидает, далялет	[2:175], [6:125], [7:30], [7:178], [7:186], [10:108], [13:27], [13:33], [14:4], [16:36], [16:37], [17:15], [17:97], [18:17], [19:75], [19:76], [27:92], [27:93], [28:50], [28:56], [28:85], [30:29], [34:24], [34:50], [35:8], [39:23], [39:37], [39:38], [39:41], [40:33], [68:7]
Хидаетке уйгъанларгъа селям	[20:47]
ИБАДЕТ	
Абдест	[5:6]
Гъусул	[5:6]
Зекят	[2:43], [2:83], [2:110], [2:177], [2:277], [4:77], [4:162], [5:12], [5:55], [7:156], [9:5], [9:11], [9:71], [19:31], [19:55], [21:73], [23:4], [22:74], [27:3], [24:37], [24:56], [31:4], [33:33], [41:7], [58:13], [73:20], [98:5]
Зекят бериледжек кимселер	[9:60]
Ихрамлы олгъанда авланмакъ	[5:95]
Къурбан	[6:162], [22:26-37]
Къурбан ве намаз	[108:2]
Мабедлерге токъунылмазлыкъ	[2:114], [22:40]
Месджитлер Аллахнынъдыр	[72:18]
Месджитлерге саип олмакъ	[9:18], [9:19]
Намаз	[2:3], [2:43], [2:45], [2:83], [2:110], [2:152], [2:177], [2:238], [2:239], [2:277], [4:77], [4:162], [5:12], [5:55], [5:58], [5:91], [5:106], [6:72], [6:92], [6:162], [7:170], [8:3], [8:35], [9:5], [9:11], [9:71], [10:87], [13:22], [14:31], [14:37], [14:40], [19:31], [19:55], [20:14], [20:132], [21:73], [23:2], [23:9], [22:35], [22:78], [27:3], [24:37], [24:56], [30:31], [30:39], [31:4], [31:17], [33:33], [35:18], [35:29], [58:13], [70:22], [70:23], [70:34], [73:20], [98:5], Джума' намазы – [62:9], [62:10],

	Мунафыкъларнынъ намазы – [4:142], Саба намазы – [24:58], Саргъошлыкъ алында намаз – [4:43], Дженкте джемаатнен намаз – 102, Ятсы намазы – [24:58]
Намаз вакъытлары	[17:78], [17:79], [20:14], [20:132], [30:17], [30:18]
Намаз насыл олмалы	[29:45]
Намазны зиян эткенлер	[19:59]
Намазны къусурлы я да рия иле къылгъанлар	[107:4-6]
Намазнынъ къыскъартылмасы	[4:101]
Намазнынъ фарз олувы	[4:103]
Ораза	[2:183-185], [2:187], [2:196], Кеффарет оразасы – [4:92], [5:89], [58:4]
Ораза ичюн фидье	[2:184]
Тейеммум	[4:43], [5:6]
Хадж	[2:189], [2:196-200], [2:203], [5:97], [22:26-37]
Хадж ве умре	[2:158], [2:196]
Хаджнынъ эдеби	[5:1-2]
Хадж-ы экбер	[9:3]
Хаджыларны сувнен теминлев (сикъае)	[9:19]
ИКЪТИСАДИЙ АЯТ	
Ав ве авджылыкъ	[5:1], [5:2], [5:4], [5:94], [5:96], [16:14], [35:12]
Арам ашайджакъ ве ичеджеклер	[2:173], [2:219], [4:43], [5:3], [5:5], [5:90], [5:91], [5:93], [6:121], [6:138], [6:145], [16:67], [16:115], [22:30]
Арджламаларда орта ёл	[17:29], [25:67]
Аят имтиандыр	[3:153], [11:7], [47:31]
Девлет бюджетине зарар	[3:161]
Демир маденининъ файдасы	[57:25]
Дюнья-ахирет ольчюси	[28:77]
Дюнья аяты бир имтиандыр	[29:2], [29:3]
Дюнья аяты – оюн, эглендже	[6:32], [29:64], [47:36], [57:20]
Дюнья аятынынъ кечиджилиги	[18:15], [18:16], [57:20]
Дюнья ве ахирет ниметлери	[3:145], [3:148]
Дюнья ниметлери	[3:14], [4:134], [57:23]
Дюнья ниметлеринден файдаланмакъ	[7:31-33]
Дюньяны истемек	[17:18]
Гъасп (бирисининъ малыны зорлап алмакъ)	[2:188], [4:29-31]

Зекят (бакъ. Ибадетлер)	
Зекят берильмеге ляйыкъ кимселер	[9:60]
Зекятны бермегенлер ве джезалары	[4:77], [9:5], [9:11], [9:67], [9:79], [9:80], [41:7]
Зекятны малнынъ яхшысындан бермек	[2:267]
Зекят факъырларнынъ акъкъыдыр	[51:19], [70:24], [70:25]
Зенгинлик ве рахмет Аллаһнынъ элинде	[3:73]
Зенгинлик – усътюнлик себеби оалмаз	[28:78-82], [80:1-10]
Зенгинлернинъ малында ёкъсулларнынъ акъкъы бар	[51:19], [70:24-25]
Зенгинлигинен макътангъан адам	[18:32-44], [28:76-82]
Зираат	[2:267], [6:95], [6:99], [6:141], [7:58], [12:47], [12:49], [12:63], [12:65], [13:4], [16:1], [18:32], [26:148], [32:27], [56:63-65]
Исраф ве мусрифлер	[6:141], [7:31], [17:26], [17:27], [17:29], [25:67], [43:32]
Кунъдюз чалышмакъ ичюнدير	[10:67], [17:12], [25:47], [27:86], [28:73], [30:23], [40:61], [78:11]
Къумар	[2:188], [2:219], [4:29-31], [5:90], [5:91]
Мал ве эвлят имтиандыр	[8:28], [64:14], [64:15]
Мулькиет акъкъына сайгъы	[2:188]
Мулькиетке теджавуз	[4:161]
Ольчю ве чекюв	[6:152], [7:85], [11:84-86], [17:35], [26:181], [26:182], [55:7-9], [83:1-7]
Рызыкъ	[13:26], [16:114], [17:30], [24:28], [29:60], [29:62], [34:24], [34:36], [34:39], [39:52], [42:12], [42:19], [42:27], [67:21], [65:3], [51:22], [51:57], [51:58]
Рызыкъларны фаркълы къылгъан Аллаһтыр	[16:71]
Рушвет (къабар)	[2:188]
Сервет ялынъыз зенгинлер арасында долашмамалы	[59:7]
Серветке зияде берильмек	[3:14], [9:24], [9:35], [9:58], [9:59], [9:67], [9:75], [9:76], [48:15], [49:14], [49:16], [49:17], [63:8], [89:20], [96:6-8]
Серветни топлап сакъламакъ	[3:49], [9:34], [9:35], [64:15-18], [104:1-4]
Сефихлерге мал берильмез	[4:5]

Тиджарет, алыш-вериш	[2:188], [2:198], [2:201], [2:275], [2:282], [4:29-31], [5:1], [22:28], [24:37], [38:21-24], [62:9], [62:10]
Файдасыз мешгъулиет	[23:3]
Файыз	[2:188], [2:275], [2:276], [2:278], [2:279], [3:130], [4:29-31], [4:160], [4:161], [30:39]
Хасислик	[2:195], [3:49], [3:180], [4:36], [4:37], [9:34], [9:35], [25:67], [17:29], [17:31], [17:100], [47:37], [47:38], [57:23], [57:24], [59:59], [64:15-18], [92:8-11], [104:1-4], [100:8-11]
Рехин ве кира	[28:26], [28:29]
Хырсызлыкъ	[2:188], [4:28], [4:31], [5:38], [5:39]
Чалышмакъ	[4:32], [28:77], [26:20], [53:39-42], [92:4]
Джумертлик (айрыджа бакъ: Ахлякъ-маддий ярдымлашув)	[2:268], [17:29]
Эял олгъанындан ашамакъ ве ичмек	[2:168], [2:172], [2:173], [5:1], [5:3-5], [5:87], [5:88], [6:118], [6:119], [6:142], [6:145], [16:114], [16:115], [22:30]
Эр кес Аллахъа мухтадж	[35:15], [47:38]
ИЛИМ, АКЪЫЛ, ТЕФЕККУР, ИБРЕТ	
Акъыл саиплери	[2:164], [2:169], [2:197], [2:269], [3:7], [3:190], [5:100], [12:11], [13:19], [14:52], [16:12], [38:29], [38:42], [39:9], [39:18], [39:21], [40:54], [65:10]
Акъыл юрсетмекни огютлеген аетлер	[2:44], [2:73], [2:75], [2:76], [2:164], [2:170], [2:171], [2:242], [3:65], [3:118], [5:58], [5:100], [6:32], [6:126], [6:151], [7:169], [8:22], [10:16], [10:42], [10:100], [11:51], [12:2], [12:109], [13:4], [16:12], [16:67], [21:10], [21:67], [22:46], [23:80], [24:61], [25:44], [26:28], [28:60], [29:35], [29:43], [29:63], [30:24], [30:28], [36:62], [36:68], [37:138], [39:43], [40:67], [43:3], [45:5], [49:4], [57:17], [59:14], [67:10]
Аллахтан башкъасынынъ бильгиси сынъырлыдыр	[2:30-33], [2:255], [12:76], [31:34]
Аллахтан илим истемек	[20:114]
Бильгенини огретмекнинъ зарурлыгъы	[2:129], [2:151], [2:159], [2:174], [9:122], [80:1-4]
Бильмеген шей узеринде исрар этмек	[3:66], [17:36]
Бильмеден укюм бермек	[6:119], [6:144], [22:8], [31:20], [40:83]
Зан – кесен-кес бильгини ифаде этмез	[10:36], [49:12], [53:28]
Икмет	[2:251], [2:269], [4:54], [33:34], [38:20], [43:63], [54:5], [62:2]
Илим адамынынъ дегери	[3:7], [3:18], [4:162], [17:107], [22:54], [26:197], [29:43], [35:28], [39:9], [58:11]
Илимнинъ дегери ве илимге тешвикъ	[16:43], [20:114], [28:80], [39:9], [58:11], [96:1-5]

Инсан бильгисини ашкъан саа (гъайб)	[2:33], [6:59], [7:188], [11:123], [16:77], [18:26], [19:78], [25:6], [27:65], [31:34], [34:48], [35:38], [36:11], [49:18], [68:47], [72:10], [72:26], [81:24]
Инсаннынъ билип оламайджакъ шейлери	[13:8], [31:43]
Кезип корьмек ве файдалары	[3:137], [6:6], [6:11], [12:109], [16:36], [22:46], [27:69], [29:20], [30:9], [30:42], [35:44], [23:21], [23:82], [47:10]
Кяинат ве инсаннынъ барлыгъы узеринде тефеккюрни тешвикъ	[41:53], [51:20], [51:21]
Къалем ве язы	[68:1], [96:4], [96:5]
Окъумагъа Аллаһнынъ адынен башламакъ	[96:1]
Пешин укюмден сакъынмакъ	[4:94], [49:6]
Сорап огренмек	[21:7]
Тефеккюр	[2:219], [2:266], [3:191], [5:18], [6:50], [7:176], [7:184], [10:24], [13:3], [16:11], [16:44], [16:69], [30:8], [30:21], [34:46], [39:42], [45:13], [59:21]
Тюшюнип ибрет алынмасы керек олгъан вазиетлер	[10:5], [10:6], [10:12], [13:3], [13:4], [16:11-13], [16:65], [16:66], [16:68], [16:79], [12:7], [30:19-25], [23:21], [23:30], [26:7-9], [29:15], [29:24], [29:34], [29:35], [36:71], [38:27], [42:39], [44:38], [44:39], [45:4], [67:19], [86:5-7]
Фалджылыкъ, ырымджылыкъ ве сихирбазлыкъ	[2:102], [5:3], [5:90], [113:104]
Джаиллерден узакъ турмакъ	[2:67], [5:50], [6:35], [7:199], [11:46]
ИНСАН	
Инсан ер юзюнинъ халифеси	[2:30], [6:165], [7:69], [7:74], [10:14], [10:73], [27:62], [35:39], [38:26]
Инсан зайыф яратылгъандыр	[4:28]
Инсан ибадет этмек ичюн яратылгъан	[15:99], [51:56], [51:57], [67:2], [72:16], [72:17]
Инсан огълунынъ гъафлети	[21:1-3]
Инсан хыркъа зияде берильгендир	[70:19-21], [89:16-20]
Инсангъа догру ёл костерильгендир	[76:3]
Инсанлар Аллаһкъа мухтадждыр	[35:15]
Инсанлар тек бир уммет эди	[2:213]
Инсанларнынъ ве джинлернинъ яратылыш гъаеси	[51:16]

Инсанларнынъ къабилелерге ве миллетлерге айырылувларынынъ себеплери	[49:13]
Инсанларнынъ фаркълылыкълары	[35:32]
Инсанларнынъ фаркълы имкяларгъа саип къылынувынынъ себеби	[43:32]
Инсанларнынъ фаалиетлерине коре дереджелери бар	[6:132], [46:19], [76:1-2], [92:4]
Инсанлыкънынъ сою	[4:1]
Инсанны джеэннемге тюшюрген фенолыкълар	[74:43-47]
Инсанны энъ эйи бильген ве онъа энъ якъын олгъан – онынъ яратыджысыдыр	[50:16]
Инсаннынъ аджизлиги	[5:30], [5:31], [16:4]
Инсаннынъ Аллаһ эманетини истемеси	[33:72], [33:73], [59:21]
Инсаннынъ маиети	[10:12], [11:9-11], [12:11], [17:11], [17:70], [17:83], [17:84], [18:54], [21:37], [22:66], [30:33-36], [39:8], [39:49], [41:49-51], [42:48], [64:2], [64:3], [70:19-22], [90:4], [100:6-8]
Инсаннынъ озюнде ибретлер бар	[41:53], [45:4], [51:21], [86:5-7]
Инсаннынъ тербиеси	[55:3-4]
Инсаннынъ усьтюнлиги	[2:34], [7:11], [7:172], [7:173], [15:29-30], [17:61], [17:62], [17:70], [20:55], [64:3], [95:1-5]
Инсаннынъ хызметине теклиф олунгъан варлыкъ ве имкялар	[2:29], [13:2-4], [14:32-34], [16:5-14], [16:78], [16:80], [16:81], [17:70], [21:30-32], [22:36], [22:37], [22:63-65], [26:132-134], [27:60-64], [27:86], [28:71-73], [29:60-63], [30:20-25], [30:50], [31:20], [31:29], [31:31], [32:37], [34:24], [35:12], [35:13], [35:27], [35:28], [36:33-36], [39:6], [39:21], [40:61], [40:64], [40:79], [40:80], [43:10-13], [45:12], [45:13], [50:7-11], [55:1-12], [56:58-59], [56:63-65], [56:68-73], [67:15], [79:30], [78:6-16]
Инсаннынъ чеккени – озюнинъ якъаны себебинден	[30:41], [42:30], [42:34]
Инсаннынъ яратылышы	[2:28], [2:30], [3:6], [4:1], [6:2], [6:98], [7:11], [7:189], [15:26], [15:28], [16:4], [16:72], [17:99], [20:55], [22:5], [23:12-

	14], [23:79], [25:54], [30:19], [30:20], [30:54], [31:34], [32:7-9], [35:11], [36:36], [36:77], [37:11], [38:71], [38:74], [39:6], [40:64], [40:67], [45:4], [50:16], [53:45], [53:46], [56:57-59], [71:14], [71:19], [75:37-39], [76:1-2], [77:20-22], [80:18-20], [86:5-7], [95:1-5], [96:2]
КЕВНИЙ (КОСМОСКЪА АИТ) АЕТЛЕР	
Ай белли бир вакъыткъадже сейир этер	[13:2], [31:29], [31:30], [35:13], [36:39], [36:40], [39:5], [55:5]
Ай ышыгыны кунештен алыр	[91:2]
Айнынъ яратыджысы	[7:54], [10:5], [21:33]
Айнынъ яратылышы	[25:61], [71:16]
Арш	[7:46], [7:48], [7:49], [7:54], [9:129], [10:3], [11:7], [13:2], [20:5], [21:22], [23:86], [23:116], [25:59], [27:26], [32:4], [39:75], [40:15], [43:82], [57:4], [70:3], [70:4], [85:15]
Аршкъа Аллаһнынъ укюмран олувы	[13:2], [20:5], [25:59], [32:4], [57:4]
Аршны юкленген мелеклер	[40:7], [69:17]
Аршнынъ саиби Аллаһтыр	[27:26], [85:15]
Дагъларнынъ арекет этюви	[27:88]
Дагъларнынъ яратылышы	[13:3], [15:19], [16:15], [50:7], [79:32]
Ердеки къыталар	[13:4]
Ернинъ яратыджысы	[2:117], [6:14], [6:73], [6:101], [35:1], [42:11], [51:48], [64:3]
Ернинъ яратылышы	[6:101], [7:54], [10:3], [11:7], [13:3], [15:19], [15:85], [16:3], [21:30], [25:59], [32:4], [41:9-11], [50:38], [51:20], [57:4], [65:12], [78:6]
Йылдызларнынъ яратыджысы	[7:54]
Йылдызларнынъ семада дёнерек арекет этювлери	[36:40]
Коклернинъ башта думан (газ) алында олувы	[41:11]
Коклернинъ ве ернинъ тасарруфы Аллаһкъа аит	[2:107], [3:187], [5:40], [9:116], [24:42], [25:7], [36:83], [39:62], [39:63], [42:49], [43:85], [45:27], [48:14], [57:2], [57:5], [85:9]
Коклернинъ еди кок оларакъ яратылышы	[2:29], [17:44], [23:17], [23:86], [41:12], [65:12], [67:3], [71:15], [78:12]
Коклернинъ яратыджысы	[2:117], [6:14], [6:73], [6:101], [14:32], [22:65], [35:1], [42:11], [51:47], [55:17], [64:3], [79:27]
Коклернинъ яратылышы	[6:101], [7:54], [10:3], [11:7], [13:2], [15:85], [16:3], [21:30], [21:32], [25:59], [31:10], [32:4], [41:11], [50:38], [51:47], [57:4], [65:12], [79:28]

Кунешнинъ арекети	[21:33], [36:38]
Кунешнинъ вакъытнынъ билинюви ичюн яратылувы	[6:96]
Кунешнинъ яратыджысы	[7:54], [10:5], [21:33]
Кунешнинъ яратылышы	[25:61], [71:16], [78:13]
Курси	[2:255]
Кяинатнынъ яратылышы	[6:101], [7:54], [10:3], [11:7], [15:85], [16:3], [21:30], [25:59], [32:4], [41:11], [50:38], [57:4], [65:12]
Кяинаттаки тертип	[21:22], [55:2], [55:7], [67:3], [67:4]
Такъвим (ай, йыл, мевсим)	[2:189], [2:194], [2:217], [5:2], [5:97], [6:96], [10:5], [9:5], [9:36], [16:12], [17:12], [22:47], [30:4], [32:5], [70:4]
Ягъмурнен Аллаһ олю топраккъа джан берир	[16:65], [30:50], [35:9], [41:39], [43:11], [45:5], [50:11], [80:25-32]
КЪУР'АН	
Къур'ан	[5:101], [6:19], [10:15], [10:37], [10:61], [9:111], [12:2], [13:31], [15:1], [15:87], [15:91], [16:98], [17:41], [17:45], [17:89], [18:54], [20:2], [20:114], [25:30], [27:1-6], [27:76], [27:92], [28:85], [30:58], [34:31], [36:2], [36:69], [38:1], [39:27], [39:28], [43:3], [41:3], [50:45], [55:2], [56:77], [68:51], [73:20], [76:23], [85:21], [84:21]
Къур'ан агъыр-агъыр (яваш-яваш) окъулмалы	[73:4]
Къур'ан инсанларны къаранлыкътан айдынлыккъа чыкъарыр	[57:9]
Къур'ан Къадир геджесинде энген	[44:22], [97:1]
Къур'ан не ичюн арапча эндирильди	[42:7], [41:44]
Къур'ан не ичюн къысым-къысым эндирильди	[25:31], [25:32]
Къур'ан ракъипсиздир	[2:23], [2:24], [10:38], [11:13], [17:88]
Къур'ан рамазан айында эндирильди	[2:185]
Къур'ан узеринде тюшонмек	[4:82], [38:29], [47:24]
Къур'ан шифа ве рахметтир	[17:82]
Къур'ан энъ догъру ёлгъа алып барыр	[17:9]

Къур'анда лянетленген терек	[17:60]
Къур'анда мухкем ве мутешабих аетлер	[3:7]
Къур'анда несх	[2:106]
Къур'анда он эмир	[6:101-103], [17:22-39]
Къур'анда седжде аетлери	[7:206], [13:15], [16:50], [17:107], [19:58], [22:18], [25:60], [27:25], [32:15], [38:24], [41:37], [53:63], [84:21], [96:19]
Къур'анны динълемек эдеби	[7:24]
Къур'анны динълемеге мани олгъанлар	[41:26]
Къур'анны къорчалайыджы Аллаһтыр	[15:9]
Къур'анны Пейгъамбер уйдурып язмады	[29:50]
Къур'аннынъ азамети (буюклиги)	[59:21]
Къур'аннынъ азрети Мухаммедке эндирильгенини къабул этмегенлер	[43:31]
Къур'аннынъ исимлери (Ахсен-уль Хадис)	[39:23], (Фуркъан:) [2:185], [25:1], (Хадис:) [56:81], (Китап:) [2:2], [2:159], [2:177], [3:3], [3:7], [4:105], [4:113], [4:123], [4:127], [4:130], [4:140], [5:15], [6:114], [6:155], [7:2], [7:196], [10:1], [11:1], [12:1], [13:1], [14:1], [15:1], [16:64], [16:89], [18:1], [26:2], [27:1], [28:2], [28:86], [29:47], [29:51], [31:2], [32:2], [38:29], [39:1], [39:2], [41:3], [41:41], [43:2], [44:2], [46:2], [46:12], [52:2], [56:78], (Нуур:) [64:8], (Руух:) [42:52], (Зикр:) [15:6], [15:9], [16:44], [21:50], [36:69], [38:87]
Къур'аннынъ окъулув шекиллери	[17:106], [73:4]
Къур'аннынъ озеги сайылгъан ает	[2:177]
КЪУР'АНДАН ЭВЕЛЬКИ КИТАПЛАР	
Зебур	[4:163], [21:105]
Инджилъ	[3:3], [3:48], [3:65], [5:46], [5:47], [5:66], [5:68], [5:110], [7:157], [9:111], [48:29], [57:27]
Теврат	[3:3], [3:48], [3:50], [3:65], [3:93], [5:43], [5:44], [5:46], [5:66], [5:68], [5:110], [9:111], [48:29], [61:6], [62:5]
МУ'МИН-МУСУЛЬМАН, КЯФИР, МУНАФЫКЪ, МУШРИК	
Дехрийлер	[45:24]
Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа итаат этильмез	[33:1], [33:48]

Кяфирлерге итаат этильмез	[25:52]
Кяфирлерге тенбие файда бермез	[2:6], [2:7], [36:10]
Кяфирлерге яхшылыкълары файда бермез	[3:117]
Кяфирлернен дост олунмаз	[4:144], [9:23], [60:1]
Кяфирлерни аджизликке тюшюрген суаллер	[52:28-43]
Кяфирлернинъ ахиреттеки пешманлыкълары	[40:11], [33:64-68], [35:37], [67:10], [67:11]
Кяфирлернинъ ишлери бошуна кетеджек	[18:104], [18:105], [24:39], [33:19]
Кяфирлернинъ Къур'ангъа нисбетен тавурлары	[22:72]
Меджусийлер	[22:17]
Кяфирлернинъ джеэннемге сюрюлиши	[39:71], [39:72]
Му'мин-кяфир къаршылаштырмасы	[2:26], [2:257], [11:24], [16:75], [16:76]
Му'миннен фасыкъ бир олмаз	[32:18]
Му'минлер бир-бирлерининъ достудыр	[9:71]
Му'минлер ер юзюнинъ халифесидир	[35:39]
Му'минлер къардаштырлар	[49:10]
Му'минлерге ифтира ве эзиет этиджилер	[33:58]
Му'минлерге эскендже этиджилер ве оларнынъ джезалары	[85:4-10]
Му'минлернинъ арекетлери	[9:71], [9:75-77], [9:79]
Му'минлернинъ ахиретте ёллары айдынлыкътыр	[57:12], [66:8]
Му'минлернинъ вазифеси итааттыр	[24:51], [24:52]

Му'минлернинъ васыфлары	[8:2-4], [13:19-24], [42:36-39], [70:22-53]
Му'минлернинъ ве илим адамларынынъ дегери	[58:11]
Му'минлернинъ диний ве ахлякый васыфлары	[23:1-11]
Му'минлернинъ кяфирлерге ве бир-бирлерине нисбетен арекетлери	[48:29]
Му'минлернинъ нуры	[66:8]
Му'минлернинъ сымасы	[48:29]
Му'минлернинъ теслимиети	[33:22]
Мунафыкълар	[2:8-20], [2:204-206], [3:167], [4:61], [4:64], [4:69], [4:88], [4:138], [4:145], [8:49]
Мунафыкълар дост олмаз	[4:89]
Мунафыкълар кяфирлернинъ достларыдырлар	[59:11]
Мунафыкъларнынъ зайыф мусульманларгъа нисбетен инсафсызлыкълары	[63:7], [63:8]
Мунафыкъларнынъ табиаты	[59:11-14]
Мунафыкъларнынъ арекетлери	[9:55-59], [9:67], [63:1-5]
Мунафыкъларнынъ дженазе намазы кылынмаз	[9:84]
Мусульман оларакъ ольмек	[2:132], [3:102], [3:193], [7:126], [12:101], [27:18], [27:89], [27:90]
Мусульман уммет	[2:128]
Мусульманнынъ шахсиети	[5:54]
"Мусульманлар" адыны берген Аллаһтыр	[22:79]
Мусульманларнен сучлылар бир дегиль	[68:35]
Муждели му'минлер	[9:112]

Мушриклер Аллахнынъ баласы бар дедилер	[6:6], [10:68-70], [16:57], [16:62], [17:40], [19:88-92], [21:26], [22:3], [22:4], [34:40-42], [37:149-159], [37:180], [43:15], [43:16], [43:18], [43:79-82], [52:39], [53:21], [53:22]
Мушриклер Аллахтан башкъасыны танъры таныдылар	[2:165], [3:151], [4:117], [5:76], [6:1], [6:107], [6:136], [6:150], [7:191], [10:18], [10:66], [11:109], [14:30], [15:95], [15:96], [16:73], [19:81], [22:11-13], [22:71], [22:74], [25:3], [25:55], [36:74], [36:75], [37:11], [38:5-7], [39:15], [39:45], [39:67], [40:10-12], [42:9], [52:43]
Мушриклер къадынларгъа дегер бермезлер	[6:139], [16:58], [16:59], [42:17], [43:17], [52:39], [53:21], [53:22]
Мушриклер путларны шефаатчы зан эттилер	[10:18], [13:14], [16:55], [19:81], [19:82], [39:3], [39:43], [39:44]
Мушриклернинъ къыз балаларыны ольдюривлери	[6:137], [6:140], [16:57-59], [42:17], [81:8], [81:9]
Мушриклернинъ азрети Пейгъамберден сачмалав истеклери	[17:90-93]
Мушриклернинъ азрети Пейгъамберге нисбетен тавурлары	[72:19]
Мушриклернинъ итирафлары	[23:84-89]
Озьлерини Аллахкъа адагъан му'минлер	[9:111]
Саабийлер	[2:62], [5:69], [22:17]
ОЛЮМ ВЕ СОНЪУ	
Ахиретке иман	[2:4], [2:46], [2:62], [2:123], [2:177], [3:9], [3:25], [4:38], [4:39], [4:59], [4:162], [6:133], [7:147], [9:18], [9:19], [9:44], [10:45], [16:22], [18:110], [27:23], [31:4], [42:7], [70:2], [70:26]
Ахиретке азырлыкъ	[2:110], [22:77], [36:12], [36:59], [59:18], [75:13]
Ахиретнинъ дешети	[40:18]
Ахиретнинъ олувына шубе ёкъ	[45:32]
Ахиретте азалар шаатлыкъ этерлер	[41:20-22]
Ахиретте бахтлы ве бедбахт юзлер	[3:104], [74:20-25], [80:33-42], [88:1], [88:16]
Ахиретте бутюн сырлар ашкяр олур	[86:9]
Ахиретте инсан олюмсиздир	[44:56]
Ахиретте эмир Аллахкъа аит	[82:19]
Ахиретте эр кеске япкъанынынъ	[39:70], [99:78]

къаршылыгъы эхиксиз берилир	
Ахиретте залимлернинъ мазеретлери (афулары) кечмез	[40:52]
Ахиретте зулум ёкътыр	[45:22], [40:17]
Ахиретте пешманлыкъ файда бермез	[14:44]
Амель дефтерлери артларындан берильгенлер	[84:10-15]
Амель дефтерлери сагъ тарафындан берильгенлер	[69:19-24], [17:71], [84:7-9]
Амель дефтерлери сол тарафындан берильгенлер	[69:25-37]
А'рааф ве А'рааф халкъы	[7:46], [7:48]
Гуняхкярларнынъ ахиреттеки пешманлыкълары	[23:99], [23:100], [32:12], [78:40]
Закъкъум тереги	[44:73], [56:52]
Зебанийлер	[96:18]
Кевсер	[108:1]
Кирамен кятибин мелеклери	[50:17], [50:18], [82:11]
Къабир ве къабир аяты	[6:98], [9:84], [14:27], [20:124], [40:46], [60:13], [80:21], [102:1-2]
Къыяметнинъ аляметлери	[18:97], [18:98], [21:96], [21:97], [27:82], [34:14], [43:43], [47:18], [75:6-10]
Къыямет ве сонъу	[18:47-49], [20:105-112]
Къыяметнинъ дешети	[31:33], [77:6-9], [80:33-42]
Къыяметнинъ ильми Аллахкъа аиттир	[7:187], [33:63], [41:47]
Къыяметнинъ къопув шекли	[14:48], [52:9], [52:10], [56:1-7], [69:13-16], [73:14], [73:17], [73:18], [77:8-14], [78:18-20], [81:1-6], [81:11-13], [82:1-4], [84:1-5], [99:1-5], [101:1-5]
Къыяметнинъ вакъыты кельгенде гунахкярларнынъ вазиети	[30:55-57]
Къыяметнинъ къопаджагъы кесен-кестир	[18:21], [22:7]
Къыяметнинъ къопувы эснасында инсанлар	[22:1], [22:2]

Махшерде кёр олгъанлар	[20:124-128]
Олюм	[3:185], [4:18], [4:78], [6:60-62], [6:93], [14:18], [21:34], [21:35], [33:16], [39:30], [39:42], [62:6-8]
Олюм анындаки пешманлыкъ	[23:99], [23:100]
Олюм ве аят имтиан ичюн берильгендир	[67:2]
Олюм сархошлыгы	[50:19]
Олюмни эр джанлы татаджакътыр	[3:185], [17:99], [21:34], [21:35], [23:15], [29:57], [55:26], [55:27]
Олюмден сонъра текрар тирильмек	[11:7], [16:38], [16:39], [17:49-52], [17:97], [17:98], [17:99], [19:66-72], [29:19], [29:20], [30:56]
Суур	[20:102], [27:87], [36:51], [39:68], [69:13], [50:20], [74:8]
Ухревий (ахиреттеки) адалет	[3:25], [4:109], [4:113], [4:114], [10:54], [16:111], [21:47]
Ухревий азап ве джеза	[5:36], [18:29], [32:20], [37:62-73], [38:55-64], [44:43-49], [70:11-18]
Ухревий месулиет	[2:284], [29:4], [29:13], [33:8], [102:8]
Ухревий месулиетнинъ къаврамы	[16:15]
Ухревий мухасебе (эсап)	[3:30], [14:51], [17:13], [17:14], [17:71], [17:72], [18:47-79]
Ухревий мукъяфат	[18:30], [18:31], [18:107], [18:108], [19:60-63], [20:75], [20:76], [22:23], [25:75], [25:76], [37:41-49], [38:49-54], [44:51-57], [43:68-73], [55:46-78], [52:17-28], [76:11-22]
Ухревий мукъяфатлар эр тюрюлю такъдирден устундир	[32:17]
Фирдевске варис олгъанларнынъ васыфлары	[23:1-11]
Хашир (къыямет кунюнде инсанларнынъ Аллаһнынъ узуринда топлануву)	[6:94], [6:134], [15:85], [16:84], [16:89], [17:71], [18:48], [20:15], [21:104], [22:7], [29:5], [30:43], [34:3], [40:59], [39:69], [42:7], [42:19], [46:3], [52:1-8], [69:1-3], [77:1-7], [78:39]
Дженнет шарабы	[37:45-47], [52:23], [56:18], [56:19], [76:5-6], [76:15-18], [78:34], [83:25-28], [88:14]
Дженнетнинъ васыфлары	[13:35]
Дженнетнинъ къысымлары (Адн дженнетлери:)	[9:72], [13:23], [16:31], [18:31], [19:62], [20:76], [35:33], [38:50], [40:8], [61:12], [98:8], (Фирдевс дженнетлери:) [18:107], [23:11], (Ме'ваа дженнети) [32:19], [53:13-15], (Наиим дженнети) [37:40-44], [56:12], [82:13]
Джеэннем инсанлар ве джинлернен толаджакътыр	[11:119], [32:13]

Джеэннем шарабы	[37:57], [37:58], [37:67], [37:68], [56:42], [56:54], [56:55], [78:24], [78:25], [88:5]
Джеэннемде кяфирлернинъ вазieti	[14:16], [14:17], [18:29], [67:6-11]
Джеэннемде олюм ёкътыр	[20:74], [87:12], [87:13]
Джеэннемнинъ дешети	[67:6-8], [74:26-31]
Джеэннемнинъ еди къапысы бардыр	[15:44]
Джеэннемнинъ кенишлиги	[50:30]
Эджель	[4:77], [6:2], [6:60], [7:34], [10:49], [11:3], [16:61], [71:4]
Эджель денъишмез	[7:34], [10:49], [16:61], [23:43], [63:11]
ПЕЙГЪАМБЕР (С.А.)	
Аз. Мухаммед (сав)	[3:144], [33:40], [47:2]
Аз. Мухаммед Аллахнынъ эльчисидир	[48:29]
Аз. Мухаммед алемлерге рахметтир	[21:107]
Аз. Мухаммед бутюн инсанларгъа ёлланылгъандыр	[34:28]
Пейгъамбер (с.а.)	[3:144], [3:164], [4:59-61], [4:80], [4:83], [4:115], [4:170], [5:41], [5:83], [5:104], [7:57], [9:61], [9:73], [9:117], [33:1], [33:6], [33:13], [33:38], [33:45], [33:53], [60:12], [66:8], [66:9]
Пейгъамбер бир бешердир	[17:93], [18:110], [41:6]
Пейгъамбер бир зорбаджы дегильдир	[50:45], [88:21], [88:22]
Пейгъамберге биат олмакъ	[48:10]
Пейгъамбер ве сокъур	[80:1-11]
Пейгъамбер ве къадынлары	[66:1], [66:3-5]
Пейгъамбер ислятчыдыр	[11:88]
Пейгъамбер кейфине коре къонушмаз	[53:3]
Пейгъамбер му'минлерге озъ джанындан даа якъындыр	[33:6]
Пейгъамбер теблигъ вазифесини адалетнен япкъандыр	[21:109]

Пейгъамбер уджрет истемез	[12:104], [25:57], [34:47], [42:23]
Пейгъамбер энъ устюн ахлякъкъа саиптир	[68:4]
Пейгъамберге исъян	[4:115]
Пейгъамберге сайгъы	[24:62], [24:63], [49:1-5]
Пейгъамберге саят ве селям	[33:56]
Пейгъамберге эял къылынган къадынлар	[33:50]
Пейгъамбернен тартышкъан къадын	[58:1]
Пейгъамберни хакем къабул этмек	[4:65]
Пейгъамбернинъ айны экиге больмек муджизеси	[54:1]
Пейгъамбернинъ вазифесининъ сынъыры	[29:18], [35:23], [35:24], [38:65], [38:70]
Пейгъамбернинъ вазифе сынъырлары	[6:50], [6:66], [6:104], [6:106], [6:107], [10:49], [10:108], [11:12], [16:35], [16:82], [25:56], [29:50], [42:48], [46:9]
Пейгъамбернинъ иманда себаты	[6:56-58]
Пейгъамбернинъ къадынлары	[33:28-34], [33:51-53], [66:1]
Пейгъамбернинъ къадынлары му'минлернинъ аналарыдыр	[33:6]
Пейгъамбернинъ мирадж муджизеси	[17:1], [53:1-18]
Пейгъамбернинъ рисалет (ёлланув) себеби	[33:45-48]
Пейгъамбернинъ сёзю вахийдир	[53:3-5]
Пейгъамбернинъ теблигъ вазифеси	[5:67]
Пейгъамбернинъ тевазу (алчакъгонъюллилик) вазифеси	[6:52]
Пейгъамбернинъ умметине садакъаты	[9:128], [18:6], [26:3]
Пейгъамбернинъ укюмлерине итаатнынъ лязимлиги	[59:7]

Пейгъамбернинъ шефааты	[15:88]
Пейгъамберлер Аллахнынъ хазинесине саип дегиллер	[11:31]
Пейгъамберлер арасында фаркъ ёкътыр	[2:136]
Пейгъамберлер де месульдирлер	[7:6]
Пейгъамберлер гъайбны бильмезлер	[11:31]
Пейгъамберлер мелек дегиллер	[11:31]
Пейгъамберлер садедже бешердир (инсандыр)	[14:11]
Пейгъамберлернинъ бир къысмы акъкъында Къур'анда бильги берильмегендир	[40:78]
Пейгъамберлернинъ фазилети	[2:253]
Ресуль-Ресулуллаһ (с.а.)	[2:108], [2:143], [2:150], [7:158], [9:29], [9:32], [33:29], [33:31], [33:33], [33:40], [33:57], [47:32], [47:33], [48:9], [48:12], [48:17], [48:27], [48:28], [48:29], [49:1], [49:4], [49:7], [58:5], [58:9], [58:12], [58:21], [58:22], [58:23], [59:4], [59:7], [59:8], [60:1], [61:9], [62:2], [64:8], [65:8]
Ресуль-ун Керим	[69:40]
Ресулуллаһ энъ гузель ахлякъ орьнегидир	[33:21]
Ресулуллаһкъа нисбетен мушриклернинъ тавры	[58:8]
Ресулуллаһнынъ вазифеси теблигъдир	[5:99]
Ресулуллаһнынъ Къур'андан юз чевиргенлерден шикъети	[25:30]
Реулуллаһнынъ му'минлерге шефкъаты	[26:215]
Ресулуллаһнынъ якъын акърабаларыны динге давет этюви	[26:214]
ПЕЙГЪАМБЕРЛЕР ВЕ КЪАВМЛАРЫ	
Адем (а.с.)	[2:31], [2:33], [2:37], [4:116], [4:120], [6:2], [15:26], [15:28], [15:43], [30:21], [32:7]

Адемнен шейтан	[2:34-36], [7:19-24], [17:61-62], [18:50], [20:116-119]
Адемнинъ ильми	[2:27]
Адемнинъ тевбеси	[2:37]
Адемнинъ эки огълу	[5:27-31]
Адемнинъ яратылышы	[2:30], [3:59], [4:1], [7:189], [23:12], [25:54], [32:7], [35:11], [37:11], [38:71-74], [40:67], [53:32], [55:15], [71:19]
Азер	[6:74]
Давуд (а.с.)	[2:251], [4:163], [5:78], [6:84], [27:15], [27:16], [21:78-82], [33:10-11], [38:17-26], [38:30]
Давуднынъ демирни къулланувы	[33:10], [33:11]
Еудийлер	[2:62], [2:111], [2:113], [2:120], 135, 140, [3:67], [4:46], [4:160], [5:18], [5:41], [5:44], [5:51], [5:64], [5:69], [5:82], [9:30], [16:118], [22:17]
Еудийлер бозгунджыдыр	[5:64]
Еудийлер лянетленгендирлер	[5:64], [5:78]
Еудийлерге арам къылынганлар	[6:146]
Е'джудж, Ме'джудж	[18:91], [21:96]
Зекерийа (а.с.)	[3:37], [3:38], [6:85], [21:89], [21:90], [19:1-11]
Зуль-Киффль (а.с.)	[21:85], [38:48]
Зуль-Къарнейн (а.с.)	[18:83-101]
Зу'н-Нуун (а.с.)	[21:87-88]
Ибрахим (а.с.)	[2:124-127], [2:130], [2:132], [2:133], [2:135], [2:136], [2:140], [2:258], [2:260], [3:33], [3:65-68], [3:84], [3:95], [3:97], [6:74-75], [[6: 83]], [11:74-76], [12:6], [12:38], [15:51], [16:119], [16:123], [22:36], [33:7], [38:45], [42:13], [57:26], [60:4]
Ибрахим ве бабасы	[6:74], [19:41-50]
Ибрахим (а.с.) ве къавмы	[9:70], [21:51-73], [22:43], [26:69-104], [29:16-35], [37:83-99], [43:26-28]
Ибрахим ве мусафирлери	[51:24-37]
Ибрахимнинъ бабасы ичюн истигъфары	[9:114]
Ибрахимнинъ дуасы	[2:127-129], [14:35-41]
Ибрахимнинъ зурриети	[19:58]
Ибрахимнинъ ханиф дини	[6:161], [22:78]
Ибрахимнинъ иманда якъыйнеге (бир мертебеге) иришюви	[6:75-81]
Ибрахимнинъ къарысы	[11:72]

Ибрахимнинъ миллети (дини)	[2:130], [2:135]
Ибрахимнинъ руюсы	[37:101-113]
Ибрахимнинъ саифелери	[53:36], [53:37], [87:19]
Идрис (а.с.)	[19:56], [19:57], [21:85]
Ильяс (а.с.) ве къавмы	[6:85], [37:123-132]
Ильяскъа селям	[37:130]
Имран	[3:33], [3:34]
Имраннынъ къызы Меръем	[66:12]
Иса (а.с.)	[2:87], [3:45], [3:52], [3:55], [3:59], [3:84], [4:163], [5:116], [6:85], [42:13], [43:57], [59:6], (Месих:) [5:72], [5:75], [9:30], [9:31]
Иса Аллаһнынъ къулыдыр	[19:130]
Иса азрети Мухаммеднинъ келеджегини мужделеди	[61:6]
Иса бин Меръем	[2:253], [23:50], [33:7], [57:27]
Иса месих – Аллаһнынъ келимесидир	[4:171]
"Иса месих Аллаһнынъ огълудыр" дегенлер	[5:17]
Иса месих чармыкъа (хачкъа) керильмеди	[4:157-158]
Исанынъ вефаты меселеси	[3:55]
Исанынъ дуасы	[5:114], [5:118]
Исанынъ муджизелери	[3:49], [5:46], [5:78], [5:110]
Исмаил (а.с.)	[2:125], [2:127], [2:133], [2:136], [2:140], [3:84], [4:163], [6:86], [14:39], [19:54], [19:55], [19:58], [21:85], [38:48]
Исраил огъулары	[2:40], [2:83-102], [2:122], [2:211], [2:246], [3:93], [5:12], [5:32], [5:70], [5:72], [5:110], [17:4], [17:101], [17:104], [26:197], [27:76], [32:23], [45:16], [45:17], [46:10]
Исраил огъуларына берильген эмирлер	[2:83], [2:84]
Исраил огъуларынынъ бозгунджылыгы	[17:4-7]
Исраил огъуларынынъ сучлары	[2:61]
Исраил огъуларына лянет	[2:88], [5:13]
Исхакъ (а.с.)	[2:133], [2:136], 140, [3:84], [4:163], [6:84], [11:71], [12:6], [12:38], [19:49], [29:27], [37:112], [37:113], [38:45]

Фыравун	[2:49], [3:11], [8:52], [8:54], [10:75], [11:97], [14:6], [17:101], [17:102], [29:39], [50:13], [69:9], [73:105], [73:106], [85:18], [89:10]
Фыравун ве тарафдарларынынъ богъулувы	[2:50]
Фыравуннынъ къадыны	[66:11]
Фыравуннынъ танърылыкъ иддасы	[79:24]
Хахамлар	[9:31], [9:34]
Хааман	[28:38], [29:39]
Хаарун (а.с.)	[2:248], [4:163], [6:84], [10:75], [19:53], [20:29], [21:47], [25:35]
Хаваарийлер	[3:52], [5:111], [5:112], [61:14]
Хиджр халкъы	[15:80-84]
Христианлар	[2:62], [2:111], [2:113], [2:120], [2:135], [2:140], [3:67], [5:14], [5:18], [5:51], [5:69], [5:82], [22:17]
Христианлар иджат эткен рухбанлыккъа (эвленмемекке) уймадылар	[57:27]
Һууд(а.с.) ве Аад къавмы	[7:65-72], [9:70], [11:50-60], [14:9], [22:42], [25:21-26], [50:13], [53:50], [54:18-21], [69:4], [69:6], [89:6]
Къарун	[28:76], [29:39]
Кешишлер	[5:82]
Лукъман (а.с.)гъа икмет берильгендир	[31:13]
Лукъманнынъ огълуна огютлери	[31:13], [31:16-19]
Луут (а.с.)	[6:86], [29:36]
Луут ве къавмы	[7:80-84], [11:70], [11:74], [11:77-83], [11:89], [15:59-77], [21:71-74], [22:43], [26:160-175], [27:54-66], [37:133-138], [38:13], [50:13], [54:32-39]
Луутнынъ къарысы	[66:10]
Меджусийлер	[22:17]
Медйен халкъы	[9:70], [22:49]
Меръем (р.а.)	[3:36], [3:37], [3:42-45], [4:171], [5:17], [5:110], [5:116], [9:31], [21:91]
Меръемге ифтира	[4:156], [4:157]
Меръемнинъ Исаны дюнъягъа кетирюви	[19:16-36]
Муса (а.с.)	[2:51], [2:53], [3:84], [6:84], [6:91], [6:154], [10:75], [11:96], [11:110], [17:2], [17:101], [19:51-53], [21:47], [22:47], [25:35], [29:39], [32:23], [33:7], [33:69], [41:45], [42:13]
Муса ве Харун, Фыравун ве Исраил огъуллары	[2:54-93], [2:246], [2:248], [4:153], [4:164], [5:20-26], [7:103-157], [7:159-172], [10:75-93], [14:5-8], [20:25-35], [20:90], [20:91], [23:44-49], [26:10-61], [27:7-14], [28:3-42], [28:76], [37:114-122], [40:23-45], [40:53], [44:17-37], [43:46-56], [51:38-42], [61:5], [79:15-26]

Муса ве Харунгъа селям	[37:120]
Муса ве Хызыр	[18:60-82]
Мусанынъ дуасы	[7:155], [7:156]
Мусанынъ китабы	[11:17], [46:12]
Мусанынъ муджизелери	[7:107], [7:108], [7:117]
Мусанынъ саифелери	[53:36], [87:19]
Нух (а.с.)	[3:33], [4:163], [6:84], [17:3], [17:17], [19:58], [21:76], [33:7], [42:13], [57:26]
Нух ве къавмы	[7:59-64], [9:70], [10:71-73], [11:25-49], [11:89], [14:9], [22:42], [23:23-30], [25:37], [26:105-122], [29:14], [29:15], [38:12], [40:5], [40:31], [50:12], [51:46], [53:52], [54:9-16], [71:1-28]
Нухкъа селям	[37:79]
Нухнынъ дуасы	[71:28]
Нухнынъ гемиси	[11:37-44]
Нухнынъ къарысы	[66:10]
Нухнынъ огълу ичюн къабул олунмагъан дуасы	[11:45-47]
Нухнынъ яшы	[29:14]
Раахиплер	[5:82], [9:31], [9:34]
Ресс халкъы	[25:38], [50:12]
Саабийлер	[5:69], [22:17]
Саалих (а.с.) ве Семууд къавмы	[7:73-79], [9:70], [11:61-68], [11:89], [14:9], [22:42], [25:38], [26:141-159], [27:45-53], [29:38], [38:13], [40:31], [41:13], [41:17], [50:12], [51:43-45], [53:51], [54:23-31], [69:4], [69:5], [85:18], [91:11-15]
Саамирий	[20:85], [20:87], [20:95]
Себе' (халкъы)	[34:15]
Сулейман (а.с.)	[2:102], [4:163], [6:84], [21:78], [21:79], [21:81], [34:12], [38:30], [38:34]
Сулейман ве Сабаа меликеси	[27:15-44]
Сулейманнынъ укъумдарлыгъы	[33:12], [33:13]
Шуайб (а.с.) ве Медйен халкъы	[7:85-93], [11:84-95], [26:176-191], [29:36], [29:37]
Таалуут	[2:247], [2:249]
Тубба' къавмы	[50:14]
Узейр (а.с.)	[9:30]
Джалут	[2:249-251]
Эййуб (а.с.)	[4:163], [6:84], [21:83-84], [38:41-44]
Эйке халкъы	[15:78], [15:79], [38:13], [50:14]
Эль-Йесаа'(а.с.)	[6:86], [38:48]
Эр улькеге, эр миллетке бир	[16:36], [28:59]

пейгъамбер ёлланылгъандыр	
Эхл-и китап	[2:105], [3:64], [3:65], [3:69], [3:72], [3:75], [3:98], [3:110], [3:113], [4:153], [4:159], [4:171], [5:15], [5:19], [5:59], [5:65], [5:68], [5:77], [57:29], [59:2], [59:11], [98:1], [98:2], [98:6]
Эхл-и китаптан эйилер ве феналар	[3:75], [3:113-115]
Юнус (а.с.)	[4:163], [6:86], [10:98], [37:139-148]
Юсуф (а.с.)	[6:84], [40:34]
Юсуф, бабасы ве къардашлары	[12:4-20], [12:58-101]
Юсуфнынъ иффети	[12:23-29], [12:32-34], [12:51]
Юсуфнынъ руя табири	[12:36], [12:37], [12:41], [12:43], [12:49]
Яхя (а.с.)	[3:39], [6:85], [19:7], [19:12-15]
Я'къуб (а.с.)	[2:122], [2:136], [2:140], [3:84], [4:163], [6:84], [11:71], [12:38], [19:49], [29:27], [38:45]
Я'къуб огъуллары	[19:6]
Я'къубнынъ сабыры	[12:18], [12:84], [12:86]
ДЖЕНК - ДЖИХАД	
Антлашувны бозмамакъ	[8:56], [8:58], [8:72], [9:12], [9:13]
Арам айларда дженк	[2:194], [2:217], [5:2], [9:5], [9:36], [9:37]
Барыш	[4:128], [8:61-63], [49:9]
Барыш ве дженк	[60:8], [60:9]
Бирлик-бераберлик	[3:103-105], [8:46], [8:61-63], [2:178]
Бозгъунджылар	[2:11], [2:12], [2:204-206]
Бозгъунджыларгъа итаат этильмез	[26:151], [26:152]
Гъаниметлер	[8:1], [8:41], [8:69]
Душман миллетлерге нисбетен тедбирлер	[3:28], [3:73]
Душмандан къоркъмакъ	[9:13]
Душманларгъа къаршы къувет азырламакъ	[4:71], [8:60], [9:46], [21:80]
Зафер Аллаһ ярдым эткен кимселернинъдир	[3:160], [5:56], [9:15], [30:2-5]
Зафер Аллаһтандыр	[3:125], [3:126], [3:165]
Зафер Ислямнынъдыр	[21:44], [24:55], [48:28]
Зафер му'минлернинъдир	[3:123], [3:139], [3:148], [13:41], [21:105], [24:55], [30:60], [48:23], [63:8]
Кяфирлер дост этильмез	[3:118-120]
Къараманлыкъ	[2:249-251]

Медине еудийлерининъ джезаландырылувлары	[59:2-4]
Мешру (къануний) мудафаа	[26:39], [26:41]
Миллетлерара антлашма	[4:90], [4:92]
Невбет тутмакъ	[3:200]
Сеферберлик	[4:71], [9:41]
Фей' ве гъаниметлернинъ такъсиматы	[59:6-9]
Фитне джинаеттен бетердир	[2:217]
Джасусларгъа нисбетен уяныкъ олмакъ	[49:6], [60:10]
Джихад	[4:95], [4:96], [8:72], [9:19], [9:20], [9:41], [9:44], [25:52], [22:78], [49:15]
Джихад эмри	[9:73]
Джихаддан къачкъанлар	[9:81], [9:86], [9:87], [9:90], [9:93-96]
Дженк	[2:190-194], [2:216], [2:217], [2:244], [2:246], [3:195], [4:71-78], [4:84], [8:39], [8:40], [9:5], [9:12], [9:29], [33:20], [33:25], [33:26]
Дженк алында олгъанда барыш теклифи	[47:35]
Дженк ичюн азырлыкъ	[8:60]
Дженк низамы	[61:4]
Дженк меселесинде гевшеклик косьтериджилер	[47:20]
Дженк эмри	[9:11], [9:123]
Дженкке даир укюмлер	[47:4]
Дженкке изин бериджи аетлер	[22:39], [22:40]
Дженкке къаршы дженк	[9:36]
Дженкке тешвикъ	[8:65-67]
Дженкнинъ икметлери	[8:5-8], [8:42-44], [9:13-15], [47:4], [47:31]
Дженкте Аллахкъа ишанмакъ	[3:173-175], [8:49], [9:25], [9:26]
Дженкте ашыры кетмемек	[2:190], [2:192], [2:193], [8:39]
Дженкте мунвфыкъларнынъ давранышлары	[3:154-156], [3:166-168], [4:72], [4:73], [4:77], [4:78], [4:91], [4:141], [8:49], [9:42-53], [9:65], [9:66], [9:81-83], [9:86], [9:87], [9:90], [9:93-95], [24:54], [33:9-20], [33:24], [47:20], [47:21], [48:11], [48:12], [48:15], [48:16]
Дженкте себат ве сабыр	[4:104], [8:15], [8:16], [8:45]

Дженкте тарафсызларгъа токъунмамакъ	[4:90], [4:91]
Дженктен кери къалмаларына изин берильгенлер	[9:91], [9:92], [9:122]
Дженктен узюрсиз кери къалмакъ	[4:95], [9:38-40]
Эхл-и китапкъа нисбетен бирлик мураджааты	[3:64]
Эхл-и китапкъа нисбетен тавур	[3:149], [29:46]
Эхл-и китапкъа уймакъ	[3:100], [3:105]
Эсирлерге эйи муамеле	[2:177], [8:69-71], [47:4], [76:8-12]
Юрт муафазасы	[2:246]
ТОПЛУМ (ДЖЕМИЕТ) ТЕРТИБИ	
Адалет (бакъ.: Ахлякъ).	
Адалетли хакимлир	[4:135], [5:8], [26:205-207], [38:26]
Акъсыз исян	[7:33]
Аллаһнынъ эндиргенинен укюм этмек	[5:44], [5:45], [5:47-49]
Апс джезасы	[4:15]
Биат (девлет реисине итаат сёзю)	[5:12], [48:10], [48:18], [60:12]
Бозгъунджылыкънынъ джезасы	[5:33]
Вазифе талап этювнинъ джезасы	[12:55]
Васиет	[2:180-182], [2:240], [4:12], [5:106], [5:108]
Дийет	[4:92], [17:33]
Емин	[2:224], [2:225], [5:89], [16:91]
Етим акъкъы ве етимге ярдым (бакъ.:Ахлякъ).	
Зарурет ве азиимет- рухсет	[5:3], [6:115], [6:119], [16:115]
Зина ифтирасынынъ джезасы	[24:4], [24:5]
Зулум ве залымлар (бакъ.: Ахлякъ).	
Интихар (озь-озюни ольдюремек)	[4:29-31]
Ислях этмек (тюзельтмек)	[2:160], [2:182]

Истишаре – мушавере	[2:233], [3:159], [7:107-114], [27:29-34], [42:38], [31:17]
Ичтимай месулиет	[4:85]
Кяфирлерге итаат этильмез	[3:149], [18:28], [25:52], [28:86], [33:1-3], [33:48], [42:15], [76:24], [96:19]
Къадынларнынъ хахимлиги	[43:18]
Къастан адам ольдюрмек	[4:93], [5:32]
Къатиллернинъ джезасы	[4:92], [4:93], [5:32], [25:68], [25:69]
Къул ве джариелерге (хызметкяр къадынларгъа) эйилик ве урриет теминлемек	[2:177], [3:35], [4:36], [4:92], [5:89], [16:71], [24:33], [58:3], [90:12], [90:13]
Къысас (интикъам къасас),	[2:178-179], [5:45]
Лидерлернинъ бозулувы	[17:16]
Макъам ве мевкъи	[6:123], [12:54-56], [26:83], [27:15-16], [38:35]
Месулиетнинъ шахсийлиги	[4:112], [6:164], [10:41], [17:15], [29:12], [35:18], [39:7], [42:15], [53:38]
Миллетлерара антлашма	[4:90], [4:92]
Мирас	[4:7], [4:8], [4:11], [4:13], [4:19], [4:33], [4:127], [4:176], [89:19]
Муашерет (эдеп) къаиделери	[33:53]
Мукеллефиетнинъ шахсийлиги	[4:84]
Мулькиет акъкъына сайгъы	[2:188]
Мулькиетке теджавуз	[4:161]
Мунафыкъларгъа итаат этильмез	[33:1-3], [33:48]
Мутедиль (орта дередже) топлулыкъ	[5:66]
Му'минлер Аллахнынъ халифесидир	[6:165]
Селям бергенге "Мусульман дегильсинъ" деменьиз	[4:94]
Селям бермек ве кириш изини истемек	[24:27], [24:29], [24:54], [24:59], [24:61]
Селям бергенге даа гузель шекильде джевап бермек	[4:86]

Теклифте вус'ат (кенишлик) ве къолайлыкъ	[2:286], [7:42], [23:62], [65:7]
Улу'ль-эмирге (девет амирлерине) итаат	[4:59], [4:83], [6:105]
Файыз (Рибиа)	[2:275], [2:276], [2:278], [3:130]
Феналыкъны косьтериш	[4:148]
Феналыкънынъ къаршылыгъы мусавий бир джезадыр	[42:40]
Ферахнынъ даркъатылувы	[59:7]
Фитне	[2:217], [4:91], [5:71], [8:25], [8:28], [8:39], [9:47], [9:49], [33:14]
Хакъ инсанларнынъ арзуларына таби олмаз	[23:71]
Хакъны аякъта тутмакъ	[5:5]
Хатанен адам ольдирювнинъ джезасы	[4:92]
Христианлар ве еудийлер дост этильмез	[5:51]
Христианлар ве еудийлерге такълид	[2:120]
Хырсызлыкънынъ джезасы	[5:38]
Джезада къаршылыкълылыкъ	[16:126], [22:22], [22:60], [42:40-43], [60:11]
Шаатлыкъ япмакъ	[2:142], [2:282], [4:135], [57:19]
Шаатлыкъны гизлемек	[2:140], [2:146], [2:283]
Шаатлыкъта дюрюстлик ве адалет	[5:8], [5:106], [5:108], [12:81], [65:2], [70:33]
Шаатлыкъта ялан	[2:42], [2:188], [25:72]
Шериат	[5:48], [22:67], [42:13], [42:21], [45:18]
Шуурсыз такълид	[2:170], [2:171]
Эйиликни огретмек, феналыкъны ясакъламакъ	[3:104], [3:110], [3:114], [7:157], [9:67], [9:71], [9:112], [22:41],
Эяллар ве араамлар	[2:168], [2:172], [2:173], [5:3], [5:77], [5:88], [5:90], [6:119-121], [6:145], [7:13], [16:115]
ЕР ИСИМЛЕРИ	
Бедир	[3:123]
Бейт-и Ма'мур (Кябе)	[52:4]
Бейт-и Хараам	[5:2], [106:3]
Ирем	[89:7]
Кябе	[5:97]

Медине	[9:120]
Медйен	[20:40], [28:22], [28:23]
Мекке	[3:96], [48:24]
Мерве	[2:158]
Месджид-и Дираар	[9:107]
Месджид-и Хараам	[2:144], [2:149], [2:150], [2:217], [8:34], [9:7], [9:28], [22:26], [48:27]
Мысыр	[10:87], [12:21], [12:99], [43:51]
Мукъаддес Арз	[5:21]
Сафаа (тёпеси)	[2:158]
Сидре-и Мунтехаа	[53:14], [53:16]
Туур (дагъы)	[2:63], [4:154], [28:46], [19:52], [52:1]
Туваа вадиси	[20:12], [79:16]
Туур-и Сина	[95:2]
Хунейн	[9:25]
Джуудии (дагъы)	[11:44]
Эрем	[89:7]
ЧЕШИТ МЕВЗУЛАР	
Арам айлар	[2:194], [2:217], [9:5], [9:36]
Асхаб-и Кирам	[9:100], [9:117], [15:110], [22:57], [59:9], [60:10]
Бедбахт инсанлар	[11:105-107]
Буюк гунахлар	[4:31], [53:32], [42:37]
Вахий ёллары	[26:51]
Велаёт Аллахкъа махсустыр	[18:44]
Дуа	[7:55], [7:56], [7:205], [7:206], [13:14], [18:28], [32:16], [40:60]
Дуада ашырылыкътан сакъынмакъ	[7:55], [7:100], [7:205], [20:8]
Дуаларнынъ къабулы	[2:186], [42:26]
Зейд ве Зейнеп акъкъындаки ает	[33:37]
Зикр	[3:190], [22:35], [33:9]
Зикр ве тесбих	[33:41], [33:42]
Зикр эдеби	[7:205]
Зулмат, нур	[2:257], [5:16], [6:1], [13:16], [14:1], [33:43], [35:20], [57:9], [65:11]
Иблиснинъ исяны	[2:34], [7:11-13], [15:28-33], [17:61-62], [18:50], [20:116], [38:71-76]
Иршат усулы	[2:82], [2:263], [3:159], [6:52], [16:125], [17:53], [20:42], [20:44], [21:108], [21:109], [26:15], [26:29], [80:1-12]
Ифкъ (азрети Айшеге ифтира вакъиасы)	[24:11-19]
Истигъфар	[3:135], [4:106], [47:19], [48:3], [51:18], [63:5], [63:6], [73:20]
Иджрет	[3:195], [4:98], [4:100], [8:72], [8:74], [8:75], [9:19], [9:20], [16:41]
Къадер (Такъдир)	[6:59], [9:51], [57:22], [57:23], [54:49]
Къадир геджеси	[97:1-5]
Къыбле аетлери	[2:142-150]
Къуртулыш юрты	[10:25]

Левх-и Махфуз	[27:75], [85:22]
Ляат, Узза ве Менаат путлары	[53:19], [53:20]
Маймунлашкъанлар ве домузлашкъанлар	[5:60]
Мединелилер	[33:13]
Мезар ташларынен макътаныджылар	[102:1], [102:2]
Мусибетлер имтиандыр	[2:155-157]
Нур Аллаһтандыр	[24:40]
Нур аети	[24:35]
Путларны шефаатчы сайгъанлар	[10:18]
"Раббимиз Аллаһтыр" дие дурюст олгъанлар	[46:13]
Рамазан айы	[2:185]
Румлар	[30:2]
Рух недир	[17:85]
Рух'уль-Къудус	[2:87], [2:253], [5:110], [16:102]
Рух-и Эмин (Джебраил)	[26:193]
Сагъдакилер	[56:8], [56:10-40], [56:90], [56:91], [74:39], [90:18]
Солдакилер	[56:9], [56:41-57], [90:19]
Сыкъынтыларнен имтиан	[2:214]
Такъва	[2:197], [7:26], [22:37]
Такъва саиплери	[2:2-5], [2:177], [3:133-136], [51:15-19]
Такъванынь дегери	[49:13]
Темизлик	[5:6], [5:100], [8:37], [9:108], [56:79], [74:4]
Тевеккуль	[25:58], [27:79], [26:217], [33:3], [33:48], [64:13]
Тевбе	[2:160], [3:89], [4:16- 18], [5:39], [6:54], [11:61], [11:92], [11:112], [19:60], [20:82], [24:31], [25:70], [25:71], [28:67], [66:8]
Укъюм Аллаһкъа аиттир	[12:40], [12:67], [13:41], [40:12]
Хайыр	[2:216], [4:170], [4:171], [6:17], [6:158], [7:188], [16:30]
Хайыр ве шерр	[3:180], [10:11], [17:10]
Хайыр ве шерр Аллаһтандыр	[48:11], [10:107], [16:53], [16:54]
Худайбийе мусалахасы (анълашмасы)	[48:10-26]
Хусрандан (сапыкълыкътан) къуртулгъан инсанлар	[103:1-3]
Джахилие	[33:22]
Джахилие укмю	[5:50]

Джинлер атештен яратылгъанлар	[55:15]
Джинлер Къур'ангъа иман эткендирлер	[46:29], [46:32], [72:1-15]
Эбу Лехеб ве къарысы	[111:1-5]
"Элест" безми	[7:172]
Эяллар арам сайылмазлар	[5:87], [5:88]
Эр кеснинъ япкъаны озюнедир	[28:55]
Эхл-и Бейт	[33:33]
"Ялынъыз дюнья аяты акътыр" дегенлер	[6:29]

Къыйын анылашылган базы сёзлер ве ибарелернинъ лугъаты

А	
абид(т)	табынган, ибадет эткен адам.
аврет ерлер	къадын ве эр кишининъ орътилюви керек олган ерлери.
адаб-ы муашерет	эдеп ве тербие къаиделери.
адеттен темизленмек	къадынларда хайизнинъ (ай башы) биткен вакъты.
ает	Къур'ан сурелерини тешкиль эткен джумлелер.
азамет	буюклик, улулыкъ, юджелик, юксеклик.
аздырмакъ	ёлдан аздырмакъ, ёлдан чыкъармакъ.
азим	къатиег, къарарлы; буюк, юдже.
азыкъ	ашайт гыдалары.
айрет	тааджюп.
аким	укюм этиджи, сёзюни кечириджи.
Акъабе джемреси	хадж вакътында шейтанга таш атылган ерлерден бирининъ ады.
алай этмек	бирисининъ усьтюнден кульмек, азарламакъ, мыскылламакъ.
аладжа хасталыгъы	инсан беденинде беяз леке (бенек) хасталыгъы (проказа).
алейхине	зыгына, зарарына, къаршы.
алельхусус	(в особенности, особенно).
алет	(инструмент, прибор).
алт(ындан)	аст(ындан).
алт этмек	енъмек, гъалип чыкъмакъ.
аляметлер	ишаретлер, белгилер.
амель	япылган иш, аркет; ибадет.
ана рахими	ананынъ тёлъ (эмбрион) ятагъы.
антлашув (анылашув)	эки тарафнынъ бир къарарга, сёзге келюви, разылашувы, узлашувы, ахтлашувы.
анджакъ	ялынъыз, садедже; лякин, амма.
араджи	ара булуджы, эльчи, барыштырыджи.
аркъаламакъ	юкленмек.
аса	таякъ (посох).
асед этмек	кунълемек (зависть).
асий	исьянджы, табий олмаган, баш къалдырув.
асхаб	Пейгъамберимиз (а.с.)нен корюшкен, онынънен берабер олган му'минлер.
ахкям	укюмлер, къанунлар.
ахт	берильген сёз, ваде.
аджеледжи	ашыкъчан, ашыкъкъан адам.
ая (ная)	утанув, эдеп, ар-намус.
Б	
баас этмек	сёз юрсетмек, бир шей узеринде лаф этмек.
байылмакъ	эс джоймакъ (падать в обморок).
бакире	темиз, саф, наусыны къорчалаган къыз.
бакъий	эбедий, даимий.

бакъымындан	нокътаи назардан.
балчыкъ	чамур.
барынмакъ	ерлешмек, яшамакъ ичюн сыгъынылып отурмакъ.
барыш, барышмакъ	сулх; дава-къавгъада узлашув.
басирет	узакъны коре бильмек, догъру шейни кереги киби анъламакъ.
баты	гъарп (запад).
батыл	яньлыш, бош, афыдан, файдасыз.
бахш этмек	багъышламакъ, ихсан этмек.
бедбахт	бахтсыз; арекети, эмеги бошуна кеткен адам.
беддуа	къаргъыш (проклятие).
бедевийлер	чельде кочебе алында яшагъанлар.
бедель	бир шейнинъ акъкъы, фияты, къыймети.
бешер, бешерий	инсан, инсан огълу, инсаний.
бешиир	муждеджи, яхшы хабер кетирген адам.
биат алмакъ	садыкълыкъкъа сёз алмакъ (присяга).
бушраа	мужде, яхшы хабер.
боджаламакъ	не япаджагъыны бильмейип шашмаламакъ, къарарсыз алгъа тюшмек.
богъуз беслемек (кутъмек)	опъке, нефрет; душманлыкъ, кин беслемек (кутъмек).
бойсунмакъ	табий олмакъ, боюн эгмек, итаат этмек.
больге	белли бир ер, район, минтакъа.
булмакъ	тапмакъ.
бунынъ узерине	бунынъ усьтюне.
бурдж	зодиактаки 12 йылдыз топуна берильген умумий, ортакъ исим.
бухран	буналув (кризис).
В	
ваде	берильген сёз.
вадий	(долина, лощина).
васий	зайыф, хаста, я да етимнинъ малына идареджи олгъан адам.
васыф	сыфат.
вакъыф	бир шейге шаат олмакъ, бильмек.
вахий	бир иляхий эмирнинъ Аллаһ тарафындан Пейгъамберге эшиттирилюви, бильдирилюви.
веба (хасталыкъ)	(чума).
вебал	гунях, месулиет.
вели	эрен-эвлия, месулиетли шахс, дост.
весиле	себеп.
Г	
герчи	(хотя, действительно).
генч	яш (молодой).
Гъ	
гъазий	дженкке иштирак этип, сагъ къалгъан аскер.
гъайб	Аллаһтан башкъасына корюнмеген, билинмеген, гизли, сырлы эр шей.
гъализ	къаба, чиркин, джиренч, анълашылмагъан.
Гъаний	Аллаһнынъ исимлеринден; зенгин, варлыкълы, бол.

гъафиль	акъикъатны коре бильмеген, сезалмагъан, бильгисиз.
Гъафур (Гъаффар)	Аллаһнынъ исимлеринден; багъышлайыджы.
гъыябен	(заочно).
Д	
дааббе	къыяметтен эвель ер юзюне чыкъаджакъ ве сёйлейджек бир айван (верховое (вьючное) животное).
дагъланаджакъ	атеште къавурыладжакъ, якъыладжакъ.
далялет	сапыкълыкъ; хакъ, догъру ёлдан чыкъув.
дахи	о да, биле.
дахиль	аит, ичинде.
дегер	къыймет.
делиджи	тешиджи.
делялет	бельги, ишарет, делиль, исбат, (факт).
денк	тенъеш, мусавий, бирдайын.
денъемек	сынамакъ.
деркен	дер экен, дегенде...
дестек	ярдым, къол тутув, таянув.
деф	зилли дареге бенъзеген чалгъы аleti.
деф этмек	къувмакъ, узакълаштырмакъ.
дехрий	(материалист).
дешет	къоркъунч.
дигер	башкъа.
диет	Ислям укъукъына коре, ольдирюв ве яралавда къабаатлы адам тарафындан одениледжек пара.
дияр	ульке, ватан.
догъу	шаркъ (восток).
Е	
еис алы	умютсизлик алы, инсаннынъ олюм алы.
емин	ант (клятва).
Ё	
ёрум	тефсир, анълатув, анълам чыкъарув, дегерлендирюв.
ёсун	(мох).
З	
закъкъум тереги	джеэннемде оськен бир терек чешити (олеандр).
зан этмек	санмакъ, беллемек.
зараргъа (зиянгъа) огърамакъ	фена бир алгъа тюшмек.
зафер	гъалебе, енъиш, мувафакъиет.
захид	такъвадар инсан, софу (благочестивый).
захирий	тышкъа корюнген, тышкъы шекиль.
зеваний	мелек, джеэннемнинъ бекчиси.
зевал	ёкъ олув, тюкенюв; уйле вакъты.
зевдж	къоджа, эш.
зевдже	къары, рефикъа, эш.
земин	ер, топракъ; табан (ер юзю, эв табаны).

зенджефиль	(имбир).
зикр этмек	Аллаһны анъмакъ; сёйлемек.
зиллет	алчалув, хор олув, ашшаланув.
зираат	экинджилик (земледелие).
зихн	акъыл, фикир.
зорбаджы	башкъаларынынъ акъкъына кириджи, теджавузкяр; истибдатчы (тиран, деспот, насильник).
зуурь этмек	джерьян этмек, мейдангъа чыкъмакъ, корюнмек.
зурриет	эвлят, несиль, несеп.
зырх	(броня).
И	
ибранийдже	шимдики Исраилнинъ девлет тили.
идда	озюнинъ фикрини илери сюрюв, къорчалав.
иддет вакъты	Ислям къаиделерине коре, айырылгъан я да къоджасы ольген къадыннынъ янъы никяхкъадже беклейджек муддети.
изафий	нисбий (относительный).
иззет	юджелик, улулыкъ, буюклик.
изин	рухсет.
идрак этмек	анъламакъ, сезмек, дуймакъ, акъыл ирдирмек.
икрам	Аллаһ бергиси, бахшыш, багъышлав.
икътидар	кучь, къудрет, имкян.
ильтифат	яхшы мунасебет, сайгъы косътермек, рагъбет.
имаеджи	къорчалайыджи.
имтияз	усътюнлик, алельхусуслыкъ (преимущество, привилегия).
интикъам	очь, къасас (возмездие).
инфакъ этмек	факъыр-фукъарелерге, хайыр муэссиселерине ярдым этмек, нефакъа бермек.
ирмакъ	озен, нехир.
иршат	догъру, хакъ ёлны косътерюв, тенбиелев.
ислях этмек	яхшы бир вазиятке кетирмек, тюзельтмек, яхшылаштырмакъ.
исрар этмек	аякъ тиреп, озь сёзюнде турмакъ, бир ишни сонъунадже япмакъ.
истикъамет	тараф, догърулыш.
истираат	раатланув.
исьян	къаршы чыкъув, асий олув, баш къалдырув, итаат этмек.
иттифакълы	бераберликнен, анълашувнен.
итираф этмек	къайиль олмакъ, къайд этмек.
иффет	намус, джинсий мевзуларда ахлякъ къаиделерине табий олув.
ифтира	ботен, асылы олмадан къабаатлав.
ихсан	бахшыш, лютф, яхшылыкъ япмакъ.
ихтар этмек	тенбиелемек, хатырлатмакъ, дикъкъат чекмек.
ихтиляф	анълашмазлыкъ, бозулышув.
ихтирас	сынъырсыз, джошкъун истек, арзу.
ихтияр	къарт.

ичтихат	шахсий фикир, анълайыш; базы (ачыкъ олмагъан) меселелерде белли сыфатларгъа саип дин алимлеринынъ шахсий фикирлери, нокътаи назарлары.
ич юзю	бир шейнинъ ич дюньясы, аслы (суть, сущность).
и'джаз	айретлендириджи нутыкъ, сёз.
К	
кевде	вуджуг, беден.
келиме	сёз.
келип чатты	келип чыкъты, садир олды, вакъыты кельди.
кенди	озю.
керем	икрам, джумертлик, яхшылыкъ, эйилик, лютф (великодушие, благородство).
кериге	арткъа.
кесат	ёкълыкъ, къытлыкъ, етишмезлик.
кеханет	гъайбдан (келеджектен) хабер берюв.
кеффарет	бир гунахнынъ Аллаһ тарафындан багъышланылувыны тилеерек, нафль ораза тутмакъ, садакъа бермек.
кефиль	(гарант, поручитель).
кешишлер	христиан дин адамлары.
кийиз	(войлок, кошма).
кин	опьке, гъарез, ачув.
кирамен кятибин	инсаннынъ янында даимий булунгъан, гунахыны ве савабыны язгъан мелеклер.
кутъле	(масса человеческая).
козе	уджейре (клетка).
кома	базы хасталыкълар нетиджесинде келип чыкъкъан терен байгъынлыкъ алы, (коматозное состояние).
кошк	сарай (вилла, дворец).
кяхинлер	гъайбдан (келеджектен) хабер бермек иддасында булунгъан кимселер.
Къ	
къабар	рушвет (взятка).
къавм	къабиле, урув, миллет.
къалкъан	дженкте къорчаланмакъ ичюн къулланылгъан зырк (щит).
къалкъмакъ	турмакъ.
къалкъышмакъ	арекетке кельмек, къозгъалышмакъ.
къаний олмакъ	инанмакъ, къанмакъ, къанаатленмек.
къара	топракъ, ер.
къараргях	отурма, къонакъланма ери.
къарарлылыкъ	къатиетлик, берген къарарында къавий турмакъ.
къасас	къабаатлыны япкъан яманлыгъынынъ айнысынен джезаландырув.
къатль	адам ольдирюв.
къатиль	адам ольдюрген киши.
къатмакъ	къошмакъ, къошма япмакъ, иляве этмек.
къатындан	янындан, тарафындан.
къаххар	къахр этиджи.

къахр этсин	джезаласын, перишан этсин.
къошу	чапышув.
къошу атлары	чапыштырмакъ ичюн бакъылгъан атлар.
къур'а	(жеребий).
къуртулышкъа иришмек	ферахлыкъкъа къавушмакъ, гунахтан арынмакъ, дженнетке акъ къазанмакъ.
къутуб(п)	(полнос).
къушатмакъ	чевре-четини сарып алмакъ, къапламакъ.
къысса	ривает, икяе этнов (повествование).
къыям турмакъ	аякъта тик турмакъ.
Л	
Левх-и махфуз	олгъан ве оладжакъларны, кечкен ве келеджеклерни, эр шейни озь ичине алгъан (такъдирлер язылы) китап.
лехине	файдасына.
леш	айван олюси.
лиаан аетлери	беддуа (къаргъыш) аетлери.
ливата	эркекнен эркекнинъ джинсий алякъа япувы.
лютф	эйилик, ярдым, ихсан, инает (милость, доброта).
М	
мабет	ибадет япылгъан ер, ибадетхане.
мабуд(т)	онъа табынылгъан барлыкъ, танъры, илях.
маден	(металл).
мазерат	себеп, узюр.
макюм (махкюм)	укюм олунгъан адам (осужденный).
макъам(ы)	(1. место, местопребывание; 2. пост, ранг).
малики	саиби.
мамет	олюм.
маневьет	(мораль).
мани олмакъ	бир шейнинъ япылмамасына себеп олмакъ, кедер этмек.
махв этмек	ёкъ этмек.
махсустыр	аиттир.
махшер	къыямет куню текрар тирильгенлернинъ топланаджакъ ери.
мевкъи	макъам сёзюне бакъынъ.
мев'ыза	огют, насиат.
медет	ярдым, имдат, дестек.
мейль	(наклонность, симпатия, благосклонность).
мен этмек	ясакъламакъ (запрет).
менсуплик	аитлик, багълылыкъ, алякъадарлыкъ.
мерд(т)	джесюр, сюзюнинъ саиби (храбрец, смелый).
меслек	зенаат, тутьылгъан ёл, огърашув усулы.
метанет	чыдам, даянув, сагъламлыкъ, къатиетлик.
метах, метаи	мал, тиджарет, эльде булунгъан варлыкъ.
метин	сагълам, къавий.
метн	(текст).
меджнун	акълыны джойгъан, чылгъын, дели-диване.

меджусий	атешке табындыжылар.
миннет этмек	боюн эгип ялвармакъ (просить милости).
мирас	ольген адамдан къалгъан мал-мульк, сервет.
мирасчы	мираскъа акълы киши.
мисиль, мисли	(подобие; равное количество).
мисиллемек	(возмездие, ответные действия).
миджаз(ий)	акъикъый манасындан башкъа манада къулланылгъан сёз (слово в переносном смысле).
муаззам	буюк, юдже, улу.
муакъкъакъ ки	мытлакъа, кесен-кес, не олса олсун.
муамеле	(обращение, сделка, манера поведения).
муафаза	къорчалав, имае.
мубиин	ачыкъ-айдын, ашкяр (очевидный, явный).
мусавий	денк, тенъеш (равный, одинаковый).
муваффакъ олмакъ	эльде этмек, къазанмакъ.
муз береги	банан береги.
мукеллеф	меджбуриетли, месулиетли.
мукъабиль	къаршылыгъы, къаршылыгъы къадар.
мукъабеле	(ответ, оплата).
мукъаесе	къыяслав, тенъештирюв (сопоставление).
мумтаз	(видный).
мунакъаша	(спор, прения, дискуссия, полемика).
мурдар	(грязный, нечистый, поганый, подлый).
мусаллат	бездириджи (надоедливый, докучливый).
мусриф	исрафчы, тутумсыз, сепип-савургъан.
мустагъний	башкъасына мухтадж олмагъан.
мусхаф	саифе.
мутевази	алчакъгонъюлли; аддий, саде инсан.
мутеватир	чокъ сайыдаки инсанлар агъыз-агъыздан бир-бирлерине бильдирген хаберлер.
муттефикъ	иттифакъ, сёзде, иште бир ве берабер, берадер олгъан инсанлар.
мутевелли	вакъыф мал-мулькининъ идареджиси.
мутедиль	орта дереджеде.
мутешабих аетлер	маналары ачыкътан-ачыкъ анълашылмагъан аетлер.
мутлакъ гъалип	кесен-кес гъалип, бу ерде Аллаһ манасында.
муфессир	тефсирджи.
мухалефет	(противодействие, сопротивление, несогласие, оппозиция, противоречие).
мухатап	субетдеш (собеседник).
мухафыз мелек	къоруйыджы, бекчи мелек.
мухаджир	Меккеден Мединеге кочь эткен мусульман.
мухкем аетлер	маналары ачыкъ анълашылгъан аетлер.
мухлет	муддет (отсрочка, срок).
мухтасар	(сокращенный, краткий, сжатый, лаконичный).
мухтелиф аетлер	чешит аетлер (разный, различный).

муджахид	джихад эткен инсан.
мушааде	бир шейни козетмек, корьмек, шаат олмакъ.
мушрик	Аллаһкъа ширк кетирген, ортакъ къошкъан кимсе.
муштереклик	ортакълыкъ, бераберлик, бирлик.
мызракъ	демир уджлу, узун саплы силах (копё, пика).
мытлакъа	эльбетте.
Н	
назиль олмакъ	энмек, тюшмек, Аллаһ тарафындан ёлланылмакъ.
накълиет	(транспорт).
накъл этмек	1. ташымакъ; 2. сёйлемек.
намерд(т)	алчакъ, къоркъакъ, ашша инсан.
нанкорьлик	ниметке сайгъысызлыкъ (неблогадарность).
нафль (намаз, ораза)	фарзлардан зиядеси, арткъачы.
недим	хызметчи.
нездинде	янында, къатында, узурында.
несеп	(происхождение, род).
несх	эвельде энген ает укмининъ сонъундан кельген ает укминен ортадан къалдырылувы.
нефис	1. джан, джанлы эр шей, махлюкъат. 2. инсаннынъ ашамакъ, ичмек ве дигер истек, итиядж ве арзулары.
нехр	ирмакъ (река).
нифакъ	ара бозув, бозгъунлыкъ (раздор, распря).
нияз	ялварув-якъарув.
нокъсан	къусур, эксик.
нутфе	(сперма).
О	
ортадан къалдырмакъ	ёкъ этмек, аректтен токътатмакъ.
ортакъ къошмакъ	Аллаһтан башкъасыны танъры танымакъ, Аллаһтан башкъасына табынмакъ.
отърю	себеп (бундан отърю - бундан себеп).
П	
пас	кир-кифос.
перишан	дагъыныкъ, тертипсиз, ачыкъ-сачыкъ; заваллы.
пешин укюм	тедкъикъ этмеден, бир шейнинъ темелини бильмеден чыкъарылгъан укюм.
посу	(засада).
пут	(идол, истукан).
путперест	идолопоклонник.
Р	
ракъиб(п)	(соперник, конкурент).
рахип	христиан дин адамы, кешиш.
рева корьмек	уйгъун, ерли корьмек.
ред этмек	бир шейни къабул этмек, къайиль олмамакъ.
редие	ред этиювни язма алда беян этмек.

резиль	масхара, ашша (позорный, постыдный).
рехин	(заклад, залог).
ривает этмек	бир вакъиа я да адисе акъкъында икяе этмек.
рисалет	пейгъамберлик.
рия	эки юзлюлик.
рушвет	къабар (взятка).
рузгяр	ель.
русвайлыкъ	айыплылыкъ, резиллилик.
рутбе	мертебе, дередже (ранг).
руя	тюш.
рызыкъ	къысмет, насип, ашайт, эрзакъ.
С	
сабит	бир ерде тургъан, къавий.
сакъий	девреде шарап сюзюджи.
салих амеллер	догъру, уйгъун амеллер.
сапан	таш атылгъан алет.
сапытмакъ	ёлдан чыкъмакъ, адашмакъ.
сахих	догъру.
себат	къатиетлик, исрар, тирелюв.
севие	дередже (уровень).
севиджилик	лесбиянка(ства).
сема	кок юзю.
седждеге къапанмакъ	седжде этмек.
серап	(мираж).
сервет	мал-мульк, варлыкъ, зенгинлик.
сефих	алчакъ, ашшагъы, сефагъа мейль берген.
сув агъы	сув ёлу.
суварий	атлы аскер.
суикъаст	гизлиден адам ольдюрмеге арекет этмек.
сукюн	сакинлик, узур.
сулх	барыш (мир).
сулып	(родное дитя, чадо).
Суреййа йылдызы	Улькер йылдызы.
сусам	(1. кунджут. 2. касатик, ирис).
суч	къабаат.
сызланмакъ	шикает этмек, аджджылар чекмек.
сырат-ы мустакъим	догъру, хакъ ёл.
Т	
таассуп	(фанатизм).
тадбикъ этмек	амельге кечирмек, (применять).
тазим этмек	сайгъы косътермек, улууламакъ.
такъва	(благочестие, набожность).
такъдис	мукъаддес, мубарек саймакъ.
такъип этмек	артындан, пешинден юрмек.

такълит этмек	бирисине бенъземеге арекет этмек (подражание).
такърир	анълатув, беян этюв.
талиль этмек	(анализировать).
танзим	низам, тертип.
таса	гъам, кедер, къасевет.
тасарруф	1. къулланув селяхиети; 2.икътисатлы, низамлы.
тасламакъ	(корчить, симулировать).
татмакъ	(пробавать, испытывать, познавать).
тахмин	зан, беллемек (догадка).
тахт	(трон).
тевазу	алчакъгонъюллилик, самимийлик.
тевеккуль	эр шейни Аллаһтан беклемек, такъдирге бойсунмакъ.
теблигъ	бильдирюв, анълатув.
телеф олды	ёкъ олды.
телкъин	(наставление, поучение).
теменни	тилек, тилемек.
темсильджи	векиль (представитель).
тенаасух	(переселение душ).
тензиль	вахий, эндирюв (Къур'ан акъкъында).
тензих этмек	(очищение).
терк этмек	быракъмакъ, възгечмек.
тертиль	Къур'анны усулына коре яваш-яваш окъумакъ.
тесбих этмек	Аллаһны зикр этмек.
теселли	(утешение).
теслимиет	бойсунув, итаат этюв.
техдид(т)	къоркъызув.
теджавуз	бирисининъ акъкъына кирюв (нападение, покушение, нарушение закона).
теджелли этмек	бир шейнинъ козьге корюнмеси, ортагъа чыкъмасы.
теджессус	анъламагъа, бильмеге меракъ (любопытства).
тешбих	бенъзетюв, ошатув.
тешеххуд	намазда "Эттахиййаату"ны окъуйджакъ къадар отурмакъ.
тешхир	ярмалыкъ, (выставка).
тилемек	истемек.
тилявет этмек	окъумакъ.
тисинмек	сескенмек, джиренмек.
толайы	отърю, себепли.
тонмакъ	бузламакъ, ушюмек.
тузакъ	(лавушка, капкан, западня).
тутум	1. тутылгъан ёл, арекет, давраныш тавры; 2. икътисатлы олмакъ.
У	
узеринде	усътюнде.
узур	раатлыкъ, сукюнет, тынчлыкъ.
узьре	бойледже, бойлеликнен.
узюр	себеп, мазерет.

ульвий	(высокий, возвышенный, благородный).
ульфет	дост, берадер.
уммий	окъувы-язысы олмагъан.
усланмакъ	фена табияттан възгечмек, тёнъюльмек, акъылланмакъ.
ухревий	ахиретке аит (багълы) олгъан шейлер.
учурым	джар (пропасть).
уджрет	бир шейнинъ акъкъы, пара къаршылыгъы.
ушенмек	эринмек.
Ф	
файыз	одюнчке берильген пара эсабындан алынгъан къар.
фал окълары	къысмет ве такъдирни бильмек ичюн атылгъан окълар.
фанус	фенер (плафон; колпак).
фасыкъ	гуняхкъар (распутник; заблудший).
февкъульаде	(необыкновенный, исключительный).
фидье	къуртулыш одеви (выкуп).
фейз	(изобилие, обилие, плородие; щедрость, милость).
фент	(коварства, уловка).
фуркъан	Къур'аннынъ бир ады; догру ве янълышны айырды этюв.
фей'	бош.
ферт	шахс, (личность, субъект, индивидуум).
фетх (фетих)	дженкешерек бир ерни эльге алмакъ.
фухуш	(безнравственность, разврат).
фыркъа	тайфа (группа, партия).
фытрат	(натура, природа, характер; задатки).
Х	
хавуз	усътю ачыкъ сув толу ер.
хайиз	(менструация).
хакем	(орбитр, судья).
хаким (аким)	акимиет саиби (владыка).
хамд	шукюр.
ханедан	(династия, знатный род).
хакъ	адалет, догъру, акъикъат.
хакъ этмек	къазанмакъ.
хакъир	хор, ашшагъы.
хакъкъы иле	ерли ериндже (по праву, по справедливости, как следует).
хардал	(горчица).
хас	аит, махсус.
хасенат	эйиликлер.
хафиф	енгиль, яваш, сакин.
хахамлар	еудий дин адамлары.
хаджв	(юмор).
хидает	хакъ ёлу, догъру ёл.
хилиял шеклинде	янъы догъгъан ай шеклинде.
худуд	сынъыр (граница).
худхуд къушы	(удод).

хусран	зарар, зиян.
хусумет	душманлыкъ.
хырсе	адден ашыр истек; опыке.
хышым	(гнев, ярость, негодование).
Ч	
чагъ	асыр.
чалымлы	важный; гордый, с гонором, чванливый, кичливый).
чапразлама	(крестъ на крестъ).
чарпышмакъ	огърашмакъ.
чаршы	базар.
чатар	расткелир, келип чыкъар.
чельмек	(резать коса, перекашивать).
четин	къатты, къыйын, шиддетли.
чифт	эш. Бу ерде къадын я да къоджа манасында.
чылгъын	(безумный, сумашедший, умалишенный).
Дж	
джаиз	уйгъун.
джазибе	(привлекательность).
джарие	къул къадын, къадын хызметкяр.
джахилие деври	Арабыстангъа Ислям кельмеден эвельки девир.
джеваз	джаиз я да джаиз олмакъ.
джизье	(подушная подать).
Ш	
шает	эгер.
шеит	Аллаһ ёлунда дженкешерек ольген адам.
шемшек	яшин, йылдырым.
шеффаф	(прозрачный).
шехвет	джинсий истек.
шуур	(ум, разум, понятливость).
ширк	Аллаһтан башкъасыны танъры танымакъ, Аллаһкъа ортакъ къошмакъ.
Ы	
ышыкъ	нур, зия.
ылгъым	мираж
Э	
эбабиль къушы	дагъ къарылгъачы.
эбедий	даимий, сонъсыз, олюмсиз.
эгри	къыйыш.
эдинмек	(делать своим, приобретать).
эзелий	(исконный, вечный).
эйбетли	(внушительный, внушающий уважение).
эйи	яхшы.
эким	(врач, доктор).
эксериети	чокъусы.
эляк олмакъ	ёкъ олмакъ, ольмек.
эмель	арзу, истек.

эмин	ишанч.
эмниетли	ишанчлы (безопасно).
эндирильген	тюшюрильген.
эмдже-заде	эмдже огълу.
энсар	Мединедеки ерли мусульманлар.
эрзакъ	рызыкъ, ашайт.
эсап куню	къыямет куню.
эсарет	эсирлик.
эхл-и китап	еудийлер ве христианлар.
эш	къадын, къоджа.
Ю	
юдже	буюк, улу.
Я	
якъаламакъ	къувып тутмакъ (схватить, поймать).
якълашты	якъынлашты.
якъыйн	(достоверность, несомненность, уверенность).
якъышмаз	уймаз, келишмез, ярашмаз.

Бир хатим дуасы

Аллааһумме Раббенаа йаа Раббенаа такъаббель миннаа иннеке Энтес-семиуль-алиим. Ве туб алейнаа йаа мевляанаа иннеке Энтет-теваабур-Раһиим. Веһдиниин веһдинаа ве веффикънаа илель-һакъкъи ве иляа тариикъин мустакъиим. Би берекети хатмиль-къур'ааниль-азыим. Ве би һурмети һабиибике ве ресууликель-кериим. Ваъфу аннаа йаа кериим, ваъфу аннаа йаа раһиим. Вагъфир ленаа зунубенаа би фадлике ве керамике йаа экремель-экремиин. Ве йаа эрамер раһимиин. Аллааһумме зеййиннаа би зиинети хатмиль-къур'аан. Ве экримнаа би кераамети хатмиль-къур'аан. Ве шеррифнаа би шераафети хатмиль-къур'аан. Ве эльбиснаа би хиль-ати хатмиль-къур'аан. Ве эдхильнелъ-дженнете би шефаа-атиль-къур'аан. Ве аафинаа мин кулли беляиддюнья ве азаабиль-аахирати би һурмети хатмиль-къур'аан. Верһам джемий'а уммети Муһаммедин би һурмети хатмиль-къур'аан. Аллаһуммеджа'лиль къур'аане ленаа фид-дюньяа къариинаа, ве филь-къабри мууниса, ве филь къыямети шефииа, ве алес-сыраати нуураа, ве илель-дженнети рафиикъаа, ве миненнаари ситран ве һиджаабаа, ве илель хайраати куллеһаа делиилен ве имаама, би фадлике веджуудике ве керамике йаа экремель-экремиин. Аллааһуммерзукънаа би кулли һарфин минель-къур'аани һалаавех. Ве би кулли келиметин кераамех. Ве би кулли ааетин саадеһ. Ве би кулли сюуратин селямех. Ве би кулли джуз'ин джезаа'э. Ве саллаллааһю аляа сеййидинаа Муһаммедин ве аалихии эджмаин эт-таййибине эт таһириин. Аллааһумменсур мен несараддиин. Вектубис-селяамете вель аафиете алейнаа ве аель-худждааджи вель-гъузаати вель-мусаафириине вель-мукъиимиин. Фиин беррике ве баррике мин уммети Муһаммедин алейһим эджмаин. Аллаһумме беллигъ севаабе маа къара'нааһю ве нуура маа телевнааһю иляа рууһи небиййинаа Муһаммедин саллаллааһу таалаа алейһи ве селлем, ве ли эрвааһи эвляадиһии ве эзвааджиһии ве эшаабиһии ридваануллааһи таалаа алейһим эджмаин, ве ли эрвааһи аабааинаа, ве уммаһаатиная, ве эбнааинаа, ве бенаатиная, ве ихвааниная, ве эхаваатиная, ве эдикъааинаа, ве устаазинаа, ве акърибааинаа, ве мешаайихинаа, ве ли мен лехюу һакъкъун алейнаа ве ли эрвааһи джемийиль-му'миниине вель-му'минаат, вель-муслимиине вель-муслимаат, эль-аһяаи минһум вель эмваати бираһметике йаа эрамер-рааһимиин. Джебзаллааһу аннаа Муһаммеден саллаллааһу алейһи веселлеме маа һуве эһлюһ.

Субһаане раббике раббиль иззети аммаа йасифуун, веселяамун аляль-мурселиин, вель-һамду лилляаһи раббиль-аалемиин.

Ана тилимизде бойле де дуа этиле билир:

Аллаһым! Юдже китабынь Къур'ан-ы Керимде: «Манъа дуа этинъиз, дуанъызыны къабул этейим», дие буюрасынь. Иште, санъа дуа этмек ичюн топландыкъ, эллеримизни Сенинь сонъсыз олгъан къудретинъе, къуветинъе ачтыкъ. Дуаларымызыны къабул эйле, я Рабби! Я Рабби! Бизлер гунахяр къуллармыз. Сенинь исе рахметинъ, берекетинъ, авфынь бол. Къур'ан-ы Керимден окъугъан суре ве аетлеримизни, дуа ве салаватларны къабул эйле. Я Рабби! Бизлер аджиз къуллармыз. Нефислеримизге зулум этемиз, тевбе эткенимиз алда, кене гунах деръясына даламыз. Аллаһым, бизге ойле бир ашкъ бер ки, Сенден башкъасыны коръмейик, бизге ойле бир ибадет зевкъы бер ки, Санъа ибадет этмектен курсюнмейик. Бизге ойле инсан севгиси, Къур'ан севгиси бер ки, малымызыны, мулькюмизни азрети Эбу Бекирлер киби, азрети Османлар киби, азрети Умерлер киби арджлайыкъ. Сенинь дининъ огърунда Алилер киби джан феда этейик.

Аллаһым! Ватанымызда Сенинь адынъ анъылгъан эзанлар ич бир заман сусмасын.

Халкъымызнынъ озь юртунда онынъ саиби олуп яшамаларына, иджртте къалгъанларымызнынъ Ватангъа тезден къавушмаларына ярдымджы ол. Ватан ичюн, Ислям дини ичюн джанларыны феда эткен шейтлеримизни рахмет эйле. Ватанымызны, джеми мусульманларны душман уджуминден, къафирлер элинде оюнджакъ олувдан къуртар!

Я Рабби! Окъугъан бу суре ве дуаларымыздан (Къур'андан, Йаасин шерифтен, Мевлид шерифтен) асыл олгъан савапны юдже Пейгъамберимиз Мухаммед Мустафа (саллаллаху алейхи веселлем) рухуна эдие эйледик, онъа ириштир. Я Рабби! Къур'аннынъ урьметине, Пейгъамберлернинъ ашкъына дуаларымызны къабул эйле!

Раббенаа аатиная фид-дюньяа хасенетен ве филь-аахирати хасенетен ве къынаа азаабен-наар, Раббенагъфирлии ве ли ваалидейе ве лиль му'миниине йевме йекъуумуль хисааб. Амин! Би хурмети сейидиль-мурселиин, вель-хамду лилляаһи раббиль-алемиин. Эль-Фаатиһа.

Файдаланылгъан менбалар

- 1). Къур'ан-ы Керим ве ачыкъламалы меали. Азырлагъанлар Проф., д-р Али ОЗЕК ве дигерлери. Анкъара, 1993.
- 2). Къур'ан-ы Керим ве юдже меали. Абдуллах АЙДЫНнынъ терджимеси. Истанбул, 1992.
- 3). Къур'ан-ы Керим ве келиме меали. Терджиман Медине БАЛДЖЫ. Истанбул, 1995.
- 4). Проф., д-р Мухаммед ХАМИДУЛЛАХ. Къур'ан-ы Керим тарихы. Истанбул, 1993.
- 5). Проф., д-р Исмаил ДЖЕРРАХОГЪЛУ. Тефсир усулы. Анкъара, 1993.
- 6). Къур'ан-ы Керим лугъаты. Махмуд Чанганынъ терджимеси. Истанбул, 1991.
- 7). Мухаммед Аль-АРАБИЙ. Къур'ан-ы Керимнинъ мевзуларына коре мундериджеси. Истанбул, 1979.
- 8). Проф., д-р Исмаил ДЖЕРРАХ огълу. Тефсир усулы. 9-нджы нешри. Анкъара, 1993.
- 9). Коран. И.Ю.Крачковскийнинъ терджимеси. Москва, 1990.
- 10). Коран. Переводы смыслов. Валерия Порохова-ар-Рошднинъ терджимеси. Москва, 1991.
- 11). Люциан Ипполитович КЛИМОВИЧ. Книга о Коране. Москва, 1986.